

שבוע פרשת שופטים

(13 - 19 August 2023)

כ"ו מנחם-אב - ב' אלול תשפ"ג

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכָל לְבַבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְגָה וְתִירִשָׁךְ וְיִצְהָרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבִהְמֶתְךָ, וְאָכְלָתָּ וְשִׂבְעָתָּ: הַשְׁמִירוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶּם, וְסִרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשְׁמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּר וְהָאָדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאָבַדְתֶּם מִיָּדָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם: וְשִׁמְתֶם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶּם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדָבָר בֶּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְכִתְבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֶת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְׁמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כִּנְפֵי בְגֵדֵיהֶם לְדִרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכִּנֹּף פֶּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהִיִּיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקֶּבֶל עַל־ מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָה לְרַעְדָּ בְּמוֹד: מַצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחְרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׁמֵתֶחֱלַק לִימֵי הַחוּדוּשׁ. יְהִי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאַל־יִבָּזְלֵנוּ, שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹךְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמו לומר... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מִוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזָרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבַבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בֶּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשִׁכְבְּךָ, וּבְקוּמְךָ: וְקִשְׁרְתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וְכִתְבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמֵעוּ אֶל מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס... שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר
בגלות:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שֶׁמַּחֲתִי בְּאֶמְרִים לִי בֵּית יְיָ נֶלְדָּה:
ב עַמְדוֹת, הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵיךָ יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם
הַבְּנוֹיָה כְּעִיר, שֶׁחִבְּרָהּ־לָהּ יְחִידוֹ: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׂבָטִים
שְׂבִיטֵיהֶם עֲדוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה,
יֵשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפַּט כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ,
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִיךְ אֶהְיֶה: ז יְהִי־שְׁלוֹם בְּחִילֶךָ
שְׁלוֹה, בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לְמַעַן, אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה־נָּא
שְׁלוֹם בְּךָ ט לְמַעַן, בֵּית־יְיָ אֲלֵהִינוּ אֲבַקֶּשָׁה טוֹב לָךְ:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶלֶיךָ נִשְׁאָתִי אֶת
עֵינֵי הַיֹּשֵׁבִי בַּשָּׁמַיִם: ב הִנֵּה כְּעֵינֵי
עֹבְדִים אֶל יְד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי
שֶׁפָּחָה אֶל יְד גְּבָרָתָהּ בֵּן עֵינֵינוּ אֶל
יְיָ אֲלֵהִינוּ עַד שִׁיחְנֵנוּ: ג חֲנֻנוּ יְיָ חֲנֻנוּ
כִּי רַב שְׂבָעָנוּ בּוֹ: ד רַב־תְּשַׁבְּעָה לָּהּ
נַפְשֵׁנוּ הַלְעֵג הַשְׁאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֹאֵי
יוֹנִים:

נקודות משיחות קודש - מזמור קכב מתוך "תהילות מנחם"

ד - ששם עלו שבטים שבטי י-ה עדות לישראל

עבודת ה"שבטים"

ב. וביאור הענין, כתוב¹ לגבי עבודת ה"שבטים" "והנה אנחנו מאלמים אלומים גו'", שעבודתם היתה לאסוף שיבולים שהם דברים נפרדים, עולמות ביי"ע, עלמא דפרודא² (עולם המפורד), "בתוך השדה"³ (ולא בתוך הבית, מקום דירת אדם), ולקבצם יחד ולפעול בהם ענין האחדות, שזהו ענין העלי" מבי"ע לאצילות.

וכמו כן הוא בכללות ירידת הנשמה למטה, שהיא בשביל בירור ואסיפת ניצוצות הקדושה, וכמאמר הבעש"ט⁴ מיוסד על כתבי האריז"ל⁵ עה"פ⁶ "כי לא על הלחם לבדו יחי' האדם, כי על כל מוצא פי הוי' יחי' האדם", שענין האכילה צריך להיות לא בשביל הלחם עצמו, כי אם בשביל המוצא פי הוי', היינו הניצוצות שבו.

אך בירור זה נעשה במקום הפירוד עדיין, שאין בו ביטול, ולכן העבודה היא באופן של פירוד והתחלקות, וצריך להיות לאחר זה בירור שני⁷, שלמעלה מהתחלקות⁸. וזוהי מעלת ה"שבטים", שלאחר גמר עבודתם בבירור ראשון, עלו ונכללו בבירור שני, שבו ניכרת האחדות.

(1) וישב לו, ז.

(2) ל' הזהר ח"א כב, א. ח"ג (רע"מ) רכח, ב.

(3) וישב שם.

(4) כש"ט סימן קצד. וראה לקו"ת צו יג, סע"ב ואילך. סה"מ תרצ"ז ע' 207. ובכ"מ.

(5) לקו"ת להאריז"ל עקב ח, ג.

(6) עקב שם.

(7) ראה תו"א וישב כח, א.

(8) וראה ד"ה וידבר גו' איש על דגלו ה'תשט"ו שהעבודה דהתכללות נעשה ע"י ענין הדגלים, שכל ג' שבטים התכללו בדגל אחד, והוא גילוי שמבחי' מדת התפארת. עיי"ש.

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 256..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
257..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
260..... לקוטי תורה.

אדמו"ר האמצעי

- 264..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 265..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 266..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 267..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהריי"צ

- 268..... ספר המאמרים - תרפ"ט.
269..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
271..... אגרת קודש מהרבי הריי"ץ לבתו הרבנית חיה מושקא..
274..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ.

הוספות

- 62..... ילקוט לוי יצחק על התורה
64..... ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה
216..... נביאים וכתובים
226..... עין יעקב - מסכת ברכות
275..... נקודה משיחת קודש מעובדת
276..... חומש לקריאה בציבור
284..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
285..... ביאורים לפרקי אבות - פרק א.
286..... לוח זמנים
287..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה אני לדודי ודודי לי,
יום ד' פ' שופטים, אור לאדר"ח אלול, ה'תשל"ב..... 5

התוועדות

- שיחת יום ד' פ' שופטים,
אור לאדר"ח אלול, ה'תשל"ב..... 17
שיחת יום א' דראש חודש אלול, ה'תשמ"ב..... 26

לקוטי שיחות

- חודש אלול, כרך יט, ב..... 57
שופטים, כרך כד, א..... 60

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- חומש יומי - פרשת שופטים..... 65
לוח לתהלים היומי..... 87
תניא יומי..... 88
לוח 'היום יום'..... 98

רמב"ם

- הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... 101
שלושה פרקים ליום..... 105
פרק אחד ליום..... 185
ספר המצוות..... 213

לימוד מהולק לפי ימים

- משניות עם ביאור קהתי - מסכת ראש השנה..... 218
גמרא עם ביאור - מסכת גיטין..... 228
גמרא עם ביאור - מסכת קידושין..... 236
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'..... 257

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר ב'שיר השירים':

1 **אֲנִי לְדוּדִי וְדוּדִי לִי**¹ כנסת ישראל אומרת: אני מתקרבת לדודי אהובי,

2 הקדוש ברוך הוא, והוא מתקרב אלי, **רֵאשִׁי תְּבוּת אֶלּוּל**² (כמובא

3 במקורות רבים, כמו שכתב החיד"א בפירושו 'חומת אנך': פירשו זכרונם-

4 לברכה דהוא ראשי תיבות אלול כי

5 הקדוש ברוך הוא מתרצה לישראל

6 בחודש זה... וצריך להתעורר האדם

7 בתחילה בתשובה וזה הרמז אני לדודי

8 כשאני מתעורר ומתחבר עם דודי

9 הקדוש ברוך הוא, אז דודי לי דהבא

10 ליטרה מסייעין אותו וביותר בחודש זה

11 דיש בו התעוררות הרהמים"),

12 **וּמְבֹאֵר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה** לאדמו"ר

13 **הַזֶּקֶן בְּהַמְאָמֵר דְּבוּר הַמַּתְחִיל**

14 הפותח בפסוק זה³, **שֶׁבְּאֶלּוּל**

15 **הוּא אֶתְעִירָתָא דְּלִתְתָּא**,

16 התעוררות מלמטה, התקרבות של

17 האדם אל הקדוש ברוך הוא שתחילתה

18 בהתעוררות מלמטה, מצד האדם **אֲנִי**

19 האדם מתקרב **לְדוּדִי** הקדוש ברוך

20 הוא, **וּבְרָאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם**

21 **הַכִּיפּוּרִים הִיא הַהִמְשָׁכָה**

22 **וְהַהֲרָה מְלַמְעָלָה לְמִטָּה**

23 **(אֶתְעִירָתָא דְּלִעֲלִיא הַתְּעוּרוֹת**

24 **שֶׁתְּחִילָתָהּ בַּהֲרָה מְלַמְעָלָה, מִצֵּד**

25 **הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא), וְדוּדִי הַקְּדוֹשׁ**

26 ברוך הוא מאיר ומתקרב לי אל האדם

27 למטה.

28 **וְצָרִיף לְהִבִּין, דְּבִתְחִלָּתָה**

29 **הַמְאָמֵר הַנּוֹכַח בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה אֲדוּמ"ר הַזֶּקֶן שֶׁאֶלּוּל הוּא**

30

ביאור בדרך אפשר

31 **רֵאשִׁי תְּבוּת אֲנִי לְדוּדִי וְדוּדִי לִי**, ולפי זה הן התעוררות מלמטה,

32 'אני לדודי', והן ההתעוררות וההארה מלמעלה, 'דודי לי' הם בחודש אלול

33 עצמו ומיד **לְאַחֲרֵי זֶה מְבֹאֵר** באותו מאמר **שֶׁבְּאֶלּוּל הוּא (רַק)**

34 **אֲנִי לְדוּדִי**, התקרבות לאלוקות מצד האדם **וְדוּדִי לִי** ההארה מלמעלה

35 **הוּא בְּרָאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם**

36 **הַכִּיפּוּרִים** ומשמע שבאלול הוא רק

37 הזמן של 'אני לדודי' ולא של 'דודי

38 לי'.

39 **וּמְבֹאֵר הַזֶּקֶן אֲדוּמ"ר הַזֶּקֶן בְּהַמְאָמֵר**

40 **הַזֶּקֶן, שֶׁבְּאֶלּוּל הוּא זְמַן**

41 **הַתְּגִלּוֹת** והארה מלמעלה של

42 **שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הָרַחֲמִים**⁴

43 האמורות בתורה "ה', ה' א-ל רחום

44 וחנון, ארך אפים ורב חסד ואמת, נוצר

45 חסד לאלפים נושא עון ופשע וחטאה

46 ונקח". **וּמְבֹאֵר שֶׁהִגִּילּוּי דְּשְׁלֹשׁ**

47 **עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הָרַחֲמִים בְּאֶלּוּל**

48 **הוּא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** מבני

49 ישראל, יהיה אשר יהיה מעמדו ומצבו

50 הרוחני **גַּם** אפילו **לְהִרְחֻקִּים**

51 **בְּיוֹתֵר** במובן הרוחני⁵. **וְכִמּוֹ**

52 **מִלֵּךְ שְׁקוּדָם בּוֹאוּ לְעִיר**

53 **יוֹצֵאִין אֲנָשֵׁי הָעִיר לְקִרְיָתָא**

54 **וּמְקַבְּלִים פָּנָיו בְּשֻׁדָּה, וְאִזּוּ**

55 **כֹּאשֶׁר הַמֶּלֶךְ נִמְצָא בְּשֻׁדָּה רְשָׁאִים**

56 **[ויכולים]⁶ כָּל מִי שְׂרוּצָה**

57 **לְהַקְבִּיל פָּנָיו, בְּשׁוּנָה מִמַּצֵּב** שבו

58 **הַמֶּלֶךְ נִמְצָא בְּאֲרוֹמָן הַמְּלָכּוֹת** שלא כל

59 **אֶחָד יִכּוֹל לְהִכָּנֵס וּלְגַשֵּׁת אֶל הַמֶּלֶךְ,**

60 **הָרִי כֹאשֶׁר הַמֶּלֶךְ נִמְצָא בְּשֻׁדָּה, כּוֹלֵם יִכּוֹלִים לְגַשֵּׁת אֶל הַמֶּלֶךְ וּלְהִתְקַרֵּב אֵלָיו**

בס"ד. יום ד' פ' שופטים, אור לאדר"ח אלול ה'תשל"ב*

1 **אֲנִי לְדוּדִי וְדוּדִי לִי**¹ ראשי תבות אלול²,

2 **וּמְבֹאֵר בְּלִקּוּטֵי תוֹרָה, בְּהַמְאָמֵר דְּבוּר**

3 **הַמַּתְחִיל זֶה**³, **שֶׁבְּאֶלּוּל הוּא אֶתְעִירָתָא דְּלִתְתָּא,**

4 **אֲנִי לְדוּדִי, וּבְרָאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם הַכִּיפּוּרִים הִיא**

5 **הַהִמְשָׁכָה מְלַמְעָלָה לְמִטָּה (אֶתְעִירָתָא דְּלִעֲלִיא),**

6 **וְדוּדִי לִי. וְצָרִיף לְהִבִּין, דְּבִתְחִלָּתָה הַמְאָמֵר אֲדוּמ"ר**

7 **שֶׁאֶלּוּל הוּא רֵאשִׁי תְּבוּת אֲנִי לְדוּדִי וְדוּדִי לִי,**

8 **וּמִיד לְאַחֲרֵי זֶה מְבֹאֵר שֶׁבְּאֶלּוּל הוּא (רַק) אֲנִי**

9 **לְדוּדִי, וְדוּדִי לִי הוּא בְּרָאשׁ הַשָּׁנָה יוֹם**

10 **הַכִּיפּוּרִים.**

11 **וּמְבֹאֵר הַזֶּקֶן בְּהַמְאָמֵר, שֶׁבְּאֶלּוּל הוּא זְמַן הַתְּגִלּוֹת**

12 **שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הָרַחֲמִים**⁴. **וּמְבֹאֵר**

13 **שֶׁהִגִּילּוּי דְּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִדּוֹת הָרַחֲמִים בְּאֶלּוּל**

14 **הוּא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, גַּם לְהִרְחֻקִּים בְּיוֹתֵר**⁵.

15 **וְכִמּוֹ מִלֵּךְ שְׁקוּדָם בּוֹאוּ לְעִיר יוֹצֵאִין אֲנָשֵׁי הָעִיר**

16 **לְקִרְיָתָא וּמְקַבְּלִים פָּנָיו בְּשֻׁדָּה, וְאִזּוּ רְשָׁאִים**

17 **[ויכולים]⁶ כָּל מִי שְׂרוּצָה לְהַקְבִּיל פָּנָיו, וְהוּא**

(*) המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א ויצא לאור בקונטרס ראש חודש אלול — תשמ"ט. (1) שה"ש ו, ג. (2) אבודרהם סדר תפלת ר"ה ופירושה פ"א. פע"ח שער כד (שער ר"ה) פ"א. שעה"פ להאריז"ל עה"פ. ב"ח לטור אר"ח הל' ר"ה סתקפ"א ד"ה והעבירו. הנסמן בתורת מנחם ספר המאמרים אלול ע' רמה הערה 67. (3) פרשת ראה לב, א ואילך. וראה ד"ה אני לדודי תשמ"ו (תורת מנחם ספר המאמרים שם ע' רל ואילך) השייכות דמאמר זה (שבלקו"ת) לפרשת ראה והרמז לרף לב. (4) ראה מ"ח מס' אלול פ"א מ"ג. פע"ח שם. וזה שבאלול הוא אני לדודי, אף שאז הוא הגילוי די"ג מדה"ר — כי גילוי זה הוא דוגמת "מלך בשדה" (כדלקמן בפנים), וכשהמלך הוא במצב זה — אינו מטיל אימה ופחד, ולכן, הגילוי דאלול הוא רק נתינת כח לעבודת התחתון, והעבודה היא מצד התחתון (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1343 הערה 6). (5) כ"ה בסה"מ ה'ש"ע ע' 166. וראה גם מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"ב ע' תתכה. (6) הוספת כ"ק מו"ח אדמו"ר בסה"מ שם ע' 167.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והוא המלך מקבל את כולם בסכר פנים
- 2 יפות ומראה פנים שחקות לכולם.
- 3 וצריך להבין, איך זה דברי אדמו"ר הזקן במאמר הנוכר שבחודש
- 4 אלול הקדוש ברוך הוא נמשל למלך בשדה המקבל את כולם, והקבלה היא
- 5 בסכר פנים יפות ובפנים שחקות
- 6 מתאים עם מה שכתב הסטור⁷, שמראש חדש אלול
- 7 ואלף תוקעין בשופר בכל יום פדי להזהיר את העם
- 8 ושיעשו תשובה, שגאמר⁸
- 9 בנבואת עמוס אם יתקע שופר
- 10 בעיר ועם לא יחרדו, וכיון
- 11 שקול השופר מעורר חרדה, נוהגים
- 12 לתקוע בשופר בחודש אלול כדי
- 13 להזהיר את העם שיעשו תשובה
- 14 דלקאורה מפיון שבאלול
- 15 המלך מקבל את כולם בסכר
- 16 פנים יפות ומראה פנים
- 17 שחקות לכולם, הרי עיקר העבודה דאלול
- 18 היא (לקאורה) אהבה, וגם התשובה דאלול
- 19 צריכה להיות (לקאורה) תשובה מאהבה, ואם
- 20 בן למה תוקעין אז בשופר בכדי לעורר יראה
- 21 וחרדה.
- 22 (ב) ויש לומר הביאור בזה, דמהחילוקים בין
- 23 אהבה ליראה הוא, דאהבה באה על
- 24 ידי גילוי אור מלמעלה, והיראה באה (בעיקר)
- 25 על ידי עבודת האדם. ועל דרך יראת מלך בשר
- 26 ודם, דזה שאנשי המדינה יראים מפני המלך
- 27 הוא מפני שקיבלו אותו להיות מלך עליהם⁹,
- 28 דקבלת המלכות היא על ידי העם, שום תשים
- 29 עליך מלך¹⁰. ולכן, כיון שבאלול הוא העבודה
- 30 דאני לדודי, עבודת האדם, צריך להיות אז
- 31 יראה. ויש להוסיף, שעיקר העבודה באלול, אני
- 32 לדודי, הוא קבלת עול מלכות שמים. דזהו מה
- 33 שכתב בלקוטי תורה, שהעבודה דאלול היא
- 34 היציאה לשדה לקבל פני המלך¹¹. וזה שתוקעין
- 35 בשופר (באלול) לעורר יראה וחרדה, כי
- 36 הענין דשום תשים עליך מלך הוא שתהא אימתו
- 37 עליך¹², ובכדי שקבלת המלכות תהיה בשלימות
- 38 הוא על ידי התעוררות היראה דקא¹³.
- 39 (ב) ויש לומר הביאור בזה,
- 40 בשאלה האמורה, אם בחודש אלול יש
- 41 הארה מלמעלה באופן של אהבה, 'בסכר פנים יפות' ר'פנים שחקות', מדוע

- 42 תוקעים בשופר לעורר חרדה ויראה דמהחילוקים אחד ההבדלים בין
- 43 אהבה אהבת ה' ליראה יראת ה' הוא, דאהבה באה על ידי
- 44 גילוי אור מלמעלה, כתוצאה מכך שמאיר על האדם אור אלוהי
- 45 מלמעלה והיראה באה (בעיקר) על ידי עבודת האדם
- 46 בהתעוררות מלמטה. ועל דרך
- 47 יראת מלך בשר ודם, דזה
- 48 שאנשי המדינה יראים מפני
- 49 המלך הוא מפני שקיבלו
- 50 אותו הם עצמם, מצידם להיות
- 51 מלך עליהם⁹, דקבלת
- 52 המלכות היא על ידי העם,
- 53 כמו שנאמר בתורה לגבי מינוי מלך
- 54 שום תשים עליך אתה, היינו בני
- 55 ישראל מלך¹⁰. ולכן, כיון
- 56 שבאלול הוא העבודה דאני
- 57 לדודי, התעוררות להתקרב לאלוקות
- 58 על ידי עבודת האדם מלמטה,
- 59 צריך להיות אז בימי חודש אלול
- 60 יראה ולכן אין פלא שבימי חודש
- 61 אלול תוקעים בשופר לעורר יראה
- 62 וחרדה (ולהלן יבאר כיצד אין זו
- 63 סתירה לענין האהבה).
- 64 ויש להוסיף, שעיקר העבודה
- 65 שמצד האדם באלול, אני לדודי,
- 66 הוא קבלת עול מלכות
- 67 שמים. דזהו מה שכתב
- 68 בלקוטי תורה במאמר הנוכר
- 69 שהעבודה דאלול היא
- 70 היציאה לשדה לקבל פני
- 71 המלך¹¹ והתוכן הפנימי של עבודה
- 72 זו, קבלת פני המלך, הוא קבלת עול
- 73 מלכות שמים (שהיא פעולה מצד
- 74 האדם). וזה שתוקעין בשופר
- 75 (באלול) לעורר יראה וחרדה
- 76 הוא, לא סתירה לענין הקבלת עול
- 77 אלא הם ענין אחד ממש, כי הענין
- 78 דשום תשים עליך מלך הוא
- 79 כפי שדרשו חכמינו ז"ל על פסוק זה
- 80 שתהא אימתו עליך¹², ובכדי
- 81 שקבלת המלכות תהיה
- 82 בשלימות הוא על ידי התעוררות היראה דקא¹³.

(7) או"ח הל' ר"ה ר"ס תקפא, מפרקי דר"א פמ"ו. (8) עמוס ג, ו. (9) "והרא" שהרי מלך אחר שלא ממדינתו, אין אימתו ופחדו עליו כו' מפני שלא קיבל אותו למלך עליו" (המשך תרס"ו ע' של [תלון]). (10) שופטים יז, טו. (11) וראה סה"מ ה"ש"ת שם, דבנמשל הוא "לעורר את הקבוע"ש". (12) סנהדרין כב, א (במשנה). ויש"נ. (13) בתניא פמ"א (נז, א) "היראה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ג) וביאור הענין של עבודת חודש אלול מתוך יראה (וכיצד אין זה סותר
- 2 לענין הקירוב של המלך בשדה המקבל בסבר פנים יפות ובפנים שוחקות, ענין
- 3 האהבה) בפ'טיות יותר, יובן על פי מה שכתב הצמח צדק
- 4 במאמר¹⁴ שמבאר ענין תקיעת שופר בראש חודש אלול,
- 5 דזה שתוקעין בשופר בחודש
- 6 אלול הוא הקדמה והכנה 1 (ג) וביאור הענין בפ'טיות יותר, יובן על פי
- 7 לתקיעת שופר בראש השנה. 2 מה שכתב הצמח צדק במאמר¹⁴
- 8 דהחילוק ההבדל בין תקיעת 3 שמבאר ענין תקיעת שופר בראש חודש אלול,
- 9 שופר דאלול ותקיעת שופר 4 דזה שתוקעין בשופר בחודש אלול הוא הקדמה
- 10 בראש השנה בתוכן הפנימי 5 לתקיעת שופר בראש השנה. דהחילוק בין
- 11 הוא, שהיראה (והתורה) 6 תקיעת שופר דאלול ותקיעת שופר בראש
- 12 הבאה על ידי תקיעת שופר 7 השנה הוא, שהיראה (והתורה) הבאה על ידי
- 13 דאלול היא יראה תפאה, יראת 8 תקיעת שופר דאלול היא יראה תפאה, ויראה
- 14 ה' בדרגה נמוכה ויראה 9 (והתורה פחד) הבאה על ידי
- 15 (והתורה פחד) הבאה על ידי 10 השנה היא יראה עילאה. וזהו שתקנו לתקוע
- 16 תקיעת שופר בראש השנה 11 בשופר בראש חודש אלול ובכל החודש, כי
- 17 היא יראה עילאה יראת ה' 12 בכדי לבוא ליראה עילאה צריך להיות תחלה
- 18 בדרגה עליונה. וזהו הטעם הפנימי 13 יראה תפאה. ועוד טעם על זה שתוקעין בשופר
- 19 לכן שתקנו לתקוע בשופר 14 בחודש אלול קודם ראש השנה הוא, כי בעשרת
- 20 בראש חודש אלול ובכל 15 ימי תשובה, מתחיל מראש השנה, צריך
- 21 החודש, לא רק ביום ראש חודש 16 להמשיך מהמקיף בכדי למלאות מה שפגמו
- 22 אלול עצמו אלא בכל ימי החודש. כי 17 במשך כל השנה, והמשכת המקיף הוא על ידי
- 23 בכדי לבוא ליראה עילאה 18 הביטול דוקא. וכמבואר בתורה אור¹⁵ על
- 24 יראה בדרגה עליונה שזה ענינה של 19 הפסוק¹⁶ השמים כסאי והארץ היום רגלי אי זה
- 25 תקיעת השופר בראש השנה צריך 20 בית גו' ואל זה אביט אל עני ונכה רוח, דשמים
- 26 להיות תחלה הכנה והקדמה של 21 וארץ הם תורה ומצוות, דהמשכה שעל ידי
- 27 יראה תפאה שזהו ענינה של 22 תורה ומצוות הוא אור פנימי, כסאי והיום רגלי,
- 28 התקיעה בשופר בחודש אלול. 23 ובכדי להמשיך המקיפים, אי זה בית גו', דבית
- 29 ועוד טעם על זה שתוקעין 33 עד יום הכיפורים מתחיל מראש השנה שבו
- 30 בשופר בחודש אלול קודם 34 מתחילים עשרת ימי תשובה, צריך האדם לעסוק בעבודת ה' כדי להמשיך
- 31 ראש השנה הוא, כי בעשרת 35 מהמקיף האור האלוף שלמעלה מהתלבשות פנימית בעולמות ובנבראים
- 32 ימי תשובה, הימים שמראש השנה 36 המאיר עליהם בדרך 'מקיף' מלמעלה בכדי למלאות להשלים ולתקן מה
- 37 שפגמו והחסירו במשך כל השנה (כי הפגם והחסרון הם בנפש האדם

והעבודה כו' אינן מעכבות זו את זו". ובהמשך מים רבים תרלו פקצ"ב (ע' רכ) "רק שאי"ז עבודה שלימה". ולהעיר מתניא שם (נו, סע"ב) "התורה שלומד או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת המשכת היראה שבמוחו נקראות בשם עבודה שלימה". דמזה משמע, שכשאינן לו יראה כלל (גם לא במוחו), אף שעושה זה "מחמת קבלה זו" (שמקבל עליו מלכות שמים), אין זה עבודה שלימה. (14) ד"ה אם יתקע שופר בעיר — אוה"ת נצבים ע' א"רפ ואילך (ובכותרת שם: "ענין תקיעת שופר בר"ח אלול"). וצע"ק ההדגשה כאן ובכ"מ דר"ח. (15) ר"פ בראשית, הובא באוה"ת שם ס"ע א"רפ. (16) ישע"י סו, א-ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (ובמקייפם עֲצָמָם הבית מסמל את ענין **מְקִיף הָרְחוֹק** בשונה
2 מבגדים שהם מקיף הקרוב, ועם היותם 'מקיף', הבגדים מותאמים למידות
3 האדם, אבל בית הוא 'מקיף הרחוק', והמשכת האור ה'מקיף'), הוא על
4 **יְדֵי הַבִּיטוּל**, כמו שכתוב בהמשך הכתוב **עָנִי וְנָכָה רִיחַ** שהוא שפל
5 רוח ובטל וְחָרָד על דְּבָרֵי. וְלָכֵן
6 תּוֹקְעִין בְּשׁוֹפָר בְּאֵלּוּל, כִּי
7 בְּכַדֵּי שְׁתֵּהִיָּה הַמְשַׁכֶּת הַמְקִיף
8 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, צָרִיף לְהִיּוֹת
9 שהאדם יעבור את ה' מתוך 'יראה
10 וביטול נָכָה רִיחַ וְחָרָד, וְעַל יְדֵי
11 מְתִקְעֵת שׁוֹפָר בָּאִים לְחַרְדָּה
12 שהיא ההכנה הראויה להמשכת
13 ה'מקיף'.
14 וְצָרִיף לְהִבִּין, הֲרִי לֹא רָק עַל יְדֵי
15 תקיעת השופר בחודש אלול אלא גַם
16 עַל יְדֵי שְׁתּוֹקְעִין בְּרֹאשׁ
17 הַשָּׁנָה בָּאִים לְחַרְדָּה¹⁷,
18 וְאֶדְרֹבָה, הַחֲרָדָה בְּרֹאשׁ
19 הַשָּׁנָה הִיא גְדוּלָּה יוֹתֵר
20 מִהַחֲרָדָה דְּאֵלּוּל, וְכִנּוּזָּר
21 לְעִיל בְּהַמְאָמֵר שֶׁהַחֲרָדָה
22 הַבָּאָה מִתְקִיעֵת שׁוֹפָר דְּאֵלּוּל
23 הִיא יְרָאָה תַּמָּאָה, וְהַחֲרָדָה
24 הַבָּאָה מִתְקִיעֵת שׁוֹפָר דְּרֹאשׁ
25 הַשָּׁנָה הִיא יְרָאָה עֵלְאָה
26 ונמצא שהחרדה שמתעוררת על ידי
27 תקיעת השופר בראש השנה גדולה
28 יותר, ונעלית יותר, מהחרדה
29 שמתעוררת על ידי תקיעת השופר
30 בחודש אלול. וְאָף עַל פִּי כֵן,
31 הַמְשַׁכֶּת האור הַמְקִיף בְּרֹאשׁ
32 הַשָּׁנָה הִיא עַל יְדֵי הַחֲרָדָה
33 הַבָּאָה מִתְקִיעֵת שׁוֹפָר דְּאֵלּוּל,
34 וצריך ביאור, אם האור ה'מקיף' נמשך
35 על ידי החרדה והיראה (הביטול),
36 מדוע הדבר נפעל על ידי תקיעת
37 השופר בחודש אלול שמעוררת חרדה ויראה במדרגה נמוכה (יראה תתאה),
38 ולא על ידי תקיעת השופר בראש השנה עצמו שמעורר חרדה ויראה נעלית
39 יותר (יראה עילאה)?
40 (ד' וְיִוְבֵן זֶה כיצד היראה שעל ידי תקיעת השופר בחודש אלול (למרות
- 41 שהיא רק 'יראה תתאה') היא ההכנה וההקדמה הראויה לענין היראה והביטול
42 של ראש השנה (אף על פי שהתקיעה בראש השנה, מעוררת 'יראה עילאה')
43 בְּהַקְדִּים הַבִּיאוֹר הַפְּנִימִי בְּזֶה שֶׁהִיָּרָאָה דְּאֵלּוּל הִיא יְרָאָה
44 תַּמָּאָה וְהִיָּרָאָה דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה הִיא יְרָאָה עֵלְאָה, כפי שממשיך
45 ומבאר.
46 דִּהְיָה הַחִילּוּק הַהִבְדֵּל בֵּין
47 יְרָאָה תַּמָּאָה וְיְרָאָה עֵלְאָה
48 הוּא, כַּמְבוּאָר פִּתְנִיָּא¹⁸
49 וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת¹⁹ דִּיְרָאָה
50 תַּמָּאָה הִיא תַּחוּשָׁה שֶׁל פַּחַד ויראה
51 מְגִדּוּלְתוֹ וְתַבְרָף גדולת ה' כפי
52 שהיא באה לידי ביטוי בְּכִרְיָאָת
53 וְהַתְהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת. דִּהְבִּיטוּל
54 שְׁבִירָאָה זֶה וְהַבִּיטוּל שֶׁל האדם
55 לאלוקות כתוצאה מיראה זו הוא
56 בִּיטוּל הִישׁ שהוא ביטול בדרגה
57 נמוכה, היינו שהאדם אכן חש ביטול,
58 אבל אין זה ביטול מלא ומוחלט של
59 כל הישות והמצויאות שלו. וְיְרָאָה
60 עֵלְאָה שהיא יראה נעלית יותר
61 הִיא פַּחַד ויראה מְגִדּוּלְתוֹ
62 וְרוֹמְמוֹתוֹ וְתַבְרָף גדולת ה'
63 וְרוֹמְמוֹת ה' שְׁלִמְעָלָה מְעוֹלָמוֹת,
64 ולגבי האלוקות שלמעלה מהעולמות
65 נאמר דְּכוּלָּא קָמִיָּה כְּלָא חֲשִׁיב
66 שהכל לפניו כלא חשוב, היינו כאילו
67 אינו קיים כלל. דִּהְבִּיטוּל
68 שְׁבִירָאָה זֶה וְהַבִּיטוּל שֶׁל האדם
69 כתוצאה מיראה זו, שבאה מהתבוננות
70 והכרה באלוקות שלמעלה מהעולמות
71 הוּא בִּיטוּל בְּמַצִּיאוֹת ביטול
72 מוחלט של כל המציאות, כאילו אינו
73 נמצא כלל. וכמבואר בחסידות
74 שהביטול המושלם הוא "ביטול
75 במציאות" – ביטול הקשור לכל
76 מציאותו של הנברא, ואילו "ביטול
77 היש" הוא שיטת מציאות של "יש" אלא שהיא מכניעה ומבטלת עצמה
78 לבוראה.
79 וְזֶהוּ הַטַּעַם הַפְּנִימִי לִכֵּן שְׁבַכְדִּי לְבוֹא לִירָאָה עֵלְאָה המביאה
80 ל"ביטול במציאות", הוּא דִּקְאָה עַל יְדֵי שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמֵאִיר עַל האדם גִּילּוֹי

(17) וראה אבודרהם בטעמי התקיעות מרס"ג שבתק"ש דר"ה עשרה ענינים, ו"הענין השביעי" הוא כי טבע השופר מרעיד ומחריד. (18) פמ"ג. (19) ראה לקו"ת במדבר יג, ב (הובא באוה"ת נצבים שם ע' א"רפב). סה"מ תרס"ה ע' רב [דש] ואילך. קונטרס העבודה ע' 20 ואילך. סה"מ תש"ח ע' 138 ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 של אור אלוני מלמעלה, אבל האדם לא מסוגל להגיע לזה בהתעוררות
 - 2 מלמטה, מצד האדם עצמו, כי זה בחינת האלקות שביכולת האדם
 - 3 להשיג על ידי התבוננות שהאדם מתבונן בגדולת ה' הוא
 - 4 האלקות שבערך העולמות, דרגת האלקות שירדה לברוא ולהחיות
 - 5 עולמות ונבראים מוגבלים ובכדי
 - 6 שיורגש אצלו אצל האדם שהוא
 - 7 נברא מוגבל וההשגה שלו באלקות
 - 8 מוגבלת הרוממות וההפלאה
 - 9 דאור אין סוף שלמעלה
 - 10 מעולמות ואינו מתלבש בעולמות
 - 11 הוא דוקא על ידי גילוי
 - 12 מלמעלה ממדרגת האלקות
 - 13 שלמעלה מהעולמות באין-ערוך, ללא
 - 14 כל יחס והשוואה. וזהו מה
 - 15 שכתוב²⁰ בתורה ויצונו ה'
 - 16 לעשות את כל החקים האלה
 - 17 ליראה את ה', שבכדי
 - 18 לבוא ליראה את ה', יראה
 - 19 עילאה²¹, שמביאה לביטול
 - 20 במציאות, כמבואר לעיל, אי אפשר
 - 21 לבוא לזה על ידי התבוננות
 - 22 כי ההתבוננות מוגבלת ליכולת ההבנה
 - 23 וההשגה של האדם המוגבל ואין
 - 24 יכולת אדם מוגבל לתפוס ולהשיג
 - 25 עניני אלקות שלמעלה מהעולמות
 - 26 ורק על ידי גילוי מלמעלה
 - 27 שנמשך על ידי המצוות²²
 - 28 שהם רצון ה' שלמעלה מהעולמות,
 - 29 אפשר להגיע ליראה עילאה המביאה
 - 30 לביטול במציאות. וזהו טעם הדבר
 - 31 שהיראה דאלול היא יראה
 - 32 תמאה ויראה דראש השנה
 - 33 היא יראה עילאה, כי באלול,
 - 34 שהמלך הוא בשדה,
- שבחיותו בשדה לא נרגש ולא ניכר בגלוי הגדלות והרוממות שלו²³, ורק כאשר המלך נמצא בארמון המלכות, אזי הגדולה והרוממות שלו ניכרת ומורגשת, ויראה אצבעת שהמלך נמצא בשדה, היינו בחודש אלול היא (לא מצד הגילוי וההארה מלמעלה, אלא יראה שמתעוררת) על ידי עבודת האדם, לכן, היראה אצבעת בחודש אלול היא יראה תמאה המביאה ל"ביטול היש" בלבד, בהתאם לעבודת האדם שהיא מוגבלת. ובראש השנה, כשהמלך הוא ביהיכל מלכותו, שאז נרגש הרוממות וההפלאה וריחוק הערך שלו, שהוא המלך מרומם ומובדל מהעם²⁴, דבנמשל למעלה באלקות הוא גילוי הרוממות דאור אין סוף שלמעלה מעולמות, וכתוצאה מגילוי רוממות זו, של האור האלוני הנעלה מהעולמות היראה שבראש השנה יראה עילאה המביאה ל"ביטול במציאות".
- ויש לומר, דזה שצריך לתקוע בשופר בראש השנה בכדי לבוא ליראה עילאה, אף שאז נרגש הרוממות שלו, שהוא מרומם ומובדל מהעם²⁴, דבנמשל הוא גילוי הרוממות דאור אין סוף שלמעלה מעולמות, היראה שבראש השנה יראה עילאה.
- ויש לומר, דזה שצריך לתקוע בשופר בראש השנה בכדי לבוא ליראה עילאה, אף שאז הוא זמן התגלות מלכותו יתברך, היינו שבהזמן דראש השנה מצד עצמו מאיר בגילוי הרוממות, היראה שבראש השנה יראה עילאה, כי זמן

(20) ואתחנן ו, כד. (21) ראה בהנסמן בהערה 19 החילוק בין "יראו מהוי" ל"יראו את הוי". (22) בכ"מ, וגם בלקו"ת במדבר שם בתחלת הענין, דיראה עילאה נמשכת ע"י עסק התורה, אבל בסיום הענין שם שיראה זו נמשכת ע"י אשר קדשנו במצוותיו. וכ"ה בלקו"ת מסעי צו, ג. (23) היינו שלא נרגש הגדלות שלו, גם לא הגדלות בבריאת העולמות המביאה ליראה תמאה. וראה לעיל הערה 4. (24) בסדור (עם דא"ח) הערה לתקון חצות (קנא, ג"ד ורכח, ג ואילך), דיראה חיצונית (יר"ת) היא "כמו היראה ופחד ממלך גדול ונורא", ויראה פנימית (יר"ע) היא יראת בושת "כמו שיש בושת לפני אדם גדול בדורו וצדיק". ומזה משמע לכאורה, דיראת המלך (באיזה אופן שתהי) הוא משל על יראה תמאה. ולכאורה י"ל הביאור בזה, כי כיון שאין מלך בלא עם, בהכרח שהעם יש לו תפיסת מקום לגבי המלך, ולכן אין זה משל על יראה עילאה (ביטול במציאות) מהגילוי דכולא קמי' כלא חשיב. אבל בסה"מ תרס"ה ובסה"מ תש"ח שבהערה 19, יראת המלך הוא משל על יראה עילאה, כי "לגבי גדולת ורוממות המלך אינו תופס מקום כלל וכלל, כי הוא מובדל בערך לגמרי".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הָעוֹלָם²⁵ כמציאות מוגבלת, כדברי אדמו"ר הזקן ב'שער היחוד והאמונה'
2 שבספר התניא: "גדר ובחינת שם עולם נופל על בחינת מקום ובחינת זמן
3 דוקא, בחינת מקום הוא מורח ומערב צפון דרום מעלה ומטה, בחינת זמן
4 עבר הווה ועתיד", וְלִכְן, הָרוּמָמוֹת דָּאוֹר אֵין סוֹף שְׁמִתְגַּלָּה
5 בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מִצַּד הַזֵּמָן
6 דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מצד אחד היא אכן
7 רוממות והפלאה, ענין שלמעלה
8 מהעולם המוגבל, אבל מצד שני, כיון
9 שהגורם לגילוי רוממות זו הוא הזמן,
10 זמן הוא מגדרי העולם, הרי הוא
11 שְׂיִיף לְעוֹלָמוֹת, וְהַגִּילוי
12 דָּאוֹר אֵין סוֹף כְּמוֹ שֶׁהוּא
13 קְדוֹשׁ וּמוֹבְדֵל מִעוֹלָמוֹת וְנִעְלָה
14 מהעולמות באמת, הוא בְּעִיקְרָהּ עַל
15 יְדֵי הַמַּצּוּוֹת שהם גילוי הרצון
16 העליון שלמעלה מעולמות, אֲשֶׁר
17 קִדְּשֵׁנוּ בְּמַצּוּוֹתָיו²⁶ וכמבואר
18 בליקוטי תורה לאדמו"ר הזקן:
19 "ובחינת יראה עילאה זו... נמשך על
20 ידי אשר קדשנו במצותיו וזהו ויצונו
21 כו' ליראה את ה' דוקא...", וכפי
22 שמבואר שם עוד שענין הקדושה
23 ("אשר קדשנו במצותיו") שייך לענין
24 היראה כמו שכתוב (בתהילים) "יראו
25 את ה' קדושיה". וְכִינֵן שְׁתַּקִּיעַת
26 שׁוֹפֵר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה היא
27 מַצּוּוֹת ולכן היא קשורה באור אין
28 סוף שלמעלה מהעולמות, כמבואר
29 לעיל, הִירָאָה וְהִתְרַדָּה מִקּוֹל
30 הַשׁוֹפֵר דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה היא
31 יִרְאָה וּבִיטוּל בְּתַכְלִית, יִרְאָה
32 עִילָאָה.
33 וְעַל פִּי זֶה הַמְּבֹאֵר לְעִיל בִּטְעָם
34 הדבר שהתקיעת שופר של ראש השנה
35 מעוררת יראה עילאה, יֵשׁ לְהוֹסִיף
36 עוֹד בִּיאֹוֹר בְּזֶה שֶׁהִירָאָה
37 הַבָּאָה מִקּוֹל הַשׁוֹפֵר דָּאֵלּוּל
38 היא (רק) יִרְאָה תַּתָּאָה (מלבר
39 הביאור האמור שכיון שיראה זו
40 מתעוררת עליידי עבודת האדם המוגבל איננה קשורה באלוקות שלמעלה
41 מהעולמות), כִּי זֶה שְׁקוּל הַשׁוֹפֵר דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מְבִיא לִירְאָה
- עצומה כְּזוֹ, בִּיטוּל בְּמַצִּיאוֹת ביטול מוחלט של כל מציאות האדם,
כמבואר לעיל (יִרְאָה עִילָאָה), הוא מִצַּד הַמַּצּוּוֹת דְּתַקִּיעַת
שׁוֹפֵר, וְכִינֵן שְׁתַּקִּיעַת שׁוֹפֵר בְּאֵלּוּל אֵינָה מַצּוּוֹת (וְאֵין
מְבָרְכִים עַל זֶה אֲשֶׁר קִדְּשֵׁנוּ בְּמַצּוּוֹתָיו), לִכְן, הִירָאָה
בְּמַצּוּוֹתָיו, לִכְן, הִירָאָה
(וְהִבִּיטוּל) הַבָּאָה מִקּוֹל
הַשׁוֹפֵר דָּאֵלּוּל היא (רק)
ביטול הֵישׁ, יִרְאָה תַּתָּאָה, כמבואר לעיל.
אֲלָא שְׂאָף עַל פִּי
כֵן, לְמִרּוֹת הִירָאָה (עִילָאָה) שבאה על
ידי תקיעת השופר בראש השנה נעלית
ביותר מהיראה (תתאה) שבאה על ידי
תקיעת השופר בחודש אלול, בכל זאת
יִרְאָה זו של חודש אלול, שהיא
יראה תתאה, היא הַקִּדְּמָה וְהַכְּנָה
לִירְאָה עִילָאָה דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה,
כִּי בְּכַדִּי לְבֹא לִירְאָה עִילָאָה
בראש השנה צָרִיף לְהִיּוֹת תַּחְלָה
יִרְאָה תַּתָּאָה (בְּנִזְכָּר לְעִיל
בְּהַמְאָמֵר) ומי שעדיין לא הגיע
אפילו ליראה תתאה, אין ביכולתו
להגיע ליראה עילאה.
(ה) וְהִנֵּה יְדוּעָה²⁷ בתורת החסידות
שְׂבַכְדִּי לְבֹא ולתהלות מִירְאָה
תַּתָּאָה עבודת חודש אלול לִירְאָה
עִילָאָה עבודת ראש השנה, צָרִיף
לְהִיּוֹת תַּחְלָה לפני היראה עילאה
אַהֲבָה. דְּסִדֵּר הָעֲבוּדָה הוא
דְּחִילוֹ רְחִימוֹ יִרְאָה אַהֲבָה,
רְחִימוֹ וְדְחִילוֹ אַהֲבָה וִירְאָה.
דְּחִילוֹ (הִרְאָשׁוֹן) הוא יִרְאָה
תַּתָּאָה, הִרְגָה הַתַּחַתוֹנָה בִּירְאָת ה'
וְלֹאֲחֲרֵי זֶה בָּאוֹת שְׁתֵּי דְרָגוֹת
בְּרְחִימוֹ אַהֲבָה ה', אַהֲבָה זוֹטָא
אַהֲבָה קְטָנָה, הֵינִי אַהֲבָה ה' בְּדִרְגָה
נְמוּכָה, וְאַהֲבָה רַבָּה אַהֲבָה גְדוּלָה,
הֵינִי אַהֲבָה ה' בְּדִרְגָה גְבוּהָה
וְלֹאֲחֲרֵי זֶה רק לאחר שהאדם מגיע
לִ'אַהֲבָה רַבָּה', באה העבודה של
דְּחִילוֹ, יִרְאָה עִילָאָה. וּמִזֵּה
הוא שלאחר היראה תתאה צריכה להיות אהבה, ורק אחרי האהבה (בשתי

(25) שער היחוד והאמונה פ"ז (פב, א). (26) וראה תניא פמ"ו (סו, א) שקאי על "קדושתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו... מובדל מהעולמות". וראה לקו"ת במדבר שבעה ערה 22. (27) תו"א מקץ מ, ד, מא, ג. לקו"ת בלק עג, א. ראה לא, א. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הדרגות שלה) יכולה להיות יראה עילאה מוכן, דוזה שמהיראה
- 2 תתא דאלול באים ליראה עילאה בראש השנה הוא על
- 3 ידי הקדמת האהבה.
- 4 ויש לבאר זה הטעם והצורך בהקדמת אהבת ה' לפני שבאים ליראה
- 5 עילאה, על פי מה שכתב
- 6 בלקוטי תורה, דכשהמלך
- 7 הוא בשדה וזהו משל לגילוי
- 8 האלוקות בחודש אלול, כמבואר לעיל,
- 9 הוא מקבל את כולם ללא יוצא
- 10 מן הכלל (וכנזכר לעיל במאמר
- 11 שהכונה גם לרחוקים ביותר) בספר
- 12 פנים יפות ומראה פנים
- 13 שוחקות לכולם, דפנים יפות
- 14 ופנים שוחקות הוא ענין
- 15 האהבה שהקדוש ברוך הוא מגלה
- 16 לבני ישראל בימי חודש אלול, ועל
- 17 ידי שהמלך מקבל את כולם
- 18 בספר פנים יפות, ובפרט על
- 19 ידי שמראה פנים שוחקות
- 20 לכולם, זה מעורר אצלם
- 21 כל בני ישראל, יהיה מי שיהיה, (כלשון
- 22 הכתוב במשלי פנים הפנים
- 23 לפנים²⁸ כן לב האדם אל האדם,
- 24 וכמבואר בספר התיא: "פירוש כמו
- 25 שכרמות וצורת הפנים שהאדם מראה
- 26 במים כן נראה לו שם במים אותה
- 27 צורה עצמה, ככה ממש לב האדם
- 28 הנאמן באהבתו לאיש אחר הרי
- 29 האהבה זו מעוררת אהבה בלב חבירו
- 30 אליו גם כן להיות אוהבים נאמנים זה
- 31 לזה, בפרט כשרואה אהבת חבירו
- 32 אהבה להמלך.
- 33 ועל פי זה יש לומר,
- 34 שבפירטי המלך של גילוי
- 35 האלוקות בחודש אלול, למלך היוצא
- 36 לשדה שבלקוטי תורה,
- 37 מרומזים ארבעה ענינים
- 38 הנזכרים לעיל, כפי שממשיך
- 39 ומפרט.
- 40 הענין הראשון דוזה שיוצאים
- 41 לקראת המלך לקבל פניו, שייך ליראה תתא הדרגה הנמוכה
- 42 ביראת ה' שהיא התחלת העבודה. ולאחרי זה, הענין השני הנזכר במאמר,

(28) משלי כז, יט. וראה תניא פמ"ו. 29) לשון המאמר בלקו"ת לב, א. 30) אגה"ק ס"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מוחלט שאין בזה בביטול שבאצילות חידוש³¹, מכיון
2 שבאצילות מאיר גילוי אור אין סוף ולגבי האין-סוף הכל בטל
3 ממילא. ועל דרך זה באצילות גופא עצמו, שהביטול לאלוקות
4 שבספירת החכמה של עולם האצילות, שבה בספירת החכמה הוא
5 עיקר הביטול, אינו חידוש,
6 לפי שבחכמה הוא הגילוי
7 שהוא לבדו ואין זולתו³².
8 ומכל שכן הביטול דכתר,
9 שלמעלה מהחכמה (כמו הכתר
10 כפשוטו שהוא מעל הראש) דאף על
11 גב שהוא מדריגת הכתר אור צח
12 וכו' אור בהיר ביותר, אור נעלה,
13 אופק אפל וכהה הוא קדם
14 עילת העילות³³, לגבי הקדוש
15 ברוך הוא בעצמו שהוא סיבת הסיבות,
16 היינו שורש ומקור הכל, דפירוש
17 אופקם כאמור לעיל שעל אף שהכתר
18 הוא 'אור צח' ובהיר, בכל זאת, לגבי
19 'עילת העילות' הכתר הוא 'אופק', אפל
20 וכהה, הוא שהכתר הוא
21 בביטול (כמו מראה השחור
22 שאינו גבוה אין לו מעלה ויתרון
23 נגד מראה הלבן) לגבי אור
24 אין סוף שלמעלה מהכתר
25 (עילת העילות)³⁴, שאין זה
26 חידוש, שהביטול של הכתר לגבי
27 האין-סוף אינו חידוש ואינו פלא אלא
28 מובן מאליו מכיון שהכתר
29 משיג³⁵ שהוא באין ערוך
30 לגבי אור אין סוף וכיון שהאור
31 אין סוף נעלה ממנו, מהכתר, באין
32 ערוך, ללא כל יחס והשוואה, בדרך
33 ממילא, וכדבר מובן מאליו, הכתר בטל
34 לגבי האור אין סוף] וכן גם הביטול
35 בדרגת 'יראה עילאה' וביטול
36 במציאות' בראש השנה אין בו פלא
37 ואין בו חידוש. והיראה והביטול
38 של בני ישראל באלול, כשהמלך הוא בשדה (שאז כשהמלך הוא
- מחוץ להיכל מלכותו אין נרגש ולא ניכר בגלוי הגדלות והרוממות
שלו שכאשר היא כן נרגשת, הרי היא בודאי מעוררת ביטול למלך) ואף
על פי כן למרות שאין הכרה והרגשה ברוממות המלך, בכל זאת ישנו
הביטול דישיראל, שמקבלים עליהם מלכותו ותברך והקבלה
היא מתוך ביטול וקבלת עול, ולא
עוד ולא מסתפקים בעצם הקבלה של
מלכות ה' אלא שגם תוקעין
בשופר לעזר יראה וחרדה
(בכדי שקבלת המלכות תהיה
בשלימות ומלבד הקבלת עול עצמה
תהיה גם מתוך תחושה של יראת ה'
ופחד מגדולתו), הנה ביטול זה,
אף שהוא ביטול היש
שבמדריגת הביטול הוא פחות
מביטול במציאות, בכל זאת, ביטול זה,
מפני החידוש שבו, הוא יקר מאד
בעיני הוי'³⁶.
ויש לומר, דעל ידי התענוג
של המלך מזה שיוצאין בני
העם, ובמיוחד אנשי השדה לקראתו
לקבל פניו (קבלת מלכותו
ותברך מתוך ביטול ויראה, כמבואר
לעיל) בהיותו בשדה, מיתוסף
עוד יותר בזה שהוא מקבל
את כולם בסכר פנים יפות
ומראה פנים שוחקות לכולם
כי כשהמלך מתענג מהמעשים
והנהגה של העם, הוא מתייחס לאנשי
העם בסכר פנים עוד יותר יפות ובפנים
עוד יותר שוחקות.
ויש להוסיף, דהמעלה
שבהיראה והביטול דאלול
לגבי היראה והביטול דראש
השנה היא לא רק מצד
החידוש שבה, משום שהביטול
באלול (כשהמלך בשדה והרוממות
שלו לא נרגשת) הוא חידוש גדול יותר,
כמבואר לעיל, אלא יש יתרון ועילוי בביטול של חודש אלול (למרות שהוא

(31) ראה לקו"ת ס"פ במדבר. סה"מ פר"ת ותרפ"א שבהערה 37. ושם שיעקר התענוג והשעשועים שלמעלה הוא בביטול היש דבי"ע, מפני שהוא חידוש. וכהמשל דצפור המדברת (ראה בארוכה לקו"ת שם). (32) תניא פל"ה בהגהה. (33) ראה תקו"ז תי' ע (ד"ה שיעורא דרצועין [קלה, ריש ע"ב]). (34) לקו"ת בלק טז, א. (35) כ"ה הלשון בלקו"ת שם. (36) ראה סה"מ תרפ"ח ע' קא בפירוש הכתוב יקר בעיני הוי' גו' (תהלים קטז, טו), "דלמעלה יקר וחביב מאד המיתה וביטול מה שהחסידיים עושים בנה"ב כו' להיותו חידוש דבר". וראה לעיל הערה 31. (37) ראה סה"מ פר"ת (לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע) ע' לו

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 בדרכה יותר נמוכה מהביטול של ראש השנה, כאמור לעיל) גם בענין תוכן
- 2 ומהות הביטול³⁷ עצמו. דהביטול שעל ידי גילוי של הארה
- 3 מלמעלה, כיון שהביטול הוא מפני שמכיר האדם המתבטל
- 4 ומרגיש העילוי דהגילוי (שהוא) שהגילוי נעלה באין ערוך
- 5 לגביה לגבי האדם), הרי סוף סוף
- 6 הביטול קשור עם מציאות
- 7 האדם (ההפך שלו) שהיא זו
- 8 הגורמת את הביטול). ואמיתית
- 9 ענין הביטול הוא בהעבודה
- 10 דקבלת עול, שהוא האדם
- 11 העובד את ה' כמו עבד, שמצד
- 12 עול האדון שמוטל עליו הוא
- 13 מוכרח לקיים רצון האדון
- 14 ובביטול זה אין ביטוי למציאות האדם
- 15 אלא להיפך מציאותו מתבטלת.
- 16 ז) ועל פי זה יש לבאר מה שכתוב בהמאמר
- 17 שמשכת המקיף דראש השנה היא
- 18 (בעיקר) על ידי היראה והתורה הבאה על ידי
- 19 תקיעת שופר דאלול, כי זה שעל ידי התורה
- 20 (והתרד על דברי) הוא המשכת המקיף (בית),
- 21 הוא (בעיקר) כשהתורה היא באופן דביטול
- 22 ושלמות, עני ונכה רוח. וכמבואר בהמאמר דכל
- 23 שהאדם משפיל את עצמו יותר, המקיף שנמשך
- 24 הוא מקיף עליון יותר. ולכן עיקר המשכת
- 25 המקיף הוא על ידי היראה והתורה דאלול, כי
- 26 היראה והתורה דראש השנה הוא על ידי
- 27 שמרגיש העילוי דלמעלה, והביטול שעל ידי
- 28 הרגש הגילוי אינו באופן דשפלות, ועיקר הענין
- 29 דעני ונכה רוח, ביטול באופן דשפלות, הוא
- 30 בהיראה והתורה דאלול.
- 31 ויש להוסיף עוד ביאור בהמצאה שבהיראה
- 32 דאלול על היראה דראש השנה, דכיון
- 33 שהיראה והביטול דאלול באה על ידי עבודתם
- 34 של ישראל, אני לדודי, שהשרש דישאל הוא
- 35 בהעצמות, לכן, ההמשכה שעל ידי יראה וביטול
- 36 זה היא המשכת העצמות. ויש לומר, שזהו הטעם הפנימי על זה שמהיראה
- 37 תפא דאלול באים אחר כך בראש השנה ליראה עילאה, כי על ידי היראה
- 38 דאלול הוא המשכת העצמות, ועל ידי זה נמשכים (אחר כך) גם הגילויים
- 39 עמוק יותר, פי היראה והתורה

וסה"מ תרפ"א ע' קא, שהמעלה בביטול היש שבכ"ע על הביטול בהמציאות שבאצילות הוא לא רק מפני החידוש שבזה (כנ"ל הערה 31) אלא גם שהביטול דהיש "הוא ביטול גדול יותר מהביטול שבאצילות בעצם אופן הביטול". עיי"ש בארוכה. וראה גם לקו"ש ח"ט ע' 74 ובהנסמן שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 ומתפשטים מהעצמות, ולאחר היראה של חודש אלול שבמדרגות היראה היא
2 אמנם יראה תתאה, אבל פועלת את המשכת העצמות, נמשכת אורות שפועלים
3 עליה מיראה תתאה (בחודש אלול) ליראה עילאה (בראש השנה).
4 (ח) וְהָגָה עַל דָּרְךָ זֶה בדומה למבואר לעיל שיש מעלה ויתרון בעבודה
5 של חודש אלול לגבי העבודה בראש
6 השנה בענין היראה והביטול הוא
7 גַּם בְּעֵנִין הַתְּשׁוּבָה דְּאֵלּוּל, ²
8 דְּזֶה שְׁבָאֵלּוּל תּוֹקְעִין בְּשׁוֹפָר
9 הוּא (כְּמוֹכָא לְעִיל מִהַטּוֹר)
10 כְּדֵי לְהַזְהִיר יִשְׂרָאֵל שֶׁיַּעֲשׂוּ
11 תְּשׁוּבָה, שֵׁשׁ בָּזָה בענין
12 התשובה של חודש אלול יתרון
13 ומעלה על התשובה בראש
14 השנה. דְּהַגָּם שֶׁהַתְּשׁוּבָה
15 דְּאֵלּוּל הִיא חֲזוּרָה בתשובה על
16 עֲנִינִים בְּלִתִּי רְצוּיִים שנעשו
17 במשך השנה, כְּמוֹכָן מִמֶּה
18 שֶׁכָּתוּב בְּכַתְבֵי הָאֲרִיז"ל³⁸
19 דְּאֵלּוּל הוּא רָאשִׁי תְּבוּתָה של
20 הכתוב האמור בתורה בפרשת ערי
21 מִקְלָט לֶשֶׁם הִיא נֹס הַהוֹרָג נֶפֶשׁ בְּשׁוּגָה
22 אָנָּה לָּדוּ וְשִׁמְתִּי לָךְ³⁹ (וזה)
23 לִשְׁוֹן הַכְּתוּב: "וְאִשֶּׁר לֹא צָדָה
24 וְהַאֲלִיקִים אָנָּה לִירֹד וְשִׁמְתִּי לָךְ מִקּוֹם
25 אֲשֶׁר יָנוֹס שִׁמְהָ", דְּעָרֵי מִקְלָט
26 הוּא תִּיקוֹן עַל עֲנִינִים בְּלִתִּי
27 רְצוּיִים וְיֹשֵׁב לֹמֶר, דְּזֶה
28 שֶׁהַתְּשׁוּבָה דְּאֵלּוּל נִרְמָזת
29 בְּאָנָּה לָּדוּ וְשִׁמְתִּי לָךְ ראשי
30 תִּבוּתָה אֵלּוּל, כְּאִמּוֹר לְעִיל, שֶׁהַכְּפָרָה
31 דְּעָרֵי מִקְלָט הִיא עַל מִכָּה
32 נֶפֶשׁ בְּשִׁגְגָה⁴⁰, כְּמִפּוֹרֵשׁ בְּתוֹרָה,
33 הוּא כִּי עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה
34 דְּרָאשׁ חֹדֶשׁ אֵלּוּל מִיד עִם
35 תְּחִילַת חֹדֶשׁ אֵלּוּל נַעֲשׂוּ דְּוִנּוֹת
36 כְּשִׁגְגּוֹת, וְהַתְּשׁוּבָה דְּאֵלּוּל
- בשאר ימי החודש מראש חודש והלאה היא לתקן השגגות,
והתשובה בראש השנה שבאחר שנתקנו כבר
הענינים הבלתי רצויים (גם השגגות)⁴¹ על ידי התשובה
דאָלּוּל כאמור לעיל היא (בעיקר) תשובה עילאה⁴², תשובה
בדרגה עליונה שהיא התקרבות
לאלקות בדרגה גבוהה יותר מענין
התשובה של תיקון דברים לא רצויים
מִכָּל מְקוֹם, למרות שמדרגות
התשובה, התשובה של ראש השנה
נעלית יותר מהתשובה של חודש אלול,
בכל זאת יש יתרון בהתשובה
דאָלּוּל על התשובה בראש
השנה. כִּי הַתְּשׁוּבָה בְּרָאשׁ
הַשָּׁנָה, הוּא רְמֵז בְּהַמְצָוָה
דְּתִקְיַעַת שׁוֹפָר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב
הַרְמַב"ם⁴³ אָף עַל פִּי
שֶׁתִּקְיַעַת שׁוֹפָר בְּרָאשׁ הַשָּׁנָה
גְּזִירַת הַכְּתוּב, רְמֵז יֵשׁ בּוֹ,
כְּלֹמֶר עוֹרֵר יְשׁוּנִים מִשְׁנַתְּכֶם
כֹּ' וְחֲזָרוּ בְּתְשׁוּבָה. וְהַגָּם
שֶׁעֲנִין הַתְּשׁוּבָה הַמְּרוּמָז
בְּשׁוֹפָר הוּא לְמַעְלָה מִהַמְצָוָה
דְּתִקְיַעַת שׁוֹפָר⁴⁴ עֲצֻמָּה,
וְכִידּוּעַ בְּעֵנִין הַרְמֵז, שֶׁהַעֲנִין
הַמְּרוּמָז הוּא לְמַעְלָה מִהַדְּבָר
שֶׁמְרָמֵז עָלָיו, וְעַד שֶׁאֵינוֹ
מִתְלַבֵּשׁ הַרְמֵז בְּהַדְּבָר שֶׁאֵינוֹ
רוֹמֵז וְהוּא רַק רְמֵז בְּלִבְדִּי⁴⁵,
וְאֵם כֵּן עֵינֵי הַתְּשׁוּבָה שֶׁל רָאשׁ הַשָּׁנָה
הוּא נַעֲלָה בִּיחֻד, עַד כְּדֵי כֵךְ שֶׁהוּא
נַעֲלָה יוֹתֵר מִהַמְצָוָה שְׂרוּמֹזת עָלָיו, וְאֵם
כֵּן אֵיךְ יִתְכַּן שְׂתַּחֲוֶה מַעֲלָה בְּתְשׁוּבָה
שֶׁל חֹדֶשׁ אֵלּוּל עַל הַתְּשׁוּבָה שֶׁל רָאשׁ
הַשָּׁנָה, עַל כֵּךְ בִּיאֻר כִּי מִכָּל
מְקוֹם לְמֹרֹת מַעֲלָת הַדְּבָר הַנְּרָמֵז,
וּבְעֵינֵינוּ הַתְּשׁוּבָה בְּרָאשׁ הַשָּׁנָה לִגְבִּי

(38) פ"ח שבהערה 2. שער הפסוקים משפטים כא, יג. (39) משפטים שם. (40) דזה ש"אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט" (מכות ט, ב במשנה) הוא עד שיתברר דינם בבי"ד. אבל הכפרה דערי מקלט היא (בעיקר?) על השוגג. ולהעיר ממכות ב, ב "הוא שעשה מעשה במזיד לא ליגילי כי היכי דלא תיהוי ל"י כפרה". (41) ויש לקשר זה עם המובא לקמן סעיף יו"ד שאלול קשור עם "ציאת כל ניצוצין מהגלות", דיש לומר, שזהו ע"י שנתקנו כל הענינים. (42) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1360. (43) ה' תשובה פ"ג ה"ד. (44) ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1147. ושם, ש"ל שלכן כתב זה הרמב"ם בהלכות תשובה ולא בהלכות שופר. (45) ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ס"ע 420 ואילך ובהנסמן שם. וראה סה"מ קונטרסים ח"א כד, סע"א [סה"מ תרצ"א ע' ו] ואילך בביאור לשון הרמב"ם "רמז יש בו" ש"דבר שא"א לבוא בגילוי בדבור הוא בא ברמז".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הדבר הרומז, תקיעת השופר בראש השנה, זה שהענין מרומז על כל
- 2 פנים בהדבך, הוא מפני שיש ביניהם דמיון ועם כל מעלתו
- 3 של הדבר הנרמז לגבי הדבר הרומז, אחרי הכל יש ביניהם דמיון. וכיון
- 4 שתקיעת שופר בראש השנה שהיא הרמז היא מצוה, לכן,
- 5 גם התשובה הנרמזת בה יש
- 6 לה שייכות להעבודה דתורה
- 7 ומצות. ועיקר המעלה
- 8 דתשובה, שהיא מגיעה
- 9 ריגועת' בבעל הרצון הקדוש ברוך
- 10 הוא בעצמו (ריבעל הרצון) הרי הוא
- 11 למעלה מהרצון (דמצוות)⁴⁶,
- 12 היא התשובה דאלול שלא
- 13 קשורה למצוה מסוימת (שהרי תקיעת
- 14 השופר באלול היא מנהג ולא מצוה,
- 15 כנכרך לעיל). והחשיבות הגדולה של
- 16 תשובה שלא קשורה לענין המצוות
- 17 היא כי זה שתשובה מגיעה
- 18 לבעל הרצון, למעלה מהרצון
- 19 דמצוות הוא⁴⁷ מפני
- 20 שישאל קדמו לתורה⁴⁸,
- 21 כדברי חכמינו זכרונם לברכה שפסוקי
- 22 התורה "דבר אל בני ישראל", "צו את
- 23 בני ישראל" וכד' הם הוכחה
- 24 שהמחשבה והרצון של הקדוש-ברוך-
- 25 הוא בבני ישראל קדמו אפילו לתורה
- 26 ולכן, המעלה דתשובה היא
- 27 בעיקר כשהתשובה באה
- 28 מהאדם (ישאל) עצמו,
- 29 תשובה דאלול, אני לדודי.
- 30 (ט) וזהו אני לדודי ודודי לי
- 31 ראשי תבות אלול, דזה
- 32 שודודי לי נכלל בראשי
- 33 תבות אלול, ולעיל נשאלה השאלה
- 34 שבתחילת המאמר בליקוטי תורה אומר
- 35 אדמו"ר הזקן שאלול הוא ראשי תבות
- 36 'אני לדודי ודודי לי' ואם כן גם 'ודודי
- 37 לי' נכלל בזה, ולאחר מכן אומר
- 38 שבאלול הוא 'אני לדודי' ואילו 'ודודי
- 39 לי' הוא בראש השנה ויום הכיפורים,
- 40 והביאור, הוא, כי זה שעל ידי

העבודה דאני לדודי (באלול) נעשה ההמשכה דודודי לי
בראש השנה וביום הכיפורים הוא כי העבודה של התשובה
דאני לדודי בחודש אלול מגיעה בהעצמות שמשם נמשכים
כל הגילויים גם המדריגות הנעלות ביותר (פנזכר לעיל סוף סעיף
ז), ונמצא שבאני לדודי
דאלול כלולה גם ההמשכה
דודודי לי ולכן גם 'ודודי לי' הוא
חלק מראשי תיבות של 'אלול'.
ויש לומר, דזהו הטעם של מה
שהתקיעות דחודש אלול (על
פי מנהג חב"ד⁴⁹) הם
תשר"ת תש"ת תר"ת, כל
הקולות שתוקעים בראש
השנה, ולא מסתפקים בתקיעה
בלבד, כי בהתקיעות דאלול
ישנם בתוכן ובפנימיות הדברים ולכן
גם באופן התקיעות בפועל כל
הענינים שבהתקיעות דראש
השנה. וזה שבאלול תוקעין
בכל יום עשר קולות בלבד ולא
מאה קולות כמו בראש השנה, אף
על פי שבתוכן הענין יש קשר ושייכות
בין התקיעות בחודש אלול לתקיעות
בראש השנה, אולי יש לומר,
שזהו לפי שהתקיעות דאלול
(כיון שהם השרש של
הענינים שנמשכים בראש
השנה כמבאר לעיל באריכות) הם
למעלה מהתחלקות לפרטים
ופרטי פרטים אלא באים כענין אחד
כללי.

יו"ד) ויהי רצון שעל ידי
מעשינו ועבודתנו⁵⁰ בעבודת ה'
בתורה ומצוות בכלל, ובפרט על
ידי העבודה דאלול, שענינה
ומעלתה, אפילו לגבי העבודה של
ראש השנה, נתבאר לעיל באריכות,

מקום זה שהענין מרומז על כל פנים בהדבך,
הוא מפני שיש ביניהם דמיון. וכיון שתקיעת
שופר בראש השנה היא מצוה, לכן, גם
התשובה הנרמזת בה יש לה שייכות להעבודה
דתורה ומצות. ועיקר המעלה דתשובה, שהיא
מגיעה בבעל הרצון (למעלה מהרצון
דמצוות)⁴⁶, היא התשובה דאלול. כי זה
שתשובה מגיעה למעלה מהרצון דמצוות הוא⁴⁷
מפני שישאל קדמו לתורה⁴⁸, ולכן, המעלה
דתשובה היא בעיקר כשהתשובה באה מהאדם
(ישאל) עצמו, תשובה דאלול, אני לדודי.
(ט) וזהו אני לדודי ודודי לי ראשי תבות אלול,
דזה שודודי לי נכלל בראשי תבות
אלול, הוא, כי זה שעל ידי העבודה דאני לדודי
(באלול) נעשה ההמשכה דודודי לי בראש
השנה וביום הכיפורים, הוא כי העבודה דאני
לדודי מגיעה בהעצמות שמשם נמשכים כל
הגילויים (פנזכר לעיל סוף סעיף ז), ונמצא
שבאני לדודי דאלול כלולה גם ההמשכה
דודודי לי. ויש לומר, דזהו מה שהתקיעות
דחודש אלול (על פי מנהג חב"ד⁴⁹) הם תשר"ת
תש"ת תר"ת, כל הקולות שתוקעים בראש
השנה, כי בהתקיעות דאלול ישנם כל הענינים
שבהתקיעות דראש השנה. וזה שבאלול תוקעין
עשר קולות ולא מאה קולות, אולי יש לומר,
שזהו לפי שהתקיעות דאלול (כיון שהם השרש
של הענינים שנמשכים בראש השנה) הם
למעלה מהתחלקות.

יו"ד) ויהי רצון שעל ידי מעשינו ועבודתנו⁵⁰, ובפרט על ידי העבודה
דאלול, יקרבו ויזרזו עוד יותר את הגאולה, וכמרומז בזה

(46) סה"מ קונטרסים שם קכו, ב [סה"מ שם ע' יב ואילך]. וראה לקו"ת אחרי כו, ג. ספהמ"צ להצ"צ לט, ב. סה"מ תש"ה
ס"ע 124 ואילך. ובכ"מ. (47) סה"מ תש"ה שם. (48) ב"ר פ"א, ד. תדבא"ר פ"ד. (49) ספר המנהגים — חב"ד ע' 53. (50) ראה
תניא רפ"ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 יִקְרְבוּ וַיִּנְרְזוּ עוֹד יוֹתֵר אֶת הַגְּאוּלָּה, כמבואר בספר התניא
 2 שה'גילויים' של האלוקות לעתיד לבוא, בזמן הגאולה, תלויים במעשיו
 3 ועבודתו במשך זמן הגלות, וְכַמְרוֹמָז בְּזֶה שְׁאֵלֹל הוּא רֹאשִׁי
 4 תְּבוֹת לְהוֹי' וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אֲשִׁירָה⁵¹, והמילה 'אשירה', בלשון
 5 עתיד, רומזת לגאולה העתידה כִּי אֶז
 6 בזמן הגאולה יֵצְאוּ כָּל נִיצוּצֵי 1
 7 כל ניצוצות הקדושה מִהַגְּלוּת⁵². 2
 8 וְכִיּוֹן שְׁבָאֵלֹל מִקְּבֵל הַמֶּלֶךְ 3
 9 אֶת כּוֹלֶם בְּסִכָּר פָּנִים יָפוֹת 4
 10 וּמִרְאָה פָּנִים שׁוֹחֲקוֹת 5
 11 לְכוֹלֶם, ומראה אהבתו לכל אחד 6
 12 ואחד מִיִּשְׂרָאֵל, הֵרִי בְּרֹדָי 7
 13 שֶׁהַמֶּלֶךְ מִמְּלֵא הַבְּקָשָׁה שֶׁל 8
 14 כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, 9
 15 שֶׁתִּהְיֶה לוֹ כְּתִיבָה וַחֲתִימָה 10
 16 טוֹכָה לְשָׁנָה טוֹכָה וּמִתּוֹקָה 11
 17 בְּטוֹב הַנֶּרְאָה וְהַנֶּגְלָה ולא רק

(51) בשלח טו, א. פ"ח שבהערה 2. ובשו"ע האריז"ל ר"ח אלול הוא ר"ת ויאמרו לאמר אשירה להוי'. (52) פ"ח שם. שו"ע האריז"ל שם.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום ראשון ע"א

- 22 חמא לאבי האשה, כִּיּוֹן דְּבְעִידְנָא דְּתוֹאֵי קָלָא לֹא הוּא אִמְתָּלָא –
 23 כִּיּוֹן שְׁבֻזְמִן שִׁינָא עֲלִיהָ הַקּוֹל שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לֹא יֵצֵא עִמּוֹ אִמְתָּלָא
 24 זֶה שֶׁהִקְדִּישׁ הָיָה עַל תְּנָא, אִלָּא רַק עֵתָה נֹדַע שֶׁכֵּן הִיָּה, לֹא כָּל
 25 בְּמִיָּנָה דְּמִחֻקֵּי אִמְתָּלָא – אִיזִי בִידָךְ לִבְטֹל אֶת הַקּוֹל עַל יְדֵי אִמְתָּלָא
 26 זֶה, אִלָּא חוֹשֵׁשִׁים לְקוֹל זֶה, וְאִסּוּרָה הִיא לְהִינְשָׁא לֵאחֲרַי בְּלֹא גִט
 27 מִמֶּנּוּ.
 28 הַגְּמָרָא מְבִיאָה כְּמֹה מַעֲשִׂים שֶׁבִטְלוּ בָּהֶם אֶת קוֹל הַקִּידוּשִׁין:
 29 הָיָה פְּנוּיָה, דְּנִפְּקָ עָלָה קָלָא דְּאִיפְדְּשָׁה בְּאַצִּיפָא דְּתוֹחֵלָא – שִׁינָא
 30 עֲלִיהָ קוֹל שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְפִלּוּנִי, וְשִׁאֲוֹתוֹ פְּלוּנִי קְדִישָׁה עַל יְדֵי שְׁתֵּי
 31 לֵה גְרַעֲיָנִי תִּמְרִים שֶׁלֹּא נִתְבַּשְׁלוּ כָּל צֶרֶךְ וְדִבּוּק בָּהֶם קִצַּת מִן
 32 הַפְּרִי, בְּעִינָא דְּבִי שִׁיפִי – עַל שֶׁפֶת הַמַּעֲיִין שְׁלִיד מִקּוֹם הַנִּקְרָא 'בִּי
 33 שִׁיפִי'. שְׁלָחָה רַב אִידִי בְּרַ אֲבִין שֶׁאֵלֶּה זֶה לְקִמְיָה דְּאַבְי, כִּי הָיָה גְּוֹנָא
 34 מֵאֵי – בִּאֻפְּן זֶה, הָאֵם חוֹשֵׁשִׁין לְאוֹתוֹ הַקּוֹל אִלָּא. אִמְרָ לִיָּה אֲבִי,
 35 אֲפִילוּ לִמְאֵן דְּאִמְרָ לֹא מְבַטְלִין קָלָא, בְּהָא מְבַטְלִין קָלָא – בְּמִקְרָה
 36 זֶה כּוֹלֵם מוֹדִים שֶׁעַל בֵּית דִּין לִבְטֹל אֶת הַקּוֹל, שֶׁהָיָה אֶף כְּשִׁיתִּירוֹ
 37 לְהִינְשָׁא לֵאחֲרַי, לֹא יֵאמְרוּ שֶׁהִתִּירוֹ אֶשֶׁת אִישׁ לְשׁוֹק, דְּמִימָר אֲמָרִי
 38 – יֵאמְרוּ הָאנְשִׁים, עֲיִינוּ בְּהוּ רַבְּנָן בְּקִידוּשִׁיָּה – חֲכָמִים הִתְבַּוְּנוּ
 39 בְּדַבֵּר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בּוֹ, וְלֹא הָיָה בְּהוּ – וּמִצָּאָה שֶׁלֹּא הִיָּה בּוֹ אֲפִילוּ
 40 שְׁוֹה פְּרוּשָׁה, וְלֹא חָלוּ קִידוּשֵׁי הָרָאשׁוֹן כָּלֵל, וְלִכֵּן הִתִּירוֹ לְהִינְשָׁא
 41 לֵאחֲרַי.
 42 מַעֲשֵׂה נֹסֶף: הָיָה פְּנוּיָה, דְּנִפְּקָ עָלָה קָלָא דְּאִיפְדְּשָׁה

- 1 אִמְרָ לִיָּה רַב יוֹסֵף, מִדְּאִמְרָ רַב חֲסִדָא, שֶׁאֵין חוֹשֵׁשִׁין לְקוֹל הַיּוֹצֵא
 2 עַד שֶׁיִּשְׁמְעוּ מִפִּי הַכְּשָׁרִים לְעֵדוּת, שְׁמַע מִיָּה – יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִדְּבָרֵיו
 3 דְּמְבַטְלִין קָלָא, שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁהִקְלוּ חֲכָמִים בַּעֲנִין הַקּוֹל שֶׁלֹּא לְחוּשׁ לוֹ
 4 אִלָּא כְּשִׁיּוּצָא מִפִּי הַכְּשָׁרִים לְעֵדוּת, הוּא הָדִין שֶׁאֵין לְחוּשׁ לוֹ
 5 כְּשֶׁבָּאוּ וְהִכְחִישׁוּ אֶת הַדְּבָרִים.
 6 אִמְרָ לִיָּה אֲבִי רַב יוֹסֵף, אֲדִרְבָּה, מִדְּאִמְרָ רַב שִׁשֵּׁת שֶׁלֹּא כִּרְב
 7 חֲסִדָא, אִלָּא אֲפִילוּ כְּשִׁיּוּצָא הַקּוֹל מִפִּי נְשִׁים הַפְּסוּלוֹת לְעֵדוּת, הָיָה
 8 קוֹל, שְׁמַע מִיָּה – יֵשׁ לְהוֹכִיחַ מִדְּבָרֵיו דְּלֹא מְבַטְלִין קָלָא, שֶׁהָיָה
 9 הַחֲמִירוֹ לְחוּשׁ לְקוֹל אֲפִילוּ מִפִּי הַפְּסוּלִים לְעֵדוּת וְהוּא הָדִין שֶׁאֵין
 10 מְבַטְלִין אֶת הַקּוֹל.
 11 אִמְרָ לִיָּה רַב יוֹסֵף, אֲכַן אֲתִירוּתָא נִינְהוּ – דִּין זֶה תְּלוּי בְּמִנְהַג
 12 הַמִּקְוֹמוֹת. בְּסוּרָא מְבַטְלִי קָלָא, בְּנִהרְדְּעָא לֹא מְבַטְלִי קָלָא.
 13 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה בַּעֲנִין הַאֲמִתָּלָא הָאִמּוּרָה בְּמִשְׁנָה: הָיָה
 14 פְּנוּיָה, דְּנִפְּקָ עָלָה קָלָא דְּאִיפְדְּשָׁה לְבָר בִּי רַב – שִׁינָא עֲלִיהָ קוֹל
 15 שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לֵאחֲרַי מִבְּנֵי הַיִּשִּׁיבָה, אֲתִיָּה רַב חָמָא לְאַבּוּהָ – הִבִּיא
 16 רַב חָמָא אֶת אֲבִיהָ שֶׁל אִשָּׁה זֶה לְפָנָיו, אִמְרָ לִיָּה – שֶׁאֵל אוֹתוֹ, אִימָא
 17 לִי יִחִי הָיָה עוֹבְדָא – סֵפֶר לִי כִּיכֵד הִיָּה מַעֲשֵׂה הַקִּידוּשִׁין שֶׁמִּמֶּנּוּ
 18 יֵצֵא קוֹל זֶה. אִמְרָ לִיָּה – עֵנָה אֲבִי אִשָּׁה זֶה לְרַב חָמָא, עַל תְּנָאֵי קְדִישׁ
 19 אֲדַעְתָּא דְּלֹא אֲוִיל לְבִי חוּזָא – אוֹתוֹ אִדָּם קִידֵּשׁ אֶת בְּתִי עַל מִנֵּת
 20 שֶׁהוּא לֹא יִלָּךְ לְמִקּוֹם הַנִּקְרָא 'בִּי חוּזָא', וְהוּא לֹא קִיָּם אֶת הַתְּנָאֵי
 21 וְאֵלֹא – וְהִלָּךְ לְאוֹתוֹ מִקּוֹם, וּמִמִּילָא בְּטֹלוּ הַקִּידוּשִׁין. אִמְרָ לִיָּה – רַב

התוועדויות

בס"ד. שיחת יום ד' פ' שופטים, אור לאדר"ח אלול, ה'תשל"ב.

בלתי מוגה

א. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה אני לדודי ודודי לי (הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).

* * *

ב. כותב¹ הרמב"ם² "אע"פ שתק"ש בר"ה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר, עורו ישנים משינתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה".

מכיון שרמז זה שבתקיעת שופר הוא מצד הטבע שבה, שהתקיעה מעוררת ישנים³, מובן, שגם בהתק"ש שנוהגים בה בכל חודש אלול⁴ ישנו רמז זה, דהרי גם בתקיעת שופר זו ישנו הטבע לעורר ישנים⁵. ובפרט שגם על תק"ש שבאלול מובא⁶ הכתוב⁷ "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", שכוונתו הוא ענין התשובה [ובפרט ע"פ משנת"ל (בהמאמר⁸) שישנה מעלה בהתק"ש דאלול על התק"ש דר"ה, עיי"ש].

עפ"ז מובן דבכללות העבודה דחודש אלול צ"ל ענין התשובה, ובאופן ד"עורו ישנים משינתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם", והיינו, לא רק שבעצמו יתעורר כל אדם בתשובה, אלא גם יעורר אחרים שגם הם יעשו תשובה.

ג. ומתאים ענין זה עם משנ"ת⁹ ע"פ מה דאיתא בכתבי האריז"ל¹⁰ שאלול הוא ר"ת "אנה לידו ושמתי לך"¹¹, ופירושו, שעבודת אלול היא בדוגמת ענין ערי מקלט, אשר ענינם הי' "לנוס שמה כל רוצח"¹², ועוד זאת, אשר חייבים לפרסם הדבר שישנו ענין זה של מקלט מגואל הדם, וגם להראות היכן הוא נמצא ואיך באים אליו (ע"י שהי' כתוב על פרשת דרכים "מקלט מקלט"¹³), ולהקל על ההורג להנצל שמה (ע"י רוחב הדרכים וכו'¹³),

ועד"ז הוא ענין המקלט שבחודש אלול, שצריך לפרסם ענין התשובה שבחודש זה, ולעורר רבים מבני" על זה – לבוא אליהם, לספר להם, להראותם הדרך ולהקל עליהם לבוא לתשובה ולהנצל ב"אלול"ל".

(4) עפמ"ש בטור או"ח ריש הל' ר"ה מפדר"א (פמ"ו).
 (5) ומ"ש הרמב"ם "אעפ"י שתק"ש בר"ה כו", הוא, מפני שמקדים שאף שהוא גזה"כ מ"מ ישנו רמז בזה. וזה שייך רק בתק"ש בר"ה (ולהעיר שכל ענין תק"ש בחודש אלול לא הובא ברמב"ם – וכמו כו"כ ענינים כיו"ב).
 (6) בפדר"א וטור שם.
 (7) עמוס ג, ו.
 (8) תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 203 ואילך.
 (9) בשיחת ש"פ ראה, מבה"ח אלול ס"ב ואילך (תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 191 ואילך). וש"נ.
 (10) ל"ת ושעה"פ משפטים כא, יג. פע"ח שער ר"ה פ"א.
 (11) משפטים שם.
 (12) פ' שופטים יט, ג.
 (13) רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"ח ה"ה.

(1) שיחה זו (עד סוס"ה) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בהוספות ללקו"ש ח"ט ס"ע 300 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
 (2) הל' תשובה פ"ג ה"ד.
 (3) אף שמצד הטבע הרי זה לכאורה לאו דוקא ע"י שופר, ו"מעשה רב" שגם דיבור בקול גדול ורם מעורר אנשים משינתם, אבל הדבר שמעורר הוא – לא חיתוך האותיות, ועאכ"כ לא השכל וההבנה שבאותיות (שהרי בשעה שישן הוא במעמד ומצב ש"שכל" אינו פועל עליו – אם בגלל היותו במצב נמוך שאינו שייך לשכל, או בגלל שעבודתו היא למעלה משכל), אלא הקול עצמו (ככל שיהי' קול גדול ורם יותר), ובענין זה יש עליו מיוחד בקול השופר שהוא מקרן של בהמה, ככל הרמזים שנתבארו בזה (ראה סידור (עם דא"ח) שער התקיעות רמב, א [שנג, ב ואילך]. ובכ"מ). – מהנחה בלתי מוגה.

- 1 ומוכן שהפרסום של ענין המקלט דאלול הוא ביתר שאת על הפרסום דערי מקלט כפשוטם – אשר
2 אף שהי' כתוב "מקלט מקלט" והדרכים היו רחבים וכו', מ"מ, הי' החוטא צריך לידע שחטא, וגם הי'
3 צריך לידע לקרוא את הכתוב, ולהבין את הסימנים אשר על הדרכים, ואז ינוס וינצל בעיר מקלט;
4 משא"כ בנוגע לאלול צריכים לבוא גם למי שאינו יודע שחטא, ואינו יכול לקרות "בלה"ק", ואינו
5 יודע סימני דרך ה' – באיזה דרך ללכת לימין, שהו"ע מצוות עשה, ובאיזה דרך לשמאל, שהו"ע מצוות
6 לא תעשה, ובאיזה דרך באמצע, שהו"ע לימוד התורה¹⁴,
7 ואפילו לזה הישן וגם נדרם, הנה גם אליו חייבים לבוא ולעוררו משינתו ותרדמתו ולספר לו ענין
8 חודש אלול, שאף מי שחטא – שם הקב"ה מקום לנוס שמה ולשוב לה';
9 וגם אל העובד עבודתו בשלימות – לבוא ולעורר אשר גם הוא¹⁵ מחוייב להתעלות לדרגא נעלית
10 יותר¹⁶, ע"י תשובה, ועד לבחי' "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"¹⁷, ע"י העבודה דחודש אלול.
11 והיות כי הוראה זו באה לנו ע"י תק"ש שבאלול, הרי מוכן שהתקיעה גם מסייעת לעבודה זו, שמקיצה
12 ומעוררת את כאו"א משינתו ותרדמתו ומביאתו לשוב בתשובה שלימה. ואע"פ ד"אינהו לא חזו מזליהו
13 חזו"¹⁸, ומהמזל שבנשמה בא ונפעל ענין זה גם בגוף.
14 ד. עוד נקודה בהנ"ל (שהיא גורמת לעשות את העבודה דחודש אלול בנקל יותר):
15 ובהקדים הקושיא המובאת לעיל⁹ מכהאריז"ל במ"ש "אנה לידו" – לשון נסתר, "ושמתי לך" – לשון
16 נוכח: הנה י"ל בזה ע"פ מ"ש בלקו"ת¹⁹ בענין מ"ש²⁰ "קראו שם פרעה גו' העביר המועד", שכל עניני
17 לעו"ז מקומם "שם", נסתר, כי האפשריות לעשות היפך רצון ה' אינה נוכח באיש היהודי מצ"ע, מצד
18 הנפה"א שבו, כ"א מצד נפשו הבהמית, ולגבי עצמו הו"ע לשון נסתר וגם: כל ענין חטא שייך רק
19 כשאלקות הוא בהסתור, ולכן כתוב "אנה לידו";
20 אמנם ע"י הנפה"ב נפגמה גם הנפה"א, הנה הנפה"א עצמה עובדת לתקן הפגם; וכאשר הנפה"א
21 מתקנת את הפגם שבה, פועלת היא תיקון גם בהנפה"ב²¹, ומעלה את הניצוצות שהיו בהלעו"ז²², ולכן
22 כתוב "ושמתי לך" – נוכח, להנפה"א.
23 הנה כל אדם בידעו דבר זה [נוסף על המבואר⁹ שיהודי בעברו בכל אופן שיהי' אינו מזיד
24 בכל פרטיו – הרי עוד זאת, שהעבירה שעובר אינה מצד עצמו, כ"א מצד ה"נסתר" שבו], יהי' לו נוח
25 וקל יותר לעבוד עבודת אלול – הן לנוס בעצמו לערי מקלט, והן לפרסם ענין מקלט זה גם לאחרים,
26 ולעוררם משינתם ולהקיצם מתרדמתם – כהוראה בתק"ש שבאלול – ולשוב בתשובה שלימה.

המאמר (תורת מנחם – התוועדיות חס"ט ס"ע 210)) משו"ע האריז"ל (ר"ח אלול) – ליציאת כל הניצוצות מן הגלות (מהנחה בלתי מוגה).

22) וכאשר פועל ענין העלאת הניצוצות אצל הזולת, הנה במדתו של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה (סנהדרין צ, סע"א. ועוד), עוזר לו הקב"ה להוציא מהגלות את כל הניצוצות שלו, ואת כל הניצוצות שבחלקו בעולם, ועאכ"כ הניצוצות שנמצאים במדריכו ובמושפעי, ששם ישנו הענין ד"שנים או חזין בטלית" (ב"מ בתחלתה), כידוע תורת רבינו הזקן בזה (נסמן בתורת מנחם – התוועדיות חס"ט ע' 301 הערה 37) שהמברר והגורם לו לברר הם ה"שנים" ש"או חזין בטלית", שיש לשניהם חלק בזה, ואצל שניהם ביחד, יחד עם כל בני', נעשה הענין ד"ברכנו אבינו כולנו כאחד" (מהנחה בלתי מוגה).

14) ג' הקוין שבכללות עבודת האדם (מהנחה בלתי מוגה).
15) ואדרבה: בגלל שעבודתו היא בשלימות, נדרש ממנו כמה פעמים ככה – להגיע לשלימות נעלית יותר, "כדבעי לי' למיעבד" (כתובות סז, רע"א) בערך מדריגתו הוא (מהנחה בלתי מוגה).

16) דהרי "מי שיש לו מנה רוצה מאתים" * (קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד), ומכיון שהתורה אומרת כן, מוכן שכן הוא האמת – שצריך לרצות מאתים, ז.א. להגיע לדרגא נעלית יותר.

17) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.
18) מגילה ג, א. וש"ג.

19) פ' ראה לב, ג.
20) ירמי' מו, יז.

21) ובלשון הכתוב (מסעי לה, כה): "והצילו העדה" – הצלה גם של נפש הבהמית והגוף וחלקו בעולם, ועד – כאמור (בסוף

(*) והרי הסיבה שכן הוא בענינים גשמיים היא – בגלל שכן הוא לאמיתו בענינים רוחניים. ובנד"ד, בנוגע לעבודת ה' (מהנחה בלתי מוגה).

ה. לכן הנני כופל עזה"פ את דברי, לנצל חודש אלול לעבודה זו, ותע"ב על כל אלה שעושים בזה.¹
ומאחר שאלול היא הכנה לר"ה, הנה ע"י עבודה זו באלול, זוכים לכתיבה וחתימה טובה בר"ה²³
לכל המצטרף.²⁴

* * *

ו. דובר לעיל²⁵ שר"ח אלול הוא לעולם שני ימים, וע"פ דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁶, המנהג הוא
שאמירת "לדוד אורי" מתחילה מיום א' דר"ח, ואילו הענין דתקיעת שופר, הנה ביום הראשון של ר"ח
תוקעין להתלמד, ומתחילים לתקוע ביום השני של ר"ח.
ולכאורה אינו מובן, מהו הענין דתוקעין להתלמד²⁷ – דממה נפשך: אם יש צורך בהכנה ולימוד –
הרי זה יכול להיות במשך כל השנה כולה, כדי שיוכל לתקוע בבוא זמן החיוב – ביום א' או ביום ב'
דר"ח אלול; ואם החיוב מתחיל רק ביום ב' דר"ח – מהו תוכן המנהג ("מנהג ישראל תורה הוא"²⁸)
שביום א' דר"ח תוקעין להתלמד?
ויובן בהקדים החילוק ע"פ דין בין שני הימים – שיום שני של ר"ח שייך לגמרי לחודש אלול, ואילו
יום ראשון של ר"ח שייך גם לחודש אב, ואדרבה: במנין הימים שייך הוא רק לחודש אב – יום שלוש
בחודש אב, ואילו יום הראשון של חודש אלול הוא יום שני של ר"ח.
אמנם, כיון שחודש אלול הוא חודש התשובה, וענין התשובה הוא לפי ערך הענין שעליו צריכה
להיות התשובה, והיינו, שלפי ערך ה"בירא עמיקתא" צריכה להיות העבודה של ה"איגרא רמה"²⁹, או
בלשון ענין התשובה, שהקבלה טובה על להבא קשורה עם החרטה גמורה על העבר, וצריכים להיות זה
בערך זה – הרי מובן שחודש אלול קשור עם חודש אב, כיון שחודש אב קשור עם הענין ד"מפני חטאינו
גלינו מארצנו", והתחלת ועיקר התיקון על זה מתחיל בחודש אלול, חודש התשובה, כך, שהעבודה
דחודש אלול צריכה להיות בהתאם לענין ד"מפני חטאינו" שבחודש אב.
ולהעיר גם ממ"ש בזה³⁰ שחודש אב ("חודש החמישי", הקשור עם ספירת ההוד, ככל הענינים
שנתבאר בזה³¹) מצד עצמו ה' צריך להיות שייך ללעומת-זה, אלא שהצילו ממנו את הימים שלאחרי
תשעה באב, והעבירו אותם לצד הקדושה, ועד לדברי המשנה³² ש"לא היו ימים טובים לישראל כחמשה
עשר באב (ורק לאח"ז מזכירים) וכיום הכיפורים" (אע"פ שבסדר השנה בא קודם יום הכיפורים ולאח"ז
חמשה עשר באב).
ובכן: היכן נפגשים ב' הענינים – הענין ד"מפני חטאינו" והתיקון לזה ע"י התשובה – הרי זה ביום
ראשון דר"ח אלול, שהוא יום השלושים לחודש אב, וביחד עם זה הוא גם יום ראשון (לא של חודש
אלול, אבל עכ"פ של) ר"ח אלול.

(27) "היום יום" ל מנ"א, ר"ח. וראה גם שיחת ש"פ ראה, אדר"ח אלול דאשתקד ס"ב (תורת מנחם – התועדויות חס"ה ע' 131). וש"נ.

(28) ראה תוד"ה נפסל – מנחות כ, ב. מהרי"ל – הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז אור"ח סוסק"פ. סת"ב ס"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.

(29) ע"פ ל' חז"ל – חגיגה ה, ב.

(30) ח"ב יב, רע"א. עח, ב. ח"ג קעד, סע"א. וראה גם לקו"ש ח"ט ס"ע 65 ואילך. וש"נ.

(31) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך א) ערך אב (חודש) סוס"א (ע' 1). וש"נ.

(32) תענית כו, ב.

(23) כמארז"ל (ר"ה טז, ב) "צדיקים (והרי עמך כולם צדיקים)" גמורין נכתבין ונחתמין (בספרן של צדיקים) לאלתר לחיים" (מהנחה בלתי מוגה).

(24) ובמיוחד – בלימוד התורה ובקיום המצוות ו"בכל דרכיך דעהו" (משלי ג, ו), ועד שנמשך גם בנוגע לענינים גשמיים (כמובא בלקר"ת (דרושי ר"ה נט, ב) מהגהות מיימוניות (הל' תשובה רפ"ג בשם הרמב"ן) ש"עיקר הדין שבר"ה הוא על הגופות כו") – בני חיי ומזוני רויחי, ושנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה למטה מעשרה טפחים, לכאור"א בתוככי כלל ישראל (מהנחה בלתי מוגה).

(25) בהמאמר הנחה בלתי מוגה. – לא נכלל בחלק שהוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א.

(26) ראה גם לקו"ש חל"ד ע' 95 ואילך. וש"נ.

1 ועפ"ז מובן שאמיתית ענין התשובה של חודש אלול מתחיל אמנם מהיום הראשון של חודש אלול,
2 אבל ההכנה לזה וענין הלימוד שבזה שיך כבר ביום שבו מודגש הקישור של חודש אב עם חודש אלול
3 – שזהו יום שלושים לחודש מנחם אב, שהוא גם יום ראשון של ר"ח אלול, ולכן, אין בו עדיין הענין
4 שנפעל ע"י תקיעת שופר שבחודש אלול, אבל יש כבר הלימוד וההכנה לזה, ועד לענין דתק"ש דחודש
5 אלול כפי שהוא באופן של "לימוד".

6 ז. וכללות הענין בזה בפשטות:

7 כאשר נמצאים עדיין בחודש אב (ביום א' דר"ח אלול שהוא יום ל' אב), אזי העבודה היא בענין
8 ד"והפכתי אבלם לששון" ³³ (שזהו מה שפועלים בנ"י בימים השמחים של חודש אב – שלוקחים אותם
9 מהלעו"ז, כנ"ל מדברי הזהר),

10 אבל כשבאים ליום ראשון של חודש אלול (יום ב' דר"ח), שבו מתחיל ענין התשובה כפי שהוא
11 בארבעים ימים האחרונים שהיו ברצון (לא כמו ארבעים ימים האמצעיים כו') ³⁴, שנרמזים בד' היודי"ן
12 שבסופי-תיבות ד"אני ³⁵ לדודי ודודי לי" ³⁶ (כמדובר לעיל ²⁵) – אזי אין צורך עוד בענין ד"והפכתי אבלם",
13 ואז נעשה גם ענין התשובה באופן נעלה יותר – לא הענין דהפיכת היפך המצוות ל"שגגות" ואח"כ
14 ל"זכיות" ³⁷, אלא כמ"ש ¹⁷ "ההרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה".

15 ח. ובהמשך לזה, הנה ³⁸ ע"פ המבואר בלקו"ת ³⁹ בהקללות דפ' בחוקותי, ש"לפי האמת אינם רק
16 ברכות", וכפי שמפרש הצ"צ שם בהגה"ה ש"ברכות אלו הוא ע"ד מ"ש במ"ק ד"ט ע"ב הנך כולו
17 ברכות נינהו .. לפי שהברכה באופן זה היא מבחי' סתים", ועד"ז ברשימת הצ"צ על מגילת איכה ⁴⁰
18 בחצע"ג מפרש הפסוקים דאיכה לברכה, ובתכלית העילוי והשמחה – יל"פ גם במזמור ע"א בתהלים
19 בפסוקים ⁴¹ "כי אמרו אויבי לי גוי" לאמר אלקים עזבו גוי" ⁴², ש"לפי האמת אינם רק ברכות" נעלות
20 ביותר ⁴³.

21 וזהו גם הטעם שנאמרו באופן סתום, דלפי שהן ברכות נעלות ביותר, יש צורך שהלעו"ז לא יראה
22 עילוי הברכה שבזה ולא יערער וכו'.

23 ולהעיר מסיפור הידוע מאדמו"ר האמצעי ⁴⁴ שפעם אחת לא הי' רבינו הזקן בליאָנא ש"פ תבוא, ושמע
24 אדמו"ר האמצעי – והוא עודנו נער קודם הבר מצוה – הקריאה מאחר. העגמת נפש מהקללות שבתוכחה
25 הביאתו לכאב לב, עד שביה"כ נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות. כששאלו את אדה"מ הרי בכל
26 שנה קוראים פרשה זו, ענה: כשאבא קורא "הערט זיך ניט קיין קללות". ועד"ז י"ל בכמה ענינים בתורה
27 שאינם בלשון ברכה בגלוי, דמכיון שנקראים ונמשכים מאבינו שבשמים, הרי בהכרח שהם ברכות (אלא
28 שצ"ל ההרגשה שנמשכים מאבינו שבשמים, ואז יראה גם בגלוי שהם ברכות נעלות ביותר).

(41) יו"ד-יא. וראה שיחת ש"פ צו, ערב י"א ניסן הערה 3
(תורת מנחם – התוועדות חס"ח ע' 17).
(42) לאחר הפסוק "אל תשליכני לעת זקנה ככלות כחי על
תעזבני" (שם, ט), שנתבאר בהתוועדות שלפנ"ז (שיחת ש"פ
פינחס סכ"ב – תורת מנחם – התוועדות חס"ט ס"ע 100 ואילך).
(43) ואי"ז כענין היסורים. שאף ש"גם זו לטובה רק שאינה
נראית ונגלית לעיני בשר כי היא מעלמא דאתכסיי" (תניא פכ"ו),
הרי מה שהאדם מרגיש הוא יסורים. משא"כ בהמדובר בפנים
עפמ"ש בלקו"ת (ובש"ס מו"ק).
(44) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ע' שלח. וש"נ (נעתק
ב"היום יום" יז אלול).

(33) ירמי' לא, יב.
(34) פרש"י תשא לג, יא. עקב ט, יח. יו"ד, יו"ד.
(35) שה"ש ג, ו. וראה אבודרהם סדר תפלת ר"ה. ב"ח אור"ח
סתקפ"א.
(36) כמובא גם בלקו"ת – פ' ראה לג, א. דרושי ר"ה סד, א.
(37) יומא פו, ב.
(38) מכאן עד סוסי"ב – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א,
וגרפס בהוספות ללקו"ת ש"ח ע' 233 ואילך. במהדורא זו ניתוספו
עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.
(39) בחוקותי מח, א ואילך.
(40) ע' 5 ואילך (אוה"ת נ"ך (כרך ב) ע' א'לד ואילך).

ט. ביאור הדברים:

1 "אמרו" – פירושו (גם) שבח ותהלה, וכמרוז⁴⁵ "ומי משתבח קוב"ה בשבחייהו דישאל, אין,
2 דכתיב⁴⁶ את ה' האמרת גו' .. וה' האמירך גו', אתם עשיתוני חטיבה אחת, ואני אעשה אתכם כו'", וזהו
3 "כי אמרו אויבי לי" (דצ"ל דלפי פי' הפשוט בהפסוק (כמו שפי' רש"י) הול"ל "עלי") – ש"אויבי"
4 משבחים "לי", היינו, לא רק שבע"כ יענו אמנ⁴⁷, אלא ש"אמרו לי"⁴⁸, שהם משבחים ומהללים את
5 ישראל.

6 וזה בא בהמשך לתחלת וראש המזמור, דמכיון אשר "בך ה' חסיתי", כך בעצמותך⁴⁹, לכן "ויהפוך
7 ה' אלקיך לך את הקללה לברכה"⁵⁰, שהאויבים מלמדין זכות על ישראל, ועוד יותר, משבחים ומהללים
8 אותם⁵¹.

9 וממשיך בפסוק "ושומרי נפשי נועצו יחדיו" – דצ"ל איך שיך אחדות אמתית⁵² בלעז"ז, והלא הם
10 טורי דפרודא⁵³, וכמ"ש⁵⁴ "לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר"?
11 וע"פ הנ"ל יל"פ:

12 מאחר ש"אמרו אויבי לי", שהם משבחים ומהללים את ישראל – הנה גם "שומרי נפשי", שומרים
13 ש"לא יאונה לצדיק כל און"⁵⁵ (וכמו קודם חטא עה"ד שהי' הלעז"ז בדוגמת קליפה שומר לפרי⁵⁶),
14 "נועצו" – מטכסים עצה איך לשבח ולשמור את ישראל, ויתרה מזו – באופן ד"יחדיו"⁵⁷.

15 י. וממשיך בהמזמור "לאמר אלקים עזבו רדפו ותפשוהו כי אין מציל":
16 פסוק זה בא בהמשך ל"כי אמרו אויבי לי ושומרי נפשי נועצו יחדיו", ומבאר "לאמר אלקים עזבו
17 גו'" (וע"ד הנ"ל): אומרים (ומשבחים) "אלקים עזבו", שבחי' הגבורה והדין עזבו אותו.

18 יתירה מזו יל"פ: "עזבו", מלשון "עזב תעזוב עמו"⁵⁸, שגם אלקים עוזר לו, ועד שמחזק אותו,
19 וכמ"ש⁵⁹ "ויעזבו את ירושלים עד החומה גו'", שפי' להחזיקה⁶⁰, והיינו שגם בחי' אלקים פועל בו תיקון
20 וחיווק.

21 יא. "רדפו ותפשוהו":

22 י"ל ע"ד מ"ש הצ"צ ברשימות לאיכה⁶¹ בפי' "כל רודפי' השיגוה בין המצרים"⁶², "בחי' אמרו⁶³ אליו
23 כל תשא חטא ועון, שהוא הרודף, כמ"ש⁶⁴ טוב וחסד ירדפוני, ויותר משהעגל רוצה כו"⁶⁵. והשיגוה דוקא
24 בבחי' בין המצרים⁶⁶, כי אילה זו רחמה צר וע"כ חביבה⁶⁷ כו'". והיינו שהמדרי' הכי נעלות אשר מצ"ע
25 לא הי' אפשר להמשיכן – הנה הן רודפות לישראל וכו'.

26 ועד"ז יש לפרש כאן, שהניצוצות הנמצאות בק"נ, שיש בהן עילוי נעלה ד"ורב תבואות בכח שור"⁶⁸,

התוועדיות ח"ו ע' 85. וש"נ.

(57) ראה תר"א ס"פ נח.

(58) משפטים כג, ה.

(59) נחמ"י ג, ח.

(60) פי' המיוחס לרש"י ועד"ז במצו"ד.

(61) ע' 7 (אוה"ת שם ע' א'לו).

(62) איכה א, ג.

(63) הושע יד, ג.

(64) תהלים כג, ו.

(65) פסחים קיב, א.

(66) והיינו, ש"מן המיצר" בא אח"כ למרחב היתר גדול, ועד

ל"מרחב י"ה" (מהנחה בלתי מוגה).

(67) עירובין נד, ב. וש"נ.

(68) משלי יד, ד. וראה לקו"ת האזינו עה, ב.

(45) ברכות ו, א. פרש"י שם.

(46) תבוא כו, יז"ח.

(47) ע"פ לשון חז"ל – שבת קיט, ב.

(48) כפי שאומר דוד מלך ישראל בשם כנסת ישראל – כל אחד ואחת מישראל (מהנחה בלתי מוגה).

(49) ראה לקו"ת תצא (לט, ג ואילך) שמה שאפ"ל "ויהפוך גו' את הקללה לברכה", הוא, לפי שנמשך משם הוי' שבמאציל שלמעלה משם הוי' שבנאצלים.

(50) תצא כג, ו.

(51) וכמו שבלעם (שעז"נ "ויהפוך ה"א") ברך את ישראל.

(52) וכפרש"י תיבת "יחדיו" (וירא כב, ו. שם, ח).

(53) ראה תניא ספ"ג. ובכ"מ.

(54) ישע"י ח, יב. וראה סנהדרין כו, א.

(55) משלי יב, כא.

(56) ראה של"ה יט, ב ואילך. וראה גם תורת מנחם –

- 1 וגם הניצוצות שנפלו למטה מק"נ ונמצאות בגק"ט, שמצ"ע לא הי' אפשר להגיע אליהם – הנה הן
2 רודפות אחריו וכו' 69,
- 3 [וע"ד פי' הה"מ 70 עה"פ 71 "וירדוף אחריו" דלבן, שיעקב הי' צריך לברר עוד פסוקים וענינים בתורה,
4 ע"כ וירדוף לבן אחר יעקב וניתוספו פסוקים וענינים אלו בתורה מה שלא השלים לברר בחרן],
- 5 ועד אשר "ותפשוהו", שנעשה במעמד ומצב שאינו בעה"ב על עצמו ("אויס בעה"ב אויף זיך"), ע"ד
6 בנ"א הנמצא בתפיסה, היינו שעבודתו ע"ע אינו תופס מקום אצלו כלל, וכל ענינו בעבודת ה' נעשה
7 במדרי' הנעלית.
- 8 יב. והטעם דכל זה – "כי אין מציל":
- 9 ע"ד המבואר 72 בפי' "אין מזל לישראל" 73, שמה שישראל אינם נמצאים תחת שליטת המזלות, הוא,
10 לפי שהם למעלה ממזל, והיינו, דבחי' "אין", שהוא בחי' הכתר שלמעלה מהשתלשלות, הוא ה"מזל
11 לישראל".
- 12 וזהו "כי אין מציל", דמבאר הטעם שמ"אויבי" כפשוטו נעשו "אמרו אויבי לי", שהם משבחים
13 ומהללים את ישראל וכו', ותמורת "לאמר אלקים עזבו" כפשוטו, אומרים שבחי' הדין עזבו וכו' – לפי
14 שבחי' "אין" מציל, והוא ע"י שמתבונן שאין מציל כפשוטו, שנעשה לו צר, עי"ז מגיע לבחי' "אין" –
15 לבחי' הכתר 74 שלמעלה מהשתלשלות – והוא מציל 75 (וע"ד פי' הצ"צ הנ"ל).
- 16 יג. וכללות הענין בזה – שע"ז שהתחלה היא באופן ד"בך הוי' חסיתי אל אבושה לעולם" (ולכן
17 מבקש ופועל "אל תשליכני לעת זקנה ככלות כחי אל תעזבני"), אזי מגיע לדרגא שלמעלה משם הוי'
18 –"אין מציל".
- 19 וכן הוא בענין התשובה – שישנו המעמד ומצב (המבואר במזמור "לדוד הוי' אורי וישעי") ש"אבי
20 ואמי עזבוני (ודוקא אז) והוי' יאספני" 76, ועד לדרגא שלמעלה משם הוי', "אין מציל", בחי' הכתר,
21 שממלאה את הפגמים והחסרונות שהיו יכולים להיות בעבודה דתומ"צ הקשורה עם ד' האותיות דשם
22 הוי' (בדוגמת המבואר לעיל 25 בנוגע לתק"ש דר"ה, שמצ"ע ה"ה מצוה א' מתרי"ג המצוות, ובזה ניתוסף
23 מצד ענין התשובה שבא ע"י הקדמת העבודה דחודש אלול).
- 24 וכל זה הוא באופן ד"והפכתי אבלם לששון", וע"ד האמור לעיל ש"אויבי" ו"שומרי נפשי" (לרעה 77)
25 – הם עצמם מלמדים זכות על בני' ומגלים את השבח ותהלה שלהם,
- 26 [וע"ד שמצינו במשה 78, שהמלאך שהוא ההיפך ממלאך חיים מסר לו ה"תרופה" להסיר את כל
27 מציאות האפשרות לענין של היפך החיים – ענין הקטורת. וכמדובר לעיל 79 שדוקא ע"י הפיכת המלאך
28 דהיפך החיים נעשה הענין ד"טוב מאד" 80];
- 29 ועד שבאים לדרגא נעלית יותר – תשובה בתכלית השלימות, "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה".

(קכד) בפי' הכתוב (תהלים לד, יו"ד) "אין מחסור ליראיו" –
שבחי' ה"אין" ממלא ה"מחסור ליראיו", עד שנעשה "אין מחסור
ליראיו" כפשוטו (מהנחה בלתי מוגה).
76 תהלים כז, יו"ד.
77 רד"ק עה"פ.
78 ראה לעיל הערה 69.
79 שיחת ש"פ ראה, מבה"ח אלול ס"ד (תורת מנחם –
התועדיות חס"ט ע' 201).
80 בראשית א, לא.

69 ולהעיר משבת (פט, א) דזה שהקטרת עוצרת המגיפה
מסר למשה מלאך המות ובתור מתנה דוקא.
70 הובא באוה"ת (מאור המאיר) ויצא (כך ה') תתסט, א.
וראה לקו"א לה"מ (הוצאת תשע"ב) בהוספות ס"ז. וש"נ.
71 ויצא לא, כג.
72 לקו"ת האזינו עא, ד.
73 שבת קנו, א.
74 ל' "כתרו את בנימין", סובב ומקיף (ס' שופטים כ, מג.
מפרשים שם), "תפשוהו" – וע"ד הרצון השולט על כל הכחות.
75 וע"ד המבואר בכמה דרושי חסידות (יהל אור עה"פ ע')

יד. וכאן המקום להזכיר אודות המדובר בזמנים האחרונים בנוגע לביטול הענין ד"מיהו יהודי" –
ובהקדמה:

ישנו הענין ד"והפכתי" מן הקצה אל הקצה, שמישהו שאין לו שום שייכות לאברהם יצחק ויעקב,
שלא בערך למטה מזה – יכול להיות "גר צדק", שהיחוס שלו הוא למעלה מהיחוס של סתם בני"י שהם
"בני אברהם יצחק ויעקב", ואילו היחוס של "גר צדק" הוא ל"מי שאמר והי' העולם" (כמ"ש הרמב"ם
בתשובתו לר' עובדי' גר צדק⁸¹).

אלא שזהו דוקא ע"י גיור כהלכה, כפי רצון התורה – שבה ישנו גם ענין התשובה [שהרי גם ענין
התשובה נאמר בתורה, כמארז"ל⁸² "שאלו לחכמה חוטא מה עונשו .. שאלו לנבואה כו', שאלו לתורה
כו', שאלו להקב"ה .. א"ל יעשה תשובה ויתכפר לו, הה"ד⁸³ טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך" –
שזהו פסוק שנאמר בתורה], שזהו בדוגמת ענין הגיור (הפיכה מן הקצה אל הקצה) אצל יהודי בעצמו,
שמהפך ענין שהוא מג' קליפות הטמאות לגמרי – ל"זכויות", וע"ד "והפכתי אבלם לששון", שענין
ה"אבל", שהוא העונש על "מפני חטאינו", נהפך "לששון ולשמחה"⁸⁴; ועד"ז בעולם בכלל יש אפשרות
שגוי יתהפך להיות יהודי – ע"י פס"ד התורה, "דבר הוי' זו הלכה"⁸⁵.

[ולהעיר שענין הפס"ד בתורה הוא למעלה גם משם הוי' (כמבואר בכ"מ פירוש הדברים בזה) –
שהרי אע"פ שבדרך כלל מבואר⁸⁶ החילוק בין "אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁸⁷ לפס"ד להלכה שעז"נ
"דבר הוי' זו הלכה", הרי בשם הוי' גופא יש ד' אותיות, ומצד זה יכולים להיות כו"כ שינויים; אך ישנו
גם הענין ד"קוצו של יו"ד", שהוא למעלה מכל מדידה והגבלה, ולכן לא שייך בו שינויים כו', ומשם
נמשך הפס"ד להלכה באופן ש"זאת התורה לא תהא מוחלפת", כהלשון הידוע⁸⁸].

ומזה מובן שענין הגיור מוכרח להיות אך ורק "כהלכה", ואי אפשר בלאו הכי, ומובן עד כמה נוגע
ענין זה ביסודות היהדות וכו'.

ועד שיודע זאת גם גוי,

– וכמו בתקיעת שופר, כאמור לעיל⁸⁹ שאין זה כמו ענין שכלי שבא בדיבור, שעושה רושם
("אינדרוק" – בלשון העולם) ופועל רק על מי שמבין את הלשון והשכל, משא"כ בתק"ש, גם כאשר
כוונת התקיעה היא רק אצל מי שיודע כוונת השופר, שומעים זאת כל אלו שנמצאים בסביבה, אפילו
(להבדיל) גויים. וכמו בשופר דמ"ת, כמ"ש⁹⁰ "ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים גו'
וקול שופר חזק מאד" [שקשור עם תקיעת שופר דר"ה (שההכנה לזה היא ע"י התק"ש בחודש אלול,
כמדובר לעיל⁹¹)], וכפי שאומרים בברכת שופרות: "בקולות וברקים עליהם נגלית ובקול שופר עליהם
הופעת", וכמבואר גם במשלים של הבעש"ט ור' לוי יצחק מבארדיטשוב בנוגע לתק"ש בר"ה⁹²], שמזה
נעשה רעש אצל כל אומות העולם, ועד שבאו במרוצה אל בלעם מתוך פחד גדול כו'⁹³ –

גם גוי יודע שיהודי הוא יהודי וגוי הוא גוי; לזה נתנו תרי"ג מצוות ולזה נתנו שבע מצוות בני-נח.
וכאשר ישנם כאלו שרוצים לרמותו בענין זה (וכבר רימו אותו, ועדיין עומדים רח"ל במחשבתם הרעה

רפ"ט. ה' מלכים פ"א סה"ג. פיה"מ סנהדרין פ' חלק יסוד
התשיעי.

(89) בהערה 3.

(90) יתרו יט, טז.

(91) במאמר פ"ב (תורת מנחם – התועודיות חס"ט ע' 204
ואילך).

(92) המשך וככה תרל"ז פ"ע (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תקסד).
וראה גם תורת מנחם – התועודיות חל"ב ע' 13 ואילך. וש"נ.

(93) ראה זבחים קטז, א.

(81) נדפסה ברמב"ם הוצאת שולזינגער (ג.י. תש"ז) בהוספות
לח"א סי"ט. תשובות הרמב"ם (ירושלים, תש"כ) כרך ב סרצ"ג.

(82) יל"ש תהלים רמז תשב. וראה ירושלמי מכות פ"ב ה"ו.

(83) תהלים כה, ח.

(84) זכרי' ח, יט.

(85) שבת קלח, ב.

(86) ראה אוה"ת יתרו ע' תתצ ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' רצא

ואילך. המשך תרס"ו ע' תלא [תקסז] ואילך. ועוד.

(87) עירובין יג, ב. וש"נ.

(88) עיקר הט' מ"ג העיקרים. וראה רמב"ם הל' יסוה"ת

- 1 לרמות יהודים, וגם גויים, (להבדיל) – יודע הגוי שזהו חורבן עבור הגוי, ולכן יש לו "תרעומת" (והרבה
2 יותר מ"תרעומת") על זה.
- 3 אלא שישנם כאלו מבנ"י שאינם זוכים, רח"ל, ליטול חלק בענין של הצלת כלל ישראל במשך כל
4 הדורות (לא רק עכשיו, אלא במשך כל הדורות שיבואו לאח"ז), שיוכלו להשתתף בזה עכ"פ ב"אצבע
5 קטנה", ועכ"פ באמירת "ישר כח".
- 6 ויש להאריך בזה, אלא שזהו ענין שאינו שייך כלל לחודש אלול.
- 7 טו. ויה"ר שיקויים "והפכתי אבלם לששון" – בנוגע ל"אבלות" שבה נמצאים אלו ששתקו בעת
8 ההצבעה אם צ"ל גיור כהלכה או לא, ועאכ"כ אלו שהצביעו שלא חייבים לכתוב שצ"ל גיור כהלכה,
9 אשר, מבלי ידיעתם, מקוננים בפנימיות נפשם על עצמם, על נפילתם למטה ביותר, עד שאפילו הפחות
10 שבפחותים מהגויים (להבדיל) הוא למעלה מהם: הוא לא מתפעל מגוי, והם כן מתפעלים מגוי!
11 ועד כדי כך שעושים מזה "חוק", ואח"כ בא פב"פ ואומר שזהו "הישג דתי", ופב"פ אומר שזהו ענין
12 של "פוליטיקא", ומערבים בזה רבנים זקנים ויראי שמים כו' – מבלי לראות את חומר המצב שאליו
13 נכנסו, ורוצים להמשיך ולהכנס עוד יותר בתוך הבוץ... ומסיתים רח"ל אנשים תמימים שימשכו אחריהם
14 ויאמרו להם "ישר כח".
- 15 אמנם, "היד ה' תקצר"94; הקב"ה יכול להכריח אותם (אם אין רצונם בכך מצד בחירתם החפשית),
16 באופן ש"ביד חזקה גוי' אמלך עליכם"95, בחדד וברחמים.
- 17 ובקרוב ממש יקויים "והפכתי אבלם לששון" בנוגע לאבילות הכי גדולה – האבילות דתשעה באב,
18 שאז נכנסו גויים לקודש הקדשים, ועאכ"כ עכשיו, שביהמ"ק כפשוטו אינו קיים, ומה שנשאר בגלוי
19 הרי זה "בית מקדש" ו"קודש הקדשים" שבכל אחד מישראל, אלא שישנם יהודים שהיצה"ר הולכים
20 שולל, רח"ל, שאינם מבחינים בכך שהם מכניסים גוי ב"קודש הקדשים", ועוד רוצים להשלות את עצמם
21 וגם אחרים שבכך עושים דבר טוב...!
- 22 וכשם שהגויים שפחדו בשמעם את קול השופר של מ"ת מבלי לדעת פשר הדבר, הנה לאחר שבלעם
23 אמר להם שהקב"ה נותן תורה לישראל, "מיד אמרו הוי"96 עוז לעמו יתן הוי' יברך את עמו בשלום"93
24 – כן יהי' גם בקרוב ממש, שכל אומות העולם יכירו ויתחילו להכריז "הוי' עוז לעמו יתן הוי' יברך את
25 עמו בשלום"; ויהודים הנ"ל – עכ"פ במצב דעתה – ירוצו אחרי הגויים ויכריזו שצ"ל "גיור כהלכה"
26 בגלל שהגוי מצוה לעשות כן!
- 27 ויבוא הנס מכל מקום – ובלבד שיהי' בחדד וברחמים ובעגלא דידן – שתהי' ההבדלה בין ישראל
28 לעמים כמו ההבדלה בין אור לחושך ובין קודש לחול, ועד"ז הבדלה גמורה בין ימי הגלות לימי הגאולה
29 – שיראו שמסיימים ימי הגלות האחרונים, ובלשון רבינו נשיאנו97: שריפת השיריים האחרונים של כתלי
30 הגלות, ומתחילה "אתחלתא דגאולה", ועד לגאולה האמיתית והשלמה.
- 31 והלואי לא יהי' צורך בעזר של הגויים – שמהם עכ"פ תבוא הישועה (ובלבד שתהי' ישועה), עי"ז
32 שיהיו מחסידי אומות העולם, ולא יניחו שירמו אותם עם ענינים של גיור שלא כהלכה – אלא מצד בנ"י
33 עצמם תהי' ההנהגה באופן ש"סוף ישראל לעשות תשובה.. ומיד הן נגאלין"98, תיכף ומיד, ובאופן
34 שה"מיד" הוא בעגלא דידן, בקרוב ממש, למטה מעשרה טפחים, ובטוב הנראה והנגלה,
- 35 עי"ז ש"יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו.. ויכוף כל ישראל לילך בה
36 ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה'.. ובנה מקדש במקומו", ואח"כ "קבץ נדחי ישראל",

97 ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ו ע' שעב (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).
98 רמב"ם הלי' תשובה פ"ז ה"ה.

94 בהעלותך יא, כג.
95 יחזקאל כ, לג.
96 תהלים כט, יא.

- שזהו פס"ד ברור בדברי הרמב"ם⁹⁹ שמבטל לגמרי דבריהם של אותם אלו שמכריזים עכשיו שיכול להיות גיור אפילו שלא כהלכה, שנמצאים כבר במצב של גאולה ("עס האָט זיך שוין אָפגעטאָן"), וצריכים לחשוב כיצד לנהוג בתשעה באב וכו' וכו'¹⁰⁰ —
- ו"יתקן את העולם לעבוד את ה' ביחד, שנאמר¹⁰¹ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד."
- וכל ענינים אלו — בקרוב ממש, שיכירו כל אומות העולם, ועאכו"כ כל בני"י, את ה"אמת הוי' לעולם"¹⁰², "דבר הוי' זו הלכה", ומתוך חסד ורחמים, וכאמור, שיבוא משיח צדקנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, ו"ילחם מלחמות הוי'". ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל", ובקרוב ממש.

(101) צפני' ג, ט.

(102) תהלים קיז, ב.

(99) הל' מלכים ספי"א.

(100) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חס"ח ע' 36. וש"נ.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום ראשון עמ' ב

- לומר, שמתחילה קידשה הראשון וגירשה ונתקדשה לשני, ועתה כשגירשה השני הרי הראשון מחזיר גירשתו מן האירוסין לאחר שנתארסה לאחר. אולם רב שיננא בריה ו-בנו דרב אידי אמר, אף מגרש שני ונושא ראשון, ואין לחוש שיאמרו גירשה הראשון בתחילה ועתה מחזיר גרושתו, אלא מימר אמרי — יאמרו האנשים, עיני רבנן בקידושי וקידושי מעות הנה — חכמים ביררו את הדבר, ונתברר להם שקידושי השני היו קידושי טעות, מאחר שכבר קידשה הראשון ומעולם לא גירשה, ועל כן היא חוזרת עתה לראשון, ואין הכל יודעים שהצרכנו לקבל גט מן השני כדי להינשא לראשון.
- הגמרא דנה במקרה דומה: יצא עליה קול שנתקדשה מזה ומזה — מהראשון ומזהשני, אך אין עדים שקידושי השני היו קידושי גמורים, מהו — מה הדין. אמר רב פפא, אף בוז שאין על קידושי השני אלא קול בעלמא, יסבור רב הונא, שמגרש ראשון ונושא שני דווקא, ולא להיפך, כדי שלא יאמרו שהראשון מחזיר גרושתו. אך אמרימר אמר, בזה אף רב הונא מודה שהאשה מותרת לשניהם, כלומר, מי מהם שירצה יכול לישאנה והשני יתן גט. ולא חששו שיאמרו שהראשון מחזיר גרושתו כיון שאין זה אלא קול בעלמא שנתקדשה לשני.
- המנוא לגבי דין אחר, האשה שאמרה לבעלה גירשתני, נאמנת ומותרת לכל העולם, שכן חזקה היא שאין האשה מעיזה את פניה בפני בעלה, לומר לו שגירש אותה אם זה אינו אמת, אלא ודאי הוא שגירשה. ואף כאן, אינה מעיזה לקבל קידושין מאחר אם היתה נשואה לראשון, ויש לנו לחוש שגירשה הראשון וצריכה גט מהשני.
- ואידך — שמואל שחולק על רב הונא וסובר שאינה צריכה גט מן השני, יאמר לך שאין ראייה מדברי רב המנוא לדינו של רב הונא, דבי אהמך דרב המנוא שאין האשה מעיזה פניה בפני בעלה, הוא רק אם אמרה כן בפניו של הבעל, אבל שלא בפניו ודאי מעיזה ומעיזה את פניה, ולכן באופן שקיבלה קידושין מאחר שלא בפני בעלה, אינה נאמנת ואינה צריכה ממנו גט.
- הגמרא חוזרת לדון בפסק דינו של שמואל שאמר 'והעמידו דבר על בוריו: לא מציאו דבר על בוריו' — לא הצליחו למצוא את מקור הקול, מהו הדין. אמר רב הונא, מגרש ראשון שיצא עליו הקול שקדשה, ונושא אותה השני שקדשה קידושי תורה, אם ירצה. אבל מגרש שני ונושא ראשון, לא — אין להתיר. ומבארת הגמרא, מאי מעמא — מהו הטעם לדין זה. משום דאיתי למימר — יבואו

המשך ביאור למסכת גיטין ליום שני עמ' א

- בוטחת בבעלה, אסור לו לחשוב עליה רעה לגרשה, אלא או יודיע לה שרוצה לגרשה ותמשיך לשמשו, או יסיח דעתו מלגרשה. הגמרא מביאה ברייתא המונה ג' מידות בבני אדם לענין צניעות נשותיהן: תניא, הנה רבי מאיר אומר, בשם שהדעות של בני אדם חלוקות בענין האיטנטיות במאכל, כך יש דעות חלוקות בפריצות נשים.
- יש לך אדם, שזוכב נופל לתוך בוסו, ומשום שהוא מקפיד אף על מיאוס מועט זה, קץ בכל מה שבוסו וזורקו ואינו שותהו. ולעומת זאת בנשים, זו היא מדת פפוס בן יהודה, שהיה נועל את דלת הבית בפני אשתו כדי שלא תדבר עם שום אדם, ויוצא. וזו היא מידה שאינה הוגנת, משום שעל ידי כך נכנסת איבה ביניהם, ומזנה
- תחתיו.
- יש לך אדם, שזוכב נופל לתוך בוסו, וזורקו לזובב ושותהו למה שבוסו. ולעומת זאת בנשים, זו היא מדת בל אדם להקפיד על פריצות אשתו שלא תדבר עם סתם בני אדם, אך אינו מקפיד על שמדברת עם אחיה וקרוביה, ומניחה לעשות כן.
- יש לך אדם, שזוכב נופל לתוך תמחוי — קערה עם תבשיל, ואינו זורק את הזובב אלא מוצצו ואוכלו יחד עם כל התבשיל. ולעומת זאת בנשים, זו היא מדת אדם רע, שאינו מקפיד כלל על הפריצות, אלא רואה את אשתו כשהיא יוצאה לשוק וראשה פרוץ — שערה מגולה, ומזוה בשוק לעיני כולם,

בס"ד. שיחת יום א' דראש-חודש אלול ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

- 1 א. דובר כמה פעמים שכאשר ישנו ענין החזור ונשנה מדי פעם, ובעניננו – 'ראש חודש', החזור
- 2 ונשנה מדי חודש בחדשו, הנה נוסף על הענין הכללי והנקודה המשותפת שבכל 'ראש חודש', ישנו ענין
- 3 פרטי השייך במיוחד ל'ראש חודש' זה, כדלקמן.
- 4 דוגמא לדבר: בריאת כל אחד ואחד מבני האדם היא – בצלם אלקים, כמו שכתוב "כי בצלם אלקים
- 5 עשה את האדם", ואף-על-פי-כן, אין בני האדם דומין זה לזה. ובלשון חכמינו ז"ל (סנהדרין לז, סוף
- 6 עמוד א): "מלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה
- 7 לחבירו", "בשלשה דברים אדם משתנה מחבירו, בקול במראה ובדעת" (שם לח, א).
- 8 ומובן, שפרטי השינויים שבין אדם לחבירו הם ענינים עיקריים – שהרי עיקר האדם הוא השכל שבו,
- 9 ועל זה אמרו "אין דיעותיהם שוות".
- 10 ועל-פי מה שכתוב "את העולם נתן בלבם" – מובן, שכן הוא גם בנוגע לכל הפרטים שבעולם, שגם
- 11 כאשר מדובר אודות דברים שיש בהם צד השווה ונקודה משותפת, יש בכל אחד מהם ענין פרטי המיוחד
- 12 לו, וגם פרט זה הוא ענין עיקרי.
- 13 ועל-דרך-זה בנוגע ל'ראש חודש': נוסף על הצד השווה והנקודה המשותפת שבכל 'ראש חודש', ישנו
- 14 ענין פרטי השייך במיוחד ל'ראש חודש' זה, שגם הוא ענין עיקרי. זאת אומרת: לא זו בלבד שהענין
- 15 הכללי ד'ראש חודש' (הצד השווה והנקודה המשותפת שבכל 'ראש חודש') הוא ענין עיקרי – דמאי
- 16 קמשמע-לן, אלא גם הענין הפרטי שבו מתחלק 'ראש חודש' אחד ממשנהו – הוא ענין עיקרי.
- 17 וכמבואר בכתבי האריז"ל שבכל חודש מ"ב חדשי השנה מאיר צירוף אחד מ"ב הצירופים דשם
- 18 הוי', שבזה מודגש החילוק שבין חודש (ו'ראש חודש') אחד למשנהו – כי אף-על-פי שבכל החדשים
- 19 מאיר הגילוי דשם הוי', הרי ישנו חילוק בסדר האותיות – אופן הצירוף דשם הוי'.
- 20 ובפרט על-פי המבואר שם שצירוף שם הוי' שבכל חודש מתבטא ונרמז בפסוק מיוחד (כפי שמפרטים
- 21 שם את י"ב הפסוקים שבהם מרומזים י"ב צירופי שם הוי' – פסוק מיוחד לכל חודש) – שבזה מודגש
- 22 עוד יותר החילוק שבין חודש אחד למשנהו, בהתאם לחילוק שבתוכן הפסוקים.
- 23 ומזה מובן שגם פרטי החילוקים שבין חודש אחד למשנהו הם ענינים עיקריים – כי כאשר מתבוננים
- 24 בחילוק שבין י"ב צירופי שם הוי', וכן בחילוק שבתוכן הפסוקים שבהם מרומזים י"ב צירופי שם הוי',
- 25 אזי רואים שחילוקים אלו הם ענינים עיקריים.
- 26 ב. הביאור בנקודה המשותפת והצד השווה שבכל 'ראש חודש':
- 27 מבואר בדרושי רבותינו נשיאנו (ב'לקוטי-תורה' ב'עטרת-ראש' וב'אור-התורה' ועוד) אודות דיוק
- 28 השם 'ראש השנה', וכן 'ראש חודש',
- 29 [שזהו לשון המובא בתורה: 'ראש חודש' – בתורה שבכתב, כמו שכתוב (פינחס כה, יא) "ובראשי
- 30 חדשיכם" ועוד. ו'ראש השנה' (באחד בתשרי) – בתורה שבעל-פה¹, ואם-כן, לשון זה הוא בתכלית
- 31 הדיוק],

כט, א) "בחודש השביעי באחד לחודש", ובנחמ' (ח, ב) – "ביום אחד לחודש השביעי". [ראש השנה" ביחזקאל (מ, א) – קאי

1) בתושב"כ (לא נקרא אחד בתשרי בשם "ראש השנה", ולדעת ר' יהושע (ר"ה יא, א) בניסן נב"ה ע"ז – נאמר ע"ז (פינחס

ששמו אשר יקראו לו בלשון הקודש – "ראש" – מורה על תוכן ענינו, היינו, שהוא בדוגמת "ראש" הכולל את חיות כל הגוף ואברים שלו, והוא המנהיג את כל אברי הגוף (גם כמו שכל אבר הוא במקומו). והנה, בזה פרשת פינחס על הפסוק "ובראשי חדשיכם" (רמח, א) איתא: "ובראשי חדשיכם וגו', וכי כמה ראשין אינון לסיהרא, והא לית רישא לסיהרא אלא שמשא דאיהו רישא לגבה, אלא ראשי תריין בכל ירחא וירחא, דאינון יעקב ויוסף כו'".

ולכן נאמר "ובראשי חדשיכם" לשון רבים – כי בכל 'ראש חודש' (גם כאשר הוא יום אחד בלבד) ישנם ב' ראשין – "יעקב ויוסף".

והביאור בזה – על-פי המבואר ב'אור-התורה' (פינחס א'קסה ואילך): כללות הענין ד"חודש" מורה על החידוש דספירת המלכות (סיהרא) שנעשה על-ידי ענין היחוד – יחוד שמשא וסיהרא. ובה ישנם ב' אופנים: (א) היחוד שנעשה על-ידי יעקב, ספירת התפארת, (ב) היחוד שנעשה על-ידי יוסף, ספירת היסוד.

והחילוק שביניהם: היחוד שנעשה על-ידי יעקב, יחוד יעקב ורחל, הוא יחוד חיצוני בלבד, והיחוד שנעשה על-ידי יוסף, ספירת היסוד, הוא יחוד פנימי ממש. ועל-דרך החילוק שבין אירוסין לנישואין.

וזהו הענין ד"אלה תולדות יעקב יוסף", היינו, שעיקר תולדות של יעקב הוא על-ידי יוסף – כי כדי שיהיה ענין של הולדה בפועל (כולל הענין ד"תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים", "מאי פירי מצוות" – המשכת תורה ומצוות בעולם הזה הגשמי במעשה בפועל דוקא), הרי זה נעשה על-ידי יוסף, שהוא "המשביר בר לכל הארץ", דקאי על ההמשכה בעולמות בריאה-יצירה-עשיה, עד למטה מטה ביותר – בארץ מצרים, "ערוה הארץ", שגם שם נמשך ענינו של יעקב – "אלה תולדות יעקב יוסף".

וזהו מה שמצינו במדרשי רבותינו ז"ל שכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף – היינו, שענינם של יעקב ויוסף אחד הוא, אלא שעל-ידי יוסף נפעלת ההוספה דירידת והמשכת ענינו של יעקב למטה – בעולמות בריאה-יצירה-עשיה.

וענין זה מתבטא גם בתפלת מוסף ד'ראש חודש': מבואר בכמה מקומות שג' התפילות (שחרית מנחה ומעריב) הם כנגד אברהם יצחק ויעקב, ותפלת מוסף היא כנגד יוסף. ומאחר שב'ראש חודש' ישנם ב' אופני היחוד דיעקב ויוסף, לכן מתפללים ב'ראש חודש' תפילה נוספת – תפילת מוסף, כנגד יוסף, שענינו – הוספה על הענין דיעקב, על-ידי ההמשכה והגילוי למטה.

וזהו הענין ד"בראשי חדשיכם" לשון רבים, יעקב ויוסף – כי לכל לראש צריך להיות היחוד על-ידי יעקב (בדוגמת ענין האירוסין), ורק לאחר-זה יכול לבוא היחוד שעל-ידי יוסף (בדוגמת ענין הנישואין).

ג. והביאור בזה בעבודת האדם:

החילוק שבין היחוד דיעקב והיחוד דיוסף, יחוד חיצוני ויחוד פנימי, אירוסין ונישואין, בנוגע לעבודת האדם הוא – החילוק שבין העבודה דאתכפיא לעבודה דאתהפכא:

העבודה דאתכפיא היא בדוגמת הענין דיחוד חיצוני, כי העבודה דאתכפיא אינה חודרת בפנימיותו של האדם עד לשינוי טבעו כו', כמבואר בתניא (פרק י"ב-י"ג) שאצל הבינוני שעבודתו היא באופן דאתכפיא בלבד הרי "מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו כו'", ולכן עבודה זו היא בדוגמת הענין

על יוהכ"פ, כמפורש בקרא "בראש השנה בעשור לחודש", וקאי על שנת היובל דוקא (ערכין יב, א).

ולהעיר מהמבואר בלקו"ת (ר"ה נח, א) ש"יוהכ"פ נקרא ג"כ ראש בכתוב, והוא בחי' נשמה ופנימיות, שבבחי' הראש ג"כ יש פנימיות וחיצוניות. . יוהכ"פ בסוד הפנימית ובראש השנה בסוד החיצוניות".

ולכאורה זהו ע"פ דעת ר"א (והפס"ד) שבתשרי נבה"ע,

משא"כ לדעת ר"י שם.

וידוע התייור דב' הדעות (ולכן – בתקופות כר"י (שם יב,

א)) דזה במחשבה וזה בדיבור (תוד"ה כמאן מצלינן – ר"ה כו,

א. שער הכוונות להאריז"ל ענין ר"ה דרוש א'. פע"ח שער ר"ה

פ"ד (בכמה דפוסים – פ"ו). וראה לקו"ש חט"ז ע' 483-4

ובהערות שם). ואכ"מ.

- 1 דאירוסין בלבד; ושלמות העבודה היא העבודה דאתהפכא, שעבודה זו חודרת בפנימיותו ממש, בדוגמת
2 היחוד פנימי דנישואין, שעל-ידי-זה נפעל שלימות בענין האירוסין.
- 3 ומאחר שהתורה על הרוב תדבר, מובן, שעיקר העבודה (אצל רוב בני ישראל) היא העבודה דאתכפיא,
4 וגם כאשר באים לתכלית השלימות דאתהפכא – הרי זה שייך רק לאחר הקדמת העבודה דאתכפיא,
5 היינו, שראשית העבודה היא העבודה דאתכפיא, ורק לאחר-יזה יכולים לבוא לעבודה דאתהפכא – שזוהי
6 העבודה ד"חודש השני", הבאה לאחר עבודת ה"חודש הראשון", העבודה דאתכפיא (ראה לקוטי-תורה
7 במדבר ג, א).
- 8 [ועל-דרך המבואר לעיל שאי אפשר לבוא ליחוד שנעשה על-ידי יוסף אלא על-ידי הקדמת היחוד
9 שנעשה על-ידי יעקב, שלכן, בכל 'ראש חודש' ישנם ב' ראשין, יעקב ויוסף (ולא יוסף בלבד)].
- 10 ובכללות יותר – הרי זה החילוק שבין כללות מעמד ומצבם של בני ישראל בזמן הזה למעמד
11 ומצבם בגאולה האמיתית והשלימה – כמבואר במדרשי רבותינו ז"ל (שמות-רבה סוף פרשה ט"ו)
12 ש"העולם הזה אירוסין היו, שנאמר וארשתין לי לעולם . אבל לימות המשיח יהיו נישואין, שנאמר כי
13 בועליך עושין".
- 14 ומעין זה נפעל בכל 'ראש חודש', שזהו הענין דיחוד שמשא וסיהרא – לא רק היחוד שנעשה על-ידי
15 יעקב, אלא גם היחוד שנעשה על-ידי יוסף.
- 16 ד. נוסף על הנקודה המשותפת שבכל 'ראש חודש' (כאמור לעיל), ישנו ענין פרטי השייך במיוחד
17 לראש חודש אלול:
- 18 איתא בטור (ריש הלכות ראש-השנה): "תניא בפרקי דרבי אליעזר בראש חודש אלול אמר הקב"ה
19 למשה עלה אלי ההרה, שאז עלה לקבל לוחות אחרונות כו'". ומאחר ש"הימים האלה נזכרים ונעשים",
20 מובן, שבראש חודש אלול מדי שנה בשנה נפעל (מעין) הענין דעליית משה להר אצל כל אחד ואחת
21 מישראל.
- 22 והנה, עליית משה להר קשורה עם כללות הענין דמתן תורה – שאז היה ביטול הגזירה דעליונים לא
23 ירדו למטה ותחתונים לא יעלו למעלה, כמו שכתוב "וירד ה' על הר סיני", "ואל משה אמר עלה אל
24 ה'", ועל-דרך-זה מובן בנוגע לעליית משה להר (בראש חודש אלול) לקבל לוחות אחרונות.
- 25 ומובן גודל העילוי דעליית משה להר לקבל לוחות אחרונות – על-פי המבואר במדרשי רבותינו ז"ל
26 על הפסוק "ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים", "מה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון", דקאי על
27 ארבעים יום שהיה משה בהר לקבל לוחות אחרונות, מראש חודש אלול עד יום הכיפורים.
- 28 ואדרבה: ישנו עילוי ב"רצון" דארבעים יום האחרונים (דלוחות אחרונות) לגבי ה"רצון" דארבעים
29 יום הראשונים (דלוחות ראשונות) – כפי שהדבר מתבטא בזה שה"רצון" דארבעים יום האחרונים נלמד
30 בתורה שבעל-פה דוקא (דלא כה"רצון" דארבעים יום הראשונים המובן מפשטות הכתובים בתורה
31 שבכתב), שיש בה עילוי לגבי תורה שבכתב, כמאמר רבותינו ז"ל ערבים (או חמורים) עלי דברי סופרים
32 יותר מדברי תורה.
- 33 וטעם הדבר – לפי שה"רצון" דארבעים יום אחרונים (לוחות אחרונות) נפעל על-ידי עבודת התשובה,
34 שזוהי עבודה נעלית יותר מאשר עבודת הצדיקים (ארבעים יום ראשונים דלוחות ראשונות), כמאמר
35 רבותינו ז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם.
- 36 ה. בהמשך דברי הטור שם איתא שכאשר משה עלה להר לקבל לוחות אחרונות (בראש חודש אלול)
37 "העבירו שופר במחנה . . לכן התקינו חכמינו ז"ל שיהיו תוקעין בראש חודש אלול בכל שנה ושנה וכל
38 החודש, כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה, שנאמר אם יתקע שופר בעיר וגו'".
- 39 והנה, מבואר בחסידות שעל-ידי תקיעת שופר נפעל המשכת התענוג, וזהו גם מה ש"שופר" הוא

מלשון "שפרו מעשיכם" (כפי שאומרים בנוסח התפילה דימים נוראים), שזהו ענין של תענוג ("שופרא").¹
ומה שהשופר מביא לידי חרדה, כמו שכתוב "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" – הרי חרדה זו
גופא קשורה עם ענין התענוג, ועל-דרך הענין דיראה עלילה.²
ולכן, לעתיד לבוא, שאז יהיה תכלית השלימות דתקיעת שופר – "שופר גדול", "לא יהיה באופן שהוא
עתה שתוקעים מלכיות וזכרונות ואחר-כך שופרות", כי אם "שופרות בלבד, ונקרא גם לכך שופר גדול"³
(לקוטי-תורה ראש-השנה נט, ג), כמבואר בכתבי האריז"ל (והוזכר גם לעיל (שיחת שבת פרשת ראה סעיף
מ"ו)), לפי שעיקר הענין דתקיעת שופר הוא המשכת התענוג – "שופרות" (ולא מלכיות וזכרונות).⁴
וענינו בעבודת האדם – עבודה באופן של תענוג, "שפרו מעשיכם", היינו, נוסף על הענין ד"מעשים
טובים ומאירים" (ראה לקוטי-תורה שמיני-עצרת פה, א), נעשית כללות העבודה באופן ד"שפרו
מעשיכם", באופן של תענוג, שזהו ענין נעלה יותר מכללות ענין האור ("מעשים טובים ומאירים"), ועד
לתכלית השלימות שבענין התענוג – לא רק חיצוניות התענוג אלא גם פנימיות התענוג – פנימיות עתיק.⁵
ועוד ענין בזה: הלשון "שפרו מעשיכם" מורה שזהו ענין הנעשה על-ידי עבודת האדם (ולא ענין
שנמשך מלמעלה). ואם-כן, יש בזה גם העילוי ד"קב שלו" – עבודתו ופעולתו דוקא, ועל-ידי-זה הרי
הוא מקבל גם את ה"תשעה קבין של חבירו", היינו, שהוא זוכה לתכלית השלימות דכל העשר קבין,
על-דרך הענין דעשר שירות דלעתיד-לבוא, וכיוצא-בזה, כידוע שמספר עשר מורה על תכלית השלימות.⁶
וזהו הענין המיוחד שבראש חודש אלול – עליית משה להר לקבל לוחות אחרונות, שבהם ישנו
העילוי דעבודת התשובה, וכן הענין דתקיעת שופר – עבודת התשובה מתוך תענוג, תכלית השלימות.⁷
ו. והנה, בנוגע לכללות העבודה דחודש אלול ישנה נתינת כח מיוחדת – כמבואר ב'לקוטי-תורה'
(ראה לב, א ואילך) ש"באלול הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים", היינו, למרות היותם "ימות החול"
(ולא ימים-טובים) נמשך אז הגילוי די"ג מדות הרחמים.⁸
וכמבואר שם שזהו בדוגמת ה"משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין
פניו בשדה, ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו [ולא רק "רשאים", אלא "רשאים ויכולים"
(ספר המאמרים ה'שי"ת ע' 285)], וכן לאידך: לא רק "יכולים" אלא גם "רשאים", והוא מקבל את כולם
בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. . וכך הענין על-דרך-משל בחודש אלול יוצאין להקביל
אור פניו יתברך בשדה".⁹
וכללות העבודה דחודש אלול (החל מראש חודש אלול) היא ההכנה המתאימה לעבודת חודש תשרי
– כמבואר בהמשך המשל ב'לקוטי-תורה' שלאחרי שמקבלין את פני המלך בשדה, הנה "בלכתו העירה
הרי הם הולכים אחריו. . להיכל מלכותו", ושם גופא – לקיתון המלך, חדר לפנים מחדר, עד לתכלית
השלימות ד"ישראל ומלכא בלחודוהי".¹⁰
וענין זה ("ישראל ומלכא בלחודוהי") נפעל בסוף יום הכיפורים, בתפלת נעילה, שאז נעשה ענין
החתימה וגמר חתימה טובה (ולכן אומרים אז "חתמנו בספר חיים טובים"), שזהו בדוגמת הענין ד"ישראל
ומלכא בלחודוהי".¹¹
ושלימות הגילוי דענין זה נפעל ב"זמן שמחתנו" שלאחרי יום הכיפורים, שאז מתגלים כל הגילויים
דיום הכיפורים, עד להושענא-רבה, שאז נפעל הענין ד"פתקא טבא", שלימות הענין דגמר חתימה טובה,
באופן דחותם על גבי חותם, ועד לתכלית השלימות דכל ענינים אלו – בשמיני-עצרת ושמחת-תורה,
שאז נמשך כללות הענין ד"ישראל ומלכא בלחודוהי" בגילוי ממש, ועד שהשמחה דשמחת-תורה חודרת
ומתגלה גם בבחינת הרגל דבני ישראל, ועל-ידי-זה נפעלים גם ההמשכה והגילוי בבחינת הרגל שבעולם
(כי "את העולם נתן בלבם").¹²
וכאמור לעיל – כל זה נפעל על-ידי עבודת בני ישראל ביתר שאת וביתר עוז בימי חודש אלול, החל
מראש חודש אלול.¹³

1 ז. והנה, מאחר שעבודת חודש אלול היא עבודת התשובה, כאמור לעיל שבחודש אלול תוקעים
2 בשופר "כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה" [נוסף על אמירת המזמור "לדוד ה' אורי וישעי גו" ב'
3 פעמים בכל יום] – מובן, שעל-ידי עבודת חודש אלול זוכים לקיום היעוד "מיד הן נגאלין" (כפסק-דין
4 הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ז הלכה ה).
5 וגם לאחר קיום היעוד "קץ שם לחושך" (הגלות), אתחלתא דגאולה ושלמות הגאולה – הולכים
6 "מחיל אל חיל" בכל הענינים, ועל-אחת-כמה-וכמה – בענין הגאולה.
7 ויהי-רצון שכל זה יהיה במהרה בימינו ממש, כולל – קיום היעוד "שיבנה בית המקדש במהרה
8 בימינו", "ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו . . . כמצות רצונך", "ומשה ואהרן עמהם", כי "הקיצו
9 ורננו שוכני עפר" – אמן כן יהי רצון.
10 וכל זה יהיה באופן ד"שלימות העם", וכן שלימות עבודת בני ישראל בתורה ומצוות – "שלימות
11 התורה", וכן "שלימות הארץ" – כל ארץ ישראל לגבולותיה, כולל – היעוד שנאמר בשיעור חומש היומי
12 (יום ה' דפרשת שופטים) – "ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך גו'", וכפירוש רש"י
13 דקאי על "ארץ קני קניזי וקדמוני" (נוסף על ארץ שבעה אומות),
14 במהרה בימינו ממש.

* * *

15 ח. ידוע מה שכתוב בכתבי האריז"ל (לקוטי-תורה ריש פרשת תצא) שמה שכתוב "ובכתה גו' ירח
16 ימים" קאי על חודש אלול, שהוא חודש החשבון והתשובה.
17 [וזהו הקשר למה שנתבאר לעיל אודות הענין דיחוד שמשא וסיהרא שבכל ראש-חודש, שזהו מעין
18 ענין הנישואין דהקב"ה וכנסת-ישראל – כי מה שכתוב "ובכתה גו' ירח ימים" הרי זה הכנה לענין
19 הנישואין].
20 והנה, כללות העבודה דחודש אלול היא הכנה לראש השנה, שאז (בראש-השנה) נפעלת המשכה
21 כללית על כל השנה כולה בנוגע לכללות העבודה ד"אני נבראתי לשמש את קוני" – כי מאחר
22 שראש-השנה הוא יום ברוא אדם הראשון, מובן, שביום זה נכללת כבר כללות עבודת האדם, שזוהי
23 תכלית בריאתו – "אני נבראתי לשמש את קוני".
24 ומובן, שעבודת האדם בראש-השנה פועלת גם בכללות הבריאה – כמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק
25 י"א) שכאשר נברא אדם הראשון בראש-השנה המליך את הקב"ה למלך על העולם כולו, באמרו "ה'
26 מלך גאות לבש גו'" (שזהו ה"שיר של יום" דראש-השנה, יום ברוא אדם הראשון), ועד שאדם הראשון
27 אמר לכל הברואים שבעולם "בואו ונשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו".
28 ועל-פי-זה מובן גודל העילוי דחודש אלול – שאז נעשית עבודת ההכנה לקראת ראש-השנה. ומובן
29 שישנה נתינת-כח מיוחדת לעבודת חודש אלול – כמובן על-פי המבואר ב'לקוטי-תורה' שבחודש אלול
30 נמצא המלך בשדה כו' (כנ"ל סעיף ו).
31 ט. והנה, בנוגע למבואר ב'לקוטי-תורה' שבחודש אלול נמצא המלך בשדה כו' – מצינו פלא גדול.
32 ובהקדים:
33 דברי תורה, כולל – תורה שבעל-פה, ובכללותם – דברי חסידות, הם בתכלית הדיוק, ובה גופא ידוע
34 גודל הדיוק בלשון הזהב של אדמו"ר הזקן. ועל-פי-זה מובן שפרטי המשל דהמלך בשדה הם בתכלית
35 הדיוק. ולכאורה, ישנו דבר פלא בכללות משל זה, הדורש ביאור והסברה: אדמו"ר הזקן מבאר שבחודש
36 אלול מאירים י"ג מדות הרחמים, ואף-על-פי-כן הם ימות החול ולא יום-טוב', מאחר שזהו בדוגמת
37 המלך שנמצא בשדה ולא בהיכל מלכותו. וזה לשונו: "משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר
38 לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאים כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר

פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, ובלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו כו", וכן הוא בנמשל: 1
 "כך הענין על-דרך-משל בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו יתברך בשדה, כי הנה כתיב יאר ה' פניו 2
 אליך, שהוא ענין הארת י"ג מדות . . והארה זו היא נמשכת מבחינת א-ל, שהוא ראשית כל הי"ג מדות 3
 ומקורן וכללותן [לפי שיטה אחת (ראה לקוטי-שיחות חלק ד ע' 1348 ואילך), ואדמו"ר הזקן מדבר כאן 4
 לפי שיטה זו], וכמו שכתוב א-ל הוי' ויאר לנו כו". 5

והנה, כאשר לומדים בפשטות משל זה, מובן, שהעילוי דחודש אלול הוא – שגם כאשר יהודי נמצא 6
 "בשדה", שזהו מעמדו ומצבו בימות החול, שאז עוסק הוא בעניני שדה (עניני העולם), הנה גם בהיותו 7
 במעמד ומצב זה מקבלו המלך בסבר פנים יפות כו', מאחר שהמלך בא לשדה (ובנמשל – גילוי י"ג 8
 מדות הרחמים). 9

אמנם כד דייקת שפיר בלשונו של אדמו"ר הזקן – הרי הלשון הוא: "משל למלך שקודם בואו לעיר 10
 יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה", היינו, שמדובר אודות "אנשי העיר" (ולא אודות 11
 האנשים הנמצאים "בשדה"), שהם יוצאין מהעיר אל השדה כדי לקבל את פניו של המלך הנמצא בשדה, 12
 ולכאורה, "כלפי לייא": כיצד יתכן לומר (בנמשל) שהמלך נמצא בשדה, ושם ממתין הוא לאנשי העיר 13
 שיצאו מן העיר (בחודש אלול) כדי לקבל את פניו בשדה? ! 14

י. והביאור בזה – באופן המובן אפילו לאיש פשוט: 15

כאשר יהודי מתעורר משנתו בכל בוקר – אומר הוא "מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי 16
 נשמתי כו", ולאחרי שנוטל ידיו אומר הוא "נשמה שנתת בי טהורה היא, אתה בראתה אתה יצרתה אתה 17
 נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי", היינו, שהקב"ה נותן לו את הנשמה, לא רק בשעה שנולד, אלא בכל 18
 יום ויום. והרי מובן בפשטות (גם ליהודי פשוט) שהנשמה היא העיקר (ולא הגוף) – כי עצם העובדה 19
 שהגוף הוא דבר חי (שרק אז ביכולתו לאכול ולשתות ולטייל ולעסוק בעניני השדה כו') הרי זה מפני 20
 הנשמה שבקרב. 21

ומאחר שנשמה זו היא של הקב"ה – "נשמה שנתת בי . . אתה בראתה אתה יצרתה אתה נפחתה בי 22
 ואתה משמרה בקרבי" (היינו, שגם בעת היותה בגוף קשורה היא עם הקב"ה – "אתה משמרה בקרבי") 23
 – הרי מובן בפשטות (גם בשכלו של איש פשוט) שכל אחד ואחד מ ישראל שייך בעצם ל"עיר אלקינו" 24
 – "אנשי העיר". 25

ואדרבה: כאשר מדובר אודות יהודי פשוט שאין לו ידיעה בפרטי הדרגות דספירות כו', הנה באמרו 26
 "מודה אני לפניך . . שהחזרת בי נשמתי כו", "נשמה שנתת בי . . אתה בראתה כו" – כוונתו ל'עצמותו 27
 ומהותו' ! 28

יהודי פשוט אינו יודע אודות פרטי התוארים של הקב"ה; התואר היחיד שהוא יודע הוא – "דער 29
 אויבערשטער" (העליון), זה שנמצא למעלה, ומאחר שאינו יודע אודות פרטי התוארים וספירות כו', הרי 30
 כוונתו בפשיטות היא – ל'עצמותו ומהותו' ! 31

כאשר מדובר אודות "בעל-שכל" – אזי יש צורך להסביר לו ולפעול עליו שכוונתו תהיה ל'עצמותו 32
 ומהותו', "אליו ולא למדותיו"; אבל אצל יהודי פשוט – הרי זה בתכלית הפשיטות, מאחר שאין לו ידיעה 33
 אודות ספירות כו'. 34

וכידוע מה שכתוב בתשובות הריב"ש (סימן קנ"ז – הובא בשורש מצות התפלה לה'צמח-צדק' ריש 35
 פרק ח) "מה שאמר הרב הגדול . . אני מתפלל לדעת זה התינוק", שהתינוק אינו יודע אודות עניני 36
 הספירות כו', וכוונתו היא – ל'עצמותו ומהותו'. 37

ויש לומר שדיוק הלשון "אני מתפלל לדעת זה התינוק" (ולא "לדעת התינוק") הוא – כדי לרמוז על 38
 הענין ד"מראה באצבעו ואומר זה" (היינו, שפניית התינוק ל'עצמותו ומהותו' היא באופן של גילוי – 39
 "מראה באצבע ואומר זה"), ולולא זאת – הרי המילה "זה" מיותרת. 40

- 1 ובנוגע לעניננו – מאחר שנשמת כל אחד ואחת מישראל קשורה עם 'עצמותו ומהותו' [אתה בראתה
2 אתה יצרתה אתה נפחתה בי ואתה משמרה בקרבי"] – הרי בודאי שכל אחד ואחד מישראל הוא בבחינת
3 "אנשי העיר", "עיר אלקינו", ואין לו שייכות כלל ל"שדה".
- 4 יא. והנה, אף-על-פי שכל אחד ואחד מישראל הוא בבחינת "אנשי העיר", "עיר אלקינו",
5 אף-על-פי-כן אומרים לו שישנם זמנים (בימות החול) שהוא צריך לצאת ממקומו [לא רק ביחס למעמדה
6 ומצבה של הנשמה בהיותה למעלה, קודם הירידה למטה, אלא גם ביחס למעמדה ומצבה של הנשמה
7 לאחר ש"החזרת בי נשמת", שגם אז שייכת היא ל"עיר אלקינו"], וללכת אל השדה ולעסוק בעניני
8 השדה דוקא, היינו, לאחר עבודת התפילה ולימוד התורה בהתחלת היום, צריך הוא לצאת מבית הכנסת
9 ובית המדרש, ולעסוק בבירור עניני העולם (שדה).
- 10 וכאשר יהודי טוען שהוא "בן עיר", ואם-כן, מה לו ול"שדה", מדוע שולחים אותו ל"שדה", וכיצד
11 יסתדר ב"שדה" וכו' – אומרים לו שהמלך נמצא בשדה, ובהיותו בשדה "הוא מקבל את כולם בסבר
12 פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם", מה-שאיין-כן בהיותו בהיכל מלכותו שאז "אין נכנסים כי-אם
13 ברשות, ואף גם זאת המוכחרים שבעם ויחידי סגולה", ולכן, אם רצונו להקביל את פני המלך ושהמלך
14 יקבלו בסבר פנים יפות ויראה לו פנים שוחקות – עליו לצאת אל השדה דוקא.
- 15 ומובן, שכאשר מדובר אודות יציאה לשדה על-פי הוראת "תורת אמת", הרי זה באופן שעבודתו
16 ויגיעתו ("אדם לעמל יולד") היא בעניני השדה כפשוטם – "ארץ ממנה תוציא לחם", חרישה וזריעה,
17 וכיוצא-בזה, ובכללות – התעסקות בעניני העולם, מאחר שעדיין לא הגיע הזמן ד"ועמדו זרים ורעו
18 צאנכם". – אמנם הכוונה הפנימית ביציאתו לשדה היא – כדי שיוכל לפגוש את המלך ולדבר עמו ולבקש
19 ממנו את כל צרכיו, כי כאשר המלך נמצא בשדה הרי הוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות וממלא את
20 הבקשות שמבקשים ממנו, אבל ביחד עם זה מובן שכאשר היהודי נמצא בשדה, הרי הוא עוסק בעניני
21 השדה.
- 22 והביאור בזה בעבודה הרוחנית:
- 23 מבואר בתניא (פרק ל"ו) ש"תכלית השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה למדרגה אינו בשביל
24 עולמות העליונים הואיל ולהם ירידה מאור פניו יתברך, אלא התכלית הוא עולם הזה התחתון כו",
25 "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים".
- 26 זאת אומרת: גילוי האור הוא אמנם בעולמות העליונים יותר מאשר בעולם הזה התחתון, אבל תכלית
27 הכוונה אינה בשביל ענין הגילויים, כי הגילויי שבעולמות העליונים הוא באופן ד"ירידה מאור פניו
28 יתברך", אלא תכלית הכוונה היא – להיות לו יתברך דירה בתחתונים, דירה לעצמותו יתברך, ולא ענין
29 של גילויים בלבד.
- 30 ולכן, כאשר מדובר אודות התגלות פני המלך, "א-ל הוי' ויאר לנו", היינו, גילוי מהותו ועצמותו
31 יתברך, למעלה מבחינת הגילויים – הרי זה שייך ב"שדה" דוקא, כי עשיית הדירה לעצמותו יתברך היא
32 בעולם הזה התחתון דוקא, כי "נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים".
- 33 יב. והנה, ידוע שהתחלת כל הענינים היא – בתורה, כמאמר "אסתכל באורייתא וברא עלמא",
34 ועל-דרך-זה מובן בנוגע לעניננו – שגם בתורה ישנן הבחינות ד"עיר" ו"שדה", ואדרבה: היות שישנן
35 בחינות אלו בתורה, הרי זה משתלשל גם בעולם.
- 36 והביאור בזה:
- 37 בסיום הדרוש אני לדודי ודודי לי (הראשון) שבי'לקוטי-תורה', כותב ה'צמח-צדק' בהגותיו (שם לב,
38 ד) בנוגע לבחינת "עיר מושב" ובחינת "שדה" – "עייין מה שכתוב בתורה-אור פרשת חיי על-פסוק ויצא
39 יצחק לשוח בשדה".

ושם (תורה-אור יז, א-ב): "ויצא יצחק לשוח בשדה כו", לבאר זה, דהנה יש משנה וברייתא, וברייתא פירוש המשנה, כי המשנה הוא הכלל וברייתא היא הפרט של המשנה ואין בכלל אלא מה שבפרט. ולכאורה הברייתא היא למטה מן המשנה שנשתלשלה יותר למטה, אבל האמת הוא שהברייתא גבוה יותר דסוף מעשה במחשבה תחלה. . והנה משנה נקרא עיר וברייתא בחינת שדה לשון בר, חוץ לעיר. ולכאורה העיר הוא עיקר, שדרים בה בני-אדם, אך נראה מי הוא מחיה אותם, השדה שחוץ לעיר שמביאים משם התבואה, כך הוא הברייתא מחיה המשנה ומבארת ההלכה יותר בפרט היאך לעשות, כי התנאים מבלי עולם שמורים מתוך המשנה. וזהו ויצא יצחק לשוח בשדה. . בשדה הוא בר, ולפנות ערב, לפנות הערב והחושך. דהנה התורה נשתלשלה בחושך, כמאמר במחשכים הושיבני זה תלמוד בבלי, שנשתלשל למטה אפילו בשקר, ולמה הוא כך, כדי לפנות הערב והחושך. . לאהפכא חשוכא לנהורא, וכן העסק בתורה לדחות החושך והקושיות המסתיר על השכלת הדין האמת לאמתו, ולמצוא האמת גילוי רצון העליון ברוך-הוא. . והיינו ליבון הלכתא".

זאת אומרת: למרות שהברייתא היא "בחינת שדה, לשון בר, חוץ לעיר" – אף-על-פי-כן, יש מעלה בברייתא לגבי המשנה (בחינת עיר), כי דוקא על ידה נעשה בירור ההלכה לאמיתתה, היינו, בירור פסק-דין המשנה לאמיתתה (ולא באופן ד"מבלי עולם"), שאז נעשה התוקף ד"טעה בדבר משנה חוזר", היינו, שלא שייך ענין של טעות כו'.

ועל-דרך המבואר ב'אגרת-הקדש' (סימן כ"ט) אודות העילוי דתורה שבעל-פה (ובפרט ההלכות שבה) לגבי תורה שבכתב – שדוקא על-ידי ההלכות דתורה שבעל-פה נפעל "גילוי רצון העליון ברוך-הוא הנעלם בתורה שבכתב. . לכן נקראו ההלכות בשם תגא וכתרה של תורה, והשונה הלכות מובטח לו שהוא בן עולם הבא".

יג. על-פי-זה מובן המשל שב'לקוטי-תורה' אודות "אנשי העיר" שיוצאים מן העיר אל השדה, ודוקא שם מקבלין את פני המלך, והמלך מראה להם פנים שוחקות כו' – כי כל אחד ואחד מישראל הוא בבחינת "אנשי העיר", מפני היות נשמתו "חלק אלקה ממעל ממש", ויציאתו וירידתו מן העיר אל השדה (לעסוק בעניני השדה) היא ירידה צורך עליה, כי דוקא בשדה מקבל הוא את פני המלך והמלך מקבלו [על-דרך הענין ד"כשם שבא ליראות כך בא לראות"] בסבר פנים יפות ומראה לו פנים שוחקות, ואז יכול הוא לבקש מהמלך את כל צרכיו כו' (מה-שאינ-כן כאשר המלך נמצא בהיכל מלכותו, שאז אין נכנסים כי אם ברשות כו') וכפי שנתבאר לעיל (סעיף י"א) שעשיית הדירה לעצמותו יתברך היא בעולם הזה התחתון דוקא.

וזהו העילוי דבחינת "שדה" לגבי בחינת "עיר" – כי דוקא על-ידי הירידה לשדה ובירור עניני השדה (עולם הזה התחתון) עושים דירה לעצמותו יתברך.

ועל-דרך המבואר ב'תורה-אור' (הנ"ל) שאף-על-פי ש"לכאורה העיר הוא העיקר, שדרים בה בני-אדם אך נראה מי הוא מחיה אותם, השדה שחוץ לעיר שמביאים משם התבואה", היינו, שחיותם של אנשי העיר נפעלת על-ידי עבודת החרישה וזריעה בשדה, כמו שכתוב "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך", היינו, הן הדברים המוכרחים לקיום האדם – תבואה ולחם ("ארץ ממנה תוציא לחם"), והן הדברים הפועלים תענוג – פירות האילן, "כרמך", הרי הם באים מן השדה דוקא.

וענין זה אמור לא רק בנוגע לאנשי העיר, אלא גם בנוגע לאלו שנמצאים בארמון המלוכה, ואפילו בנוגע למלך עצמו, שגם הוא זקוק ל"שדה"

– כמבואר בדרושי חסידות בפירוש הפסוק "מלך לשדה נעבד". וכאמור לעיל שעשיית הדירה לעצמותו יתברך היא בעולם הזה התחתון דוקא – בחינת "שדה".

ועל-דרך-זה מובן בנוגע לבני המלך – כל אחד ואחת מבני ישראל, כמאמר רבותינו ז"ל (שבת סז, א) "כל ישראל בני מלכים הן",

- 1 [ובפרט על-פי מה שכתוב ב'תקוני-זהר' בתחלתו "ישראל איקרון מלכים" (ומובן גם בפשטות, שהרי
2 נשמת כל אחד ואחת מישראל היא "חלק אלקה ממעל ממש"), וגם הענין ד"מאן מלכי רבנן" שייך לכל
3 אחד ואחד מישראל – בהיותו תלמיד של "רבנן", ובמקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא, ויתירה
4 מזו: "כל בניך לימודי ה'", ואס-כן, הרי כל יהודי הוא בבחינת "מאן מלכי רבנן"],
5 שגם הם זקוקים לענין ה"שדה" דוקא, כי דוקא על-ידי הירידה לבחינת "שדה", נפעל עילוי נעלה
6 ביותר אצל "אנשי העיר", כנ"ל בארוכה.
- 7 יד. והנה, דובר כמה פעמים שכל הענינים המבוארים בפנימיות התורה, משתקפים הם גם בנגלה
8 בתורה, ועל-דרך-זה בעניננו – המבואר לעיל שכל אחד ואחד מישראל הוא בבחינת "אנשי העיר", "עיר
9 אלקינו":
- 10 ידוע פסק-דין הרמב"ם (הלכות גירושין סוף פרק ב) – בנוגע להלכה בפועל – שכל אחד ואחד
11 מישראל "רוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות", וזאת – מבלי הבט על מעמדו ומצבו
12 בגלוי ובחיצוניות. ועל-פי-זה מובן שכל אחד ואחד מישראל, באיזה מעמד ומצב שנמצא, הרי הוא שייך
13 ל"עיר אלקינו", "אנשי העיר" – מצד פנימיות רצונו.
- 14 ואדרבה: פסק-דין הרמב"ם הנ"ל קאי לא רק על יהודי שנמצא ב"שדה", אלא אפילו על יהודי שנמצא
15 ב"מדבר" שלמטה מן השדה – כמבואר ב'לקוטי-תורה' (שם) אודות חילוקי הדרגות דבחינת עיר מושב
16 ובחינת שדה ומדבר, ש"מדבר היא ארץ לא זרועה. . אשר לא ישב אדם (העליון) שם כו'" – הנה גם
17 בהיותו במעמד ומצב כזה הרי הוא שייך בעצם ל"עיר אלקינו", "אנשי העיר".
- 18 ולכן, כשם שעל-ידי הירידה מן העיר אל השדה נפעל עילוי אצל אנשי העיר (ועד כדי כך שחיותם
19 של אנשי העיר היא מן השדה דוקא, כנ"ל), כמו כן מובן שכאשר הירידה היא למטה יותר, לא רק
20 לבחינת "שדה" אלא לבחינת "מדבר", הרי העליה שלאחרי-זה (ירידה צורך עליה) היא באופן נעלה יותר
21 מאשר העליה הבאה לאחר הירידה לבחינת "שדה".
- 22 וכמבואר ב'לקוטי-תורה' שלאחרי הירידה לבחינת "מדבר" נפעל הענין ד"ובקשתם משם את ה'
23 אלקיך", "שם, כלומר עמוק מאד למטה", שזהו בחינת "מדבר" "אשר לא ישב אדם שם", וכמו שכתוב
24 "אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך גו'", ודוקא על-ידי-זה נפעל הענין ד"ומצאת כי תדרשנו
25 ככל לבבך ובכל נפשך", לכל לראש – העבודה דאתכפא, ולאחרי-זה – העבודה דאתהפכא, שעל-ידי-זה
26 נפעל עילוי גדול יותר – העילוי דעבודת בעלי-תשובה לגבי עבודת הצדיקים.
- 27 דהנה, "כל ישראל בחזקת כשרות", וכמו שכתוב "ועמך כולם צדיקים", אבל אף-על-פי-כן, דוקא
28 על-ידי הירידה לבחינת "מדבר" שאין תחתון למטה ממנו, נפעל עילוי גדול ביותר שאין למעלה ממנו
29 – כפי שמבאר אדמו"ר הזקן שעשיית הדירה לעצמותו יתברך היא דוקא בעולם הזה התחתון שאין תחתון
30 למטה ממנו. ודוקא שם הוא גילוי עצמותו יתברך, בדוגמת דירת האדם שבה מתגלה בכל עצמותו.
- 31 טו. והנה, ה'נתינת כח' לכללות העבודה דחודש אלול היא – בראש-חודש אלול, שאז עלה משה
32 רבינו להר לקבל לוחות אחרונות, ולכן מתחילים לתקוע בשופר בראש-חודש אלול (כנ"ל סעיף ה).
- 33 וענין זה מתחיל כבר ביום א' דראש-חודש אלול (ל' אב) – כי אף-על-פי שישנה 'שקלא וטריא' אם
34 עליית משה רבינו להר היתה ביום א' דראש-חודש אלול או ביום ב' דראש-חודש אלול (כמובא
35 ב'נושאי-כלי' ה'שולחן-ערוך' אורח-חיים ריש סימן תקפ"א) – הרי ידועה הוראת כ"ק מורי-וחמי אדמו"ר
36 שאף-על-פי שמתחילים לתקוע בשופר ביום ב' דראש-חודש אלול (דלא כאמירת המזמור "לדוד ה' אורי
37 וישעי גו'" שהתחלתו ביום א' דראש-חודש), הנה גם במשך יום א' דראש-חודש אלול תוקעין כדי
38 להתלמד.
- 39 ויש לומר שבתקיעת שופר דיום א' דראש-חודש (שהיא כדי להתלמד) ישנו עילוי לגבי תקיעת שופר
40 דיום ב' דראש-חודש (ושאר ימי החודש). ובהקדים:

עיקר הענין דתקיעת שופר הוא – תקיעה אחת, "תקיעה גדולה", כמבואר בכמה מקומות (ראה לקוטי-תורה ראש-השנה ס, ג) שזהו על-דרך הענין ד"שופר גדול", "ולכן תוקעים ביום הכיפורים אחר נעילה תקיעה אחת, והוא מבחינת שופר גדול, כי תקיעות דראש-השנה זהו בחינת שופר סתם, אבל ביום הכיפורים . . הוא בחינת התגלות זו דשופר גדול", זאת אומרת, שלאחרי התקיעות דראש-השנה (מאה קולות) באים לתכלית העילוי דתקיעת שופר – ה"תקיעה גדולה" שתוקעים בסיום וחזרת ה"ימים נוראים", לאחר תפילת נעילה דיום הכיפורים.

ועל-פי-זה יש לומר שהחילוק שבין תקיעת שופר דיום ב' דראש-חודש אלול (שזו תוקעים עשר קולות) לתקיעת שופר דיום א' דראש-חודש אלול (שתוקעים להתלמד – תקיעה סתם) הוא על-דרך החילוק שבין התקיעות דראש-השנה (מאה קולות) לתקיעה גדולה (תקיעה סתם) שלאחרי תפילת נעילה: נוסף על הרמזים וכו' שישנם בחילוקי הפרטים ד"תקיעה", "שברים" ו"תרועה", ישנו עיקר הענין דתקיעת שופר – עצם קול השופר, שהרי "כל הקולות כשרין בשופר" (ראש-השנה כז, ב). ועל-פי-זה – כאשר מתחילים לתקוע ביום א' דראש-חודש אלול כדי להתלמד, הרי תיכף ומיד כאשר נשמע קול השופר (קודם תקיעת עשר הקולות דיום ב' דראש-חודש) ישנו כבר עיקר הענין דתקיעת שופר, בדוגמת ה"תקיעה גדולה" שבנעילת יום הכיפורים, תקיעה אחת בלבד, שלמעלה מהמאה קולות דראש-השנה (פרטי הענינים דתקיעת שופר, ולא עצם ופשטות הענין דתקיעת שופר – על-דרך בחינת "שופר גדול"). זאת אומרת: היות ש"כל הקולות כשרים בשופר", מובן, שהפנימיות שבקול השופר (איזה קול שיהיה – "כל הקולות") הוא על-דרך הענין ד"תקיעה גדולה" (ד"שופר גדול").

דהנה, מדיוק הלשון "תקיעה גדולה" ולא "תקיעה ארוכה", מובן, שהכוונה בזה היא לא רק ל"תקיעה גדולה" בכמות, אלא גם (ובעיקר) ל"תקיעה גדולה" באיכות, כי אם מדובר רק אודות ענין הכמות, מתאים יותר הלשון "תקיעה ארוכה" מאשר "תקיעה גדולה", כי: השיעור ד"תקיעה" על-דרך הרגיל הוא "כשיעור תרועה האמורה בתורה . . ועכשיו שתקנו חכמים לתקוע תשר"ת תש"ת כדי לצאת מכל הספיקות שיש בתרועה, צריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור תרועה של סדר תשר"ת (שברים תרועה). . ובסדר תש"ת אין צריך להאריך בתקיעותיו אלא כדי . . שיעור תרועה של סדר תש"ת, ובתקיעות של סדר תר"ת אין צריך להאריך אלא כדי שיעור . . תרועה של סדר תר"ת" (שולחן-ערוך אדמו"ר הזקן אורח-חיים סימן תק"צ סעיף ד), ואילו ב"תקיעה גדולה" צריך להאריך יותר משיעור זה, ואם-כן, מתאים יותר הלשון "תקיעה ארוכה", ועל-פי-זה מובן שהלשון "תקיעה גדולה" (על-דרך הלשון "תקע בשופר גדול לחרותנו") מורה על גדלות באיכות התקיעה – כוונת התקיעה, וכיוצא-בזה, אלא היות שצריכים להמשיך זאת גם למטה מעשרה טפחים, כדי שהדבר יהיה בגלוי באופן ד"וראו כל עמי הארץ" – צריך הדבר להתבטא גם בענין של כמות (תקיעה ארוכה כפשוטה).

ובנוגע לענינו – כאשר תוקעים ביום א' דראש-חודש אלול קול אחד (כדי להתלמד), מתוך כוונה גדולה, והרי הכוונה הכי גדולה היא – "אליו ולא למדותיו" (כנ"ל אודות המעלה דאיש פשוט), מובן, שזוהי "תקיעה גדולה" (מבלי הבט על אריכות התקיעה בכמות), על-דרך ומעין ה"תקיעה גדולה" שבנעילת יום הכיפורים, שזהו הסיום ותכלית השלימות דתקיעת שופר שבראש-השנה (מאה קולות), על-דרך ומעין בחינת "שופר גדול" דלעתיד לבוא.

טז. וזהו כללות העילוי דחודש אלול, שאז נעשית ההכנה לכללות העבודה דראש-השנה ויום הכיפורים, ומאחר ש'ראש-חודש' כולל את כל ימי החודש, מובן, שענין זה נפעל כבר בראש-חודש אלול, החל מיום א' דראש-חודש אלול, שאז מתחילים לתקוע בשופר כדי להתלמד, שזוהי ההכנה לכללות העבודה דתקיעת שופר שבראש-השנה, עד לתכלית השלימות שבזה – ה"תקיעה גדולה" שבנעילת יום הכיפורים.

ואדרבה: חודש אלול, הכלול ב"ראש-חודש" אלול – הרי זו הסיבה שעל ידה נפעל המסובב דכללות

- 1 העבודה דראש-השנה ויום הכיפורים, ומזה מובן שכללות העבודה דראש-השנה ויום הכיפורים כלולה
2 כבר (בהעלם) בראש-חודש אלול.
- 3 וכמרומו גם בזה ש"אני לדודי ודודי לי" "ראשי תיבות" 'אלול' וסופי תיבות ד' יו"ד"ן, דקאי על
4 הארבעים יום מראש-חודש אלול עד יום הכיפורים, היינו, שגם עשרת ימי תשובה (כולל ראש-השנה
5 ויום הכיפורים) כלולים כבר בחודש אלול. ואף-על-פי שראש-השנה ויום הכיפורים באים בסוף העבודה
6 דחודש אלול, וכמודגש גם בזה שהרמז ד' יו"ד"ן (ארבעים יום דחודש אלול עד לאחר יום הכיפורים)
7 הוא ב"סופי תיבות" ד"אני לדודי ודודי לי" – הרי זה הסוף דתיבות אלו עצמם, והעיקר: ידוע הכלל
8 שנעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן.
- 9 יז. נוסף על כל האמור לעיל – ישנה 'נתינת-כח' מיוחדת מצד הענין ד"ראש חודש", שאז נפעל הענין
10 דחידוש הלבנה, וענין זה קשור ביותר עם בני ישראל – כי "ישראל מונין ללבנה" ודומין ללבנה, "יעקב
11 הוא הקטן" בדוגמת "המאור הקטן", ועד שענין זה קשור עם כללות הגאולה – "שהם עתידים להתחדש
12 כמותה".
- 13 ובזה ישנו עילוי מיוחד בזמן החורבן, כאשר קידוש החדשים הוא על-פי החשבון, ולא על-פי הראיה
14 – כי דוקא כאשר מקדשים על-פי החשבון הרי ראש-חודש אלול הוא לעולם ב' ימים (מה-שאינ-כן
15 כאשר היו מקדשים על-פי הראיה, שאז היה יכול להיות חודש אב חסר, וראש-חודש אלול יום אחד
16 בלבד), היינו, שבזמן הזה מתבטא הענין ד"בראשי חדשיכם", לשון רבים, באופן גלוי – ב' ימים
17 דראש-חודש כפשוטו.
- 18 וכמובן גודל העילוי בזה שישנם ב' ימים דראש-חודש – שהרי נוסף על כל הרמזים שבדבר, רואה
19 גם יהודי פשוט שהוא מתפלל תפלת מוסף דראש-חודש בשני ימים (ולא רק ביום אחד, כאשר ראש-חודש
20 הוא יום אחד בלבד), ונוסף על זה: כל אחד ואחת מישראל מרגיש עילוי מיוחד ביום דראש-חודש
21 (למרות שזה באמצע השבוע, יום חול), והרגשת העילוי דראש-חודש היא גם אצל יהודי פשוט, ואדרבה:
22 אצל יהודי פשוט הרגשה זו היא באופן של פשיטות (שהרי אין לו ידיעה בפרטי הענינים והדרגות כו'
23 שבראש-חודש), ופשיטות זו כוללת את כל הענינים, ובלשון חכמינו ז"ל (ראש-השנה כו, סוף עמוד ב):
24 "כמה דפשיט איניש דעתיה טפי מעלי", וכידוע הפירושים שבזה כו'. ועל-פי-זה – מאחר שראש-חודש
25 אלול הוא ב' ימים, ישנה נתינת כח נוספת בנוגע לכללות העבודה דחודש אלול.
- 26 יח. ההוראה מכל האמור לעיל – בנוגע לפועל:
- 27 היות שבראש-חודש אלול מתחילה עבודת ההכנה לראש-השנה, שבו נכללת כללות העבודה ד"אני
28 נבראתי לשמש את קוני" (כי ראש-השנה הוא יום ברוא אדם הראשון, כנ"ל סעיף ח) – לכן, מודגש
29 בכללות חודש אלול (החל מראש-חודש אלול) שני ההפכים שישנם בנוגע לכללות עבודת האדם: מצד
30 אחד הרי כל אחד ואחד מישראל הוא בבחינת "אנשי העיר", "עיר אלקינו" (עיר הבירה של המלך),
31 ומאידך – עליו לצאת לשדה דוקא, כי המלך נמצא בשדה דוקא, ובשדה מקבלו המלך בסבר פנים יפות
32 כו'.
- 33 ובפשטות – בנוגע לפועל: לאחר שבהתחלת היום עוסק כל אחד ואחד בעבודת התפילה ובלמוד
34 התורה (כפי השיעורים הקבועים בהלכות תלמוד-תורה), ולאחרי נתינת הצדקה שבהתחלת היום, הן לפני
35 התפילה, כמו שכתוב "אני בצדק אחזה פניך", והן בעת אמירת "ויברך דוד" (כפי שדובר לאחרונה (שיחת
36 שבת פרשת דברים סעיף י"ט)) – שעל-ידי-זה יש לו את ג' הקוין שעליהם העולם עומד – עליו לצאת
37 ל"שדה" ולעסוק בעניני ה"שדה", שזוהי כללות העבודה דבירור עניני העולם, ואין לו מה להתפעל
38 מהירידה לעסוק בעניני השדה – כי המלך נמצא בשדה דוקא, ודוקא שם מקבלו המלך בסבר פנים יפות
39 ומראה לו פנים שוחקות, כאמור לעיל שעשיית הדירה לו יתברך היא בתחתונים דוקא, שזוהי בחינת
40 "שדה", ולכן, "מלך לשדה נעבד".

וענין זה (שדוקא שהמלך נמצא בשדה ושם מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם) מודגש ביותר בחודש אלול (ההכנה לעבודה דראש-השנה שבה נכללת כללות עבודת האדם) – כפי שהדבר מתבטא בגילוי הארת י"ג מדות הרחמים המאירים בחודש אלול.

והנה, כאשר יהודי יודע שהמלך נמצא בשדה, הרי עבודתו בשדה היא מתוך שמחה וטוב לבב, ומתוך הצלחה הכי גדולה, ובודאי שמתבטלים כל המניעות והעיכובים – כי "באור פני מלך חיים".

ומובטח לו שכשם שבהיות המלך בשדה זכה לדבר עם המלך – "לפני הוי' ישפוך שיחו", כמו כן יזכה ללכת ביחד עם המלך לעיר הבירה, ולהיכל המלכות, עד לתכלית השלימות ד"ישראל ומלכא בלחודוהי".

יט. והמעשה הוא העיקר:

מראש-חודש אלול ואילך צריכים להוסיף בכל הפעולות דהפצת היהדות, היינו, נוסף על חינוך עצמו – גם חינוך הזולת, ובאופן המיוסד על אהבת ישראל, שזהו ענין אחד עם אהבת ה'.

וכתוצאה מזה עוסקים בשאר המבצעים: תורה, תפילין, מזוזה, צדקה, בית מלא ספרים – יבנה וחכמיה, נרות שבת קודש ויום-טוב [ובפרט כאשר נמצאים בליל ששי, ערב שבת קודש, שזהו הזמן המתאים להשתדל ולחפש אם ישנה ילדה שעדיין אינה מדליקה נרות שבת – ולפעול עליה להתחיל להדליק נרות שבת קודש בברכה], כשרות האכילה ושתייה, וטהרת המשפחה.

ובמיוחד – בנוגע לענין הכי כללי והכי פרטי – שלכל יהודי תהיה האות שלו באחד מספרי התורה הכלליים, כפי שהדבר נקבע באופן דהשגחה פרטית (מאחר שאינו קובע בעצמו מהי האות השייכת אליו, אלא) על-פי הגורל, וכידוע גודל ענין הגורל – על-פי מה שכתוב "בחקיק יוטל הגורל ומה' כל משפטו", וכמבואר בתשובות הגאונים (ווילנא תרמ"ה סימן נ"ז) שזהו על-דרך הענין דעשרת הדברות.

ולכן, צריכים להשתדל ביותר שכל יהודי ירכוש אות באחד מספרי התורה הכלליים, ולעסוק בזה בזריזות הכי גדולה – לא לחכות אפילו יום אחד בלבד, מבלי הבט על זה שבערב שבת עוסקים עם ההכנות לקראת יום השבת.

ועל-ידי ההתעסקות בכל הנ"ל "מיד הן נגאלין", היינו, שיוצאים מהגלות ביחד עם המלך, והולכים עמו לעיר המלוכה – "קרית מלך רב", ושם גופא – לארמון המלך, ועד לתכלית השלימות שבזה – "ישראל ומלכא בלחודוהי",

וכל זה – תיכף ומיד, ובשמחה וטוב לבב.

* * *

כ. דובר לעיל אודות דברי אדמו"ר הזקן שחודש אלול הוא בדוגמת המשל דמלך בשדה, ובנמשל הרי זה גילוי הארת י"ג מדות הרחמים, ש"הארה זו היא נמשכת מבחינת א"ל, שהוא ראשית כל ה"י"ג מדות' ומקורן וכללותן, וכמו שכתוב א"ל הוי' ויאר לנו".

ובהמשך לזה – הרי כאן המקום להשלים ביאור ענין מסויים בנוגע למנורה דבית המקדש (שענינה – "ויאר לנו"), בהמשך להמדובר בהתוועדות שלפני-זה (שיחת שבת פרשת ראה סעיף כ"ד).

ובהקדים:

מבואר בהמשך ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר (דיבור-המתחיל באתי לגני ה'שי"ת בתחלתו) אודות כללות הענין דירידת והמשכת אלקות בעולם הזה הגשמי, שעיקר גילוי אלקות בעולם הזה היה בבית המקדש, דכתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" – גילוי אלקות בדברים הגשמיים, זהב וכסף ונחושת, וכל ה"י"ג (או ט"ו) דברים שמהם נעשה המשכן.

והנה, נוסף על הנקודה הכללית ד"ושכנתי בתוכם" שהתבטאה בכל פרטי כלי המשכן וכללות המשכן, ישנם ענינים פרטיים השייכים לכל אחד מכלי המשכן באופן פרטי.

1 ובנוגע לעניננו: הענין ד"ויאר לנו" התבטא בגלוי במנורה (שבמשכן, ולאחר-יזה – בבית המקדש),
 2 שענינה – להאיר, ולכן היו זקוקים ל"שמן למאור", היינו, שמן שתכונתו להאיר, שעל-ידי-זה התבטא
 3 בגילוי האור הרוחני ד"ויאר לנו".

4 וכמאמר רבותינו ז"ל (שבת כב, ב) "וכי לאורה הוא צריך . . אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה
 5 שורה בישראל", היינו, שעל-ידי המנורה נמשך גילוי אור לבני ישראל ולכל העולם כולו. וכמו שמצינו
 6 בנוגע להקרכת שבעים פרים דחג הסוכות, שעל-ידי-זה נפעל ענין של שמירה והגנה בנוגע לאומות
 7 העולם, וכמאמר רבותינו ז"ל שאם אומות העולם היו יודעים את פעולת בית המקדש לטובתם (ובמיוחד
 8 – הקרכת שבעים פרים שבחג הסוכות), הנה לא זו בלבד שלא היו פוגעים בבית המקדש, אלא הם עצמם
 9 היו מעמידים חילות כדי להגן על בית המקדש.

10 ובנוגע לעניננו – מאחר שהענין ד"ויאר לנו" קשור עם המנורה דבית המקדש, הרי כאן המקום להמשיך
 11 ולהשלים את הביאור בנוגע לציור המנורה בכתב-יד-קדשו של הרמב"ם בפירוש המשניות (מנחות סוף פרק
 12 ג), כדלקמן.

13 כא. בנוגע לצורת הגביעים שבמנורה – כותב הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פרק ג הלכה ט):
 14 "הגביעים דומין לכוסות אלכסנדראה שפיהן רחב ושוליהן קצר", וכן כותב הרמב"ם בפירוש המשניות
 15 (שם): "הגביע הוא צורת כוס . . שהוא מלמטה צר . . צורת דבר משולש".

16 אבל כאשר מסתכלים בציור המנורה בכתב-יד-קדשו של הרמב"ם (בפירוש המשניות הוצאת
 17 "קאפאח") – רואים שהרמב"ם מצייר את הגביעים בצורת גביע הפוך, רחב מלמטה וצר מלמעלה.
 18 ופשיטא שאין לומר שהרמב"ם לא דק בצורת הגביעים – כי נוסף על גודל דיוקן של הרמב"ם בנוגע
 19 לכל פרט ופרט, הרי מדובר כאן אודות ציור שתכליתו להבהיר את הפרטים הקשורים עם עשיית המנורה
 20 (ולא כדי לבלבל ולגרום שיטעו בדבר), ומה גם שמדובר אודות ציור הגביעים כ"ב פעמים (כי כ"ב
 21 גביעים היו במנורה)!

22 [הרמב"ם אמנם כותב שמטרת הציור הוא "כדי שיהיה קל להצטייר בו", ולא כדי לצייר את כל
 23 הפרטים לאמיתתם, שלכן לא הובא בציור הענין ד"משוקדים", ועל-אחת-כמה-שמות שמדות הציור אינן
 24 מתאימות למדה האמיתית – אבל אף-על-פי-כן, כאשר הרמב"ם מצייר את הגביעים באופן שהם רחבים
 25 מלמטה וצרים מלמעלה דוקא, הרי פשיטא שפרט זה (המופיע בציור) הוא בתכלית הדיוק].

26 ולכאורה, צריך להבין: מדוע מצייר הרמב"ם את הגביעים שבמנורה בצורת גביע הפוך, רחב מלמטה
 27 וצר מלמעלה – הרי על-דרך הרגיל צורת הגביע היא באופן שהוא צר מלמטה ורחב מלמעלה (כפי
 28 שכותב הרמב"ם עצמו)?!

29 כב. והביאור בזה – בהקדים:

30 היות שהרמב"ם מצייר את הגביע (כ"ב פעמים) באופן שהוא רחב מלמטה וצר מלמעלה, הרי בהכרח
 31 לומר שהיה לו מקור לדבר באיזה מדרש שלא הגיע לידינו (כפי שמצינו בספריהם של גדולי ישראל
 32 שישנם ענינים שמובאים שם ממדרשי חכמינו ז"ל שלא הגיעו לידינו), כי לולי זאת לא היה הרמב"ם
 33 מצייר את הגביע באופן הפכי מצורת הגביע על-דרך הרגיל – כדרך עמידתו.

34 דהנה, בנוגע לכמה וכמה ענינים מצינו הדגשה מיוחדת שהם צריכים להיות "דרך גידולם" דוקא,
 35 ולדוגמא: נטילת ד' מינים צריכה להיות דרך גידולם דוקא, ולכן, גם בעת הנענועים נשארים הלולב
 36 ומיניו דרך גידולם, ואפילו בעת הנענוע למטה אין מהפכים חסו-שלום את הלולב ומיניו, מאחר שצריך
 37 להיות כדרך גידולו. ועל-דרך-זה מצינו בנוגע לקרשי המשכן, וכיוצא-בזה (ראה סוכה מה, ב).

38 ועל-פי-זה – היה מסתבר לומר שגם צורת הגביעים היא דרך עמידתם, היינו, שהם צרים מלמטה
 39 ורחבים מלמעלה. ומאחר שהרמב"ם מצייר את הגביעים באופן שהם רחבים מלמטה וצרים מלמעלה,
 40 הרי בהכרח לומר שהיה לו מקור לדבריו במדרשי רבותינו ז"ל.

אבל גם כאשר ישנו מקור לדבר במדרשי רבותינו ז"ל – זקוקים עדיין להסברת טעם הדבר: מדוע
היו אמנם הגביעים שבמנורה רחבים מלמטה וצרים מלמעלה, לכאורה, הרי זה באופן הפכי מדרך הרגיל
– כדלקמן.

כג. והביאור בזה:

איתא בגמרא (מנחות פו, ב): "ויעש לבית חלוני שקופים אטומים, תנא שקופים מבפנים ואטומים
מבחוץ, לא לאורה אני צריך כו'", זאת אומרת: חלונות בית המקדש היו "רחבים מבחוץ ופיהם אטום
וקצר מבפנים, דדרך כותל אבנים כשעושין חלון מרחיבין אותו מבפנים, שמשפעים עובי הכותל מכל
צד כדי שלא יסתום ויעכב עובי הכותל את האורה מלבוא לצדדין, אבל ההיכל (חלוני ההיכל) היה קצר
מבפנים ומרחיב והולך לצד חוץ, כדי שתהא אורה יוצאה מההיכל שתאיר לעולם, כי לא לאורה אני
צריך" (פירוש רש"י שם).

[וכידוע שדרך האור הוא – שהתחלתו באופן של נקודה, ומרחיב והולך ומתפשט לכל צד ופינה.
ובלשון הזהר (חלק ג רפח, א): "כבוצינא דאתפשטין מינה נהורין לכל עיבר". ומאחר שהאור דבית
המקדש היה צריך להתפשט בכל העולם כולו, לכן היו חלוני בית המקדש צרים מבפנים והולכים
ומתרחבים כלפי חוץ, כדי שהאור יוכל להתפשט מבית המקדש לעולם כולו].

והנה, גילוי והמשכת האורה מבית המקדש בכל העולם כולו – היה על-ידי המנורה שבבית המקדש,
שענינה – להאיר, "שמן למאור", כמובן שלכל אחד מכלי המקדש היה תפקיד וענין מיוחד בפני-עצמו,
ולדוגמא: השולחן קשור עם השפעת ענין המזונות ("מזונא רויחיי") בעולם כולו, כמאמר רבותינו ז"ל
(בבא בתרא כה, ב) "הרוצה . . שיעשיר יצפין, וסימנין שולחן בצפון", ואילו המנורה ענינה – לפעול
גילוי והמשכת האורה בעולם כולו, וכיוצא-בזה בשאר כלי המקדש.

ועל-פי-זה מובן הטעם מדוע הגביעים שבמנורה היו צרים מלמעלה ורחבים מלמטה:

כשם שהחלונות שבבית המקדש היו צרים מבפנים ורחבים מבחוץ כדי שהאורה תצא מבית המקדש
לעולם כולו, הנה מטעם זה היו גם הגביעים שבמנורה (שהמנורה היא הכלי שעל-ידה נמשך האור מבית
המקדש בעולם כולו) באופן המורה על גילוי והמשכה בעולם כולו – צרים מלמעלה ורחבים מלמטה, שזה
מורה שהעיקר הוא ההמשכה למטה, שלכן הם צרים מלמעלה והולכים ומתרחבים למטה – גילוי והמשכה
בעולם שלמטה מבית המקדש.

דהנה, המשכת אור המנורה מבית המקדש לעולם כולו, קשורה עם שבעת קני המנורה, כי כל אחד
משבעת הנרות היה על-גבי אחד משבעת קני המנורה, ומזה מובן שכל קנה ונר יש לו ענין מיוחד כו'
– זה קרוב יותר למזרח וזה יותר למערב, או לצפון ודרום (כשתי הדעות באופן הנחת המנורה, ממזרח
למערב או מצפון לדרום (מנחות צח, ב)). ומאחר שבכל קנה היו גביעים, מובן, שגם הגביעים קשורים
עם הנרות שהאירו מבית המקדש לעולם כולו, ולכן, כשם שכללות גילוי והמשכת אור המנורה היה
על-ידי "חלוני שקופים אטומים", צרים מבפנים ורחבים מבחוץ, כמו כן התבטא ענין זה בצורת הגביעים
שהיו צרים מלמעלה ורחבים מלמטה².

ועל-פי-זה מובן שצורת הגביעים במנורה, צרים מלמעלה ורחבים מלמטה (כציור הרמב"ם) – אינה
בסתירה לדרך עמידתם:

כאשר מדברים אודות תפקידו של "גביע" – ישנם ב' אופנים בדבר:

(א) כאשר הגביע מונח על השולחן סתם, שאז הוא רחב מלמעלה וצר מלמטה,

בתורת העולה (להרמ"א ח"א פ"כ). וראה מ"ש הרקנטי (תרומה
שם): רצוה לעשותן בצורת גביע כי הם מקבלים ושואבים ממקור
העלין להשפיע לאשר תחתם.

(2) וראה מ"ש הבחיי (תרומה כה, לא): וע"ד השכל כו'
הגביע הוא כלי כו' משקה ומורה כנגד עולם הגלגלים שהם
מקבלים כחות העליונים ומשפיעים כח בעולם השפל מובא

- 1 (ב) כאשר הגביע ממלא את תפקידו – היינו, כאשר שותים מן הגביע (פעולת ההשפעה של הגביע),
 2 שאז עמידתו באופן הפוך מהאופן שמונח על השולחן – צדו הרחב כלפי מטה, וצדו הצר כלפי מעלה,
 3 וביחס לתפקיד של הגביע – כן הוא "דרך גידולו".
- 4 ועל-דרך-זה מובן בנוגע לענינו – צורת הגביעים שבמנורה: היות שתפקידה הכללי של המנורה הוא
 5 – גילוי והמשכת האור למטה, שלכן גם צורת הגביעים היא באופן שהם צרים מלמעלה ורחבים מלמטה
 6 (להורות על ההשפעה למטה דוקא) – מובן, שצורה זו מתאימה ל"דרך גידולם" של הגביעים כאשר
 7 מדובר אודות תפקידם של הגביעים, שעל-ידם מקבל האדם את ההשפעה מהמשקה שבתוך הגביע,
 8 כאמור לעיל שכאשר שותים מן הגביע, עמידתו היא באופן שצדו הרחב כלפי מטה וצדו הצר כלפי
 9 מעלה.
- 10 כד. ההוראה מזה בנוגע לעבודת האדם:
 11 נשמת כל איש ישראל נמשלה ל"נר" – "נר ה' נשמת אדם", ותפקידם של בני ישראל הוא – להיות
 12 "נרות להאיר", להאיר את העולם כולו על-ידי "תורה אור".
- 13 וזוהי ההוראה הנלמדת מזה שחלונות בית המקדש היו "שקופים אטומים", צרים מבפנים ורחבים
 14 מבחוץ, וכן הגביעים שבמנורה שהיו צרים מלמעלה ורחבים מלמטה – שכאשר מדובר אודות ההשפעה
 15 אל הזולת, וכללות הענין דעשיית דירה לו יתברך בתחתונים, צריך הדבר להעשות באופן רחב דוקא
 16 (רחבים מלמטה), גם כאשר בנוגע לעצמו מסתפק באופן קצר כו' (צרים מלמעלה).
- 17 וגם כאשר צריך לשנות את טבעו ורגילותו כדי שעבודתו תוכל להיות באופן כזה – מה בכך? ! הרי
 18 "אני נבראתי לשמש את קוני" !
- 19 ולכן, כאשר מדובר אודות נטילת ד' מינים – הרי העבודה בזה צריכה להיות באופן שנוטל את ד'
 20 המינים דרך גידולם, וממשיכם אל חזהו שכנגד לבו; אבל כאשר מדובר אודות ההשפעה אל הזולת,
 21 לעשות לו יתברך דירה בתחתונים – הרי העבודה בזה צריכה להיות באופן רחב מלמטה דוקא, כ"דרך
 22 גידולם" של הגביעים כאשר שותים מהם, היינו, שנותן ומשפיע לשני באופן רחב יותר מאשר לעצמו.
- 23 כה. כאן המקום להשלים מה שדובר בהתוועדות שלפני-זה (שיחת ט"ו באב סעיף י"ג) אודות החילוק
 24 שבין חצי כדור הצפוני לחצי כדור הדרומי בנוגע לחילוקים שבין חורף לקיץ, בקשר לאמירת "משיב
 25 הרוח ומוריד הגשם" "ותן טל ומטר" או "מוריד הטל" "ותן ברכה":
- 26 היות שזמני החורף והקיץ בחצי כדור הצפוני והדרומי אינם בשווה – נאמר בהתוועדות הנ"ל
 27 שהמושכל הראשון הוא שבכל מקום צריכים להתנהג בהתאם לצרכים של מקום זה, ולכן, כאשר שורר
 28 חורף בחצי כדור הדרומי, צריכים לומר שם "משיב הרוח ומוריד הגשם" "ותן טל ומטר" (היות שבמקום
 29 זה ישנו צורך בגשמים), אף-על-פי שבארץ ישראל (בחצי כדור הצפוני) אומרים בתקופה זו "מוריד הטל"
 30 "ותן ברכה", משום שבארץ ישראל תקופה זו היא תקופת הקיץ.
- 31 אבל, מובן שכוונת הדברים היתה רק לשם שקלא-וטריא באופן ד"גדיל תורה ויאדיר", ואילו בנוגע
 32 לפועל – צריכים להתנהג בחצי כדור הדרומי כפי שמתנהגים שם מדורי דורות, ואין לשנות את המנהג
 33 המקובל (ובפרט שהדבר עלול לגרום להיפך קירוב הלבבות).
- 34 ואף-על-פי שהסברא נוטה לומר שבכל מקום צריכים להתנהג בהתאם לצרכי המקום – הרי מפורש
 35 כבר ב'שאלות-ותשובות הרא'ש' (תשובה י' כלל ד') שאף-על-פי שדעתו נוטה לומר שבאותם מקומות
 36 שזקוקים לגשמים בימות החמה שבארץ ישראל, צריכים לשאול שם על הגשמים, מפני שזהו הצורך
 37 דמקום זה, אף-על-פי-כן – מסיים ה'רא"ש' – היות שחבריו לא הודו לו, ובפועל נקבע המנהג לשאול
 38 על הגשמים בזמן ששואלים על הגשמים בארץ ישראל, הרי הוא מבטל את דעתו נגד המנהג.
- 39 כו. והנה, אף-על-פי שישנם אחרונים הפוסקים נגד מנהג זה, היינו, שבכל מקום צריכים לשאול לפי
 40 צרכי המקום – הנה מאחר שבספרי האחרונים שפוסקים כן לא הובאו דעותיהם של כל גדולי ישראל

שפסקו לנהוג בכל מקום כפי שנוהגים בארץ ישראל, מסתבר לומר שאחרונים אלו לא ראו פסק-דין זה (מדלא הזכירו זאת), ואם היו רואים זאת, יתכן שגם הם היו פוסקים כן.

ובהקדים:

ידוע מה שכתב אדמו"ר הזקן בהלכות מכירת חמץ (אורח-חיים סימן תמ"ח סוף סעיף י"ב – נדפס בסוף הלכות פסח) "אשר הרבה מספרים הראשונים ז"ל לא יצאו לאור הדפוס עדיין בימי האחרונים ז"ל, הטורי-זהב ומגן-אברהם והנמשכים אחריהם, עד עתה קרוב לדורותינו אלה, כנראה בעליל מספר שיטה מקובצת על כמה מסכתות וכיוצא בו, ולזאת ודאי אין לסמוך להקל למעלה על הקולות שנמצאו בדברי האחרונים ז"ל", מאחר שהם לא ראו את דברי הראשונים המחמירים בזה (כפי שהוזכר גם בהתוועדות שלפני-זה (שבת פרשת דברים סעיף כ"ח)).

זאת אומרת: כאשר רואים שהאחרונים מקילים בדבריהם כנגד דברי הראשונים, מבלי להזכיר את דברי הראשונים – אין זו הוכחה שהם חולקים על דברי הראשונים, אלא מדלא הזכירו אותם, מוכח שלא ראו את דברי הראשונים, ולכן אין לסמוך בזה על דברי האחרונים, כי אילו היו רואים את דברי הראשונים היו פוסקים כמותם.

וכלל זה אינו אמור רק כאשר בדברי האחרונים ישנה קולא לגבי דברי הראשונים, אלא גם כאשר בדברי האחרונים ישנה חומרא לגבי דברי הראשונים, אין להחמיר בדברי האחרונים, מאחר שלא ראו את דברי הראשונים – כפי שכתב אדמו"ר הזקן ב'שולחן ערוך' הלכות נדה (סימן קפ"ט סעיף י"ג) ש"בימי רמ"א וב"ח וט"ז וש"ך לא באו עדיין הלכות נדה להרמב"ן לדפוס במדינות אלו, לכן כתב מה שכתב", והמדובר אודות חומרא שמחמירים האחרונים, מאחר שלא ראו את דברי הרמב"ן שפוסק להקל. ועל-דרך-זה מובן בנוגע לעניננו:

ישנו ספר "בית אברהם" ששם (ע' 34 ואילך) הובאו בהרחבה כל דעותיהם של גדולי ישראל ששקלו וטרו בענין זה. ועל-פי-זה – מאחר שבספרי האחרונים שפוסקים שבכל מקום צריכים להתנהג בהתאם לצרכי המקום, לא הוזכרו כמה ספרים המובאים בספר "בית אברהם" (הסוברים שבכל המקומות יש להתנהג כמו בארץ ישראל), מסתבר לומר שהם לא ראו מה שכתוב בספרים אלו, ולכן, אין להביא ראיה מספרים אלו לא לכאן ולא לכאן.

ובנוגע לפועל: מאחר שכבר נקבע המנהג בזה – על-פי פסק-דין של גדולי ישראל, החל מה'רא"ש' וכיוצא-בזה – להתנהג בכל המקומות כפי שנוהגים בארץ ישראל, אין לשנות ממנהג זה.

וכאמור לעיל – לכל לראש יש להזהר מענין של פירוד הלבבות (אם יאמרו שיש לשנות את המנהג שנקבע במקומות אלו), כי בנוגע לשקלא-וטריא אודות שאלת גשמים באופן כך או באופן כך, הרי זה ספק אם ענין זה הוא מדאורייתא או מדרבנן (לכתחילה או גם בדיעבד, לעיכובא), אבל האיסור אודות ענין של מחלוקת – הרי זה בודאי מן התורה, כמו שכתוב "ולא יהיה כקורח וכעדתו" (ישנה שקלא-וטריא אם איסור זה נמנה במנין המצוות, אבל לכל הדעות הרי זה אסור מן התורה (ראה לקוטי-שיחות חלק ח עמוד 104))!

כז. אבל עדיין אינו מובן: לשם מה שואלים גשמים באותם מקומות שבהם לא זקוקים לגשמים באותו זמן, מאחר ששם תקופה זו היא תקופת הקיץ?!

והביאור בזה:

כשם שישנו ענין התפילה בנוגע לצרכי עצמו, כמו כן ישנו ענין התפילה בנוגע לצרכי העולם כולו, למרות שהוא בעצמו אינו צריך לדבר זה.

דוגמא לדבר: מסופר בגמרא (תענית כד, ב) ש"רבי חנינא בן דוסא הוה קא אזיל באורחא, אתא מיטרא, אמר לפניו: רבונו של עולם, כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער, פסק מיטרא. כי מטא לביתיה אמר

- 1 לפניו: רבונו של עולם, כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת, אתא מיטרא", זאת אומרת, שרבי חנינא בן
2 דוסא התפלל לגשמים מפני צרכי העולם כולו, למרות שהוא עצמו אינו צריך לגשמים (לפי שלא היו לו
3 שדות (פירוש רש"י שם)).
- 4 ועל-דרך-זה בנוגע לעניננו: למרות שבחצי כדור הדרומי לא זקוקים לגשמים בזמן הקיץ (שלהם),
5 שואלים הם גשמים מפני שזהו צורך רוב העולם – באיכות היינו, ארץ ישראל, וכן בכל (שזהו המקום
6 שבו נכתב תלמוד בבלי, ובו היו הגאונים וכו'), ושאר הארצות כיצא-בזה.
- 7 כח. האמור לעיל אודות צורת הגביעים שבמנורה, הרי זה בהמשך למה שדובר בהתוועדות שלפני-זה
8 (שבת פרשת מטות-מסעי סעיף כ"ו. שבת פרשת דברים סעיף כ"ח) אודות צורת המנורה שהרמב"ם
9 מצייר את קני המנורה באלכסון ולא בעיגול, וכן אודות צורת הלוחות שהיו מרובעות ולא בצורת חצי
10 עיגול (מאחר שהלוחות היו "אוכלות" את כל חללו של הארון, באופן שלא נשאר מקום פנוי כלל, ככל
11 כלי שרת המקדשים כשהן מלאים דוקא), ולכן צריכים לתקן ציור הנ"ל – הרי כאן המקום להבהיר ענין
12 נוסף הדורש תיקון – בנוגע לסדר הנקודות כפי שנדפסו בהתחלת הסידור "תהלת ה'". ובהקדים:
- 13 בנוגע לכללות ענין הנקודות – מבואר בספר הפרדס שער הנקודות בתחלתו שהנקודות נחלקות
14 לתנועות גדולות ותנועות קטנות, מלכים ועבדים, וכל תנועה קטנה סמוכה לתנועה גדולה שלה (כל עבד
15 סמוך למלך שלו): קמץ – תנועה גדולה, פתח – תנועה קטנה שלה. צירה – תנועה גדולה, סגול –
16 תנועה קטנה שלה. חולם – תנועה גדולה, קמץ קטן – תנועה קטנה שלה. שוורק או מלאופם (נקודה
17 באמצע הוא"ו) – תנועה גדולה, קובוץ (שלוש נקודות באלכסון) – תנועה קטנה שלה. וישנה גם נקודת
18 השבא – שאינה תנועה בפני-עצמה.
- 19 והנה, ב'פרדס' (וכן בתקוני-זהר) מבואר שהנקודות הם כנגד עשר הספירות וכו' – על-פי "חכמת
20 האמת". אבל כללות הסדר שלכל לראש באה תנועה גדולה ולאחריה באה התנועה קטנה שלה – הרי
21 זה מתאים על-פי כללי הדקדוק, וכן הוא אופן הברת הנקודות אצל תינוק שמתחיל לדבר (בגיל ב' שנים
22 לערך).
- 23 ועל-פי-זה – מה שנדפס בסדר הנקודות שבתחילת הסידור "תהלת ה'" שקודם בא הקובוץ (ג' נקודות
24 באלכסון) ואחר-כך בא השוורק (נקודה באמצע הוא"ו) – הרי זה היפך ההכרה והדקדוק וכו', שהתנועה
25 הגדולה קודמת לתנועה קטנה שלה (שוורק לפני קובוץ)³. ובפרט שבסידור זה עצמו מופיע סדרם של
26 שאר הנקודות באופן האמור (תנועה גדולה לפני תנועה קטנה שלה), שעל-פי-זה צריך להיות השוורק
27 לפני הקובוץ!
- 28 ולכן, כאשר ידפיסו את הסידור מכאן ולהבא (וכן כאשר מדפיסים את סדר ציור הנקודות במקום
29 אחר) – ישנו את סדר ציור הנקודות באופן שהשוורק יהיה קודם הקובוץ.
- 30 ולאילו השואלים למאי נפקא-מינה אם השוורק יהיה לפני הקובוץ או להיפך, לכאורה, יכולים לנצל
31 את הזמן שמדברים אודות ענין זה כדי לבאר ענין עמוק בנגלה דתורה או ענין עמוק בפנימיות התורה?!
- 32 – הנה מאחר שה'פרדס' וה'תקוני-זהר' עסקו בענין זה ופירשוהו על-פי פנימיות התורה, "נשמתא
33 דאורייתא", הרי זה חלק בתורה, וזהו ענין הנוגע עד סוף כל הדורות. וכמדובר כמה פעמים שאי-הבנת
34 הענין אינה גורעת מחשיבותו!

א"ב, צריך להיות סדר הא"ב והנקודות ע"פ פשט, ע"פ הברת
הנקודות דתינוק שמתחיל לדבר (כנ"ל בפנים), ולא לסדרו ע"פ
קבלה (מטעם – שברוי תורה ספירת ההוד קודמת לספירת היסוד,
שלכן בא הקובוץ קודם השוורק).
ולהעיר גם מתקו"ז שם קלה, ב.
וראה ציוני שמות הנקודות בזהר בשערי זוהר (למרגלית)
לנדרים לז, א.

3) בתקו"ז ת"ע (קכט, סע"א ואילך) הסדר דכל הנקודות הוא
כפי שנדפס בסידור "תהלת ה'", כולל גם שבתחלה בא הקובוץ
(ג' נקודות באלכסון) ואח"כ שוורק (נקודה באמצע הוא"ו) – לפי
שהנקודות הם כנגד העשר ספירות, ומאחר שהקובוץ הוא כנגד
ספירת ההוד והשוורק הוא כנגד ספירת היסוד, לכן קודם הקובוץ
לשוורק, כשם שספירת ההוד קודמת לספירת היסוד.
אבל: בסידור השוה לכל נפש, ובפרט בטבלת א"ב ללומדי

וכידוע מה שכתב בספר הפרדס שהנקודות (והברתם) הם "קבלה מפה אל פה מעזרא הסופר והוא קיבל מפה אל פה עד משה רבינו עליו-השלום מסיני מפי הגבורה", היינו, שעזרא גילה הנאמר למשה רבינו עליו-השלום מסיני מפי הגבורה.

ומה שמצינו עוד סדרים בנקודות, כמבואר בספרי דקדוק (ומובא גם בראשונים) – הרי כן הוא בריבוי ענינים בתורה, שדברי בית-שמאי ודברי בית-הלל, דברי רבי יהודה ודברי רבי שמעון, וכיוצא-בזה, אינם מתאימים זה לזה, אף-על-פי ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים", היינו, שב' הדעות נאמרו למשה מסיני, וכאשר נתקבלה ההלכה כדעה אחת (הלכה כבית-הלל, וכיוצא-בזה) – חייבים להתנהג כדעה זו בלבד [וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות ממרים בתחלתן) שאפילו מנהג שקבעו חכמים שנתפשט בכל תפוצות ישראל יש לו תוקף דמצות-עשה ומצות לא-תעשה, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לענין הניתן למשה מסיני], ובאתרא דרב כו'.⁴

כט. בהמשך להמדובר לעיל אודות ציור הנקודות – יש להמתיק זאת על-ידי ביאור "מוסר השכל" בנוגע לעבודת כל אחד ואחת מישראל:

בנוגע לציור הנקודות – ישנם ג' נקודות שציוורם שווה אלא שהחילוק ביניהם הוא – מקומה של הנקודה ביחס לאות, והם: חיריק, מלאופם וחולם, שציוורם שווה – נקודה אחת בלבד, אלא החילוק הוא במקומה של הנקודה: בחיריק נמצאת הנקודה תחת האות, במלאופם נמצאת הנקודה באמצע האות, ובחולם נמצאת הנקודה למעלה מן האות.

ובדוגמת הענין דספירת המלכות (נקודה בלבד) – שישנם כמה אופנים במעמדה ומצבה של ספירת המלכות, ועד לתכלית העילוי שבזה – עליית המלכות בכתר.

וההוראה מזה בעבודת כל אחד ואחת מישראל:

כל יהודי הוא בבחינת 'נקודה' – "אנא סימנא בעלמא", וכמו שכתוב "מי יקום יעקב כי קטן הוא". אבל ניתנה לו היכולת והרשות לבחור באיזה מעמד ומצב תהיה ה'נקודה': למטה מן האות, באמצע האות, או למעלה מן האות, זאת אומרת, שביכולתו של כל אחד ואחת מישראל להתעלות בעבודתו לדרגא נעלית ביותר, ועד שעל-ידי עבודתו פועל הוא את עליית המלכות למעלה מעלה ביותר.

וענין זה (העילוי שנפעל על-ידי עבודתו של יהודי) מתבטא גם בזה שכללות ענין הנקודות אינו מופיע בתורה שבכתב (שהרי ה"ספר-תורה" הוא ללא נקודות), זאת אומרת, שהוספת הנקודות נפעלת על-ידי בני ישראל, שהם מוסיפים את הנקודות בהתאם למה שנתקבל בתורה שבעל-פה שקריאת תיבת "אנכי" היא באופן שאות אל"ף מנוקדת בקמץ, אות נו"ן בחולם, ואות כ"ף בחיריק, וכיוצא-בזה בשאר התיבות שבתורה.

ל. ויהי-רצון שכל המדובר לעיל יבוא במעשה בפועל, כולל – הוראת רבותינו נשיאנו לדייק בלימוד האותיות בפני-עצמן, לימוד הנקודות בפני-עצמן, ואחר-כך לחברם ביחד (לימוד בפני-עצמו) – שלא כדעת הטועים שלימוד באופן כזה מעכב את התקדמותו של הילד כו', אלא אדרבה: דוקא על-ידי הלימוד באופן האמור מחדירים אצל הילד את האל"ף דכללות ענין היהדות.

וכפי שביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שכאשר לומדים עם ילד יהודי "קמץ אל"ף אָ", הרי זה קשור עם האל"ף דתיבת "אנכי", אל"ף – אלופו של עולם, שבתביה זו נכלל הדיבור הראשון דעשרת הדברות, שבו כלולים כל עשרת הדברות, ובהם כלולים כל הענינים דתורה שבכתב, וכן כל הענינים דתורה שבעל-פה כי "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא". זאת אומרת: עוד טרם ידע הנער קרוא וכתוב, נוטעים ומחדירים בו את הענין דאל"ף, אלופו של עולם.

(4) לשלימות הענין – ראה שיחת ח"י אלול.

- 1 ועל-פי-זה מובן שסדר הלימוד צריך להיות באופן שלכל לראש מלמדים את הילד צורת אל"ף (ללא
2 ניקוד כלל), ואחר-כך מלמדים אותו "קמץ אל"ף א". ובהקדים:
- 3 איתא בגמרא (שבת קה, א) "אנכי נוטריקון אנא נפשי כתיבת יהבית". והנה, "יהבית" מורה על ענין
4 של המשכה, "כתיבת" – מורה על פעולה, ואפילו "נפשי" – הרי זו דרגא מסויימת. אבל "אנא" – קאי
5 על 'עצמות ומהות', אמיתית המציאות, שמאמתת המצאו נמצאו כל הנמצאים.
- 6 ועל-דרך-זה מובן בנוגע לאות אל"ף דתיבת "אנכי" – שניקוד האות מורה על איזה ענין של ציור
7 (פירוט וביאור לאות זו, ולדוגמא: אל"ף בניקוד קמץ – התחלת תיבת "אנכי", ואל"ף בניקוד פתח –
8 התחלת תיבת "אנחנו", וכיוצא-בזה), ולכן, עצם ופשיטות הענין דאל"ף, אלופו של עולם, מתבטא באות
9 אל"ף כפי שהיא מופשטת מציור, עצם האות ללא כל ניקוד.
- 10 ולכן, אם מתחילים ללמוד עם הילד אות אל"ף בניקוד קמץ, ללא כל נתינת מקום ללימוד אות אל"ף
11 עצמה, הנה לא זו בלבד שאין זה מסייע בלימוד וחינוך הילד, אלא אדרבה: על-די-זה לא נותנים
12 אפשרות לנטוע בלב הילד את עצם הענין דאל"ף, אלופו של עולם. ועל-פי-זה מובן גודל הדגשת רבותינו
13 נשיאינו שלכל לראש ילמדו את צורת האותיות בפני-עצמן, שאז נוטעים ומשרישים בלב הילד את עצם
14 ענין האל"ף, אלופו של עולם, ורק לאחר-זה מלמדים אותו "קמץ אל"ף א" – כפי שענין זה מתגלה
15 ב"תורה אור" (כאשר "אביו מלמדו תורה") – האל"ף דתיבת "אנכי".
- 16 ובזה רואים עד כמה גדולה החשיבות דמנהג נשים זקנות בישראל [כמו שכתב הרשב"א שאין לשנות
17 מנהג נשים זקנות בישראל כו'] – כידוע המנהג הפשוט אצל נשי ישראל לשיר לילדים שבתוך העריסה
18 "שיר ערש" שתוכנו אודות ה"רבי" שמלמד לתלמידיו "קמץ אל"ף א", ומובן שאין זה באקראי בעלמא,
19 אלא כך נתפשט ונתקבל אצל נשי ובנות ישראל בדורות שלפני-זה, בכל המקומות מעבר לים ששימשו
20 "מרכזים" לתורה ויהדות ויראת שמים – לפי שדרך הלימוד עם ילדי ישראל היתה באופן שהיו לומדים
21 "קמץ אל"ף א", וטעם הדבר – לפי ש"קמץ אל"ף א" קשור עם האות אל"ף דתיבת "אנכי", כנ"ל.
- 22 לא. והנה, כל האמור לעיל אודות אופן החינוך של ילדי ישראל, שלכל לראש צריכים לתת להם את
23 האל"ף של יהדות – הרי זה ענין שהזמן גרמא, כי בימים אלו מסתיים הזמן שבו נמצאים הילדים מחוץ
24 לכתלי בית-הספר, התלמוד-תורה והישיבה, ומכינים כבר את הילדים לקראת שנת הלימודים הבאה, ולכן,
25 הרי זה הזמן המתאים לדאוג שהם יקבלו חינוך הכשר, ויתירה מזו: חינוך על טהרת הקודש.
- 26 ועל-די-זה יגדלו הילדים ברוח התורה ומצוותיה, ויגרמו נחת רוח אמיתי למחנכים ולמדריכים, ולכל
27 לראש – להוריהם.
- 28 וכולם ביחד מעמידים את "צבאות השם", ובאופן ד"הם הכירוהו תחלה", והולכים "בנערינו ובזקנינו
29 בבנינו ובבנותינו" לקבל את פני משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

* * *

- 30 לב. האמור לעיל אודות אופן הלימוד של ה"מלמד" עם תלמידיו (כללות ענין החינוך) – הרי זה ענין
31 שהזמן גרמא, כי זהו הזמן שבו רושמים את הילדים לבתי-הספר.
- 32 ומובן, שגם כאשר עד עתה למד הילד בבית-ספר שבו מקבלים חינוך הכשר – צריכים להשתדל
33 שמכאן ולהבא יקבל הילד חינוך על טהרת הקודש. ובחינוך על טהרת הקודש גופא ישנם כמה וכמה
34 דרגות, ותמיד צריכים להעלות בקודש בענין החינוך.
- 35 וכפי שרואים בטבע בני אדם – שההורים משתדלים לתת לילדיהם את כל צרכיהם באופן הכי-טוב
36 (לא רק על-דרך המיצוע), ועד שהם דואגים לילדיהם יותר ממה שדואגים עבור עצמם.
- 37 ואם הדברים אמורים בנוגע למאכל ומשקה, שהשפעתו על בריאות הגוף היא למשך זמן מוגבל ביותר
38 – במשך זמן מועט לאחר זמן העיכול בלבד, על-דרך-זה בנוגע ללבושים, שהם דבר חיצוני בלבד,

ולמשך זמן מוגבל, כי כאשר הילד גדל מוכרחים להחליף את הלבושים שלו – ואף-על-פי-כן, גם בדברים
אלו משתדלים ההורים (שיש להם רגש אמיתי של הורים) לתת לילדיהם את הטוב ביותר – בתכלית
השלימות, עד כמה שידם מגעת, ולא חוסכים כל מאמץ בזה, ועד שלוקחים הלוואות כדי לתת לילדיהם
יותר ממה שהם מסוגלים לתת להם – הרי על-אחת-כמה-וכמה שכן צריכה להיות הנהגת ההורים כאשר
מדובר אודות ענין החינוך, שיש לו השפעה מכרעת על כל משך ימי חייו, כמו שכתוב "חנוך לנער על
פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה", ולכן, בוודאי שאין להסתפק בחינוך על-דרך המיצוע, או אפילו
בחינוך טוב, אלא צריכים להשתדל להעניק לילדים את החינוך הטוב ביותר – בתכלית השלימות.

ומובן שאין להתחשב בהוצאות הכספיות הכרוכות בזה – כי החסכון בדולרים אחדים על-ידי-זה
שלא יעניק לילדיו את החינוך הטוב ביותר, יגרע בטובתם של ילדיו בנוגע לאופן חינוכם על כל משך
ימי חייהם, כאמור לעיל שהשפעת חינוך הנער היא על כל משך ימי חייו, גם בהיותו במעמד ומצב ד"כי
יזקין".

ולכן, כאשר נמצאים בזמן שבו רושמים את הילדים לבתי-הספר, הרי זה הזמן המתאים ביותר
להשתדל שהילדים יקבלו את החינוך הטוב ביותר, על-ידי-זה שרושמים אותם לבית-ספר, תלמוד-תורה
וישיבה המתנהלים על טהרת הקודש, כי להעביר את הילדים מבית-ספר אחד למשנהו באמצע שנת
הלימודים, הרי זה דבר קשה ביותר ובלתי רגיל כלל.

וגם כאשר נדמה לו שבהתחשב עם הרוחות הנושבות בחוץ יכולים להסתפק במדת היראת-שמים
שמקבלים בבית-ספר זה – עליו לקחת בחשבון שמדובר כאן אודות חינוך במשך כל שנת הלימודים
וקרוב לומר שגם בשנים שלאחרי-זה ימשיך הילד ללמוד בבית-ספר זה, ולכן, דרושה התבוננות פנימית
ועמוקה כדי לקבוע היכן יוכל הילד לקבל את החינוך הטוב ביותר, בתכלית השלימות.

לג. בהמשך להמדובר אודות חינוך הקטנים, הרי כאן המקום לדבר אודות ענין הקשור עם חינוך של
גדולים. ובהקדים:

ישנם כאלו שראויים אמנם לחנך את הגדולים, אבל לעומת זאת – ישנם כאלו שאינם ראויים לזה
ואף-על-פי-כן מתיימרים לעסוק בחינוך הגדולים, ובלשון חכמינו ז"ל: "אינו ראוי להוראה ומורה".

כלפי מה הדברים אמורים – היות שנמצאים אנו בתחילת חודש אלול, הרי זה הזמן שבו עסוקים
רבנים ומורי-הוראה בהכנת דרשותיהם לקראת ה"ימים נוראים", "שבת סליחות", וכיוצא-בזה (לאחרי
שחזרו מחופשתם ב"נאות דשא"). וישנם כאלו המדמים לעצמם שהדרשות דחודש אלול ו"ימים נוראים"
חייבות להתבטא באופן של כעס ורוגז, כי מאחר שאודות חודש אלול נאמר "אם יתקע שופר בעיר ועם
לא יחרדו" (כנ"ל בדברי הטור), ענין של חרדה דוקא, וזהו גם תוכן הענין ד"ימים נוראים" – הרי בהכרח
שאופן החינוך בימים אלו יהיה באופן של כעס ורוגז!

ככל שיתרגז ויכעס יותר – תהיה זו הוכחה שהוא המחנך האמיתי והגדול, והראיה – שהוא כל כך
מונח בענין החינוך עד שאינו מתחשב כלל האם משהו מהשומעים יקפיד על דבריו, כי כוונתו היא
לשם שמים, ומשום זה צועק וגוער על יהודים!

וככל שצועק יותר – הרי הוא שמח ומרוצה מעצמו, בהיותו ה"דרשן" האמיתי, והראיה – שביכולתו
לקנות את הזולת ("ער קען יענעם אריינזאגן")!

ועל-זה אומרים לו: לכל לראש – ישנו כלל בתורה "דברי חכמים בנחת נשמעים", ומכלל הן אתה
שומע לאו, היינו, שכאשר הדיבור אינו "בנחת", אין הדברים נשמעים, וסוף-כל-סוף יעזבוהו לנפשו –
באותו מעמד, מחר או מחר לאחרי זמן, ולא ישמעו בקולו!

אפילו אם אינך "חכם" גדול – אינך צריך להכריז מעל הבמה (שממנה אומר אתה את דברי המוסר)
שכולם ידעו שאינך נכלל בין אלו שעליהם נאמר "דברי חכמים בנחת נשמעים"!!

- 1 ויתירה מזו: ידע איניש בנפשיה באיזה מעמד ומצב נמצא הוא בעצמו, ואף-על-פי-כן מעיז הוא
- 2 לעמוד בפני רבים ולקנתר ("זידלען") יהודים בתוארים מבהילים, רחמנא-ליצלן!
- 3 לד. מסופר בתנ"ך (ישעי' ו, ה ואילך) שכאשר הקב"ה צוה לישעיהו להיות נביא לבני ישראל, הנה
- 4 כאשר ישעיהו התבטא על בני ישראל באופן שאינו מתאים ("בתוך עם טמא שפתיים אנכי יושב") –
- 5 נענש וקיבל "פסק" תיכף ומיד – "ויעף . . אחד מן השרפים ובידו רצפה במלקחיים לקח מעל המזבח
- 6 גו'".
- 7 וזאת – אף-על-פי שהתואר הבלתי-רצוי שאמר ישעיהו הנביא על בני ישראל לא נאמר ברבים
- 8 חס-ושלום, ואפילו לא באופן הקשור עם הלבנת פני היחיד, אלא ישעיהו הנביא אמר זאת בעת שדיבר
- 9 עם הקב"ה, כאשר היה צריך להשיב אם הוא מסכים לשליחות שהוטלה עליו (להיות נביא לבני ישראל),
- 10 ומובן, שבהכרח לומר להקב"ה את האמת (כי הקב"ה הוא "ה' אלקים אמת") – שהוא ירא משליחות
- 11 זו מפני ש"בתוך עם גו' אנכי יושב", ואם-כן, אף-על-פי שהקב"ה בוודאי ידע מהו מעמדו ומצבו של
- 12 בני ישראל, כי "ה' יראה ללבב", ובפרט שבהמשך הדברים אומר הקב"ה לישעיהו הנביא "השמן לב
- 13 העם הזה וגו'" – אף-על-פי-כן, נענש ישעיהו על מה שהתבטא באופן בלתי רצוי על בני ישראל!
- 14 ועוד ענין בזה:
- 15 ידוע שהזהירות אודות דיבור בלשון נקיה אמורה כאשר הדבר אינו נוגע להלכה למעשה, ולדוגמא:
- 16 "הבהמה אשר איננה טהורה" (נח ז, ח), שלשון זה נאמר קודם מתן תורה, כאשר הדבר לא היה נוגע
- 17 לאיסור אכילה, וכיוצא-בזה; אבל כאשר מדובר אודות ענין הנוגע להלכה למעשה, לאפרושי מאיסורא,
- 18 אזי צריכים לומר בפירוש "להבדיל בין הטמא ובין הטהור", כדי שידעו באופן ברור ממה צריך להזהר,
- 19 וכיוצא-בזה.
- 20 ובנוגע לעניננו: דבריו של ישעיהו הנביא אודות מעמדו ומצבו של בני ישראל היו נוגעים למעשה
- 21 בפועל, היינו, שאינו יכול להיות נביא על בני ישראל מאחר ש"בתוך עם גו' אנכי יושב", ואף-על-פי-כן,
- 22 היתה הנהגה זו בלתי רצויה – היתכן להתבטא באופן כזה על עמו של הקב"ה?! וזאת – למרות שביטוי
- 23 זה לא היה אודות מוחם ולבם של בני ישראל, אלא אודות השפתיים בלבד (ששפתותיהם אינם במעמד
- 24 ומצב של טהרה), וביטוי זה נאמר ביחידות – בפני הקב"ה בלבד, ובנוגע לענין של מעשה בפועל!
- 25 ומאחר שסיפור זה נכתב בתורה – מובן, שזוהי הוראה נצחית, כי התורה הזאת לא תהא מוחלפת,
- 26 והוראה זו שבתורה בתקפה עומדת גם בחודש אלול תשמ"ב, ובכל מקום ומקום!
- 27 וההוראה שבזה היא ברורה:
- 28 אצל רוב בני האדם יתכן לפעמים רצון לקנתר את הזולת, ואחר-כך נופל ברעיונו שהרצון שלו לקנתר
- 29 את הזולת הוא כדי לאפרושי מאיסורא, ואדרבה – "אוהבו שוחרו מוסר": היות שהוא אוהב ישראל
- 30 אמיתי, לכן רצונו לומר דברי מוסר לזולת.
- 31 ועל-זה באה ההוראה מסיפור הנ"ל: אין צורך לחפש "אוהב ישראל" גדול יותר מישעיהו הנביא
- 32 [ובפרט על-פי המבואר בכמה מקומות (ראה לקוטי-שיחות חלק י"ח עמוד 434 ושם נסמן) אודות
- 33 החילוק שבין ירמיהו לישעיהו, שבתוכת "ירמיהו" ישנם האותיות "מר", מלשון מרירות, מפני שניבא
- 34 על ענינים בלתי רצויים – "איכה ישבה גו'", ו"ישעיהו" הוא מלשון ישועה, מפני שישעיהו הוא נביא
- 35 הישועה – "נחמו נחמו עמי", וכיוצא-בזה], ואף-על-פי-כן, רואים בפועל מה היתה התוצאה מזה
- 36 שהתבטא אודות בני ישראל באופן בלתי רצוי, למרות שזה היה בחשאי בלבד, כנ"ל בארוכה.
- 37 ומה שישעיהו הנביא התנהג כן, למרות שבו בחר הקב"ה לנביא הישועה והגאולה האמיתית והשלימה
- 38 – הרי זה על-דרך מאמר רבותינו ז"ל (עבודה זרה ד, סוף עמוד ב) "לא היה דוד ראוי לאותו מעשה",
- 39 אלא "ליתן פתחון פה לבעלי תשובה" ("הורית דרך תשובה"), ועד ש"הקים עולה של תשובה",
- 40 ועל-דרך-זה בעניננו – שישעיהו הנביא מסר את נפשו כדי שבדורות הבאים יוכלו לתקן הנהגה כזו!

לה. ובפרט כאשר נמצאים בחודש אלול:

- חודש אלול הוא חודש הרחמים, שאז עלה משה רבינו להר כדי לקבל לוחות אחרונות, ואז נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם – "מה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון", זאת אומרת, שהנהגתו של משה רבינו היתה באופן שהוא התפלל ובקש רחמים אפילו עבור עושי העגל, ופעל שהקב"ה יאמר "סלחתי כדברך", ורק אחר-כך ירד משה מן ההר כדי לעסוק עם שאר בני ישראל.
- ואם-כן, כאשר נמצאים בחודש הרחמים, שזהו הזמן שבו צריכים לבקש ולפעול ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה עבור כל אחד ואחת מבני ישראל וכללות בני ישראל – הרי חסוּשִׁלּוּם לגלות בדיבור איזה ענין בלתי רצוי, שבזה יוכל להאחז הצד שכנגד המקטרג על שונאי ישראל, בהביאו הוכחה שכך וכך נאמר על-ידי פלוני במעמד עשרה מישראל, ובפרט שהדברים נאמרו באופן של צעקה, מתוך מאמץ וכו'!
- אדמו"ר הזקן כתב ב'לקוטי-תורה' שבחודש אלול נמצא המלך בשדה, והוא מקבל את כל אחד ואחת מישראל בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, ולעומת זאת – נעמד הוא בפני המלך, ובה בשעה שהמלך מקבל את היהודי בסבר פנים יפות ומראה לו פנים שוחקות, הרי הוא צועק ומקנתר יהודי זה! – "שומו שמים"!!
- והתירוץ על זה: הוא אינו יודע כלל אודות המשל של אדמו"ר הזקן אודות המלך שנמצא בשדה, ואם היה יודע אודות משל זה – אינני יודע מה היה אומר אז, אולי היה אומר "איפכא מסתברא"! ומאחר שאין ללמד היפך הזכות על יהודי – מסתמא היה מקבל את הדברים.
- אבל גם לולי משל הנ"ל – אסור לדבר על יהודים באופן שהוא מדבר, כאמור לעיל אודות ההוראה מהסיפור דישיעיהו הנביא, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר נמצאים בחודש הרחמים!
- לו. וכאמור לעיל – ישעיהו הנביא התנהג כן כדי לפתוח דרך תשובה לדורות הבאים, ואף-על-פי-כן, בדורנו זה, חושך כפול ומכופל דומן הגלות, ישנו מי שמנצל את חודש הרחמים לצעוק על יהודים ולומר עליהם כל מיני חסרונות – שרובא דרובא מהשומעים אינם שייכים כלל לענינים אלו, ואפילו אם-תמצי-לומר שישנם אחדים השייכים לזה, בדקות דקות על-כל-פנים – מי שְׁמַךְ ל"נביא" לקנתר רחמנא-לצלן את בנו יחידו של הקב"ה, "בנים אתם לה' אליכם"?!
- רצונך לקיים את המצות-עשה ד"הוכח תוכיח את עמיתך" – הנה לכל לראש ישנו פסק-דין ב'שולחן-ערוך' שצריכים להוכיחו ביחיד דוקא, ולא רק פעם אחת אלא כמה וכמה פעמים, וגם כאשר מוכיחו ברבים (לאחרי שהוכיחו ביחיד כמה וכמה פעמים), הרי זה צריך להיות באופן ד"דברי חכמים בנחת נשמעים", ולא באופן של כעס ורוגזא.
- כאשר יהודי מוכיח את הזולת מצד ציווי התורה "הוכח תוכיח את עמיתך" – הרי דבריו הם באופן המתאים לדברי התורה – חכמתו ורצונו של הקב"ה, "כי היא חכמתכם ובינתכם", ואז דיבורו הוא באופן ד"דברי חכמים בנחת נשמעים".
- וכמובן בפשטות שכאשר הכוונה היא לפעול על הזולת לשוב בתשובה ולתקן את דרכיו – אין לדבר עמו באופן כזה שכתוצאה מזה יבעט וילך לו; אין להתנהג באופן ד"שמאל דוחה" לפני ההנהגה באופן ד"ימין מקרבת", ופשיטא שאין להתנהג באופן דימין דוחה, ורק לאחר זמן (לאחרי חג הסוכות), כאשר הזולת (שאותו דוחה) לא יהיה באותו מעמד, יחשוב אם להתנהג באופן דשמאל מקרבת, אם לאו!
- ויתירה מזו אמרו חכמינו ז"ל: "שלשה ברא הקב"ה ותהא (מתנחם ומתחרט) שבראן . . ויצר-הרע, שנאמר ואשר הרעותי גו'" (ירושלמי תענית פרק ג הלכה ד), ואף-על-פי-כן, כאשר צריכים לבטל את היצר-הרע – הרי זה נעשה על-ידי התורה דוקא, כמאמר רבותינו ז"ל (קידושין ל, ב) "בראתי יצר-הרע ובראתי לו תורה תבלין", ש"דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום"!

- 1 ומזה מובן שאמירת דברי מוסר צריכה להיות באופן ד"דברי חכמים בנחת נשמעים", ולא מתוך כעס
2 ורוגזא.
- 3 ועל-דרך המסופר אודות אחד מתלמידי המגיד – ר' זושא, שכאשר רצה לפעול על יהודי לשנות
4 ולתקן את דרכיו, היה נעמד סמוך אליו ואומר ש"זושא עשה כך וכך" (והיה הולך ומונה את כל הדברים
5 שעשה פלוני, באמרו שזושא עשה כך וכך), והיה בוכה על זה וכו', וכאשר פלוני היה שומע ורואה זאת,
6 היה מתעורר בתשובה, באופן של חרטה על העבר וקבלה טובה להבא.
- 7 וכמדובר כמה פעמים אודות מה שכתוב בספרי מוסר שכאשר אדם רואה חסרון מסויים אצל חבריו,
8 הרי זה בדוגמת האדם המסתכל במראה שרואה את צורתו, היינו, היות שחסרון זה קיים גם אצלו –
9 על-כל-פנים בדקות דדקות, לכן רואה זאת במראה – כאשר מסתכל על חבריו, ולולי שייכותו לענין זה
10 (אפילו בדקות דדקות), לא היה רואה זאת אצל חבריו.
- 11 וטעם הדבר – ובהקדים: ידוע מה שכתוב "לא יגורך רע", ולכאורה אינו מובן: מאחר שהפסוק עצמו
12 מדגיש שישנו מציאות הרע, אם-כן, כיצד יתכן ש"לא יגורך רע"? – אלא זהו על-דרך הענין ד"טהור
13 עינים מראות ברע", היינו, כאשר יהודי הוא במעמד ומצב ד"טהור עינים", אזי אינו רואה את מציאות
14 הרע אצל הזולת, מאחר שאין לו שייכות כלל לענין זה.
- 15 ועל-פי-זה – כאשר מזמנים לו להפגש עם הזולת והוא רואה אצלו מציאות של רע, הרי זו הוכחה
16 שיש אצלו ענין זה בדקות דדקות על-כל-פנים, ולכן, העצה לזה – להתוודות ברבים שאצלו ישנו ענין
17 זה בדקות, ועל-ידי-זה יפעל גם אצל הזולת לתקן את דרכיו כו', בראותו שהוא מתוודה ומתחרט על
18 ענין זה בדקות דדקות.
- 19 ובנוגע לענינו – כאשר אומרים לו עצה הנ"ל (להתוודות ברבים על עניניו), טוען הוא: היתכן שיבזה
20 את עצמו ברבים, הרי זה היפך "כבוד התורה"?! – אם אינך רוצה להתוודות ברבים על החסרונות שלך,
21 אזי אל תדבר ברבים אודות חסרונות של יהודים אחרים! !
- 22 ואם רצונך לקיים את המצוה ד"הוכח תוכיח" – תקיים אותה על-פי מה שכתוב ב'שולחן-ערוך' שלכל
23 לראש צריכים להוכיחו ביחיד כו', ובאופן ד"דברי חכמים בנחת נשמעים".
- 24 לז. ועוד ענין עיקרי בזה:
- 25 גם כאשר מדבר באופן ד"דברי חכמים בנחת נשמעים" – הנה תמורת הדיבור אודות ענינים בלתי
26 רצויים, היפך השכר וכו', יכולים לדבר אודות צד הטוב, ענין השכר, וכיוצא-בזה.
- 27 לשם מה צריך אתה להתנהג באופן ד"לא חפץ בברכה" (וכידוע מה שכתוב בהמשך הכתוב!), כאשר
28 אתה יכול להתנהג באופן ד"חפץ בברכה": תדבר אודות שכר המצוות, שכר מצות התשובה, וכיוצא-בזה,
29 שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב אודות גודל הענין דשכר המצוות – הן בחמשה חומשי תורה, ולדוגמא:
30 "אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו גו' ונתתי גשמיכם בעתם", ויתירה מזו – בנביאים, ויתירה מזו
31 – בתורה שבעל-פה, ומובן, שישנו חומר רב בענינים אלו (דשכר המצוות וכיוצא-בזה) שיספיק לו עבור
32 הדרשות של חודש אלול, עשרת ימי תשובה וכל חודש תשרי, ומספיק אפילו על כל השנה כולה – לא
33 יחסר לו על מה לדבר בדרשותיו!
- 34 ואפילו אם הנך מוכרח לוותר ("נאכגעבן") לצד השמאל ולדבר גם אודות הצד הבלתי רצוי – אזי
35 מספיק להוסיף בקיצור: ומכלל הן אתה שומע לאו! ואם הוספה זו עדיין אינה מספקת אותך – אזי
36 תוסיף "מראה מקום" – שיעינינו בפרשת בחוקתי פסוק זה וזה! אמנם חודש אלול אינו הזמן להזכיר
37 פסוקים אלו, אבל היות שהוא מוכרח לעשות משהו כדי לרדת לחייהם של יהודים, אזי מספיק להוסיף
38 "מראה מקום" בלבד! אבל חס-ושלום להוסיף ולומר את כל דברי המוסר שנאמרו בשנה שעברה, לפני
39 שנתיים או שלש שנים כו', באופן דהיפך הברכה בגשמיות, ועל-אחת-כמה-וכמה היפך הברכה
40 ברוחניות!

- חס-ושלום להזכיר אודות נקודת החולשה שישנה אצל יהודי מסויים, ומה גם שאינו יודע מהי הסיבה שגרמה לכך שיהיה במעמד ומצב הנ"ל – וכפסק-דין המשנה (ש"טעה בדבר משנה חוזר) "הוי דן את כל האדם לכף זכות", "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", כמבואר בארוכה פרטי הענינים בזה בספרי מוסר וחסידות, ועל-אחת-כמה-וכמה – כאשר מדברים ברבים!
- והעיקר: הדיבור אודות הצד הבלתי-רצוי הוא אך ורק מצד היפך הענין דמדות טובות, וללא כל תועלת כלל וכלל, כי ההשפעה על הזולת להיטיב את דרכו תעשה בזריזות יתירה, ביתר שאת וביתר עוז, כאשר הדיבור יהיה בדרכי נועם ובדרכי שלום – אודות גודל ההפלאה והשכר דקיום המצוות, ועל-ידי-זה יפעל בדרך ממילא את הענין ד"סור מרע".
- ובפשטות: הדרך הטובה והיעילה ביותר לפעול על הזולת להיטיב את דרכו, היא – כאשר מסבירים לו את גודל ההפלאה במעלתו של כל אחד ואחד מישראל, שביכולתו להגיע למעמד ומצב נעלה ביותר, ועד לפסק-דין הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ג הלכה ד) שעל-ידי "מצוה אחת" בלבד "הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות"!
- ומובן שפסק-דין הרמב"ם לא קאי על צדיק גמור דוקא – כי מפורש ברמב"ם ש"צריך כל אדם שיראה עצמו . . . וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב", ואם-כן, מדובר כאן אודות יהודי שנמצא במעמד ומצב שיש לו מחצה זכויות ומחצה כו', ואף-על-פי-כן, "עשה מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה"!
- לח. בהמשך להאמור לעיל – ישנו סיפור בגמרא (סוף פרק ג דמסכת מגילה כה, ב) הדורש ביאור והסברה:
- במסכת מגילה במשנה האחרונה דפרק ג דמגילה [ובכמה דפוסי משניות הרי זה בסיום פרק ד דמגילה] מדובר אודות פרטי דינים בנוגע להפטרות מסויימות, ושם: "רבי אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים" – פרק מסויים ביחזקאל (ט"ז) המדבר אודות ענינים בלתי רצויים בנוגע לירושלים, ולדעת רבי אליעזר אין מפטירין בהודע את ירושלים, "משום יקרא דירושלים" (פירוש הרב עובדיה מברטנורא שם), היינו, כבודם של אנשי ירושלים (פירוש ה'תוספות-יום-טוב' שם).
- ומסופר בגמרא (שם): "תניא מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מרבי אליעזר (בעמדו על כימה וכיוצא-בזה) הודע את ירושלים את תועבותיה, אמר לו: עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובודק בתועבות אמך, בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול".
- [השייכות ד"בודק בתועבות אמך" כתשובה לעובדה שהיה "בודק בתועבות ירושלים" – מובנת על-פי המשך הדברים בהפטרה ד"הודע את ירושלים": "מכורותיך ומולדותיך גו' אמך חתית" (ראה 'תוספות-יום-טוב' שם)].
- ולכאורה אינו מובן:
- בפירוש המשניות להרמב"ם וכן בפירוש הרב עובדיה מברטנורא מובא ש"אין הלכה כרבי אליעזר", אלא מותר להפטיר ב"הודע את ירושלים". וכן כותב הרמב"ם בסוף "סדר תפלות כל השנה" (בסיום ספר "אהבה") – ששם מפרט הרמב"ם את ההפטרות דכל השנה: "ואלה שמות – בן אדם הודע את ירושלים . . . ביחזקאל", היינו, שלדעת הרמב"ם נוהגים להפטיר ב"הודע את ירושלים" בפרשת "ואלה שמות". וכן הוא מנהג תימן.
- ועל-פי-זה נשאלת שאלה פשוטה: מאחר שההלכה היא שמפטירין ב"הודע את ירושלים" – אם-כן, לשם מה מביאה הגמרא את סיפור הברייתא אודות אותו אדם שהיה קורא "הודע את ירושלים גו'", ואמר לו רבי אליעזר "עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובודק בתועבות אמך", ולא זו בלבד אלא הברייתא מוסיפה ומסיימת ש"בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול" – הרי בלא-הכי אין הלכה כרבי אליעזר?!

1 בסגנון אחר: מסיפור הברייתא אודות דברי רבי אליעזר, ובעיקר מסיום הדברים – "בדקו אחריו
2 ומצאו בו שמץ פסול", היינו, היות שהוא זלזל בכבודם של אנשי ירושלים נתגלה שיש בו שמץ של
3 פסול – מובן, שאין זה דבר רצוי להפטיר ב"הודע את ירושלים", ואם-כן, מדוע אמנם "אין הלכה כרבי
4 אליעזר"?

5 לט. והביאור בזה – בהקדם הדיוק שענין זה ("צא ובדוק כו' בדקו אחריו ומצאו כו'") נאמר על-ידי רבי
6 אליעזר:

7 ברוב הגירסאות הובאה דעה זו (ש"אין מפטירין בהודע את ירושלים") בשמו של "רבי אליעזר" (דלא
8 כגירסא "רבי אלעזר", שאינה ברוב הגירסאות). וידוע שסתם רבי אליעזר הוא – רבי אליעזר הגדול.

9 והנה, בנוגע לרבי אליעזר הגדול מצינו בגמרא (בבא מציעא נט, ב) בסוגיא ד"תנור של עכנאי"
10 ש"באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו, אמר להם אם הלכה כמותי
11 חרוב זה יוכיח . . אמת המים יוכיחו . . כותלי בית המדרש יוכיחו . . מן השמים יוכיחו כו'", וגם
12 לאחר כל הוכחות אלו לא פסקו הלכה כרבי אליעזר, לפי שהתורה "לא בשמים היא".

13 [ומי שהכריז ואמר שהתורה "לא בשמים היא" – היה רבי יהושע דוקא, שאודותיו מסופר בכמה
14 מקומות שהנהגתו (אפילו בנוגע לאינם-יהודים, ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לבני ישראל) היתה באופן
15 דדרכי נועם ודרכי שלום דוקא, בהתאם לאופן הנהגת העולם, ולא באופן ד"מן השמים יוכיחו"].

16 וזהו הקשר לסיפור הנ"ל אודות דבריו של רבי אליעזר – "צא ובדוק כו' בדקו אחריו ומצאו כו'":

17 סדר ההנהגה של רבי אליעזר היה באופן שאמר "אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו, יצתה בת קול
18 ואמרה מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום", ולכן גם בענינו היתה הנהגתו באופן
19 שאמר לאותו אדם שהיה קורא "הודע את ירושלים" – "עד שאתה בודק כו' צא ובדוק בתועבות אמך,
20 בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול", היינו, שרבי אליעזר הוכיח את דבריו על-ידי ענין של נס,
21 וכיוצא-בזה. ואף-על-פי-כן, כשם שבסוגיא הנ"ל המסקנא היא שאין הלכה כרבי אליעזר (כי התורה "לא
22 בשמים היא"), כמו כן בענינו אין הלכה כרבי אליעזר, ולכן, מפטירין ב"הודע את ירושלים".

23 [ובזה רואים את הכלל ש"דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר" – כי על-ידי-זה
24 שלומדים אודות שיטת רבי אליעזר בסוגיא ד"תנור של עכנאי", מובנת שיטתו גם בנוגע לסוגיא שדנה
25 אודות ההפטרה ד"הודע את ירושלים"].

26 מ. והנה, על-פי הביאור דלעיל מובן רק אופן הנהגת רבי אליעזר ומה שאין הלכה כמותו, אבל עדיין
27 אינו מובן: מהי התועלת שבאמירת ההפטרה ד"הודע את ירושלים" – לשם מה צריכים להפטיר בפרשת
28 שמות ב"הודע את ירושלים" דוקא, הרי ישנה אפשרות להפטיר בענינים אחרים, והראיה – שבכמה
29 מקומות מפטירין אמנם הפטרה אחרת, ומובן ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים", ואם-כן, מדוע כותב
30 הרמב"ם שנוהגים להפטיר בפרשת שמות ב"הודע את ירושלים" דוקא?!

31 והביאור בזה:

32 כאשר מדובר אודות הפטרה שנאמרה על-ידי נביא ה', הנה גם כאשר הפטרה מדברת אודות ענין
33 בלתי רצוי, ולדוגמא: ההפטרה ד"הודע את ירושלים גו'", אף-על-פי-כן, מובן ופשוט שהכוונה בזה אינה
34 לשם הודעה בעלמא, אלא כדי להביא לתיקון הדבר, על-ידי עבודת התשובה.

35 ומובן, שכאשר הפטרה ד"הודע את ירושלים" נאמרת במקום קדוש (בית כנסת ובית מדרש), ובברכה
36 לפניו ולאחריה, הרי הכוונה בזה היא – "להוציא יקר מזולל", היינו, תיקון הענין באופן דאתהפכא,
37 ועל-דרך לשון חכמינו ז"ל שאפילו המלאך דהיפך הטוב עונה אמן כו'.

38 ועל-פי-זה מובנת השייכות להפטרה זו ל"יחזקאל" דוקא – כי בפרקים האחרונים דיחזקאל מדובר
39 אודות בנין בית המקדש השלישי, והרי ידוע הכלל ש"הכל הולך אחר החיתום", בדוגמת השורה האחרונה

שבשטר, וכיוצא-בזה, זאת אומרת, שתכלית הכוונה בהזכרת הענין הבלתי-רצוי ד"הודע את ירושלים" הוא – להפוך ענין זה לקדושה, ועד שבאים לתכלית השלימות שבסיום יחזקאל – בנין בית המקדש השלישי.

ולכן תיקנו לומר הפטרה זו בפרשת שמות דוקא: בפרשת שמות מסופר אודות כללות הענין דגלות מצרים, "ערות הארץ", עם כל הצרות הקשורות עם ענין הגלות כו', ולכן מפטירין ב"הודע את ירושלים" שביחזקאל, כדי לרמז שלאחרי תכלית הירידה באים לתכלית העילוי – בנין בית המקדש השלישי (בסוף ספר יחזקאל).

מא. והנה, גם כאשר מדובר אודות אמירת ההפטרה, דברי הנביא (ולא שאומר דברי מוסר על דעת עצמו ובלשונו כו') – הנה מאחר שאותו אדם מצא לנכון לבחור מכל ההפטרות את ההפטרה ד"הודע את ירושלים", הקפיד עליו רבי אליעזר, ואמר שהסיבה לזה שהוא בחר בהפטרה זו היא – ענין בלתי רצוי בחינוך שלו, ולכן "צא וברוק בתועבות אמך", וכפי שמובא בהמשך הדברים ש"בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול".

וזהו ההוראה הנלמדת מדברי המשנה (לדעת רבי אליעזר) "אין מפטירין בהודע את ירושלים", ובמיוחד מהסיפור המובא בברייתא ש"בדקו אחריו כו'" [וכידוע מאמרו של אילפא (תענית כב, א) "אי איכא דשאל לי במתניתא כו' ולא פשיטנא ליה ממתניתין", היינו, שכל הפרטים שבברייתא ישנם ברמז במשנה, אלא שהמשנה כתובה בלשון קצרה (כמבואר ברמב"ם), והברייתא ענינה לבאר ולפרט את דברי המשנה, וכמוזכר גם לעיל (סעיף י"ב) החילוק שבין המשנה לברייתא] – עד כמה יש להזהר שלא לומר דבר שאינו מתאים לכבודן של ישראל.

וכל זה – אפילו כאשר מדובר אודות אמירת הפטרה, דברי הנביא, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות אמירת דברי מוסר על דעת עצמו, ובלשון וסגנון שלו – היפך הענין ד"דברי חכמים בנחת נשמעים", שאז בוודאי מושלל ענין זה בתכלית!

וכמובן בפשטות שאותו אדם ש"היה קורא למעלה מרבי אליעזר הודע את ירושלים גו'" קרא זאת באופן המתאים לקריאה בפני רבי אליעזר – "בנחת נשמעים", ואף-על-פי-כן, לא היה רבי אליעזר מרוצה מזה שבחר בהפטרה זו דוקא; טענתו של רבי אליעזר לא היתה שהוא מקנתר רחמנא-ליצלן וצועק על בני ישראל (כי דבריו נאמרו "בנחת"), אלא רק משום שבחר בהפטרה זו דוקא, ומשום ענין זה בלבד אמר לו רבי אליעזר "צא וברוק בתועבות אמך", ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות אמירת דברי מוסר על דעת עצמו (דלא כאמירת הפטרה, דברי הנביא), ובאופן הפכי מאשר "דברי חכמים בנחת נשמעים"!

וכל זה – מלבד הענין שהכעס מביא לידי טעות, כפי שמסופר אפילו אודות משה רבינו ש"לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות, שנתעלמה ממנו הלכה כו'" (פירוש רש"י מטות לא, כא). ומובן, שאין הכוונה לספר אודות חסרון של משה רבינו חס-ושלום, כי אם בתור הוראה לדורות שכאשר מדברים באופן של כעס (היפך הענין ד"דברי חכמים בנחת נשמעים") באים לידי טעות!

וכמדובר לעיל (סעיף ל"ד) אודות ההוראה הנלמדת מהסיפור אודות ישעיהו הנביא, שכאשר אמר על בני ישראל תואר שהוא היפך ענין הטהרה, נענש על-זה תיכף ומיד (על-דרך לשון חכמינו ז"ל (פסחים נו, ב) "שקליה . . למיטרפסיה מיניה בהאי עלמא"), ולא זו בלבד שנענש על זה, אלא התורה מפרסמת אודות ענין זה!

ולכאורה הרי זה פלא גדול ביותר:

ישעיהו הנביא הוא אחד הנביאים הכי חשובים, ולאחריו באו ירמיהו ויחזקאל ושאר הנביאים האחרונים [דוד ושלמה היו גם נביאים (סוטה מח, ב), אבל אף-על-פי-כן, כאשר מדובר אודות "סדרן של נביאים" (ספרי הנביאים), לא נימנו ספריהם של דוד ושלמה בין ספרי הנביאים, אלא בין ספרי

1 הכתובים (כבא בתרא יד, ב). ובפרט על-פי המבואר בספרי קבלה וחסידות שישעיהו ראה את המרכבה
2 דעולם הבריאה ("שש כנפים שש כנפים לאחד"), מה-שאינ-כן יחזקאל ראה רק את המרכבה דעולם
3 היצירה (ארבע כנפים בלבד), ועל-אחת-כמה-וכמה בנוגע לזכריה – שראה רק את המרכבה דעולם
4 העשיה.

5 ואף-על-פי-כן, כאשר ישעיהו הנביא אמר על בני ישראל תואר בלתי רצוי, הנה למרות שתואר זה
6 לא נאמר ברבים (אלא בפני הקב"ה בלבד), ולא באופן של אריכות ההסבר, ובודאי שלא באופן דהיפך
7 הנועם וכו' – אף-על-פי-כן, מפרסמת התורה שישעיהו הנביא נענש על ענין זה, כדי שילמדו מסיפור
8 זה עד כמה צריכים להזהר בכבודן של ישראל, וזאת – גם כאשר מדובר אודות יהודים שעליהם נאמר
9 בהמשך נבואה זו "השמן לב העם הזה ואזניו הכבד וגו'!"

10 מב. והנה, כל האמור לעיל הוא בנוגע לכל הזמנים, ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר מדובר אודות חודש
11 אלול, "חודש הרחמים", שאז צריך כל אחד ואחד מישראל להתכונן בעצמו (באופן ד"קשוט עצמך")
12 ולהכין את שאר בני ישראל שכולם יהיו מוכנים לקבל את ברכותיו של הקב"ה שהוא רחום וחנון – הרי
13 בוודאי שההנהגה צריכה להיות באופן ד"מה הוא רחום אף אתה רחום כו' מה הוא גומל חסדים אף
14 אתה וכו'", וחסידו שלום לדבר בזמן זה אודות ענינים שהם היפך שבחם של ישראל!

15 ואף-על-פי שהדברים האמורים לעיל הם דברים פשוטים, כי אין זה דבר חידוש שנתחדש במקום
16 פלוני בשנה זו, אלא כל הנ"ל מבוסס על הלכות פסוקות בתורה שבעל-פה, בפוסקים ראשונים ואחרונים
17 – אף-על-פי-כן, מסיבות שונות ומשונות ישנו דבר תמוה: מזמן לזמן קופץ לו אחד ומתחיל לקנות את
18 בני ישראל רחמנא-ליצלן והזמן שבוחר לכך הוא – בחודש אלול דוקא!

19 איתא ב'לקוטי מהרי"ל' ש"מנהג ישראל" ("תורה הוא") שכאשר אדם כותב אגרת לחבירו
20 מראש-חודש אלול (באיזה ענין שיהיה – ביאור אודות ענין מוקשה ברמב"ם, וכיוצא-בזה), הרי הוא
21 מברך את חבירו (באגרת זו) בברכת כתיבה וחתומה טובה. ואף-על-פי-כן, ישנם כאלו שמנצלים ימים
22 אלו (שבהם נוהגים לברך את בני ישראל) – כדי לקנות את בני ישראל רחמנא-ליצלן! !

23 וגם כאשר מביא פסוק או מאמר חכמינו ז"ל בתחילת דבריו, ומסיים את דבריו במספר מילים שבכיוון
24 הטוב – הרי העיקר אצל השומעים הוא תוכן הדברים (ולא ההתחלה והסיום), והם שומעים שהוא צועק
25 ומקנתר את בני ישראל, אף-על-פי ש"תורת אמת" אומרת שכל אחד ואחד מישראל הוא בבחינת "בנים
26 אתם לה' אלקיכם"!

27 וכאמור לעיל – ההסברה שצריכים לאפרושי מאיסורא כו' אינה במקומה, כי אדרבה: כאשר מראים
28 פנים זועפות, ומדברים דברים קשים כו', לא מצליחים לפעול מאומה, והדרך היחידה היא – לדבר בדרכי
29 נועם וכו', כפי שרואים בפועל.

30 מג. ויהי-רצון שבעמדנו בחודש אלול, שבו נוהגים כל ישראל לברך איש את רעהו בברכת כתיבה
31 וחתומה טובה (כנ"ל) – יזכה כל אחד ואחת מישראל לברכת כתיבה וחתומה טובה, וגמר חתימה טובה,
32 בנוגע לכל עניניו, וזאת – החל מראש חודש אלול.

33 ומאחר שהמשכת ברכת כתיבה וחתומה טובה היא בנוגע לכל הענינים, הרי על-אחת-כמה-וכמה
34 שבזה נכללת הברכה הכי עיקרית – ביאת משיח צדקנו, ועל-ידו – גאולה האמיתית והשלימה, ובאופן
35 דתיכף ומיד.

36 מד. בהמשך להמדובר לעיל – מן הראוי לסיים בסיפור שאירע אצל רבותינו נשיאינו (כדלקמן),
37 שפירסום מאורע זה מהווה הוכחה שיש בזה הוראה לרבים, גם – בדור יתום זה, וסיפור זה (דלקמן)
38 מוסיף ביאור והסברה אודות החילוק שבין אמירת "הודע את ירושלים גו'" על-ידי יחזקאל הנביא ובין
39 אמירת ענין זה על-ידי אותו אדם שרבי אליעזר אמר לו "צא ובדוק כו'":

40 ידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (היום יום י"ז אלול): רבינו הזקן היה בעצמו הקורא

בתורה. פעם אחת לא היה בליאזנא בשבת פרשת תבוא, ושמע אדמו"ר האמצעי – והוא עודנו נער קודם
הבר-מצוה – הקריאה מאחר. העגמת-נפש מהקללות שבתוכה הביאתו לכאב לב, עד שביום הכיפורים
נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות. כששאלו את אדמו"ר האמצעי הרי בכל שנה קוראים פרשה זו,
ענה: כשאבא קורא "הערט זיך ניט קיין קללות" (לא נשמעות קללות).

זאת אומרת: אף-על-פי ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו", אף-על-פי-כן, כאשר "אבא" קורא את
התוכה – הרי זה ענין אחר לגמרי!

ועל-דרך-זה בעניננו: כאשר יחזקאל הנביא אומר "הודע את ירושלים גו'", ועל-דרך-זה כאשר קורין
הפטרה זו בפרשת שמות (על-פי מנהג הרמב"ם), בבית הכנסת, ובמעמד עשרה מישראל, אשר "הן אל
כביר ולא ימאס", הרי זה ענין הקשור עם "אבינו שבשמים", ולכן, הרי זה ענין אחר לגמרי – ה"אבא"
קורא;

אבל כאשר מדובר אודות אמירת דרשה שתוכנה הוכן בעת השהייה ב"קאנטרי", תוך כדי מחשבה
להראות לכל את גדלותו ויראת שמים שלו, על-ידי-זה שידבר עם יהודים באופן כך וכך – זו אינה
קריאה של "אבא"!!!

מה. ויהי-רצון שמכאן ולהבא לא יהיה צורך לדבר אודות ענינים בלתי רצויים, כי מאחר ש"מיד הן
נגאלין", הרי יקויים היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (וכללות הענין דצד השמאל יהיה רק
כפי שזה שייך בבחינת 'עתיק').

וכמבואר ב'אגרת-הקדש (סימן כ"ו) שלעתיד לבוא, "אחר שיושלם בירור הניצוצות ויופרד הרע
מהטוב . . ולא שלטא אילנא דטוב ורע בצאת הטוב ממנה, אזי לא יהיה עסק התורה והמצוות לברר
בירורין כ"אם לייחד יהודים עליונים יותר כו",

היינו, שאז תהיה כללות העבודה באופן ד"ילכו מחיל אל חיל" בעניני קדושה, כפסק-דין הגמרא
בסיום כמה ממסכתות הש"ס – "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, שנאמר
ילכו מחיל אל חיל", ועד שזוכים לקיום היעוד "יראה אל אלקים בציון" – כפשוטו, במהרה בימינו
ממש.

וכדי שענין זה יהיה מתוך שמחה – ינגנו עתה את הניגון "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו",
וכרגיל לאחרונה – להתחיל מ"הי רצון", שזהו ענין של תפילה, ועד הפירוש הפנימי ד"הי רצון" –
שעושים ופועלים רצון חדש אצל הקב"ה, היינו, שהרצון הקודם הוא כאילו לא היה, עתה נפעל רצון
חדש, והרצון החדש הוא – "שיבנה בית המקדש", ומתי – "במהרה בימינו" ממש.

[החזן ר' משה שי' טלישבסקי התחיל "הי רצון" . . שיבנה בית המקדש במהרה בימינו", וכל הקהל
אחריו].

* * *

מו. דובר בהתוועדות הקודמת (שיחת שבת פרשת ראה בתחילתה) שכללות עבודת האדם היא בג'
הקוין דתורה עבודה וגמילות חסדים, ובהקדמת עבודת התשובה, שעל-ידי נעשים המעשים דתורה
ומצוותיה "טובים ומאירים", ותכלית המכוון בכללות העבודה – הגאולה האמיתית והשלמה.

[וכפסק-דין הרמב"ם בספרו "יד החזקה" – הן בסוף הלכות תשובה (פרק ט הלכה ב) והן בסוף
הלכות מלכים ומלחמותיהם (שבסיומם מדובר אודות ההלכות דמלך המשיח ומלחמותיו – "ילחם
מלחמות ה' וינצח") – "לא נתאו החכמים והנביאים ימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם . .
אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה", היינו, שאז יוכלו לעסוק בתורה ומצוות בתכלית השלימות,
וכפי שמסיים הרמב"ם ש"באותו הזמן" . . כל המעדנים מצויין כעפר, ולא יהיה עסק כל העולם אלא

1 לדעת את ה' בלבד . . וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים
2 מכסים".

3 וכמדובר כמה פעמים אודות דיוק הלשון "כמים לים מכסים" – שזהו בדוגמת ברואים שבים, שאינם
4 נראים למציאות כלל, כי כאשר מביטים בנהר או בים רואים "מים" בלבד, למרות שבים נמצאים דגים,
5 ואדרבה: אצל הדגים מודגש ביותר הענין ד"פרו ורבו", שלכן נאמר "וידגו לרוב בקרב הארץ" (ויחי
6 מח, טז), "כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם" (פירוש רש"י על הפסוק. וראה ברכות
7 כ, א. ושם נסמן) – שזוהי מעלת חודש אדר שמזלו "דגים", וזהו גם מה שאוכלים דגים בראש-השנה
8 – "לפרות ולרבות כדגים" (שולחן-ערוך אדמו"ר הזקן אורח-חיים סימן תקפ"ג סעיף ב).

9 ומזה מובן שהלשון "כמים לים מכסים" – בדוגמת דגים שבים – מורה על ב' פרטים: (א) מציאותם
10 אינה נראית כלל, כי כל מציאותם היא מציאות המים, (ב) עין בלתי טובה אינה שולטת בהם, ואדרבה:
11 "גם אויביו ישרים אתו", היינו, שנפעל מעמד ומצב של שלום, כולל – לשון שלימות, ובעבודת האדם
12 – הרי זה הענין דזדונות נעשו לו כזכיות, ועד ל"זכיות" ממש].

13 ומאחר שבחודש אלול נעשית ההכנה לכללות העבודה ד"לשמש את קוני" במשך השנה הבאה
14 (שעבודה זו תהיה ביתר שאת וביתר עוז) – לכן, כללות העבודה ד"לשמש את קוני", היינו, ג' הקוין
15 דתורה עבודה וגמילות חסדים, עבודת התשובה וענין הגאולה, מרומזת בשם החודש – "אלול", בהתאם
16 לתורת הבעל-שם-טוב הידועה ש"שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש" מורה על תוכן הענין, כדלקמן.

17 מז. והביאור בזה:

18 "אלול" ראשי-תיבות "אנה לידו ושמתי לך" – דקאי על קו התורה, כמאמר רבותינו ז"ל (מכות י,
19 א) "דברי תורה קולטין".

20 ולהעיר – שבשיעור חומש דיום א' דראש-חודש אלול (בקביעות שנה זו) מדובר אודות הענין ד"ערי
21 מקלט". ויתירה מזו: בשיעור חומש היומי מדובר אודות ג' ערי מקלט נוספים שיהיו לעתיד לבוא, כאשר
22 "ירחיב ה' אלקיך את גבולך", "ארץ קני קניזי וקדמוני".

23 "אלול" ראשי-תיבות "אני לדודי ודודי לי" – דקאי על קו העבודה, תפילה, כי "דודי" רומז על ענין
24 האהבה, וכללות עבודת התפילה ענינה "ואהבת את ה' אלקיך", ועד ש"לית פולחנא כפולחנא
25 דרחימותא".

26 "אלול" ראשי-תיבות "איש לרעהו ומתנות לאביונים" – דקאי על הקו דגמילות חסדים.

27 "אלול" ראשי-תיבות (ומל ה' אלקיך) את לבבך ואת לבב (זרעך) – דקאי על עבודת התשובה.

28 "אלול" ראשי-תיבות "לה' ויאמרו לאמר אשירה" – דקאי על ענין הגאולה, כמובן על-פי מאמר
29 רבותינו ז"ל על הפסוק "אז ישיר גו'", "שר לא נאמר אלא ישיר כו'", לשון עתיד, דקאי על הגאולה
30 דלעתיד לבוא.

31 ועל-פי-זה מובן שבחודש "אלול" ישנה נתינת-כח מיוחדת בנוגע לכללות עבודת האדם, כמרומו
32 בפסוקים הנ"ל שה"ראשי-תיבות" שלהם הוא – "אלול". וכידוע שאחד האופנים בלימוד התורה הוא –
33 הענין ד"ראשי-תיבות", ועד שישנם כמה הלכות הנלמדים מ"ראשי-תיבות".

34 והעיקר הוא – שה'נתינת-כח' דחודש אלול (כאשר "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו") נמשכת
35 ובאה במעשה בפועל ("המעשה הוא העיקר"), בכללות מעשינו ועבודתנו במשך כל השנה כולה.

36 וכידוע דיוק הלשון "מעשינו ועבודתינו": "מעשינו" – מלשון עשיה וכפיה, ו"עבודתינו" – מלשון
37 עבודת עבד, שאינו מציאות לעצמו כלל, כי כל מציאותו היא מציאות האדון. ומובן, שכאשר העבודה
38 היא באופן האמור – נעשית העבודה בהצלחה רבה, למעלה מכל מדידה והגבלה.

מה. ויהי-רצון שעל-ידי כללות העבודה דחודש אלול, שאז נמצא המלך בשדה – נזכה ללכת עם המלך
מן השדה לעיר מלכותו (כפי שמבאר אדמו"ר הזקן ב'לקוטי-תורה' בהמשך המשל דמלך בשדה ש"בלכתו
העירה הרי הם הולכים אחריו"), ושם גופא באים הם לארמון המלוכה – בית המקדש השלישי, "מקדש
אדני כוננו ידך".

וכאשר כל אחד ואחד מישראל נמצא ביחד עם הקב"ה בבית המקדש השלישי – נפעל הענין
ד"לראות" ו"ליראות", היינו, שהקב"ה מראה לכל אחד ואחת מישראל סבר פנים יפות ופנים שוחקות,
וכל אחד ואחת מישראל רואה אלקות בגלוי, היות שישנו הגילוי ד"אל הוי' ויאר לנו".
ובלשון הרמב"ם – "ישיגו דעת בוראם", ועד לתכלית העילוי שבענין הידיעה – ידיעה שהיא באופן
של ראייה, שזוהי אופן הידיעה דלעתיד לבוא, ובאופן ד"מיד הן נגאלין", במהרה בימינו ממש.

* * *

מט. הוזכר לעיל (סעיף א) מה שכתוב בכתבי האריז"ל שבכל חודש מאיר צירוף אחד מ"ב הצירופים
דשם הוי'.

והנה, צירוף שם הוי' השייך לחודש אלול מרומז בפסוק "וצדקה תהיה לנו כי" (ואתחנן ו, כה). ומזה
מובן שבחודש אלול צריכה להיות הדגשה מיוחדת אודות קיום מצות צדקה. וכפי שרואים בפועל
ש"מנהג ישראל" להרבות בצדקה ב"ימי רצון", כולל חודש אלול, נוסף על נתינת הצדקה שבמשך כל
השנה כולה.

ולכן – לאחר שניגנו כמה ניגונים – אתן על-ידי ה"טנקיסטים" שטרות של דולר, כדי לחלקם בין
המסובים – דולר לכל אחד, ולתת זאת לצדקה מחר בבוקר, באופן ד"זריזין מקדימין למצוות".

ומובן, שאין זה ענין הקשור עם "כמות" (ולכן אין צורך לקחת יותר מדולר אחד), ומי שרוצה להוסיף
בכמות – יוסיף לצדקה (נוסף על דולר אחד) כפי נדבת לבו הטהור.

ויהי-רצון שההוספה במצות הצדקה (בהתאם לצירוף שם הוי' דחודש אלול המרומז בפסוק "וצדקה
תהיה לנו כי") תמחה את הענין ד"לך ה' הצדקה" (כפי שאומרים בהתחלת ה"סליחות") – כפי שמבאר
אדמו"ר הזקן (אגרת-הקדש סימן י"ז) שמצות הצדקה היא "מצות ה' ממש", ועל-זה נאמר "רחבה מצותך
מאד" – היינו, שלאחרי ש"צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפזרן לבין האומות", יוציא הקב"ה את בני
ישראל מהגלות, כמו שכתוב "משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך", באופן ד"ואתם תלוקטו לאחד אחד
בני ישראל" (תמורת ענין הפיזור – הן פיזור הנפש, והן פיזור כפשוטו), ועד ש"קהל גדול ישובו הנה",
היינו, שכל בני ישראל נעשים למציאות של "קהל" אחד, על-ידי אחדות ואהבת ישראל.

וכאשר עוסקים בענין זה בזריזות – אזי זוכים תיכף ומיד לקבל את פני משיח צדקנו בשדה, בחודש
אלול כאשר המלך נמצא בשדה, וביחד עם משיח צדקנו והקב"ה באים כל בני ישראל לירושלים עיר
הקודש, "עיר שחברה לה יחדיו", ושם גופא – לבית המקדש השלישי, "מקדש אדני כוננו ידך".

ומובן ששם נמצאים בני ישראל בתכלית האחדות – כי על-ידי העבודה בבית המקדש מתחברים
ומתאחדים כל בני ישראל ביחד, ועד לתכלית השלימות שבענין זה הנפעל על-ידי עבודת כהן גדול ביום
הכיפורים בקדש הקדשים, שהכוונה בזה היא – שענין זה יומשך בכל השנה כולה (על-ידי עבודת
הקטורת שבכל יום ויום, שבה נמשך הגילוי דעבודת הקטורת בקדש הקדשים ביום הכיפורים, ועל-ידי-זה
נמשך בשאר עניני היום). זאת אומרת, שכל בני ישראל זוכים לבוא לירושלים עיר הקדש ולבית המקדש
באופן ד"משתחוים רווחים", מצד גודל העילוי שבענין האחדות.

וכל זה נפעל תיכף ומיד, ברגע כמימרא, כי מאחר שבני ישראל נמצאים במעמד ומצב ד"זכו", אזי
באה הגאולה באופן ד"וארו עם ענני שמיא", כפשוטו, למטה מעשרה טפחים.

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "לכתחילה אריבער". "אבינו מלכנו". ואחר-כך התחיל לנגן "ניעט ניעט ניקאווא".
- 2
- 3 הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.

* * *

- 4 ג. היות שבמשך חודש אלול נמצא המלך בשדה אפילו בימי החול, הרי על-אחת-כמה-וכמה שכן
- 5 הוא בשבתות דחודש אלול, שגם בהם מאיר הגילוי די"ג מדות הרחמים, "א-ל הוי' ויאר לנו", ואדרבה:
- 6 ביום השבת מאיר גילוי זה ביתר שאת וביתר עוז, כשם שיום השבת פועל שלימות בכל ימי השבוע.
- 7 ולכן, מן הראוי לארגן התוועדות גם ביום השבת – השבת הראשונה שבחודש אלול. וכדי לקשר את
- 8 ההתוועדות שביום השבת עם התוועדות זו – יקחו מה"משקה" דהתוועדות זו עבור ההתוועדות דיום
- 9 השבת.
- 10 וכן יעשו בכל מקום ששומעים את הדברים הנ"ל (ב"שדור-חיי") – לארגן התוועדויות ביום השבת
- 11 בכל מקום ומקום. ומה טוב – לשלוח מן ה"משקה" דהתוועדות זו לכל מקום ומקום (באותם מקומות
- 12 שיוכלו להגיע קודם יום השבת), כדי לקשר – על-ידי דבר גשמי – את ההתוועדויות הנ"ל עם התוועדות
- 13 זו שנערכת במקום שבו עסק כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בתורה עבודה וגמילות חסדים במשך עשר
- 14 שנים.
- 15 וגם בנוגע להמדובר לעיל אודות נתינת הצדקה – הרי כוונת הדברים היא שיעשו כן בכל מקום
- 16 ומקום, היינו, להוסיף בנתינת הצדקה לפני יום השבת, ועל-כל-פנים – בסמיכות ליום השבת, ביום ראשון
- 17 בבוקר.
- 18 ויהי-רצון שכל ענינים אלו ימהרו וישלימו את המשכת ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה
- 19 ומתוקה לכל אחד ואחת בתוככי כלל ישראל, ובאופן ד"אחישנה" נזכה לגאולה האמיתית והשלימה דכלל
- 20 ישראל, במהרה בימינו ממש, על-ידי משיח צדקנו.
- 21 ינגנו עתה "עוצו עצה ותופר", ואחר-כך יחולקו שטרות של דולר על-ידי ה"טנקיסטים" – שטר אחד
- 22 עבור כל אחד ואחת (לא פחות ולא יותר).
- 23 ויהי-רצון שכל ענינים אלו ימהרו עוד יותר את המשכת ברכותיו של הקב"ה בטוב הנראה והנגלה –
- 24 בבני חיי ומזוני רויחי, ובכולם רויחי, ובאופן המיוסד על אהבת ישראל ואחדות ישראל (על-ידי ספרי
- 25 התורה הכלליים), עד שזוכים לקיום היעוד "קהל גדול ישו בו הנה", במהרה בימינו ממש.
- 26 כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "עוצו עצה ותופר", "אך צדיקים גו'".
- 27 כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן בקבוק משקה להרב דוד שי' רסקין – עבור ההתוועדויות דיום השבת.
- 28 אחר כך נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א שטרות של דולר ל"טנקיסטים" שיחיו – כדי לחלקם בין המסובים,
- 29 דולר אחד לכל אחד ואחת, לתת לצדקה.
- 30 טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו".

לקוטי שיחות

חודש אלול

כרך יט, שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

- 18 מורכב משתי מילים "לא" ו"לו". "לא" (באל"ף) מורה על
- 19 דרגת "כתר" הנעלית מהשתלשלות, ו"לו" (בוא"ו) מורה
- 20 על דרגת "זעיר אנפין", שבסדר ההשתלשלות וירידת
- 21 השפע האלקי למטה.
- 22 כמוסבר⁷ בענין של "בכל צרתם לו צר"⁸ –
- 23 שה"כתיב" הוא "לא צר", וה"קרי" "לו צר" – ש"לא צר"
- 24 מצד דרגת הכתר שמעל להשתלשלות, ששם אין משפיע
- 25 כלל מצב התחתונים, ולכן "בכל צרתם לא צר", ואילו
- 26 "בכל צרתם לו צר" מצד דרגת "זעיר אנפין", שבסדר
- 27 ההשתלשלות, שמצב התחתונים תופס מקום.
- 28 והקשר שבין שני הענינים – "לא" באל"ף ו"לו" בוא"ו
- 29 – לחודש אלול הוא: בחודש אלול מאירות ומשפיעות י"ג
- 30 מדות הרחמים שמעל להשתלשלות – "לא" באל"ף. אבל
- 31 הארת י"ג מדות הרחמים היא באופן היורד להשתלשלות.
- 32 בפנימיות – "לו" בוא"ו.
- 33 (ב) ביאורו של אבי מורי⁹: השם "אלול" מורכב מן
- 34 המילה "או" ומפעמיים למ"ד.
- 35 "או" מורה על דרגת המלכות, כנאמר בזהר¹⁰, ושתי
- 36 האותיות של "או" רומזות לשתי הדרגות העיקריות של
- 37 מלכות¹¹: אל"ף – כתר של מלכות, וא"ו – דעת של
- 38 מלכות.

א.

אלול – שני סוגי עבודות

- 1 חודש אלול, כידוע, מחבר בין השנה שעברה לשנה
- 2 הבאה. ולכן העבודה הרוחנית בו כפולה: (א) חשבון-צדק
- 3 על המעשים של השנה שעברה, חזרה בתשובה על מעשים
- 4 לא טובים ועל ידי כך תיקון והשלמה השנה שחלפה. (ב)
- 5 הכנה לשנה הבאה על ידי קבלת החלטות טובות וכדומה,
- 6 ועל ידי כך הבטחת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה
- 7 ומתוקה.
- 8 כיון ששמות החדשים – ניסן אייר וכו' – נמצאים גם
- 9 בתורה¹, וחלק מהם – כולל השם "אלול"² – אף מצויים
- 10 בתורה שבכתב³, מובן, שהם מבטאים את מהותו של
- 11 החודש⁴. וכך בעניננו⁵, שבשם "אלול" רמוזות שתי
- 12 העבודות הרוחניות של חודש זה.
- 13 לפיכך מוצאים בין ה"רמזים" במילה "אלול", שמילה
- 14 זו נחלקה לשני חלקים, כדלהלן, ויש לומר, ששני חלקים
- 15 אלו מקבילים לשתי העבודות הנ"ל.

ב.

אלול: "לא" ו"לו", אלול: "או" ופעמיים האות למ"ד

- 16 מן הרמזים של חודש אלול:
- 17 (א) ביאורו של כ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק"⁶, ש"אלול"

שם.

- (8) לשון הכתוב – ישעי' סג, ט.
- (9) לקוטי לוי"צ אגרות-קודש ע' תו ואילך. ס"ע תי ואילך.
- (10) ח"ג כג, ב. וראה לקולו"צ שם (ע' תז) ביאור השייכות של פירוש תיבת "אר" לספירת המלכות.
- (11) ההכרח שגם האותיות דתיבת "או" שייכות למלכות (ולא רק מצד פירוש התיבה, כבהערה הקודמת) – יש לומר, כי מכיון שפירוש כללות התיבה בא ע"י צירוף אותיות אלו, עכצ"ל שגם האותיות של התיבה יש להן שייכות לתוכן התיבה; ובעניננו: אם האותיות א"ו לא ה' להן שייכות למלכות, ה' משתנה גם הפירוש דתיבת "אר".

- (1) אף שעלו עמהם מבבל (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב) – ראה לקו"ש ח"ט ע' 296 ואילך ובהערות שם.
- (2) נחמ' ו, טו.
- (3) ראה ירושלמי שם.
- (4) כמו שם כל דבר שמורה על חיותו ותוכנו – שער היחוד והאמונה פ"א. או"ת להח"מ ד, סע"ב ואילך. ועוד.
- (5) להעיר ג"כ מהר"ת שנאמרו בשם אלול – הובאו ונתבארו בלקו"ש שם ע' 297 ואילך. ועוד.
- (6) אוה"ת ראה ע' תשצו.
- (7) אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' שסא. הובא בקיצור באוה"ת ראה

(*) בהגהת הרח"ו (זהר שם) ומא"א (א. מה) – דאו גימטריא ו'. ורא נקבא (ספירה ה)שביעית. אבל ביאור זה אינו מספיק. כי "למה מספר הו' הוא באותיות א"ו דוקא. ולא באות ו' הרומז ג"כ על מלכות. או באותיות אחרות שיעלה מספרם ו'" (לקולו"צ שם).

למעשה התחתונים, שם "בכל צרתם לא צר". ואילו בדרגת
 "דעת דמלכות" – שם חשובים מעשי התחתונים, שם
 "בכל צרתם לו צר".

ד.

שתי העבודות בחודש אלול

במקביל לשני ענינים אלו בחודש אלול, קיימים,
 באופן כללי, שני סוגי העבודה בחודש אלול – תיקון
 השנה שעברה והכנה לשנה הבאה:
 עיקר¹⁶ העבודה בראש השנה היא להביא לידי
 "תמליכוני עליכם"¹⁷ – "הכתרת" הקדוש-ברוך-הוא
 גורמת להתעוררות העצמית שבה אין מעשי התחתונים
 תופסים מקום כלל, כדלעיל.

וזהו הסיבה לאמירה "יבחר¹⁸ לנו את נחלתנו..." כי
 ענין ה"תמליכוני" על ישראל אינו עקב עבודתם בתורה
 ומצוות, אלא עקב בחירה חפשית של הקדוש-ברוך-הוא,
 מפני ששורש נשמות ישראל הוא בעצמותו יתברך, מעל
 לשורש של התורה והמצוות¹⁹, ואשר על-כן אומר הקדוש-
 ברוך-הוא "להחליפם באומה אחרת איני יכול"²⁰, בלי
 להתחשב במצבם בקיום תורה ומצוות. וזה מתהווה על
 ידי ההתבטלות הפנימית של ישראל מצד עצם הנשמה.
 אך תיקון השנה שעברה נעשה על ידי חשבון-צדק של
 העבודה בתורה ובמצוות – כיצד ביצעו את חוקי המצוה,
 וזה קשור לדרגת המלכות המאוחדת עם העם.

ה.

באלול מתאחדים שני הענינים

כיון ש"אלול" היא מילה אחת, מובן, שה"לא" וה"לו"
 של אלול אינם שני ענינים נפרדים, אלא, כלשון הצמח
 צדק⁶ – "באלול מתחבר לו לא".

ההסבר לכך הוא:

חשבון-הצדק על השנה שעברה – ה"לו" של אלול –
 כרוך בתשובה על המעשים השליליים ותיקונם, והסליחה
 והכפרה על מעשים אלו נובעת מ"ג מדות הרחמים שמעל
 להשתלשלות – ה"לא" של אלול – כי דוקא משום

שתי אותיות הלמ"ד מצביעות על "שלשים מעלות"
 ש"המלכות נקנית"¹² בהן, וכיון שהענין של "המלכות
 נקנית בשלשים מעלות"¹² – ירדת השפעה עליונה
 למלכות – צריך להתבצע בשתי הדרגות הנ"ל של מלכות,
 לכן צריכה להיות למ"ד הן לאחר האל"ף והן לאחר
 הווא"ו.

והקשר של ענין זה לחודש אלול הוא: חורבן הבית
 שבחודש אב פוגע בעיקר בספירת המלכות, ובימי הרצון
 של חודש אלול, שמיד לאחר חודש אב, מתחיל בנין
 המלכות.

ו.

הקשר שבין שני ביאורים אלו למילה "אלול"

הקשר שבין פירוש אבי-מורי לבין פירוש הצמח-צדק
 אינו רק בכך שבשני הפירושים מורה האל"ף על "כתר"
 שמעל להשתלשלות והוא"ו על המשכה והשפעה
 בפנימיות ("זעיר-אנפין", כפירוש הצמח צדק, או "דעת",
 שהיא "מפתחא דכליל שית"¹³), אלא גם לגבי המילים
 "לא" ו"לו" המבוארות בביאורו של הצמח צדק:
 הסיבה לכך ששתי הדרגות העיקריות של מלכות הם
 "כתר דמלכות" ו"דעת דמלכות", מבאר אבי-מורי¹⁴:
 ראשית יש צורך בעונג ורצון בענין המלוכה – וזהו "כתר
 דמלכות", כידוע ש"כתר" הוא "עונג ורצון". אך כיון
 ש"אין מלך בלא עם"¹⁵, צריך המלך להצטמצם ולהתקרב
 לעם, וזהו דרגת "דעת דמלכות".

ההבדל בין שתי דרגות אלו הוא: מצד דרגת "העונג
 והרצון למלך"¹⁴ עדיין המלך מנותק מן העם, כאן
 מורגשת רוממותו שלו והתנשאותו, והעם אינו תופס אצלו
 מקום בדרגה זו.

ואילו בדרגת "דעת דמלכות" מתקרב המלך אל העם
 ומנהיג אותו על ידי חוקים וכדומה, ובדרגה זו יש חשיבות
 להתנהגות העם.

וזהו הקשר בין הסברו של אבי-מורי לבין פירוש
 הצמח צדק: בדרגת "כתר דמלכות", שבה אין חשיבות

(12) אבות פ"ו מ"ה (לגירסת אדה"ז – מ"ו).

(13) לקו"ת ואתחנן ו', ריש ע"ד ואילן (וש"ג).

(14) לקולו"צ שם ע' תח.

(15) בחיי וישב לה, ל. כד הקמח ע' ר"ה (ב). ס' החיים ס' גאולה
 וישועה פ"ב. עמק המלך שער שעשועי המלך רפ"א. שער היחוד
 והאמונה רפ"ז. – וראה פדר"א פ"ג.

(16) בהבא לקמן – ראה בארוכה לקו"ש ח"ד שיחה לראש השנה.
 לקמן ע' 302, 377 ואילך.

(17) ר"ה טז, סע"א. לד, ב.

(18) תהלים מז, ה.

(19) ב"ר פ"א, ד. תדבא"ר ספ"ד.

(20) פתיחתא דרות רבה ג. וראה פסחים פז, סע"א. ועוד.

- 1 שברגה זו אין פוגמים מעשי התחתונים באים משם
 2 הכפרה והתיקון על החטא והחסרון במעשה התחתונים
 3 ובעבודה בתורה ומצוות.²¹
 4 וכך גם מצד שני – הענין של "תמליכוני עליכם" של
 5 ראש השנה, הכתרת הקדוש-ברוך-הוא על ידי ישראל
 6 למלך, בדרגת המלכות שבה אין חשיבות לעם ("לא"),
 7 כדלעיל, כוונתו, שהוא יביא עבודת התורה והמצוות,
- 8 ביצוע חוקי המלך בשלימותם ("לו").
 9 ועל ידי כך גורמים, שהענין של "יבחר לנו" בראש
 10 השנה לא נותר מעל להשתלשלות ("לא"), אלא מתגלה
 11 למטה ("לו") בכתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה
 12 לכל אחד ואחת מישראל בטוב הנראה והנגלה למטה
 13 מעשרה טפחים.
 (משיחת ש"פ ראה תשל"ג)

(21) לקו"ת אחרי כו, סע"ג. ובכ"מ.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אלול, תשי"ג
 ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ איש רב פעלים כו' וכו'
 מוה"ר יהושע שי'

שלום וברכה!

נבהלתי לקרות מכתבו בו כותב ע"ד האסון אשר קרה לו בהלקח אשת נעוריו ע"ה ויה"ר
 מהשי"ת אשר מכאן ולהבא הנה לא ידע מכל צער ועגמ"י ח"ו.

ואולי שמע כבר סיפור זקני חסידי חב"ד אשר כשנסתלקה הרבנית אשת הצמח צדק הי'
 בנפילת הרוח והזכיר כ"פ מאמר הזהר בדבוריו, מלכא בלא מטרוניתא לאו הוא מלכא (זח"ג
 ה, א). נכנס אליו בנו אדמו"ר מהרי"ל ואמר לו, אבא, בפירוש שמענו ממך, ראה חיים עם אשה
 אשר אהבת, תורה היא (קדושין ל, ע"ב) ויענה כ"ק אביו הצ"צ, בני החייתני. ומרגלא בפומי'
 דחסידי דקשה בזה, שהרי זה מרז"ל מפורסם אשר ידוע הי' להצ"צ ומה חידש לו בזה בנו
 אדמו"ר מהרי"ל, והביאור בזה הוא אשר צריך להמשיך הענין מעולם הרעיון והמחשבה לעולם
 הדיבור והמעשה אשר שם נמצא הגוף ושם ניכרת מעלת הגוף ובמילא גם החסרון בהעדר חיותו
 וגם מילוי החסרון צ"ל בעולם זה עצמו, היינו בדבור מצ"ע מעשה זוטא הוא ובפרט כשמביא לידי
 מעשה, וע"פ מרז"ל אין חבוש מתיר את עצמו, הנה המשכה זו צ"ל ע"י אחר ובלבד אחר הקרוב
 אליו שאז הוא דבור חזק הממשיך ההמשכה עד למטה במעשה ובמדה רבה ממלא את החסרון,
 וזהו שאמר הבן להאב אשר הוא (האב) עצמו בהיותו פוסק, הנה פסק גם בענין זה כהלשון בגמרא
 שזהו תורה, והתורה הרי היא שולטת על הטבע והמצאות גם למפרע (ירוש' כתובות פ"א ה"ב)
 ובמילא שוב אין כאן חסרון.

ויה"ר אשר כת"ר שי' ימצא עכ"פ מילוי במקצת של החסרון ע"י תוספת אומץ בת"ת
 ובתורת דא"ח ביחוד וירבה פעלים לתורה להגדילה ולהאדירה תורה חדורה ביראת שמים.

הפתקא שצירף למכתבו קראתי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ
 זי"ע צי"ע.

בברכת כוח"ט לשנה טובה.

לקוטי שיחות

פרשת שופטים

כרך כד שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

24 משכמו ומעלה גבוה מכל העם⁹ מבין אותם, והוא פוקד
25 כיצד לנהוג, ואנשי המדינה נוהגים כך, מפני שכך ציוה
26 המלך.

27 זוהי המהות הפנימית והשרש של מינוי מלך בעם
28 ישראל, אשר אדונם ומלכם הוא הקדוש-ברוך-הוא, והמלך
29 – בשר ודם – הממונה, הוא הממוצע המגלה את מלכות ה'
30 לישראל:

31 יהודים הם מאמינים מצד עצמם, הם מבינים וחשים
32 שחיותם נובעת ממלכותו של הקדוש-ברוך-הוא, וזה צריך
33 לעורר אצלם התבטלות כלפי הקדוש-ברוך-הוא, וכאשר הם
34 שרויים במצב שחסרה אצלם התבטלות זו, הם זקוקים
35 למלך בשר ודם, שבאמצעות מורא מלכותו התעורר אצלם
36 יראה והתבטלות כלפי מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-
37 הוא.

38 אך כאשר היהודים מתנהגים כראוי, וקיימת אצלם
39 התבטלות זו לאלקות מצד עצמם, אז ההשפעה של מינוי
40 המלך היא באופן נעלה יותר: דרגות האלקות שאלהן אין
41 היהודים מסוגלים להגיע בעצמם, משום שדרגות אלו נעלות
42 מהשגתם, אז המלך, שמסוגל להשיג דרגות אלו עקב
43 מעלתו הרמה, "ממשיך" ומשפיע אותן לעם ישראל, ועל
44 ידי כך מתעורר אצל ישראל אופן נעלה יותר של יראה
45 והתבטלות, הנעלה מהבנתם והשגתם.

ג.

"כי אותי מאסו..." – חוסר יראת שמים

46 לפי זה ניתן להשיב על השאלות שהובאו לעיל:
47 שמואל הנביא רצה שישאלו יהיו במצב של התבטלות
48 לאלקות מצד עצמם, ללא הזדקקות למלך, ושהמלך יעורר

א.

מינוי מלך – מצוה או דרישה בלתי רצויה?

1 לגבי מצות מינוי מלך – "שום תשים עליך מלך"¹
2 מפורסמת השאלה²:

3 כאשר בקשו ישראל משמואל הנביא "תנה לנו מלך",
4 לא מצאה חן בקשה זו בעיני שמואל כלל³, וגם הקדוש-
5 ברוך-הוא אמר "כי אותי מאסו..."⁴. ולכאורה הרי זוהי
6 מצוה שהקדוש-ברוך-הוא ציוה עליה את בני ישראל?
7 ובמיוחד לפי מאמר חז"ל⁵ "ג' מצוות נצטוו ישראל
8 בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך..." – שמכך מובן, שזוהי
9 מצוה נעלית ביותר, אף יותר מן המצוות התלויות בארץ.
10 וכן, אם דרישתם למלך בתקופה ההיא היתה בלתי
11 רצויה, מדוע הורה אז הקדוש-ברוך-הוא לשמואל שייענה
12 לישראל וימנה עליהם מלך?

ב.

שתי הדרגות של מינוי מלך

13 בתורת החסידות⁶ מוסבר על כך, שלמינוי מלך יש שתי
14 מטרות – זו למעלה מזו:

15 (א) טעם פשוט, כלשון המשנה⁷, כי "אלמלא מוראה
16 (של מלכות) איש את רעהו חיים בלעו" – שהמלך ידאג
17 לכך שהתנהגות אנשי המדינה תהיה כראוי.

18 אף כאשר הגיוני ומובן שיש להתנהג כראוי, אין די
19 בכך, כי העין רואה והלב חומד⁸... ולפיכך יש צורך ביראת
20 המלך המביאה לידי התנהגות בדרך הישרה.

21 (ב) במצב שבו המוח שליט על הלב תמיד, אין הכרח
22 במינוי מלך לצורך האמור, אך יש ענינים שהעם אינו מבין
23 כיצד לנהוג בהם. רק המלך, עקב מעלתו הנשגבה בהיותו

(6) סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"א ופ"ג, ע"ש באורך (בהבא
לקמן ס"ב-ג).
(7) אבות פ"ג מ"ב.
(8) רש"י שלח טו, לו.
(9) ש"א ט, ב. ונת' באוה"ת בראשית (כרך ד) ע' 1528. שם שה"ש
(כרך ב) ע' תיד"טו. ועוד.

(1) פרשתנו יז, טו.
(2) אברבנאל פרשתנו "הספק העשירי". ושם לאח"ז מביא תי' כו"כ
מפרשים, ע"ש. כלי יקר פרשתנו עה"פ. רד"ק ש"א ח, ה. וראה סנהדרין
כ, ב. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"ב. ועוד.
(3) ש"א שם, ו. וראה שם יב, יב ואילך.
(4) שם, ז.
(5) סנהדרין שם. ספרי ראה (יב, יז). ועוד. רמב"ם ריש הל' מלכים.

עליו רוח ממרום", עד אשר יתעורר בעצמו ליראת ה' כראוי
ויתקן בכחות עצמו את הטעון תיקון.

על כך באה ההוראה של מינוי מלך ברוחניות עתה:
למרות שהשפעתו של המלך על היהודי קשורה בעיקר
לדרגות נעלות, בכל זאת כאשר שריים במצב של "אותי
מאסו", ח"ו, או שקיים חשש לכך – יש צורך להשתמש
לשם כך מיד במורא המלך.

ה.

יש לטרוח עד למציאת "רב"

יש הטוענים, שאין הם מוצאים להם "רב". עליהם
לדעת שזאת מעצת ופיתוי היצר. שהרי לא אלמן ישראל¹³,
ולא תיתכן מציאות שבין יהודים לא יהיה מישור שיש לו
יותר אהבת ה' ויראת ה', ויכול להיות "רב" עבור אותו
יהודי¹⁴. אך יש צורך לשם כך ב"עשה", גם מלשון "מעשין
על הצדקה"¹⁵ – כפיה על עצמו – וביגיעה – צריך לטרוח
ולחפש עד אשר ימצא "רב". כי האדם אינו יכול לסמוך על
עצמו¹⁶ והוא זקוק ל"רב". ואם הוא יטרח ויחפש באמת
הוא אכן ימצא רב – יגעת ומצאת¹⁷.

וה"רב" "ילמד" אתו את הפרשיות שנהג המלך לקרוא
במעמד "הקהל" – "שמע" ו"והיה אם שמוע"¹⁸ וכדומה.
תחילה את "שמע" שהיא קבלת עול מלכות שמים¹⁹, ולאחר
מכן "והיה אם שמוע... ואספת דגנך", הוא יסביר לו כיצד
"ואספת דגנך" תלוי ב"שמוע תשמעו".

ולאחר שה"רב" יעזור אצלו את הדרגא הנמוכה של
התבטלות וקבלת עול, הוא ישפיע עליו לאחר מכן להגיע
לדרגה הנעלית יותר – יראה עילאה.

וכל האמור לעיל קשור במיוחד לעקבתא דמשיחא, ערב
ביאת משיח צדקנו – הכולל את שני הענינים²⁰: "רב"
(ילמד תורה את כולם, אפילו את האבות ומשה רבינו²¹),
ו"מלך" – מלכא משיחא.

(משיחות שמחת בית השואבה,
שנת הקהל, תשי"ג)

בם את הדרגה הנעלית יותר של התבטלות ויראה – יראה
עילאה. אך ישראל בקשו "מלך לשפטנו ככל הגויים"¹⁰, –
מלך שימנע מצב של "איש את רעהו חיים בלעו". בקשה
זו מצביעה על כך שחסרה בם יראת שמים שצריכה להיות
אצל יהודים מצד עצמם. ולכן אמר הקדוש-ברוך-הוא "כי
אותי מאסו..." – חסרה בהם יראת שמים.

ומובן, שלמרות זאת נענה להם הקדוש-ברוך-הוא וצויה
למנות מלך, כי כאשר חסרה לישראל, מכל סיבה שהיא,
יראת ה', הרי למרות שהיהודי צריך להגיע להתבטלות
בעצמו, ללא השפעת המלך, בכל זאת אי אפשר להמתין עד
שיגיע לכך ולהשאיר את היהודי עד אז ללא עול מלכות
שמים ח"ו.

עליו לקבל על עצמו מיד מלך, שישפיע עליו בענינים
אלו. ולאחר מכן, במשך הזמן, הוא יגיע בעצמו לדרגה של
ההתבטלות והיראה, עד לדרגות מן הסוג השני, שניתן
להגיע אליהן באמצעות מלך, כדלעיל.

ד.

"עשה לך רב" מיד

מכל ענין צריך ללמוד הוראה לעבודת ה':

למרות שבתקופת הגלות אין מלך, בכל זאת אומרים
חז"ל¹¹ "מאן מלכי רבנן". כשם שקיימת מצות מינוי מלך,
כך חל על היהודי הציווי של מלכי רבנן "עשה לך רב"¹².
ועל כך נלמדת ההוראה מהאמור לעיל: יש הסוברים,
שלגבי ענינים פשוטים הם יכולים להבין ולהחליט בעצמם,
ולכן אין הם זקוקים לשאול על כך "רב".

המשנה אומרת "עשה לך רב", כל יהודי צריך "רב" –
אך הם סוברים, שהכוונה היא לענינים נעלים, ואילו כאשר
הם עוסקים בענינים פשוטים, הם מאמינים בעצמם,
והושבים שאינם זקוקים להשפעה של רב.

ואף אם עוברת תקופת זמן, והיהודי שרוי עדיין באותו
מצב ובדרגה נמוכה, בכל זאת חושב יהודי זה, שלא כדאי
לגשת בענינים אלו לשאול "רב". הוא מצפה "עד שיערה

בחקותי מח, א.

(16) כמחז"ל (אבות פ"ב מ"ד) אל תאמין בעצמך.

(17) מגילה ו, ריש ע"ב.

(18) סוטה מא, א (במשנה). רמב"ם הל' חגיגה פ"ג ה"ג. – נת' לקמן

ע' 242 ואילך.

(19) ברכות רפ"ב (במשנה). הובא בפרש"י סוטה שם ד"ה ושמוע.

(20) סהמ"צ להצ"צ שם.

(21) לקו"ת צו יז, א. ש' האמונה פנו"ו ואילך. סהמ"צ שם.

(10) ש"א ח, ה. ועד"ז שם, כ. – ומש"נ בפרשתנו (שם, יד) "אשימה
עלי מלך ככל הגוים אשר טביותי" – ראה רמב"ן שם, דמש"נ "אשימה
עלי גוי" הוא "מרמיותיו על העתידות שכן ה' כששאלו להם כו", אבל
אייז מעלת ענין המלוכה כפי שצ"ל ע"פ תורה.

(11) ראה גיטין ספ"ה.

(12) אבות פ"א מ"ו ומט"ז.

(13) ראה ב"ר (פנ"ו, ז) "אין דור שאין בו כמשה".

(14) להעיר מפ"י הרמב"ם ורבינו יונה לאבות שם.

(15) ב"י לטו"ר סרמ"ח. נת' בד"ה ועבדי דוד תצ"ט. וראה לקו"ת

ילקוט לוי יצחק על התורה

שמות יג, ד - היום אתם יצאים בחדש האביב

פז

רמזים במ"ש "בחדש האביב" למקור כל נשמות ישראל –
השלשה אבות וי"ב שבטים – אביב נט' "אב" – "יב"

בחדש האביב

המקור דכל נשמות ישראל הם השלשה אבות וי"ב שבטים, שנרמז זה בחדש ניסן הנקרא חדש האביב.

אביב, הוא א"ב י' יב.

אב, הוא השלשה אבות הנרמזים בא"ב² שמספרו ג', שראשיתם אברהם ואחריתם יעקב, זהו א"ב, האות הראשון דאברהם א', והאות האחרון דיעקב ב', ואב שהוא מספר ג' הוא א' בפ"ע וב' בפ"ע. כי אברהם שהוא האב הראשון הוא האדם³ הגדול בענקים, והוא המשקוף, ויצחק ויעקב הם שתי המוזוות במד"ר פ' בא, (והוא ע"ד כתר חכמה בינה, שכתר גופא כולל חכמה ובינה, היינו מה שבאברהם גופא יש אותיות אב כסדרן, אחר האות א' ב').

(1) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן מב, טעם שמספר האבות עם השבטים בגי' ט"ו בדיוק, דמורה על יהודי י"ה ע"ש.

(2) מרמז: דתיבת "אב" הוא רמז על האבות – אברהם יצחק ויעקב, מצד חמשה פרטים:

א) הן מצד תוכן ו"פירוש" התיבה, "אב" דקאי על ה"אבות".

ב) הן מצד הגימטריא הכללי – בגי' ג'.

ג) הן מצד הגימטריא הפרטי של האותיות – אות "אל"ף" מספר אחד, "ב" מספר שנים.

ד) והן מצד הסדר האותיות, מתחלה אות "א" ואח"כ אות "ב".

ה) והן מצד "ראשי וסופי תיבות" האותיות "אב".

(3) יהושע יד, טו "ישם חברון לפנים קרית ארבע האדם גדול בענקים הוא וגו'". בלקוטי לוי יצחק, הערות לוהר בראשית עמוד צב מציין למדרש ילקוט שמעוני יהושע רמז כג וז"ל: דבר אחר האדם הגדול בענקים (יהושע יד, טו), אמר רבי זה אברהם, ולמה קורא אותו גדול, רבי לוי ורבי אלעזר בשם ר' יוסי זמרא פסיעותיו של אברהם אבינו היו ג' מילין. ר' יהודה ברבי סימון אומר מיל שנאמר (ישעי' מוא, ג-ד) ארח ברגליו לא יבא מי פעל, למפרע מיל ראשי תיבות.

(4) שמות רבה פרשה יז, ג וז"ל: והגעתם אל המשקוף בזכות אברהם, ואל שתי המוזוות בזכות יצחק ויעקב, ע"ש. (וראה שם סוף פרשה א וז"ל: "וכשם שהמשקוף גבוה כך ה' [אברהם] גדול שבאבות").

יב, הוא הי"ב שבטים הנחלקים לב' בחי', עשרת השבטים והב' שבטים יהודה בנימין, ויהודה ובנימין גופא כוללים כל הי"ב שבטים, כי יהודה הוא סוף בני לאה שאחריו כתיב ותעמד מלדת, ובנימין הוא סוף בני רחל, כי השבטים הם במלכות⁸ בכלל, ומלכות היא בחי' יהודה בנימין, יהודה הוא מלכות כי לו⁹ ניתנה המלוכה והוא הי"ב המלך באחיו, ובנימין הוא יסוד¹⁰ דמל' הרוחא דשביק

(5) מרמז דאותיות "יב" מרמז להשבטים מצד כמה פרטים:

א) מצד הגימטריא ה"כללי" יב.

ב) מצד הגימטריא ה"פרטי" דהאותיות יב.

ג) מצד ה"ראשי תיבות" דאותיות יב.

ד) מצד ה"ראש וסוף" דאותיות יב.

ה) מצד ה"סדר" דהאותיות יב, מתחלה אות י' ואח"כ אות ב.

(6) מבאר ומרמז, ד"יהודה ובנימין" כולל כל הי"ב שבטים, מצד שמונה טעמים ופרטים, והם:

א) יהודה ובנימין סוף השבטים.

ב) השבטים הם בחי' מלכות, יהודה הוא "מלך באחיו", ובנימין הוא בחי' "יסוד שבמלכות".

ג) המלך הראשון שאול (מבנימין), ואחריו דוד שמלכותו קיים לעד.

ד) אותיות י"ב הוא ראשי תיבות יהודה בנימין (כדלקמן), דהם כוללים כל הי"ב שבטים.

ה) מ"יעקב" נולדו כל הי"ב שבטים, מתחיל באות י"י ומסיים באות "ב", ר"ת יהודה ובנימין.

ו) בהנ"ל, יהודה בנימין ב"גימטריא" יעקב – הכולל כולם.

ז) מכל השבטים, רק מ"יהודה" קיבל יעקב ערבות בעד "בנימין".

ח) בחלק א' דיהודה ובנימין נבנה הבית המקדש, השייך לכל השבטים, שכל השבטים נתנו כסף.

ט) ויצא כט, לה.

(8) ראה תורה אור פרשת וישב כז, ד. ביאורי הזהר להצמח צדק ח"א עמוד קסו ואילך. לקוטי שיהות חלק י' עמוד 119 ואילך. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' טז-יז.

(9) ראה בראשית מט, י. בראשית רבה פרשה צט, ח וז"ל: לא יסור שבט מיהודה, זה כסא מלכות (תהלים מה, ז) כסאך אלקים עולם ועד שבט מישור, אימתי, ומחוקק מבין רגליו, כשיבא אותו שהמלכות שלו, שכתוב בו (ישעי' כח, ג) ברגלים תרמסנה עטרת וגו', עד כי יבא שילה, מי שהמלכות שלו. ועוד.

(10) ראה בראשית רבה פ' פד, יז. ילקוט שמעוני רמז קנט. ועוד.

(11) זהר (סבא) משפטים דף צט, ב. לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת וירא ד"ה והנה בן לשרה אשתך (מובא בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק

ויהודה הי' הערב בעד בנימין כמו"ש⁶ אנכי אערבנו כו'.
ובחלקם נבנה בהמ"ק שבהמ"ק שייך לכל הי"ב שבטים
ולקח נ' מכל שבט כדורו"ל⁷, והוא בחלקם דיהודה ובנימין.
הרי שהם כוללים כל הי"ב שבטים, והיינו מה שיי"ב ר"ת
יהודה בנימין.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תיד
ראה תורת מנחם התווענדיזיות ה'תשמ"ו חלק ג' עמוד 67.

ביו"ד, והסופי תיבה דשם יעקב הוא אות "ב" רמז לשם "בנימין"
המתחיל באות "ב".

נמצא דהרמז ב"ראשי תיבות" דאותיות "אב" וכן באותיות "יב" הוא
בדומה ושווה, דכמו דאותיות "אב" מרמזו להאבות, ואות "א" הוא
האות הראשונה ד"אברהם" ואות "ב" הוא האות האחרונה ד"יעקב",
כן עד"ז הוא באותיות "יב" המרמזו להי"ב שבטים, דהעיקר מהשבטים
הוא יהודה ובנימין (המולל כולם כנ"ל), והאות "י" דיהודה מרמז
להאות הראשונה ד"יעקב" (המקור והשרש לכל השבטים), והאות
"ב" מבנימין מרמזו בהאות האחרונה דיעקב. וד"ל.

(16) בראשית מג, ט. ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב סימן לח. חלק
ג סימן עו.

(17) זבחים קטז, ב. ספרי פרשת נשא פסקא מב וז"ל: כתוב אחד אומר
(שמואל-ב כד, כד) ויקן דוד את חלקת הגורן בכסף שקלים חמשים,
וכתוב אחד אומר (דברי הימים-א כא, כה) ויתן דוד לארונה היבויסי
במקום שיקלי זהב מושקל שש מאות, כיצד יתקיימו שני מקראות
הללו, הן שנים עשר שבטים היו ולקח מכל אחד ונטל חמשים שקל
מכל שבט ושבת, נמצא שש מאות שקלים מכל השבטים. ע"ש. רש"י
פרשת ראה יב, יד.

בגוה כידוע, והמלך הראשון הי' שאול¹² מבנימין, ואחריו
דוד שמלכותו קיים¹³ לעולם מיהודה.

והי"ב שבטים נולדו מיעקב, היינו יהוד"ה בנימין¹⁴ שהם
מספר יעק"ב, והר"ת שלהם הוא הר"ת¹⁵ וס"ת דיעקב.

ב' סימן מז הערה (6).

וראה אור התורה פרשת מקץ (בראשית כרך ו) תתשג, ב וז"ל: ידוע
דבנימין הוא בחי' צדיק תחתון שהוא בחי' ומדרגת התשוקה שיש
בנבראים להתכלל במקורם א"ס ב"ה ואל אישך תשוקתך כו' שתשוקה
זו נק' צדיק תחתון, פי' התקשרות המקבל אל המשפיע (כמו"ש במ"א
ע"פ ושמתי כדכ"ד).

והנה מבואר בעץ חיים שער ל"ט] פ"ח שבחי' בנימין הוא בחי' ההוא
רוחא דשדי בגוה בביאה ראשונה כו', והענין כי עיקר הכח ויכולת
העלא' מ"ן שהמקבל מעלה מ"ן מבחי' תשוקה נפלאה להתכלל
במקורו הוא מצד השפע שכבר נשפע לו מן המשפיע שנשאר תמיד
רשימו ממונה בהמקבל, ומצד זה יהי' תשוקתו ליכלל בהמשפיע, כי
כל דבר חוזר למקורו ולכן רשימו זו גורמת בו התשוקה כו' ובחי' שפע
ורשימו זה זה הנק' רוחא דשדי בגוה ונק' צדיק תחתון שמקורו מבחי'
צדיק עליון שהוא בחי' התקשרות המשפיע להמקבל (כמו"ש במק"מ
פרשת ויצא דף קנ"ה ב' הרח"ו דשרש בנימין מבחי' יוסף כו' ע"ש).
וזהו שרש נשמת בנימין הצדיק ע"ש.

(12) ראה שמואל-א פרקים ט. י.

(13) ראש השנה כה, א. ראה לקוטי שיחות חלק כח עמוד 104 ואילך.
ועוד.

(14) יהוד"ה (בג' 30) + בנימין (152) = 182, כמספר יעק"ב. (לפעמים
כתוב בנימין בלי אות י' שני'. ראה וישלח לה, כד. במדבר א, לו. שם י,
כד. דברים לג, יב).

(15) הראשי תיבה דשם יעקב הוא אות "י" רמז לשם "יהודה" המתחיל

המשך ביאור למסכת קידושין ליום חמישי עמ' א

7 כסף: אֵלָא אִמְרַ מַר בַּר רַב אִשִּׁי, לֹא נִצְרְקָה אֵלָא לְעִיקָר וְבִינָא –
8 המכירה דאילונית, שהאב יכול למכור את בתו האילונית לאמה.
9 וְסָלְקָא דְעִיקָרָא אִמְיָא שֶׁרָק בַּת דְּאִתְיָא – שסופה להביא סימני נְעוּרִית,
10 הָיָה וְבִינָא – מכירתה חלה, אבל בת דלא אִתְיָא – שאין סופה להביא
11 סימני נְעוּרִית, לֹא הָיָה וְבִינָה וְבִינָא – לא תהיה מכירתה מכירה כלל,
12 כיון שאינה ראויה לצאת בנערות,

1 הוא, ומה סימנין של נערות שְׂאִין מוֹצִיאִין מִרְשוּת אָב, ומוֹצִיאִין
2 מִרְשוּת אִדּוֹן, בְּנֵרוֹת שְׂמוֹצִיאָה מִרְשוּת אָב, שהרי בפסוק (דברים כב
3 יט) נֹאמַר וְיָתְנָהּ לְאִבִּי הַנְּעָרָה, וכשהיא בוגרת אין לאביה רשות
4 בה, אִינּוּ דִּין שְׂמוֹצִיאָה מִרְשוּת אִדּוֹן, ולא צריך ללמוד מפסוק
5 שאילונית יוצאת בבגרות.
6 מר בר רב אשי מבאר דין אחר הנלמד מהפסוק ויצאה חנם אין

ילקוט גאולה ומשיח

הכל רמוז בתורה.

שפתי כהן

**יט, ח – ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך כאשר
נשבע לאבותיך ונתן לך את כל הארץ אשר דבר
לתת לאבותיך**

ב. ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך. פרשה זו הבטחה לעתיד¹, והוא מה שנאמר לאברהם בין הבתרים: לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת², ושם מונה והולך עשר עממין, כבשו השבעה בימי יהושע, ונשארו שלשה: קניז, וקדמוני, שלא כבשו מעולם אבל הם לעתיד. ולשון "ואם" לשון ודאי, ויורה על זה מה שאמר "כאשר נשבע", כלומר שבועה יש בדבר זה. וכמוהו ואם מזבח אבנים תעשה ל³, שהוא לשון ודאי, וכן אם כסף תלוה⁴, וכן ואם תקריב מנחת בכורים⁵, שהרי מצאנום בתורה במקום אחר מצוות בפני עצמן⁶, וזה יורה שלשון "אם" לשון ודאי הוא.

רבינו בחיי

**יט, יז – ועמדו שני האנשים אשר להם הריב
לפני ה' לפני הכהנים והשיפטים אשר יהיו
בימים ההם**

ג. ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'. יש לפרש דרומו על ימות המשיח, שיעמדו משה ואליהו עד כי יבא שילה זה משה, וכן אליהו מפורש בפסוק (מלאכי ג, י) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא גו', ואמרו רז"ל בברכות פרק אין עומדין (לא:): אר"א אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ואתה הסיבות את לבם אחורנית כו' ואר"א משה הטיח דברים כלפי מעלה, הנה שני אנשים אלו הטיחו דברים ורבו עם ה'. וז"ש ועמדו שני האנשים שלעתיד יעמדו אלו שני האנשים, אשר להם הריב לפני ה' שהטיחו דברים ורבו עם ה' מאהבת ישראל. ועל כן בר"ת וס"ת ועמדו שני האנשים אשר להם הריב תמצא אותיות משה ואליהו.

קול אליהו

**יז, יד-טו – כי תבוא אל הארץ אשר ה'
אלקיך נותן לך וירשתה וישבתה בה ואמרת
אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי
שום תשים עליך מלך אשר יבחר ה' אלקיך בו
מקרב אחיך תשים עליך מלך לא תוכל לתת
עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא**

א. כי תבוא אל הארץ וירשתה וישבתה בה. מגיד שאין לך רשות למנות מלך עד אחר י"ד שנה של כיבוש וחילוק כדי שלא יאמרו שהמלך כבשם ולא הקב"ה אלא ככל הגוים, לזה אחר שכבשום וידעו שהקב"ה כבשם כמו שאמר (דברים לא, ג) וידעת כי ה' אלקיך הוא עובר לפניך הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך, ואמרת אשימה עלי מלך, עתידין שתאמרו כן כי כן אמרו לשמואל שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים. שום תשים, שימה לשאול ושימה לדוד, ועל אלו נאמר אשר יבחר, בשניהם נאמר בחר, בשאול נאמר הראיתם כי בחר בו ה', ובדוד נאמר (תהלים עח, ע) ויבחר בדוד עבדו וגו'.

ויש עוד מלך שלישי ולא נאמר בו בחירה אחר שנחלקה מלכות בית דוד והמליכו לירבעם בן נבט, ועל זה השלישי רמז ואמר מקרב אחיך וגו' שלא הי' במעמד כל ישראל כי לא מלך כי אם על עשרה שבטים, עליו נאמר תשים עליך מלך, אתה תשים, וכן הי' שנאמר וישלחו ויקראו לירבעם וימליכו אותו, ולזה רמז השלישי, ולזה נזכר ב' פעמים מלך כנגד מלכי יהודה ומלכי ישראל.

עוד נאמר שאמר מקרב אחיך, רמז לאגריפס המלך שרצו לפסלו מן המלכות עד שדרשו מקרב אחיך הואיל ואמו מישראל מקרב אחיך קרינו ב¹, לזה אמר מקרב אפילו שאינו כולו מישראל אלא יש לו קורבה אחיך נקרא. מקרב אחיך תשים עליך מלך לא, ר"ת מאת עמל, פירוש בהכרח ולא ברצון ובחירה, וכן הוא אומר אתן לך מלך באפי, אמרו חז"ל זה שאול ואקח בעברתי זה צדקיהו מלך יהודה המלך האחרון שלקחו נבוכדנצר בעברתו של הקב"ה. עליך איש, ר"ת בגימ' ינא, וקראו נכרי על שעשה מעשה נכרי שהרג חכמי ישראל כדאיתא בקידושין פרק האומר, ולזה אמר אשר לא אחיך שלא עשה מעשה אחיך, איש נכרי אשר, ר"ת גי' בן.

לא אחיך הוא, ר"ת בגימ' כוזבא, שדמו כל חכמי ישראל שהוא מלך המשיח, לזה אמר אשר לא אחיך, אינו המשיח שאנו מצפים. עליך איש אשר, ס"ת כשר, כלומר מלך כשר הוא, לא קראו נכרי אלא בערך שאינו מלך המשיח, ומכאן תבין שכל מה שהי' עתיד להיות

(1) כפירוש הרמב"ן כאן (עמוד תלא-תלב).

(2) בראשית טז, יח.

(3) שמות כ, כה. וכן שם במכילתא פרשה יא ששלשה דברים הנזכרים כאן בדברי

רבינו הם כולן חובה.

(4) שם כב, כד.

(5) ויקרא ב, יד.

(6) מבואר במכילתא יתרו פרשה יא, ע"ש.

פרשת שופטים

~ יום ראשון כ"ו מנחם-אב ~

יח דנין ופרענין תמני לך בכל קריף די יי
אלהך יהב לך לשבטיך וידונן ית עמא דין
דקשט:

טז (יח) שופטים ושטרים תתן לך בכל שערך אשר
יהיה אלהיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם
משפט צדק:

שופטים ושטרים תתן לך לשבטיך, בכל שערך
אשר ה' אלהיך נתן לך. לשבטיך • מלמד
שמושיבין דנין לכל שבט ושפט, ובכל עיר ועיר.
ושפטו את העם וגו' • מנה דנין ממחים וצדיקים
לשפט צדק.

טז • שופטים ושטרים • שופטים. דנין הפוסקים
את הדין. ושטרים • (סנהדרין טז) הורדין את העם אחר
מצותם, שמכין וכופתין במקל ובכרצוה עד שיקבל
עליו את דין השופט. בכל שערך • (סנהדרין טז) בכל
עיר ועיר. לשבטיך • מוסב על: "תתן לך",

~ נקודות משיחות קודש ~

שזכינו שהקב"ה בחר ומנה בעל-בחינה, שמצד עצמו
הוא שלא בערך נעלה מאנשי הדור, שיהיה ה"שופט"ך
ו"יועץ"ך ונביא הדור, שיונה הנורא ויתן עצות בנוגע
לעבודת כל בני ישראל וכל האנשים דור זה, בכל עניני
תורה ומצות, ובנוגע להנהגת חיי היום-יום הכללי, גם
ב"כל דרכיך (דעהו)" ו"כל מעשיך (יהיו לשם שמים)",
עד – הנבואה העיקרית – הנבואה ש"לא תר לגאולה",
ותיכף ומיד ממש "הנה זה (משיח) בא".

(משיחת שבת פרשת שופטים תנש"א.
התוועדות שם כרך ד' עמ' 202-201)

הלימוד שישנו לכל אחד בעמדתו בשבת פרשת שופטים
בדורנו זה ובפרט בזמן האחרון, הרגעים האחרונים
דהגלות – שצריכה להיות עבודה בהתאם, מדה כנגד
מדה למצב הגאולה:
לפרסם אצל עצמו ואצל אלו שאליהם אפשר להגיע –
שצריכים לקבל על עצמם (ביתר חוזק) את ההוראות
ועצות ד"שופט"ך ו"יועץ"ך שבידורנו – "מאן מלכי
רבנו" בכלל, ובפרט נשיא דורנו – הבא בהמשך
לרבותינו נשיאנו שלפניו – שופט דורנו, ויועץ דורנו,
ונביא דורנו...
ישנה ההוראה בנ"ל, שצריכים לפרסם לכל אנשי הדור,

יט לא תצלי דין לא תשתמודע אפין ולא
תקבל שחדא ארי שחדא מעור עיני
חכימין ומקלקל פתגמי תריצין:

יט) לא תתה משפט לא תכיר פנים ולא תתקח
שחד פי השחר יעור עיני חכמים ויסלף דברי
צדיקים:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יכרית המעות: בכל שערך. וכן
מצאנו שעשה יהושפט: לשבטיך.
בכל שער שבט ושפט: ושפטו את
העם. שב אל השופטים: תורה יט
(יט) לא תשה משפט. עם כל אחד

תשאל מהחוקים והמשפטים זה לא
יספיק לך עד שיהיו לך שופטים בכל
שערך ושטרים הם המושלי מגזרת
שופט ומושל וכן משטרו בארץ
והשעם פי השופט ישפוט והשופט

יח) אע"פ שכל מצוה ומצוה עומדת
בפני עצמה יש כדמות דרש להדבק
הפרשיות: וטעם שופטים. אע"פ
שאתה חייב ללכת שלשה פעמים
למקום הכהנים משרתי המקדש ושם

טענותיו. ולא-תקח שחד • (ספר) אפלו לשפט צדק. **פי השחד יעור •** (כתובת קה) משקבל שחד ממנו, אי אפשר שלא יטה את לבבו אצלו להפך בזכותו. **דברי צדיקים •** דברים המצדקים, משפטי אמת.

כ"י • לא-תטה משפט • כמשמעו. לא תפיר פנים • אף בשעת הטענות, אזהרה לדון שלא יהא רך לזה וקשה לזה, אחד עומד ואחד יושב, לפי שפשוואה זה שהדין מכבד את חברו, מסתתמין

כמשפט קשטא תהי רדיף בדיל דתיחי ומיתר ית ארעא דיי אלהי יהב לך:

(כ) צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את-הארץ אשר-יהיה אלהיך נתן לך: ם

מנוי הדינין הפשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן.

כ"י • צדק צדק תרדף • (ספר) סנהדרין לב) הלך אחר בית-דין יפה. למען תחיה וירשת • כדאי הוא

כא לא תצוב לך אשרת כל אילן בסטר מדבחה דיי אלהי די מעבד לך:

(כא) לא-תטע לך אשרה כל-עץ אצל מזבח יהוה אלהיך אשר תעשה-לך:

ה' אלהיך • אזהרה לנוטע אילן ולבונה בית בהר הבית.

כ"י • לא-תטע לך אשרה • לחיבו עליה משעת נטיעתה, ואפלו לא עברה, עובר ב'לא תעשה' על נטיעתה. לא-תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח

כב ולא תקים לך קמא די סגי יי אלהיך:

(כב) ולא-תקים לך מצבה אשר שגא יהוה אלהיך: ם

חק היתה לפנענים. ואף-על-פי שהיתה אהובה לו בימי האבות, עכשו שגאה, מאחר שעשאוה אלו חק לעבודת-כוכבים.

כ"י • ולא-תקים לך מצבה • מצבת אבן אחת, להקריב עליה אפלו לשמים. אשר שגא • מזבח אבנים ומזבח אדמה צוה לעשות, ואת זו שגא, כי

א לא תכוס קדם יי אלהיך תור ואמר די יהי בה מוקא כל מדעם פיש ארי מרחק קדם יי אלהיך הוא:

יז (א) לא-תזבח ליהוה אלהיך שור ושה אשר יהיה בו מום כל דבר רע כי תועבת יהוה אלהיך הוא: ם

כ"י • לא-תזבח וגו' כל דבר רע • (ספר) אזהרה למפגל בקדשים על-ידי דבור רע, ועוד נדרשו בו שאר דרשות ב'שחיטת קדשים' (זבחים לו ב).

כ"י • לא-תזבח וגו' כל דבר רע • (ספר) אזהרה למפגל בקדשים על-ידי דבור רע, ועוד נדרשו בו שאר דרשות ב'שחיטת קדשים' (זבחים לו ב).

בארי ישתבח בינה בחדא מקוריה דיי אלהיך יהב לך גבר או אתתא די יעבד ית דביש קדם יי אלהיך למעבר על קימה:

(ב) כ"י • לא-תזבח וגו' כל דבר רע • (ספר) אזהרה למפגל בקדשים על-ידי דבור רע, ועוד נדרשו בו שאר דרשות ב'שחיטת קדשים' (זבחים לו ב).

כ"י • לעבר בריתו • אשר כרת ה' אתכם שלא לעבד עבודת-כוכבים.

כ"י • לעבר בריתו • אשר כרת ה' אתכם שלא לעבד עבודת-כוכבים.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) לא תזבח לה' אלהיך. הנה פאשר הנזכר והמזבח הנזכר **כי גם הוא אסור לזבוח לשם כל בעל מום: כל דבר רע. פירוש מום: כי תועבת. כטעם הקריבהו נא לפחתך ויש עונש לזבחו ואין עונש לאשר איננו זוכה כלל חוץ מהחייב:** תורה ב **(ב) כ"י • לעבר בריתו •** אשר כרת ה' אתכם שלא לעבד עבודת-כוכבים.

זו הירושה והדבר שיתחיל השופט לדקדק הוא על עבודת גילולים המפורסם בתחלה כמו לא תטע לך אשרה כי בן משפט ע"ג אחר אחת בתוך: תורה כא **(כב) ולא תקים לך מצבה. לע"ג** והעד אשר שגא רק מצבה שלא לע"ג איננה אסורה והעד הנאמן בפרישת וישלח יעקב: תורה א

מהשופטים ידבר: תפיר. פירשתי בפסוק לא תפירו פנים כמשפט: תורה כ **(כ) צדק צדק. עם בעלי הריב ידבר** וטעם שני פעמים לדבר צדק שריות בו או יפסיד או פעם אחר פעם כל ימי היותך או לחזוק: למען תחיה. עם הבאים אל הארץ ידבר: וירשתה. עם בגיהם ידבר ויהטעם שתעמוד לך

גוֹאֲזַל וּפְלֹחַ לְטַעֲנוֹת עַמְּמָא וּסְגִיד לְהוֹן
וּלְשִׁמְשׁ אוֹ לְסִיְהָרָא אוֹ לְכָל חִילִי שְׁמִיָּא
דִּי לֹא פִקְדִית:

(ג) וַיִּלְךָ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם
וּלְשִׁמְשׁ אוֹ לְיָרֵחַ אוֹ לְכָל־צִבְאָה הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר
לֹא־צִוִּיתִי:

כ"ט - אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי • לְעִבְדָם (מגילה ח)

דִּיחֻוּיִן לָךְ וְתִשְׁמַע וְתִתְפַּעַע יָאוֹת וְהָא
קִשְׁטָא בְּנִן פִּתְגָמָא אֲתַעֲבִידַת תּוֹעֲבָתָא הָדָא
בִּישְׂרָאֵל:

(ד) וְהִגִּדְלָךְ וְשִׁמְעַת וּדְרִשְׁתָּ הַיָּמֹב וְהִנֵּה אִמַּת
נִכּוֹן הַדְּבָר נַעֲשֶׂיתָה הַתּוֹעֲבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל:

כ"ט - נִכּוֹן • מִכּוֹן הַעֲדוֹת.

ה וְתִפְקִי יָת גְּבָרָא הֵהוּא אוֹ יָת אֲתַתָּא הֵהִיא
דִּי עֲבָדוּ יָת פִּתְגָמָא בִּישְׁאָה הָדִין לְתַרַע בֵּית
דִּינָךְ (לְקַרְוִיד) יָת גְּבָרָא אוֹ יָת אֲתַתָּא
וְתַרְגָּמֵנּוּן בְּאַבְנֵיָא וַיִּמּוֹתוּן:

(ה) וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה
הַהִוא אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַדְּבָר הַרָע הַזֶּה אֶל־שַׁעְרֶיךָ
אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתֶּם בָּאבָנִים וּמָתוּ:

"שַׁעְרֶיךָ" לְמַטָּה וְנֶאֱמַר "שַׁעְרֶיךָ" לְמַעְלָה, מַה
הָאֱמֹר לְמַעְלָה, שַׁעַר שַׁעֲבָד בּוֹ, אִף
"שַׁעְרֶיךָ" הָאֱמֹר לְמַטָּה, שַׁעַר שַׁעֲבָד בּוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ:
'לְקַרְוִיד'.

כ"ט - וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא וְגו' אֶל שַׁעְרֶיךָ
וְגו' • הַמִּתְרַגֵּם "אֶל שַׁעְרֶיךָ": 'לְתַרַע בֵּית דִּינָךְ',
טוֹעָה, שֶׁכֵּן שָׁנִינוּ: (ספרי) "אֶל שַׁעְרֶיךָ", זֶה שַׁעַר
שַׁעֲבָד בּוֹ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא שַׁעַר שֶׁנֶּדּוֹן בּוֹ? נֶאֱמַר

וְעַל מִימַר תְּרִין סִהְדִין אוֹ תִלְתָּא סִהְדִין
יִתְקַטֵּל דְּחִיב קְטוּל לֹא יִתְקַטֵּל עַל מִימַר
סִהֲדָא חֵד:

(ו) עַל־פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוֹמַת הַמֶּת
לֹא יוֹמַת עַל־פִּי עַד אֶחָד:

לְשָׁנִים, מַה שְׁנַיִם עֵדוֹת אַחַת, אִף שְׁלֹשָׁה עֵדוֹת
אַחַת, וְאֵין נַעֲשִׂין זִמְמִין עַד שִׁיזְמוּ כֻלָּם (מכות ו).

כ"ט - שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה • אִם מִתְקַיֶּמֶת עֵדוֹת
בְּשָׁנִים, לְמַה פֶּרֶט לָךְ בְּשִׁלְשָׁה? לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה

וְיָדָא דְּסִהְדֵיָא תְּהִי בֵּה בְּקַדְמִיתָא לְמִקְטִלָּה
וְיָדָא דְּכָל עֲמָא בְּבִתְרִיתָא וְתַפְּלִי עֲבָד דְּבִישׁ
מִבִּינָךְ:

(ז) יָד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ בְּרֹאשָׁנָה לְהַמִּיתוֹ וְיָד
כָּל־הָעָם בְּאַחֲרָנָה וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבֶּךָ: פ

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

בַּתּוֹרָה אִם תִּקּוּבַל עֲדוֹת הַשָּׂאָר
וְהָאִשָּׁה וְעֲדוֹת אוֹיְבֵי הַמֶּת וְיֵשׁ אוֹמְרִים
אִם הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים מִכְּחִישִׁים שְׁנֵי
עֵדִים הַשְּׁלִישִׁי יִכְרַע לְזָכוֹת אוֹ לְחֻבָּה
וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁנַיִם עֵדִים מִהֶחָכְמִים
וּשְׁלֹשָׁה מִהָאֲחֵרִים וְגַם אֲנַחְנוּ צְרִיכִים
בְּעַל פְּרָחְנוּ לְדִבְרֵי הַקְּבָלָה: תורה ז
(ז) יָד הָעֵדִים. יָד כָּל אֶחָד מִהָעֵדִים
וְכֵן וַיִּמָּס לְכָב הָעָם וְרַבִּים כֵּן: וּבַעֲרָתָה.
פִּירְשֵׁתִּי: תורה ח

הַיָּטֵב תִּרְה לִי וְהוּא מַעֲט רַחוּק מִגְּזֵרַת
טוב: תורה ה
(ה) וּסְקַלְתֶּם בְּאַבָּנִים. זֶה אוֹ זֹאת
כְּמוֹ בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אוֹתוֹ וְאֲתֵהֶן וּבַעֲבוּר
שָׂאֲמֹר וְהוֹגֵד לָךְ בִּסְתֵּר וְשִׁמְעַת הַדְּבָר
בְּגִלּוֹי הוֹצֵרְךָ לְפָרֶשׁ אַע"פ שֶׁהוֹגֵד לָךְ
וְשִׁמְעַת לֹא יוֹמַתוּ רַק ע"פ שְׁנַיִם
עֵדִים: תורה ו
(ו) אוֹ שְׁלֹשָׁה עֵדִים. מִקְבָּלִים עֲדוֹת
שְׁנַיִם עַל דַּעַת הַגָּאוֹן וְהִנֵּה לֹא פִּירֵשׁ

הָאִשָּׁה אֲצֵל הַמִּזְבֵּחַ שֶׁהִיא בְּפִרְהָסָא
לְכָל שֶׁב לְהַזְהִיר עַל הַחֵיד עַל עֲבוֹדַת
גִּילּוּלִים: לְעַבּוֹר בְּרִיתוֹ. הַפֶּן
לְהַעֲמִידוֹ. דִּקְדוּק וַיִּשְׁתַּחֲוֶה. בְּסִפּוֹ
הִסְוֹד: תורה ג
(ג) אֱלֹהִים אֲחֵרִים. פְּסִילִים מַעֲשֶׂה
בְּגִי אָדָם: וְלְשִׁמְשׁ וְלִיְרֵחַ וּלְצִבְאָה
הַשָּׁמַיִם שֶׁהֵם מַעֲשֶׂה אֱלֹהִים: אֲשֶׁר
לֹא צִוִּיתִי. לְעִבְדָם וְאִם הֵם מַעֲשִׂי:
תורה ד
(ד) וְדִרְשָׁתָּ הַיָּטֵב. מָאָד מָאָד וְכֵן

(ח) כִּי יִפְּלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין-דָּם לְדָם בֵּין-דִּין לְדִין וּבֵין גֹּנֵעַ לְגֹנֵעַ דְּבָרֵי רִיבֹת בְּשַׁעֲרֶיךָ וְקָמַת וְעָלִית אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:

ח ארי יתכסי מנף פתגמא לדינא בין דמא לדמא בין דינא לדינא ובין מכפש סגירו למכפש סגירו פתגמי פלגמא דינא בקרניך ויתקום ותפק לאתרא די יתראי יי אלהך
בה:

טמא לגנע טהור. דברי ריבת. שיהיו חכמי העיר חולקים בדבר: זה מטמא וזה מטהר, זה מחיב וזה מזהב. וקמת ועלית. (סנהדרין פז) מלמד שבית המקדש גבה מכל המקומות.

כ"ט כי יפלא • כל הפלגה' לשון הכדלה ופרישה, שהדבר נבדל ומבסה ממך. בין-דם לדם. (ספרי. סנהדרין פז) בין דם טמא לדם טהור. בין-דין לדין. בין דין ופאי לדין חביב. ובין גנע לגנע. בין גנע

ט ותייתי לות כהניא לואי ולות דינא די יהי פיומא האנני ותתבע ויתווין לך ית פתגמא דדינא:

(ט) וּבָאתְ אֶל-הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל-הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְדִרְשָׁתָּ וְהִגִּידוּ לָךְ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט:

אינו כשאר שופטים שהיו לפניו, אתה צריך לשמע לו, אין לך אלא שופט שבימך.

כ"ט הפהנים הלויים • הפהנים שיצאו משבט לוי. ואל-השפט אשר יהיה בימים ההם • (ספרי) אפלו

י ותעבד על מימר פתגמא די יתווין לך מן אתרא ההוא די יתראי יי ותטר למעבד ככל די ולפנך:

(י) וְעָשִׂיתָ עִלְפֵי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ מִן-הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשִׁמַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֹךְ:

יא על מימר אורייתא די ולפנך ועל דינא די יימרון לך תעבד לא תסטי מן פתגמא די יתווין לך זמינא ושמאלא:

(יא) עִלְפֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יֹרֹךְ וְעַל-הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָךְ תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן-הַדָּבָר אֲשֶׁר-יִגִּידוּ לָךְ יָמִין וּשְׂמָאל:

יב וכל-שכן שאומר לך על ימין – ימין, ועל שמאל – שמאל.

כ"ט ימין ושמאל • (ספרי) אפלו אומר לך על ימין שהוא שמאל, ועל שמאל שהוא ימין,

יב וגבר די יעבד ברשע בדיל דלא לקבלא מן כהנא דקאם לשמשא תמן קדם יי אלהך או מן דינא ויתקטל גברא ההוא ויתפלי עבד דביש מישראל:

(יב) וְהָאִישׁ אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה בְּזוֹן לְבַלְתִּי שֹׁמֵעַ אֶל-הַכֹּהֵן הַעֹמֵד לְשֵׁרֵת שֵׁם אֶת-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל-הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל:

יג וכל עמא ישמעון ויראו ולא יידון עוד: עוד:

(יג) וְכָל-הָעָם יִשְׁמְעוּ וִירְאוּ וְלֹא יִיָּדוֹן עוֹד: ׀

כ"ט וכל-העם ישמעו • (סנהדרין פט) מכאן שממיתנים לו עד הרגל, וממיתין אותו ברגל.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

השופט. במקום שיהיה: תורה י
(יא) על פי התורה אשר יורוך. בדבר המופלא: תורה יב
(יב) ומת האיש ההוא. בית דין ימיתוהו והטעם וכל ישראל ישמעו ויראו וכאשר הזכיר השופט באר

כמו פצע וחבורה והפיל דברי ריבות: וקמת ועלית. פירשתי: תורה ט
(ט) הפהנים הלויים. כאשר פירשתי כי יש כהנים שאינם מייחוס לוי: ואל השופט. הוא המלך שכתב משנה התורה מיד הפהנים: ואל

(ח) כי יפלא ממך דבר. עם השופט ידבר בעבור היות עדות שנים להמית המת וזה פי' בין דם לדם בין דם נקי לדם חייב: ומלת יפלא. כמו היפלא מה' דבר ויש מפורש: בין דין לדין. בממון. בין גנע לגנע.

~ יום שני כ"ז מנחם-אב ~

יִדְאִי תַעֲוֹל לְאַרְעָא דִּינִי אֱלֹהֶךָ יְהִי לָךְ
וְתִירְתָּה וְתִתֵּב בָּהּ וְתִימְרִי אֲמַנִי עָלֶי מִלְכָּא
כָּכָל עַמְמֵינָא דִּי בְּסַחְרֵינִי:

(יד) כִּי־תִבְאֵ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ
וְיִרְשָׁתָהּ וְיִשְׁבַּתָּהּ בָּהּ וְאָמַרְתָּ אִשְׁמִיָּה עָלֶי מֶלֶךְ
כָּכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתִי:

טו מַנְאָה תִּמְנִי עָלֶיךָ מִלְכָּא דִּי יִתְרַעֲי יִי
אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מִגּוֹ אַחִיךָ תִּמְנִי עָלֶיךָ מִלְכָּא לִית
לָךְ רִשּׁוֹ לְמַנְאָה עָלֶיךָ גְּבֵר נֹכְרִי דִּי לֹא
אַחוּף הוּא:

(טו) שָׁוִם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקֶּרֶב אַחִיךָ תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא
תֹכֵל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נֹכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אֶחָיִךְ הוּא:

~ נקודות משיחות קודש ~

מהות תפקידו של המלך

הַקֶּבֶ"ה, וְהַמֶּלֶךְ בְּשֶׁר־וְדָם הוּא מִמְצָע הַמְּגִלָּה מִלְכוּתוֹ
יִתְבָּרֵךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, שֵׁשׁ בָּזָה ב' אופנים:

(א) כְּשֶׁבִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חָסַר הַבְּטוּל לַהֲקֶבֶ"ה כְּדָבְעִי, זְקוּקִים
לְמֶלֶךְ שִׁמְשִׁיף בָּהֶם הִירָאָה וְהַבְּטוּל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ. (ב)
כְּשֵׁשׁ לָהֶם הַבְּטוּל וְהִירָאָה, הַמֶּלֶךְ מִמְשִׁיף בָּהֶם דְּרוֹגוֹת
נַעֲלוֹת יוֹתֵר בְּגִלּוּי אֱלֻקוֹת, וְעַל־יְדִיָּוָה, יִרָאָה וּבְטוּל
שֶׁלְמַעֲלָה מִמְּדֻרְגָּתָם מִצִּד־עֲצָמָם.

וּבָזָה יוֹכֵן, דִּשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא רָצָה שְׁמַצֵּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה
בְּאִפְּן שִׁיְהִיָּה לָהֶם יִרְאָת שָׁמַיִם מִצִּד־עֲצָמָם, וְיִצְטָרְכוּ
לְמֶלֶךְ רַק כְּדִי לְהַמְשִׁיף בָּהֶם יִרָאָה נַעֲלִית מִהַשְׁגָּתָם,
וְכִשְׁבִּקְשׁוּ "מֶלֶךְ לְשִׁפְטָנוּ כָּכָל הַגּוֹיִם", שִׁיִּמְנַע הַמְצָב שֶׁל
אִישׁ אֶת רָעָהוּ חַיִּים בְּלַעֲזוֹ, הָרִי זֶה מוֹרָה שֶׁחָסַר לָהֶם
בִּירְאָת שָׁמַיִם, וְלָכֵן אָמַר הַקֶּבֶ"ה "כִּי אוֹתִי מֵאֲסוּ גוֹ".

אֲמַנֵּם לְמִרוֹת זֹאת, הַסִּפִּים הַקֶּבֶ"ה לְבַקֶּשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
"תִּנָּה לָנוּ מֶלֶךְ", מִכֵּיִן שֶׁפָּאֲשֵׁר חָסַר לִיהוּדֵי בִּירְאָת
שָׁמַיִם, מֵאִיזוֹ סִבָּה שֶׁתִּהְיֶה, אִי־אֶפְשָׁר לְחַכּוֹת עַד שֶׁיִּקְבֹּל
עָלָיו מִלְכוּתוֹ, אֲלֹא מִיִּד צָרִיךְ לְמַנּוֹת עָלָיו מֶלֶךְ, עַד
שֶׁבִּסְפוֹ יִגִּיעַ גַּם לְדִרְגָּה הַשְּׁנִיָּה בְּתַפְקִיד הַמֶּלֶךְ.

(על־פי לְקוּטִי־שִׁיחוֹת חֶלֶק כ"ד עמוד 104 – מִתּוֹךְ 'לְקִרְאָת שְׁבַת')

שָׁוִם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ (יז, טו)

יְדוּעָה הַשְּׂאֵלָה עַל מַה שֶּׁאָמַר הַקֶּבֶ"ה לְשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא
כְּשֶׁשָּׂאֵלוֹ יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ "תִּנָּה לָנוּ מֶלֶךְ" – "אוֹתִי מֵאֲסוּ".
דְּלִכְאוּרָה הִיא אַחַת מִהַמְצוֹת שֶׁצִּוָּה הַקֶּבֶ"ה אֶת יִשְׂרָאֵל
בְּכִנְיֻסָּתָן לְאַרְצָן? וְלֹא־יָדָה אִם זֶה אֲכֵן דָּבָר בְּלִתִּי רָצוֹי,
מִדּוּעַ צִוָּה הַקֶּבֶ"ה לְשְׁמוּאֵל לְמַלְאֵת אֶת בִּקְשָׁתָם שֶׁל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּלְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ?

מִבְּאֵר בְּחִסְדוֹת דְּבִמְנוֹי מֶלֶךְ יִשְׁנֵם ב' אופנים, זֶה לְמַעֲלָה
מִזֶּה: (א) לְפַעַל שֶׁהִנְהִיגַת הַמְּדִינָה תִּהְיֶה כְּדָבְעִי, וְכִלְשׁוֹן
הַמְשָׁנָה "אֲלֵמָלָא מוֹרָאָה שֶׁל מִלְכוּת, אִישׁ אֶת רָעָהוּ חַיִּים
בְּלַעֲזוֹ" דָּגֵם כְּשֶׁבִּשְׁכַּל מִכֵּיִן שֶׁהִנְהִיגוּ צָרִיכָה לִהְיוֹת
כְּדָבְעִי, עֲדִין אֵין זֶה מִסְפִּיק, שֶׁפֶּן "הַעֲזִין רוֹאָה וְהַלֵּב
חוֹמֵד", וְרַק עַל־יְדֵי יִרְאָת הַמֶּלֶךְ יִתְנַהֵג בְּדֶרֶךְ הַיֶּשֶׁר. (ב)
כְּשֶׁהַמֶּלֶךְ שֹׁלֵט עַל הַלֵּב בְּתִמְדוּת, אֵין צָרִיךְ בְּמִנּוֹי מֶלֶךְ
לְהַנ"ל, אֲלֹא שֶׁהַמֶּלֶךְ מִצִּד גִּדֹּל מַעֲלָתוֹ שֶׁ"מִשְׁכָּמוֹ וּמַעֲלָה
גְּבוּהָ מִכָּל הָעָם" מִכֵּיִן דְּבָרִים שֶׁהָעָם מִצִּד־עֲצָמָם אֵינֶם
יְכוּלִים לְהַכִּין, וְעַל־יְדֵי פְקוּדוֹתָיו גַּם אֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה
מִתְנַהֲגִים כְּפִי הַבְּנִתוֹ.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁמִּלְכָּם וְאַדוֹנָם הוּא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַמְשַׁפְּטִים שֶׁהוּא חַיִּיב לְשַׁמְרָם:
תורה יג
(טו) שָׁוִם תִּשִּׂים. רְשׁוֹת אֲשֶׁר יִבְחַר
ע"פ נְבִיא אוֹ מִשְׁפֵּט הָאוּרִים וְהַשֵּׁעַם
לֹא אֲשֶׁר תִּבְחַר אֹתָהּ: לֹא תֹכֵל.
מִדְּרָךְ הָאֲמָת לֹא אֶחָיִךְ שֶׁאֵינָנוּ

מִמְשַׁפְּחַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֲדוֹמִי אֶע"פ
שֶׁכְּתוּב בּוֹ אֶחָיִךְ וּבַעֲבוּר כִּי הַסּוֹסִים
בְּיָמִים הָהֵם הָיוּ מוֹצִיאִים מִמְּצָרִים
וְהָעַד דְּבָרֵי שְׁלֵמָה וְתַצֵּא מִרְכָּבָה
מִמְּצָרִים וְהִנֵּה יִצְטָרֵךְ לְמַעַן הַרְבּוֹת

סוֹסִיו שִׁיִּחְטִיא הָעָם לְשׁוּב אֶל מִצְרָיִם
וְזֶה דְּבָר בְּרוּר כִּי הַשֵּׁם גָּאֵל מִשֵּׁם
וּבְשׁוּבָם יִחְלְלוּ הַשֵּׁם וְאוֹרֵי הַנָּבִיא
בְּסִפְנֵת הַנֶּפֶשׁ בְּרַח לְשֵׁם גַּם יִמְקִיֶּהוּ
כְּעַל כְּרָחוּ הַלֵּךְ לְשֵׁם: תורה טו

טז לחוד לא נסגי לה סוסון ולא יתב ית
עמא למצרים בדיל לאסגאה לה סוסון וי
אמר לבון לא תוספון למתוב בארח הדא
עוד:

(מז) רַקן לֹא־יִרְפֶּה־לוֹ סוּסִים וְלֹא־יָשִׁיב אֶת־הָעַם
מִצְרֵימָה לְמַעַן הַרְבוֹת סוּם וַיְהוּה אָמַר לָכֶם לֹא
תִסְפּוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד:

ותצא מרפכה ממצרים בשש מאות פסך וסוס
בחמשים ומאה."

כ"י◀ לֹא־יִרְפֶּה־לוֹ סוּסִים • (סנהדרין כא) אֵלָּא כְּדִי
מִרְפַּכְתּוֹ, שְׁלֹא יָשִׁיב אֶת הָעַם מִצְרֵימָה, שֶׁהַסּוּסִים
בָּאִים מָשֶׁם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁלְמָה (מלכים־א י'): "וַתַּעֲלֶה

יז ולא נסגי לה נשין ולא יטעי לבה וכספא
ודרבא לא נסגי לה לחדא:

(יז) וְלֹא יִרְפֶּה־לוֹ נָשִׁים וְלֹא יִסּוֹר לִבּוֹ וְכֶסֶף וְזָהָב
לֹא יִרְפֶּה־לוֹ מָאָד:

לא ירפה-לו מאד • (סנהדרין כא) אֵלָּא כְּדִי לִיתֵּן לְאַכְסֵנְיָא
(ספרים אחרים: לאפסנא) •

כ"י◀ וְלֹא יִרְפֶּה־לוֹ נָשִׁים • אֵלָּא שְׂמוּנָה עֲשָׂרָה,
שֶׁמִּצִּינוּ שֶׁהָיוּ לוֹ לְדוֹד שֵׁשׁ נָשִׁים, וְנֶאֱמַר לוֹ (ש"ב יב):
"וְאִם מַעַט, וְאִסְפָּה לָךְ כְּהֵנָּה וְכֵהֵנָּה". וְכֶסֶף וְזָהָב

יח ויהי כמתבה על פרסא מלכותה ויכתוב
לה ית פתשגן אורייתא הדא על ספרא מן
קדם כהניא לואי:

(יח) וַהֲיָה כְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּא מַמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ
אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מַלְפָּנֵי הַכְּהֹנִים
הַלְוִיִּם:

ואחת שנכנסת ויוצאת עמו. ואונקלוס תרגם:
"פתשגן". פתר "משנה", לשון שגון ודבור.

כ"י◀ וַהֲיָה כְּשִׁבְתּוֹ • אִם עֲשֵׂה כֵּן, כְּדִאי הוּא
שֶׁתַּחֲקִים מַלְכוּתוֹ. אֶת־מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה • (סנהדרין שם)
שְׁתֵּי סִפְרֵי תוֹרָה: אַחַת שֶׁהִיא מִנְחַת בְּבִית גִּזְיוֹ,

יט ויהי עמה ויהי קרי בה כל יומי חייה
בדיל דילף למדחל קדם יי אלהה למשר ית
כל פתגמי אורייתא הדא וית קימא האלין
למעדהון:

(יט) וַהֲיָהָ עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל־יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד
לִירְאָהָ אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת־כָּל־דְּבָרֵי
הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשֹׂתָם:

כ"י◀ דברי התורה • כמשמעו.

כ בדיל דלא ירים לבה מאחיהי ובדיל דלא
יסטי מן תפקדתא מינא ושמאלא בדיל
דיורך יומין על מלכותה הוא ובנוהי בגו
ישראל:

(כ) לְבַלְתִּי רוּם־לִבּוֹ מֵאֲחָיו וּלְבַלְתִּי סוֹר מִן
הַמִּצְוָה יְמִין וּשְׂמֹאל לְמַעַן יֹאדִיר יָמִים עַל־
מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: ׀

אכן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יט) וַהֲיָהָ עִמּוֹ. הַתּוֹרָה: וְקָרָא בּוֹ.
בספר: לִירְאָהָ. הוּא בַּעֲצָמוֹ: לְשֹׁמֵר
אֶת כָּל דְּבָרֵי. כִּי הוּא יִתֵּן הַמִּצְוֹתִים
בְּכַחוֹ: תוֹרָה כ
(כ) לְבַלְתִּי רוּם לִבּוֹ. אִם הָיָה חֶפְשִׁי
מֵהַמִּצְוֹת: וּלְבַלְתִּי סוֹר. כִּי אִם לֹא
יִלְמַד לֹא יָדַע מַה הַמִּצְוָה וּשְׁכָרוֹ לְמַעַן
יֹאדִיר יָמִים: תוֹרָה א

אֶהְבֹתוֹ לְמִמּוֹן הַתַּרְעֻמוֹ עָלָיו יִשְׂרָאֵל
וְאִמְרוּ אֲבִיךָ הַכְּבִיד אֶת עוֹלָנוּ וְיִשׁ
אוֹמְרִים בַּעֲבוּר הַבְּנֵינִים הַתַּרְעֻמוֹ וְאִין
זֶה אֲמַת כִּי הִנָּרִים בְּנוֹ הַבִּית כִּי כֵן
כְּתוּב וְהִנֵּה אֲדוֹנֵיהֶם שֶׁהָיָה עַל הַמַּס
רָקְמוֹהוּ בְּמוֹתוֹ: תוֹרָה יח
(יח) וַהֲיָה כְּשִׁבְתּוֹ. בְּתַחֲלַת מַלְכוּתוֹ:
מִשְׁנֵה. נִסְחָה שְׁנִית: תוֹרָה יט

טז) לֹא תוֹסִיפוּן. מִצְוָה הָיְתָה וְלֹא
נִקְתְּבָה וְיִשׁ אוֹמְרִים מִשְׁעֵם לֹא תוֹסִיפוּ
לְרֹאוֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם וְזֹאת דֶּרֶךְ
אַחֲרָת: תוֹרָה יז
יז) וְלֹא יִסּוֹר לִבּוֹ. כִּי גִלָף אַחֲרֵי
תְּאֻתּוֹ: וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יִרְפֶּה לוֹ.
שְׁלֹא יַעֲנִישׁ אֶת יִשְׂרָאֵל וְהִנֵּה שְׁלֹמָה
שָׁנַת הַכֶּסֶף כְּאֲבָנִים בִּירוּשָׁלַיִם מִרְב

שיעור יומי ליום שלישי כ"ח מנחם-אב ושנים מקרא ואחד תרגום - יח - פרשת שופטים

עא

כ"י וְלִבְלֹתִי סוּר מִן־הַמַּצֹּחַ • אֶפְלוּ מַצֹּחַ קֵלָה שֶׁל נָבִיא. לְמַעַן יֵאָרִיךְ יָמִים • מְכַלֵּל הֵן אֶתָּה שׁוֹמֵעַ לֹא, וְכֵן מַצִּינוּ בְּשֹׂאֵל, שְׂאֹמֵר לוֹ שְׂמוּאֵל: (שְׂמוּאֵל א' י) "שִׁבְעַת יָמִים תִּחַל עַד בּוֹאֵי אֵלֶיךָ לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת", וּבְתֵיב (שם ג'): "וַיִּוָּחַל שִׁבְעַת יָמִים", וְלֹא שְׂמֵר הִבְטָחְתָּ לְשֹׁמֵר כָּל הַיּוֹם, וְלֹא הִסְפִּיק לְהַעֲלוֹת

הַעֲלָה, עַד שֶׁבֹא שְׂמוּאֵל וְאָמַר לוֹ: "נִסְכַּלְתָּ (בְּאִשֶּׁר) לֹא שְׂמֵרְתָּ וְגו' וְעַתָּה מִמְּלַכְתְּךָ לֹא־תָקוּם" (שם), הָא לְמַדְתָּ, שֶׁבְּשִׁבִיל מַצֹּחַ קֵלָה שֶׁל נָבִיא, נִעְנַשׁ. הוּא וּבְנָיו • (הַרְרִית יא) מַגִּיד שֶׁאֵם בָּנוּ הִגּוֹן לְמַלְכוּת, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם.

~ יום שלישי כ"ח מנחם-אב ~

יח (א) לֹא־יִהְיֶה לַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל־שֶׁבֶט לְוִי חֵלֶק וְנִחְלָה עִם־יִשְׂרָאֵל אִשִּׁי יִהְיֶה וְנִחְלָתוֹ יֵאָבְלוּ:

א לא יהי לכהנאי לואי כל שבטא דלוי חלק ואחסנא עם ישראל קרפניא דין ואחסנתה ייכלין:

(ב) וְנִחְלָה לֹא־יִהְיֶה־לוֹ בְּקֶרֶב אָחִיו יִהְיֶה הוּא נִחְלָתוֹ בְּאִשֶּׁר דְּבַר־לוֹ: ם

ב ואחסנא לא יהי לה בגו אחוהי מתנן דיהב לה יי אנון אחסנתה קמא די מליל לה:

כ"י וְלֹא כָּל־שֶׁבֶט לְוִי • בֵּין תְּמִימִין, בֵּין בְּעָלֵי מוֹמִין. חֵלֶק • בְּבִזָּה. וְנִחְלָה • בְּאֶרֶץ. אִשִּׁי ה' • קִדְּשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ (סְפָרִים אֲחֵרִים: קִדְּשֵׁי הַקִּדְּשִׁים) • וְנִחְלָתוֹ • אֵלוּ קִדְּשֵׁי הַגְּבוּל: תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת, אֲבָל נִחְלָה גְּמוּרָה "לֹא יִהְיֶה לוֹ בְּקֶרֶב אָחִיו". וְכֹא • וּבִסְפָּרִי דְרָשׁוּ: "וְנִחְלָה לֹא־יִהְיֶה־לוֹ" – זֶה נִחְלָת שְׂאֵר. בְּקֶרֶב אָחִיו • זֶה נִחְלָת חֲמִשָּׁה. וְאִינִי יוֹדֵעַ מָה הִיא. וְנִרְאָה לִי שְׂאֶרְךָ כִּנְעַן שֶׁמַּעֲבָר הִרְדֵּן וְאֵילָךְ, נִקְרָאת אֶרֶץ חֲמִשָּׁה עָמָּם, וְשֶׁל סִיחוֹן וְעוֹג, שְׁנֵי עַמָּם: אֲמוֹרִי וּכְנַעֲנִי, וְנִחְלָת שְׂאֵר, לְרִבּוֹת קִינִי וְקִנְזִי וְקַדְמוֹנִי, וְכֵן דֹּרֵשׁ בְּפֶרֶשׁת מִתְּנוֹת שֶׁנֶּאֱמָרוּ לְאַהֲרֹן: "עַל כֵּן לֹא

הִיָּה לְלוֹי וְגו'", לְהַזְהִיר עַל קִינִי וְקִנְזִי וְקַדְמוֹנִי; שׁוּב נִמְצָא בְּדַבְּרֵי רַבִּי קִלּוֹנִימוֹס, הַכִּי גְרִסִּינָן בְּסִפְרֵי: "וְנִחְלָה לֹא־יִהְיֶה־לוֹ", אֵלוּ נִחְלָת חֲמִשָּׁה. "בְּקֶרֶב אָחִיו", אֵלוּ נִחְלָת שִׁבְעָה, נִחְלָת חֲמִשָּׁה שִׁבְטִים וְנִחְלָת שִׁבְעָה שִׁבְטִים, וּמִתּוֹךְ שְׂמִשָּׁה וִיהוֹשֻׁעַ לֹא חָלְקוּ נִחְלָה אֲלָא לְחֲמִשָּׁה שִׁבְטִים בִּלְבָד, שֶׁכֵּן מֹשֶׁה הִנְחִיל לְרֵאוּבֵן וְגַד וַחֲצִי שִׁבְט מְנַשֶּׁה, וִיהוֹשֻׁעַ הִנְחִיל לִיהוּדָה וְאֶפְרַיִם וְלַחֲצִי שִׁבְט מְנַשֶּׁה, וְשִׁבְעָה הָאַחֵרִים נָטְלוּ מֵאֲלֵיהֶן אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ; מִתּוֹךְ כֶּף הַזִּכִּיר חֲמִשָּׁה לְבָד וְשִׁבְעָה לְבָד. בְּאִשֶּׁר דְּבַר־לוֹ • (בְּמִדְבָּר יח) "בְּאֶרְצָם לֹא תִנְחַל וְגו' אֲנִי חֵלְקֶךָ".

~ נקודות משיחות קודש ~

לו בעולם הזה דבר המספיק לו, כמו שזכה לכהנים ללוים, עכ"ל. ויש להעיר, שמגיע לא רק למעלת שבט לוי או למעלת הכהנים, אלא גם למעלת כהנה גדולה, שהרי התאר 'קדש קדשים' נאמר בכנה גדול דוקא, כמו שכתוב (דה"א כג, יג) וַיִּבְדֵּל אֶהָרֶן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קֳדָשִׁים.

(לקוטי שיחות כרך לא עמ' 163)

ה' הוא נחלתו (יח, ב)

כתב הרמב"ם (סוף הלכות שמיטה ויובל): ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש. . אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמד לפני ה' לשרתו ולעבדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צווארו על החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם – הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו. . ויזכה

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) לא יהיה לכהנים הלוים. באשר הזכיר משפטי המלך שהוא השופט הזכיר גם משפט הכהנים שהם מורי התורה ואחר שאמר שאין להם נחלה יקחו מאת הזובח הנורע והלחיים והקבה הנורע מהגוף והלחיים שהלשון ביניהם מהראש והקבה מהקרב ודרך דרש כי תהא הוא שוחט השלמים הנורע שכן ורועו בשחיטה והלחיים שכן בקרב והקבה שכן

הבדיקה ועל דרך הפשט כי אלה טובים משאר הבשר גם הזכיר דברי לוי כי גם הם יורו התורה בפערים והעד דברי הימים: תורה ב

גוֹדִין יְהִי דַחְזִי לְכַהֲנָא מִן עֲמָא מִן נְכִסֵּי
נְכִסְתָּא אִם תּוֹר אִם אִמֵּר וְיִתֵּן לְכַהֲנָא
דְּרוּעָא וְלוּעָא וְקִבְתָּא:

(ג) וְזֶה יִהְיֶה מִשְׁפֹּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִבְחֵי
הַזֶּבֶחַ אִם-שׂוֹר אִם-שָׁה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֶּרַע וְהַלִּחִים
וְהַקֶּבֶה:

אומרים: 'זרוע תחת יד', שְׁנֶאֱמַר (במדבר כה): "וַיִּקַּח
רֹמַח בְּיָדוֹ". לַחֲזִים • תחת תפלה, שְׁנֶאֱמַר (תהלים קו):
"וַיַּעֲמֵד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל". וְהַקֶּבֶה • תחת (במדבר כה):
"הָאִשָּׁה אֶל-קִבְתָּה".

כ"י • מֵאֵת הָעָם • ולא מאת הכהנים. אִם-שׂוֹר
אִם-שָׁה • פָּרַט לַחֲזִיה. הַזֶּרַע • מִן הַפָּרֶק שֶׁל
אֶרְבֶּבָה עַד כַּף שֶׁל יָד, שְׁקוּרִין אֲשֶׁפֶלְדוּן.
וְהַלִּחִים • (חולין קלג) עִם הַלֶּשֶׁן; דוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת הָיוּ

ד' ריש עבוּרָה חֲמִידָה וּמִשְׁחָה וְרִישׁ גִּזָּא
דְּעִנָּה תִּתֵּן לָהּ:

(ד) רִאשִׁית דִּגְנֶךָ תִּירֶשֶׁךָ וַיִּצְהָרְךָ וְרִאשִׁית גִּזְ צֵאנֶךָ
תִּתֵּן-לוֹ:

שְׁלִשִׁים סָאִין. וְרִאשִׁית גִּזְ צֵאנֶךָ • כְּשֶׁאֲתָה גִזְזוֹ
צֵאנֶךָ בְּכָל שָׁנָה, תֵּן מִמֶּנָּה רִאשִׁית לַכֹּהֵן, וְלֹא פֶרֶשׁ
בָּהּ שְׁעוֹר, וְרִבּוּתֵינוּ נִתְּנוּ בָּהּ שְׁעוֹר, אֶחָד מִשְׁשִׁים
(חולין קלח). וְכִמָּה צֵאֵן חִיבוֹת בְּרִאשִׁית הַגִּזָּא? חֲמִשׁ
רַחֲלוֹת, שְׁנֶאֱמַר (ש"א כה): "וְחֲמִשׁ צֵאֵן עֲשׂוּיֹת", רַבִּי
עֲקִיבָא אָמַר: "רִאשִׁית גִּזְ", שְׁתֵּים. "צֵאנֶךָ",
אֶרְבָּעָה. "תִּתֵּן לוֹ", הָרִי חֲמִשָּׁה.

כ"י • רִאשִׁית דִּגְנֶךָ • זוֹ תְרוּמָה. וְלֹא פֶרֶשׁ בָּהּ
שְׁעוֹר, אֲבָל רִבּוּתֵינוּ (תְּרוּמוֹת פ"ד) נִתְּנוּ בָּהּ שְׁעוֹר: עֵין
יָפָה אֶחָד מֵאֶרְבָּעִים, עֵין רָעָה אֶחָד מִשְׁשִׁים, בִּינּוּנִית
אֶחָד מִחֲמִשִּׁים, וְסִמְכוֹ עַל הַמִּקְרָא שֶׁלֹּא לַפָּתַח
מֵאֶחָד מִשְׁשִׁים, שְׁנֶאֱמַר (יחזקאל מה): "וְשִׁשִּׁתָּם הָאִיפָה
מִחֲמַר הַשְּׁעָרִים". שְׁשִׁית הָאִיפָה, חֲצִי סָאָה, כְּשֶׁאֲתָה
נֹתֵן חֲצִי סָאָה לְכוֹר, הָרִי אֶחָד מִשְׁשִׁים, שֶׁהַכוֹר

הָאֲרִי בָּהּ יִתְרַעֲי יִי אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שִׁבְטֶיךָ
לְמַקְּם לְשִׁמְשָׁא בְּשִׁמְאָה דִּי הוּא וּבְנוּהִי כָּל
יִמְיָא:

(ה) כִּי בּוֹ בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל-שִׁבְטֶיךָ לַעֲמֹד
לְשֵׁרֶת בְּשֵׁם-יְהוָה הוּא וּבְנוֹי כָּל-חַיִּים: ׀

כ"י • לַעֲמֹד לְשֵׁרֶת • מִכָּאֵן שָׁאִין שְׁרוֹת אֱלָא מִעֲמָד.

~ יום רביעי כ"ט מנחם-אב ~

וּבְאֲרֵי יִימֵי לְנֹאָה מִחֲדָא מִקְרִינֶיךָ מִכָּל
יִשְׂרָאֵל דִּי הוּא דָּר תִּמָּן וְיִימֵי כָּבֵל רַעוּת
נִפְשָׁה לְאַתְרָא דִּי יִתְרַעֲי יִי:

(ו) וְכִי-יָבֵא הַלֹּוֹי מֵאֶחָד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל-יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-
הוּא גֵר שָׁם וּבֹא בְּכָל-אַוֶּת נִפְשׁוֹ אֶל-הַמִּקְוֶה
אֲשֶׁר-יִבְחַר יְהוָה:

כ"י • וְכִי-יָבֵא הַלֹּוִי • (ספרי) יָכַל בְּכֵן לֹוִי וְדָאִי, הַכְּתוּב מְדַבֵּר? תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "וְשֵׁרֶת", יִצְאוּ לְיוֹם שָׁאִין
רְאִיוִין לְשְׁרוֹת.

וּוִישְׁמַשׁ בְּשִׁמְאָה דִּי אֱלֹהֵי כָּבֵל אַחוּהִי
לְוָאִי דְּמִשְׁמָשִׁין תִּמָּן כְּבָלוֹ קֳדָם יִי:

(ז) וְשֵׁרֶת בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי כָּבֵל-אַחוּי הַלֹּוִים
הַעֲמִידִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה:

הַכֹּהֲנִים הַבָּאִים לְרַגֵּל, שְׁמִקְרִיבִין בְּמִשְׁמֶר וְעוֹבְדִין
בְּקִרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת מִחֲמַת הַרְגֵל כְּגוֹן מוֹסְפֵי הַרְגֵל,
וְאֶף-עַל-פִּי שָׁאִין הַמִּשְׁמֶר שְׁלֵהֶם.

כ"י וְזֶה וּבֹא בְּכָל-אַוֶּת נִפְשׁוֹ וְגו' וְשֵׁרֶת • לְמַד עַל
הַכֹּהֵן שֶׁבֹא וּמִקְרִיב קִרְבָּנוֹת נִדְּבָתוֹ אוֹ חוֹבָתוֹ, וְאֶפְלוּ
בְּמִשְׁמֶר שָׁאִינוּ שְׁלוֹ. דְּבָר אַחֵר: עוֹד לְמַד עַל

(ח) חֶלֶק בְּחֶלֶק יֹאכְלוּ לֶבֶד מִמֶּכְרֵי עַל-הָאֲבוֹת: ׀ ח חֶלֶק בְּחֶלֶק יִיכָלוּ בַר מִמִּטְרָתָא דִּינִיתִי בְּשִׁבְתָּא בְּכֵן אֲתִקְנִי אֲבִהָתָא:

חוץ ממה שמכרו האבות בימי דוד ושמואל, שנקבעו המשמרות ומכרו זה לזה: טל אתה שבתך, ואני אטל שבתך.

כ"י חֶלֶק בְּחֶלֶק יֹאכְלוּ • מלמד שחולקין בעורות ובבשר שעירי חטאות. לכל אף בדברים הבאים שלא מחמת הרגל, כגון תמידין, ומוספי שבת, ונדרים ונדבות? תלמוד-לומר: "לבד ממכריו על האבות",

(ט) כִּי אַתָּה בָּא אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא-תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֲבַת הַגּוֹיִם הָהֵם:

מקלקלים, ולהורות לבניך: 'לא תעשה כן וכך, שזהו חק העובדי-כוכבים'.

כ"י לֹא-תִלְמַד לַעֲשׂוֹת • (סנהדרין סח) אכל אתה למד להבין ולהורות, כלומר להבין מעשיהם כמה הם

(י) לֹא-יִמְצָא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ-וּבֵתוֹ בָּאֵשׁ קִסָּם קִסָּמִים מַעֲוֵגָה וּמִנְחָשׁ וּמִכִּשָּׁף:

מעונן • (סנהדרין סח) רבי עקיבא אומר: אלו נותני עונות, שאומרים: 'עונה פלונית יפה להתחיל'. וחקמים אומרים: 'אלו אוחזי העינים'. מנחש • (ספרי) פתו נפלה מפיו, צבי הפסיקו בדרך, מקלו נפל מידו.

כ"י מַעֲבִיר בְּנוֹ-וּבֵתוֹ בָּאֵשׁ • הוא עבודת המלך: עושה מדורות אש מכאן ומכאן ומעבירו בין שתייהם. קסם קסמים • איזהו קסם? האוחז את מקלו ואומר: 'אם אלך, אם לא אלך?' וכן הוא אומר (הושע ד): "עמי בעצו ישאל, ומקלו יגיד לו".

(יא) וְחֹבֶר חֶבֶר וְשֹׂאֵל אוֹב וְיִדְעָנִי וְדֹרֵשׁ אֶל-הַמֵּתִים:

חיה ששמה ידוע לתוך פיו, ומדבר העצם על-ידי מכשפות. ודורש אל-המתים • כגון המעלה בזכרותו, והנשאל בגלגלת.

כ"י וְחֹבֶר חֶבֶר • (סנהדרין שם) שמצורף נחשים או עקרבים או שאר חיות למקום אחד. ושאל אוֹב • זה מכשפות ששמו פיהם, ומדבר משחיו, ומעלה את המת בבית השחי שלו. וידעני • מכניס עצם

אכן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

גם בהקיצן וכל אלה תועבות השם כי האמת להיות לב האדם תמיד תמים עם בוראו וכאשר ישען על חקמתו לבקש האמת ומה שיהיה חוץ מהשם הגה לבו חסר כי הוא משופש והרוצה לדרוש ירוש מהשם על פי הנביא על כן כתוב אחריו נביא מקרבו זה יהושע והעד שאמר אליו תשמעון וכתוב וישמעו אליו בני ישראל ועוד ראיה אחרת כי לא מצאנו נביא שנכנס עם ישראל לארץ כי אם יהושע גם כן יתכן להיות זה כלל לכל נביא שיקום אחר משה: תורה יב

ופירושו חותכי משפט האומרים כי כן יהיה בלא ספק וכן גוזרין וקרוב ממנו קסם על שפתי מלך והפך מעונן ומנחש ומכשף גם יתכן היותו שם פרט להוכרי שמים וטעם קסמים שיש במשפטי הכוכבים הנקראים ראשונים ושניים: מעונן ומנחש. פירשתיים: ומכשף. כן: תורה יא (יא) וְחֹבֶר חֶבֶר. אלה האומרים שיחברו השדים: אוֹב וידעני. פירשתי: ודורש אל המתים. ההלכים אל בית הקברות ולוקחים עצם אדם מת ובעבור מחשבתו ושינונו תראה לו דמות צורות בכלום

(ח) לֶבֶד מִמֶּכְרֵי. יש אומרים שהוא כמו מאת מכריהם בדרך וחוקה מעט ולא אבה הדקדוק רק הוא מגזרת וכי תמכרו ממכר והטעם כי אם מכר ביתו שירש מאבותיו כאשר כתוב ויצא ממכר בית ועיר אחותו וזה פירוש על האבות לא יאמר לו הגה יש לך לא תאכל עוד אלא חלק בחלק יאכלו וכאשר השלים להזכיר דבר השופט והכהן הזכיר דבר הנביא:

תורה ט

(י) מַעֲבִיר בְּנוֹ. ע"ג היתה כי יש גם היום בינינו גוים רבים עובדי האש: קסם קסמים. יתכן היותו שם כלל

(יב) בִּי־תוֹעֵבַת יְהוָה כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹה וּבְגִלָּל הַתּוֹעֵבַת
הָאֱלֹה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפָּנֶיךָ:

כ"י • כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹה • (מכות כד. ספרי) 'עושה כל אלה' לא נאמר, אלא 'כל עושה אלה', אפלו אחת מהן.

(יג) תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"י • תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ • הַתְּהַלֵּךְ עִמּוֹ
בְּתַמִּימוֹת וּתְצַפֶּה לוֹ, וְלֹא תִחָקֵר אַחֵר הַעֲתִידוֹת,

~ נקודות משיחות קודש ~

גם־כן בשלחן־ערוך יורה־דעה סי' קע"ט במה פְּרָטִים
בהנ"ל. אבל במה דברים אמורים, כשיודעים הענינים
הנ"ל על בָּרִים, שְׁרָשֵׁי הַנִּשְׁמוֹת, שְׁרָטוּטֵי הַיָּד . . וְתַמָּה
אֲנִי אִם לֹשׁ בְּדוֹרָנוּ מִי שִׁיאֵמַר וּפְרָסָם שְׂבָקִי הוּא בְּעֵנִינִים
אלו.

(אגרות קודש כרך טו עמ' סד)

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ (יח, יג) שְׁאֵלָה: מַה שְּׂאוֹמְרִים
שְׂבָוּוֹגִים צָרִיךְ לְהִתְאִים כו', וְכֵן מַה שְּׂאוֹמְרִים אוֹדוֹת
חֻכְמַת שְׁרָטוּטֵי הַיָּד – הָאֵם זֶה סוֹתֵר לְצוּרֵי "תָּמִים תִּהְיֶה
עִם ה' אֱלֹהֶיךָ"?

מַעֲנֶה: אִין זֶה הַפֶּךְ הַצּוּרִי, וְעַל־דֶּרֶךְ עֵנִינִי שְׂמִירַת הַגּוֹף
וְהַנֶּפֶשׁ, עֵנִינִי רְפוּאָה וּסְגֻלוֹת בְּדוּקוֹת וְכִיּוּצָא בְּזֶה. וַיֵּצֵן

~ יום חמישי ל' מנחם-אב ~

יד אֲרִי עֲמִמָּא הָאֵלִין דִּי אַתְּ יָרַת יְתֵהוֹן מִן
מַעֲנִינָא וּמִן קִסְמִיָּא שְׂמַעִין וְאַתְּ לֹא כֵן יִהְיֶה
לָךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

(יד) כִּי ׀ חֲגוּזִים הָאֱלֹה אֲשֶׁר אֶתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם
אֶל־מַעֲנִינִים וְאֶל־קִסְמִים יִשְׁמְעוּ וְאַתָּה לֹא כֵן נָתַן
לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

כ"י • לֹא כֵן נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ • לְשִׁמְעַ אֶל מַעֲנִינִים וְאֶל קִסְמִים, שֶׁהָרִי הַשְּׂרָה שְׂכִינָה עַל הַנִּבְיָאִים
וְאוֹרִים־וְתָמִים.

טו נְבִיא מִבִּינָךְ מֵאַחֶיךָ כּוֹתֵי יָמִים לָךְ יְיָ
אֱלֹהֶיךָ מִגֵּדָה תִּקְבְּלוּן:

(טו) נְבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כְּמִנִּי יָקִים לָךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן:

כ"י • מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כְּמִנִּי • כְּמוֹ שֶׁאֲנִי "מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ", יָקִים לָךְ תַּחֲתִי, וְכֵן מִנְבִּיא לְנְבִיא.

~ נקודות משיחות קודש ~

מִפְרָשׁ בְּכֻמָּה מְקוּמוֹת בְּחוֹז"ל, שֶׁהִיָּתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ גַּם
לְאַחֵר הַנִּבְיָאִים הָאֲחֵרוֹנִים (רָאָה פְּרָקִי גִלּוּיִים לְהַרְבֵּ
מְרָגְלִית בְּפִתִּיחוֹת לְשׁוֹת מִן הַשָּׁמַיִם). וְעַל־כֶּרֶךְ צָרִיךְ

נְבִיא מִקִּרְבְּךָ . . יָקִים לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ (יח, טו) מִשְׁמָתוֹ
נְבִיאִים אֲחֵרוֹנִים . . נִסְתַּלְקָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל (יומא
ט, ב) מִשְׁמַע לְכַאוּרָה, שֶׁאִין נְבוּאָה בְּזִמְנָה הַזֶּה. וְאוּלָּם

תתקע"ו. והרמב"ם כותב שם אודות אדם שהיה קרוב
לזמנו: המופת הזה הוכיח לעיני כל שהוא נביא באין
ספק.

(לקוטי שיחות כרך יד עמ' 72)

לומר, שהפונה היא שאין הנבואה מצויה במקדש, אבל
לא שבטלה לגמרי. וזהו דיוק הלשון נסתלקה (ולא
בטלה או פסקה). שכן לא בטלה הנבואה ולא פסקה,
אלא קשה יותר להגיע אליה. ויתר מכן איתא ב'אגרת
תימן', שתחזור הנבואה לישראל בשנת ד' אלפים

טז ככל די שאלתא מקדם זי אלהיך בחרב
ביומא דקהלא למימר לא אוסף למשמע
ית קל מימרא דזי אלהי וית אשתא רבתי
הדא לא אחזי עוד ולא אמות:

יז ואמר זי לי אוטיבו די מלילי:

יח נביא אקים להון מגו אחיהון כותף ואתן
פתגמי נבואתי בפומיה וימלל עמהון ית כל
די אפקדניה:

יט ויהי גברא די לא יקבל לפתגמי די ימלל
בשמי מימרי יתפע מנה:

כ ברם נביא די ירשע למללא פתגמא בשמי
ית די לא פקדניה למללא ודי ימלל בשום
טענת עממא ויתקטל נביא ההוא:

לחברו, והמתנבא בשם עבודת-כוכבים. אבל
הפוכש את נבואתו והעובר על דברי נביא, והעובר
על דברי עצמו, מיתתן בידי שמים, שנאמר: "אנכי
אדרש מעמו".

כא וארי תימר בלבך אקדין נדע ית פתגמא
די לא מללה זי:

צוונת על [אל] העמודים ועל הים ועל יתר הכלים
שלא גלו עם יכניה "בכלה יובאו", עם גלות
צדקיהו.

(טז) כָּל־אֲשֶׁר־שָׁאֲלָתָּ מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּחֶרֶב
בַּיּוֹם הַקֵּהָל לֵאמֹר לֹא אִסַּף לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה
אֱלֹהֵי וְאֶת־הָאִישׁ הַגִּדְלָה הַזֶּה אֶת־לֹא־אֶרְאֶה עוֹד
וְלֹא אָמוּת:

(יז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי הִיטִיבוּ אֲשֶׁר דִּבַּרוּ:

(יח) נָבִיא אָקִים לָהֶם מִקֶּרֶב אֲחֵיהֶם כְּמוֹךָ וְנִתְּנִי
דְּבָרִי בְּפִיו וְדִבַּר אֲלֵיהֶם אֶת כָּל־אֲשֶׁר אֲצִוֶּנּוּ:

(יט) וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִשְׁמַע אֶל־דְּבָרִי אֲשֶׁר
יְדַבֵּר בְּשִׁמִּי אֲנִכִּי אֲדַרֵּשׁ מֵעַמוֹ:

(כ) אַךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יִזְדָּר לְדַבֵּר דְּבָר בְּשִׁמִּי אֶת
אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים
אֲחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא הַהוּא:

כז"י אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִיו לְדַבֵּר • אֲבָל צִוִּיתִיו לְחַבְרוֹ.
וְאֲשֶׁר יְדַבֵּר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים • אִפְלוּ כּוֹן אֶת
הַהִלְכָה לְאַסֹּר אֶת הָאִסּוּר וְלַהֲתִיר אֶת הַמִּתָּר. וּמֵת •
בְּחִנּוּק. שְׁלֵשָׁה, מִיתָתוֹן בִּידֵי אָדָם (ספרי. סנהדרין פט):
המתנבא מה שלא שמע, ומה שלא נאמר לו ונאמר

(כא) וְכִי תֹאמַר בְּלִבְּךָ אֵיכָה נִדְּעָ אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
לֹא־דִבַּרְתִּי יְהוָה:

כז"י וְכִי תֹאמַר בְּלִבְּךָ • עֲתִידִין אִתָּם לֹאמַר
כְּשִׁיבָא חֲנַנְיָה בֶן עֲזוּרָה, וּמִתְנַבֵּא (ירמיה כז): "הִנֵּה כָּלִי
בֵּית ה' מוֹשְׁבִים מִבְּבֵלָה עֹתָה מִהֲרָה", וְיִרְמְיָה עוֹמֵד

יט) אֲנִכִּי אֲדַרֵּשׁ מֵעַמוֹ. והנה מיתתו בידי שמים והער האיש אשר לא שמע אל דברי הנביא שאמר הפני נא
ושם פתוב בדבר ה' וכבר הנה הנביא נודע: תורה כ

(כב) **אֲשֶׁר יִדְבֹּר הַנְּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה וְלֹא יִהְיֶה הַדָּבָר וְלֹא יָבֹא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דִבְּרוּ יְהוָה בְּדוֹרָן דִּבְּרוּ הַנְּבִיא לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ: ס**

כב די ומלל נביא בשם יי ולא יהי פתגמא ולא יתקום הוא פתגמא די לא מללה יי ברשע מללה נביא לא תדחל מנה:

לו, אלא-אם-כן ממנה הוא לך שהוא צדיק גמור, כגון אליהו בהר הפרמל שהקריב בכמה בשעת אסור הפמות כדי לגדר את ישראל, הכל לפי צורך שעה וסיג הפרצה, לכה נאמר: "אליו תשמעו". לא תגור ממנו • (ס) לא תמנע עצמך מללמד עליו חובה, ולא תירא ליענש עליו.

א ארי ישאי יי אלהך ית עממא די יי אלהך יחב לך ית ארעהון ויתרתנון ויתבת בקרניהון ובקתיהון:

ב תלת קרוין תפרש לך בגו ארעך די יי אלהך יחב לך למירתה:

ג תתקן לך ארחה ותתלת ית תחום ארעך די יחסנך יי אלהך ויהי למעירוק תמן כל קטלא:

כשעור מהלך שיש ממנה עד השניה, וכן משניה לשלישית, וכן מן השלישית עד הגבול השני של ארץ ישראל.

ד ודין פתגם קטולא דיערוק תמן ויתקום די יקטול ית חברה בלא מנדעה והוא לא סגי לה מאתמלי ומדקמוהי:

ה ודי יעול עם חברה בחרשא למקץ אעין ותתמרג ידה בפרזלא למקץ אעין וישתלף פרזלא מן אעא וישפח ית חברה וימות הוא יערוק לחדא מן קרנא האליו ויתקום:

כ"י • **אֲשֶׁר יִדְבֹּר הַנְּבִיא • (ספרי) ויאמר: 'דבר זה עתיד לבא עליכם', ותראו שלא יבא, "הוא הדבר אשר לא-דברו ה'", וחרג אותו. ואם תאמר, זו במתנבא על העתידות, הרי שבא ואמר: 'עשו כן וכן', ומפי הקדוש-ברוך-הוא אני אומר', כבר נצטוו שאם בא להדיחך מאחת מכל המצות, לא תשמע**

יט (א) **כִּי־יִכְרִית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אֶת־אֲרָצָם וִירֻשָּׁתָם וַיִּשְׁבֹּת בְּעֲרֵיהֶם וּבְבָתֵּיהֶם:**

(ב) **שְׁלוֹשׁ עָרִים תִּבְנֶה לְךָ בְּתוֹךְ אֲרָצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ:**

(ג) **תִּכְוֶן לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשַׁלְשֶׁת אֶת־גְּבוּל אֲרָצְךָ אֲשֶׁר יִנְחִילְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לְנוֹם שְׂמָה כְּל־רֵצֶחַ:**

כ"י • **תכין לך הדרך • מקלט מקלט' היה כתוב על פרשת דרכים. ושלשית את-גבול ארצך • שיהא מתחלת הגבול עד העיר הראשונה של עיר מקלט,**

(ד) **וְזֶה דִּבְרֵי הָרֵצֶחַ אֲשֶׁר־יָנוּם שְׂמָה וְחֵי אֲשֶׁר יִכָּה אֶת־רַעְהוּ בְּבִלְיָדָעַת וְהוּא לֹא־שָׁנָא לוֹ מִתְמַל שְׁלֹשׁ:**

(ה) **וְאֲשֶׁר יָבֹא אֶת־רַעְהוּ בִיעָר לְחֹטֵב עֵצִים וְנִדְחָה יָדוֹ בַּגִּרְזָן לְכִרַּת הָעֵץ וְנִשַּׁל הַבְּרוֹל מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רַעְהוּ וּמָת הוּא יָנוּם אֶל־אַחַת הָעָרִים־הָאֵלֶּה וְחֵי:**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כב) **אֲשֶׁר יִדְבֹּר הַנְּבִיא. ג"כ דברי ירמיהו בבא דבר הנביא בזמן שיאמר ואחר שהשלים לבאר דברי המעוננים שהיו בארץ והיא דרך ע"ג הנזכר שלא ישפך דם נקי בארץ והטעם** שתהיה הארץ טהורה מתועבת המעוננים גם לא תהיה טמאה בדם נקי: תורה א

(ד) **אֶת רַעְהוּ. עם וכן רבים: תורה ה** (ה) **וְנִדְחָה. מבנין נפעל והקל נדחי ישראל וכן: בגרזן. ברזל שיקרתו** ושלשית. תחלק הארץ לשלש או תשים בשלישית הארץ: תורה ד

(ג) **תכין לך הדרך. להיות הערים במקום שיהא דרכו מוכנת ומיושבת:**

הַבְּרֹזֶל מִן־הָעֵץ • (מכות ז) יש מרבותינו אומרים: נשמת הברזל מקתו, ויש מהם אומרים שישל הברזל לחתיכה מן העץ המתבקע, והיא נתזה והרגו.

כִּי־יִרְדֶּה יָדוֹ • כשפא להפיל הגרזן על העץ, ותרגומו: 'ותתמרג ידה', לשון "ונשמטה ידו", להפיל מפת הגרזן על העץ. (שמואל-ב ו) "כי שמשו הברק", תרגם יונתן: 'ארי מרגוהי תוריא'. ונשל

וילמא ירדוף גאל דמא בטר קטולא ארי יחס לבה וידבקנה ארי תסגי ארחא ויקטלנה נפש ולה לית חובת דין דקטול ארי לא סגי הוא לה מתמלי ומדקמוהי:

(ו) פִּן־יִרְדֶּה גֹאֵל הַדָּם אַחֲרֵי הָרִצָּח כִּי יַחַם לְבָבוֹ וְהַשִּׁיגוּ בִּי־יָרֵבָה הַדֶּרֶךְ וְהַכְּתוּ נֶפֶשׁ וְלוֹ אֵין מִשְׁפָּט־מֹות כִּי לֹא שָׁנָא הוּא לֹא מִתְּמוֹל שְׁלֹשׁוֹם:

כִּי־יִרְדֶּה גֹאֵל הַדָּם • לכך אני אומר להכין לך דרך וערי מקלט רבים.

ז על בן אַנָּא מפקדך למימר תלת קרוין תפרש לך:

(ז) עַל־בֶּן אֲנֹכִי מִצִּוְךָ לֵאמֹר שְׁלֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ:

ח ואם נפתי יי אלהך נת תחומך קמא די קיים לאבדתך ויתן לך ית כל ארעא די מליל למתן לאבדתך:

(ח) וְאִם־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ וְנָתַן לָךְ אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דִּבֶּר לָתֵת לְאַבְתָּיִךְ:

כִּי־יִרְחִיב וְאִם־יִרְחִיב • כאשר נשבע לתת לך, ארץ קיני וקנזי וקנמוני.

~ נקודות משיחות קודש ~

תפקידם של ערי המקלט לעתיד-לבא

הדם, והרמב"ם עצמו פסק שרק "רשות ביד גואל הדם להרוג את הרוצח", ולעתיד-לבא "לא יהיה שם וכו' ולא קנאה" – מכל-מקום יצטרכו גם לעתיד-לבא לברח מגואל הדם. והטעם: מה שנתנה תורה רשות לגואל הדם להרוג את הרוצח, אין זה ש"דברה תורה כנגד היצר הרע", אלא שמעיקרא דדינא הרוצח הוא בן מות, על-דרך מיתה בידי שמים, אלא שהתורה הרשתה לגואל הדם לקיים מיתה זו בפשוטה. ולכן ה"יחס לכבו" הוא ענין אמתי על-פי תורה, ולא "קנאה" שתתבטל לעתיד-לבא. ומוכן מה שגם לעתיד-לבא יצטרכו הרוצחים דמן הזה לברח לערי מקלט.

וְאִם־יִרְחִיב יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־גְּבֻלְךָ . . וְיִסְפַּתְּ לָךְ עוֹד שְׁלֹשׁ עָרִים (יט, ח)
בימי המלך המשיח מוסיפין שלש (ערים) אחרות על אלו השש (רמב"ם הלכות רוצח פרק ח הלכה ד) הקשו המקרשים בזה (ש"ך על התורה, משכיל לדוד ועוד) מה צריך יהיה לעתיד-לבא בתוספת ערי מקלט, וכי יתרבו הרוצחים לעתיד-לבא, והרי אפילו באומות העולם אומר הנביא "לא ישא גוי אֵל גוי חרב?"
ויש לומר דלעתיד-לבא יצטרכו עיר מקלט לכל ההורג נפש בשגגה בכל מושך זמן הגלות, ועל-דרך שרבי ישמעאל כתב על פנקסו "כשיבנה בית המקדש, אביא חטאת שמנה".

דאף שייסוד דין ערי מקלט הוא "פן יחס לכבו" דגואל

(על-פי לקוטי-שיחות כרך כד עמוד 107 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(ח) וְאִם יִרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ. אִם יִשְׁמְרוּ כָל הַתּוֹרָה עַל כֵּן כָּתוּב כִּי תִשְׁמֹר אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת וְהָיָה שְׁלֹשׁ עָרִים: תורה ט

ה' יגזן על דעת מדקדק גדול כי על דעתי שניהם יוצאים: תורה ו (ו) והכהו נפש. דרך קצרה והכהו מכת נפש במקום שתצא נפשו: תורה ז

בו העץ מגזרת נגזרתי: ונשל הברזל. כמו ונסע מגזרת כי ישל זיתך רק זה נשל פעל עומד ונשל גוים רבים יוצא וכן קול גדול ולא יסף עם יסף

ט אַרִי תִשָּׂר יָת כָּל תַּפְקֻדָּתָא הָדָא לְמַעַבְדָּה
דִּי אֲנָא מְפַקְדָּךְ יוֹמָא דִּין לְמַרְחָם יָת יִי
אַלְהֵךְ וְלִמְסַךְ בְּאַרְחֵן דְּמַקְנֵן קְדֻמָּהִי כָּל
יוֹמָא וְתוֹסֵף לָךְ עוֹד תַּלְת קְרוּיָן עַל תַּלְת
אַלִין:

(ט) כִּי־תִשְׁמֹר אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לַעֲשׂוֹתָהּ אֲשֶׁר
אֲנִכִּי מִצִּוְיָ הַיּוֹם לְאַהֲבָהּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְלַכֵּת
בְּדַרְכָּיו כָּל־הַיָּמִים וְיִסְפַּתְּ לָךְ עוֹד שְׁלֹש עָרִים עַל
הַשָּׁלֹש הָאֵלֶּה:

כ"י - וְיִסְפַּתְּ לָךְ עוֹד שְׁלֹש • הָרִי תִשָּׂע: שְׁלֹש שְׁבַעֲכֶר הַיַּרְדֵּן, וְשְׁלֹש שְׁבַעֲרֵץ כְּנָעַן וְשְׁלֹש לַעֲתִיד־לָבֹא.

י וְלֹא יִשְׁפָּךְ דָּם נָקִי בִקְרֹב אֶרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה
יְהִיב לָךְ אֲחֻסָּנָא וְיִהִי עָלֶיךָ חֹבֶת דִּין
דְּקָטוּל:

(י) וְלֹא יִשְׁפָּךְ דָּם נָקִי בִקְרֹב אֶרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וְיִהִי עָלֶיךָ דָּמִים: פ

יא וְאִרִי יִהִי גִבֹּר סָגִי לְחִבְרָה וְיִכְמֵן לָהּ
וְיִקּוּם עֲלוֹהִי וְיִמְחַנֶּה נַפֶּשׁ וַיְמֹות וַיַּעֲרֹק
לְחֵדָא מִן קְרוּיָא הָאִלִין:

(יא) וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאַרְב לֹו וְקָם עָלָיו
וְהִכָּהוּ נַפֶּשׁ וָמָת וְנָם אֶל־אֶחָת הָעָרִים הָאֵלֶּה:

שְׁפִיכוּת דָּמִים, לְכָךְ נֶאֱמַר: "כִּי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא
לְרֵעֵהוּ וְגו'...", שְׁהִיָּה לֹו לְכַתָּב: "וְכִי יָקוּם אִישׁ וְאַרְב
לְרֵעֵהוּ וְהִכָּהוּ נַפֶּשׁ".

כ"י - וְכִי־יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ • עַל־יָדֵי שֹׂנְאָתוֹ,
הוּא בָּא לִידֵי: "וְאַרְב לֹו". מִכָּאן אָמְרוּ: עֶבֶר אָדָם
עַל מִצְוָה קִלָּה, סוֹפוֹ לַעֲבֹר עַל מִצְוָה חֲמוּרָה. לְפִי
שְׁעֵבֶר עַל (וּיקרא יט) "לֹא תִשְׁנֵא", סוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי

יב וַיִּשְׁלַחוּן סָבִי קְרַתָּה וַיַּדְּבִירוּן יְתָהּ מִתַּמָּן
וַיִּתְּנֵן יְתָהּ בֵּיד גָּאֵל דְּמָא וַיְמֹות:

(יב) וַיִּשְׁלַחוּ וְזָכְנִי עִירֹו וְלִקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם וְנָתַנוּ אֹתוֹ
בְּיַד גָּאֵל הַדָּם וָמָת:

יג לֹא תַחֲוֹס עֵינֶיךָ עֲלוֹהִי וְתַפְלִי אִשְׁדֵּי דָם
זְכִי מִיִּשְׂרָאֵל וַיִּיטֵב לָךְ:

(יג) לֹא־תַחֲוֹס עֵינֶיךָ עָלָיו וּבַעֲרַת דַּם־הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל
וַיִּטֹּב לָךְ: ס

כ"י - לֹא־תַחֲוֹס עֵינֶיךָ • שְׁלֹא תֵאֱמָרוּ: 'הָרֵאשׁוֹן כָּבֵד נִהְרַג, לָמָּה אֲנִי הוֹרֵגִים אֶת זֶה, וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי
יִשְׂרָאֵלִים הוֹרֵגִים'?

~ יום שישי א' אלול ~

יד לֹא תִסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ אֲשֶׁר גְּבֻלֹו רֵאשְׁנִים
בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בְּאַרְצָךְ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ לְרִשְׁתָּהּ: ס

(יד) לֹא תִסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ אֲשֶׁר גְּבֻלֹו רֵאשְׁנִים
בְּנַחֲלָתְךָ אֲשֶׁר תִּנְחַל בְּאַרְצָךְ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ לְרִשְׁתָּהּ: ס

כ"י - לֹא תִסִּיג גְּבוּל • לְשׁוֹן (ישעיה מב) "נִסְוֹגוּ אַחֲוֹר",
שְׁמַחֲזִיר סִימָן חֲלָקַת הַקְּרָקַע לְאַחֲוֹר לְתוֹךְ שְׂדֵה

חֲבֵרוֹ לְמַעַן הִרְחִיב אֶת שְׁלוֹ, וְהָלֹא כָּבֵד נֶאֱמַר: "לֹא
תִגְזֹל", מַה תִּלְמוּד־לֹומֵר: "לֹא תִסִּיג"? לְמַד עַל

אבן עזרא על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

ט וּלְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו כָּל הַיָּמִים. בְּלִי (יד) לֹא תִסִּיג גְּבוּל רֵעֶךָ. תִּסִּיג יָדוּעַ מִהַשְׁחִית: רֵאשׁוֹנִי. שְׁחָלְקוּ הָאָרֶץ
וְכֵן אֵל תִּסִּיג גְּבוּל עוֹלָם וְהוּא קְרוֹב וְנִסְמָכָה פְּרָשָׁה זֹו כִּי הַסֵּגָת גְּבוּל
הַפֶּסֶק בְּעִנְיָהֶם: תוֹרָה י

שיעור יומי ליום שישי א' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - יט - פרשת שופטים
עט
הַעֲזֹקֶר תַּחֲנוּם חֲבֵרוֹ, שְׁעוֹבֵר בְּשָׁנֵי לְאוּיָן. יְכַל אִף
בַּחוּץ לְאַרְץ? תִּלְמוּד-לוֹמֵר: "בְּנִחְלָתָךְ אֲשֶׁר תִּנְחַל

(טו) לֹא-יָקוּם עַד אַחֵר בְּאִישׁ לְכָל-עֹנִן וּלְכָל-חֲטָאֵת
בְּכָל-חֲטָא אֲשֶׁר יַחֲטֵא עַל-פִּי שְׁנֵי עֲדִים אוֹ עַל-פִּי
שְׁלֹשָׁה עֲדִים יָקוּם דָּבָר:

כ"י • עַד אַחֵר • (סוטה ב) זֶה בְּנֵה אָב: כָּל עַד שֶׁבַתְּוֹרָה
— שְׁנֵים, אֶל-אִם-כֵּן פָּרַט לָךְ בּוֹ "אַחֵר". לְכָל-עֹנִן
וּלְכָל-חֲטָאֵת • לְהִיּוֹת חֲבֵרוֹ נֶעֱנַשׁ עַל עֲדוּתוֹ, לֹא
עֲנֵשׁ גּוֹף וְלֹא עֲנֵשׁ מָמוֹן, אֲבָל קָם הוּא לְשִׁבּוּעָה
(ספרי). אָמַר לַחֲבֵרוֹ: 'תֵּן לִי מִנֶּה שֶׁהַלְוִיתִיךָ', אָמַר לוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~
שֶׁל מְסִירוֹת נֶפֶשׁ, שְׁלִמְעָלָה מִטַּעַם וְדַעַת, אִף הִיא תְּלוּיָה
בְּשִׂכּוּל: עַל כָּל פֶּרֶט עוֹרֵף הָאָדָם חָשׁוּב אִם חֵיב לְמִסֵּר
אֶת נִפְשׁוֹ עַל כֶּף לְפִי הַחֵלְכָה. דָּבָר הַנֶּעֱלָם לְגַמְרִי — הִנֵּנוּ
מְסִירוֹת נֶפֶשׁ לֹא שׁוֹם הַגְּבֻלוֹת וְחֲשׁוּבִים. עֲבוּדָה זוֹ,
שֶׁבָּאָה מִצַּד הַקָּשֶׁר הַעֲצָמִי שֶׁל עֲצָם הַנִּשְׁמָה עִם עֲצָמוֹתָיו
יְחַבְּרֶה, מְגַלֶּה אֶת עֲצָמוֹתָיו תְּבַרֵּךְ בְּעוֹלָם.
(לקוטי שיחות כרך יט עמ' 195)
עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים . . יָקוּם דָּבָר (יט, טו) כְּתִיב (ישעיה מג, י)
אַתֶּם עַדִּי נְאוּם ה', הִנֵּנוּ שְׁבָגִי יִשְׂרָאֵל 'מְעִידִים' וּמְגַלִּים
אֶת ה' בְּעוֹלָם. וְהִנֵּה מִבְּאֵר בְּחִסְדוֹת, שְׁעַל דָּבָר הַנֶּגְלָה
לֹא צָרִיכִים עֲדוּת; גַּם עַל מִלְתָּא דְּעֵצִידָא לְאַגְלוּי, לֹא
צָרִיכִים עֲדוּת גְּמוּרָה; וְעֲדוּת הִיא דְּקָא עַל דָּבָר הַנֶּעֱלָם
לְגַמְרִי. וְיֵשׁ לְבָאֵר שְׁלֹשׁ בְּחִינוֹת אֵלֶּה בְּעֲבוּדַת הָאָדָם.
דָּבָר הַנֶּגְלָה — הִנֵּנוּ עֲבוּדָה עַל פִּי טַעַם וְדַעַת, שְׁבִירוֹ
שְׁצָרִיכִים לְעֲשׂוֹתָהּ. דָּבָר הַעֲשׂוֹי לְהַתְּגַלּוֹת — הִנֵּנוּ עֲבוּדָה

(טז) כִּי-יָקוּם עַד-חֲמֵס בְּאִישׁ לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה:
כ"י • לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה • דָּבָר שְׂאִינוּ, שֶׁהוֹסֵר הָעֵד הַזֶּה מִכָּל הָעֲדוּת הַזֹּאת. כִּיצַד? שְׂאִמְרוּ לָהֶם: 'וְהָלֹא עֲמָנוּ
הָיִיתֶם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי' (ספרי).

(יז) וְעִמְדוֹ שְׁנֵי-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-לָהֶם הָרִיב לִפְנֵי יְהוָה
לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים וְהַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בֵּימֵינוּ הֵהָם:
כ"י • וְעִמְדוֹ שְׁנֵי-הָאֲנָשִׁים • (שְׁבוּעוֹת ל) בְּעֲדִים —
הַכְּתוּב מְדַבֵּר, וְלִמַּד שְׂאִין עֲדוּת בְּנָשִׁים, וְלִמַּד
שְׁצָרִיכִין לְהַעֲדִיר עֲדוּתָן מִעֲמֵד. אֲשֶׁר-לָהֶם הָרִיב •
אֵלּוֹ בְּעַלִּי הַדִּין. לִפְנֵי ה' • יִהְיֶה דוּמָה לָהֶם כְּאֵלּוֹ

(יח) וְדִרְשׁוּ הַשֹּׁפְטִים הַיָּטִב וְהַנָּה עַד-שֶׁקֶר הָעֵד
שֶׁקֶר עָנָה בְּאִחְיוֹ:

מְבִיא לִידֵי רִיב וּמִכּוֹת וּרְצִיחָה עַל
כֵּן כְּתִיב אַחֲרֵי זֹאת נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עֵינִן
בְּעֵינֵי שֵׁן בִּשְׁנֵי וְהַטּוֹעֵן כִּי חֲבֵרוֹ הִסִּיג
גְּבוּלוֹ יָבִיא עֲדִים: תוֹרָה טו
(טו) עַל כֵּן לֹא יָקוּם עַד אַחֵד. בֵּין
לְרוֹצֵחַ בֵּין לְמִסֵּיג בֵּין לְכָל
דָּבָר רַק ע"פ שְׁנֵי עֲדִים דְּרָךְ קֶצֶרָה כִּי
בְּמָקוֹם אַחֵר ע"פ שְׁנֵים עֲדִים: תוֹרָה טז
(טז) לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה. כְּמוֹ ע"ג: תוֹרָה יז

כ"י וְדָרְשׁוּ הַשְּׁפָטִים הַיָּטִב • עַל־פִּי הַמִּזְמִין | כְּדִרְשָׁה וּבִחְקִירָהּ • וְהִנֵּה עַד־שָׁקֶר • כָּל מָקוֹם
אוֹתָם, שְׂבוּדָקִים וְחֹקְרִים אֶת הַבָּאִים לְהִזְמֵם | שְׁנֵאֲמַר "עַד", בְּשָׁנִים – הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

(יט) וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבַעֲרַת | יט וְתַעֲבִידוֹן לֵה כָּמָא דִּי חֲשִׁיב לְמַעַבְד
הָרַע מִקִּרְבָּךְ: | לְאָחוּהִי וְתַפְלִי עָבַד דְּכִישׁ מִבִּינְךָ:

כ"י כַּאֲשֶׁר זָמַם • וְלֹא כַּאֲשֶׁר עָשָׂה, מִכָּאן אָמְרוּ: | לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו • מה
הָרָגוּ, אֵין נִהְרָגִין (מכות ה). | לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו • מה
תַּלְמוּד־לֹמֶר "לְאָחִיו"? לְמַד עַל זִוְמָמִי בַת כֶּהֱן
נִשְׁוָאָה, שְׂאִינָן בְּשִׁרְפָה, אֲלֹא כְּמִיתַת הַבּוֹעֵל שֶׁהִיא
בְּחֻנֵּק, שְׁנֵאֲמַר (ויקרא כא): "הִיא בָּאָשׁ תִּשְׂרָף", "הִיא"
וְלֹא בּוֹעֵלָה, לְכָךְ נֵאֶמֶר כָּאן: "לְאָחִיו", "כַּאֲשֶׁר זָמַם

(כ) וְהַנְּשֹׂאֲרִים יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ וְלֹא־יִסְפוּ לַעֲשׂוֹת עוֹד | כ וְדִישְׁתָּאֲרוֹן יִשְׁמְעוֹן וִידַחְלוֹן וְלֹא יִסְפּוֹן
בְּדַבֵּר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבְּךָ: | לְמַעַבְד עוֹד כְּפִתְגָמָא כִּישָׂא הַדִּין בִּינְךָ:

כ"י וַיִּשְׁמְעוּ וִירָאוּ • מִכָּאן שְׁצָרִיכִין הַכִּרְזָה: 'אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי נִהְרָגִין עַל שֶׁהִזְמִו בְּבֵית דִּין'.

(כא) וְלֹא תַחֲסוּ עֵינֶיךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עֵין בְּעֵין שֶׁן בִּשְׁן | כא וְלֹא תַחֲסוּ עֵינֶיךָ נֶפֶשׁ אֶחָד עֵינֶיךָ נֶפֶשׁ אֶחָד
יָד בְּיָד רֶגֶל בְּרֶגֶל: ׀ חֲלָף עֵינָא שְׁנָא חֲלָף שְׁנָא יָדָא חֲלָף יָדָא
רֶגֶלָא חֲלָף רֶגֶלָא:

כ"י עֵין בְּעֵין • (ב"ק פד) מִמּוֹן, וְכֵן "שֶׁן בִּשְׁן וְגו'".

כ (א) כִּי־תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל־אִיבְךָ וְרֵאִיתָ סוֹם | א אַרִי תַפּוֹק לְאַגְחָא קִרְבָּא עַל בְּעָלֵי דְכִבְךָ
וְרִכָּב עִם רֶב מִמֶּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם כִּי־יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ | וְתַחֲזִי סוּסָן וְיַתְמִין עִם סָגִי מִנֶּךָ לֹא תִדַּחַל
מִנְהוֹן אַרִי יִי אֱלֹהֶיךָ מִיִּמְרָה בְּסַעֲדֶךָ דַּאֲסַקְךָ
עִמָּךְ הַמַּעֲלֹךְ מֵאַרְצֵן מִצָּרִים: | מֵאַרְעָא דְּמִצָּרִים:

כ"י כִּי־תֵצֵא לְמִלְחָמָה • סִמּוֹן הַכָּתוּב יִצִּיאַת | כְּאִוִּיבִים, אֵל תִּרְחַם עֲלֵיהֶם כִּי לֹא יִרְחֲמוּ עָלֶיךָ. סוֹם
מִלְחָמָה לְכָאן, לֹמֶר לָךְ שְׂאִין מַחְסֵר אָבִיר יוֹצֵא | וְרִכָּב • בְּעֵינִי, חֲשׁוּבִים כָּלֶם כְּסוּס אָחֵד, וְכֵן הוּא
לְמִלְחָמָה. דְּבַר אַחֵר: לֹמֶר לָךְ: אִם עֲשִׂיתָ מִשְׁפָּט | (שופטים ו): "וְהַכִּיתָ אֶת מִדְּנָן כְּאִישׁ אֶחָד", וְכֵן
צָדֵק, אֶתְּהָ מִבְּטָח שְׂאִם תֵּצֵא לְמִלְחָמָה, אֶתְּהָ נּוֹצֵחַ, | הוּא אֹמֶר (שמות טו): "כִּי בָא סוֹס פָּרַעָה". עִם רֶב
וְכֵן דוֹד הוּא אֹמֶר (תהלים קיט): "עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצָדֵק | מִמֶּךָ • בְּעֵינֶיךָ הוּא רֶב, אֲכָל בְּעֵינִי אֵינוֹ רֶב.
בְּלִתְפִּיחִי לַעֲשֹׂקִי". עַל אִיבְךָ • יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ

(ב) וְהָיָה בְּקִרְבְּכֶם אֱלֹהֵי־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר | כ וְהִיָּה בְּמִקְרָבְכוֹן לְאַגְחָא קִרְבָּא וְיַתְקָרִיב
אֱלֹהֵהֶם: | כֶּהֱנָא וִימַלֵּל עִם עָמָא:

כ"י בְּקִרְבְּכֶם אֱלֹהֵי־הַמִּלְחָמָה • סִמּוֹן לְצִאתְכֶם מִן | לָכֵךְ, וְהוּא הַנִּקְרָא 'מִשׁוֹת מִלְחָמָה'. וְדִבֶּר אֱלֹהֵי־
הַסֶּפֶר מִגְּבוּל אֲרֻצְכֶם. וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן • (סוטה מב) הַמִּשׁוֹת | הָעָם • (שם) בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

אָבִן עוֹרָא עַל הַתּוֹרָה - מַהֲדוּרַת בְּלוֹם, אַבְרָמֹבִיץ

(יח) עָנָה. כְּמוֹ הַעִיד גַּם כֵּן בְּמִכּוֹת | מֵאַרְס וּבִוְנָה וְנוֹטַע וְרַךְ הַלֵּכֵב: תּוֹרָה ב
וּבַעֲוֹנָשׁ: תּוֹרָה יט | לֹא תַחֲסוּ עֵינֶיךָ עִם מִי שֶׁהוּא חֲזִיב
(כא) וְהִשְׁעָם לֹא תַחֲסוּ עֵינֶיךָ. עַל עַד | רַק צֵאת לְמִלְחָמָה יֵשׁ לָךְ לַחֲסוּס עַל
שָׁקֶר: תּוֹרָה א

גויימר להון שמע ישראל אתון קריבין
יומא דין לאגחא קרבא על בעלי דבביכון
לא זיוע לבכון לא תדחלו ולא תתבהתון
ולא תתברון מקדמיהון:

(ג) ואמר אלהם שמע ישראל אתם קרבים היום
למלחמה על-איביכם אל-יחד לבבכם אל-תיראו
ואל-תחפזו ואל-תערצו מפניהם:

אל-יחד לבבכם אל-תיראו ואל-תחפזו ואל-
תערצו • (סוטה מב) ארבע אזהרות כנגד ארבעה דברים
שמלכי אומות העולם עושין, מגיפין בתריסיהם כדי
להקישן זה לזה כדי להשמיע קול, שייחפזו אלו
שפנגדן וינסו. ורומסים בסוסייהם ומצהילין אותם
להשמיע קול שעטת פרסות סוסייהם, וצווחין
בקולם, ותוקעין בשופרות ומיני משמיעי קול.
אל-יחד לבבכם • מצהלות סוסים. אל-תיראו •
מהגפת התריסין. ואל-תחפזו • מקול הקרנות.
ואל-תערצו • מקול הצנחה.

כ"י • שמע ישראל • (שם) אפלו אין בכם זכות אלא
קריאת שמע בלבד, כדאי אתם שיושיע אתכם. על
איביכם • אין אלו אחיכם, שאם תפלו בידם, אינם
מרחמים עליכם; אין זו למלחמת יהודה עם ישראל,
שנאמר (ד"ה ב כח): "ויקמו האנשים אשר נקבו בשמות
ויחזיקו בשביה, וכל מערמיהם הלבשו מן-השלל,
וילבישו וינעילו ויאכילו וישקו ויסכו וינהלו
בחמרים לכל כושל, ויביאו ויחיו עיר-
התמרים אצל אחיהם וישובו שמרון", אלא על
איביכם אתם הולכים, לפיכך התחזקו למלחמה.

נקודות משיחות קודש ~

הטבעיות היא על-ידי השכל, לכן כשישים דעתו
ומחשבתו בזה, לא יחד לבב ולא ירא ולא יפחד כלל.

(ש"פ תולדות, מבה"ח כסלו, ה'תשכ"ו)

הרי היראה במלחמה היא דבר טבעי, ואף שיף ציווי על
זה "אל תיראו". והבאור בזה, דכיון שהתעוררות מדות

דארי יי אלהכון דמדבר קדמיכון לאגחא
לכון קרב עם בעלי דבביכון למפרק יתכון:

(ד) כי יהיה אלהיכם ההלך עמכם להלחם לכם
עם-איביכם להושיע אתכם:

באו בנצחוננו של גלית, מה היה סופו? נפל ונפלו
עמו. ההלך עמכם • זה מחנה הארון.

כ"י • כי ה' אלהיכם וגו' • הם באים בנצחוננו של
בשר-ודם, ואתם באים בנצחוננו של מקום, פלשתים

הוימללון סרכיא קדם עמא למימר מן
גברא די בנא ביתא חדתא ולא חנכה יחד
ויתוב לביתה דילמא ימות באגחא קרבא
וגבר אחרן יחנכה:

(ה) ודברו השטרים אלהעם לאמר מיהאיש אשר
בנה בית-חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו פנימות
במלחמה ואיש אחר יחנכו:

כ"י • ולא חנכו • לא דר בו. 'חנוך', לשון התחלה. ואיש אחר יחנכו • ודבר של עגמת נפש הוא זה.

וימן גברא די נציב פרמא ולא אחלה יחד
ויתוב לביתה דילמא ימות באגחא קרבא
וגבר אחרן יחלנה:

(ו) ומיהאיש אשר נטע פרם ולא חלל ילך וישב
לביתו פנימות במלחמה ואיש אחר יחללנו:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

תורה ו
(ו) חללו. מגזרת חלילים כי מנהגם
היה לחלו בכרמים: תורה ו

את הנערים והשעם כי לבו וכל תאונתו
לחנוך ביתו והנה לבו לביתו לא
למלחמה על פן ינוס ויניס אחרים:

(ג) אל תיראו. בלב: ואל תחפזו.
לנוס: ואל תערצו. במעשה: תורה ו
(ה) חנכו. כמו חנפת המזבח וכן חנוך
לנער ומזה למדו רבותינו ו"ל מחנכין

כ"י • וְלֹא חָלְלוּ • לֹא פָדְאוּ בַּשָּׁנָה הַרְבִּיעִית, שֶׁהַפְּרוֹת טְעוּנִין לְאָכְלָן בִּירוּשָׁלַיִם, אוּ לְחָלְלָן בְּדָמַיִם וּלְאָכְלָן הַדָּמַיִם בִּירוּשָׁלַיִם.

(י) וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ יֶלֶד וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ פְּנֵי־יָמוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָהּ:

כ"י • פְּנֵי־יָמוֹת בַּמִּלְחָמָה • יָשׁוּב פֶּן יָמוֹת, שָׁאֵם לֹא יִשְׁמַע לְדַבְּרֵי הַכֹּהֵן, כְּדַאי הוּא שְׂיָמוֹת.

(ח) וַיִּסְפּוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וַאֲמָרוּ מִי־הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּב יֶלֶד וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יָמָם אֶת־לֵבָב אָחִיו בְּלִבָּבוֹ:

כ"י • וַיִּסְפּוּ הַשְּׂטָרִים • (סוטה מג) לָמָּה נֶאֱמַר כָּאן "וַיִּסְפּוּ"? מוֹסִיפִין זֶה עַל דַּבְּרֵי הַכֹּהֵן, שֶׁהַכֹּהֵן מְדַבֵּר וּמְשַׁמֵּעַ מִן "שִׁמְעַי יִשְׂרָאֵל", עַד "לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶּם". וּ"מִי הָאִישׁ", וְשִׁנִּי וְשְׁלִישִׁי, כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מְשַׁמֵּעַ; וְזֶה, שׁוֹטֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מְשַׁמֵּעַ. הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּב • רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: כְּמִשְׁמַעוֹ, שְׂאִינוּ כָּל־

(ט) וַהֲיָה כְּכֹלֹת הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וּפָקְדוֹ שְׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: ס

כ"י • שְׂרֵי צְבָאוֹת • שְׁמַעְמִידִין זַקֵּפִין מַלְפָּנֵיהֶם וּמִלְאָתְרֵיהֶם, וְכַשִּׁלִּים שֶׁל בְּרוֹל בִּידֵיהֶם, וְכָל מִי שְׂרוּצָה לַחֲזוֹר, הָרְשׁוֹת בִּגְדָן לְקַפֵּחַ אֶת שׁוּקֵיוֹ.

~ שבת קודש ב' אלול ~

(י) כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וּקְרֹאתָ אֲלֶיהָ לְשָׁלוֹם:

כ"י • כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר • בַּמִּלְחָמָה הָרְשׁוֹת – הַפְּתוּב מְדַבֵּר, כְּמוֹ שֶׁמֶפָּרֵשׁ בַּעֲנָנִין: "בֶּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הָעָרִים הַרְחֹקֶת וְגו'".

(יא) וַהֲיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ וּפְתַחְתָּהּ לָךְ וַהֲיָה כָּל־הָעָם הַנֹּמְצָא־בָּהּ יִהְיוּ לָךְ לָמָס וְעַבְדוּךָ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברטוביץ

(ז) אֲרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ. בְּנִשְׁוֹאִין וְהִנֵּה זֶה הַפְּתוּב לֹאֹת כִּי יֵשׁ מִי שְׂיָמוֹת בָּבֹא יוֹמוֹ רַק הִמָּת בַּמִּלְחָמָה מֵת בְּלֹא יוֹמוֹ עַל כֵּן אָמַר דּוֹד אוֹ

כְּעֶצֶם הַדָּבָר: תורה ט
(ט) וּפָקְדוֹ. מַגְזִיר פָּקוּד: תורה י
(י) וּקְרֹאתָ. קָרָא אֲלֶיהָ מִצְוָה וַיִּתְּכֶן שֶׁהוּא רְשׁוֹת: תורה יא

בַּמִּלְחָמָה יָרָד וְנִסְפָּה: תורה ח
(ח) הַיָּרֵא. לְהַכּוֹת אַחֵר: וְרַךְ הַלֵּב. לְסַבּוֹל מִכַּת אַחֵר: אֶת לֵבָב. הִנֵּה אֶת יָרֵאָה נּוֹסֵף רַק טַעְמוֹ כְּאֲשֶׁר פִּי שֶׁהוּא

שיעור יומי לשבת קודש ב' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - כ - פרשת שופטים
 כ"י • כָּל־הָעַם הִנְמִצָא־בָּהּ • (ספרי) אָפְלוּ אֹתָהּ מוֹצֵא בָּהּ מִשְׁבָּעָה אוֹמוֹת שֶׁנִּצְטִיטָה לְהַחְרִימָם, אֹתָהּ רָשָׁא
 לְקִיָּמָם. לְמַסּוֹ וְעִבְדוּהָ • (ספרי) עַד שֶׁיִּקְבְּלוּ עָלֵיהֶם מִסִּים וְשַׁעֲבוּד.
 (יב) וְאִם־לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשִׂיתָה עִמָּךְ מִלְחָמָה וְצִרְתָּ עָלֶיהָ:
 יב וְאִם לֹא תִשְׁלַם עִמָּךְ וְתַעֲבֹד עִמָּךְ קָרִב וְתִצּוּר עָלֶיהָ:

כ"י • וְאִם־לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וְעָשִׂיתָה עִמָּךְ מִלְחָמָה • הַכְּתוּב מְבַשְּׂרָךְ שֶׁאִם לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ, סוֹפָה לְהִלָּחֵם בָּךְ, אִם תִּנְיָחָה וְתִלָּךְ. וְצִרְתָּ עָלֶיהָ •
 אף לְהַרְעִיבָה וּלְהַצְמִיאוֹתָהּ מִיתָת תַּחֲלוּאִים.
 (יג) וְנִתְּנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְהָפִיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ לְפִי־חָרִב:
 יג וְיִמְסְרֶנָּה יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְתִמְחִי יָת כָּל דְּכוּרָהּ לְפָתָגָם דְּחָרִב:

כ"י • וְנִתְּנָה ה' אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ • אִם עָשִׂיתָ כָּל הָאֲמֹר בְּעֵינֶיךָ, סוֹף שֶׁה' נִתְּנָה בְּיָדְךָ.
 (יד) רַק הַנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַבְּהֵמָה וְכָל־אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר כָּל־שָׁלָלָהּ תָּבוּ לָךְ וְאִכְלָתָ אֶת־שָׁלָל אִיבֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ:
 יד לְחֹדֶד נָשִׁיאוֹ וְטַפָּלָהּ וּבְעִירָא וְכָל דִּי יִהְיֶה בְּקִרְתָּא כָּל עֲדָאָה תָּבוּ לָךְ וְתִיכּוּל יָת עֲדָאָה דְּסִנְאָךְ דִּי יִהְיֶה יְיָ אֱלֹהֶיךָ לָךְ:
 כ"י • וְהִטָּף • אף טַף שֶׁל זָכָרִים, וְיָמָה אֲנִי מְקַיֵּם: "וְהָפִיתָ אֶת־כָּל־זְכוּרָהּ"? בְּגִדּוּלִים.

(טו) כִּן תַּעֲשֶׂה לְכָל־הָעָרִים הָרְחוֹקֹת מִמָּךְ מֵאֹד אֲשֶׁר לֹא־מַעֲרִי הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הֵנָּה:
 טו כִּן תַּעֲבֹד לְכָל קְרוּיָא דִּי רְחִיקִין מִמָּךְ לְחֹדָד דִּי לֹא מְקַרְוִי עֲמֻמָּיָא הָאֵלִין אֲנִין:
 (טז) רַק מַעֲרֵי הָעָמִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה לֹא תַחֲטֶה כָּל־נִשְׁמָה:
 טז לְחֹדֶד מְקַרְוִי עֲמֻמָּיָא הָאֵלִין דִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ יִהְיֶה לָךְ אַחֲסָנָא לֹא תִקַּם כָּל נִשְׁמָתָא:

(יז) בִּי־הַחֲרֹם תַּחְרִימֶם הַחֲתִי וְהָאֹמֶרִי הַפְּנִעֲנִי וְהַפְּרוֹזִי הַחֲוִי וְהַיְבוֹסִי כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:
 כ"י • כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ • לְרִבּוֹת אֶת הַגִּרָּשִׁי.
 יז יְאִרִי גִמְרָא תַּגְמִרְנִין חֲתָאִי וְאֹמְרָאִי כְּנַעֲנָאִי וּפְרוֹזָאִי חֲוָאִי וַיְבוֹסָאִי כָמָא דִּי פִקְדֶךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ:

(יח) לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ אֹתְכֶם לַעֲשׂוֹת כָּכָל תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲטָאתָם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ׀
 יח בְּדִיל דִּי לֹא יִלְפּוֹן יִתְכּוֹן לְמַעֲבֹד כָּכָל תּוֹעֲבֹתְהוֹן דִּי עֲבָדוּ לְטַעֲוִתְהוֹן וְתַחֲבוּן קָדָם יְיָ אֱלֹהֵינוּ:

כ"י • לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ • הָא אִם עָשׂוּ תְשׁוּבָה וּמִתְגַּדְּלִין, אֹתָהּ רָשָׁא לְקַבְּלָם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(יב) תִּשְׁלִים. תַּעֲשֶׂה שְׁלוֹם: תורה יג
 (טו) הָרְחוֹקֹת מִמָּךְ. שְׂאִינָם מִשְׁבָּעָה יִשְׁקֶם וְהַפְּלִל בִּימֵיהֶם הִזָּה תִּיָּב
 (יח) לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ אֹתְכֶם לַעֲשׂוֹת כָּכָל תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וַחֲטָאתָם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ׀ תורה יז

(יט) כִּי־תִצּוֹר אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ
לְתַפְשָׁהּ לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לְגִדּוֹחַ עָלֶיהָ גִּרְזֹן בִּי
מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת בִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדָה
לֵבָא מִפְּנֵיךָ בַּמִּצּוֹר:

יט ארי תצור לקריתא יומין סגיאין לאגחא
עלה למכבשה לא תחבל ית אילנה לארמא
עלוהי גרזנא ארי מנה תיכול ונתה לא
תקוצ ארי לא כאנשא אילן חקלא למעל
מקדמך בצירא:

— הכתוב מדבר (ספרי). **כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדָה • הָרִי**
כִּי 'משמש בלשון 'דלמא', שמא האדם עץ השדה
להפגס בתוך המצור מפניך להתחסר בסיורי רעב
וצמא כאנשי העיר, למה תשחיתנו.

כ"י • ימים • שנים. **רבים • שלשה**, (שבת יט) מכאן
אמרו: אין צרין על עצרות של עובדי פוכבים פחות
משלשה ימים קדם לשבת, ולמד שפותח בשלום
שנים או שלשה ימים, וכן הוא אומר (שמואל ב א):
וַיָּשָׁב דָּוִד בְּצִקְלָג יָמִים שָׁנִים", ובמלחמת הרשות

~ נקודות משיחות קודש ~

הנהירות הנדרשת בחינוך הילדים

בקהילות שלמה.

אבל כאשר מדובר אודות הדור הצעיר, ואותם רוצים
לחנך על פשרות — נוטלים מהם את החום והקנאות
להיות לכל ימי חייהם. בגלל השריטה והחסרון
שעושים בנשמתם בצעירותם, עלול אחר-כך לגדול
יהודי בעל-מום רחמנא-ליצלן!

וכן הוא גם לאידך גיסא, שמפנין שאפילו שינוי קל
ביותר יכול לגרום שינתפף מהקצה אל הקצה, לכן
אפילו בשביל הטבה קלה בחינוך הילד, בודאי להשתדל
ולהשתדל, וכל-שכן אם החינוך דורש תיקון בענינים
עיקריים העלולים להשפיע על הילד במשך כל ימי חייו.

(ע"פ אגרות קודש ח"ב אגרת רד. לקוטי שיחות כרך א עמ' 82, ועוד —
מתוך 'לקראת שבת')

בפרשתנו כתוב **כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדָה** (כ, יט). והינו,
שהאדם דומה בכמה דברים לעץ השדה.

ויש ללמוד מזה הוראה בחינוך הילדים:

כאשר עושים שריטה באילן לאחרי שפך גדל, אזי
השריטה אינה אלא במקום שנעשתה בלבד, וגם אינה
גורמת נזק. אבל כאשר עושים שריטה בשתיל אילן רך,
ועל-אחת-כמה וכמה בגרעין שעומדים לנטוע, יתכן
שמשריטה אחת יצמח אילן בעל-מום.

וכן הוא בענין החינוך: אדם בשנות העמידה, שפך עבר
מחצית דרכו בחיים, ונדרמה לו שהוא מוכרח להסכים על
פשרות — הרי הפגיעה היא למשך שנים אחדות בלבד.
ארבעים שנה חי הוא ללא פשרות, ואם יפשל ויעשה
פשרה לשנה אחת, יכולות ארבעים שנה הקודמות
שמאחוריו ליתן לו כח שישפח מיד מהפשרה, וינעמוד

כ לחוד אילן דתדע ארי לא אילן דמאכל
הוא יתה תחבל ותקוצ ותבני בקומין על
קריתא די היא עבדא עמך קרבא עד
דתכבשה:

(כ) **רַק עֵץ אֲשֶׁר־תִּדַּע בִּי לֹא־עֵץ מֵאֲכָל הוּא אֹתוֹ**
תִּשְׁחִית וְכִרְתָּ וּבִנִיתָ מִצּוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הוּא
עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּה: פ

אכן עזרא על התורה - מהורות בלום, אברמוביץ

מפניך במצור הנה לא תשחית עץ
פרי שהוא חיים לכן אדם רק מותר
שתאכל ממנו ואסור לך להשחיתו
כדי שתבא העיר מפניך במצור והעד
על זה הפירוש שהוא נכון שאמר
וכרת ובנית מצור: תורה כ

(כ) **עַד רִדְתָּה**. כי לולי שהיתה נשגבה
לא אמר הכתוב ימים רבים: תורה א

טעם לאמר לא תשחית עץ פרי כי
איננו כבני אדם שיוכל לברוח מפניך
ולפי דעתי שאין לנו צורך לכל זה
וזה פירוש כי ממנו תאכל ואותו לא
תכרות כי האדם עץ השדה והטעם
כי חיי בן אדם הוא עץ השדה וכמוהו
כי נפש הוא חובל כי חיי נפש הוא
חובל ואותו לא תכרות דבק עם לבא

(יט) **כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׁדָה**. כבר
ביארתי בספר היסוד כי יתכן בכל
לשון לקצר לאחז דרך קצרה כמו
חמור לחם רק מלת לא לא יתכן
להיותה נחסרת כי הטעם יהיה להפך
ומקדק גדול ספרי אמר כי חסר
ה"א וכן הוא הכי האדם עץ השדה
וזה הטעם איננו נכון בעיני כי מה

שיעור יומי לשבת קודש ב' אלול ושנים מקרא ואחד תרגום - כא - פרשת שופטים
 כש"י • עד רדתה • לשון רדוי, שתהא כפופה לך.

כא (א) כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בְּאֶדְמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ נָפֵל בַּשָּׂדֶה לֹא נֹדַע מִי הִכּוּהוּ:

(ב) וַיֵּצְאוּ זִקְנֵיךָ וְשַׁפְטֶיךָ וּמִדְּרוֹ אֶל־הָעָרִים אֲשֶׁר
 סְבִיבֹת הַחֹלָל:

כש"י • וַיֵּצְאוּ זִקְנֵיךָ (סוטה מר. סנהדרין יד) מִיָּחִידִים
 שְׁבֻזְקֵיךָ, אֵלֶיךָ סִנְהֶדְרִי גְדוֹלָה. וּמִדְּרוֹ (סוטה מה)

(ג) וְהָיָה הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הַחֹלָל וְלִקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר
 הַהוּא עֲגֻלַּת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עֲבָד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא־
 מִשְׁכָּה בָּעֵל:

(ד) וְהוֹרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא אֶת־הָעֲגֻלָּה אֶל־נַחַל
 אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע וְעֶרְפוֹ־שֵׁם
 אֶת־הָעֲגֻלָּה בְּנַחַל:

כש"י • אֶל־נַחַל אֵיתָן • קָשָׁה, שְׁלֹא נַעֲבֹד. וְעֶרְפוֹ •
 קוֹצֵץ עֲרֶפֶה בְּקוֹפִיץ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: 'תָּבֵא
 עֲגֻלָּה בַּת שְׁנֵתָה שְׁלֹא עֲשֵׂתָה פְרוֹת, וְתַעֲרֶךְ בְּמָקוֹם

(ה) וַנִּגְשׂוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי כָם בָּחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 לְשִׁרְתּוֹ וּלְבָרְךָ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם יְהִי כָל־רִיב
 וְכָל־נִגְעָה:

(ו) וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא הַקְּרֹבִים אֶל־הַחֹלָל יִרְחֲצוּ
 אֶת־יְדֵיהֶם עַל־הָעֲגֻלָּה הָעֲרוּפָה בְּנַחַל:

(ז) וְעָנּוּ וַאֲמָרוּ יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ
 לֹא רָאוּ:

אכן עזרא על התורה - מהדורות כלום, אברמוביץ

- (א) כי ימצא חלל. באשר הזכיר המלחמה על האויב אמר ואם אדם ילחם עם אחד ונמצא חלל בארץ ישראל ולא נודע מי הכהו: תורה ב
 (ב) זקניך. זקני הערים הקרובות והשופטים: תורה ג
 (ג) עגלת בקר אשר לא עבד בה. לחרש: ולא משכה בעול. להביא אבנים כמנהג העגלות: תורה ד
 (ד) איתן. מקיף: וערפו שם. יסירו עורף העגלה: תורה ה
 (ה) הכהנים בני לוי. שהם בברור מבני לוי: ועל פיהם יהיה. עונש כל ריב וכל נגע: תורה ו
 (ו) וכל זקני העיר. זהו ויצאו זקניך: תורה ז
 (ז) ה"א שפכה. פחת סימן הרבים כמו שפכה אשור וכל הרף הדרש שישבו לאחת כי היד לשון נקבה ברוב: ועינינו לא ראו. ויתכן שהשם צנה לעשות פן העיר הקרובה כי לולי

כ"י • יְדִינוּ לֹא שָׁפְכָה • וְכִי עָלְתָה עַל לֵב שׁוֹקֵנִי בֵּית
 - דִּין שׁוֹפְכֵי דָמִים הֵם? אֲלֹא לֹא רָאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ

ח כְּהֵנִיא יִמְרוּן כֹּפֵר לַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל דִּי
 פִּרְקָתָא יִי וְלֹא תִתֵּן חֹבֶת דָּם זָפִי בְּגוֹ עֲמֹךְ
 יִשְׂרָאֵל וְיִתְּכַפֵּר לְהוֹן עַל דָּמָא:

(ח) כֹּפֵר לַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-פָּדִיתָ יְהוָה וְאַל-תִּתֵּן
 דָּם נָקִי בְּקֶרֶב עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם:

כ"י • וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם • הַכְּתוּב מִבְּשָׂרָם, שֶׁמִּשְׁעָשׂוּ בָּן - יִכְפֹּר לָהֶם הָעוֹן.

ט וְאַתָּה תִּפְלִי אֲשֶׁר־י דָּם זָפִי מִבִּינְךָ אֲרִי
 תַּעֲבֹד דְּכֶשֶׁר קָדָם יי: ס ס ס

(ט) וְאַתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבְּךָ כִּי-תַעֲשֶׂה
 הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה:

כ"י • וְאַתָּה תִּבְעֵר • (כתובות לו) מְגִיד שָׂאם נִמְצָא הַהוֹרָג אַחֵר שֶׁנִּתְעַרְפָּה הָעֵגְלָה, הָרִי זֶה יִהְרֹג, וְהוּא הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי
 ה':

צ"ו פסוקים, סל"א סימן. חסלת פרשת שופטים

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רפ - רפג

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁעָשׂוּ עֲבִירָה כְּדוּמָה לָהּ לֹא נִזְדַּמֵּן
 לָהֶם שִׁיְהָרֵג אָדָם קְרוֹב מֵהֶם
 וּמִחֻשְׁבוֹת הַשֵּׁם עָמְדוּ וְנָכְחוּ לְאִין קָץ
 אֲצֻלָּנוּ: וְעָנוּ וְאָמְרוּ. כָּמוֹ וְעֵנִיתָ
 וְאָמַרְתָּ וְשָׁם אֶפְרָשְׁנוּ: תוֹרָה ח

הַנָּקִי וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֵתָּה חַיִּיב לִבְעֹר
 שְׁפִיכוֹת דָּמִים וְהַנֶּכֶחַ בְּעֵינֵי הוּא אֲשֶׁר
 הַזְכַּרְתִּי כִּי לֹא יִשְׁפֹךְ דָּם נָקִי בְּאֶרֶץ
 אִם תַּעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי ה' כְּסוּד שָׂכָר
 עֲבִירָה עֲבִירָה וּשְׂכָר מַצּוֹה מַצּוֹה:
 חסלת פרשת שופטים

כָּמוֹ וְנוֹסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְהֵם שָׁנִים
 בְּנֵינִים בְּנֵן הַתַּפְעֵל עִם בְּנֵן נָפֵעַל:
 וְטַעַם זִכָּר אֲשֶׁר פָּדִיתָ. כְּאֲשֶׁר פָּדִיתָם
 מִמִּצְרַיִם לְמַעַן תִּסְדֹּד בְּן פָּדָם מִזֶּה
 הַדָּם וְעוֹנָשׁוֹ: תוֹרָה ט

(ט) וְאַתָּה תִּבְעֹר הַדָּם הַנָּקִי. פִּירוּשׁוֹ
 עוֹנָשׁ הַדָּם הַנָּקִי אוֹ יִהְיֶה הַדָּם דָּם

אגרות קודש

ב"ח, יו"ד אלול, תשי"ג
 ברקלין.

הרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר מנחם זאב שי' הלוי

שלום וברכה!

... ת"ח על מ"ש אודות תלמידי הישיבה ובטח יודיע מהנעשה עמדם ובפרט בימי אלול
 ותשרי, ובטח נשמע גם בישיבתם אשר היתה כאן הצעתי שיוסיפו תלמידי הישיבה (והר"י והנהלה
 לא כש"כ) בלימוד עבודה'דיקע מאמרים ביחוד בימים אלו ומה טוב אשר גם במאנטרעאל יעשו
 כזאת ומה טוב אשר גם בשאר המקומות.

בברכת כוח"ט.

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ו מנחם-אב < פרק קיט. מפסוק צז עד סוף פרק

יום שני, כ"ז מנחם-אב < מפרק קכ עד פרק קלד

יום שלישי, כ"ח מנחם-אב < מפרק קלה עד פרק קלט

יום רביעי, כ"ט מנחם-אב < מפרק קמ עד פרק קמד

יום חמישי, ל' מנחם-אב < פרק כ. מפרק קמה עד פרק קנ

יום שישי, א' אלול < פרק כ. מפרק א עד פרק ט ופרקים א-ג

שבת קודש, ב' אלול < פרק כ. מפרק י עד פרק יז ופרקים ד-ו

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מותפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממוקור הברכות
בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ו מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 224, והנה מודעת... עד עמ' קיג, והארה וכו':

מדה, גם השכר בענין של עולם, פרט לכך שזה בעולם נעלה יותר, עולם הבא, אבל לא להשפיע לו חיי הארת אור ה' [נפש אחר: אין-סוף פרוד-הוא] ממש, – ענין של "אין-סוף", שלמעלה לגמרי מה"עולם", שיאיר ויגיה חשבון

– החושך שלו,

ב"עבודה שכלב זו

תפלה", שהיא בחינת

ומדרגת תשובה עלאה

– תשובה עליונה,

בנודע, – הרי אין זה

"מן המדה" להשפיע לו

זאת, שהרי היא –

ה"תשובה העילאית" היא

למעלה מעלה מכל חיי

עולם-הבא, כמו

שאמר רבותינו

זכרונם לברכה: "יפה

שעה אחת בתשובה

ומעשים מזכים בו", –

בעולם הזה מכל חיי

העולם הבא", וכמו

שנתבאר במקום אחר¹⁰ פאריכות, דעולם-הבא אינו

אלא יין והארה וכו': – הארה מ"אור ה'", הנקרא "זיו

השכינה". ואילו על ידי תשובה "לוקחים" את הקב"ה עצמו,

הרי שההתגלות שבשעת התפילה היא למעלה מעלה מחיי

עולם-הבא, והרי אין זה "מן המדה" שעל ידי צדקה וחסד

תאיר לו התגלות אלקית זו?

והנה, מודעת זאת, – ידוע הדבר, שיש למעלה נס-בן מדת הנבירה והצמצום, לצמצם ולהסתיר אורו ויתברך לבל יתגלה לתחתונים. – לנבראים התחתונים. אס-כן, כיצד מאיר "חסד ה'", בשעה שקיימת מדת הגבורה והצמצום

המפסיקה את ההתגלות?

אך הכל תלוי

ב"אתערוטא דלתתא",

– בהתעוררות שמלמטה.

שאם האדם מתנהג

בחסידות – במדת

החסד, להשפיע חיים

וחסד בו' – שהוא נותן

צדקה המקיימת את העני

בחיים, כך מעורר

למעלה, – שתומשך

מדת החסד שלמעלה

בהתגלות האלקית אליו,

כמו שאמר רבותינו

זכרונם לברכה:

"במדה שאדם מודר –

בה מודדין לו". –

וכאשר הוא מתנהג במדת החסד – מתנהגים אתו כך גם מלמעלה, שנותנים לו חסד שלמעלה. אלא דלכאורה זו אינה מן המדה, – של אותו ענין, בראש להשפיע לו חיי העולם-הבא לבד, כנגד מה שהוא משפיע חיי עולם הזה, – שזה שכר מתאים – שבשעה שהוא משפיע ענין של העולם שלו, ענין של חיים גשמיים – מעניקים לו, באותה

7. סוטה ה, ב. 8. אגה"ת פרק י'. 9. אבות פ"ד מ"ז. 10. בלק"א ח"א ספ"ד. ועוד.

יהודי צריך להרשות לעצמו להיות בקי בתורה אור, ליקוטי תורה –
ואין צריך לומר בנוגע לתניא – המשכים, מאמרים, וכן הלאה

משיחת י"ט כסלו תשכ"ג

~ יום שני כ"ז מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיג, אך הענין הוא... עד עמ' קיג, האריו"ל:

חטה בשבולת אחת, וכן פירות הרבה על אילן אחד, – ובאשר לפירות האילן מיתוסף עוד ענין, שלא זו בלבד שהם הרבה יותר מאשר הגרעין שנזרע, אלא – וגם מהותן ועצמותן של הפירות, מעלה בעלוי רב ועצום למעלה מעלה ממהותן של הגרעין.

ועצמותו של הגרעין הנמוץ. – הרי שלא זו בלבד שמגרעין אחד צומחים הרבה פירות, אלא שהם גם במהות הרבה יותר טובה ורמה, שמגרעין שאין בו טעם – צומחים פירות ברי טעם טוב והנאה, וכן כהאי גוונא – בדומה לכך, בפירות הארץ הגדלים מזרעונין בעין גרעיניו, – של אילן עושה פרי, כמו קשואים וכהאי גוונא. – והדומה לו, שגם בהם כך, שהפירות אינם מאותה מהות של גרעיני הזרע, אלא מהות שונה ונעלה ביותר, שלא כמו בתבואה, שהתבואה היא אותה מהות ממש כמו גרעיני התבואה שזרעו,

זרעו חטה וצמח חטה, וכדומה. והכל – מה שהצמיחה היא לא רק בריבוי רב אלא גם במהות נעלה ביותר מאשר גרעיני הזרע שנזרעו, הוא, מפני שעקר ושרש חיות הפירות נשפע מבית הצומח שבארץ, הכולל חיות כל הפירות. – ומצמיח כל הפירות. אלא, אם כך, לשם מה זקוקים לזריעת הזרע או הגרעין, ומדוע מ"כח הצומח" שבכוחו להצמיח כל סוגי פירות, צומח דוקא אותו מין שזרעו? – אלא, והגרעינין הזרועים בארץ, אינן אלא בעין "אתערותא דלתתא", – "התעוררות מלמטה", כשם שנדרשת התעוררות מלמטה כדי להמשיך התעוררות מלמעלה, הנקראת בשם "העלאת מין נוקבין" בכתבי האר"י ז"ל: – שה"נוקבא", "המקבל", מעלה "מין נוקבין", כלומר, הוא יוצר כלי שבו יומשך שפע מה"דכר", מהזכר והמשפיע. כך גם בקשר לענינו, כוח הצומח עצמו הוא כוח רוחני הכולל כל סוגי הפירות, וכן מצד רוחניותו הוא למעלה מאשר להצמיח פירות גשמיים. מי ומה, איפוא, פועל שכוח רוחני זה ירד ויצמיח בפועל אילן ופירות גשמיים, ומי זה שפועל שמהפטר של תפוח למשל – שביכולת "כוח

אך הענין הוא על-דרך-משל, כמו שזרעין ורעים – של תבואה או חטה וכדומה, או נזרעין גרעין, – של עץ פרי שיצמח ממנו אילן, שהשבולת – של התבואה, הצומחת מהזרע, והאילן ופירותיו – הצומחים מהגרעין, אינן מהותן ועצמותן של הזרע והגרעין כלל, כי מהותם ועצמותם – של הזרע והגרעין, כלה ונרקב בארץ, – הרי שהצמיחה אינה באה מהזרע או מן הגרעין אלא – וכח הצומח שבארץ עצמה – לא החלק של כוח הצומח התגלה בזרע או בגרעין, אלא "כוח הצומח" הנמצא בארץ עצמה, [נפח אחר: עצמו] – "כוח הצומח" שבארץ, הוא עצמו, הוא המוציא והמגדל השבולת – שלא היתה כלל בזרע, והאילן ופירותיו. – שלא היו בגרעין, "כוח הצומח" הוא כוח אלקי המצמיח דברים, ענין של "יש מאין": מ"אין" נעשה "יש", דבר גשמי מכוח

אגרת הקדש

אך הענין הוא עד"מ כמו שזרעין ורעים או נזרעין גרעין שהשבולת הצומחת מהזרע והאילן ופירותיו מהגרעין אינן מהותן ועצמותן של הזרע והגרעין כלל כי מהותם ועצמותם כלה ונרקב בארץ וכח הצומח שבארץ עצמה [נ"א עצמו] הוא המוציא והמגדל השבולת והאילן ופירותיו רק שאינו מוציא ומגלה כחו לחוץ מהכח אל הפועל כי אם על ידי הזרע והגרעין שנקרבין בארץ וכלה כל כחם בכח הצומח שבארץ ונתאחדו והיו לאחדים וע"י זה מוציא כח הצומח את כחו אל הפועל ומשפיע חיות לגדל שבולת כעין הזרע אבל בריבוי הרבה מאד בשבולת אחת וכן פירות הרבה על אילן א' וגם מהותן ועצמותן של הפירות מעולה בעליו רב ועצום למעלה מעלה ממהותו ועצמותו של הגרעין הנטוע וכן כה"ג בפירות הארץ הגדלים מזרעונין כעין גרעינין כמו קשואים וכה"ג והכל הוא מפני שעיקר ושרש חיות הפירות נשפע מכח הצומח שבארץ הכולל חיות כל הפירות והגרעינין הזרועים בארץ אינן אלא כעין אתערותא דלתתא הנקראת בשם העלאת מ"נ בכתבי האריו"ל:

רוחני. ברם, אם כך הם פני הדברים, נשאלת השאלה: לשם מה זקוקים לזריעת הזרע או הגרעין – הרי בין כה אין הצמיחה באה מהם, אלא מ"כוח הצומח" שבארץ? והתשובה היא: רק שאינו – "כוח הצומח" שבארץ, אינו מוציא ומגלה כחו לחוץ מהכח אל הפועל, – מהיכולת להצמיח (בכוח), לצמיחה ממשית, בראש על-ידי הזרע והגרעין – הפועלים שכוח היכולת להצמיח הנמצא בארץ – יבוא בגילוי, להצמיח בפועל את התבואה או את האילן ופירותיו. כיצד אכן, הם פועלים דבר זה? שנקרבין בארץ וכלה כל כחם – שבא מ"כוח הצומח" שבארץ בשעה שהם צמחו מכוח הצומח, ככח הצומח שבארץ, ונתאחדו והיו לאחדים, – הפרט של "כוח הצומח" שבא לידי ביטוי בזרע או בגרעין, עם הכלל של "כוח הצומח" שבארץ – נעשים לדבר אחד, ועל-ידי זה מוציא כח הצומח את כחו אל הפועל, ומשפיע חיות לגדל שבולת כעין הזרע, – שנזרע בארץ, שאם הזרע הוא של חטה – צומחת שבולת של חטה, וכדומה. אבל ברבוי הרבה מאד בשבולת אחת, – מגרעין חטה אחד צומחים הרבה גרעיני

החסד שלו; שלא זו בלבד, כפי שהיה מתאים, שבגלל הצדקה והחסד שהוא משפיע חיים של העולם הזה – יומשך לו ענין של חיי העולם הבא, שבפרט זה, שהם שניהם עולמות, על-כל-פנים, הן אותה מהות, אלא כיון ש"מרוכה מדה טובה", נותנים לו ענין של עולם הבא עבור מה שהוא השפיע ענין של עולם הזה, בהתאם לכלל "במדה שאדם מודד בה מודדין לו" – וזה נקרא ב"מדה", כלומר מאותו סוג מדה ומהות.

הצומח" להצמיח – יצמח בגילוי תפוח ולא פרי אחר? – הרי זו פעולתה של "העלאת מ"נ" – מיין נוקבין" של הגרעין, המעוררת את "כוח הצומח", שיתגלה בצמיחה בפועל, ומשפיעה שיצמח אותו מין פרטי שבדוגמת הגרעין שנזרע. על כל פנים, הרי שענין הצמיחה הוא שמה שצומח מהזריעה הוא למעלה מעלה, עד למהות אחרת ונעלית מאשר הזרע שנזרע. בכך יסביר רבנו הזקן להלן, איך יש בכוח הצדקה והחסד שאדם עושה להמשיך אליו ענין שהוא מסוג נעלה לגמרי מסוג

~ יום שלישי כ"ח מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיג, וככה ממש עד"מ... עד עמ' 226, בחו"ל וד"ל:

והגילויים של המדות – של "ישראל דלעילא" (שלמעלה), מבחינת "ז"א" (מדות) שבעולם ה"אצילות", ו"שורש הנשמות, נקרא "אִמָּא תַתָּאָה" – המדרגה התחתונה בבחינת "אימא", בְּלִשׁוֹן הַזֶּהָרָה, – "בינה" נקראת "אימא עילאה", המדרגה העליונה ב"אימא", ו"מלכות" –

"אימא תתאה", המדרגה התחתונה ב"אימא", ו – כן נקרא "שְׂבִינָה" בְּלִשׁוֹן הַמִּקְרָא, – מפני שהיא שוכנת בתחתונים", היא יורדת ושוכנת בנבראים התחתונים¹², הַבְּלִיָּה – "כנסת ישראל" – מקור נשמות

אך, ענין הצדקה נקרא בלשון "זריעה". שכן, כשם שבזריעה צומח מהנטיעה ענין שהוא לגמרי לא באותה מהות אלא הרבה למעלה מזה – כך נמשך לו ענין של התגלות אלקות בתפלה, ענין של "תשובה עילאה" (כפי שהסביר לעיל) שהוא לא רק במהות אחרת לגמרי מה"עולם", אלא למעלה מעלה

ובלשון רבנו הזקן:

וְכַכֵּה מִמֶּשׁ עַל-דֶּרֶךְ מִשְׁלִי, כָּל מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה שְׁעוֹשִׂין יִשְׂרָאֵל, עוֹלָה לְמַעַלָּה בְּבַחֲבִינַת הָעֲלֹאֹת מִיֵּין נִקְבִּין לְשֵׁרֶשׁ נִשְׁמֹתֵיהֶן לְמַעַלָּה, –

אגרת הקדש

וּבְכַה מִמֶּשׁ עַד"מ כָּל מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה שְׁעוֹשִׂין יִשְׂרָאֵל עוֹלָה לְמַעַלָּה בְּבַחֲבִינַת הָעֲלֹאֹת מִ"נ לְשׁוֹרֶשׁ נִשְׁמֹתֵיהֶן לְמַעַלָּה הַנִּקְרָא בְּשֵׁם כְּנִ"י וְאִימָא תַתָּאָה בְּלִשׁוֹן הַזֶּהָרָה וְשִׁכִּינָה בְּלִשׁוֹן הַמִּקְרָא מְדוּתוֹ שֶׁל הַקַּב"ה וּמְיוֹחֶדֶת בְּהֵן בְּתַכְלִית וְרֵאשִׁיתָּהּ הִיא מֵדַת הַחֶסֶד וְעִ"י הָעֲלֹאֹה זֶה מֵתְעוֹרֵר חֶסֶד ה' מִמֶּשׁ שֶׁהוּא גִילּוֹי אֹורוֹ יִתְבַּרְךְ לִירֵד וְלִהְיוֹת לְמַטָּה לְנִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל בְּבַחֲבִי גִילּוֹי רַב וְעֵצוֹם בִּשְׁעַת הַתַּפִּלָּה עַב"פ

ישראל, כלולה מכל מדותיו של הקדוש-ברוך-הוא, ומיוחדת בהן בתכלית, – בהתאחדות הנעלה ביותר, וראשיתן היא מדת החסד. – הרי, למדה זו של חסד שלמעלה, מגיעה "העלאת מ"נ" מהחסד וצדקה שיהודי עושה למטה – שכן, זה הרי שורש נשמתו, ומהחסד של שורש זה נמשך שבנשמה תהיה מדת החסד. וְעַל-יְדֵי הָעֲלֹאָה זֶה – שמדת החסד של הנשמה עולה לשורשה, בחסד שבשורש ה"מלכות", מְתַעוֹרֵר "חֶסֶד ה'" מִמֶּשׁ, – שיימשך למטה "חסד ה'", שלמעלה מעלה מבחינת החסד שבשורש הנשמות, אלא זה "חסד ה'" ממש, שהוא חסד והתגלות שלמעלה מה"עולם", שֶׁהוּא גִילּוֹי אֹורוֹ יִתְבַּרְךְ, לִירֵד וְלִהְיוֹת לְמַטָּה – בעולם הזה, לְנִשְׁמֹת יִשְׂרָאֵל, בְּבַחֲבִינַת גִילּוֹי רַב וְעֵצוֹם בִּשְׁעַת הַתַּפִּלָּה עַל-כָּל-פְּנִיָּם. – אם לא שתהיה ההתגלות תמיד, שתהיה על-כל-פנים בשעת התפילה. כִּי אֵף

שלכן זה דוקא הצדקה שיהודי עושה. שכן, כמו במשל, בענין של צמיחה, הרי מפני שבזרע או בגרעין שזורעים ישנו מ"כוח הצומח", לכן יכול להיות מכך "העלאת מיין נוקבין" אל "כוח הצומח" שבארץ שממנו באה הצמיחה, כך גם בנמשל, בצדקה – בשעה שיהודי עושה צדקה וחסד, עולה הדבר, בתור "העלאת מ"נ" לשורש נשמתו, והחסד של נשמתו שנשתלשל מהחסד של הספירות העליונות (כפי שאומר רבנו הזקן בפרק ג' של החלק הראשון, שלכן יש בנשמה עשרה כחות, מפני שהם נשתלשלו מעשר הספירות) יש לו שייכות לחסד שלמעלה, שיהיה מכך "העלאת מ"נ" להמשיך את החסד שלמעלה, כפי שיסביר להלן. על כל פנים, החסד והצדקה שיהודי עושה, עולה למעלה בשורש הנשמה למעלה, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "כְּנִסַּת יִשְׂרָאֵל" – שכן, זה המקור של נשמות ישראל, וכן גם מפני שהיא כונסת בתוכה את האורות

11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקרא כו' (עיין ח"א רפנ"ב: ומקור זה כו'. ואכמ"ל בהשינויים)". 12. ראה להלן בסוף הפרק. לקריא ח"א פרק מ"א.

בְּאֶרֶץ הָעֲלִיּוֹנָה, "אֶרֶץ חֶפְצִי", הִיא הַשְּׂכִינָה וְכִנְסָת יִשְׂרָאֵל, – מקור נשמות ישראל, שְׁנִקְרָאת בֶּן עַל שֵׁם שְׁמֹתֶלְבֶּשֶׁת בַּ – נבראים תחתונים לְחַיִּיּוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב¹³: "מַלְכוּתָךְ – בַּחֲנִית הַ"מַּלְכוּת" הִיא מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים". – מקור כל

העולמות, וב"ארץ" זו נורעת הצדקה שיהודי עושה, ומכאן באה הצמיחה – ההתגלות האלקית המאירה לו בשעת התפלה. ובפרט מן הפרט, – ובמיוחד, כְּשִׁזְרָעִין – צדקה, בְּאֶרֶץ חֶפְצִי הַתַּחְתּוֹנָה – בארץ ישראל. בדרך כלל זה נעשה על ידי כל המצוות, שכל המצוות נקראות בשם "צדקה", "וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת"¹⁸, במיוחד נעשה הדבר על ידי מצות

צדקה ממש, ובפרט מן הפרט נעשה הדבר כשזורעים צדקה בארץ הקודש למטה, בארץ ישראל, כשנותנים צדקה להחזקת העוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל, הַמְּכֻנָּת – ארץ הקודש שלמטה, ארץ ישראל, מכוונת בְּנִגְדָה – כנגד הארץ העליונה, מִמַּשׁ, שֶׁ – אז הַזְרִיעָה – של הצדקה, נִקְלָמֶת תָּכֵף וּמִיד בְּאֶרֶץ הָעֲלִיּוֹנָה, בְּלִי שׁוֹם מְנִיעָה וְעֵיכּוֹב בְּעוֹלָם, מֵאֲחֵר שֶׁאֵין שׁוֹם דְּכָר חוּצָי וּמִפְסִיק כָּלֵל בֵּין "אַרְצוֹת הַחַיִּים", – ארץ החיים שלמעלה, מקור הנשמות, וארץ החיים שלמטה, ארץ ישראל, כִּי "זוה" – מקום המקדש שבארץ ישראל, שֶׁעַר הַשְּׁמַיִם¹⁹; מֵהַ"שְּׁאִין בֶּן כְּחוּצֵי לְאֶרֶץ, – שם ישנם ענינים שיש בהם משום מניעה ועיכוב לקליטת זריעת הצדקה בארץ שלמעלה, וְדִי לְמִבֵּין:

שֶׁ"לְגִדְלָתוֹ – לגדולה שלו, שהוא השם בו נקרא "חסד ה"¹³, אֵין חֶקֶר", – מיכולת להשיג חסד זה וגדולה זו, עַד דְּ"כֵלָא קָמִיה בְּלֵא חֲשִׁיבִי" – לגביו הכל נחשב לכלום, אִם כֵּן כִּיצַד יוֹמֶשֶׁךְ מֵהַגְדוּלָה וְחֶסֶד ה' לְהֵאִיר לְנִשְׁמָה לְמִטָּה

בהתגלות של השגה? – הרי "בְּמָקוֹם שֶׁאֵתָה מוֹצֵא גִדְלָתוֹ, שֶׁם מוֹצֵא אֵתָה עֲנֻתָנוֹתוֹ"¹⁴, – שדוקא מצד מדריגת ה"גדולה" ישנה ה"ענווה" וההשפלה, לרדת בהתגלות למטה מטה, כְּמִים שִׁיזְרִין כו'. – ממקום גבוה לנמוך, שכן הרי גם החסד שלמעלה דומה למים, שגם הוא בא בהתגלות למטה מטה, לנשמה בגוף בעולם הזה. וְזוהוֹ שֶׁכָּתוּב¹⁵: "זֶרַח בְּחֶשֶׁךְ אֹרֶךְ לַיְשָׂרִים, חֲנוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק", דְּעַל־

יְדֵי שֶׁהָאֲדָם "חֲנוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק", "צַדִּיקוֹת אֱהָב" – הוא עושה צדקה בחסד ואהבה, גִּוְרִים לְאֹרֶךְ ה' שִׁיזְרַח לְנִשְׁמָתוֹ הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּגוֹפּוֹ, – זה נקרא להאיר בחושך, הַעֲוִימָד – הגוף שעומד בְּחֶשֶׁךְ, שֶׁהוּא מְשַׁבָּא דְּחוּיָא. – הגוף נקרא "משכא דחויא"¹⁶ (עור הנחש), הרי הוא במצב של חושך המרוחק מאוד אלקי ומהתגלות – יורח ויאיר בנשמה הנמצאת בגוף זה אור מהויר. וְזוהוֹ נִקְרָא בְּשֵׁם "יְשׁוּעָה", כִּד אֶתְהַפְכָּא חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא. – כאשר החושך נהפך לאור, כמו ישועה הבאה אחרי שלפנייה היתה צרה ר"ל, כך היה לפנייה חושך והוא נהפך לאור – הרי זו ישועה. וְזוהוֹ – אחרי "זורע צדקות", אומרים שהשכר לכך הוא "מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת", שִׁיְשׁוּעָה זו צוֹמַחַת מִזְרִיעַת הַצַּדִּיקָה שִׁזְרָעִין

אגרת הקדש

כי אף שלגדולתו אין חקר עד דכולא קמיה כלא חשיבי הרי במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו כמים שיורדין כו'. וז"ש זרח בחשך אור לישרים חנון ורחום וצדיק דע"י שהאדם חנון ורחום וצדיק צדקות אהב גורם לאור ה' שיזרח לנשמתו המלוכשת בגופו העומד בחשך שהוא משכא דחויא וזה נקרא בשם ישועה כד אתהפכא חשוכא לנהורא וזהו מצמח ישועות שישועה זו צומחת מזריעת הצדקה שזורעין בארץ העליונה ארץ חפץ היא השכינה וכנ"י שנקראת כן ע"ש שמתלבשת בתחתונים להחיותם כמ"ש מלכותך מלכות כל עולמים ובפרט מן הפרט כשזורעין באה"ק התחתונה המכוונת כנגדה ממש שהזריעה נקלמת תיכף ומיד בארץ העליונה בלי שום מניעה ועיכוב בעולם מאחר שאין שום דבר חוצץ ומפסיק כלל בין ארצות החיים כי זה שער השמים משא"כ בחו"ל וד"ל:

~ יום רביעי כ"ט מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 226, ט אהובי אחי... עד עמ' קיד, התורה.

לפניו וממה שנשאר לו הוא נותן לצדקה – אלא שהצדקה תהיה באופן כפי חסידי רבנו הזקן היו אומרים¹: "בפרוסת הלחם שלי יש את החלק שלך, הקב"ה נותן לך

זו, כמו באגרות הקודש שעד כאן, כך גם באגרת קודש זו, דן רבנו הזקן בענין הצדקה. כדי שצדקה תהיה כפי שהיא צריכה להיות אצל יהודי, שלא שהוא נותן כאשר הכל מוכן

13. ראה לקו"א ח"ב פרק ד'. 14. מגילה לא, א (לפי גירסת הע"י). 15. תהלים קיב, ד. 16. ראה תקי"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ. 17. תהלים קמה, יג. 18. ואתחנן ו, כה. 19. ויצא כח, יז ובפרש"י ותרגום שם. 1. ראה אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ כרך ח' ע' תרו. וש"נ.

באמצעותי", כלומר, להרגיש חובה להתחלק במה שיש לו, ולתת צדקה באותה מדה שהוא נותן לצרכי אשתו וילדיו – זה יכול להיות רק כשכל מה שאדם עושה אינו "לגרמי", לצורך עצמו, אלא הוא עושה זאת לשם שמים. גם כשהוא

מפרנס את אשתו ואת ילדיו הרי זה מפני שהם נשמות יהודיות, שנשמה היא חלק אלוהי ממעל, ועליו לדאוג שיהיה לנשמות אלו הנצרך להן. כשאדם מתנהג באופן כזה, הרי גם אלה שצריכים להזדקק לצדקה הם גם כן בעלי נשמות, חלק אלוהי ממעל², ועליו לדאוג שגם להם יהיה כל הצטרותם. אין זאת אלא שעל פי התורה – אשתו וילדיו קודמים.

אך, בעצם, הוא חש התחייבות גם לאלה הזקוקים לצדקה, באותה מדה שהוא חש בהתחייבותו כלפי משפחתו.

זאת מעורר רבנו הזקן באגרת קודש זו, שהענינים שיהודי עושה בפרנסתו וכו', יהיו לשם שמים, שאז גם הצדקה שלו תהיה באופן הנכון.

מ. אהובי אחי ורעי אשר בנפשי, – רבנו הזקן כותב לבני ישראל, כאל אהובי, אחי ורעי, החשובים לו כנפשו. הרבי הרי"צ נ"ע מסביר באחת משיחותיו הקדושות, שבתבעו להשתרש באהבת רעים, משתמש רבנו הזקן בלשון "אהובי ידידי", כי על-ידי רכישת אהבת רעים נעשים "אהובי ידידי" של רבנו הזקן. בהתאם לכך, אפשר לומר גם כאן, שעל ידי העשיה במה שרבנו הזקן תובע בענין הצדקה – נעשים "אהובי אחי" של רבנו הזקן. **באתי** – במכתבי זה, **במזכיר ומעורר ישנים בתרדמת הכלי הבלים**, – הענינים הגשמיים בכלל נקראים "הכל". שכן, מצד עצמם אין להם שום מציאות, וכשאין לענינים הגשמיים כוונה נעלית (לשם שמים) – אלא הם עצמם התכלית והכוונה – הם אז "הכלי הבלים", ולפנק עיני העוירים – שכן, הנשמה נמצאת בגוף חומרי ומרשה להיות מונהגת על ידי הגוף – והיא משולה לאדם שקושרים את עיניו או מדביקים אותן בזפת ומכהים אותן שלא יוכלו לראות, ומסובבים אותו כעם שוטה היכן שהנוהג בו רוצה, שלמרות שאותו אדם כשלעצמו הוא חכם ונבון, אך מפאת שעניני קשורות ואין הוא רואה – הוא נחשב

כשוטה. כך גם בנשמה, למרות שהיא חלק אלוהי ממעל, ובאה ממקום של קדושה, אך בשעה שהיא יורדת בגוף שהוא חומר המסתיר על הנשמה ואין בכוח הנשמה לעצור את הגוף לעשות מה שהוא רוצה – מצד העיוורון שהגוף מעורר את הנשמה – כפי שה"צמח

צדק" משתמש בדימוי זה ב"אור התורה" סוף פרשת בהר⁴ – הרי שיש להסיר את העיוורון ולפתוח את עיני הנשמה. **יביטו לראות, להיות – שיהיה, כל ישעם וחפצם ומנפשתם לכל בָּהֶם חַי רוחם** – כל אלה שיהיו כלולים ומאחדים ב"מקור מים חיים" – באלקות, הנקראת "מקור מים חיים", חיי החיים, –

הבחינה באלקות שהיא חיי החיים עצמם, **כל ימי חייכם, מנפש ועד בשר**. – כל עניניהם הנפשיים והבשריים יהיו קשורים באלקות, לא רק בשעת התפילה, לימוד התורה או בשעת עשיית המצוות, אלא גם בעשייתם ענינים גשמיים, יהיו גם כן קשורים באלקות שהיא מקור מים חיים וחיי החיים. **דהיננו, כל מלי דעלמא ועסקי פרנסה** – כל עניני עולם ועסקי פרנסה, **לא יהיה באלו דעבדין לגרמיהו**, – לא יהיו כמו באלה שעושים זאת לצרכי עצמם בלבד, שלא לשם שמים אלא לשימושם העצמי ולמילוי רצונם ורצון בני ביתם, **ולא יהיה בית ישראל ככל הגוים, דנין ומפרנסין ומוקרין לנשיהו ובניהו מאהבה**, – שונים, מפרנסים ומוקרין נשיהם ובניהם מתוך אהבה עצמית, שמפני שהוא אוהב את עצמו, הוא אוהב את אשתו וילדיו בהיותם חלק ממנו – אלא שהאהבה תהיה קדושתית, כי **"מי בעמך ישראל גוי אחד בארץ"** **כתיב, דהינו שגם בעניני ארץ** – בענינים גשמיים, **לא יפרידו** – את הענינים, [נפח אחר: יפרידו] – שהיהודים העוסקים בעניני העולם לא יהיו נפרדים מ"אחד האמת", – מהאחדות האמיתית, שבלעדי אלקות לא קיים שום דבר, חס-ושלום, להעיד עדות שקר חס-ושלום, בקריאת שמע ערב ובקר, – שהוא אומר אז בענינים סגורות, ה' אחד בארבע רוחות ובשמים ממעל ובארץ מתחת, – שזה פירוש המלה "אחד"⁸, שה' הוא אחד בח', שהם שבעה רקיעים וארץ, ובד' בארבע רוחות העולם, הם

2. תניא רפ"ב. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהשינוי לגבי אגה"ק טז, כב (ב"פ), כד". 4. אוה"ת ויקרא כרך א ע' קצא. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"א ספלא"א. 6. בתניא לפנינו: "כעוע"ג, אבל ב"לוח התיקון" תוקן ככפנים. 7. דה"א יז, כא. 8. ראה ב"י אר"ח סס"א (בשם הסמ"ק).

נשמות יהודיות. בהתאם לכך היה עליו לפרנס ולתת צדקה לאחרים באותה מדה שהוא מפרנס ועושה חסד עם בני משפחתו, אלא, אם כך, מדוע הוא נותן למשפחתו לפני שהוא נותן לאחרים? – אומר על כך רבנו הזקן: **רַבְּךָ שְׂאֵשְׁתּוֹ וּבְנָיו שֶׁל אָדָם קוֹדְמִין לְכָל עַלְפֵי הַתּוֹרָה**. –

התורה מצווה עליו לתת בתחילה לאשתו ולילדיו, ולאחר מכן לתת צדקה ולפרנס יהודים אחרים. (ב"לוח התיקון" ישנה כאן הוספה (רבנו הזקן הרי כתב אגרות-קודש אלו בקשר לצדיקים רבי

מנחם מענדל מויטבסק, רבי אברהם מקאליסק וה"חבריא" והתלמידים שלהם, שהיו אז בארץ ישראל – הוסיף כאן רבנו הזקן): **חוץ מַצְדִּיקִים שְׂבִדוֹר שֶׁהֵן קוֹדְמִין לְבָנָיו, – הנתינה לצדיק הדור באה, על פי התורה, לפני הנתינה לילדיו, וְצָדִיקִים שֶׁבָּאֲרֶץ יִשְׂרָאֵל קוֹדְמִין לְצָדִיקִים שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ, לְכָד מִזֹּאת שֶׁלֹּא הֵנִיחוּ כְּמוֹתֵן בְּחוּץ לָאָרֶץ – רבנו הזקן אומר על הצדיקים האמורים שנסעו לארץ ישראל, שלא השאירו כמותם בחוץ לארץ, והם עדיפים משתי בחינות, מבחינת הצדקות שלהם ומבחינת היותם בארץ ישראל, וְדִי לְמַכִּין. – עד כאן ההוספה ב"לוח התיקון").**

כולם בטלים ומאוחדים עם ה"אלף", עם איך-סוף אלופו של עולם, הרי שהוא מעיד שגם בארץ, בעיני הארץ – ה"אחד". **וּבִפְתָּח עֵינֵי הָעוֹרִים** – שעיניהם מסנוורות מעיני הגוף, **"הִתְעִיף עֵינָיו בּוֹ וַאֲיָנָנו חֶסֶד וְשָׁלוֹם**. – כלומר, מיד

בפתחו את עיניו, הוא רואה את העולם ואת עיני העולם כמצאיות לעצמם – ועוסק בעיני העולם שלא לשם שמים. **אֵךְ בְּזֹאת יֵאוֹת לָנוּ, – הנהגה זו מתאימה לנו, לְהִיּוֹת [נִפְחָ אַחֲרֵי: בְּהִיּוֹת] כָּל עַסְקֵינוּ בְּמַלְי דְּעָלְמָא לֹא**

לְגַרְמִיָּהוּ, – שיהיה (או לפי הנוסח השני: כשיהיה) כל עסקנו בעיני עולם לא לעצמנו בלבד, בִּיְאֵם לְהִיּוֹת נִפְשוֹת חֲלָקֵי אֱלֻקוֹת, – להחיות בני ישראל שנשמותיהם הן "חלק אלוהי ממעל", וּלְמַלְאֵת מַחְסוּרֵיהֶם בְּחֶסֶד חֲנֻם, שֶׁבָּהּ אֲנוּ מְדַמִּין הַצּוּרָה – הנפש, לְיוֹצְרָהּ, ה' אֶחָד, אֲשֶׁר "חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם", חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, – בלי החזרת שכר על כך, לְהִיּוֹת הָעוֹלָם וּמַלְאוֹ כָּבֵד רָנַע וְרָנַע, – הרי כשם שהקב"ה עושה חסד ומחיה את הנבראים, כך על האדם גם כן לעשות חסד ולהחיות ולפרנס אנשים אחרים, שזה תכלית התעסקותו ועבודתו בעיני פרנסה – כדי שיהיה בידו לפרנס

~ יום חמישי ל' מנחם-אב ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קיד, ע"כ אהובי אחי... עד עמ' 228, ציון כו':

על בן אהובי אחי, שימו נא לבבכם לאלה הדברים "עקבות" משיח, היא עבודת הצדקה, כמו שאמרו הנאמרים בקצרה מאד (ואם ירצה ה' פה אל פה אדבר גם בארץ), איך היות כל עקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיח – עיקר העבודה במשיח – עיקר העבודה בזמנים אלה, של אחי שימו נא לבבכם לאלה הדברים הנאמרים בקצרה מאד (ואי"ה פא"פ אדבר גם בארץ) איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיח היא עבודת הצדקה כמ"ש רז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה ולא ארז"ל ת"ת שקול כנגד גמ"ח אלא בימיהם ע"כ אהובי

על אהובי אחי, שימו נא לבבכם לאלה הדברים הנאמרים בקצרה מאד (ואי"ה פא"פ אדבר גם בארץ) איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיח היא עבודת הצדקה כמ"ש רז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה ולא ארז"ל ת"ת שקול כנגד גמ"ח אלא בימיהם ע"כ אהובי

אגרת הקדש

9. ראה שו"ע י"ד סנ"א. וש"נ. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רמב"ם הל' מ"ע רפ"י – הועתק בטי"ד ר"ס רמז. ואין הכוונה למ"ש בש"ס (שבת קלט, א. סנה' צח, א) – דהרי שם כתוב נפדה. והמפרשים [הרדב"ז והכס"מ וההגהות על הטור] שמצינים מקור דברי הרמב"ם מהמירא דעולא בש"ס (שם) אין כוונתם – בכ"כ מקומות – להלשון בדיק – כ"א להתוכן. וכמפורסם. וראה שם תיכף בהלכה שלאחר' ברמב"ם ובמפרשים הנ"ל. וגם במסורת הש"ס וכו' שמביאים שהרמב"ם ה' גורס "ישראל" (במקום "ירושלים") בגמ' – ה"ה מזכירים רק תיבת "ישראל", והגירסא "ישראל" נמצאת בע"כ, משא"כ הגירסא "נגאלין" – לע"ע לא מצאתי בש"ס ויל"ש. וקשה יותר לומר שלהרמב"ם היתה גירסא שלא נמצאת בשום מקום אצלנו מאשר לומר שהרמב"ם מפרש יותר מאשר בש"ס ולכן כותב "נגאלין" (ואדברא – כצ"ל).

עשיה? היא בְּחִינַת הַשְּׁפָעָה וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת לְמִטָּה מִטָּה, לְמֵאנָה דְלִית לִיה מְגֻרְמִיָּה בְּלוּם. – למי שאין לו משל עצמו כלום. ישנה השפעה אלקית בעולמות המצויינת בשם "מחשבה", וישנה השפעה המצויינת בשם "דיבור",

אך איזו השפעה מצויינת בשם "עשיה" – הרי זו

אותה השפעה הנמשכת למטה מטה, למקום

שאינו בו כלל שום התגלות אלקית, וזה

עולם העשיה, הרי שמעשה הצדקה מכוון

ממש נגד הבחינה של עשיה באלקות. שכן, זה

הרי ענין הצדקה, להשפיע לעני שאין לו

משלו כלום. וְכָל הַזֹּכֵחַ אֶת יָצְרוֹ בָּזָה – בענין

הצדקה, וּפּוֹתֵחַ יָדוֹ וּלְבָבוֹ – לתת צדקה ביד פתוחה

וברגש של לב רחב, אֲתַכְפִּיא סְטְרָא־אֲחֵרָא – נכפית

על-ידי-זה ה"סטרא אחרא" (קליפות) לקדושה, וּמַחְפֵּךְ חֲשׂוֹכָא – ומהפך את החושך לְאֹרֶן הַשְּׁמִינִיָּתָהּ, הַשּׁוֹכֵן

עָלֵינוּ בְּבְחִינַת עֲשִׂיָּה בְּעֻקְבוֹת מְשִׁיחָא, – בזמן של "עקבות משיח", וְיִזְכֶּה לְרֵאוֹת "עֵין בְּעֵין בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן"

כו': – שאז תראה העין הגשמית אלקות, כפי שהעין שלמעלה רואה, ותהיה זו ראייה של עין גשמית – ענין של

עשיה שבו תתגלה אלקות באופן של ראייה, שההתאמתות שבה היא למעלה מעלה מאשר על ידי ענין של שכל והבנה.

במסכת פאה¹¹: "ותלמוד תורה כנגד כולם", שתלמוד תורה הוא כנגד כל הדברים הנמנים שם, כולל גם גמילות חסדים, הרי הם לא אמרו זאת אֵלָּא בְּיָמֵיהֶם, שֶׁתְּלַמְּדוּ-תּוֹרָה הָיָה עֵקֶר הָעֲבוּדָה אֲצֵלָם, וְעַל כֵּן הָיוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים תְּנָאִים וְאֻמְרָאִים.

מִה־שֶׁאֵין-בָּן בְּעֻקְבוֹת מְשִׁיחָא, – בימי ביאת

המשיח, שֶׁנִּפְלָה – בחינת "סִפְתָּ דָּוִד" עד

בְּחִינַת רְגִלִּים וְעֻקְבוֹת, שֶׁהָיָה בְּחִינַת עֲשִׂיָּה –

"מלכות דאצילות" שהיא בחינת ה"שכינה"

המתלבשת בעולמות בריאה, יצירה, עשיה –

הנקראת גם כן "סוכת דוד", שכן דוד הוא הרי

מלך ישראל, מרכבה

ל"מלכות דאצילות" – ירדה ונפלה עד למדריגה התחתונה של "עשיה", אֵין דְרָךְ לְדַבְּקָה בָּהּ בְּאֵמֶת וּלְחַפְכָּא

חֲשׂוֹכָא – ולהפוך חושך העולם, לְנִהוּרָא דִּילָּהּ – לאור שלה, [נִפְחָ אַחֵר: דִּילָּהּ] – לאור שלו, בְּרֵאָם בְּבְחִינַת

עֲשִׂיָּה גַם-כֵּן, – ענין של מעשה – עשיה, לא רק ענין של שכל ודיבור כמו בלימוד התורה, שֶׁהָיָה מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה,

– אך, מדוע דוקא בחינת המעשה של צדקה – הרי כל המצוות המעשיות האחרות הן ענין של עשיה? – אומר על

כך רבנו הזקן: בְּיָדוּעַ לְמַשְׁכִּילִים, שֶׁבְּחִינַת עֲשִׂיָּה בְּאֵלְקוֹת – איזו השפעה אלקית מצויינת בבחינה של

~ יום שישי א' אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 228, י' אד"ש וחיים... עד עמ' קטו, כו':

שרוצים לומר שהחסדים שלך לא הסתיימו, אנו אומרים: "כִּי לֹא תִמְנו חֲסִדֶיךָ וְכוּ'". – אם-כן מדוע כתוב כאן "כִּי לֹא

תִּמְנו", בנו"ן, שמשמעותו שאנחנו לא תמנו? יסביר רבנו הזקן להלן, שהכוונה היא אכן

גם על "אנחנו", והמלה "כִּי" היא נתינת טעם –

שיש להזדקק ל"חסדי ה'" מפני ש"לא תִּמְנו", מפני

שאינו אנו תמימים

י. אַחֲרֵי דְרִישַׁת שְׁלוֹם וְחַיִּים, פִּתַּח דְּבָרֵי יַעֲרִי אֲזֵן שׁוֹמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים, אֲשֶׁר הוֹכִיחַ ה' חַיִּים – ה' החי, עַל יָדֵי נְבִיאָא¹², – ירמיה, וְאָמַר: "חֲסִדֵּי ה' כִּי לֹא תִמְנוּ וְגו'¹³,

– הפירוש הפשוט הוא ש"כי לא תִּמְנו" מוסב על

החסדים. אלא שלכאורה וְחַיִּים-לִיה לְמִימַר "כִּי

לֹא תִמְנו", כִּמּוֹ שְׁאֻמְרִים¹⁴: – בשעה

אגרת הקדש

י' אד"ש וחיים פתח דברי יעיר אֲזֵן שׁוֹמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים אֲשֶׁר הוֹכִיחַ ה' חַיִּים

ע"י נביאו ואמר חסדי ה' כִּי לֹא תִמְנוּ וְגו' וְהַלֵּל כִּי לֹא תִמְנו כִּמְ"ש כִּי לֹא תִמְנו חסדיך וְגו'. ויובן עפ"י

11. פרק א' משנה א'. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן בסופו מדגיש "וז"ש הנביא" – להסביר אמרו בוודאות כי (ולא בספק – אם) לא תִּמְנו". 13. איכה ג, כב. 14. נוסח תפלת שמו"ע.

העולמות עליונים ותחתונים, על ידי האדם הממשיך האור על עצמו, בקיום – על ידי קיום רמ"ח – 248, מצות עשה, ששה – מצוות העשה הן, רמ"ח – 248, אברים דמלכא²², – אברי המלך (שלמעלה), פרוש: – רמ"ח אברי

המלך, הכוונה רמ"ח –

248, בלי ולבושים

להארה [להתארה]

מאור אינסוף ברוך

הוא המלכש בהן –

במצוות, שכל מצוה היא

כלי ולבוש לקליטת הארה

מיוחדת מאור אינסוף

ברוך הוא, כשם שכל

אבר הוא כלי לכוון מיוחד

מהנפש, העין – לכוון

הראיה, האוזן – לכוון

השמיעה, וכדומה,

(ומאור זה ימשך לו –

לאדם המקיים את

המצוה, דחילו ורחימו –

יראה ואהבה, בכל מצוה

בנדרע). – הרי שתורה

ומצוותיה הן ענין של

חסד, המשכה מאלקות,

רק שהמשכה זו

נתלכשה תחלה במדת

גבורתו של הקדוש

ברוך הוא, המכנה

בשם "אש", – שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

בחינה של גבורה, שהיא

ושלמים. ובלשון רבנו הזקן: ויזכר על פי מה שכתוב בהר הקדוש¹⁵: "אית חסד ואית חסד, – ישנן שתי מדריגות בחסד, אית חסד עולם כו' ואית חסד עלאה דהוא רב חסד כו'". – ישנו חסד של בחינת עולם, וישנו חסד נעלה

יותר, בחינת "רב חסד",

חסד בריכוזי ובלי גבול.

שכן, "חסד עולם" הוא

הרי חסד מוגבל, שזה הרי

ענין "העולם", ענין של

הגבלה, ואילו "רב חסד"

הוא חסד בלי הגבלה.

וכיוון שכל הענינים

שלמעלה הרי נמשכים על

ידי עבודתו של יהודי

למטה, יסביר רבנו הזקן

להלן, איזו עבודה

ממשיכה בחינת "חסד

עולם", החסד המוגבל,

ואיזו עבודה ממשיכה

בחינת "רב חסד", החסד

הבלתי מוגבל: כי הנה

מודעת זאת, – הרי

ידוע, התורה¹⁶ נקראת

"עו", – כפי שהגמרא

אומרת במסכת זבחים¹⁷

על הפסוק¹⁸: "ה' עו"

לעמו יתן", ש"עו"

הכוונה לתורה, שהוא

לשון גבורה, וכמו

שאמרו חכמינו זכרונם לברכה¹⁹: "תרי"ג – 613, מצות

נאמרו למשה מסיני מפי הגבורה"; – מהקב"ה כפי שהוא

מתגלה בבחינת גבורה, ואשר לכן הוא נקרא "גבורה",

וכדכתיב: – וכמו שכתוב²⁰: "מימינו אש דת למו", – מידו

הימנית ניתנה להם התורה שנכתבה באש, ואש היא הרי ענין

של גבורה, פרוש – שכן, לכאורה הרי הפסוק אומר "מימינו",

וימין הוא ענין של חסד (שתורה היא הרי "תורת חסד"²¹),

ולאחר מכן אומר "אש דת" – שזה ענין של אש וגבורה?

שהתורה מקורה ושרשה הוא רק חסדי ה', המכנים

בשם "ימין", – ימין הוא חסד, דהיינו המשכת בחינת

אלהותו יתברך והארה מאור אינסוף ברוך הוא אל

אגרת הקדש

מ"ש בזה"ק אית חסד ואית חסד אית חסד עולם כו' ואית חסד עילאה דהוא רב חסד כו'. כי הנה מודעת זאת התורה נקראת עו שהוא לשון גבורה וכמו שאמרו חז"ל תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני מפי הגבורה וכדכתיב מימינו אש דת למו פי' שהתורה מקורה ושרשה הוא רק חסדי ה' המכונים בשם ימין דהיינו המשכת בחי' אלהותו ית' והארה מאור א"ס ב"ה אל העולמות עליונים ותחתונים ע"י האדם הממשיך האור על עצמו בקיום רמ"ח מ"ע שהן רמ"ח אברים דמלכא. פי' רמ"ח כלים ולבושים להארה [נר] דצ"ל [להארה] מאור א"ס ב"ה המלוכש בהן (ומאור זה יומשך לו דו"ר בכל מצוה כנודע) רק שהמשכה זו נתלכשה תחלה במדת גבורתו של הקב"ה המכונה בשם אש שהיא בחי' צמצום האור והחיות הנמשכות מאור אין סוף ב"ה כדי שתוכל להתלבש במעשה המצות שרובן ככולן הם בדברים חומריים כציצית ותפילין וקרבנות וצדקה ואף מצות שהן ברוחניות האדם כמו יראה ואהבה אעפ"כ הן בבחי' גבול ומדה ולא בבחי' א"ס כלל כי אהבה רבה לה' בלי קץ וגבול ומדה אין האדם יכול לסובלה בלבו ולחיות קיים בגופו אפילו רגע וכמארו"ל שבשעת מ"ת שהיתה

15. ח"ג קלג, ב. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כ"ז אינו שייך לכאן (שנוגע הענין שהתומצ"צ הם גבורה ואש וצמצום)? ואולי מתרץ בהקדמה זו קושיא גדולה – לולא ההקדמה: כיון שניתנה מפי הגבורה והצמצום (כולל – מצות הצדקה) הרי בההוספה על המצומצם אין הוספה על המצוה (וכמו – בציצית של יג גודלין). ולכן מקדים שנק' עו (וכח – עיין פל"ו: בלי שום לבוש כו') שהוא לשון (ולא שזהו כל ענינו דעו) גבורה (וצמצום) כו' – ובצדקה מתגלה העו (וכח), משא"כ בקרבנות כו' – ראה לקמן".

17. קטז, א. 18. תהלים כט, יא. 19. מכות כג, סע"ב. 20. האזינו לג, ב. 21. משלי לא, כו. 22. תקו"ז ת"ל (עד, ב).

וְכַוְנָם לְכַרְכָּה²³, שְׂבִשְׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה, שְׁהִיְתָה הַתְּגִלּוֹת
אֱלֹהֵתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְאִין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּכַחֲנִית דְּבִיבּוֹר
וְהַתְּגִלּוֹת – לא בענין של מעשה, כמו מעשה המצוות, כִּי־אֵם
בחינה של דיבור
והתגלות, פְּרָחָה נִשְׁמָתָן
כו': – נשמותיהם לא היו
יכולות להישאר בגוף,
אלא הקב"ה החזיר להם
את נשמותיהם בטל של
תחיית המתים, ואילו מצד עצמה, כיוון שהיתה זו התגלות של
אלקות ואור שהוא "אין־סוף", לא היתה יכולה הנשמה

להישאר בגוף אפילו לרגע אחד. וכיוון שבאהבה זו, נשארת
הנשמה בגוף, הרי שהיא מדודה ומוגבלת; כך גם ביראה ואהבה
הבאות על ידי ההתגלות האלקית שבמצוות, כנזכר לעיל, וכל
זה מפני שההמשכה
האלקית שבתורה ומצוות,
מלוכשת בבחינת גבורה,
וכו', וזהו פירוש "מימינו
אש דת למו", ששורש
התורה היא מ"מין"

אגרת הקדש

התגלות אלהותו ית' ואא"ס כ"ה בבחי' דיבור והתגלות
פרחה נשמתו כו':

וחסד, אך היא ירדה ונתלבשה בבחינת "אש" וגבורה, כדי
שתוכל להתלבש במצוות שקיומן הוא על ידי ענינים מוגבלים.

~ שבת קודש ב' אלול ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קטן, והנה לפי שהמצוות... עד עמ' קטן, מצות התורה.

מְצַמֵּץ לִזְמַן, – בן כמה זמן יהיה הבעל־חי שמקריבים אותו
לקרבן, כְּמוֹ בְּכָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה³², וְאֵילִים בְּנֵי שְׁתַּיִם³³,
וּפְרִים כו'³⁴. – הרי שכל הקרבנות מוגבלים בשיעור שנות
וזמן חייהם, וְכֵן בְּמַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה וּגְמִילוֹת חֶסֶדִים
בְּמִמוֹנוֹ, אֵף שְׁהִיא

מְהַעֲמוּדִים שְׁהַעוֹלָם
עוֹמֵד עֲלֵיהֶם³⁵,
וּבְדִקְתֵּיב: – וכמו
שכתוב³⁶: "עוֹלָם חֶסֶד
יִבְנֶנָּה", אֶפְלוּ־הֵכִי יֵשׁ
לָהּ שְׁעוֹר קָצוֹב: חֶמֶשׁ
לְמִצְוָה מִן הַמִּבְרָי³⁷, –
כשרוצים לקיים את
המצוה באופן נעלה יותר,
צריכים לתת חומש
מהריוח, וּמַעֲשֵׂר לְמִדָּה
בִּינוּנִית כו'³⁸. – לקיים
את המצוה במדה

וְהֵנָּה, לְפִי שְׁהַמְצוֹת נִתְּנוּ לָנוּ עַל־יְדֵי הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּמִדַּת
גְּבוּרָה וְצִמְצוּם הַהֲאָרָה כו', – וההתגלות שבמצוות, לְכֵן
רַב הַמְצוֹת יֵשׁ לָהֶן שְׁעוֹר מְצַמֵּץ²⁴, כְּמוֹ אֲרֵךְ הַצִּיצִית
י"ב גְּדִלִין²⁵, וְהַתְּפִלִּין – צריכות להיות אֲצַבְעִים עַל
אֲצַבְעִים – לפי דעת

הגאונים, כמובא
בשולחן־ערוך רבנו
הזקן²⁶, וּמִרְבָּעוֹת
דְּוָקָא²⁷, וְהַלּוּלָב –
שיעורו אֲרָבָעָה
מִפְּחִים²⁸, וְהַסֶּכֶּה –
שיעורו שִׁבְעָה
מִפְּחִים²⁹, וְהַשּׁוֹפָר –
שיעורו טַפֵּחַ³⁰, וְהַמִּקְנָה
– שיעורה אֲרָבָעִים
סָאָה³¹; – הרי שהן כולן
בעלות שיעור ומדה. וְכֵן
בְּקִרְבָּנוֹת יֵשׁ לָהֶן שְׁעוֹר

אגרת הקדש

וְהֵנָּה לְפִי שְׁהַמְצוֹת נִתְּנוּ לָנוּ ע"י הַתְּלַבְּשׁוֹת בְּמִדַּת
גְּבוּרָה וְצִמְצוּם הַהֲאָרָה כו' לְכֵן רֹב הַמְצוֹת
יֵשׁ לָהֶן שְׁעוֹר מְצַמֵּץ כְּמוֹ אֲוֶרֶךְ הַצִּיצִית י"ב גְּדִלִין
וְהַתְּפִלִּין אֲצַבְעִים עַל אֲצַבְעִים וּמְרֻבְּעוֹת דּוּקָא וְהַלּוּלָב
ד"ט וְהַסֶּכֶּה ז"ט וְהַשּׁוֹפָר טַפַּח וְהַמְקוּה מ' סָאָה וְכֵן
בְּקִרְבָּנוֹת יֵשׁ לָהֶן שְׁעוֹר מְצַמֵּץ לִזְמַן כְּמוֹ כְּבָשִׁים
בְּנֵי שָׁנָה וְאֵילִים בְּנֵי שְׁתַּיִם וּפְרִים כו' וְכֵן בְּמַעֲשֵׂה
הַצִּדְקָה וּגְמִילוֹת אֵף שְׁהִיא מְהַעֲמוּדִים שְׁהַעוֹלָם
עוֹמֵד עֲלֵיהֶם וּכְדִקְתֵּיב עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶנָּה אפ"ה יֵשׁ לָהּ
שְׁעוֹר קָצוֹב חֹמֶשׁ לְמִצְוָה מִן הַמִּבְרָי וּמַעֲשֵׂר לְמִדָּה
בִּינוּנִית כו' וְהֵן נִקְ' חֶסֶד עוֹלָם פ"ה חֶסֶד אֵל כֹּל הַיּוֹם

23. שבת פח, ב. 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הנקודה כאן להראות שהן מוגבלין למעלה, וכמודגש בההוספה
"מצומצם" (לאחרי שכבר אמר "שיעור") (חסד עולם, ולא למעלה מזה) – והדוגמאות – שיש שיעור למטה! (וכהדגשתו־ההוספתו
בהתרגום "נישט ווינציקער" ("צ"ע שהרי אד"ש השמיט תיבות אלו – לתקן), וכונ"כ פעמים מוסיף זה! ובפרט שגם צדקה באופן
דחסי ה' ג"כ יש שיעור למטה – פרוטה (אף שמצד "חסד עולם" פטור מזה, וכסיום אגה"ק זו). וי"ל שהכוונה כנ"ל בהערה –
שציצית יג גודלין אינו מוסיף כלום על הציצית ד"ב גודלין, א.י. ששיעור המצוה שבציצית מצומצם למעלה ועד"ז בתפילין וכי".
25. שו"ע או"ח סי"א ס"ד. 26. או"ח סי' לב סעיף לג. שו"ע או"ח ס"ב ס"ט. 27. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו
מסוג שיעורין כלל – כ"א הגבלה (לא עגולה וכיו"ב). וגם בציצית שלפני – כונ"כ הגבלות ישנן ואינו מזכירן. וגם בתפילין ישנם
עוד כונ"כ הגבלות. וי"ל דממעט מחומש (ובעל שש ויותר קצוות) דיש בכללו (וגדלו מ)מרובע, משא"כ בציצית (שו"ע אדה"ר סי"י).
– ועפ"ז תומתק ההוספה "דוקא", דלכאורה איזו קס"ד שולל". 28. שם ר"ס תרנ. 29. שם ר"ס תרלד. 30. שם סתקפ"ו ס"ט. 31. שו"ע
יו"ד סר"א. 32. רמב"ם ה' מעה"ק פ"א הי"ד. 33. רמב"ם שם. 34. ראה רמב"ם שם. משנה פרה פ"א מ"ב. 35. אבות פ"א מ"ב.
36. תהלים פט, ג. 37. שו"ע יו"ד סרמ"ט ס"א.

בִּינוּנִית, שֶׁלֹא בַצִּמְצוּם וּשְׁלֹא בַהֲדוּר רַב – צָרִיכִים לַתַּת מַעֲשֵׂר מֵהַרְיוּחַ, הָרִי שֶׁלְצִדְקָה יֵשׁ מִדָּה וְשִׁיעוּר, וְזֶה נִקְרָא "חֶסֶד עוֹלָם", – הַחֶסֶד שֶׁלֹמַעֲלָה הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי אֹפֶן זֶה שֶׁל נִחְיָנָה צִדְקָה, בַּמִּדָּה וּבִשְׁעוּר – נִקְרָא "חֶסֶד עוֹלָם", פְּרִיֶשׁ: "חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם"³⁸, הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים וְתַתְּחוֹנִים, עַל־יְדֵי אֲתַעֲרוּתָא דְלִתְתָּא, – "הַתַּעֲוִירוֹת מִלְמֻטָּה" שֶׁהָאִדָּם מַעֲוִיר עַל יְדֵי עֲבוּדָתוֹ, הִיא מִצְוַת הַצִּדְקָה וְחֶסֶד שְׁעוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם זֶה עִם זֶה. – שֶׁהַצִּדְקָה וְהַחֶסֶד שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת, וְלִפִּי שְׁהַעוֹלָם הוּא בְּבִחִינַת גָּבּוֹל וּמִדָּה – מִהֲאֲרִץ עַד לָרְקִיעַ – מֵהֶלֶךְ ת"ק – 500 שָׁנָה³⁹, וְכֵן

מִרְקִיעַ לָרְקִיעַ בּו', – מֵהֶלֶךְ ת"ק (500) שָׁנָה, כִּפִּי שֶׁחֲכָמֵינוּ ז"ל מַחֲשָׁבִים מִדָּתוֹ שֶׁל כָּל רְקִיעַ וּמִרְקִיעַ לְרְקִיעַ, – גָּבּוֹל שֶׁל מִדָּה וּמִקוֹם, וְשִׁית אֱלֹפִי שְׁנֵי הָיוּ עֲלָמָא בּו'⁴⁰ – שֶׁשֶׁת אֱלֹפִי שָׁנָה הֵן שְׁנוֹת קִיּוֹם הָעוֹלָם, – גָּבּוֹל וּמִדָּה שֶׁל זְמַן. וְכִיוּן שֶׁהָעוֹלָם מוֹגְבֵּל, לְכֵן נִתֵּן שְׁעוּר וּמִדָּה גַם בֵּין לְמִצְוַת הַצִּדְקָה וְהַחֶסֶד שֶׁבִּתּוּרָה כְּמוֹ לְשֹׂאֵר מִצְוֹת הַתּוֹרָה. – שִׁישׁ לֵהֵן שִׁיעוּר וּמִדָּה, כְּנוֹכַח לַעֲלִיל. כִּשְׁם שֶׁהַחֶסֶד שֶׁלֹמַעֲלָה שֶׁהִדְבַּר הַזֶּה צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ, הוּא "חֶסֶד שֶׁל עוֹלָם", חֶסֶד שֶׁיִּכְוָלְתוֹ לְהִתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָם בִּשְׁעוּר וּבַמִּדָּה, לְכֵן גַּם הָעֲבוּדָה הַמְבִיָּאָה הַמְשַׁכָּה זֶה מֵהַחֶסֶד שֶׁלֹמַעֲלָה – עֲבוּדַת צִדְקָה וְחֶסֶד שֶׁל הָאִדָּם – הִיא גַּם כֵּן בִּשְׁעוּר וּבַמִּדָּה.

אגרת הקדש

הַמִּתְלַבֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים וְתַתְּחוֹנִים ע"י אֲתַעֲרוּתָא דְלִתְתָּא הִיא מִצְוַת הַצִּדְקָה וְחֶסֶד שְׁעוֹשִׂים בְּנֵי אָדָם זֶה עִם זֶה וְלִפִּי שֶׁהָעוֹלָם הוּא בְּבִחִינַת גָּבּוֹל וּמִדָּה מִהֲאֲרִץ עַד לָרְקִיעַ ת"ק שָׁנָה וְכֵן מִרְקִיעַ לְרְקִיעַ בּו' וְשִׁית אֱלֹפִי שְׁנֵי הָיוּ עֲלָמָא בּו' לְכֵן נִתֵּן שִׁיעוּר וּמִדָּה גַם כֵּן לְמִצְוַת הַצִּדְקָה וְהַחֶסֶד שֶׁבִּתּוּרָה כְּמוֹ לְשֹׂאֵר מִצְוֹת הַתּוֹרָה

38. תהלים נב, ג. 39. חגיגה יג, א. 40. ר"ה לא, א.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח מנ"א, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יוסף שי' הלוי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מט"ז מנ"א, ונהניתי ממ"ש שבדעתו לבקר עוד מדינות באפריקה מה שלא ביקרם בפעם הקודם אשר דברנו בזה כ"פ שמוכרח הדבר בכל מוסדותינו לקיים פסק רז"ל מעלין בקדש, כי בזה תלוי הצלחת הענינים וכפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע שבימינו אלה הוא ע"ד אחד המטפס ועולה על הר משופע ביותר, שההולך במישור יכול לעמוד לאיזה משך זמן לנוח משא"כ בשפוע ההר הנה כשעומד הרי זה בד"מ נסוגה לאחור און ער גליטש זיך אראפ און אראפ ר"ל, ובטח יחקור על האפשרות להגדיל מספר המקומות שיבקר, שבדאי תחי' בזה תועלת לא רק בגשמיות אלא גם ברוחניות...

בדאי למותר לעוררו אודות מה שדברנו כ"פ שבהמקומות שמבקר יחקור אפשר ישנם בהבתי כנסיות או גם אצל פרטים ספרים שאין להם צורך בהם, וכאן אינם נמצאים, ובמקום שנחוץ יש לומר להם שיכולים להחליפם בהספרים שהדפסנו כאן ובפרט באלו השנים לכל נפש ספרי השיחות וכו', ובטח גם בזה ישתדל עתה, ואל בינתו אשען שידון בכל מקום באופן המתאים.

בפ"ש לאנ"ש ובפרט להרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר ירמ' שי' וברכה להצלחה אין קליבען גשמיות און זייען רוחניות, המחכה לבשו"ט.

לוח היום יום...

ה'תש"ג

כז מנחם אב

יום ששי

יום ראשון

שיעורים. חומש: ראה, ששי עם פירש"י
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: והנה . . . הגורל ממש.

משיחות אאמו"ר: אין דעם יציאת מצרים פון חסידות, איז פאראן די מצוה פון סיפור יצ"מ בדבור, דערציילען חסידישע ספורים און דערהערען דעם סיפור אין א פנימית דפנימית. מ'בעדארף וויסען אז יעדער סיפור איז א הוראה בחיים. יעדער ספור בעדארף בריינגען א מדה טובה און א חיות פנימי אין א הידור מצוה און דערהערען דעם דרכי נועם פון תורת החסידות.

תרגום

משיחות אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: ב"יציאת מצרים" של חסידות קימת המצוה של ספור יציאת מצרים בדבור, לספור ספורי חסידים ו"לקלט" את הספור בפנימית של הפנימית. יש לדעת, שכל ספור הוא הוראה בחיים; כל ספור צריך להביא [=לגרום] מדה טובה וחיות פנימית בהדור מצוה, ולהפנים את דרכי הנעם של תורת החסידות.

ה'תש"ג

כז מנחם אב

שבת

יום שני

מברכים ראש חדש אלול, אמירת כל התהלים בהשקמה. יום התנצדות.
שיעורים. חומש: ראה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תניא: ח. זורע . . . בחו"ל וד"ל.

חדש אלול הוא חדש החשבון. דכמו בגשמיות, הנה הבעל עסק.. בכדי שיהיה העסק כדבעי ויתן רוח רב, צריך מזמן לזמן לעשות חשבון ולתקן את כל החסרונות.. פן הוא גם בעבודה הרוחנית בעבודת ה' יתברך, דכל השנה הנה כל ישראל עוסקים בתורה ומצות ובמדות טובות, בחדש אלול הוא חדש החשבון אשר כל אחד ואחד מ'ישראל, כל חר וחר לפום שעורא דיליה, הן היושב אהל והן הבעל עסק, צריכים לעשות חשבון צדק בנפשם מכל אשר עבר עליהם במשך השנה, ולדע המעלות בעבודתם ולחזקם, ואת החסרונות שבהם ובעבודתם לתקנם.. דעל ידי הכנה טובה זו.. זוכים לשנה טובה ומתוקה בגשמיות ורוחניות.

ה'תש"ג

כח מנחם אב

יום ראשון

יום שלישי

שיעורים. חומש: שופטים, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קלה-קלט.
תניא: ט. אהובי . . . קיד פי התורה.

דרכי הרפואה בחלי הגוף בכלל – שנים הם:

(א) לרפאת את האבר או הכח המקלקל חולה וחלוש.
 (ב) לחזק את האברים והכחות הבריאים, אשר הם יתגברו על האבר וכח החולה, לרפאתו.
 הדגמא מזה בחלי הנפש הם שני דרכי העבודה: תשובה ומעשים טובים.

ה'תש"ג

כט מנחם אב

יום שני

יום
רביעי

שיעורים. חומש: שופטים, שני עם פירש"י.
 תהלים: קמ"קמד.
 תניא: ע"כ אהוביי . . . ציון כו'.

עס דארף זיין עבודה בכח עצמו. העכער איז אז מ'נעהמט פאר'ן האנט און מ'פירט. טייערער איז אז עס איז בכח עצמו.

תרגום

צריכה להיות עבודה בכח עצמו. נעלה יותר הוא – שנוטלים ביד ומובילים. יקר יותר הוא – כפאשר זה בכח עצמו.

ה'תש"ג

ל מנחם אב, ר"ח

יום שלישי

יום
חמישי

מתחילים לומר לזר ה' אורי. המנהג בבית רבינו, שבמשך היום תוקעים להתלמד, ומתחילים לתקוע אחר התפלה מיום ב' דראש חדש.

שיעורים. חומש: שופטים, שלישי עם פירש"י.
 תהלים: קמ"קנ.
 תניא: י. אד"ש וחיים . . . נשמתן כו'.

אדמו"ר האמצעי היה אומר בתחלה מאמרים קצרים. ולדגמא: דבור המתחיל "זכר רב טובך" – ובאורו – שבסדור, נאמרו בששה המשכים – באריכות יותר קצת מהנדפס.

ה'תש"ג

א אלול, ר"ח

יום רביעי

יום
שישי

שיעורים. חומש: שופטים, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: א"ט. א"ג.
 תניא: והנה . . . 230 עומדין וכו'.

כשהיה ה"צמח צדק" בן תשע שנים, אמר לו רבנו הזקן: קבלתי ממורי (הרב המגיד) שקבל ממורי (הבעל שם טוב) בשם מורו הידוע, אשר מיום שני דראש חדש אלול עד יום הכפורים, יאמרו בכל יום ויום במשך היום שלשה פרקי תהלים, וביום הכפורים שלשים ושלשה פרקים: ט קדם כל נדרי, ט קדם השנה, ט אחר מוסף, ט אחר נעילה. ומי שלא התחיל ביום ב דראש חדש, יתחיל באותו יום שהוא עומד בו, ואת אשר החסיר ישלים.

שבת
קודש

יום חמישי

ב אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, חמישי עם פירש"י.
תהלים: י"ז. ד"ו.
תנאי: והנה . . . קטז נפשו כתיב.

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִקְרְאוּ "אֶרֶץ חֶפֶץ", שֵׁשׁ בָּהֶם כְּמֵה חֶפְצִים יְקָרִים בְּאַהֲבַת ה' יִתְבָּרַךְ וַיִּרְאֶתָּה וּמִדּוֹת טוֹבוֹת, וְאֵין דְּבַר גְּלוֹי הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת תְּלוּי אֶלָּא בְּמַעֲוָרָה. דְּבַר בְּרוּר הוּא, אֲשֶׁר בְּכָל חֻלְקֵי הָאֲדָמָה נִמְצְאִים מַעֲיָנוֹת מִים חַיִּים, וְהַהֲבִדֵּל הוּא רַק בְּקָרוֹב וְרָחוֹק, וְאִם כֵּן הֲלֹא הֵכֵל תְּלוּי בְּהַחֲפָז וְכֵן סִבְלָנוֹת וּמַתִּינּוֹת. וְכִיּוֹן שֶׁהֲרָצוֹן הוּא כֵן עֲלִיּוֹן הַגּוֹזֵר וּמִפְקֵד עַל כָּל הַכּוֹחוֹת, וּמִכְרִיחַם לַעֲשׂוֹת וּלְפַעֵל כְּפִי הַפְקָדוֹת שְׁלוֹ, אִם כֵּן אֲפּוֹא עֶקֶר הַעֲבוּדָה הוּא לַעֲוֹרֵר אֶת הָרָצוֹן לַפַּעֵל וּלַעֲשׂוֹת הֵן בְּעֶצְמוֹ הֵן בְּזוּלָתוֹ.

אגרות קודש

ב"ה, ז' מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו בו מודיע טוב אשר אנשי קהלתו החליטו להוספה הגונה על משכורתו, ומה שנהניתי בזה הוא אשר זהו סימן שמוקירים ענין של רב ומורה דרך התורה והמצוה, ובטח נודע לו מפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע אשר צריך להשמר בהרגש של שביעת רצון כי ע"פ רוב משתמש בזה היצה"ר להסביר להאדם אשר הוא כבר עשה דיו והראי שאפילו הזולת מודה על זה ולא עוד אלא שמביעים הכרתם זו בפומבי, ואז נוסף ע"ז שבתורת המדות ה"ז ענין בלתי רצוי, הנה מפריע לעבודה כדבעי מכאן ולהבא ומי יאמר לתוספת בעבודה כפי דרישת השעה, ואדרבה בכל מאורע כזה צריך לעשות דו"ח בעצמו, ומה כשעשה במדה שעד עתה מכירים לו תודה וניכרת פעולה הרי אם ה' ממלא תפקידו כדבעי במלוא מובן המלה הרי ה' נעשה כ"פ ככה וא"כ יש לייקר כל רגע והזדמנות מכאן ולהבא למלאות את החסר והאריכות לדכוותי בטח אך למותר, ולמותר ג"כ להוסיף אשר בליובאוויטש אין דרך להטיף מוסר, והכוונה בדבור או בכתובה הוא רק מפני שחזק הבטחון שיביא לפועל ובמילא הרי אין זה מוסר אלא הכשר למצוה (הנעשית ע"י אחרים).

מצער אותי שאינו מבשר טוב ע"ד הסתדרותו האמיתית והוא בנוגע לשידוך טוב ואף שידוע מרז"ל שקשה כו' הרי שוברו בצדו ג"כ בש"ס אשר לפום גמלא שיחנא ובמילא ניתן לכל אחד האפשרית שאם רק ילך, כהוראת חז"ל, בדרכו של איש - לחזור כו' הרי ימצא אשה וימצא טוב ויפק רצון מה' הטוב, וגם בזה כנ"ל אין כוונתי למוסר אלא לפו"מ. אף שכבר כתבתי לו אודות זה כ"פ, הנה כותבי עוה"פ בזה בטח לא יקפיד ע"ז, כי אין כוונתי אלא לטובה.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל זה עתה ובטח יזכה בתוכנו את הרבים והשי"ת יהפוך ימים אלו לששון ולשמחה בעגלא דידן.

בברכה.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ו מנחם-אב ~

האם ה'שיכור כלוט' אחראי למעשיו?

ועל פי זה, יש לדון במאבד עצמו לדעת מתוך שכרות, האם דינו כמאבד עצמו לדעת שאין מתאבלים עליו, או שנחשב כמאבד עצמו שלא לדעת מאחר ועשה זאת בשכרות?

ונחלקו הפוסקים בדבר: יש אומרים שכשם שהמזיק מתוך שכרות חייב משום שהיה עליו להיזהר שלא להשתכר, כך גם כשפגע בעצמו דינו כמאבד עצמו לדעת מאחר והמוות נגרם כתוצאה מפשיעתו (ראה שו"ת מעשה אברהם יו"ד ס).

אולם יש סוברים שכשם שאין השיכור נענש על עבירות שעשה, כך אינו נידון כמאבד עצמו לדעת, ודיני נזיקין יצאו מן הכלל כי המזיק חייב אף אם אינו יכול למנוע את הנזק בשעת המעשה – אם היה יכול למנוע אותו מלכתחילה (ולכן הנשכב לישון ליד כלים ושברים בשנתו חייב לשלם), אולם אין להחשיבו כמאבד עצמו לדעת כאשר המעשה נעשה שלא לדעת, ויש שהעל צד לומר כי אף שיכור שלא הגיע ל'שכרותו של לוט' (שאינו פטור מעונש) אינו נחשב כמאבד עצמו לדעת שהרי אין כאן דעת (ראה שו"ת תעלומות לב סי' לא, וסי' לב).

הלכות נזירות פרק א, הלכה יב: ואם הגיע לשכרותו של לוט – אין דבריו כלום, ואינו חייב על כל עברה שיעשה; שמשחית לשכרותו של לוט, אינו בן חוב.

לכאורה, כשם שהשיכור כלוט פטור מעונש על עבירות משום שאינו נחשב בר דעת, כך ייפטר גם מתשלום על נזק שעשה, כדין קטן הפטור מלשלם על מה שהזיק אף לאחר שגדל, כי בשעת הנזק לא היה בר דעת.

אולם למעשה כתבו הפוסקים כי השיכור חייב בתשלומי נזקין, כי אמנם בעת שכרותו אינו מודע למעשיו, אך היה עליו להיזהר מלכתחילה שלא להשתכר עד שיגיע למצב שעלול להזיק.

ומכל-מקום פטור מעונש על עבירה שעשה, כי אמנם פשע בכך שלא נמנע מלהגיע לשכרות, אך אין חוב עונשין בידי אדם אלא על עצם העבירה ולא על שגרם לעצמו להיכשל בה, ומאחר ובשעת העבירה לא היה מודע למעשיו אין להענישו, ועל כך שפשע והביא את עצמו לידי כך, ייענש בידי שמים (ראה שו"ת הב"ח סב, ים של שלמה ב"ק ג, א).

~ יום שני כ"ז מנחם-אב ~

זמן ביאת המשיח – בכל יום

אומר שאם זכו - אחישנה, והגאולה תמהר לבוא, ואם לא זכו – בעתה.

ולפי זה, גם זמני הגאולה בתשרי או בניסן הם כאשר 'לא זכו', אבל אם ישראל יזכו, יכול משיח לבוא בכל יום, כמבואר בהמשך הגמרא (שם) שמשחית אמר לרבי יהושע בן לוי שיבוא 'היום', ככתוב (תהלים צו, ה) "היום - אם בקולו תשמעו". ולכן, הנודר נזירות ביום שכן דוד בא, נזירותו חלה כי יתכן שישאל 'זכו' והגיע זמן הגאולה.

וב'תשובה מאהבה' (ח"א סי' ריא) ביאר:

ביאת משיח בן דוד עדיין אינה שלימות הגאולה, כפי שכתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"א הל' א"ד) שהמשיח יבנה את המקדש ויקבץ נדחי ישראל, ויכוף כל ישראל לילך בדרך התורה וילחם מלחמות ה', "אם עשה והצליח ונצח כל האומות שסביביו ובנה מקדש במקומו... הרי זה משיח בוראי". ולכן, ביאת משיח יכולה להיות בכל יום אף שהגאולה השלמה תהיה בתשרי או בניסן.

הלכות נזירות פרק ד, הלכה יא: האומר: 'הריני נזיר ביום שכן דוד בא בו' - אם בחל נדר, הרי זה אסור לעולם.

המתנה את נזירותו בביאת משיח בן דוד, הנזירות חלה כי בכל יום מימות החול יש לחשוש שמא יבוא משיח בו ביום. והקשה ה'טורי אבן' (ר"ה יא, ב):

לדעת רבי אליעזר (ר"ה שם), בניסן נגאלו ישראל ממצרים ובתשרי עתידים להיגאל, ולדעת רבי יהושע, בניסן עתידים להיגאל. ואם כן, מדוע חלים עליו דיני נזירות בכל ימות החול, והרי לדעת רבי אליעזר יכולים לחול עליו דיני נזירות רק בחודש תשרי, ולדעת רבי יהושע רק בחודש ניסן?

ותירץ:

בגמרא (סנהדרין צח, א) הובא ביאורו של רבי יהושע בן לוי על הפסוק האומר על הגאולה העתידה "אני ה' בעתה אחישנה", שלכאורה יש כאן סתירה, כי 'בעתה' – משמע שהגאולה תהיה בזמן שנקבע מראש, ו'אחישנה' משמע שהקב"ה ימהר את בוא הגאולה לפני זמנה, אלא הכתוב

~ יום שלישי כ"ח מנחם-אב ~

שער תגלחת נזיר טמא - מה דינו?

ומבאר ה'קרבן אורה':

נזיר טמא אכן אינו צריך להשליך את שערו לאש שתחת דוד האשם, כי רק בנזיר טהור נאמר "ולקח את שער ראש נזרו ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים", אבל שער נזיר שנטמא שהוא אסור בהנאה, חלה עליו חובת קבורה (הל' פסולי המוקדשין פי"ט הי"א), וההלכה היא (שם הי"ד) שכל הנקברים שאפרם אסור, לא ישרפו. וזהו שכתב כאן הרמב"ם (ומקורו בברייתא נזיר שם) שאם במקום לקבור את שערו, השליך אותו הנזיר תחת דוד האשם – יצא ידי חובה.

והוסיף הנצי"ב (העמק דבר, במדבר ו, יח):

כיון ששער הנזיר אסור בהנאה, היה מקום לומר שאסור לשורפו תחת דוד האשם שהרי נהנים בבישולו. ועל כך כתב הרמב"ם "אם השליך תחת דוד האשם – יצא", ואינו עובר על איסור הנאה.

הלכות נזירות פרק ו, הלכה יד: כְּשֶׁמִגַּלַּח הַנְּזִיר תִּגְלַחַת טָמֵאָה - אִינוּ צָרִיף... לְהַשְׁלִיךְ שְׁעָרוֹ עַל הָאֵשׁ. וּבִזְנֵן שְׁגַלַּח בְּמִדְיָנָה אוֹ בְּמִקְדָּשׁ, שְׁעָרוֹ אֲסוּר בְּהִנָּה וּמַעוֹן קְבִירָה; וְאַפְרֵוֹ אֲסוּר, כְּאַפְרֵי כָּל הַנִּקְבְּרִין. וְהַמִּגַּלַּח בְּמִקְדָּשׁ - אִם הִשְׁלִיכוֹ תַּחַת דּוֹד הָאֵשָׁם, יֵצֵא.

נזיר טהור מגלח את שער ראשו בסוף נזירותו ומשליכו לאש שתחת הדוד שבו מתבשל בשר השלמים (להלן פ"ח ה"ב). אך נזיר שנטמא, לאחר שהזו עליו ביום השלישי וביום השביעי לטהרתו וחייב להתגלח - לדעת ת"ק (נזיר מה, ב), וכן כתב הרמב"ם כאן, לא היה משליך את שערו תחת דוד קרבן האשם שהביא.

והקשו אחרונים (מנחת חינוך מ' שעו. קרבן אורה נזיר שם):

לפי זה, צריך להבין את המשך דברי הרמב"ם "והמגלח במקדש, אם השליך תחת דוד האשם, יצא" – והרי נזיר שנטמא אינו צריך כלל להשליך את שערו לאש?

~ יום רביעי כ"ט מנחם-אב ~

התחייבויות של עבד

קיימים שני סוגי ערכים: א. 'ערכי עלי', היינו שמקבל על עצמו לתת להקדש את השווי שלו עצמו. ב. 'ערך פלוני עלי', שמקבל על עצמו לשלם להקדש את ערכו של אדם אחר. ושני אופנים אלו חלוקים במהותם, כי כאשר אומר 'ערכי עלי' חלה על עצם גופו שייכות להקדש, והממון שנותן הוא בתורת פדיון עבור גופו. אך כשאומר 'ערך פלוני עלי', הרי מלכתחילה זוהי התחייבות ממונית בלבד ולא יצירת דין בגופו.

ולכן, כשהעבד אומר 'ערכי עלי' אין נדרו חל, כי נפשו אינה קנויה לו ולכן אינו יכול ליצור דין בגופו, ולכן התכוין הרמב"ם בהלכות נזירות, אך כאן מדובר שהעריך אחרים, ומאחר ואין כאן חלות דין בגופו אלא רק התחייבות ממונית, הרי היא חלה (ערך יעקב).

הלכות ערכים וחרמים פרק א, הלכה ז: הָעֶבֶד - נִעְרָף; וְעוֹדָה, כְּשֶׁאֵר יִשְׂרָאֵל; וְאִם יָפְדָּה וַיהִיָּה לוֹ, יִתֵּן עֶרְףּ שְׁנֵדָר. בדין זה קיימת לכאורה סתירה בדברי הרמב"ם: כאן כתב שהעבד 'עורך' כאשר ישראל, היינו שיכול לקבל על עצמו התחייבות לתת להקדש בשווי של ערך אדם מסוים, ואילו בהלכות נזירות (פ"ב ה"ח) כתב שעבד שהעריך אין הנדר חל 'מפני שאין נפשו קנויה לו ולא יחול עליו נדר'?

וביאור הדברים:

משמעות דברי הרמב"ם בהלכות נזירות שהתחייבות של העבד אינה חלה היא שאינה חלה כל עוד הוא עבד, אך לאחר שיפדה ויהיה בן חורין, יחול עליו החיוב לשלם מכוח הנדר שנדר בהיותו עבד, וזהו שכתב הרמב"ם כאן "ואם יפדה..."

יתן" (קרבן אורה נזיר סב, ב).

ויש המבארים:

~ יום חמישי ל' מנחם-אב ~

גאולת שדה אחוזה של האישה ע"י בעלה

וכיון שהספק לא נפשוט, "אם קדמה האשה והחזיקה בה אחר היובל אין הכהנים יכולין להוציא מידה", כי בספק שבממון כל הקודם זוכה (ראה הל' טוען ונטען פט"ו ה"ד).

והקשה הל' לחם משנה:

הצד לומר שבפדיית הבעל תחזור השדה לאשתו כיון שאינו נחשב ל'איש אחר' הוא משום שיוורש את נכסיה, אך לדעת הרמב"ם ירושת הבעל היא מדרבנן ומן התורה אינו יורשה (הל' נחלות פ"א ה"ח), ואם-כן מדוע לא ייחשב ל'איש אחר' ויובל תצא השדה לכהנים?

וב'לקוטי הלכות' (ערכין שם, זבח תודה ד"ה אשה) מבאר:

אכן ירושת הבעל היא מדרבנן (לדעת הרמב"ם), אבל חכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, וכמו שמצינו בדין חזרת הקרקעות ביובל (שמעו להשיב הקרקעות לבעליהן) — שהירושה אינה חזרת, ו'היורש את אשתו, אע"פ שירושת הבעל מדבריהם, עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ואינו מחזיר ביובל' (הל' שמיטה ויובל פ"א ה"א). ולכן יש מקום לצד שהבעל אינו 'איש אחר' וכשפדה את שדה אשתו, לא תעבור לכהנים ביובל.

הלכות ערכים וחרמים פרק ד, הלכה כב: האשה שהקדישה שדה אחוזה, וגאלה בעלה מיד ההקדש, והגיע היובל והיא תחת ידי הבעל — הרי הדבר ספק, אם תחזור לאשה או תצא לכהנים. לפיכך, אם קדמה האשה והחזיקה בה אחר היובל, אין הכהנים יכולין להוציא מידה.

המקדיש שדה אחוזה, יכול לפדותה מן ההקדש עד שתגיע שנת היובל והיא נשארת בידו לעולם, וכן אם פדה אותה בנו של המקדיש, היא חוזרת לאביו ביובל, אבל אם אדם אחר (אפילו "בתו או שאר קרוביו") פדה את השדה מן ההקדש, השדה יוצאת ביובל לכהנים, ולומדים זאת מהפסוק (ויקרא כד, כ"ב) האומר שאם השדה ביד 'איש אחר' — "לכהן תהיה אחוזתו" (ערכין כה, ב. לעיל ה"ב).

ואישה שהקדישה את שדה אחוזתה ובעלה פדה את השדה מן ההקדש והגיע היובל — מסתפקת הגמרא (שם) האם רק כשהבן פודה חזרת השדה אל אביו (או אמו) כי מאחר שהוא יורש את אביו בראוי כבמוחזק אין הוא נחשב ל'איש אחר' או שמא גם הבעל שפדה את שדה אשתו, השדה חוזרת אליה, כי הבעל יורש את נכסיה וגם הוא אינו 'איש אחר'.

~ יום שישי א' אלול ~

כמה שווה ראש אדם?

אומרים שהתכוון להקנות את ערך הראש בלבד אלא שיהא שותף שווה עם הקונה, ומדוע לגבי הקדש אין אומרים כן, והרי אדרבה, בגמרא נאמר (ב"ב עב, א): "מוכר בעין רעה הוא מוכר, אבל המקדיש בעין יפה הוא מקדיש", ומדוע כאן מפרשים את כוונתו באופן מצומצם יותר מאשר במכירה?

והביאור:

אופן שומה זה מתייחס לשוויו הממוני של הראש שניתן להערכה בנפרד משאר הגוף ע"פ הרווחים שניתן להפיק ממנו, אולם לראש עצמו בוודאי אין כל חשיבות בנפרד מהגוף.

וזהו טעם החילוק בין הקדש למכירה: בהקדש אין כוונתו להקדיש את הראש עצמו שיעבור לבעלות ההקדש אלא להביא קרבן בסכום של שוויו, ולכן מעריכים את הראש ע"פ השווי הממוני, אולם במכירה כוונתו להקנות לחברו חלק בגוף העבד או הבהמה כדי שיהיו שותפים בו, ומאחר ולראש אין חשיבות בנפרד מן הגוף, מן הסתם כוונתו שיהיו שותפים שווה בשווה (הפלאה שבערכין, ערכין ד, ב).

הלכות ערכים וחרמים פרק ה, הלכה יז: וכן האומר: 'ראש עבד זה'... או שאומר: 'ראשי הקדש למזבח' — אינו חייב אלא בדרמי ראשו; ורואין כמה ישנה אותו אבר אלו הנה נמכר, ויביא בדרמיו קרבן.

הקשה הראב"ד: כיצד יתכן לשלם את שווי הראש כפי שהיה נמכר בנפרד משאר האברים, וכי יש שווי לראש של אדם הנפרד מגופו? והרי אינו ראוי אלא לקבורה ואין בו כל שימוש!

ומבאר ה'כסף משנה':

כוונת הרמב"ם היא לשווי הרווחים הבאים ממלאכות הנעשות על ידי אברי הראש, כגון משורר או תצפיתן, ושמים בכמה היה נמכר כעבד כשהקונה יקבל את הבעלות על השימוש באיברי הראש בלבד, ובסכום זה צריך המקדיש את הראש להביא קרבן.

אך לכאורה יש לעיין מדברי הרמב"ם בהלכות מכירה (פכ"ז ה"ח): "האומר לחברו ראש עבד זה או ראש חמור זה אני מוכר לך — הרי זה מכר חציו", הרי שלגבי מכירה אין

~ שבת קודש ב' אלול ~

איך מבטלים איסור כלאים?

מרדות, כי לא מצוי שיכתוב הרמב"ם 'לוקין' על מכת מרדות!

ומבאר ה'בני חיי' (שם):

מה שאמרו בירושלמי שהאיסור הוא משום מראית עין, אין הכוונה שהוא איסור מדרבנן אלא שאיסורו מן התורה, ומכל מקום, יש לחלק בין שאר איסורים שאסור לבטל לכתחילה לאיסור כלאים. בשאר איסורים - כאשר מרבה את ההיתר, האיסור עצמו לא הופך להיתר אלא שהוא מתבטל, ועל זה נאמר שאין לבטל איסור לכתחילה, מה שאין כן כלאים - כל מין בפני עצמו הרי הוא מותר ורק הזריעה בתערובת היא זו שאוסרת אותם, ולא אסרה זאת התורה אלא כאשר נראה למדאית העין ככלאים, אבל כשמעט מין אחד או מרבה מהמין השני עד לשיעור מסוים (מעל אחד מעשרים וארבעה) אינו נראה ככלאים ואין זה 'מבטל איסור' אלא מסיר את האיסור ואינו קיים כלל.

הלכות כלאים פרק ב, הלכה א: וְרַע שֶׁנִּתְעַרְבַּ בּוֹ וְרַע אַחֵר - אִם הָיָה אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַדְבָּעָה, כְּגוֹן סָאָה שֶׁל חֲמִישׁ שֶׁנִּתְעַרְבָה בְּשֵׁלֶשׁ וְעֲשָׂרִים סָאָה שֶׁל שְׁעוּרִים - הָרִי זֶה אִסוּר לְרַע אֶת הַמְעַרְב, עַד שֶׁיִּמְעַט הַחֲמִינִן אוֹ יוֹסִיף עַל הַשְּׁעוּרִים; וְאִם וְרַע, לִוְקָה.

ה'כסף משנה' הביא שהקשו בירושלמי (כלאים פ"ב ה"א): איך אפשר לבטל את הכלאים על ידי מיעוט החטים או הוספת השעורים, הרי כלל הוא ש'אין מבטלין איסור לכתחילה'? ותירצו: אין מבטלין איסור לכתחילה רק באיסורי תורה, אבל האיסור כאן הוא רק משום מראית עין (כיון שלא עירבו את שני המינים כדי לזרוע - פירוש הרא"ש כלאים פ"ב מ"א).

והקשו אחרונים (בני חיי-לשונות הרמב"ם. תוס' רעק"א כלאים שם): הרי הרמב"ם כאן פסק שאם זרע לוקה, ואם האיסור הוא רק מדרבנן, משום מראית עין, מדוע לוקה? והוסיף ה'מנחת חינוך' (רמח"ס ח): אין לומר שכוונת הרמב"ם היא שלוקה מכת

אגרות קודש

ב"ה, יו"ד אלול, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר אברהם חנוך שי

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו מי"ז מנ"א וכן נתקבל בעתו שני פרקים הראשונים מהבית רבי בלה"ק חלק א' עם מכתבו המצורף להם, ובטח ממשיך עבודתו בזה בזריזות הכי אפשרי ובלבד שלא תזיק להתוכן, ובכללות נסדרו הפרקים בטוב.

בנוגע לשאלתו מי הם שני הזקנים הידועים המובאים בספר השיחות עמוד מ"ט.

הנה לע"ע איני זוכר שאשמע זה מכ"ק מו"ח אדמו"ר, ובמילא יכול להניח הדבר סתום, ובטח במשך סידור הכתבים שנשארו יתוספו בלא"ה כמה ידיעות אם יתברר אז גם ספק זה יכנס בהמילואים שיודפס אז, והעיקר כנ"ל למחר בהספר הנ"ל וכבר יצא וגם בהידור חובת העכוב וההתיישבות באופן הסידור.

בברכת כוח"ט המחכה לבשו"ט.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ו מנחם-אב ~

הלכות נדרים

פרק שלשה עשר

אינה מקודשת, "מה בין חכם לרופא? חכם עוקר את הנדר מעיקרו, ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא". הרי שהחכם מתיר ועוקר את הנדר מיסודו, וב"קריית ספר" מגדיר, שיש חילוק בין התרת החכם להפרת הבעל, כי הראשון [=החכם] מתיר הנדר ועדיין יש על הנדר קצת עונש, כי היתר חכם אינו מפורש בתורה, אלא פורח באוויר נשען על רמז מועט, ואילו הבעל והאב מוסמכים להפר את הנדר ברשות התורה, שכתבה מפורש: "ואם הפר יפר" "ואישה יפרנו" וכו' ולא נשאר שום עונש על הנודרת, וזוהי כוונת רבינו, שהבעל עוקר את הנדר (מכאן ולהבא) שלא נשאר בו שום רושם, ועונש. בניגוד לחכם, שאינו אלא מתיר את הנדר, אבל לא מבטלו כליל ללא עונש. ומרן ה"כסף משנה" מתרץ: שהחכם אינו יכול להתיר אלא על ידי פתח חרטה, ששואל את הנודר, אילו היית יודע בשעת נדריך, שתצטער כל כך, או שיארע לך כך וכך, כלום היית נודר, ואחרי שהנודר מצהיר, שלא נדר על מנת כך, נמצא שלא חל עליו הנדר כלל, והחכם אינו עוקר את הנדר אלא מתירו, מורה הוראה, שלאור חרטה הנודר אין כאן נדר כלל, ולא חל עליו מעולם. אבל הפרת הבעל אינה על ידי חרטה, אלא הבעל עוקר לרצונו: למרות שהוא חל מתחילה, זכאי הבעל לבטלו (מכאן ולהבא) בתוקף סמכותו כבעל, נמצא שהפרה, פירושה: עקירה - אחרי תחולת הנדר - ללא הנמקה ושמיעת חרטה מאשתו הנודרת.

ג. וכיצד מקיים? כגון שיאמר לה: קיים ליכתי¹³, או יפה נדיתי, או אין פמותך, או אלו לא נדרתי הייתי מדייך, וכל פיוצא בדברים שמשמען שרצה בנדר זה.

(13) לך.

ד. המבטל נדרי אשתו או בתו - אינו צריך לומר פלוס¹⁴, ונתבטלו כל הנדרים.

(14) בניגוד למפר, שצריך להוציא בשפתיו ואם הפר בליבו אינו מופר.

ה. ומהו הבטול? שיכף אותה לעשות דבר שאסרה אותו¹⁵. אבל ההפרה אינו פופה אותה, אלא מפר לה¹⁶ ומניחה, אם רצתה - עושה, ואם רצתה - אינה עושה.

(15) שנותן לה לאכול דבר שנדרה ממנו, ואינו אומר לה כלום. (16) שאומר לה: מופר לך.

ו. כיצד נדרה או נשבעה שלא תאכל או שלא תשתה, ואמר לה: מופר לך¹⁷ - הרי זה הפר, ומתרת לאכל ולשתות. נטל ונתן לה, ואמר לה: טלי ואכלי, טלי ושתי - הרי זו אוכלת ושותה, והנדר בטל מאליה¹⁸.

(1) כיצד מפירים נדר וכיצד מבטלים אותו, ההבדל שבין ביטול נדר להפרתו, הפרת נדרים בשבת, שליחות בהפרת נדרים, נדר שהופר מקצתו אם הופר כולו, שהולכים בהפרה אחר זמן קבלת הנדר ולא אחר שעת תחולתו, הקמת הנדר בלב ודין הפרתו בלב בלבד, הנודר נדר מתי הוא נחשב לזריז ומשובח.

א. מפר אדם או מקיים² דברי אשתו או בתו בכל לשון³, ואף על פי שאינה מפרת; שאין האשה צריכה לשמע ההפרה או הקיום⁴.

(2) מביע הסכמתו. (3) שאפילו לא ידעה שהפירו לה את נדרה ועברה על נדרה "הואיל ונעשה ההיתר פטורה" ומעתה אין הקפדה באיזו לשון הפר. (4) שאפילו קיימו בלב הרי זה קיום. והואיל ומועיל קיום במחשבה בלבד, אין להקפיד על לשון הקיום.

ב. וכיצד מפר? אומר: מופר, או בטל, או אין נדר זה פלוס⁵, וכיוצא בדברים שענינם עקירת הנדר מעקרו. בין בפניה בין לאחריה⁶. אבל אם אמר לה: אי אפשי⁷ שתדרי⁸, או אין כאן נדר - הרי זה לא הפרי. וכן האומר לאשתו או לבתו: מחול לך, או מתר לך, או שרוי לך¹⁰, וכל פיוצא בענין זה - לא אמר פלוס; שאין האב והבעל מתיר¹¹ כמו החכם, אלא עוקר הנדר מתחלתו ומפרו¹².

(5) שנינו: "אין זה נדר לא אמר כלום". ולכאורה זה סותר את דברי רבינו הסובר שהנדר מופר בלשון זו, אלא, שיש הבדל בין "אין זה נדר", שמשמעו, אין כאן נדר, ולפיכך לא אמר כלום, שהרי יש כאן נדר, - ל"אין נדר זה כלום" שמשמעו, שהוא נדר, אלא שאינו כלום לפי שהוא מבטלו. (6) בכתב יד התימנים: "בין בפניה בין שלא בפניה". (7) איני רוצה. (8) עתיד במקום עבר, וכוונתו לנדרים שכבר נדרה. (9) שאין זו לשון הפרה ברורה. (10) לשונות של התרת נדר על ידי חכם. (11) הנדר על ידי טעם ונימוק. (12) בלא טעם. דברי רבינו אלה תמוהים מאוד, שמשמעם, כאילו החכם אינו מתיר את הנדר אלא מכאן ולהבא ואילו הבעל עוקר את הנדר מתחילתו, בעוד שלהלכה אין הבעל מפר אלא מכאן ולהבא, ואילו החכם עוקר את הנדר מעיקרו כמבואר במסכת כתובות עד: קידש אשה על מנת שאין עליה נדרים והלכה אצל חכם והתירה - מקודשת, על מנת שאין בה מומים והיו בה מומים והלכה אצל רופא ורפאה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(27) מאותה שעה שאצא מכאן. (28) כי נדרים שעדיין לא באו לעולם, אינו יכול לקיימם, שהרי קיומו הוא בטעות, כי אולי יהיו לה נדרים כאלה, שלא ירצה בקיומם. והוא הדין שאין בידו להפרם (ואין אומרים קל וחומר: אם הפר נדרים שבאו לכלל איסור, שכבר חלו, לא יפר נדרים שלא באו לכלל איסור). שנאמר "אישת יקימנו ואישה יפרנו" – את שבא לכלל היקם בא לכלל היפר, לא בא לכלל היקם (שלא חל עדיין) לא בא לכלל היפר. (29) נדרים שכבר נדרה, ואמר לו: "אם תראה שלא כראוי לי נדרה, הפר לה". (30) אף על פי שבכל התורה, שלוחו של אדם כמותו, כאן גילה הכתוב באמרו פעם שנית "ואישה יפרנו", שדווקא הבעל ולא השליח. (31) "כי הניא אביה אותה" אביה ולא השליח.

י. אסרה עצמה בתאנים וענבים, בין בנדר בין בשבועה, בין שאסרה עצמה בכל המין בין שאמרה תאנים וענבים אלו, וקים לתאנים והפר לענבים, או שקים לענבים והפר לתאנים – מה שקים קנים, ומה שהפר מופר. וכן כל פיוצא בזה. ואין אומרים בהפרה: נדר שהופר מקצתו – הופר כלו, בדרך שאומרים בהתרה³².

(32) כי כשהחכם מתיר הנדר, נעשה הנדר טעות מעיקרו, והואיל והותר מקצתו, הותר ממילא כולו, שלא היה בדעתו אלא שיהא הנדר כולו קיים, אבל הפרת הבעל אינה אלא מכאן ולהבא, מה שהופר – הופר, והשאר עומד באיסורו.

יא. מי שנדרה אשתו ושמע והתפס עצמו³³ בנדרה – אינו יכול להפר, שהרי קים לה³⁴. נדר הוא והתפסה עצמה בנדרו³⁵ – מפר את שילה³⁶, ושלו קים³⁷.

(33) שאמר: גם אני כמותך. (34) גילה רצונו שמסכים לנדרה ואין זה גרוע מקיום בליבו שנקרא קיום. (35) שאמרה בתוך כדי דיבור לנדרו: "ואני". (36) שהרי לא גילה דעתו שרוצה לקיים נדרה. (37) שאין נדרו תלוי בנדרה.

יב. כיצד? שמע אשתו או בתו אומרים הריני נזירה, ואמר ואני³⁸ – אינו יכול להפר, ושניהם נזירים. אמר הוא הריני נזיר, ושמעה היא ואמרה ואני – מפר לה³⁹, ושלו קים⁴⁰. וכן כל פיוצא בזה.

(38) כיוון שאמר: "ואני" הרי זה כקיום, ובכל זאת אם ישאל לחכם על הקמתו, חוזר ומפר לה. (39) שנאמר "לנדר נדר נזיר להזיר לה" – מקיש נזירות לנדרים, מה נדרים האב מפר נדרי בתו ובעל מפר נדרי אשתו, אף נזירות האב מפר נזירות בתו ובעל מפר נזירות אשתו. (40) עד שישאל לחכם ויתירנו.

יג. נדר לעצמו, והדירה כמותו⁴¹, וגמר בלבו⁴² להדירה, ואמרה אמן⁴³ – הרי זה אינו יכול להפר⁴⁴. ואם נדר, והדירה דרך שאלה לידע מה בלבה, כמו

(17) או שאמר לה: בטל, או אין נדר זה כלום. (18) אף על פי שלא אמר לה שום לשון הפרה.

ז. המפר נדרי בתו או אשתו – צריך להוציא בשפתיו¹⁹. ואם הפר בלבו – אינו מופר²⁰. אבל המבטל – אינו צריך להוציא בשפתיו, אלא מבטל בלבו בלבד, וכופה אותה לעשות²¹. בין עשתה בין לא עשתה – בטל הנדר²².

(19) לומר לה: מופר לך. (20) כיוון, שאם שתק ביום שמעו הרי זה קיום הנדר, הרי בהכרח כשרוצה להפר צריך להוציא הפרתו בשפתיו, כדי שהדיבור יוצאו מכלל שתיקה. (21) שמנחם לפניה לאכול דבר שנדרה ממנו. ומעשה זה מוציאו מידי שתיקה, כהפרה בדיבור. (22) נמצא ביטול נדר לחוד, והפרתו לחוד. וזה מיוסד על דברי הברייטא בנדרים עז: "אומר לה טלי ואכלי, טלי ושתי והנדר בטל מאליו – אמר ר' יוחנן וצריך שיבטל בליבו" הרי שהביטול הוא בלב, בעוד שההפרה אינה אלא בשפתיו. ולדעת הראב"ד אין שום הבדל בין ביטול להפרה, ואין שום דרך לכופ את האשה, אלא מיפר את הנדר דרך ביטול והפרה שהם אחד. וכשאמרו: "אומר לה טלי ואכלי ... והנדר בטל מאליו" אין זה אלא כשהוא מפר בשבת, שלא יפר לה כדרך שהוא מפר לה בחול, אלא משנה בלשונו ומבטלו בליבו דרך הפרה, ולמעשה אין שום הבדל בין ביטול להפרה, כי שניהם אחד הוא. ובפירוש אמרו "חומר בנשים מבעבדים שהוא כופה את עבדו ואינו כופה את אשתו" להפר נזירותה. אולם המעייין בדברי רבינו, יראה שלא נתכוון לומר לכופה ממש לאכול, שהרי בפירוש כתב: "וכופה אותה לעשות בין עשתה בין לא עשתה בטל הנדר" הרי שאין כפייה זו אלא בדיבור. כי עצם מעשה הכפייה המתבטא בהנחת אוכל לפניה או באמירתו: טלי ואכלי, הרי זה מגלה את רצונו בהפרת הנדר, ואין לך הפרה מפורשת יותר מזו.

ח. מפרין נדרים בשבת, בין לצרף השבת²³ בין שלא לצרף השבת²⁴. ולא יאמר לה בשבת 'מופר לך', בדרך שאומר בחול²⁵, אלא מבטל בלבו ואומר לה: טלי ואכלי, טלי ושתי²⁶, וכיוצא בזה.

(23) כגון שנדרה מאכילה או מתכשיטין. (24) שאם לא יפר לה היום ביום שמעו שוב לא יוכל להפר לה למוצאי שבת. אבל אין נשאלים לחכם בשבת אלא אם היו הנדרים לצורך שבת. (25) כי צריך לשנות בשבת מדרכו בחול. (26) והוא הדין אם אמר לה לשון זה בחול, שהנדר בטל, כי אחרת, לא הייתה מועילה אמירתו אפילו בשבת, אלא שבחול הוא רגיל לומר: מופר לך, ובשבת משנה.

ט. האומר לאשתו או לבתו: כל הנדרים שתדרי מבאן²⁷ ועד שאבוא ממקום פלוני הרי הן קמינן או הרי הן מופרין – לא אמר פלים²⁸. עשה שליח להפר לה²⁹ או לקים לה – אינו פלים; שנאמר: אישה יקימנו ואישה יפרנו³⁰. וכן האב – בעצמו ולא בשלוחו³¹.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון כ"ו מנחם-אב - ספר הפלאה - הלכות נדרים קז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הבעל מיפר לבדו עד שתיכנס לרשותו. (54) מה שנדרה קודם נישואיה.

יז. נדרה תחת בעלה שיהיה הבשר אסור עליה לאחר שלשים יום, או שתהיה נזירה לאחר שלשים יום, והפר לה בעלה, ומת או גרשה בתוך שלשים יום, אף על פי שבשעה שהיה לנדר לחול הרי היא גרושה או אלמנה - הרי זו מתרת; שכתב הפר לה נדר זה⁵⁵.

(55) שהכל הולך אחרי שעת אמירת הנדר ולא אחר שעת תחולתו.

יח. אלמנה או גרושה שאמרה: הריני אסורה ביין כשאנשא⁵⁶, ונשאת - אין הבעל יכול להפר⁵⁷. אמרה והיא תחת בעלה: הריני אסורה בבשר כשאנתגרש⁵⁸ - הרי הבעל מפר, וכשתתגרש תהיה מתרת⁵⁹.

(56) אעפ"י שאי אפשר שיחול הנדר אלא בשעת נישואיה, ואז הרי בעלה יכול להפר לה. (57) שאפילו במקרה זה אנו הולכים אחרי שעת ביטוי הנדר וקבלתו ואז הייתה אלמנה. (58) אף על פי שאי אפשר לנדר לחול אלא בשעה שתתגרש, ואז הרי היא פנויה. (59) כדעת רבי עקיבא שהולכים אחרי שעת האמירה בין להקל ובין להחמיר.

יט. המקום בלבד⁶⁰ - הרי זה קנים⁶¹. והמפר בלבד - אינו מופר, כמו שבארנו⁶². לפיכך, אם הפר בלבד - הרי זה יכול לחזור ולקנים; ואם קנים בלבד - אינו יכול לחזור ולהפר⁶³, אלא אם חזר בתוך כדי דבור; כדי שלא יהיה פח דברים שבלבו גדול מכת המוציא בשפתיו⁶⁴.

(60) שלא הוציאו בשפתיו. (61) וזה נלמד משתיקה ביום שמעו, שהיא מקיימת הנדר. הואיל ועבר היום ולא הפר, גילה דעתו שהוא רוצה בקיום הנדר, הרי שאנו הולכים בזה אחר דעתו, מעתה, אם קיים בליבו, הרי גילה דעתו במפורש, שרוצה לקיימו, ואין זה גרוע מעבר יום השמיעה, שאינו יכול להפר. (62) שצריך להוציא בשפתיו, שהדיבור יוציא מידי שתיקתו, שאם לא כן שתיקתו מקיימתו. (63) הרי הוא כאילו קיימו בשפתיו, שאינו חוזר ומפר, אם לא שישאל על הקמתו. (64) שאפילו קיים בשפתיו וחזר בו תוך כדי דיבורו והפר הרי זה מופר, שהרי זה כטועה.

כ. המקום נדרי בתו או אשתו ונחם⁶⁵ - הרי זה נשאל לחכם ומתיר לו הקמתו, וחוזר ומפר לה בו פיו⁶⁶. אבל אם הפר לה ונחם, אינו יכול להשאל לחכם כדי שיחזר ויקים.

(65) ומתחרט על הקמתו. (66) ביום שאלתו, שהוא אצלו כיום השמיעה.

כא. נערה מארסה שנדרה וקנים לה אביה לבדו או

שאמר לה: התרצי בנדר זה להיות פמותי או לא? ואמרה אמן - הרי זה מפר לה⁴⁵.

(41) שאמר: הריני נזיר ואת כמוני. (42) על דרך הוודאות וההחלט. (43) בזה הביעה הסכמתה לקבלת הנדר. אבל אם לא אמרה אמן אינו יכול להדירה בעל כורחה. (44) מפני שתלה נדרו בנדרה, ואם יפר חלק האשה גם חלקו יופר, ונמצא עובר על "לא יחל דברו". (45) כאן לא תלה נדרו בנדרה ואפילו יופר נדרה לא תבטל נדרו. ולא עבר על "לא יחל דברו".

יד. פיצד? אמר לה: הריני נזיר ואת, כלומר, ואת נזירה פמותי, ואמרה אמן - אינו יכול להפר⁴⁶. אמר לה: הריני נזיר, ומה תאמרי, האת נזירה פמותי? ואמרה אמן - הרי זה יפר⁴⁷. ואם הפר לה⁴⁸ - שלו בטל; שזה כמי שתלה נדרו בנדרה. אמרה לו: הריני נזירה ואתה, ואמר אמן - אינו יכול להפר⁴⁹. וכן כל פיוצא בזה.

(46) שאם יפר את נדרה נמצא גם חלקו בטל "ואינו רשאי לגרום דבר להיות נדרו מבוטל". (47) שלא תלה נדרו בנדרה, שאפילו לא תקבל נזירות יישאר הוא נזיר על כל פנים. (48) דבר זה חוזר אל דברי תחילת ההלכה שאמר: הריני נזיר ואת נזירה כמותי, שלפיכך לא יפר, מפני שאם יפר יהיה גם חלקו בטל, שהרי תלה נדרו בנדרה, ואם נדרה בטל הרי בהכרח גם נדרו בטל הואיל ושניהם תלויים זה בזה, אמנם לכתחילה אסור לו להפר חלקה ולגרום לעצמו לעבור על "לא יחל דברו", אבל אם עבר והפר הרי ממילא חלקו מופר. (49) שהרי קיים לה.

טו. האשה שנדרה, ושמע אחר והתפס עצמו בנדרה⁵⁰ ואמר 'ואני', ושמע אביה או בעלה והפר לה - שלה מופר, וזה שהתפס עצמו חיב⁵¹.

(50) בתוך כדי דיבורה. (51) בנזירות, שם כא: בעייא שנפשטה, שאין הבעל עוקר את הנדר מעיקרו אלא מכאן ולהבא, ולפיכך זה שהתפס עצמו בנדרה בחיובו עומד. אבל החכם כשמתיר הנדר עוקרו מעיקרו וכשהותר הראשון הותרו ממילא כל הנתפסים בו.

טז. האשה שאין לה בעל ואינה ברשות אב, ואמרה: הרי הבשר אסור עלי לאחר שלשים יום, ונשאת בתוך שלשים יום, אף על פי שבשעה שחל הנדר הרי היא ברשות הבעל - אינו יכול להפר; שבשעת הנדר לא היתה ברשותו. ועל זה נאמר: ונדר אלמנה וגרושה וגומר⁵². ואפילו היתה מארסת לו בשעת הנדר⁵³; שאין הבעל מפר בקודמין⁵⁴, כמו שבארנו.

(52) כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה, שאם לא נישאת אחרי כן אין צורך לומר: "יקום עליה", כי מי יפר לה, אלא וודאי כשנשאת לאחר שנדרה הכתוב מדבר. (53) שאין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא כשפירש ואמר: "קיים לך שעה אחת". (78) משום: לא יחל דברו, שאין לוקין על הספק.

כג. מי שגדר נדרים כדי לכוונן⁷⁹ דעותיו ולתקן מעשיו - הרי זה זריז ומשבח. כיצד? בגון מי שהיה זולל, ואסר עליו הבשר שנה או שנים; או מי שהיה שוגג⁸⁰ ביין, ואסר היין על עצמו זמן מרבה⁸¹, או אסר השכרות לעולם⁸²; וכן מי שהיה רודף שלמונים⁸³ ונבהל להזין⁸⁴, ואסר על עצמו המתנות או הנזות אנשי מדינה זיו⁸⁵; וכן מי שהיה מתגאה בפיפו, ונדר בנזיר⁸⁶; וכיוצא בנדרים אלו⁸⁷ - כלן דרך עבודה לשם הם. ובנדרים אלו וכיוצא בהן אמרו חכמים: נדרים - סיג⁸⁸ לפרישות⁸⁹.

(79) להכשיר מידותיו ולבססן. וגירסת ה"כסף משנה": לכוון דעותיו. (80) להוט ונמשך אחריו עד כדי שכחת עצמו. (81) פרט לשבתות וימים טובים. שהוא מצווה לקדש ולהבדיל על היין מדברי סופרים. (82) כי שלושה הקב"ה אוהבים: "מי שאינו כועס, ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד על מידותיו". (83) תשלומים בלתי כשרים, כגון שוחד. (84) אץ להעשיר. (85) כדי שלא להיכשל בשוחד. (86) להיות נזיר, כמו שאמר שמעון הצדיק "מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא אלא אחד, פעם אחת בא אדם מן הדרום, וראיתיו, שהוא יפה עיניים וטוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים, אמרתי לו: בני, מה ראית להשחית את שערך הנאה, אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי הלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבכואה שלי ופחו עלי יצרי וביקש לטרדני מן העולם (להביאני לידי מעשים לא טובים) אמרתי לו: רשע! למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך במי שעתיד להיות רימה ותולעה, העבודה (בשבועה) שאגלחך לשמים ... אמרתי לו: בני, כמון ירבו נזירי בישראל, עליך הכתוב אומר: איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה...". (87) כגון שירא שלא יתקפו יצרו ויתרשל בקיום מצוות עשה. (88) גדר וחיזוק. (89) רצונו לומר, השמירה מהטומאות, כמו שאמרו במסכת חגיגה בגדי עם הארץ מדרס לפרושים" וכתב רבינו במורה נבוכים חלק ג, סוף פרק מ"ח "... כל זה להרגיל לקנות מידת ההסתפקות ולחסום תאוות המאכל והמשתה ... ומפני שהנשים ממהרות לכעוס לקלות הפעלותן וחולשת נפשן, אילו היה עניין שבועותיהן ברשותן היה בזה צער גדול בבית ומחלוקת ... בהיות זה המין מן המזון מותר לאיש ואסור לאשה וזה אסור על הבת ומותר לאם, ומפני זה סמך העניין לבעל הבית בכל מה שיש בו נזק או תועלת (שיוכל להפר להם), הלא תראה שמי שהיא ברשות עצמה ... דינה כדין האנשים..

כד. ואף על פי שהן עבודה (לשם) - לא ירבה אדם בנדרים אסור ולא ירגיל עצמו בהם⁹⁰, אלא יפרש מדברים שראוי לפרש מהן בלא נדר.

(90) שמא ייכשל ולא יוכל לעמוד בהם. וכן אמרו "לעולם אל תהי רגיל בנדרים שסופך למעול בשבועות".

בעלה לבדו והפר לה האחר, אף על פי שנשאל לחכם והתיר לו הקמתו - אינו חוזר⁶⁷ ומפר לה עם האחר שפבר הפר לה⁶⁸; שאין להם להפר אלא שניהם כאחד⁶⁹.

(67) המקיים. (68) ואפילו אם יפר הראשון עמו פעם שנית אינו מועיל. (69) שלא יפסיק בין אחד לחברו דבר המעכב את ההפרה כגון הקמתו של זה, שקודם שנשאל לא היה ראויה להפר.

כב. אמר לבתו או לאשתו: קנים לך, קנים לך, ונשאל על הקמה הראשונה - הרי השניה חלה עליה⁷⁰. אמר לה: קנים לך ומופר לך, ולא תחול הקמה אלא אם פן חלה הפרה - הרי זה מופר; שאין ההקמה מועיל אחר ההפרה⁷¹. אמר לה: קנים ומופר לך בבת אחת⁷² - הרי זה קנים⁷³. אמר לה: קנים לך היום⁷⁴ - הרי זה קנים לעולם⁷⁵. אמר לה: מופר לך למחר - אינו מופר; שהרי קימו היום, ולמחר אינו יכול להפר⁷⁶. אמר לה: קנים לך שעה אחת, ועבר היום ולא הפר - הרי זה קנים; ואין אומרים שזה כמי שאמר לה: הרי מופר לך לאחר שעה, שהרי לא הוציא הפרה מפיו. אמר לה: קנים ליכי שעה אחת, וכשעברה השעה אמר לה: מופר לך - הרי זה ספק⁷⁷; ולפיכך אסורה בנדרה, ואם עברה על נדרה - אינה לוקה⁷⁸.

(70) אף על פי שבשעה שקיים לה שנית לא היה לה מקום לחול, שהרי מקיים ועומד הוא מהקמתו הראשונה, בכל זאת תלויה ועומדת, וכשמוצאת מקום לחול (כשנשאל על הראשונה) היא חלה. (71) נמצא שבזה גילה דעתו שרוצה יותר בהפרה מבהקמה. (72) הוא הדין אפילו אם לא אמר: "בבת אחת" אלא: "קיים ומופר לך" כל שלא הפסיק בתיבת: לך, בין הקמה להפרה, הרי זה ככבת אחת. (73) על פי הכלל: "כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו". וכיוון שאם אמר: קיים לך וחזר ואמר: מופר לך, אין ההפרה חלה, הוא הדין כשאמר קיים ומופר לך כאחד אין ההפרה חלה, ואפילו אם תרצה לומר ששתיהן אינן חלות, ממילא נשאר הנדר קיים, ששתיקתו מקיימתו (כסף משנה). והוסיף ה"אור שמח" להסביר, כיוון שלא אמר כלום, נמצאת שנשארה רק מחשבתו, והלכה היא: קיים בליבו - הרי זה קיום, הפר בליבו - אין זה מופר, וכשיש התנגשות במחשבה בין הקמה להפרה, הרי זה "כבת אחת". (74) אף על פי שיש לדקדק מדבריו: היום יהיה קיים, ולמחר יהיה מופר, ותתחיל ההפרה מהיום. (75) שסוף-סוף לא הוציא ההפרה בשפתיו, ונשאר מקיים. (76) בזה שאמר: מופר לך למחר, גילה דעתו, שקיימו היום, וקיום במחשבה הרי הוא קיום, ומחר אינו זמן הפרה. (77) אם קיום לשעה הוא קיום לעולם, או אולי, מכיוון שכל היום ראוי להקמה ולהפרה, כל היום ברשותו הוא לקיים ולהפר. ולא אמרו: "קיים אינו יכול להפר" אלא כשקיים סתם, אבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) שאוסר על עצמו בדרך נדר דבר המותר, בניגוד לאומר: הרי עלי להביא קרבן, שאף הוא נקרא נדר, אבל לא "נדר איסור" אלא "נדר הקדש", כלשון רבינו לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א-ב. ואע"פ שגם הנזיר מביא קרבנות במלאת ימי נזרו, עיקר הנזירות הוא נדר איסור, כמבואר בסמוך. 3) בכ"י התימנים: כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה, כנוסח הכתוב בתורה. 4) כל ימי נזרו. 5) ראה לקמן פ"ה, ה"א דיני איסור גילוחו. 6) לנגוע במת, או להכנס לאהל שהמת בו, ראה לקמן פ"ז דיני טומאת נזיר. 7) שם, ד) והם מבוארים לקמן פ"ה, ה"א-י. והקדים רבינו מצות גידול שער נזיר וגילוחו, למצוות הטומאה והיוצא מן הגפן, בעוד שבתורה נכתבו תחילה דיני אכילת מיני הגפן, — מפני שבגילוח שיער נזיר יש מצות-עשה ולא-תעשה, בעוד שבאכילת מיני הגפן אין אלא מצות לא-תעשה בלבד, ובכל זאת, הקדים הכתוב איסור שתיית היין, כדי להסמיך פרשת נזיר לפרשת סוטה שלמעלה ממנה, כמאמרם ז"ל (סוטה ב.) "כל הרואה סוטה בקלוקלה, יזיר עצמו מן היין" (ע"פ הרדב"ז).

ב. עבר וגלח או נטמא או אכל מגפן היין - הרי זה לוקה שתיים⁸: אחת - משום לא יחל דברו, שכולל כל הנדרים⁹; ואחת - משום דבר שעבר עליו מדברים שאסורין אסור מיוחד על הנזיר¹⁰.

8) שתי פעמים, שבכל אחת מהן שלשים ותשע מלקות. 9) ראה לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ה. 10) שכל העובר עבירה שיש בה לאוין חלוקים, לוקה כמנין הלאוין שבה. ומובן, שאם גילח, ונטמא ושתה יין — לוקה ארבע (רדב"ז).

ג. נדר בנזיר וקיים נדרו כמצותו - הרי זה עושה שלש מצות עשה: האחת - ככל היצא מפיו יעשה, והרי עשה; והשנייה - גדל פָּרַע שער ראשו, והרי גדל; והשלישית - תגלחתו עם הבאת קרבנותיו¹¹, שנאמר: וגלח הנזיר פתח אהל מועד וגומר¹².

11) במלאת ימי נזרו, ככתוב (במדבר ו, יג), והן תלויות זו בזו, כמבואר לקמן פ"ה, ה"א-ד. וכתב רבינו במורה-נבוכים ח"ג, פמ"ח: "וטעם הנזירות מבואר מאד, והוא הפרישות מן היין, אשר הפסיד מן הראשונים והאחרונים, רבים ועצומים כל הרוגיו, וגם אלה ביין שגור" (לשון הכתוב ישעיה כח, ז)... כי הנשמר ממנו נקרא קדוש, והושם במדרגת כהן גדול בקדושה, עד שלא יטמא אפילו לאביו ולאמו כמוהו, זאת הגדולה מפני שפירש מן היין". והשווה לקמן פ"י, ה"ד: "ושקלו הכתוב כנביא, שנאמר (עמוס ב, יא) ואקים מבניכם לנביאים, ומבחרים לנזירים". וכתב ה"אבן עזרא" (במדבר ו, ז) "ויש אומרים כי מלת נזיר מגזרת נזר (= כתור), והעד: "כי נזר אלקיו על ראשו". ודע, כי כל בני האדם עבדי תאות העולם, והמלך באמת, שיש לו נזר ועטרת מלכות בראשו, כל מי שהוא חפשי מן התאוות". 12) ראה לקמן פ"ח, ה"ג: "ואינו מגלח עד שיהיה פתח העזרה פתוח, שנאמר: פתח אהל מועד, לא שיגלח כנגד הפתח, שזה בזיון מקדש הוא".

כה. אמרו חכמים: כל הנזיר - פאלו בנה פמה¹. ואם עבר ונדר - מצוה להשאל² על נדרו, פדי שלא יהא מכשול לפניו. במה דברים אמורים? בנדרין אסורים³; אבל נדרין הקדשים⁴ - מצוה לקימן, ולא ישאל עליהן אלא מדחק⁵; שנאמר: נדרין לה' אשלם⁶.

91) בשעת איסור הבמות, שאף על פי שציוותה להקריב קרבנות בפנים (במקדש) הזהירותו שלא יוסיף לבנות במה ולהקריב בחוץ. וגם הנזיר רוצה לאסור על עצמו דברים אסורים נוסף על מה שאסרתו תורה. ומשום שהנזיר רגיל להתפס בקרבן, אומרים לו שאין קרבנו רצוי והריהו כבונה במה ומקריב בחוץ. וכן אמרו בירושלמי: "לא דייך מה שאסרה לך התורה אלא שאתה מבקש לאסור עליך דברים אחרים". 92) על ידי חכם שיתירו. 93) שאוסר על עצמו דברים המותרים. 94) שנזיר לטובת ההקדש או לצדקה, ובמדרש בראשית רבה פרשה ע אמרו: וידר יעקב נדר לאמור — לאמור לדורות, שיהיו נודרים בעת צרתם. 95) בקושי, כשרואה שאינו יכול לקיימם. 96) ובשולחן ערוך יורה דעה סימן רג, סעיף ד פסק: "צריך להיזהר שלא ידור שום דבר ואפילו צדקה אין טוב לידור, אלא אם ישנו בידו, יתן מיד, ואם לאו לא ידור עד שיהיה לו, ואם פוסקים צדקה וצריך לפסוק עמהם יאמר: "בלא נדר".

סליקו להו הלכות נדרים בסיעתא דשמיא

הלכות נזירות

יש בכללן עשר מצות. שתי מצות עשה, ושמונה מצות לא תעשה, וזה הוא פָּרַטָן (א) שנגדל הנזיר פָּרַע. (ב) שלא יגלח שעריו כל ימי נזרו. (ג) שלא ישתה הנזיר יין ולא תערבכת יין ואפילו חמץ שלהם. (ד) שלא יאכל ענבים לחים. (ה) שלא יאכל צמוקים. (ו) שלא יאכל חרצנים. (ז) שלא יאכל זגין. (ח) שלא יכנס לאהל המת. (ט) שלא יטמא למתים. (י) שנגלח על הקרבנות פשישלים נזירותו או פשיטמא.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

1) דברים האסורים על הנזיר ועונש העובר עליהם, ידות נזירות וכינויי נזירות כיצד, המתנה על מה שכתוב בתורה בקבלת הנזירות, דין האומר הרי ידי נזירה או ראשי נזיר.

א. הנזירות הוא נדר מכלל נדרין אסורים, שנאמר: כי ידר¹ נדר נזיר וגומר. ומצות עשה שנגדל שער ראשו², שנאמר: גדל פָּרַע שער ראשו. ואם גלח בימי נזרו - עובר בלא תעשה³, שנאמר: תער לא יעבר על ראשו. וכן אסור להטמא למתים⁴ או לאכל דברים שאסורין הכתוב עליו מגפן היין⁵ כל ימי נזרו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. אָמַר: הָרִי עָלַי צַפְרִים²⁹, אָף עַל פִּי שְׁהִיָּה נְזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו וְאָף עַל פִּי שְׁהִיָּה בְּלָבוֹ לְהִזִּיר - אֵינִי נְזִיר³⁰, וְהָרִי זֶה כָּמִי שֶׁלֹּא הוֹצִיא בְּשַׁפְתָּיו בְּלוֹם³¹.

(29) שתי תורים או שני בני יונה, והן קרבן נזיר שנטמא, ככתוב במדבר ו, י. (30) משנה נזיר ב. וכדעת חכמים. (31) כי שמא נתכוין להביא ציפרים, כקרבן נדבה, וספק נזירות להקל (נזר ג.). וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "ואמנם חייב להביא שתי תורים בלבד, ויקריב אותן נדבה".

ח. כָּל פְּנוּיִים³² נְזִירוֹת - פְּנִיזוֹת. בִּיצֵד? מְקוֹמוֹת הָעֲלִיגִים שֶׁמְשַׁנִּין אֶת הַדְּבָרִים³³ וְאָמַר שֵׁם: הָרִינִי נְזִיק, נְזִיחַ, פְּזִיחַ³⁴ - הָרִי זֶה נְזִיר³⁵.

(32) שמות לואי. (33) "מפסידים את הלשון, ומכנים על דבר בדבר אחר" (הל' נדרים פ"א, הט"ז). (34) משנה נזיר ב. ומפרש רש"י: "לשון אומות הן, כשתמחוק רגל הקו"ף של נזיק, ודופן החי"ת של נזיח, וגגו של פ"א דפזיח, ודופן חי"ת שלו, עשיתו: נזיר. (35) ורבינו בפירוש המשנה, אומר: "שהעליגים מן האומות המשתתפין לישראל, היו משבשים לשון נזיר על צד שינוי לשונם, אח"כ נעתק זה אל ההמון ונפסד הלשון לפי דיבורם". והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה והל' נדרים פ"א, הט"ז. ובביאורנו שם.

ט. הָאֹמֵר: הָרִינִי נְזִיר מִן הַחֲרָצִים³⁶ בְּלָבָד אוּ מִן הַזִּגִּים³⁷ בְּלָבָד, אוּ הָרִינִי נְזִיר מִן הַתְּגִלְחֹת, אוּ הָרִינִי נְזִיר מִן הַטְּמָאָה³⁸ בְּלָבָד - הָרִי זֶה נְזִיר גָּמוּר, וְכָל דְּקִדּוּקֵי נְזִירוֹת עָלָיו³⁹, וְאָף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִיָּה בְּלָבוֹ לְהִזִּיר אֲלֵא מְדַבֵּר זֶה בְּלָבָד. הוֹאִיל וְדָבָר שְׁנֹזֵר מְמַנֵּה אֶסּוּר עַל הַנְּזִירִים, הָרִי זֶה נְזִיר גָּמוּר⁴⁰.

(36) הגרעינים הפנימיים מהענבים שזורעים אותם. (37) והם הקליפה החיצונה של הענבים, לשון רבינו לקמן פ"ה, ה"ב. (38) שלא להטמא למתים. (39) וחייב להתנהג בכל דיני נזירות, כאילו אמר הריני נזיר סתם (משנה נזיר ג.). (40) שנאמר (במדבר ו, ג) "מיין ושכר יזיר" - אפילו לא נדר אלא מיין בלבד, הרי זה נזיר מכולם (גמרא שם).

י. אָבָל הָאֹמֵר: הָרִינִי נְזִיר מִן הַגְּרוּגְרוֹת⁴¹ אוּ מִן הַדְּבִלָה⁴² וְכִיּוֹצֵא בָהֶן⁴³ - הָרִי זֶה אֶסּוּר בָּהֶן⁴⁴, וְאֵינִי נְזִיר⁴⁵.

(41) תאנים מיובשות, ונזיר מותר בהן, שאינן פירות הגפן. (42) תאנים מיובשות דרוסות יחד עד שנעשו גוש אחד, ונזכרות במקרא, שמואל-א, ל, יב ועוד. (43) מפירות שאינם פרי הגפן, ומותרים לנזיר, ראה לקמן פ"ה, ה"א. (44) כאילו נדר מן הגרוגרות, שיהיו אסורים עליו כקרבן, שאף בגמר דבריו אדם נתפס. (45) שלא נדר כדרך הנוזרים, שאין נזירות מן הגרוגרות ומן הדבילה (משנה נזיר ט.). וכדעת רבי נתן שם בגמרא ע"ב, ב, ע"פ בית-הלל: נדור, ואינו נזיר. וגורס רבינו שם: "מתניתין כרבי נתן" (כסף-משנה).

ד. הָאֹמֵר: לֹא אֶפְטָר¹³ מִן הָעוֹלָם עַד שְׁהִיָּה נְזִיר - הָרִי זֶה נְזִיר¹⁴ מִיָּד, שְׁמָא יָמוּת עִתָּה¹⁵. וְאִם אַחֵר נְזִירוֹת¹⁶ - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּכָל תֵּאֲחֵר לְשִׁלְמוֹ¹⁷. וְאִין לֹקִין עַל לֹא זֶה¹⁸.

(13) לא אצא. (14) חייב לקבל עליו נזירות (רא"ש לנדרים ג.). וכן לשון רבינו לקמן הל' ערכין פ"ו, הל"ג: "ואע"פ שעדיין לא נדר בנזיר, הואיל ואמר: שידור בנזיר, חייב להנזר". (15) ונמצא שלא קיים את נדרו, והשווה הל' תרומות פ"ט ה"א, ולקמן פ"ד ה"י. (16) קבלת נזירותו. (17) נדרים ג: שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה (הל' סנהדרין פ"ח, ה"ב) ואיחור נזירותו אין בו מעשה. והוא-הדין אם קבע זמן לנזירותו ואיחר, ולא קיבל עליו נזירותו, אינו לוקה, כנ"ל (רדב"ז).

ה. אִין אֹמְרִין בְּנְזִירוֹת: עַד שִׁיּוּצִיא בְּשַׁפְתָּיו דָּבָר שֶׁמְשַׁמְעוֹ אֲצֵל כָּל הָעָם בְּעֵנָן שְׁבָלָבו; אֲלֵא בִּין שְׁגָמַר בְּלָבוֹ¹⁹ וְהוֹצִיא בְּשַׁפְתָּיו דָּבָרִים שֶׁעֲנִינָם²⁰ שְׁהִיָּה נְזִיר, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן עֲנִינֹת רְחוּקוֹת, וְאָף עַל פִּי שֶׁאִין בְּמְשַׁמְעָן לְשׁוֹן נְזִירוֹת - הָרִי הוּא נְזִיר²¹.

(19) לקבל עליו נזירות. (20) תכנס ומובנס. (21) נזיר ב: שמחשבת לבו מגלה (=משלימה) את משמעות דיבורו (תוספות שם).

ו. בִּיצֵד? הָרִי שְׁהִיָּה נְזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו וְאָמַר: אֶהִיָּה - הָרִי זֶה נְזִיר, הוֹאִיל וּבְלָבוֹ הִיָּה שְׁהִיָּה כְּמוֹ זֶה, וְאָף עַל פִּי שֶׁלֹּא פָּרַשׁ וְאָמַר אֶהִיָּה כְּמוֹ²² זֶה. וְכֵן אִם אֲחִז בְּשַׁעְרוֹ וְאָמַר: אֶהִיָּה נָא²³, אוּ אֶהִיא מְכַלְכֵּל²⁴, אוּ אֶהִיא מְסַלְסֵל; אוּ שְׁאָמַר: הָרִינִי מְסַלְסֵל, אוּ הָרִינִי מְכַלְכֵּל²⁵, אוּ הָרִי עָלַי לְשִׁלְחַ פְּרַע²⁶ - הָרִי זֶה נְזִיר²⁷. וְהוּא שִׁיּוּצִיא בְּלָבוֹ לְהִזִּיר²⁸.

(22) נזיר שם. והשווה לקמן פ"ב, ה"ד. (23) ובכתי"ה התימנים: אהא נאה. כלומר, אהיה נאה במצוה התלויה בשיעור, כגון נזירות (תוספות שם). וכאן אפילו לא עבר נזיר לפניו - הרי זה נזיר (תוספות שם, דיבור-המתחיל הריני כזה). וכל אלו נקראו בגמרא שם ב. "ידות נזירות", שלא גמר דיבורו, והרי זה מועיל כאילו גמרו, כאדם האוחז בבית יד של כלי ומגביהו בכך, כאילו אחז בכלי עצמו (תוספות שם דיבור-המתחיל האומר). והשווה לעיל הל' נדרים פ"א, הכ"ג ובביאורנו. (24) מסדר שערות ראשי בצורה הראויה, ולשון משנה היא בנזיר שם, וכן בשבת ע"ב: "כדי לעשות כלכל" (הערוד). ויש מפרשים: כלכל - לשון גידול שיער (תוספות לנדה נב.). ולדבריהם כך גירסת הגמרא בנזיר ג. "כלכל - לשון גידול שער הוא". (25) ומדובר, כשתפס שיער ראשו, אמר כך (פירוש המשנה לרבינו, נזיר שם). (26) לגדל שער, מלשון הכתוב (במדבר ו, ה) "גדל פרע שער ראשו", והנביא אומר (יחזקאל מד, כ) "ופרע לא ישלחו". (27) משנה נזיר ב. (28) נזיר ב: וכמבואר בהלכה הקודמת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. וְכָבֵד בְּאַרְנוֹנוֹ⁵⁹, שְׁאַפְּלוּ לֹא נָדָר אֶלָּא מֵאֶחָד מֵהֶם - אֲסוּר בְּכָלָן⁶⁰.

(58) משנה נזיר יא. (59) לעיל ה"ט. (60) והראב"ד מעיר, שאם יבוא לפני חכם להשאל על נזירותו דרך חרטה זו, אין פתח (=חרטה) לנזרו גדול מזה, והרי זה מותר, כמבואר לקמן פ"ב, ה"א. ומה שאמרו במשנה: "הרי זה אסור" לא נתכוונו אלא כשהוא חושב להתיר לעצמו בלא שאלת חכם. ויתכן שגם רבינו יודה בזה (רדב"ז, ובמעשה רוקח).

טו. אָמַר: יוֹדֵעַ הֵייתִי שֶׁהֲנִיזִיר אֲסוּר בְּכָל אֵלּוּ, אֲכַל הִיָּה בְּדַעְתִּי⁶¹ שֶׁמִּתֵּר לִי לְשִׁתּוֹת אֲנִי⁶² הֵינִי מִפְּנֵי שְׁאֵינִי יָכוֹל לְחַיּוֹת בְּלֹא יִינ⁶³, אוּ מִפְּנֵי שְׁאֵינִי קוֹבֵר אֶת הַמֵּתִים⁶⁴ - הֲרִי זֶה אֵינוֹ נִזְיֵר⁶⁵; מִפְּנֵי שְׁאֵלּוּ בְּכָלֵל נִדְרֵי שִׁגְגוֹת⁶⁶, שְׁאֵינִים צְרִיכִין שְׁאֵלָה לְחֻכָּם, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ⁶⁷.

(61) בדפוס רומי, ובכ"י תימן: בדעתי. (62) בדפ' ויניציאה, תיבה זו איננה. (63) ששותה יין לרפואתו. (64) וצריך להטמאות להם ולטפל בהם בשכרי, מחמת דוחק, ולכן לא היה בדעתי לאסור עלי, שאין קוברים באותו מקום אלא הוא. (65) ומותר בכל (שם). (66) שהיה סבור. שהחכמים יתירו לשותות או להטמא. נדרי שגגות - כגון שאמר: ככר זה אסור עלי כקרבן אם אכלתי היום, ושכח שאכל היום, ראה לעיל הל' שבועות פ"ג, ה"ו, ובתוספות נזיר יא: דיבור-המתחיל נדרי שגגות. (67) לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"א. הראב"ד מעיר, שבגמרא שם (נזיר יא:): אמרו, שהם "נדרי אונסים", אלא שרבינו מפרש כרש"י שם, בלשון השני, שלמעשה הרי זה נדר בשגגה, וקראוהו "אונס" מפני שלבו אנסו (= הטעו), שסבר שיתירו לו חכמים לשותות, וכן אמרו (שבועות כו). "לכך אנסך". והכוונה, שהיה שוגג בדבר (כסף-משנה). ויש לציין שבפירוש המשנה (שם) כותב רבינו: "מפני שהוא נדרי אונסין בלא ספק".

טז. הָאוֹמֵר: הֲרִי יָדִי נִזְיָרָה, הֲרִי רַגְלִי נִזְיָרָה - לֹא אָמַר כְּלוֹם⁶⁸. הֲרִי רֹאשִׁי נִזְיֵר, כִּבְדִּי נִזְיָרָה - הֲרִי זֶה נִזְיֵר. זֶה הַכָּלֵל: כָּל אֵיבָר, שְׁאֵם יִנָּטֵל מִן הַחֵי - יָמוּת, אִם אָמַר הֲרִי הוּא נִזְיֵר - הֲרִי זֶה נִזְיֵר⁶⁹.

(68) נזיר כא: שם, "זה הכלל, דבר שהשגמה תלויה בו, הרי זה נזיר" ורבינו שינה וכתב: "שאם יבטל מן החי ימות", בהתאם לשיטתו בהל' שחיטה פ"ח, ה"ז, שהכבד אם הוא חסר מתחילת בריאתה - הבהמה כשרה, אבל אם ניטל מהבהמה הרי היא טריפה (שם כא). ולפיכך דקדק לכתוב: "שאם ינטל מן החי ימות" לכלול את הכבד, שחסרונו - כשר, ונטילתו - טריפה (אור שמח). והשווה לקמן הל' ערכין פ"ב, ה"א.

יז. הָאוֹמֵר: הֲרִינִי נִזְיֵר שֶׁשִּׁיחִיָּה לִי בֵּן, אִם נוֹלָד לוֹ בֵּן זָכָר - הֲרִי זֶה נִזְיֵר; אֲכַל אִם נוֹלָדָה לוֹ בַּת אוּ טַמְטוֹם⁷⁰ אוּ אֲנִדְרוֹגִינוֹס⁷¹ - אֵין זֶה נִזְיֵר⁷². אָמַר: הֲרִינִי נִזְיֵר שֶׁשִּׁיחִיָּה לִי וָלֶד, אֲפֹלוּ נוֹלָד לוֹ בַּת אוּ

יב. מְזִגּוּ לוֹ כּוֹס שֶׁל יַיִן וְנִתְּנוּ לוֹ לְשִׁתּוֹת, וְאָמַר: הֲרִינִי נִזְיֵר מִמֶּנּוּ⁴⁶ - הֲרִי זֶה נִזְיֵר גְּמוּר⁴⁷. וְאִם הִיָּה מִר נֶפֶשׁ אוּ כּוֹעֵס אוּ מֵתֶאֱבֵל, וְהָיוּ מִבְּקָשֵׁין מִמֶּנּוּ שִׁישִׁיתָה כְּדִי לְשַׁפֵּחַ עֲמָלוֹ⁴⁸, וְאָמַר: הֲרִי זֶה נִזְיֵר מִמֶּנּוּ - הֲרִי זֶה אֲסוּר בְּאוֹתוֹ הַכּוֹס בְּלִבָּד, וְאֵינוֹ נִזְיֵר; שְׁלֹא נִתְּבֵן זֶה אֶלָּא שְׁלֹא יִשְׁתָּה כּוֹס זֶה⁴⁹.

(46) מן היין שבכוס. (47) וכל דקדוקי נזירות עליו (משנה נזיר יא). ואין זה גרוע מהאומר: "הריני נזיר מהחרצנים בלבד" שהוא נזיר בכל, כמבואר לעיל ה"ט. (48) מצוקתו וחלאתו, מלשון הכתוב (משלי לא, ו"ז) "ויין למרי נפש, ישתה וישכח רישו, ועמלו לא יזכר עוד". (49) שאסור עליו כוס זה כקרבן, ונתכוין לסלק את המפצירים בו לשותות, כי אם לא יאמר: נזיר אני, ירא הוא שיביאו לו כוס אחר. וכל הקטע הזה אין לו מקור בתלמודים.

יב. וְכֵן שְׁפוּר שִׁנְתָנוּ לוֹ כּוֹס כְּדִי לְרוֹתוֹ⁵⁰, וְאָמַר: (הֲרִי זֶה) [הֲרִינִי] נִזְיֵר מִמֶּנּוּ - הֲרִי זֶה אֲסוּר בְּאוֹתוֹ הַכּוֹס בְּלִבָּד, וְאֵינוֹ חֵיב בְּנִזְיֵרוֹת; שְׁלֹא נִתְּבֵן זֶה אֶלָּא שְׁלֹא יִשְׁכְּרוּ אוֹתוֹ יוֹתֵר מִדְּאִי⁵¹. וְאִם הִגִּיעַ לְשִׁכְרוֹתוֹ שֶׁל לוֹט⁵² - אֵין דְּכָרְיוֹ כְּלוֹם⁵³, וְאֵינוֹ חֵיב עַל כָּל עֲבֵרָה שִׁיעֲשָׂה; שֶׁמִּשְׁהִיָּע לְשִׁכְרוֹתוֹ שֶׁל לוֹט אֵינוֹ בֶּן חַיּוּב⁵⁴.

(50) להשקותו לרויה, שכן דרך בני אדם להפציר בשיכור שיוסיף לשותות. (51) ואילו אמר: כוס זה עלי כקרבן, הוא מתיירא, שמא יביאו לו כוס אחר (נזיר יא). (52) אבדה לו דעתו לגמרי, ראה בראשית יט, לג. (53) אין נדרו נדר, ואפילו באותו כוס מותר. (54) עירובין סה. והשווה הל' מכירה פכ"ט, ה"ח "הגיע לשכרותו של לוט, והוא השיכור שעושה ואינו יודע מה עושה... הרי הוא כשוטה או כקטן פחות מבן שש".

יג. הָאוֹמֵר: הֲרִינִי נִזְיֵר עַל מְנַת שְׁאֵהִיָּה שׁוֹתָה יַיִן אוּ מִטְּמֵא לְמֵתִים אוּ מִגְּלַח שְׁעָרַי⁵⁵ - הֲרִי זֶה נִזְיֵר וְאֲסוּר בְּכָלָם; מִפְּנֵי שֶׁהִתְנָה עַל מָה שֶׁכְּתוּב בַּתּוֹרָה⁵⁶, וְכָל הַמִּתְנָה עַל הַכְּתוּב בַּתּוֹרָה - תִּנָּאֵל בְּטָל⁵⁷.

(55) וקיבל עליו רק חלק מן הנזירות. (56) כשאמר הריני נזיר, נאסר בכולם, וכשהוא מטיל תנאי בדניני נזירותו, הרי זה מתנגד לדניני התורה, ואין בדבריו כלום (נזיא יא. ובתוספות שם). (57) שכל תנאי המועיל לבטל את המעשה, אנו למדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב, כט"ל), ושם לא היה התנאי נגד הכתוב בתורה (תוספות כתובות נו. דיבור-המתחיל הרי זו). והשווה הל' אישות פ"ו, ה"ט"י.

יד. נָדָר בְּנִזְיֵר, וְאָמַר: לֹא הֵייתִי יוֹדֵעַ שֶׁהֲנִיזִיר אֲסוּר בֵּינִי אוּ בְּטִמְאָה אוּ בְּתַגְלִחַת, וְאֵלּוּ הֵייתִי יוֹדֵעַ כֵּן לֹא הֵייתִי נוֹדֵר - הֲרִי זֶה נִזְיֵר וְחֵיב בְּכָלָם⁵⁸; שֶׁהֲרִי הוּא הִיָּה יוֹדֵעַ שְׁאִסֵּר עַצְמוֹ בְּאֶחָד מִשְׁלֹשָׁה מִינִין,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ספר'). והדברים מפורשים במכות כב, א. ששאלו שם: "והרי נזיר?" כלומר, שיטנו בשאלה לחכם.

ב. מי שְׁנָדָר בְּנִזִּיר, וְהָלַךְ לְהֵבִיא קִרְבָּנוֹתָיו¹⁰ שְׁנָדָר עַל דַּעַת שְׂיִבְיָאָם בְּמִלְאָת יָמֵי נִזְרוֹ, מִצָּאָן שְׁגָגָבּוּ אוֹ נִגְנָבָה בְּהֶמָּה מִהֵן אִם עַד שְׁלֹא נִגְנָבָה הַבְּהֶמָּה נִזְר - הָרִי זֶה נִזִּיר¹¹; וְאִם אַחֵר שְׁגָגָבָה אוֹ שְׂאֲבָדָה אוֹ שְׂמָתָה נִזְר - אֵינוֹ נִזִּיר, שְׁזָה נִזְר בְּטָעוֹת¹².

(10) כבש לעולה, כבשה לחטאת, ואיל לשלמים, ככתוב בתורה במדבר ו, יד. (11) משנה, נזיר לב, א. ואין אומרים לו: אילו היית יודע שתיגנב בהמתך – כלום היית נודר, כי אין פותחים ב"נולד" = בדבר שנתחדש לאחר הנדר ואינו שכיח, כמבואר לעיל הל' נדרים פ"ח ה"ה, ובהל' שבועות פ"ה, ה"ב. כי הואיל ואין זה שכיח, "גמר בלבו בשעת נדרו שיהיה נזיר בכל ענין, אפילו אם תיגנב בהמתו, לפי שסבור בלבו שלא תיגנב" (תוספות' נזיר שם, דיבור-המתחיל: מי שנדר). (12) שדעתו היתה לקבל נזירותו על אותה בהמה, ובשעה שנזר לא היתה ברשותו. (משנה, שם). והשווה הל' נדרים פ"ח, ה"ג: "מפני שהוא נדר טעות, והוא בכלל נדרי שגגות שהם מותרים". ולדעת ה'תוספות' בניזיר לב, ב – אינו נזיר, בתנאי שיתיר לו החכם. ורבינו סובר, שאינו נזיר כלל, ואינו צריך אפילו שאלה לחכם.

ג. הַמִּתְפִּיס בְּנִזִּירוֹת¹³ - הָרִי זֶה נִזִּיר, כְּמֵוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּדִין כָּל הַמִּתְפִּיס בְּנִזְר¹⁴.

(13) שהתפס נזירותו בנזירות חבירו, כמפורש בסמוך בהלכה הבאה. (14) הל' נדרים פ"ג ה"ג, ש"המתפס בנדרים – חייב".

ד. הִיָּה נִזִּיר עֹזֵבֶר לְפָנָיו וְאָמַר: הָרִינִי כְּזֶה - הָרִי זֶה נִזִּיר¹⁵. נִזְר חֲבֵירוֹ בְּנִזִּיר, וְאָמַר הוּא: פִּי כְּפִי מִיָּי¹⁶, אוֹ שְׂאָמַר: שְׁעָרֵי פִּשְׁעֵרוֹ מִלְּהֻגְזוֹ - הָרִי זֶה נִזִּיר¹⁷. וְכֵן אִם שְׂמַע¹⁸ וְאָמַר 'וְאֵנִי בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר, [וְשְׂמַע שְׁלִישִׁי בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר]¹⁹ שֶׁל שְׁנֵי וְאָמַר 'וְאֵנִי, וְאָפְלוּ הֵן מֵאָה²⁰ - כֵּלָן נִזִּיר²¹.

(15) נזיר ג, א. והשווה לעיל פ"א, ה"ו. (16) מלשנות יין. (17) שם כא, ב. אבל אמר: פי כפוי ושערי כשערו, לא אמר כלום, שהפה והשעיר אינם דברים שהנשמה תלויה בהם (שם). וראה לעיל פ"א, ה"ז. (18) את חבירו אומר: הריני נזיר. (19) שהוא כדי שאילת שלום תלמיד לרב: שלום עליך רבי (לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ז). (20) כל אחד בתוך כדי דיבור של קודמו. (21) נזיר כא, א. שכל אחד התפס בקודמו. ולפיכך אם נשאל הראשון על נדרו והותר – הותרו כולם, ואם נשאל השני והותר, השני ושלאחריו מותרים, והראשון אסור (שם). והשווה לעיל הל' נדרים פ"ד ה"ט, ובביאורנו שם ה"ג.

ה. הָאֹמֵר: הָרִינִי נִזִּיר כְּשִׁיחָה לִּי בֵּן, וְחֲבֵירוֹ אָמַר 'וְאֵנִי²² - הָרִי חֲבֵירוֹ נִזִּיר מִיָּד²³.

טַמְטוּס וְאֶנְדְּרוּגִינוֹס - הָרִי זֶה נִזִּיר⁷³. הַפִּילָה אֶשְׁתּוֹ - אֵינוֹ נִזִּיר⁷⁴. חֲזֵרָה וְנִתְעַבְרָה וְיִלְדָּה - הָרִי זֶה נִזִּיר⁷⁵.

(70) "שאין לו לא זכרות ולא נקבות אלא אטום". (71) "שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות" (הל' אישות פ"ב, הכ"ד, כה), ושניהם יש להם דין ספק זכר ספק נקבה, כמבואר שם. (72) משנה נזיר יב: שבלשון בני אדם אינו נקרא בן אלא זכר, ולא בת וכל אלו (רע"ב שם). (73) שם, שגם הטומטום נקרא ולד. ואין אומרים, לולד חשוב נתכוון (גמרא שם יג.). (74) שמה לא היה ולד של קיימא, ולא נולד לתשעה חדשים גמורים, ואין זה ולד. וספק נזירות להקל (רש"י שם). (75) שם במשנה "חזרה וילדה, הרי זה נזיר". ופירושו התוספות, ילדה מהריון אחר. וכתב הרדב"ז: ואין צורך לומר אם חזרה וילדה מאותו הריון, שהרי זה נזיר, ומעשים בכל יום שאשה מפילה, ויולדת ולד של קיימא מאותו הריון, שטיפה אחת היא ונחלקת לשתיים, וכמבואר בתוספות שם דיבור-המתחיל והפילה אשתו.

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) קבלת נזירות באונס או בשוגג, דין המתפס בנזירות, ספיקות שונים בקבלת נזירות, שהולכים בהם להקל, שהאיש מדיר את בנו הקטן בנזירות ולא האשה, דיני נשים ועבדים בנזירות, הפרתן וכפיית העבדים בביטול נזירותם, נזירות שלא בפני הבית ובחוץ-לארץ.

א. הַנּוֹדֵר בְּנִזִּיר בְּשׁוּגָג² אוֹ בְּאִנּוּס³ אוֹ שְׁנָדָר לְזִרְזוֹ חֲבֵירוֹ⁴ אוֹ דֶּרֶךְ הַבָּאִי⁵ - הָרִי זֶה פְטוּר, בְּשָׂאֵר⁶ נְדָרִים⁷. וְמִי שְׁנָדָר בְּנִזִּיר וְנִתְחַס⁸ עַל נִדְרוֹ - הָרִי זֶה נִשְׁאָל לְחֻכָּם וּמִתִּיר לוֹ נִזִּירוֹתוֹ, כְּדֶרֶךְ שְׂמִיתִירִין שְׂאֵר הַנְּדָרִים⁹.

(2) כגון שאמר: הריני נזיר אם אכלתי היום, ובשעת נדרו היה בטוח שלא אכל, ונזכר אח"כ שאכל היום (נדרים כה:), וראה לעיל הל' נדרים פ"ח ה"ג, ולעיל פ"א, ה"טו. (3) כגון שהדירוהו מוכסים, ואמרו לו: נדור לנו, שאתה נזיר, אם יש עמך דבר שחייב במכס, ונדר. ראה לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"א. (4) שלא יעמוד בדעתו, כגון שאמר לו הריני נזיר אם לא תבוא לסעוד אצלי, ראה שם, ה"ג. (5) גזומה והפלגה, כגון שאמר: הריני נזיר, אם לא ראיתי חומת עיר פלונית גבוהה עד לרקיע, "שלא נתכוין זה אלא לספר את גובה החומה". כדברי רבינו לעיל הל' שבועות פ"ג, ה"ה. (6) בכת"י התימנים: כשאר. (7) נזיר יא, ב. וכבר כתב רבינו לעיל פ"א ה"א: "הנזירות היא נדר מכלל נדרי איסור", ולפיכך דברים הנוהגים בשאר נדרים, נוהגים גם בנזירות (רדב"ז). וכן נתבאר לעיל פ"א ה"ה, שעיקר הנזירות תלוי בלב, וכיון ששגג או נאנס – ודאי לא גמר בלבו להנזיר ('מעשה רוקח'). (8) מתחרט. (9) ראה הל' נדרים פ"ד, ה"ה. ובנדרים ג, א – אמרו, שהשווה הכתוב נזירות לנדרים, שנאמר (במדבר ו, ב) "לנדור נדר נזיר, להזיר לה", כשם שבנדרים עובר ב"לא יחל", אף נזירות כן. ומכאן שכשם שבנדרים, אחרים (החכם) מוחלים לו, אף נזירות כן ('קרית

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סאה, כמבואר לקמן הל' ערכין פ"ד, ה"א. (36) שלא גמר בדעתו להיות נזיר עד שיתברר הדבר כמו שאמר (נדרים יט. ובר"ן שם). (37) נזיר ח, א. וכרבי יהודה.

י. היו מהלכין בדרך וראו את הפזי³⁸ מרחוק, ואמר אחד מהם: הריני נזיר שזה חיה, ואמר אחר: הריני נזיר שזה בהמה, ואמר אחר: הריני נזיר שאין זה חיה, ואמר אחר: הריני נזיר שאין זה בהמה, ואמר אחר: הריני נזיר שאין זה לא חיה ולא בהמה, ואמר אחר: הריני נזיר שזה בהמה וחיה - הרי פלם³⁹ נזירים; מפני שהפזי יש בו דרכים שזה בהן לחיה, ויש בו דרכים שזה בהן לבהמה, ויש בו דרכים שזה לחיה ולבהמה⁴⁰, ויש בו דרכים שאינו שזה לא לבהמה ולא לחיה⁴¹. והוא הדין אם ראו אנדרוגינוס ונחלקו בו אם הוא איש או אשה, ונדרו על דרך שנידרו אלו בפזי - הרי פלם נזירים; שהאנדרוגינוס יש בו דרכים שזה בהן לאיש, ודרכים שזה בהן לאשה⁴², ודרכים שאינו שזה בהן לא לאיש ולא לאשה, ודרכים שהן שוין לאיש ולאשה⁴³.

(38) "מין מורכב מן העז ומן הצבי . . . ולא הכריעו בו חכמים אם מין בהמה או חיה היא" (לשון רבינו בפירוש המשנה, ביכורים פ"ב, מ"ח). (39) ששה אנשים אלו. (40) כמבואר בסמוך ה"א. (41) נמצאו כולם אמרו אמת (משנה, נזיר לד. וכפירוש רבינו שם). (42) כמבואר בסמוך ה"א. (43) ולפיכך נתקיימו דברי כולם (תוספתא נזיר פ"ג, מ"א).

יא. וכל הדרכים האלו⁴⁴ - בעניני המצות⁴⁵, לא בטבעו ותולדתו⁴⁶. וכן דרכי הפזי - בעניני המצות, לא בטבעו ותולדתו⁴⁷. כיצד? דמו טעון פסוי, פתיה⁴⁸; וחלבו אסור, פכהמה⁴⁹; והרי הוא פלאים עם הפכהמה וכן עם הפתיה, פאלו אינו חיה ולא בהמה⁵⁰; וטעון שחיטה, פכהמה וחיה⁵¹. ויש בו דרכים אחרים⁵², וכל אחד מהן יתבאר במקומו⁵³. וכן אנדרוגינוס: מטמא בלבן, פאנשים⁵⁴; ומטמא באדם, פנשים⁵⁵; ואינו נמכר בעבד עברי, לא כאנשים ולא פנשים⁵⁶; וההורגו⁵⁷ - נהרג עליו, פאנשים וכנשים⁵⁸. ויש בו דינים אחרים, וכל אחד יכתב במקומו⁵⁹.

(44) של האנדרוגינוס. (45) במובן הדיני. (46) בכת"י התימנים, כל הפסקה הזו בנוגע לכור, אינה. (47) דם שחיטתו. (48) אבל דם שחיטת בהמה, פטור מכיסוי. (49) כחלב בהמה, אבל חלב חיה מותר. (50) ואסור להרביעו לא על חיה ולא על בהמה אלא עם מינו. (51) הכל במסכת ביכורים פ"ב מ"ח-א. (52) והן מפורשות במשנה, שם. (53) כגון בהל' יום טוב פ"ג, ה"א; הל' ביכורים פ"ט, ה"ה; הל' אבות הטומאה פ"א, ה"ו ועוד.

(22) אע"פ שיש להסתפק בכוונת דבריו, ולומר שנתכוין להיות נזיר לכשיולד גם לו בן. (23) נזיר יג, א. שכוונת חבריו על גוף דברי הראשון ועיקרם, שאמר: הריני נזיר, ובזה התפס נזירותו. ואע"פ שזוהי בעיה בגמרא שם ולא נפשטה, מתוך שאמרו שם: "אם-תמציר-לומר על גופו משמע" נראה שכן היא ההלכה, כקבלת הגאונים בכל "אם-תמציר-לומר" שבבעיות הש"ס, שההלכה כ"אם-תמציר-לומר" (רדב"ז).

ו. האומר לחברו: הריני נזיר פשיהיה לך בן, ושמע חברו ואמר 'ואני' - אין זה נזיר; שלא נתפון זה האחרון²⁴ אלא לומר: שאני אוהב פשיהיה לך בן כמו זה, שהרי הוא בוש ממנו²⁵.

(24) להיות נזיר. (25) שלא להביע לו בפניו את רגשי חיבתו אליו, כדרך שהביע זה הראשון (נזיר שם). "אם-תמציר-לומר: כל בפניו בוש הוא", וכו'. וכבר אמרנו שכל "אם-תמציר-לומר" הלכה היא (רדב"ז).

ז. האומר: הריני נזיר פשיהיה לפלוני בן²⁶, ושמע חברו ואמר 'ואני' - הרי זה ספק: שמא לא נתפון אלא להיות נזיר פמות²⁷, או לומר שאני אוהב אותו פמות²⁸. וספק נזירות - להקל²⁹.

(26) ואותו פלוני לא היה במעמד זה. (27) שכל שלא בפניו אינו בוש ממנו, ולא נתכוין אלא לקבל עליו נזירות, והתפיסה בראשון. (28) כשם שאתה רוצה שיהיה לו בן, כך גם אני רוצה, אבל לא נתכוין לקבל עליו נזירות כלל (נזיר שם), בעיה שלא נפשטה. (29) טהרות פ"ד, מ"ב. שהרי הוא צריך להביא קרבנות במלאת ימי נזרו, ושמה אינו נזיר ונמצא שהכניס חולין לעזרה. ואפילו בדרך נדבה לא יוכל להביא, כי אין מביאים חטאת נדבה (ר"ן נדרים יט.).

ח. שנים שהיו מהלכים בדרך וראו אחד בא פגגדן, ואמר אחד מן השנים: זה ההולך פגגדנו שמעון הוא, ואמר חברו: ראובן הוא, ואמר זה³⁰: הריני נזיר אם יהיה ראובן³¹, ואמר האחר: הריני נזיר אם יהיה שמעון, הגיע אליהם והרי הוא ראובן - הרי זה נזיר³², ואם היה שמעון - הרי חברו נזיר, כמו שנידרו. וכן כל פיוצא בזה. לא הגיע אליהם, אלא חזר לאחוריו ונעלם מעיניהם, ולא ידעו מי הוא - אין אחד מהן נזיר³³.

(30) שאמר: ראובן הוא. (31) שיתקיים כדברי. (32) משנה, נזיר לב, ב. וכדעת בית-הלל שם. (33) שם, הואיל ולא נתברר דברי מי נתקיימו, הרי זו ספק נזירות - ולהקל, וכרבי יהודה שם לד, א.

ט. וכן האומר: הריני נזיר אם יהיה בכרי³⁴ זה מאה פור³⁵, והלך למדדו ומצאו שנגנב או שאבד - אינו נזיר³⁶. וכן כל פיוצא בזה. שספק נזירות - להקל³⁷.

(34) ערימת תבואה. (35) מידת תבואה, המכילה שלשים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או שְׁאָמַר: בְּנֵי פְלוֹנֵי נְזִיר, או הָרִי זֶה נְזִיר⁷⁰, וְשָׁתַק הֵבֵן - הָרִי זֶה נְזִיר. וְחֵיב הָאֵב לְהַגֵּב בּוֹ כָּל דְּקָדוּקֵי נְזִירוֹת, וְאִם נִטְמָא - מִבֵּיא⁷¹ קָרְבַּן טָמְאָה⁷², וְכִשְׁשִׁשְׁלִים נְזִירוֹתוֹ מִבֵּיא קָרְבַּן טָהוֹרָה, כְּשֶׁאֵר הַנְּזִירִים הַגְּדוּלִים.

70) וב'תוספות' נזיר כח, ב - דיבור-המתחיל האיש מדיר, הוסיפו: או שיצוה לבנו שיאמר הרני נזיר. 71) האב בשביל בנו. 72) כדין נזיר גדול, וכמבואר לקמן פ"ו, ה"ג. ומביא שתי תורות, אחת לעולה ואחת לחטאת, והכהן מולק ואוכל מחטאתו ואין בזה משום נבילה (נזיר כט).

טו. לא רצה הֵבֵן ומחה בְּדָבָר זֶה או שִׁמְחו קְרוֹבֵיו, או שִׁגְלַח שְׁעָרוֹ או שִׁגְלַחוּהוּ קְרוֹבֵיו, שֶׁהָרִי נִעְשָׂה מַעֲשֵׂה שִׁגְלָה דְּעֵתוֹ⁷³ שְׁלֹא רָצָה הוּא או קְרוֹבֵיו בְּנְזִירוֹת זֶה - הָרִי זֶה אֵינוֹ נְזִיר⁷⁴. וְעַד מָתִי יֵשׁ לוֹ לְהַדִּירוֹ? עַד שֶׁיִּגְדִּיל וְיַעֲשֶׂה אִישׁ⁷⁵.

73) ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים: שגילה דעתם. 74) משנה, שם כח, ב. וראה לקמן פ"ט, ה"ב. וכתבו ה'תוספות' שם, דוקא כשמיחו מיד כששמעו, אבל אם בתחילה לא מיחו, ואחר שהתחילה הנזירות מיחו, אין בכך כלום. וכן פירש רבינו שם: "וכל זמן שחלה עליו הנזירות והתנהג בה, אינו יכול לא הוא ולא קרוביו לבטלה". ובתוספתא שם פ"ג, מ"ט שנינו: "הדירו כשהוא קטן וגלח, או שהביא שתי שערות, בטלה הימנו נזירות אביו". ונראה, ששתי שערות מבטלות הנזירות, אף לאחר שהתחיל כבר למנות ימי נזירותו ('תוספות' שם). וראה ב'תוספות' יו"ט' לסוטה פ"ג, מ"ה. והרא"ש בפירושו לנזיר כח, ב - מסתפק אם שתה הבן יין או שנטמא למתים, אם מחאתו מחאה, כי אין אלו דומים לגילוח, שהוא מעשה בגופו. וב'אור שמח' מכריע, שאם שתה הבן בעצמו מרצונו הרי זו מחאה, אבל השקוהו קרוביו או טימאוהו אין זו מחאה, שהמגלח את הנזיר לוקה (לקמן פ"ה, ה"א), ולפיכך מחאתם מחאה. אבל המשקה את הנזיר והמטמאו, אינו לוקה (שם, ה"כ) ולפיכך אין מחאתם מחאה. 75) שיהיה בן שלש-עשרה שנה ויום, ויביא שתי שערות, כי עד אז עדיין קטן הוא לכל המצוות שבתורה (נזיר כט:). כדעת רבי.

טז. הָעוֹבְדֵי בּוֹכָבִים וּמְזֻלּוֹת - אֵין לָהֶן נְזִירוֹת⁷⁶; שְׁנֵאמַר: דִּבְרַ אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

הָעוֹבְדֵי בּוֹכָבִים וּמְזֻלּוֹת - אֵין לָהֶן נְזִירוֹת כו'.

יש לומר שזה אינו מפרט אם מותרים ביין ותגלחת הוא מכיון שיש אופנים שיהיו אסורים בזה. כי אף שהגויים אין להם נזירות, הם מחוייבים בשמירת מוצא שפתיים וכפירוש החזקוני בסיבת עונשם של בני דור המבול "מאחר שלא נצטוו מצוות... יש לומר יש כמה מצוות שחייבים בני אדם לשמור מכח סברת הדעת אע"פ שלא

54) זבים ובעלי קרי. לובן - כינוי לזרע הזכר. 55) שדם זיבתן ונדתן טמא (בכורים פ"ד, מ"ב-ג). 56) שעבר עברי אינו נמכר אלא האיש, וזה ספק נקיבה הוא. והבת נמכרת כשהיא קטנה ע"י אביה, אבל אין האב מוכר את בנו לעבד (שם מ"ה, וברע"ב). 57) במזיד. 58) שם מ"ד. 59) הל' 'יום פ"ו, ה"ח'; הל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א; הל' עדות פ"ט, ה"ג ועוד.

יב. וְכֵן אִם רָאוּ אֲנָשִׁים בָּאִים כְּנִגְדָם, מֵהֶם פְּקָחִים⁶⁰ וּמֵהֶם סוֹמִים⁶¹, וְאָמַר אֶחָד: הָרִינִי נְזִיר שְׁאֵלוֹ פְּקָחִין⁶², וְאָמַר אֲחֵר: הָרִינִי נְזִיר שְׁאֵין אֵלּוֹ פְּקָחִין, וְאָמַר אֲחֵר: הָרִי אֲנִי נְזִיר שְׁאֵלוֹ סוֹמִין, וְאָמַר אֲחֵר: הָרִינִי נְזִיר שְׁאֵין אֵלּוֹ סוֹמִין, וְאָמַר אֲחֵר: הָרִינִי נְזִיר שְׁאֵין אֵלּוֹ פְּקָחִין וְסוֹמִין, וְאָמַר אֲחֵר: הָרִינִי נְזִיר שְׁאֵין אֵלּוֹ לֹא פְּקָחִין וְלֹא סוֹמִין⁶³ - הָרִי כָּלָם נְזִירִים⁶⁴. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

60) רואים, שעניניהם פקוחות (= פתוחות). 61) עוורים. 62) ודבריו אמת, שיש ביניהם פקחים. 63) כי הפקחים שבהם אינם סומים, והסומים שביניהם אינם פקחים, ונתקיימו דבריו. 64) הרדב"ז מציין את מקור ההלכה בתוספתא, ובתוספתא נזיר שלפנינו - איננה.

יג. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים⁶⁵ וְנָדַר בְּנְזִיר - הָרִי זֶה נְזִיר וּמִבֵּיא קָרְבָּנוֹתָיו, וְאֵף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא הִבִּיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת⁶⁶, כְּשֶׁאֵר הַנְּדָרִים⁶⁷. וְהָאִישׁ מְדִיר אֶת בְּנוֹ קָטָן בְּנְזִיר, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא בָּא לְעוֹנַת נְדָרִים⁶⁸, וְאֵין הָאִשָּׁה מְדִירָת אֶת בְּנָהּ בְּנְזִיר. וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה הוּא⁶⁹, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בְּשָׁאֵר נְדָרִים.

65) שהוא בן שתי-עשרה שנה ויום אחד, ויודע לשם מי נדר, כמבואר לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א-ד. 66) שאפילו מלאו לו שלש-עשרה שנה ויום אחד, אלא שלא הביא שתי שערות, עדיין לא נעשה גדול לשאר דברים. 67) שנדרו קיים, וכמו שמטעים רבינו שם: "ודבר זה מדברי תורה, שהמופלא הסמוך לאיש, הקדשו ונדרו נדר" ע"פ דברי הש"ס נדה מו, ב. וכרבי יוחנן וריש לקיש שם, ולפיכך מביא הקטן קרבנותיו, ואינם חולין בעזרה. 68) שהוא פחות מבן שתי-עשרה שנה ויום אחד. 69) שקיבל משה מסיני (משנה, נזיר כח:). וכרבי יוחנן בגמרא שם). וכתב רבינו בפירוש המשנה שם: "מפי הקבלה - אין לו סמך בתורה ולא רמז, והוא מה שאמר (בגמרא שם) הלכה היא בנזיר". והשווה לקמן פ"ג ה"ב, ובהל' אבל פ"ג ה"ח, ועוד. וכתב ה'מעשה רוקח' אע"פ שמצינו, שחנה הדירה את שמואל בנה בנזירות, ככתוב (שמואל-א, א, יא) "ומורה לא יעלה על ראשו" (ראה במשנה שם סו. ולקמן פ"ג, ה"טז) - על כרחנו לומר, שגם אביו אלקנה הסכים על ידה והדירו גם הוא. וראה ברד"ק לשמואל שם, שאף הוא עמד על זה. וב'אור המאיר' למורי רבי מאיר שפירא ז"ל סימן ל, פלפל בזה הרבה.

יד. פִּיעֵד? הָאֵב שְׁאָמַר לְבָנוֹ הִקְטָן: הָרִי אֶתָּה נְזִיר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובגמרא שם מפרש, שבנזיר נאמר: "לאביו ולאמו לא יטמא" - מי שיש לו טומאה. יצאו אלו, שאין להם טומאה, שאם נגעו במת לא נטמאו, וכן הכתוב אומר (במדבר יט, כ) "ואיש אשר יטמא . . . ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל". יצאו אלו, שאין להם קהל.

יז. נָשִׁים וְעֶבְדִּים - יֵשׁ לָהֶן נְזִירוֹת⁷⁸. וְהָאֵב אוֹ הַפֶּעַל מִפְּרִי נְזִירוֹת הָאִשָּׁה, אִם רָצָה, כְּשֶׁאֵר הַנְּדָרִים⁷⁹. אָבֵל הָעֶבֶד - יֵשׁ לָרַבּוֹ⁸⁰ לִכְף אוֹתוֹ⁸¹ לְשִׁתּוֹת וּלְהַטְמֵא לְמֵתִים. וְאִם לֹא כָּפָה אוֹתוֹ - נוֹהֵג נְזִירוֹת⁸².

(78) שבפירוש נאמר (שם ו, ב) "איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר", ועבדים - אע"פ שאין נפשם קנויה להם, יש להם נזירות, שנאמר (שם) "ואמרת אליהם" - לרבות את העבדים. (79) נזיר סב, ב. וראה לעיל הל' נדרים פ"א, ה"ר-ח. (80) יכול. (81) למחות בידו כל זמן שירצה, בניגוד לאשה שאינו יכול לכופה, מכיון שנדרה בנזיר ולא היפר לה, שוב אינו יכול להפר (משנה, נזיר סא. וברש"י). (82) כאמור לעיל אות עז "ואמרת אליהם" - לרבות את העבדים, כשאין רבו מוחה בידו. וראה לעיל הל' נדרים פ"ג ה"ה-ו, ובביאורנו.

יח. נָדַר הָעֶבֶד שְׂאֵר נְדָרִים שֵׁשׁ בֵּהֶן עֲנוּי נֶפֶשׁ⁸³ או שְׁמַעְפֻּכֵּין אֶת הַמְּלָאכָה, או שְׁהֶעֱרִיף⁸⁴ - אֵין רַבּוֹ צָרִיף לְכַפּוֹ⁸⁵, מִפְּנֵי שְׂאֵין נֶפֶשׁוֹ קְנוּיָה⁸⁶ לוֹ וְלֹא יִחַוֵּל עָלֶיהָ נֶדֶר⁸⁷. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמָה? לְאוֹסֵר פְּרוֹת אֲחֵרִים עָלֵיהֶם⁸⁸. אָבֵל אִם אֵין שָׁם עֲנוּי⁸⁹ וְלֹא דָבָר שְׁמַעְפֻּכֵּין מְלָאכָה - אֵינוֹ יִכּוֹל לְכַפּוֹ⁹⁰. נָדַר עֶבְדוֹ בְּנְזִירוֹת, וְאָמַר לוֹ: מוֹפֵר לָךְ - יֵצֵא לְחֵרֶת⁹¹, וְחֵיב לְהַשְׁלִים נְזִירוֹתוֹ⁹²; שְׁהֶעֱבַד כּוֹפֵין אוֹתוֹ וְאֵין מִפְּרִין לוֹ, וְאִם הִפֵּר - יֵצֵא לְחֵרֶת⁹³.

(83) ומכחישים את גופו. (84) שאמר: ערכי עלי, או ערך פלוני עלי, שנותן להקדש כפי שני הנערך, ראה לקמן הל' ערכין פ"א, ה"ב. (85) לבטל נדרו. (86) והתורה אמרה (שם, ל, ג) "לאסור אסר על נפשו" יצא זה שאין נפשו קנויה לו אלא משועבד הוא לרבו (נזיר סב:). (87) וגם הערכים הם נדר, כמבואר לקמן הל' ערכים פ"א, ה"א. (88) שאין האיסור חל, כמבואר בנדרים פה, ב. (89) הגוף והנפש. (90) לבטל נדרו, שהרי אין רבו מפסיד כלום, ונדרו חל. ובנזיר שם, אומר אביי, הטעם שאין העבד יכול לידור נדר שיש בו עינוי נפש, שנאמר (ויקרא ה, ד) "נפש כי תשבע . . . להרע או להטיב", מה הטבה רשות, אף הרעה רשות. יצא להרע לאחרים שאין הרשות בידו". ובנדר שיש בו עינוי נפש, גופו נכחש, וגורם רעה לרבו. וראה לעיל הל' שבועות פ"ב, ה"ו: "עבד שנשבע, אין רבו צריך לכפותו והרי הוא אחר שנשבע כקודם שנשבע", ושבועה אפילו אין בה עינוי נפש אינה חלה עליו, וכמבואר בביאורנו שם, שהשבועה היא איסור נפשו על החפץ ו"אין נפשו של עבד קנויה לו" וכלשון רבינו כאן, אבל הנדרים הם איסור החפץ על עצמו,

נצטוו כו", היינו שנוסף על זה שז' מצוות בני נח הם דברים המחוייבים "מפני הכרע הדעת" הרי שיש כמה דברים שלא מצינו עליהם ציווי מפורש ובכל זאת חייבים בהם בני נח "מכח סברת הדעת" (ובלשון רב ניסים גאון בהקדמתו למס' ברכות "כל המצוות שהן תלוין בסברא ובאובנתא דלבא, כבר הכל מתחייבים בהן מן היום אשר ברא אלקים אדם על הארץ, עליו ועל זרעו אחריו לדורי דורים").

ועל פי זה יש לומר שגם קיום התחייבות בדיבור נכלל בדברים שחייבים בהם "מכח סברת הדעת" אף שאינו נכלל בז' מצוות בני נח, וסימוכין לדבר מנוסח "מי שפרע" - "מי שפרע מאנשי דור המבול ומדור הפלגה הוא עתיד להפרע ממי שאינו עומד בדיבורו". ודבר זה אינו רק בין אדם לחבירו אלא גם בדברים שבין אדם לקונו כי שמירת מוצא שפתיו הוא ענין המחוייב "מכח סברת הדעת" כאמור. וכך הוא לגבי שבועות ונדרים של בני נח שאף על פי שאינם בכלל "בל יחל", חייבים לשמור מוצא שפתיהם "מכח סברת הדעת".

ויש לומר שזהו הטעם שלא פירט שמותרים ביין ותגלחת כו' כיון שתלוי באיזה לשון נדר הגוי בנזיר: אם אמר "הריני נזיר כישראל" לא חל עליו דין נזיר כלל, כיון שנתמעט מדין נזירות של התורה והרי הוא כמי שנשבע על דבר שאינו יכול לקיימו שאין כאן שבועה. אבל אם אמר "הריני נזיר מן התגלחת" או "מן היין" ואסר עצמו מהם בפירוש, חייב לשמור מוצא שפתיו לא מדין נזירות של תורה אלא "מכח סברת הדעת".

בזה יובן גם טעם הצורך למעט עכו"ם מדין נזירות, שמאחר שיש סברא שיתחייבו להיות פרושים מן היין והתגלחת כנ"ל, לכן חידשה תורה שדין נזירות אינו שייך אצלם (אם אמר "הריני נזיר כישראל").

ויש להעיר בזה מהמבואר בטעם הדבר שנשא יעקב שתי אחיות נגד הציווי "ואשה אל אחותה לא תקח" שכיון שהבטיח לרחל שישאנה, ה' מוכרח לקיים דיבורו, ודוחה האיסור שנאמר במ"ב ד"אשה אל אחותה לא תקח" שעל פי פשוטו של מקרא שמירת כל התורה קודם שניתנה ה' זה רק חומרא של האבות ולא ציווי שנצטוו עליו.

(לקוטי שיחות חלק לח עמוד 26 ואילך)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(76) נזיר סא, א. 77) אף-על-פי שמקבלים מהם נדרים ונדרות כישראל, וקרננס קרב, אין נזירות חלה עליהם, ומותרים לשנות יין, ואין מביאין קרבנות נזירות (נזיר שם). וטעם הדבר, כי קרבנות נדריו - הם מצוה שבממונו, וכשמקדיש ממונו נתקדש, אבל הנזירות היא מצוה שבגופו, ולא נצטוו הגויים על מצוה זו (תורה תמימה, לפסוק זה).

מתחיל למנות נזירותו. כי הואיל ונהג נזירותו בלא ידיעתו, לא היה מניינו ודאי, כי שמא ישמע רבו ויכופו ובטלה נזירותו, וכשנטמא פקעה נזירותו, ואינה ראויה לקרבן, והרי זה דומה לנדר בנזיר והוא טמא מת, שיום שביעי שלו עולה לו ממנין נזירות ואינו מביא קרבן טומאה, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ז. ובירושלמי נזיר פ"ט ה"א, אמרו: "נטמא ואחר-כך יצא לחירות, מביא קרבן טומאה". אולם רבינו פוסק כתוספתא הנ"ל (מרכבת המשנה).

וכשאין בהם עניני נפש חלים עליו ('תוספות יוט' נזיר פ"ט, מ"א). (91) משנה, נזיר סב, ב: "היפר לעבדו יצא לחירות" וכו'. והטעם, כיון שלא כפה אותו בדרך העבדים אלא היפר לו כמנהג בני חורין, גילה דעתו שאין לו רשות עליו, הואיל ונהג בו מנהג בתו ואשתו, וכדברי רבינו בהל' עבדים פ"ח, ה"ז: "אמר לו רבו מופר לך – יצא לחירות, שכיין שלא כפה אותו במקום שיש לכפותו, גילה דעתו שהפקיע שעבודו". והראב"ד חולק וגורס במשנה: "היפר לעבדו ויצא לחירות, משלים נזירותו". הוא שונה ויצא ברא"ו. וגירסת משנתנו כגירסת רבינו "יצא לחירות" בלי וא"ו. (92) נזיר, שם. (93) ואין זה גרוע מעבד שאמר לו רבו לקרוא שלשה פסוקים בתורה בפני ציבור שיצא לחירות, וכופים את רבו לכתוב לו שטר שחרור, כמבואר בהל' עבדים שם, ע"פ דברי הש"ס בגיטין מ, א.

102) בזמן שבית־המקדש קיים. 103) שהרי היא נדר כשאר נדרי איסור הנוהגים גם שלא בפני הבית. וכן שנינו במשנה (נזיר לב:): "כשעלו נזירים מן הגולה ומצאו ביהמ"ק חרב . . . אמרו, כל שנזר עד שלא חרב ביהמ"ק – נזיר (= וחייב לנהוג בנזירות), ומשחרב ביהמ"ק אינו נזיר", שיכול לומר אילו הייתי יודע שהבית חרב, לא הייתי נודר (רש"י ו'תוספות' שם), ומכאן אתה למד, שאילו ידע שחרב הבית ונדר – הרי זה נזיר (רדב"ז). 104) ויתכן שאם הכביד שערו "מקל בתער משנים־עשר חודש עד שנים־עשר חודש", כדין 'נזיר עולם', המבואר לקמן פ"ג, ה"ב.

כא. אין הנזירות נוהגת אלא בארץ ישראל¹⁰⁵. ומי שפזר בחוצה לארץ - קונסין אותו ומחבין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נזיר בארץ ישראל כמנזן הימים שפזר¹⁰⁶. לפיכך¹⁰⁷, מי שפזר בזמן הזה בחוצה לארץ - פופין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוהג שם נזירות עד שזמות או עד ששיבנה המקדש ויביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו¹⁰⁸.

105) שהרי גזרו טומאה על ארץ העמים (נזיר נד. והל' טומאת מת פ"א, ה"א), נמצא שאינו יכול למנות שם נזירות בטהרה, והרי זה כאילו נדר והוא בבית הקברות, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. 106) שאם נדר להיות נזיר מאה יום, הרי זה מונה מאה יום בעלותו לארץ ישראל, למרות שהשלים כבר את נזירותו בחוץ לארץ (משנה בנזיר יט: וכבית הלל). וראה בגמרא שם כ, א – שקונסים אותו "בתחילת נזירות". כלומר, מתחיל וחוזר ומונה כל ימי נזירותו כפי שקיבל בתחילה. ושם במשנה מסופר: "מעשה בהילני המלכה, שהלך בנה למלחמה, ואמרה אם יבוא בני מן המלחמה בשלום, אהא נזירה שבע שנים, ובא בנה מן המלחמה והיתה נזירה שבע שנים, ובסוף שבע שנים עלתה לארץ והורוה בית-הלל שתהיה נזירה עוד שבע שנים אחרות" וכו'. וכל זה מדברי חכמים, אבל מן התורה נזירות שבחוץ לארץ היא נזירות גמורה, שהרי טומאת ארץ העמים אינה אלא מדרבנן, ומן התורה טהור גמור הוא, ועלה לו מניינו. וכן נראה מדברי רבינו בסמוך הכ"ב, שחייב לנהוג נזירות בחוץ-לארץ מצד הדין. וכן הקנס אינו אלא חיובו לעלות לארץ ישראל ולחזור ולמנות שם (כסף-משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ושלשים או ארבעים או מאה יום, או מאה שנה - הרי זה נזיר בזמן שפרש, לא פחות ולא יותר.

ד. האומר: הריני נזיר שעה אחת - הרי זה נזיר שלשים יום³. אומר: הריני נזיר שלשים יום ושעה אחת - הרי זה נזיר אחד ושלשים יום; שאין נזירין שעות⁴.

(3) כיוון שאין נודרים שעות, שנאמר "ימי נזרו" - מלמד שאין נזירות לשעות, ואין נזירות פחותה משלושים יום, הרי זה נתכוון לנזירות שלמה. (4) והרי זה כאילו אמר: הריני נזיר אחד ושלשים יום.

ה. האומר: הריני נזיר מפאן עד מקום פלוני, אם לא החזיק בדרך⁵ - הרי זה נזיר שלשים יום בלבד; שלא נתפסן זה אלא לנזירות גדולה, והרי לא פרש זמן⁶. ואם החזיק בדרך⁷: אם היה מהלך פחות משלשים יום - הרי זה נזיר שלשים יום⁸; ואם היה יותר משלשים יום - הרי זה נזיר נזירות אחת פמנן הימים⁹.

(5) שלא יצא ללכת לשם. (6) והרי זה כאילו אמר ארוכה לי נזירות זו כמכאן ועד מקום פלוני. (7) שהתחיל ללכת בדרך המוליכה למקום פלוני. (8) שאין נזירות פחותה משלושים יום. (9) שמכאן ועד אותו מקום. ופירושה בגמרא שם ז. "כשהחזיק בדרך". שהדעת מוכיחה, שנתכוון להיות נזיר כל זמן שיהיה בדרך. והתוספות שם פירשו: שבוודאי מפני אונסי הדרך קיבל עליו נזירות להניצל מסכנת הדרך למספר מהלך ימים עד מקום פלוני.

ו. מי שאמר: הריני נזיר שתי נזירות או שלש או ארבע - הרי זה נזיר פמנן שאמר, כל נזירות מהן שלשים יום. ובסוף כל שלשים ושלשים¹⁰ מגלח ומביא קרבנותיו ומתחיל למנות נזירות שניה. אפלו אומר: הריני נזיר מאה אלה נזירות, שאי אפשר שיחיה בזמן הזה - הרי זה מונה אחת אחר אחת עד שימות¹¹ או עד שישלם מנן נזירותיו¹².

(10) ביום שלשים ואחד. (11) ומגלח בכל שלושים יום כנ"ל. (12) ואין לו דין של נזיר עולם, אלא מגלח בסוף כל שלושים ומביא קרבנותיו.

ז. האומר: הריני נזיר פמנן ימות השנה - מונה נזירותיו פמנן ימות השנה¹³. אם פרש שנות החמה - מונה שלש מאות ושלשים וחמש נזירות, כל אחת מהן שלשים יום¹⁴; ואם פרש שנת הלבנה - מונה שלש מאות וארבע וחמשים נזירות; ואם סתם - מונה שלש מאות וארבע וחמשים נזירות. שהרי בארנו, שכל הנדרים הולכין אחר לשון בני אדם, ורב שני החמה שלש מאות וחמשה ושלשים יום מונין לה¹⁵, ורב שני הלבנה שלש מאות וארבעה

(107) הואיל ואסור לו לשהות בחוץ-לארץ מפני טומאתה. (108) והראב"ד שואל, והלא בזמן הזה כולנו טמאים טומאת מת, ואין לנו אפר פרה להטהר, ואין הפרש בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, למה נכוף אותו לעלות לארץ ישראל. ולדבריו אסור להזיר בכל מקום, אולם דעת רבינו, הואיל וגזרו טומאה על ארץ העמים, נמצא כל שעה שהוא נמצא שם, הוא מוסיף טומאה על טומאתו, ולפיכך כופים אותו לעלות לא"י, שלא יוסיף טומאה בכל שעה (רדב"ז). והוסיף ה'כסף משנה' שבארץ ישראל אין שום איסור להזיר כיום, שאע"פ שכולנו טמאים טומאת מת, אם אחר שנזיר יזהר מלהטמא, מה איסור יש בזה!

כב. וכל זמן שהוא בחוץ לארץ הרי זה אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלח, וכל דקדוקי נזירות עליו, ואף על פי שאין ימים אלו עולין לאי¹⁰⁹. ואם עבר ושתה או גלח או נגע במת וכיוצא בנגיעה¹¹⁰ - לוקה¹¹¹.

(109) כדין נדר בנזיר והוא טמא מת, שחלה עליו נזירות, אע"פ שימי טומאתו אינם עולים לו, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ז. (110) שנשא את המת או האהיל עליו, כמבואר לקמן פ"ז, ה"ה. (111) כי אע"פ שכולנו טמאי מתים, אין זה "מחולל ועומד", אלא הרי זה כנטמא למת ופירש, וחזר ונגע, שלוקה על כל נגיעה, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ז.

~ יום שני כ"ז מנחם-אב ~

פרק שלישי

(1) זמן סתם נזירות, ודין האומר: הריני נזיר כמנין ימות השנה, ההבדלים בין נזיר עולם לנזיר לזמן קצוב, נזירות שמשון ונזירות שמואל הרמתי, המקבל נזירות כשער ראשו או כעפר הארץ.

א. סתם נזירות - שלשים יום. כיצד? מי שאמר: הריני נזיר - אין פחות משלשים יום. ואפלו אומר: הריני נזיר נזירות גדולה עד מאד הרבה - הרי זה נזיר שלשים יום, שהרי לא פרש זמן.

ב. פרש זמן פחות משלשים, כגון שאמר: הריני נזיר יום אחד, או עשרה ימים, או עשרים יום - הרי זה נזיר שלשים יום; שאין נזירות פחותה משלשים יום. ודבר זה הלכה מפני הקבלה².

(2) "מפי הקבלה - אין לו סמך בתורה ולא רמז והוא מה שאמרו (בגמרא שם) הלכה היא בנזיר". אמנם בנזיר ה, אמרו: "קדוש יהיה - יהיה בגימטריה שלושים". אבל רבינו בפירושו למשנה שם כותב, שהיה להם דבר זה בקבלה, אלא, שסמכו על הפסוק דרך סימן בלבד, "כי אין לנו לסמוך על גימטריא". וראה בנזיר ו: שדרשו: "קדוש יהיה גדל פרע - אין גדול פרע פחות משלושים יום". שדרך בני אדם לגדל שער שלושים יום ועד אז אין בו כובד.

ג. פרש זמן יותר משלשים יום, כגון שאמר: אחד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יודע. (24) כבית הלל. ובית שמאי אומרים: "נחלקה העדות (הואיל ומכחישות זו את זו) ואין כאן נזירות". וראוי להעיר, שבגמרא אמרו: "לא נחלקו בית שמאי ובית הלל, על שתי כיתי עדים ... שיש בכלל חמש שתיים. על מה נחלקו על כת אחת, אחד (=עד אחד) אומר שתיים ואחד אומר חמש, שבית שמאי אומרים נחלקה עדותם ובית הלל אומרים יש בכלל חמש שתיים". וב"לחם משנה" תמה למה לא הביא רבינו דין זה? ויש להשיב, שרבינו סומך על מה שיכתוב בהלכות עדות פרק ג הלכה ג: "אפילו אמר האחד מנה הלווהו והשני אומר מאתיים חייב לשלם מנה, שבכלל מאתיים מנה".

י. מי שְׁנָזַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת, בֵּין שְׁנָזַר שְׁתֵּיהֶן בְּכֶת אַחַת²⁵ בֵּין שְׁנָזַר זֶה אַחֶר זֶה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרִינִי נָזִיר יוֹם, הֲרִינִי נָזִיר יוֹם, וּמָנָה אֶת הָרִאשׁוֹנָה וְהַפְּרִישׁ קֶרְפֶּן²⁶, וְאַחֵר כֶּף נִשְׁאַל²⁷ עַל הָרִאשׁוֹנָה וְהַתִּיר נִדְרוֹ - עָלְתָה לוֹ רִאשׁוֹנָה בִּשְׁנֵיהֶן²⁸, וּמֵבִיא זֶה הַקֶּרֶפֶן וְנִפְטָר. וְאִפְלוּ הִבִּיא בִּפְתָּרָהּ²⁹, וְאִפְלוּ גִלַח שְׁעָרוֹ³⁰, וְאַחֵר כֶּף נִשְׁאַל עָלֶיהָ - עָלְתָה לוֹ רִאשׁוֹנָה בִּשְׁנֵיהֶן. שֶׁהָיָה אֵין הַשְּׁנִיָּה חִלָּה אֶלָּא לְאַחֵר הָרִאשׁוֹנָה³¹, וְהָרִאשׁוֹנָה בֵּין שְׁתֵּיהֶן כְּאִלּוּ אֵינָה מְעַקְרָהּ³².

(25) שאמר: הרי עלי שתי נזירות. (26) לתגלחתו. (27) לחכם, שיחיר לו את נדר נזירותו. (28) המניין שמנה לראשונה יעלו לשם הנזירות השנייה, ולא יצטרך לשמור עוד נזירות שנייה. (29) הקריב קרבנותיו. (30) על הראשונה. (31) כי מי גרם לשנייה, שלא תחול תחילה להיות מניין הראשון שלה, ראשונה הייתה מעכבתה. (32) שהחכם עוקר את הנדר מעיקרו, ונמצא המניין למפרע של שנייה".

יא. מי שֶׁאָמַר: הֲרִינִי נָזִיר לְעוֹלָם, או הֲרִינִי נָזִיר כָּל יְמֵי חַיִּי - הֲרִי זֶה נָזִיר לְעוֹלָם. וְאִם אָמַר: הֲרִינִי נָזִיר אֶלֶף שָׁנָה - הֲרִי זֶה נָזִיר לְזִמָּן קָצוּב, וְאָף עַל פִּי שְׂאֵי אֶפְשָׁר שִׁחִיָּה הָאֵדָם אֶלֶף שָׁנָה.

יב. ומה בין נזיר עולם לנזיר לזמן קצוב? שֶׁהַנָּזִיר לְזִמָּן - אֶסּוּר לְגַלַּח עַד סוֹף יְמֵי נְזָרוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל יְמֵי נְדָר נְזִירוֹ תַעֲרֹר לֹא יַעֲבֹר עַל רִאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִים. וְנָזִיר עוֹלָם, אִם הִכְבִּיד שְׁעָרוֹ - מִקֵּל³³ תַּעֲרֹר מִשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ עַד שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, וּמֵבִיא קֶרְפֶּנוֹ שְׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת³⁴ בְּשִׁיגְלָח; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְהִי³⁵ מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יִגְלַח, כִּי כָבֵד עָלָיו וּגְלָחוֹ³⁶. וְאִבְשָׁלוּם נָזִיר עוֹלָם הָיָה³⁷. וְדָבָר זֶה³⁸ הִלָּכָה הִיא מִפִּי הַקֶּבֶלָה³⁹. וְנָזִיר עוֹלָם שֶׁנִּטְמָא - הֲרִי זֶה מֵבִיא קֶרְפֶּן טָמֵא וּמִגְלַח תְּגַלַּחַת טָמֵא, כְּמֹד נָזִיר לְזִמָּן קָצוּב⁴⁰.

(33) ולא מגלח לגמרי, כאבשלום, שלא גילח לגמרי, שהרי נתלה בשעריו. ומעשה תלייתו סמוך לגילוחו היה. (34) לעולה ולחטאת ולשלמים, כדין תגלחת הטהרה.

וְחַמִּשִּׁים יוֹם מוֹנִין לָהּ¹⁶, וְאֵין קוֹרִין כָּל הַעֵם שָׁנָה סָתָם אֶלָּא לְשֹׁנֵת הַלְבָּנָה¹⁷.

(13) נזירות של שלושים יום כנגד כל יום מימי השנה. (14) נמצא שהוא נוהג נזירות שלושים שנה. (15) ובהלכות קידוש החודש פרק ט הלכה א כותב רבינו: "שנת החמה יש מחכמי ישראל שאומרים שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות; ויש מהם שאומרים: שהיא פחות מרביע היום". (16) ורבינו שם פרק ו, הלכה ד כותב: "שנה של לבנה ... שלוש מאות יום וארבעה וחמישים יום, ושמונה שעות, ושמונה מאות וששה ושבעים חלקים" וכו'. (17) ולפיכך אם נדר כמניין ימות השנה סתם הרי זה מונה נזירותו כמניין ימי שנת הלבנה.

ח. האומר: הריני נזיר אחת ומחצה - הרי זה נזיר שְׁתֵּי נְזִירוֹת¹⁸. אָמַר: הֲרִינִי נָזִיר יוֹם אֶחָד, או שֶׁאָמַר: הֲרִינִי נָזִיר וְשָׁעָה אַחַת - הֲרִי זֶה נָזִיר שְׁתֵּי נְזִירוֹת¹⁹. אָמַר: הֲרִינִי נָזִיר וְאַחַת - הֲרִי זֶה נָזִיר שְׁתֵּים־עשר²⁰. הֲרִינִי נָזִיר וְאַחַת וְעוֹד - הֲרִי זֶה נָזִיר שְׁלֹשׁ נְזִירוֹת. הֲרִינִי נָזִיר וְאַחַת וְעוֹד וְשׁוּב - הֲרִי זֶה נָזִיר אַרְבַּע נְזִירוֹת. הֲרִינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְיוֹם אֶחָד - הֲרִי זֶה נָזִיר נְזִירוֹת אַחַת שָׁל שְׁלֹשִׁים וְאַחַד יוֹם²¹.

(18) כיוון שאמר: הריני נזיר, חלה עליו נזירות אחת. וכשהוסיף ואמר: ומחצה, קיבל עליו נזירות שנייה, כאילו אמר: ועוד מחצה, והואיל ואין נזירות פחותה משלושים יום, הרי זה נזיר שתי נזירות. (19) שהאומר: הריני נזיר שעה אחת, הרי זה נזיר שלושים יום. (20) כשאמר: ואחת, נתכוון להוסיף נזירות שנייה. (21) כאן הפסיק בתיבת: "שלושים" בין הריני נזיר לתיבת: ויום אחד, נמצא שלא נתכוון זה לקבל עליו נזירות נוספת, אלא למנות ימי נזירותו כמה יהיו, והרי זה כאילו אמר: הריני נזיר שלושים ואחד יום, שהכול מצטרף למניין אחד. אלא, שבגמרא שם אמר רב: אין הדברים אמורים, אלא כשאמר הריני נזיר שלושים ואחד יום, אבל אמר: הריני נזיר שלושים יום ויום אחד - נזיר שתיים. מכיוון שהוסיף תיבת יום, נתכוון לנדור שתיים, ומטעם זה החליט בעל "לחם משנה" שיש כאן טעות סופר, וצריך להיות בדברי רבינו: "הריני נזיר שלושים ואחד יום" וכן נראה גם מדברי ה"כסף משנה", אלא שבכל הדפוסים הקדומים וכן בכתב יד התימנים, כתוב: "שלושים יום ויום אחד", ולפיכך נראה שסמך רבינו על הירושלמי האומר: ברייתא חולקת על רב, שהרי שנינו: "לא נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא על האומר: הריני נזיר שלושים יום ויום אחד שאינו נזיר אלא אחת" וכו'. וזה שלא כרב, ולפיכך פסק רבינו כמותה.

ט. מי שֶׁהָיָה שְׁתֵּי בְּתֵי²² עֲדִים מְעִידִין אוֹתוֹ, אֵלוּ מְעִידִין שְׁנָזַר שְׁתֵּים, וְאֵלוּ מְעִידִין שְׁנָזַר חֶמֶשׁ²³ - הֲרִי זֶה נָזִיר שְׁתֵּים; שֶׁבְּכָל חֶמֶשׁ שְׁתֵּים, וְהָיָה כְּלָן מְעִידִים בְּשְׁתֵּים²⁴.

(22) זוגות. (23) והוא אומר שלא נדר כלל, או שאומר איני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נְזִיר פְּשִׁמְשׁוֹן - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁאֵל⁴⁸ עַל נְדָרוֹ; שְׁנֵי נִזְרוֹת שְׁמִשׁוֹן לְעוֹלָם הֵיחָה⁴⁹.

(45) שלא מצינו בשמשון שיגלה שערו בכל שנים עשר חודש כאבשלום, אלא מצינו שאמר "מורה לא עלה על ראשי כי נזיר אלקים אני מבטן אמי אם גילחתי וסר ממני כוחי". (46) כשמשון. ואף על פי שאין מתפיסים אלא בדבר הנדור ולא בדבר האסור, ואין אפשר להתפיס נזירות בשמשון שלא היה נדור, אלא נאסר ביין ובתגלחת על פי המלאך? כבר השיב ר"י בן לב, שבנזיר נאמר: נזיר להזיר לה', לרבות נזיר שמשון, שאף על פי שהוא נזיר על פי ה' מתפיסים בו. (47) והוא לא היה נזיר כלל. (48) לחכם להתיר. (49) ולא הייתה ניתרת בשאלה, שעל ידי מלאך נזר, ואין שאלה "לציווי שלמעלה".

טו. האומר: הריני פְּשִׁמְשׁוֹן כֶּכֶן מְנוּחָ⁵⁰, כִּבְעַל דְּלִילָה, כְּמִי שֶׁעָקַר דְּלָתוֹת עֵזָה, כְּמִי שֶׁנִּקְרַח פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו - הרי זה נְזִיר כְּנִזְרוֹת שְׁמִשׁוֹן, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר שְׁנַעֲשֹׂו מַעֲשִׂים אֵלוֹ לְאִישׁ אַחֵר⁵¹.

(50) ולפי זה צריך שידגיש הריני נזיר, וגם להזכיר: שמשון בן מנוח, אבל אם יזכיר כשמשון בלבד אינו נזיר, שלשמשון אחר נתכוון. ולדעת ה"כסף משנה" הגירסה הנכונה היא כנוסח שלפנינו, שאפילו לא יאמר אלא: הריני כשמשון, הרי זה נזיר, וכן בכולם. שכל אחד מחמשת השמות האלה מספיק להתפיס בו נזירות, ולפיכך משמיעתנו המשנה את כולם, שאל נטעה לומר אם אמר: כשמשון, או: כבן מנוח נתכוון לאיש אחר ששמו כך. (51) אין אומרים, שמא נתכוון לאיש אחר, אבל אם יאמר בפירוש: לא נתכוונתי אלא לאיש אחר ששמו שמשון, — אינו נזיר.

טז. שְׁמוּאֵל הַרְמָתִי⁵² נְזִיר עוֹלָם הֵיחָה⁵³. לְפִיכָּה, הָאוֹמֵר: הָרִינִי פְּשִׁמְשׁוֹן הַרְמָתִי, כֶּכֶן חֲנָה, כֶּכֶן אֶלְקָנָה, כְּמִי שֶׁשָּׁפַךְ⁵⁴ אֶת אֲגָג בְּגִלְגָל, וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוֹ - הרי זה נְזִיר עוֹלָם⁵⁵. וְאֵין אוֹמְרִין: שְׁמָא לְאִישׁ אַחֵר שְׁמַעֲשִׂי בָּאֵלָה נִתְּבַן.

(52) בן אלקנה וחנוה. (53) שהדירתו אמו בנזירות (=בהסכמת אביו) שנאמר בו "ונתתיו לה' כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו", ונאמר בשמשון: "ומורה לא יעלה על ראשו, מה "מורה" האמורה בשמשון — נזיר אף "מורה" האמורה בשמואל — נזיר. (54) ביקע. (55) מיקל שערו בכל י"ב חודש, ואינו מטמא למתים.

יז. האומר: הריני נְזִיר מְלֵא הַבֵּית אוֹ מְלֵא הַקֶּפֶה⁵⁶ - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ. אִם אָמַר: לֹא הִיָּה בְּדַעְתִּי שֶׁאֲהִיָּה נְזִיר כֹּל יְמִי, וְלֹא נִתְּבַנְתִּי אֶלָּא לְהַאֲרִיךְ זְמַן הַנְּזִירוֹת זְמַן מְרֵבָה - הרי זה נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּלִבְד⁵⁷; וְאִם אָמַר: סָתַם נְדַרְתִּי⁵⁸ - רואים אֶת הַקֶּפֶה פָּאֵלוֹ הִיא מְלֵאָה חֲדָלָ⁵⁹, וְהִיָּה נְזִיר כֹּל יְמָיו⁶⁰. וְיֵשׁ לוֹ לְגַלֵּחַ

(35) צריך להיות: והיה, כלשון הכתוב, וכן בכתב יד התימנים. (36) לסוף שנים עשר חודש. (37) שקיבל עליו להיות נזיר כל ימי חייו. (38) שאבשלום היה נזיר. (39) למשה מסיני. ואף על פי שהכתוב אומר: "כי כבד עליו וגילחו", אין זה מוכרח לומר שהיה נזיר, כי אולי מסיבות אחרות גידל שערו, אלא שקבלה הייתה בידי חכמינו. (40) כל זה במשנה: "נזיר עולם הכביד שערו מקל בתער ואם נטמא מביא קרבן טומאה". וסובר רבינו ש"הכביד שערו" — הכוונה לשנים עשר חודש, וכמו שמצינו באבשלום וכדעת רבי שם עמוד ב, אבל הנזיר לזמן קצוב אינו מגלח כלל, שהרי נזר נזירות ארוכה. וכמבואר שם ז. שכל נזירות שיש לה קצבה, הרי היא נזירות אחת וארוכה, ואינו מגלח כלל, אלא אם נטמא, כשאר נזירים.

יג. שְׁמִשׁוֹן⁴¹ לֹא הִיָּה נְזִיר גָּמוּר, שֶׁהָרִי לֹא נְדָר כְּנִזִּיר⁴², אֶלָּא הַמְּלָאךְ הִפְרִישׁוֹ מִן הַטְּמֵאָה⁴³. וְכִיצַד הָיָה דִּינוֹ? הִיָּה אָסוּר בֵּינָן וְאָסוּר בְּתַגְלִיחַת, וּמִתָּר לְהַטְמֵא לְמֵתִים. וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי הַקֶּבֶלָה⁴⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

" . אֶלָּא הַמְּלָאךְ הִפְרִישׁוֹ מִן הַטְּמֵאָה . "

דייק לכתוב הפרישו ולא הזירו וכד', כיון שקדושת נזיר יכול רק הנזיר לקבל על עצמו. ואם היה קטן, יכול אביו להדירו בנזיר.

פעולת ציווי המלאך היתה רק על הנהגה טובה של נזירות ולא קדושת נזירות, אלא ש(לדעת רב נהוראי) כשהגדיל ולא מיחה גילה דעתו שמסכים להנהגת אביו וקיבל על עצמו ממילא גם קדושת נזיר.

על דרך הדין בגר קטן שמטבילין אותו על דעת בית דין, שאם יגדיל וירצה למחות הרשות בידו למחות ו"הגדילו יכולין למחות", אבל כיון שהגדילו ולא מיחו אפילו שעה אחת שוב אין יכולין למחות. (ועיין אריכות הביאור ב'פרדס המלך', להלן סימן ד').

(לקוטי שיחות חלק לח עמוד 32)

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(41) בן מנוח, שנאמר בו: "כי נזיר אלוקים יהיה הנער". (42) הוא עצמו לא נדר וגם אביו מנוח לא הדירו. (43) באמרו לאמו "ואל תאכלי כל טמא". (44) למשה מסיני. ושם עמוד ב' בגמרא, סיכמו, שמשון הרג את הפלשתים וגם נגע בהם במותם ונטמא בהם, וזה על פי הקבלה. כמבואר שם.

יד. לְפִיכָּה, מִי שֶׁאָמַר: הָרִינִי נְזִיר פְּשִׁמְשׁוֹן - הרי זה נְזִיר מִן הַתְּגַלְחַת וּמִן הַיֵּין לְעוֹלָם, וְאֵינוֹ מְגַלַּח כֹּל שָׁנִים עָשׂוֹר חֹדֶשׁ פְּשָׁאֵר נְזִירִי עוֹלָם⁴⁵, וּמִתָּר לְהַטְמֵא לְמֵתִים⁴⁶. וְאִם אָמַר: לֹא נִתְּבַנְתִּי אֶלָּא לְאִישׁ אַחֵר שֶׁשְּׁמֹו שְׁמִשׁוֹן⁴⁷ - אֵינוֹ נְזִיר. וְמִי שֶׁנִּדָּר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מונה ימי נזירותו, שהבעל מפיר נזירות אשתו בתגלחת הטומאה ולא לפני תגלחת טהרה.

מְשֻׁנִּים עֶשְׂרֵי הַדֵּשׁ לְשָׁנִים עֶשְׂרֵי הַדֵּשׁ, וַיָּבִיא קֶרְבָּנוֹתָיו, כְּשֶׁאֵר נְזִירֵי עוֹלָם.⁶¹

א. האומר: הריני נזיר - הרי זה מגלח תגלחת טהרה² יום אחד ושלושים³, ואם גלח ביום שלשים - יצא⁴. אמר: הריני נזיר שלשים יום - אינו מגלח אלא ביום אחד ושלושים⁵.

(2) שהיא במלאת ימי נזרו, בנגוד לנזיר שנטמא, שהוא סותר את מנין נזירותו, ומגלח תגלחת טומאה ביום השביעי לטומאתו, כמבואר לקמן פ"ו, ה"א. (3) שסתם נזירות שלשים יום, והוא מתגלח לאחר מלאת ימי נזרו (משנה בנזיר טז, וכן בגמרא שם ה: על-פי רב מתנה). (4) שם, שמקצת היום ככולו, ונעשה כאילו גילח ביום שלשים ואחד (נזיר ה: וברש"י). (5) הואיל ופירש: שלשים יום, נעשה כאילו אמר שלשים יום שלמים, ואין אומרים בו מקצת היום ככולו (שם), ובתוספות דיבור-המתחיל: תנן, הריני נזיר). וכתב רבינו בפירושו למשנה נזיר פ"ג, מ"א: "כשתשמע לשון גילוח, הבן ממנו הבאת הקרבנות (=הקודמת לגילוח) בלשון התורה".

ב. מי שגזר שתי נזירות - מגלח את הראשונה ביום אחד ושלושים, ואת השנייה ביום אחד ושלושים⁶. ואם גלח את הראשונה יום שלשים - מגלח את השנייה יום שלשים⁷, ואם גלח יום תשעה וחמשים - יצא; שיום שלשים עולה לו אף למנין נזירות שנייה⁸.

(6) שכשגילח את הראשונה ביום שלשים ואחד נגמרה הנזירות, ומתחלת נזירות שניה בו ביום, כאדם המקבל נזירות בחצי יום, שעולה לו אותו חצי יום ליום שלם, נמצא שביום ששים כלתה הנזירות השניה, ומגלח למחרתו כדין (תוספות לנזיר ה:). (7) שהוא יום שלשים ואחד לנזירותו השניה. (8) נמצאו שלשים יום של הנזירות השניה, כלו ביום חמשים ותשעה, וכבר אמרנו בהלכה הקודמת, "אם גילח ביום שלשים - יצא" (משנה נזיר טז).

ג. האומר: הריני נזיר, ונזיר כשיתהיה לי בן⁹, והתחיל נזירות שלו ואחר כך נולד לו בן - משלים את שלו¹⁰ ואחר כך מונה את של בנו¹¹. אמר: הריני נזיר כשיתהיה לי בן, והריני נזיר בן ובן יום¹², והתחיל בנזירות שלו ואחר כך נולד לו בן¹³ - פוסק נזירות שלו ומונה את של בנו¹⁴, ואחר כך חזר ומשלים את שלו¹⁵, והרי שתיהן בנזירות אחת¹⁶. לפיכך¹⁷, אם נטמא בתוך נזירות של בנו - סותר הפל¹⁸; נטמא אחר נזירות בנו, כשהתחיל להשלים נזירותו - אינו סותר אלא עד נזירות בנו¹⁹. ובכמה ימים משלים את שלו? אם נשאר מנזירותו כשנולד הבן שלשים או יותר²⁰ - מונה נזירות בנו ומשלים הימים שנשארו מנזירותו²¹; ואם נשארו מנזירותו

(56) סל. (57) שכל שלא פירש זמן הרי הוא בכלל סתם נזיר, שאינו נזיר אלא שלוש יום. ומה שאמר: נתכוונתי להאריך זמן הנזירות, לא נתכוון אלא לומר, ארוכה עלי נזירות זו כמלוא הבית. (58) ולא היה בליבי אלא כפי שיפרשו החכמים את לשון נדרי. (59) גרעיני זרע חרדל, שהם קטנים מאוד. (60) נזירות אחת ארוכה עד סוף ימיו. (61) ואין אומרים, שמא לקופה מליאה קישואים נתכוון ויהיה נזיר כמניין הקישואים שסל זה ראוי להכיל ולא יותר. מאחר שנודר זה ירד לתורת נזירות, לקבל עליו נזירות ארוכה, והדבר ספק לאיזה מין מילוי הקופה נתכוון, על כורחו לא יוכל להביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו למניין הקישואים. כי שמא אחרדל נתכוון, נמצא שעדיין לא מלאו ימי נזרו ואסור לו להביא חולין לעזרה. ולפיכך לעולם לא יעלה זה מקבלת נזירותו.

יח. האומר: הריני נזיר כשער ראשי, או כשער הארץ, או כחול הים - הרי זה כמי שאמר: הרי נזירות עלי כמי שער ראשי, או כמי שער הארץ, או כמי שער חול הים⁶². לפיכך⁶³ יגלח כל שלשים יום, ויתחיל למנות נזירות שניה שלשים יום ויגלח, וכן עד ששמונה⁶⁴. ובכל תגלחת ותגלחת אינו שותה זין ולא מטמא למתים⁶⁵. ואם שטה או נטמא, אפילו ביום התגלחת - הרי זה לוקה⁶⁶.

(62) הואיל וכל אלה גופים חלוקים הם ומובדלים זה מזה. (63) הואיל וקבל עליו הרבה נזירות נפרדות זו מזו. (64) ששערות ראשו מרובות משני חייו. (65) שהרי עם גמר הנזירות הראשונה מתחלת השנייה ואין שום פרק זמן מבדיל ביניהן. (66) משום חילול הנזירות החדשה שהוא עומד בה.

יט. האומר: הריני נזיר אם אכל כפר זו, הריני נזיר אם אכלנה, הריני נזיר אם אכלנה, ואכלה - הרי זה חייב בנזירות כמי שער ראשי⁶⁷. ומונה אחת אחר אחת, כל אחת מהן שלשים, ומגלח בסוף כל שלשים ומביא קרבנו.

(67) שהנזירות חלה על נזירות. והוא הדין אם אמר: הריני נזיר היום הריני נזיר היום - חייב שתיים. וכבר פסק רבינו לעיל בהלכות נדרים פרק ג, הלכות א"ב, שנדר חל על נדר, בניגוד לשבועה שאינה חלה על שבועה.

פרק רביעי

(1) זמן תגלחת טהרה עם מלאת ימי נזרו, שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום, דין האומר: הריני נזיר יום אחד לפני מיתתי, או ביום שכן דוד בא, שלמו ימי נזירותו ולא גילח, כל דקדוקי נזירות עליו, נזיר שנזר ודימה שאינו נזיר ונהג היתר בנזירותו, ונודע לו שנדרו נדר, מאימתי הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פחות משלשים²² - מונה שלשים אחר נזירות בנו; שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום²³;

ה. פיצד? נולד הבן ביום שמונים - מונה של בנו²⁷ ומשלים את של בנו ומגלח, ומתחיל למנות מאחר התגלחת שלשים יום²⁸. ונמצא מפסיד מקדם הולד עשרה ימים, שהם מיום שבעים עד הולד. וכן כל פיצא בזה²⁹.

27 שלשים יום, שהם ימי סתם נזירות. 28 שאין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום. 29 כמו שאמר בירושלמי (נזיר פ"ב, ה"י) "נולד ביום שמונים, סותר עשרה. נולד ביום תשעים, סותר עשרים". והכוונה שהוא מפסיד כל מה שמנה לאחר שבעים יום.

ו. האומר: הריני נזיר לאחר עשרים יום³⁰, וחזר ואמר: הריני נזיר מעתה מאה יום³¹ - מונה עשרים יום³² ופוסק³³, ומתחיל למנות שלשים, שהיא הנזירות שנדר לאחר עשרים, ואחר השלשים מגלח תגלחת טהרה ומביא קרבנותיו, וחזר ומונה שמונים יום כדי להשלים המאה שנדר בסוף, ומגלח ומביא קרבנותיו³⁴.

30 סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 31 נמצא שקיבל עליו שתי נזירות, אחת של מאה - והיא הראשונה שחלה עליו מעכשיו, והשניה שהיא של שלשים, העומדת לחול עליו מיד לאחר עשרים יום. 32 לנזירות המאה. 33 ואינו מגלח. 34 נזיר יד. בברייתא.

ז. אומר: הריני נזיר לאחר עשרים יום, והריני נזיר מעתה³⁵ - מונה שלשים יום³⁶ ומגלח תגלחת טהרה, וחזר ומונה שלשים יום אחרים, והיא הנזירות שנדר לאחר עשרים. שאם תאמר: מונה עשרים ופוסק, מונה שלשים ומגלח - נשארו מנזירות שהתחיל בה עשרה יום בלבד, ואין בין תגלחת טהרה לתגלחת טהרה לעולם פחות משלשים יום³⁷.

35 נמצא קיבל עליו שתי נזירות, כל אחת של שלשים יום. 36 מעכשיו. 37 שפחות משלשים יום אין בהם כדי גידול שער" לקיים בו מצות תגלחת, כמבואר שם מד. וכן שנינו שם טו. "שאינן תגלחת פחות משלשים יום" (נזיר יד.). וסובר רבינו, הואיל ולא נשארו מהנזירות הראשונה אלא עשרה ימים שאינם ראויים לתגלחת, על-כרחו מונה שלשים ימים רצופים מעכשיו וחזר ומונה הנזירות שנדר לאחר עשרים. אבל התוספות שם יג: דיבור-המתחיל חדא, סיכמו שהואיל ועשרה ימים האחרונים אינם ראויים להצטרף עם העשרים הראשונים, ודאי נודר זה נתכוון להניח עשרים יום הראשונים פנויים, להיות מותר בהם ביין ובתגלחת ולהטמא למתים, ולאחר עשרים יום להתחיל בנזירות הראשונה שקיבל עליו לאחר עשרים יום, ואחרי שימנה שלשים יום רצופים, יגלח, ויחזור וימנה נזירות שניה שלשים יום רצופים. ומה שנדר: "והריני נזיר מעתה", כאילו אמר: אני מקבל מעכשיו עוד נזירות, שתתחיל לאחר גמר הנזירות הראשונה, כמבואר בתוספות שם, דיבור-המתחיל בעי רבא.

9 שקיבל עליו נזירות נוספת לכשיוולד לו בן. 10 תחילה, ומגלח ומביא את קרבנותיו. 11 ומגלח בסופה (משנה נזיר יג:). וכתב הרדב"ז: כל זה כשכבר התחיל למנות את שלו, אבל אם לא התחיל למנות את שלו עד שנולד לו בנו, מקדים איזו מהן שירצה. 12 כאן הקדים נזירות של בנו לנזירות שלו. 13 ולא הספיק לגמור את שלו. 14 ומגלח ומביא קרבנותיו. 15 ומגלח, ואם לא נשארו לו שלשים יום, עליו למנות שלשים יום, כמבואר בסוף ההלכה. 16 שהרי פוסק בנזירות שלו ומונה את של בנו, כאילו היה הכל נזירות אחת (משנה שם יג:). ולדעת התוספות שם יג: דיבור-המתחיל הריני נזיר כשיהיה לי בן, אחר שהשלים את של בנו, אינו מגלח אלא משלים נזירות שלו ואח"כ הוא מגלח פעם אחת על שתיהן, ומביא שתי מערכות קרבנות, אחת לשל בנו ואחת לשלו. אבל אינו מגלח תיכף אחר שהשלים נזירות בנו, שאם כן לא יוכל לגלח על שלו, שלא נשארו לו שלשים יום, ו"אין בין תגלחת לתגלחת פחות משלשים יום". 17 הואיל והן נזירות אחת. 18 גם את שלו (שם יד. כרבי יוחנן). 19 שהרי כבר השלים את נזירות בנו וגילח עליה. וממילא אינו סותר גם את מה שמנה בתחילה לשלו, שכיון שאינו סותר מה שלפניו, אינו סותר מה שלפני פניו (רדב"ז) וראה לקמן בבאורנו אות כב. והראב"ד חולק, ולדעתו הרי הוא סותר את כל מה שמנה לנזירות שלו, אפילו מה שהתחיל למנות לפני נזירות בנו. 20 כגון שנזירות שלו היתה נזירות מרובה. 21 ומגלח. 22 כגון שנדר נזירות סתם, והתחיל למנות עשרה ימים ונולד לו בנו. 23 שאין גידול שיער פחות משלשים יום. וכלשון המשנה שם טו. "שאינן תגלחת פחות משלשים יום". ובזה יובנו דברי רבינו לעיל: ש"אינו סותר אלא עד נזירות בנו", מכיון שעליו למנות אחרי נזירות בנו שלשים יום, הרי זו חשובה נזירות בפני עצמה, ודי לו אם יסתור הימים שאחרי נזירות בנו, ולא את הימים שמנה לפניו (רדב"ז).

ד. פיצד? האומר: הריני נזיר כשיהיה לי בן, והריני נזיר מאה יום, והתחיל בנזירות שלו ונולד לו בן²⁴: אם נשאר מן המאה שנדר שלשים יום²⁵ או יתר כשנולד הבן - לא הפסיד כלום, שהרי פוסק נזירות שלו ומתחיל ומונה של בנו, ומגלח ומביא קרבנותיו, ומשלים השלשים או יתר שנשארו מנזירותו, ומגלח לנזירותו; ואם נשאר מן המאה פחות משלשים - סותר עד שבעים²⁶.

24 והרי עליו להפסיק נזירותו שלו, ולמנות תחילה של בנו. 25 כגון שנולד הבן ביום השבעים למנין נזירות שלו. 26 ומונה שלשים יום ומשלים עד מאה (משנה נזיר טו.). ושם הנוסח: "סותר שבעים". וכבר העירו התוספות שם יג: שזוהי גירסא משובשת. ויתכן, שרבינו גורס שם: "סותר עד שבעים" (תוספות יו"ט שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

44) שמא ימות למחר ונמצא שהוא נזיר היום, וכל דקדוקי נזירות עליו. ודבר זה נלמד ממה שאמרו (נדרים ג:): האומר: לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר, הרי זה נזיר מיד, שמא ימות עתה (ראה לעיל פ"א, ה"ד), אף כאן יש לחוש שמא ימות למחר, אלא שבדין הקודם אינו חייב אלא נזירות אחת ואח"כ הוא מותר בכל, ואילו בדין שלפניו הרי זה אסור לשותות יין וכו' לעולם, שמא ימות למחר (רדב"ז). וכתב ה"ק"רית ספר" שובדין שלפניו, אינו אלא אסור לשותות יין, אבל אינו לוקה, שהרי זה התראת ספק, שמא יחיה למחר נמצא שלא עבר כלום, ואין לוקים על התראת ספק.

יא. האומר: הריני נזיר ביום שכן דוד בא בו, אם בחל נדר - הרי זה אסור לעולם⁴⁵; ואם בשבת או ביום טוב נדר - אותה שבת או אותו יום טוב מתר, מפאן ואילף אסור לעולם. שהדבר ספק אם יבוא בשבת או ביום טוב או לא יבוא⁴⁶, והואיל והוא ספק - ביום שפנדר⁴⁷ לא חלה עליו נזירות, שספק נזירות - להקל⁴⁸, מפאן ואילף⁴⁹ חלה עליו נזירות⁵⁰, ושבת הפאה שהיא ספק⁵¹ אינה מפקעת נזירות שחלה עליו⁵².

45) שמא היום יבוא משיח בן דוד. 46) משום איסור תחום בשבת, "שהיוצא חוץ לתחום המדינה (=העיר) בשבת - לוקה" (הל' שבת פכ"ז, ה"א) וספק הוא, אם יש איסור תחומין למעלה מעשרה טפחים, או אין איסור תחומין למעלה מעשרה (עירובין מג.). 47) שהוא שבת או יו"ט. 48) נזיר ח. 49) בימי החול. 50) ואע"פ שגם בימי החול אינו אלא אסור ספק אם יבוא, בכל זאת אין אומרים בזה: ספק נזירות להקל, כי "ביום שכן-דוד בא" - משמעו ביום שהוא ראוי לבוא מצד הדין, כפירוש 'רבינו תם' בתוספות לעירובין מג: ד"ה ואסור לשותות (מעשה רוקח). 51) אם יבוא או לא יבוא. 52) עירובין מג: שלא אמרו: ספק נזירות להקל אלא בתחילת תחולת הנזירות. אבל אם כבר חלה עליו, אינה נפקעת מספק, כמבואר בנזיר ח. ולעיל פ"ג, ה"ז בענין "הריני נזיר מלוא הקופה", ובביאורו שם אות עט. וכתב ה"ק"רית ספר" שגם בדין זה אינו אלא אסור לשותות יין אבל אינו לוקה, שאם לא בא עדיין בן דוד, הוברר הדבר למפרע, שלא עבר כלום.

יב. נזיר ששילמו ימי נזירותו ולא גלח תגלחת טהרה⁵³ - הרי זה אסור לגלח ולשתות יין ולהטמא למתים פשהיה מקדם, וכל דקדוקי נזירות עליו. ואם גלח או שתה יין או נטמא - לוקה⁵⁴.

53) שלא הביא עדיין קרבנותיו, שעליהם הוא מגלח, אבל כל שהביא קרבנותיו ולא גלח ראשו, אין תגלחתו מעכבת, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה (לחם-משנה). 54) נזיר טו. שנאמר (במדבר ו, ו) "כל ימי הזירו לה", על נפש מת לא יבא - לרבות ימים שאחר מלאת, כימים שלפני מלאת. וכן לענין יין ולענין גילוח - בכולם נאמר: "כל ימי" - לרבות ימים שלאחר מלאת כימים שלפני מלאת (שם יד:).

ח. אמר: הריני נזיר לאחר עשרים יום³⁸, ונזיר ואמר: הריני נזיר עולם מעתה³⁹ - לא חלה עליו נזירות שפנדר בראשונה⁴⁰.

38) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 39) ונזיר עולם אינו מגלח בסוף שלשים, אלא אם הכביד שערו מקל בתער משנים-עשר חודש לשנים-עשר חודש, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב. נמצא שלא יוכל לנהוג נזירותו שלאחר עשרים יום, שהרי אסור הוא בגילוח במלאת שלשים ימי נזרו, מחמת נדר נזירותו לעולם. 40) שמיד חלה עליו נזירותו השניה והרי הוא נזיר עולם, ושוב לא יוכל לנהוג נזירותו שנדר בראשונה, שהרי אסור הוא בגילוח כאמור, ואין אומרים לא תחול עליו נזירות עולם עד אשר יגמור נזירותו הראשונה, כי הואיל ונזירות ישנה בשאלה לחכם, אנו רואים את הנזירות שלאחר עשרים יום כאילו אינה, וכשאמר: הריני נזיר עולם מעתה, היה בדעתו שתחול מיד, ועל נזירות שלאחר עשרים יום, ילך אצל חכם ויתירנו, והרי היא כאילו אינה קיימת, ומכיון שהתחילה נזירותו השניה לחול בעשרים יום הראשונים - שוב אין לה הספק, והראשונה אינה יכולה לחול עוד (נזיר יד). בעיה שנפשטה בדרך "אם תמצא לומר", וכפירוש הכסף-משנה).

ט. וכן אם אמר: הריני נזיר שמשון לאחר עשרים יום⁴¹, ונזיר ואמר: הריני נזיר מעתה⁴² - אינו מגלח לנזירות זו שפנדר באחרונה⁴³.

41) ונזיר שמשון אינו מתגלח לעולם, ואינו שותה יין כל ימיו, ומותר להטמא למתים (לעיל פ"ג, ה"ד). 42) סתם נזירות, שהיא שלשים יום. 43) אבל אסור הוא לשותות יין, וכל חומרי נזיר עליו בעשרים ימים הראשונים, אלא שאינו מגלח בסוף נזירותו שנדר באחרונה, כי לאחר עשרים יום חלה עליו נזירות שמשון, ונזיר שמשון אינו מגלח, ואין אומרים מכיון שחלה עליו נזירותו שנדר באחרונה, שוב לא תיפסק, ויגלח בסוף שלשים, ואחריה יתחיל בנזירות שמשון, כי נזירות שמשון אינה בשאלה (לעיל פ"ג, ה"ד), ומכיון ששלמו העשרים יום, מיד היא חלה ושוב אינו יכול לגלח (שם, בעיה שלא נפשטה), ופסק רבינו להחמיר. ואע"פ שהלכה היא: "ספק נזירות להקל" (לעיל פ"ב, ה"ז)? - בנזירות שמשון, שאין בה שאלה לחכם, ספיקה להחמיר (כסף-משנה). וב'לחם משנה' נימק הטעם, שנזירות שמשון ספיקה להחמיר, כי כל הטעם שספק נזירות להקל הוא, מפני שאין אדם מכניס נפשו לספק נזירות, שספיקה חמור מוודאה, שוודאי נזיר מגלח ומביא קרבן, וספק נזיר אינו מגלח, שאינו ראוי להביא קרבנותיו, משום ספק חולין לעזרה (ראה נדרים יט:), אבל נזירות שמשון, שגם בוודאה אינו מגלח לעולם, נמצא שאין ספיקה חמור מוודאה, וממילא הולכים בה להחמיר, כשם ש"סתם נדרים להחמיר" (שם יח:; ובהל' נדרים פ"ב, ה"ז). וכן הדברים מוכחים בסוגיית הש"ס נדרים יט:.

י. מי שאמר: הרי אני נזיר יום אחד לפני מיתתי - הרי זה אסור לשותות יין ולהטמא ולגלח לעולם⁴⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התורה⁷⁰, או שיעורו להן להקל⁷¹, או שיעפתחו להן פתח⁷² - מנדין אותו⁷³ בית דין ההדיוט⁷⁴.

(68) להתיר לו נדרו. (69) שנדר נדר גמור ונהג בו היתר (ראה ר"ן לנדרים שם, דיבור-המתחיל ולענין הלכה). (70) שמודיע שאין נדרו חמור, ואינו אלא מדברי חכמים, כגון אלה המנויים בהל' נדרים פ"ב, הי"ב-יג. (71) שאומר לו: אין זה נדר ומותר לך, במקום לומר לו שלא ינהג מנהג זה בנדרים ולגזור בו, כמבואר שם. (72) חרטה, וע"כ כך הם מתכוונים לעשות את נדרו "נדר בטעות" ולהתיר לו. (73) מרחיקים אותם מן הקהל, ואומרים, שהם בשמטא, ראה הל' תלמוד-תורה פ"ז, ה"ב. (74) נדרים כ. ובכת"י התימנים: מנדים את אותו בית-דין ההדיוט.

יז. האשה שנדרה בנזירות, ושלמו ימי הנזירות והביאה קרבנותיה, ונשחטה אחת מן הקרבנות⁷⁵ ונזרק דמה, ואחר כך שמע בעלה, אף על פי שעדיין לא גלחה - אינו יכול להפרי⁷⁶. ואם קדם זריקה - הרי זה יפרי⁷⁷. במה דברים אמורים⁷⁸? בתגלחת טהרה⁷⁹; אבל בתגלחת טמאה⁸⁰ - יפרי אף על פי שקרבו הקרבנות של תגלחת טמאה, מפני שהיא עדין צריכה למנות נזירות אחרת⁸¹.

(75) שעליה להביא שלש בהמות, כמבואר לקמן פ"ח, ה"א. (76) את נדר נזירותה, ועליה להביא את שאר קרבנותיה ולהתגלח כדין. ואין אומרים יפר את נדרה משום עינוי נפש, כי לאחר שנוקד הדם יכולה היא לשתות יין (לקמן פ"ח, ה"ה) ואין כאן שום עינוי נפש. (77) שעדיין אסורה היא בשתיית יין, ומיפר אדם נדרי אשתו משום עינוי נפש (משנה נזיר כח). ולקמן פ"ט, ה"ט יתבאר מה תעשה בקרבנותיה שהפרישה לפני ההפרה. (78) שאין הבעל יכול להפרי אחרי זריקת דם הקרבן. (79) שהיא מתגלחת אחרי נזירות שמנתה בטהרה. (80) שנשטמא וסותרה את כל מנין נזירותה, ועליה להתגלח ולהקריב קרבנותיה, ולהתחיל למנות נזירות חדשה. ראה לקמן פ"ו, ה"ג. (81) ויכול בעלה לומר: "אי-אפשי באשה מנוולת" כלומר, מעונה ומנועה משתיית יין (משנה שם).

פרק חמישי

(1) מיני הגפן האסורים על הנזיר, שלוקה שם מלקיות על התראה אחת, נזיר שהעביר על ראשו סם המשיר את השיער ביטל מצות "גדל פרע", נזיר שנשטמא למת פעמים הרבה אימתי אינו לוקה אלא אחת, המטמא את הנזיר מי מהם לוקה, כמה מלקיות לוקה הנזיר שטימא עצמו.

א. שלשה מינין אסורין לנזיר: הטמאה², והתגלחת³, והיוצא מן הגפן⁴, בין פרי בין פסלת פרי⁵. אבל השכר של תמרים או של גרוגרות⁶ וכיוצא בהן - מתיר לנזיר⁷. ושכר זה שנאסר עליו בתורה⁸, הוא השכר של תערבת היין⁹.

(2) להטמא למת, ככתוב (במדבר ו, ו) "כל ימי הזירו... על

יג. מי שנדר בנזיר ודמה⁵⁵ שאינו נדר⁵⁶, והיה נהג היתר בנדרו ושתה יין⁵⁷, ולאחר זמן שאל לחכם והורהו שהוא נדר ושהוא חייב בנזירות⁵⁸ - הרי זה מונה משעה שנדר⁵⁹. ומדברי סופרים⁶⁰, שניהג אסור פנימים שנהג בהן היתר⁶¹.

(55) וחשב. (56) שנדמה לו, שאותה לשון שקיבל עליו נזירות - אינה לשון נזירות. (57) דקדק רבינו לנקוט: ושתה יין, שאינה סותרת את נזירותו (ראה לקמן פ"ו, ה"א), אבל אם גילח, גילוחו סותר שלשים יום, ואפילו גילוחו באונס, כמבואר שם, וכן אם נטמא אפילו באונס - סותר הכל (שם ה"ג). (58) שיש בלשון קבלתו, לשון נזירות. (59) כל הימים שעבר בהם עולים לו לימי נזירותו (משנה בנזיר לא); שהרי אונס היה, שחשב שאינו נזיר, וכל זה מדין תורה. (60) החכמים, שהיו נקראים סופרים על שם שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל). ובירושלמי שקלים (פ"ה, ה"א) אמרו: "מה תלמוד-לומר סופרים (דברי הימים א, ב, נה)? אלא שעשו את התורה ספורות ספורות" מנין ומספר לכל הלכה, כגון: חמשה לא יתרומו: חמשה דברים חייבים בחלה. ועזרא הכהן היה נקרא סופר (עזרא ז, ו) "כשם שהיה סופר בדברי תורה (=מנהג אותיותיה), כך היה סופר בדברי חכמים" (ירוש' שם), למנות ההלכות כנ"ל. (61) ברייתא נזיר לב.

יד. ביצד? הרי שנדר שלשים יום, ונהג היתר בנדרו עשרה ימים, ונהג אסור עשרים יום, ולאחר השלשים שאל לחכם ואסר לו - הרי זה מונה עשרה ימים מיום ששאל, כנגד העשרה שנהג בהן היתר. ואם שתה או גלח או נטמא בעשרת ימים האלו - מפין אותו מפת מרדות⁶².

(62) על שמרד ועבר על דברי חכמים, אבל אינו לוקה מלקות ארבעים. שמן התורה, כבר הושלמה נזירותו והותר בכל. והשווה פירוש המשנה לרבינו, בנזיר שם: "לפי שהיה באותו הזמן (שנהג היתר) טועה, והיה סבור שלא חל עליו הנדר".

טו. במה דברים אמורים⁶³? בנזירות מועטת⁶⁴; אבל בנזירות מרבה - דיו שניהג שלשים יום בנזירות⁶⁵, אף על פי שעבר על נזירותו המרבה כל ימיו⁶⁶. ואם לא נהג אסור בעצמו - אין נזקקין לו כלל⁶⁷.

(63) שינהג איסור כמנין הימים שנהג בהם היתר. (64) שהיא בת שלשים יום. (65) נדרים כ. וכן בתוספתא שם פ"א, מ"א. (66) כגון שנזר מאה יום, וזילזל בכולם, דיו שינהג איסור שלשים יום בלבד. (67) אין החכמים נענים לו, להתיר לו את נדרו, אפילו אם מצא הנזיר פתח חרטה להתיר לו (נדרים כ.).

טז. כל בית דין שנזקקין לזה⁶⁸ וכיוצא בו⁶⁹, ומודיעין לאלו שמזלזלין בנדרים שאין חייבין מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. **כָּל אִסּוּרֵי גִפְן** ²³ **מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה** ²⁴. **פִּיּוֹד?**
הָרִי שְׁצָרְף עֲנָבִים לַחִים עִם יְבֵשִׁים אוֹ עִם בָּסֶר
וְחָרָץ וְזָג, וְאָכַל מִן הַתַּעֲרֵבֶת פְּזִית - לֹקָה. וְכֵן אִם
אָכַל מִן זֶה אַחֵר זֶה ²⁵ **עַד שְׁאָכַל מִן הַכָּל פְּזִית -**
לֹקָה ²⁶. **וְכֵן אִם שָׁתָה רְבִיעִית תַּעֲרֵבֶת יַיִן וְחָמֵץ -**
לֹקָה ²⁷.

(23) בדפוס רומי: הגפן. (24) משנה, נזיר לד, א.
(25) בהפסקות מועטות. (26) ובלבד שלא יהיה בין תחילת האכילה עד סופה יותר משיעור אכילת ג' ביצים, כמבואר בסמוך ה"ד, אבל אם יש מתחילת האכילה עד סופה יותר מכשיעור אכילת שלוש ביצים - אין האכילות מצטרפות (רדב"ז). כמו ששינוי בכריתות יב, ב: "עד שישהה מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס". והשווה הל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ח. (27) שנאמר: "מכל אשר יעשה מגפן היין - לימד על איסורי נזיר שהם מצטרפים זה עם זה" (נזיר לז:). ולענין הפסקות בשתייה: אם שהה מתחילה ועד סוף כדי שתיית רביעית (שתייה בנחת. כפירוש הרדב"ז שם) מצטרפות, ואם לאו אין מצטרפות, כלשון רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד ה"ט, והשווה שם פ"ד, ה"טז.

ד. **דָּבָר הַמֵּתֵר אֵינוֹ מִצְטָרְף לְדָבָר הָאִסּוּר** ²⁸ **בְּנִזִּיר. פִּיּוֹד?**
יַיִן שֶׁנִּתְעַרְבַּ בְּדִבְשׁ, אֵף עַל פִּי שְׂטָעַם הַכָּל טַעַם יַיִן, וְשָׁתָה מִן הַתַּעֲרֵבֶת, וְכֵן הַצְמוּקִין ²⁹ **שֶׁדִּרְסָן עִם הַגְּרוֹגְרוֹת, וְטַעַם הַכָּל טַעַם צְמוּקִין, וְאָכַל מִן הַתַּעֲרֵבֶת - אֵינוֹ לֹקָה; עַד שִׁיְהִי מִדְּבָר הָאִסּוּר בַּתַּעֲרֵבֶת פְּזִית בְּכִדִּי שְׁלֹשׁ בִּיצִים** ³⁰ **וְאָכַל כְּשֶׁלֶשׁ בִּיצִים** ³¹, **כְּשֶׁאָר הָאִסּוּרִין הַשְּׂוִים בְּכָל אֶדָם** ³², **כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת מֵאֲכָלוֹת אִסּוּרוֹת** ³³.

(28) להשלים לכשיעור, כזית או רביעית. (29) ענבים מיובשות. (30) שאם יאכל מהתערובת כשלש ביצים, אי-אפשר שלא יאכל כזית מן האיסור. (31) נמצא שאכל את האיסור בהפסקות, כזמן אכילת שלש ביצים, ומצטרפות האכילות לשיעור אחד, כמבואר לעיל אות כד, וכדברי רש"י בע"ז סז, א: "כיון שאינו שווה באכילתו משהתחיל לאכלו (את האיסור) עד שגמרו אלא כדי אכילת פרס - מצטרפת אכילתו, אבל אם אין בכדי אכילת פרס... הואיל ושווה באכילתו יותר מכדי אכילת פרס, הרי הן כשתי אכילות של שני ימים ואין לוקין". (32) כגון חלב ודם האסורים על הכל, בניגוד ליוצא מן הגפן, שאינו אסור אלא לנזיר בלבד. (33) פט"ו, ה"ג. ומקור ההלכה בנזיר לז, א. שאמרו שם: "וכל משרת ענבים לא ישתה - ליתן טעם (האיסור) כעיקר, שאם שרה ענבים במים ויש בהם טעם יין - חייב, ומכאן אתה דן לכל איסורים שבתורה". ולא כרבי עקיבא הדורש מכאן ל"היתר שמצטרף לאיסור", שאם אין באיסורי נזיר כשיעור והיתר משלים לכזית, שיהא חייב.

ה. **וְכֵן אִם שָׁתָה פִּיּוֹד, וְהִיָּה** ³⁴ **הָרְבִיעִית יַיִן בְּכִדִּי פָּרִס** ³⁵ **מִן הַפֶּת, וְאָכַל כִּדִּי פָּרִס, שֶׁנִּמְצָא שְׁאָכַל רְבִיעִית יַיִן - הָרִי זֶה לֹקָה** ³⁶. **וְעַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ**

נפש מת לא יבוא". (3) לגלח שער ראשו, ככתוב (שם ה) "תער לא יעבור על ראשו". וראה להלן הי"א. (4) ככתוב (שם, ד) "מכל אשר יעשה מגפן היין... לא יאכל". וכמבואר בסמוך ה"ב. (5) כגון חרצני הענבים וקליפותיהם, כמבואר בהלכה הבאה, וכן ענבים שהתלעו, כמבואר בנזיר לד, ב. (6) תאנים מיובשות. (7) שאינו יוצא מן הגפן. (8) שם, ג: "מיין ושכר יזיר". (9) משקה שיין מעורב בו כשיעור הנזכר בסמוך ה"ד. אולם לדברי אונקלוס (שם) שכר - הוא יין ישן. וכן מפרש רש"י שם. "שהיין משכר כשהוא ישן". וראוי להעיר שב"ספרי" שנינו: "רבי אלעזר הקפר אומר: יין - זה מזוג (במים), שכר - זה ח"י".

ב. **הַיּוֹצֵא מִן הַגִּפֶּן פִּיּוֹד? נִזִּיר שְׁאָכַל פְּזִית מִן הַפָּרִי, שֶׁהוּא עֲנָבִים, לַחִים אוֹ יְבֵשִׁים** ¹⁰ **אוֹ בָּסֶר** ¹¹, **אוֹ שְׁאָכַל פְּזִית מִפִּסְלֵת הַפָּרִי, שֶׁהִיא הַזִּגִּין, וְהִם הַקֶּלֶפָה הַחִיצוֹנָה** ¹², **אוֹ הַחֲרָצִים, וְהִם הַזִּגִּין הַפְּנִימִי** ¹³ **שֶׁזּוֹרְעִים אוֹתָן - הָרִי זֶה לֹקָה. וְכֵן אִם שָׁתָה רְבִיעִית** ¹⁴ **יַיִן** ¹⁵ **אוֹ אָכַל פְּזִית מִיַּין קָרוֹשׁ** ¹⁶, **שֶׁהוּא הַפָּרִי** ¹⁷, **אוֹ שָׁתָה רְבִיעִית חָמֵץ, שֶׁהוּא פִּסְלֵת הַפָּרִי** ¹⁸ - **הָרִי זֶה לֹקָה. אָכַל הָעֵלִין וְהַלּוּלָבִים** ¹⁹ **וְמִי גִפְנִים** ²⁰ **וְהַסְמָדִר** ²¹ - **הָרִי אֵלּוֹ מִתְּרִין לְנִזִּיר; שְׁאִינָן לֹא פָּרִי וְלֹא פִּסְלֵת פָּרִי, אֲלֹא מִן הָעֵץ הֵן נִחְשְׁבִין** ²².

(10) צמוקים. (11) ענבים שלא נתבשלו כל צרכם, כלשון הכתוב (ירמיה לא, כט) "האכל הבסר תקחינה שניו". (12) משנה, נזיר לד, ב. כדעת רבי יוסי האומר: "שלא תטעה, כזוג (פעמון) של בהמה, החיצון - זוג, והפנימי - עינבל". כך בענבים, החיצון נקרא זג. (13) ובכ"ת התימנים: "והם הפנימיים" ותיבת: הזגין איננה. ולדעת ה'מעשה רוקח' תיבת "הזגין" היא 'טעות סופר'. (14) רביעית הלוג, והיא מפורשת לעיל בהל' שבועות פ"ד, ה"ד. (15) משנה, שם: "עד שישתה רביעית יין", ובגמרא שם לח, א - אמרו: רביעית יין לנזיר - הלכה למשה מסיני. (16) שנחשב כאוכל, ושיעורו בכזית, וכן אמרו (שבת עז). לענין הוצאת יין בשבת מרשות לרשות: "יבש (נקרש) בכזית", והשווה הל' שבת פ"ח, ה"ב. (17) בניגוד לחומץ, שאינו אלא פסולת הפרי. (18) שהיין מתקלקל והופך לחומץ. (19) ענפי הגפן בעודם ירוקים ורכים. (20) "המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעים וחוחכים הגפן או הזמורות" (לשון רבינו בפירושו למשנה, ערלה פ"א, מ"ז). (21) ראשית הפרי בהתחלת התפתחותו לאחר שנשרו הפרחים מהעץ, ככתוב (שיר השירים ז, יג): "פרחה הגפן פתח הסמדר". ונזכר גם במשנה (ערלה פ"א, מ"ז) וב'ערוך' מגדיר: "סמדר - בין לבלוב לבוסר". (22) ערלה פ"א, מ"ז. ובנזיר לד, ב - דרשו: "מיין ושכר יזיר - פרט, מכל אשר יעשה מגפן היין - כלל, מחרצנים ועד זג - חזר ופרט, פרט וכלל ופרט, אין אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט מפורש פרי ופסולת פרי (= חומץ), אף כל פרי ופסולת פרי", ופירשו שם: "כל פרי" - לרבות בוסר, "כל פסולת פרי" - לרבות ענבים שהתלעו, ונתמעטו עלים ולולבים ומי גפנים, שאינם דומים לפרט.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְאֶחָת - מִשּׁוּם לֹא יִחַל דְּבָרוֹ⁴⁷. וְהוּא הִדִּין לְנִזְיָר שְׁגָלָה אוֹ נִטְמָא - שֶׁהוּא לֹקֵה שְׁתֵּים : אֶחָת - עַל הָאִסּוּר הַמִּיּוּחָד בּוֹ, וְאֶחָת - עַל הָאִסּוּר הַשָּׁוֶה בְּכָל הַנְּדָרִים, שֶׁהוּא לֹא יִחַל דְּבָרוֹ.

44) שאין לו עדיין טעם יין, אבל הוא נקרא בשם אחר: יין חדש. 45) ברייתא נזיר לח, ב. כי התורה אמרה: "וענבים לחים ויבשים (= צמוקים) לא יאכל - לחיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו, ומכאן אתה דן לכל איסורי נזיר, כל שהוא מין אחד והם שני שמות - חייב על זה בפני עצמו" וכו', לרבות יין חדש (= אפילו מין ענבים) וענבים, אע"פ שטעמם שוה, הואיל והם שני שמות - חייב שתיים. 46) שם, כי גם הנזירות נדר היא, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. אבל אינו לוקה מלקות שביעית, משום: "מכל אשר יעשה מגפן היין . . . לא יאכל" כי זהו "לאו שבכללות" שזה כולל הרבה דברים ואינו מפרש דבר מסוים, ואין לוקים על לאו שבכללות (שם כרבא, בניגוד לאביי). 47) שלוקין עליו, כמבואר בהל' נדרים פ"א, ה"ה.

ט. נְזִיר שֶׁשָּׁתָה רִבְעִיעִית יֵינן וּרְבִיעִית חֲמִיץ⁴⁸ - אֵינוֹ לֹקֵה אֲלָא אֶחָת; שְׁאִינוֹ חֵיב עַל הַיֵּינן בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְעַל הַחֲמִיץ בְּפָנֵי עֲצָמוֹ. שְׁאִין כְּתוּב: יֵינן לֹא יִשְׁתָּה וְחֲמִיץ לֹא יִשְׁתָּה, אֲלָא כָּךְ: חֲמִיץ יֵינן וְחֲמִיץ שֶׁכָּר לֹא יִשְׁתָּה. פְּלוּמִר: לֹא יִשְׁתָּה יֵינן וְלֹא דְבָר שְׁוֹתָעֵרֵב בּוֹ הַיֵּינן, וְהוּא הַשֶּׁכֶּר⁴⁹, וְאֶפְלוּ הַחֲמִיצוֹ. וְהוֹאִיל וְלֹא כָּפַל אֲלָא הַחֲמִיץ, שֶׁהוּא שֵׁם אֶחָד⁵⁰ - אֵינוֹ לֹקֵה עַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ וְעַל זֶה בְּפָנֵי עֲצָמוֹ⁵¹.

48) שהוא יין שנחמץ. 49) ראה לעיל ה"א. 50) בין שהוא חומץ יין, בין שהוא חומץ שכר, נקרא: חומץ סתם, ומין אחד ושם אחד הם, כמבואר בע"ז סו, א. 51) וכשם שאינו חייב שתיים על חומץ יין וחומץ שכר, שהוא שם אחד ומין אחד, כך אינו חייב שתיים על היין והחומץ אע"פ שהם שני שמות, הואיל ואינו מיוחד לאו בכל אחד מהם בפני עצמו (רדב"ז). אמנם אם ישתה חומץ בלבד - ילקה עליו. שבפירוש אמרה תורה: חומץ יין לא ישתה. והראב"ד חולק, ולדעתו יין וחומץ שני מינים ושני שמות הם, כמבואר בבבא-בבא-בבא צו, א - וחייב שתיים. אולם רבינו ב'ספר המצוות', לא-תעשה רו, הוכיח את דבריו מסוגיית הש"ס נזיר לח, ב. ששאלו שם: "והרי שייר יין וחומץ, מכאן אתה למד שאינו חייב על היין והחומץ שתיים, מפני שהחומץ אמנם נאסר בעבור עיקרו, שהוא היין, וכאילו אמר הכתוב, שאיסורו לא נסתלק ממנו (מהיין) בהפסדו (ע"פ 'ספר המצוות' מהדורת ר' חיים העליר ובהערותיו שם). והשווה 'ספר החינוך' מצוה שעב.

י. נְזִיר שֶׁהִיָּה שׁוֹתָה בַּיָּינן⁵² כֹּל הַיּוֹם כְּלוּ, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵיב לְשִׁמְיָם⁵³ עַל כָּל רִבְעִיעִית וּרְבִיעִית - אֵינוֹ לֹקֵה אֲלָא אֶחָת מִשּׁוּם יֵינן וְאֶחָת דְּלֹא יִחַל דְּבָרוֹ⁵⁴, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ⁵⁵. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל רִבְעִיעִית וּרְבִיעִית וְאֶמְרוּ לוֹ: אֵל תִּשְׁתָּה, אֵל תִּשְׁתָּה, וְהוּא

נֹאמַר בַּתּוֹרָה: וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים - לֹאֲסוֹר דְּבָר שְׁוֹתָעֵרֵב בּוֹ הַיֵּינן וְטַעְמוֹ כְּטַעַם הַיֵּינן³⁷. וְהוּא שִׁיחָה טַעְמוֹ וּמִמֶּשֶׁה³⁸, כִּשְׁאֵר אִסּוּרֵי מֵאֲכָלוֹת³⁹.

34) בכת"י התימנים: והיתה. 35) הוא חצי ככר, שיש בו כשש ביצים, נמצא חצי הככר, הנקרא: "פרס" יש בו כשלש ביצים (עירובין פב:) וכרבי יוחנן בן ברוקה, והשווה הל' טומאת צרעת פט"ז, ה"ו. 36) אע"פ ששתיים בהפסקה אינן מצטרפות אלא כדי שתיית רביעית, אבל כאן שהוא נהנה מן היין - דרך אכילה, עם אכילת הפת, דינו כמאכל, שהוא מצטרף בכדי אכילת פרס ('אור שמח'). 37) כגון ששרה ענבים במים, ויש בהם טעם יין (נזיר לז). וכמבואר לעיל אות לא). 38) שיהיה מן היין שנבלע בלחם, רביעית בכדי אכילת פרס. 39) כגון חלב הכליות, שנפל לתוך תבשיל הגריסין ונמות, והיה מן החלב כזית בכל שלש ביצים מן התערובת, ואכל מן הגריסין כשלש ביצים - לוקה, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ג. והמקור לזה, דברי רבי יוחנן בע"ז סז, א: "כל שטעמו וממשו אסור ולוקים עליו, וזהו כזית בכדי אכילת פרס". וראוי להעיר, ששיטת רש"י בע"ז סז, א ועוד, שאכילת פרס היא שיעור של ארבע ביצים, וזה תלוי במחלוקת התנאים בעירובין פב, ב. ראה לעיל אות לב.

ו. נִתְעַרְב יֵינן וְכִיּוֹצֵא בּוֹ בְּדִבְשׁ וְאִין שֵׁם טַעַם יֵינן - הָרִי זֶה מִתֵּר לְנִזְיָר. לֹא יִהְיֶה זֶה חֲמוֹר מִחֵלֶב וְדָם⁴⁰.

40) שהם בעונש כרת, ואם נתערבו בתבשיל ולא נמצא בו טעם האיסור - הרי התבשיל מותר, כמבואר בהל' מאכלות אסורות פט"ו, ה"ב.

ז. הָיָה בּוֹ טַעַם יֵינן וְאִין שֵׁם רִבְעִיעִית בְּכָדִי אֲכִילַת פֶּרֶס - הָרִי זֶה אִסּוּר מִדְּבָרֵי טוֹפְרִים⁴¹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ בְּהִלְכוֹת מֵאֲכָלוֹת אִסּוּרוֹת⁴², וּמִכֵּין אוֹתוֹ אִם אָכַל מִפֶּת מִרְדּוֹת⁴³.

41) מדברי חכמים, כדברי רבי יוחנן בע"ז סז, ב: "טעמו ולא ממשו - אסור ואין לוקים עליו". וסובר רבינו - אסור מדבריהם בלבד. 42) פט"ו, ה"ג. ובכת"י התימנים: כמו שביארנו באיסורי מאכלות. ולדעת הראב"ד, אם יש בו טעם יין, אפילו אם אין בו רביעית בכדי אכילת פרס, הרי זה אסור מן התורה, אלא שאין לוקים עליו. וראה ב'תוספות' חולין צח, ב דיבורה-המתחיל: רבא אמר. 43) שמרד ועבר על דברי חכמים, והיא כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך השעה, כדברי רבינו בפירושו למשנה, נזיר פ"ד, מ"ג.

ח. נְזִיר שֶׁאָכַל פְּזִית עֲנָבִים וּפְזִית חֶרֶץ וּפְזִית זָג וּפְזִית צְמוֹקִים וְשָׁתָה רִבְעִיעִית יֵינן, וְאֶפְלוּ סָחַט אֲשָׁפוּל וְשָׁתָה מִמֶּנּוּ⁴⁴ רִבְעִיעִית - הָרִי זֶה לֹקֵה חֲמִשׁ מִלְּקוּיֹת⁴⁵, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלֹא אֶחָד הוּא. וְלֹקֵה מִלְּקוּיֹת שְׁשִׁית מִשּׁוּם לֹא יִחַל דְּבָרוֹ, שֶׁהוּא שָׁוֶה בְּכָל הַנְּדָרִים⁴⁶. וְכֵן אִם אָכַל פְּזִית זָג אוֹ פְּזִית עֲנָבִים - לֹקֵה שְׁתֵּים: אֶחָת - מִשּׁוּם זָג אוֹ מִשּׁוּם עֲנָבִים,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(69) משנה, נזיר מב, א. וכבר נתבאר לעיל ה"י, שהוא חייב לשמים על גילוח כל שיערה ושערה. וכן כותב רבינו בפירושו למשנה, שם. (70) בכת"י התימנים: כל שיערה ושערה.

יד. נזיר חופף⁷¹ על שערו בידו וחוכך בצפרניו, ואם נפל שער - אינו חושש, שהרי אין פונתו להשיר ואפשר שלא ישיר⁷². אבל לא יסרק במסרק⁷³ ולא יחף באדמה⁷⁴, מפני שמשרת⁷⁵ את השער ודאי⁷⁶. ואם עשה כן - אינו לוקה⁷⁷.

(71) משפסף ומגרד. (72) משנה, שם. וכרבי שמעון האומר: דבר שאינו מתכוין מותר. השווה הל' שבת פ"א, ה"ה. (73) בגמרא שם אמרו: "כל הסורק, להסיר נימין (שערות) מודוללות מתכוין". ומפרש רש"י: הרי זה דבר מתכוין ואסור. וכתב הרדב"ז, שבכל זאת אינו לוקה, כיון שכבר נידלדלו קצת - אין כאן גילוח, אבל אסור לסרוק, כיון שעדיין לא נעקרו לגמרי. (74) מין מיני אדמה המשייר את השיער, ראה רע"ב למשנה שם. (75) ובכת"י התימנים: שמשיר. (76) ואע"פ שאינו מתכוין להשיר השיער, הואיל וידוע שאי אפשר לחוף באדמה ולא ישר השיער, אע"פ שאינו מתכוין לכך - אסור, השווה הל' שבת פ"א, ה"ו. (77) שהרי זה כמו העביר סם על ראשו, שאינו לוקה. כמבואר לעיל ה"ב ('מרכבת המשנה'). ויתכן שביטל בזה מצות עשה של: גדל פרע. כמבואר לעיל בהעברת סם.

טו. נזיר שנטמא למת טמאת שבעה⁷⁸, בין בטמאות שהוא מגלח עליהן⁷⁹, כמו שיתבאר⁸⁰, בין בטמאות שאינו מגלח עליהן⁸¹ - הרי זה לוקה⁸².

(78) שבעה ימים. (79) שמחוייב להתגלח עליהן תגלחת טומאה. (80) לקמן פ"ז, ה"ב. (81) כגון שנגע ברביעית דם מן המת, או בגולל ודופק, כמו שיתבאר שם ה"ו. (82) משום: לא יטמא להם במותם (במדבר ו, ז), כי אין זה ענין לתגלחת טומאה, המפורשת בפסוק אחר (שם, ט) "וכי ימות מת עליו . . . וגלח ראשו ביום טהרתו", שאינו מתגלח עד שיטמא מטומאות שהן מעצמו של מת, כלשון רבינו לקמן פ"ז ה"א, ובביאורנו שם. ואע"פ שכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ג, ה"ג: "לפיכך אני אומר, שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה - אינה דין תורה" - אין זה סותר מה שכתב כאן: "הרי זה לוקה", כי רבינו לשיטתו ב'ספר המצוות' שורש שני, שכל דבר שאינו מפורש בתורה, אע"פ שהוא נדרש באחת מ"ג מידות, נקרא 'מדברי סופרים' (ראה הל' אישות פ"א ה"ב, ובביאורנו שם אות ח). וכן כתב רבינו שם פ"ה, ה"ו: "אע"פ שהם דברי קבלה, אינם דין תורה, שהרי לא נתפרשו בתורה". וכתב הכסף משנה שם, שכוונת רבינו לומר, שמשפטם דין תורה, אלא שאינם מפורשים בתורה ('מעשה רוקח').

טז. נטמא למת פעמים הרבה, אף על פי שהוא חייב מלקות על כל אחת ואחת לשמים - אין בית דין מלקין אותו אלא אחת⁸³. ואם התרו בו על כל פעם ופעם, והוא מטמא - לוקה על כל אחת ואחת⁸⁴.

שותה - חייב על כל אחד ואחד⁵⁶. מדברי סופרים, שאסור לנזיר לעמד במושב שותי יין ויתרחק ממנו הרבה, שהרי מקשול לפניו⁵⁷. אמרו חכמים⁵⁸: סביב לכרם לא יקרב⁵⁹.

(52) בכת"י התימנים: שותה יין, וכן לשון המשנה בנזיר מב, א. (53) שהקב"ה מעניש אותו על כל רביעית ורביעית, שהיא עבירה בפני עצמה, כלשון רבינו בפירושו למשנה, שם. (54) שאין חיוב ללקות אלא אחר ההתראה. (55) לעיל ה"ח. (56) בדפוסים קדומים: אחת ואחת. וכן לשון המשנה, נזיר מב, א. (57) שמא ימשך אחריהם וישתה עמהם. (58) ע"ז נח, א. (59) שמא יאכל שם ענבים.

יא. נזיר שגלח שיערה אחת - לוקה⁶⁰, בין בתער בין בזוג⁶¹. והוא שקצצה מעקרה⁶² פניו תער⁶³. וכן אם תלשה בידו - לוקה⁶⁴. אחד המקלח ואחד המתגלח; שנתמר: תער לא יעבר על ראשו⁶⁵. ואם הניח ממנו כדי לכף ראשה לעקרה - אינו לוקה, שאין זה פניו תער⁶⁶.

(60) נזיר מ, א. וכן בתוספתא שם פ"ד, מ"ג. (61) במספרים. (62) סמוך לשרשה. (63) שמגלח מעיקרו. נזיר מ, א. (64) שם לט, ב. שנאמר: "לא יעבור על ראשו - לרבות כל המעבירים". (65) קרא בו: "לא יעבור" הוא, ולא יעביר לו אחר (שם מד.), שלשון "יעבור" מוסב על התער, שלא נתפרש כאן הפועל, ומשמע בין הוא בין אחר ('תורה תמימה'). וראה בהל' ע"ז פ"ב, ה"ז: "ואין המתגלח לוקה עד שיסייע". (66) נזיר לט, ב. אבל ביטל מצות עשה, שנאמר: גדל פרע שער ראשו, כמבואר בהלכה הבאה ('קריית ספר').

יב. העביר על ראשו סם⁶⁷ שמשיר את השער והשיר את השער - אינו לוקה⁶⁸, אלא בטל מצות עשה, שנתמר: גדל פרע שער ראשו.

(67) משחה. (68) נזיר מ, א. לענין מצות תגלחת הטהרה, והוא הדין לענין איסור גילוח, כשם שאינו יוצא בסם מצות גילוח, כך אינו עובר עליו באיסור גילוח ('תורה תמימה'). ואע"פ שאמרנו לעיל אות סא "לא יעבור - לרבות כל המעבירים", הכוונה כשהוא מעביר בידו, אבל הסם שאינו תולש ביד - אינו עובר עליו (רדב"ז). ובזית רענן מסביר, הואיל ואין השערות נושרות מיד בשעת המשיחה - אין דינה כתער. וב'ספר המצוות' עשה צב, מביא רבינו מקור ההלכה שבהעברת סם אינו עובר בלאו אלא ב'עשה' מ'מכילתא', והיא ב'ספרי' זוטא נשא פרק ו, א: "ואל יתן סמנים בעשה . . . מה שיירתי במצות עשה, החופף באדמה והנותן סמנין".

יג. נזיר שגלח כל ראשו - אינו לוקה משום התגלחת אלא אחת⁶⁹. ואם התרו בו על כל שער ושער⁷⁰ ואמרו לו: אל תגלח, אל תגלח, והוא מגלח - לוקה על כל אחת ואחת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

99) שלא ידע שמת נמצא באהל, או לא ידע שזהו בית הקברות. 100) שיצא, ולא יטמא נזור. 101) אע"פ שנכנס בשגגה, הרי זה לוקה על שהייתו, ואע"פ שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, והשהייה אין בה מעשה - כבר חידש ה'מגיד משנה' בהל' שכירות פ"ג ה"ב, שכל לאו שישנו במעשה, אפילו במקרה שאין בו מעשה - לוקים עליו, והרי סתם נזיר שנטמא הוא לאו שיש בו מעשה, כגון הכניסה לאהל המת, לפיכך אפילו כשנכנס בשגגה ושהה - לוקה עליו (הגהות ר"ב רנשבורג לנזיר יז.). 102) שהיא כדי לקרוא: "ויכרעו אפים ארצה על הרצפה, וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים-ב ז, ג), כמבואר בשבועות טז, ב. ובהל' ביאת המקדש פ"ג, הכ"ג. 103) שנכנס למקדש כשהוא טהור ונטמא שם, כמבואר בשבועות יד, ב. יז, א. וכן בהל' ביאת המקדש פ"ג, הכ"א-כג, אבל טמא שנכנס למקדש, חייב על כניסתו אפילו לא שהה שם, כמבואר שם הכ"א. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א - בעיית רב אשי שם, אלא שרב אשי דן בנטמא בבית הקברות באונס, כגון שנכנס בשידה ובא חבירו ופרע את הגג מעליה שלא מדעתו, ורבינו משה דין השוגג לדין האונס, ששניהם פטורים הם, ואם שהה בשניהם אחרי ההתראה - לוקה, כדין נטמא במקדש ולא קפץ ויצא (רדב"ז). וראה לקמן פ"ו ה"ט, ובביאורנו שם.

כ. המטמא את הנזיר¹⁰⁴: אם היה הנזיר מזיד - הנזיר לוקה, וזה שטמאו עובר משום ולפני עור לא תתן מכשל¹⁰⁵; ואם היה הנזיר שוגג, וזה שטמאו מזיד - אין אחד מהם לוקה¹⁰⁶. ולמה לא לוקה המטמא את הנזיר¹⁰⁷? לפי שנאמר: וטמא את ראש נזיר¹⁰⁸ - אינו לוקה עד שטמא עצמו מדעתו¹⁰⁹.

104) באחת מטומאות המת המנויות לקמן פ"ז, ה"ב-ח. 105) וכגון שהייתה הטומאה במקום שהנזיר עצמו לא היה יכול ליגע בה, אבל אם הנזיר עצמו היה יכול להגיע אליה, אין מטמא זה אלא מסייע בלבד, ואע"פ שאסור לסייע ידי עוברי עברה, אינו עובר משום: ולפני עור וכו' (רדב"ז). והשווה ע"ז ו, ב. ובין כך ובין כך אינו לוקה על: ולפני עור וכו', לפי שהוא כולל דברים הרבה. ואין לוקים על לאו שבכללות, כמבואר בהל' סנהדרין פ"ח, ה"ב-ג. 106) שכבר נתבאר, שאין לוקים משום: ולפני עור וכו'. 107) כשם שלוקה המגלח את הנזיר, לעיל הי"א. 108) ולא נאמר: וטמא לו ראש נזור. 109) נזיר מד, א. ומכאן למדנו שהמגלח את הנזיר אע"פ שהיה הנזיר שוגג - לוקה המגלח, שעבר על "תער לא יעבור על ראשו", על-כל-פנים (רדב"ז). וראה בביאורנו לעיל אות סב.

כא. נזיר טהור שטמא עצמו - לוקה אף משום לא תאחר לשלמו, שהרי אחר נזירות טהרה¹¹⁰ ועשה מעשה¹¹¹. וכן אם נדר¹¹² בבית הקברות - לוקה אף משום לא תאחר¹¹³. ה'א למדת, שהנזיר שטמא עצמו - לוקה ארבע מלקיות: משום לא וטמא, ומשום לא יחל דברו¹¹⁴, ומשום לא תאחר לשלמו,

83) שאין מלקות בית-דין בלי התראה על כל פעם ופעם. 84) משנה, נזיר מב, א. והשווה לעיל ה"י.

יז. במה דברים אמורים⁸⁵? בשנטמא⁸⁶ ופרש, וחזר ונגע⁸⁷ או נשא או האהיל⁸⁸; אבל אם היה נוגע במת, ועדין המת בידו, ונגע במת אחר - אינו חייב אלא אחת, אף על פי שהתירו בו על כל נגיעה ונגיעה, שהרי מחלל ועומד⁸⁹.

85) שאם התרו בו, לוקה על כל אחת. 86) במת. 87) במת. 88) עליו, ראה לקמן פ"ז ה"ה, שאע"פ שכבר טמא הוא מנגיעתו הקודמת, נוספה לו טומאה בנגיעתו השניה, שבשעה שנוגע במת, אדם שני הנוגע בו יטמא שבעת ימים - וזוהי הנקראת 'טומאה בחיבורין', אבל משפירש מן המת ונגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב (נזיר מב: וב'תוספות' שם ד"ה: לא קשיא). 89) מנגיעתו הראשונה, והתורה אמרה (ויקרא כא, ד) "לא יטמא בעל (= כהן) בעמיו להחלו" - מי שאינו מחולל, מוזהר על הטומאה. יצא זה שהוא מחולל ועומד. והוא-הדין לנזיר, שהם למדים זה מזה (שם וב'תוספות' דיבור-המתחיל: איתביה אביי).

יח. נזיר שנקנס לבית ושהה שם עד שמת שם המת⁹⁰, או שנקנס לאהל המת בשדה⁹¹ תכה ומגדל⁹² ובא חברו ופרע גג התכה מעליו מדעתו⁹³ - הרי זה לוקה שתיים: אחת - משום לא יבא⁹⁴, ואחת - משום לא וטמא⁹⁵; שהרי טמא וביאה באין כאחת⁹⁶. אבל אם נקנס בדרך - טמא וקודמת לביאתו; ששעתי שיקניס חטמו או אצבעות רגליו נטמא⁹⁷, ואינו חייב משום ביאה עד שיבא פלו⁹⁸.

90) ובכת"י התימנים: מת. 91) מין ארון, או מרכבה עשויה כמין ארון. "שדה ושדות" (קהלת ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נזיר, עגלות צב, ובלשון גמרא יש: שידה תיבה ומגדל". 92) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. 93) מרצונו ובהסכמתו, כי שלא מדעתו, הרי הוא אנוס ופטור. 94) "על נפש מת לא יבוא". 95) "לא יטמא להם במותם". 96) ונתחלל בשתייהן כאחת (נזיר מג.) והשווה הל' אבל פ"ג, ה"ו. 97) שאהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו חוטמו או אצבעותיו נגעו בטומאה (נזיר שם, וב'תוספות' ד"ה: בבית נמי). 98) נמצא שהוא מחולל ועומד משעת טומאה, ואין איסור "לא יבוא" חל עליו (שם). וב'תורת כהנים' (ויקרא יד, מו) אמרו: "והבא אל הבית - כשיכנס ראשו ורובו", שביאה במקצת - אין שמה ביאה. והשווה הל' ביאת מקדש פ"ג, הי"ח.

יט. נקנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה⁹⁹, ואחר שגודע לו התירו בו¹⁰⁰, ולא קפץ ויצא אלא עמד שם - הרי זה לוקה¹⁰¹. והוא שיששה שם פדי השתחויה¹⁰², כמו טמא שנקנס למקדש¹⁰³.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טמאיהו עובדי פוככים ומזלות פאנס¹¹ - סתר הפל¹², ומגלח תגלחת טמאה¹³, ומביא קרבנות טמאה¹⁴, ומתחיל למנות ימי נזירות; שנאמר: והימים הראשנים יפלו. ואפלו נטמא ביום מלאת ימי נזרו¹⁵ בסוף היום - סתר הפל¹⁶.

11) וכן אמרו נזיר שנטמא מביא קרבנות על הזדון כשוגג, שנאמר "וכי ימות מת עליו בפתע פתאום" - פתע, זה שוגג וכן הוא אומר: ואם בפתע בלא איבה הדפו, פתאום - זה אונס. 12) ואפילו מה שמנה קודם בטל. 13) כשיטהר. 14) ביום השמיני לטומאתו. 15) ביום השלושים לנזירות סתם, או ביום האחרון לנזירות מרובה. 16) משנה בנזיר טז. "הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל" ולא כרבי אליעזר האומר שם: אינו סותר אלא שלושים.

ד. נטמא אחר יום מלאת¹⁷, שהוא יום הבאת קרבנות טהרה אלו לא נטמא - סותר שלשים בלבד¹⁸. וכיצד יעשה? מביא קרבנות טמאה כשיטהר, ומגלח תגלחת טמאה¹⁹, ומתחיל למנות נזירות שלשים יום, ומגלח תגלחת טהרה, ומביא קרבנות טהרה. ואם נטמא אחר שנזרק עליו אחד מן הדמים²⁰ - אינו סותר כלום²¹, אלא יביא שאר קרבנות טהרה שלו כשיטהר²².

17) ביום הראשון שלאחר מלאת ימי נזרו. 18) ואפילו נדר מאה יום ונטמא ביום מאה ואחד אינו סותר אלא שלושים יום. שגזרו יום מאה ואחד שהוא יום תגלחת והבאת קרבנותיו משום יום מאה. ומכל מקום לא החמירו עליו לעשותו כיום מאה, שהוא סותר את הכל, וגזרו שיסותר סתם נזירות, שהיא שלושים יום בלבד. 19) ויש להעיר, שלקמן הלכה י"א כותב רבינו, שמגלח שער ראשו בשביעי ומביא קרבנותיו בשמיני, הרי שתגלחתו קודמת להבאת קרבנותיו. 20) מקרבנותיו. 21) ובגמרא אמרו: "ואחר ישתה הנזיר יין - אחר מעשה יחידי", אחר זריקת דם קרבן אחד מקרבנותיו, נמצא שקודם שנטמא היה מותר כבר באיסורי נזיר, וכאילו שלמה נזירותו. 22) ואותו קרבן שהביא בטהרה לא יחזור ויביאנו.

ה. נטמא ביום שלאחריו²³, שהוא יום שראוי לגדל שער, או גלח אחר מלאת - הרי זה אינו סותר כלום²⁴, אף על פי שעדיין לא גלח, שהרי שלמה הנזירות וכל שננטפל לה²⁵.

23) אחרי יום הבאת קרבנותיו, כגון ביום שלושים ושניים לנזירות סתם, או ביום מאה ושניים כשקיבל עליו נזירות מאה יום. 24) נזיר יד: "נטמא ביום גידול שער רב אמר אינו סותר" ומפרש רבינו: יום גידול שער יום שאחרי יום הבאת קרבנותיו. 25) הוא יום הבאת קרבנותיו, שהוא יום אחרי מלאת.

ו. נטמא ביום שנדר או בשני - אינו סותר, אלא משלים עליהם אחר שביא קרבנו²⁶; שנאמר:

ומשום לא יבוא, אם היתה ביאה וטמאה פאחת, כמו שבארנו¹¹⁵.

110) שבגלל טומאתו אינו יכול למנות ימי נזירות טהרה עד אשר יטהר (גדרים ד.). 111) שטמא עצמו. 112) בנזירות. ובכת"י התימנים, וכן בדפוס רומי: אם נזר. 113) שהרי הוא מאחר נזירותו עד אשר יטהר (גדרים שם). ואין זה לאו שאין בו מעשה, כי מה שאינו יוצא משם, חשוב מעשה (תוספות' נזיר יז, א דיבור' המתחיל אילימא). וראה לעיל בביאורנו אות צז. 114) השווה לעיל פ"א, ה"ב. וכן אמרו בגדרים ג, ב: "לעבור עליו בשתים". 115) לעיל ה"ח. שכל לאוין אלו, שמות מיוחדים הם. ובנוגע לנדר בבית הקברות, ראה לקמן פ"ו, ה"ח.

~ יום שלישי כ"ח מנחם-אב ~

פרק ששי

1) נזיר שגילח שערו הריהו סותר שלשים יום מימי נזרו, נזיר שנטמא סותר הכל, נדר בנזיר והוא טמא מת או שהוא בבית הקברות, סדר תגלחת טומאה, נזיר שגילח תגלחת טהרה ונודע לו שנטמא טומאת התהום.

א. נזיר ששטה יין ואכל יוצא מן הגפן אפלו ימים רבים - אינו סותר מימי נזירותו אפלו יום אחד². וכן אם גלח מעוט שער ראשו, בין בשוגג בין במזיד³. נתגלח רב ראשו, בין בתער בין בעין תער⁴, ולא נשאר מן השערות פדי לכף ראשו לעקרו⁵, בין בזדון בין בשגגה, אפלו גלח והיה לסטים⁶ באנס - הרי זה סותר שלשים יום עד שיהיה לו פצע⁷, ואחר כך מתחיל למנות⁸.

2) שנאמר "והימים הראשונים יפלו כי טמא נזרו" - טומאה סותרת ואין היין סותר. 3) "לסותר אינו סותר אלא ברוב ראשו" וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל לסותר, שזוהי הלכה (=למשה מסיני) בנזיר, שלא מצינו בה טעם. 4) כגון מספריים הגוזזים את השיער סמוך לעיקרו. 5) כי אם נשאר מהם כדי לכוף ראשם לעיקרם אינו סותר. 6) גזלנים. 7) גידול שיער בן שלושים יום. 8) ממקום שפסק, בין בנזירות מועטת (שהיא של שלושים יום) בין בנזירות מרובה.

ב. כיצד? נדר נזירות מאה יום, ולאחר עשרים יום נתגלח רב ראשו - הרי זה שוהה שלשים יום עד שירבה שער ראשו, ואחר השלשים יום מונה שמונים יום תשלום ימי נזירותו. וכל אותן השלשים יום כל דקדוקי נזירות עליו, אלא שאין עולין לו מן המניין¹⁰.

9) שאסור לו לשחות יין ולהיטמא למת. 10) ועליו להשלים נזירותו ממקום שפסק.

ג. נזיר שננטמא, בין בזדון בין בשגגה, ואפלו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הואיל ואינו מביא קרבן טומאה. (46) אבל על טומאת בית הקברות אינו מגלח. (47) הואיל ונטמא טרם שנזר אינו מביא קרבן טומאה, וכל שאינו מביא קרבן טומאה אינו מגלח תגלחת טומאה.

ט. נכנס לשם בשדה תבה ומגדל⁴⁸, ובא חברו ופרע עליו את המעזיבה⁴⁹ ונטמא, אף על פי ששעה שם - אינו לוקה⁵⁰, אבל מכין אותו מפת מידות⁵¹ אם שעה.

(48) והם מפסיקים בינו לבין הטומאה, ונזר שם. (49) הגג. ושלא מדעתו. (50) ואפילו התרו בו, הואיל וכשקיבל עליו הנזירות, בהיתר הייתה, שהרי השדה הייתה סגורה, יתכן, שאפילו שהה אינו לוקה ואין לדמות שהיית חוץ (=בנזיר), לפני (=נטמא במקדש ושהה שם), שהוא חייב, כי אולי אין ללמוד חוץ מפנים. (51) שאפילו אם מלקות מן התורה אין כאן, אבל איסור מדרבנן יש כאן, ששהה בטומאה, ולוקה על שמרד בדברי חכמים.

י. יצא⁵² מבית הקברות ושעה ימים⁵³ וחזר ונכנס - אין אותן הימים עולין⁵⁴. יצא והזה וטבל⁵⁵ וטהר, ומנה ימים מנזירותו⁵⁶, וחזר לבית הקברות - אותן הימים שמנה עולין⁵⁷. ואפילו נכנס ביום שמני שלו⁵⁸ - הרי השביעי שלו עולה לו מן המנין⁵⁹. ואם נטמא שם אחר שנכנס באחת מן הטמאות שהנזיר מגלח עליהן - מביא קרבן טמאה⁶⁰, וסותר הימים הקודמין⁶¹, ומגלח תגלחת טמאה⁶².

(52) זה שנדר בנזיר בהיותו בבית הקברות. (53) ולא היה וטבל. (54) כיוון שלא טהר בינתיים הכול טומאה אחת היא, ואפילו יטמא אחרי כן בטומאה שהנזיר מגלח עליה, אינו מגלח ואינו מביא קרבן הואיל ולא טהר בינתיים. (55) כדין כל טמא הטעון הזאה וטבילה. (56) לשם נזירות טהרה, לקיים נדרו שנדר בבית הקברות. (57) כי טומאת בית הקברות אף על פי שהיא מטמאה את הנזיר שבעה ימים, אין היא סותרת את הימים הקודמים, והם עולים לו מן המנין, לכשיצא מבית הקברות ויטהר וישלים עליהם. אבל זה ברור, שימי טומאתו בהיותו בבית הקברות אינם עולים לו. (58) לצאתו מבית הקברות והתחיל להיטהר.

(59) וכשיטהר לא יצטרך להשלים אלא עשרים ותשעה יום, נוסף על יום השביעי, שנחשב כיום אחד למניינו. בניגוד לנזיר טהור שנטמא, שאינו מתחיל למנות מניינו אלא מיום השמיני והלאה. ואף על פי שנזיר זה טהור שנטמא הוא, שהרי מנה מקצת ימים אחרי שנטהר, ונטמא אחר כך, - הואיל ועיקר נזירותו קיבל בטומאה, נקרא: טמא שטהר, שדינו להתחיל מניינו מיום השביעי. (60) והחידוש הוא: אף שקדמה לו טומאת בית הקברות, והרי הוא מחולל ועומד, בכל זאת חלה עליו הטומאה השנייה, החמורה לחייבו קרבן ותגלחת, הואיל והספיק כבר להתחיל נזירות בטהרה. (61) על כרחנו שהספיק כבר למנות שני ימים בטהרה ונכנס לבית הקברות בתשיעי, כי אם נכנס בשמיני

והימים הראשונים יפלו - עד שיהיו שם שני ימים ראשונים²⁷. לפיכך²⁸, אם נטמא משלישי והלאה - סותר כל הקודמין²⁹.

(26) כשיטהר מטומאתו, ביום השמיני לטומאתו. (27) "הריני נזיר מאה יום ונטמא בתחילת מאה, יכול יהא סותר? תלמוד לומר: והימים הראשונים יפלו, עד שיהיו לו ימים ראשונים וזה אין לו ראשונים". ולדעת התוספות: כשנטמא ביום ראשון אינו מביא קרבן טומאה כלל, אלא מונה שבעה ימים, וביום השמיני הוא חוזר ומונה להשלים ימי נזירותו. (28) הואיל ולא הקפיד הכתוב אלא על שני ימים הראשונים. (29) ואחרי שיטהר מתחיל למנות מניין חדש. ואפילו אם נטמא בסוף ימי נזירותו הרי זה סותר, ואין אומרים: והימים הראשונים יפלו - מכלל שיש אחרונים, וזה אין לו אחרונים. אלא הלכה כחכמים בזה, שאפילו נטמא ביום מלאת סותר הכל ואין צורך ב"מים אחרונים".

ז. נדר בנזיר והוא טמא מת³⁰ - חלה עליו נזירות³¹; ואם נטמא פעם אחרת³² או שנה יין או גלח³³ - לוקה³⁴. ואם שעה בטמאתו כמה ימים - אין עולין³⁵ עד שיהיה³⁶ שלישי ושביעי וטבל בשביעי³⁷. ויום שביעי שלו עולה לו ממנין נזירות לזה שנדר והוא טמא³⁸. אבל נזיר טהור שנטמא³⁹ - אינו מתחיל למנות⁴⁰ אלא מיום השמיני והלאה⁴¹.

(30) לפני קבלת נזירותו. (31) וכשיטהר מטומאתו עליו לנהוג נזירות בטהרה, ללא קבלת נזירות פעם שנייה. (32) בהיותו טמא. (33) בימי טומאתו. (34) הואיל וחלה עליו נזירות. (35) למנין נזירות טהרה שיתחיל אחר כך. (36) במי אפר פרה אדומה. (37) לטומאתו, כדין כל טמא מת הטעון הזאה וטבילה. (38) שמתחיל למנות נזירותו מיום שביעי אחרי שהיה וטבל, לפי שאינו מביא שום קרבן על טומאתו אין לו לחכות ליום השמיני, יום הבאת הקרבנות. (39) אחרי שמנה שני ימים לנזירותו. (40) נזירות הטהרה. (41) שבו הוא מביא קרבנותיו על טומאתו, ואינו מתחיל למנות נזירותו אלא אחרי הבאת קרבן חטאתו. והטעם, שטמא שנזר אינו מביא קרבן על טומאתו, מפורש שם שנאמר "וכי ימות מת עליו ... וטמא ראש נזרו" - בטהור שנטמא הכתוב מדבר, ולא בטמא שנזר.

ח. מי שנדר והוא בבית הקברות - נזירות חלה עליו⁴². ואפילו שעה שם כמה ימים - אין עולין⁴³. ולוקה על שהייתו שם⁴⁴. ואם התרו בו שלא יזיר שם - אינו מגלח⁴⁵ שערו כשיצא משם. ואם נטמא שם בבית הקברות באחת מן הטמאות שהנזיר מגלח עליהן⁴⁶ - אינו מגלח ואינו מביא קרבן טמאה⁴⁷.

(42) אף על פי שהוא טמא. (43) למנין נזירותו. (44) אם שהה כדי שיעור השתחויה. ובוודאי כשהתרו בו: אל תשהה, שאם אין התראה אין מלקות. (45) תגלחת טומאה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם לקברו כנ"ל. בניגוד לנזיר טהור שמצוה לכתחילה להשליך שערו תחת דוד השלמים.

טו. נזיר שנטמא טמאות הרבה, בין שהתרו בו על כל אחת ואחת ובין שלא התרו בו על כל אחת ואחת - אינו מביא על טמאותיו אלא קרבן אחד.⁷⁶ במה דברים אמורים? שנטמא פעם שניה קדם שביא קרבנות טמאה הראשונה.⁷⁷ ואף על פי שנתאחר במה ימים אחר טהרתו קדם הבאת חטאתו.⁷⁸ ונטמא באותן הימים.⁷⁹ - אינו מביא אלא קרבן אחד.⁸⁰ אבל אם נטמא וטהר.⁸¹ והביא חטאתו.⁸² ונטמא פעם שניה אחר שהביא חטאתו, אף על פי שעדיין לא הביא אשמו ועולתו - חיב בקרבנות אחרות.⁸³

(76) והדבר ברור, שאין התראה מועילה כלום. (77) שהם חטאת ועולה ואשם. (78) שהוא ביום השמיני. (79) טרם שהביא חטאתו. (80) שכל עוד שלא הביא חטאתו אינו מתחיל למנות נזירות טהרה. נמצאו כל טומאותיו כאילו הן טומאה אחת ארוכה, הואיל ועדיין לא יצא לשעה הראויה למניין נזירות טהרה. (81) הזה וטבל. (82) אחרי שהעריב שמשו. (83) שמשחביא חטאתו, חלה עליו נזירות טהרה, וכשנטמא אז הרי היא טומאה חדשה אחרי שנטהר.

טז. נזיר שגלח תגלחת טהרה, ואחר כך נודע שנטמא היה בתוך ימי נזרו: אם בטמאה ידועה.⁸⁴ נטמא - סתר הכל, ומביא קרבנות טמאה, ומגלח תגלחת טמאה, ומונה נזירות אחרת, ומביא קרבנות טהרה; ואם בטמאת התהום נטמא.⁸⁵ - אינו סותר. ודבר זה הלכה מפי הקבלה.⁸⁶

(84) שאפשר שהייתה ידועה לאדם אחר בשעה שנטמא. (85) שבמקום שעבר היה קבר התהום, ולא הכיר בו אדם מעולם. (86) "אין זה לקוח מהסברא, ואין לו ראייה. אלא הלכה למשה מסיני".

יז. ואם עד שלא נזרק עליו אחד מן הדמים נודע שהוא טמא, בין בטמאה ידועה בין בטמאת התהום - סותר הכל.⁸⁷ נודע לו אחר שזרק אחד מן הדמים,⁸⁸ אף על פי שלא גלח, הואיל ונטמא שאינה ידועה היא - אינו סותר.⁹⁰

(87) מן הקרבנות. (88) שכל שלא נזרק עליו אחד מן הדמים עדיין כל דקדוק נזירות עליו והרי זה כאילו נטמא בתוך מלאת ימי נזרו. (89) ואז הותר לשתות ביין ולהיטמא למתים ואפילו לא גילח עדיין. (90) שאפילו נטמא באותה שעה אינו סותר. זה הכלל: נודע לו לפני הדבר המעכבו סותר, לאחר הדבר המעכבו אינו סותר אלא בטומאה ידועה. כי כך נתקבלה ההלכה מסיני.

יח. אי זו היא טמאת התהום? כל שאין אדם מכירה אפילו בסוף העולם.⁹¹ ולא אמרו טמאת

אין לו אלא יום אחד טהור, וכבר פסק רבינו לעיל הלכה ו, שאם נטמא ביום השני למניינו, אינו סותר כלל. (62) שכל אלו השלושה כאחד הם, ודין אחד להם.

יא. תגלחת טמאה ביצד היא? הנזיר שנטמא באחת מן הטמאות שהוא מגלח עליהן - הרי זה מזה עליו בשלישי ובשביעי, ומגלח שער ראשו בשביעי, וטובל בשביעי אחר ההזהה בדרך כל טמאי מת.⁶³ ומעריב שמשו.⁶⁴ ומביא קרבנותיו בשמיני, והן שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת, וכבש בן שנתו לאשם, וסותר כל הימים הקודמין ומתחיל למנות נזירותו.⁶⁵ ואם גלח בשמיני - מביא קרבנותיו בו ביום.⁶⁶

(63) הטעונים טבילה לאחר ההזאה. (64) אחרי הטבילה, שטבילתו היא לפני שקיעת החמה. (65) מיום השמיני והלאה. (66) ואין הנזיר טעון טבילה אחר גילוחו ביום השמיני, שטבילתו ביום השביעי עלתה לו. בניגוד למצוה שגילח בשמיני, שטעון טבילה לאחר גילוחו, וממילא הוא טעון הערב שמש, ומביא קרבנו ביום התשיעי.

יב. מאימתי מתחיל למנות? משביא חטאתו. אבל עולתו ואשמו אין מעצבין אותו מלמנות.⁶⁷

(67) שעולה דורון היא, ואינה מעכבת, ואשם - נאמר בו: "והזיר לה" את ימי נזרו - והביא כבש בן שנתו לאשם" הקדים "והזיר" ל"והביא" לומר לך שאין אשמו מעכבו. אבל החטאת, נאמר בה "וכיפר עליו ... וקידש את ראשו" מתחילה יכפר, ואחרי כן יקדש.

יג. הרי שהזהה בשלישי ובשביעי ולא טבל,⁶⁸ ונתאחר במה ימים - כשיטבל יעריב שמשו ויביא קרבנותיו למחר. טבל והעריב שמשו ואחר קרבנותיו - אינו מתחיל למנות עד שביא חטאתו; אבל עולתו ואשמו אין מעצבין אותו, כמו שבארנו.

(68) אחר ההזאה.

יד. כשמגלח הנזיר תגלחת טמאה - אינו צריך לגלח על פתח המקדש.⁶⁹ ולא להשליך שעריו על האש.⁷⁰ ובין שגלח במדינה.⁷¹ או במקדש - שעריו אסור בהנאה,⁷² וטעון קבורה.⁷³ ואפרו.⁷⁴ אסור באפר כל הנקברים. והמגלח במקדש, אם השליכן תחת דוד האשם - יצא.⁷⁵

(69) כדרך שנזיר טהור מגלח. (70) שתחת דוד האשם. (71) בירושלים. וידוע פירוש של רבינו שכל ערי ישראל נקראות: מדינה. (72) שנאמר "וקידש את ראשו" - הרי הוא כקדש ואסור בהנאה. (73) שלא יהנו ממנו. (74) אם שרפוהו. (75) ובתוספתא נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר בלכתחילה, אבל בדיעבד, אם השליכו תחת הדוד, הכול מודים, שיצא, ולכתחילה אין צורך לשורפו תחת הדוד כי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אבות הטומאות פרק י"ד, הלכה ג' כותב רבינו: "ולא אמרו ספק טומאה צפה טהור אלא לשרץ בלבד".

פרק שביעי

(1) טומאות מן המת, שאין הנזיר מגלח עליהן ואינו סותר את נזרו, נזיר שנצטרע אם ימי הסגרו עולים לו מן המניין, שהנזיר מיטמא למת מצוה ואינו שותה יין מצוה, שהנזיר מותר להתגלח תגלחת מצוה למרות שיש בו עשה ולא-תעשה.

א. יש טמאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן ולא סותר את הקודמין², ואף על פי שנטמא בהן טמאת שבעה³. לפי שלא נאמר בו: וכי יטמא לנפש, אלא: וכי ימות מת עליו - עד שייטמא מטמאות שהן מעצמו של מת⁴, ואחר כך⁵ יביא קרבנות טמאה, ויגלח תגלחת טמאה, ויפלו כל הימים הראשונים.

(2) ראה לעיל פ"ו, ה"א. (3) שדינו להיות טמא על ידן שבעה ימים, וכמבואר להלן ה"ז. (4) כגון בשרו או עצמותיו, המנויות להלן ה"ב, ולא ארץ העמים, או גולל ודופק, או נוגע בכלים הנגועים במת, המנויות להלן ה"ר-ה. והשווה 'תוספות' נזיר נד. דיבור-המתחיל וכלים. (5) כלומר, רק אז.

ב. ואילו טמאות מן המת שהנזיר מגלח עליהן: על הגפיל, ואפילו לא נתקשרו אבריו בגדיין⁶. ועל פזית מבשר המת, ועל פזית נצל⁷. ועל עצמות שהן רב מנן העצמות⁸, אף על פי שאין בהן רבע הקב⁹. ועל עצמות שהן רב בננו של מת¹⁰, ואף על פי שאין בהן רבע הקב. ועל חצי קב עצמות¹¹, אף על פי שאין בהן לא רב בננו ולא רב מננו. וכל העצמות יהיו משל מת אחד, ולא משני מתים¹². ועל השדרה¹³ הבאה ממת אחד. ועל הגלגלת של מת אחד¹⁴. ועל אבר מן המת הבא ממת אחד¹⁵, ועל אבר מן החי מאדם אחד, שיש עליהן בשר שראוי לעלות בו ארוכה בפי¹⁶. ועל חצי לג¹⁷ דם הבא ממת אחד¹⁸. ועל מלא חפנים רקב המת¹⁹. אי זהו נצל? זה בשר המת שנמנח ונעשה לחה סרוחה²⁰.

(6) שכל אבריו נוצרים, ועדיין אין עליו כזית בשר (נזיר ג). וברש"י לחולין פט: "והשווה הל' טומאת מת פ"ב, ה"א: "שנאמר הנוגע במת לכל נפש אדם". (7) ליחה סרוחה היוצאת מבשר המת שנימוח. נצל - לשון הפרשה, כמו (בראשית לא, ט) "ויצל אלוקים את מקנה אביכם" (רש"י לנזיר ג.). (8) של אברי האדם, והם: קכ"ה איברים, שהם הרוב של רמ"ח איבריו. (9) אבל אם אין בהם רוב מנין העצמות, אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, כמבואר בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ט, ובכל זאת אין הנזיר מגלח עליהן עד שיהא בהן חצי קב, כמבואר להלן ה"ו. (10) כגון שתי שוקיים וירך אחת (נזיר ג.). (11) משנה נזיר

התהום אלא למת פלבד⁹²; אכל הרוג - לא, שהרי יודע בו זה שהרגו⁹³.

(91) כתהום הזו שהיא עמוקה ונעלמה מאיתנו עד אין שיעור. (92) שנמצא טמון בקרקע, ואפשר שאף אחד לא הרגיש במותו, או שנפל לקבר ומת. ואין אחד יודע. (93) הרוצח. וכל שהכיר בה אחד, הרי זו טומאה ידועה. וכתב הרדב"ז: צריך שיהא ניכר, שהוא הרוג בידי אדם, אבל אם היה הרוג מיד חיה רעה או שהכישו נחש ומת, הרי לא הכיר בו אדם, והרי זו טומאת התהום.

יט. נמצא המת גלוי⁹⁴ - אין זו טמאת התהום⁹⁵. נמצא משקע בקרקעות מערה והמים על גביו⁹⁶ - הרי זו טמאת התהום, שאינה ידועה⁹⁷. היה טמון בתבן או בצירורות⁹⁸ - הרי זו טמאת התהום; במים, באפלה ובנקיקי הסלעים⁹⁹ - אינה טמאת התהום¹⁰⁰.

(94) כגון שהיה הנזיר במערה, ונמצא מת צף על פי המערה, ספק נטמא בו, ספק לא נטמא, כגון שהייתה המערה פתוחה מלמעלה ואינו מאהיל עליה. (95) הואיל ונמצא במקום, שאפשר שיראוהו בני אדם. (96) וירד הנזיר לטבול שם מטומאה אחרת, שאינה טומאת מת. (97) אף על פי שבוודאי נטמא, לא הייתה הטומאה ידועה לשום אדם. (98) אפשר שלא הכיר בו אדם מעולם, שהרי תבן יכול להתגלגל עליו על ידי רוח, וצרויות עשויים להתגלגל ממקום למקום. (99) סדקים, חגוים. (100) הואיל והם חלולים יכול אדם להציץ בהם ואינה מכוסה, שאפשר שאדם הסתכל והכיר בו.

כ. נזיר שנטמא במת, וירד וטבל¹⁰¹ במערה, והביא קרבנות טמאה, ומנה נזירות וגלח תגלחת טהרה, ואחר כך נודע שמת היה משקע בקרקעות המערה כשירד לטבל, אף על פי שהיא טמאה שאינה ידועה - סתר הפל: מפני שהחזק לטמאה¹⁰², וחזקת הטמא טמא עד שיטהר ודאי¹⁰³. ירד להקר¹⁰⁴ - הרי זה טהור, עד שידע שנגע¹⁰⁵. נמצא המת צף על פני המים¹⁰⁶ - הרי זה בחזקת טמא¹⁰⁷; שחזקתו שנגע בזה שהוא צף¹⁰⁸.

(101) ביום השביעי לטומאתו. (102) כשירד למערה היה טמא וודאי. (103) ולא אמרו טומאת התהום טהורה בנזיר, אלא כשהיה הנזיר בחזקת טהור. (104) שלא היה טמא למת כלל אלא ירד להצטנן מחומו. (105) ואם נודע שנגע, הרי זה טמא מת, אלא שאינו סותר ימי נזירותו הואיל ונודע לו לאחר שנזרק אחד מן הדמים, וטומאת התהום היא. (106) וספק נטמא בו ספק לא נטמא. (107) שספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא ואפילו ירד להקר הרי זה טמא. ואין זו טומאת התהום, שהרי נמצאה במקום שאפשר שיראוהו בני אדם, והואיל ו"טומאה ידועה" היא, אפילו נודע לו לאחר זריקת הדמים, סתר הכול. (108) שספק טומאה צפה על פני המים טהורה לענין שרץ. ובהלכות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עד שירקב מאליו. טחן את המת והניח עפרו עד שהרקב פלו³¹, או [שהרקב] מקצתו פשהו חי ומת והרקב הכל - הרי זה ספק³²; ואם נטמא לרקב זה - הרי זה ספק טמא³³. וכן אם נטמא ברבע³⁴ עצמות הפאין מהשדרה או מן הגלגלת באהל³⁵ - הרי זה ספק טמא³⁶.

(27) "נעשו גלגלים (=תערובת) זה לזה" (נזיר נא.). (28) הרי זה כמי שנקבר בכסותו, שרקבונם נעשה לו תערובת, ואין לו תורת רקב (שם). (29) בעיה שם, שנפשטה בדרך אם תמצא לומר, כיון שסוף העובר לצאת (אילו היתה חיה) הרי הוא כגוף פרוש ונבדל. וכבר נתבאר, שרקב שני מתים אינו מטמא. וכדאי להעיר, שבגמרא שם אמרו: שני מתים שנקברו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, והרקיבו ועמדו על מלוא תרודו רקב, רקבם טמא (אף-על-פי שלא נשאר מכל אחד אלא חצי תרודו, כיון שכל אחד נקבר יחידי, יש להם דין רקב - תוספות שם), וזהו שהדגיש רבינו כאן: קברו שני מתים כאחד, שדווקא באופן זה אין הרקב מטמא. (30) שם עמ' ב. אין זה רקב אלא עפר טחינתו. (31) ספק, שמא צריך שירקב כביריתו, כמו שהיה ללא כל שינוי. (32) שם. ספק, אם מה שהרקב כשהוא חי יש לו תורת רקב. או נאמר, הואיל והוא מת לפנינו, הרי זה כהרקב כולו כשהוא מת. (33) ולא יכול להביא קרבן על טומאתו, כי שמא טהור הוא, ואסור לו להכניס חולין לעזרה. (34) רובע הקב, והקב ארבעה לוגין. (35) שהאהיל הנזיר עליהן, או שהיה הנזיר והן באהל אחד, כמבואר בסמוך ה"ה. (36) שם נב: כי אע"פ שבדרך כלל אין הנזיר מגלח, אלא על חצי קב עצמות - בשדרה וגולגולת, הואיל והן חמורות, שמטמאות כמו שהן, ראה לעיל ה"ב, אולי גם רובע עצמות מהן הנזיר מגלח עליהן. וכל זה לענין טומאת אהל, אבל לענין מגען ומשאן, אפילו על עצם כשעורה, הרי הוא מגלח, כמבואר בסמוך ה"ו. וראוי להעיר, שבגמרא שם נא. נשאר עוד הרבה בעיות בענינים אלו בחיקו, ורבינו השמיטן, מפני שאינן מצויות ונדירות מאד (רדב"ז). וב"לחם משנה" הקשה למה לא הזכיר רבינו, שאין רקב אלא הבא מן הבשר ומן הגידים ומן העצמות, כמבואר בנזיר נא. אבל רבינו כבר הזכיר (לעיל ה"ד) "ויהיה כולו שלם", וממילא יש בו בשר וגידים ועצמות (מרכבת המשנה).

ה. כל אלו השתים עשרה טמאות שמינינו³⁷, אם נגע נזיר באחת מהן או נשא, או האהיל³⁸ הנזיר עליה או האהיל³⁹ הטמאה על הנזיר⁴⁰, או היה הנזיר ואחת מטמאות אלו באהל אחד⁴¹ - הרי זה מגלח תגלחת טמאה, ומביא קרבן טמאה, וסותר את הפל⁴². חוץ מן הרקב, שאינו מטמא במגע; שאי אפשר שיגע בכלו, שהרי אינו גוף אחד⁴³. אבל אם נשא או נטמא באהל - מגלח.

(37) למעלה ה"ב. (38) סיכך בגופו עליה. (39) בדפ' רומי, וכן בכת"י התימנים: האהילה. (40) שהטמאה סיככה על

מט: (12) אהלות פ"ב, מ"ו, וכחכמים. וראה נזיר נב. (13) מערכת חוליות העוברות לאורך הגב שבאדם. (14) משנה נזיר מט: "על השדרה ועל הגולגולת", אלא שבגמרא שם נב. נסתפקו אם כוונת המשנה לשדרה וגולגולת יחד, או כל אחת מהן מטמאה, ורבינו סובר, מכיון ששמאי אמר (שם עמ' ב) "עצם אחד מן השדרה או מן הגולגולת", הרי שאין צורך בשתייהן. ואע"פ שהגמרא שם דוחה: "שונה שמאי שמחמיר" - מכיון שאין אנו מוצאים שום מחלוקת מפורשת בזה, עלינו לומר, שזוהי דיעה מוסכמת על הכל (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס, בהל' טומאת מת פ"ב, ה"ח). וכתב רבינו בפירושו למשנה, אהלות פ"ב, מ"א, שדרה וגולגולת אע"פ שאין בהן בשר מטמאות באהל, לפי שצורת אדם ניכרת בהן, ככתוב: "בעצם אדם" עצם שניכר בו, שהוא של אדם. (15) ולא משני מתים, כגון הזרוע או השוק, שיש בה שתי עצמות, והאחת ממת אחד, והאחת ממת שני, ונקראות אבר אחד (רש"י נזיר נב.). (16) כל שאילו היה האבר מחובר באדם חי, היה יכול לעלות ארוכה (=רפואה) ע"י אותו בשר, והוא פחות מכזית (משנה נזיר מט:). ובגמרא שם נג: דרשו: "בחלל חרב או במת" (במדבר יט, טז) - אבר שהבדילתו החרב מן החי, הרי הוא כמת. (17) שתי רביעיות, ואע"פ שגם רביעית אחת מטמאה באהל, הלכה למשה מסיני, שאין הנזיר מגלח אלא על חצי לוג (שם מט: ובתוספות). (18) שם נב. וכחכמים. (19) גופו של מת, שכלה לחותו ונעשה כמין עפר, משנה שם מט: "תרודו (=כף) רקב" ובגמרא שם נ: אמר רבי יוחנן, מלוא חפניו. (20) נזיר נב, ובהל' טומאת מת פ"ב, ה"א כותב רבינו: "והוא שתקרוש אותה הליחה, שאם קרשה בידוע שהיא מבשרו, ואם לא קרשה אינה מטמאה, שמא כיחו וניעו (רוק הפה וליחת הגרון) הוא" וזה ע"פ הגמרא בנזיר שם.

ג. ואין רקב המת מטמא עד שירקב ערם פארון של שיש²¹, ויהיה פלו שלם²². חסר ממנו אבר, או שנקבר בכסותו²³ או פארון של עץ²⁴ או בשל מתכת²⁵ - אין לו רקב. ולא אמרו רקב אלא למת בלבד, להוציא הרוג, שהרי חסר דמו²⁶.

(21) שאינו נשחק ואינו נרקב, וכל הרקב הוא מגופו של מת בלבד (נזיר נא.). (22) שם עמ' ב. (23) לפי שכסותו נרקבת עמו, נעשית לו תערובת. והלכה למשה מסיני, שאין רקב המת מטמא, אלא הבא מן המת עצמו בלא כל תערובת (שם עמ' א). (24) כנ"ל. (25) שדרכה להעלות חלודה, ותתערב עם המת (הל' טומאת מת ג, ד). ומתוך שאמרו שם נא. "בארון של שיש", למד רבינו למעט של מתכת, ובהל' טומאת מת שם, כותב רבינו: "בארון של שיש או של זכוכית וכיוצא בהן". (26) נדה כז: וכבר נתבאר, שלא אמרו רקב אלא למת שלם.

ד. קברו שני מתים כאחד²⁷, או שגזזו שעריו או צפרניו וקברום עמם²⁸, או אשה עברה שמתה ונקברה ועברה במעיה - אין הרקב שלהם מטמא²⁹. וכן אם טחן המת עד שנעשה רקב - אינו מטמא³⁰,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לאהלות פ"ח, מ"ב) וגם אלה אינם מביאים הטומאה, מפני שאין ברחבם טפח (תוספות יו"ט לאהלות שם, וראה בנדה נז. וסח:). (54) שתחת המיטה או הגמל, יש כזית מן המת והנזיר עמו (תוספתא אהלות פ"ט, מ"א) ואין כריסו של הגמל נידון כאהל, שאינו עשוי להגן, וכדברי רבינו בהל' טומאת מת פ"ט, ה"ו "שכל אלו ההלכות האמורות בטומאת אהלים הנעשים מן האדם או מן הבהמה או מן הכלים הכל מדברי סופרים... ולפיכך אין הנזיר מגלה עליהם". ובירושלמי נזיר פ"ז, ה"ג מונה מיטה וגמל בין אלה, שאינם נעשים אהל ואין הנזיר מגלה עליהם, וראה סוכה כא. "אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל". (55) ראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות ט. (56) אבל אין הנזיר מגלה עליה, הלכה למשה מסיני (משנה בנזיר נד. ובתוספות שם מט: דיבור-המתחיל ועל חצי לוג). (57) כיסוי ארון המת. (58) צדי הארון, שהכיסוי דופק עליו. (59) אהלות פ"ב, מ"ד, שנאמר: וכל אשר יגע על פני השדה - לרבות גולל ודופק, אשר יגע - משום מגע הוא מטמא ולא משום משא (רע"ב שם). וכתב רבינו שם: ויקראו צדי הקבר "דופקים" להיותם דוחקים המת (לשון "ודפקום יום אחד", בראשית לג, יג) ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר. (60) כדי להעלות ארוכה (נזיר נג:). כרבי יוחנן. ועל-כרחיך שאין בו עצם כשעורה, שאם יש בו עצם כשעורה הרי הנזיר מגלה לפחות על מגעו ועל משאו (תוספות שם). וראה לעיל ה"ב, ובביאורנו אות יד.

ז. אף על פי ש**בכל אלו הוא טמא טמאת שבעה ומזה בשלישי ובשביעי** - אינו מגלה תגלחת טמאה ולא מביא קרבנות ולא סותר את הקודמין. אבל כל ימי הטמאה אין עולין לו ממנן ימי נזירותו⁶¹.

(61) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד", הרי שימי טומאתו לא עלו לו למנן.

ח. נגע באהל המת⁶² או בכלים הנוגעים במת⁶³ - אינו מזה בשלישי ובשביעי⁶⁴. ויראה לי, שדין זה מיוחד בנזיר; אבל כל אדם שנטמא בכלי⁶⁵ טמאת שבעה - יזה בשלישי ובשביעי, כמו שייבאר בהלכות טמאת מת⁶⁶. וכן יראה לי, שזה שאינו⁶⁷ מזה בשלישי ובשביעי אם נגע בכלים, כדי שיעלו לו ימי טמאתו בכלים ממנן ימי נזירותו⁶⁸.

(62) שם נד. "ואהל", ומפרש רבינו שם: שנגע באהל המת. (63) שהם מטמאים כמת עצמו, והנוגע בהם טמא טומאת שבעה, שנאמר (במדבר יט, טז) "בחלל חרב או במת", חרב הרי זה כחלל (נזיר נג:). וכתב רבינו בהל' טומאת מת פ"ה, ה"ג: "מפי השמועה למדו, שהחרב כמת, והוא-הדין לשאר כלים בין כלי מתכות, בין כלי שטף ובגדים, הרי הוא אומר (שם לא, יט) "כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תחטאו ביום השלישי וביום השביעי" וכי תעלה על דעתך, שזה ירה חץ והרג, או זרק אבן והרג, נטמא שבעת ימים? אלא הורג נפש בחרב וכיוצא בה, מפני שנטמא בנגיעתו בכלי שהרג בו,

הנזיר, כגון שהוא עמד תחתיה. (41) והגג מאהיל על שניהם. (42) משנה נזיר מט: (43) גוש אחד, וכן שנינו באהלות פ"ב, מ"ב "מלוא תרווד רקב שגבלו במים, אינו חיבור לטומאה". וכתב רבינו בפירושו שם: "לפי שחלקיו נבדלים קצתם מקצתם, והלישה לא תשימהו גוף אחד, כמו שאמרו (שבת יח:). אפר לאו בר גיבול הוא".

ו. וכן נזיר שנגע בעצם המת, אפילו עצם פשעורה, או נשא - הרי זה מגלח עליו, ומביא קרבנות טמאה, וסותר את הקודמים⁴⁴. ואין עצם פשעורה מטמא באהל⁴⁵. אבל נטמא באחת משנים עשר דברים הללו⁴⁶: בגוש ארץ העובדי פוכבים ומזלות⁴⁷, או בשדה שנחרש קבר בתוכה⁴⁸, שהן מטמאין במגע ובמשא⁴⁹; או שהאהיל עליו ועל⁵⁰ הפריגים⁵¹ היוצאים מן האילנות⁵², או הפירות היוצאות מן הגדר⁵³, או משה או גמל⁵⁴ וכיוצא בו; או שנטמא באהל רבע עצמות שאין בהן לא רב בנני⁵⁵ ולא רב מנני; או שנטמא ברביעית דם מן המת, שהיא מטמא במגע ובמשא ובאהל⁵⁶; או שנטמא בגולל⁵⁷ או בדופק⁵⁸, שהן מטמאין במגע ובאהל⁵⁹; או שנטמא באבן מן החי או באבן מן המת שאין עליהן פשר פראוי⁶⁰ - הרי זה אינו סותר.

(44) משנה נזיר מט: (45) אהלות פ"ב, מ"ג, שנאמר (במדבר יט, יד) "אדם כי ימות באהל" צריך שיהיה היכר בעצם, שהיא של אדם. וכן כל עצם שאין עליון דמיון אנושי (הכוונה לשדרה וגולגולת שחסרו. תוספות יו"ט שם), וכן הכתוב אומר (שם טז) "או בעצם אדם" (רע"ב שם ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"א, מ"ח). ובדפוס רומי, וכן בכת"י התימנים הנוסח: "ואין עצם אחד מטמא באהל", ובצדק, שהרי בהל' טומאת מת פ"ב, ה"י כותב רבינו: "היה עצם אחד אפילו יש בו רובע (=הקב) הרי זה מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל" וראה נזיר נג. בדברי שמאי שם. (46) המנויים להלן. (47) ובדפוסים קדומים: ארץ העמים. וכל חוץ לארץ נקראת כך, וגזרו טומאה על עפר הבא מחוץ לארץ, שיהא מטמא במגע ובמשא. וכתב רבינו בפירושו למשנה (אהלות פ"ב, מ"ג) "שהם להתרשלותם עם המתים, וקוברים אותם בכל מקום, שפטנו על ארצותם בזאת הטומאה - וזה בגזירה מדרבנן... לפי שאנו נאמר שיהיה בכל חלק מעפרה עצם כשעורה". (48) ונשברו עצמות המת ונידושו בכל השדה עד מאה אמה. (49) משנה שם, וכן בנזיר נד. (50) טעות סופר יש כאן, רצ"ל: "כשהאהילו עליו ועל כזית מן המת שריגים היוצאים" וכו', וכן בהל' טומאת מת פ"ט, ה"ו (מעשה רב, להבי בצלאל הכהן מוילנה). (51) ענפים. (52) שהענפים רחוקים זה מזה, ואין בכל אחד מהם שיעור טפח להביא את הטומאה על ידו, ומן התורה טהור הוא, שאין זה אהל. וחכמים גזרו טומאה בהולך תחתיהם (נזיר נד: ובתוספות שם, וכן רבינו בהל' טומאת מת פ"ג, ה"ב). (53) אבנים או עצים בולטים ממנו. פירות - לשון גדל פרע (רע"ב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מג.) "לא יטמא להם במותם (במדבר ו, ז) - במותם אינו מיטמא, אבל מיטמא בנגיעתם ובוזבתם", והשווה הל' טומאת אוכלין פ"ט ה"ט. (82) היה נזיר ונצטרע, ובימי צרעתו נטמא למת. (83) שכשיתרפא מצרעתו, עליו להשלים נזירותו על הימים שמנה מקודם, כמבואר לעיל ה"ט ובביאורנו אות עב. (84) לצרעתו, לא היה סותר את הקודמים בגלל צרעתו בלבד, נזיר יד: כרבי יוחנן, אבל ריש לקיש אומר שם: "אינו סותר (=את הקודמים), צרעת לחוד ונזירות לחוד", הואיל ואין ימי צרעתו עולים לו למנין נזירותו, דינו משונה מסתם נזיר, ואין טומאתו במת סותרת כלום. וראה לקמן פ"י, הי"ב-יג.

יא. הנזיר מתר בטמאת מת מצוה⁸⁵ ובתגלחת מצוה⁸⁶, ואסור ביין המצוה ביין הרשות. כיצד? מי ששפצע שישתה היום יין, שהרי מצוה עליו לשותות⁸⁷, ואחר כך נדר בנזיר - חלה נזירות על השבועה ואסור ביין⁸⁸. ואין צריך לומר שהוא אסור ביין קדוש והבדלה, שאינו אלא מדברי סופרים⁸⁹.

(85) מבואר להלן הי"ב. (86) מבואר להלן ה"ט-ו. (87) מחמת שבועתו. (88) נזיר ד. שנאמר (שם, ג) "מיין ושכר יזיר", והוא מיותר, שהלא נאמר מכל אשר יעשה מגפן היין - לרבות יין מצוה כיון הרשות, וכפירוש התוספות שם, וכן שם מד. (89) שאע"פ שאמרו (פסחים קו.) "זכור את יום השבת לקדשו - זכרהו על היין" - אין זה אלא אסמכתא בלבד, שקידוש היום כשלעצמו הוא מן התורה, והיין אינו אלא מדברי חכמים (תוספות נזיר ד. דיבור-המתחיל מאי היא, וכן בפסחים שם) והשווה הל' שבת פרק כט ה"א, ה"ו.

יב. וכיצד הוא מתר בטמאת מת מצוה? היה מהלך בדרך ופגע במת שאין שם מי שיקברנו - הרי זה מטמא⁹⁰ לו וקוברו. ודברים אלו דברי קבלה הן⁹¹.

(90) מותר לו להטמא, אבל בכל זאת הוא סותר נזירותו ומביא קרבן טומאה (קריית ספר). (91) משנה בנזיר מז, ובגמרא שם מח. דרשו: לאביו ולאמו... לא יטמא (במדבר ו, ז) מה תלמוד לומר? והלא כבר נאמר (שם ו) "על נפש מת לא יבוא" - אלא לאביו ולאמו אינו מיטמא, אבל מיטמא הוא למת מצוה, וזהו מה שכתב רבינו: "דברי קבלה", כלומר, שכך בא מדרש זה בקבלה, כדברי רבינו בפירושו שם פ"ו, מ"ה, וראה בתוספות-יו"ט שם.

יג. נזיר וכהן שפגעו במת מצוה - יטמא נזיר, אף על פי שהוא סותר הימים הראשונים ומביא קרבן טמאה, ואל יטמא כהן. שוה⁹² קדשתו קדשת שעה⁹³, ואפילו היה נזיר עולם⁹⁴, והפכה קדשתו קדשת עולם⁹⁵.

(92) הנזיר. (93) למשך ימי נזירותו בלבד. (94) שאמר: הריני נזיר לעולם (ראה לעיל פ"ג, הי"א), בכל זאת סתם נזירות אינה אלא שלשים יום (תוספות לנזיר מז). ולדעת ה"לחם משנה" כוונת רבינו, שהנזיר, נזר בחייו אחרי

שהרי נגע הכלי במת". (64) אבל הוא טמא שבעה ימים. (65) שנגעו במת. (66) פ"ה, ה"ג. ולדעת הראב"ד שם, אין זה אלא בכלי מתכות או בחיבורין ואפילו בשאר כלים. חיבורים - שנגע האדם בכלים, בשעה שהכלים היו מחוברים למת. (67) בדפוסים קדומים: שזה שאינו. (68) שאילו היה צריך הזאה, לא היו ימי טומאתו עולים לו למנין נזירותו. והמקור לדברי רבינו, שאין הנזיר מזה על כלים שנגעו במת, הוא לשון סוגיית הש"ס בנזיר נד: שהתפלאו שם, כלים הנוגעים במת, הנוגע בהם בר הזאה הוא? ועל-כרחך שזה דין מיוחד בנזיר, כי בשאר כל אדם, ודאי שטעון הזאה, וכשיטת רבינו בהל' טומאת מת כנ"ל. והראב"ד סובר, שאין משם ראייה, כי המשנה עוסקת בכלי עץ ושלם בחיבורין, וכשנגעו במת אינם כמת, אלא אב הטומאה בלבד, והנוגע בהם אינו טמא שבעה ואינו טעון הזאה, בין נזיר בין שאר כל אדם, ולפיכך מתפלאה הגמרא שם: "כלים בני הזאה הם?" (לחם-משנה).

ט. נזיר ששפצע והחליט⁶⁹ - כל ימי חלוטו⁷⁰ ושבעת ימי ספירו⁷¹ שסופר אחר שישתה לצרעתו⁷¹ בין תגלחת ראשונה⁷² לשניה⁷³ אין עולין לו מימי נזירותו⁷⁴. אבל ימי הסגר⁷⁵ - עולין לו⁷⁶. וכן אם זב בשורו, בין איש בין אשה - כל ימי זיבתו⁷⁷ עולין להן, אף על פי שהן טמאין⁷⁸. ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא⁷⁹.

(69) שנגמר דינו שהוא טמא, "וטמאו הכהן" (ויקרא יג, יא) מתרגם יונתן "ויחלטנייה כהנא". (70) שהוא טמא בהחלט. (71) כשנרפא נגע הצרעת. (72) שהיא ביום טהרתו, שנאמר בו (ויקרא יד, ח) "וגלה את כל שערו". (73) שהיא ביום השביעי לטהרתו, ככתוב שם ט. (74) משנה בנזיר נד: "ומתחיל ומונה מיד". משמע מזה, שימי חלוטו וספרו אינם מן המנין, אבל אינם סותרים את הקודמים. ולאחר שהשלים ימי ספרו, משלים נזירותו על מנין הימים, שמנה קודם טומאתו (שם). (75) בתחילה כשהכהן ראה את הנגע, ועדיין לא החליט לטמאו מסגירו לשבעת ימים, לראות אם יפשה הנגע, ככתוב שם יג, ד"ח. (76) למנין נזירותו (משנה שם). ובגמרא שם נו: אמרו - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז, ה"ג. (77) שהם טמאים, ככתוב שם טו, ב, כה. (78) הואיל ואינם טעונים תגלחת. וכנ"ל. (79) משנה שם נד: "באמת אמרו, ימי הזב והזבה וכו'". וכל "באמת אמרו" - הלכה היא למשה מסיני, כמבואר בירושלמי שם פ"ז ה"ג.

י. אין צריך לומר, שאם נטמא הנזיר בשאר טמאות⁸⁰ - שימי טמאתו עולין לו, ואינו סותר פלום⁸¹. נטמא במת בתוך ימי צרעתו⁸² - סותר את כל הקודמין, שהרי בנזירותו עומד⁸³ ואף על פי שהוא טמא⁸⁴.

(80) כגון נבילה או שרץ. שהן קלות מטומאת זיבה, ואין טומאתו שבעה ימים אלא טומאת ערב בלבד. (81) שאין איסור לנזיר להטמא אלא למת בלבד, כמו שאמרו (נזיר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שנולד, ואין קדושתו קדושת עולם - בעוד שהכהן קדושתו מיום שנולד. (95) משעה שנולד ועד יום מותו (משנה בנזיר מז). ועוד הברל יש ביניהם, שהנזיר ישנו בשאלה, וקדושתו ניתרת ע"י שאלה לחכם (ראה לעיל פ"ב, ה"א) וקדושתו כהן אינה בטלה עולמית (לחם-משנה).

יד. פָּגַעוּ בּוֹ שְׁנֵי נְזִירִים, אֶחָד נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְאֶחָד נְזִיר מֵאָה יוֹם - יִטְמָא נְזִיר שְׁלֹשִׁים⁹⁶. הִיָּה אֶחָד נְזִיר לְזִמְן קָצוֹב⁹⁷ וְהַשְׁנִי נְזִיר עוֹלָם - יִטְמָא הַנְּזִיר לְזִמְן קָצוֹב; שְׁנֵי נְזִירִים עוֹלָם קִדְּשָׁתוּ חֲמוּמָה מְזֵה⁹⁸.

(96) שקדושתו מועטת מקדושת נזיר מאה (ירושלמי נזיר פ"ז, סוף ה"א). (97) אפילו לאלף שנה (ראה לעיל פ"ג, ה"א). (98) ירושלמי שם, שנזיר עולם אם הכביד שער, מיקל בתער בכל שנים-עשר חודש ומביא קרבנו, וזוהי קדושתו, בעוד שנזיר לזמן קצוב אינו מגלח עד סוף ימי נזרו, ואינו מביא איפוא שום קרבן טהרה תוך ימי קצבת נזירותו, ראה לעיל פ"ג, ה"ב. וגם סתם נזירות קצובה, אינה לכל ימי חייו, שלרוב היא לזמן קצר בלבד, ולפיכך קדושתה קלה מנזיר עולם (רדב"ז).

פָּרָק שְׁמִינִי

(1) תגלחת טהרה וסדר הבאת קרבנות הנזיר, דין נזיר ממורט, ותגלחת פסולה כיצד יעשה, תגלחת הבן על קרבנות אביו הנזיר, הריני נזיר ועלי לגלח נזיר ושמע חברו ואמר ואני ועלי לגלח נזיר, כיצד יעשו.

א. תגלחת הטהרה כיצד היא? כשיגמר הנזיר ימי נזירותו² מביא שלש בהמות: כבש לעולה, וכבשה לחטאת, ואיל לשלמים³. הביא שלשתן ולא פָּרַשׁ⁴ - הראויה לחטאת⁵ תקרב⁶ חטאת, והראויה לשלמים⁷ - שלמים, והראויה לעולה⁸ - עולה. ומביא עם איל השלמים ששה עשרונות⁹ ושני שלישי עשרון סלת. אופה מהן עשרים חלה¹⁰: עשר חלות מצות¹¹, ועשרה ריקיקי¹² מצות. ומוֹשֵׁחַ העֲשָׂרִים¹³ בריבועית שָׁמֶן. ושֶׁעוֹר זה¹⁴ הלכה למשה מסיני¹⁵. ומביא העֲשָׂרִים בכלי אחד¹⁶.

(2) ראה לעיל פ"ד, ה"א. (3) ככתוב בתורה (במדבר ו, יד). וכתב הרמב"ן שם יא: "טעם החטאת . . . כי האיש הזה חוטא בנפשו במלאת הנזירות, כי הוא עתה נזיר מקדושתו ועבודת ה', וראוי היה לו שישיר לעולם ויעמוד כל ימיו נזיר וקדוש לאלקיו . . . והנה הוא צריך כפרה בשובו להטמא בתאוות העולם". (4) איזו לחטאת ואיזו לעולה, אע"פ שכל הקרבנות צריך שיקראו להם הבעלים שם. (5) הכבשה. (6) בכת"י התימנים: תיקרב. (7) האיל. (8) הכבש, הואיל ואמר: הרי אלו לנזירותי, הרי זה כאילו קרא שם לכל אחד ואחד (משנה, נזיר מה. וברע"ב שם). ואע"פ שכבשה ראויה גם לשלמים, ככתוב בתורה (ויקרא ג, יז) - בקרבנות נזיר, אין הכבשה ראויה אלא לחטאת ('תוספות יו"ט'). (9) העשרון - הוא עשירית האיפה (במדבר כח, ה), והאיפה שלש סאין, והסאה ששה קבים, כמבואר בהל' עירובין פ"א, ה"ג. נמצא, העשרון: שני קבים פחות חומש (הל' ביכורים פ"ו, ה"ט). (10) נמצאת כל חלה היא שלישית העשרון. (11) שהן בלולות בשמן כשעדיין הן סולת. (12) הרקיק אינו בלול בשמן אלא

טו. וכיצד הוא מתר בתגלחת מצוה? נזיר שִׁנְצָטָרַע, וְנִרְפָּא מִצָּרְעָתוֹ בְּתוֹךְ יָמֵי נְזִירוֹת - הָרִי זֶה מְגַלַּח כָּל שְׁעָרוֹ. שֶׁהָרִי תִגְלַחְתּוּ⁹⁹ מִצוֹת יַעֲשֶׂה, שְׁנֵי אֲמָר בְּמִצְרָע: וְגִלַּח אֶת כָּל שְׁעָרוֹ וְגוּמָר; וְכָל מְקוֹם שִׁאֲתָה מוֹצֵא מִצוֹת יַעֲשֶׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה¹⁰⁰: אִם יָכוֹל לָקִים אֶת שְׁנֵיהֶם¹⁰¹ - מוֹטָב, וְאִם לֹא¹⁰² - יָבֹא יַעֲשֶׂה וְיִדְחָה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה. וְהָלֹא נְזִיר שֶׁגִּלַּח בְּיָמֵי נְזָרוֹ עָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה וְיַעֲשֶׂה, שְׁנֵי אֲמָר: קִדְּשׁ יְהִיָּה גְדֹל פָּרַע שְׁעָרָא¹⁰³, וְכָכָל מְקוֹם אֵין יַעֲשֶׂה דוּחָה לֹא תַעֲשֶׂה וְיַעֲשֶׂה¹⁰⁴, וְלָמָּה דוּחָה יַעֲשֶׂה שֶׁל תִּגְלַחְתָּ הַנֶּנֶע לְנִזְיֹרִית? מִפְּנֵי שֶׁכָּבַד נִטְמָא הַנְּזִיר בְּצָרְעָת, וְיָמֵי חִלּוּטוֹ אֵין עוֹלִין לוֹ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵנוּ¹⁰⁵, וְהָרִי אֵינוֹ קִדְּשׁ¹⁰⁶ בְּהוֹ, וְכִטְל הַיַּעֲשֶׂה מֵאֱלִיו, וְלֹא נִשְׁאַר אֱלָא לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁהוּא: תַּעַר לֹא יַעֲבַר עַל רִאשׁוֹ, וְלִפְיָכָךְ בָּא יַעֲשֶׂה שֶׁל תִּגְלַחְתָּ הַצָּרְעָת וְדָחָה אוֹתוֹ¹⁰⁷.

(99) לצרעתו. (100) שאחת היא בסתירה לשניה, כגון לעשות ציצית מחוטי צמר בטלית של פשתן, שהציצית מצות-יעשה, והשעטנו הוא איסור לא-תעשה. (101) כגון חוטי צמר בטלית של צמר, הרי אפשר לו לקיים את שתיהן, וכן חוטי פשתן בטלית של פשתן. (102) כגון שיש לו טלית פשתן, וחייב להטיל בה חוטי תכלת, שהם מצמר, תבוא מצות תכלת ותדחה איסור שעטנו (מנחות מ. וכן בהל' ציצית פ"ג, ה"ו), וגם כאן ה'יעשה' של תגלחת מצורע דוחה את ה'לא-תעשה' של איסור גילוח הנזיר, שנאמר בו: "תער לא יעבור על ראשו" (נזיר נח). (103) והרי זו מצות-יעשה, כמבואר לעיל פ"א, ה"א. (104) כגון יבמה אלמנה מן הנישואין, אסורה להתייבם לכהן גדול, שאין 'יעשה' של מצות יבום דוחה 'לא-תעשה' (של אלמנה לכהן גדול)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גילת במדינה, היה משלח" וכו'. וראה לעיל פ"ו הי"ד, לענין תגלחת נזיר טמא. (28) הוא ההיכל, ורבינו כתב: פתח העזרה פתוח, וצריך עיון. (29) נזיר מה, א. ולפי זה, לא יגלח בלילה, שאז פתח העזרה סגור, וכן אמרו (זבחים נה:): "שלמים ששחטם קודם פתיחת דלתות ההיכל - פסולים, שנאמר ושחטו פתח אהל מועד, בזמן שהוא פתוח ולא בזמן שהוא נעול".

ד. ואחר כך נוטל הכהן את הזרע בפשלה מן האיל, וחלת מצה אחת מן הסל, ורקיק אחד, ונותן על כפי הנזיר או הנזירה ומניפין³⁰. ואחר כך הותר הנזיר³¹ לשתות יין ולהטמא למתים.

(30) הכהן, ככתוב (במדבר ו, כ) "והניף אותם הכהן", וכמו שאמרו (קידושין לו:): "כהן מכניס ידו תחת יד בעלים ומניף". וכתב רבינו: "או הנזירה" כדברי המשנה (שם עמ' א) "והתנופות... נהגות באנשים ולא בנשים, חוץ ממנחת סוטה ונזירה שהן מניפות", ולא כדברי רבי שמעון שזורי, האומר (נזיר מה). אין נזירה מניפה, "שמא יתגרו בה פרחי כהונה". וראה פירוש המשנה לרבינו בקידושין שם: "ודין הנזירה והנזיר בענין הקרבן - שוה, למה שנאמר בתחילת הפרשה: איש או אשה כי יפליא לנדור נדר נזיר, והוא מה שאמרו (קידושין שם) אתיא (= למד) כף כף מסוטה". (31) זה למצוה מן המובחר, אבל לעכב, ראה בסמוך ה"ה.

ה. נזיר ממרט³² אינו צריך להעביר תער³³. ואף על פי שאין לו שער או שאין לו פנים³⁴ - הרי זה מקריב קרבנותיו וישתה ויטמא³⁵. ואם הביא קרבנותיו ולא גלח ראשו - אין התגלחת מעפפת, אלא שוטה ומטמא לערב³⁶. שמשזרק עליו אחד מן הדמים³⁷ הותר, אף על פי שלא נתן על כפיו ולא הניף; שכל דברים אלו - למצוה ולא לעפכ³⁸.

(32) שאין לו שערות בראשו, כגון שהוא קרח. (33) יומא סא, ב - וכבית-הלל. ואע"פ שבנזיר מו, ב - אמרו: "ובית הלל אומרים, צריך להעביר תער על ראשו" - כבר העירו ה'תוספות' ביומא שם, שזאת היא מהסוגיות הפוכות, ופסק רבינו כהסוגיא ביומא, שכן המשנה בנגעים פי"ד מ"ט, שנויה כמותה. ואילו הסוגיא בנזיר, היא בסתירה לדברי המשנה בנגעים ('תוספות יו"ט' נגעים, שם). (34) ואינו ראוי להניף. (35) מותר לו להטמא למתים. (36) אחרי מלאת לו שלשים יום, כי ביום שלשים עצמו, אסור לו עדיין לשתות יין (רדב"ז). וה'אור שמח' מסביר את היתר טומאתו מבערב, ע"פ מה שנתבאר בנזיר יד, ב - נזיר שנטמא לאחר זריקת הדמים, ועדיין לא גילח, אין לו תקנה למצות גילוח, שלעולם לא יוכל להתגלח כמצוותו, שאינו יכול לסתור ולמנות נזירות אחרת ולהביא קרבן אחר ויתגלח, שהרי לאחר מלאת נטמא (ואינו סותר), ואין לו תקנה לגלח בטהרה אלא מגלח בטומאה (רש"י). ומעתה, אם הנזיר יטמא למתים ביום הבאת קרבנו לפני גילוחו, לא יוכל להתגלח עוד פתח אוהל מועד (בגלל טומאתו), וממילא אין לו תקנה עולמית, אבל אם לא גילח עד הערב,

משוח בשמן אחר אפיתו (הל' מעשה הקרבנות פ"ט, הכ"א). (13) כל חלה כדינה, חלת מצה - בלולה בשמן, והרקיק - משוח, ככתוב בתורה (במדבר ו, טו). וכן בהל' מעשה הקרבנות שם, הכ"ג. וכנראה, שכאן סומך רבינו על מה שיכתוב בפרוטרוט בהל' מעשה הקרבנות ('מעשה רוקח'). ובמנחות עח, א - ששם המקור לדין חלות נזיר, אמרו: "ובשר זבח תודת שלמיו - לרבות שלמי נזיר לעשרת קבים ירושלמיות (נמצאו שתי חלות לקב), ולרביעית שמן". (14) של רביעית הלוג שמן. (15) מנחות פט, א. (16) בסל, ככתוב (במדבר ו, יז): "על סל המצות". ובהל' מעשה הקרבנות פ"ט הכ"ג, מסיים רבינו: "והכהן לוקח מהן (מהחלות) שתי חלות, אחת מכל מין".

ב. ושוטח החטאת תחלה, ואחר כך העולה, ואחר כך השלמים, ואחר כך¹⁷ מגלח. ואם גלח אחר ששחט החטאת או העולה - יצא¹⁸. ומבשל השלמים או שולקן¹⁹. ולוקח מן הרטב של זבחי השלמים ונותן על השער²⁰, ואחר כך משליכו לאש תחת דוד השלמים. ואם השליכו תחת החטאת - יצא²¹.

(17) משנה, נזיר מה, א. וכרבי יהודה שם. וכן סדרן בתורה (במדבר ו, יד). ואחרי עשיית השלמים, כתבה תורה (שם, יח) "וגלח הנזיר". וראה ב'תוספות יו"ט' שם. (18) משנה, שם. (19) ביטול מרובה, ובכל זאת אינם יוצאים מתורת ביטול (משנה, שם עמ' ב, ו'תוספות' פסחים לט:). (20) נזיר מה, ב. שנאמר (במדבר ו, יח): "אשר תחת זבח השלמים - מזבחו (=מהרוטב) יהא תחתיו". (21) שם "זבח - לרבות את החטאת".

ג. והיכן מגלח שער? בעזרת הנשים²², בלשפת²³ הנזירים שהיתה שם בקרן מזרחית דרומית, ושם מבשלין את שלמיהן ומשליכין שערן לאש²⁴. ואם גלח במקדינה²⁵ - יצא²⁶. ובין שגלח במקדינה ובין שגלח במקדש - תחת הדוד הוא משליף שער²⁷. ואינו מגלח עד שיהיה פתח העזרה פתוח, שנאמר: פתח אהל מועד²⁸. לא שגלח כנגד הפתח, שזה בזיון מקדש הוא²⁹.

(22) חצר בית המקדש, מקום מעמד לנשים, ונזכרת במשנה מדות פ"ב, מ"ה. (23) חדר. (24) משנה שם, וככתוב בתורה: "ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים". (25) בכל ערי ישראל לגבולותיה, כשיטת רבינו בפירושו למשנה (ראש השנה פ"ד, מ"א) שירושלים כולה נקראת מקדש; ומדינה - שאר העיירות שבכל ארץ ישראל. (26) משנה, נזיר מה, ב. והרע"ב שם מפרש: מדינה - ירושלים, ואע"פ שנאמר שם "וגלח הנזיר פתח אהל מועד" - אין זה אלא ללמד, שאינו מגלח עד שיהיה פתח אהל מועד פתוח, וכמבואר בסמוך. (27) משנה, שם. ובנוסף המשנה שבבבלי, כתוב: "ואם גילח במדינה, לא היה משלח תחת הדוד", אבל נוסח המשנה שבי'ירושלמי' שם: "ואם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או שנטמא. (50) הואיל ועדיין לא נזרק אפילו אחד מן הקרבנות בהכשר, והרי זה כגילחיהו לסטים לאחר מלאת, וסותר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ו, ה"א, ד. (51) הזבחים שיקריב אחר תגלחתו הפסולה, לא עלו לו לחובתו, הואיל ואינו ראוי עכשיו להתגלח עד שיעשה שלשים יום, והרי הוא כאילו הקריבם תוך מלאת ימי נזרו (משנה, נזיר מו: וב'תוספות' שם). (52) והרי היא פסולה, כמו ששינו (זבחים פ"א, מ"א) "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמם כשרים. . . חוץ מן החטאת". (53) נזיר שם, וכמבואר לעיל אות נ.

ט. גלח על העולה ועל השלמים ונשחטו שלא לשמן⁵⁴, ואחר כך הכיב קרבנות אחרות להקריבן לשמן - תגלחתו פסולה⁵⁵ וזבחי לא עלו⁵⁶.

(54) והרי הם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, נמצא שלא גילח על שלמי נזיר ועולתו, אלא על עולת נדבה או שלמי נדבה, שלא לשם חובתו. (55) שנזיר שגילח על שלמי נדבה - לא יצא, נמצא כאילו התגלח בתוך מלאת וסותר שלשים. (56) משנה שם, כחכמים. וכמבואר לעיל אות נ.

י. גלח על שלשתן⁵⁷ ונמצא אחר מהם פשר - תגלחתו פשרה⁵⁸, ויביא שאר הזבחים⁵⁹ ויקריבו בהלכתן⁶⁰.

(57) אחרי שהוקרבו כולם: החטאת והעולה והשלמים. (58) שכבר נתבאר לעיל ה"ה: "שמשיזרק עליו אחד מן הדמים - הותר". (59) תמורת אלה שנמצאו פסולים. (60) הואיל ותגלחתו כשרה, לא סתר כלום, ואין לו אלא להשלים הקרבת קרבנותיו בהכשר (משנה, שם).

יא. כל מקום שאמרנו תגלחתו פסולה - הרי הוא כמי שנתגלח בתוך ימי נזירותו, שהוא סותר שלשים יום, כמו שבארנו⁶¹. ונמצא מונה שלשים יום אחר התגלחת הפסולה, ויביא קרבנותיו⁶².

(61) לעיל פ"ו ה"א, שאין גידול שיער פחות משלשים יום. (62) ויגלח עליהם שנית תגלחת כשרה.

יב. שלמי נזיר ששחטן שלא כמצותן⁶³ - פשרים⁶⁴, ואין עולים לבעלים לשם חובה. ונאכלין ליום אחד⁶⁵, ואין טענין להם⁶⁶ ולא מתנות⁶⁷ ולא זרוע.

(63) כגון שלא לשמן, או שהביא איל בן שנה ומצוותו שיהיה בן שתי שנים (נזיר כד: וב'תוספות' שם). (64) הרי הם כשלמי נדבה. (65) כשלמי נזיר, בניגוד לשלמי נדבה, הנאכלים לשני ימים וליילה אחד. (66) חלות נזיר הבאות עם שלמי נזיר, כמבואר לעיל ה"א. (67) לכאורה, הכוונה לחזה ושוק הניתנים לכהן במתנה, אבל אלה ניתנות לכהן אף משלמי נדבה? ולפיכך הגיה האורח מישור, הובאו דבריו ב'מרכבת המשנה', שצ"ל: אלא מתנות ולא זרוע, כלומר, הזרוע מן האיל הניתנת משלמי נזיר לכהן, אינה ניתנת משלמים אלה מאחר שלא הותר הנזיר בהם, והרי הם

אזי ממילא מותר לו להטמא למתים, שבערב כבר ננעלו דלתות ההיכל, וממילא אינו יכול להתגלח, ולמחר כבר עבר זמן אכילת שלמי נזיר, ולא יוכל לשלח שער תחת הדוד כמצוותו, ולפיכך מותר לו להטמא לכתחילה, שבין כה כבר הפסיד את מצות הגילוח כתיקונה. (37) דמי הקרבנות. (38) נזיר מו, א. כדעת החכמים, שאין הגילוח מעכב. וכל-שכן התנופה, שהיא אחרי הגילוח (רדב"ז). וכן סתמה המשנה בנזיר כח, א: "נזרק עליה אחד מן הדמים, אינו יכול להפיר". ואמרו בגמרא שם: משנתנו שלא כרבי אליעזר, הסובר תגלחת מעכבת וכו' (כסף-משנה).

ו. אף על פי שאין התגלחת מעכב³⁹ עליו, מצוה לגלח⁴⁰ אפילו לאחר זמן מרבה. ונזיר שגלח בלא תעור, או שגלח ושייר שתי שערות - לא עשה כלום⁴¹ ולא קיים מצות גלוח. בין נזיר טהור בין נזיר טמא⁴².

(39) בכ"י תימן, ורומי ר"מ: מעכבת. (40) נגעים פ"ד, מ"ד. וכן בנזיר מ, א. (41) שם, שנאמר (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו, עד מלאת הימים וגו'" - התורה אמרה: אחר מלאת, לא תהא תגלחת אלא בתער". ובנוגע לשיוור שתי שערות, כתבו ה'תוספות' שם, שזוהי הלכה בנזיר. וב'תוספות' יו"ט' לנגעים שם, מפרש, שסתם שיער אינו פחות משנים, - וכן אמרו ב'תורת כהנים' (תזריע פרק ב) "ושער בנגע הפך לבן, מיעוט שער שתי שערות" - וכל ששייר שתי שערות, עדיין שער עליו ולא קיים מצות גילוח. (42) נזיר מב, א. שנאמר בו (במדבר ו, ט): ביום השביעי יגלחנו, שאין צריך לומר, שהרי כבר אמר הכתוב (שם): וגלח ראשו ביום טהרתו, אלא לומר לך, שיגלח כל ראשו, ואם שייר שתי שערות - לא עשה כלום.

ז. גלח והניח שתי שערות⁴³, וצמח ראשו בלו, וחרור וגלחו עם אותן שתי השערות, או שגלח אחת⁴⁴ ונשרה⁴⁵ אחת - הרי זה קיים מצות גלוח⁴⁶. נשרה אחת וגלח אחת - אין כאן מצות גלוח⁴⁷.

(43) אבל אם לא גילח את הראש כולו אלא את שתי השערות בלבד, יתכן שלא עשה כלום, הואיל וכשגילחן נשאר ראשו מלא שיער, כמו שנסתפק בזה אביי, בנזיר שם. (44) משגילח ושייר שתי שערות, ועדיין לא צמחו לו שערות. (45) נפלה מאליה. (46) הואיל ובשעה שבא לגלח היו שתיים, שהן שיעור גילוח. (47) שבשעה שעמד לגלחן, לא היו שתיים, ואין גילוח בפחות משתי שערות (נזיר שם, וכן בבבא-קמא קה). "אע"פ ששער אין כאן, מצות גילוח אין כאן".

ח. גלח על השלמים⁴⁸ ונמצא פסול⁴⁹ - תגלחתו פסולה⁵⁰, וזבחי לא עלו⁵¹. גלח על החטאת ונמצאת שלא נשחטה לשם חטאת⁵², ואחר כך הביא השלמים והעולה והקריבן כמצותן - תגלחתו פסולה וזבחי לא עלו⁵³.

(48) אחרי עשיית השלמים בלבד. (49) כגון שנשפך הדם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והיא היורשת היחידה. (75) שהבן מגלח, ואין הבת מגלחת. (76) כך מסורת היא בידינו (נזיר ל. וברש"י). (77) שלא פירש ואמר: הרי אלו לחובתי, ראה לקמן פ"ט ה"ד. ואם פירש, דינו מבואר שם ה"ג. (78) אע"פ שבשעה שנזיר לא היה בדעתו להביא משל אביו, שהרי נזיר בחיי האב. (79) נזיר ל, ב. וכגירסת ה'תוספות' שם דיבור-המתחיל: תא שמע. (80) הבן, שהוא רוצה לגלח על מעות אביו. (81) לקופות שבמקדש, שמשליכים בהן שאר מעות נדבה, לקנות מהן קרבנות ציבור, והם עולות נדבה (משנה, מעילה יא. ורע"ב לנזיר פ"ד, מ"ד). (82) וכולם נדרו בנזירות בחייו, או לאחר מותו. (83) והיתר ישראלי מכסיסה. (84) כשאר הירושות, שנוטל בהן חלק כפול (נזיר ל,): בעיה שנפשטה שם בדרך: "אם-תמצי-לומר".

טז. בין שהיה האב נזיר עולם והבן נזיר זמן קצוב, בין שהיה האב נזיר זמן קצוב והבן נזיר עולם⁸⁵ - הרי זה מגלח ומביא קרבנותיו ממעות נזירות אביו⁸⁶.

(85) ראה למעלה פ"ג, ה"א-יב ההבדלים הדיניים שביניהם. (86) אע"פ שאין נזירותם שוה. הואיל ועל-כל-פנים הם שוים בנזירות טהרה, ששניהם מביאים קרבנות טהרה, הם בכלל ההלכה שמפי הקבלה (נזיר שם), בעיה שנפשטה בדרך: אם-תמצי-לומר.

יז. הפריש האב מעות להביא בהן קרבנות טמאה⁸⁷ ומת - אין הבן מביא בהן קרבנות טהרה. וכן אם הפרישן האב לקרבן טהרה - אין הבן מגלח עליהן תגלחת טמאה⁸⁸. שדכרים אלו הן ספק⁸⁹. ואם הביא זבחיו - לא עלו לו⁹⁰.

(87) שננטא בתוך ימי נזרו, והפריש מעות לצפרים וקרבן אשם. (88) אם נטמא. (89) בעיה היא בגמרא שם, הואיל ואין קרבנות נזירותם ממין אחד, שמה לא עליהם נתקבלה ההלכה שבנזיר. (90) לשם חובתו, ועל כרחו יביא זבחים אחרים, ויחנה: אם הזבחים הראשונים עלו לי - יהיו אלה נדבה, ואם הראשונים לא עלו לי - יהיו אלה לחובתי (כסף-משנה). אבל עדיין יש להסתפק, מה יעשה בחטאתו שהרי אין חטאת באה נדבה? ('מעשה רוקח'), ולפיכך מהנכון הוא, שיביא רק חטאת העוף הבאה על הספק (ראה לקמן פ"י, ה"ח) ועולה ושלמים לא יביא כלל, שאינם מעכבים, ומכיון שכבר הביאם בראשונה על הספק - די לו, ועל חטאתו יחנה: אם הראשונים לא עלו לי, הרי זה חטאתי, ואם עלו לי, הרי זו חטאת העוף הבאה על הספק (לחם-משנה לקמן פ"י, סוף ה"ב).

יח. האומר: הרי עלי לגלח נזיר - חייב להביא קרבנות תגלחת טהרה, ומקריבן על יד⁹¹ איזה נזיר שירצה. אומר עד: הרי עלי חצי קרבנות נזיר, או אם אומר: הרי עלי לגלח חצי נזיר⁹² - הרי זה מביא חצי הקרבנות לאיזה נזיר שירצה, ואותו נזיר משלים קרבנותיו משלו. אבל אם אומר: הרי עלי

כשלמי נדבה, שאין לכהן בהם אלא מתנות חזה ושוק בלבד (נזיר, שם). וראה ב'תוספות' שם עמ' א ד"ה שלמים נמי. וה'אור שמח' מקיים את גירסת הספרים: "ולא מתנות", והכוונה לחזה ושוק, שאינם ניתנים תנופה על כפי הנזיר, ואשה נזירה אינה מניפה כלל, ראה לעיל אות כט, הואיל ואין הנזיר נותר בהם, בניגוד לשלמי נזיר כשרים, שנותן הכהן אותם על ידי הנזיר ומניפם. כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"ט ה"ט, אבל זה ודאי שניתנים מתנה לכהן, כי אפילו שלמי נדבה חייבים בחזה ושוק. וכן לשון התוספתא "אין בהם נתינה על כפיים".

יג. שלש בהמות אלו⁶⁸ והלחם הפא עמהם - הפל מן החלין⁶⁹, כשאר נדרי הקדש, כמו שיתבאר במקומו⁷⁰.

(68) המנויות לעיל ה"א. (69) ולא ממעות מעשר שני. (70) הל' מעשה הקרבנות פט"ז ה"ט, ש"כל המחוייב בקרבן, לא יביא קרבנו אלא מן החולין". ומקורו במנחות פ"ג. הוקשו כל הקרבנות לחטאת, מה חטאת נאמר בה (ויקרא טז, ו): "והקריב אהרן את פר החטאת אשר לו" - משלו ולא משל מעשר, אף כל דבר שבחובה - אינו בא אלא מן החולין, וראה במשנה, שם פב, א.

יד. האומר: הריני נזיר על מנת שאגלח⁷¹ ממעות מעשר שני - הרי זה נזיר, ואינו מביא קרבנותיו מן המעשר, אלא מן החלין⁷².

(71) קרבנות שעליו להביא לצרכי תגלחתו. (72) מכיון שאמר: הריני נזיר - נתחייב, שאמירתו לגבוה (להקדש) כמסירתו להדיוט, וכשחזר ואמר: על-מנת וכו' אינו יכול לשנות ולפטור עצמו ממעות מעשר שני (ביצה כ. וברש"י). ויתכן, שאם יאמר: על-מנת שאביא ממעות מעשר שני - הריני נזיר, הואיל והקדים תנאו להתחייבותו, יביא כפי תנאו ('תוספות' שם).

טו. האיש שגדר בנזיר - יש לו להביא קרבנות אביו⁷³ לעצמו ומגלח עליהם; ואין האשה מגלחת על קרבנות אביה⁷⁴. ודבר זה⁷⁵ הלכה מפי הקבלה⁷⁶ הוא. כיצד? מי שהיה אביו נזיר, והפריש מעות לקנות בהן קרבנותיו, ומת והניח המעות סתומין⁷⁷, ואמר אחרי מות אביו: הריני נזיר על מנת שאביא קרבנותי ממעות שהפריש אבי לקרבנותיו - הרי זה מביא מהן קרבנותיו. וכן אם היה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות סתומין, ומת האב, ואמר הבן אחר מות אביו: הריני מגלח על מעות אביו⁷⁸ - הרי זה מביא קרבנותיו מהן⁷⁹. אבל אם לא אמר⁸⁰ - יפלו המעות לנדבה⁸¹. מת האב והניח בנים רבים⁸² - חולקים המעות הסתומים, מפני שהיא רשעה להן, ויש לכל אחד מהן לגלח על חלקו⁸³, והבכור נוטל בהן פי שנים⁸⁴.

(73) שנדר אביו לנזירותו הוא. (74) אפילו כשאין בנים,

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי כ"ט מנחם-אב - ספר הפלאה - הלכות נזירות קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהפרישה, שני נזירים שנטמא אחד מהם ואינו ידוע מיהו כיצד יביאו קרבנותיהם, עד אחד בנזירות והנזיר מכחישו.

א. המפריש מעות שיקריב מהן קרבנות נזירים², והקריב מהן והותירו - יביאו במוותרן קרבנות נזירים אחרים³; שמותר נזירים - לנזירים. הפריש מעות סתומין לנזירותו⁴ והותירו⁵ - יפלו המותרות לנדרבה⁶.

(2) אחרים, שהם עניים. (3) עניים, ואפילו לא יהיה במותר כדי שיעור קרבן, יצרפו למעות נזירים אחרים, ולא יפול לעולת נדבה. (4) שהפריש מעות לקרבנות נזירות עצמו, ולא אמר כלום. (5) אחרי שקנה מהן כל קרבנותיו, נשאר לו עודף. (6) לשופרות (=קופות) נדבה שבמקדש, להקריב מהן עולות נדבה לצבור, כשהמזבח עומד בטל.

ב. המפריש מעות מפרשין⁷ לנזירותו והותירו - מותר מעות העולה יבואו עולה, ומותר החטאת יוליכם להם המלח⁸, ומותר דמי השלמים יבואו שלמים. ואין טעונין לחם⁹, ונאכלין ליום אחד¹⁰.

(7) שפירש: אלו לחטאתי ואלו לעולתי ואלו לשלמי. (8) שאין ספינה עוברת שם, ואין אנשים מצויים שם ליהנות מהן, כי דמי חטאת אלו אסורים בהנאה, כדן כל חטאת שנתכפרו בעליה, שהיא למיתה. (9) חלות נזיר. (10) לא כשלמי נדבה הנאכלים לשני ימים וליילה אחד, אלא כחומר שלמי נזיר.

ג. המפריש מעות לנזירותו ומת: אם היו סתומין - יפלו לנדרבה¹¹; היו מפרשין - דמי עולה יבואו עולה, דמי חטאת ילכו להם המלח¹², דמי שלמים יבואו שלמים. ונאכלין ליום אחד, ואין טעונין לחם¹³.

(11) ואף על פי שדמי חטאת מעורבים בהן, יפלו לנדבה, כי כך נתקבלה ההלכה בנזיר. (12) כדן חטאת שמתו בעליה, שהיא למיתה. (13) ומפריש מהן דמי חטאת ומוליכם לים המלח, והיתר לעולה ולשלמים.

ד. כיצד הם המעות הסתומין? בגון שהפריש מעות להביא מהן קרבנותיו ולא אמר פלוס. אכל אם אמר: אלו לחובתי - הרי אלו מפרשין. ואין צריך לומר, אם אמר: אלו לעולתי ולחטאתי ולשלמי - שהן מפרשין¹⁴.

(14) כאילו אמר: אלו לחטאתי, ואלו לעולתי, ואלו לשלמי. ה. המפריש בהמה בעלת מום¹⁵ - הרי היא כמעות סתומין¹⁶. וכן המפריש לשון של כסף ושל זהב או פלי¹⁷, אף על פי שאמר: זה לחטאתי ולעולתי ולשלמי - הרי הוא כמעות סתומין¹⁸.

(15) שאינה ראוייה למזבח, אלא להימכר, ודמיה קדושים לקרבנות נזירותו. (16) ואם מת, יפלו לנדבה. (17) הואיל וראויים הם להימכר מיד, ללא כל שהייה, דינם כמעות.

קרבנות חצי נזיר⁹³ - הרי זה מביא קרבנות נזיר שלם; שאין לנו חצי נזירות⁹⁴.

(91) עבור, ובכת"י התימנים: על ידי. ודין זה נלמד ממקור הי"ט הבאה. (92) כוונתו לחצי קרבנות נזיר שלם (נזיר יב:). (93) משמעו, כאילו יש קרבנות לחצי נזירות. (94) שאפילו אמר: הריני נזיר יום אחד, הרי זה נזיר שלשים יום, כמבואר לעיל פ"ג ה"ב, וכן אמרו בנדרים פג, א: "אין נזירות לחצאים, ואין קרבן לחצאים". ומכיון שסמך תיבת "חצי" לנזיר ולא לקרבנות, נתכוין לומר "חצי נזירות" ואין לנו חצי נזירות, ולפיכך יתחייב בכל הקרבנות (נזיר, שם).

יט. האומר: הריני נזיר ועלי לגלח נזיר⁹⁵, ושמע חברו ואמר 'ואני' - הרי חברו נזיר, ואינו חייב לגלח נזיר אחר; שהרי לא התפס עצמו אלא בנזירות. ואם אמר: ואני ועלי לגלח נזיר - הרי זה חייב⁹⁶. ואם היו פקחין - מביא כל אחד מהן קרבנות על ידי חברו⁹⁷. ואם לא עשו כן⁹⁸ - חייבים לגלח נזירות אחרים⁹⁹.

(95) נתחייב בשני נדרים, להיות נזיר, ולהביא קרבנות תגלחת נזיר אחר. (96) בשניהם (שם יא:). (97) זה מביא קרבנותיו של זה, וזה מביא קרבנותיו של זה, ונפטרו מלהביא קרבנות נזיר אחר, ואע"פ שבשעה שנדר הראשון לגלח נזיר, עדיין לא היה השני נזיר (שם יב:). (98) אלא כל אחד הביא קרבנותיו משלו. (99) כדי לקיים את נדרם השני. ובכת"י התימנים: "נזירים אחרים". וכן לשון המשנה שם יא, ב. ומכאן המקור להתחלת הי"ח, כמו שהערנו לעיל אות צ.

כ. האומר: הרי עלי לגלח חצי נזיר¹⁰⁰, ושמע חברו ואמר: ואני ועלי לגלח חצי נזיר - זה מביא חצי קרבנותיו של זה, וזה מביא חצי קרבנותיו של זה, וקל אחד מהן משלים קרבנותיו, אם היו פקחין. ואם לאו - זה מביא חצי קרבנות מאיזה נזיר שירצה, וזה מביא חצי קרבנות¹⁰¹ מאיזה נזיר שירצה.

(100) לדעת הרדב"ז, יש כאן טעות, וצריך להגיה: הריני נזיר ועלי לגלח חצי נזיר, וכן בהגהות מהר"ם מפדובה. (101) בכת"י התימנים: "זה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה, וזה מביא חצי קרבנות לאיזה נזיר שירצה". ודין זה נלמד מהמשנה בנזיר יא, ב - שהיא המקור להי"ט דלעיל. ולדעת הרדב"ז, יתכן שרבינו היה גורס במשנה שם יב, ב: "הריני נזיר, ועלי לגלח חצי נזיר, ושמע חברו ואמר ואני, ועלי לגלח חצי נזיר".

~ יום רביעי כ"ט מנחם-אב ~

פרק תשיעי

(1) מותר מעות נזירות וההבדל בין מעות מפורשות למעות סתומות, נדרה בנזיר והפיר לה בעלה מה ייעשה בקרבנות

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בעליה. ואפילו אם נאמר, בעל עוקר (בהפרתו) את נדר אשתו מעיקרו, אין אומרים, תצא בהמה זו לחולין – הואיל ואשה זו הייתה צריכה כפרה על שנדרה בנזיר וציערה עצמה מן היין, ועכשיו אינה צריכה עוד, בגלל הפרתו, הרי זו כחטאת שמתו בעליה. ולדעת הרא"ש שם, הרי זו כחטאת שכיפרו בעליה, שהיא למיתה.

י. הפרישה מעות סתומין לקרבנותיה - יפלו לנדבה. הרי מפרשין - דמי חטאת ילכו לים המלח, ודמי עולה יבואו עולה, ודמי שלמים יבואו שלמים. ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לחם.

יא. האשה שנדרה בנזיר, ונטמאת³⁰ בתוך ימי נזירות, ואחר כך שמע בעלה והפיר לה - הרי זו מביאה קרבן טמאה³¹.

(30) למת. (31) שאין הבעל עוקר הנדר מעיקרו אלא מפירו מכאן ולהבא. ולפיכך, עליה להביא כל קרבנות טומאתה, חטאת ועולה ואשם. ולדעת רש"י שם, אינה מביאה אשם, שאין אשם בא אלא כשעומד להתחיל נזירות טהרה, וזו אינה מונה נזירות טהרה, שהרי בעלה הפיר לה. אבל אם נטמאת ונשאלה לחכם והתיר לה, אינה מביאה קרבנות טומאה, שהחכם עוקר הנדר מעיקרו ועושהו טעות, ואפילו הפרישה בהמתה תצא ותרעה בעדר.

יב. האיש שהדיר את בנו³² בנזיר והפריש עליו קרבנותיו, ולא רצה הן בנזירות זו ומחה הוא או קרוביו, או שגלח הוא או שגלחוהו קרוביו - החטאת תמות³³, והעולה תקרב עולה, והשלמים יקרבו שלמים. ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לחם. הפריש לו מעות סתומים - הרי אלו יפלו לנדבה. הרי מעות מפרשין - דמי חטאת ילכו לים המלח, דמי עולה יבואו עולה, דמי שלמים יבואו שלמים. ואינן טעונין לחם, ונאכלין ליום אחד.

(32) קטן, שהגיע לעונת נדרים. (33) הרי זו כחטאת שמתו בעליה, שהיא למיתה.

יג. האומר: הריני נזיר כשהיה לי בן, והפריש קרבן³⁴, והפילה אשתו³⁵ וחזרה וילדה³⁶ - הרי הקרבנות ספק³⁷, ואסורין בגזה ובעבודה³⁸.

(34) כשאשתו מעוברת. (35) ואינו נזיר, כי שם לא היה וולד של קיימא. (36) וולד של קיימא, והרי זה נזיר, שהרי נולד לו בן ואפילו בהריון אחר. (37) אם הם קדושים בהפרשתו זו. וטעם הספק הוא, הואיל והפרישם קודם שהפילה, מהסתם הייתה דעתו כשתלד בן זה שהיא מעוברת בו, והואיל והפילה, מהריון זה לא נתקיים תנאו, ואין קרבנו קדוש אפילו כשיוולד לו אחרי כן בן מעיבור אחר. אבל זה וודאי, אילו היה מפרש קרבנו לאחר שהפילה, הרי הוא קדוש, שכוונתו הייתה לבן שיוולד לו אחר כך. (38) כשאר הקדשים שאסור לגזום ולעבוד בהם, ככתוב בתורה. כי

(18) ואין זה דומה ממש למעות, שאם אמר עליהן: "הרי אלו לעולתי ולחטאתי וכו'" שהן כמפורשין. כי המעות הן מחולקות, ויכול להפריש מהן דמי חטאת, ודמי עולה, הכול בפני עצמו. אבל לשון של כסף או כלי הם גוף אחד, ואפילו אמר עליו: הרי זה לחטאתי ולעולתי וכו' אין זה כמפורש. ולפי זה אם הפריש: שלוש בהמות בעלות מום, או שלוש לשונות של כסף או שלושה כלים ואמר: הרי אלו לחטאתי ולעולתי וכו' הרי הם כמעות מפורשות.

ו. האומר: אלו לחטאתי והשאיר לנזירותי, ומת, או שהיתה אשה¹⁹ והפיר לה בעלה²⁰ - דמי חטאת ילכו לים המלח, והשאיר יבואו פחצין עולה ובחצין שלמים²¹.

(19) שנדרה בנזיר. (20) ודין מעותיה לאחר ההפירה, כדין מפרש מעות לנזירותו ומת. (21) שדינם כמפורשים. ולא נתקבלה הלכה בנזיר: "סתומים יפלו לנדבה" אלא כשדמי חטאת מעורבים בהם.

ז. אומר: אלו לעולתי והשאיר לנזירותי - דמי עולה יבואו עולה, והשאיר יפלו לנדבה²².

(22) כל שדמי חטאת מעורבים בהם, הרי הם כסתומים.

ח. מי שדמה שהוא חייב בנזירות והפריש קרבנותיו, ואחר כך שאל לחכם והורוהו שאין זה נדר ואינו חייב בנזירות - מה יעשה בקרבנות שהפריש? יצאו וירעו בעדר²³. שזה הקדש טעות²⁴, שאינו הקדש, במו שיתבאר במקומו²⁵.

(23) הרי הם חולין גמורים. (24) שבתחילה בטעות הקדישן, שחשב שהוא חייב בנזירות. (25) ודין זה גרוע יותר מהקדש טעות, המתואר שם. שבזה אפילו בית שמאי (האומרים: הקדש טעות הקדש) יורו שהם חולין. והרי זה, כאדם שאינו מחוייב חטאת, וסבר שהוא חייב ואמר בהמה זו לחטאתי, שלא אמר כלום אפילו לבית שמאי.

ט. האשה שנדרה בנזיר, והפרישה קרבנותיה, ואחר כך הפיר לה בעלה: אם שלו היתה הפהמה²⁶ - תצא ותרעה בעדר, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו²⁷; ואם היו הקרבנות משלה ואין לבעלה בהן כלום, כגון שנתנו לה במתנה על מנת שלא יהיה לבעל בהן רשות²⁸ אלא מה שתצא תעשה בהן - החטאת תמות²⁹, והעולה תקרב עולה, והשלמים יקרבו שלמים. ונאכלין ליום אחד, ואינן טעונין לחם.

(26) שהקנה לה בהמתו לפני נזירותה, ואמר לה: אם תצטרכי לקרבנות קחי מבהמותי, כי אם נתן לה בהמתו אחר נזירותה, הרי קיים לה נדרה ושוב אינו יכול להפיר. (27) ולא הקנה לה בעלה אלא דבר הצריך לה. (28) כי אם לא התנו כן, כל מה שקנתה (=זכתה) אשה, קנה בעלה. (29) ממתינים לה עד שתמות, שהרי זו כחטאת שמתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ועליו למנות נזירות שנייה בטהרה. (50) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה לטומאתו. (51) אבל איל לשלמים אינו מביא, כי שלמים כאלו הטעונים לחם וזרוע - אינם באים נדבה. (52) שלוש בהמות: חטאת, עולה ושלמים. (53) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה. (54) עולת בהמה. (55) החטאת והשלמים. (56) במלאת ימי נזירותם הראשונה. (57) שאינם מוזהרים על איסור הקפת הראש. (58) האנשים המבוגרים. (59) שתגלחת הטומאה היא קודם הקרבת הקרבנות וגילוח זה אינו מועיל לנזיר טהור, שדינו להתגלח אחרי הבאת קרבנותיו. נמצא אם נזיר טהור היה, עבר על: "לא תקיפו פאת ראשכם". ולדעת הרש"ש שם, לפיכך לא יגלח תגלחת טומאה, כי לא יוכל לגלח שנית ביום הבאת קרבן טהרתו, כי שמא לא נטמא וכבר גילח גילוח טהרה, ואם כן יצא, שמי שנטמא וגילח, לא יגלח אחרי כן תגלחת טהרה, ולפיכך עדיף שלא יגלחו עכשיו תגלחת טומאה כי הגילוח אינו מעכב, ולבסוף כשיביאו קרבן טהרה יגלחו, ותגלחת זו תעלה גם לטומאתו וגם לטהרתו כאחד.

טז. וכיצד יולד להם ספק זה בטמאה? כגון שהיו שני הנזירין עומדין ברשות היחיד, שספק טמאה שם טמא⁶⁰, והיה אחד מבחויץ רואה אותן, ואמר: ראיתי אחד מכם שנטמא ואיני יודע מי הוא. אבל אם היה עד זה עממן בחצר - הרי שניהן טהורין; כיון שהם שלשה - הרי הן רבים, ורבים ברשות היחיד - ספקן טהור⁶¹, כספק טמאה ברשות הרבים שהוא טהור, כמו שיתבאר במקומו⁶².

(60) שהרי סוטה שנסתרה, אף על פי שהדבר ספק (אם נטמאה) הרי היא טמאה לבעל עד שתשתה. (61) שאין הסוטה נאסרת אלא במקום סתירה, שאין שם אלא היא ובעלה. (62) "שהרי הצבור עושים פסח בטומאה ... והרי, אם טומאה וודאית נדחית מפניהם, קל וחומר לספק טומאה". ולדעת הראב"ד אין ספק טומאה בשלושה אנשים - טהור, אלא אם כל השלושה עמדו בחצר במעמד אחד, שהספק נופל על כולם כאחד, אבל אם אין שלושתם במעמד אחד, אלא האחד עמד מרחוק, ואינו זקוק להם, והספק נפל על השניים, שניהם טמאים. אפילו כשהשלישי עמד באותה חצר, הואיל ועמד מרחוק, ואינו בכלל הספק.

יז. כמה דברים אמורים⁶³? כששתקו הנזירים שניהם או נסתפק להן הדבר⁶⁴; אבל אם אמר אחד מהן: אני לא נטמאתי, אפילו שני עדים מעידים עליו שנטמא - אינו מביא קרבן על פיהם. שזה שאמר: לא נטמאתי - פאומר: איני מביא בטמאה, שפכר נשאלתי⁶⁵ על נזירותי⁶⁶; ונמצא שאינו מכחיש את העדים⁶⁷, ואדם נאמן על ידי עצמו⁶⁸. אבל אם שתק או נסתפק לו - הרי זה מביא קרבן אפילו על פי עד אחד, כמו שבארנו. וכן עד שאמר לאחד: בפני נדרת בנזירות, אם הכחישו - אינו חייב כלום⁶⁹, ואם לא הכחישו - נוהג נזירות על פיו.

שמא כשהפרישם לפני ההפלה, הייתה דעתו אפילו לבן אחר שיוולד לו מהריון שני שלאחר ההפלה, והואיל וזו בעיניו שלא נפשטה שם, הרי הם אסורים בגיזה ועבודה, כדין כל ספק איסור תורה, שהוא להחמיר.

יד. שני נזירים שנטמא אחד מהם ואין ידוע מי הוא - כיצד מביאין קרבנותיהן³⁹? מביאין קרבן טמאה⁴⁰ וקרבן טהרה⁴¹ במלאת ימי נזירותם⁴², ואומר אחד מהם: אם אני הוא הטמא - קרבן טמאה שלי וקרבן טהרה שלי, ואם אני הוא הטהור - קרבן טהרה שלי וקרבן טמאה שלי⁴³; וסופרים ימי נזירות אחרת גמורה מאחר קרבנות אלו⁴⁴, וחוזרין ומביאין⁴⁵ קרבן טהרה⁴⁶, ואומר אחד מהן: אם אני הוא שהייתי טמא - קרבן טמאה שלי וקרבן טהרה שלי וזה קרבן טהרתי, אם אני הוא הטהור - קרבן טהרה שלי וקרבן טמאה שלי וזה קרבן טהרתי. נמצאו שלא הפסידו בקרבנותיהן כלום⁴⁷.

(39) שהרי כל אחד ספק טמא ספק טהור הוא, ואם טמא הוא, אינו יכול להביא קרבנות טהרה, שאין חטאת בהמה באה נדבה, ואם טהור הוא, אינו יכול להביא קרבן אשם טמא, שאין אשם בא נדבה. (40) כל שלושת הקרבנות: חטאת ועולה ואשם. (41) חטאת עולה ושלמים. (42) כגון שקיבלו נזירותם ביחד, וזמן הבאת קרבנותיהם שווה הוא. (43) ועדיין אסורים הם לשתות יין, לפי שכל אחד מהם, שמא טמא הוא, וסתר את מניין נזירותו. ועליו להתחיל נזירות אחרת כדי לקיים את נדרו, ועם מלאת ימי נזירותו השנייה יותר ביין ובגילוח. (44) לאחר שהביאו קרבנותיהם אלו. (45) עם מלאת ימי הנזירות השנייה. (46) כל שלוש הבהמות, שהן: כבשה לחטאת וכבש לעולה ואיל לשלמים. (47) אלא חצי קרבן טומאה, ואילו היה לבדו וגולד לו ספק טומאה, היה צריך להביא קרבן טומאה לעצמו.

טו. מת אחד מהן - הרי זה מביא חטאת העוף⁴⁸ ועולת בהמה⁴⁹, ואומר: אם טמא הייתי - החטאת מחובתי והעולה נדבה⁵⁰, ואם טהור הייתי - העולה מחובתי וחטאת העוף ספק; וסופר ימי נזירות אחרת, ומביא קרבן טהרה⁵², ואומר: אם טמא הייתי - העולה הראשונה נדבה⁵³ וזו⁵⁴ חובה, ואם טהור הייתי - העולה הראשונה חובה וזו נדבה וזה⁵⁵ שאר קרבני. ואין אחד משניהם מגלח תגלחת טמאה⁵⁶, אלא אם כן היו קטנים או נשים⁵⁷; שאין אלו⁵⁸ מקיפין פאת ראשם מספק⁵⁹.

(48) לספק טומאתו, וחטאת העוף באה על הספק ואינה נאכלת. אבל עולתו ואשמו אינם מעכבים. (49) לנזירותו, אם טהור הוא, כדי שיוכל לגלח עליה שער, שאם לא יביא עולה לנזירותו לא יוכל לגלח לטומאתו, כי שמא טהור הוא ונזיר טהור אסור לו לגלח עד שיוזקו עליו אחד מן הדמים. ועדיין אסור לו לשתות יין, כי שמא טמא הוא וסתר נזירותו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חילוק בין טומאת התהום לטומאה ידועה. אלא הכל הולך לפי הכלל: ספק טומאה ברשות הרבים טהור, ואין לנו אלא לקבוע מהות הספק. ולהראב"ד שיטה אחרת בזה, שהכל תלוי אם זו טומאה ידועה או טומאת התהום, שטומאת התהום הותרה בנזיר, וטומאה ידועה טמאה בנזיר, ואינו מחלק בין נודע לו קודם הזריקה או לאחריה.

פרק עשירי

(1) שאין תגלחת אחת עולה לנזיר ולמצורע כאחד, ספיקות הרבה במנין הנזירות כיצד יעשה. בגלל הספיקות, יתכן שהנזיר יגלח ארבע פעמים בסוף כל עשר שנים ולא ישתה יין אלא לסוף ארבעים שנה, טמא מת ומצורע ודאי כיצד יגלח וימנה ויביא קרבנותיו, עד מלאת ימי נזרו, מעלת הנזיר נזירות לה' דרך קדושה ופרישות.

א. אין אדם מגלח תגלחת אחת ועולה לו לנזרו ולמצורע.² ותגלחת הצרעת בזמן שהוא ספק מצרע אינה דוחה את הנזירות.⁴ לפיכך, מי ששנזר שנה אחת,⁵ והיה בכל השנה הזאת ספק מצרע וספק טמא מת, או שהיה בה ספק מצרע וסוף השנה נטמא בספק - הרי זה מונה שבעה ימים,⁷ ומזה בשלישי ושביעי,⁹ ואינו מגלח בשביעי,¹⁰ ואינו יכול לשנות ביין ולהטמא למת אלא לאחר ארבע שנים,¹¹ ואוכל בקדשים¹² לאחר שתי שנים.¹³ מפני שהוא צריך לגלח¹⁴ ארבע תגלחות¹⁵: תגלחת טהרה, ותגלחת טמאה מספק, ושתי תגלחות שמגלח המצרע,¹⁶ שהרי הוא ספק מצרע.¹⁷

(2) אפילו כשהן חלות בזמן אחד, שתגלחת נזיר, היא להעביר שיער, שאינו צריך עוד לגדל שיער לשם מצוה, ותגלחת ראשונה של מצורע, היא לגדל שיער לגלחו שנית ביום השביעי, לפני יום הבאת קרבנות, ככתוב בתורה ויקרא יד, ח. וכן תגלחת שניה של מצורע אינה עולה לנזיר, שתגלחת מצורע היא לפני זריקת דמים, ואילו הנזיר אינו מגלח אלא לאחר שזרקו עליו אחד מן הדמים (נזיר ס:), וראה לקמן ה"ב. (3) ספק נגע צרעת וטמא, או בוחק וטהור. (4) כי שמא אינו מצורע ואסור לו לגלח שערו משום נזירותו, שנאמר בה (במדבר ו, ה) "תער לא יעבור על ראשו". וכשהוא ודאי מצורע, הוא דוחה נזירותו, כמבואר לעיל פ"ז, ה"ז. (5) שקיבל עליו נזירות לשנה אחת. (6) שבעה ימים לפני גמר שנת נזירותו, וכפי שיתבאר להלן אות כב. (7) לטומאתו, כדין כל טמא מת. (8) מאפר הפרה. (9) וגם טובל אחר ההזאה, שאינה עולה מטומאתו על שיטבול, וכמבואר לעיל פ"ז, ה"א. (10) כל עוד לא מלאה שנה לנזירותו, כי שמא לא נטמא ולא נצטרע והרי הוא נזיר טהור, ואסור לו לגלח שערו. (11) שאז יצא מכל ספק, ונשלמה נזירותו על-כל-פנים, כמבואר בסמוך ה"ב. (12) בקרבנות המקדש. (13) בגלל צרעתו, שהמצורע אסור לאכול מן הקדשים עד שיביא קרבנותיו לאחר תגלחתו השניה, וזה אינו מגלח בשניה עד סוף השנה השניה, כמבואר בסמוך ה"ב, אבל משום טומאת מת היה

אפילו אמר לשנים: ראיתי אחד מכם שנזר ואיני יודע מי הוא - הואיל ואין מבחישין אותו, נוהגין נזירות על פיו.⁷⁰ נהג נזירות על פי עד אחד,⁷¹ ושתה יין או נטמא⁷², והתירו בו [שנים]⁷³ - לזקה, אף על פי ששקרו הנזירות בעד אחד.⁷⁴

(63) שהנזירים מביאים קרבן טומאה על פי דברי עד אחד. (64) שנאמר "או הודע אליו חטאתו - מכל מקום", שלשון "הודע", משמעה שנודע לו גם על ידי אחר, ואפילו על ידי עד אחד. (65) לחכם. (66) והתיר לי את נדר נזירותי. (67) שהריהו כאומר: לא נטמאתי בעודי בנדרי. (68) "בדברים שיש בהם כפרה, אינו נמנע להביא חטאת להתכפר נגד קונו". (69) שעד אחד נגד הכחשת הנידון, אינו כלום. (70) מספק. (71) שאמר לו: בפני נדרת בנזירות ולא הכחישו. (72) והוא הדין אם גילח. (73) בכתב יד התימנים תיבה זו איננה, ובצדק. שאין צורך שיתרו בו שנים. אלא אפילו אחד מן השניים התרה בו הרי זו התראה. (74) והטעם, הואיל ונהג זהירות על פי עד זה, משמע שהודה לו או שנסתפק לו, והרי זה כאילו קיבל עליו נזירות מעצמו.

יח. מת שהיה משפכ⁷⁵ לרחב הדרך, אף על פי שאין שם מקום לעבר אלא עליו⁷⁶ או נוגע בצדו, ואף על פי שהיא טמאה ידועה⁷⁷, ועבר שם נזיר - הרי זה טהור, הואיל וספק ברשות הרבים טהור.⁷⁸

(75) בגלוי, ולא טמון בקרע. (76) נמצא שהוא מאחיל עליו וטמא. (77) לאדם אחד, ואפילו הוא בסוף העולם. (78) וגם כאן הוא ספק, כי שמא נטה הנזיר מן הדרך בעניין שלא נגע ולא האחיל. והשווה הלכות אבות הטומאה פרק י"ח, הלכה ב: "זה הכלל כל ספק ברשות הרבים טהור עד שיאמר נטמאתי בוודאי". ובכל זאת אינו טהור אלא הנזיר, שבנזיר הקילו, אבל לעניין אוכלי תרומה, הרי זה טמא, כמו שכתב רבינו: "הרי זה טמא לתרומה, שחזקתו שנגע ... שאין זה כשאר הספקות אלא חזקתו שנגע", כלומר, אין זה ספק השקול, אלא קרוב לוודאי שנגע, אלא שבנזיר הקילו אפילו בספק רחוק כזה.

יט. במה דברים אמורים? במהלך ברגליו⁸⁰; אבל אם היה רוכב או טעון משא - הרי זה טמא. שהמהלך ברגליו - אפשר שלא יגע או שלא יאחיל או שלא יסיט⁸¹; אבל טעון או רוכב - אי אפשר שלא יגע ושא לא יאחיל או שלא יסיט⁸², שהרי המת לרחב הדרך.⁸³

(79) שהוא טהור. (80) יכול להיות שנטה מן הדרך ולא נגע. (81) יזיז עצם מן המת וינדנדו, שהמת מטמא בהיסט. (82) שבוודאי בדרך המלך הלך ולא היטה לצדדים. (83) כל שתי הלכות אלו מקורן בנזיר סג: ואף על פי שבגמרא שם מחלקים בין טומאת התהום לטומאה ידועה, סובר רבינו שאין זה אלא כשנודע לו דבר הטומאה לאחר שזרק עליו דם קרבנותיו, אבל לפני זריקת הדמים, אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וממילא יהיה מותר לו לגלח תגלחת שניה לצרעתו בסוף שבעה ימים לתגלחתו הראשונה, ולא יצטרך להזהר בנזירותו אלא שלש שנים ושבעה ימים, שאפילו נצטרע, הרי גילח תגלחתו השניה שבעה ימים אחרי מלאת השנה הראשונה. ומונה שנה לטומאתו, ושנה לנזירותו, כמבואר בסמוך. (24) ובנוגע לקרבנותיו, ראה להלן ה"ד. (25) לנזירותו. (26) וכבר נתבאר לעיל פ"ז, ה"ט שימי חלוטו (שהוחלט עליו, שהוא מצורע טמא) וימי ספירו "אינם עולים לו מימי נזירותו". (27) נזירות טומאתו, כי נזיר טמא מגלח לאחר טבילתו, ככתוב (במדבר ו, ט) "וגלח ראשו ביום טהרתו" = לאחר טהרתו, אבל המצורע מגלח לפני טבילתו במים, ככתוב (ויקרא יד, ט) "והיה ביום השביעי יגלח... ורחץ את בשרו במים וטהר" (נזיר ס:). (28) למנין נזירותו. (29) שם ס. ואז יצא מכל הספיקות, והותר ביין וכו'. (30) שמא נזיר טהור הוא, ושער נזיר טהור אסור בהנאה. כמבואר לעיל פ"ח, ה"ב, שהוא טעון שריפה, והשווה ה' פסולי המוקדשין פ"ט, ה"י, ואפילו נזיר טמא, שערו אסור בהנאה וטעון קבורה, כמבואר לעיל פ"ו, ה"ד. (31) רבינו לשיטתו לעיל פ"ז, ה"ט, שנזיר מצורע בטלה קדושת שער, הואיל וימי צרעתו אינם עולים לו, ואין בו מצות-עשה של: "קדוש יהיה גדל פרע" המוסבה על קדושת השער, כמבואר בקידושין נז: "גידולו יהיה קדוש". ובירושלמי נזיר פ"ח, ה"ב נחלקו בזה רבי יוחנן וריש לקיש. לדעת רבי יוחנן מצורע שנזר שער אסור, ולדעת ריש לקיש שער מותר. וראה ב"מראה הפנים" שם, שבנוזר ספק מצורע, דברי הכל שער אסור בהנאה מספק, ומשם המקור לדברי רבינו.

ג. וכן אם נדר עשר שנים נזירות, והיה בהן ספק מצרע, ונולד לו ספק טמאה³² בסופן³³ - הרי זה אינו שותה ביין עד ארבעים שנה³⁴, ומגלח ארבע תגלחות, אחת בסוף כל עשר שנים. תגלחת ראשונה - לספק ימי צרעתו³⁵; שנייה - לספק ימי ספירו של מצרע³⁶; שלישית - לספק טמאתו³⁷; רביעית - תגלחת טהרה³⁸.

(32) טומאת מת. (33) ראה בבאורנו לעיל אות כב. (34) כי עד אז הוא בספק נזירות. (35) שאינו יכול לגלח כל עשר שנים, שמא אינו מצורע והוא נזיר ואסור בגילוח. (36) ואינו יכול לגלח בסוף שבעה ימים לתגלחתו הראשונה, שמא טמא מת הוא, ותגלחתו הראשונה היתה לספק טומאתו, וחלה עליו נזירות טהרה ואסור לגלח כל עשר שנים הבאות. (37) שמא מצורע היה ושתי תגלחותיו היו לצרעתו וזו לטומאתו, ואינו יכול לגלח שבעה ימים אחרי תגלחתו השניה, כי שמא לא נטמא למת, והרי הוא נזיר טהור ואסור בגילוח כל עשר השנים, שימי חלוטו וספירו לא עלו למנין, ועל-כרחו שוהה עד גמר שלשים שנה. (38) שמא טמא מת היה, ותגלחתו השלישית היתה לטומאתו, ולאחריה חלה עליו נזירות טהרה, הכל מבואר לעיל ה"ב.

ד. וכיצד מביא זה קרבנותיו³⁹? אם היה עשיר⁴⁰ -

מותר לאכול מן הקדשים לאחר שהזהר וטבל, שאין איסור מחוסר כפרה (קרבנות) בקדשים, אלא למי שטומאתו יוצאת מגופו (רע"ב לנזיר פ"ח, מ"ב). (14) זה מוסב גם על שתיית יין והיטמאות למת. (15) עד שיגמור נזירותו בטהרה. (16) הראשונה כשנרפא מצרעתו, והשניה ביום השביעי לימי ספירו, כמבואר לעיל אות א. (17) כל זה מקורו במשנה נזיר נט: ובגמרא שם ס.

ב. תגלחת ראשונה מגלח אותה אחר שנה ראשונה, ומגלח בה ראשו וזקנו וגבות עינו, ומטהר בעץ ארז ואזוב וצפרים, כשאר מצרעים¹⁸. אם אינו טמא מת ולא מצרע - הרי היא תגלחת טהרה של נזירותו¹⁹; ואם הוא מצרע ודאי בשנה ראשונה - הרי היא תגלחת ראשונה של מצרע. ושניה שנה אחרת פמנין ימי הנזירות, ואחר כך מגלח תגלחת שנייה של מצרע²⁰. שאינו יכול לגלח אחר שבעה כשאר מצרעין, שמא אינו מצרע, אלא טמא מת ודאי היה²¹, ושנה שנייה זו הרי הוא בה נזיר²² שאסור לגלח²³. ומאחר שגלח שתי תגלחות אלו - שלמה טהרת הצרע ומהר לאכל בקדשים²⁴. ושניה שנה שלישית, ואחר כך מגלח תגלחת שלישית. שמא מצרע ודאי היה בשנה ראשונה ולא היה טמא מת, ושנה ראשונה לא עלתה לו²⁵ מפני שהיא ימי חלוטו²⁶, ושנה שנייה לא עלתה לו מפני שהיא ימי ספירו של מצרע שבין תגלחת ראשונה ושנייה, לפיכך צריך לשהות שנה שלישית בנזירותו, ומגלח תגלחת שלישית לנזירותו, והיא תגלחת טהרה. או שמא טמא מת ודאי היה ומצרע ודאי, ואין תגלחת אחת עולה לנזירותו²⁷ ולצרעתו, ונמצאת תגלחת ראשונה ושנייה תגלחת צרעת, ותגלחת שלישית תגלחת טמאה, ואין אחת משלש שנים עולה²⁸, שהרי השלישית תגלחת טמאה, לפיכך צריך לשהות שנה רביעית בנזירותו, ומגלח תגלחת רביעית²⁹. ושערו בכל תגלחת ספק אסור בהנה מספק³⁰, שישער נזיר שנצטרע מתר בהנה³¹.

(18) ככתוב בתורה ויקרא יד, ד-ח. (19) ואע"פ שהנזיר אסור בגילוח הזקן, ונמצא שהוא מגלח שלא במקום מצוה, כאן מדובר באישים שאין איסור גילוח נוהג בהם, כמבואר להלן ה"ט. (20) הנקראת תגלחת ימי ספירו, על שם הימים שהוא סופר בין תגלחתו הראשונה לשניה. (21) וסתיר את כל ימי נזרו הקודמים. (22) נזיר טהור, שהתחיל למנות אחרי תגלחת טומאתו. (23) ועליו לשהות עד סוף השנה השניה. וכתב הראב"ד: כל זה צודק, אם נטמא עד שבעה ימים לתום שנתו הראשונה, אבל אם נטמא ששה או חמשה ימים לפני גמר השנה הראשונה, נמצא כשגילח בסוף השנה הראשונה לא גילח לטומאתו, שעדיין לא מלאו שבעה ימים לטומאתו, וממילא לא חלה עליו נזירות טהרה, כי כל עוד שלא גילח לטומאתו, אין הנזירות של טהרה חלה עליו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הראשונה אלא לטומאתו, והשניה אינה אלא לצרעתו, כי אם נזיר טמא היה, כבר הביא חטאתו בתגלחת הראשונה. (49) לספק טומאתו. (50) כמבואר לעיל בביאורנו אות כו. (51) לעיל ה"ב. (52) כל זה בנזיר ס.

ו. שלש עולות בהמה שמביא עמה, על הראשונה הוא מתנה ואומר: אם טהור אני - זו מחובתי⁵³, ואם טמא אני - הרי היא נדבה⁵⁴. וכן הוא אומר בפשטיה⁵⁵ ובשלישית⁵⁶.

(53) שנזיר טהור אינו מגלח אלא עד שזרקו עליו אחד מן הדמים. (54) שנזיר טמא אינו מביא עולת בהמה, אבל חטאתו אינה באה נדבה. וכן אינו מביא שלמיו, שהם טעונים לחמי נזיר, ואין שלמים כאלו באים נדבה (תוספות לנדה ע. דיבור-המתחיל למחרת). וכבר נתבאר לעיל פ"ח, ה"ב, שאם גילח על העולה יצא. (55) אם נזיר טהור אני שלא נצטרעתי, והייתי נזיר טמא בלבד, וכבר הבאתי קרבן טומאתי בתגלחת הראשונה, הרי זו לחובתי, ושאר קרבנותי אביא בתגלחת הרביעית. (56) שאם נזיר טהור אני עתה, ולא הייתי נזיר טמא כלל, ושתי תגלחותי הראשונות היו לצרעתי, נמצא שקרבני זה הוא לחובת נזירות טהרתי (מרכבת המשנה). ואע"פ שמאחר יתר קרבנות נזירותו, אין בכך כלום, שהרי אנוס הוא, כמבואר בסמוך ה"ז (רדב"ז).

ז. ומביא קרבן טהרה⁵⁷ בתגלחת רביעית, ומתנה⁵⁸ ואומר: אם טמא הייתי - ראשונה נדבה⁵⁹, וזו חובה⁶⁰; ואם מחלט⁶¹ הייתי - ראשונה חובה מצרע⁶², וזו חובת נזירות, ושתיים האמצעיות נדבה⁶³; ואם טהור מטמאת מת הייתי ומצרע - עולה הראשונה חובה וכן השניה, אחת לחובת מצרע⁶⁴ ואחת לחובת נזירות⁶⁵, ושלישית ורביעית נדבה, והשאר⁶⁶ קרבן טהרה⁶⁷; ואם טמא הייתי ומצרע - עולה ראשונה חובת צרעת, ושניה ושלישית נדבה⁶⁸, וזה קרבן תגלחת טהרה⁶⁹.

(57) הכולל עולה חטאת ושלמים, כלעיל ה"ד. (58) בכת"י התיינים: ומתנה ואומר. (59) שאין נזיר טמא מביא עולת בהמה. (60) לטהרת נזירותו. ואין אומרים, העולה שהקריב בתגלחתו השניה היתה לחובת נזירותו, כי יש לחוש שמא טמא ומוחלט היה, נמצאו שתי תגלחותיו הראשונות לצרעתו, והשלישית לטומאתו, וזו הרביעית לחובתו (כסף-משנה). (61) מצורע מוחלט, ראה פירושו לעיל פ"ז, ה"ט. (62) אע"פ שכתב רבנו לעיל ה"ה: "שאינ המצורע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה" לא הקפיד אלא על חטאת העוף, שהיא עיקר קרבנו. אבל עולה, שאינה אלא דורון, אף אם יביאנה לפני תגלחתו השניה היא כשרה, וכן כתב בהל' מעשה הקרבנות פ"ח, ה"ט: "אבל אם שחטו עולותיהם בחוץ (חוץ למקדש) בתוך ימי הספירה (שבין תגלחת ראשונה לשניה) חייבים (- משום איסור שחוט חוץ) שהעולה דורון היא, והחטאת והאשם היא עיקר הכפרה" (כסף-משנה ולחם-משנה). (63) כי שמא היה גם טמא למת, נמצא שבתגלחת השניה, היתה עולתו

פותב ונכסיו לאחרים⁴¹; שמצרע עשיר שהביא קרבן עני - לא יצא⁴². ואחר כך מביא חטאת העוף⁴³ ועולת בהמה⁴⁴ בתגלחת ראשונה ושניה ושלישית. וכל חטאת עוף מהן לא תאכל, מפני שהיא ספק⁴⁵. ומביא בתגלחת רביעית קרבן נזיר טהור, שהוא שלש בהמות, כמו שבארנו⁴⁶.

(39) ראוי להקדים כאן סדר קרבנות המצורע, נזיר טמא ונזיר טהור, כדי שיובנו הדברים יפה. המצורע מביא ביום טהרתו, כשנרפא נגע צרעתו, שתי צפרים (ויקרא יד, ד"ז), וביום השביעי לימי ספירו מתגלח שנית, ומביא למחרתו כבש לאשם, כבשה לחטאת וכבש לעולה, ואם דל הוא מביא כבש לאשם, ושתי תורים או שני בני יונה אחד לחטאת ואחד לעולה (שם י"בג), נזיר טמא מביא: שתי תורים או שני בני יונה, אחד לחטאת ואחד לעולה וכבש לאשם (במדבר ו, י"ב) ונזיר טהור - כבש לעולה לחטאת ואיל לשלמים (שם, יד). (40) וקרבן מצורע עשיר - חטאת בהמה, שאינה באה על הספק. (41) כדי שיהיה עני, ויוכל להביא חטאת העוף על הספק, שחטאת העוף הלכה היא שבאה גם על הספק, כמבואר בנזיר כט. (42) ולפיכך אין לו תקנה עד שיעני (תוספתא נזיר פ"ו ה"א). והוא-הדין שיוכל להפקיר נכסיו ויהיה עני, כמבואר בתוספות נזיר נה: דיבור-המתחיל אוכל בקדשים. ויש להעיר, שכל הפרט הזה אינו נוגע לנו בתגלחת הראשונה, שאין המצורע מביא בה שום קרבן, כמבואר בסמוך ה"ה, אלא שרבינו מסדר כאן כללות המעשים שצריך לעשות בדרך כלל (כסף-משנה). (43) יתבאר בסמוך ה"ה, לשם מה היא באה בכל שלש התגלחות. (44) לנזירות טהרתו כדי שיוכל לגלח עליה, שמא נזיר טהור הוא, וכמבואר להלן ה"ו. (45) לטומאתו או לצרעתו, וחטאת העוף הבאה על הספק אינה ראויה להאכל, כי שמא נזיר טהור הוא ואינו חייב בה, ונמצא כהן אוכל מליקה שלא במקום מצוה, והיא נבילה גמורה, ודינה להשרף, כמבואר בהל' פסולי המוקדשין פ"ט, ה"י. (46) לעיל פ"ח, ה"א. ולא הזכיר רבינו שעליו להביא צפרים בתגלחת הראשונה (ראה לעיל ה"ב), למרות שנישנו בברייתא בנזיר ס., כי אין רבינו עוסק כאן אלא בקרבנות הנעשים בפנים העזרה. ואלו הצפרים נעשות מחוץ לעזרה, כמבואר בבמרא שם, כי יש לחוש שמא אינו מצורע ואסור להביא חולין לעזרה, ולפיכך אינן נחשבות כקרבן (רדב"ז).

ה. שלש חטאות העוף שמביא בשלש התגלחות: חטאת ראשונה - לספק טמאתו⁴⁷; שניה - לספק צרעתו, שאין המצרע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה⁴⁸; וכן חטאת שלישית - לספק טמאתו. שאין תגלחת אחת עולה לנזירו⁴⁹ ולצרעתו⁵⁰, ושמא מצרע ודאי וטמא מת ודאי היה, שהתגלחת הראשונה והשניה לצרעתו כמו שבארנו⁵¹, ותגלחת שלישית תגלחת טמאה, ולפיכך צריך להביא קרבן טמאה בשלישית⁵².

(47) שמא נזיר טמא הוא וחייב בחטאת. (48) ולפיכך אין

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בראשונה לא יוכל להביא עולתו בשניה, ויעבור על "בל תאחר" (מרכבת המשנה). (74) שמא לא נטמא כלל. (75) שאם לא יביא קרבן נזירותו, לא יוכל להתגלח כלל, שמא נזיר טהור הוא, ואין נזיר טהור מגלח בלא קרבן. (76) כי אין נזיר טמא מביא עולת בהמה לחובתו. (77) ומגלח עליה. (78) בתגלחת הרביעית שהיא לנזירותו. (79) שמא טמא למת שחייב חטאת העוף. (80) כמבואר לעיל ה"ד, ובביאורנו אות מד.

ט. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁהוּא מְגַלַּח אֶרְבַּע תְּגִלָּחוֹת? בְּשִׁהִיָּה קָטָן⁸¹ או אִשָּׁה⁸²; אֲבָל הָאִישׁ - אֵינוֹ מְגַלַּח מִסְפָּק⁸³ לֹא תְּגִלַּחַת טָמְאָה וְלֹא תְּגִלַּחַת צִרְעָת, שֶׁמָּא טָהוֹר הוּא וְנִמְצָא מְקִיף פָּאֵת רֹאשׁוֹ שְׁלֹא בְּמִקּוֹם מְצֹוֶה. לְפִיכָן אֵינוֹ מְגַלַּח אֲלֵא תְּגִלַּחַת טָהֳרָה בְּלִבְדָּ⁸⁴. שְׂאִין אֶרְבַּע תְּגִלָּחוֹת אֵלּוּ לְעֵבֶב, אֲלֵא לְמַצְוָה⁸⁵.

(81) גדול בשנים. אלא שלא הביא שתי שערות שאינו בר עונשין ונדרו נדר, כמבואר בהל' נדרים פ"א, ה"ג ולעיל פ"ב, ה"ג. (82) שאינה מוזהרת על איסור הקפת הראש, הואיל ואינה באיסור השחתת הזקן, השווה לעיל פ"ט, ה"ט. (83) כל שלש התגלחות הראשונות, שהן ספק (נזיר נזי:). (84) שהיא האחרונה, וחייב להתגלח על-כל-פנים, בתורת נזיר טהור. (85) כמבואר בנזיר נז: שאפילו מצורע אין תגלחתו מעכבתו, ששאלו שם: והלא עושה השחתת זקן? (כגירסת רש"י ותוספות שם) ותירצו: באשה וקטן. ומשמע מזה, שבגדול אינו משחית (=מגלח) זקנו כלל, למרות שהוא ספק מצורע (לחם-משנה), וראה לעיל פ"ח, ה"ה, ובהל' צרעת פ"א, ה"ד: "תגלחת המצורע וטבילתו והזאתו אינן מעכבות זו את זו".

י. נְזִיר שֶׁנִּצְטָרַע וְדָאִי וְנִטְמָא בְּסִפְקָ - פִּיצֵד הוּא עוֹשֶׂה? אַחֵר שִׁטְהֵר⁸⁶ מִצִּרְעָתוֹ מִזֶּה בְּשָׁלִישִׁי וּבִשְׁבִיעִי⁸⁷, וּמְגַלַּח תְּגִלַּחַת טָמְאָה⁸⁸, וּמִתְחִיל לְמִנּוֹת נְזִירוֹתוֹ פְּלֵא⁸⁹, שֶׁהָרִי נָפְלוּ הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים בְּסִפְקָ טָמְאָה שֶׁנִּטְמָא, וּמִבִּיֵּא קֶרְבֵּן טָהֳרָה וְשׁוֹתָה בִּינִין⁹⁰. וּמֵאַחֵר שִׁבִּיֵּא קֶרְבֵּן צִרְעָת⁹¹ אוֹכֵל בִּקְדָּשִׁים⁹².

(86) שירפא מצרעתו. (87) להטהר מטומאת מת, כי כל עוד שיהיה טמא מת, לא יוכל לשלוח קרבנות צרעתו, שהלכה היא (הל' ביאת מקדש פ"ב, ה"ב) "טמא מת, אין מקריבים עליו קרבן כלל עד שיטהר". ואע"פ שעדיין טמא הוא לצרעתו, אפשר להזות עליו מאפר הפרה, כמבואר בהל' פרה פ"א, ה"ג: "כל המטמאין מקבלין הזאה" וכו'. (88) לאחר שישלמו ימי נזירותו, כי שמא לא נטמא, ואסור לו להתגלח עד שישלם ימי נזירותו, ונטמא טומאת ספק בו ביום, הרי מצרעתו ביום יא לנזירותו, ונטמא טומאת ספק בו ביום, הרי זה מגלח תגלחת ראשונה לצרעתו בו ביום, וביום יז לנזירותו מגלח תגלחת שניה לצרעתו, ומשלים עוד עשרים יום לנזירותו (שימי חלוטו וספירו לא סתרו ולא עלו למנין נזירותו - לעיל פ"ז, ה"ט), נמצא שביום לח לנזירותו, הרי הוא מגלח ממה-נפשך, אם נזיר טהור הוא, הרי שלמה

נדבה, שכבר הביא עולה לצרעתו בתגלחתו הראשונה, ותגלחתו השלישית היא לטומאתו, וגם זו נדבה, שאין הטמא מביא עולת בהמה. (64) כאמור באות סא. (65) נזירות טהרתי. ואע"פ שהתגלחת השניה היא של ימי ספירו, בכל זאת אם הקריב עולתו לנזירותו עלתה לו, אע"פ שהקריבה קודם זמנו, כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"ח, ה"ט (לחם-משנה). (66) הכבשה לחטאת והאיל לשלמים. (67) שאני מקריב כעת לתשלום קרבן נזירותי, וכבר שנינו (נזיר נט:): שהנזיר מביא קרבנותיו לחצאין. (68) שהשניה היא לצרעתו, וכבר הביא עולתו בתגלחת הראשונה, והשלישית היא לטומאתו, ואין נזיר טמא מביא עולת בהמה. (69) שכך הסדר: שתי תגלחות הראשונות לצרעתו, השלישית לטומאתו, הרביעית לנזירותו, וכבר נתבאר לעיל ה"ו מדוע הוא מביא עולתו בתגלחת השניה, כי שמא לא נטמא לצרעתו ואינו אלא טמא מת, נמצאת הראשונה לטומאתו והשניה לנזירותו, וכן מביא בשלישית, שמא נצטרע ולא נטמא למת כלל. נמצאת השלישית לנזירותו, וכמבואר לעיל אות נה (ע"פ הסוגיא נזיר ס.).

ח. אֲבָל הָאִשָּׁם וְהָעוֹלָה⁷⁰ אֵינָן מְעַכְבִּין לֹא בְּתְּגִלַּחַת טָמְאָה וְלֹא בְּצִרְעָת⁷¹. נִמְצָא⁷² אוֹמֵר: אִם הוּא מִצִּרְעָה וְדָאִי וְלֹא נִטְמָא בְּמָת - הָרִי טָהֵר בְּצִפְרִין, וְחִטָּאת הָעוֹף הִיא חִטָּאתוֹ⁷³, וְלֹא תֵּאָכֵל מִפְּנֵי שֶׁהִיא סִפְקָ⁷⁴, וְעוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁעֲמָה - מִקְרָבֵן תְּגִלַּחַת טָהֳרָה, כְּדִי שִׁיגִלַּח עַל הַבְּהֵמָה⁷⁵. וְאִם טָמָא מָת הוּא - הָרִי עוֹלַת בְּהֵמָה נִדְבָה⁷⁶. וְאִם אֵינוֹ מִצִּרְעָה וְטָמָא מָת הוּא - חִטָּאת הָעוֹף קֶרְבֵּן נְזִיר שֶׁנִּטְמָא, וְעוֹלַת בְּהֵמָה נִדְבָה⁷⁷, וְהָרִי הִבִּיֵּא קֶרְבֵּן טָהֳרָה בְּאַחֲרוֹנָה⁷⁸. וְאִם אֵינוֹ טָמָא מָת וְלֹא מִצִּרְעָה - עוֹלַת בְּהֵמָה שֶׁהִבִּיֵּא בְּתְּגִלַּחַת הָרִאשׁוֹנָה הִיא מְחֻבֶּת תְּגִלַּחַת, וְחִטָּאת הָעוֹף בָּאָה עַל סִפְקָ⁷⁹, וְהָרִי לֹא נֵאָכֵל⁸⁰.

(70) שנזיר טמא ומצורע מביאים כשהם ודאי, ראה לעיל אות לח. (71) כדברי רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "אבל עולתו ואשמו (של נזיר טמא) אין מעכבים אותו מלמנות", וכן בהל' מחוסרי כפרה פ"א, ה"ה: "וכל זמן שלא הקריבו חטאתם, אסורים לאכול בקדשים. אבל העולה והאשם (=של מצורע) אינם מעכבים" וראה נזיר ס. (72) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י התימנים, מתחילה כאן ההלכה. והתיבות: "אבל האשם" וכו', שייכות להלכה הקודמת. (73) כבר נתבאר לעיל ה"ה, שאין המצורע מביא קרבנו אלא לאחר תגלחת שניה (וראה בביאורנו לעיל אות סא), ולא נתכוון רבינו על חטאתו זו שהיא לצרעתו, אלא לספק טומאתו, כי הואיל ויש לחוש שהוא גם טמא למת, הרי בהכרח להביא כבר בתגלחת ראשונה קרבן חטאתו, כדי שיוכל להתחיל למנות אח"כ נזירות טהרתו, שהרי כל עוד שלא יביא חטאתו לא יוכל למנות נזירותו, שחטאתו מעכבתו, ראה לעיל פ"ו, ה"ב, והואיל ובסוף השנה השניה יצטרך להביא עולתו לנזירותו, עליו איפוא להקריב חטאתו לטומאתו בסוף השנה הראשונה כדי שלא יצטרך לעבור ב"בל תאחר" על קרבן טהרתו, כי אם לא יביא חטאתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שלושים יום שהוא מונה בסוף לנזירותו, הרי שבעים וארבעה (נזיר ס:) ולא כפירוש רש"י ותוספות שם.

יב. וכן אם היה טמא ומצרע בודאי - לאחר שיטהר¹⁰² מצרעתו מגלח תגלחת צרעת הראשונה, ומזה בשלישי ובשביעי¹⁰³, ומגלח ראשו וזקנו בשביעי, והיא תגלחת שניה של צרעת, ומביא קרבנותיו באוכל בקדשים, וסופר שבעה¹⁰⁴ ומגלח תגלחת טמאה, ואחר כך סופר ימי נזירות שלמה¹⁰⁵, ומביא קרבן טהרה ושותה ביין¹⁰⁶.

(102) שירפא מנגעו. (103) לטומאת מת, כדי שיוכל להקריב קרבנות צרעתו, וכאמור לעיל בבאורנו אות פו. (104) לטומאתו, שאין ימי ספירו לצרעתו עולים לו לימי טומאתו, כמבואר בסמוך הי"ג. (105) נזירות טהרה החלה עליו עם הקרבת קרבן חטאת טומאתו, כמבואר לעיל פ"ו, הי"ב. (106) נמצא זה שותה יין ומיטמא למתים לאחר ארבעים וארבעה יום לקבלת נזירותו הסתמית שהיא בת שלושים יום (נזיר ס:). "זה הכלל אי אפשר לעשות דין נזירות טומאה ולא נזירות טהרה עד תום ימי חלוטו" (תוספות שם עמ' א, דיבור-המתחיל ספק), כי כל עוד שהוא טמא טומאת מצורע, אין מקריבים עליו שום קרבן, ואינו נטהר מצרעתו עד שיגלח ויביא קרבנותיו (מרכבת המשנה).

יג. למה סופר שבעה¹⁰⁷ ? שאין שבעת ימי הטמאה עולין בשבעת ימי ספירה שבין תגלחת ותגלחת של מצרע¹⁰⁸.

(107) שבעת ימי טומאה, אחרי שכבר ספר שבעה ימים לתגלחתו וגם הזה ושנה ? (108) שתגלחת מצורע היא לפני ביאת מים (=טבילת גופו), ככתוב (ויקרא יד, ט) "ואת כל שערו יגלח... ורחץ את בשרו במים וטהר". ונזיר שנטמא למת, כתוב בו (במדבר ו, ט) "וגלח ראשו ביום טהרתו" גילוחו לאחר טהרתו במים (נזיר ס:). והואיל ואין תגלחת צרעתו עולה לטומאתו, על-כרחו מונה שבעת ימים אחרים, עד שיהיה שערו כדי לכוף ראשו לעיקרו, הוא שיעור הראוי לתגלחת, כמבואר בנזיר לט: ולעיל פ"ו, ה"א (לחם-משנה).

יד. האומר: הריני נזיר אם אעשה כן וכן או אם לא אעשה וכיוצא בזה - הרי זה רשע. ונזירות כזו מנדרי רשעים היא¹⁰⁹. אבל הנזיר לה' ה' קדשה¹¹⁰ - הרי זה נאה ומשבח, ועל זה נאמר: נזיר אלהיו על ראשו, קדש הוא לה'¹¹¹. ושקלו הפתוב פנביא, (שנאמר): ואקים מבניהם לנביאים ומבחוניהם לנזירים¹¹².

(109) משנה בנדרים ט. שאין זו נזירות לה'. ולא לכונן דעותיו או לתקן מעשיו (ראה לעיל הל' נדרים פ"ג, הכ"ג). (110) כגון שהיה מתגאה בפייו ונדר בנזיר, כדי לכוף יצרו, כמבואר בהל' נדרים ובבאורנו שם. (111) נדרים ט: כדברי שמעון הצדיק, שאמר לנזיר כזה: "כמוך ירבו בישראל, עליך הכתוב אומר איש כי יפליא... נזיר להזיר

נזירותו (אחרי נכיון שבעת ימי צרעתו), ואם נטמא למת, הרי מצוה עליו לגלח תגלחת טומאה ביום השביעי לטהרתו (מרכבת המשנה). (89) נזירות טהרה. (90) נמצא שאם קיבל עליו נזירות סתם, שהיא שלשים יום, הרי זה שותה יין ומיטמא למתים אחרי שלשים ושבעה יום לנזירותו. ששבעה ימים עלו לו לימי ספירת צרעתו, ושלשים יום לגמר נזירותו (שם לא נטמא, ואסור לו לגלח עד שישלם נזירות טהרתו), ועוד שלשים יום שהוא מונה אחרי תגלחת טומאתו, שם נטמא וסתר את כל ימי נזירותו הקודמת (נזיר ס:). (91) ביום השמיני להרפאו מצרעתו, ואחרי שהזו עליו ביום השלישי וביום השביעי, כאמור לעיל אות פו. (92) שכבר נתבאר לעיל ה"א, שכל טמא טומאה היוצאה מגופו, אינו זכאי לאכול מקרבנות המקדש, עד אשר יטהר ויביא קרבנותיו, וצרעת היא טומאה יוצאה מגופו (נזיר שם). כל הלכה זו נתפרשה על-פי מרכבת המשנה, ורבינו מפרש את הסוגיא בנזיר שם שלא כרש"י ותוספות.

יא. נטמא ודאי והיה מצרע בספק⁹³, וטהר⁹⁴ מספק צרעתו - מונה ימי נזירותו שלמה, ואחר כך מגלח תגלחת הנגע⁹⁵; שאין תגלחת ספק נגעו דוחה נזירות⁹⁶. ואחר כך מונה שבעת ימים⁹⁷ שבין תגלחת מצרע הראשונה לתגלחת שניה, ומגלח ומביא קרבנותיו באוכל בקדשים. ומזה בשלישי ובשביעי⁹⁸. ואחר כך מונה שבעה אחרים לטמאת מת⁹⁹, ומגלח תגלחת טמאה, ואחר כך מונה נזירות¹⁰⁰ פלה¹⁰¹.

(93) ספק נגע, ספק בזה שהוא טהור. (94) ונרפא. (95) שאי אפשר לו למנות שבעה ימים לטומאת מת ולהתגלח תגלחת טומאה, שם מצורע הוא, ומצורע אינו משלח קרבנותיו עד שיטהר, כמבואר בהל' ביאת מקדש פ"ב, ה"א, וגם לצרעתו אסור לו לגלח, שם אינו מצורע, ונזיר שנטמא אסור לו - לדעת רבינו - לגלח גילוח רשות, עד אשר ימנה ימי נזירות כפי שנדר (מרכבת המשנה, בהבנת דברי רבינו). (96) שנאמר בה: "תער לא יעבור על ראשו", ואפילו נטמא, שסותר הכל, אינו מותר אלא בתגלחת טומאה מיד, או בתגלחת רשות לאחר שלשים יום (מרכבת המשנה). (97) כדי לטהר מצרעתו. (98) באלה שבעת הימים שבין תגלחת ראשונה לשניה, כדי שיוכל להביא קרבנות צרעתו, ולא יהיה טמא מת, שטמא מת אין מקריבים עליו קרבן, וכאמור לעיל אות פו. ובדפוסים קדומים וכן בכת"י התימנים: "אם הזה בשלישי ובשביעי", כלומר, אינו מביא קרבנותיו לצרעתו עד אשר יזו עליו בשלישי ובשביעי, כאמור. (99) אחרי שכבר נטהר מצרעתו יכול הוא להביא קרבן טומאת מת. וראה בסמוך הי"ג. (100) אחרי שגילח תגלחת טומאה והביא חטאתו, מיד חלה עליו נזירות טהרה. (101) נמצא, שאם נזר סתם נזירות שהיא שלשים יום, ונטמא ודאי והוחלט מספק, אוכל בקדשים לאחר שלשים ושבעה ימים, ואינו שותה יין עד אחר שבעים וארבעה יום, שהרי מונה תחילה שלושים ימי נזירותו, ושבעה ימים שבין תגלחת לתגלחת, ושוב שבעה ימים לטומאת מת, הרי ארבעים וארבעה, הוסף עליהם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוכיח מה'ספרי' על פסוק זה: "מגיד שעובר על כל יחל ועל לא תאחר". אולם הרמב"ן בהשגותיו ל'ספר המצוות' עשה' צד, סובר שאינו עובר על לא יחל אלא כשעבר על נדרו, ואי אפשר לו עוד לקיימו, אבל אינו תלוי כלל בשלש רגלים (משנה-למלך). (7) האמור בפרשת נדרים, וכן אמרו (ראש השנה ו). "מוצא שפתיך - זו מצות-עשה", וכתב רבינו ב'ספר המצוות' מצות-עשה צד: "והנה נכפל הציווי (של מוצא שפתיך תשמור) במצוה זו, והוא אמרו: ככל היוצא מפיו יעשה".

ב. מצות עשה לרדוף נזירות פסיעתא דשמיא בפתורה⁸. ואחד האומר 'ערכי עלי', או האומר 'ענך זה עלי'¹⁰, או 'ענך פלוני עלי' - נותן הענך¹¹ לפי שני הנענך. והוא הדבר הקצוב¹² שבתורה¹³, לא פחות ולא יותר.

(8) ויקרא כז. (9) השווי שלי עלי, לתתו לטובת בית המקדש. (10) אדם זה העובר לפניו. (11) השווי. (12) פסוק וחתוך. (13) שהתורה קבעה מחיר כל נערך לפי שנותיו, בניגוד לאומר דמי פלוני עלי, שאינו משלם אלא אחר שיעריכוהו כעבד הנמכר בשוק, הכל לפי בריאות גופו, ואין דמיו קצובים בתורה, כמבואר להלן ה"ט. וכתב רבינו ב'מורה נבוכים' ח"ג פ"ט: "... וכן המצוות אשר ספרנון בהל' ערכין וחרמין, כולן הולכין על דרך הצדקות (לעזור לזולת). מהן מה שהוא לכהנים (= חרמין), ומהן מה שהוא לבדק הבית, ובכולן יגיע האדם למידת הנדיבות, ושיבז אדם לממון לכבוד השם ולא יקפוץ ידו, כי רוב ההפסד הבא במדינות... הוא מפני החריצות על הממון והרבות ממנו, ורוב התאוה להוסיף נכסים וכבוד". והשווה לקמן פ"ח, הי"ב: "כדי לכופ את יצרו ולא יהיה כילי".

ג. וכמה הוא הענך? אם היה הנענך¹⁴ בן שלשים יום או פחות - אין לו ענך¹⁵, והאומר עליו 'ענך זה עלי' - הרי זה פאומר 'ענך פלי זה עלי', ואינו חייב כלום¹⁶. היה מבין אחד ושלשים יום עד בן חמש שנים גמורות - ענך הנזכר חמשה שקלים, והנזכה שלשה שקלים¹⁷. משנכנס בשנת שש יום אחד¹⁸ עד שישלם שנת עשרים - ענך הנזכר עשרים שקלים, והנזכה עשרה שקלים. משנכנס בשנת אחת ועשרים יום עד שישלם שנת ששים - ענך הנזכר חמשים שקלים, והנזכה שלשים שקלים. ומשנכנס בשנת אחת ושלשים יום עד יום מותו, אפילו חיה כמה שנים - ענך הנזכר חמשה עשר שקלים, והנזכה עשרה שקלים¹⁹.

(14) האדם הנערך. (15) ואינו חייב כלום, שנאמר "ואם מבין חודש" וגו'. קיבלו חכמינו (ערכין יח.) יום שלושים נידון כלמטה, כמשמעות לשון הכתוב (שם ז) "ואם מבין ששים שנה ומעלה" ששלמה שנת הששים, ולא בשנת הששים עצמה, והוא-הדין לענין בן חודש (ראה בתוי"ט שם פ"ד, מ"ד). (16) אע"פ שאדם יודע שאין ערך לכלי (אלא

לה'). וראה לעיל פ"א, אות ט. ובמד"ר נשא י, יא: אמר הקב"ה, הריהו חשוב לפני ככהן גדול. מה כהן גדול נאמר בו: נזר שמן משחת אלהיו עליו, אף בנזיר: נזר אלהיו וגו'. (112) ספרי זוטא נשא ו, ח. והרד"ק בפירושו לעמוס שם: "אפילו הבחורים, שדרכם ללכת אחרי תאות הבשר והיין, נתתי בהם רוח טהרה שינזרו מן היין... כי היין הוא המביא האדם לרדוף אחרי תאות הבשר... הפרשתי אתכם, כדי שתהיו קדושים".

סליקו להו הלכות נזירות פסיעתא דשמיא

הלכות ערכין וחרמין

יש בכללן שבע מצות. חמש מצות עשה, ושתיים מצות לא תעשה, וזה הוא פירוש: (א) לרדוף בערכי אדם פאשר מפרש בתורה, וזהו דין ערכי אדם. (ב) דין ערכי בהמה. (ג) דין ערכי בתים. (ד) דין ערכי שדות. (ה) דין מחירים נכסיו. (ו) שלא ימכר חרם. (ז) שלא יגאל חרם.

ובאור מצות אלו בפ' פרקים אלו:

פרק ראשון

(1) ערכי האדם הקצובים בתורה, שיעור השקל הכתוב בתורה, האישים שאינם מעריכים ולא נערכים, ההבדל שבין דמים לערכין, נדבת גוי או נדרו מה יעשה בהם, נגמר דינו בבי"ד של ישראל להחג מהו בערכין ובדמים, האומר ערכי עלי או דמי עלי ומת קודם שיעמוד בדין או לאחר שעמד בדין, מה דינם של היורשים.

א. הערכים הם נדר² מכלל נדרי הקדש³, שנאמר: איש כי יפלא נדר⁴ בענך נפשת לה'. לפיכך⁵ חייבין עליהן משום לא יחל דברו ולא תאחר לשלמו⁶, ומשום ככל היוצא מפיו יעשה⁷.

(2) ולפיכך נסדרו הלכותיהם בספר הפלאה, העוסק בסוגי נדרים למיניהם. והקדים דיני נדרי איסור הנוהגים גם בזמן הזה, ואח"כ דיני נזירות שיש בה נדרי איסור והקדש כאחד, שכשישלים נזירותו - עליו להביא קרבנותיו. וקבע דיני ערכין בסוף הספר, כי הם נדרי הקדש בלבד ואינם נהגים בזמן הזה (רדב"ז). וראה בביאורנו לעיל הל' נדרים פ"א, ה"א. (3) שאדם נודר לטובת המקדש. (4) קראו הכתוב: נדר. (5) הואיל ויש להם דין נדר. (6) אחרי שיעברו עליו שלש רגלים ולא נתן ערכו, כמבואר בראש השנה ד, א. ובהל' מעשה הקרבנות פ"ד הי"ד. וב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי, פרשתא ג, אמרו: "נדר בערכך - הקיש נדרים לערכים, מה נדרים - בכל תאחר לשלמו, אף ערכים - בכל תאחר לשלמו". וכן במדרש 'ויקרא רבה', פרשה לז: "כשם שבנדרים כל יחל וכל תאחר, כך בערכין" וכו'. ומדברי רבינו ב'ספר המצוות' לא-תעשה קנו נראה, שמשעברו שלש רגלים ולא נתן ערכו, עובר גם משום: לא יחל, וכך הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְיִשְׂרָאֵל שְׂאֵמֶר: עֶרְךָ עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת זֶה עָלַי, או עֶרְךָ פְּלוֹנִי הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת עָלַי - נוֹתֵן לִפִּי שְׁנֵי הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת הַנֶּעֱרָךְ²⁹. וְכֵן הַמַּעֲרִיךְ אֶת הַחֵרֶשׁ וְאֶת הַשּׁוֹטָה - חֵיבֵב³⁰, וְנוֹתֵן לִפִּי שְׁנֵי.

(28) שנאמר (ויקרא כז, ב): "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" וגו' - בני ישראל מעריכים ואין עובדי-כוכבים מעריכים (ערכין ה:). (29) שנאמר: "איש כי יפליא נדר בערכך" איש - אפילו עובד-כוכבים (שם), וכרבי מאיר, ומסתבר שהלכה כמותו, שכן הכתוב אומר (עזרא ד, ג) "לא לכם ולנו לבנות בית לאלקינו" כי אם לנו לבדנו. והואיל וכסף הערכין נופל לבדק הבית, אינו מן הדין שיהא גוי מעריך, ומכאן שהריבוי "איש" בא לרבות גוי שהוא נערך (גמרא שם). ואע"פ שכלל הוא: רבי מאיר ורבי יהודה, הלכה כרבי יהודה (עירובין מו:). - במקום שמסתבר טעמו של רבי מאיר, הלכה כמותו, ואין למדים מן הכללות (כסף-משנה). וכן נראה מסתימת סוגיית הש"ס נזיר סא, שנקטו שם את דעת רבי מאיר כהלכה פסוקה ('אור שמח'). וכבר קדמו הרב"ז כאן ה"ז. (30) משנה, ערכין ב, א. אבל אינם מעריכים, מפני שאין בהם דעת (שם). ובנוגע לקטן, ראה לקמן הט"ו.

ז. הָעֶבֶד³¹ - נֶעֱרָךְ וְעוֹרָה, כִּשְׂאֵר יִשְׂרָאֵל³². וְאִם יִפְדֶּה וַיְהִיָּה לֹא³³ - יִתֵּן עֶרְךָ שְׁנֵדֵר.

(31) כנעני. (32) משנה, ערכין ב, א. וכן אמרו ב'תורה כהנים' פרשת בחוקותי "ואמרת אליהם" (ויקרא כז, ב) - לרבות גרים ועבדים. (33) בכת"י התימנים: ויהיה לו. כלומר, כשהוא עבד, כל מה שיש לו שייך לרבו, אבל כשישתחרר ויהיה לו כסף - חייב לשלם. ובתוספתא ערכין פ"א מ"ב, אמרו: "נשים ועבדים... נערכים ומעריכים, אם יש להם בזמן הזה (כגון שנתנו לעבד כסף, על-מנת שאין לרבו רשות בו) גובים מהם, ואם לא - כותבים עליהם וגובים לאחר זמן". ומסתבר, אע"פ שלגבי מצוות יש לעבד דין של אשה, בערכין הוא נערך (תוספות' ערכין ב.).

ח. אֶחָד הַמַּעֲרִיךְ אֶת הַיָּפֶה הַבְּרִיא, וְאֶחָד הַמַּעֲרִיךְ אֶת הַכָּעוֹר³⁴ הַחוּלָה. אֶפְלוּ הִיָּה הַנֶּעֱרָךְ מִכָּה שְׁחִין³⁵ או סוּמָא או גִּדָּם³⁶ וַיֵּשׁ בּוֹ כָּל מוֹם - נוֹתֵן לִפִּי שְׁנֵי כִּמוֹ שִׁפְתוֹב בַּתוֹרָה³⁷.

(34) משנה, ערכין יג, ב. ושמתוך כראי (נחום ג, ו) מתרגם יונתן: ואשוין מכערא. (35) ערכין ב, א. שנאמר: "בערכך נפשות", אפילו נפש כל שהיא. (36) קטוע יד. (37) אבל בדמים (ראה בסמוך ה"ט) אינו כן, שאם אמר על מוכה שחין, דמיו עלי - אינו משלם כלום, שאין לו דמים (שם).

ט. הַדָּמִים³⁸ אֵינָן בְּעֶרְכֵינָּה. בִּיצֵד? הָאוֹמֵר: דְּמִי עָלַי, או דְּמִי זֶה עָלַי, או דְּמִי פְּלוֹנִי עָלַי, אֶפְלוּ הִיָּה אוֹתוֹ פְּלוֹנִי קָטָן בֶּן יוֹמוֹ³⁹ או טַמְטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס⁴⁰ או עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת⁴¹ - נוֹתֵן מֶה שֶׁהוּא שְׁוֵה⁴², דִּינָר או אֶלְף, כָּאֵלּוּ הוּא עֶבֶד הַנִּמְכָּר בַּשּׁוּק⁴³.

לאדם בלבד, הוציא דבריו לבטלה, והוא-הדין לכן שלשים, שהוציא דבריו לבטלה (ערכין ה.). וכל זה לענין ערכין, אבל לענין דמים אפילו קטן בן יומו יש לו דמים, כמבואר בסמוך ה"ט. (17) מפורש בתורה שם, ו. (18) כן בדפוס רומי ר"מ, ובכ"י תימן. וכן להלן בשורה הג'. (19) מפורש בתורה שם. ומתוך שנאמר שם: מבן ששים שנה ומעלה, משמע כששלמה שנת ששים נידון כזקן, אבל בשנת ששים עצמה נידון כלמטה הימנה, מכאן אתה למד ב'גזירה שוה' "שנה - שנה", שבכולן שנה האמורה בה נידונת כלמטה (משנה בערכין יח.). ובנוגע לכן שלשים יום, אע"פ שלא נאמרה בו "שנה", הרי גילה הכתוב (במדבר ג, טו) במפקד הלויים, "כל זכר מבן חודש ומעלה תפקדם" שמונים בו משלושים יום ומעלה, ולא מיום השלושים עצמו (שם יח:).

ד. כָּל הַשָּׁנִים הָאֵלּוּ - מַעַת לַעַת מִיּוֹם הַלְּהֵךְ²⁰. וְכָל הַשְּׂקָלִים - פְּשָׁקֶל הַקֶּדָּשׁ²¹. וְהוּא מִשְׁקַל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שְׁעוּרָה מִכֶּסֶף טְהוֹר²². וְכִבְרֵ הוֹסִיפוּ עָלָיו וְעָשׂוּ אוֹתוֹ סֵלַע²³, כִּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּהֲלָכוֹת שְׂקָלִים²⁴.

(20) מיום ליום, ולא למנין עולם, שתכלה שנתו בערב ראש השנה, וכשיגיע חודש תשרי תיחשב לו שנה שניה (ערכין יח:). ושם פירש רש"י "מעט לעת" - אותו יום ואותה שעה לשנה הבאה, אבל מדברי רבינו לא משמע כן, וכן דעת ה'תוספות' שם לא, א - בשם רבי אלחנן, שאין צורך בערכין מעט לעת לשעות, ורק בקרבנות פוסלות שעות, כמבואר בהל' מעשה הקרבנות פ"א, ה"ג: "קרבן שמצוותו להיות בן שנה, אם הוסיף על השנה שעה אחת - נפסל". (21) במשקל השקל הקצוב לשקול בו שקלי הקודש, והוא עשרים גרה השקל (שמות ל, יג וברש"י שם), וכן אמרה תורה (ויקרא כז, כה) "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש". (22) ע"פ דברי הרי"ף בקידושין דף יב, א - שהפרוטה היא משקל חצי שעורה, והיות שכל גרה מכילה ל"ב פרוטה, הרי משקל הגרה שש-עשרה שעורה, נמצא השקל שהוא עשרים גרה, שוקל ש"ב שעורה (כסף-משנה שקלים פ"א, ה"ב-ג). (23) מטבע הנקרא סלע בזמן בית שני, ומשקלו שלש מאות ושמנים וארבע שעורה. (24) פ"א, ה"ב.

ה. טַמְטוֹם²⁵ וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס²⁶ - אֵין לָהֶם עֶרְךָ; שְׁלֹא קִצְבָה תוֹרָה עֶרְךָ אֶלָּא לְזָכֵר וְדָאִי או לְנִקְבָה וְדָאִית. לִפְיָךְ, טַמְטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס שְׂאֵמֶר: עֶרְכִּי עָלַי, או שֶׁהַעֲרִיכוֹ אַחֵר - אֵינוֹ חֵיב כָּלּוֹם²⁷.

(25) שערוותו אטומה, ואין לו זכרות ולא נקבות. (26) שיש לו אבר זכרות ואבר נקבות, והוא ספק זכר ספק נקיבה (לשון רבינו בהל' אישות פ"ב, ה"ד). (27) משנה, ערכין ב, א. ובגמרא שם ד, ב. אבל אם הם העריכו אחרים הרי הם חייבים, כלשון המשנה שם "מעריכין, אבל לא נערכין". וטומטום שניתחוהו ונמצא זכר, הרי הוא זכור. וכן אם נמצא נקיבה, הרי הוא נקיבה ונערך (רדב"ז).

ו. הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת - נֶעֱרָךְ, אֲבָל אֵינוֹ מַעֲרִיךְ²⁸. בִּיצֵד? עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת שְׂאֵמֶר: עֶרְכִּי עָלַי, או עֶרְךָ יִשְׂרָאֵל זֶה עָלַי - לֹא אָמַר כָּלּוֹם;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(52) הקרוב למיתה, שמעלה ליחה בגרונו מפני צרות החזה (לשון הרמ"א אהע"ז ס"י קכא, ס"ז). (53) שאינו נערך ואינו נידר (משנה בערכין ו:). (54) גיטין כח, א. (55) השווה הל' גירושין פ"ו, הכ"ח. והל' תרומות פ"ט, ה"ג. ובערכין ד, א - אמרו: "בערך נפשות - ולא המת, אוציא את המת ולא אוציא את הגוסס? ת"ל, והעמיד והעריך, כל שישנו בהעמדה - ישנו בהערכה, וכל שאינו בהעמדה (הגוסס אינו בהעמדה) - אינו בהערכה". (56) מי שהוא ראוי להיחרם ולהיהרג, אינו בכלל פדיון (ערכין ו: וברש"י). (57) הואיל ונגמר דינו למות. וכל זה בבית דינו של ישראל, אבל נגמר דינו למות בבית-דין של גויים, אינו כמת, שלוקחים שוחד ומחזירים אותו לחיים, כמבואר בגיטין כח, ב (רדב"ז). והשווה הל' גירושין פ"ו, הכ"ט. ורבינו בפירושו למשנה (ערכין שם), אומר: וכל זה ביוצא ליהרג ע"י מיתת בית-דין, שאינו תלוי ברצונו אלא התורה ממיתה אותו, אבל היוצא ליהרג במצות המלך, מעריך ונערך, שלפעמים חוזר המלך מדיבורו.

יד. זה היוצא להרג שהעריך אחרים או נדר דמיהם או הזיק - חייב לשלם, וגובין הכל מנקסיו⁵⁸.

(58) ערכין ו, ב. וכתב רבינו בפירושו שם: "כבר ידעת, שפסק ההלכה על פי המעשה בדינו היום, שמלוה על פה (שלא בשטר) גובה מן היורשים . . . ונוטלים כנגד הנזק מעזובנו". והשווה הל' מלוה פ"א, ה"ד. ומלשון רבינו כאן: "זה היוצא ליהרג" וכו' ולא הזכיר את הגוסס שעסק בו בהלכה הקודמת, משמע שסובר שגוסס שהעריך או נדר אינו חייב כלום, אולם ה'תוספות' בערכין ד, א דיבור-המתחיל ולא אוציא, הביאו משנה ממסכת שמחות, האומרת, שהגוסס נודר ומעריך (כגון שבדקוהו פעם אחר פעם, לידע אם דעתו מיושבת עליו). ובמסכת שמחות שלפנינו אין משנה כזאת, ויתכן, שגם רבינו יודע, שהגוסס מעריך ונודר, ומה שלא הזכיר כאן גוסס, הוא משום "דין נזק", שאינו יכול לומר בו: "אם הזיק חייב לשלם" (לחם-משנה).

טו. פהנים ולויים - מעריכין ונעריכין בשאר ישראל⁵⁹. וקטן שהגיע לעונת נדרים⁶⁰ והעריך או נדר דמים - חייב לשלם⁶¹; שהרי נדריו קיימים, כמו שפארנו בהלכות נדרים⁶².

(59) ואין אומרים הואיל וכתוב (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חודש תפדה בערךך", כל שישנו בפדיון הבן - ישנו בערכין, וכהנים ולויים שאינם בפדיון הבן - לא יהיו בערכין (ערכין ד). ובפירוש המשנה לרבינו שם מ"א "שאיין הדבר כן, לפי שאיש כתוב בפרשה, איזה איש שיהיה". (60) שהיא בן שתיים-עשרה שנה ויום אחד לבן, ואחת-עשרה שנה ויום אחד לבת. (61) לכשיגדל ויהיה לו, השווה לעיל ה"ז. (62) פ"א, הל' א-ג.

טז. העריכין הקצובין לפי השנים - הן שני הנערה, ולא שני המעריך. כיצד? בן עשרים שאמר לבן ששים: ערךך עלי - נתן ערך בן ששים; ובן ששים

(38) המשתלמים לפי שווי האדם ולא לפי שנותיו. (39) משנה, ערכין ה, א. שהרי יש לו שווי כל שהוא (רש"י שם). (40) שם ב, א. (41) שם ה, ב. וראה בסמוך ה"א. (42) שאין זה גרוע מאומר: דמי דקל פלוני עלי, שמשלם כפי נדרו (שם ד:). (43) סנהדרין טו, א. ומגילה כג, ב.

י. והעריכין פלן והדמים - הכל סתמן לבדק הבית⁴⁴. ויפלו הכל ללשפה שהיתה במקדש מוקנת לקדשי בדק הבית⁴⁵.

(44) לתיקון הפרצות בבניין בית המקדש, ככתוב (מלכים-ב, יב, ו) "והם יחזקו את בדק הבית לכל אשר ימצא שם בדק". (45) ערכין כד, א. ונתן את הערך קודש לה' - מכאן שסתם הקדשות לבדק הבית.

יא. עובד פוכבים ומזלות שאמר: דמי עלי, או דמי פלוני עלי - נתן כפי נדרו. ואינו נופל ללשפה, שאין מקבלין מן העובדי פוכבים ומזלות נדבה או נדר לחזק את בדק הבית או בדק ירושלים⁴⁶; שנאמר: לא לכם ולנו לבנות בית⁴⁷ וגומר; ונאמר: ולכם אין חלק וצדקה וזרון פירושלים.

(46) חומת ירושלים ומגדלותיה. (47) השווה לעיל ה"י, ובבבאורנו שם.

יב. ומה יעשה בהן? יבדק העובד פוכבים ומזלות על דעת מי נדר. אם נדר על דעת ישראל - יוציאוהו בית דין כמה שיראה להם⁴⁸ חוץ מבדק הבית ובדק ירושלים⁴⁹; ואם אמר: לשמים⁵⁰ נדרתי - יגזרו⁵¹.

(48) מה שירצו לעשות בהם יעשו. (49) שאין מקבלים ממנו כדי שלא יהיה לו חלק וזכרון בהם. (50) לשם הקדש. (51) ואסורים בהנאה (ערכין ו:). כדן "גוי שהתנדב קורה . . . בודקים אותו" וכו' הנזכר בהל' מתנות עניים פ"ח, ה"ח. ושם מדגיש רבינו: "אבל לבית הכנסת, מקבלים מהם לכתחילה". וראוי להעיר, שאפילו לא אמר בפירוש: "לשם שמים", כל שלא אמר בפירוש: "על דעת ישראל אני נודר" - אסור לקבל ממנו, כי יש לחוש, שמא לשם שמים נתכוין, כלשון רבינו שם: "ואם לא אמר, טעון גניזה שמא לבו לשמים" (לחם-משנה). והשווה הל' תרומות פ"ד, ה"ט.

יג. הגוסס⁵² - אין לו לא ערך ולא דמים⁵³. הואיל ורב הגוססין למיתה⁵⁴, הרי הוא כמת⁵⁵. וכן מי שנגמר דינו בבית דין של ישראל להרגו על עברה שעבר, והעריכו אחר או שהעריך עצמו, או שאמר 'דמי עלי', או שאמר אחר 'דמי זה עלי' - אינו חייב כלום; ושה קמת הוא, והמת אין לו ערך ולא דמים. ועל זה נאמר: כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה. כלומר: אין לו⁵⁶ פדיון, אלא הרי הוא קמת⁵⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כא. האומר: ערפי עלי, ומת קדם שיעמד בדין - אין היורשין חביבין לתן; שנאמר: והעמידו לפני הכהן והעריף אתו הפה⁷⁶. עמד בדין⁷⁷ ומת - יתנו היורשין⁷⁸.

(76) גזירת הכתוב שהנערך צריך לעמוד לפני הכהן, להעריכו כמה שנותיו, כדי לידע כמה לחייב את המעריך, ואע"פ שלשון הכתוב שם: "ואם מך הוא מערכך והעמידו לפני הכהן . . . על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן" - משמע שהמעריך עומד לפני הכהן להערכתו, אין זה סתירה לדברינו, כי הכתוב מדבר במי שאמר "ערכי עלי" שהוא המעריך והוא הנערך ('מרכבת המשנה'). (77) ונערך לפני הכהן. (78) משנה, ערכין כ, א. ובגמרא שם. והראב"ד משיג למה לנו העמדה בדין, והלא הלכה היא: מלוה על פה גובה מן היורשים, ואם-כן אפילו כשלא עמד בדין (אלא הכהן העריכו ביחיד) גם כן יתחייבו היורשים לשלם? ורבינו סובר, שיש לחוש שמא נשאל על ערכו ואינו חייב לשלם כלום, כמבואר לעיל הי"ז, אולם כשעמד לפני בית-דין וחייבו לשלם על פי הודאתו, הרי זה חשוב כגבוי ואין השאלה מועילה לו. וגם אין לחוש שמא פרע את נדרו לפני מותו, שהרי הגזברים מעידים שלא פרע ללשכה, ולפיכך יתנו היורשים (מה"מ).

כב. אכל האומר: דמי עלי, אף על פי שעמד בדין ומת קדם שיקצצו⁷⁹ דמיו ולאמרו הדינן כמה ישנה - אין היורשין חביבין לתן⁸⁰. ואם קצצו דמיו ואחר כך מת - יתנו היורשין.

(79) יקצצו, כלשון הברייתא שבועות מה, ב. (80) שא"א לשום את דמיו לאחר מותו, ש"אין דמים למתים" (משנה, ערכין שם) וכמבואר בסמוך.

כג. ומה⁸¹ בין ערכין לדמים? שערכין קצובין מן התורה⁸², והדמים אינן קצובין. וכן האומר: ערף פלוני עלי, ומת העורף והנערף אחר שעמד הנערף בדין⁸³ - חביבין היורשין לתן⁸⁴. מת הנערף קדם שעמד בדין, אף על פי שהנערף קדם - הרי זה פטור; שאין ערף למת, והנערף צריך עמידה בדין⁸⁵. אמר: דמי פלוני עלי, ועמד בדין⁸⁶, ומת⁸⁷ קדם שיקצצו דמיו - הרי זה⁸⁸ פטור; שאין דמים למתים⁸⁹.

(81) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י התימנים: אין כאן התחלת ההלכה, כי זה נמשך לסוף ההלכה הקודמת, וההלכה הבאה מתחילה במילים: וכן האומר. (82) ולפיכך כשחייבו בית-דין לשלם, אע"פ שלא הספיק לקבוע כמה, אין זה מחוסר הערכה, שקצבת הערכתו מפורשת בתורה, אבל קצבת ה"דמים" אינה אלא ע"פ שמאים כ"עבד הנמכר בשוק" (לעיל ה"ט), וכל שלא קצצו דמיו - הריהו מחוסר הערכה (גמרא, שם). (83) כי כל נערך צריך לעמוד לפני הכהן, ככתוב: "והעריך אותו הכהן". ובנערך הכתוב מדבר, כמבואר בבאורנו לעיל אות עד. (84) ואין לחוש שמא

שאמר לבן עשרים: ערפך עלי - נותן ערף בן עשרים⁶³. וכן כל פיוצא בזה.

(63) משנה ערכין יח, א: "השנים בנידר".

יז. וצריך המעריך שיהא פיו ולבו שוין⁶⁴, כשאמר הנדרים⁶⁵. ונשאלין על הערכין⁶⁶ ועל הדמים, בדרף שנשאלין על שאר נדרים והקדשות⁶⁷.

(64) שאם גמר בלבו להעריך, וטעה והוציא בשפתיו דבר שלא היה בלבו, הרי זה פטור. (65) ראה הל' נדרים פ"ב, ה"ב. והל' שבועות פ"ב, ה"א. (66) לחכם להתיר את התחייבותו, שהרי נדר קראו הכתוב (ויקרא כז, ב) "איש כי יפליא נדר בערכך". (67) ראה הל' נדרים פ"ד, ה"ה, ז.

יח. האומר: ערף אלו עלי⁶⁸ - נותן ערף בלן⁶⁹, כל אחד ואחד לפי שגיו. ואם היה עניו⁷⁰ - נותן על ידי בלם ערף אחד עניו⁷¹. ואם היה עשיר - נותן על ידי בלן ערף עשיר⁷².

(68) שעמדו לפניו אנשים הרבה והעריך את כולם. (69) תוספתא ערכין פ"ב, מ"ז. ובש"ס ערכין ד, א: "אין לי אלא אחד שהעריך אחד. אחד שהעריך מאה, מניין? תלמוד-לומר: בערכך נפשות". (70) ואין ידו משגת לתת ערך מלא של כולם. (71) שהוא לא פחות מסלע אחד, ראה לקמן פ"ג, ה"ג (תוספתא שם). ולדעת הל' הל' משנה' צריך שיגיע לכל הפחות סלע אחד לכל נערך, שפחות מסלע אינו בתורת ערך. ואם אין לו, ישאר עליו חוב, וכשיעשיר יתן ערך שלם, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ד. (72) ראה לקמן פ"ג, ה"ב.

יט. האומר: ערפי עלי, וחזר ואמר: ערפי עלי, וכן אם אמר אפלו כמה פעמים - חייב על כל אחת ואחת⁷³. אמר: שני ערפי עלי - נותן שני ערכין⁷⁴. וכן אם אמר ארבעה, אפלו אלה - נותן פמנן שגנר.

(73) ערכין ז, ב. שהרי הערכין בכלל נדר הם כמבואר לעיל ה"א, והלכה היא (הל' נדרים פ"א, ה"א-ב) נדר חל על נדר (רדב"ז). (74) ערכין ח, א. ומסתבר, שאם היה עני אינו נותן אלא ערך אחד לכמה ערכין כפי אשר תשיג ידו (רדב"ז). ואין זה דומה לדין המוזכר בהלכה יח הקודמת, ששם גופים חלוקים הם ועליו ליתן ערך עני לכל אחד ואחד, אבל כאן אינו מעריך אלא את עצמו, ונותן ערך אחד ('מצפה לשמואל' תוספתא ערכין פ"ב מ"ז). וראה לקמן פ"ג, ה"א-ב.

כ. אמר: הרי עלי ערף, ולא פרש ערף מי, אלא ערף סתם - נותן פחות שבערכין, שהוא שלשת שקלים⁷⁵.

(75) שהוא ערך הנקיבה מבית שלושים יום עד חמש שנים, כמבואר לעיל ה"ג (ערכין ד:), ע"פ הכלל האמור שם: תפסת מועט, תפסת. תפסת מרובה - לא תפסת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(7) הדמים - המשתלמים לפי שווי האדם ולא לפי שנותיו - אינם כערכים. (8) שלא יעשה בה מלאכה לרבו שני אלא לרבו ראשון. (9) אבל אין שמין אותו "אומד של נזקין", לומר כמה הוא יפה כשנקטעה ידו, וכמה היה שווה בשתי ידיו שלימות, שמי שנקטעה ידו אין שמים אותו אלא בזול, לפי שרואים אותו מזולזל, וזה שאמר: דמי ידי עלי, הרי לא נקטעה ידו, לפיכך, אין שמין אותו אלא כאמור לעיל.

ד. האומר: דמי ראשי או כבדי עלי, או דמי ראשו של פלוני או לבו או כבדו עלי - נותן דמי פלו. וכן האומר: דמי חצאי עלי - נותן דמי פלו. אכל האומר: חצאי דמי עלי - נותן חצאי דמיו.

ה. האומר: משקלי עלי, או משקל פלוני עלי - נותן משקלו. אם פספ - פספ, אם זהב - זהב, כמו שפירש. אמר: משקל ידי או רגלי עלי - רואין כמה היא ראוייה לשקל ונותן ממון שפירש¹⁰. עד היכן היא היד לענין זה? עד האציל¹¹. והרגל? עד הארכבה¹². לפי שבנדרים הולכין אחר לשון בגי אדם¹³.

(10) ואין אומרים ימלא כלי מים ויכניס ידו בנחת ואחרי כן ישקול את המים שיצאו מהכלי, כי אין לדמות משקל מים כמשקל בשר ועצמות וגידים. (11) מרפק. (12) הברך, פרק הרגל שבין השוק והירך. (13) אבל בעניינים אחרים אין יד נקראת אלא עד הפרק, שהוא מקום חיבור כף היד והזרוע.

ו. האומר: קומתי עלי פספ או זהב - נותן שרביט¹⁴ שאינו נכסף¹⁵ מלא קומתו ממין שפירש. אמר: מלא קומתי עלי - נותן אפלו שרביט שנכסף¹⁶ ממין שפירש.

(14) מקל. (15) מעצמו, שהוא עבה, כקומתו, שהיא ניצבת מעצמה ואינה נכפפת. (16) הואיל והוסיף תיבת: מלוא, לא נתכוון זה אלא להודיע, שאין דעתו אלא למידת גובה קומתו ולא לעובי. שעלינו לדייק בכל לשון יתירה ולפרשה כראוי.

ז. האומר: משקלי עלי, ולא פירש מאי זה מין, אם היה עשיר ביותר ונתפון¹⁷ למתנה מרבה - נותן משקלו זהב. והוא הדין פאומר: משקל ידי או רגלי או קומתי, ולא פירש מאי זה מין - נותן זהב. ואם אינו מפלג בפעשירות - נותן משקלו או משקל ידו מדברים שדרפן להשקל באותו מקום, אפלו פרות¹⁸. וכן נותן שרביט מלא קומתו אפלו של עץ¹⁹. הפל לפי ממונו ודעתו²⁰.

(17) בכל הדפוסים שלפנינו כתוב: "ונתכוון", לפיכך סובר ה"כסף משנה" לפרש כוונת רבינו לומר, שלא הממון עצמו קובע [=אם הוא אדם חשוב ועשיר או להיפך] אלא אופיו

נשאל המעריך על ערכו, כי אחר העמדה בדין אין התרת חכם מועילה. (85) גזירת הכתוב, וכמו שאמרו (שם ד.) לענין גוסס הנערך "כל שאינו בהעמדה, אינו בהערכה". סובר רבינו, כל שאינו בהעמדה - שלא עמד בדין - אינו בהערכה לאחר מותו (לחם-משנה). (86) אפילו עמד הנודר בדין ונתחייב לשלם ע"פ הודאתו, אבל למעשה אין הנודר דמים צריך לעמוד כלל בדין (מרכבת המשנה). ולפי המבואר לעיל אות עו, תועיל ההעמדה לדין, שלא נצטרך לחשוש שמא שאל על נדרו, שמשעמד לדין הרי זה כגבוי, שאין השאלה מועילה לו. (87) הנידר. (88) הנודר החי. (89) והואיל ואי-אפשר לקצוב את דמיו, נמצא נידר זה מחוסר אומדן קצבת דמיו (משנה, ערכין כ.). והטעם שאין דמים למתים "לפי שהמת אסור בהנאה" (תוספות יו"ט שם). ויש להעיר שבגמרא שם הוסיפו: אמר דמי פלוני עלי ועמד בדין, ומת הנודר, והנידר חי, וקצצו את דמיו לאחר מיתת הנודר, יתנו היורשים. שכבר נשתעבדו נכסי הנודר משעת העמדה בדין, והואיל והנידר חי - קוצצים את דמו אפילו אחר מות הנודר.

~ יום חמישי ל' מנחם-אב ~

פרק שני

(1) החילוק בין המעריך אבר רגיל למעריך אבר שיש בו נשמה, וההבדל בזה בין ערכין לדמים, האומר משקלי עלי ולא פירש מאיזה מין משקל נדר, לשכת חשאים ולשכת כלים שבמקדש מה היו משמשות, אם משנים מקדשי בדק הבית לקדשי מזבח או להיפך.

א. האומר: ערך ידי או ערך עיני או רגלי עלי, או שאמר: ערך יד זה² או עינו עלי - לא אמר פלוס³. ערך לבי או כבדי עלי, או ערך לבו של פלוני או כבדו עלי - נותן ערך פלו⁴. וכן כל איבר שאם ינטל מן החי ימות, אם אמר ערכו עלי - נותן ערך פלו.

(2) של אדם זה. (3) והטעם מפורש שם ד. שנאמר "בערךך" ולא נאמר "בערך", ללמדך ערך כולו הוא נותן ואינו נותן ערך אברים. (4) כל אלה הם אברים שהנשמה תלויה בהם והתורה אמרה: "בערךך נפשות" תלה הכתוב ב"נפש".

ב. אמר: חצי ערפי עלי - נותן חצי ערכו. ערך חציי עלי - נותן ערך פלו; שאי אפשר שינטל חציו ויחיה⁶.

(5) חצי גופי. (6) ואין זה גרוע מערך לבי או ערך כבדי. ג. האומר: דמי ידי עלי, או דמי יד פלוני עלי - שמין אותו כמה הוא שוה ביד וכמה הוא שוה בלא יד ונותן להקדש⁷. כיצד? אם נמכר הוא פלו - [והיה] שוה חמשים; ואם ימכר חוץ מידו, שתשאר ידו זו לבעליו ולא יהיה ללוקח בה פלוס⁸ - שוה ארבעים. נמצא זה יתחייב לשלם להקדש עשרה⁹. וכן כל פיוצא בזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יִרְאֵי חָטָא נִתְּנִין לְתוֹכָן בְּחֻשָּׁאִי³¹, וְעֲנִיִּים בְּגִי טוֹבִים³² מִתְּפָרְנִסִּים מִמֶּנָּה בְּחֻשָּׁאִי³³. לְשִׁפְתַּת הַכִּלִּים - כָּל מִי שֶׁהִתְנַבֵּב כְּלִי זֶרֶקוֹ לְתוֹכָהּ, וְאַחַת לְשִׁלְשִׁים יוֹם הַגְזָפְרִין פּוֹתְחִין אוֹתָהּ. כָּל כְּלִי שֶׁנִּמְצָא בּוֹ צֶרֶף לְבָדֶק הַבֵּית - מְנִיחִין אוֹתוֹ, וְהַשָּׂאֵר נִמְפָּרִין וְדִמְיָהוּ נִפְלִין לְלִשְׁפַת בֶּדֶק הַבֵּית.

(30) חדרים. (31) בסתר, "קול דממה דקה" מתרגם יונתן: קל דמשבחין בחשאי. (32) נכבדים ומיוחסים. (33) "שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו ... הנותן צדקה לעניים ולא ידע למי נתן ולא ידע העני ממי לקח, שהרי זו מצוה לשמה כגון לשכת חשאים שהייתה במקדש".

יג. הַצֶּרֶבּוֹ לְקִדְשֵׁי מִזְבֵּחַ³⁴ וְלֹא הַסְפִּיקָהּ לָהֶן תְּרוּמַת הַלִּשְׁפָּה³⁵ - מוֹצִיאִין אֶת הָרָאוֹי לָהֶן מִקְדָּשֵׁי בֶּדֶק הַבֵּית; אֲכָל אִם הַצֶּרֶבּוֹ לְבָדֶק הַבֵּית וְלֹא מִצָּאָו בְּלִשְׁפַת בֶּדֶק הַבֵּית דָּבָר הַמְּסַפִּיק לָהֶן - אֵין מוֹצִיאִין הָרָאוֹי לָהֶן מִקְדָּשֵׁי הַמִּזְבֵּחַ³⁶.

(34) להקריב קרבנות על המזבח. (35) כסף השקלים שבלשכה, הנועד מתחילה לקניית קרבנות. (36) מתרומת הלשכה המיועדת לקדשי מזבח. והראב"ד חולק, ולדעתו שלוש לשכות היו שם, אחת לשכת בדק הבית, ששם היו נותנים הכסף לצרכי בדק הבית, ומכסף זה אסור היה לקחת לקדשי מזבח, כמו ששנינו: "אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה" ואחת - לשכת התרומה, שהייתה מיועדת לקדשי מזבח, ואין מוציאים ממנה לקדשי בדק הבית. ואחת - "לשכת הכלים" משותפת לשניהם, שכל כלי הראוי למזבח היו נוטלים ממנה ושאר הכלים שהיו בלשכה זו היו נועדים לבדק הבית. וכך הייתה עשויה על תנאי זה מתחילתה, ומתוך שרוב כליה היה מיוחדים לצרכי בדק הבית הייתה נקראת: לשכת בדק הבית. ורבינו מפרש דברי המשנה בתמורה לב. שקדשי בדק הבית אין משנים אותם מקדושה לקדושה, הכוונה, "שאם הקדיש דבר לבדק ההיכל אין משנים אותו לבדק המזבח".

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) קביעת סכום הערך לפי זמן הערך לא לפי שעת ההעמדה בדין, תנאי הישג יד בערכין, המפרש סכום הערך אם נידון בהישג יד, המפריש ערכו או דמיו ונגנבו, כיצד ממשכנים חייבי ערכים ודמים ומה משאירים להם, שאין להקדש אלא מקומו ושעתו.

א. הַמַּעֲרִיף אֶת הַפְּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים², וְלֹא עֶמֶד בְּדִין³ עַד שֶׁהָיָה יָתֵר עַל עֶשְׂרִים - אֵינוֹ נֹתֵן אֶלָּא עֶרֶף פְּחוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים; שְׁאִין הָעֶרֶף אֶלָּא בְּזִמֶּן הָעֶרֶף, לֹא בְּזִמֶּן הַהֶעֱמָדָה בְּדִין⁵.

(2) שערכו הוא עשרים שקל. (3) שכל נערך צריך לעמוד לפני הכהן המעריך אותו, כמבואר לעיל פ"א, הכ"א-כג.

ונדבת ליבו. שאם הוא קמצן, אפילו הוא עשיר לא נתכוון למתנה מרובה, ודינו כדין עני, אלא עלינו לאמור את דעתו, שאם הוא נדיב, וודאי נתכוון למתנה מרובה. וזה שדקדק רבינו "ונתכוון למתנה מרובה" שיודעים אנו כי לכך נתכוון. (18) ואפילו בצלים. (19) נלמד מדין משקלי עלי. (20) רוחב לבו ונדיבותו.

ח. הָאוֹמֵר: עֲמָדִי עָלִי, יְשִׁיבָתִי עָלִי, אוּ מְקוֹם יְשִׁיבָתִי עָלִי, אוּ רַחֲבִי עָלִי, עֲבִי עָלִי, הֶקְפִּי עָלִי - כָּל אֵלוֹ סִפֵּק, וּמִבֵּיא לְפִי מָמוֹנוֹ, עַד שְׂיֵאמַר: לֹא כֶּן נִתְּפִנְתִּי²¹. וְאִם מָת - יִתְּנוּ הַיּוֹרְשִׁים פְּחוֹת שְׂפָלְשֹׁנוֹת²².

(21) שיהיה כל כך רב עד שידע בוודאי שלא לכך נתכוון. (22) כי ביחס אל הנודר עצמו יש כאן שאלת איסור, שלא יעבור על "לא יחל דברו" וכבר אמרנו "סתם נדרים להחמיר". אבל לגבי היורשים אין שאלת איסור, שהרי הם לא נדרו, אלא שאלת ממון בלבד, וספק ממון להקל.

ט. הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלִי מִטְּבַע כֶּסֶף - לֹא יִפְחַת מְדִינָר כֶּסֶף²³. מִטְּבַע נְחֹשֶׁת - לֹא יִפְחַת מִמְּעָה כֶּסֶף²⁴. הֲרִי עָלִי בְּרוֹל - לֹא יִפְחַת מֵאֲמָה עַל אֲמָה לְכֻלָּה עוֹרֵב²⁵ שֶׁהָיָה לְמַעֲלָה בְּגַג הַהֵיכָל²⁶, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאֵר בְּמִקְוֵמוֹ²⁷.

(23) ודווקא כשהזכיר מטבע. (24) יביא נחושת בשווי מעה כסף. (25) טס של ברזל חד כמין סייף, גבהו אמה היה מתוח על גבי מעקה ההיכל סביב כדי שלא ינוחו עליו העופות ויטנפوهו. "כלה עורב" - שמכלה העורבים משם. (26) שבמקדש. (27) ולא ביאר רבינו דין האומר: הרי עלי מטבע זהב, בעוד שהמשנה במנחות אומרת: "לא יפחות מדינר זהב"? ואולי סמך רבינו על מה שכותב בהלכות מלווה ולווה פרק כד הלכה יז: "כתב בו (בשטר) מטבע זהב אין פחות מדינר זהב" ואם בשטר שיד בעל השטר על התחתונה הדין כן, בהקדש שיפה כוחו לא כל שכן.

י. הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלִי כֶּסֶף אוּ זָהָב, וְלֹא הִזְפִּיר מִטְּבַע - יְבִיא לְשׁוֹן²⁸ שֶׁל כֶּסֶף אוּ שֶׁל זָהָב. יִהְיֶה מְשֻׁקָּלָה עַד שְׂיֵאמַר: לֹא לָכֶן נִתְּפִנְתִּי. וְכֵן אִם פָּרַשׁ הַמְּשֻׁקָּל וְשִׁכַּח כְּמָה פָּרַשׁ - יְבִיא עַד שְׂיֵאמַר: לֹא לָכֶן נִתְּפִנְתִּי²⁹.

(28) רצועה ארוכה בדמות לשון. (29) יביא כל כך עד שיודע בעצמו שלעולם לא לכך נתכוון.

יא. אֶחָד הָאוֹמֵר: דְּמִי עָלִי אוּ דְמִי פְּלוֹנִי עָלִי, אוּ הָאוֹמֵר: הֲרִי עָלִי מִנָּה אוּ חֲמִשִּׁים אוּ כֶּסֶף אוּ זָהָב - הַכֹּל הֵן הַנִּקְרָאִים חֲיִבֵּי דָמִים. וְהַדָּמִים וְהָעֶרְכִּין - לְבָדֶק הַבֵּית, כְּמוֹ שֶׁבֹאֲרָנוּ.

יב. שְׁתֵּי לִשְׁכוֹת³⁰ הֵיוּ בְּמִקְדָּשׁ: אַחַת - לְשִׁפְתַּת חֲשָׁאִים, וְאַחַת - לְשִׁפְתַּת הַכִּלִּים. לְשִׁפְתַּת חֲשָׁאִים -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶת הָעֶשֶׂיר וְאָמַר: עֶרְךָ זֶה עָלַי - אֵינִי חַיֵּב אֶלָּא כְּעֶרְךָ עָנִי, שֶׁהוּא כְּפִי אֲשֶׁר תִּשְׁלֵי יָדוֹ.¹⁸

16) בכת"י התימנים: ערך פלוני עלי. 17) משנה ערכין יז. שאין זה ערך אלא נדר ואינו נידון בהישג יד, כמבואר להלן ה"ט. והראב"ד חולק, ולדעתו אין זו אלא דעת רבי במשנה שם, וחכמים חולקים עליו, שאינו נותן אלא ערך אני, וכדברי הראב"ד מפורש גם בתוספות שם, דיבור-המתחיל הישג יד. שיש בזה מחלוקת בין רבי וחכמים, אבל כבר כתב רבינו בפירושו למשנה שם: אין בין רבי וחכמים מחלוקת, כי דברי רבי שם הם מוכרחים מעצמם, כיון שאמר העני "מה שאמר זה עלי" אין זה ערך אלא נדר, ואינו נידון בהישג יד (רדב"ז וכו"מ). 18) משנה שם: "הישג יד בנודר", וכמבואר בגמרא שם: שנאמר, כאשר תשיג יד הנודר - בנודר תלה הכתוב (ולא בנידר = הנערך).

ז. מֵה בֵּין הַחַיֵּב בְּעֶרְךָ עָנִי לַחַיֵּב בְּעֶרְךָ עֶשֶׂיר, שֶׁהוּא הָעֶרְךָ הַקָּצוּב כְּלוּל¹⁹? שֶׁהַחַיֵּב בְּעֶרְךָ עָנִי שֶׁלְקָחוּ מִמֶּנּוּ כָּל מֵה שִׁידוֹ מִשְׁגָּת, אֶפְלוּ סֵלַע אֶחָד, וְאַחֵר כֶּף הָעֶשֶׂיר - אֵינִי חַיֵּב לְשֵׁלֶם²⁰; וְאִם הָיָה חַיֵּב בְּעֶרְךָ עֶשֶׂיר - יִשְׁאַר שְׂאָר הָעֶרְךָ עָלָיו עַד שִׁיעֲשִׂיר וְיִשְׁלִים הָעֶרְךָ שְׁעָלָיו.

19) והלא עני הוא, ומה נרויח אם נחייבו בערך עשיר? ושאלה זו מוסבה על תחילת ההלכה הקודמת. 20) תוספתא ערכין פ"א, מ"ג "היה בידו סלע (ערך עני) ונתן הימנו שלשה דינרים (הסלע = ארבעה דינרים) ולא הספיק ליתן דינר האחרון עד שהעשיר, מגלגלים עליו את הכל, שאילו מתחילה נתנו פטור". והרי זה דומה לעני שהביא קרבנו בדלות (ראה ויקרא ה, ז) ונתעשר אחר-כך, שאין מחייבים אותו להביא שנית קרבן עשיר (רדב"ז).

ח. הַמִּפְרֵשׁ אֶת הָעֶרְךָ וְאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי חֲמִשִּׁים סֵלָעִים, או עֶרְךָ פְּלוֹנִי עָלַי שְׁלֹשִׁים סֵלָעִים - אֵינִי נִדוֹן בְּהִשָּׁג יָדוֹ²¹, אֶלָּא לִזְקָחִין כָּל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ, וְהִשְׁאָר עָלָיו חֹב עַד שִׁיעֲשִׂיר וְיִתֵּן.

21) כיון שפירש סכום אין זה ערך, והרי זה כאילו נדר כך וכך דמים עלי, שאינו נידון בהישג יד, כמבואר בסמוך (ערכין ד:).

ט. וְכֵן הָאוֹמֵר: דָּמִי עָלַי²², או דָּמִי פְּלוֹנִי עָלַי - אֵינִי נִדוֹן בְּהִשָּׁג יָדוֹ²³. שֶׁחַיֵּב דָּמִים²⁴ הָרִי פִּרְשׁוֹ נִדְרָן²⁵, וְהָרִי הֵן כְּמִי שֶׁאָמַר: מִנֶּה עָלַי הַקֶּדֶשׁ, שֶׁהוּא חַיֵּב לָתֵן מִנֶּה גָּמוּר²⁶.

22) שיווי דמי שראוי אני להמכר כעבד בשוק, אני מקדיש לבדק הבית. 23) שם כ. "חומר בנדרים מבערכין. שהנדרים חלים על בהמה חיה ועוף (אם אמר דמי בהמתי עלי) ואין נדונים בהישג יד", ומפרש רש"י: שאם אמר דמי עלי, ואין ידו משגת - יתן הכל לכשיוכל. 24) ראה לעיל פ"ב, ה"א. 25) כאילו אומר כל דמיו של פלוני, שהוא שוה להמכר בשוק - עלי, בעוד שהערך הוא סתום, שאין

4) וערכו חמישים שקל. 5) משנה בערכין יח. ובגמרא שם למדוה מ"כערכך יקום" (ויקרא כז, יז) "אינו נותן אלא בזמן הערך". וראה בתוספות-יו"ט שם.

ב. כָּל הָעֶרְכִּין הַקָּצוּבִין בַּתּוֹרָה הֵן שְׁנוֹתֵן הַמַּעֲרִיף אִם הָיָה עֶשֶׂיר; אֲבָל אִם הָיָה עָנִי וְאֵין יָדוֹ מִשְׁגָּת - נֹתֵן כָּל הַנִּמְצָא בְּיָדוֹ, אֶפְלוּ סֵלַע⁶ אֶחָד, וְנִפְטָר⁷; שְׁנֵאמַר: וְאִם מָךְ הוּא מַעֲרַכְךָ, עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁלֵי יָד הַנֹּדֵר.

6) שקל, ואם אין בידו אפילו סלע, דינו יתבאר בסמוך ה"ד. 7) ואפילו יעשיר אח"כ אינו חייב כלום, כמבואר בסמוך ה"ז.

ג. וּמִנֵּין שֶׁהוּא נֹתֵן אֶפְלוּ סֵלַע אֶחָד אִם אֵין לוֹ אֶלָּא סֵלַע אֶחָד? שְׁנֵאמַר: וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשִׁקְלָה הַקֶּדֶשׁ⁸. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁאֵין בְּעֶרְכִּין פְּחוֹת מִסֵּלַע, וְלֹא יוֹתֵר עַל חֲמִשִּׁים⁹.

8) "כל ערכין שאתה מעריך, לא יהו פחותים משקל" (ערכין ז.) ועל-כרחך בעני, שאין ידו משגת, הכתוב מדבר. 9) כמפורש בתורה בערך הזכר, מבין עשרים שנה ועד בן ששים שנה (ויקרא כז, ג).

ד. הָרִי שֶׁלֹּא נִמְצָא בְּיָדוֹ אֶפְלוּ סֵלַע - אֵין לִזְקָחִין מִמֶּנּוּ פְּחוֹת מִסֵּלַע¹⁰, אֶלָּא יִשְׁאָר הַכֹּל עָלָיו חֹב, וְאִם מִצָּאָה יָדוֹ וְהָעֶשֶׂיר - יִתֵּן עֶרְךָ שְׁלֹם הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה.

10) משנה ערכין ז: "אין נערכין פחות מסלע", ומפרש רש"י: "שאפילו עני הנידון בהישג יד, לא יתן פחות מסלע" וכמבואר לעיל אות ז.

ה. עֶשֶׂיר שֶׁהָעֶרְךָ וְהָעֶנִי¹¹, או שֶׁהָעֶרְךָ כִּשְׁהוּא עָנִי וְהָעֶשֶׂיר¹² - הָרִי זֶה חַיֵּב בְּעֶרְךָ עֶשֶׂיר¹³. אֲבָל אִם הָעֶרְךָ כִּשְׁהוּא עָנִי וְהָעֶשֶׂיר וְחֹזֵר וְהָעֶנִי¹⁴ - נֹתֵן עֶרְךָ עָנִי¹⁵.

11) קודם שיעריכנו הכהן. 12) כשעמד לפני הכהן להערכה הריהו עשיר, וכפירוש רש"י לבבא מציעא קיד. וכן בתוספות-יו"ט שם. 13) משנה ערכין יז: ובגמרא שם: עני והעשיר - שנאמר: "אשר תשיג יד הנודר", והרי ידו משגת. עשיר והעני - "על-פי אשר תשיג יד הנודר" משמע אחרי אמירת פה אנו חולכים, והיא שעת הנדר (רבינו גרשום שם), נמצא עני זה נותן מה שיש בידו, והשאר יהיה עליו חוב עד שיעשיר וישלים, כמבואר להלן ה"ז. 14) בשעת הערכת הכהן. 15) שם, שהרי גם בשעת הנדר וגם בשעת ההערכה עני הוא, ואין אומרים: "ואם מך הוא" - עד שיהא במכותו (בענייתו) מתחילתו ועד סופו (שם).

ו. עֶשֶׂיר שֶׁאָמַר: עֶרְכִּי עָלַי, או עֶרְךָ פְּלוֹנִי¹⁶, וְשִׁמַּע הָעָנִי וְאָמַר: מֵה שֶׁאָמַר זֶה עָלַי - הָרִי הָעָנִי חַיֵּב בְּעֶרְךָ עֶשֶׂיר, שֶׁהוּא עֶרְךָ שְׁלֹם¹⁷. אֲבָל עָנִי שֶׁהָעֶרְךָ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גבה" - הרי שלא חילקו ביניהם, ולדעת ה"לחם משנה" יש להגיה בגמרא שם: "הקדש מאוחר" ולא: בעל חוב מאוחר, אולם דברי רבינו הם-הם דברי רב שרירא גאון (הובאו ברי"ף לכתובות צד). האומר בקשר לגמרא שבכרכין הנ"ל, במה דברים אמורים בהקדש, שאין הקדש מוציא מידי הקדש (שהכל רשות אחת היא, ולפיכך מה שגבה הגזבר עבור הערך המאוחר - גבה), אבל הדיוט מוציא מידי הדיוט (כלומר, שתי רשויות הן), ולפיכך מה שגבה לא גבה (מעשה רב, בשם אחיו ר' שלמה הכהן מוילנה). וב"מרכבת המשנה" מכון את דברי רבינו לומר, ש"הערכין אינם כחובות". שבחוב, אפילו אם נאמר "מה שגבה - גבה", בכל זאת לא נפטר הלוח מלשלם לבעל חובו הראשון, ונשאר חייב כבתחילה. אבל בערכין כשלא נשאר בידו אלא סלע אחד לערכו הראשון, ונתנו לגזבר, נפטר בזה ואינו חייב לשלם עוד אפילו כשיעשיר, כדין כל המשלמים לפי הישג ידם שפקע חובם ונפטרו לגמרי, כמבואר לעיל ה"ז. (34) שהעריכו הכהן על הראשונה תחילה. (35) חוב. (36) ערכין ח. וכן ברש"י שם.

יב. האומר: שני ערכי עלי³⁷, ולא היה בידו אלא פחות מכדי שני ערכין - הרי הדבר ספק אם נתפס³⁸ לשניהן ונותן חצי מה שיש לו לערך אחד וחצי לערך השני ויפטר³⁹; או יתן ערך אחד מהן שלם, או כל הנמצא⁴⁰ בידו באחד מהן, וישאר הערך האחר עליו חוב עד שיתן אותו בעניות או בעשירות כפי הישג ידו⁴¹.

(37) בבת אחת, ודינו לתת שני ערכין, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט. (38) הכסף שבידו. (39) בהתאם להישג ידו, ואפילו אם יעשיר אחר-כך, לא יהיה חייב כלום. (40) אם אינו מגיע אפילו לכדי ערך אחד שלם. (41) ערכין שם, בעיה שלא נפשטה, ופסק הרדב"ז אם תפס הגזבר, לוקח הכל לערך אחד, ונשאר הערך השני חוב. ואם לא תפס, נותן חצי לערך אחד, וחצי לערך שני ונפטר, כשאר כל ספק ממון ש"המוציא מחברו עליו הראיה". וראה לעיל פ"ב, ה"ח, שכתב רבינו: "ואם מת יתנו היורשים פחות שבלשונות" וכאן לא הודיע כלום, ואפשר שסמך על מה שכתב למעלה. ולפי"ז גם בנידון שלפנינו לא ישלמו היורשים אלא כדי ערך אחד לשניהם (לחם-משנה, לעיל שם). ולדברי ה"אור שמח" יש חילוק גדול בין שני דינים אלו, שבדיננו נתחייב שני ערכים בוודאי, והפרעון הוא ספק, והרי זה כאומר: מנה לי בידך בוודאי, והנתבע טוען איני יודע אם פרעתך, שחייב לשלם, כמבואר בהל' טוען ונטען פ"א, ה"ט. אבל לעיל ישנו ספק בעצם החיוב, והרי זה כאומר: מנה לי בידך, והלה טוען איני יודע אם הליתני, שנשבע ונפטר, כמבואר שם ה"ח, ולפיכך אין היורשים משלמים אלא פחות שבלשונות.

יג. המפריש ערפו⁴² או דמיו ונגנבו או אבדו, אף על פי שלא אמר 'עלי'⁴³ - חייב באחירות⁴⁴ עד שיעגיעו ליד הגזבר; שנאמר: ונתן את הערך פיוס

הכל יודעים שנותניו של פלוני ודמי ערכו. (26) ואינו בהישג יד. ובתוספות שם כ. דיבור-המתחיל ואין נדונים, פירושו, שזה שכתבה תורה (ויקרא כז, ח) "יעריכנו הכהן" - משמע מיעוט - יעריכנו - לזה ולא לאחר. כלומר, זה נערך לפי הישג ידו ולא לאחר ה"נודר דמים". והראב"ד מסביר, שחייב תשלומי ערכין נראה כעין קנס, שהרי אחד המעריך את הבריא ואחד המעריך את החולה, נותן אותו המחיר לפי שניו, כעין תשלומי שלשים שקלים של עבד, הניתנים לאדוניו (ראה שמות כא, לב), שגם כן אין חילוק בהם בין עבד לעבד, וזה קנס, ומתוך שזה קנס, חסה התורה עליו לדרונו בהישג יד, אבל בדמים אינו משלם משום קנס, ואינו בחסיון. סובר הראב"ד, שגם "חייבי דמים" אינם כמפרש, שהרי לא ידוע עדיין כמה הם דמי פלוני, ומחוסר שומה הוא, ואין להשוותם עם האומר: "מנה עלי הקדש" שסכום נדרו מפורש היטב (מרכבת המשנה).

י. האומר 'הרי עלי ערך' סתם, ולא פרש - אינו כמפרש שלשת שקלים²⁷, אלא נדון בהישג יד כשאר המעריכין²⁸.

(27) אע"פ שדינו לתת פחות שבכרכין, שהוא שלשת שקלים כמבואר לעיל פ"א, ה"כ - אינו כמפרש, שאינו נידון בהישג יד. (28) ערכין ד: שנאמר: "בערך נפשות", ולא נאמר: בערך נפשות, ייתור הכ"ף בא לרבות ערך סתום להישג יד (שם). ולפיכך אם אין לו אלא סלע אחד - נותנו ונפטר.

יא. האומר: ערפי עלי, וחזר ואמר: ערפי עלי, והיו בידו עשר סלעים, ונתן תשע לשניה²⁹ וסלע לראשונה³⁰ - יצא ידי שתייהן³¹. שהעריכין לאו כחובות הן³². שאף על פי שכל מה שבידו משעבד לראשונה, הקדש מאחר שגבה - גבה³³. אבל אם נתן תשע לראשונה³⁴ ואחת לשניה - ידי שניה יצא, שהרי כשנתן הסלע לא נשאר בידו פלוס והרי אין ידו משגת; ידי ראשונה לא יצא, שהרי כל מה שהיה בידו משעבד לראשונה, וכשנתן התשע נשאר לו סלע, והרי לא נתן כל מה שבידו משגת. לפיכך ישאר עליו³⁵ שאר ערך ראשון עד שיעשיר וישלם³⁶.

(29) שהעריכו הכהן על ערכו השני תחילה, וזה היה כל מה שהשיגה ידו, שלא היה יכול ליתן גם את הסלע העשירי שבידו, כי משעבדו הוא לתשלום ערכו הראשון. (30) שאחר-כך העריכו הכהן על ערכו הראשון, והרי אין בידו אלא סלע אחד. (31) שם ז: והוא-הדין אם נתן סלע אחד לשניה ותשעה סלעים לראשונה, יצא ידי שתייהן. שלכל אחת נתן כדי הישג ידו (תוספות לכתובות צ. דיבור-המתחיל שמעמינה). (32) שדינם: כל שקדם חובו גובה תחילה, ואם קדם האחרון וגבה - מוציאים מידי (הל' מלוה פ"כ, ה"א). (33) חילק רבינו בין הקדש לבעל חוב, ולכאורה זה סותר את דברי הגמרא בערכין שם, שנימקו את הדין הזה מפני ש"בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, מה שגבה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(52) דוקא כשהקדיש מנה, אבל המקדיש כל נכסיו, אף תפיליו בכלל, ודינו יתבאר לקמן פ"ו, ה"ג. (53) כלי מיטה, כגון מזון סדין וכו'. (54) ואם אין לו, משיירם לו כסף לקנות את כל אלה (ערכין פ"ו, מ"ג וברע"ב שם). (55) שאינו רגיל במצעות. (56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. (57) כל אחד לפי הרגלו (בבא מציעא ק"ג:) לענין סידור בעל חוב, והוא-הדין לענין ערכין, כמבואר שם. והשווה ה' מלוה פ"ג, ה"ו. (58) ואם אין לו, משאירים לו מעות כדי לקנותם (תפארת-ישראל למשנה ערכין שם) ובגמרא שם כד. אמרו: "ואם מך הוא מערכך - החייהו מערכך". כלומר, תן לי חיותו מדמי ערכך. (59) אין צורך להשאיר להם מזונות וכסות, שנאמר: "הוא מערכך" - ולא אשתו ובניו מערכך (שם), אבל מה שכבר ייחד להם, אין לוקחים מהם (תפארת-ישראל שם). (60) ראה ה' אישות פ"ב, ה"ב, והי"ד. ופי"ג, ה"ו.

טז. היו עליו פלי משי ובגדים מזהבין - מעבירין אותן מעליו, ונותנין לו כסות הראויה לאיש במותו.⁶¹ לחל, אבל לא לשפחות וימים טובים.⁶²

(61) בבא מציעא ק"ג: לענין סידור בעל חוב, והוא-הדין לענין ערכין, וכחכמים שם, ולא כרבי ישמעאל ורבי עקיבא האומרים: "כל ישראל ראויים לאותה איצטלה". (62) ע"פ הירושלמי קידושין פ"א, ה"ד. והשווה ה' מלוה פ"א, ה"ז.

יז. ואם היה אמן - נותנין לו שני פלי אמונות מפל מין ומין. כיצד? אם היה חרש⁶³ - נותנין לו שני מעצדים⁶⁴ ושתי מגרות⁶⁵. היו לו פלים מרבין ממין אחד ומצטטין⁶⁶ ממין שני - אין מוכרין מן המרבה ולוקחין לו מן המועט⁶⁷, אלא נותנין לו שני פלים מן המרבין וכל שיש לו מן המועט⁶⁸.

(63) חרש-עץ, נגר. (64) מקצועות להקצעת קרשים ולהחלקתם, ככתוב (ירמיה י, ג) "מעשה ידי חרש במעצד". (65) משור לנסר עצים, ככתוב (דברי הימים-א, כ, ג) "וישר במגרה". (66) כלי אחד. (67) להשלים לו שני כלים למין המועט. (68) כשם שהספיק לו כלי יחידי זה עד כה, כן יספיק לו להבא (משנה בערכין כג:), ואין אומרים עד עכשיו היו לו כלים מרובים ממין אחד, והיה משאילים לאחרים, ותמורת זה היו משאילים לו מהמין המועט, ועכשיו הגזבר יקח ממנו את הכלים העודפים ממין המרובה, ממילא לא ישאלו לו מן המין המועט, ויקנו לו כלי שני להשלים את המועט, אלא מניחים אותו כפי שהורגל עד כה (גמרא שם כד.).

יח. היה חמר או אפר⁶⁹ - אין נותנין לו בהמתו⁷⁰, אף על פי שאין לו מזונות אלא ממנה⁷¹. היה ספן - אין נותנין לו ספינתו, אלא ימכר הפל⁷².

(69) עובד אדמה, חקלאי. (70) צמדו. (71) כי אין אלו כלי אומנותו, אלא נכסיו (שם), כחכמים החולקים על רבי אלעזר, האומר: אכר - נותנים לו את צמדו, חמר - נותנים לו את חמורו. (72) שם יח. שלדעת החכמים דין ספינה

ההוא קדש לה' - הרי הן חלין אף על פי שהפרישן עד שניגועו לידי הגזבר⁴⁵.

(42) כסף ערכו, לאחר שהעריכו הכהן. (43) אלא אמר: הריני בערכי, או הריני בערך פלוני, ובכת"י התימנים: "אע"פ שלא אמר עלי חיוב אחריותן". (44) אע"פ שבשאר נדר אינו חייב באחריותו עד שיאמר: הרי עלי, כמבואר לעיל ה' נדרים פ"א, ה"ב, שכל שאמר עלי, הרי הוא כהתחייב להרכיבה על כתפיו ולהביאה להקדש (רש"י לחולין קלט:). (45) תלה הכתוב קדושתם בנתינתו לגזבר, ולא בהפרשתם ועודם ברשותו (חולין קלט:). ואע"פ שפסוק זה מדבר במקדיש שדה אחוזות, שבא לפדותה מידי ההקדש, אולם מתוך שכתב הפסוק: "ונתן את הערכך" ולא "ונתנו", לימד ש"נתינה" זו מדברת במעריך (רש"י שם).

יד. חיבי ערכין ודמים - ממשפנין אותן⁴⁶, ולוקחין מהן פעל כרחוק מה שנגזרו⁴⁷. ואין חיבין להחזיר להם המשכון פיוס או פליל⁴⁸. ומוכרין כל הנמצא להם מן הקרקע ומן המטלטלין, מכסות וכלי תשמיש הבית ועבדים ובהמה, ונפרעין מן הכל. ואין מוכרין לא כסות אשתו ולא כסות פניו, ולא בגדים שצבען לשמן⁴⁹, ולא סנדלים חדשים שלקחן לשמן⁵⁰. וכן המקדיש כל נכסיו - לא הקדיש את אלו⁵¹.

(46) גזבר נכנס לבתיהם ליטול משכון כנגד המגיע מהם (משנה בערכין כג: וברש"י). ובתוספתא שם פ"ג מ"ח "והערכין והדמים ממשכנים". (47) לאחר שנישמו, וידוע הסכום המגיע מהם, אבל לפני השומה אין ממשכנים (יד איתן). (48) כדין מלוה הממשכן את הלוה, שנאמר בו (דברים כד, ג) "השב תשיב לו את העבוט כבוא השמש". והטעם שאין חייבים להחזירו בערכין, כי במחזיר משכון נאמר (שם): "ולך תהיה צדקה", ודרשו חכמינו (בבא מציעא קיד.) "מי שצריך צדקה (=הדיוט), יצא הקדש שאין צריך צדקה". (49) שילבשום, אע"פ שעדיין לא לבשום. (50) ולא נעלום עדיין, הרי הם בחזקתם בשעת לקיחה (ערכין פ"ו, מ"ה, וברע"ב שם). (51) שם, ובבא קמא קב: אמרו בקשר לזה: "כל המקדיש נכסיו, נעשה כמי שהקנה להם (=לאשתו ובניו) כסות אשתו ובניו מתחילה" ואין אלו נכסיו שלו. והשווה ה' מלוה פ"א, ה"ה.

טו. ונותנין לו מפל נכסיו, לזה שיש עליו ערכין או דמים או שהקדיש מנה לבדק הבית⁵² ואין לו - נותנין לו תפלין של ראש ושל יד, וסנדליו, וכסא לישב עליו, ומטה ומצע⁵³ הראויין לו לישן עליהם⁵⁴. ואם היה עני⁵⁵ - נותנין לו מטה ומפץ⁵⁶ לישן עליו. ונותנין לו מזון שלשים יום⁵⁷, וכסות שנים עשר חדש⁵⁸. לו לבדו, אבל לא לאשתו ובניו⁵⁹, אף על פי שהוא חיב במזונותיהם ובכסותם⁶⁰. ואין נותנין לו אלא כסות הראויה לו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקדש למכירת קרקעות. וראה עוד הבדלים בין שומת מטלטלין לשומת קרקעות, לקמן פ"ח, ה"ב.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) שדה אחוזה כיצד מעריכים אותה בפדיונה, דין המקדיש שדהו בשנת היובל, מקומות שאינם ראויים לזריעה איך הם נמדדים, אילנות שהוקדשו כיצד הם נפדים, שדה שהוקדשה ולא נפדית ביוכל למי היא שייכת, המקדיש שדה מקנתו כיצד פודים אותה, ומה דינה כשמגיע היובל, ימי ההכרזה על שומת מכירת שדה ההקדש.

א. שֶׁדֶּה שִׁירְשָׁה אָדָם מִמּוֹרִישָׁיו - הִיא הַנִּקְרָאת² שֶׁדֶּה אַחֲזָה. וְשֶׁדֶּה שֶׁלְקָחָהּ אוֹ זָכָה בָּהּ³ - הִיא הַנִּקְרָאת שֶׁדֶּה מִקְנָה⁴. וְהַמְקַדֵּשׁ שֶׁדֶּה אַחֲזָתוֹ - מוֹדִינָה אוֹתָהּ⁵, וְעֶרְפָּה⁶ הוּא הָעֶרֶךְ הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה⁷.

(2) בתורה (ויקרא כז, טז) "ואם משדה אחוזתו יקדיש". (3) במתנה מאחר, שאינו מורישו. (4) שם, כב: "ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו יקדיש לה". ודיניה מפורשים להלן הכ"ו. (5) כשבא לגאלה מידי הגזבר, מעריכים אותה לפי גודל שטחה בין שהיא אדמה טובה בין שהיא רעה, ואין מעריכים אותה לפי שוויה. (6) ערך פדיונה. (7) ויקרא כז, טז. וכמבואר להלן.

ב. וְכִמָּה הוּא? כָּל מְקוֹם שֶׁרְאוּי לְזַרְעַ בּוֹ חֹמֶר⁸ שְׁעוּרִים, וַיִּזְרְעוּ בִּידָּ⁹ וְלֹא יִקְרַב¹⁰ זְרִיעָתוֹ וְלֹא יִרְחַק אוֹתָהּ¹¹ - עֶרְפּוֹ חֲמִשִּׁים שְׁקָלִים לְכָל שְׁנֵי יוֹבְלִים¹². וְאִין שְׁנַת יוֹבֵל¹³ מִן הַמִּנְיָן¹⁴. וְאַחַד הַמְקַדֵּשׁ שֶׁדֶּה טוֹבָה שְׁאִין בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמוֹתָהּ, אוֹ שֶׁדֶּה רָעָה שְׁאִין כְּמוֹתָהּ לְרַע - כִּזֶּה מַעְרִיכִין אוֹתָהּ¹⁵.

(8) שלשים סאה, סאה היא אחת ממדות היבש והלח, ובמדות זמננו היא בערך 13.3 ליטר. (9) פרט למפולת שוורים, שהיו רגילים לתת שקים מלאים זרע של השוורים ומנוקבים מתחתיהם, נקבים רחבים, ומוליכים אותם על פי המחרישה והזרע נופל, וגדול שטח קרקע המקבל כור זרע הנזרע ביד, שאינה עבה ומקובצת, משטח המקבל כור זרע במפולת שוורים' שהיא עבה ומקובצת ביותר (ערכין כה. וברש"י). (10) יצופף, שנמצא הפודה מפסיד. (11) זריעה מפוררת ומפוררת הרבה, שהוא הפסד להקדש (שם). (12) שאם הקדיש שדהו בשנה הראשונה לאחר היובל, ורוצה לגאלה מידי ההקדש באותה שנה, עליו לשלם חמישים שקלים עבור ארבעים ותשע שנה שהיתה עתידה להיות ברשות ההקדש עד היובל הבא, כמבואר לקמן הי"ב. (13) הבא. (14) נמצא, שהחמישים שקל שהוא נותן להקדש בפדיון שדהו, הוא רק עבור ארבעים ותשע שנה, שהיתה עומדת להיות ברשותו, סלע ופונדיון לשנה. כמבואר בהלכה הבאה (משנה, ערכין כה.). וב'תורת כהנים' פרשת בחוקותי, שנינו: "עד שנת היובל - שלא יכנס בה משנת היובל כלום", כלומר, שאינו חושב שנת היובל הבא לחשבון חמישים שקל. (15) לפי חשבון קצוב זה. ובדפוס רומי: מעריכים אותה (משנה, ערכין יד.). וב'תורת כהנים'

כדין צמד וחמור, שאינם כלי אומנות אלא נכסיו הם, ונמכרים. ולדעת רבי אליעזר שם, דין ספינתו כדין צמדו, שפרנסתו הם, ואינם נמכרים.

יט. הִיוּ בְּנִכְסִים בְּהֵמָה וְעַבְדִּים וּמְרֻגְלִיּוֹת, וְאָמְרוּ הַתַּגְרִים⁷³: אִם יִלְקַח לְעַבְדֵּךְ זֶה כְּסוֹת בְּשָׁלָשִׁים⁷⁴, מִשְׁבַּח⁷⁵ הוּא מָאָה; וּפְרָה זֹאת, אִם יִמְתִּינֶנּוּ בָּהּ לְאַטְלִס⁷⁶, מִשְׁבַּחַת עֶשְׂרֵה; וּמְרֻגְלִית זוֹ, אִם מַעְלִין אוֹתָהּ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, תִּשְׁוֶה מָמוֹן רַב, וְכָאֵן אֵינָה שְׁוֶה אֶלָּא מַעֲט - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ⁷⁷. אֶלָּא בִּיצַד עוֹשִׂין? מוֹכְרִין הַכֹּל בְּמָקוֹמוֹ וּבִשְׁעָתוֹ כְּמָה שֶׁהוּא. שְׁנֵאמַר: וְנָתַן אֶת הָעֶרְכָּךְ בְּיוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַה' - לְרִבּוֹת כֹּל דְּבַר שֶׁל הַקֹּדֶשׁ שְׁאִין מְפָרְסִין⁷⁸ אוֹתוֹ וְאֵין מִמְתִּינִין בּוֹ לְשׁוֹק וְלֹא מוֹלִיכִין אוֹתוֹ מְקוֹם לְמָקוֹם. אֵין לְהַקְדִּשׁ אֶלָּא מְקוֹמוֹ וּשְׁעָתוֹ⁷⁹.

(73) הסוחרים, "מדינים סוחרים" (בראשית לו, כח) מתרגם אונקלוס: מדינאי תגרי. (74) דינר. (75) בכתיב "התימנים: משביח, וכן בלשון המשנה ערכין פ"ו, מ"ה. כלומר, הבגד היפה, משבחיו ומעלה את דמיו מאה דינר על הדמים, שהוא שוה עכשיו (ערכין כד. וברש"י). (76) ובכתיב "התימנים: אם תמתינו בה לאטליס, אטליס - יום השוק. ורש"י לחולין צא: מפרש: שוק שמוכרים בו בשב"י. (77) להשהות את מכירתם. (78) מייפדים ומקשטים. (79) ערכין כד. כי אם תשהה את מכירתם כדי להשביחם, לפעמים אתה גורם לידי הפסד, שיוזלו או יגנבו, כמו שאמרו (שקלים פ"ד, מ"ג) "אין משתכרים בשל הקדש". וזהו מאותו הטעם, כמבואר בירושלמי שם ה"ב (ע"פ פירוש המשנה לרבינו בערכין שם). וראוי להעיר, שרש"י מפרש שם, אין להקדש אלא מקומו ושעתו - שאם אדם עני העריך עצמו, ויש לו מרגלית, לא ישהנה הגזבר לומר: העלה אותה לכוך ולפי אותם הדמים תן, אלא לפי מה ששוה כאן שמים, וזה (העני) משהה אותה וימכרנה כמו שירצה, ולפי השומה הקודמת יתן, שהרי בזמן שהעריכו כהן לא היה לו יותר, ורבינו נמשך כנראה אחרי פירוש 'רבינו גרשום' שם.

כ. בְּמָה דְּבָרִים אָמוּרִים⁸⁰? בְּמַטְלָטְלִין וְעַבְדִּים⁸¹; אֲבָל הַקְרָקְעוֹת⁸² - מְכַרְיִין עֲלֵיהֶם שְׁשִׁים יוֹם רְצוּפִים בַּבֶּקֶר וּבַעֲרֵב⁸³ וְאַחֵר כֶּךָ מוֹכְרִין אוֹתָם⁸⁴.

(80) שאין משהים את מכירתם. (81) שיש חשש שהמטלטלין יגנבו והעבדים יברחו, ויגיע הפסד להקדש, כמבואר בכתובות ק: והשווה הל' מלוה פ"ב, הי"א. (82) שאין בהם חשש של גניבה והברחה. (83) שעת כניסת הפועלים לעבודתם ושעת יציאתם, כמבואר לקמן פ"ד, הכ"ז. (84) משנה בערכין כאן: "שום ההקדש ששים יום" ומדברי הגמרא שם כב, שאמרו: "שום היתומים שלשים יום" (רצופים, כמסקנת רב חסדא שם) ושום ההקדש ששים יום" מוכרח, שששים יום של הכרזת הקדש - רצופים הם (לחם-משנה). והשווה תוספות ערכין כד, דיבור-המתחיל אין להקדש, שגם הם מחלקים בין מכירת מטלטלין של

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפירושו לכלאים פ"ב, מ"ט. וראה עירובין פ"ב מ"ה, ברע"ב וב'תוספות יו"ט שם.

פרשת בחוקותי אמרו בקשר לזה "גזירת מלך היא". וראה ב'העמק דבר' להנצי"ב ויקרא כז, טז טעם הדבר.

ה. כיצד דרך החשבון³⁴ בערכי שדות? הרי שהקדיש שדה אחתו, ונשאר ליובל שמונה שנים, חוץ משנת היובל שאינה בחשבון כמו שבארנו³⁵, כל הרוצה לפדותה מיד הקדש - נותן לכל זרע חמר שעורים³⁶ שמונה סלעים ושמונה פונדיונות³⁷. ואם רצו הבועלים לפדותה - נותנין עשר סלעים ועשרה פונדיונות, לפי שהן מוסיפין חמש³⁸. וכן כל חמש האמור בתורה, צריך שיהא הקרן עם התוספת³⁹ חמשה, נמצא שהוסיף רביע הקרן⁴⁰. וכן אם פדתה אשתו של מקדיש או אחד מיושיו⁴¹ - הרי אלו מוסיפין חמש⁴².

(34) שאמרה תורה (ויקרא כז, יח) "וחשב לו הכהן את הכסף". (35) לעיל ה"ב. (36) שטח קרקע הראוי לזריעת כור שעורים. (37) סלע ופונדיון לכל שנה, שהיתה ראויה להיות ברשות ההקדש, שהרי אם לא נפדית היא יוצאה ביובל לכהנים, כמבואר בסמוך ה"ט. (38) משנה, ערכין כה, א. שנאמר (שם, יט) "ואם גאול יגאל...". המקדיש אותו, ויסף חמשית כסף ערכך עליו". (39) בדפוסים קדומים: התוספת. (40) שעל ארבעה רבעים מוסיף רבע חמישי מן החוץ, וזהו הנקרא בתלמוד "חומש מלבר" = מבחין (בבא-מציעא נג:). והשווה ה' מעשר שני פ"ה, ה"א. (41) לאחר מות המקדיש, אבל אשתו אפילו בחיי בעלה, שאשתו כגופו (משנה-למלך). (42) 'תורת כהנים' שם "ואם גאול יגאל - לרבות את האשה ואת היורש". והשווה לקמן פ"ה, ה"ג.

ו. נשאר ליובל ארבע שנים - נותן הפודה ארבע סלעים וארבעה פונדיונות לכל חמר. ואם הבועלים פדו אותה - נותן חמש⁴³. וכן לפי חשבון זה סלע ופונדיון לכל שנה⁴⁴. ואינו נותן שנה בשנה⁴⁵, אלא נותן הכל באחד⁴⁶.

(43) חמשה סלעים וחמשה פונדיונות. (44) עד שנתיים, אבל אם נשאר עד ליובל פחות משנתיים, יתבאר בסמוך ה"ח. (45) בתשלומים, שכן שנה בכל שנה. (46) ערכין כה, א. שנאמר: "וחשב לו הכהן את הכסף" - עד שיהא כסף כולו כאחד, כלומר כל סכום הכסף הדרוש. אבל אם רצה לגאול רק חציה - גואל, כמבואר לקמן פ"ה, ה"ב.

ז. נשאר בינו ובינו היובל שנה - אינו יכול לתן סלע ופונדיון לפדותה; שנאמר: וחשב לו הפהן על פי השנים הנותרות - אינה נפדית בגרעון פסוק⁴⁷ אלא קדם ליובל בשתי שנים⁴⁸ או יותר.

(47) שגורעים לפי מנין השנים שמשנת היובל העבר עד שנת הפדיון (רש"י לתורה שם). (48) שמיעוט שנים, שתיים ('תורת כהנים' בחוקותי פרק י) וכן בערכין כד, א. אבל אם

ג. כבר בארנו בהלכות שקלים¹⁶, שהשקל האמור בתורה הוא הנקרא סלע בלשון חכמים. והגרה האמורה בתורה¹⁷ - היא המעה בדברי חכמים. והוסיפו על השקל¹⁸ ועשו אותו סלע¹⁹. והסלע ארבעה דינרין. והדינר שש מעין. והמעה שני פונדיונים²⁰. נמצא לכל שנה²¹ סלע ופונדיון²². שאף על פי שהסלע שמונה וארבעים פונדיונים²³, כשימתן פונדיונות לקח סלע מן השלחני²⁴ - נותן תשעה וארבעים²⁵.

(16) פ"א, ה"ב-ג. (17) שמות ל, יג "עשרים גרה השקל". (18) שהיה משקלו שלש מאות ועשרים שעורה. (19) במשקל המטבע הנקרא סלע בזמן בית שני - שהוא כסף במשקל שלש מאות וארבע ושמונים שעורה בינונית (שם). (20) הרי שמונה וארבעים פונדיונים לסלע. (21) מארבעים ותשע שנה עד שנת היובל שאינה מן המנין. (22) משנה, ערכין כה, א. וביחד הם מסתכמים לחמשים שקלים ופונדיון. (23) נמצא שהפונדון המ"ט הוא מיותר לכאורה. (24) החלפן. (25) שכר החלפתו פונדיונים הקלים לשקל הכבד (בכורות נ). "קילבון לפרוטרוט".

ד. החמר הוא הפר²⁶, והוא שני לתכין. והלתן חמש עשרה סאין²⁷. נמצא החמר שלשים סאה, שהן עשר איפות²⁸. כל שלש סאין - איפה. וכבר בארנו בהלכות שפתי²⁹, שהמקום שיש בשבורו³⁰ חמשים אמה על חמשים אמה הוא בית סאה³¹, והוא מזרע סאה. נמצאת למד, שהמקום שיש בשבורו חמשה ושבעים אלף אמה³², שהוא ברבוע מאתים ארבע ושבעים אמות על מאתים ארבע ושבעים אמות בקרוב³³, הוא בית כר, והוא זרע חמר שעורים.

(26) שהוא מדה של שלשים סאה "מחומר חיטים" (יחזקאל מה, יג) מתרגם יונתן: מכור חיטין. (27) ונזכר בהושע ג, ב: "ולתן שעורים". וראה בבא-מציעא קד, א. וברש"י שם. (28) ככתוב (יחזקאל מה, יא) "ועשירית החומר האיפה". (29) פט"ז, ה"ג. (30) שטחו, ובהל' שבת שם: "שיש בתשברתו". תשבורת - שם לחכמת המדות ההנדסיות, ובערבית קוראים לחלקי מדות - שברים ("ש"אבן תבון, בפירושו למלים זרות שב'מורה נבוכים"). ולדעת ה'לחם משנה' הנוסח כאן: שיש בריבועו. (31) והוא שני אלפים וחמש מאות אמה, כשתכפיל חמשים על חמשים, תהיה התוצאה שני אלפים וחמש מאות. (32) והוא בית כור, שהוא פי שלשים מבית סאה, ושני אלפים וחמש מאות כפול שלשים, עולה לשבעים וחמש אלף, וכשתרבעו ארכו כרחבו, יצא לך חשבון כל צלע כדלהלן. (33) "מאתים ושלש ושבעים ושש שביעיות בקירוב" (לשון רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ארבעים ושמונה סלעים פחות שני פונדיונות (שם).
56 לקמן הי"ט.

רצה ליתן חמשים שקל לכל חומר - רשאי ופודה, כמבואר לקמן הי"ט.

י. הקדיש שדהו בשנת היובל עצמה - אינה מקדשת⁵⁷. וכהן ולוי שהקדישו בשנת היובל עצמה - הרי זו מקדשת.

57 ערכין כה, ב כשמואל, שנאמר: "אם משנת היובל יקדיש שדהו", משנת - משנה שאחר היובל, ולא נאמר: בשנת היובל, מכאן שאין שנת היובל בכלל. וחזר בו רבינו מפירושו למשנה ערכין פ"ז, מ"א, שפסק שם כרב, שהקדישה ביובל מקדושת.

יא. פשם שגאזלין⁵⁸ לעולם⁵⁹, כף מקדישין לעולם⁶⁰.

58 הכהנים והלוים. וזה מוסב אל סוף ההלכה הקודמת.
59 אפילו לאחר שעבר היובל, כמבואר לקמן הכ"א, שנאמר: "גאולת עולם תהיה ללוים". 60 משנה, ערכין כו, ב. והשווה ה' שמיטה פ"ג ה"ז.

יב. המקדיש את שדהו אחר היובל⁶¹ - אינה נפדית בגרעון כסף⁶² עד שיגמר שנה אחר היובל, לפי שאין מחשבין חדשים להקדש⁶³. לפיכך, אם רצה הפודה לתן חמשים שקל לכל זרע חמר - הרי זה פודה אפלו ביום שאחר היובל, ואינו גורע כלום⁶⁴.

61 בשנה הראשונה ליובל הבא. 62 לנכות מערך הפדיון כפי החדשים שכבר יצאו, כגון שהיה עומד בניסן, שהוא אמצע שנה, לא יאמר אנכה חצי סלע וחצי פונדיון עבור ששת החדשים שכבר יצאו. 63 והוא-הדין בשאר שנות היובל, אין מחשבים חדשים להקדש (שם כה). 64 משנה, שם כד, א: "ולא גואלים אחר היובל פחות משנה אחת". ונתבאר בגמרא שם: אין גואלים בגירוע, אבל בלא גירוע יכול לגאול.

יג. פשמודדין⁶⁵ - אין מודדין אלא מקומות הראויין לזריעה. היו שם סלעים⁶⁶ גבוהים עשרה טפחים, או נקעים⁶⁷ מלאים מים עמקים עשרה טפחים - אין נמדדין עמה⁶⁸; פחות מכאן - נמדדין עמה⁶⁹.

65 את גודל השדה לראות כמה ראוי לזרוע בו (לעיל ה"ב). 66 אדמות קשות כסלע. 67 גומות. 68 והם נפדים בשווים. 69 ומעביר עליהם חבל ומודד והולך (משנה, שם כה). ובגמרא שם מפורש: נקעים פחות מעשרה טפחים המלאים מים - נקראים ספלי הקרקע, וסלעים הנמוכים מעשרה, שדרות הקרקע הם - כשדרה של בהמה הגבוהה ובולטת מגבה - ואינם חשובים בפני עצמם.

יד. היו בה מקומות נמוכות⁷⁰ עשרה או יותר ואין בהן מים - נמדדין בפני עצמן, ומחשבין להם מה שראוי להם⁷¹.

70 משקעים מעין נקעים. 71 לפי שווים, ולא לפי חשבון

ח. נשאר בינו ובין היובל שנה וחדשים, אם רצה הגזבר לחשב החדשים⁴⁹ שנה⁵⁰ ויתן שנים שקלים ושנים פונדיונים לכל זרע חמר - הרי זה מתיר⁵¹. לפי שאין מחשבין חדשים להקדש⁵²; שנאמר: על פי השנים הנותרות - שנים אתה מחשב להקדש, ואי אתה מחשב חדשים.

49 שנשארו. 50 כאילו הם שנה שלימה, וכאילו נשארו למקדיש שתי שנים שלימות עד היובל. 51 ערכין כה, א. "מנין שאם אתה רוצה לעשות חדשים לשנה עושה . . . כגון שהקדישה בחצי ארבעים ושמונה, תלמוד לומר: וחשב לו הכהן - מכל מקום". מתוך שלא נאמר: ונתן על פי השנים, אלא וחשב לו הכהן, משמע שבכהן הדבר תלוי. והראב"ד חולק, ולדעתו יש טעות-סופר בנוסח הגמרא שלפנינו, כי איך אפשר שהכהן יחשב לו החדשים שנשארו כאילו הם שנה שלימה, ויתן הפודה רק שני סלעים ושני פונדיונות. והלא הוא מפסיד את ההקדש, שאם הכהן לא יחשב לו חדשים לשנה, יוכרח הפודה ליתן חמשים שקלים לכל חומר. אולם רבינו סובר, כי הכל תלוי בראות עיני הכהן, שאם הוא רואה שהמקדיש לא יגאלנה בשום פנים, שלא יסכים ליתן חמשים שקלים עבור שנה וחצי, אז רשאי לעשות חדשים שנה וליטול שני סלעים ושני פונדיונות, שאם יחכה הכהן עד היובל תצא השדה לכהנים, תמורת דמי שווייה בלבד, אבל אם הוא רואה שהבעלים רוצים לגאלה בכל מחיר, אזי לא יחשב חדשים לשנה, אלא יטול כל החמישים שקלים. וראה להלן הי"ט ובביאורנו שם, וגזירת הכתוב היא, שיהא הדבר מסור לגזבר (רדב"ז). והשווה דברי רבינו בפירושו למשנה שם. וב'תוספות' שם כה, א - העירו כי מה שאמרו בגמרא "שהקדישה בחצי ארבעים ושמונה" לאו דוקא כשהקדישה אז, שאין הדבר תלוי בשעת ההקדש אלא בשעת הגאולה, וזה מתאים לדברי רבינו כאן. 52 זה חוזר אל המשפט הקודם: "אם רצה הגזבר", משמע שאם לא ירצה - אין החדשים יכולים להחשב כשנה, ולפיכך אין המקדיש יכול לכופ את הגזבר לחשבם כשנה לפדות בגרעון כסף (ערכין, שם). אולם, מתוך סימני ההפסק שבדפוס רומי ר"מ, נראה, שפסקה זו שייכת להלכה ט הבאה, והיא התחלת ההלכה הבאה.

ט. לפיכך⁵³ אין ראוי לאדם להקדיש שדהו לפני היובל בפחות משתי שנים⁵⁴. ואם הקדישה - הרי זו מקדשת. ואינה נפדית בגרעון כסף; אלא אם רצה הפודה לתן חמשים שקל לכל חמר - פודה אותה⁵⁵. ואם לא פדאה - הרי זו יוצאה לכהנים ביובל, כמו שיתבאר⁵⁶.

53 הואיל ואין מחשבים חדשים לשנה. 54 שיצטרך לפדות בחמשים שקלים כל חומר, וראוי לו לחוס על ממונו ולא יקדישה כל עיקר (ערכין כד). 55 ונמצא מפסיד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(85) שם. לכאורה אין בזה שום חידוש, שהרי אפילו לא הקדיש אלא קרקע שיש בה אילנות, השמיענו רבינו (לעיל הט"ו) שפודה אילנות בשווים והקרקע לפי מידתה, קל- וחומר כאן שהקדיש בפירוש את האילנות וגם את הקרקע, ודאי שאין האילנות נפדים אגב הקרקע וצריכים פדיון מיוחד, אלא שבכל זאת יש כאן חידוש, שאין אומרים אותה קרקע הצריכה לצמיחת האילנות תושם יחד עם שומת האילנות, ואחר-כך כשבא לפדות את יתר הקרקע, ינכה מה שצריך לאילנות, לפיכך משמיענו, שאינו פודה בשווים אלא אילנות בלבד, וכל הקרקע הצריכה לאילנות נמדרת עם שאר הקרקע (רדב"ז).

יט. המקדיש שדה אחת וְהָגִיעַ הַיּוֹבֵל וְלֹא נִפְדִּיתָ, אֲלֵא הָרִי הִיא תַּחַת יַד הַקֹּדֶשׁ - הַפְּהִינִים⁸⁶ נוֹתֵנִין אֶת דְּמִיָּה⁸⁷ וְתִהְיֶה אַחֲזָה לָהֶם; שְׁאִין הַקֹּדֶשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פְדִיּוֹן⁸⁸. וְאוֹתָן הַדְּמִים יִפְלוּ לְהַקְדֵּשׁ בְּדֶק הַפִּתִּי⁸⁹.

(86) של אותו משמר שהיובל פוגע בו, ראה להלן הכ"ד. (87) כמה שהיא שוה, ולא לפי חשבון חמשים שקלים לבית כור (משנה-למלך לקמן הכ"ו). אלא שרש"י בערכין כה, ב - דיבור-המתחיל "ממקדיש בית" מפרש, שהם נותנים חמשים שקל לבית כור. (88) ולפיכך אינם נכנסים לתוכה חנים (משנה, ערכין כה: וכדעת רבי יהודה). וכתבו ה'תוספות' שם ד"ה מה להלן, שכן משמעות הכתוב (ויקרא כז, כ) "ואם לא יגאל את השדה" - הכוונה לבעלים אלא נשאר ביד הגזבר עד היובל או "ואם מכר את השדה לאיש אחר" . . . בשתי דרכים אלו, "והיה השדה בצאתו ביובל" . . . לכהן". ואם מכרה הגזבר לאחר, ולא גאלה המקדיש מידו, יחבאר דינה בהלכה הבאה. (89) ש"סתם הקדשות לבדק הבית" כמבואר לקמן פ"ה, ה"ז. ומכאן אתה למד, שכוונת רבינו לעיל ה"ח "אם רצה הגזבר לחשוב החדשים שנה, ויתן שנים שקלים ושני פונדיונים" וכו' אינה משום רווח ההקדש, שהרי אפילו הבעלים לא יתנו הכסף, יתנו הכהנים את דמיה כפי שוויה, ויתכן שצפוי מזה רווח להקדש אם לא יחזירוהו לבעלים, אלא גזירת הכתוב היא, למסור הדבר לידי הגזבר, לחוס על המקדיש שלא יפסיד שדהו (רדב"ז).

כ. גֵּאֲלָה הַמִּקְדִּישׁ מִקֶּדֶם שְׂגִיעַ הַיּוֹבֵל - הָרִי זֶה חֲזֹרְתִי⁹⁰ לְבַעֲלֶיהָ, וְהָעֶרֶךְ שֶׁנָּתַן יִפֹּל לְבֶדֶק הַפִּתִּי, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁹². וְכֵן אִם גֵּאֲלָה בְּנוֹ שֶׁל מִקְדִּישׁ - הָרִי זֶה חֲזֹרְתִי לְאִבּוֹ בִּפְיֹבֵל⁹³. אֲבָל אִם גֵּאֲלָה אוֹתָהּ בְּתוֹ אוֹ שָׂאָר קְרוֹבִיו אוֹ נִכְרֵי מִיד הַקֹּדֶשׁ: אִם חֲזָר הַמִּקְדִּישׁ וּגֵאֲלָה מִיָּדָן - חֲזֹרְתִי⁹⁴ לְעוֹלָם⁹⁵; וְאִם לֹא גֵאֲלָה מִיָּדָן, אֲלֵא הָגִיעַ הַיּוֹבֵל וְהִיא תַּחַת יַד הַפֶּתַח אוֹ שָׂאָר קְרוֹבִים אוֹ נִכְרֵי - הָרִי זֶה יוֹצֵא לְהַקְדֵּשׁ, וְאִינָה חֲזֹרְתִי לְבַעֲלִים לְעוֹלָם, אֲלֵא תִהְיֶה אַחֲזָה לְפָהִינִים; שְׂנֵאָמֶר: וְהִיא הַשָּׂדֶה בְּצֵאתָהּ בִּיבֹל לִפְהֵן וּגְזֵמָה⁹⁶. וְאִין הַפְּהִינִים צְרִיכִין לִתֵּן דְּמִים, שֶׁכָּכֹר נִפְדִּית מִיד הַקֹּדֶשׁ וְלִקְחָהּ⁹⁷ עֶרְכָּהּ מֵאַחֵר, אֲלֵא תִחְזָר לְפָהִינִים כְּאֵלּוּ הֵם בַּעֲלֶיהָ⁹⁸.

חמשים סלעים לבית כור. שבוודאי אינם שוים כמו שאר השדה (כסף-משנה).

טו. הִיתָה מְלֵאָה אֵילָנוֹת, אָף עַל פִּי שְׂלֵא פִּרְשָׁה⁷² - הָרִי הַקֹּדֶשׁ גַּם הָאֵילָנוֹת; שֶׁכָּל הַמִּקְדִּישׁ - בְּעֵין יָפָה הוּא מִקְדִּישׁ⁷³. וּמִחֲשָׁבִין אֶת הָאֵילָנוֹת בְּשְׁוִיָּהֶן, וְהַקְרָקֶע מוֹדִדִין אוֹתָהּ וְיִהְיֶה עֶרְכָּה סִלַּע וּפּוֹנִדִין לְכָל שָׁנָה וְלְכָל זֶרַע חֶמֶר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁷⁴.

(72) שהוא מקדיש גם את האילנות. (73) אילנות לבד וקרקע לבד, ולא שיפדה האילנות אגב קרקע (ערכין יד. וברש"י). (74) לעיל ה"ה.

טז. הַמִּקְדִּישׁ אֶת הַשָּׂדֶה שְׂאִינָה רְאוּיָה לְזִרְעָה, וְהִיא הַנִּקְרֶאת טְרָשִׁין⁷⁵ - פּוֹדִין אוֹתָהּ בְּשְׁוִיָּה⁷⁶. וְכֵן הַמִּקְדִּישׁ אֶת הָאֵילָנוֹת בְּלִבְד⁷⁷ - פּוֹדִין אוֹתָן בְּשְׁוִיָּהֶן⁷⁸.

(75) אדמת סלעים, שאינה ניתנת לחרישה בגלל ריבוי הסלעים שבה. (76) ולא לפי מדתה, שנאמר (ויקרא כז, טז) "לפי זרעו", וזו אינה בת זריעה (ערכין יד:). (77) שפירש, שאינו מקדיש אלא אילנות ולא קרקעם. (78) שם, "זרע, אמרה תורה - ולא אילנות. וראה לקמן הכ"ה.

יז. הִיוּ הָאֵילָנוֹת שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת לְתוֹךְ בֵּית סָאָה⁷⁹, וְלֹא פִּרְשׁ שֶׁהָאֵילָנוֹת בְּלִבְד הוּא שֶׁהַקֹּדֶשׁ - הָרִי זֶה הַקֹּדֶשׁ אֶת הַקְרָקֶע⁸⁰ וְאֶת הָאֵילָנוֹת שְׂבִינִיָּהֶן⁸¹. אֲבָל אִם הִיוּ הָאֵילָנוֹת נְטוּעִים כָּל שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת בְּיִתֵּר מִבֵּית סָאָה אוֹ בְּפָחוֹת⁸², אוֹ שֶׁהַקֹּדֶשׁ זֶה אַחֵר זֶה⁸³ - הָרִי זֶה לֹא הַקֹּדֶשׁ אֶת הַקְרָקֶע⁸⁴ וְלֹא אֶת הָאֵילָנוֹת שְׂבִינִיָּהֶם.

(79) מפוזרים כסדרם, שהוא שלשה אילנות נטועים לכל בית סאה. ושיעור שטח בית סאה מבואר לעיל ה"ד. ובגירסת הגמרא שלפנינו (ערכין יד:): "שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה". ורבינו גורס שם: "שלשה אילנות לבית סאה" (כסף-משנה). ושתי הגירסאות נכונות, כי אילנות "נטיעות" (קטנים) נטיעתם עשרה לבית סאה, ואילו אילנות גדולים, סדרם שלשה לבית סאה ('תוספות' שם). והשווה הל' שמיטה פ"ג ה"ב "איזו היא שדה האילן, כל שלשה אילנות לבית סאה". (80) הצריכה ליניקת האילנות. (81) האילנות הקטנים שביניהם, ופודה את האילנות בשווים, והקרקע לפי מדתה (ערכין יד). וכרב הונא שם. (82) אין זה סדר נטיעתם, ולא הקדיש אלא אילנות. (83) כל אילן בפני עצמו. (84) שאין קנין קרקע אלא לשלשה אילנות ולא לאילן אחד, ולא קנה הקדש את הקרקע, ופודה את האילנות בלבד (שם).

יח. הַקֹּדֶשׁ הָאֵילָנוֹת וְאַחֵר כֶּף הַקֹּדֶשׁ אֶת הַקְרָקֶע - פּוֹדֶה אֶת הָאֵילָנוֹת בְּשְׁוִיָּהֶן, וְאֶת הַקְרָקֶע עַל פִּי מִדְּתָהּ⁸⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והשדה היא תחת ידו, הרי השדה כאילו מוחזקת היא בידו אשתו, שהרי הבעל זוכה לעצמו בשביל פירותיו. אולם שיטת רבינו היא, הואיל והקדש מפקיע מידי שעבוד (לקמן פ"ז, הי"ד) אין השעבוד של הבעל בפירות נכסי אשתו, מקנה לו כל זכות שהיא, ולפיכך כל הקודם להחזיק זכה ('מרכבת המשנה').

כג. המקדיש שדהו ופדה אותה פהן מיד ההקדש, והגיע היובל והיא תחת יד הפהן - לא יאמר: הואיל והרי היא יוצאה לפהנים, הרי היא תחת ידו וזכיתי בה¹⁰⁶; אלא יוצאה לכל אחיו הפהנים¹⁰⁷.

(106) מקל-וחומר "בשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כל-שכן". (107) ערכין כה, ב. שנאמר: "לכהן תהיה אחוזתו" אחוזתו של כהן שירש מאביו תהא שלו, אבל זו אינה שלו.

כד. פשתא השדה לפהנים פיובל - תנתן לפהנים שפמשמר¹⁰⁸ שפגע בו היובל. ואם היה ראש השנה של יובל בשבת¹⁰⁹, שהרי משמר יוצא ומשמר נכנס¹¹⁰ - תנתן למשמר היוצא¹¹¹.

(108) דוד המלך חילק את הכהנים לעשרים וארבעה משמרות (קבוצות), משמר לשבוע, וכל משמר עולה לירושלים לעבוד עבודת המקדש בשבוע שלו (הל' כלי המקדש פ"ד, ה"ג). (109) רבינו פוסק כרבי ישמעאל, שיובל מתקדש בראש השנה ולא ביוהכ"פ (ראה ראש השנה, ח: ובהל' שמיטה פ"י הי"ד), וכהבנת ה'משנה למלך' בדברי רבינו. (110) חילופי המשמרות היו בשבת, היוצא - גומר קרבן מוסף, והנכנס עושה תמיד של בין הערבים (סוכה נו: והל' תמידין פ"ד, ה"ט). (111) שברשותו התחיל היובש אמש (ערכין כח: וברש"י). ובתוספתא מנחות פ"ג, ג - שנינו בפירוש: "שדה אחוזה ניתנת לאנשי משמר שבראש השנה שהיובל נכנס לתוכה". וראה 'חכם צבי' סי' קכב.

כה. המקדיש את האילנות, והגיע היובל ולא פדו אותם¹¹² - אינן יוצאין לפהנים; שנאמר: והיה השדה בצאתו ביכל, ואין אלו שדה¹¹³. אבל המקדיש את הטרישים¹¹⁴, והגיע יובל ולא פדו אותן הפעלים - הרי אלו יוצאין לפהנים; שנאמר: והיה השדה, וזו נקראת שדה¹¹⁵.

(112) הבעלים מידי ההקדש או מידי האחרים שפדו אותם מהגזבר. (113) ערכין יד, ב. כדברי רב פפא, ולדעת הראב"ד אין זה אלא במקדיש אילן אחד, שלא הקדיש עמו קרקע, אבל המקדיש שלשה אילנות, קנה ההקדש קרקע שתחתיהם וסביב מושביהם, וכשבא לפדות הקרקע משלם לפי מידתה, והאילנות נפדים על גבי הקרקע ללא כל תשלום. אולם רבינו פסק לעיל הט"ו כרב הונא שם עמוד א, ש"כל המקדיש - בעין יפה הוא מקדיש" אילנו לבד וקרקע לבד, וכשפדה הקרקע לא נפדו האילנות על גבה, וצריכים פדיון מיוחד (רדב"ז). (114) שדה שאינה ראויה

(90) כנוסה ויניציאה. (91) לשון "חוזרת" תמוהה, וה"ה כבר תחת ידו, וכבר עמד על הראב"ד. אכן, כוונת רבינו, שאם חזר המקדיש ומכרה לאחר, חוזרת היא אליו ביובל כדין מוכר שדה אחוזתו, ואין אומרים: מקדיש זה גאלה מיד ההקדש, והרי היא אצלו כ"שדה מקנה", ובשנת היובל תחזור להקדש שמכרה לו (רדב"ז). (92) בהלכה הקודמת. (93) ערכין כה, ב. שנאמר "ואם מכר את השדה לאיש אחר לאחר ולא לבן, שאינו נקרא אחר, שכן קם תחת אביו ליעוד אמה עברה, ולעבד עברי (אם מת האב בתוך שש שנות עבודתו - עובד הוא את בנו). (94) משנה, ערכין כה, א. וגורס רבינו שם: "גאלה אחר . . . וגאלה מידו, אינה יוצאת לכהנים ביובל". וכן בפירוש המשנה לרבינו שם. אולם הנוסח שלפנינו במשנה: "גאלה אחר. . . וגאלה מידו, יוצאה לכהנים ביובל". (95) ראה בביאורנו לעיל אות פו, ותקיש לכאן. (96) למעלה מפסוק זה כתוב: "ואם לא יגאל את השדה" - דרשו חז"ל (ערכין כה: "לא יגאל" - בעלים, "ואם מכר את השדה" - גזבר. (97) בכת"י התימנים: ולוקח. (98) וכן משמע מלשון המשנה שם "הגיע יובל ולא נגאלה . . . רבי שמעון אומר נכנסים ולא נותנים". ואפילו רבי יהודה האומר: נותנים את דמיה, אינו אלא כשלא נגאלה כלל, משום שאין הקדש יוצא בלא פדיון, אבל כשכבר נגאלה ע"י אחר - מודה לרבי שמעון, שאין הכהנים נותנים דמים (רדב"ז).

כא. במה דברים אמורים?⁹⁹ ביישראל; אבל אם היה המקדיש פהן או לוי - הרי זה גואל לעולם. ואפלו עבר עליה היובל ולא נפדית מן ההקדש - פודה אותה אחר היובל¹⁰⁰; שנאמר: גאלת עולם תהיה ללויים.

(99) שאם לא גאלה המקדיש לפני היובל, הרי זו חלוטה לכהנים. (100) משנה, שם כו, ב.

כב. האשה שהקדישה שדה אחוזתה, וגאלה בעלה¹⁰¹ מיד ההקדש, והגיע היובל והיא תחת יד הפעל - הרי הדבר ספק אם תחזור לאשה¹⁰² או תצא לפהנים¹⁰³. לפיכך¹⁰⁴, קדמה האשה והחזיקה בה אחר היובל - אין הפהנים יכולין להוציא מידה. וכן אם קדמו הפהנים והחזיקו בה - אינה יכולה להוציא מידם¹⁰⁵.

(101) לעצמו, כשאר הגואלים. (102) שהרי הבעל יורשה, ויהיה דינו כבן הגואל הקדשת אביו, המבואר למעלה ה"כ. (103) כי אולי אין לדמות ירושת הבעל לירושת הבן, שזה האחרון נוטל בירושת אביו בראוי (נכסים הראויים ליפול לאחר מיתה) כבמוחזק לו לפני מיתה, אבל בעל אינו יורש את אשתו בראוי כבמוחזק (ערכין כה: וראה הל' נחלות פ"א, הי"א - לענין ראוי ומוחזק. (104) הואיל וזה ספק שלא נפשט בתלמוד. (105) כדין כל ספק שבממון, שכל הקודם זוכה - אין מוציאים אותו מידו, וכן אמרו בנכסי הגר שהם הפקר, כל הקודם ומחזיק בהם זכה (בבא-בתרא מב.) והראב"ד שואל, כיון שהבעל אוכל פירות נכסי אשתו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כח. הַלֹּקֶחַ שְׁדֵּה מֵאֲבִיו אוּ מִשְׁאֵר הַמִּוֹרִישִׁין אוֹתוֹ וְהַקְדִּישָׁהּ, בֵּין שֶׁהַקְדִּישָׁה אַחֵר מוֹת אָבִיו אוּ מִוִּרְשָׁיו¹²⁹ וּבֵין שֶׁהַקְדִּישָׁה בְּחַיֵּי אָבִיו אוּ שְׁאֵר מִוִּרְשָׁיו¹³⁰ וְאַחֵר כֶּךָ מֵת אָבִיו - הֲרִי זֶה פְּשֻׁדָּה אֲחֻזָּה¹³¹; שְׁנֵאמַר: וְאִם אֶת שְׁדֵּה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׁדֵּה¹³² אֲחֻזָּתוֹ - שְׁדֵּה שְׁאִינָה רְאוּיָה לְהִיּוֹת שְׁדֵּה אֲחֻזָּה¹³³, יֵצֵאת זֶה שְׁרָאוּיָה לוֹ לִירֻשָּׁה¹³⁴.

129) שבשעת הקדשתו כבר היתה לו ירושה. 130) נמצא שבשעת הקדשתו היתה לו שדה זו שדה מקנה. 131) שאינה נפדית אלא בחמישים שקלים לכל בית כור, ואם לא נגאלה על ידו עד היוכל - יוצאת לכהנים. 132) והרי תיבת "משדה" מיותרת היא, שיכול היה לכתוב: אשר לא אחוזתו (ערכין כז, וברש"י). 133) שלא לקחה ממורישיו. 134) ולבסוף ירשה, שמתו מורישיו והנחילה לו, הרי היא שדה אחוזה, אע"פ שבשעת ההקדשה עדיין לא ירשה (משנה, ערכין כז:). ויתר דיני שדה אחוזה ושדה מקנה לענין מכירתם להדיוט וחזרתם ביובל, מבוארים בהל' שמיטה פי"א.

~ יום שישי א' אלול ~

פרק חמישי

1) שמצוה על הבעלים לפדות שדה אחוזתם, ובזמן שאין היוכל נוהג כופים אותם על פדיונה, חומר בהדיוט מבהקדש בתנאי הפדייה, המקדש בהמה טהורה תמימה לבדק הבית כיצד פודים אותה. הקדש נכסיו סתם והיו בהם דברים הראויים למזבח מה ייעשה בהם, דין פדיון בהמה תמימה שהוקדשה למזבח והוממה, המקדש דמי בהמה למזבח, הקדש ערכו למזבח אם נידון בהישג יד, הקדש שדה אחוזה למזבח לפי איזה ערך פודים אותה.

א. הַמִּקְדִּישׁ שְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ² - מִצְוָה עָלָיו לְפִדּוֹתָהּ הוּא, שֶׁהָאֲדוֹן קוֹדֵם³. וְאִם לֹא רָצָה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים⁴? בְּזִמְן שְׁמַצְנָת יוֹכֵל נוֹהֵגָת, שְׁאֵם יִגְעֵי יוֹכֵל וְלֹא יִגְאָלָנָה - תֵּצֵא לְכַהֲנִים, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֵי⁵; אֲבָל בְּזִמְן שֶׁבְּטָלוּ הַיּוֹכְלוֹת⁶, שֶׁהֲרִי אֵינָה יוֹצֵאת לְכַהֲנִים, אֲלֵא סוּפָה לְהַפְדּוֹת לְעוֹלָם - כּוֹפִין אֶת הָאֲדוֹן לְפַתֵּחַ בָּהּ תְּחִלָּה⁷. וְהִיא נִפְדִּית בְּשִׁוְיָה⁸, כְּשֶׁאֵר הֶהָקְדָּשׁוֹת. אִם נִמְצָא מִי שְׁמוֹסִיף עָלָיו וְגוֹאֵל אוֹתָהּ - יִגָּאֵל; וְאִם לֹא - אוֹמְרִין לוֹ: הִגִּיעְתָּ⁹, וַיִּתֵּן מֶה שְׁאֵמַר. וְאִינוּ פּוֹתְחִים בְּפָחוֹת מֵאַרְבַּע פְּרוּטוֹת, כְּדִי שֶׁיֵּהָא הַחֲמִשׁ שְׁמוֹסִיף פְּרוּטָה¹⁰.

2) שירשה ממורישיו. 3) שנאמר במתפס בהמה טמאה "ואם לא יגאל ונמכר בערכך" מכאן שמצוות גאולה באדון תחילה והוא הדין למקדש שדה אחוזה. 4) שאין כופים אותו. 5) נמצא שאין צורך לכפותו, שהרי כפוי ועומד הוא, שאם לא יגאלנה תצא לכהנים. וגם ההקדש לא יפסיד

לזריעה, וכמבואר לעיל הט"ז. 115) ערכין יד, ב. "שדה" אמרה תורה, ואפילו כל שהיא.

כו. בַּיָּצֵד דִּין מִקְדִּישׁ שְׁדֵּה מִקְנָתוֹ¹¹⁶? שְׁמִין אוֹתָהּ בְּדִמְיָה¹¹⁷, וְרוֹאִין בְּמָה הִיא שְׁוֶה עַד הַיּוֹכֵל¹¹⁸, וּפְדָה אוֹתָהּ כָּל מִי שִׁירָצָה. וְאִם פְּדָה אוֹתָהּ הַמִּקְדִּישׁ - אֵינוּ מוֹסִיף חֲמִשָּׁה¹¹⁹. וּפְדִיּוֹנָה לְבִדֵּק הַבֵּית, כְּשֶׁאֵר עֲרִכִין וְדָמִים. וְכִשְׁנִיעֵי הַיּוֹכֵל - תַּחֲזוֹר לְבַעֲלִים הָרְאוּשִׁים שְׁמִכְרוּהָ. בֵּין שֶׁנִּפְדִּית מִיַּד הַגֹּזֵר וְהֲרִי הִיא יוֹצֵאת מִיַּד אַחֵר, בֵּין שֶׁלֹּא נִפְדִּית וְהֲרִי הִיא יוֹצֵאת מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ - הֲרִי זֶה חוֹזְרָת לְמוֹכֵר, וְאֵינָה יוֹצֵאת לְכַהֲנִים; שְׁאֵין אָדָם מִקְדִּישׁ דָּכָר שְׁאֵינוֹ שְׁלֹמִי¹²⁰.

116) האמורה לעיל ה"א. 117) לפי טיבה ושוויה, ולא כשדה אחוזה ששכרה קצוב בתורה חמישים שקל לבית כור. 118) שהרי בשנת היוכל תחזור למוכר חנם ללא כל פדיון (משנה, ערכין יד). ובגמרא שם עמוד ב, אמרו: נאמר בשדה מקנה (ויקרא כז, כג) "וחשב לו הכהן את מכסת הערכך", מכאן שהיא נפדית לפי שוויה ומנין דמיה. גם ה'תוספות' בגיטין מח, א דיבור המתחיל אי לאו, סתמו בפשיטות כריעה זו, ששדה מקנה נפדית בשוויה. אולם רש"י בתורה שם, פסוק כב, מפרש שגם שדה מקנה נפדית בדמים הקצובים לשדה אחוזה, וזה על-פי דעת רבי אליעזר במשנה (ערכין יד). שם, ששתייהן נפדות בחמישים שקלים לבית כור. אולם ברש"י במשנה (ערכין יד). שם, ששתייהן נפדות בחמישים שקלים לבית כור. אולם ברש"י לערכין כז, ב דיבור המתחיל כשדה מקנה, מפורש כדעת רבינו. 119) ערכין שם יד, ב: "במכסת הערכך", הקישו הכתוב לערכין (ערכי אדם). מה ערכין אינו מוסיף חומש, אף שדה מקנה אינו מוסיף חומש. 120) וקרקע זו לא היתה של המקדש אלא עד היוכל (משנה, ערכין כז: וברש"י).

כז. כָּל שְׁדֵּה שְׁמִין אוֹתָהּ לְהַקְדֵּשׁ לְמֹכֵר אוֹתָהּ בְּדִמְיָה¹²¹, מְכַרְזִין עָלֶיהָ שְׁשִׁים יוֹם רְצוּפִין¹²² בְּכָר פְּשֻׁעַת הַכִּנְסֵת פּוֹעֲלִים¹²³ וּבְעֶרֶב פְּשֻׁעַת הוֹצֵאת פּוֹעֲלִים¹²⁴. וּמִסִּימִין מְצַרְיָה¹²⁵ וְאוֹמְרִין¹²⁶: כֶּךָ הִיא יָפָה¹²⁷ וּבְכָף הִיא שׁוֹמָה¹²⁸, כָּל הָרוּצָה לָקֵחַ - יָבֹא וַיִּקַּח.

121) כגון פדיון שדה מקנה - בניגוד לשדה אחוזה שאינה צריכה שומה, שהרי סכום פדיונה קצוב בתורה. 122) משנה, שם כא, ב. והשווה לעיל פ"ג ה"כ, ובביאורנו שם. 123) למלאכתם, שנזכר בעל הבית ע"י ההכרזה, ושואלם אם ביקרו שדה פלונית ומה שוויה. 124) ממלאכתם, שאז אומר להם בעל הבית: לכו ובקרו שדה פלונית (המוכרות) והגידו לי למחר מה שוויה (גמרא שם, וב'תוספות' שם). 125) מסמנים גבולותיה, ובשעת ההכרזה הוא מזכירים. 126) ובכתי" התמימים: ואומרים. 127) היא עושה תבואה (רש"י שם). 128) ע"י בית-דין (שם).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביר הקדש גואלו לעולם, שאין להקדש דורות, שאין פריה ורביה כלפי שמים. נחלט - נחרץ, נפסק הדבר ונגמר. (22) כדין המוכר בית כזה לחבירו הדיוט. אבל אילו היה נשאר ברשות ההקדש עד היובל לא היה חוזר לבעליו עד שיפדהו, שאין הקדש יוצא בלא פדיון.

ה. המקדיש בהמה טהורה תמימה לבדק הפית²³, אף על פי שעבר על עשה - מה שעשה עשוי, וחלה קדשה עליה. ונפדית כשהיא תמימה²⁴. ומעריך אותה הפלח בדםיה, והדמים יפלו לבדק הפית. ואין הפודה אותה פודה אלא על מנת להקריבה למזבח למה שהיא ראויה²⁵; שכל דבר הראוי למזבח - אינו יוצא מדי מזבח לעולם²⁶.

(23) שאמר בפירוש שהוא מקדישה לטובת בדק הבית. (24) בניגוד למקדיש בהמה תמימה למזבח, שאינה נפדית אלא כשתומם. שבקדושת בדק הבית, שאינה קדושת הגוף אלא קדושת דמים, אין לחלק בפדינה בין תמימה לבעלת מום. (25) אם הוא זכר לעולה ולאשם ואם היא נקבה לחטאת ולשלמים. (26) "המתפס תמימים לבדק הבית כשהם נפדים אינם נפדים אלא למזבח" ומכאן, שנפדים אפילו כשהם תמימים, שהרי בעלי מומין אינם ראויים למזבח.

ו. ומניין שאסור להקדיש תמימין לבדק הפית? שנאמר: וישור וישה שרוע וקלוט²⁷ נדבה תעשה אתו. מפי השמועה²⁸ למדו: נדבה לבדק הפית²⁹. וכן הדברים מראין שאינה אלא קדשת דמים, שאין מקריבין בעל מום למזבח³⁰. שנאמר 'אתו' - אותה³¹ אתה עושה נדבה לבדק הפית, ואין אתה עושה תמימים נדבה לבדק הפית. ולא הפא מכלל עשה - פעשה הוא³².

(27) אלו הם בעלי מומים: שרוע - אבר אחד גדול מחבירו, קלוט - שפרסותיו קלוטות (אינן סדוקות) כשל חמור. (28) מתורה שבעל פה, שנתפרשה למשה מסיני. (29) לדמי קדשי בדק הבית. (30) שנאמר "ואשה לא תתנו מהם (מבעלי מומים) על המזבח לה". (31) אותו בעל מום. (32) ואף על פי שרבי יהודה אומר שם: שעובר בלא תעשה, שנאמר: "אל משה לאמר" לא - אמור" בדברים, כלומר, אמור לישראל, שיש כאן איסור לאו, אולם ב"תורת כהנים" לפסוק זה, אמרו בפירושו: "וחכמים אומרים אינו בלא תעשה" ופסק רבינו כחכמים (תורה תמימה). וכבר קדמו ה"משנה למלך" בזה.

ז. המקדיש את בהמתו סתם, או שהקדיש את נכסיו סתם³³ - רואין פל בהמה תמימה הראויה להקריב על גפי המזבח, זכרים ומכרים לצרכי עולות³⁴ וזקריבו אותן עולות, והנקבות³⁵ ומכרים לצרכי שלמים³⁶ וזקריבו אותן שלמים, והדמים יפלו לבדק הפית³⁷; שסתם הקדשות - לבדק הפית. ועל זה

בזה, שהרי הכהנים נותנים את דמיה. (6) "משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה (בסוף ימי הבית הראשון) בטלו היובלות, שנאמר "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה" - "בזמן שכל יושביה עליה". (7) מפני החומש, שהבעלים מוסיפים ואפילו בזמן שאין היובל נוהג. וגם הואיל והיא חביבה עליו, יוסיף בפדינה. (8) ולא בשכר קצוב חמישים שקלים לבית כור. (9) הרי היא שלך. (10) שכבר נתבאר שהחומש הוא רביע הקרן, ואין פודים בדבר שאין בחומשו פרוטה. וכדאי להעיר, שכל הלכה זו אינה נוהגת אלא בזמן הבית, אבל המקדיש שדה אחוזה בזמן הזה שאין בית המקדש, מותר לו לפדותה אפילו בפרוטה אחת ומשליכה לים המלח.

ב. רצה האדון למפר שדות אחרות משדותיו או ללוות¹¹ כדי לפדות שדה זו שהקדיש - הרשות בידו. בין בזמן שהיובל נוהג בין בזמן שאין היובל נוהג. והוא קודם לכל אדם. וכן אם רצה לגאל חציה - גאל¹². מה שאין פן במוכר להדיוט. זה חמור בהדיוט מבהקדש.

(11) כסף. (12) וכשתשיג ידו יגאל את כולה.

ג. המקדיש את ביתו או את בהמה טמאה שלו או שאר מטלטליו¹³ - הרי אלו נערכין בשווייהן, בין טוב ובין רע¹⁴. ואם פדה אותן המקדיש או אשתו או יורשו - מוסיף חמש¹⁵. וכופין את הבעלים לפתח ראשו¹⁶. והדמים לבדק הפית¹⁷. בין שהיה הפית מבתי ערי חומה¹⁸ בין שהיה מבתי החצירים¹⁹ - הרי זה נגאל לעולם²⁰.

(13) הקדשם - אינו מפרש בתורה. אבל בירושלמי אמרו: "ואיש כי יקדיש את ביתו" - במה אנו קיימים? אם בבית דירה - כבר כתוב: ואם המקדיש יגאל את ביתו, אלא במקדיש נכסיו, מכאן - שסתם הקדשות לבדק הבית. (14) לפי טיבם או רעתם, ולא לפי שכר קצוב, שאינו מבחין בין טוב לרע, כי לא נאמרו ערכים קבועים בתורה אלא בערכי אדם ובשדה אחוזה. (15) "ואם גאול יגאלנה - לרבות את האשה ואת היורש". והטעם, שהבעלים מוסיפים חומש, כי נוח להם לשלם יותר, כדי שישאר חפצו אצלו, על פי הכלל "אדם רוצה בקב שלו מתשעה קבים של חבירו". (16) להציע מחירו קודם לאחרים, בגלל החומש. (17) בדק הבית - תיקון בית המקדש ושיכלולו. (18) ערים המוקפות חומה. (19) עיירות פתוחות מאין חומה. (20) אפילו עבר היובל ולא גאלו עדיין יכול לגאלו מן ההקדש, בניגוד למוכר בית לחבירו.

ד. גאלו אחר מיד ההקדש: אם היה בית ערי חומה, וקם ביד הגואל שנים עשר חדש - נחלט²¹; ואם היה בית החצירים, והגיע היובל והוא ביד הגואל - חוזר לבעליו פיובל²².

(21) נשאר לו לצמיחתו, ואפילו יובל אינו יוצא. אבל נשאר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלא בהמה בלבד, ועיקר הטעם, מפני שאין אלו בני פדיון, אין קדושתם חלה על צרכי בדק הבית.

י. הקדִיש נִכְסֵי סֵתֶם, וְהִיָּתָה בֵּהֶן הַקְטָרֶת שְׁנוֹתָיִן לְאַמְנִיָּן⁴⁶ בְּשִׁכְרָן⁴⁷ עַד שְׁיִחְזְרוּ⁴⁸ וְיִקְחוּ אוֹתָהּ⁴⁹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּשִׁקְלָיִם⁵⁰ - הֲרֵי זֶה⁵¹ תִּנְתֵּן לְאַמְנִיָּן בְּשִׁכְרָן, כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂין בְּמוֹתֵר הַקְטָרֶת⁵². וְכֵן עוֹשִׂין אִם יֵשׁ בְּנִכְסֵי אֶחָד מִסְמָנֵי⁵³ הַקְטָרֶת.

(46) העוסקים בפיטום (מיזוג הסמנים) הקטורת. (47) שכר עבודתם. (48) הגזברים. (49) מכסף התרומה החדשה שבלשכה. (50) שכן היו עושים הגזברים במותר הקטורת, שנשארה בכל שנה, כדי להקטירה לשנה הבאה. שאין לך שנה, שאין בה מותר, שהקטורת הייתה נעשית שס"ח מנים. שס"ה - כנגד ימי החמה, מנה ליום, ושלושה מנים יתירים שמהם כהן גדול מכניס מלוא חפניו ביום הכיפורים ולא היו נכנסים כולם בחפניו ונשאר המותר. ועוד, בכל שנה פשוטה היה מותר, שאין מספר ימיה אלא שני, ואותו מותר לא היה ראוי לשנה הבאה מניסין ואילך, שהרי צריך לחדש ולהביא קרבן וקטורת מתרומה חדשה, היו מפרישים מן הלשכה שקלים לצורך שכר האומנים, והרי הם חולין. ואחרי שזכו הגזברים בשקלים לצורך האומנים, היו מחללים הקטורת על אותם השקלים, והיו נותנים הקטורת לאומנים בשכרם, נמצאת הקטורת חולין בידם, ואחרי כן היו חוזרים וקונים אותה מהאומנים בכסף התרומה החדשה. (51) הקטורת, שהייתה בידי אומן הקטורת, שהקדיש נכסיו, ונמצאת בנכסיו קטורת שקיבל בשכרו. (52) בכל מותר הקטורת שבכל שנה. שאי אפשר למכרה ליחיד ולהביא בדמיה עולות, או שיפלו לבדק הבית, כי אין היחיד מתנדב קטורת, נמצא, מוכרים אותה לציבור לצרכי קטורת ונותנים אתה לאומנים בשכרם וחוזרים וקונים אותה מהתרומה החדשה להקטירה לשנה הבאה. (53) שאינו מקטורת מפותמת שבמקדש, אלא סממן פרוט חילוני משלו, נותנים אותו לאומני הקטורת בשכרם וחוזרים ולוקחים אותו מידם מכסף התרומה החדשה ומשתמשים בו לפיטום הקטורת.

יא. הַמְקָדִיש בְּהֶמָה תְּמִימָה לְמִזְבֵּחַ, וְנָפַל בָּהּ מוֹם וְנִפְסְלָהּ⁵⁴ - הֲרֵי זֶה נִעְרַכֶּת⁵⁵ וְנִפְדִּית⁵⁶. וְעַל זֶה נֶאֱמַר: וְאִם כָּל בְּהֶמָה טְמֵאָה⁵⁷ אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לָהּ, וְהִעֲמִיד אֶת הַבְּהֶמָה וְגוֹמֵר. וַיָּבִיֵא בְדָמֶיהָ קָרְבָּן אַחֵר כְּמוֹתָהּ.

(54) להקרבה, שאין בעל מום קרב על המזבח. (55) על ידי כהן. (56) מוכרים אותה ויוצאת לחולין. (57) שאין הכתוב מדבר בבהמה טמאה ממש, שהרי אמורה היא במקום אחר: "ואם בבהמה הטמאה ופדה בערכך" על כורחך בבהמה טהורה שהוממה ונפסלה הכתוב מדבר, וקוראה הכתוב: טמאה. ומכאן, הלשון: "ירעו עד שיסתאבו" המצוי בתלמוד במקום: עד שיוממו.

יב. כָּל הַמְקָדִיש בְּהֶמָה בְּחִיָּה, בֵּין טְהוֹרָה בֵּין

נֶאֱמַר: וְאִם בְּהֶמָה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לָהּ, כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לָהּ יִהְיֶה קֹדֶשׁ. כְּלוּמָר: כָּל הָרְאוּי לְקָרְבָּן עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ יִקְרַב³⁸.

(33) ולא פירש אם לקדשי מזבח או לקדשי בדק הבית הקדשי. (34) ליחיד הרוצה להביא קרבן עולה. (35) שאינן ראויות לעולה, שהיא מן הזכרים. (36) הבאים גם מן הזכרים וגם מן הנקבות. (37) ורכי אליעזר, האומר סתם הקדש לבדק הבית, אפילו בדבר הראוי למזבח. (38) כמשמעות הכתוב: "יהיה קדש". דרשה זו לא נמצאת בשום מקום, אולם הנצי"ב בפירושו לתורה "העמק דבר" לפסוק זה מוכיח, שכן הוא פשוטו של מקרא, שהרי כל הפרשה מדברת בקדשי בדק הבית, ומדוע כתוב בפסוק שאחרי זה: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" והלא דין תמורה אינו נוהג אלא בקדשי מזבח? אלא על כורחך כוונת הכתוב, שאפילו הקדיש לבדק הבית, הואיל והם תמימים, אינם יוצאים מידי מזבח לעולם. וראה בתוספות לזבחים נט. דיבור המתחיל עד שלא נבנה, שכל הדין הזה אינו אלא מדרבנן.

ח. הַקְדִיש נִכְסֵי סֵתֶם, וְהִיוּ בֵּהֶן יֵינֹת וּשְׁמָנִים וּסְלֹתוֹת³⁹ וְעוֹפֹת הָרְאוּיִן לְקָרַב עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ⁴⁰ - מְקָרְבוּ לְצִרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין וְיִקְרִיבוּ אוֹתָן, וְהִנְדָּמִים יִלְקַח בֵּהֶן זָכָרִים וְיִקְרְבוּ עוֹלוֹת.

(39) והם דברים הראויים למזבח, למנחות ונסכים. (40) תורים ובני יונה.

ט. וּמִפְנֵי מָה יִקְרְבוּ דָמֵי אֱלוֹ עוֹלוֹת⁴¹, וְדָמֵי הַבְּהֶמָה הַתְּמִימָה יִפְלוּ לְבִדְק הַבֵּית? לְפִי שֶׁהַבְּהֶמָה הַקְדוּשָׁה לְמִזְבֵּחַ, אִם נָפַל בָּהּ מוֹם - יֵשׁ לָהּ פְּדִיּוֹן, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר⁴²; וְהִסְלֹת וְהֵיִיץ וְהַשְׁמָן וְהָעוֹפֹת שֶׁנִּפְסְלוּ⁴³ - אֵין לָהֶן פְּדִיּוֹן. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִעֲמִיד אֶת הַבְּהֶמָה⁴⁴ וְגוֹמֵר; כָּל שֶׁיִּשְׁנֹו בְּכָלִל הָעֲמִידָה וְהָעֲרֵכָה - יֵשׁ לָהּ פְּדִיּוֹן, וְכָל שֶׁאֵינוֹ בְּכָלִל הָעֲמִידָה וְהָעֲרֵכָה - אֵין לָהּ פְּדִיּוֹן⁴⁵.

(41) ואינם נופלים לבדק הבית. (42) ודברים שיש להם פדיון חלה קדושתם על פדיונם ונעשית בהם מצוותם. (43) שנטמאו, והעופות - נחסר מהם אבר, או שנולדה בהם אחת מן הטריפות, אבל המומים אינם פוסלים בהם. (44) "לא נאמר פדיון אלא בבהמה". (45) "כל שישנו בהעמדה - נערך, ואלו (הסולת והיין והשמן) אינם בכלל העמדה לפיכך אינם נפדים לעולם". ומתוך שאין להם פדיון, אין הקדושה חלה על דמיהם, ואפילו יפלו לבדק הבית לא נעשית בהם מצוותם ולפיכך יביא בדמיהם עולות, ובירושלמי אמרו: "נאמר" לכל נדריהם ולכל נדבותם אשר יקריבו לה' לעולה" - הכול קרב עולה (כל מה שנודרים מדברים הנקרבים לה' אפילו ינותן ושמונים יהיו לעולה), יכול אפילו עופות? (יקריב בדמיהם, או אם הקדיש עוף יקריבנו עולה) תלמוד לומר בבקר בכשבים וגו' אינו מקריב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַקֹּדֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם פִּשְׁטָה קִדְשָׁה בְּכֻלָּהּ אוֹ לֹא פִּשְׁטָה⁷². וּלְפִיכָן תִּקְרָב⁷³ וְלֹא תִפְדָּה.

(70) שאמכרנה ואביא בדמיה עולה. (71) מתוך שירדה עליה קדושת דמים, ירדה עליה גם קדושת הגוף, והואיל והיא עצמה ראוייה להיקרב אינה יוצאה מידי מזבח. אבל אם הייתה בעלת מום, תימכר ויביא בדמיה עולה. (72) ספק אם אומרים: מתוך שנתקדשה מקצתה, פשטה קדושה בכולה, ומתוך שנתקדשה קדושת דמים, נתקדשה גם קדושת הגוף, או שמא "מתוך" (=מיגו) אחד - מועיל, שני "מתוך" לא מועילים, שהרי אתה צריך לומר: מתוך שחלה קדושה על הרגל פשטה קדושה בכולה, ומתוך שקדשה לדמיה, קדשה גם קדושת הגוף. (73) היא עצמה, שמא פשטה קדושה בכולה, ואינה יוצאה לחולין על ידי פדיון, ככל קדושת הגוף שאינה נפדית כשהיא תמימה. וה"אור שמח" גורס בדברי רבינו כאן: "ספק אם פשטה קדושה בגופה או לא" כלומר, זה וודאי שאומרים מתוך שנתקדשה מקצתה נתקדשה כולה לדמיה, רק הספק הוא אם אומרים את ה"מתוך" השני, מתוך שנתקדשה לדמיה נתקדשה לגופה, כי אולי אין אומרים "מתוך" שתי פעמים.

טו. וְכִיצַד עוֹשִׂין⁷⁴? מוֹכְרִין אוֹתָהּ כֻּלָּהּ לְמִי שֶׁיִּקְרֶיב אוֹתָהּ⁷⁵, וְדַמְיָהּ חֲלִין⁷⁶ חוּץ מִדְּמֵי אוֹתוֹ אֲבִיר⁷⁷. וְאִם הָיָה אֲבִיר שֶׁהִנְשָׂמָה תְּלוּיָה בּוֹ⁷⁸ - פִּשְׁטָה קִדְשָׁה בְּכֻלָּהּ⁷⁹.

(74) שהרי אין למכרה ולהוציאה לחולין, שמא פשטה קדושת הגוף בכולה, וגם אין לחייבו להקריבה כולה כמות שהיא, שמא לא קדשה אלא רגלה בלבד ואין לו להפסיד כל בהמתו. (75) שנדר להביא עולה. (76) אין הדמים נתפסים בקדושת עולה, שאפילו "המוכר עולתו" (ממש) לא עשה כלום ודין תורה שיחזרו המעות חולין, כל שכן זו, שהיא רק ספק עולה, ומוכרה להקריבה עולה, אין הדמים נתפסים בקדושת עולה. (77) שהוא קדוש ואינו יכול למכרו. ושאלו: הלא הקונה עולה זו מקריב בהמה מחוסרת אבר, שאותו אבר לחובת המוכר הוא קרב, והלוקח נדר להביא עולה שלימה? ובירושלמי הובא ברש"י שם, מתרצים: כגון שנדר הקונה להביא שווה זו מבהמה לעולה, והרי יש בבהמה זו כדי כמה זוזים. (78) כגון לב או כבד. (79) כיוון שאין הבהמה יכולה לחיות בלי אבר זה, הרי זה כאילו הקדישה כולה.

טז. הִיתָה בְּהֶמָה בְּעֵלֶת מוֹם שֶׁאֵינָה רְאוּיָה לְקָרֵב⁸⁰, וְהִקְדִּישׁ אֲבִיר מֵאֲבִירָה לְדַמְיָהּ⁸¹, בֵּין שֶׁהִנְשָׂמָה תְּלוּיָה בּוֹ בֵּין שֶׁהִנְשָׂמָה אֵין תְּלוּיָה בּוֹ - לֹא נִתְקַדֵּשׁ אֲלָא דְּמֵי אוֹתוֹ אֲבִיר בְּלִבְדָּה⁸². פִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר: דְּמֵי רִגְלָהּ פָּרָה זֶה אוֹ דְּמֵי לֶבָהּ הַקֹּדֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ - הוּא וְהַקֹּדֶשׁ שֶׁתִּפְּסִין בָּהּ⁸³.

(80) על המזבח. (81) שיימכר ויביאו בדמיו עולה. (82) כיוון שאינו ראוי לעלות על המזבח מחמת מומו, אין

טמאה, בֵּין קִדְשִׁי (בְּדָק) הַבֵּית⁵⁸ בֵּין קִדְשִׁי מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְל בְּהֵן מוֹם, אוֹ תְּמִימָה הָרְאוּיָה לְקָרֵב⁵⁹ כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר - הָרִי זֶה צְרִיכָה הַעֲמָדָה בְּבֵית דִּין, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַעֲמִיד אֶת הַבְּהֵמָה. לְפִיכָן, אִם מִתָּה⁶⁰ הַבְּהֵמָה קִדֵּם שֶׁתִּעָרַף וְתִפְדָּה⁶¹ - אֵין פּוֹדִין אוֹתָהּ אַחֵר שֶׁמִּתָּה⁶², אֲלָא תִקְרָב⁶³. אֲבָל אִם הִקְדִּישׁ שְׁחוּטָה אוֹ נִבְלָה לְבִדָּק הַבֵּית⁶⁴ - הָרִי זֶה תִּפְדָּה בְּשָׂאָר מִטְּלָטְלִין⁶⁵.

(58) לאחר שהקדישה למזבח. (59) והקדישה לדמיה. (60) ואינה ראוייה עוד להעמדה. (61) ואפילו הועמדה והוערכה, אלא שלא הספיקו לפדותה עד שמתה. (62) ואפילו נשחטה. (63) "והעמיד" - והעריך - את שיש לו עמדה יש לו ערכה ואת שאין לו עמדה אין לו ערכה. (64) שדמיהם יפלו לבדק הבית. (65) שחלה עליהם קדושת בדק הבית ונפדים ללא עמדה. והראב"ד מעיר שאפילו אם הקדישם למזבח (=לדמיהם) ואפילו הקדישם כשהם חיים, כל שקדם מומם להקדישם - יפדו ללא עמדה, שכלל הוא "בעלי מומים מעיקרם" (=מתחילתם) לא היו בכלל העמדה והערכה" שהרי זה כמקדיש עצים ואבנים, שאינם ראויים למזבח ונפדים ללא עמדה. ומרן הכסף משנה מיישב דברי רבינו, שנקט בלשונו: "לבדק הבית", שכן זהו המנהג, להקדיש מינים אלו רק לבדק הבית, ואין דרך העולם להקדיש שחוטה או נבילה למזבח. אבל וודאי יודה רבינו שאם הקדישם למזבח יפדו, שכן כתב: "ואם מתה קודם שתיפדה נפדית אחר שתמות, שהרי לא חלה קדושה גמורה על גופה (של בעלת מום מתחילתה - שהוקדשה למזבח), אלא על דמיה, מפני שהייתה בעלת מום קבוע" הרי כל שקדם מומה להקדישה שלא הייתה ראוייה כלל למזבח, כשתמות, נפדית היא ללא העמדה. אמנם כשתיפדה בחייה תצטרך העמדה והערכה.

יג. שִׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם⁶⁶ אוֹ רֵב שְׁנַיִם⁶⁷ וְעֲדִין הִיא מִפְּרִסְתָּה⁶⁸ - הָרִי הִיא כְּחִיָּה לְכָל דְּבָרֶיהָ⁶⁹ וְנִעְרְכָתָה. וְהָרִי הִיא בְּכֻלָּל וְהַעֲמִיד וְהַעֲרִיף עַד שֶׁתָּמוּת.

(66) שני סימני השחיטה הוושט והגגרת. (67) שהשחיטה כשרה גם בחיתוך רוב הסימנים. (68) מפפרת בדיה וברגליה. (69) "בהמה או חיה טמאה שנשחטה אינה מטמאה משום נבילה כל זמן שהיא מפרכסת עד שיתזז את ראשה". וראוי להעיר, שדעת התוספות בבבא קמא עו. דיבור המתחיל שחיטה, שכל שנשחטה כהלכתה על ידי ישראל, אינה נערכת ואינה נפדית, והרי היא כמתה ממש, ולא אמרו: "מפרכסת כחיה" אלא בשחיטת בהמה טמאה, או בטהורה ונשחטה על ידי גוי, שאינה שחיטה כשרה המתרת לאכילה, ולפיכך כל שלא מתה הרי היא כחיה.

יד. הַמִּקְדִּישׁ בְּהֶמָה תְּמִימָה לְדַמְיָהּ - הָרִי זֶה נִתְקַדֵּשׁ גּוֹפָה. פִּיצַד? הָאוֹמֵר: דְּמֵי בְּהֶמָה זֶה הַקֹּדֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ⁷⁰ - הִיא עֲצָמָה תִּקְרָב⁷¹. הַקֹּדֶשׁ אֶחָד מֵאֲבִירָה לְדַמְיָהּ, וְאָמַר: דְּמֵי רִגְלָהּ שֶׁל פָּרָה זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דָּבָר סֶפֶק אִם נִדּוֹן בְּהֶשֶׁג יֵד⁹⁴, הוֹאִיל וְהוֹצִיאָו בְּלִשׁוֹן עֶרְף, אוֹ אֵינוֹ נִדּוֹן בְּהֶשֶׁג יֵד, הוֹאִיל וְלִמְזַבֵּחַ נִדְרֵי⁹⁵. וְכֵן הַמִּקְדִּישׁ שָׁדָה אֶחָדָו לִמְזַבֵּחַ⁹⁶ - הֲרִי זֶה נִפְדִּית, וְהַדְּמִים וְכִיאוּ בָּהֶן עוֹלוֹת לִמְזַבֵּחַ. וְיֵשׁ בְּדָבָר סֶפֶק, אִם פּוֹדִין אוֹתָהּ בְּעֶרְף הַקָּצוּב בְּה⁹⁷ אוֹ פּוֹדִין אוֹתָהּ בְּשׁוּיָה, הוֹאִיל וְלִמְזַבֵּחַ הַקָּדִישׁ⁹⁸. וְנִדְּנִין בְּכָל אֵלּוּ וּבִיזָא בָּהֶן לְהַחֲמִיר⁹⁹.

(92) שכסף ערכי יהא קרבן למזבח. (93) הקצוב בתורה. (94) לפי יכולתו הכספית, שאם אין לו את כל הסכום, נותן מה שבידו ונפטר. (95) ולא מצינו פדיון בקרבן מזבח אלא לפי שווי. (96) שכסף שדהו יהא קרבן למזבח. (97) חמישים שקל לזרע בית כור. (98) ולא מצינו בקרבנות מזבח שהוממו, שיפדו פחות משוים. (99) שבהקדש אומרים "יד הקדש על העליונה". ואם טובת ההקדש, שלא ישלם לפי שכו קצוב, אלא לפי דמי השדה וטיבה, הרי זה משלם כפי דמיה העולים על השכר הקצוב בתורה. והוא הדין להיפך.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

(1) איזה חרם הוא לבדק הבית ואיזה חרם ניתן לכהנים, מה בין חרמי כהנים לחרמי שמים, שהקדש בדק הבית חל על קדשי מזבח ולא להיפך, דין המקדיש עבדו ושפחתו הכנענים, ומשפט המקדיש את עצמו, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ואינו ברשותו, אעפ"י שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם נדר להקדישו - חייב להקדישו כשיבוא לעולם משום נדרו, ראייה לדבר מיעקב אבינו, הקדש בטעות אינו הקדש, והמתפס בטעות הרי זה מותפס וקדוש.

א. אֶחָד הָאוֹמֵר: הֲרִי זֶה הַקָּדֵשׁ לְבִדֵּק הַבַּיִת², אוֹ חֶרֶם³ לְבִדֵּק הַבַּיִת, אוֹ חֶרֶם לְשָׁמִים⁴; וְכֵן בְּכָל נִכְסָיו, אִם אָמַר כָּל נִכְסָיו הַקָּדֵשׁ⁵ אוֹ חֶרֶם לְבִדֵּק הַבַּיִת אוֹ חֶרֶם לְשָׁמִים - הֲרִי אֵלּוּ יִפְּלוּ לְבִדֵּק הַבַּיִת⁶. אֲבָל אִם אָמַר חֶרֶם סֶתֶם⁷ - הֲרִי אֵלּוּ לְפָנֵינוּ⁸. שְׁסֶתֶם חֶרְמִים - לְפָנֵינוּ⁹; שְׁנֶאֱמַר: כָּל חֶרֶם בִּישְׁרָאֵל לָךְ יִהְיֶה¹⁰.

(2) לצרכי תיקון בנין בית המקדש ושכלולו, מלשון הכתוב (מלכים ב', יב, ו) "והם יחזקו את בִּדֵּק הַבַּיִת". (3) הקדש. חרם - הבדלה והפרשה, הסרת הדבר ממציאותו לענין אחר, אם מחול לקדוש, ככתוב (מיכה ד, יג) "והחרמתי לה' בצעם": אם מחיים למות, ככתוב (יהושע י, מ) "ואת כל הנשמה החרים" (הכתב והקבלה, ויקרא כז, כט). (4) לה', השוכן בשמים. (5) אעפ"י שאינו רשאי להקדיש כל נכסיו, כמבואר להלן ה"ב. (6) שאם "סתם הקדש לבדק הבית", כמבואר לעיל פ"ה, ה"ז, ובביאורו שם, כל-שכן כאן, שפירש ואמר לבדק הבית או "לשמים". (7) ולא פירש למי. (8) ניתנים מתנה לכהנים שבאותו משמר, כמבואר בסמוך ה"ה, ולהלן ה"ד יתבארו ההבדלים בין חרמי שמים לחרמי כהנים. (9) משנה בערכין כח: כחכמים. ואעפ"י

לומר בו פשטה קדושה בכולו. (83) לא שותפות לחצאין, אלא כל אחד זוכה בשלו.

יז. וְכֵן הָאוֹמֵר: רֹאשׁ עֶבֶד זֶה אוֹ לֵב חֲמוֹר זֶה הַקָּדֵשׁ לִמְזַבֵּחַ⁸⁴, אוֹ שְׁאֵמַר: רֹאשִׁי הַקָּדֵשׁ לִמְזַבֵּחַ - אֵינוֹ חֵיב אֲלָא בְּדָמֵי רֹאשׁוֹ⁸⁵. וְרוֹאִין בְּמָה יִשְׁוֶה אוֹתוֹ אֲבֵר אֵלּוּ הֵיךְ נִמְכָּר⁸⁶, וְכִיאוּ בְּדָמֵי קָרְבָּן.

(84) דמיו יהיו קודש להקריבם עולה. (85) מכיוון שאינם ראויים להקריבה, אין לך מום גדול מזה, ולא נתקדשו אלא דמי אותו אבר בלבד. (86) הראב"ד שואל: מה ישווה אדם כאשר יוסר ראשו ואפילו לכלבים אינו ראוי שהרי אסור ליהנות מן המת, אכן, כוונת רבינו שימכרו את העבד לאחר, הגוף - לקונה, והראש יישאר למוכר, שאם הוא תורגמן או זמר או צופה למרחוק יהיה למוכר, ומה שישתכר בשאר אברי הגוף יהיה לקונה. וכן כתבו התוספות "שישמו אותו אבר שמכר לאיזו מלאכה הוא ראוי" והכוונה, כשהוא חכם, וממציא המצאות, ויכולים ליהנות ממנו עצה, שיש בה תועלת, כמו שישנם כמה שרים יועצים ואינם ראויים לעשות מלאכה אחרת, אלא זו שבראש. ולדעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו, הכוונה שהמקדיש וההקדש שותפים הם לחצאים ממש, מכיוון שהקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, ואי אפשר להתקיים זה בלא זה, על כורחך חולקים הם בשווה. ומה שכתב רבינו: "אינו חייב אלא בדמי ראשו" לא התכוון לומר, אלא שאינו חייב בכולו כשם "שהוא חייב בכולו" בהלכה הבאה. וראייה לדבריו, דברי רבינו בהלכות מכירה פרק כז הלכה ח "האומר לחבירו ראש עבד זה או ראש חמור זה אני מוכר לך הרי זה מכר חציו, וכן הדין בכל אבר שהנשמה תלויה בו.

יח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁸⁷? בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ⁸⁸; אֲבָל בְּקָדְשֵׁי בִּדֵּק הַבַּיִת, הָאוֹמֵר: דְּמֵי רֹאשׁ חֲמוֹר זֶה אוֹ כְּבֹדוֹ הַקָּדֵשׁ⁸⁹, אוֹ דְּמֵי רֹאשׁ עֶבֶד זֶה אוֹ כְּבֹדוֹ הַקָּדֵשׁ, הוֹאִיל וְהוּא דָּבָר שֶׁהַנֶּשְׁמָה תְּלוּיָהּ בּוֹ - הֲרִי זֶה חֵיב בְּדָמֵי פְּלוֹ⁹⁰. שֶׁכָּל הַקָּדֵשׁ בִּדֵּק הַבַּיִת קֹדֶשֶׁת דָּמִים הוּא⁹¹.

(87) שאינו חייב אלא בדמי האבר שהקדישו לדמיו. (88) שהקדישו, לדמיו, לצרכי עולות למזבח, ולפיכך אפילו הקדיש אבר שהנשמה תלויה בו לא נתקדש אלא אותו אבר בלבד שלא מצינו בתורה דין זה שיהא הגוף נידון אחרי אבר שנפשו תלויה בו, בקדשים כאלו. (89) וסתם הקדש לבדק הבית. (90) שנאמר "בערך נפשות" לומר שערך כל הגוף נמשך אחרי ערך אבר שהנפש תלויה בו, שאם אמר ערך לבי עלי נותן ערך כולו. (91) לדעת הרדב"ז נתכוון רבינו, כיוון שהקדיש לבדק הבית, הקדיש את דמיו, וכיוון שהקדיש אבר שהנשמה תלויה בו הרי זה ממילא כאילו הקדישו כולו, שהרי כל דמיו תלויים באבר זה, טול ממנו אבר זה אין לו דמים ושיויו כלל.

יט. הָאוֹמֵר: עֶרְפִּי עָלִי לִמְזַבֵּחַ⁹² - מִבִּיא בְּעֶרְפוֹ קָרְבָּן. וְאִם אֵין יָדוֹ מְשֻׁגָּת לְעֶרְף שְׁלָם⁹³ - הֲרִי זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהגיעו לרשות כהן, הרי הם מותרים בהנאה לזרים (רדב"ז) וכמבואר בסמוך ה"ה. (23) 'תורת כהנים' לפסוק זה, וכגירסת הגר"א שם. ועל-כרחך בחרמי כהנים הכתוב מדבר, שחרמי בדק הבית ודאי נפדים הם לעשות מהם צרכי בדק הבית (תוספות לערכין כח: דיבור-המתחיל חרמי).

ה. ואחד המחרים קרקע או מטלטלין - הרי אלו נתנין לכהן שבאותו משמרו²⁴ בשעה שהחרים²⁵. חרמי כהנים, כל זמן שהן בבית הפעלים²⁶ - הרי הן הקדש לכל דבריהם²⁷; שנאמר: כל חרם קדש קדשים הוא לה'. נתנו לכהן - הרי הן פחלין לכל דבריהם²⁸; שנאמר: כל חרם בישראל לה' יהיה²⁹.

(24) מבואר לעיל פ"ד, הכ"ד. (25) אבל אינו נותנם לכל כהן שירצה, שנאמר "כשדה החרם לכהן", ונאמר בגזל הגר (במדבר ה, ח) "האשם המושב לה' לכהן". מה שם, קנאו ה' ונתנו לכהן שבאותו משמר (= שנאמר בו: מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו" - הכהן המכפר בו, לו יהיה הקרן והחומש), אף כאן נותנם לכהן שבאותו משמר (ערכין כח:). וגם מטלטלין הושוו לקרקעות בענין זה, כמבואר להלן ה"ז, ולפיכך ניתנים אף הם לכהני אותו משמר (גמרא שם). (26) טרם שהגיעו ליד הכהן. (27) אסורים בהנאה ומועלים בהם. (28) כשאר ממונו, ומוכרם לכל מי שירצה, אפילו לזרים. (29) ערכין כט. וכן בבכורות לב. וברש"י שם.

ו. כהן שהיה לו שדה חרם³⁰ שזכה³¹ בה אחר היובל והחרימה³² - הרי זו מחרמת, ויוצאה לאחיו הפהלים³³. שנאמר: לכהן תהיה אחרתו - מלמד, ששדה חרמו לו כשדה אחרת לישראל³⁴, שאם החרימה - היא מחרמת מיד.

(30) שהחרימה ישראל והגיעה לחלקו. (31) יש להגיה כאן: או שזכה בה, וכן הנוסח בקרית ספר למב"ט. והכוונה לשדה אחוזה שהקדישה ישראל לפני היובל, וגאלה אחד מיד ההקדש, והגיע היובל ולא גאלוה בעלים, שיוצאה לכהנים ביובל, כמבואר לעיל פ"ד, ה"כ. (32) חרם סתם, שהוא לכהנים. (33) שלא יאמר: הואיל ויוצאת לכהנים, והרי היא תחת ידי, תהא שלי. (34) וסדר הכתוב: "והיה השדה בצאתו ביובל... כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו", הרי זה בא ללמד ונמצא למד, להשוות שדה חרם שזכה בה כהן, לשדה אחוזה של ישראל (ערכין כט.).

ז. מִכָּר כֹּהֵן שֶׁהָיָה חֲרָמוֹ³⁵, וְהִקְדִּישָׁה לֹקֶחַ, אָפְלוּ הָיָה הַלֹּקֶחַ הַפְּעֻלִים הָרָאשׁוֹנִים שֶׁהִחְרִימָהּ - הָרִי זֶה³⁶ כְּשֶׁהָיָה מְקֻנָּה³⁷, וְחֻזְרָת לִפְנֵי שֹׁמֵרָהּ בַּיּוֹבֵל³⁸. אָבֵל קָרָקַע אוֹ מִטְּלָטְלִין שֶׁל כֹּהֲנִים וְלוֹיִם³⁹ - אֵינָם מִחְרִימִין אוֹתָן. שֶׁהָיָה אוֹמֵר בְּשָׂדֶה: כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָכֶם⁴⁰; וּמִטְּלָטְלִין הִקְשׁוּ⁴¹ לְקִרְקָעוֹת בְּחֻמֵּי, שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל אֲשֶׁר לֹא⁴² וּמִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ.

(35) שזכה מידי ישראל האחרים, או שזכה בה אחר היובל,

שנאמר (ויקרא כז, כח) "כל חרם קודש קדשים הוא לה'?" נתכוון הכתוב לומר, שהחרם חל על קדשי קדשים, כמבואר להלן ה"א (שם). (10) אמנם במשנה שם, דרשו זה מפסוק אחר (ויקרא כז, כא) "והיה השדה... כשדה החרם לכהן", אבל כדברי רבינו נמצא בספרי זוטא במדבר, לפסוק זה, "מניין שאם החרים אדם כל נכסיו... כל חרם בישראל לך יהיה - מלמד, שסתם חרמים לכהנים".

ב. מִחְרִים אָדָם מִן בְּקָרוֹ¹¹ וּמִצֵּאָנוּ וּמִעֲבָדָיו וּמִשְׁפָּחוֹתָיו הַכֹּנְעָנִים¹² וּמִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ. אָבֵל לֹא יִחְרִים כָּל בְּהֶמְתּוֹ, וְלֹא כָּל עֲבָדָיו, וְלֹא כָּל שְׂדוֹתָיו, וְלֹא כָּל מִין שִׁישׁ לוֹ מִשְׁאֵר הַמִּטְּלָטְלִין; שֶׁנֶּאֱמַר: מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ¹³. וְאִם הִחְרִים אֶת הַכֹּל, אָפְלוּ הַחֲרִים כָּל נִכְסָיו - הָרִי אֵלָיו מִחְרָמִין¹⁴. בֵּין שֶׁהִחְרִים לַכֹּהֲנִים בֵּין שֶׁהִחְרִים לְבֶדֶק הַבַּיִת.

(11) מקצת בקרו. (12) הקנויים לו קנין הגוף, אבל לא העברים, "שאינ אדם מקדיש דבר שאין גופו שלו", להלן הכ"א. (13) "ולא כל אשר לו" (ערכין כח). ושם אמרו: מכל אשר לו - ולא כל אשר לו (כל המטלטלין = רש"י). מאדם - ולא כל אדם (= עבדיו הכנענים). משדה אחוזה - ולא כל שדה אחוזה. והשווה לקמן פ"ח, ה"ג. (14) תוספתא ערכין פ"ד, מ"י, וכן מפורש במשנה ערכין כג: המקדיש נכסיו מעליו לו תפיליו (מרכבת המשנה).

ג. וְכָל מִי שֶׁהִחְרִים אוֹ הִקְדִּישׁ כָּל נִכְסָיו - לֹקֶחֶיִן כָּל מִה שִׁישׁ לוֹ, וְאָפְלוּ תַּפְלִין שְׂפָרָאשׁוּ¹⁵, וְאֵין צָרִיף לִומר כָּלִי אֲמָנוֹתוֹ וּבְגָדָיו; שֶׁהַכֹּל הִקְדִּישׁ אוֹ חֲרָם¹⁶.

(15) משנה שם, וילוה מעות ויפדה אותן מן ההקדש (רש"י לבבא קמא קב:), שהמקדיש נכסיו, סובר מצוה הוא עושה, ודעתו גם על תפיליו (בבא קמא שם). (16) שאפילו בחייבי ערכין לוקחים אותם מהם, כמבואר לעיל פ"ג, ה"ט ד"ז א"ע שמשאירים לו תפיליו, כמבואר שם ה"ט.

ד. מִה בֵּין חֲרָמֵי כֹהֲנִים¹⁷ לְחֲרָמֵי שְׂמִים? שֶׁחֲרָמֵי שְׂמִים - הִקְדִּישׁ¹⁸, וְנִפְדִּיָּן¹⁹ בְּשׁוּוֹיָהֶן, וְיָפְלוּ הַדָּמִים לְבֶדֶק הַבַּיִת²⁰, וְיוֹצֵאוֹ הַנִּכְסִים לְחֻלִּין; וְחֲרָמֵי כֹהֲנִים - אֵין לָהֶן פְּדִיּוֹן לְעוֹלָם²¹, אֲלֹא נִתְּנִין לַכֹּהֲנִים בְּתֵרוּמָה²². וְעַל חֲרָם כֹּהֲנִים הוּא אוֹמֵר: לֹא יִמָּכַר וְלֹא יִגָּאֵל - לֹא יִמָּכַר לְאַחֵר, וְלֹא יִגָּאֵל לַפְּעֻלִים²³.

(17) שהחרים נכסיו כדי לתתם לכהן. (18) ואסור ליהנות מהם בלא פדיון, בניגוד לחרמים שהגיעו ליד כהן, הרי הם כחולין, כשאר ממונו של כהן. (19) מידי הגזבר, ע"י הבעלים או ע"י אחרים. (20) שעל דעת כן החרים, שדמיהם יהיו לחיזוק בדק הבית. (21) כל עוד שלא נתנם לכהן אינו יכול לפדותם. אבל משהגיעו ליד כהן, יכול הכהן למכרם לכל מי שירצה (רש"י לבכורות לב). וכן בתוספתא ערכין פ"ד, מ"א. (22) שאינה נפדית (משנה בערכין כח:). אבל אינם אסורים לזרים כתרומה ביד כהן, אלא מיד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָמַר: הָרִי זֶה הֶקְדֵּשׁ מֵעַכְשָׁיו לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם⁵⁰, וְשִׁחֲטוּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה אֲסוּר בְּהִנָּאָה⁵¹. וְאִם הִקְדִּישׁוּ בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים לְמִזְבֵּחַ - אֵינוֹ מִקְדָּשׁ⁵².

(47) לבדק הבית, שסתם הקדשות לבדק הבית, לעיל פ"ה, ה"ז. (48) שעדיין לא חל ההקדש מעכשיו (תוספתא תמורה פ"ג, מ"א). אלא שם כתוב "מותר באכילה", וכתב ה"אור שמח", הואיל ומקדיש זה לוקה משום "לא יחל", שחילל נדרו, הריהו מומר לעבירה כמו גנב, "וצריך ישראל כשר לבדוק את הסכין, ואח"כ יתננה למומר זה לשחוט בה, מפני שחזקתו שאינו טורח לבדוק", כלשון רבינו בהל' שחיטה פ"ד, הי"ד, ולפיכך אם לא נבדקה סכינו - אסור לאכול משחיטתו, ואין השור מותר אלא בהנאה. (49) תוספתא שם, מהטעם האמור, שעדיין לא חלה עליו קדושת בדק הבית. (50) שאם יעברו השלשים יום ולא ימות, יחול עליו ההקדש למפרע. (51) שקדשי בדק הבית שנשחטו אינם ראויים עוד לפדיון, שאינם בני העמדה (לעיל פ"ה, הי"ב) ואין להם תקנה אלא קבורה (לחם-משנה). (52) תוספתא שם, שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, כמבואר בהלכה הקודמת. ואע"פ שבהל' גירושין פ"ט, הי"ד כתב רבינו: "אמר הרי זה גיטך מעכשיו או מהיום לאחר מיתתי ומת הרי זה ספק מגורשת, שמא אחר שאמר "מעכשיו" חזר בו מלשון "מעכשיו", וסמכה דעתו על לאחר מיתה", בכל זאת פסק רבינו כאן, שאם הקדישו בתוך שלשים אינו מוקדש, שבהקדש אפילו אם נאמר: "חזר בו מלשון מעכשיו" אין חזרתו מועילה, כדברי רבינו בהל' מעשה הקרבנות פ"ו, ה"א: "שאין חזרה בהקדש, ואפילו תוך כדי דבור" (הגהות מחנה אפרים).

י. הַמִּקְדָּשׁ עוֹלָה לְבִדָּק הַבֵּית - אֵין בָּהּ אֶלָּא עֶכּוֹב גִּזְבִּירִין בְּלִבְדִּי⁵³. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא תִשָּׁחַט עַד שֶׁתִּפְדָּה⁵⁴. לְפִיכָן⁵⁵, אִם עֶבֶר וְשִׁחֲטָהּ - הָרִי זֶה פְּשָׁרָה⁵⁶.

(53) הגזברים מעכבים את שחיטתה עד שישמימה ויעריכוה כמה היא שוה, כדי לחייב את המקדיש בדמיה, אבל אין מעכבים את שחיטתה עד שיפדוה בעלים, כי אין זה אלא חוב על המקדיש, והוא ישלם לאחר שחיטתה, והו' דין תורה (תמורה לב: ובי'תוספות' שם דיבור-המתחיל גופא). (54) שההקדש נתפס על גוף העולה. (55) הואיל ואין זה אלא מדברי חכמים. (56) והוא ישלם דמי שומתה לאחר זמן (תמורה שם).

יא. מִחֲרִים אֲדָם בֵּין קֳדָשֵׁי קֳדָשִׁים⁵⁷ בֵּין קֳדָשִׁים קְלִים⁵⁸, בֵּין חֲרָמִי פְּהָגִים בֵּין חֲרָמִי בְּדֵק הַבֵּית⁵⁹. וְאִם הָיוּ קֳדָשִׁים שֶׁהוּא חֵיב בְּאַחֲרִיּוֹתָן⁶⁰ - נוֹתֵן אֶת דְּמִיָּהּ בֵּין לַפְּהָגִים בֵּין לְבִדָּק הַבֵּית, וְיִקְרְבוּ אוֹתָן הַקֳּדָשִׁים אַחֵר שֶׁיִּפְדּוּ לָמָּה שֶׁהֵן⁶¹.

(57) כגון עולה. (58) כגון שלמים ותודה. (59) כלומר, מתפסים את הקדשים האלה לחרמים, שהם: או חרמי כהנים

כבהלכה הקודמת. (36) ובדפוס רומי ובכת"י התימנים: זו. והכוונה לשדה, שלקחה לוקח זה. (37) שלא זכה בה ממורישיו, אלא לקחה מאחר. (38) כמבואר לעיל פ"ד, הכ"ו, שכשיגיע היובל הרי זו חוזרת למוכר, ואינה יוצאה לכהנים, "שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו", ואף כאן שדה זו הרי היא לכהן כשדה אחוזתו (ערכין כו.). (39) שזכו בקרקע ממורשיהם, וכן מטלטליהן שקנו לעצמן. (40) טעות סופר, וצ"ל: להם, כלשון הכתוב. וכן הוא בדפוסים קדומים. ואע"פ שפסוק זה מדבר בשדה הלולים, הוא-הדין לכהנים (לחם-משנה). ולשון המשנה בערכין כח. שממנה מקור הלכה זו: "הכהנים היו מחרימים, שהחרמים שלהם". ומפרש רש"י: שנאמר בהם: כל חרם בישראל לך יהיה, וכיון שהיא שלו, מה הנאה בכך, אם יחרימה, הוא עצמו יזכה בה. ורבינו פסק כדעת רבי יהודה שם, שבין כהנים ובין לויים אינם מחרימים, וראה בתוספות שם עמ' ב דיבור-המתחיל כמאן. שעיקר הטעם הוא מהכתוב, "אחוזת עולם היא להם". ואע"פ שכתוב בלויים, הוא-הדין לכהנים. (41) הושוו. (42) אלו מטלטלין (שם כח.).

ח. הַמִּקְדָּשׁ קֳדָשִׁי מִזְבֵּחַ לְבִדָּק הַבֵּית - הָרִי הֶקְדֵּשׁ חָל עָלֶיהֶן, וְתַעֲרֹף הַבְּהֵמָה וְתִפְדָּה, וְיִפְלוּ דְמִיָּה לְבִדָּק הַבֵּית, וְהַבְּהֵמָה תִּקְרַב לָמָּה שֶׁהִיָּתָה בְּתַחֲלָה⁴³. אֲבָל הַמִּקְדָּשׁ קֳדָשִׁי בְּדֵק הַבֵּית לְמִזְבֵּחַ וְאָמַר: הָרִי זֶה עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים, אוֹ חֲרִימָם לַפְּהָגִים - לֹא עֲשֵׂה כְלֹמֶם⁴⁴, וְאֵין הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ וְלֹא הַחֲרָם⁴⁵ חָל עַל קֳדָשִׁי בְּדֵק הַבֵּית, שֶׁאֵין אֲדָם מִקְדָּשׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שָׁלֵם⁴⁶.

(43) שאין קדושת המזבח נפקעת ממנה כל עוד שהיא תמימה, ולא בא הקדש בדק הבית אלא להוסיף עליה קדושת דמים (משנה בתמורה לב:): "ומקדישין אותם הקדש עליו". והכוונה לבדק הבית, כמפורש בבבלי'א בגמרא שם, וכתב ה"קריית ספר": הרי זה כאילו אמר: הרי עלי מנה לבדק הבית, שחייב, כי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. (44) ברייתא שם. (45) חרמי כהנים. (46) שקדושת מזבח או חרמי כהנים אינם התחייבות דרך נדר, אלא קדושת הגוף חלה על הבהמה עצמה. תדע, שהרי אין קדשי מזבח נפדים כשהם תמימים, וגם חרמי כהנים אינם נפדים לעולם, כמבואר לעיל ה"ד, ומתוך שהבהמה כבר הוקדשה לבדק הבית אינה שלו, ואין קדושה נוספת יכולה לחול עליה. אבל קדושת בדק הבית היא כמו נדר, ולפיכך חלה היא על קדושת מזבח, כאמור בביאורנו לעיל אות מ. וראה ב'תוספות' תמורה לב. דיבור-המתחיל מקדישין, טעם אחר בזה: "שבקדשי מזבח יש שם הבעלים לפדותם, כשהוממו (=שהרי רוצה הוא להקריב בהמה אחרת במקומה), אבל בקדשי בדק הבית אין לבעלים עליהם יותר משאר אדם (=שהוא כבר מסר את שלו לגבוה) לפיכך אין בידו להתפס".

ט. הָאוֹמֵר: שׁוֹר זֶה הֶקְדֵּשׁ⁴⁷ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְשִׁחֲטוּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - הָרִי זֶה מִתֵּר בְּהִנָּאָה⁴⁸. הִקְדִּישׁוּ לְמִזְבֵּחַ - הָרִי זֶה הֶקְדֵּשׁ לְמִזְבֵּחַ⁴⁹. אֲבָל אִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

71) משנה בערכין כח: ורש"י מפרש שם: שאותה טובת הנאה, שהישראל בעל הבכור יכול לקבל מאחר, יתן בעל הבכור לכהן בשביל החרם. עוד חילוק ישנו, שרש"י מפרשה לענין חרמי כהנים, ורבינו מסבירה לענין חרמי שמים, שהם לבדק הבית.

טו. המַחְרִים אֶת הַמַּעֲשֵׂר⁷² - הָרִי זֶה כְּמַחְרִים שְׁלָמִי נִדְבָה, לְפִי שְׁאִינוּ חִיב בְּאַחֲרֵיתוֹ⁷³.

72) מעשר בהמה, ודינו כשלמים, שנאכל לבעלים, ואין לכהנים בו כלום, אלא כולו לבעלים כפסח (הל' בכורות פ"ו, ה"ד). 73) שאם ימות, אינו חייב להקריב אחר במקומו, ולפיכך אומדים כמה אדם רוצה ליתן בבהמה זו להקריבה שלמים, והדמים יפלו לבדק הבית (רדב"י).

טז. המַקְדִּישׁ שְׁקֻלוֹ⁷⁴ לְבִדֵּק הַבֵּית - הָרִי זֶה קֹדֶשׁ⁷⁶. הַקְדִּישׁ בְּפָנִים לְבִדֵּק הַבֵּית - אֵינָן קֹדֶשׁ⁷⁷. אֲבָל אִם הַקְדִּישׁ הִפְחֵן אַחֵר שָׁבָא לְדָו - הָרִי אֵלּוּ קֹדֶשׁ⁷⁸.

74) שהוא חייב באחריותו עד שיגיע ליד גזבר ההקדש, כמבואר בשקלים פ"ב, מ"א. 75) בכת"י תימן: הרי זה. 76) שקלים פ"ח, מ"ח וכפירוש רבינו שם, שהשקל הוא לתרומת הלשכה לצרכי קרבנות, וכבר נתבאר לעיל ה"ח שקדושת בדק הבית חלה על קדושת מזבח. 77) שם, שהבכורים לכהנים הם, ואין אדם מקדיש דבר שאינו שלו (תוספות-יו"ט שם), וראה בבאורנו לעיל אות מג. 78) שהם נכסיו, וממון שלו, כמבואר בהל' בכורים פ"ד, ה"ד.

יז. המַחְרִים⁷⁹ חֲצִי עֲבָדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ - הוּא וְהַפְּהָנִים שֶׁתִּפִּין בּוֹ⁸⁰. אֲבָל אִם הַקְדִּישׁ אוֹ הַחֲרִים לְשָׁמִים⁸¹ חֲצִי עֲבָדוֹ - פְּלוֹ קֹדֶשׁ, כְּמוֹ שְׁבָאֲרֵנוּ⁸². וְכָל הַמַּקְדִּישׁ עֲבָדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנֻעִים⁸³, אוֹ הַמַּקְדִּישׁ כָּל נֶכְסֵי וְהָיוּ בִּהֶן עֲבָדִים - הָרִי גּוֹפֵן קֹדֶשׁ⁸⁴. לְפִיכֵךְ אֲסוּרִים לְהִנּוֹת בִּהֶן עַד שְׁיִפְדּוּ⁸⁵.

79) חרמי כהנים. 80) תוספתא ערכין פ"ד, ה"א. ובטעות נכתב שם "המקדיש" במקום "המחרים" (אור שמח). 81) שהוא לבדק הבית. 82) לעיל פ"ה, ה"ח שבהקדש בדק הבית, נאמר: "בערכך נפשות", לומר שיהא "נידון בכבודו", הואיל והקדיש אבר שהנשמה תלויה בו, הרי זה חייב בדמי כולו, וכמבואר בבאורנו שם. 83) שגופם קנוי לו. 84) גיטין לח: 85) שימכרו לאחרים, ודמיהם יפלו לבדק הבית. וראה לקמן פ"ח, ה"ט.

יח. וְאִין הַגּוֹזְרִין רְשָׁאִין לִקַּח דְּמִיָּהּן מֵאַחֲרִים וְלְהוֹצִיא אוֹתָן לְחֵירוֹת⁸⁶; אֲלָא מוֹכְרִין אוֹתָן לְאַחֲרִים, וְאַחֲרִים מוֹצִיאִין אוֹתָן לְחֵירוֹת אִם רָצוּ⁸⁷.

86) וכל שכן, שאין הגוזרים רשאים להוציאם לחירות, כמבואר בגיטין שם, והטעם, שלא יאמרו שהם מזוללים בנכסי הקדש, אבל דרך מכירה הכל יודעים שמוכרים אותם

או חרמי בדק הבית (משנה בערכין כח:), שנאמר: כל חרם, קודש קדשים הוא לה'. על הכל חל חרם, אפילו על קדשי קדשים (שם וברש"י לתמורה לב.). 60) כגון שנדר הרי עלי עולה, והפריש בהמה לנדרו, ואח"כ החרימה, הואיל ואם מתה או נגנבה, הוא חייב להביא אחרת לנדרו, נמצאת שלו היא. 61) שאין משנים אותה לקדושה אחרת, כמבואר בתמורה לב. ולא חל החרם אלא על דמיה.

יב. הִיוּ נִדְבָה⁶² וְהַחְרִימָן - בִּיצֵד פּוֹדִין אוֹתָן? אוֹמְדִים כְּמָה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בְּהֶמְהָ זֶה לְהַעֲלוֹתָהּ עוֹלָה שְׁאִינוּ חִיב בָּהּ⁶³, וְכָל הַנוֹתֵן אוֹתוֹ שְׁעוֹר⁶⁴ - יִקְרִיב בְּהֶמְהָ זֶה נִדְבָה כְּמוֹ שֶׁהִיָּתָה.

62) שאמר הרי אלו עולות, ואינו חייב באחריותם אם מתו, נמצאו אינם שלו, ואין יחול החרם עליהם? 63) אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא בהמה בזול נוטלה להקריבה דורון לקונו, שגם מקדיש זה אחר שהפריש לנדרתו יצא ידי חובתו, ואם תמות אינו חייב להביא אחרת במקומה, ולא הפסיד אלא שלא הקריב דורון לקונו, וזוהי "טובת ההנאה" שיש לו עדיין בנדרתו. 64) כלומר, אין כופים את המקדיש לפדותה בדמים הללו ולהקריבה, כיון שאינה אלא נדבה וכבר נפטר מחיובו, אלא כל שיתן דמיה לכהנים או לבדק הבית יקריבנה. אבל בהלכה הקודמת המדברת ב"נדר" שחייב באחריותה, כופים את המתפס שפדנה ויקריבנה, כדי לקיים נדרו. ורש"י בערכין כח: מפרש, שהמקדיש עצמו יתן דמיה, כדי טובת הנאה שיש לו בה, שיקריב דורון לקונו. ואמנם, אם לא ירצה לפדותה, יודה רש"י לרבינו, שגם אדם אחר יכול לפדותה ויקריבנה (משנה למלך). והדמים יפלו לכהנים או לבדק הבית.

יג. יִשְׁאָל שֶׁהַחֲרִים אֶת בְּכוֹר בְּהֶמְהָ לְשָׁמִים, בֵּין שֶׁהָיָה תָמִים בֵּין שֶׁהָיָה בְּעַל מוֹם⁶⁵ - הָרִי זֶה מַחְרָם⁶⁶. וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַחֲרִימוֹ הִפְחֵן לְשָׁמִים אַחֵר שָׁבָא לְדָו⁶⁷.

65) ששניהם מתנה הם לכהן, אלא שאם היה תמים - מקריבים את דמו ואימוריו למזבח. 66) ופדייתו מבוארת להלן ה"ד. 67) שהוא שלו, וכשנפל בו מום הרי הוא כשאר נכסיו, הל' בכורות פ"א, ה"ג.

יד. וְכִיצֵד פּוֹדִין אוֹתָן⁶⁸? אוֹמְדִין כְּמָה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בְּבִכּוֹר זֶה כְּדִי שֶׁהָיָה לוֹ וְתִהְיֶה הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לְתַנּוֹ לְכָל פֶּהֶן שִׁירְצָה, לְקַרְבּוֹ⁶⁹ אוֹ לְרַעוּ⁷⁰, וְכָל הַנוֹתֵן אוֹתוֹ שְׁעוֹר - יִקַּח הַבְּכוֹר וְיִתְּנֶנּוּ לְכָל פֶּהֶן שִׁירְצָה. וְיִפְלוּ הַדָּמִים לְבִדֵּק הַבֵּית⁷¹.

68) כשישראל החרימו, והרי אינו שלו, אלא של כהן, נמצא שגופו אינו מוחרם. 69) לבן בתו כהן או לבן אחותו. 70) אבל הכהן עצמו, אסור לו ליתן כסף לישראל שיתן לו או לחברו הכהן בכור זה, שזה נראה ככהן המסייע בגורן לדרוש ולזרות כדי שיתנו לו התרומות בשכרו, ואסור, כמבואר בהל' תרומות פ"ב, ה"ח והל' בכורות פ"א, ה"ד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בשוויים (תוספות שם דיבור-המתחיל אין הגזברים).
(87) גיטין שם. והשווה דברי רבינו הל' נחלות פי"א, ה"ח:
"אין האפטרופין רשאים להוציא עבדים לחירות אפילו
ליקח מן העבד דמים שיצא לחרות, אבל מוכרים אותם
לאחרים... ואותם האחרים הם שמשחררים אותם", וגם שם
הטעם כדי שלא יזלזלו בנכסי היתומים, שלפעמים לא
ידקדקו עמו בדמיו, כמבואר ב'מגיד משנה' שם, וראה
במוספנו "תשובות רבינו" מה שהשיב לחכמי לונלי בזה.

יט. המקדיש ידי עבדו - כל היתר על פרנסתו⁸⁸
קדש. וכיצד הוא מתפרנס עבד זה⁸⁹? לווה ואוכל,
ועושה⁹⁰ ופורע. והוא שיעשה פחות פחות משהו
פרוטה⁹¹ ויפרע; שאם עשה בפרוטה - ראשון
ראשון קנה הקדש⁹².

כב. אין אדם מקדיש דבר שאינו ברשותו⁹⁹. כיצד?
היה לו פקדון ביד אחר, וכפר בו זה שהוא אצלו
- אין הבעלים יכולין להקדישו¹⁰⁰. אבל אם לא פפר
בו - הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום שהוא¹⁰¹.

(99) בבא קמא סט: שנאמר, ואיש כי יקדיש את ביתו - מה
ביתו ברשותו, אף כל ברשותו. (100) בבא מציעא ז.
בעובדא של מרחץ שרבו עליה שני אנשים. וכן בשו"ע י"ד
רנח, סעיף ז ובביאור הגר"א שם. (101) בבא בתרא פח.
בעובדא של מוכר דלועין, המובאת בסמוך הכ"ה, וכן
הוכיחו ה'תוספות' בבבא קמא ע. דיבור-המתחיל לא
כתבין.

(88) כל מה שהוא משתכר בעבודתו יותר מצרכי פרנסתו.
ואע"פ שמעשי ידיו עדיין לא באו לעולם, אבל מתוך שידיו
ישנן, נעשה כאילו אמר יקדשו ידי עבדי לעושיהם (רדב"ז).
(89) שרבו אינו חייב במזונותיו, ומעשה ידיו הקדש לשמים.
(90) שאם יעשה תחילה, הרי הפרוטה הראשונה תיקדש
ותיאסר לו (גיטין יב. וברש"י שם ע"ב). (91) ואין הקדש
חל על פחות משהו פרוטה (רש"י שם). ולדעת ה'תוספות'
שם דיבור-המתחיל פחות, כל הקדש חל אפילו על פחות
משהו פרוטה, אלא שאין בדעת המקדיש, שיחול על פחות
משהו פרוטה. (92) ונאסרה עליו (שם). וכל זה רק כדי
פרנסתו, אבל כל היתר על פרנסתו קודש הוא, ואפילו יעשה
פחות מפרוטה, לא יועיל לו, כי לא תיקנו היתר זה אלא
כדי פרנסתו, לטובת העבד, וגם משום טובת ההקדש, שנזכר
לו שעבד זה יתפרנס ממעשה ידיו וישיב (שם).

כג. במה דברים אמורים¹⁰²? במטלטלין; אבל
קרקע שגזלה אחר וכפר בה, אם יכול להוציאה
בדיני¹⁰³ - הרי זה יכול להקדישה, ואף על פי
שעדין לא הוציאה; שהקרקע עצמה הרי היא
ברשות בעליה¹⁰⁴.

(102) שאין הבעלים יכולים להקדיש פקדון שכפר בו חברו
ואינו ברשותם. (103) ע"י ראיות מספיקות. (104) שקרקע
אינה נגזלת (בבא מציעא ז.). והשווה לעיל הל' שבועות
פ"ז, ה"ד.

כ. המקדיש את עצמו - לא הקדיש אלא דמיו⁹³,
והרי הוא חיב בדמי עצמו. ומתיר לו לעשות
ולאכל⁹⁴, שהרי לא נתקדש גופו כעבד⁹⁵.

כד. הגוזל את חברו ולא נתיאשו הבעלים¹⁰⁵ -
שניהם אינן יכולין להקדיש; זה - לפי שאינו שלו,
וזה - לפי שאינו ברשותו¹⁰⁶. וכן כל פיוצא בזה.

(93) מה שהוא שוה כעבד הנמכר בשוק, כמבואר לעיל פ"א,
ה"ט, והדמים יפלו לבדק הבית. (94) שאין מעשה ידיו
הקדש, ואפילו מה שמרויח יותר מכדי מזונותיו, אין להקדש
בו כלום (גיטין ט). אבל אם יאמר יקדשו ידי לעושיהם,
העדפתו על צרכי מזונותיו - הקדש, ואינו חייב בדמי עצמו,
כי לא הקדיש אלא מעשה ידיו (רדב"ז). (95) שהוא קדוש
כשאר נכסיו, ואסור ליהנות ממנו, כמבואר לעיל ה"ז. וראוי
להעיר, שגם בעבד אין מועלים בו, מפני שאין מעילה
בקרקות, ועבד הוקש לקרקעות (הל' מעילה פ"ה, ה"י ע"פ
הש"ס גיטין ט.).

(105) שעדיין מצפים הם להצילה מידי הגזלן. (106) בבא
מציעא ז. ואם הקדיש לאחר שנתיאשו הבעלים, ראה דינו
בהל' איסורי מזבח פ"ה, ה"ז.

כה. מי שהיה מוכר דלועין¹⁰⁷ או פיצים וכיוצא
בהן, ובא לוקח ונטל אחת¹⁰⁸ והלך לו: אם היו דמי
כל אחת ואחת¹⁰⁹ קצובין¹¹⁰ - הרי זה כמי שפסק¹¹¹,
ואין המוכר יכול להקדיש דלעת זו, שהרי אינה
ברשותו; ואם אין הדמים קצובין והקדישה¹¹² -
מקדשת; שעדין ברשותו היא, שזה שלקחה לא
לקחה דרך גזלה¹¹³. וכן כל פיוצא בזה.

כא. אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו⁹⁶. כיצד?
כגון שהחרימם בנו ובתו ועבדו ושפחתו העברים או
שדה מקנתו⁹⁷ - הרי אלו אינן מתרמין; שאין אדם
מקדיש דבר שאין גופו שלו⁹⁸.

(107) ריבוי של דלעת, והיא פרי גדול וצהוב של צמח
מקשה. (108) על-מנת לשלם לו. (109) בדפוסים
קדומים: ואחת. (110) קבועים. (111) המוכר, את המחיר
עם הלוקח וקנה הלוקח. (112) המוכר. (113) אלא
לקנותה, וכיון שאין דמיה קצובים, לא סמכה דעת הלוקח,

(96) בבא קמא סח: שנאמר (ויקרא כז, יד) "ואיש כי יקדיש
את ביתו קודש לה" - מה ביתו שלו, אף כל שלו.
(97) שעתידיה לחזור ביוכל למוכר, כלעיל פ"ד, הכ"ו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלוואתך. (128) כשאחזיר לך חובך. (129) וכל שבדו, אינו כמחוסר מעשה (ר"ן לנדרים פו.). (130) וכל אותו זמן לא יוכל לפדותה, אפילו כשירצה לשלם חובו. (131) ומחוסר זמן אינו כמחוסר מעשה (כתובות נט. ונדרים פו.).

ל. המשכיר בית לחברו וחזר והקדישו - הרי זה קדש, ופקעה השכירות¹³². ואם דר בו השוכר - מעל¹³³.

(132) ערכין כא. ואע"פ שהבית משועבד לשוכר, ההקדש מפקיע מידי השעבוד, כדלקמן פ"ז, הי"ד. ואע"פ שהממשכן שדה אצל המלוה, אין הממשכן יכול להקדיש שדהו כל עוד שהיא ממושכנת, כמבואר בהלכה הקודמת? שכירות עדיפה, כיון שהבית חוזר למשכיר עם תום זמן השכירות, ללא כל תשלום, הרי הוא ברשותו, בניגוד לממשכן שדה שאינה חוזרת לו בלא דמים (רדב"ז). ויש להעיר שבתוספתא בבא מציעא פ"ט, מ"ב שנינו: "עמד בעל הבית והקדישה, אינה מקודשת עד שתחזור לרשותו", אולם ה'תוספות' בערכין כא. תירצו, שהתוספתא מדברת כשהשוכר הקדים ונתן למשכיר את כל שכרו, ואילו הגמרא בערכין האומרת, שהמשכיר יכול להקדיש, עוסקת כשלא הקדים לתת לו שכרו. וכן בירושלמי פסחים פ"ד, ה"ט. ומדברי רבינו נראה שאין חילוק בזה ואפילו הקדים השוכר ליתן את שכרו יכול המקדיש להשכיר, כסתמת הגמרא בערכין, ודברי התלמוד בבלי הם העיקר (רדב"ז). וראה ר"ן לנדרים מו: דיבור-המתחיל היכי דמי. (133) חייב קרבן מעילה, ככל הנהנה מן הקדש, ככתוב בויקרא ה, טו. ויש להעיר, שרבינו כותב בהל' מעילה פ"ה, ה"ה: "אין מעילה אלא בתלוש מן הקרקע, אבל הנהנה מן הקרקע או מן המחובר לה לא מעל... וכן המקדיש בית בנוי, הדר בו לא מעל", וצריך-עיון (לח"מ ומשנה-למלך).

לא. נראה לי, שאף על פי שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם אמר: הרי עלי להקדישו - הרי זה חייב להקדישו פשיבוא לעולם משום נדרו. ואם לא הקדיש - הרי זה עובר משום פל תאחר ולא יחל דברו, ומשום פכל הוצא מפיו יעשה, פשאר הנדרים¹³⁴.

(134) ראה לעיל פ"א, ה"א.

לב. פיצד? האומר: הרי עלי להקדיש פל שתעלה מצודתי מן הים, הרי עלי לתן לעניים פרות שתוציא שדה זו, הרי עלי להחרים או לתן לשבויים פל שאשתכר בשנה זו, וכל פיוצא במאמרים אלו - הרי זה חייב לתן ולעשות בהן מה שאמר פשיבוא לידו. וזה וכיוצא בו בכלל נדרים הוא, לא בכלל הקדשות¹³⁵.

(135) השווה דברי רבינו בהל' מכירה פכ"ב, הט"ו "דין ההקדש ודין העניים ודין הנדרים אינו כדין ההדיוט בקנייתו

שמא ידרוש מחיר גבוה ויחזירנה לו (בבא בתרא פח.). ומכאן הוציא רבינו את דינו לעיל הכ"ב, "שאם לא כפר בו, הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום".

כו. אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם¹¹⁴. פיצד? מה שתעלה מצודתי מן הים קדש, מה שתוציא שדה זו מן הפרות חרם¹¹⁵ - לא אמר כלום.

(114) נדרים פה: וכן בכתובות נט. והטעם, לפי שאין זה ברשותו, ואי אפשר להקדישו (קרית ספר להמבי"ט). (115) לכהנים.

כז. האומר לחברו: שדה זו שמכרתי לך לבשאקחנה ממך מקדשת¹¹⁶, ולקחה - אינה מקדשת. לפי שפשהקדישה לא באה ברשותו¹¹⁷.

(116) בכת"י התימנים: מוקדשת. (117) בכת"י התימנים: לא באת לרשותו. כלומר, כיון שמכרה, שוב אינה ברשותו ולא יכול היה להקדישה, מעתה גם תנאו להקדישה לאחר שיקחנה, אינו מועיל, שאי-אפשר להקדיש דבר שאינו שלו (כתובות נט.).

כח. וכן המקדיש מעשה ידי אשתו - הרי זה עושה ואוכלת¹¹⁸, והמותרי¹¹⁹ חלין. אמר לה: יקדשו ידך לעושיהן¹²⁰ - הואיל והן משעבדין לו¹²¹, הרי פל מעשה ידיה קדש¹²². הא למה זה דומה? לאומר: אילן זה קדש, שפל פרות שיעשה להבא קדש¹²³. וכן פל פיוצא בזה.

(118) כלומר אין מעשה ידיה קדוש על פיו, שעדיין לא בא לעולם, ולפיכך מותר לה לאכול ממעשה ידיה (משנה בכתובות נח: וזכרי יוחנן הסנדלר. (119) העודף על צרכי פרנסתו. רש"י שם פירש: המותר - הקדיש את מותר מעשה ידי אשתו מה שהיא עושה לו יותר על הראוי שפסקו לו חכמים, ראה במשנה שם סד: ובהלכות אישות פכ"א, ה"ב. (120) להקדוש-ברוך-הוא שעשאו. (121) לעשות מלאכתו, ומעשי ידיה הם שלו, כמבואר בהל' אישות פ"ב, ה"ג. (122) שהידים ישנן בעולם, וגם העודף על שיעור מעשי ידיה הראוי לו, שייך לו, תמורת מאה כסף שנותן לה בכל שבוע, נוסף על מזונותיה, כמבואר בכתובות נט. (123) הואיל והאילן ישנו בעולם, והשווה לעיל הל' נדרים פ"ג, הי"א, ופי"ב, ה"י.

כט. האומר לחברו: שדה זו שאני מוכר לך לבשאקחנה ממך תתקדש - הרי זה מקדשת¹²⁴. פשיקחנה, שהרי עתה¹²⁵ (בא) ידו להקדישה¹²⁶. שדה זו שמשבנתי לך¹²⁷ לבשאפדנה ממך¹²⁸ תהי קדש - משפדה אותה תתקדש, שהרי בידו לפדותה¹²⁹. ואפלו היתה ממשבנת לזמן קצוב¹³⁰, שהרי בידו לפדותה אחר הזמן¹³¹.

(124) בכת"י התימנים: מוקדשת. (125) טרם שמכרה. (126) מועיל תנאו גם על לעתיד (כתובות נט.). (127) כנגד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תתקדש? ולפיכך מגיה ה"לחם משנה" "התפס באחרת". כלומר, שלא אמר שור שחור שיצא ראשון יהיה הקדש, אלא יהיה מותפס בקדושה כשור זה שהוא קדוש, נמצא שהשור שיצא מביתו הוא כמו תמורת הקדשים. שנאמר בה (ויקרא כז, לג) "וזהו הוא ותמורתו יהיה קדש", והלכה היא (נזיר לא), שתמורה בטעות היא קודש. וכמו שאמרו (תמורה יז). "יהיה קדש - לרבות שוגג כמזיד... כסבור לומר שור שחור ואמר לבן, הרי זו תמורה", וראה לעיל הל' נדרים פ"ד, ה"ז "ואין נשאלין על התמורה" ובביאורנו שם. וב"קריית ספר" מקיים את הנוסח שלפנינו, כי אילו היה יודע שהראשונה אינה קודש, היה מתפס השניה בבהמה אחרת קדושה, או שהיה מקדישה, היא עצמה, בלא התפסה, ולפיכך הקדש השניה אינו הקדש טעות.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) במה פודים את ההקדשות ומי מוסיף חומש על הקרן, שאין הקדש שני טעון חומש בפדיונו, דין הקדש שזה מאה דינר שחללו על שוה פרוטה, לעולם יד הקדש על העליונה בין כשפדה בכסף בין כשפדה במשיכה, שהקדש מפקיע מידי שיעבוד, החילוק בין בריא לחולה לענין קנוניא על ההקדש, שאין הקול מועיל בהקדש ובהפקר.

א. הַהֲקִדְשֹׁתַי אֵין פּוֹדִין אוֹתָן לֹא בַּקֶּרֶקֶע, וְלֹא בַּעֲבָדִים, שֶׁהֲרִי הֶקְשָׁן³⁹ לַקֶּרֶקֶעוֹת⁴⁰, וְלֹא בַּשְּׁטָרוֹת⁴¹ (מִפְּנֵי), שֶׁאֵין גּוֹפֵן מִמּוֹן⁴². שְׁנֵאמַר: וְנָתַן אֶת הַכֶּסֶף - אֶחָד הַכֶּסֶף וְאֶחָד הַמִּטְלָטְלִין⁴³ שְׁשֹׁוֹן כֶּסֶף, וְאֶפְלוּ סְבִין⁴⁴.

(2) שאדם מקדיש לבדק הבית. (3) הושוו. (4) כמבואר לעיל הל' שבועות פ"ז, ה"ד. (5) שאחרים חייבים לו כסף, ונתנו לו שטרות אלו לראיה. (6) הנייר אינו שוה כלום, ואינו עומד אלא לראיה שבו (רש"י לשבועות ד:). (7) פסוק זה כצורתו אינו נמצא בתורה, אלא כתוב (ויקרא כז, יט) "ויסף חמשית כסף ערכך עליו וקם לו", ורבינו נמשך בזה אחר לשון הגמרא בקידושין ה, א. שאמרו שם: "שטר אין פודין בו הקדש ומעשר שני, דכתיב: ונתן הכסף וקם לו". וכבר העירו ה'תוספות' בשבת קכח, א דיבור המתחיל ונתן, שאין הפסוק כן, אלא שדרך הש"ס לקצר ולומר בלשון קצרה. ומקור דין זה נמצא במס' בכורות נא, ב: "ולא הקדשות בכל אלו". ומפורש ב'תורת כהנים' פ' בחוקותי פרק יא "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש - יכול בעבדים ובשטרות ובקרקעות? תלמוד-לומר: בשקל הקודש". (8) כמו שאמרו ב'תורת כהנים' שם: "ופדה בערכך (ויקרא כז, כז) - לרבות דבר המטלטל", וכן בערכין כז, א: "שוה כסף ככסף". (9) קליפות של גרגרים טחונים, לאחר שהבדילו מהם את הקמח, וראה בבא-קמא ז, א.

ב. כָּל הַפֻּדָּה קָדְשִׁי - מוֹסִיף הַמֵּשֶׁן¹⁰. וְאֶחָד הַמִּקְדִּישׁ עֲצָמוֹ אוֹ אֶשְׁתּוֹ אוֹ הַיּוֹרֶשׁ - מוֹסִיפִים¹¹, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ¹². וְאִם הַחֵמֶשׁ לֹא יִהְיֶה אֵלָּא מִן הַמִּטְלָטְלִין¹³. וְהַחֵמֶשׁ שְׁמוֹסִיף - הֲרִי הוּא בַּהֲקִדְשׁ עֲצָמוֹ¹⁴, וְדִין אֶחָד לָהֶם.

(=) שאינו קונה דבר שלא בא עדיין לעולם), שאילו אמר כל מה שתלד בהמתי יהיה הקדש לבדק הבית, או יהי אסור עלי או אתננו לצדקה, אע"פ שאינו מתקדש לפי שאינו בעולם, הרי זה חייב לקיים דברו, שנאמר ככל היוצא מפיו יעשה". והראב"ד שם מגדיר ואומר: שאין הדברים אמורים אלא כשחייב עצמו בכך, שאמר: אתן לעניים כך וכך, מן הפירות שיצאו בכרם שלי (= וזה דוקא כשהנודר חי), אבל אם אמר: ינתן לעניים כך וכך מפירות שלא באו לעולם לא קנו עניים, שהרי לא חייב עצמו ואין כאן שום נדר. וכן אם מת הנודר לא קנו עניים כלום, שאין היורשים חייבים לקיים נדר מורישם. ובשו"ע חושן-משפט סימן ריב, סעיף ז בהגהות הרמ"א פסק, שכן ראוי להורות.

לג. רֵאֵיהּ לְדָבָר זֶה, מָה שֶׁאָמַר יַעֲקֹב אָבִינוּ: וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עֹשֶׂר אֲעֲשֶׂרְנוּ לָךְ. וְנֵאמַר: אֲשֶׁר נִדְרַתְּ לִי שֵׁם נִדְרָה¹³⁶. וְהֲרִי הָאוֹמֵר¹³⁷: לֹא אֶפְטֹר מִן הָעוֹלָם עַד שְׁאֶהְיֶה נֹזֵר - חֵיב לְנֶהֱג בְּנִזְיוֹת¹³⁸ וְאִם עַל פִּי שְׁעִדְתָּן לֹא נִדָּר בְּנִזְיוֹר¹³⁹; הוֹאִיל וְאָמַר שְׂוִידֵר בְּנִזְיוֹר - חֵיב לְהִנָּדֵר¹⁴⁰. וְזֶה פִּיּוּצָא בּוּ. וְכֵּן רָאִינוּ לְדוּן.

(136) אע"פ שבשעה שיעקב הקדיש את עישור נכסיו לא היה לו נכסים כלל, התחייב בדיבורו מחמת נדרו. (137) ושמה תדחה ראיה זו, לומר שהדיבור: אשר נדרת לי, אינו מוסב על המעשר, אלא על הצהרתו: "והיה ה' לי לאלוקים" שנדר באותה שעה, ככתוב (שם כא), לפיכך מביא רבינו ראיה שניה (רדב"ז). (138) מיד, "שמה ימות עתה", כמבואר לעיל הלכות נזירות פ"א, ה"ה. (139) להיות נזיר מעכשיו. (140) מיד, ולקבל עליו נזירות, כדי שלא יבוא לידי חילול נדרו, הרי שאע"פ שלא קיבל עליו לנהוג נזירות מעכשיו, חייב להנזיר מחמת נדרו (מעשה רוקח).

לד. הַקֶּדֶשׁ טְעוֹת - אֵינוֹ הֶקְדָּשׁ¹⁴¹. בִּיצֵד? הָאוֹמֵר: שׁוֹר שְׁחֹר שִׁיּוֹצָא מִבֵּית רֵאשׁוֹן הֲרִי הוּא הַקֶּדֶשׁ, וְיִצָּא לָכֵן - אֵינוֹ הֶקְדָּשׁ¹⁴². דִּינָר זֶהָב שִׁיעֲלָה בְּיָדִי רֵאשׁוֹן הֲרִי הוּא הַקֶּדֶשׁ, וְעֲלָה שֶׁל כֶּסֶף - אֵינוֹ הֶקְדָּשׁ¹⁴³. חֵבִית שֶׁל יֵין שִׁתְּעֲלָה בְּיָדִי רֵאשׁוֹנָה הַקֶּדֶשׁ, וְעֲלָה¹⁴⁴ שֶׁל שֶׁמֶן, בֵּין שֶׁהֵינִי יָקָר מִן הַשֶּׁמֶן בְּאוֹתוֹ מְקוֹם¹⁴⁵ אוֹ הַשֶּׁמֶן יָקָר מִן הֵינִי - אֵינוֹ הֶקְדָּשׁ¹⁴⁶. הַתְּפִיס בֶּה אַחֲרֵת וְאָמַר: זֶה כְּזוֹ - הֲרִי הַשְּׁנִיָּה הַקֶּדֶשׁ¹⁴⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.

(141) כשם שנדר בטעות אינו נדר (לעיל הל' נדרים פ"ה, ה"ג). (142) ואין אומרים מקדיש זה נתכוון בעיקר לשור שיצא ראשון לכל השוורים שיצאו מביתו, וזה שהזכיר "שחור" לאו דוקא, כי סבור היה שיצא שחור ראשון (משנה נזיר ל: ובתוספות שם). (143) שם, התיאור הראשון - בקדושת הגוף, וזה - בקדושת דמים (רבינו בפירושו שם). (144) בכת"י התימנים: ועלת. (145) נמצא שעלה בידו פחות מדמים שנדר, אין אומרים שנוח לו בפחות. (146) שם במשנה, ובגמרא שם לא: (147) הדבר תמוה, אם הראשונה אינה קדושה, איך יתפס בה אחרת, ובמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בקדושת הראשון, שלא באה לו קדושתו מחמת עצמו (בבא-מציעא נד: וברש"י).

ה. לְפִיכָן, אִם חָלַל²⁵ בְּהֵמָה עַל בְּהֵמָה שְׁנִיָּה, בֵּין בְּקָדְשֵׁי בְּדֵק הַבַּיִת בֵּין בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ שְׁנֵפֶל בָּהֶם מוֹם²⁶, או שֶׁהֵמִיר בְּקָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ²⁷, כְּשֶׁהוּא פֹדֶה אֶת הַשְּׁנִיָּה²⁸ שְׁחָלַל עָלֶיהָ או אֶת הַתְּמוּרָה לְעִצְמוֹ²⁹ - אֵינוֹ מוֹסִיף חֲמִשָּׁה³⁰.

(25) פדה, החליף הקדש לחול. (26) שאין קדשי מזבח נפדים עד שיפול בהם מום, כמבואר לעיל פ"ה, הי"א-יב. (27) שאמר על בהמת חולין שיש לו: הרי זו תחת זו, ושתיהן קודש, ככתוב (ויקרא כז, לג) "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". ודקדק רבינו לכתוב: בקדשי מזבח, כי קדשי בדק הבית אין עושים תמורה, כבסמוך ה"ז. (28) כגון שנפל גם בשניה מום. (29) שהמקדש עצמו הוא הפודה, ובהקדש ראשון דינו להוסיף חומש, ראה לעיל ה"ד. (30) שאין מוסיפים חומש על הקדש שני, כאמור בהלכה הקודמת.

ו. הַמִּפְרִישׁ אֶשֶׁם לְהַתְּכַפֵּר בּוֹ³¹ וְנִפְל בּוֹ מוֹם, וְהוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ וְחָלְלוּ עַל בְּהֵמָה אַחֶרֶת, וְנִתְּכַפֵּר בְּאֶשֶׁם אַחֶר³², וְנִתְּקָה³³ הַבְּהֵמָה שְׁחָלַל עָלֶיהָ לְרַעֲיָהָ³⁴, כִּמּוֹ שֶׁיִּתְּכַפֵּר בְּמִקְוָמוֹ³⁵ - הֲרִי הוּא³⁶ סֶפֶק אִם מוֹסִיף עָלֶיהָ חֲמֵשׁ³⁷, הוּאִיל וְהוּא קָרְבַּן עוֹלָה³⁸ וְהֲרִי הוּא גּוֹף אַחֵר וּקְדָשָׁה אַחֶרֶת³⁹, או אֵינוֹ מוֹסִיף עָלֶיהָ חֲמֵשׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵיא בְּאֵה מִכַּח הַקֹּדֶשׁ רִאשׁוֹן שְׂכָכָה הוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ⁴⁰.

(31) לשם אשמו. (32) שאבד לו אשם שני זה, ונתכפר בינתיים באחר, ואח"כ נמצא זה. (33) נעקרה מדין קרבן אשם. (34) שמוסרים אותה לרועה, ותרעה עד שיפול בה מום ותיפדה, ודמיה נופלים לקרבן עולת נדה. (35) הל' פסולי המוקדשין פ"ד, ה"טו. (36) אשם זה שניתק לרעה. ובכ"י תימן: הרי היא. (37) בשעת פדינו. (38) שדמיו עולה, ואף הוא בעצמו אם הקריבוהו עולה, כשר הוא, כמבואר שם. (39) כלומר, אע"פ שזהו אותו הגוף שנתפס באשם הראשון, ואין מוסיפים חומש על הקדש שני הנתפס בראשון - בכל זאת קדושה אחרת נתחדשה בו, שמתחילה היה אשם ועכשיו הוא עולה, הרי זה כהקדש ראשון, ודינו להוסיף חומש בפדינו (כסף-משנה). (40) תמורה ט, ב - בעיה שלא נפשטה. ובכ"י התימנים: הנוסח: "והרי הוא גוף אחר וקדושה אחרת", וכן הגירסא ב'קרי' ספר' להמבי"ט, ודוקא מתוך שהאשם השני הוא גוף אחר וקדושה אחרת, יש מקום לספק, שהרי הוא כהקדש חדש ויוסיף חומש בפדינו, אבל כל שהוא גוף אחד ושתי קדושות (כגון, הפריש אשם, ואבד, ונתכפר באחר ונמצא הראשון וניתק לעולה, והומם) אין מוסיפים עליו חומש, אע"פ שעבר לקדושה אחרת, הואיל והוא טפל לאשם שנתכפר בו - דינו כהקדש שני, וכן דעת ה'לחם משנה' שזוהי הנוסחה הנכונה, וכלשון הראשון בגמרא שם. וכתב הרדב"ז, הואיל וזה ספק, אם לא תפס הגזבר, אין מוציאם מידי הפודה, שספק ממון הוא ולהקל, ואם תפס הגזבר אין

(10) משנה בבא-מציעא נה, ב. כמפורש בתורה (ויקרא כז, טו) "ואם המקדש יגאל... ויסף חמישית כסף ערכך עליו". (11) 'תורת כהנים' לפסוק הנ"ל "ואם" - לרבות האשה והיורש. (12) לעיל פ"ד ה"ה, ופ"ה ה"ג. ושם מבואר, שהחומש הוא רביע הקרן. (13) בבא-מציעא נד, א. שנאמר: "חמישית כסף ערכך עליו" - עליו, לרבות חומשו כמותו. (14) שאם חזר וחילל את החומש, מוסיף עליו חומש, שכן אמרו (שם נד:): "חומש כתחילת הקדש", שמאליו נתווסף, ולא נתפס תחת הראשון שיקרא הקדש שני שאין מוסיפים עליו חומש, כמבואר בסמוך ה"ד (רש"י). והשווה הל' מעילה פ"א, ה"ה (לפי ה'אור שמח').

ג. הַפֹּדֶה קְדָשֵׁיו - אֵין הַחֲמֵשׁ מֵעַכְב, אֲלָא מֵאַחֵר שְׁנֵתָן אֶת הַקֶּרֶן וְצָא הַקֹּדֶשׁ לְחָלִין וּמִתָּר לְהִנּוֹת¹⁵ בּוֹ. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹⁶, שְׁאִסּוּר לּוֹ לְהִנּוֹת עַד שְׁיִתֵּן הַחֲמֵשׁ, שְׂמָא יִפְשַׁע¹⁷ וְלֹא יִתֵּן. אֲבָל בְּשִׁבְתּוֹ, מִפְּנֵי עֲגָג שִׁבְתּוֹ¹⁸, הַתִּירוֹ לּוֹ לְאָכַל וְאֵף עַל פִּי שְׁעָדִין לֹא נִתַּן אֶת הַחֲמֵשׁ, וְהֲרִי הַגְּזָפִין תּוֹבְעִין אוֹתוֹ¹⁹.

(15) בבא-מציעא נד, א. שארבעת הזוזים (=דמי הקרן) פדו את ההקדש כנגדם, והזוז החמישי (=החומש) אינו מכלל הפדיון, אלא תוספת היא, שמוסיף מאליו (שם). (16) החכמים "שהיו סופרים כל האותיות שבתורה" (קידושין ל.). (17) יתעצל ויחייאש ולא יתן עוד (רש"י בבא-מציעא נד.). (18) ככתוב (ישעיה נח, יג) "וקראת לשבת עונג". (19) זהו טעם שני, שהרי הגזברים תובעים אותו, ולא יפשע, ומשום עונג שבת התירו, אבל בחול אין טעם זה לבדו מספיק להתיר לו (בבא-מציעא נד. כרבי יוחנן).

ד. קְדָשֵׁי מִזְבֵּחַ שְׁנֵפֶל בָּהֶן מוֹם וְנִפְדּוּ, אִם פָּדָה הַמִּקְדָּשׁ עִצְמוֹ - מוֹסִיף חֲמֵשׁ כְּשֶׁאֵר הַהִקְדָּשׁוֹת²⁰. וְהַמִּקְדָּשׁ שֶׁפָּדָה לְעִצְמוֹ הוּא שְׁמוֹסִיף חֲמֵשׁ, לֹא הַמִּתְּכַפֵּר בָּהּ שֶׁפָּדָהּ²¹. וְהַקֹּדֶשׁ רִאשׁוֹן הוּא שְׂחִיב בְּתוֹסֶפֶת חֲמֵשׁ, אֲבָל הַקֹּדֶשׁ שְׁנִי²² אֵינוֹ מוֹסִיף עָלָיו חֲמֵשׁ²³; שְׁנֵאמַר: וְאִם הַמִּקְדָּשׁ יִגָּאֵל אֶת בֵּיתוֹ וְיִסַּף חֲמִישִׁית - הַמִּקְדָּשׁ וְלֹא הַמִּתְּכַפֵּס²⁴.

(20) ראה לעיל פ"ה הי"א, שפדיון קרבן שהומם מפורש בתורה (ויקרא כז, יא) "ואם כל בהמה טמאה... והעריך הכהן אותה". ושם (פסוק יג) נאמר: "ואם גאול יגאלנה ויסף חמישיתו". ודקדק רבינו לכתוב: "המקדש עצמו", לומר, שאם אחרים פדאו אינם מוסיפים חומש, כמבואר לקמן פ"ח, ה"ה. וכתב רבינו בהל' תמורה פ"ד, הי"ג: "ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע של אדם נוטה להרבות קנינו ולחוס על ממונו, ואע"פ שהקדיש - אפשר שחזר בו וניחם ויפדה בפחות משוויו, אמרה תורה, אם פדה לעצמו יוסיף חומש". (21) שאם אחד נדר להביא קרבן, והפרישו חבירו משלו, שהנודר יתכפר בו, והומם, אין המתכפר מוסיף חומש, שנאמר "ואם המקדש יגאל" וגו' - מקדש ולא מתכפר (תמורה י.). (22) שנתחלל הקדש ראשון עליו, ונתפס בקדושתו. (23) כשהומם ובה לפדותו, וכמבואר בסמוך. (24) את השני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תחתיה, דין תורה. אבל מדבריהם צריך חקירת דמים, אם היתה זו שחלל עליה שוה או ישרים דמיה.⁵¹

50) שהקדשים אסורים בגיזה (= גיזה צמרם) ואסור לעבוד בהם, ככתוב (דברים טו, ט). 51) במס' ערכין כט, א. משמע, שגם קדשי בדק הבית אינם נפדים לכתחילה אלא בשווים, וזהו דין תורה, ש"ערכך" משמעה השוויון המלא ('קריית ספר').

י. שמו אותה שלשה⁵² ואמרו שזו בדמיה, אפלו באו אחר פן מאה ואמרו: של קדש היתה יפה - אינו חוזר. הואיל וחקירת הדמים מדבריהם, לא החמירו בה⁵³. אבל אם שמו אותה שנים, ובאו שלשה ואמרו שהונה⁵⁴ ההקדש בכל שהוא⁵⁵ - חוזר.⁵⁶

52) שמאים ממונים ע"י גזבר ההקדש. 53) תמורה כז, ב. 54) נתאנה. 55) אפילו פחות מכדי שתות, שבהדיוט נקנה המקח, ואין המאנה מחזיר את האונאה למתאנה (בבא מציעא נ:). 56) תמורה כז, ב.

יא. אין פודין את ההקדש אכסרה⁵⁷, אלא בחקירת דמים, כמו שבארנו⁵⁸. ואם פדה - יד הקדש על העליונה. פיצד? פרה זו תחת פרה זו של הקדש, טלית זו תחת טלית זו של הקדש - הקדשו פדוי⁵⁹, ויד הקדש על העליונה: אם היתה השניה יפה מן הראשונה ביותר - לוקחין אותה הגזברין ושותקין⁶⁰; ואם אינה יפה - משלים⁶¹ את הדמים, כמו שבארנו⁶², ומוסיף חמש. אבל אם אמר: טלית זו בעשר סלעים תחת טלית של הקדש, ופרה זו בעשר סלעים תחת פרה זו של הקדש, אפלו היתה של הקדש שוה חמש ושל עשר - הרי זה מוסיף חמש ונותן שתי סלעים ומחצה⁶³, שהרי בדמים קצובים פדה⁶⁴. ושניה אינה טעונה חמש, כמו שבארנו⁶⁵.

57) באומד ובהשערה ללא שקילה או מדידה מדויקת ('תורת כהנים' בחוקות), שנאמר (ויקרא כז, יב) "והעריך הכהן אותה בין טוב ובין רע", יעיין בדבר - אם טוב ואם רע הוא. אכסרה - לשון יוונית, ונמצאת במשנה: דמאי פ"ב, מ"ה; מעשר שני פ"ד, מ"ב. 58) לעיל ה"ח. 59) ויוצא לחולין, ובקדשי בדק הבית מדובר, שאין עושים תמורה, כי בקדשי מזבח אינם יוצאים לחולין, אלא "הוא ותמורתו יהיה קודש". או בקדשי מזבח, שקדם מומם להקדישם, שאינם עושים תמורה (בבא מציעא נה. וב'תוספות' שם, דיבור המתחיל פרה זו). 60) כיוון רבינו למה שאמרו ב'ירושלמי' (מעשר שני פ"ד, ה"ב) "הקדש שפדאו יותר על דמיו תפס הכל... שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדשו, שאלו את רבי אמי: נבדק אותו האיש, ואמר לא לכך נתכוונתי (=אלא טעיתי)? אמר להם,

מוציאים מידו, כדין כל ספק ממון, שאין מוציאים מידי המוחזק, עד שיביא המוציא ראיה ברורה לדבריו, אבל אין לומר שזהו "ספק איסור - ולהחמיר", שכבר פסק רבינו לעיל ה"ג "אין החומש מעכב".

ז. קדשי בדק הבית - אין עושין תמורה⁴¹, שלא דנה תורה בתמורה אלא בקדשי מזבח⁴². פיצד? הרי לפנינו בהמת חלין ובהמת קדשי בדק הבית, ואמר: זו חלופת זו, או זו תמורת זו - לא אמר כלום⁴³. אבל אם אמר: הרי זו תחת זו, הרי זו מחללת⁴⁴ על זו - דבריו קימין, ויצאתה הבהמה הראשונה לחלין⁴⁵, ונתפסה השניה⁴⁶.

41) שאם המיר בהם, לא עשה כלום, ובהל' תמורה פ"א הי"ב, הנוסח: "קרבנות בדק הבית אין עושים אותם תמורה". 42) משנה, תמורה יג, א. שנאמר במעשר (ויקרא כז, לג) "לא יבקר... ולא ימירונו - והלא המעשר בכלל כל הקדשים היה, ולמה יצא (שנאמר בו: ואם המיר ימירונו, והיה הוא ותמורתו יהיה קודש)? ללמד על הכלל... מה מעשר קרב מזבח, יצאו קדשי בדק הבית" (לשון רבינו בהל' תמורה שם). 43) שזוהי לשון תמורה, ואין ממירים בקדשי בדק הבית. 44) פדויה. 45) אם בעלת מום היא, כי קדשי בדק הבית תמימים, אינם יוצאים מידי מזבח לעולם, כמבואר לעיל פ"ה, ה"ה. 46) תמורה כז, ב.

ח. אחד קדשי בדק הבית ואחד קדשי מזבח שנפל בהן מום - אין פודין אותן לכתחלה אלא בשווייהן. ואם עבר וחללן על פחות משווייהן, אפלו הקדש שוה מאה דינר שחללו על שוה פרוטה - הרי זה פדוי⁴⁷, ויצא לחלין, ומתיר להנות בו. ומדברי סופרים, שהוא צריך חקירת דמים⁴⁸, וחיב להשלים את דמיו⁴⁹.

47) שאין דין אונאה בהקדש, שנאמר (ויקרא כה, יד): "אל תנונו איש את אחיו" - אחיו ולא הקדש (בבא מציעא נ:). ואפילו דין 'ביטול מקח' (= אונאה יותר על שתות), שבהדיוט בטל המקח לגמרי, אין בהקדשות. שבהדיוט יש לומר טעה, ועל מנת כן לא הקנה. אבל בהקדש, אין לומר טעות כלפי שמים (שם נז. וברש"י דיבור המתחיל אבל). 48) בדיקת המחיר, אם לא היתה כאן טעות. 49) משנה תמורה כז, ב: "וצריך לעשות דמים", וכדברי רבי יוחנן שם כז, א: "יצא לחולין דבר תורה, וצריך לעשות דמים מדבריהם". וסיגנן רבינו: "צריך חקירת דמים". והשווה לקמן פ"ח, ה"י.

ט. פיצד? היתה לו בהמת קדשי מזבח שנפל בה מום, והרי היא שוה עשרה, ובהמת חלין ששוה חמשה, ואמר: הרי זו מחללת על זו - הרי זו נפדית, ויוצאת לחלין, אבל צריך להשלים החמשה. וכן אם היתה הבהמה הראשונה קדשי בדק הבית - הרי זו יוצאת לחלין להגזיז ולהעבד⁵⁰, ותפנס השניה

הַהֶקְדֵּשׁ הַקֶּרֶקַע שֶׁלוֹ וְתֵצֵא הַשָּׂדֶה לְחֵלִין - יֵשׁ
לְבַעַל חֹב וְלֹא־אִשָּׁה לְגִבּוֹת מִן הַפּוֹדָה, שְׁהִירִי
שֶׁעֲבוּדָה עֹמֵד עַל קֶרֶקַע זֶה⁸¹.

טו. הָא לָמָּה זֶה דּוֹמָה?⁸² לְשָׁנִי לְקוֹחוֹת,⁸³
שִׁפְתָּהּ⁸⁴ לְרֹאשׁוֹן: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ,⁸⁵
וּמִכֶּרֶם⁸⁶ לְשָׁנִי - שֶׁהִיא טוֹרֶפֶת מִן הַשָּׁנִי.⁸⁷

טז. וְיִצְדַּד פּוֹדִין קִרְקַע זֶה?⁸⁸ מְשַׁבֵּיעִין אֶת הָאִשָּׁה
אוֹ בַּעַל חֹב תַּחֲלָה⁸⁹, בְּדֶרֶךְ כָּל הַבֹּא לַפֶּרַע מִנְכָּסִים

יִד. הַמִּקְדָּשׁ כָּל נִכְסָיו וְהִיתָה עָלָיו קִתְּבַת אִשָּׁה⁷⁹ אוֹ שְׁטָרִי בְּעָלֵי חֻבוֹת - אֵין הָאִשָּׁה יְכוּלָה לְגַבּוֹת בְּקִתְּבָתָהּ מִן הַמִּקְדָּשׁ וְלֹא בְּעַל חֹב אֶת חֹבוֹ; שֶׁהַמִּקְדָּשׁ מִפְּקִיעַ הַשְּׁעָבֹד שְׁמָדָם⁸⁰. אֲבָל בְּשִׁימְכֹר

גובה עד שִׁידִירָנָה הִנָּא¹⁰³, שְׁמָא קִנּוּיָא¹⁰⁴ עָשׂוּ עַל הַהֲקֵדָשׁ¹⁰⁵. וְאִין אוֹמְרִין: אֵלּוּ רָצָה, הִיא אוֹמֵר: בְּטִעוֹת הַקִּדְשָׁתִי, וַיִּשְׁאֵל עַל הַקִּדְשָׁי¹⁰⁶ לְחֹכֶם¹⁰⁷ וַיַּחֲזֹר לִי¹⁰⁸.

(102) באה לגבות כתובתה. (103) כלומר, בעלה ידור על דעת רבים, שלא יחזירנה לעולם. (104) ערמה. (105) שתגבה כתובתה מן ההקדש ואח"כ יחזירנה לו (משנה, ערכין כג.) והשווה הל' אישות פי"ז, ה"ט. (106) נדר הקדשו. (107) שיתיר לו נדרו, והקדש טעות אינו הקדש, כמבואר לעיל פ"ו, הל"ד. (108) בכת"י התימנים: "והיה חוזר לו". כלומר, כל מה שהקדיש היה חוזר לרשותו, והטעם שאין אומרים "מיגר" (=מתוך) זה, כי אין זה "מיגר", כי מי יאמר שיזדמן לו חכם להשאל עליו (רדב"ז). ופסק רבינו כרבי אליעזר במשנה שם (ערכין כג.) – בניגוד לרבי יהושע – מפני שרבן שמעון בן גמליאל סובר במשנה שם כמותו, כדבריו: "אף הערב לאשה בכתובתה... ידירנה הנאה, שמא יעשה קנויני על נכסים של זה", ומדיק לשונו: "אף הערב" מבואר, שסובר כרבי אליעזר (כסף-משנה).

יח. וכן אין נֶאֱמָר לומר אחר שֶׁהֲקֵדִישׁ: מִנָּה לִפְלוֹנִי חוֹב עָלַי, אוֹ פְּלִי זֶה שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא¹⁰⁹, שְׁמָא יַעֲשֶׂה קִנּוּיָא עַל הַהֲקֵדָשׁ¹¹⁰. וְאִפְּלוֹ הִיא שֶׁטֶר פִּיד פַּעַל חוֹב - אִינוּ גוֹבֶה עַל פִּי זֶה¹¹¹ אֲלָא פִּדְרָךְ שְׁגוֹבִין כָּל פַּעְלֵי חוֹבוֹת¹¹², כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָי¹¹³.

(109) ופקדון הוא בדי. (110) ערכין כג, א. וכן בשבועות מב, ב. שבאדם בריא הכל מודים, שחוששים לקנויני על ההקדש. (111) מן ההקדש בלא שבועה. (112) מן הפודה על-מנת ליתן לבעל-חוב את חובו, ובשבועה תחילה. (113) לעיל ה"טז, ומובן, שאם אמר כל זה קודם שהקדיש, הוא נאמן, ולא חל ההקדש על אותו מנה או על אותו כלי (רדב"ז).

יט. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? ¹¹⁴ בְּכָרִיא; אֲבָל חוֹלָה שֶׁהֲקֵדִישׁ כָּל נֶכְסֵיו וְאָמַר בְּשַׁעַה שֶׁהֲקֵדִישׁ¹¹⁵: מִנָּה לִפְלוֹנִי פִּידִי - נֶאֱמָר: שְׁאִין אָדָם עוֹשֶׂה עֲרָמָה עַל הַהֲקֵדָשׁ בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ וְחוֹטֵא לְאַחֲרֵים¹¹⁶, שֶׁהִרִי הוּא הוֹלֵךְ לְמוֹת¹¹⁷. לְפִיכָךְ¹¹⁸, אִם אָמַר: תִּנּוּי¹¹⁹ אוֹתָהּ לוֹ - נוֹטֵל פֶּלֶא שְׁבוּעָה¹²⁰. וְאִם לֹא אָמַר 'תִּנּוּי' - אִין נוֹתֵנִין; אֲלָא אִם כֵּן הִיא פִּידוֹ שֶׁטֶר מִקֵּיָם¹²¹ - הִרִי זֶה נוֹטֵל מִן הַהֲקֵדָשׁ¹²² מִפְּנֵי הַצּוּאָה¹²³. וְאִם אַחֵר שֶׁהֲקֵדִישׁ¹²⁴ אָמַר 'תִּנּוּי' - אִין שׁוֹמְעִין לוֹ¹²⁵, אֲלָא הִרִי הוּא כְּשֶׁאֵר בְּעָלֵי חוֹבוֹת: אִם נִתְקַיֵּם שֶׁטֶר - נִשְׁבַּע¹²⁶ וְגוֹבֶה מִן הַפּוֹדָה¹²⁷ וְלֹא מִן הַהֲקֵדָשׁ¹²⁸.

(114) שאינו נאמן לומר: מנה לפלוני, חוב עלי. (115) אפילו אחר כדי דיבור, ובלבד שיהיה עדיין עסוק בענין ההקדש (כסף-משנה). (116) בניו או יורשיו. (117) ולא יהנה עוד מהם (ערכין כג. ובבא-בבא קע"ד).

מְשַׁעֲבָדִים⁹⁰, וְאַחֵר כֶּף מְכַרִּיזִין עֲלֵיהֶם שְׁשִׁים יוֹם בְּבִקְרָ וּבְעֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנָי⁹¹, וְאוֹמְרִין⁹² כְּמָה אָדָם רוֹצֶה לָתֵן בְּשָׂדֶה עַל מִנָּה לָתֵן לְאִשָּׁה כְּתֻבָּתָהּ⁹³ וּלְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ⁹⁴. וְאַחֵר שְׁפוֹדִין אוֹתָהּ וְלוֹקַח אוֹתָהּ הַלוֹקַח אֶפְלוּ בְּדִינָר⁹⁵, פְּדִי שְׁלֹא יֵאמְרוּ הַקִּדְשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פְדִיּוֹן⁹⁶, חוֹזֵר הַפּוֹדָה וּמַגְבֶּה לְאִשָּׁה כְּתֻבָּתָהּ אוֹ לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ. אֶפְלוּ הִיא הַחוֹב מֵאָה וְהַשָּׂדֶה שְׁוֶה תִּשְׁעִים - עַל מִנָּה כֶּף פּוֹדָה אוֹתָהּ הַרוֹצֶה לְפִדּוֹתָהּ⁹⁷. אֲבָל אִם הִיא הַחוֹב שְׁנַיִם בְּדִמִּי הַשָּׂדֶה, כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה שְׁוֶה מֵאָה וַיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹב וַיִּתְּנָהּ אִשָּׁה מֵאֲתֵים - אִין פּוֹדִין אוֹתָהּ עַל מִנָּה לָתֵן הַחוֹב אוֹ הַכְּתֻבָּה⁹⁸, אֲלָא פּוֹדִין אוֹתָהּ סִתָּם⁹⁹; שְׁאִם הַתִּנּוּי¹⁰⁰ לָתֵן - אִינָה נִפְדִּית כָּלִיל¹⁰¹.

(88) וכי מי ירצה לפדות ההקדש, והלא בעל החוב יטרפנו ממנו. (89) כשהנכסים עדיין ברשות ההקדש. (90) שאינו נפרע בלא שבועה, שעדיין לא קיבל את חובו (משנה, שבועות מה). וכן אמרו שם מב, ב: "מה לי משועבדים להדיוט, ומה לי משועבדים לגבוה" – בשניהם אינו נפרע בלא שבועה. (91) לעיל פ"ד, הכ"ז. (92) טעות דפוס, וצ"ל: ואומרים, וכן בדפוסים קדומים ובכת"י תימן, ע"פ דברי התלמוד בערכין כא, ב. (93) כסף כתובתה ששדה זו משועבדת לפרעונה, וידוע שהאשה תסכים לקבל את כספה עליה על-יד, בתשלומים. (94) ואע"פ שבעל החוב צריך לקבל את כל הסכום בבת אחת, לשם עסק וכדומה, אבל מסכים הוא לקבל זוזים שבורים וחסרים, "שאין דרך סוחרים מקפידים בכך" (ערכין שם, וברש"י). (95) שהוא עודף על סכום החוב, שיצטרך הלוקח לפרוע לבעל חוב, נמצא ששומתו מועטת, ואינו נותן למעשה להקדש אלא הסכום שהשדה שווה יותר על דמי החוב, וזהו דינר. (96) זהו טעם לדברי רבינו, שאחר פודה אותה, ולא הבעל-חוב עצמו, כי אם הבעל-חוב יפדנה בינר זה (=העודף על סכום חובו), יאמרו: הקדש יצא לחולין בלא פדיון, כי הרואה יסבור שהמלוה לא נתן כלום בפדיון שדה זו, אלא לקחה בלי פדיון (לחם-משנה ע"פ דברי התלמוד ערכין כג.). (97) כי אי-אפשר לצמצם בשיווי השדה, ואדם עשוי לקנות שדה ולשלם יותר מדמיה, שאין אונאה לקרקעות, ולפיכך יתן להקדש דינר נוסף על החוב, והרי זה פדיון גמור. (98) כי מי ירצה לפדותה וישלם לבעל חוב פי שנים מדמי השדה. (99) והיא מוחלטת ללוקח הפודה, ובעל-חוב מפסיד לגמרי. (100) גזברי ההקדש. (101) לא ימצאו לה פודים כלל, שיפסידו את כספם בפדיה זו ('מרכבת המשנה' ע"פ דברי הש"ס ערכין כג.) וכן גם דברי רבינו בפירושו למשנה, שם: "ואם היה החוב כפול ממה ששוה הדבר שהקדיש, אין פודים אותו בתנאי בשום פנים, אלא מפקיעים החוב מעיקרו מעל הקרקע". נמצא שהבעל-חוב מפסיד, ופודים אותה סתם, וכל הכסף להקדש.

יז. הַמְקֵדִישׁ כָּל נֶכְסֵיו וְאַחֵר כֶּף גֵּרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְגִבְתָּהּ כְּתֻבָּתָהּ¹⁰² מִן הַפּוֹדָה מִן הַהֲקֵדָשׁ - אִינָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּבִדְקִין עֲלֵיהֶן וְדֹרָשִׁין וְחוֹקְרִין, וּפּוֹדִים אֶת
הַהֶקְדָּשׁוֹת וְאֶת הַחֲרָמִים⁵, וְגוֹבִין אֶת הָעֶרְכִּין וְאֶת
הַדָּמִים⁶ מִכָּל הַחֵיב בָּהֶן, כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה כָּל הָעָם עֲתִיד
לִתֵּן תְּרוּמַת הַשְּׁקָלִים⁷ לְחֹזֶק אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ.

(2) מתפנים. (3) כגון לדון דיני ממונות ודיני נפשות ופדיית
ערכים וחרמים והקדשות ועוד. "ויוצאים שלוחי בית דין
להפקיר את הכלאיים ופודים את השבויים ואת הערכין ואת
החרמים ואת ההקדשות ... ושורפים את הפרה ... ומציינים
על הקברות שמיהו גשמים את ציונם כדי שיפרשו מהם
הכהנים, שכל אלו צרכי רבים הם". (4) שאם הקדיש איש
את ביתו או שאר נכסיו קודש לה' הרי יש לפדותם מידי
הגזבר, והדמים יפלו לבדק הבית. (5) כשאמר על נכסיו
חרם הם לשמים, או חרם הם לבדק הבית, שהם נופלים
לבדק הבית. אבל אם אמר חרם סתם - הרי הם לכהנים
ואינם נפדים לעולם, אלא ניתנים מתנה לכהנים. (6) אם
אמר דמי עלי נתחייב ליתן דמיו כעבד הנמכר בשוק ודמיו
לבדק הבית. (7) יחד עם מחצית השקל הניתנת אף היא
באותו פרק זמן, לשם קניית קרבנות הצבור, שהם קדשי
מזבח. כלומר, כסף הערכין והדמים יחד עם תרומת מחצית
השקל, יחזקו את בית אלו קינו לכל צרכיו.

ב. אֵין פּוֹדִין אֶת הַהֶקְדָּשׁוֹת אֶלָּא בְּשִׁלְשָׁה בְּקִיָּאִין⁸.
וְכֵן בְּשִׁגְוִיָּין מִטְּלָטְלִין שְׁמִמְשָׁכְנִין מִחֵיבֵי עֶרְכִּין -
שְׁמִין אוֹתָן בְּשִׁלְשָׁה⁹. וְכִשְׁמַעְרִיכִין בְּהִמָּה וְכִיּוֹצֵא
בָּהּ מִשְׁאֵר מִטְּלָטְלִין¹⁰ - שְׁמִין אוֹתָהּ בְּשִׁלְשָׁה. אֲכָל
כְּשִׁמְעִירִיכִין אֶת הַקְּרָקְעוֹת¹¹, אוֹ אִם הִזְקָקוּ לִגְבוֹת
עֶרְכֵי אָדָם מִן הַקְּרָקְעָה שְׁלֹשָׁה¹² - אֵין מַעְרִיכִין אוֹתָן
אֶלָּא בְּעֶשְׂרֶה וְאַחַד מֵהֶן כֶּהֱן, שֶׁהָרִי כֶּהֱן כְּתוּב
בַּפָּרָשָׁה¹³. וְכֵן הָאוֹמֵר: דָּמִי עָלִי, אוֹ דָּמִי פְּלוֹנִי
עָלִי, אוֹ דָּמִי יָדִי אוֹ רִגְלִי עָלִי, כְּשִׁמְשִׁין אוֹתוֹ כִּמְהָ
הוּא שְׁוֶה אוֹ כִּמְהָ דָּמִי יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ - שְׁמִין בְּעֶשְׂרֶה
וְאַחַד מֵהֶן כֶּהֱן¹⁴.

(8) שמאים מומחים. (9) שלא יטעו בהערכתם.
(10) שהוקדשו לבדק הבית ועומדים לפדיון.
(11) שהוקדשו, כגון שדה מקנה, או שדה אחוזה בזמן
שבטלו היובלות. (12) כגון שאין לו כסף, וממשכנים אותו
מהם. (13) ועשרה כוהנים כתובים שם: שלושה בערכים,
ושלושה בהקדשת בהמה, וארבעה בהקדש בית וקרקעות.
ומתוך שהשלמת מניין עשר היא בקרקעות, דין הערכתם
בעשרה. ובכל זאת אין צורך שיהיו כולם כוהנים, כי הכהן
הראשון הוא לגופו, והשאר אינם אלא מיעוט אחר מיעוט
ו"אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות". ובתוספות שם
העירו שיצטרכו להיות אחד עשר, שהרי אין עושים בית דין
שקול (זוגי) ויוסיפו עליהם עוד אחד לצרכי הכרעה.
(14) מפני ששמים אותו כעבד הנמכר בשוק, ועבד (כנעני)
השווה לקרקעות ככתוב "והתנחלתם אותם לבניכם ...
לרשת אחוזה".

ג. כְּשִׁפּוֹדִין הַהֶקְדָּשׁוֹת מִיַּד הַהֶקְדָּשׁ, בֵּין שֶׁהָיָה

אבל קודם שהקדיש או אפילו לאחר שהקדיש, ובתוך כדי
דיבור, אמר: מנה לפלוני בידי, אפילו הבריא נאמן, שכל
אדם יכול לחזור בו תוך כדי דיבורו (כסף-משנה).
(118) הואיל והוא נאמן. (119) נוסף על: מנה לפלוני בידי.
(120) אפילו אין בידו שטר כלל, שבשעת מיתה אדם נאמן.
(121) מאושר ע"י בית-דין שאינו מזויף. (122) בלא
שבועה. (123) שציוה המקדיש, והוא נאמן בשעת מיתה
כלעיל. אבל אם לא אמר "תנו", ואין ביד המלוה "שטר
מקויים" - אין החולה נאמן ואפילו בשעת מיתה, כי "אדם
עשוי שלא להשביע את עצמו", שלא יאמרו בני אדם
כשיקום מחליו: "מזל גדול של עושר יש לפלוני שקובץ
ממון כל כך" (בבא-בבא קעה). וכפירוש רבינו גרשום (שם).
אבל כשאמר: "תנו אותה לו" הואיל וחתך ופסק דבריו,
שיתנו לו מיד, ודאי אמת היא, ואין לחוש לערמה (נמוקי
יוסף, שם). (124) אחר שגמר לעסוק בענין ההקדש (לפי
הכסף-משנה). (125) שכבר הנכסים אינם שלו, ושל הקדם
הם, וזה שאמר: מנה לפלוני בידי, אינו אלא חזרו בו
מהקדישו, ואינו יכול (על-פי רבינו יוסף הלוי, שם, שהיה
רבו של רבינו). (126) שלא נפרע עדיין. (127) על מנת
ליתן לבעל-חוב את חובו, כאמור לעיל הט"ז. (128) כדי
שלא יאמרו: "הקדש יוצא בלא פדיון", שהרואה בעל-חוב
לוקחו ישר מן ההקדש, יחשוב שבלא פדיון לקחה, וכאמור
לעיל בשם ה'לחם משנה'. וכתב הראב"ד: אם אמר החולה:
מנה פקדון של פלוני בידי, נאמן אפילו לאחר שהקדיש,
ואינו צריך שום פדיון, ואפשר שגם רבינו יודה לזה, שדברי
שכיב מרע ככתובים וכמסורים הם, ומנה של פקדון, כל
מקום שהוא מונח, לרשות בעליו הוא. נמצא, שלא חל
ההקדש עליו מעולם, וכשאמר: "תנו אותו לו" - נאמן
(רדב"ז ולחם-משנה).

כ. מִי שִׁיָּצֵא עָלָיו קוֹל¹²⁹ שֶׁהִפְקִיר אֶת נִכְסָיו או
הֶקְדִּישָׁן¹³⁰ או הִחְרִימָן¹³¹ - אֵין חוֹשְׁשִׁין¹³² לוֹ, עַד
שֶׁתִּהְיֶה שָׁם רְאִיָּה בְּרוּרָה¹³³.

(129) ולא הוחזק הקול בבית-דין, ולא בדקו אחריו, ראה הל'
אישות פ"ט, הכ"ב. (130) לבדק הבית. (131) וסתם
חרמים לכהנים, לעיל פ"ו, ה"א. (132) לאסרם עליו, או
להחזיקם כהפקר. (133) גיטין פט, א.

~ שבת קודש ב' אלול ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) בט"ו באדר בית-דין נפנה לבדוק על צרכי ציבור ועל
עניני ההקדש, סדר מכירת ההקדש וההבדל בזה בין
מטלטלין לקרקעות, שהבעלים קודמים לכל אדם בפדיית
ההקדש, המקדיש או המחזיק בזמן הזה, החילוק בין קרקע
ארץ-ישראל לקרקע חוץ-לארץ לענין חרמים, שאסור
להקדיש כל ממונו, והמפורז ממונו במצוות אל יפזר יותר
מחומש נכסיו, לעולם יכלכל אדם דבריו במשפט, אפילו
בדברי תורה.

א. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאֶדָר בֵּית דִּין נִפְנִין² לַחֲפֵשׁ
וְלִבְדֹּק עַל צָרְכֵי צִבּוּר³ וְעַל עֲנִינֵי הַהֶקְדָּשׁוֹת⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והשווה כתובות צג. מי שהיה נשוי שלוש נשים ומת, כתובה של זו מנה, ושל זו מאתיים, ושל זו שלוש מאות ואין שם אלא שלוש מאות דינר, של מנה נוטלת חמישים, ושל מאתיים - מנה, ושל שלוש מאות - מנה וחמישים, כל אחת לפי מעותיה. ודעת רבינו הואיל ואמרו בגמרא "משלשין ביניהם" על כורחך, שמשתתפים בהפסד בשווה, כי זוהי משמעות לשון "משלשין" חולקים בשווה.

ה. הבעלים²² קודמין לכל אדם²³, מפני שהם מוסיפין חמש²⁴. ואין מוסיפין חמש על עלוין²⁵ של שאר הפודים, אלא על מה שנתנו הם תחלה. כיצד? אמרו הבעלים: הרי זה שלנו בעשרים, ובא אחד ואמר: הרי הוא שלי בעשרים - הבעלים קודמין, מפני שהן מוסיפין חמש ונותנין חמש ועשרים. בא אחד ואמר: הרי הוא שלי פאחת ועשרים, אם שתקו הבעלים ולא הוסיפו כלום - מוכרין אותה להם בחמש ועשרים²⁶; ואם הוסיפו הבעלים על עשרים ואחת אפלו פרוטה אחת - הרי אלו נותנין שש ועשרים ופרוטה אחת: אחת ועשרים ופרוטה שנתנו מעצמן, וחמש שהן חביבין בו משום חמש המתן שנתנו תחלה. וכן אם בא השני ואמר: הרי הוא שלי בעשרים ושתים, ובא שלישי ואמר בעשרים ושלוש, ובא רביעי ואמר בעשרים וארבע, ובא החמישי ואמר בעשרים וחמש, והוסיפו הן על העשרים וחמש אפלו פרוטה אחת - פופין אותן לתן שלשים ופרוטה: חמש ועשרים ופרוטה שנתנו מעצמן, וחמש מחמש שהן חביבין בו. לפי שאין הבעלים מוסיפין חמש על עלויו של זה, אלא חמש מה שנתנו תחלה מוספין על מה שנתן האחרון, אם רצו²⁷.

(22) שהקדישו את החפץ. (23) בפדיונו. (24) רביע הקרן, שהוא חומש מבחור. אבל אחרים הפודים אינם מוסיפים חומש, נמצא כשיפדוהו אחרים יפסיד הקדש חומש. (25) העלאת המחיר. (26) אבל אין מוסיפים חומש על הסלע האחד ועשרים שהעלו האחרים. (27) אבל אם בא ישיי ואמר בעשרים ושש והבעלים לא רצו להוסיף כלום על בעל העשרים ושש, הוא קודם. וסובר רבינו שמה ששינוי במשנה "אמר אחד הרי היא שלי בעשרים ואחת הבעלים נותנים עשרים ושש" אינו אלא כשהוסיפו הבעלים על עשרים ואחת, פרוטה אחת, אבל אם שתקו אינם נותנים אלא עשרים וחמש, והם קודמים בגלל החומש. אבל לדעת רש"י והראב"ד אם אמר אחד עשרים ואחד (לאחר שהבעלים אמרו עשרים) אפילו לא רצו הבעלים, נותנים על כורחם עשרים ושש, כי אי אפשר לתת לאחרים בעשרים ואחד משום הפסד החומש, נמצאו בעלים נותנים אותו סלע שהוסיף זה, ועשרים וחמישה שלהם וכן בכולם. עד עשרים ושש, שאז האחרים קודמים מפני תוספת סלע.

ו. במה דברים אמורים²⁸? שלא שמו ההקדש

קרקעות או מטלטלין - מכריזין עליהן בפני כל הבאין לפדות¹⁵. אמר אחד: הרי הן שלי בעשר סלעים, ואמר אחד בעשרים, ואמר אחד בשלשים, ואמר אחד בארבעים, ואמר אחד בחמשים, חזר בו של חמשים לבדו - ממשיכין מנכסיו עשר ונותנין אותן ההקדשות לזה שנתן ארבעים. ונמצא ההקדש נוטל חמשים, עשר מזה וארבעים מזה. חזר בו אחרי כן של ארבעים - ממשיכין מנכסיו¹⁶ עשר, ונותנין את ההקדש לבעל השלשים. וכן עד הראשון. חזר בו הראשון שנתן עשר - מכריזין על ההקדש פעם שניה ומוכרין אותו. אם נפדה בפחות מעשר - נפרעין משל בעל העשר את המותר.

(15) אבל כשממשכנים חייבי ערכים ודמים ומוכרים את מטלטליהם אין מכריזים. (16) אף על פי שלא התחייב אלא בדיבור, אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ולדעת ה"מגיד משנה" בהלכות מכירה פרק ט' הלכה ב, אין זה אלא מדברי חכמים בלבד, שאין זה כנדר גמור, ומן התורה אין הקדש נקנה אלא בנתינת כסף, ככתוב "ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו".

ד. במה דברים אמורים¹⁷? כשהזרו זה אחר זה¹⁸; אבל חזרו כלן כאחד - משלשין ביניהם בשנה¹⁹. כיצד? אמר הראשון: הרי הוא שלי בעשר, ואמר השני בעשרים, ואמר השלישי בארבע ועשרים, וחזר בו השלישי והשני כאחד - נותנין אותו לראשון בעשר, וממשיכין מנכסיו השני בשבע ומנכסיו שלישי בשבע²⁰; ונמצא ההקדש גובה ארבע ועשרים. וכן אם חזרו שלשתן כאחת ונמכרו ההקדש בשלש - ממשיכין מנכסיו כל אחד משלשתן שבע סלעים. וכן על דרך זו לעולם²¹.

(17) שכל החזור מפסיד את כל מה שהוסיף על קודמו, ואין הקודם משתתף עמו בהפסד. (18) שבשעה שחזר בעל החמישים עדיין לא חזר בו בעל הארבעים נמצא שאינם שייכים זה לזה. (19) חולקים ביניהם בשווה. הואיל ובעל השלושים ובעל הארבעים הסכימו לבעל החמישים בחזרה נעשו כולם שותפין בהפסד ומשלשים ביניהם בשווה. (20) שאלה השניים חזרו כאחד ונעשו שותפים בהפסד. (21) ולדעת רש"י וכן דעת הראב"ד משלשים ביניהם בדרך אחרת, באופן שהראשונים הנמוכים נשכרים ושניים האחרונים מפסידים. כיצד? מכרם גזבר בחמשה סלעים נמצאו פחותים ארבעים וחמשה סלע, יתן בן החמישים עשרה שלו לבדו, ומעשרה של בן הארבעים יתן החצי, ששניהם נתרצו בהם, ומעשרה של בן השלושים יתן השליש, ובן ארבעים - שלישי, ובן שלושים - שלישי, ושלושתם שלשים אמרו (שיש בכלל חמישים - שלשים), והעשרה של בן העשרים יתנו בין ארבעתם (חלק כחלק), ובחמישה שפחתו מבין העשרה, יתנו חמשתם, באופן שהמרבח משתתף בחזרת הממעיט, ואין הממעיט משתתף בחלק המרבח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(39) עבד כנעני שנמכר לישראל ומלו רבו והטבילו לשם עבדות הריהו חייב במצוות כנשים. (40) "עבד נכרי מאי". וסובר רבינו שהבטיח שם מכוננת גם לעניין לקיחת עבדים מן הנכרים וגם לעניין הקדשתם, ושם סיכמו שעבד ישראל (כלומר, שנכנס למצוות) חל עליו הקדש ופודהו, כדי שיוכל ליהנות ממנו. (41) מן הבור אם נפל לתוכו אלא מניחו וימות. (42) לבור, להמיתו בידיים, כדין כל הגויים עובדי עבודה זרה. ולפיכך עבד זה אינו פודהו ואסור ליהנות ממנו כהקדש, ואם מת - מת.

י. מתר לפדות ההקדשות בזמן הזה לכתחלה ואפלו בפרוטא⁴³, ומשליך אותה לים המלח. ויחכמים דנו שיפדה בארבעה זוזים או קרוב לזה, כדי לפרסם הדבר. אבל בזמן המקדש - לא יפדה לכתחלה אלא בשויו, כמו שבארנו.

(43) כשמואל האומר: "הקדש שווה מנה, שחיללו על שווה פרוטה - מחולל" ואף על פי שלכתחלה אין פודים על פרוטה, אין זה אלא בזמן שהמקדש קיים, משום הפסד בית המקדש, אבל בזמן הזה שאין לנו מקדש, אפילו לכתחילה.

יא. מי שהחריש בזמן הזה מטלטלין סתם⁴⁴ - הרי אלו נתנין לפנהנים הנמצאים באותו מקום⁴⁵. אבל אם החריש שדה בארץ ישראל סתם או שהחרימה לפנהנים - אינה חרם; שאין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיוכל נוהג⁴⁶. החריש לפנהנים קרקע בחוץ לארץ, ואפלו בזמן הזה - הרי הוא כמטלטלין בארץ ישראל ונתנין לפנהנים⁴⁷.

(44) שלא אמר: לשמים, או: לבדק הבית, וסתם חרם הוא לכהנים. (45) ואפילו בחוץ לארץ. (46) שנאמר "והיה השדה בצאתו ביובל ... כשדה החרם" הרי שאין שדה חרם אלא בזמן שהיוכל נוהג. ולדעת הראב"ד אין השדה ניתנת לכהנים, אבל עדיין היא קדושה לשמים, בקדושת בדק הבית, שמכיוון שהחרמים ניתנים לכהנים שבמשמר, ועכשיו אין משמר לא נתכוון זה אלא לשמים, אולם רבינו סובר שאין כאן חרם כלל, לא לשמים ולא לכהנים, כמשמעות הפשוטה של לשון הברייתא: "אין שדה חרמים נוהג אלא בזמן שהיוכל נוהג" ובהשוואה לעבד עברי השנוי שם ש"אינו נוהג אלא בזמן שהיוכל נוהג" ועל כורחך שאינו נוהג כלל. (47) "מקרקעי דחוץ לארץ כמטלטלי דארץ ישראל דמי" (=דומים). אין קנינים יציב, וסופינו לנטשם ולעלות לארץ הקודש. וכתב הטור בחושן משפט סימן צה, שיש גאונים הסוברים שקרקעות שבחוץ לארץ הואיל ועומדים למכירה, יש להם דין מטלטלין, ונשבעים עליהם ויש להם דין אונאה, אולם הראב"ד סובר, שאין זה אלא לענין ערכין וחרמים, אבל לענין אונאה ושבועה הרי הם כקרקעות שבארץ ישראל.

יב. אף על פי שההקדשות והחרמין והערכין מצוות⁴⁸, וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו כדי לכף יצרו⁴⁹ ולא יהיה פילוס⁵⁰, ויקנים מה שצונו

שלשה ממחין; אבל אם שמו אותו שלשה ממחין ואמרו שהוא שוה מה שנתן האחרון²⁹, והוסיפו הבעלים על עליו אפלו פרוטה אחת - הרי הן מוסיפין חמש על עליו של אחרון, ונותנין אחת ושלשים ודינר ופרוטא³⁰.

(28) שאין מוסיפים חומש על עליו אחרים. (29) שאמר עשרים וחמשה סלע. (30) שחלק רביע (שהוא החומש מבחוץ) מעשרים וחמשה סלע עולה לשישה סלעים ודינר. שהוא רביע הסלע, נמצאו שלושים ואחד סלע ודינר ופרוטה. ופרוטה שהוסיף מדעתו אין בה חומש, שכל "שאיין בחומשו פרוטה אינו מוסיף עליו חומש".

ז. הרי שלא נשום ההקדש, ונתנו הבעלים תחלה עשרים, ובא אחר ונתן חמש ועשרים, ושתקו הבעלים ולא הוסיפו כלום - הבעלים קודמין, שאף הן חביבין לתן חמש ועשרים מפני החמש. בא אחר ונתן שש ועשרים³¹ - הוא קודם³². ואם רצו הבעלים והוסיפו אפלו פרוטה - נותנין אחת ושלשים ופרוטא³³, כמו שבארנו. ועל דרך זו לעולם³⁴.

(31) והבעלים שתקו. (32) שהרי הוא מוסיף סלע על סכום הבעלים. (33) עשרים ושישה ופרוטה שנתנו מעצמם, וחמישה - החומש שהם חייבים בו. (34) "דאמרו בעלים פרוטה". ומפרש רבינו: אחר שהוסיפו אחרים הוסיף הוא עליהם פרוטה, נמצא שקבל על עצמו מה שהציעו אחרים ועוד פרוטה.

ח. אין מקדישין ולא מעריכין ולא מתרימין³⁵ בזמן הזה, שאין שם מקדש בחטאינו כדי לחזק את בדיקת³⁶. ואם הקדיש או העריך או החרים: אם היתה בהמה - נועל דלת בפניה עד שתמות מאליה³⁷; ואם היו פרות או כסות או כלים - מניחין אותן עד שירקבו; ואם היו מעות או כלי מתכות - ישליכן לים המלח³⁸ או לים הגדול כדי לאבדן.

(35) חרמי שמים, שהם לבדק הבית אבל חרם סתם הרי הוא לכהנים. (36) ואם הקדיש בהמה למזבח, אין לנו מזבח להקריבה. ולהשהותה עד שיפול בה מום אי אפשר, משום תקלה, שמא ייהנה בה בינתיים, בגיזתה ועבודתו בה. (37) מחמת רעבון. (38) מקום שאין אנשים מצויים שם. והוא הדין לשאר נהרות אם ישחוק תחילה את המעות והכלים. והראב"ד מעיר, כל זה כשאנו רוצה לפדותם. אבל אם ירצה לפדותם פודם בפרוטה ויוליכה לים המלח, ולדעת הכסף משנה גם רבינו יודה לזה. אלא שרבינו העתיק הברייתא כלשונה, כדרכו בהרבה מקומות.

ט. הקדיש או החרים עבד שנכנס למצות³⁹ - פודהו וילכו דמיו לים המלח, כשאר דמים וערכין של זמן הזה⁴⁰. ואם היה עבד עובד פוכבים ומזלות - לא מעלין⁴¹ ולא מוידדין⁴².

סליקו להו הלכות ערכין ותרימין בסיעתא דשמיא
נגמר ספר הפלאה, ומגן פקיו שלשה וארבעים
פרקים: הלכות שבועות - שנים עשר פרקים.
הלכות נדרים - שלשה עשר פרקים. הלכות נזירות
- עשרה פרקים. הלכות ערכין ותרימין - שמונה
פרקים.

תהי. ידך לעזרני, פי פקודיך בחרתי

ספר שביעי והוא ספר זרעים

הלכותיו שבע. וזהו סדורן:

א. הלכות פלאים. ב. הלכות מתנות עניים. ג.
הלכות תרומות. ד. הלכות מעשרות. ה. הלכות
מעשר שני ונטע רבעי. ו. הלכות בכורים ושאר
מתנות כהנה שבגבולין. ז. הלכות שמטה ויובל.

הלכות פלאים

יש בכללן חמש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן:
(א) שלא לזרע זרעים פלאים. (ב) שלא לזרע תבואה
או ירק בכרם. (ג) שלא להרביע בהמה פלאים. (ד)
שלא לעשות מלאכה בכלאי בהמה פאחד. (ה) שלא
ללבש פלאים.⁵¹

(1) "והוא אמרו יתעלה: שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט,
יט) (ספר המצוות לא-תעשה רטו). ובכלל זה הרכבת
האילן (להלן הלכה ה, וספר המצוות שם רטו).
(2) "שהזהירנו מזרוע תבואה בכרם, וכך שאר ירקות, וזה
המין מן הכלאים יקרא "כלאי הכרם", והוא אמרו יתעלה:
לא תזרע כרמך כלאים (דברים כב, ט) (שם רטו).
(3) "והוא אמרו יתעלה: בהמתך לא תרביע כלאים (ויקרא,
שם) (שם ריז). (4) "והוא אמרו: לא תחרוש בשור
ובחמור יחדיו (דברים כב, י) (שם ריח). (5) "והוא אמרו
יתעלה: "לא תלבש שעטנז (שם, יא) (שם, מב).

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) יבאר כמה מינים יזרע ויהיה כלאים. והזורע בעצין
שאינו נקוב. אם אסור לזרוע כלאים לנכרי או לקיימם
הישראל בשדהו. אם נוהג כלאים בחוצה לארץ או בזרעים
שאינן ראויים למאכל אדם. ואם מותר לזרוע זרעים וכלאי
אילן כאחת. כלאי אילנות. ושהזורענין נחלקין לג' חלקים.

א. הזורע שני מיני זרעים פאחד בארץ ישראל -
לוקה², שנאמר: שדך לא תזרע פלאים.

נביאים: כבד את ה' מהונך; אף על פי כן, אם לא
הקדיש ולא העריף ולא החריש מעולם - אין בך
כלום. הרי התורה העידה ואמרה: וכי תחדל לנדר
לא יהיה בך חטא⁵¹.

(48) "רבי יהודה אומר טוב מזה ומזה נודר ומשלם".
(49) בחולין שם, מבואר שאין רבי יהודה מתיר לידור אלא
לנדב, לומר: הרי זה עולה, אבל לידור ולומר הרי עלי עולה,
אסור שמא ייכשל ולא יקיים את נדרו, נמצא שאסור
להעריך, שהרי הערכים הם נדר? אולם אדם, שרוצה לכונן
דעותיו, מותר לו לידור, וזהו שציין רבינו: "כדי לכוף
יצרו", וכגון שמרגיש בעצמו שהוא כילי, וכיוצא בזה כתב
רבינו "שאין הכשרים נודרים בדרך אסור וכעס" משמע
מזה, שאם נתכוון לתקן דעתו ואפיו הקמצני - מותר
ומצוה לו לידור. (50) קמצן, שחס על כל פרוטה משלו.
(51) מכאן, ש"כל הנודר אף על פי שמקיימו נקרא חטא".
אולם ב"נדר הקדש" כבר כתב רבינו "נדר הקדש מצוה
לקיימם ... שנאמר, נדרי לה' אשלם".

ג. לעולם לא יקדיש אדם ולא יחריש כל נכסיו.
והעושה כן - עובר על דעת הכתוב. שהרי הוא
אומר: מכל אשר לו - ולא כל אשר לו, כמו שבאר
חכמים. ואין זו חסידות, אלא שטות, שהרי הוא
מאבד כל ממונו ויצטרך לבריות, ואין מרחמין
עליו. ובה וכו' נמצא בו אמרו חכמים: חסיד שוטה⁵²
- מכלל מבלי עולם⁵³. אלא כל המפזר ממונו
במצות - אל יפזר יותר מחמש⁵⁴. ויהיה כמו שצונו
נביאים מכלל דבריו במשפט, בין בדברי תורה בין
בדברי עולם⁵⁵. אפלו בקרבנות שאדם חייב בהן הרי
חטה תורה על הממון ואמרה שייביא כפי מפת
ידו⁵⁶, קל וחמר לדברים שלא נתחייב בהן אלא
מחמת נדרו שלא ינדר אלא פראוי לו; שנאמר:
איש כמתנת ידו ככרפת ה' אלהיך אשר נתן לך⁵⁷.

(52) ראה אשה טובעת בנהר, אמר, אסור להסתכל בה
ולהצילה - זהו חסיד שוטה; ובירושלמי אמרו: "איזהו
חסיד שוטה? ראה תינוק מבצע בנהר אמר לכשאחלוץ
תפילי אצילנו, אם כשהוא חולץ תפיליו הוציא זה
[=התינוק] את נפשו". (53) מחריבי עולם. וכן בפירוש
המשנה לרבינו בסוטה שם: "מבלי עולם או מבלי עולם, -
שאלה הדברים מפסידים מציאות האדם". (54) שנאמר
"וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" שני עישורים - הרי
הם חומש, ובשולחן ערוך פסק: חומש זה - שנה ראשונה
מהקרן, מכאן ואילך חומש שהרוויח בכל שנה. וראה
ברמ"א שם, שבשעת מותו יכול אדם ליתן צדקה כל מה
שירצה. (55) תלמיד חכם מכלכל דבריו במשפט ... וזן את
אנשי ביתו כפי ממונו והצלחתו, ולא יטריח על עצמו יותר
מדאי. (56) קצבת יכולתו. (57) והכתוב מדבר בקרבנות
עולות ראייה ושלמי חגיגה, שחייב אדם להביא בשלוש
רגלים, ומצוותם בהתאם לעושרו אשר ברכו ה'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תולדה של חורש (כדעת רבה שם) – שם מדובר שכוונתו לייפות את הקרקע (כסף-משנה שם הלכה ב). (4) במכות כא: אמרו שהמחפה בכלאים בעת הליכתו חייב, הרי שהמחפה ברגלו חייב, והיינו מחפה ברגלו או בכלי (הגר"א יורה-דעה סימן רצו ס"ק ד). (5) שהוא כאילו זרע בארץ (כלאים פרק ז משנה ח). ושיעור הנקב כדי שיצא בו שרש קטן (כסף-משנה, וכן מפורש בפרק ה מהלכות תרומות הלכה טו). (6) שמדברי סופרים נחשב כזריעה בארץ (מנחות ע).

ג. אָסוּר לְזַרַע פְּלִאִים⁷ לְנִכְרִי⁸. וּמִתָּר לִזְמַר לְנִכְרִי לְזַרַע לֹו⁹ פְּלִאִי זָרְעִים. וְאָסוּר לְאָדָם לְקַיֵּם פְּלִאִי זָרְעִים בְּשָׂדֵהוּ¹⁰, אֲלֵא עוֹקֶרֶן. וְאִם קִיָּמָן - אֵינוֹ לוֹקָה¹¹. וּמִתָּר לְיִשְׂרָאֵל¹² לְזַרַע פְּלִאִי זָרְעִים בְּיָדוֹ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. וְאִפְלוּ לְעֶרֶב הַזָּרְעִים לְכַתְחֻלָּה¹³ וּלְזִרְעָן בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - מִתָּר. וְדִבְרִים אֲלוֹ דִּבְרֵי קַבְלָה¹⁴.

(7) היינו כלאי זרעים (וראה להלן מקורו). ואילו בכלאי הכרם, ראה להלן פרק ה הלכה ה. (8) היינו בשדהו של גוי בארץ ישראל, שאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיעה מקדושתה (פ"א מהלכות תרומות הלכה י, ועיין תוספות עבודה זרה סד. ד"ה אין עודרין). ומקור הלכה זו בירושלמי סוף מסכת ערלה: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים". (9) כלומר, בשדהו של גוי ולצורך הגוי, שאף-על-פי שאמירה לנכרי אסורה בין במלאכות שבת (פרק ו מהלכות שבת הלכה א) ובין באיסורים אחרים (פרק טז מהלכות איסורי ביאה, הלכה יג. ופרק יג מהלכות שכירות הלכה ג) – אין זה אלא באומר לנכרי לעשות איסור בשביל הישראל, שכן כתב רבינו שם: "אסור לומר לגוי לעשות לנו מלאכה בשבת" (הלכות שבת שם): "אסור לומר לגוי לסרס בהמה שלנו" (הלכות איסורי ביאה שם) ו"אמר לגוי חסום פרתי ודוש בה – אסור" (הלכות שכירות שם), אבל לומר לגוי לעשות בשביל הגוי – אין איסור. ועיין תוספות בבא מציעא צ. ד"ה חסום. וראה בכסף-משנה בשם ר"י קורקוס. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה יג. (10) כלאים פרק ח משנה א: "כלאי זרעים אסורים מלזרוע ומלקיים". ואמרו בירושלמי כלאים פרק ח הלכה א: "הכל מודים (גם חכמים החולקים על ר' עקיבא הסובר "מקיים כלאים לוקה") באסור שהוא אסור". ועיין במשנה-למלך שהעיר ממה שאמרו בבבלי עבודה זרה סד. "לרבינן אף קיומי שפיר דמי". (11) בירושלמי שם: "הכל מודים באסור שהוא אסור. בשלא קיים על ידי מעשה, אבל אם קיים על ידי מעשה, לוקה, כהדא דתניא המחפה בכלאים לוקה". (12) קידושין לט. (13) שם: כלאי הכרם שבארץ אסורים בהנאה, בחוצה לארץ גזרו בהם רבנן, כלאי זרעים שבארץ אינם אסורים בהנאה, בחוצה לארץ לא גזרו רבנן. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה ד. (14) שם אמרו: "בהמתן לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע (ויקרא יט, יט). מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרבעה (=הרכבת האילן). ומה בהמתך נוהג בין בארץ בין בחוצה לארץ, אף שדך נוהג

~ נקודות משיחות קודש ~

סדר ההלכות בספר זרעים

צריך להבין: הרמב"ם עצמו מסביר בהקדמה לפיה"מ הטעם שהקדים רבי במשניות מסכת פאה למסכת כלאים שהוא על פי הסדר שבתורה שהזכירה מצות פאה קודם מצות כלאים.

ותירץ הרדב"ז, שטעמו של הרמב"ם הוא כיון שכלאים הם הלכות הכוללות פרטים הרבה ככלאי הכרם, כלאי בהמה וכלאי הבגד, אבל הלכות פאה אינן אלא פרט, ולכן סידרן קודם הכלל דכלאים ואח"כ סידר הפרט דפאה.

ותירוצו קשה, שהרי הלכות פאה לא נסדרו לחוד אלא נכללו בהל' מתנות עניים ומדוע יחשבו הלכות אלו לכלליות פחות מהל' כלאים, וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מדוע סידרן הרמב"ם שלא כסדר התורה.

ויש לפרש טעם הסדר שסידר הרמב"ם את ספר זרעים על פי מה שכתב בהקדמה לספר הי"ד שהוא ספר "הלכות הלכות" ולכן סידר ספר זרעים לפי סדר עבודת האדם בשדה, לדעת את המעשה אשר יעשה על פי סדר עבודתו ומשום כך תואם סדר ההלכות את סדר עבודת האדם בשדה; תחילה הל' כלאים שנוגעות לפעולות הראשונות בעבודת השדה היינו חרישה וזריעה, ובהמשך להן סידר כל דיני כלאים. אח"כ סידר ההלכות הנוגעות לזמן הקצירה, הל' פאה ושאר מתנות עניים הניתנות בשדה בשעת קצירה. אחריהן סידר ההלכות הנוגעות לאחר מירוח; תרומות, מעשר, מע"ש נטע רבעי וביכורים. לבסוף סידר הל' שמיטה הנוגעות פעם בשבע שנים ואח"כ הלכות יובל הנוהגות פעם בחמישים שנה.

(לקוטי שיחות חלק יז עמוד 252)
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

(2) כמבואר בקידושין לט. ובבכורות נד. שהוא אסור מן התורה (ודעת רש"י בשבת פד: ובבכורות שם: שכלאי זרעים אינם אסורים אלא מדרבנן, ועיין תוספות שם, ושם – משנה-למלך). ובחוצה לארץ אין שום איסור אפילו מדרבנן (להלן הלכה ג).

ב. וְאֶחָד הַזָּרַע אוֹ הַמִּנְפֶּשֶׁת³ אוֹ הַמִּחְפָּה, כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה חֲטָה אֶחָת וּשְׂעוּרָה אֶחָת אוֹ פֹּל אֶחָד וְעִדְשָׁה אֶחָת מִנְחִין עַל הָאֶרֶץ וְחִפָּה אוֹתָן בְּעֶפֶר, בֵּין בְּיָדוֹ בֵּין בְּרִגְלוֹ בֵּין בְּכָלִי⁴ - הָרִי זֶה לֹקָה. וְאֶחָד הַזָּרַע פְּאֶרֶץ אוֹ פְּעִיעִין נְקוֹב⁵; אֲבָל הַזָּרַע פְּעִיעִין שְׂאִינוֹ נְקוֹב - מִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִדְּרוֹת⁶.

(3) תולש עשבים רעים כדי שיצמחו האחרים יפה (רש"י מועד קטן ב:), והיא תולדה של זרע (כרב יוסף שם). ומה שפסק רבינו בפרק ח מהלכות שבת הלכה א, שמנכש הוא

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מביאין כו' ירק בירק", ורבינו השמיט דבר זה. ועיין כסף-משנה ורדב"ז, ועדיין צריך עיון.

ו. ואסור לישראל להניח לנכרי שירכיב לו אילנות בלאים²¹. ומתיר לזרע²² זרעים וזרע אילן באחד. וכן מתיר לערב זרעי אילנות ולזרען באחד. שאין לה בלאים באילנות אלא הרפכה בלבד²³.

(21) לפי שהגוי מצווה על הרכבת האילן (פרק י מהלכות מלכים הלכה ו, וכדעת ר' אליעזר בסנהדרין ס). ואם הישראל מניח לו להרכיב אילנות כלאים, עובר משום "ולפני עור" (משנה-למלך). (ויותר מסתבר לפרש שאיסורו מטעם מקיים, שכשם שכלאי זרעים אסורים מלקיים (למעלה הלכה ג), כן אסור לקיים הרכבת האילן (וכן מפורש ביורה-דעה סימן רצה סעיף ז), ואם מניח לגוי להרכיב הוא מקיים). (22) תוספתא פרק א. (23) קידושין שם.

ז. הזרע זרעים בלאים²⁴, וכן המרכיב אילנות²⁵ בלאים, אף על פי שהוא לוקה - הרי אלו מתירין באכילה, ואפילו לזה שעבר²⁶ וזרען. שלא נאסר אלא זרעו בלבד²⁷. ומתיר לטעם יחזור²⁸ מן האילן שהרכיב בלאים, ולזרע מזרע הירק שזרע בלאים.

(24) כלאים פרק ח משנה א. (25) שדין הרכבת האילן כדין כלאי זרעים, שהרי היא בכלל "שדך לא תזרע כלאים", כמפורש למעלה הלכה ה (כסף-משנה). (26) ראה ביאור הגר"א ליו"ד שם, סעיף-קטן כא. (27) כן הוא בכלאים שם: "אסורים מלזרוע ומלקיים, ומותרים באכילה". (28) תוספתא פרק ב, וירושלמי פרק א הלכה ד.

ח. הזרעונין²⁹ נחלקין לשלשה חלקים: האחד מהם הוא הנקרא תבואה³⁰, והיא חמשה מינין³¹: החטים, והפסאמין, והשעורין, ושפלת שועל, והשיפון. והשני מהן הוא הנקרא קטנית³², והן כל זרעים הנאכל לאדם חוץ מן התבואה, כגון הפול והאפונים והעדשים והדחן והארז³³ והשמשמין והפרגין³⁴ והספיר³⁵ וכיוצא בהן. והשלישי מהן הוא הנקרא זרעוני גנה, והן שאר זרעונין שאינן ראויין למאכל אדם³⁶, והפרי של אותו הזרע מאכל אדם, כגון זרע הפצלים והשומין וזרע החציר³⁷ והקצח³⁸ וזרע לפת³⁹ וכיוצא בהן. וזרע פשתן - הרי הוא בכלל זרעוני גנה⁴⁰. פשיזרעו כל מיני זרעונים אלו ויצמחו - נקרא הצמח פלו כל זמן שלא נפר הזרע דשא⁴¹, ונקרא ירק⁴².

(29) מכאן ועד סוף הפרק, היא כהקדמה וביאור למינים שיבואו בפרקים הבאים (כסף-משנה). (30) הכוונה למה ששנינו בכלאים פרק ב משנה ב: "במה-דברים-אמורים תבואה בתבואה", ראה להלן פרק ב הלכה ג. (31) נדרים נה. (32) משנה שם, ולהלן בדברי רבינו שם. (33) כן

בין בארץ בין בחוצה לארץ (ראה להלן הלכה ה), ואלא הא כתיב שדך, שהוא למעוטי זרעים שבחוצה לארץ. והחילוק הזה באותו הפסוק, שלענין הרכבת האילן למדו מהרבעה שאסורה גם בחוצה לארץ, ולענין כלאי זרעים למדו מ"שדך" למעט חוצה לארץ, - הוא מדברי קבלה, שכן קיבלו חכמים איש מפי איש עד משה רבינו מפי הגבורה.

ד. אין אסור משום בלאי זרעים אלא הזרעים¹⁵ הראויין למאכל אדם¹⁶; אבל עשבים המרים וכיוצא בהן מן העקרין שאינן ראויין אלא לרפואה וכיוצא בהן - אין בהן משום בלאי זרעים.

(15) היינו הדבר הנצמח מהזרעים. ובגוף הגרעניים הנזרעים, אם צריכים להיות ראויים למאכל אדם, לא נתברר כאן. וראה להלן פרק ח הלכות ג-ה, לענין כלאי הכרם. (16) יש מפרשים ש"מאכל אדם" לאו דוקא, אלא הוא-הדין למאכל בהמה, ולא בא למעט אלא עשבים מרים ועיקרים של רפואה. והא ראייה, שהרי שנינו (כלאים פרק א משנה א) "החטים והזונין, אינם כלאים זה בזה". ואמרו על זה בירושלמי שם: "הא עם השעורים כלאים כו' שכן מקומות מקיימין אותן ליונים" (וכן הוא בתרומות פרק ב משנה ו שהזונין אינם אוכל. וכן כתב רבינו להלן פרק ה הלכה יח), שאם רוב העם מקיימים לבהמה, הרי זה כלאי הכרם (ר"י קורקוס וכסף-משנה). ויש אומרים ש"מאכל אדם" דוקא, ואילו במאכל בהמה אין דין כלאים, והם מחלקים בין בכלאי זרעים לכלאי הכרם, שבכלאי הכרם אסורים גם באכילה והנאה, גזרו גם על מאכל בהמה. ובכלאי זרעים שאינם אסורים אלא בזריעה, ומותרים באכילה והנאה - לא גזרו. וראה לדבריהם: הרי דבר שהוא לרפואה, ודאי אין בו כלאי זרעים כמפורש כאן, ואילו בכלאי הכרם גם בדבר שהוא לרפואה יש בו משום כלאי הכרם, כמפורש שם, ואם כן על-כרחנו שיש וחילוק בין כלאי זרעים לבין כלאי הכרם (מראה הפנים שם). אלא שהדברים אינם עולים בקנה אחד עם דברי הירושלמי שם גבי זונים (ועיין שם בדברי מראה הפנים, שאף הוא נדחק בזה).

ה. בלאי האילנות - הרי הם בכלל מה שנאמר: שדך לא תזרע בלאים¹⁷. כיצד? המרכיב אילן¹⁸ באילן, כגון שהרכיב יחור של תפוח באתרוג או אתרוג בתפוח¹⁹ - הרי זה לוקה מן התורה בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ. וכן המרכיב ירק באילן²⁰ או אילן בירק - לוקה בכל מקום.

(17) בקידושין לט. למדו זה מההיקש של 'שדך לא תזרע כלאים' ל'בהמתך לא תרביע כלאים'. מה בהמתך בהרבעה, אף שדך בהרכבה. וראה בספר המצוות לא-תעשה רטז. (18) כלאים פרק א משנה ז. (19) נראה שרק באילני מאכל יש איסור הרכבה (וראה למעלה הלכה ד). אולם בירושלמי (כלאים פרק א הלכה ז) מפורש שאין מרכיבין עץ סרק על גבי עץ מאכל. וראה במשנה ראשונה שם. (20) משנה שם, כדעת חכמים ולא כרבי יהודה. ובמשנה שם אמרו גם "אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את מרבה לבטל מפני מראית עין". כלומר: כל האיסורים איסורם מחמת שהתורה אסרתם, ואם נתערבו אסור לבטלם, אבל כלאים כל אחד ואחד הוא היתר, ורק התערובת אסרתם, ואין התערובת נאסרת אלא אם כן היא ניכרת לעין (ראה להלן פ"ג ה"ה), ואם אין בסאה רובע ממין אחר, שאין התערובת ניכרת לעין, אין כאן איסור כלל, כלומר, אין כאן ביטול איסור, אלא שלא בא כלל לידי איסור (וראה להלן). וכעין זה כתב הגר"א (בתשובה סי' ז) להתיר ביטול בבשר בחלב, שכיון שיש שם יותר משישים אינו בא לכלל איסור. שוב מצאתי כן בפרישת הרא"ש למס' שקלים פ"א מ"א ד"ה ועל הכלאים, עמוד ג הערה 2 להרב ניסן זק"ש. (5) והיה בסאה רובע זרע ממין אחר. (6) [הגר"א (ביו"ד שם ס"ק טו) הקשה על זה מדברי ה"ירושלמי" הנ"ל, שאמרו שאין איסורו אלא מפני מראית עין, הרי שאין זה איסור מן התורה, ולמה הוא לוקה? ולפי המבואר למעלה, דברי רבינו מיושבים].

ב. וכל שהוא פלאים⁷ עם הזרע - מצטרף לאחד מעשרים וארבעה. כיצד? עשרים ושלש⁸ סאה של חטים שנתערב בה שני קבין⁹ שעורים ושני קבין עדשים ושני קבין פולים - הרי זה לא יזרע הפל, עד שימזעט סאה של תערובת ויבר מקצתה או יוסיף על החטים; שהשעורים והעדשים והפול - פלם פלאים עם החטים.

(7) משנה, כלאים שם, כתנא-קמא שאמר: "בין ממין אחד בין משני מינים". (8) ראה למעלה ה"א. (9) הם שליש הסאה, שהסאה ששה קבים.

ג. במה דברים אמורים?¹⁰ בשנתערבו מיני תבואה זה בזה או מיני קטניות זה בזה, או שנתערבה תבואה בקטניות או קטניות בתבואה; אבל זרעוני גנה שנתערב אחד מהן בתבואה או בקטניות - שעורן אחד מעשרים וארבעה ממה שזרעין בבית סאה¹¹ מאותו המין¹². אם נתערב בסאה¹³ של תבואה או קטנית - לא יזרע עד שימזעט או יוסיף על התבואה.

(10) שם, משנה ב. (11) הוא מקום שזורעים בו סאה חטים, ומדתו חמישים אמה על חמישים אמה. (12) לפי שיש זרעוני גינה שהם דקים, ויש בקב שלהם כדי לזרוע בית סאה חטים, ויש מהם דקים יותר ובחצי קב מהם יש לזרוע בית סאה חטים, לפיכך משערים בהם לעולם באחד מעשרים וארבעה בזריעת בית סאה מהם (ר"ש שם), וראה להלן ה"ד. (13) לפי מה שכתב רבינו למעלה הלכות א"ב: "סאה של חטים שנתערבה בעשרים ושלשה סאה של שעורים" - "כיצד עשרים ושלשה סאה של חטים" - צריך לומר ש"סאה" שהזכיר כאן לאו דוקא, אלא סאה פחות רובע הקב, שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. ונתערב בו אחד מעשרים וארבעה משיעור זריעה בבית סאה ממין אחר, שבסך-הכל יש בתערובת: כדי שיעור זריעה בבית סאה.

כתב רבינו גם בפרק ה מהלכות חמץ ומצה הלכה א, ולא כר' יוחנן בן גורי (ברכות לז). האומר: "אורז מין דגן הוא". (34) הנקרא בערבי כשכא"ש (פירוש המשניות לחלה פרק א משנה ד). (35) בלשון ערבי מא"ש (פירוש המשניות לכלאים פרק א משנה א). (36) למה שאמרו בכלאים פ"ב שם, ולהלן פרק ב הלכה ג. (37) הוא כרתי, ראה להלן פרק ג הלכה ג. (38) (ראה להלן פרק ב מהלכות תרומות הלכה ג, וצריך עיון). (39) (ראה להלן פרק ג הלכה ו). (40) לפי המשנה בכלאים שם, וראה להלן שם הלכה ה. ובפרק טז מהלכות מכירה הלכה ב כתב רבינו, שרוב בני אדם קונים אותה לזריעה, ורק מקצת בני אדם אוכלים אותה. (41) וראה להלן פרק ה הלכה יט, שדשאים הם כלאים בכרם. (42) כוונתו למה ששינוי בכלאים פרק ה משנה ה "הנוטע ירק בכרם", ושם משנה ו "הרואה ירק בכרם" - שאין הכוונה לירק דווקא, אלא גם למיני הזרעונים כל זמן שלא ניכר הזרע (ביאור הגר"א ליו"ד סימן רצו, ס"ק יב).

ט. ויש מזרעוני גנה זרעונים שדרכן לזרע מהן שדות, כגון הפשתן⁴³ והחרדל⁴⁴, ואלו הן הנקראים מיני זרעים. ויש מזרעוני גנה זרעונים שאין דרך בני אדם לזרע מהם אלא ערוגות וערוגות⁴⁵ קטנות, כגון הלפת והצנון והתרדום והבצלים והפספס והכרפס והמרור וכיוצא בהן, ואלו הן הנקראים מיני ירקות.

(43) ראה להלן פרק ג הלכה יח. (44) ראה להלן שם, וצריך עיון. וראה גם בפרק ג מהלכות מתנות עניים הלכה יא, וצריך עיון. (45) ראה להלן פרק ד הלכה ט.

פרק שני

(1) יבאר זרע שנתערב בו זרע אחר. הזרע שדהו מן המינין וכשצמח ראה בו כלאים. הטומן אגודת לפת וצנון וכיוצא בה תחת גפן וכו'. שדה שהייתה זרועה וקצר הזרע ונשארו העיקרין בארץ אם יזרע בה מין אחר. בא' באדר משמיעין על הכלאים ובט"ו בו יוצאין שלוחי בית-דין לבדוק אם אין כלאים בשדות.

א. זרע שנתערב² בו זרע אחר, אם היו אחד מעשרים וארבעה, כגון סאה של חטים שנתערבה בעשרים ושלש³ סאה של שעורים - הרי זה אסור לזרע את המערב, עד שימזעט את החטין או יוסיף על השעורים. ואם זרע⁴ - לוקה⁵.

(2) כלאים פ"ב מ"א. (3) כן כתב 'מלאכת שלמה' "שעם אותו הרובע הם סאה". ובשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ה (לפי כמה דפוסים) "סאה של חטים שנתערבה בכ"ד סאה של שעורים כו' כיצד, כ"ד סאה של חטים שנתערב בהם שני קבים שעורים ושני קבים עדשים וכו'" והנכון כבדפוסים אחרים "בכ"ג - כ"ג". (4) [ב'ירושלמי' שם ה"א: "לא כן אמר וכו' רבי יוחנן כל האיסורין שריבה עליהן בשוגג מותר, מזיד אסור? - תמן את מרבה לבטל איסור תורה, ברם הכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"תבואה וקטנית בתבואה", ונראה שיש לתקן "תבואה [בקטנית] וקטנית בתבואה" [29] שאף-על-פי שבתלוש מעשרים בהם אחד מעשרים וארבעה בנופל מהם לבית סאה, דהיינו אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה (למעלה הערה טו) - לאחר שגדלו וצמחו, שוים הם לחיטים ושעורים, שהרי מן הזרע המועט שלהם יוצאת תבואה רבה, פי שש מחיטים ושעורים, כפי חשבונם.

ח. במה דברים אמורים? בזמן שיש מקום לחשד; אבל בזמן שהדברים מראין שאין זה מדעתו של בעל השדה, אלא מאליהן עליו³⁰ - אין מחייבין אותו למעט.

(30) כלאים פ"ב מ"ה.

ט. ביצד? בגון תבואה שעלו בה ספיחי אסטיס³¹, ותלתן³² שזרעה למאכל אדם³³ שעלו בה מיני עצבים; שזה מפסיד הוא³⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(31) הוא שצובעים בו כמין התכלת ('פירוש המשניות' שם, ורע"ב שביעית פ"ז מ"א), ואינו אוכל (פ"ב מה"ל מתנות עניים ה"ב). וכן העתיק בפ"ז מה"ל שמיטה הי"ג במיני הצובעין "אסטיס", ולא כמו שכתוב במשנה (שביעית שם) "ספיחי אסטיס", אבל הספיחים שלו נאכלים, ראה למעלה פ"א ה"ד שלפי דעת 'מראה הפנים' צריך שיהא מאכל אדם. (32) בערבי: חלבא, ובלע"ז פניגריג ('פירוש המשנה' שם). (33) שאז מפסידים אותה העשבים, כדלהלן, אבל אם זרעה לזריעה, אינה נפסדת מן העשבים (בבא-קמא פא.). (34) ואם כן, הדברים מראים שאין זה מדעתו של בעל השדה.

י. ובמה יודע שהתלתן זרועה למאכל אדם? כשהיתה זרועה צרוגות צרוגות³⁵ ולה גבול סביב. וכן מקום הגרנות³⁷ שעלו בה מיני הרבה - אין מחייבין אותו לעקר; שהרי הדבר ידוע שאינו רוצה שיעצמה צמח במקום הגרנות³⁸. ואם הסיר מקצתן³⁹ - אומרין לו: עקר הפל חוץ ממין אחד; שהרי גלה דעתו שרוצה בקיום השאר.

(35) בבא-קמא שם. (36) כן צריך להיות, וכן נראה בדפוס רומי. (37) כלאים, שם. (38) שמקום הגרנות צריך להיות חלק כדי לרש בו ('פירוש המשנה' שם). (39) משנה, שם.

יא. אין נוטעין⁴⁰ ירקות בתוך סדן של שקמה⁴¹ ובפיוצא בה⁴². הטומן אגדת לפת⁴³ ופנון⁴⁴ ובפיוצא בה תחת האילן⁴⁵, אפלו תחת הגפן, אם היו מקצת העלין מגלין⁴⁶ - אינו חושש⁴⁷; שהרי אינו רוצה בהשרשתן. ואם אינן אגדה, או שלא היו העלין מגלין - חושש משום פלאים.

(40) שם פ"א מ"ח. (41) השקמה היא תאנה מדברית ('פירוש המשנה' לדמאי פ"א מ"א) עד שלא נחתכו ענפיה נקראת בתולת השקמה, וכשמזקינה וגדלה הרבה קוצצים

ד. ביצד? חרדל¹⁴ שנתערב בתבואה, והרי החרדל זורעין ממנו קב¹⁵ בכל בית סאה, אם נתערב ממנו אחד מעשרים וארבעה מן הקב בסאה¹⁶ של תבואה או של קטנית - חיב למעט. וכן אם היה מין זה מזרעוני גנה זורעין ממנו סאתים בכל בית סאה¹⁷, אם נתערב ממנו חצי קב¹⁸ בכל סאה¹⁹ של תבואה או של קטנית - ימעט.

(14) וחרדל מזרעוני גינה (למעלה פ"א ה"ט). (15) שהוא שישית הסאה. ב'ירושלמי' שם: "ותני עלה, כגון קב וחצי קב". ופירשה רבינו: קב למין אחד, וחצי קב למין שני, ולא כמו שפירשה בפירוש המשניות שם, ועי' 'משנה ראשונה' שם. (16) כלומר, בסאה פחות אחד מעשרים וארבעה, ראה למעלה. וחלק זה הוא אחד ממאה וארבעים וארבע בסאה. (17) זרעוני גינה אלו עבים מאד, ולזרע בית סאה צריך מהם כפול מחיטים ושעורים. (18) היינו חלק אחד מעשרים וארבעה לשני סאים, הוא הזרע שלהם לבית סאה. (19) סאה פחות אחד מעשרים וארבעה, כנ"ל.

ה. לפיכך, תבואה שנתערב בה זרע פשתן²⁰: אם היה שלשת רביעיים בכל סאה - הרי זה ימעט, ואם לאו - אינו צריך למעט; לפי שבית סאה זורעין בו שלש סאים זרע פשתן. ועל דרך זה משערים בכל הזרעים האחרים.

(20) 'ירושלמי' שם סוף ה"ב.

ו. במה דברים אמורים? בשלא נתפון לערב ובשלא נתפון לזרע השני מינין שנתערבו; אבל אם נתפון לערב זרע בזרע אחר²² או לזרע השני מינין²³, אפלו היתה חטה אחת בתוך פרי של שעורים - אסורה לזרעה. וכן כל פיוצא בזה.

(21) 'ירושלמי' שם ה"א. (22) כלומר, עירב כדי לזרוע שניהם וליהנות מהם (כסף-משנה). (23) כלומר, נתערבו מאליהם. אבל בשעת זריעה הוא מכוין לזרוע שניהם וליהנות מהם. ולמעלה בה"א מדובר בשאינו מתכוין ליהנות משני המינים.

ז. הזרע²⁴ שדהו מין מן המינין, וכשיצמח ראה בו פלאים²⁵: אם היה המין האחד²⁶ אחד מעשרים וארבעה בשדה - הרי זה ללקט עד שימעטנו; מפני מראית העין, שמה יאמרו פלאים זרע בכונה²⁷. בין שהיה המין האחד שצמח תבואה וקטנית בתבואה וקטנית²⁸, או זרעוני גנה²⁹ בתבואה וקטנית ובזרעוני גנה. ואם היה הצומח פחות מכן - אינו צריך למעט.

(24) מועד קטן ו, א. (25) והוא לא זרעו ואינו רוצה בקיומו (ט"ז ביו"ד ס' רצו ס"ק ד). (26) בדפוס רומי: "האחר". וכן הוא בשו"ע יו"ד שם ס"ח. (27) למד זאת רבינו ממה שהביא להלן הלכות ח"ט, עיי"ש. (28) [בדפוס רומי:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מ"ג (הובאה להלן הי"ג) "היתה שדהו זרועה חטים כו' אם צימחה לא יאמר אורע ואחר-כך אופך, אלא הופך ואחר-כך זורע". כלומר, לא מועיל אם גומם הזרעים כמו באילן (שם מ"ד, ולהלן פ"ו ה"ו). הרי מקור להלכה שלפנינו (משנה ראשונה' שם מ"ג). ועי' בהשגת הראב"ד.

יג. היתה שדהו⁴⁹ זרועה חטים, ונמלך לזרעה שעורים קדם שיצמחו החטים - ימתין לה עד שיפסדו החטים ויתליעו בארץ כמו שלשה ימים, אם היתה שדהו רוח⁵⁰, ואחר כך יתפכה⁵¹ במחרשה ויזרע המין האחר. ואינו צריך להפוך את פלה עד שלא תשאיר חטה שלא נעקרה, אלא חורש את השדה כדרך שחורשין אותה קדם המטר כדי שתרוה⁵².

(49) שם, משנה ג. (50) תוספתא שם פ"א: "עד כמה היא מתלעת, עד (מקום) ששהת שלשה ימים, במקום הטינא (= מקום רוח ממים), אבל לא במקום הגריד (= מקום יבש, ששם צריך יותר משלשה ימים). וכן בירושלמי' שם ה"ב. (51) במשנה, שם: "ימתין לה עד שתתלע ויופך ואח"כ זורע", ומפרש רבינו שלא הותר לזרוע מין אחד אלא אם התלע וגם הפך. אבל הראב"ד בהשגותיו מפרש הלשון במשנה: ימתין עד שיתלע או יהפך את הזרע. (52) כן הוא במשנה שם: "כמה יהא חורש? כתלמי הרביעה", והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, והיינו שיחרוש אותה כמו שהופכין אותה קודם המטר, כדי שירד המטר בה ויכנס בעומקה, וזה ההפוך קל ואין מעמיקין בו (פירוש המשנה' שם).

יד. צמחו החטים ואחר כך נמלך לזרעה שעורים - יתפך ואחר כך יזרע⁵³. ואם הוריד בהמתו⁵⁴ לתוכה וקנסמה את הצמח - הרי זה מתר לזרע שם מין אחר.

(53) משנה, שם. (54) תוספתא, שם.

טו. באחד באדר⁵⁵ משמיעין על הפלאים, וכל אדם יוצא לגנותו ולשדהו ומנקין אותו מן הפלאים. ובחמשה עשר⁵⁶ בו יוצאים שלוחי בית דין ומסבבים⁵⁷ לבדק.

(55) שקלים פ"א מ"א. (56) משנה, שם. (57) וסובבים.

טז. בראשונה⁵⁸ היו עוקרין ומשליכין, והיו בעלי בתים שמחים שמנקין להן שדותיהן. התקינו שהיה מפקירין את כל השדה שימצאו בו פלאים. והוא שימצאו בה⁵⁹ מין אחר אחד מארבעה ועשרים; אבל פחות מכן - לא יגעו בה.

(58) שקלים שם מ"ב. (59) מועד קטן ו, א.

יז. וחוזרין שלוחי בית דין בחלו של מועד⁶⁰ הפסח

הענפים ובאים אחרים במקומם, ונקראת סדן השקמה (רשב"ם בבא-בתרא סח: במשנה). (42) כל מיני ירק בכל מין אילן. ויש לעיין למה הכניס רבינו כאן בכלאי זרעים דין של הרכבת האילן, היה לו להביאו למעלה פ"א ה"ה, וראה 'מלאכת שלמה' שם בשם ה'לבוש'. (43) בכלאים שם מ"ט הגירסא: "הטומן לפת וצנונות". וב'ירושלמי' מפרש: "תני רבי חייא כגון אגודה של לפת ואגודה של צנון". וסובר רבינו שדוקא באגודה אין חשש משום כלאים, שזהו שלא כדרך שתילתה, וגילה בדעתו שאינו רוצה בהשרשתה. כמו שמסיים בדבריו. (44) ראה להלן פ"ג ה"ו, שלפת וצנון אינם כלאים זה בזה. (45) במשנה שם לא נזכר אלא "תחת הגפן", וסובר רבינו שגפן לאו דווקא, ולא נקטו גפן אלא כדי להשמיענו שאפילו בגפן שהיא רכה לא חששו (כסף-משנה להלן פ"ג ה"א), וראה להלן. (46) שלא כדעת רש"י (שבת נ:) והראב"ד (כאן), שרק לענין שבת אמרו כן, אבל לענין כלאים אין צורך שיהיו מקצת העלים מגולים. (47) מכיון שנקט רבינו גם "תחת האילן", נראה שהמדובר בחשש של הרכבת ירק באילן, שהרי בכל האילנות חוץ מגפן אין איסור כלאים, אלא הרכבה בלבד. וכן נראה ממה שנשמכה הלכה זו לדין "אין נוטעין ירקות בתוך סדן של שקמה", העוסקת בענין הרכבת ירק באילן, ולא כדעת ה'תוספות' (בבא-בתרא יט. ד"ה המברין) והרמב"ן (שם), שלא נאסר להביא ירק אלא על גבי גפן, שהיא רכה והשרשים נכנסים לתוכה, אבל בשאר אילנות, שהם קשים - מותר. ומכיון שלא פירש רבינו דבריו באופן שהברין את האילן והגפן, נראה שסובר כדעת הר"ן (קידושין סוף פ"א) והרשב"א (בבא-בתרא שם. וראה ב'מלאכת שלמה' כלאים פ"ז מ"א, ויש להגיה שם בדבריו הרמב"ן במקום הרשב"א), שגם בשרשים של ירק כשרשים של אילן, יש איסור הרכבה (ראה להלן פ"ח הי"ג, ובכסף-משנה שם), ולא כהרא"ש (הלכות כלאים סי' ד), שכתב על המשנה "המברין את הגפן" (כלאים שם) שלא אסרו הרכבה אלא במברין, שכבר היה שם אילן על הגפן, אבל שרשים בשרשים מותר (וראה בספר 'ארץ חמדה' ספר ב מדור ב פרק ט). [ומה שנקטו במשנה "המברין את הגפן", שנראה מזה שלא אסרו הרכבה אלא בגפן ולא בשאר אילנות, וגם בגפן לא אסרו אלא כשהבריכה (ראה למעלה) - צריך לומר לדעת רבינו, שנקט מברין לרבותא, שאפילו במברין את הגפן שהענפים קשים קצת, יש חשש שהשרשים יכנסו אליהם, ועל-אחת-כמה-וכמה שבשרשים, שהם רכים מן הענפים, שוודאי יש חשש. וזה אינו אלא בגפן, שהענפים אינם קשים ביותר, אבל בשאר אילנות, שהם קשים מאד, אין חשש של הרכבה במברין, אבל בשרשים שהם רכים, אסור אפילו באילן אחר, וראה להלן פ"ו ה"ז].

יב. שדה שהיתה זרועה⁴⁸, וקצר הזרע ונשארו העקריין בארץ, אף על פי שאין מוציאים צמח אלא אחר פמה שנים - לא יהיה זרע באותה שדה מין אחר עד שיעקר העקריין.

(48) כלאים פ"ב מ"ה, וכפירושו במשנה שם. וכן נראה משם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְרֹאוֹת הָאֶפִּיל שְׁיָצָא. וְכִלְאִים שֶׁהִנְצוּ⁶¹ - אֵין מִמֵּתִינִים לָהֶן⁶², אֲלֹא יוֹצֵאִין עֲלֵיהֶן מִיד וּמִפְקִירִין אֶת כָּל הַשָּׂדֶה, אִם יֵשׁ בָּהּ אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה.

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

ג, (יז) אמר רבי אבהו: זו הדלקת הנר בשבת, וביאר רש"י: הנר - הוא שלום בית, "כי במקום שאין נר, אין שלום, מפני שהולך באפילה ונכשל". (3) חצר שיש בה שכנים הרבה, אסור מדברי סופרים לטלטל בה, עד שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת (הל' עירובין פ"א ה"ו), וזוהי מצות עירוב; אך אם אינו רוצה לטלטל בחצר בשבת, אינו צריך לעשות עירוב. (4) שאם אינו רוצה לאכול פת, אינו צריך ליטול ידיו. (5) אף אם אינו אוכל, כדברי רבינו: "אפילו אין לו מה יאכל", ובסוף פ"ג מהל' שביית עשור, מובא: "אם חל יום הכיפורים בשבת, חייבין הכל להדליק בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה", אף שאסור לאכול, ראה למעלה באות א. (6) בנוסח אחר: "חייבין להניח נר בביתן בשבת. אין לו" (כת"י אברבנאל). (7) לפי זה, עיקר המצוה שיהא דלוק ולא שמעשה ההדלקה היא המצוה. ואם כן אם היתה דלוקה לפני זמן ההדלקה אינו חייב לכבותה ולחזור ולהדליקה, וכמו כן אם הדליקה וכבתה מבעוד יום, זקוק הוא לחזור ולהדליקה (ועיין 'תוספות' שבת כה: ד"ה חובה, ובפסקי רבינו אליהו מלונדריש לסדר זרעים עמ' לא הערה 13). (8) שהרי אפילו בנר חנוכה - אם אין לו, שואל על הפתחים (רמב"ם פ"ד חנוכה ה"ב) - כל-שכן להדלקת נר שבת שהיא קודמת לנר חנוכה (שם ה"ד) - "לקראת שבת" עמוד יט הערה 2. (9) בתלמוד בבלי, לא נמצאת ברכה זו. ויש מביאים כן מהירושלמי ("או"ז ח"ב סי' י"א). ויש סוברים שאין מברכין ('תוספות' שם). (10) כי כל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן (הל' ברכות פ"א). אבל ה'מרדכי' כתב (בפרק במה מדליקין) שאם תברך קודם ההדלקה, הרי היא כאילו קיבלה שבת בפירוש ואסורה להדליק, לכן תברך אחר ההדלקה, וכן המנהג. וכתב רבינו ירוחם "כדי שתהא (הברכה) עובר (קודם) לעשייתה, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה. ומשימים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכים, ואחר כך מסלקים היד, וזה נקרא עובר לעשייתה" (רמ"א סי' רסג). ואשת הגאון רבי פאלק הכהן בעל "דרישה ופרישה" חידשה הלכה חדשה: ביום-טוב שמוותר להדליק נר, תברך ואחר-כך תדליק כדין כל מצוות שמברכים לפני עשייתן. וכתב על זה בעל 'מגן אברהם' (סי' רסג) שלא חילקו חכמים בברכות, לברך פעם קודם עשייתן ופעם אחריהן, אלא כיון שבשבת מוכרחים לאחר את הברכה עד לאחר ההדלקה, הוא-הדין גם ביום-טוב, והביא ראייה מברכת נטילת ידיים ('או"ח סי' קנח): "נהגו שלא לברך עד אחר

~ יום ראשון כ"ו מנחם-אב ~

הלכות שבת

פרק חמישי

(1) כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם נתבאר דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יטעה או יכבה או יבעיר. ונסתיים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

א. הַדְּלָקָה² נֶר בַּשַּׁבָּת אֵינָה רְשוּת - אִם רָצָה מְדַלֵּק וְאִם רָצָה אֵינוֹ מְדַלֵּק; וְלֹא מִצְוָה שְׁאֵינוֹ חַיֵּב לְהִדָּף אַחֲרֶיהָ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה, כְּגוֹן עֲרוּבֵי חֲצֵרוֹת³ אוֹ נְטִילַת יָדִים לְאַכִּילָהּ⁴; אֲלֹא זֶה חֻבָּה⁵. וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חַיִּבִּין לְהִיּוֹת⁶ בְּבִתְיָהּ נֶר דְּלוּקָה⁷ בַּשַּׁבָּת. אֲפִלּוּ אֵין לָהּ מַה יֵּאֱכַל - שׁוֹאֵל עַל הַפְּתָחִים⁸, וְלֹדֶקֶת שְׁמֶן וּמְדַלֵּק אֶת הַנֶּר; שְׂגָה בְּכֹלל עֲנֵג שַׁבָּת. וְחַיֵּב לְבָרֵךְ⁹ קֹדֶם¹⁰ הַדְּלָקָה: בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ¹¹ לְהַדְּלִיק נֶר שְׁלִשְׁשָׁבָת. בְּדֶרֶךְ שְׁמִמְרָךְ עַל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חַיֵּב בָּהֶם מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים¹².

(2) שבת כה, ע"א: "הדלקת נר בשבת חובה", וברש"י: "כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור". ובמדרש תנחומא (מצורע) תנו רבנן: "מנין שחייב אדם להיות ורזי ומזורז בהדלקת הנר? שנאמר: וקראת לשבת עונג (ישעיה נח, יג) זו הדלקת הנר". ובתלמוד מובא על הפסוק: "המאכילך מן במדבר... למען ענותך" (דברים ח, טז): אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל, וברש"י: "באכילת מן טועם כל המינים ואינו רואה אלא מן" (יומא עד:). ה"ענינו" שבאכילת המן היה שטעמו טעם מאכל שלא ראוהו, וכ"ה במדרש אבכיר (זרע אברהם לב"ד פ"א אות א') "ויענך וירעביך וגו' מכאן להדלקת נרות בליל שבת, שהאוכל ואין רואה מה שאוכל, אינו שבע ואינו עונג". אולם גם אם אינו רוצה לאכול חייב בהדלקת הנר, שהרי דרשו (שם) על הכתוב: "ותנח משלום נפשי (איכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובהדלקת הנר [לכבוד שבת]". (16) ולפיכך, אם ירצה הבעל להדליק בעצמו - האשה קודמת (ב"ח סי' רסג). (17) ובמדרש תנחומא (פ' מצורע) אמרו: "ולמה נמסרה מצות הדלקת הנר לאשה? אמר הקדוש-ברוך-הוא: היא כבתה נרו של עולם (=גרמה מיתה לאדם הראשון) שכתוב נר אלקים נשמת אדם (משלי כ'), לפיכך תשמור מצות נר". (18) בגמרא (שבת לד.) אמרו: "אף-על-גב דאמרו רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה כו' הדליקו את הנר - צריך למימרינהו בניחותא (צריך לאמרם בנחת)". [ורבינו השמיט זאת מספרו כאן, מפני שעיקרו של דבר הוא מחמת הכלל שאמרו חכמים בסדר הנהגת האדם בביתו: "אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו" (וכן מפורש בשאלות פרשת תצוה סימן סג, וכן נראה בגיטין ו:)] והביאו רבינו בפט"ו מהל' אישות הי"ט: "ולא יטיל עליה (=על אשתו) אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת"].

ד. מִשְׁתַּשְׁקֶע¹⁹ הַחֲמָה²⁰ עַד שְׁיִרְאוֹ שְׁלֹשָׁה²¹ כּוֹכָבִים בִּינּוֹנִים, הוּא הַיָּמִן הַנֶּקְרָא "בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת" כָּל מָקוֹם. וְהוּא סֶפֶק מִן הַיּוֹם סֶפֶק מִן הַלֵּילָה. וְדִנּוֹ בּוֹ לְהַחֲמִיר בְּכָל מָקוֹם. וּלְפִיכָךְ אֵין²² מְדַלִּיקִין²³ בּוֹ. וְהַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּעֶרֶב שָׁבַת וּבְמוֹצָאֵי שָׁבַת בְּשׁוּגָג - חַיֵּב חֲטָאת מִכָּל מָקוֹם. וְכוֹכָבִים אֵלוּ - לֹא גְדוּלִים הַנֶּרְאִים בַּיּוֹם, וְלֹא קְטָנִים שְׁאֵין נִרְאִין - אֲלָא בְּלֵילָה, אֲלָא בִּינּוֹנִים. וּמִשְׁיִרְאוֹ שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים אֵלוּ הַבִּינּוֹנִים - הֵרִי זֶה לֵילָה וְדָאִי.

(19) שבת לד: (20) בפסחים צד. אמרו: "משקיעת החמה עד צאת הכוכבים (מהלך) ארבעה מילין" ובשבת לה. מובא שמששתשקע החמה עד הלילה מהלך שלשת רבעי מיל, ולא ארבעה מילין? - בסתירה זו עסקו גדולי הראשונים, רבינו-תם סובר (ב'תוספות' פסחים שם) שיש שני מיני שקיעות: א) "התחלת" שקיעה - משגוף השמש מתכסה מעיניו. ומאז עד יציאת שלשה כוכבים, מהלך ארבעה מילין, וזמן שלשת מילין ורבע (מתוך ארבעת מילין אלו) הוא ודאי יום, ב) "סוף שקיעת החמה, שאז מתחיל בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ונמשך בזמן מהלך שלשת רבעי מיל עד יציאת ג' כוכבים. וכן פסקו בשו"ע. אבל פוסקים אחרים, וביניהם הגאון רבי אליהו מוילנה, סוברים שעם התחלת השקיעה, מיד בין השמשות. ואת הסתירות שבין השיעורים מיישבים באופן אחר (שיעור מיל הוא לדעת השו"ע "או"ח סי' תנט) - 18 דקות, לדעת הרמב"ם בפירוש המשניות פסחים פ"ג מ"ב - 24 דקות, ולדעת אחרונים (22 דקות). (21) שבת לה, ע"ב. (22) שמה הוא לילה וקדש עליו השבת ואסור להדליק נר. (23) בהל' שביתת עשור פ"א ה"ו, מובא: "צריך להוסיף מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו" ביום הכיפורים כמבואר ביומא פא: ודעת הראשונים ובכללם הרי"ף והרא"ש, שכמו כן מצות-עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה, בכניסת שבת וביציאתה, וזמן תוספת זה קודם בין השמשות כשעדיין יום ודאי, אבל

הנטילה, משום שלפעמים אין ידיו נקיות (ואסור להוציא שם שמים מפיו), תיקנו כן בכל פעם של נטילת ידים (גם כשידיה נקיות)" (וכן ב'תוספות' פסחים ז:), אבל הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' הצדיק את חידושה של האשה הנזכרת, ואמר כי היא אשה אשר "נשאה לבה אותה בחכמה", כי רק כשנוסח הברכה הוא אחיד, כמו גבי נטילת ידים לא חילקו חכמים לברך פעם לפני עשייתה ופעם אחריה, אבל גבי הדלקה יש נוסח שונה ביום-טוב מבשבת, לכן בשבת - אחר ההדלקה, וביור"ט לפניה. (11) "והיכן ציונו (כיון שהוא מדברי סופרים)? - בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). נמצא ענין הדברים ופירושה כן הוא: אשר קדשנו במצותיו, שצויה בהן (במצוות התורה) לשמוע לאלו (החכמים) שציונו להדליק נר, וכן שאר המצוות שהן מדברי סופרים (הל' ברכות פ"א ה"ג). וזה לשון רבינו בפ"א מהל' ממרים: "כל מי שאינו עושה כהוראתם (של חכמים) עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך", אחד (בין) דברים שלמדו אותם מפי השמועה, והם תורה שבעל-פה, ואחד דברים שלמדום מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא, ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה להם, והן הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצוה לשמוע להם (לחכמים), הרי הוא אומר: "על פי התורה אשר יורוך", אלו התקנות הגזירות והמנהגות, שיוורו בהן לרבים, כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (12). ראה למעלה פ"א ה"ג.

ב. מִתְר¹³ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר שֶׁל שָׁבַת. וְהוּא, שְׁלֹא יֵהָא הַדְּבָר צָרִיף עֵינֵי הַרְבֵּה; אֲבָל דְּבַר שְׁצָרִיף לְדָקְדָק בְּרִיאָתוֹ - אֲסוּר לְהַבְחִינוֹ לְאוֹר הַנֵּר, גְּזֵרָה שְׁמָא יִטָּה¹⁴.

(13) מפני שנהר חנוכה אסור להשתמש לאורו (פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ו') הוצרך לכתוב שנהר שבת מותר להשתמש בו. וגם הגאונים כתבו כן בתשובותיהם (אוצר הגאונים חלק התשובות סימן כא) "כשאמרו חכמים שלא לקרוא בנר של שבת לא משום קדושה אלא שמה יטא" (14) יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת ועובר על "לא תבערו אש ביום השבת".

ג. הַמְדַלִּיק צָרִיף לְהַדְלִיק מִבְּעוֹד יוֹם, קֹדֶם שְׁקִיעַת הַחֲמָה. וְנִשְׁמֵם מִצְוֹת¹⁵ עַל דְּבַר זֶה יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים¹⁶, לְפִי שֶׁהֵן מִצְוִיּוֹת בְּפִתִּים, וְהֵן הַעֲסוּקוֹת בְּמִלְאכַת הַבֵּית¹⁷. וְאִף-עַל-פִּיכָן צָרִיף הָאִישׁ לְהַזְהִיר¹⁸, וְלִבְדֹק אוֹתָן עַל פֶּךָ, וְלֹמַר לְהֵן וּלְאֲנָשֵׁי בֵיתוֹ עֶרֶב שָׁבַת קֹדֶם שְׁתַּחֲשֹׁף: הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר. סֶפֶק חֲשֵׁכָה וְנִכְנָס הַשָּׁבַת, סֶפֶק לֹא נִכְנָס - אֵין מְדַלִּיקִין.

(15) כן הוא במשנה (שבת לא:): "על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זהירות בנדה בחלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

להדליקם, כיון שכוונתו להעמיד הפתילה ולא להוסיף אורה. אבל רש"י פירש: "שלא היו מדליקין האגוז, אלא סומך עליו הפתילה שלא תטבע בשמן". ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שכוונתו רק להעמיד הפתילה.

ז. נותנין גרגיר⁴⁰ של מלח⁴¹ וגריס⁴² של פול⁴³ על פי הגר בערב שבת, שיהיה דולק כליל שבת. וכל הפתילות⁴⁴ שאין מדליקין בהן בשבת - עושין מהן מדורה. בין להתחמם כנגדה, בין להשתמש לאורה, בין על גבי מנורה⁴⁵, בין על גבי קרקע⁴⁶. ולא אסרו אלא לעשותן פתילה לגר בלבד.

(40) תוספתא, שבת פ"ב. חתיכה זעירה עגולה. (41) "שהמלח צולל את השמן שימשך אחר הפתילה", ולפיכך אין כאן איסור של "לא תנחשו" (רש"י שבת 10:). (42) גרגר של פולים גרוסים טחונים טחינה גסה. (43) שיהא הנר שווה ולא ידלק מחר. (44) שבת כא, ע"א. והובא למעלה פ"ג ה"ט. (45) בגמרא שם "על גבי כירה". וכנוסחת רבינו כן הוא בר"ף ועוד. ולפי נוסח זה השמיענו שגם במנורה שהדרך להדליק בה פתילות ושמינים, והיה מקום לאסור בה גם מדורה משום "לא פלוג רבנן" (=לא חילקו חכמים) - לא גזרו רבנן. (46) כי במדורה מתוך שההיסק רב, כל חלק מבעיר את חבירו (רש"י).

ח. שמן⁴⁷ שמדליקין בו לשבת, צריך שיהא נמשך אחר הפתילה. אבל שמנין שאין נמשכין אחר הפתילה, כגון: זפת⁴⁸ ושעוה⁴⁹ ושמן קיק⁵⁰ ואליה⁵¹ וחלב⁵² - אין מדליקין בהן. ומפני מה אין מדליקין בפתילות שאין האור נתלית בהן ולא בשמינים שאין נמשכים אחר הפתילה? גזרה שמה יהיה אור הגר אפל, ויטה⁵³ אותה בשעה שישתמש לאורה.

(47) משנה (שבת כ:): במה מדליקין, ובמה אין מדליקין. (48) שרף שחור, קל להשרף שעושים מעצים ידועים. (49) דונג, חומר כתום הנוצר על-ידי הדבורים. (50) שמן עשוי מפרי עץ הקיקיון. (51) זנב כבשים שמנים. (52) חלב משומן החי, המתהווה על הקרומים. (53) ויתחייב משום מבעיר. ובפירוש המשניות, כתב רבינו (שבת פרק ב) שאם ידליק בשמינים אלה "יהיה אור הנר חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, וזה אסור, לפי שהעיקר אצלנו: הדלקת נר בשבת חובה", וכן פירש ריב"ן ב'תוספות ישנים' (שבת כא.) וראה למעלה הערה ו'.

ט. חלב⁵⁴ שהתיכו⁵⁵ וקרבי דגים שנמחו - נותן לתוך שמן כל שהוא ומדליק⁵⁶. אבל שמנין שאין מדליקין בהן, אפילו ערבן בשמינים שמדליקין בהן⁵⁷ - לא ידליק, מפני שאין נמשכין⁵⁸.

(54) שבת כא. (55) באור. (56) שלפי הדין, מדליקים באלו שנמשכים אחר הפתילה. ורק חכמים אסרו, גזירה שמה ידליק בחלב שאינו מהותן וקרבי דגים שלא נימחו, אבל אם עירב בהם שמנים שמדליקים בהם - לא גזרו.

בין השמשות אינו נחשב לתוספת, שהרי אסור במלאכה מספק, שמה הוא כבר לילה.

ה. פתילה²⁴ שמדליקין בה לשבת²⁵, אין עושין אותה מדבר שהאור מסכסכת²⁶ בו, כגון²⁷: צמר ושער²⁸ ומשי²⁹ וצמר הארז³⁰ ופשתן שלא נפיץ³¹ וסיב³² של דקל ומיני העץ הרפים³³ וכיוצא בהן³⁴; אלא מדבר שהאור נתלית בו, כגון: פשתה נפוצה ובגדי שש וצמר גפן³⁵ וכיוצא בהן. והמדליק צריך שמדליק ברב³⁶ היוצא מן הפתילה.

(24) שבת כא, ע"א. חוט כפול שנותנין בשמן להדליק נר. (25) אבל ליום טוב - מותר, שישנו בברייתא (שבת כד:): "כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהם ביום-טוב", כי אין מקום לגזור "שמה יטה" כיון שהבערה מותרת ביום-טוב, כמבואר להלן בהל' שביתת יו"ט פ"א ה"ד. (26) האש נאחזת בנר בקפיצות, ואינה בוערת בבת אחת, ומפני שאינה דולקת יפה, חוששים שמה יטה השמן אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר בשבת. (27) משנה (שבת כ:): "במה מדליקין, ובמה אין מדליקין". (28) שבת כ, ע"ב: "הוסיפו על אלו (שבמשנה) של צמר ושל שער". (29) בלשון המשנה "כלך": בנוסח 'מעשה רוקח' חסרה המלה "ומשי". (30) בלשון המשנה "לכש". (31) שלא נזקה מפסולת. ובלשון המשנה "חוסן". (32) חוטי הקרום הפנימי של עץ התמר. (33) כנ"א: הדקים 'מעשה רוקח'. (34) ששנו במשנה ואינם מצויים בזמננו. (35) במשנה שבת (כו:): תנן: "כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן". ופירש"י: "אין מדליקין בו לעשות פתילה - מצמר גפן", אבל 'תוספות' שם ד"ה כל היוצא, כתבו שמעשים בכל יום שמדליקין בצמר גפן משום שצמר גפן מין זרעים הוא ואינו עץ (ובדבר פשתן, עיין שם 'תוספות' מה שכתבו בזה). (36) שבת כ, ע"ב. והטעם הוא שמה תכבה ויביא להטות בשבת (תוס' רי"ד כ"י). וה'לבוש' כתב כדי שתהא שלהבת עולה יפה מיד עם סילוק ידו, כמו בהדלקת המנורה שכתוב בה "להעלות נר תמיד" ואף-על-פי שכן הוא שבכמה דברים שוה הדלקת נר לשבת כהדלקת המנורה במקדש ('לקראת שבת' עמוד יב) - בגמרא שם נראה כהטעם הראשון (שהקשו שם לרבי יוחנן דעצים של בבל אין צריכין רוב: השתא פתילה אמר עולא המדליק צריך שידליק ברוב, היוצא עצים - מיבעיא).

ו. הפורף דבר שמדליקין בו על גבי דבר שאין מדליקין בו: אם להעבות הפתילה, כדי להוסיף אורה - אסור³⁷; ואם להקשות הפתילה, כדי שתהא עומדת ולא תשתלשל³⁸ למטה - מתיר³⁹.

(37) שבת כא, ע"א. אף שעל-ידי הכריכה, האור נאחז יפה בפתילה ומאיר, ולא יבוא להטות - גם כן אסור, שמה ידליק בפתילה הגרועה לבדה. (38) תיפול. (39) שבת כא, ע"א: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: של בית אבא היו כורכין פתילה על גבי אגר (שהוא פסול לפתילה) ומדליקין". ומדברי רבינו משמע, שכורכם ביחד ומותר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כן אסור (גמרא שם). (72) שבת מד, ע"א. (73) מיוחד ומזומן לדבר איסור, כמבואר להלן פכ"ה ה"ד: "מותר השמן שבנר ושבקערה, שהדליקו בהן באותה שבת, אסור להסתפק ממנו באותה שבת, מפני שהוא מוקצה מחמת איסור". (74) כיון שנעשה כלי אחד "בדיל מיניה" - מרחק עצמו ממנו - משום איסור שבת.

יג. אין⁷⁵ נותנין כלי תחת הנר לקבל בו שמן בשבת, שהרי מבטל הפלי מהכנה⁷⁶. ואם נתנו מבעוד יום - מתיר. ונותנין כלי תחת הנר בשבת לקבל בו ניצוצות⁷⁷, מפני שאין בהן ממש⁷⁸, והרי לא בטלו מלטלטלו. ואסור לתן לתוכו מים⁷⁹, ואפלו מערב שבת, מפני שהוא מקרב כפוי הניצוצות.

(75) שבת מב, ע"ב. (76) מהכנתו, כלומר ממה שהכלי מוכן לו לעשות "ואסור מפני שהוא כסותר" (להלן פכ"ה הלכה כ"ג) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו אסור לטלטל מחמת השמן שבתוכו, ודומה כאילו סותר הכלי ומשברו. ורש"י פירש (שבת מב): כיון שלא יוכל עוד לטלטלו בשבת זו משום איסור מוקצה, הרי הוא כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה. (77) שבת מז, ע"ב. (78) שמיד הם כבים, ומותר לטלטל הכלי אף אחר שנפלו לתוכו הניצוצות. (79) "אבל מותר לתת מים ערב שבת בעשית שמדליק בה, כדי להגביה השמן, אם אינו מתכוון לכיבוי" (תשובת הגאונים בשם רב נטרונאי גאון).

יד. אין פולין⁸⁰ לאור הנר, ולא קורין⁸¹ לאור הנר, ואפלו גבוה שתי קומות. ואפלו עשרה בתים זה על גב זה והנר בעליינה - לא יקרא ולא יפלה לאורה בתחתונה, שמא ישפח ויטה⁸². ואם היו שנים קורין בענין אחד - מתירין⁸³ לקרות לפני הנר, שכל אחד מהן מזכיר חברו אם שכן; אכל לא בשני ענינים, שכל אחד מהן טרוד בענינו.

(80) שבת יא. יב: .. אין בודקים בגד לבער כנים ממנו. (81) דברים שצריכים עיון רב. (82) הנר להביא השמן לפי הפתילה, כדי שידלק יפה. וזה רק בשמן ופתילה, שכל פעם צריך להטות את השמן לפתילה, אבל במאור אחר, הדולק מהתחלה עד הסוף ואין האור מתמעט עד שיכלה, אין חשש שמה שיהיה (מסגרת השולחן). (83) בספר אחד. אבל בשני ספרים אסור, שכל אחד מעיין בספרו ואינו משגיח על חבריו. ומטעם זה אין אומרים פיוטים בבית-הכנסת בליל יום-טוב שחל בשבת, אבל ביום הכיפורים מותר, שאימת יום הכיפורים עליו, כמו גבי תינוקות בהלכה טו, אבל שאר התפילה מותר להתפלל, שהיא שגורה בפי הכל, ודומה ל"ראש הפרשה" שבהלכה טו.

טו. התינוקות⁸⁴ קורין לפני רבן לאור הנר, מפני שהרב משמרן⁸⁵; אכל הוא לא יקרא, מפני שאין אימתו עליו. ויש לו לראות בספר לאור הנר עד שייראה ראש הפרשה שהוא צריך להקרותו, ואחר כך נותן הספר בידין והם קוראין לפניו.

(57) למעלה בהלכה ח. (58) בגמרא שם (כ"י אוקספורד) בענין עירב שמן כשר בפסול: "אין מדליקין - לפי שאינן נדלקין".

י. אין⁵⁹ מדליקין בעטרין⁶⁰, מפני שריחו רע⁶¹; שמא יניחנו ויצא, וחובה עליו לישב לאור הנר⁶². ולא בצרי⁶³, מפני שריחו טוב; שמא יקח ממנו מן הנר⁶⁴. ועוד, מפני שהוא עף⁶⁵. ולא בגפס לבן, ואפלו בחל; מפני שהוא עף, ויבא לידי סכנה.

(59) שבת כד: (60) פסולת הזפת המשמשת למאור. (61) ביותר, אבל "נפט" שלנו ו"גז" שדרך העולם להדליק בהם, אף שריחם רע במקצת, אבל מכיון שלא יניחם ויצא מותר להדליק בהם (משנה ברורה סי' רסד). (62) "שאלו את פי מהר"מ (מרוטנבורג) אם כן, איך רגילים להניח הנר בבית ולאכול בחצר? והשיב: שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער, ואם הוא נהנה בחצר יותר, מפני האויר או מפני הדובים, מותר לאכול בחצר" (הגהות מיימוניות). (63) שבת כה, ע"ב. שרף הנוסף מעצי הקטף. (64) "המסתפק מן השמן שבנר, חייב משום מכבה", כמבואר להלן בפ"ב ה"ב. (65) ונרדק בכתלי הבית ומדליק את הבית" (רש"י שבת כו.) ועיין שם בתוספות.

יא. מתיר להדליק לכתחלה בשאר שמנים, כגון: שמן צנון ושמנים וּלְפֶתֶת⁶⁶ וכל פיוצא בהן. אין אסור אלא אלו שמנים חכמים⁶⁷ בלבד⁶⁸.

(66) פרי האדמה ממין הצנונות, וממינים אלה עושים שמן. (67) שבת כו, ע"א: "רבי טרפון אומר: אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד, עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר: מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמן, ומה יעשו אנשי אלכסנדריה שאין להם אלא שמן צנונות, ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה אלא נפט? - אלא אין לך לאסור אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין". (68) בגמרא (שבת כג.) אמרו: "כל השמנים כולן יפין לנר, ושמן זית מצוה מן המובחר". אבל יש מפרשים שהמדובר בנר חנוכה ולא בנר שבת (הגהות מיימוניות' פ"ד דחנוכה אות ה', ועיין בתוספות' שם ד"ה מריש, וצ"ע).

יב. לא יתן אדם כלי מנקב מלא שמן על פי הנר, בשביל שיהא מנוסף. ולא ימלא קערה שמן ויתננה בצד הנר, ויתן ראש הפתילה לתוכה בשביל שתהא שואבת. גזרה שמא יקח מן השמן שבפלי⁷⁰, שהרי לא נמאס בגר⁷¹, ואסור להנות בשבת מן השמן שהדלק בו, ואפלו כבתה הנר, ואפלו נטף מן הנר⁷², מפני שהוא מקצה מחמת אסור⁷³. ואם חבר הפלי שיש בו השמן אל הנר בסיד ובתריסית וכיוצא בהן - מתיר⁷⁴.

(69) שבת כט, ע"ב. (70) ויתחייב משום מכבה (להלן פ"ב ה"ב). (71) ולפי זה, אפילו הכלי או הקערה הם חרס, גם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּפְנִסוּ פֶלֶם⁹⁷ בַּבַּת אַחַת. וְעִדִּין הַחֲנִיּוֹת פְּתוּחוֹת וְהַתְּרִיסִין⁹⁸ מִנְּחִין. הַתְּחִיל לְתַקֵּעַ שְׁנֵיה - נִסְתַּלְקוּ הַתְּרִיסִין וְנִנְעְלוּ הַחֲנִיּוֹת. וְעִדִּין הַחֲמִין⁹⁹ וְהַקְדֵּרוֹת¹⁰⁰ מִנְּחִין עַל גְּבִי פִּירָה. הַתְּחִיל לְתַקֵּעַ תְּקִיעָה שְׁלִישִׁית - סֵלֶק הַמִּסְלָק¹⁰¹ וְהַטְּמִין הַמִּטְמִין¹⁰² וְהִדְלִיקוּ אֶת הַנְּרוֹת. וְשׁוּבָה פְּדִי לַעֲלוֹת דָּג קָטָן אוֹ פְּדִי לְהַדְבִּיק פֶּת פַּתְנֹר, וְתוֹקֵעַ וּמִרְעַ וְתוֹקֵעַ, וְשׁוּבָת¹⁰³.

(96) לחפור הקרקע לשם הכשרתה לזריעה. (97) ולא יחשדו בנכנסים באחרונה שעסקו במלאכה אחר התקיעות (רש"י). (98) דלת מתקפלת לחנות, שמשתמשים בה ביום להניח עליה סחורות לפני החנות, ובערב מחזירין את הסחורות לחנות, והיא משמשת כדלת לסגור בה את פתח החנות. (99) מים חמים מוכנים לשבת. (100) שבתוכם תבשילים לסעודת הלילה. (101) את הקדירות. (102) את התבשילים שיחזיקו חומם עד לסעודת מחר, ראה פרק ד. (103) כדי להוסיף מחול על הקודש.

כ. תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה תוֹקֵעַ אוֹתָהּ בַּמִּנְחָה¹⁰⁴. וְהַשְּׁלִישִׁית - קְרוֹב לְשִׁקְיעַת הַחֲמָה¹⁰⁵. וְכֵן תוֹקֵעִין בְּמוֹצָאי שַׁבַּת אַחֵר צֵאת הַכּוֹכְבִּים, לְהַתִּיר הָעֵם לְמַעֲשִׂיהֶן¹⁰⁶.

(104) כי העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה – אינו רואה סימן ברכה (פסחים נ:), ותוקעין כדי להודיע לעם לפרוש מן המלאכה. (105) ראה למעלה הלכה ד. (106) כך היא דעת רבינו, לפי מה שאמרו (שבת קיד:): שאין תוקעין ביום-טוב שחל במוצאי שבת להודיע לעם שמותר בשחיטה, אפיה ובישול, מכיון שבתקיעת שופר יש איסור שבות, יוצא מזה שבמוצאי-שבת לחול תוקעים, כי אין חיוב או מצוה להתחיל במלאכה מיד במוצאי שבת, ורק ביום-טוב ראו צורך לתקוע – לולא היה בו איסור שבות – כדי להודיע לעם לעסוק בהכנת סעודת יום-טוב.

כא. יוֹם הַכַּפּוּרִים¹⁰⁷ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבַּת - לֹא הָיָה תוֹקֵעִין¹⁰⁸; חָל לְהִיּוֹת בְּמוֹצָאי שַׁבַּת - לֹא תוֹקֵעִין¹⁰⁹ וְלֹא מְבַדִּילִין¹¹⁰. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבַּת - תוֹקֵעִין¹¹¹ וְלֹא מְבַדִּילִין¹¹²; חָל לְהִיּוֹת לְאַחֵר הַשַּׁבַּת - מְבַדִּילִין¹¹³ וְלֹא תוֹקֵעִין.

(107) לפי מה שכתב רבינו (הל' קידוש החודש פ"ז ה"א) "אין קובעים לעולם ראש-חודש תשרי, לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת" אם כן לא יחול אצלנו יום הכיפורים לא בערב ולא במוצאי שבת. אבל בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראיה, היתה אפשרות שיחול יום הכיפורים בערב שבת ובמוצאי שבת (פ"ח מהלכות עירובין הלכה י'). (108) גמרא בשבת קיד: ומשנה בחולין כו: (109) משום שיום הכיפורים קדוש כשבת ואסור במלאכה. אין צורך לתקוע להבטיל העם ממלאכה. (110) אין אומרים "הבדלה", כי קדושת יום הכיפורים חמורה כקדושת השבת, ואין מבדילים אלא כשיצאים מקדושה לחול או מקדושה חמורה לקדושה

(84) במשנה שבת יא. "באמת אמרו, החחזון רואה היכן התינוקות קורין". (85) שאימת רבם עליהם, ואין פושטים יד לנגוע בדבר אפילו בחול אלא על פי רבם; ובירושלמי שבת פ"א ה"ד יש עוד טעם, כי אין התלמידים מעוניינים להאריך את הדלקת הנר, אדרבה, הם רוצים למהר ולקצר לימודם, ולפי טעם זה מותר, אפילו אין רבם בבית.

טז. פְּלִים⁸⁶ הַדּוּמִים זֶה לָזֶה, וְאִינָן נִכְרִין אֶלָּא בְּעִיּוֹן הַרְבֵּה - אֲסוּר לְהַקְרִיבָן לְאוֹר הַנֵּר וּלְהַבְחִין בִּיגִיּוֹהֶן, שְׁמָא יִשְׁכַּח וְיִטֵּה. לְפִיכָךְ, שְׁמַשׁ שְׁאִינוּ קְבוּעַ, אֲסוּר לוֹ לְבַדֵּק פּוֹסוֹת וּקְעוֹרוֹת לְאוֹר הַנֵּר, מִפְּנֵי שְׁאִינוּ מַפְיָן - בֵּין בֵּנֵי שָׁל שְׁמֹן זֵית⁸⁷, בֵּין בֵּנֵי שָׁל גִּפְטָ שְׁאוּרוֹ רַב. אָבֵל שְׁמַשׁ קְבוּעַ, מִתֵּר לוֹ לְבַדֵּק לְאוֹר הַנֵּר פּוֹסוֹת וּקְעוֹרוֹת, מִפְּנֵי שְׁאִינוּ צָרִיךְ עִיּוֹן הַרְבֵּה. וְאִם הָיָה גַר שָׁל שְׁמֹן זֵית - אֵין מוֹרִין לוֹ לְבַדֵּק וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִתֵּר, גִּזְרָה שְׁמָא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ⁸⁸.

(86) שבת יב, ע"א. (87) בגמרא (שם): נזכר סתם שמן ולא שמן זית, וכן הוא בכ"י התימנים "נר של שמן". (88) שיטת רבינו ופירושו הם לפי נוסחתו בגמרא שבת שם, וכמו שכתב המגיד-משנה, וכן אמנם מפורש בפירושו של רבינו למסכת שבת ("סיני כרך ו' עמוד קטו) ועיין ראב"ד.

יז. נִרְיָ שְׁאֲחוּרֵי הַדֶּלֶת - אֲסוּר לְפַתַּח הַדֶּלֶת וּלְנַעַל בְּדִרְכּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּהוּ⁹⁰; אֶלָּא יִזְהַר בְּשַׁעֲה שְׁפוֹתָהּ וּבְשַׁעֲה שְׁנוּעָלָה. וְאֲסוּר לְפַתַּח אֶת הַדֶּלֶת בְּנֶגֶד הַמְּדוּרָה⁹¹ בְּשַׁבַּת פְּדִי שֶׁתִּהְיֶה הָרוּחַ מִנְּשִׁבָּתָהּ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִין שֶׁם אֶלָּא רוּחַ מְצוּיָה⁹². וּמִנְּחִינָן⁹³ הַנֵּר שָׁל שַׁבַּת עַל גְּבִי אֵילָן הַמִּחְכָּר לְקִרְקַע, וְאִינוּ חוֹשִׁים⁹⁴.

(89) שבת קכ: (90) אף שאינו מתכוין לכבותו, ודבר שאינו מתכוין מותר – ראה למעלה פרק א – כאן אסור, שוודאי יכבה, והרי הוא "פסיק רישא", תוצאה מוכרחת מפעולתו – ראה למעלה בפ"א הלכה ו. (91) מפני שהרוח המנסבת מבעירה את המדורה. ואף שאינו מתכוין לזה, חייב משום "פסיק רישא". (92) גזרו בזה שמה יבוא לעשות כן כשישנה רוח שאינה מצויה. (93) שבת מה. (94) שיטלנו מן האילן אחרי שיכבה, ונמצא משתמש באילן בשבת (ראה להלן פכ"א ה"ו), מכיון שאסור לטלטל נר שדלק בשבת אף לאחר שכבה.

יח. כָּל מְדִינּוֹת וְעִירוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תוֹקֵעִין בָּהֶן שֵׁשׁ תְּקִיעוֹת⁹⁵ בְּעֶרֶב שַׁבַּת. וּבִמְקוֹם גְּבוּהָ הָיָה תוֹקֵעִין, פְּדִי לְהַשְׁמִיעַ כָּל אָנָּשִׁי הַמְּדִינָה וְכָל אָנָּשִׁי הַמִּגְרָשׁ שָׁלָה.

(95) שבת לה, ע"ב.

יט. תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה - נִמְנָעוּ הָעוֹמְדִים בְּשְׂדוֹת מְלַחֵרֶשׁ וּמְלַעְדֵּר⁹⁶ וּמְלַעְשׁוֹת מְלֹאכָה שְׁבִשְׂדָה. וְאֵין הַקְּרוֹבִין רְשָׁאִין לִפְנֵס לַעִיר עַד שְׁיָבֹאוּ רְחוּקִים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(4) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) אף לישראל אחר שלא נעשה בשבילי שלא ייהנה ממלאכה בשבת. (5) היינו בכדי שיעשה אותה המלאכה או בכדי שיהיה המביא (מסכת ביצה דף כד עמוד ב). (6) נלמד מדין קבר להלן הלכה ה', ובכתב יד (מער"ק) הנוסח: "והוא שיהיה הדבר", שאין צורך להמתין בכדי שתעשה אלא במלאכת פרהסיא, אבל מכל הפוסקים משמע כנוסח שלנו. (7) מסכת שבת דף קכב עמוד א "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה ועשה נכרי כבש (קרש משופע לעלות ולרדת בו מהספינה ליבשה) לירד בו, וירדו רבן גמליאל וזקנים".

ג. **פִּיצֵד? נִכְרִי שֶׁהִדְלִיק אֶת הַנֵּר - מִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרוֹ יִשְׂרָאֵל; וְאִם בִּשְׂבִיל יִשְׂרָאֵל - אָסוּר.** עֲשֵׂה נִכְרִי כְּכֹשׁ לִירֵד בּוֹ מִן הַסְּפִינָה - יֵרֵד אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם בִּשְׂבִיל יִשְׂרָאֵל - אָסוּר. מֵלֹא מִיָּם לְהִשְׁקוֹת בְּהִמְתּוֹ - מִשְׁקָה אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל; וְאִם בִּשְׂבִיל יִשְׂרָאֵל - אָסוּר. לִקַּט עֲשָׂבִים לְהַאֲכִיל לְבִהֲמָתוֹ - מִנִּיחַ יִשְׂרָאֵל בְּהִמְתּוֹ⁹ לְאָכַל מִהֵן. וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה אוֹתוֹ הַנִּכְרִי מְפִיר לְאוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל; שֶׁמָּא יִרְבֶּה בְּמִלְאֲכָתוֹ בִּשְׂבִילוֹ, וְנִמְצָא עוֹשֶׂה בִּשְׂבִיל יִשְׂרָאֵל. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁאִפְשָׁר לְהִרְבּוֹת בּוֹ, לֹא יִהְיֶה בּוֹ בְּשִׁבְתָּ אֲלֵא אִם-כֵּן אֵינוֹ מְפִיר.

(8) מסכת שבת דף קכב עמוד א. (9) בברייתא (שם) "נכרי שליט עשבים מאכיל אחריו ישראל" ומקשה הגמרא מדברי רבי חנינא שאסור להעמיד בהמתו על גבי מוקצה שמה יקח בידו ויאכילה ונמצא מטלטל מוקצה בשבת והרי עשבים אלו שנלקטו בשבת מוקצים הם? ומתיר שם שאינו מעמידה על העשבים אלא הוא עומד מרחוק ומכוון אותה למקום העשבים על ידי זה שסותם דרכים אחרות לפניה. והרמב"ם שכתב "מניח ישראל בהמתו" בוודאי גם כן כוונתו היא שמניח אותה על ידי מעשה כעין זה. שאילו לראותה אוכלת עשבים אלו אין זה חידוש כלל וייתכן כי אף אם ליקט הגוי את העשבים לצורך הישראל – גם כן אינו מחוייב למנוע את בהמתו מלאכול מהם. וראה באורח חיים סימן שכה סעיף ג.

ד. **אָבַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ לְהִרְבּוֹת וּלְמַעַט, כְּגוֹן גֶּרֶם וְכֶבֶשׂ - הוֹאִיל וְעֲשֵׂה בִּשְׂבִיל עֲצָמוֹ, נִהְיָה אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְתָּ וְאִף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מְפִיר. יֵרֵד הַדְּלוֹק בְּמִסְכָּה בְּשִׁבְתָּ: אִם רַב יִשְׂרָאֵל¹¹ - אָסוּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ, שֶׁהִמְדִּילִק - עַל דַּעַת הָרֹב מְדִילִק; וְאִם רַב נִכְרִים - מִתֵּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ; מִחֲצָה לְמִחֲצָה - אָסוּר. וְנִפְלָה דְלָקָה בְּשִׁבְתָּ, וְכֹא נִכְרִי לְכַבּוֹת - אֵין אוֹמְרִין לוֹ 'כִּבֵּה' וְיֵאָל תְּכַבֵּה¹², מִפְּנֵי שֶׁאֵין שְׁבִיתָתוֹ¹³ עָלֵינוּ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בִּזְהָ.**

(10) "נר לאחד נר למאה" (מסכת שבת דף קכב עמוד א). וכמו כן "כבש לאחד כבש למאה". (11) שאיננו יודעים אם הדליק בשביל ישראל או בשביל נכרי, או בשביל שניהם, ואם יש לנו הוכחה שעשה בשביל עצמו מותר אף

קלה. (111) להבטיל ממלאכת אוכל נפש המותרת ביום-טוב ואסורה בשבת. (112) שקדושת היום הנכנס, חמורה מקדושת היום היוצא. (113) שקדושת היום היוצא חמורה מקדושת היום הנכנס.

~ יום שני כ"ז מנחם-אב ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

(1) כלל בו דיני אמירה לגוי לעשות מלאכה, ואם עשה גוי מעצמו מה דינה. ונכלל לזה שותפות הגוי ושכירותו והשאלתו בין בשבת בין בערב שבת והמלאכה נעשית בשבת. ונמשך לזה ישראל שעשה מלאכה בשבת מה הוא או אחרים בהנאתה, לפי שדומה לזה. ונמשך לזה שכירות ישראל בשבת לדברים המותרים מה דינו, וכיוצא בהם.

א. **אָסוּר² לומר לנכרי לַעֲשׂוֹת לָנוּ מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּ, אִף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ מְצִיָּה עַל הַשְּׁבִתָּה. וְאִף-עַל-פִּי שֶׁאָמַר לוֹ מִקֵּדָם³ הַשְּׁבִתָּה, וְאִף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְאוֹתָהּ מְלָאכָה אֲלֵא אַחֲרֵי הַשְּׁבִתָּה. וְדָבָר זֶה אָסוּר מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה שְׁבִתָּה קֵלָה בְּעֵינֵיהֶן וַיִּבְאוּ לַעֲשׂוֹת בְּעֶצְמָן.**

(2) במכילתא (בא פרשה ט) על הפסוק: "כל מלאכה לא ייעשה בהם" (שמות פרק יב, פסוק טז) "לא תעשה אתה ולא יעשה חבריך, ולא יעשה הנכרי מלאכתך" תלמוד לומר כל מלאכה לא ייעשה בהם, דברי רבי יאשיהו". וכתב הסמ"ג (במצוות לא תעשה עה) משמע מכאן שאסור לישראל לתת לגוי לעשות מלאכתו בין ביום טוב בין בשבת מדאורייתא, כי המקרא "לא ייעשה בהם" מוכיח כן; אבל הרמב"ן בפירושו לפסוק זה מבאר, כי אין אנו מזהירים מן התורה על מלאכת נכרי בשבת, אלא שיש בה שבות מדרבנן, כמו שאמרו בתלמוד: "אמירה לנכרי שבות" (מסכת גיטין דף ח עמוד ב), והמדרש במכילתא הוא אסמכתא (דרשה שאינה עיקרית), מפני שאין כוח ביד חכמים לגזור על דבר שמפורש היתרו בתורה, השתדלו חכמינו ז"ל בגזרם על השבותים לסמוך אותם למקרא, וכאן הכתוב: "לא ייעשה בנפעל מורה על איסור העשייה על ידי אחרים (המלבי"ם). רש"י (עבודה זרה דף טו עמוד ב) הראה את מקור האיסור בדברי קבלה (ישעיה פרק נח, עמוד יג) "אם תשיב משבת רגליך . . . ממצוא חפצין ודבר דבר" שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה בשבת מכיוון שהוא בכלל דיבור של חול שאסור בשבת. (3) "אין משלחין איגרת ביד נוכרי [=גוי] ערב שבת" (מסכת שבת דף יט עמוד א) וכן כתב הרא"ש בבבא מציעא פרק שביעי סימן ו' בשם רבינו סעדיה גאון.

ב. **נִכְרִי שֶׁעֲשֵׂה מְלָאכָה מֵעֲצָמוֹ בְּשִׁבְתָּ: אִם בִּשְׂבִיל יִשְׂרָאֵל עֲשֵׂה אוֹתָהּ - אָסוּר⁴ לְהִנּוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה עַד מוֹצָאֵי שְׁבִתָּה, וְיִמְתִּין⁵ בְּכָדִי שֶׁתַּעֲשֶׂה. וְהוּא, שֶׁלֹּא⁶ יִהְיֶה הַדָּבָר בְּפִרְהֶסְיָא, עַד שֶׁיֵּדְעוּ בּוֹ רַבִּים שֶׁדָּבָר זֶה בִּשְׂבִיל פְּלוֹנִי הוּא נַעֲשֶׂה בְּשִׁבְתָּה. וְאִם בִּשְׂבִיל עֲצָמוֹ בְּלִבָּד עֲשֵׂה - מִתֵּר⁷ לְהִנּוֹת בָּהּ בְּשִׁבְתָּה.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(23) (מסכת שבת דף קכב עמוד א) רוב האנשים המתרחצים במרחץ בעונה זו שבבבירוס מחמם הנכרי את המרחץ. (24) בשביל שניהם נעשה. (25) מים לרחיצה.

ח. וְיִשְׂרָאֵל שְׁאֵמַר לְנִכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה זוּ בְּשַׁבָּת, אֶף-עַל-פִּי שְׁעָבַר וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִפְּתֵי מִדְּוֹת²⁶ - מִתֵּר לוֹ לְהַנּוֹת בְּאוֹתָהּ מְלָאכָה לְעָרֵב אַחֵר שְׂמִיתִין בְּכַדִּי שְׁתַּעֲשֶׂה. וְלֹא אֶסְרוּ בְּכָל מְקוֹם שְׂמִיתִין בְּכַדִּי שְׁתַּעֲשֶׂה אֲלֵא מִפְּנֵי²⁷ דָּבָר זֶה: שֶׁאִם תֹּאמַר יֵהָא מִתֵּר מִיָּד, שְׁמָא יֵאמַר לְנִכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ וְיִמְצָא הַדְּבָר מוֹכֵן מִיָּד. וְכִינֵן שְׁאֵסְרוּ עַד שְׂמִיתִין בְּכַדִּי שְׁתַּעֲשֶׂה, לֹא יֵאמַר לְנִכְרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ; שֶׁהִרִי אֵינוֹ מְשַׁתְּבֵּר כְּלוּם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְתַעֲבֵב לְעָרֵב בְּכַדִּי שְׁתַּעֲשֶׂה דָּבָר זֶה שְׁתַּעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת.

(26) ראה למעלה פרק א הלכה ג. (27) לפי טעם זה לא אמרו להמתין בכדי שיעשו רק לאותו ישראל שבשבילו נעשתה המלאכה, אבל לישראל אחר לא; אבל רש"י ביאר הטעם (מסכת ביצה דף כה עמוד ב): "כדי שלא ייהנה ישראל ממלאכת שבת או יום טוב" ולפי זה אין הבדל בין ישראל זה או אחר, ראה הלכה ה'.

ט. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְלָאכָה²⁸, וְאֵין אֶסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת אֲלֵא מִשּׁוּם שְׁבוּת²⁹ - מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל לִזְמַר לְנִכְרִי לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת. וְהוּא, שְׂיִהִיָּה שֶׁם מְקַצֵּת³⁰ חֲלִי, אוֹ יִהִי צָרִיף לְדָבָר צָרִף הַרְבֵּה, אוֹ מִפְּנֵי מַצְוָה³¹.

(28) (מסכת עירובין דף סז עמוד ב דף סח עמוד א) שאין בו אלא איסור דרבנן, אומר לנכרי ועושהו, ואם הוא דבר שאסור מן התורה לא יאמר לנכרי לעשותו. (29) חומרא בקצת מלאכות בשבת ויום טוב לשם מנוחה גמורה. (30) כי חולה ממש, אפילו אין בו סכנה עושים לו כל צרכיו על ידי נכרי, ודברים שאין בהם מלאכה דאורייתא מותר אף על ידי ישראל (למעלה פרק ב); אבל "אין מודמין דבר לדבר בענייני השבועות, ואין לך בהן להתיר אלא מה שהתירו חכמים" (מגיד משנה). (31) להביא מים חמים מחצר לחצר שלא עירבו ביניהן, לרחוץ את הקטן לצורך מצוות מילה. ראה הלכה י'.

י. פִּיצֵד? אוֹמַר יִשְׂרָאֵל לְנִכְרִי בְּשַׁבָּת לַעֲלוֹת בְּאֵילָן אוֹ לְשׁוֹט עַל פְּנֵי הַמַּיִם פְּדִי לְהִבְיֵא לוֹ שׁוּפָר אוֹ סִפִּין לְמִילָה, אוֹ מְבִיא לוֹ מַחְצֵר לְחָצֵר שְׁאֵין עָרוּב בֵּינֵיהֶן מִים חֲמִין לְהִרְחִיץ בָּהֶם קֶטֶן וּמַצְטַעֵר³². וְכֵן כָּל³³ פִּיּוּצָא בְּזָה.

(32) בנוסחה אחרת: "או מצטער" (כתב יד התימנים). (33) דעת התוספות (מסכת גיטין דף ח עמוד ב) שרק במילה התירו כיוון שמילה גופה דוחה שבת.

יא. הַלּוֹקֵחַ בֵּית³⁴ בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל מִן הַנִּכְרִי - מִתֵּר לוֹ לִזְמַר לְנִכְרִי לְכַתֵּב לוֹ שֵׁטֶר בְּשַׁבָּת; שְׁאֵמִירָה לְנִכְרִי בְּשַׁבָּת אֶסוּרָה מְדֻבְּרִיהֶם, וּמִשּׁוּם יָשׁוּב אֲרָץ

ברוב ישראל (מגיד-משנה). (12) אין צריך למחות בידו. (13) שאין אנו מצווים שישבות הנכרי בשבת (מסכת שבת דף קכא עמוד א).

ה. מִתֵּר¹⁴ שְׁעָשׂוּ לוֹ נִכְרִים אֲרוֹן וְחִפְרוּ לוֹ קֶבֶר בְּשַׁבָּת, אוֹ הִבְיָאוּ לוֹ חֲלִילִין¹⁵ לְסַפֵּד בָּהֶן: אִם בְּצִנְעָה - יִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁתַּעֲשֶׂה לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְיִקְבֵּר בוֹ; וְאִם הִיא הַקֶּבֶר בְּסִרְטִיָּא¹⁶ גְּדוּלָּה וְהָאֲרוֹן עַל גִּבּוֹ, וְכָל הָעוֹבְרִין וְהַשֹּׁבְרִין אוֹמְרִים שֶׁהַנִּכְרִים עוֹשִׂין עִכְשָׁו בְּשַׁבָּת לְפָלוּגִי הוּא - הִרִי זֶה לֹא יִקְבֵּר בוֹ אוֹתוֹ יִשְׂרָאֵל עוֹלָמִית, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּפִרְהָסִיָּא. וּמִתֵּר לְקֶבֶר בוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר. וְהוּא, שְׂמִיתִין בְּכַדִּי שְׁתַּעֲשֶׂה¹⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(14) (משנה מסכת שבת דף קנא עמוד א) שגנאי הוא לישראל להיקבר בקבר שנתחלל שבת בפרסום בשבילו (הר"ן ותוספות במסכת בבא קמא דף פא עמוד א). (15) כלי נגינה עשוי מקנה נכבד ונקבים בצידו, והיו מחללים בו אחר מיטת המת לאבל ונהי. (16) רחוב, דרך הרבים. (17) והראב"ד השיג כאן, כיוון שרבינו מנמק בהלכה ח' את הדין שצריך להמתין בכדי שיעשה, משום שמא יאמר לנכרי לעשות לו, וימצא הדבר מוכן מייד, אם כן כאן מכיוון שהדבר נאסר לאותו ישראל שנעשה בשבילו לעולם, אין לאסור על אחר בכדי שיעשה, מכיוון שלא נעשה בשבילו.

ו. נִכְרִי¹⁸ שֶׁהִבְיָא חֲלִילִין בְּשַׁבָּת לְמַת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִבְיָאן מַצֵּד הַחוּמָה - יִמְתִּין לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּכַדִּי שְׂיִבְאוּ מִמְּקוֹם קְרוֹב, וְאַחֵר כֵּן יִסְפְּדוּ בָּהֶן; שְׁמָא בְּלִילָה הִבְיָאוּם מִמְּקוֹם אַחֵר עַד הַחוּמָה, וּבִבְקָר וּכְנָסוּ בָּהֶן¹⁹. וְאִם יָדַע בּוֹדֵאֵי שְׂמִיתִין פְּלוּגִי הִבְיָאוּם בְּשַׁבָּת - יִמְתִּין בְּכַדִּי שְׂיִבְאוּ מֵאוֹתוֹ מְקוֹם אַחֵר הַשַּׁבָּת. וְהוּא, שֶׁלֹּא יֵהָא הַדְּבָר בְּסִרְטִיָּא²⁰ גְּדוּלָּה, כִּמּוֹ שְׁאֵמַרְנוּ.

(18) (משנה וגמרא מסכת שבת דף קנא עמוד א). (19) ואף שספק דרבנן לקולא, ותחום שבת אלפיים אמה הוא רק מדרבנן, בכל זאת אסור להשתמש בחלילין שהרי אפשר להמתין עד הערב והיה בהיתור גמור ואין צורך להיכנס בספק איסור (טורי זהב אורח חיים סימן שכה). (20) בנוסחה אחרת: "בפרהסיא גדולה" (כתב יד התימנים). נמצא שדין חלילים שווה לארון וקבר. ומה ששינוי (שם) חלילים לחוד וארון וקבר לחוד הוא מפני שהדרך היא שארון וקבר בפרהסיא וחלילים בצינעא.

ז. עִירִי²¹ שֶׁיִּשְׂרָאֵל וְנִכְרִים דָּרִין בְּתוֹכָהּ, וְהִיתָה בָּהּ מִרְחֵץ הַמְּרַחֲצֵת²² בְּשַׁבָּת: אִם רֹב²³ נִכְרִים - מִתֵּר לְרַחֵץ בָּהּ לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִיָּד; וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל - יִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁתַּחֲמוּ חֲמִין, שְׁבִשְׁבִּיל הָרֹב הוֹחֵמוּ; מַחְצָה לְמַחְצָה²⁴ - יִמְתִּין בְּכַדִּי שְׁתַּחֲמוּ חֲמִין²⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(21) מכשירין פרק ב משנה ה. (22) שרוחצים בה בשבת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

גם אחרי שבת ולא יוכל לעשות שתייהן כאחד, אבל אם שכרו לכתוב לו תמיד בשנה זו, או לארוג לו תמיד, או אם שכרו לכל המלאכות שיצטרך לו במשך זמן השכירות, גם לדעת רבינו – אסור (מגן אברהם סימן רמד).

יג. בַּמָּה⁴⁵ דְּכָרִים אֲמֹרִים⁴⁶? בַּצְנֵעָה⁴⁷, שְׁאִין מִפִּירִים הַפֶּל שְׁוֹ הַמְּלָאכָה הַנְּעֻשִׁית בַּשֶּׁבֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל הִיא; אָבֵל אִם הִיְתָה יְדוּעָה וּגְלוּיָה וּמִפְּרִסְמָת - אֲסוּרָה. שֶׁהוֹאָה אֶת הַנְּכָרִי עוֹסֵק, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁקָּצָץ, וְאֹמֵר שֶׁפִּלּוֹנִי שֶׁכָּר הַנְּכָרִי לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלָאכָה בַּשֶּׁבֶת.

(45) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. (46) שמותר לצוות לנכרי לעשות מלאכת ישראל בקבלנות. (47) שאין מכירים שהמלאכה היא בשביל ישראל אף אם נעשית בפרהסיא (רבינו ירוחם).

יד. לְפִיכָף⁴⁸, הַפּוֹסֵק עִם הַנְּכָרִי לְבָנוֹת לוֹ חֲצָרוֹ אוֹ כְּתָלוֹ אוֹ לְקַצֵּר אֶת שְׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁשְׁכָרוֹ שָׁנָה אוֹ שְׁתֵּים לְבָנוֹת לוֹ חֲצָר אוֹ לְטַע לוֹ בָּרָם: אִם הִיְתָה הַמְּלָאכָה בְּמִדְיָנָה אוֹ בְּתוֹךְ הַתְּחֹמֹם - אֲסוּר לוֹ לְהִנְיִחַן לַעֲשׂוֹת בַּשֶּׁבֶת, מִפְּנֵי הָרְאִים⁴⁹ שְׁאֵינָם יוֹדְעִים שֶׁפִּסְפִּס⁵⁰; וְאִם הִיְתָה הַמְּלָאכָה חוּץ לַתְּחֹמֹם - מֵתָר, שְׁאִין שָׁם יִשְׂרָאֵל שִׁירָאָה אֶת הַפּוֹעֲלִין כְּשֶׁהֵן עוֹשִׂין בַּשֶּׁבֶת.

(48) מסכת מועד קטן דף יב עמוד א. (49) במסכת ראש השנה דף כד עמוד ב מבואר שדבר האסור משום חשד מותר בשל רבים. "דברבים ליכא (אין) חשדא" ולפי זה היה מותר להעסיק גוי בשבת לטובת עניין ציבורי (מגן אברהם סימן רמד) מכל מקום לא התירו לבנות בית הכנסת בשבת על ידי נכרי בקבלנות משום חילול השם (מגן אברהם). (50) אם בנו נכרים לישראל בית בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא ייכנסו לדור בו (טור); אבל אם התנה ישראל שלא לעשותו בשבת, והנכרי לא קיים את התנאי מותר לדור בו (מרדכי, רבינו תם).

טו. וְכֵן⁵¹ מֵתָר לְאָדָם לְהַשְׁפִּיר פְּרָמוֹ אוֹ שְׂדֵהוּ לְנְכָרִי אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא זֹרֵעַן וְנוֹטֵעַן בַּשֶּׁבֶת, שֶׁהוֹאָה יוֹדֵעַ שֶׁשְׁכָרוֹיִן⁵² הֵן אוֹ בְּאַרְיִסוֹת⁵³ נִתֵּן לָהֶן⁵⁴. וְדָבָר שֶׁשָּׁם יִשְׂרָאֵל בְּעָלְיוֹ קָרוֹי עָלָיו, וְאֵין דְּרָף רַב אֲנָשִׁי אוֹתוֹ הַמְּקוֹם לְהַשְׁפִּירוֹ אוֹ לִתְנוֹ בְּאַרְיִסוֹת⁵⁵ - אֲסוּר לְהַשְׁפִּירוֹ לְנְכָרִי⁵⁶; מִפְּנֵי שֶׁהַנְּכָרִי עוֹשֶׂה בְּאוֹתוֹ הַמְּקוֹם מְלָאכָה בַּשֶּׁבֶת, וְהוּא נִקְרָא עַל שָׁם הַיִּשְׂרָאֵל בְּעָלְיוֹ⁵⁷.

(51) (מסכת עבודה זרה דף כא עמוד ב). (52) שהנכרי משלם לישראל דבר קצוב לשנה, ונוטל לעצמו כל הפירות והרווחים ואין לישראל הנאה במה שהנכרי עובד בשבת. (53) שהנכרי עובד בשדה של ישראל ומקבל מתבואת האדמה למחצה, לשליש ולרביעי, ואת עבודתו בשבת, "אדעתא דנפשיה קעביד" – עושה לתועלת עצמו, להרבות חלקו. (54) כי שדה וזכרם היו משכירים לרוב בתנאים

יִשְׂרָאֵל לֹא גָזְרוּ בְּדָבָר זֶה³⁵. וְכֵן הַלּוֹקֵחַ בֵּית מֶהֱם בְּסוּרְיָא³⁶, שְׁסוּרְיָא כְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל לְדָבָר זֶה³⁷.

(34) (מסכת בבא קמא דף פ עמוד ב) "הקונה בית בארץ ישראל כותבין עליו אונו (שטר מכירה) אפילו בשבת. בשבת סלקא דעתך? (וכי יעלה על הדעת שכותבין בשבת?) אלא אומר לנכרי ועושה (שמשום מצוות יישוב ארץ ישראל התירו שבות)", ובירושלמי (מסכת מועד קטן פרק ב הלכה ד): רבי יהושע בן לוי שאל לרשב"ל מהו ליקח בתים מן הנכרי? אמר לו: אימת שאל רבי, בשבתא (אם מותר לקנות בשבת)? תנא: בשבת מותר (לקנות). כיצד הוא עושה (כיוון שאין היהודי מוסר לו כסף)? מראה לו כיסין של דינרין (כדי שהנכרי יקח לעצמו את הכסף) והגוי חותם ומעלה לארכיים (לארכיון, לשלטון), שכן מצינו שלא נכבשה יריחו אלא בשבת, וכתוב "עד רדתה" – אפילו בשבת; ראה למעלה בסוף פרק ב. (35) ואף כי משום מצוה לא התירו לומר לנכרי אלא איסור שבות לישראל (למעלה הלכה י'). אבל משום מצוות יישוב ארץ ישראל, שהיא גדולה משאר מצוות, עד שאמרו עליה בספרי (פרשת ראה פיסקא פ') על המקרא "וירשת אותם וישבת בארצם" וסמוך לו "שמור ושמעת את כל הדברים האלה אשר אנכי מצוך" – "ישיבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה" – התירו אף מלאכה דאורייתא – כתיבה על ידי נכרי. (36) היא מהארוצות שכבש דוד, חוץ לארץ כנען, קודם שכבש כל ארץ ישראל (הלכות תרומות פרק א הלכה ג). (37) (מסכת גיטין דף ח עמוד ב).

יב. פּוֹסֵק³⁸ אָדָם עִם הַנְּכָרִי עַל הַמְּלָאכָה³⁹ וְקוֹצֵץ⁴⁰ דְּמִים, וְהַנְּכָרִי עוֹשֶׂה לַעֲצֻמוֹ⁴¹. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּשֶּׁבֶת⁴² - מֵתָר⁴³. וְכֵן הַשּׁוֹכֵר אֶת הַנְּכָרִי לְיָמִים הֶרְבֵּה⁴⁴ - מֵתָר, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּשֶּׁבֶת. כִּיצַד? כְּגוֹן שֶׁשְׁכָר הַנְּכָרִי לְשָׁנָה אוֹ לְשָׁתִּים שְׁכִיתָב לוֹ אוֹ שְׁיִאָרַג לוֹ - הֲרִי זֶה פּוֹתֵב וְאִירַג בַּשֶּׁבֶת, וּמֵתָר; כְּאֵלּוֹ קָצָץ עֲמֹ שְׁכִיתָב לוֹ סֵפֶר אוֹ שְׁיִאָרַג לוֹ בְּגָד, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כָּל עַת שִׁירָצָה. וְהוּא, שֶׁלֹא יִחַשֵׁב עֲמֹ יוֹם יוֹם.

(38) מֵתָנָה. (39) במשנה (מסכת שבת דף יז עמוד ב): בית הלל מתירים למסור עורות לעבדם וכלים לכובס נכרי ערב שבת קודם חשיכה, אף שהנכרי עושה מלאכתו בשבת (ראה למעלה בפרק ג בהלכות שביתת כלים). (40) וקוצב. (41) הנכרי עושה לתועלת עצמו, למהר להשלים מלאכתו, ואין היהודי מקפיד שיעבוד הנכרי בשבת. (42) בביתו של נכרי. ירושלמי (מסכת שבת פרק א הלכה ח): "אומנין עכו"ם שהיו עושין עם ישראל, בתוך ביתו של ישראל – אסור, – ובתוך בתיהן (של נכרים) מותר". (43) כשהגוי עובד ב"קבלנות" – שמקבל עליו לגמור את העבודה כולה במחיר קבוע ולא בשכר יומי (הגהות מיימוניות). (44) שאין היהודי אומר לנכרי לעבוד בשבת וגם אינו מרוויח מעבודתו בשבת, אבל הראב"ד השיג, וסובר שהיהודי מרוויח במלאכת הנכרי בשבת, כי שמא יצטרך למלאכתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שָׁכַר שֶׁפֶת יָדוּעַ - יִרְאֶה לִּי, שֶׁהִנְכִּירִי נֹטֵל לְבָדוֹ שְׂבִיעִית⁶⁵ הַשָּׂכָר, וְהַשָּׂאָר חוֹלְקִין. הַנּוֹתֵן מַעוֹת לְנִכְרִי לְהִתְעַסֵּק בָּהֶן - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִנְכִּירִי נֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּשֶׁפֶת, חוֹלֵק⁶⁶ עִמּוֹ בְּשָׂכָר בְּשׂוּה⁶⁷. וְכֵן הוּרִי כָּל הַגְּאוּנִים.

(65) זהו לדעת רבינו שהחמיר בסתמא כמבואר למעלה. אבל לדעת הרא"ש מחלקים את השכר בשווה מבלי להזכיר את יום השבת כלל. (66) תשובת הגאונים בשם רב שרירא גאון (בית יוסף). (67) שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל, לעשותה, ואין הנכרי עושה בשבת שליחותו של ישראל, וגם אין ניכר של מי העסק.

יט. לא⁶⁸ יתן אדם בערב שבת בלים לאמן נכרי לעשותו, אף-על-פִּי שֶׁפֶסֶק⁶⁹ עִמּוֹ, אֲלֵא בְּכִדִּי שִׁנְיָא בָּהֶן מִבֵּיתוֹ קִדְּם שֶׁחֲשָׁכָה⁷⁰. וְכֵן לֹא יִמְכֹּר אָדָם חֲפָצָיו לְנִכְרִי, וְלֹא יִשְׁאִילֵנוּ וְלֹא יִלְוֵנוּ⁷¹ וְלֹא יִמְשֻׁקֵּנוּ, וְלֹא יִתֵּן לוֹ בְּמִתְנָה, אֲלֵא בְּכִדִּי שִׁנְיָא בְּאוֹתוֹ חֲפֵץ מִפְּתַח בֵּיתוֹ קִדְּם הַשֶּׁפֶת. שָׂכָל זָמַן שֶׁהוּא בְּבֵיתוֹ, אֵין אָדָם יוֹדֵעַ אֵימָתִי נִתֵּן לוֹ; וְכִשְׁנִיָּא הִנְכִּירִי מִבֵּיתוֹ בְּשֶׁפֶת וְחֲפֵץ יִשְׂרָאֵל בִּידּוֹ, יִרְאֶה כְּמִי שֶׁהִלְוֵהוּ לְנִכְרִי אוֹ מִשְׁכָּנוֹ אוֹ פֶּסֶק עִמּוֹ אוֹ מְכַר לוֹ בְּשֶׁפֶת.

(68) (מסכת שבת דף יז עמוד ב דף יח עמוד ב). (69) כמבואר למעלה בהלכה יב שמותר אף אם הנכרי עושה המלאכה בשבת. (70) מבעוד יום. (71) טעם הדבר, שהרואה יחשוב שהיהודי ציווהו להוליך את החפץ מחוץ לבית לעשות בו מלאכה, ולא שידע שהנכרי נושא ל צורך עצמו (ס"מ"ג).

כ. הַנּוֹתֵן⁷² אֲגֵרַת לְנִכְרִי לְהוֹלִיכָהּ לְעִיר אַחֶרֶת: אִם קָצָץ⁷³ עִמּוֹ שָׂכָר הוֹלְכָהּ - מֵתָר, וְאִפְּלוּ נִתְּנָה לוֹ עֶרֶב שֶׁפֶת עִם חֲשָׁכָה⁷⁴. וְהוּא, שִׁנְיָא בָּהּ מִפְּתַח בֵּיתוֹ קִדְּם הַשֶּׁפֶת. וְאִם לֹא קָצָץ: אִם יֵשׁ בְּמִדְיָנָה⁷⁵ אָדָם קְבוּעַ⁷⁶ שֶׁהוּא מְקַבֵּץ הָאֲגֵרוֹת וְשׁוֹלֵחַ אוֹתָם לְכָל מִדְיָנָה וּמִדְיָנָה עִם שְׁלוּחָיו - מֵתָר לִתֵּן לְנִכְרִי הָאֲגֵרָה. וְהוּא, שִׁיְהִיָּה שְׁהוֹת בַּיּוֹם כְּדִי שִׁנְיָע לַבֵּית הַסְּמוּךְ לַחֲזוּמָה⁷⁷ קִדְּם הַשֶּׁפֶת; שֶׁמָּא זֶה שֶׁמְקַבֵּל הָאֲגֵרוֹת וְשׁוֹלֵחַן, בֵּיתוֹ סְמוּךְ לַחֲזוּמָה הוּא. וְאִם אֵין שָׁם אָדָם קְבוּעַ לָכֵן, אֲלֵא הִנְכִּירִי שְׁנוֹתֵינוּ לוֹ הָאֲגֵרָה הוּא שְׁמוּלִיכָה לְעִיר אַחֶרֶת - אֲסוּר⁷⁸ לְשַׁלַּח בִּיד נִכְרִי הָאֲגֵרָה לְעוֹלָם, אֲלֵא אִם-כֵּן קָצָץ לוֹ דָּמִים.

(72) (מסכת שבת דף יט עמוד א). (73) קצב, קבע שכרו. (74) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). (75) בנוסחה אחרת: "עימו במדינה" (מער"ק). (76) "דקביע בי דואר במתא" (קבוע דואר בעיר) ואדם ממונה לקבל מכתבים ולשלחם למטרתם. (77) לחומת העיר שנשלח לשם המכתב. (78) "אמרו עליו על רבי יוסי הכהן, שלא נמצא כתב ידו ביד נכרי מעולם, שלא יוליכנו בשבת" (מסכת שבת דף יט עמוד א).

אלה. (55) אלא שמשלם דבר קצוב לנכרי בשכר עבודתו, וכל הפרי לישראל. (56) גם על ידי שכירות ואריסות, מכיוון שרוב בני המקום משכירים באופן זה. (57) וזהו איסור גמור שהנכרי יעבוד מלאכתו בשבת כמבואר בתחילת הפרק.

טז. מֵתָר⁵⁸ לְהַשְׁאִיל בָּלִים וְלְהַשְׁפִּירָן לְנִכְרִי וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בָּהֶן מְלָאכָה בְּשֶׁפֶת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ מְצִוִּים עַל שְׂבִיתַת הַבָּלִים⁵⁹. אֲבָל בְּהִמָּתוֹ וְעִבְדוֹ - אֲסוּר, מִפְּנֵי⁶⁰ שֶׁאָנוּ מְצִוִּין עַל שְׂבִיתַת בְּהֵמָה וְעֶבֶד.

(58) (משנה מסכת שבת דף יז עמוד ב). (59) מבואר למעלה פרק ג' הלכה א'. ומה שאמרו (מסכת שבת דף יט עמוד א'): "לא ישכיר אדם כליו לנכרי בערב שבת, בד' וה' מותר", דעת רבינו שברייטא זו נאמרה לפי דעת בית שמאי שאדם מצווה על שביתת כליו, אולם לפי שהלכה כבית הלל מותר; אבל התוספות והראב"ד חולקים עליו וסוברים כי בשכירות גם לנו אסור, שנראה כנוטל שכר מלאכת השבת, אבל להשאיל מותר (אורח חיים סימן רמז). (60) שכתוב (שמות פרק כג, עמוד יב): "למען ינוח שורך וחמורך, וינפש בן אמתך והגר" מכאן ש"מצווה אדם על שביתת בהמתו כמוהו" (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ה הלכה ג); אבל מה שנוגע לנוחיות הבהמה ולגופה מותר, כמובא במכילתא: "למען ינוח שורך" - "שיהא (השור) תולש מן הקרקע ואוכל", שאם יחבשנו בתוך ביתו, אין זה נוח לשור.

יז. הַמְשַׁתְּתֵּף⁶¹ עִם הִנְכִּירִי בְּמְלָאכָה אוֹ בְּסִחוּרָה אוֹ בְּחִנּוּת: אִם הִתְּנוּ בְּתַחֲלָה⁶² שִׁיְהִיָּה שָׂכָר הַשֶּׁפֶת לְנִכְרִי לְבָדוֹ, אִם מַעֲטָא אִם הִרְבָּה⁶³, וּשְׂכָר יוֹם אַחֵר כְּנֶגֶד יוֹם הַשֶּׁפֶת לְיִשְׂרָאֵל לְבָדוֹ - מֵתָר. וְאִם לֹא הִתְּנוּ בְּתַחֲלָה - בְּשִׁיבוֹאוֹ לְחֵלֶק, נֹטֵל הִנְכִּירִי שָׂכָר הַשֶּׁפֶתוֹת כֻּלָּן לְבָדוֹ, וְהַשָּׂאָר חוֹלְקִין אוֹתוֹ. וְאִינוּ מוֹסִיף לוֹ כָּלוּם⁶⁴ כְּנֶגֶד יוֹם הַשֶּׁפֶת, אֲלֵא אִם-כֵּן הִתְּנוּ בְּתַחֲלָה. וְכֵן אִם קָבְלוּ שָׂדֶה בְּשִׁתְּפוֹת - דִּין אֶחָד הוּא.

(61) (מסכת עבודה זרה דף כב עמוד א). (62) אין הנכרי נחשב כעושה בשליחותו של ישראל. (63) בברייטא שם: "ואם התנו מתחילה - מותר, ואם באו לחשבון - אסור", וסובר רבינו שהכוונה היא, אפילו אם התנו מלכתחילה: "טול חלקך בשבת ואני בחול", אם בא אחר כך בעת החשבון לומר: אתה נטלת בעד שבת כך וכך, ואני בעד יום חול כך וכך - אסור, אלא יטול הנכרי שכר שבת והיהודי שכר יום אחר, בין מעט בין הרבה. (64) בגמרא נסתפקו: סתמא (אם לא התנו בתחילה) מה? ולא נפסקה ההלכה, ופסק רבינו לחומרא, שלא יטול ישראל חלקו רק משכר החול; אבל הרא"ש פסק כיוון ש"אמירה לנכרי שבות" וספק דרבנן לקולא, יכול ליטול חצי השכר עם הנכרי.

יח. וְאִם לֹא הִתְּנוּ, וּבָאוּ לְחֵלֶק הַשָּׂכָר, וְלֹא הִיָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

היא⁹³ קדש ואין מעשיה קדש. פיצד? ישאל שבשל בשבת במזיד - למוצאי שבת יאכל לאחרים, אבל לו לא יאכל עולמית. ואם בשל בשגגה - למוצאי שבת יאכל, בין הוא בין אחרים, מיד⁹⁴. וכן כל פיוצא בזה.

(90) (מסכת תרומות פרק ב משנה ג ומסכת חולין דף טו עמוד א). (91) קנסוהו רבנן משום שחילל שבת במזיד ואף הקדירה אסורה לו לעולם (הרשב"א). (92) ואינו צריך להמתין במוצאי שבת בכדי שיעשה, ראה למעלה הלכה ב. (93) ואף שדרשו מהפסוק (דברים פרק יד פסוק ג) "לא תאכל כל תועבה" כל שתעבתי לך, הרי הוא בכל תאכל (מסכת חולין דף קיד עמוד ב), כאן למדו: "היא קודש ואין מעשיה קודש" - שמעשה שבת לא נאסר. (94) דעת הראשונים שצריך להמתין בכדי שיעשה שלא יהנה ממלאכת שבת, אבל רבינו סובר בהלכה ח' שלכן צריך להמתין בכדי שיעשה שלא יבוא לעשות כן בפעם אחרת, וזה רק במלאכה על ידי נכרי, אבל לא כשעשה ישראל בשוגג.

כד. פרות⁹⁵ שניצאו חוץ לתחום וחזרו: ⁹⁶ בשוגג - יאכלו בשבת⁹⁷, שהרי לא נעשה בגופו מעשה ולא נשתנה; במזיד - לא יאכלו עד מוצאי שבת.

(95) (מסכת עירובין דף מא עמוד ב). (96) אפילו למקומם. והראב"ד השיג שזה דווקא אם חזרו לתוך התחום שלא למקומם, אבל אם חזרו למקומם, אפילו יצאו במזיד - מותר לאכלם, אבל דעת רבינו כרבי אליעזר בן יעקב: "לעולם אסורים עד שיחזרו למקומם שוגגים" והלכה כמותו, שהרי "משנתו של רבי אליעזר בן יעקב קב (הלכות מעטות) ונקי (הלכה כמותו)" (מסכת יבמות דף מט עמוד ב והקדמת הרמב"ם למשנה). (97) ראה הלכות יום טוב פרק ה הלכה י.

כה. השוכר⁹⁸ את הפועל לשמור⁹⁹ לו את הפרה ואת התינוק - לא יתן לו שקרו¹⁰⁰ של שבת. לפיכך אין אחריות שבת עליו. ואם היה השכיר שכיר שבת¹⁰¹ או שכיר שנה - נותן לו שקרו משלם. לפיכך אחריות שבת עליו. ולא יאמר לו: תן לי שכירי של שבת; אלא אומר לו: תן לי שכירי של שנה או של עשרה ימים.

(98) (מסכת בבא מציעא דף נח). (99) אף שהשמירה עצמה אינה אסורה בשבת. (100) ליטול שכר שבת במפורש אסור שדומה למקח וממכר. (101) של כל השבוע ביחד או של כל השנה ביחד מותר, ששכר שבת בהבלעה מותר ליטול.

~ יום שלישי כ"ח מנחם-אב ~

פרק שביעי

(1) כלל בו מניין אבות המלאכות והן ל"ט, וכתבן על סדר המשנה. ושם ביאר מהו אב ומהו תולדה, וההפרש שיש בין האבות והתולדות. ולא נתבארו שם תולדות כל המלאכות, אלא מקצתן, לדמיון מה הן תולדות.

כא. נכרי⁷⁹ שהביא חפציו בשבת והכניסן לבית ישראל⁸⁰ - מותר. ואפילו אמר לו: הניחן בזוית זו - הרי זה מותר. ומזמנין⁸¹ את הנכרי בשבת ונותנין לפניו מזונות לאכלו; ואם נטלן⁸² ויצא - אין נזקקין לו, מפני שאין שביטתו עלינו. וכן נותנין⁸³ מזונות לפני הכלב בחצר; ואם נטלן ויצא - אין נזקקין לו.

(79) (מכילתא פרשה ט): "ששת ימים תעשה מלאכה, הא לא תעשה אתה ולא יעשה חבירך אבל יעשה נכרי מלאכתו". (80) אבל לקבלו ממנו ולסייעו אסור, וראה למעלה פרק א הלכה טו במלאכה שעשאוה שנים. (81) (מסכת ביצה דף כא עמוד ב) אבל לא ביום טוב, שמא ירבה לבשל בשבילו, ומלאכת אוכל נפש הותרה ביום טוב רק בשביל ישראל (הלכות יום טוב פרק א הלכה טו). (82) אבל לתת ידו שיוציא - אסור (ירושלמי). (83) (מסכת שבת דף יט עמוד א).

כב. מיה⁸⁴ שהיה בא בדרך וקדש עליו היום, והיו עמו מעות - נותן כיסו לנכרי להוליכו לו, ולמוצאי שבת לוקחו ממנו. ואף-על-פי שלא נתן לו שכר על זה, ואף-על-פי שנתנו לו משחשכה⁸⁵ - מותר. מפני שאדם בהול על ממונו, ואי אפשר שישליכנו; ואם לא תתיר לו דבר זה, שאין אסורו אלא מדברי סופרים⁸⁶ - יבוא⁸⁷ להביאו בידו, ועובר על מלאכה של תורה. במה דברים אמורים? בקיסו; אבל מציאה⁸⁸ - לא יתן לנכרי, אלא מוליכה בפחות פחות⁸⁹ מארבע אמות.

(84) (מסכת שבת דף קג עמוד א). (85) רבינו חולק על רש"י שפירש "נותן כיסו לנכרי" מבעוד יום. (86) ראה פרק א הלכה ג. (87) בתוספות כתבו: "מכאן יש ללמוד, למי שמתירא מן הלסטים או מן השלטון של נכרים, מותר לו לטלטל המעות כדי להחביאן כי משום הפסד התירו לו לטלטלן", ונחלקו בדבר הרמב"ן והרשב"א ("מגיד משנה"). (88) מבואר להלן פרק כ, הלכה ז. (89) (מסכת שבת דף קג עמוד ב): "אמר רבי יצחק, עוד אחרת הייתה שם ולא רצו חכמים לגלותה, משום "כבוד אלוקים הסתר דבר" (מותר להסתיר דברי תורה מפני כבוד שמים), לא התירו (להעביר מעות) פחות פחות מד' אמות, שלא יבוא להעבירן ד' אמות שלמות", אבל רבינו סמך על מה שאמרו (מסכת עבודה זרה דף ע עמוד א): אמר רבא אמר לי איסור גיורא (הגר), כי הווינן בארמיותן, אמרינן, יהודאי לא מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא? (שאם שומרים שבת כמה אונקים נמצאים בשוק?) ולא ידענא דסבירא לן, כרבי יצחק (ולא ידעתי שסוברים כרבי יצחק), מוליכו (לארנק-כסף) פחות פחות מד' אמות.

כג. ישראל⁹⁰ שעשה מלאכה בשבת: אם עבר ועשה בזדון - אסור לו להנות באותה מלאכה לעולם⁹¹, ושאיר ישראל מותר להם להנות בה למוצאי שבת מיד⁹². שנאמר: ושמרתם את השבת פי קדש היא -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

9) הכשרת הקרקע לזריעה והסרת המניעות לצמיחת הזרעים; תולדות החרישה; זיבול השדה, פירוד גושיה, סיקול ועוד. (10) הבאת הזרע לידי צמיחה וסיוע בגידול הצמח; תולדות הזריעה; השקייה ועוד. (11) עקירת דבר מגידולו והפרדתו ממקום חיותו. תולדתו: תולש ממחומר – ביד ולא בכלי. (12) קיבוץ גידולי קרקע לעשות מהם צבורים. התולדה: המדבק פירות או שחרזם בחבל אחד. (13) פירוק גידולי קרקע מקליפתם, להפרידם מהפסולת המחוברת בהם בטבע. תולדתה: המפרק חטים ביד, החולב את הבהמה, הסוחט זיתים וענבים לצורך המשקה. (14) הנפת הדגן הנדוש באויר, כדי שישא הרוח את המוץ וישאר הדגן הנקי. (15) הבדלה בין האוכל לפסולת. תולדתה: המסנן משקה, המעמיד חלב בעור הקיבה. (16) חלוקת דבר לחלקים דקים. תולדתה: המחחק ירק לחתיכות דקות כדי לבשלו, שפשוף מתכות ועוד. (17) פעולת המניף בנפה, כהעברת קמח בנפה וכדומה. (18) לדבק חלקים קטנים באמצעות נוזל לעשותם גוש אחד. תולדתה: המגבל את העפר. (19) הפעולה באמצעות האש להרתיח, ולשנות איזה דבר ממה שהיה. כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. תולדתה: המתוך את המתכת, הממיס את הדונג או את החלב. (20) עקירת דבר ממקורו בטבע, כצמר או שער מעור בהמה. תולדתה: התולש כנף מן העוף, הנוטל צפרניו. (21) ניקוי הכלוך וצחצוח החפץ. תולדתה: המכבס בגד והסוחטו. (22) הפרדת חוטי הצמר או הפשתים והכשרתם לטויה. תולדתה: החובט על סיב (החוטים הפנימיים שמתחת קליפת עץ התמר) או גמי, עד שנעשים כעין חוטים. (23) שינוי כל דבר למראה אחר. (24) עשיית חוטים מצמר או מפשתן על ידי פיתול ושוזירה. (25) מתיחת חוטי השתי, העלאתם והורדתם מכובד עליון לכובד תחתון, במכונת האריגה. (26) הרמת המסכת בארג (מסכת – מסרק האורגים המהדק את חוטי הערב בשתי). תולדתה: העושה נפה וכברה, המסרג מיטה. (27) הכנסת חוטי ערב בין חוטי שתי. תולדתה: הקולע שלש נימין ביחד. (28) הסרת חוטי השתי מחוטי הערב האורגים יחד, לשם תיקון האריג. תולדתה: הסותר קליעת החוטים ומתכוון לתקנה; בנוסח אחר: והפציעה ('מעשה רוקח'). (29) חיבור שני חוטים על ידי פתיל, בקשר של קיימא ומעשה אומן. (30) התרת קשר של קיימא (קשר קיים, חזק). תולדתה: המפריד פיתולי חבלים. (31) איחוד שני דברים נפרדים. תולדתה: המדבק ניירות או עורות על ידי דבק. (32) ההפרדה בין הדבקים. תולדתה: המפריד ניירות או עורות דבוקים. (33) בנין או נטיית אוהל, או הוספה על בנין. (34) סתירת בנין או אוהל, כדי לתקן. תולדתה: המפרק עץ תקוע לשם תיקונו. (35) עשיית פעולה שעל-ידה ניכר גמר המלאכה. אפילו פעולה קטנה כמכה בפטיש. (36) צידת כל דבר שבמינו ניצוד, לתפסו או לנעול בפניו. תולדתה: המששה כלב לצוד חיה, ועמד בפניה עד שהגיע הכלב ותפסה. (37) המתה או הוצאת הדם, היא הנפש. תולדתה: החונק את החי עד שימות, השולה דג מן הים והניחו עד שיבש בין סנפיריו כסלע. (38) הפרדת עור בעל חי משרו לאחר מיתתו. תולדתה: המפשיט דלדול (חתיכת

א. מְלֹאכֹת² שְׁחִיבִין עֲלֵיהֶן סְקִילָה⁴ וְכֶרֶת⁴ בְּמִזְרֵה, או קָרְפֵּן⁴ חֲטָאת בְּשָׁגָה - מִהֵן אָבוֹת⁵ וּמִהֵן תּוֹלְדוֹת. וּמִנֵּן כָּל אָבוֹת⁷ מְלֹאכֹת - אַרְבָּעִים חֹסֵר אַחַת⁸. וְאֵלוֹ הֵן: הַחֲרִישָׁה⁹. וְהַזְרִיעָה¹⁰. וְהַקְצִירָה¹¹. וְהַעֲמֹר¹². וְהַדִּישָׁה¹³. וְהַזְרִיעָה¹⁴. וְהַבְרִירָה¹⁵. וְהַטְחִינָה¹⁶. וְהַהֲרִקָה¹⁷. וְהַלִּישָׁה¹⁸. וְהַאֲפִיָה¹⁹. וְהַגְזִיזָה²⁰. וְהַלְבִּיץ²¹. וְהַנְפִּיץ²². וְהַצְבִּיעָה²³. וְהַטְוִיָה²⁴. וְעֲשֵׂית הַנִּירִין²⁵. וְהַנְסַכַּת הַמִּסְכָּה²⁶. וְהַאֲרִיגָה²⁷. וְהַבְצִיעָה²⁸. וְהַקְשִׁירָה²⁹. וְהַהֲתַרָה³⁰. וְהַתְפִּירָה³¹. וְהַקְרִיעָה³². וְהַבְנִין³³. וְהַסְתִּירָה³⁴. וְהַכָּאָה בַּפְטִישׁ³⁵. וְהַצִּידָה³⁶. וְהַשְׁחִיטָה³⁷. וְהַהֲפָשֵׁטָה³⁸. וְהַהֲעַבְדָה³⁹. וּמַחִיקַת הָעוֹר⁴⁰. וְחִתּוּכֵי⁴¹. וְהַתְכִּיבָה⁴². וְהַמְחִיקָה⁴³. וְהַשְׂרִטּוּט⁴⁴. וְהַהֲבַעְרָה⁴⁵. וְהַכְפִּיזָה⁴⁶. וְהַהוּצָאָה⁴⁷ מִרְשוֹת לְרִשּׁוֹת.

(2) שבת עג, א. (3) העוסק בדבר שיש בו אימנות, או הקְשָׁנָה חומר גלמי, מחדשו או מתקנו – עושה מלאכה. הוצאה אינה מלאכה חשובה. וב'תוספות' נזכרה בשם "מלאכה גרועה", אבל חז"ל דרשו איסור הוצאה מהמקרא: "ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר: איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא" (שמות לו, ו), שלא יוציאו נדבות מבתיהם להביאם למשכן בשבת (שבת צו:). ועוד דרשו (עירובין יז: ובתוס' שם): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שמות טז, כט) אל יצא בשבת עם הכלי ללקוט את המן כדרך שהוא עושה בחול, וירמיה (יז, כב) הזהיר: "ולא תוציאו משם מבתיכם ביום השבת". ובנחמיה (יג, יט) "ומנערי העמדותי על השערים, לא יבא משא ביום השבת". (4) מבואר למעלה פ"א ה"א. (5) מהכתוב בתורה (שמות לה, ב): "ששת ימים תעשה מלאכה, וביום השביעי יהיה לכם קודש, שבת שבתון לה", כל העושה בו מלאכה יומת", דרשו חז"ל (שבת מט:). מסמיכות מלאכות השבת למשכן, שכל המלאכות שהיו במשכן, אסורות בשבת; והמלאכה שהיתה חשובה במשכן – נקראת "אב", ושלא היתה חשובה במשכן – נקראת "תולדה" (בבא-קמא ב.). "אב מלאכה" – הוא המקור למלאכות אחרות הנלמדות ממנו, וה'תולדות' הן המלאכות האחרות שיש להן דמיון בתכונתן לאבות. (6) ראה בהלכה ז. (7) בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב): רבי יוחנן וריש לקיש היו עוסקין שלש שנים ומחצה בפרק זה, ומצאו ל"ט תולדות לכל אב מאבות המלאכות. (8) לשון המשנה: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת", ולא אמרו בפשטות שלשים ותשע, "שדרך המקרא כשמגיע המניין לסכום עשרות פחות אחת, מונה אותו בחשבון עשרות מבלי לדייק על חסרון האחד, כיוצא בו: "כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים" (בראשית מו, כז) ובפרטן אי אתה מוצא אלא שבעים חסר אחת (בבא-בתרא קכג.), וכן "ארבעים יכנו" (דברים כה, ג) ואין מכים אותו אלא שלשים ותשע, וכן "תספרו חמשים יום" (ויקרא כג, טז) ואין מונים רק שבעה שבועות שהם מ"ט יום" (הרא"ש בסוף פסחים).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי זה חיב, שזו המלאכה תולדת טחינה; שהטוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה, וכל העושה דבר הדומה לזה הרי זה תולדת טוחן. וכן הלוקח לשון של מתכת ושף אותו כדי לקח מעפרו, פדרו שעושים צורפי הזהב - הרי זה תולדת טחינה.

(62) שבת עד, ב. (63) כל מלאכה הדומה למלאכת המשכן בפעולה ולא במטרה, כגון: השף ברזל או מתכת, הדומה לטוחן בפעולה, אבל אינו דומה לטחינת גרעינים שמטרתה לאכילה. והשף - שלא לאכילה: וכן אם דומה למלאכת המשכן במטרה, אבל הפעולה היא בגוף אחר, כגון: המשקה צמחים ואילנות, אף שהשקיה דומה למלאכה שבמשכן במטרה, שיגדלו הצמחים, אבל אין הפעולה נעשית בגוף הצמחים כדאם במים. כל אלו נקראים תולדות ('תפארת ישראל' ב'כלכלת שבת'). (64) בנוסח אחר: "מעט מעט" (דפוס ויניציא), וזה בהתאם לדברי רבינו להלן פרק כא הל' יח, שאינו חייב אלא אם חותכו דק דק.

ו. וכן⁶⁵ הלוקח חלב ונתן בו גבב כדי לחבצו⁶⁶ - הרי זה חיב משום תולדת בורר, שהרי הפריש הקום⁶⁷ מן החלב. ואם גבבו ועשו גבינה - חיב משום בונה; שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחד, הרי זה דומה לבנין. וכן לכל⁶⁸ מלאכה ומלאכה מאלו האבות, יש להן תולדות על דרך זו שאמרנו. ומגוף המלאכה הנעשית בשבת תדע מעין אי זה אב היא ותולדת אי זה אב היא.

(65) שבת צח, א. (66) עשיית חמאה, על ידי טריפת החלב. (67) החלב החמוץ המכיל את יסוד הגבינה. (68) ראה למעלה באות ו.

ז. אחד⁶⁹ העושה אב מאבות מלאכות או תולדה מן התולדות במזיד - חיב⁷⁰ כרת. ואם באו עדים - נסקל⁷¹. בשוגג - חיב חטאת קבועה. אם-כן מה הפרש יש בין האבות והתולדות? אין ביניהן הפרש אלא לענין הקרבן בלבד. שהעושה בשוגג: אם עשה אבות הרבה בהעלם אחד⁷² - חיב חטאת אחת על כל אב ואב, ואם עשה אב ותולדותיו בהעלם אחד - אינו חיב אלא חטאת אחת.

(69) בבא-קמא ב, א: "מה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה שני אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד. ואם עשה אב ותולדה שלו - אינו חייב אלא אחת." (70) כמבואר למעלה בתחילת פרק א. (71) בנוסח אחר: ואם עדים התרו בו - נסקל (כ"י אברבנאל). (72) שנעלם ממנו האיסור ולא נודע לו בין מלאכה למלאכה.

ח. פיצד? הרי⁷³ שחרש וזרע וקצר בשבת בהעלם אחד - חיב שלש חטאות. ואפלו עשה הארבעים חסר אחת בשגגה, כגון ששכח שאלו המלאכות

בשר בולטת) שעל העור לצד הבשר. (39) תיקון העור וריכוכו, שיתקיים זמן רב. (40) הסרת השער והצמר מהעור להחליקו. תולדתה: המורט נוצות, הממרח זפת על חפץ להחליקו. (41) התקנת חפץ לצרכו לפי מדת ארכו ורחבו. תולדתה: הקוטם (קוצץ) את הכנף. (42) רשימת שתי אותיות בדיו או בצבע על דבר המתקיים. (43) הכשרת מקום ראוי לכתוב עליו לפחות שתי אותיות. (44) חקיקה ורשימת כל דבר המתקיים. תולדתה: המשרטט על העץ לשם נסירה במידה שוה. (45) הבערת אש או ריבויה, בין להתחמם בין להאיר. תולדתה: הנותן שמן בנר הדולק. (46) כיבוי אש ומיעוט זמן ההבערה. תולדתה: הנוטל שמן מנר הדולק. (47) הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. ועיין להלן פרק יב הלכה ח.

ב. כל⁴⁸ אלו המלאכות, וכל שהוא מענינם⁴⁹ - הם הנקראים אבות מלאכות. פיצד הוא ענינו? אחד החורש או החופר או העושה חריץ - הרי זה אב מלאכה; שכל אחת ואחת מהן חפירה בקרקע, וענין אחד הוא.

(48) שבת עג, ב. (49) במנין ל"ט המלאכות, לא חשבו אלא אותן שהיו במשכן (שבת מט:). אולם גם כל מלאכה שהיתה דומה למלאכת המשכן בפעולה, ובמטרה - כמבריך או מרכיב הדומות לפעולת זורע ונוטע, וגם המטרה דומה כי כוונתו לגידול וצמיחה, או אפילו עושה מלאכה דומה למשכן במטרה ולא בפעולה. כזומר (חותך ענפי אילן) - ראה בהלכה ג - המתכוון לגידול האילן, כל אלו נקראים אבות מלאכות, ולא נחשבו במנין הל"ט. כיון שלא היו במשכן ('כלכלת שבת').

ג. וכן⁵⁰ הזורע זרעים, או הנוטע אילנות, או המבריך⁵¹ אילנות, או המרקיב⁵², או הזומר⁵³ - כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות, וענין אחד⁵⁴ הוא, שכל אחת מהן לצמח דבר הוא מתפון.

(50) שבת עג, א. (51) הכופף ענף עץ בקרקע, ומכסהו בעפר, למען יקלט ויהיה לעץ מיוחד. (52) שם יחור (ענף רך) בעץ אחר. (53) חותך הענפים המזיקים מהעצים. (54) ראה למעלה באות מח.

ד. וכן⁵⁵ הקוצר תבואה או קטנית⁵⁶, או הבוצר⁵⁷ ענבים, או הגזר⁵⁸ תמרים, או המוסק⁵⁹ זיתים, או האורה⁶⁰ תאנים - כל אלו אב⁶¹ מלאכה אחת הן, שכל אחת מהן לעקר דבר מגדוליו מתפון. ועל דרך זו שאר האבות.

(55) שבת עג, ב. (56) ירקות הגדלים בתרמילים. (57) קוטף את הענבים מעל הגפנים. (58) לוקט תמרים מדקל. (59) תולש זיתים מן העץ. (60) קוטף פרי התאנים. (61) ראה למעלה באות מח.

ה. התולדה⁶² היא המלאכה⁶³ הדומה לאב מאלו האבות. פיצד? המחמת את הירק מעט⁶⁴ לבשלו -

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי כ"ט מנחם-אב - ספר זמנים - הלכות שבת קצז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חורש, אבל בבית חייב משום בונה (להלן פ"י הי"ב).
(14) בשדה ולא בבית כנ"ל.

ב. הזרע¹⁵ כל שהוא¹⁶ - חייב. הזמר¹⁷ את האילן כדי שיעצמה - הרי זה מעין זרע. אבל המשקה¹⁸ צמחין ואילנות בשבת - הרי זה תולדת זרע, וחייב בכל שהוא. וכן השורה¹⁹ חטין ושעורין וכיוצא בהן במים - הרי זה תולדת זרע, וחייב בכל שהוא.

(15) שבת עג, א. (16) שבת צ, ב: "המצניע לזרע וכו' והוציאו וכו' בכל שהוא" מכאן ששיעור זריעה בכל שהוא (מגיד-משנה). (17) חותך ענפים מזיקים מהגפן (שבת עג:). (18) מועד קטן ב, ב. (19) זבחים צד: זרע פשתן למים חייב - אי משום דמקדח (=שמצמיח) אפילו חטי ושערי נמי, אלא משום לישא (כ"ה בתשובת רבינו לר' יוסף המערכי (סה"ר לד"ר לוי' עמ' מא) וכה"ג בדו"ו). הרי ששורה חטים ושעורים במים - חייב משום זרע. ועיין בסוף הספר, תשובת רבינו באריכות.

ג. הקוצר²⁰ בגורגרת²¹ - חייב²². ותולש²³ - תולדת קוצר הוא. וכל העוקר²⁴ דבר מגדולו - חייב משום קוצר. לפיכך, צורר שעלו בו עשבים, וכשנת²⁵ שעלה בסנה²⁶, ועשבים שצמחו על גב החבית, התולש מהן - חייב, שזה הוא מקום גדול. אבל התולש מעציץ²⁷ שאינו נקוב - פטור, מפני שאין זה מקום גדול. ועציץ נקוב בכדי שרש קטן - הרי הוא כפארץ, והתולש ממנו - חייב.

(20) שבת קג, א. (21) שבת צא, א. לדעת רבינו להלן הלכה ה' שהיא שליש ביצה. (22) "כל שאתה מבדילו מחיתו, יש בו משום קוצר" (ירושלמי' שם). (23) "קצירה - בכלי, תלישה - ביד" (לחם-משנה). (24) שבת קז, ב. (25) צמח בצורת פתילים הצומח על קוצים וסנה. (26) שבת קז, ב. בנוסח אחר: "בספינה" (מעשה וקח'). (27) כלי חרס העשוי לנטיעה.

ד. כל זרע²⁸ שקצירתו מצמחת אותו ומגדלתו, כגון אספסתא²⁹ וסלקא³⁰, הקוצרו בשגגה - חייב שתי חטאות: אחת - מפני שהוא קוצר, ואחת - מפני שהוא נוטע. וכן הזומר והוא צריך לעצים - חייב משום קוצר ומשום נוטע. גבשושית³¹ של עפר שעלו בה עשבים, הגביהה מעל הארץ והניחה על גבי יתדות - חייב משום תולש. הייתה על גבי יתדות והניחה על הארץ - חייב משום זרע. תאנים שקיבשו³² באביהן, וכן אילן שקיבשו פרותיו בו, התולש מהן בשבת - חייב, אף-על-פי שהן כעקורין לענין טמאה³³.

(28) שבת עג, ב. (29) אספסת - חציר לבהמה. (30) סלק - ירק שמשתמשים בעליו הפרומים לחמיצה. (31) שם פא, ב. תל עפר קטן. (32) חולין קכז, ב: "תאנים שצמקו

אסורות לעשות בשבת - חייב על כל מלאכה ומלאכה חטאת אחת. אבל אם טחן וחתך הירק ושף לשון של מתכת בהעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת; שהרי לא עשה אלא אב אחד ותולדותיו. וכן כל כיוצא בזה.

(73) שבת עג, ב.

ט. העושה⁷⁴ מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת. כיצד? הרי שזרע ונטע והכריך והרפיב וזמר בהעלם אחד - אינו חייב אלא חטאת אחת, שכלן אב אחד הן. וכן כל כיוצא בזה.

(74) משנה, שבת סח, א.

~ יום רביעי כ"ט מנחם-אב ~

פרק שמיני

(1) התחיל בו לבאר שיעור אבות המלאכות ואיכותיהן ותולדותיהן, והמחוייב בהן והפטור אבל אסור, מפני שלא נעשה כדרכו או שחסר השיעור. ונמשך לזה קצת ממה שמותר לעשותו (שהיה באפשר לחוש לו מהיות לו קצת דמיון לאלו המלאכות). ונתבאר בפרק זה עשר מלאכות הנמנות ראשונות פרק ז: [החורש, הזורע, הקוצר, המעמר, הדש, הזורה, הבורר, הטוחן, המרקד והלש].

א. החורש² כל שהוא³ - חייב⁴. המנפש⁵ בעקרי האילנות, והמקורסם⁶ עשבים, או המזרד⁷ את השריגים⁸, כדי ליפות את הקרקע⁹ - הרי זה תולדת חורש; ומשעעשה כל שהוא - חייב. וכן המשנה פני השדה¹⁰, כגון שהשפיל התל ורדדו¹¹, או מלא הגיא¹² - חייב¹³ משום חורש, ושעורו כל שהוא. וכן כל המשנה גמות¹⁴ - שעורו כל שהוא.

(2) משנה, שבת קג, א. (3) "וכמה כל שהוא? כדי ליטע כרישא (קלח של כריש, - מין ירק נאכל דומה לבצל) או כדי ליטע זכרותא (הקצה המחודד של השיכולת) של חיסה" (ירושלמי פ"ז ה"ב). (4) רבינו הקדים חרישה לזריעה כנהוג בעבודת האדמה, אבל כמשנה (שבת עג). הקדימו "הזורע" לפני "החורש", ומפרש בגמרא (שבת עג:), שהתנא התכוון לקרקע ארץ ישראל הקשה וזקוקה לחרישה נוספת אחרי הזריעה, והשמיענו שגם על חרישה זו חייב. (5) עוקר את העשבים הרעים בגן או בשדה. (6) כורת ענפים ועשבים יבשים. (7) החותך ענפים רכים מהאילן. (8) ענפי עץ הגפן. (9) "כל דבר שהוא להניית הקרקע (להשבתה) חייב משום חורש, וכל דבר שהוא להבחיל (שיגיע לידי ביטול) את הפרי חייב משום זורע" (ירושלמי' שם). (10) שבת עג, ב. (11) השפילו והשווהו לשאר האדמה, תרגום "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט, ג: ורדדו. (12) רווח צר בין הרים. (13) בשדה משום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(עירובין כז:), מכיון שניזונים מן הצמחים (מגיד-משנה).
(51) שבת קז, א. לדעת רש"י החובל חייב משום צובע, ויש
אומרים משום נטילת נשמה (מגיד-משנה). (52) ממקום
גידולו, אבל משום הוצאה לרשות הרבים, השיעורים אחרים
(כסף-משנה ולהלן פ"ח).

ח. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁵³? בַּחוּבֵל בְּבִהְמָה וְחִיָּה
וְעוֹף וְכִיּוֹצֵא בָהֶם; אֲבָל הַחוּבֵל בַּחֲבֵר, אֶף-עַל-פִּי
שְׁתַּחֲוֵי לַהֲזִיק - חֵיב⁵⁴, מִפְּנֵי נַחַת רוּחוֹ; שֶׁהָרִי
נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ וְשִׁכְכָה חֲמָתוֹ, וְהָרִי הוּא פִּתְמָתְקָן.
וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ צָרִיף לָדֵם שֶׁהוֹצִיא מִמֶּנּוּ - חֵיב.

(53) שפטור אם נתכוון להזיק. (54) שבת קה, ב: "הקורע
בחמתו - חייב". והקשו בגמרא: "הא הוי (הרי הוא)
מקלקל, וכל המקלקל פטורין? אמר רבי אבין: מתקן הוא
- שעושה נחת ליצרו (משכך חמתו). והקשו: וכי האי גוונא
מי שרי? (וכי מותר באופן כזה), הרי שנינו: המקרע בגדיו
בחמתו, או שובר כלי בחמתו - יהא בעיניך כאילו עובד
עבודה-זרה, שכך אומנותו של יצר הרע, היום אומר לו עשה
כך, ומחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עובד
עבודה-זרה והוא עובד? ואתרצו: שהוא קורע רק כדי להטיל
אימה על בני ביתו, ואינו כועס באמת". ושיטת רבינו
איימה על בני ביתו, נחשב לתיקון, אבל רש"י פירש, מכיון
שאסור לקרוע בחמתו אינו מתקן, אלא עוד מלמד ומרגיל
את יצרו להתגבר עליו, וזוהי דעת הראב"ד ב'השגות', שרק
להטיל אימה נקרא תיקון, ולא בחובל את חבריו.

ט. שְׂמִנָּה⁵⁵ שָׂרָצִים הָאֲמֹרִים⁵⁶ בַּתּוֹרָה, הֵן שֵׁשׁ לֶהֱן
עוֹרוֹת לַעֲנֵן שֶׁבַת כְּמוֹ חִיָּה וּבִהְמָה וְעוֹף; אֲבָל שְׂאֵר
שָׂרָצִים וּרְמָשִׁים, אֵין לֶהֱן עוֹר. לְפִיכָךְ, הַחוּבֵל בָּהֶן
- פְּטוּר⁵⁷. וְאַחַד הַחוּבֵל בְּבִהְמָה חִיָּה וְעוֹף אוֹ
בְּשְׂמִנָּה שָׂרָצִים, וְעָשָׂה בָּהֶן חֲבוּרָה, וַיֵּצֵא מֵהֶם דָּם,
או שְׂנָצֵר הַדָּם אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא יָצָא - חֵיב⁵⁸.

(55) משנה, שבת קז, א. (56) ויקרא יא, כט: החולד,
העכבר, הצב, האנקה, הכח, הלטאה, החומט והתנשמת.
(57) כי חבורה חוזרת לא שמה חבורה, וחבלה בשאר שרצים
שעורן רך, הדם נצרך בהם מהר אבל מיד שב לקדמותו.
(58) לדעת רבינו, משום מפרק שהוא תולדה דדש, אבל רוב
הפוסקים סוברים, שהחייב משום נטילת נשמה של האבר
הנחבל.

י. הַסּוֹחֵט⁵⁹ אֶת הַפְּרוֹת לְהוֹצִיא מִימֵיהֶן - חֵיב
משום מִפְּרָק⁶⁰. וְאִינוֹ חֵיב עַד שִׁיְהִיָּה בְּמִשְׁקִין
שֶׁסָּחַט בְּגִדוֹ. וְאֵין חֵיבִים מִן הַתּוֹרָה אֲלָא עַל
דְּרִיכַת זִיתִּים וְעֵנְבִים בְּלִבָּד⁶¹. וּמִתַּר לִסְחֹט אֶשְׁכּוּל
שֶׁל עֵנְבִים לְתוֹף הָאֵל; שֶׁמִּשְׁקָה הָבֵא לְאֵכָל - אֲכָל
הוּא, וְנִמְצָא בְּמִפְּרָק אֲכָל מֵאֲכָל⁶². אֲבָל אִם סָחַט
לְכָלִי שְׂאִין בּוֹ אֲכָל - הָרִי זֶה דוֹרֵף, וְחֵיב. וְהַחוּבֵל⁶³
לְתוֹף הָאֵל, או הַיּוֹגֵק בְּפִיו - פְּטוּר⁶⁴. וְאִינוֹ חֵיב
עַד שִׁיְחַלֵּב לְתוֹף הַכֶּלִי.

(שיבשו באילן - רש"י) באיביהן (כשהן מחוברות לקרקע),
מטמאות טומאת אוכלין, והתולש מהן בשבת חייב חטאת".
אבל ב'תוספות' (שבת קנ:): מובא שדווקא צמק, אבל יבשו
לא, מכיון שאינן יונקות מן הארץ כלל, אין בהן איסור
תלישה. (33) "כל האוכלין הגדלים מן הקרקע, אינם
מקבלים טומאה עד שיעקרו, אבל כל זמן שהם מחוברים
אפילו בשורש קטן, שיכולים לחיות ממנו - אינם מקבלים
טומאה" (הל' טומאת אוכלין פ"ב).

ה. הַתּוֹלֵשׁ³⁴ עֵלְשִׁין³⁵, הַמְזַרְד וְזָרִין³⁶: אִם לְאֲכִילָה
- שְׁעוּרוֹ בְּגִדוֹגְרָת³⁷; וְאִם לְבִהְמָה - שְׁעוּרוֹ פְּמֵלָא פִּי
גָדִי; וְאִם לְהִסְקָה - שְׁעוּרוֹ פְּדִי לְבָשֵׁל בִּיצָה³⁸.
הַמְעַמֵּר³⁹ אֲכָלִין: אִם לְאֲכִילָה - שְׁעוּרוֹ בְּגִדוֹגְרָת;
וְאִם עֲמֵר לְבִהְמָה - שְׁעוּרוֹ פְּמֵלָא פִּי גָדִי; וְאִם
לְהִסְקָה - שְׁעוּרוֹ פְּדִי לְבָשֵׁל בִּיצָה. וּבִיצָה⁴⁰ הָאֲמֹרָה
בְּכָל מְקוֹם, הִיא בִּיצָה בִּינוֹנִית שֶׁל תְּרִנְגוּלִין. וְכָל
מְקוֹם שֶׁנִּמְצָא פְּדִי לְבָשֵׁל בִּיצָה, הוּא פְּדִי לְבָשֵׁל
בְּגִדוֹגְרָת מִבִּיצָה. וּגְרוּגְרָת - אֶחָד מִשְׁלֹשָׁה בִּבִיצָה⁴¹.
וְאֵין עֲמֵר אֲלָא בְּגִדוּלִי קָרָע⁴².

(34) שבת קג, א. (35) צמח שמרשיו הקלויים באש
וטחונים, עושים חומר לשתייה (Cichorie). (36) קיצוץ
ענפים רטובים רכים שאפשר לאכלם. (37) מבואר למעלה
ה"ג. (38) בנוסח אחר: "ביצה קלה" (דפוס ויניציא) וכן
בתלמוד. כי הכוונה לביצת תרנגולת הקלה להתבשל.
(39) נלמד ממה שלמעלה (מגיד-משנה). (40) שבת פ, ב.
(41) ראה הל' עירובין פ"א ה"ט ב'מגיד משנה'. (42) שבת
עג, ב. והמדובר בשדה שאינו שלו שאין כוונתו ורצונו
לייפות את הקרקע, שאם לא כן חייב הוא בכל שהוא
(למעלה הלכה א - גמרא שם).

ו. הַמְקַבֵּץ דְּבִלָּה⁴³ וְעָשָׂה מִמֶּנָּה עֲגֵלָה, או שְׁנֵקֵב
תְּאֵנִים וְהִכְנִיס הַחֲבֵל בָּהֶן עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ גּוֹף אֶחָד -
הָרִי זֶה תּוֹלֵדֶת מְעַמֵּר, וְחֵיב⁴⁴. וְכֵן כָּל⁴⁵ פִּיּוּצָא בָּזָה.

(43) תאנים. (44) אבל פירות המפוזרים בחצר, מלקט אחד
אחד ואוכל (להלן פכ"א ה"א). (45) המקבץ מלח
ממשרפות המלח, לרבינו פטור, שאינו גידולי קרקע.

ז. הַדֹּשֵׁ⁴⁶ בְּגִדוֹגְרָת⁴⁷ - חֵיב. וְאֵין דִּישָׁה אֲלָא בְּגִדוּלִי
קָרָע. וְהַמְפָּרֵק⁴⁸ - הָרִי הִיא תּוֹלֵדֶת הַדֵּשׁ, וְחֵיב. וְכֵן
כָּל פִּיּוּצָא בָּזָה. הַחוּלֵב⁴⁹ אֶת הַבִּהְמָה⁵⁰ - חֵיב מִשּׁוּם
מִפְּרָק. וְכֵן הַחוּבֵל בְּחִי שֵׁשׁ לוֹ עוֹר - חֵיב⁵¹ מִשּׁוּם
מִפְּרָק. וְהוּא, שִׁיְהִיָּה צָרִיף לָדֵם שֶׁיֵּצֵא מִן הַחֲבוּרָה;
אֲבָל אִם נִתְּפַן לַהֲזִיק בְּלִבָּד - פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מְקַלְקֵל. וְאִינוֹ חֵיב עַד שִׁיְהִיָּה בָּדָם או בְּחֵלֵב
שֶׁהוֹצִיא⁵² בְּגִדוֹגְרָת.

(46) שבת עה, א. (47) ראה למעלה ה"ה בשם ה'ירושלמי'.
(48) שבת צה, א ברש"י. דגן משבלים, או קטניות מתוך
תרמילים יבשים. (49) שבת צה, א. ראה להלן הלכה י.
(50) בעלי חיים, חוץ מדגים - נחשבים כגידולי קרקע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ח.יב. והבורר תרמוסין⁷⁹ מתוך פסלת שלחן - ח.יב; מפני שהפסלת שלחן ממתקת אותן כשישלקו אותן עמהם, ונמצא בבורר פסלת מתוך אכל, וח.יב. הבורר אכל מתוך פסלת בידו להניחו, אפלו לבו פיו - נעשה בבורר לאוצר, וח.יב. היו לפניו שני מיני⁸⁰ אכלין מערבין - בורר אחד מאחר ומניח לאכל מיד. ואם בורר והניח לאחר זמן, אפלו לבו פיו, פגון שפבר בשחרית לאכל בין הערפים - ח.יב.

(78) שבת עד, א. (79) צמח הגדל בתרמיל שגרעניו מרים ודומים לפולים, וכיון שהוא עולה במרירותו על פסלתו, דומה לבורר פסולת מתוך אוכל. (80) המאכל שברצונו לאכול עתה נחשב אוכל, והשני פסולת. ולכן צריך לבורר את זה שרוצה לאכול מיד, ולהניח את השני בקערה.

יד. המשמר⁸¹ יין או שמן או מים וכן שאר המשקין במשמרת⁸² שלחן - ח.יב. והוא, שישמר בגרוגרת. אבל מסננין יין שאין בו שמרים או מים צלולין בסודרין ובכפיפה מצרית⁸³, כדי⁸⁴ שיהא צלול ביותר. ונותנין מים על גבי שמרים⁸⁵ בשביל שיעלו ונותנין ביצה טרופה⁸⁶ למסננת של חרדל כדי שיעלל. חרדל⁸⁷ שלשו מערב שבת - למחר ממחה⁸⁸ ושותה, בין ביד בין בכלי. וכן יין מגתו, פל זמן שהוא תוסס - טורף חבית בשמריה ונותן⁸⁹ לתוך הסודרין; שעדין לא נפרשו השמרים מן היין יפה יפה, וכל היין פגון אחד הוא. וכן החרדל וכל פיוצא בו.

(81) שבת קלט, ב. (82) כלי שמסננים בו את השמרים, והיין יורד זך וצלול. (83) סל עשוי מנצרי תמרים. (84) כיון שגם בלי הסינון הם צלולים וראויים לשתייה, לכן אין בזה משום בורר (ר"ן). (85) שנתן בתוך המשמרת מערב שבת, שאין בנתינת מים בורר, מכיון שהם צלולים. (86) מעורבת. "טבע הביצים שטורפין אותן ונותנים אותן כדברים העכורים, ויזככו אותם ויבדילו העב מן הדק" (לשון רבינו בפירוש המשניות). (87) שבת מ, א. צמח שגרעניו חריפים ומלפתים בו את האוכל. (88) מערבו שיהיה כמשקה. (89) בשעת התסיסה כל היינות עכורים, ושותים אותם בשמריהם ואין הנתינה בסודרים גורמת לתקן אותם.

טו. הטוחן⁹⁰ פגרוגרת - ח.יב. וכל השוחק תבלין⁹¹ וסמנין במכתשת - הרי זה טוחן, וח.יב. המחתך נרק תלוש⁹² - הרי זה תולדת טוחן⁹³. וכן הנוסר עצים להנות בנסרת שלחן⁹⁴, או השף לשון של מתכת - ח.יב. משישוף פל שהוא. אבל המחתך עצים, אינו ח.יב. עד שידיקק מהן כדי לבשל פגרוגרת מביצה.

(90) שבת ע, ב. (91) "השוחק מלח ופלפלין, חייב משום

(59) שבת קמג, ב. (60) שמפרק את המשקה מהפרי. (61) מי פירות אין עליהם תורת משקה אלא תורת אוכל, כמפריד אוכל מאוכל. אבל מדברי סופרים, אסור לסחוט גם תוחים ורימונים, הואיל ומקצת בני אדם סוחטים אותם (להלן פרק כא הלכה יב). (62) שבת קמד, ב. אבל פירות שאינם ראויים לאכילה, אסור לסחוטם אפילו לתוך האוכלין, שהרי הוא סוחט אוכל מתוך פסולת, ואסור משום מפרק. (63) שבת קמד, ב: "אמר רב חסדא, מדברי רבינו נלמד, חולב אדם עז לתוך הקדירה, אבל לא לתוך הקערה". והטעם כי משקה הבא לאוכל - דומה כאוכל, ואין שם משקה על החלב הזה, אלא שם אוכל, והרי הוא כמפריד אוכל מאוכל, ורק אם מפרק תבואה שהוא אוכל משבולת שהיא פסולת - חייב משום מפרק, וכן החולב לתוך כלי ריק שהחלב הוא משקה ומפרקו מהבהמה שהיא אוכל, מה שאין-כן כשחולב לתוך אוכל, הרי זה כנוטל אוכל ממאכל, שאין בזה משום מפרק (שו"ע הרב). הראשונים נחלקו בזה, יש דעות שבשבת אסור מדברי סופרים, ורב חסדא התיר רק ביום-טוב, שאז מותרת הבהמה לשחיטה ואכילה, ונחשבת החליבה כאוכל מתוך אוכל. אבל בשבת, מסיבת איסור שחיטה, אין שם אוכל עליה. וכן היא שיטת רבינו. ויש אומרים שמכיון שהוא כבורר אוכל מתוך הפסולת - חייב הוא מן התורה (רשב"א שם). (64) כתובות ס, ב.

יא. הזורה⁶⁵ או הבורר⁶⁷ פגרוגרת - ח.יב. והמחבין⁶⁸ - הרי הוא תולדת בורר. וכן הבורר⁶⁹ שמרים מתוך המשקין - הרי זה תולדת בורר או תולדת מרקד, וח.יב. שהזורה והבורר והמרקד⁷⁰, דומין עניניהם זה לזה. ומפני מה מנו אותן בשלשה? מפני שפל מלאכה⁷¹ שהיה במשקן מוזין אותה בפני עצמה.

(65) שבת צה, א. (66) מסיר המוץ מהגרעניים. (67) המפריד אוכל מפסולת המעורבים יחד. (68) ראה פ"ז ה"ה. (69) שבת קלח, א. בנוסח אחר: "הממחה שמרים", שמסיר השמרים מתוך המשקין. (70) ראה פ"ז ה"א. (71) שבת עג, ב.

יב. הבורר⁷² אכל מתוך פסלת, או שהיו לפניו שני מיני אכלין ובורר מין ממין אחר: בנפה⁷³ ובכברה⁷⁴ - ח.יב; בקנון⁷⁵ או בתמחו⁷⁶ - פטור; ואם בורר בידו לאכל לאתרו⁷⁷ - מתר.

(72) שבת עד, א. (73) כלי מעשה רשת, שבו נקבים קטנים לנפות בה קמח וכדומה. (74) היא כעין נפה, אלא שנקבי הרשת שלה גדולים משל הנפה. (75) דומה לצינור ומבררים בו זרעונים. (76) קערה גדולה, שזהו בורר כלאחר יד, כי עיקר ברירה בנפה וכברה. (77) וכל מה שבורר לאותה סעודה שמיסב בה מיד, נקרא לאתרו (מגיד-משנה).

יג. והבורר⁷⁸ פסלת מתוך האכל, ואפלו בידו אחת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכמות שהיה, כגון להקשות דבר רך או לרכך דבר קשה. (5) סתם מחמם מים לרחיצה (פרי חדש). (6) אצבע קטנה של רגל קטן בן יומו כשיעור סיכה (להלן פרק י"ח הלכה ב - פרי חדש). (7) זהו השיעור באיכות, שיהיה ראוי לעשות מהם הצבע הדרוש (לחם משנה), אבל בכמות המים יש שיעור אחר: "כדי לצבוע בהם בגד קטן של פי סבכה" שמניחות הבנות על ראשיהן (רבינו בפרק י"ח הלכה ח והמקור בתוספתא שבת פרק י').

ב. הנותן⁸ ביצה בצד המחם⁹ בשביל שתתגלגל¹⁰, ונתגלגלה - חיב; שהמבשל בתולדות האור - במבשל באור עצמה. וכן¹¹ המדיח בחמין דג מליח הישן¹² או קוליס האספני¹³, והוא דג דק ורך ביותר - הרי זה חיב; שהדחתו בחמין זה הוא גמרא¹⁴ בשולן. וכן כל פיוצא בהן.

(8) משנה (מסכת שבת דף לח עמוד ב). (9) "שם הכלי שייחמו בו המים" (פירוש המשניות מסכת שבת פרק ג). (10) "תתערב, שתתבשל קצת" (שם). (11) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). (12) במשנה כתוב "מליח הישן" ופירושו רבינו ורש"י: "דג מליח שעברה עליו שנה משמלחו" ובספר הפרדס לרש"י כתוב: בשר מלוח הרבה, וגם ברמב"ם כתב יד התימנים חסרה המלה "דג". (13) דג מארץ ספרד שקליפתו רכה ומולחים אותו לאכילה. (14) מכיון שאי אפשר לאכלם אם לא הודחו בחמין, נחשבת הדחתם כבישול, אבל דברים שאפשר לאכלם על ידי הדחה במים צוננים, יש אומרים שמותר להדיחם אף במים חמים.

ג. המפקיע¹⁵ את הביצה בנגד חם או בחול ובאבק דרכים שהן חמים מפני השמש¹⁶, אף-על-פי שנגזלית - פטור¹⁷; שתולדות חמה אינם בתולדות האש¹⁸, אבל גזרו עליהן מפני תולדות האור. וכן המבשל בחמי טבירה¹⁹ וכיוצא בהם - פטור²⁰. המבשל²¹ על האור דבר שהיה מבשל כל צרכו²² או דבר שאינו צריך בשול כלל - פטור²³.

(15) (מסכת שבת דף לה עמוד ב במשנה) המבקיע, שובר את הביצה. (16) שנתחממו בשמש. (17) מעונש, אבל אסור מדרבנן. (18) האסורות מן התורה. (19) (מסכת שבת דף מ עמוד ב) המעיינות החמים שעל חוף ים כינרת על-יד טבריה. (20) "שאין דרך בישול בכך לבשל בחמה או בתולדות חמה" (רש"י מסכת שבת דף לט עמוד א). (21) משנה (מסכת שבת דף קמה עמוד ב). (22) דעת הרשב"א וכמה מהראשונים שאפילו לא נתבשל כל צרכו אין בו משום בישול, אם נתבשל "כמאכל בן דרוסאי" שהוא חצי בישול לדעת רבינו ושליש בישול לדעת רש"י (ראה למעלה בפרק ג). (23) משום שאין בישול אחר בישול; אבל בבישול דבר שנאפה או נצלה פעם, יש מחלוקת בין הראשונים, הסמ"ג סובר שיש בישול אחר אפייה וצלייה, וראיתו מהדין שאין אדם יוצא ידי חובת מצה בלילה הראשון של פסח במצה שנאפתה ואחר כך נתבשלה (רבינו בהלכות חמץ ומצה פרק ו הלכה ו), אבל המדרכי בשם

טוחן ("ירושלמי פ"ז ה"ב). וה"ה לכל תבלין. (92) שבת עד, ב. לחתיכות קטנות. (93) כל זה נאמר בחותך ומניח. אבל לאכלו מיד סמוך לסעודתו - מותר, שהרי לא ציוו על האדם לאכול מאכלו בחתיכות גדולות. (94) גם אם אינו נהנה מהעצים שהוא מקלקל, חייב אם נהנה מהנסורת.

טז. המרקד⁹⁵ בגרוגרת - חיב. הלש⁹⁶ בגרוגרת⁹⁷ - חיב. המגבל את העפר - הרי זה תולדת לש. וכמה שיעורו? כדי לעשות פי כור של צורפי זהב⁹⁸. ואין גבול⁹⁹ באפר, ולא בחול הגס, ולא במרקסן, ולא בכיוצא בהן. והנותן זרע¹⁰⁰ שמשמים או זרע פשתן וכיוצא בהן במים - חיב משום לש, מפני שהן מתערבין ונתלין זה בזה.

(95) שבת יח, א. (96) לדעת רבינו, בדבר ששייך בו גיבול כגון קמח, מורסן (סובין גסים) טיט או עפר, אינו חייב רק כשגבל - עירב את הקמח או העפר במים. ובדבר שאין בו גיבול, כגון אפר - פטור אף בגיבול. אבל דעת הראב"ד, כי בדבר שיש בו גיבול אינו חייב רק כשגיבל, ודבר שאין בו גיבול - חייב בנתינת מים לבד בלא גיבול. (97) שבת פ, ב. (98) בכור מתיכים זהב ושאר מתכת; בפי הכור ממלאים את המתכות, ושיעור הגיבול - כדי לעשות פי כור. (99) שבת קנה, ב. (100) זבחים צד, ב. וחייב מיד כשנתן למים (רבינו בתשובתו לתלמידו רבי יוסף המערכי, בספר היובל לד"ר לוי עמוד מא).

~ יום חמישי ל' מנחם-אב ~

פרק תשיעי

(1) כלל בו עשר מלאכות הנמנות שניות פרק שביעי [האופה, הגוזז, המלבן, המנפץ, הצובע, הטווה, העושה שני בתי נירין, המיסך, האורג והבוצע]. ודרך רבינו בהן כדרכו בראשונות.

א. האופה² בגרוגרת³ - חיב. אחד האופה את הפת, או המבשל את המאכל או את הסממנין, או המחמם את המים - הכל ענין אחד⁴ הוא. שיעור המחמם את המים - כדי לרחץ⁵ בהן אבר קטן⁶. ושיעור מבשל סממנין⁷ - כדי שיהיו ראויין לדבר שמבשלין אותן לו.

(2) מלאכת אפייה לא הייתה במשכן, כי אם מלאכת בישול סממנים (לצבוע תכלת וארגמן ותולעת שני), ולפי זה בישול הוא אב מלאכה ואפייה היא תולדה (ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב), מכיוון שרק מלאכה שהייתה במשכן נקראת אב (למעלה פרק ז הלכה א). אולם רבינו כתב כלשון המשנה (מסכת שבת דף עג עמוד א) שמנתה "אופה" בין אבות מלאכות ובגמרא מפורש: "תנא סידורא דפת נקט", התנא מנה את המלאכות החורש, הזורע, הטוחן וכו' עד אפיית הפת, המצוייה יותר מבישול סממנים (ה"ן). (3) (תוספתא שבת פרק י) ושיעור גרוגרת, ראה למעלה פרק ח הלכה ג. (4) פעולה באמצעות כוח האש להרתיה או לשנות דבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אם בשוגג - חטאת, ואם במזיד - סקילה. (39) להוציא את הפת מן התנור, ואף שרדיית הפת איסור שבות הוא מדרבנן (רבינו להלן פרק כ"ב הלכה א), התירו לו חכמים לעבור על איסור דרבנן שלא יבוא לידי מלאכה האסורה מן התורה. (40) אבל לאדם אחר לא התירו לרדות את הפת מן התנור כדי שלא יבוא המדביק לידי איסור חטאת או סקילה, מטעם שאמרו (מסכת שבת דף ד עמוד א): "וכי אומרים לו לאדם חטא כדי שיזכה חבירך".

ו. המתין⁴¹ אחד ממיני מתכות פל שהוא, או המחמם⁴² את המתכות עד שתעשה גחלת - הרי זה תולדת מבשל. וכן⁴³ הממסס את הדונג⁴⁴ או את החלב או את הזפת והכפר⁴⁵ והגפרית⁴⁶ וכו' וצא בהם - הרי זה תולדת מבשל⁴⁷, וחיב. וכן המבשל פלי אדמה⁴⁸ עד שיעשו חרס - חיב משום מבשל. פללו של דבר: בין שרפה גוף קשה פאש או שהקשה גוף רך - הרי זה חיב משום מבשל.

(41) תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב; "המתין אבר (עופרת) חייב משום מבשל" (מסכת יבמות דף ו עמוד ב). (42) כדי להתיכו הוא תולדת מבשל, אבל "המחמם את הברזל כדי לצרפו (לחממו) במים, הרי זה תולדת מבשיר" (רבינו להלן בפרק י"ב הלכה א). (43) (מסכת שבת דף עד עמוד ב). (44) שווא. (45) כעין זפת. (46) חומר שריפה הנמצא באדמה. (47) אף על פי שהוא חוזר ומתקשה ואין הבישול ניכר בו (ר"ן). (48) (מסכת שבת דף עד עמוד ב) "האי מאן דשדא סיכתא לאתונא, חייב משום מבשל" ופירש בספר העיתים בשם הגאונים: "מבשל כלי אדמה דקין", אולם רש"י פירש: "השליך יתר של עץ רך לתנור החם לייבשו שיתקשה".

ז. הגוזז⁴⁹ צמר או שער - בין מן הפהמה, בין מן התיה⁵⁰, בין מן החי, בין מן המת, אפלו מן השלח⁵¹ שלחן - חיב. פמה שעור? פדי לטות ממנו חוט שארפו פרחב הסטי⁵² פפול. ופמה רחב הסטי? פדי למתח מן בהן⁵³ של יד עד האצבע הראשונה פשיפתח פיניהן בכל פחו, והוא קרוב לשני שלישי זרת⁵⁴. התולש פנה מן העוף - הרי זה תולדת גוזז⁵⁵. הטוה את הצמר מן החי - פטור; שאין דרך גזיזה בכך⁵⁶, ואין דרך נפוץ בכך, ואין דרך טויה בכך.

(49) (תוספתא מסכת שבת פרק ט). (50) בתוספתא כתוב: "ומן העופות". (51) העור הנפשט אחר השחיטה. והשיעור שגם כך דרך גזיזה (חסדי דוד). (52) שם מידת האורך. (53) אגודל (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (54) זרת האמורה בתורה (שמות פרק כח, עמוד טז), הוא חצי אמה של שישה טפחים (תוספתא כלים בבא מציעא פרק ו) שהוא שלושה טפח, והטפה הוא ארבע אצבעות (להלן פרק י"ז הלכה ו) נמצא שהזרת היא י"ב אצבעות (עיין רש"י מסכת שבת דף ק עמוד א). וזה לשון רבינו

ראבי"ה כתב שלענין שבת אין בישול אחר אפייה וצלייה (אורח חיים סימן שיח). ומותר לכתחילה, כמו שכתב רבינו (להלן פרק כ"ב הלכה ח): "דבר שנחבשל קודם השבת, אף על פי שהוא עכשיו צונן, מותר לשירותו בחמין בשבת".

ד. אחד²⁴ נתן את האור²⁵, ואחד נתן את העצים, ואחד נתן את הקדרה²⁶, ואחד נתן את המים, ואחד נתן את הבשר, ואחד נתן את התבלין, ובא אחד והגיס²⁷ - כלם חייבים משום מבשל; שכל העושה דבר מצרכי הבישול, הרי זה מבשל. אבל²⁸ אם שפת אחד את הקדרה תחלה, ובא אחר ונתן את המים, ובא אחר ונתן את הבשר, ובא אחר ונתן את התבלין, ובא אחר ונתן את האור, ובא אחר ונתן עצים על האור, ובא אחר והגיס - שנים²⁹ האחרונים בלבד חייבין משום מבשל.

(24) (תוספתא מסכת שבת פרק יב; מסכת ביצה דף לד.) (25) כיוון שהביא את האש בתחילה, כל מה שנעשה אחר כך מלאכת בישול היא וכולם חייבים (רש"י). (26) הראב"ד השיג כאן מדברי הגמרא (שם) שחיוב השופת את הקדירה הוא רק בקדירה חדשה של חרס, המתחזקת על ידי ליכון, אבל בעל מגדל עוז ביאר כי הברייתא שלאחריה לא חילקה בין חדשה לישנה וכן פסק הר"ף שם. (27) בחש בכף הקדירה וסייע לבשל. (28) כשהבאת האש הייתה האחרונה, הקודמים לה פטורים. (29) אלה שעסקו מהבאת האש והלאה חייבים משום מבשל (כלשון רבינו) אבל המביא את האור חייב משום מבשיר ובכתב יד משנת קס"ב מובא במעשה רוקח, הנוסח: "שלושה האחרונים" ולפי זה המביא את האור חייב משום מבשל, ומורנו הרב יעקב בירב ביאר כי בחלוקה ראשונה עשו כולם בבית אחת ולכן כולם צורך בישול עשו, ובחלוקה השנייה עשו בזה אחר זה "ובא אחר ונתן" "ובא אחר והגיס" ולא נתחייבו בבישול רק האחרונים (כסף משנה).

ה. הניח³⁰ בשר על גבי גחלים: אם נצלה³¹ בו פגרוגרת, אפלו³² בשנים ושלושה מקומות - חיב³³; לא נצלה בו פגרוגרת, אבל נתבשל פלו³⁴ חצי³⁵ בשול - חיב³⁶; נתבשל חצי בשול מצד אחד - פטור, עד שיהפך בו ויתבשל חצי בשול משני צדדין. שכח³⁷ והדביק פת בתנור בשפת, ונזכר³⁸ - מת³⁹ לו⁴⁰ לרדותה קדם שתאפה ויבוא לידי מלאכה.

(30) (מסכת מנחות דף נז עמוד א). (31) צלייה גמורה. (32) לא נצלה במקום כשיעור פגרוגרת, אלא בצירוף שניים או שלושה מקומות. (33) שדרך צלייה בכך. (34) כל החתיכה. (35) הנקרא בתלמוד: "כמאכל בן דרוסאי", ראש לשודדים נודדים שהיו רגילים לאכול מאכליהם בחצי בישולם. (36) שדרך בישול הוא למי שאין לו פנאי להמתין עד שיתבשל לגמרי. (37) (מסכת שבת דף ד עמוד א). (38) שהיום שבת, ואם ניחננו כך יאפה הפת ויתחייב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(דברים פרק כב פסוק ה), שדרך הנשים להקפיד על זה (רבינו בהלכות עבודת כוכבים פרק י"ב הלכה י'). (68) כעין רצועות דקות הפורשות מעור האצבע סביב הציפורן (רש"י מסכת שבת דף צד עמוד ב). (69) שאז הן קרובות להינתק וכאילו נתלשו כבר. (70) משום צערו לא אסרו חכמים ליטול ביד. ולא גזרו שמא יעשה כן בכלי שמכיוון שפירשו רובן - גם בכלי אינו אסור אלא מדרבנן.

י. המלפץ⁷¹ את הצמר או את הפשתן או את השני⁷² וכן כל פיוצא בהן ממה שדרפן להתלפץ - חיב. וכמה שעורו? פדי לטות ממנו חוט אחד ארפו כמלא רחב הסיט⁷³ פפול, שהוא ארף ארבעה טפחים.

(71) משנה (מסכת שבת דף קו עמוד א) המכבס את הצמר אחרי הגזיזה שיהיה לבן. (72) שמלבנים אותו תחילה לפני צביעתו לאדום. (73) מבואר למעלה בהלכה ז.

יא. המכבס בגדים - הרי הוא תולדת מלפץ⁷⁴, וחיב. והסחיט⁷⁵ את הבגד עד שיוציא המים⁷⁶ שבו - הרי זה מכבס, וחיב; שהסחיטה מצרכי⁷⁷ כבוס היא, כמו שההגסה מצרכי הבשול. ואין סחיטה בשער⁷⁸. והוא הדין לעור⁷⁹, שאין חיבין על סחיטתו.

(74) תוספתא (שבת פרק י') המכבס והסוחט מלאכה אחת. (75) דיני סחיטה ראה להלן בפרק כב הלכה טו. (76) אמר רבא זרק בגד למים - חיב (מסכת זבחים דף צד עמוד ב). (77) מקרבת את הליבון, כמו שההגסה מקרבת את הבישול (מרכבת המשנה). (78) (מסכת שבת דף קכח עמוד ב) "שהוא קשה ואינו בולע" (רש"י). (79) (מסכת זבחים דף צד עמוד א).

יב. המנפץ⁸⁰ את הצמר או את הפשתן או את השני ופיוצא בהן - חיב. וכמה שעורו? פדי⁸¹ לטות ממנו חוט אחד ארפו ארבעה טפחים. והמנפץ את הגידים⁸² עד שיעשו פצמר פדי לטות אותן - הרי זה תולדת מנפץ, וחיב.

(80) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב) מפריד ומנער את הצמר ביד לנקותו מפסולת. (81) כמו למעלה בהלכה ז. (82) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק ז הלכה ב) ועיין מעשה רוקח.

יג. הצובע⁸³ חוט שארפו ארבעה טפחים, או דבר שאפשר לטות ממנו חוט כזה - חיב. ואין הצובע חיב עד שיהא צבע המתקנים⁸⁴. אבל צבע שאינו מתקנים כלל, כגון שהעביר סרק⁸⁵ או ששר⁸⁶ על גבי ברזל או נחשת וצבעו - פטור⁸⁷; שהרי אתה מעבירו לשעתו, ואינו צובע כלום; וכל שאין מלאכתו מתקימת בשבת - פטור.

(83) משנה (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (84) וכדברי רבינו (להלן פרק יא הלכה ט"ו) לעניין כותב: "אינו חיב

(בפירוש המשניות ערלה פרק ג משנה ב) על שיעור הסיט: "ונחזק אצלי זה הפירוש, מפני שהוא פירוש הקדמונים, והקדמון הוא יותר חכם בלשון מן האחרון". (55) (מסכת שבת דף עד עמוד ב). (56) (שם) ולמעלה אמר: "הגזוז צמר מן החי חיב" הרי שדרך גזיזה בכך? אולם כוונת רבינו שאין דרך גזיזה - לגזוז אחר הטויה.

ח. הנוטל⁵⁷ צפרניו או שערו או שפמו או זקנו - הרי זה תולדת גזיזה, וחיב⁵⁸. והוא, שישל בכלי; אבל אם נטלן בידו, בין לו בין לאחר - פטור. וכן החותף⁵⁹ יבלת מגופו, בין ביד בין בכלי⁶⁰ - פטור, בין לו בין לאחר. ומתר לחתף יבלת⁶¹ במקדש ביד⁶², אבל לא בכלי⁶³. ואם הייתה יבשה - חותכה אף בכלי ועובד⁶⁴ עבודה.

(57) משנה (מסכת שבת דף צד עמוד ב) ורבינו פסק כחכמים שאינו חיב רק אם נטלן בכלי. (58) וזהו לדעת רבינו שפסק (בפרק א) כרבי יהודה: מלאכה שאינה צריכה לגופה חיב עליה, אבל לדעת הראשונים הסוברים מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חיב רק אם צריך לשער או לציפורניים (תוספות מסכת שבת דף צד עמוד ב). (59) (משנה מסכת עירובין דף קג עמוד א). (60) שם במשנה כתוב: "ואם בכלי כאן וכאן (אף במקדש) אסור", "שאב מלאכה הוא הואיל ואינו משנה מהאופן שעושים בחול" (רש"י). והקשו ב"מגיד משנה" וב"מעשה רוקח" על הרמב"ם הפוטר בכלי, וב"צפנת פענח" להגאון מדווינסק כתב שבאמת פטור מגזוז כמו שכתב רבינו, ובעירובין חייבתו המשנה משום תיקון - שמתקן את האדם או הבהמה שלא יהיו בעלי מום וחיב משום מכה בפטיש (ראה להלן פרק י הלכה י"ז). (61) הוא מום עובר בכהן ואסור בעבודה, והבהמה שיש בה יבלת אסורה להקרבה. (62) כיוון שאיסורו מדרבנן, "ואין שבות במקדש כלל" (רבינו הלכות קרבן פסח פרק א הלכה ט"ז). (63) שמלאכה גמורה היא האסורה אף במקדש. (64) בדפוס ויניציא חסרה המלה "עבודה", וכתב במעשה רוקח שכוונת רבינו שלא נאמר כיוון שבין השמשות לא היה ראוי לעבודה מסיבת היבלת, לא יוכל לעבוד כל השבת, אלא כיוון שהסיר היבלת מותר לו לעבוד, מכיוון שהייתה יבשה ונפרכת, חשובה כמסולקת מקודם.

ט. הנוטל שערו⁶⁵ בכלי, כמה יטל ויהיה חיב? שתי שערות. ואם לקט לבנות מתוך שחרות, אפלו אחת⁶⁶ - חיב⁶⁷. צפרן שפרשה רבה וציצין⁶⁸ של עור שפרשו רבן⁶⁹: אם פרושו כלפי מעלה ומצערות אותו - מותר לטל אותן בידו⁷⁰, אבל לא בכלי; ואם נטלן בכלי - פטור; ואם אינן מצערות אותו - אפלו ביד אסור. ואם לא פרושו רבן, אפלו מצערות אותו - אסור לנטלן בידו; ואם נטלן בכלי - חיב.

(65) (מסכת שבת דף צד עמוד ב). (66) שהוא עושה כן כדי שלא יהא נראה כזקן ומקפיד אפילו על אחת (רש"י). (67) ואף בחול אסור משום "ולא ילבש גבר שמלת אשה"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שמתחבר ומתקשה ונעשה הלבד ונראה יותר שהוא כמגבן תולדת בונה"; אבל ב"מעשה רוקח" העלה שמלאכת עשיית הלבד דומה למלאכת הטווייה, שהוא מקבץ את החלקים הנפרדים מן הצמר או הפשתים ומחברם יחד - תולדת הטווה.

טז. העושה⁹⁵ שני בתי נירין⁹⁶ - חיב. העושה נפה⁹⁷ או כברה⁹⁸, או סל או סבכה⁹⁹, או שפרג מטה בכתלים¹⁰⁰ - הרי זה תולדת עושה נירין¹⁰¹; ומשיעשה שני בתים באחד מפל אלו - חיב. וכן כל העושה שני בתי נירין בדבר שעושין אותו בתים בתים בגון אלו - חיב.

(95) (מסכת שבת דף קה עמוד ב). (96) המכניס חוטי השתי בנירין (המכון של הקנים להעלות חוטי השתי והורדתם נקרא בשם נירים), שיעלה אחד וירד השני, כדי להכניס חוטי הערב בשתי. (97) רשת עשויה נקבים קטנים, לנפות הקמח ולנקותו מן הסובין והפסולת. (98) נקביה גדולים משל הנפה. (99) מכסה על הראש, עשוי מעשה רשת. (100) או בתבן ובכל דבר. (101) שבכל הנזכרים נפה וכברה וכו' הוא מותח בראשונה את חוטי האורך - "השתי" ואחר כך הוא קולע בהם את חוטי "הערב" (הרוחב) וחיב, שכל המתקן שני החוטים במסכת נקרא עושה שני בתי ניר, וכן העושה קליעה של שני בתים בארג חיב, וכן מוכא בספרא אחרי פרשה ז: "מניין שלא יכתוב שתי אותיות ולא יארוג שני חוטיין ולא יעשה שני בתים בנפה ובכברה תלמוד לומר: מלאכה".

יז. דרך¹⁰² האורגין: שמותחין החוטין תחלה בארך היריעה ובקרב, ושנים אוחזין זה מפה וזה מפה, ואחד שובט בשבט¹⁰³ על החוטין ומתקן אותן זה בצד זה עד שתעשה כלה שתי¹⁰⁴ בלא ערב¹⁰⁵. ומתחת החוטין בדרך האורגין, היא הנסכת המסכת¹⁰⁶. וזה המותח נקרא מסף. וקשכופלין אותה ומתחיל להכניס השתי בערב - נקרא אורג.

(102) (מסכת שבת דף עג עמוד א ודף עה עמוד ב). (103) חובט ומותח את חוטי השתי של האריג שלא יסתבכו בתנועותיהם למעלה ולמטה. (104) חוטי האורך שבאריג הם חוטי היסוד שבהם מכניסים את הערב. (105) חוטי הרוחב שבאריג. (106) מתיחת חוטי השתי כדי להכניס את חוטי הערב.

יח. המסך¹⁰⁷ - חיב. והוא מלאכה מאבות מלאכות. והשובט על החוטין עד שיפרקו ויתקנם - הרי זה תולדת מסף. וכמה שעורו? משיתקן רחב שתי אצבעות. וכן האורג¹⁰⁸ שני חוטין ברחב שתי אצבעות - חיב. בין שארגן בתחלה, בין שהיה מקצת הבגד ארוג וארג על הארוג - שעורו שני חוטיין. ואם ארג חוט אחד¹⁰⁹ והשלים בו הבגד - חיב. ארג בשפת¹¹⁰ היריעה שני חוטין ברחב שלשה

עד שיכתוב בדבר הרושם ועומד... ויכתוב על דבר שמתקיים הכתב עליו" ומקורו בתוספתא (מסכת שבת פרק י"ב): "אינו חייב עד שיכתוב בדבר של קיימא על דבר של קיימא". והביא ב"מגיד משנה" ראייה שכן הדין גם בשאר מלאכות, ממשנה (מסכת שבת דף קב עמוד ב) "זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת - חיב", אבל הר"ן פירש משנה זו (וכן הרע"ב), שכל העושה מלאכה בשבת, שמקיימים אותה כמות שהיא ואין צורך להוסיף עליה, שמלאכתה נגמרה - חיב, ולדבריהם אין משם ראייה לדעת רבינו, ובעל "מגדל עוז" כתב שמקור הרמב"ם הוא מהגמרא (מסכת שבת דף צד עמוד ב): "וחכמים אוסרים (כוחלת) משום שבות" ואינה חייבת משום צובעת כיוון שצבע הכחל אינו מתקיים. (85) צבע צהוב. (86) צבע אדום-בהיר "ומשוש בששר" (ירמי' פרק כב פסוק יד). (87) ודעת הסמ"ג והיראים שכל צבע הרצוי לאדם, אף אם הוא רק לשעה, חייב עליו מן התורה, והביאו ראייה מדברי רב (מסכת שבת דף עה עמוד א): "שושח משום מה חיב" - משום צובע" (בדם השחיטה), ואף שצבע הדם אינו מתקיים.

יד. העושה עין הצבע - הרי זה תולדת צובע⁸⁸, וחיב. פיצד? בגון שנתן קנקנתום⁸⁹ לתוף מי עפצא⁹⁰, שנעשה הכל שחר; או שנתן אסטיס⁹¹ לתוף מי פרסם⁹², שנעשה הכל ירק. וכן כל פיוצא בזה. וכמה שעורו? כדי לצבע בו חוט שארכו ארבעה טפחים.

(88) (מסכת שבת דף יח עמוד א) הראב"ד השיג על דבריו, שאינו חייב משום צובע רק אם נגמרה מלאכת צביעה בכך ולא בעושה מי צבע. וב"צפנת פענח" ביאר דברי רבינו, שבאמת במי צבע לא נעשית צביעה, והם רק תערובת צבע, וכוונת רבינו כאן שעל ידי תערובת שני המינים נוצר צבע חדש, וזהו תולדת צובע שעל ידי פעולתו נולד דבר חדש. (89) חומצת הנחושת ששמים בדיו כדי להשחירה. (90) פרי האלון, כעין אגוז קטן, שנותנים אותו בדיו ומעבדים בו עורות. (91) צמח שממנו עושים צבע כחול לצביעת בגדים. (92) זעפרן, צמח בצלי מצבע כתום שלפרחיו ריח נודף.

טו. הטווה⁹³ ארך ארבעה טפחים מפל דבר הנטווה - חיב. אחד הטווה את הצמר או את הפשתן או את הנוצה או את השער או את הגידין וכן כל פיוצא בהן. העושה את הלבד⁹⁴ - הרי זה תולדת טווה, וחיב. והוא, שילבד דבר שאפשר לטוות ממנו חוט ארך ארבעה טפחים בעבי פיננני.

(93) (משנה מסכת שבת דף קה עמוד ב). (94) צמר טרוף וכבוש בלתי ארוג; הראב"ד משיג כאן: "כי מלאכת עשיית הלבד אינה דומה לטווייה לפי שהוא לוקח צמר מלובן ומנופץ, ושוטחו על גבי בגד, ונותן מוך על מוך עד שנעשה עבה, ומטפוחו במים, וכורכו עם הבגד ומהדקו עד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רצועות מנעל וסנדל שקושרין הרצענין בשעת עשייתו, וכן כל פיוצא בזה. אבל הקושר קשר של קימא ואינו מעשה אמן - פטור.⁷ וקשר שאינו של קימא ואינו מעשה אמן - מתיר לקשרו לכתחלה.

(2) משנה, שבת קיא, ב. (3) העומד להתקיים כל זמן קיום החפץ. (4) שהוא קשר חזק ואמין כקשרי האומנים. (5) נוקבים לגמל בחטמו, וקושרים בחבל בטבעת שבנקב קשר של קיימא. (6) קשר חזק של חברי הספינה אל התורן. (7) זוהי דעת רבינו. אבל שיטת רש"י, הרא"ש וה"טור היא, שכל קשר של קיימא אפילו הוא מעשה הדיוט - חייב. (8) בגמרא מובא: "כגון של בני מחוזא", ופירש רש"י: "שהם רחבי לבב, ומקפידים על לבושיהם ונעליהם להיות מכוונים, וקושרים אותו בדוחק, וצריך להתירו ערבית", אבל ב'מרדכי' הביא בשם רבינו פורת, שכל קשר העשוי להתירו בתוך שבועה ימים, הוא קשר שאינו של קיימא ומותר לכתחילה.

ב. פיצוד?⁹ נפסקה לו רצועה וקשרה, נפסק החבל וקשרו, או שקשר חבל בדלי, או שקשר רסן בהמה¹⁰ - הרי זה פטור. וכן כל פיוצא באלו הקשרים, שהן מעשה הדיוט וכל אדם קושר אותן לקימא. וכל קשר שאינו של קימא, אם קשרו קשר אמן - הרי זה אסור.

(9) מה נקרא קשר של קיימא שאינו מעשה אומן? (10) שכל אלו אין דרכו להתירם, ורוצה שיתקיימו כך לעולם, אבל הקשרים אינם מעשה אומן.

ג. קושרת¹¹ אשה מפתחי החלוק, אף-על-פי שיש לו שני פתחים¹²; וחוטיו סבכים¹³, אף-על-פי שהוא רפוי¹⁴ בראשה; ורצועות מנעל וסנדל, שקושרין אותן על הרגל בשעת מלבוש¹⁵; ונודות זין ושמן, אף-על-פי שיש לו שתי אוננים¹⁶; וקדרה של בשר¹⁷, אף-על-פי שיכולה להוציא הבשר ולא תתיר הקשר. וקושרין דלי במשיכה¹⁸ או באכנט וכיוצא בו¹⁹, אבל לא בחבל. וקושרין לפני הבהמה או ברגלה בשביל שלא תצא, אף-על-פי שיש לה שני אסרות²⁰. וחבל²¹ שהיה קשור בפרה²², קושרו באבוס²³; היה קשור באבוס, קושרו בפרה. אבל לא יביא חבל מתוך ביתו ויקשר בפרה ובאבוס²⁴. ואם היה חבל גרדי²⁵ שמתיר לטלטלו²⁶ - הרי זה מביא וקושר בפרה ובאבוס. מפני שקל אלו הקשרים מעשה הדיוט הן ואינן של קימא, אלא פעם קושר ופעם מתיר, ולפיכך מתיר לקשר אותן לכתחלה. חותלות²⁷ של תמרים ושל גרונרות - מתיר²⁸ ומפקיע²⁹ וחותל³⁰, ונטל ואוכל.

(11) משנה, שבת קיא, ב. (12) שקושרת שפת חלוקה שבימין לכתף שמאל, ושבשמאל בכתף ימין, ואף שיכולה

בתי גירין - חיב. הא למה זה דומה? לאורג צלצול¹¹ קטן ברחב שלשה בתי גירין.

(107) (מסכת שבת דף עה עמוד ב.) (108) במשנה (מסכת שבת דף קה עמוד א): "רבי אליעזר אומר, האורג שלושה חוטין בתחילה, ואחת על האריג - חייב (כלומר: בארג שנארגו בו הרבה חוטים מקודם, ויש לו כבר שם אריג, גם בחוט אחד חייב). וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורו שני חוטין." ו"בסוף" אין הכוונה "בסוף" ממש אלא בהמשך האריג, כמבואר להלן. (109) (מסכת שבת דף קד עמוד ב.) (110) (מסכת שבת דף קה עמוד א.) (111) חגורה.

יט. המדקדק¹¹² את החוטין ומפרידן בעת האריגה - הרי זה תולדת אורג. וכן הקולע¹¹³ את הנימין - הרי זה תולדת אורג. ושעורו - משיעשה קליעה בארץ שתי אצבעות.

(112) (מסכת שבת דף צז עמוד ב) "משווה האריגה, כשיש שני חוטים כרוכים זה עם זה משווה אותם במחט" (רש"י). (113) תלמוד ירושלמי (מסכת שבת פרק י הלכה ז) בשם רבי יוחנן: "הקולע שלוש נימין באדם - חייב משום אריג" וזהו בבגד, אבל בשער אין דרך אריגה (תוספות במסכת שבת דף צד עמוד ב).

כ. הבוצע¹¹⁴ שני חוטין - חיב. ובוצע הוא המפריש את הארוג. בין שהוציא הערב מן השתי או שהעביר השתי מעל הערב - הרי זה בוצע וחיב. והוא, שלא יהא מקלקל¹¹⁵, אלא יתפון לתקן. פדרף שעושין אלו שמאחין¹¹⁶ את הבגדים הקלים ביותר, שבוצעין ואחר כך מאחין, וחוזרין ואורגין חוטין שבוצעו, עד שיעשו שני הבגדים או שני הקרעים אחד. והסותר¹¹⁷ את הקליעה לתקן - הרי זה תולדת בוצע. ושעורו - כשעור הבוצע.

(114) (מסכת שבת דף עג עמוד א), הראב"ד כתב: "זה הפירוש נוטה לקורע על מנת לתפור, וכבר הוא שנוי במשנה ואנו מקובלים, בוצע כמו פוצע, והוא לשון חתוך, שחותך ב' חוטים שאחר שהשלים אריגתו, חותך את הארוג מן המשווייר שבמסכת, ואם חתך ממנו שני חוטים, חייב בחתיכה זו." (115) ראה למעלה פרק א הלכה יז. (116) תופרים ומחברים. (117) (מסכת שבת דף קה עמוד א).

~ יום שישי א' אלול ~

פרק עשירי

(1) כלל בו ביאור ה' מלאכות הנמנות שלישיות פרק ז [הקושר, המתיר, התופר, הקורע, הבונה, הסותר, המכה בפטיש והצד].

א. הקושר² קשר של קימא³ והוא מעשה אמן⁴ - חיב. בגון: קשר הגמליני⁵ וקשר הספניני⁶, וקשרי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּקִשְׁיָהּ. לְפִיכָּהּ, הַחֶבֶל שֶׁנֶּפֶסְקָה - מְקַבֵּץ שְׁנֵי קְצוֹתָיו, וְכוּרֶךְ עָלָיו מְשִׁיחָה, וְעוֹגֵב עֲנִיבָה.

(37) שבת קיג, א. קשר רופף בלי הדק, שקל להחירו. (38) אפילו מהדקה יפה ודעתו שתתקיים כך תמיד (משנה ברורה' סי' שז).

ו. מִתֵּר 39 לְקֶשֶׁר קֶשֶׁר שְׁאִינוּ שָׁל קִימָא לְדַבֵּר מְצוּהָ, 40 בְּגוֹן שְׁיָקֶשֶׁר לְמַד שְׁעוֹר מְשַׁעוֹרֵי הַתּוֹרָה. נִימָת בְּנוֹר שֶׁנֶּפֶסְקָה 41 - קוֹשְׁרִין 42 אוֹתָהּ 43 בְּמִקְדָּשׁ, אָבֵל לֹא בְּמִדְיָנָה 44. וְלֹא יִקְשֹׁר נִימָא לְכַתְּחִלָּה 45 אֶפְלוּ בְּמִקְדָּשׁ.

(39) משנה, שבת פכ"ד מ"ה: "מעשה בימי אביו של רבי צדוק, ובימי אבא שאול בן בטנית, שפקקו את המאור (החלון) בטפח (כלי חרס) וקשרו את המקידה (כלי שתייה) בגמי, לידע אם יש בגיגית (כד גדול) פותח טפח (ומביאה את הטומאה אל הבית), ומדבריהם למדנו: שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת (מדידה וקשירה של מצוה). (40) אם הקשר הוא מעשה אומן שאסור מדרבנן - התירו לצורך מצוה, שאם הוא מעשה הדיוט ואינו של קיימא מותר לכתחילה, ובנוסח אחר: "מותר לקשור קשר של קיימא", והכוונה אם אינו מעשה אומן (רמ"ע מפאנו). (41) מיתר הכינוי שנפסק בשבת, ולא יוכלו הלויים להמשיך בשיר שלהם. (42) משנה, עירובין קב, ב. (43) כי מכשירי קרבן דוחים את השבת. (44) מחוץ למקדש. (45) אם נפסק מערב שבת, כי מכשירי מצוה שאפשר לעשותם מערב שבת אין דוחים את השבת (רע"ב).

ז. כָּל קֶשֶׁר 46 שֶׁחִיבִין 47 עַל קֶשְׁרוֹ, כֶּף חִיבִין עַל הַתֵּרוֹ. וְכָל קֶשֶׁר שֶׁהַקּוֹשֵׁר אוֹתוֹ פִּטּוֹר, כֶּף הַמִּתֵּיר אוֹתוֹ פִּטּוֹר. וְכָל קֶשֶׁר 48 שֶׁמִּתֵּר לְקֶשְׁרוֹ, כֶּף מִתֵּר לְהַתִּירוֹ.

(46) משנה, שבת קיא, ב: "כשם שהוא חייב על קישורן, כך הוא חייב על היתרן". (47) ב'תוספות' (שבת עג.) כתבו בשם רבינו חננאל, שאינו חייב במתיר אלא על מנת לקשור במקומו קשר של קיימא, כמו שאינו חייב בפתור אלא על מנת לבנות (להלן ה' טו) וכן דעת הרא"ש; ומדברי רבינו יוצא שלא כדעת ר"ח, שהרי אומר: "כך חייבין על היתור", כלומר: כמו שקושר חייב בפעולה אחת, כן המתיר (מעשה רוקח'). (48) כמבואר בהלכה א.

ח. הַפּוֹתֵל 49 חֲבָלִים מִן הַהוֹצִי' 50 וּמִן הַחֲלִיף 51, אוּ מְחוּטֵי צִמָּר אוּ מְחוּטֵי פִּשְׁתָּן אוּ חוּטֵי שְׁעָר וְכוּיָצָא בֵּהֶן - הָרִי זֶה תּוֹלֵדֵת קוֹשֵׁר, וְחֵיב. וְשַׁעוֹר - כְּדִי שֶׁיַּעֲמֹד הַחֶבֶל בְּפִתְלָתוֹ בְּלֹא קִשְׁיָה, שֶׁנֶּמְצָאָה מְלֻאָכְתּוֹ מִתְקַיָּמָה. וְכֵן הַמְּפִרֵּד אֶת הַפִּתִּיל - הָרִי זֶה תּוֹלֵדֵת מִתֵּיר, וְחֵיב. וְהוּא, שְׁלֹא יִתְּפוֹן לְקַלְקֵל 52 בְּלִבָּד. וְשַׁעוֹר - כְּשַׁעוֹר הַפּוֹתֵל.

(49) 'ירושלמי' שבת פט"ו ה"א. שוור. (50) עלה ענף

לפשוט בדוחק בלי התרת הקשר, מותר - משום שדרכה להתיר הקשר בכל יום (רש"י). (13) מכסה על הראש, עשוי מעשי רשת. (14) ויכולה להסירה משם בלא התרת הקשר, בכל זאת מותר לה לקשרה, שאשה חסה על שערותיה ותתיר הקשר לפני ההסרה (גמרא, שם). (15) שאלו בוודאי אינם קשר של קיימא, ולא קשר אומן (שם). (16) ויכול להוציא היין בדוחק בהתרת קשר אחד, אין אומרים שהקשר השני ישאר לעולם קשר של קיימא (שם). (17) "דרכם היה לעשות בצד הקדירות נקב כמין דד להוציא ממנו המרק והבשר, וקושרים על פי הקדירה בגד כרי שלא יכנסו בה נמלים, ועל ידי הדחק יכול להוציא כל מה שבקדירה מהדר, ואף-על-פי-כן אין הקשר שעל פי הקדירה קשר של קיימא" (מעשה רוקח'). (18) חבל דק של פשתים וכדומה. (19) בכל דבר שאינו מבטלו אלא מתירו לאחר שימוש. (20) קשרים. יש שקושרים שני חבלים ברוחב הפתח זה למעלה מזה, ובעת שמוציאים את הבהמה - מתירים את החבל התחתון והיא יכולה לצאת בדוחק, ואין חוששים שמא ישאר את הקשר השני לתמיד ('מעשה רוקח'). (21) שבת קיג, א. (22) שבוודאי יתיר אותו הקשר. (23) בלי שנותנים בו מספוא לבהמה. (24) שאנו חוששים שקשר אחד ישאר קיים. (25) אורג. (26) עיקר ההיתר הוא מפני שאינו מבטל החבל ואינו קשר של קיימא, אלא שאם היה אסור בטלטול, לא היה אפשר להביא ולקשור מצד איסור טלטול. (27) שבת קמו, א. סלים עשויים מכפות תמרים, ומניחים בתוכם תמרים רעים שיתבשלו (רש"י). (28) ביד, אם הכיסוי קשור בחבל. (29) סותר שרשרות החבל בכלי (רש"י). (30) בכלי.

ד. כָּל 31 שְׁרָאוֹי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה - מִתֵּר לְקֶשֶׁר אוֹתוֹ בְּשִׁבְתּוֹ. לְפִיכָּהּ, אִם נֶפֶסְקָה רְצוּעַת סַנְדֵּל בְּכַרְמְלִית 32 - נוֹטֵל 33 גָּמִי 34 לֹחַ הָרָאוֹי לְמַאֲכַל בְּהֵמָה, וְכוּרֶךְ עָלָיו, וְקוֹשֵׁר הַגָּמִי. נִשְׁמָטָה 35 לוֹ רְצוּעַת מְנַעַל וְסַנְדֵּל, אוּ שֶׁנֶּשְׁמַט רֹב הַרְגֵּל - מִתֵּר 36 לְהַחֲזִיר הָרְצוּעוֹת לְמִקְוָמָן, וּבְלִבָּד שְׁלֹא יִקְשֹׁר.

(31) שבת קיב, א. (32) מקום שאסור להוציא אליו בשבת מדרבנן, שאינו לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים (להלן פי"ד ה"ד). (33) בגמרא נאמר כי ההיתר הוא רק בכרמלית, שאם יניחנו שם עד אחר השבת יאבד סנדלו, אבל בחצר הנשמרת אסור לקשור את הסנדל, אולם בנוסח כת"י ('מעשה רוקח') חסרה תיבת "ככרמלית", ונראה שדעת רבינו להתיר גם בחצר "כי גנאי הוא לאדם לילך בלא מנעל, והתירו לקשרו משום כבוד הבריות" (מגן אברהם' סי' שח). (34) סוף, צמח שעושים ממנו חבלים לקשירה. (35) תוספתא שבת פי"ג. (36) מנעלים שלהם היו עשויים פרקים. ומחוברים על ידי רצועות שמדק אותן ומרחיבן לפי הצורך, וכשנשמט חלק המנעל שעל רוב הרגל ממקומו, מחזיר ומהדק את המנעל על ידי הרצועות (אליה רבה סי' שז).

ה. הָעֲנִיבָה 37 - מִתֵּרָתָהּ 38, לְפִי שְׁאִינָה מִתְחַלֶּפֶת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לקרוע עליו". (62) מבואר למעלה פ"ח ה"ח. (63) שבת מח, א: "הפוחת בית הצואר (של חלוק) חייב חטאת", שעכשיו גומר את המלאכה ועושה את הבגד ראוי לשימוש וחייב משום מכה בפטיש (רש"י שם, ולהלן הט"ז); ודעת רבינו היא שחייבו משום קורע, ואף שאינו חייב רק בקורע על מנת לתפור? – פירש רבינו אברהם בן הרמב"ם בשם אביו, ש"דרך החייט כשגומר הבגד ומתקן בית הצואר שלו, עד שיהיה ראוי ללבישה, היה משיב המטלית שחתכה ממקום בית הצואר, על בית הצואר, ותופרה תפירת ארעי, כדי שיהא היכר שזה בגד חדש, ובעת שירצה בעל הבגד ללבוש אותו, מסיר אותם החוטים, והשמיענו הרמב"ם שאותה תפירה אף שהיתה רק ארעית, בכל זאת חייב על פתיחתה" (מעשה רוקח).

יא. המדבק נירות או עורות בקולן⁶⁴ של סופרים וכיוצא בו - הרי זה תולדת תופר, וחייב⁶⁵. וכן המפרק⁶⁶ נירות דבוקין או עורות דבוקין, ולא נתפין⁶⁷ לקלקל בלבד⁶⁸ - הרי זה תולדת קורע, וחייב.

(64) דבק העשוי מקמח. (65) הפוחת אגרת חתומה, אינו חייב, שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואף לרבינו המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, כאן פטור, כי אינו מתקן מאומה בגוף הנייר, אלא מקלקל. והתיקון בא מצד אחר – קריאת האגרת (שו"ת 'חכם צבי' סי' לט). (66) דעת רבינו שאם קורע על מנת לתקן, אף אם לא נתכוין על מנת לתפור – חייב, ומה שנאמר במשנה: "הקורע על מנת לתפור", הכוונה שיהיה בקריעה תיקון ולא קלקול, אבל אין צורך שתהיה דוקא על מנת לתפור ('חיי אדם' ר'משנה ברורה). (67) בנוסח אחר: "ולא נתכוין לקלקל, הרי זה קורע על מנת לתקן" (כ"י אברבנאל). (68) משנה, שבת קב, ב.

יב. הבונה⁶⁹ כל שהוא - חייב. המשוה⁷⁰ פני הקרקע בפית⁷¹, כגון שהשפיל תל או מלא גמא או גיא⁷² - הרי זה בונה, וחייב. אחד⁷³ נתן את האבן, ואחד נתן את הטיט⁷⁴ - הנותן הטיט חייב. ובגד⁷⁵ העליון, אפלו העלה את האבן והניחה על גבי הטיט⁷⁶ - חייב, שהרי אין מניחין עליה טיט אחר. והבונה על גבי פלים⁷⁷ - פטור.

(69) שבת עג, ב. (70) אבל בשדה – חייב על אלו משום חורש, ראה למעלה פרק ח' ה"א. (71) חפירה עמוקה. (72) תוספתא שבת פ"ב. (73) באמצע הבנין, שאין האבן מתקיימת בלא טיט, לכן נותן הטיט הוא העיקר. (74) טור אבנים או לבנים בבנין. (75) בנוסח אחר: "הדימוס" (מעשה רוקח' ותוספתא) טור אבנים בבנין. (76) 'ירושלמי' שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? – שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. הדא אמרה (זאת אומרת) בנין על גבי כלים, בנין? אדנים כקרקע הם (ואינו בונה על הכלים)". (77) שבת קלח, א.

התמר. (51) צמח עשב ארוך כעין פתיל שעושים ממנו מחצלאות. (52) שהוא פטור (למעלה פ"א ה"ז).

ט. התופר⁵³ שתי תפירות - חייב. והוא⁵⁴, שקשור⁵⁵ ראשי החוט מכאן ומכאן, כדי שתעמד התפירה ולא תשקט. אבל אם תפר יתר על שתי תפירות, אף-על-פי שלא קשר - חייב, שהרי מתקיימת התפירה. והמותח⁵⁶ חוט של תפירה בשבת - חייב, מפני שהוא מצרכי התפירה.

(53) משנה, שבת עג, א. (54) בגמרא (שם עד). הקשו: "והא לא קיימא (והרי התפירה אינה מתקיימת, וכל מלאכה שאינה מתקיימת פטור)? אמר רבי יוחנן: והוא שקשרן (כגון שקשר שני ראשי החוטים). (55) ב'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ב) מובא שחייב שתיים, משום תופר ומשום קושר; אבל לדעת רבינו (בהלכה א) שאינו חייב רק על קשר אומן, יש לומר שכאן הכוונה לקשר של הדיוט, ולכן אינו חייב רק משום תופר (קובץ). (56) שבת עה, א.

י. הקורע⁵⁷ כדי⁵⁸ לתפור שתי תפירות על מנת לתפור שתי תפירות - חייב. אבל הקורע להפסידה - פטור⁵⁹, מפני שהוא מקלקל. הקורע בחמתו⁶⁰ או על מת⁶¹ שהוא חייב לקרע עליו - חייב, מפני⁶² שמנישב את דעתו בדבר זה ויגנוח יצרו; והואיל וחמתו שוככת בדבר זה - הרי הוא כמתקן, וחייב. והפוחת⁶³ בית הצואר בשבת - חייב.

נקודות משיחות קודש -

"הקורע בחמתו, או על מת שהוא חייב לקרע עליו - חייב; מפני שמנישב את דעתו".

להעיר, שגם במלאכת שבת גבי סותר כתב "כל המקלקל ע"מ לתקן חייב, כיצד הרי שסתר ע"מ לבנות במקומו". ועפ"ז צ"ע אם דין "הקורע בחמתו" כאן שנחשב כמתקן הוא גם במלאכת סותר, כמו שפירש במנ"ח מצוה לב במוסך השבת (מט, ד). ברמב"ם כאן ד"לאו דוקא על-מנת לבנות אלא העיקר שלא יהי' דרך השחתה שהוא מקלקל", עיי"ש.

ומה שלא כתב הרמב"ם בפ"י הט"ו ע"מ לבנות במקומו – לפי שסמך על מ"ש לפנ"ז בפ"א.

לקו"ש חלק כ"ט עמוד 12 הע' 45
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

(57) משנה, שבת עג, א. (58) שיעור הקריעה כדי שיוכל לתפור שם שתי תפירות. (59) משנה, שבת קה, ב. (60) כבעסו. (61) בביריתא מובא: "על מתו". וכן בנוסח אחר ב'מעשה רוקח', ולפי הנוסח שלנו חייב לקרוע על מת שאינו קרובו, כדעת רבינו (הל' אבל פ"ט ה"א): "כל מי שעמד עם המת בשעת יציאת נשמתו, אף-על-פי שאינו קרובו – חייב לקרוע, וכן אדם כשר שמת – הכל חייבין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. המפכה⁹⁹ בפטיש¹⁰⁰ הפאה אחת - חיב. וכל העושה דבר שהוא גמר מלאכה - הרי זה תולדת¹⁰¹ מכה בפטיש, וחיב. פיצד? המנפח בכלי זכוכית, והציר בכלי צורה¹⁰², אפלו מקצת הצורה, והמגרד¹⁰³ כל שהוא, והעושה נקב כל שהוא - בין בעץ, בין במתכת, בין בפנן, בין בכלים - הרי זה תולדת מכה בפטיש, וחיב. וכל פתח¹⁰⁴ שאינו עשוי להכניס ולהוציא - אין חיבין¹⁰⁵ על עשיתו.

(99) לדעת רש"י, חיב משום גמר מלאכה, שכן האומן מכה על הסדן בשעת גמר מלאכה, ורבינו חננאל פירש שהאומן מכה בפטיש על הכלי, להשוות עקמיותו, וכן על אבן הבנין להשוותה לחברותיה, ולכן חיב משום גמר מלאכה. (100) שבת עה, ב: "רבה ורבי זירא דאמרי תרוייהו (אמרו שניהם) כל מה שיש בו גמר מלאכה - חיב משום מכה בפטיש". (101) שבת עה, ב. (102) גירסת ה'מגיד משנה' (להלן פ"א ה"י) "והמגרד" בדל"ת, חותך הוא קרנות בגוף האבן. ואילו "המגרד" בדל"ת, חותך הוא קרנות היוצאות מהאבן. ועיין שם. (103) שבת קמו, א. (104) משום מכה בפטיש, אבל משום בונה - חיב אף בפחות מזה (ראה למעלה הלכה יד). (105) שבת קז, א.

יז. המפיס¹⁰⁶ שחין¹⁰⁷ בשבת כדי להרחיב פי המפה, פדרף שהרופאין עושין, שהן מתפנין ברפואה להרחיב פי המפה - הרי זה חיב¹⁰⁸ משום מכה בפטיש, שזו היא מלאכת הרופא. ואם הפיסה להוציא ממנה הלחה שפה - הרי זה מתר¹⁰⁹.

(106) מבקע אותו ככלי ('משנה ברורה' סי' שכח). (107) לדעת רש"י (שבת קז). חיב משום בונה או מתקן כלי, שריפוי המכה כמתקן כלי. (108) שבמקום צער וחולי, לא גזרו חכמים על מלאכה שאינה צריכה לגופה: ואפילו לשיטת רבינו בפ"א ה"ז שמלאכה שאינה צריכה לגופה חיב, כשמפיס להוציא ליחה אין זה גמר מלאכה, ואין בה משום מכה בפטיש ('מגן אברהם' סי' שכח). (109) שבת קב, ב. "מסתת הוא החרש המיישר המלאכה, ומחליק אותה בכלי הידוע אצלנו" (רבינו בפירוש המשניות).

יח. המסתת¹¹⁰ את האבן פל שהוא - חיב משום מכה בפטיש. המציד¹¹¹ את האבן ביסוד הפנן, ותקנה בידו, והושיבה במקום הראוי לה - חיב משום מכה בפטיש. הלוטט¹¹² יבלת שעל גפי בגדים בידו, כגון אלו הכולות¹¹³ שבכלי צמר - חיב משום מכה בפטיש. והוא, שיקפיד עליהן¹¹⁴; אבל אם הסירן דרך עסק¹¹⁵ - הרי זה פטור. המנער¹¹⁶ טלית חדשה¹¹⁷ שחרה כדי לנאותה ולהסיר הצמר הלבן¹¹⁸ הנתלה בה, פדרף שהאמנין עושין - חיב חטאת. ואם אינו מקפיד - מתר¹¹⁹.

(110) "מושיבה ומצדה עד שמתיישבת בקרקעית יסוד הבנין יפה" (רש"י). (111) שבת עה, ב. (112) קש

יג. העושה⁷⁸ אהל קבוע⁷⁹ - הרי זה תולדת בונה, וחיב. וכן⁸⁰ העושה פלי אדמה, כגון תנור וחבית⁸¹ קדם שישפון⁸² - הרי זה תולדת בונה⁸³, וחיב. וכן המגפון⁸⁴ את הגבינה - הרי זה תולדת בונה. ואינו חיב עד שייגבן כגורגרת⁸⁵. המכניס⁸⁶ יד הקרדם בתוך העץ שלו - הרי זה תולדת בונה. וכן כל פיוצא בו. וכן התוקע⁸⁷ עץ בעץ - בין שתקע במסמר, בין שתקע בעץ עצמו עד שנתאחד - הרי זה תולדת בונה, וחיב.

(78) "ירושלמי" שבת פ"ז ה"ב: "מה בנין היה במשכן? - שהיו נותנין קרשים על גבי אדנים. ולא לשעה היתה (בנין ארעי)? - אמר רבי יוסי כיון שהיו חונים ונוסעים ע"פ הדיבור, כמי שהוא לעולם" (בנין קבוע). (79) שבת עד, ב. (80) בנוסח אחר: "תנור כיירים וחבית" (דפוס ויניציא). (81) שאם שרפו ככבשן, יש בו גם משום מבשל ומכה בפטיש. (82) ומה שאמרו אין בנין בכלים, הכוונה אם החזיר כלי מפורק לתיקונו, אבל כשעושה את הכלי מחדש - יש בו משום בנין (מגיד-משנה בשם הגאונים). (83) שבת עה, א. (84) שבת, שם. (85) שם, קב, ב. (86) שם, מז, א. (87) שם, קב, ב.

יד. העושה⁸⁸ נקב פל שהוא כלול של תרנגולים, כדי שייכנס להן האורה⁸⁹ - חיב משום בונה. המחזיר⁹⁰ דלת של בור ושל דות⁹¹ ושל יציע⁹² - חיב משום בונה⁹³.

(88) כשהנקב קטן ומשמש רק להכניס אור - חיב משום בונה, כעושה חלון, אבל אם עושה נקב שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל, חיב משום מכה בפטיש שזהו גמר מלאכתו (להלן פכ"א ה"א - פ"ח). (89) עירובין קב, ב. (90) בור שדפנותיו בנויות אבנים. (91) בנין בולט מכותל הבית בפנים או בחוץ. (92) מכיון שהם בנינים בתוך הקרקע - נחשבת גם החזקת דלת כבנין (רש"י). (93) משנה, שבת עג, א.

טו. הסותר⁹⁴ פל שהוא - חיב. והוא, שישתור על מנת לבנות⁹⁵; אבל אם סתר דרך השחתה⁹⁶ - פטור. הסותר אהל⁹⁷ קבוע, או שפרק עץ תקוע - הרי זה תולדת סותר, וחיב⁹⁸. והוא, שיתפון לתקן.

(94) שבת לא, ב: "סותר על מנת לבנות במקומו - חיב משום סתירה. אמר לו רבה לעולא: מכדי (הרי) כל מלאכות ילפינן להו (לומדים אותם) ממשכן, והתם (שם) סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא (שהיו סותרים אותו בחניה אחת, ונוסעים למקום אחר וחוזרים ומקימים אותו)? אמר לו עולא: כיון שכתוב (במדבר ט, יח): "על פי ה' יחנו", כסותר על מנת לבנות במקומו הוא". (95) כמבואר למעלה פ"א ה"ז. (96) שחייב על עשייתו משום בונה, חיב על סתירתו משום סותר, אם כוונתו לתקן - לבנות במקומו. (97) "שכל מה שיש בו בנין (כמבואר בהלכה יג) יש בו סתירה" (מגיד-משנה). (98) משנה, שבת עג, א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(מבואר למעלה פ"א ה"ז). (129) בבלי (שבת קו, ב). ובירושלמי (שבת פ"ד ה"א) מובא שזה רק בצבי הישן כש"עניו אחת פקוחה ועינו אחת סתומה", ואי אפשר לצודו מחמת שינה. אבל רבינו נמשך אחר תלמוד בבלי, שלא חלק בין צבי לשאר חיות. (130) שהוא נשמט ממקומו כשכן אדם מתקרב אליו (רש"י). (131) שבת קו, ב. עיין ב'מגיד משנה'.

כב. המְשַׁלַּח¹³² פְּלָכִים פְּדֵי שְׂעִידוֹ צָבָאִים וְאַרְנָבִים וְכִיּוּצָא בָּהֶן, וּבְרַח הַצָּבִי מִפְּנֵי הַפֶּלֶב, וְהִיא הוּא רֹדֵף אַחֵר הַצָּבִי אוֹ שְׁעָמֵד בְּפָנָיו וְהִכְהִילוֹ עַד שֶׁהִגִּיעַ הַפֶּלֶב וּתְפֹשׁוּ - הֲרִי זֶה תוֹלְדֵת הַצֵּד, וְחִיב¹³³. וְכֵן הָעוֹשֶׂה בְּדֶרֶךְ הַזֶּה בְּעוֹפוֹת.

(132) ואם לא עשה בעצמו כלל, רק שיסה את הכלב והכלב תפסו, הרי זו רק צידה מדרבנן ('כלבו'). (133) משנה, שבת קו, ב.

כג. צָבִי¹³⁴ שֶׁנִּכְנַס לְבֵית, וְנָעַל אֶחָד בְּפָנָיו - חִיב¹³⁵. וְנִעְלָהוּ שְׁנַיִם - פְּטוּרִין¹³⁶. אִם אֵין אֶחָד זָכוֹל לְנָעַל, וְנִעְלָהוּ שְׁנַיִם - חִיבִין¹³⁷. יֹשֵׁב אֶחָד עַל הַפֶּתַח וְלֹא מִלְּאָהוּ, וְיֹשֵׁב הַשְּׁנִי וּמִלְּאָהוּ - הַשְּׁנִי חִיב. יֹשֵׁב הָרִאשׁוֹן וּמִלְּאָהוּ, וְכֹא הַשְּׁנִי וְיֹשֵׁב בְּצִדוֹ, אֶף-עַל-פִּי שְׁעָמֵד הָרִאשׁוֹן וְהִלֵּךְ לוֹ - הָרִאשׁוֹן חִיב, וְהַשְּׁנִי לֹא עֹשֶׂה כְּלוּם. וּמִתֵּר לוֹ לִישֹׁב בְּמִקְוֵמוֹ עַד הָעֶרֶב, וְלִזְקֹחַ הַצָּבִי. לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לְנִעְלָל בֵּיתוֹ לְשִׁמְרוֹ¹³⁸ וְנִמְצָא צָבִי שְׁמֹר בְּתוֹכוֹ, שְׁלֹא עֹשֶׂה כְּלוּם. נִכְנָסָה לוֹ צִפּוֹר תַּחַת כַּנְפֵּיו¹³⁹ - יוֹשֵׁב וּמְשַׁמְרָה עַד שֶׁתַּחֲשֹׁף, וּמִתֵּר.

(134) אף שלא צדהו בידים, סגירת הדלת נחשבת לצידה. (135) כי שנים שעשו מלאכה אחת שכל אחד יכול לעשותה לבדו, פטורים (למעלה פ"א ה"ט). (136) כי "אם אין אחד יכול לבדו לעשות המלאכה עד שיצטרפו שנים, שניהם חייבים" (רבינו שם ה"טז). (137) ולא ידע שיש שם צבי. (138) תחת כנפיו כסותו ואינה יכולה לצאת שננעל בפניה, אינו צריך לפתוח לה חלון שתצא אלא מותר לו לשמרה עד שתחשך (רש"י). (139) שבת קו, ב.

כד. הַצֵּד¹⁴⁰ צָבִי זָקֵן אוֹ חֲגֹר¹⁴¹ אוֹ חוֹלָה¹⁴² אוֹ קָטָן¹⁴³ - פְּטוּר. הַמְּפָרֵק בְּהִמָּה חֵיהָ וְעוֹף מִן הַמְּצוּדָה - פְּטוּר¹⁴⁴. הַצֵּד חֵיהָ וְעוֹף שִׁבְרָשׁוֹתוֹ, כְּגוֹן: אֲזוּזִין וְתִרְגוּלִין וְיוֹנֵי עֲלִיָּה - פְּטוּר¹⁴⁵. הַצֵּד דֶּבֶר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ צִידָה, כְּגוֹן: תְּחָבִים הַגְּזִין¹⁴⁶ צִרְעִין וְתוֹשִׁין וּפְרַעוֹשִׁין וְכִיּוּצָא בָּאֵלֵי - הֲרִי זֶה פְּטוּר.

(140) פיסח. (141) לדעת רש"י (שם) אינו פטור אלא בחולה מחמת עייפות, שאינו יכול לברוח ונחשב לנצוד, ורבינו סתם ולא חילק. (142) 'ירושלמי' שבת פ"ד ה"א, ותוספתא שבת פ"ג (ג). וקטן, היינו, שאינו יכול עדיין לרוץ ('המאיר'). (143) תוספתא, שם. שהם נחשבים כנצודים

וקסמים דקים, שנארגו בבגד. (113) שאינו לובש את הבגד עד שמסירן. (114) בלי כוונה. (115) שבת קמז, א. חייב משום מלבן (רש"י) או מכה בפטיש (ר"ח וכסף-משה). (116) כל זמן שלא נשתמש בה הרבה והיא כחדשה, ואפילו אם נכבסה ('מגן אברהם', 'פרי מגדים' או"ח סי' שב). (117) בנוסח אחר: "ולהסיר הצהוב הלבן" (דפוסי רומי וויניציאה). (118) שלא איכפת לו אם בגדו נקי, ואין לחייבו על ליבו. (119) (שבת עג, א. קו, א.

יט. הַצֵּד¹²⁰ דֶּבֶר שֶׁדֶּרֶךְ מִינוֹ לְצוֹד אוֹתוֹ - חִיב. כְּגוֹן: חֵיהָ וְעוֹפוֹת וְדָגִים. וְהוּא, שְׂעִיד אוֹתָן לְמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ מְחַסֵּר צִידָה. בֵּיצָד? כְּגוֹן שֶׁרִדֵּף אַחֲרֵי צָבִי עַד שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבֵית אוֹ לְגִינָה אוֹ לְחֶצֶר, וְנָעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁהִפְרִית אֶת הָעוֹף עַד שֶׁהִכְנִיסוֹ לְמַגְדֵּל, וְנָעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁשָּׁלָה¹²¹ דָּגִים מִן הַיָּם בְּתוֹךְ סֶפֶל שֶׁל מַיִם - הֲרִי זֶה חִיב. אֲבָל אִם הִפְרִית צִפּוֹר¹²² לְבֵית, וְנָעַל בְּפָנָיו; אוֹ שֶׁהִכְרִית דָּג וְצִקְרוֹ מִן הַיָּם לְבִרְכָּה שֶׁל מַיִם; אוֹ שֶׁרִדֵּף אַחֲרֵי צָבִי עַד שֶׁנִּכְנַס לְטִרְקָלִין רַחֵב, וְנָעַל בְּפָנָיו - הֲרִי זֶה פְּטוּר, שֶׁאֵין זֶה צִידָה גְּמוּרָה; שְׁאֵם יָבֹוא לְקַחְתּוֹ - צִרְיָה לְרִדֵּף אַחֲרָיו וְלְצוֹד אוֹתוֹ מִשָּׁם. לְפִיכָךְ, הַצֵּד אֲרִי¹²³ - אֵינוֹ חִיב עַד שֶׁיִּכְנִסְנוֹ לַכֶּפֶה¹²⁴ שֶׁלוֹ שֶׁהוּא נֶאֱסָר בָּהּ.

(120) הוציא. (121) שינה רבינו וכתב כאן "ציפור" במקום "עוף", כי בגמרא חילקו בין ציפור דרוור לשאר עופות, כי ציפור דרוור "שאינה מקבלת מרות", נשמטת מזוית לזוית וקשה לתפסה, ואין בית נחשב לצידה לגבה (הגרי"ב). (122) שבת קו, ב: "אמר שמואל, הצד ארי בשבת - אינו חייב עד שיכניסנו לגורזקי (בית משמר העשוי לו כמין תיבה - רש"י) שלו". (123) חדר צר למשמר וכלא. (124) שבת קו, ב. ביצה כד, א.

כ. כָּל¹²⁵ מָקוֹם שֶׁאֵם יָרוּן בוֹ יִגְיעַ לְחִיהָ בְּשָׁחִיהָ אַחַת, אוֹ שֶׁהָיוּ הַכְּתָלִים קְרוּבִין זֶה לָזֶה עַד שֶׁיִּפֹּל עַל שְׁנֵיהֶם לְאִמְצָע פֶּאֶחַד - הֲרִי זֶה מָקוֹם קָטָן; וְאִם הִכְרִית הַצָּבִי וְכִיּוּצָא בוֹ לְתוֹכוֹ - חִיב. וּמָקוֹם שֶׁהוּא גָּדוֹל מִזֶּה, הַמְּכַרִּית חֵיהָ וְעוֹף לְתוֹכוֹ - פְּטוּר.

(125) משנה, שבת קז, א.

כא. אֶחָד¹²⁶ שִׁמְנָה שְׂרָצִים הָאֲמֹרִין בְּתוֹרָה¹²⁷ וְאֶחָד שְׂאָר¹²⁸ שְׂרָצִים וּרְמָשִׁים שֵׁשׁ לְמִינָן צִידָה, הַצֵּד אֶחָד מִפֶּלֶן - בֵּין לְצִרְף בֵּין שְׁלֹא לְצִרְף¹²⁹ אוֹ לְשִׁחַק בָּהֶן - חִיב, הוֹאִיל וְנִתְּמָן לְצוֹד וְצָד. שֶׁמִּלְּאָכָה שֶׁאֵינָה צְרִיכָה לְגוֹפָה - חִיב עֲלֶיהָ. הַצֵּד אֶת הַיֵּשֶׁן¹³⁰ וְאֶת הַסּוֹמָא - חִיב¹³¹.

(126) ויקרא יא, כט-ל: "החולד, והעכבר, והצב, והאנקה, והכוח, והלטאה, והחומט והתנשמת". (127) כמבואר בפ"ח ה"ט. (128) שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהָיָה¹³ מִן הָעֶפֶר, כְּמוֹ הַפְּרָעוּשִׁין¹⁴, הַהוֹרֵג אוֹתָן - חֵיב¹⁵ פְּהוֹרֵג בְּהִמָּה וְחֵיה. אֲבָל רְמָשִׁים שֶׁהוֹיָתָן מִן הַגְּלָלִים וּמִן הַפְּרוֹת שֶׁהִבְאִישׁוּ וְכִיזָא בְּהֵן, כְּגוֹן תּוֹלְעִים שֶׁל בָּשָׂר וְתוֹלְעִים שֶׁבִּתּוֹף הַקְּטָנוֹת, הַהוֹרֵג - פְּטוּר¹⁶.

(11) שבת קז, ב. (12) שאינו חייב אלא על הריגת בעלי חיים הדומים לאילים מאדמים, שהשתמשו בעורותיהם במלאכת המשכן שהם פרים ורבים (שם). (13) נבראים, ובפירוש המשניות (שבת פ"י) כתב רבינו: "ואינו חייב אלא על הנולד מזכר ונקבה". (14) רמש העוקץ ומנור. (15) זהו לדעת רבינו (פ"א ה"ז) הסובר שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, אבל לדעת שאר הראשונים שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם כאן אינו חייב אלא אם הורגם לצורך. (16) כל מקום שנכתב פטור - הרי זה פטור מעונש, אבל אסור לעשות כן מדרבנן (למעלה פ"א ה"ג).

ג. הַמְּפֹלֶה¹⁷ בְּלִי¹⁸ בְּשֶׁבֶת - מוֹלֵל אֶת הַכֹּנִים וְזוֹרֵקֵן. וּמִתֵּר¹⁹ לְהַרֵּג אֶת הַכֹּנִים בְּשֶׁבֶת, כִּפְגִּי שֶׁהָן מִן הַזֵּעָה.

(17) שבת יב, א. (18) מבער כינים מבגדיו. (19) "אסור להרוג את המאכלות בשבת, דברי בית שמאי, ובית הלל מתירין". והלכה כבית הלל בכל מקום.

ד. חֵיה²⁰ וְרִמָּשׁ שֶׁהָן נֹשְׁכִין וּמִמִּיתִין וְדֹאֵי, כְּגוֹן: זָבֹב שֶׁבְּמִצְרַיִם, וְצִרְעָה שֶׁבְּנִינְיָה, וְעֶקֶב שֶׁבְּחִדְבָּי²¹, וְנִחַשׁ שֶׁבְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְכָלֵב שׁוֹטֵה כָּלֵל מְקוֹם - מִתֵּר לְהוֹרֵג בְּשֶׁבֶת כְּשִׁירָא²². וְשֶׁאֵר²³ כָּל הַמְּזִיקִין: אִם הָיוּ רִצִּין אַחֲרָיו - מִתֵּר²⁴ לְהַרְגֵן, וְאִם הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּמִקְוֵם אוֹ בּוֹרְחִין מִלְּפָנָיו - אֲסוּר²⁵ לְהַרְגֵן. וְאִם דוֹרְסֵן לְפִי תַמּוּז²⁶ בְּשַׁעַת הַלֵּילוֹ וְהוֹרֵג - מִתֵּר.

(20) שבת קכא, ב. (21) בהגהות הרי"ף, הנוסח: "שבייחיו". (22) שסתם מזיקים (ר"ף). (23) "אמר רבי יהושע בן לוי: כל המזיקין (ההורגין) נהרגין בשבת" (שבת קכא:). (24) "תני (שנה) תנא קמי (לפני) רבא בר הונא: ההורג נחשים ועקרבים בשבת, אין רוח חסידים נוחה הימנו (דעתם של חסידים אינה מעורבת עמו, שאין הגון בעיניהם מה שעשה), אמר לו (רבא לתנא) - ואותם חסידים אין רוח חכמים נוחה מהם (אין רוח חכמים נוחה מאותם החסידים החוששים להרוג נחשים בשבת)". (25) כי אלה אין הזיקם מצוי כל כך כמו הראשונים (הר"ף). (26) רש"י פירש: "לא שיעמוד עליו ויהרגנו, אלא שאם היה הולך נחש או עקרב לפניו, אינו צריך להשטמ ממנו, אלא דורסו והולך, כי דבר שאינו מתכוין מותר. ואפילו למי שאסר, במקום נזק מותר". אבל הר"ן השיג עליו, כי הלשון "דורסו" משמע אפילו בכוונה, וכאן מותר משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור. ובמקום נזק - מותר לכתחילה. ואמר "לפי תומו", כי אם אפשר לשנות - משנים.

ה. הַמְּפִשִּׁיט²⁷ מִן הָעוֹר כְּדִי לַעֲשׂוֹת²⁸ קְמִיעַ²⁹ -

ולא עשה עכשיו מלאכת צידה, אבל אסור מדרבנן. (144) ומותר לכתחילה משום צידה, אבל אסור לעשות כן משום שבעלי חיים מוקצים הן (להלן פכ"ה הכ"ו; 'מעשה רוקח'). (145) מין דבורה. (146) שבת קז, ב.

כה. רְמָשִׁים¹⁴⁷ הַמְּזִיקִין, כְּגוֹן: נְחָשִׁים¹⁴⁸ וְעֶקְרָבִים וְכִיזָא בְּהֵן, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִיָּן מְמִיתִין, הוֹאִיל וְנֹשְׁכִין - מִתֵּר לְצוּד אוֹתָם בְּשֶׁבֶת. וְהוּא, שִׁיתְּפִנָן לְהַנְצִל מִנְּשִׁיכָתָן. פִּיעֵד הוּא עוֹשֶׂה? כּוֹפֶה כָּלִי עֲלֵיהֶן, אוֹ מְקִיף עֲלֵיהֶן, אוֹ קוֹשֶׁרֶן, כְּדִי שֶׁלֹּא יִזְיקוּ.

(147) בגמרא מובא שאם נזדמנו לו נחש ועקרב בשבת, מצוה להרגם מיד, וכאן כוונת רבינו כשאנו רואין בבידור שאין רודפים אחר האדם לנשכו ('משנה ברורה' סי' שטז).

~ שבת קודש ב' אלול ~

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) כלל בו ביאור ח' מלאכות הנמנות רביעיות פרק ז [השוחט, המפשיט, המעבד, הממחק, המחחק, הכותב, המוחק והמשרטט].

א. הַשּׁוֹחֵט² - חֵיב. וְלֹא שׁוֹחֵט בְּלֶבֶד, אֶלֶּא כָּל הַנוֹטֵל נִשְׁמָה³ לְאַחַד מִכָּל מִינֵי חֵיה וּבְהִמָּה וְעוֹף דָּג וְשָׂרִץ, בֵּין בְּשִׁחִיטָה אוֹ בְּנִחְיָה⁴ אוֹ בְּהִכָּה - חֵיב. הַחוֹנֵק אֶת הַחֵי עַד שְׁמִימוֹת - הָרִי זֶה תוֹלֵדֵת שׁוֹחֵט. לְפִיכָךְ⁵, אִם הֵעֵלָה דָּג מִסֶּפֶל שֶׁל מֵיִם וְהִנִּיחוֹ עַד שְׁמֵת - חֵיב מִשּׁוֹם חוֹנֵק. וְלֹא עַד שְׁמִימוֹת, אֶלֶּא פִּיּוֹן שֶׁיֵּבֶשׁ בּוֹ כְּסָלֶעַ⁶ בֵּין סִנְפִּירָיו - חֵיב, שְׁעוֹד אֵינוֹ יָכוֹל לְחִיּוֹת. הוֹשִׁיט⁸ יָדוֹ לְמַעֲי הַבְּהִמָּה וְדִלְדֵּל⁹ עֶבֶר שְׁבִמְעִיהָ - חֵיב¹⁰.

(2) משנה, שבת עג, א. (3) גמרא, שבת עה, א. שוחט משום מה חייב? (במה מצאנו שחיטה במלאכת המשכן), רב אמר משום צובע (שצובע בדם את צואר בית השחיטה, וצביעה היתה מלאכה חשובה במשכן). ושמואל אמר: משום נטילת נשמה (שהוצרכו להרוג או לשחוט אילים מאדמים, תחש וחילוץ); מפרשי הרמב"ם הקשו כאן, שהרי מפורש בתלמוד, כי רב סובר שחייב "אף משום צובע", ולפי הכלל שיש לנו (בכורות מט:): "הלכה כרב באיסורין, וכשמואל בדינין", למה לא כתב רבינו שחייב גם משום צובע? - אולם לפי דברי רבינו (פ"ט ה"ג): "אין הצובע חייב עד שיהא צבע המתקיים, אבל צבע שאינו מתקיים - פטור", אין בשחיטה דין צובע כלל שהרי צבע הדם אינו מתקיים (אחרונים). (4) המתת החי על ידי דקירה בצואר. (5) שבת קז, ב. (6) שאין בו צידה, שאם הוציא את הדג מן המים - חייב משום צידה (תוספות' שם, ב. ראה למעלה פ"י ה"ט). (7) כרוחב סלע (רש"י). (8) שבת קז, ב. (9) ניתק את העובר ממקום חיבורו בגוף. (10) משום נטילת נשמה. וכ"ה ברמב"ן בשם רבינו.

ב. רְמָשִׁים¹¹ שֶׁהָן פִּרְיָן¹² וְרִבִּין מְזַכֵּר וְנִקְבָּה, או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. המחתך⁴¹ מן העור פדי לעשות קמיע - חיב. והוא, שיתכונן למדת ארכו ומדת רחבו ויחתך בכונה, שהיא מלאכה; אבל אם חתך דרך הפסד או בלא כונה למדתו, אלא כמתעסק או כמשחק - הרי זה פטור⁴². הקוים⁴³ את הפנף - הרי זה תולדת מחתך, וחיב. וכן המגרד⁴⁴ ראשי כלונסות של ארז - חיב משום מחתך. וכן כל חתיכה שיתחתך חרש-עץ מן העצים או חרש-מתכת מן המתכות - חיב משום מחתך. הנוטל⁴⁵ גיפס⁴⁶ של עץ מלפניו וקטמו⁴⁷ לחצץ⁴⁸ בו שניו או לפתח בו את הדלת - חיב.

(41) שבת עד, ב: "אמר רב אשי: אי קפיד אמשחתי (אם מקפיד לחתוך במידה) חייב משום מחתך." (42) כמו שכתוב למעלה "אי קפיד אמשחתי (אם מתכוין למידה) חייב משום מחתך, אבל אם אינו מתכוין למידה - אין זו מלאכה. (43) "לאחר שתולש את הנוצה, קוטם ראשו שיהא דק, וראוי להניחו בכר וכסת" (רש"י שבת עד:). (44) הוא החותך ראשי הכלונסאות להרחיק מהם, ולא עשה מעשה בגוף הכלונסאות. אבל מסתת או מגרר (לעיל פ"י הט"ז-יח) שעושה מעשה בגוף האבן, אינו חייב אלא משום מכה בפטיש (הקדמת 'מעשה רוקח' שם מפירוש רבינו פרחיה בשם רבינו בפירושו לתלמוד מס' שבת). (45) ביצה לג, א. (46) שאינו ראוי למאכל בהמה. (47) בכלי (ענין מגיד-משנה) כמו בהלכה הקודמת על חרש עץ וחרש מתכת העובדים בכלי. (48) להוציא שירי האוכל מבין השיניים.

ח. כל⁴⁹ דבר שהוא ראוי למאכל בהמה, כגון: תבן ועשבים לחים והוציץ⁵⁰ וכיוצא בהן - מתר לקטם⁵¹ אותן בשבת, מפני שאין בהן תקון פלים⁵². ומתר⁵³ לקטם⁵⁴ עצי בשמים להריח⁵⁵ בהן, אף-על-פי שהן קשים⁵⁶ ויבשין. ומפשט⁵⁷ מהן כל מה שירצה, בין שפשט עץ גדול⁵⁸ בין שפשט עץ קטן.

(49) ביצה לג, ב. (50) עלי ענף התמר. (51) אפילו בסכין. וגם אם מקפיד על המדה, אין בזה משום מחתך, כיון שהוא ראוי לאוכל (או"ח סי' שכב). (52) ובנוסח אחר: "תיקון כלום" ('מעשה רוקח'). (53) תוספתא שבת פ"ו. (54) לחתוך ביד ולא בכלי. ומוללו בין אצבעותיו כדי להוציא ריחו. (55) אבל לחצוץ בו שיניו - אסור, כמבואר בהלכה שלפנינו. (56) אף שהוא מחתך ומתקן כלי, מכיוון שאינו מתכוון לזה מותר. (57) שובר ענפים תלושים (ביצה לג: ברש"י). (58) ביצה לג, ב: "רבא בר רב אדא ורבי בר רב אדא דאמרי תרוייהו (שניהם אמרו) כד הוינן בי רב יהודה הוי מפשט לן אלותא אלותא" (כשהיינו אצל רב יהודה, היה מסעף בשבילנו מקלות מקלות).

ט. הפותב⁵⁹ שתי אותיות - חיב. המוחק פתב על מנת לכתב במקום המחק שתי אותיות - חיב. הפותב אות אחת גדולה פשתים⁶⁰ - פטור. מחק אות

חיב. וכן³⁰ המעבד מן העור פדי לעשות קמיע - חיב. ואחד המולח ואחד המעבד³¹, שהמליחה מין עבוד הוא. ואין עבוד באקלין³². וכן המוחק מן העור פדי לעשות קמיע - חיב. ואי זהו מוחק? זה המעביר שער או הצמר מעל העור אחר מיתה עד שיחליק פני העור.

(27) משנה, שבת עה, א. (28) לכסות בו את הקמיע (רע"ב). (29) קלף שכתובים בו שמות ופסוקים לסגולה ולרפואה. (30) השיעור הזה הוא בכל המלאכות הנעשות בעור (מגיד-משנה). (31) שבת עה, ב: "היינו מולח, היינו מעבד" - שמליחה צורך עיבוד היא (רש"י). (32) "רבה בר רב הונא אמר: המולח בשר - חייב משום מעבד. רבא אמר: אין עיבוד באוכלין", והלכה כרבא. וכתבו ה'תוספות' שמכל-מקום אסור למלוח אוכלין מדרבנן, כשמולחם לפני צאתו לדרך ורוצה שיתקיימו לזמן מרובה. אבל לאכלם ביום - מותר (או"ח סי' שכא).

ו. המפרק דוכסוסטוס³³ מעל הקלף - הרי זה תולדת מפשט, וחיב. (המפרק³⁴ מן העור פדי לעשות קמיע - חיב.) הדורס³⁵ על העור כרגלו עד שיתקשה, או המרככו בידו ומושכו ומשנה אותו, כדרך שהרצענין עושין - הרי זה תולדת מעבד, וחיב. המורט נוצה מן האברה³⁶ - הרי זה תולדת³⁷ מוחק, וחיב. וכן³⁸ הממרח³⁹ רטיה כל שהוא, או שעה או זפת, וכיוצא בהן מדברים המתמרחין, עד שיחליק פניהם - חיב משום מוחק. וכן השף⁴⁰ בידו על העור המתוח בין העמודים - חיב משום מוחק.

(33) "העור אחר שהעבירו שערו, וחילקו אותו בעביו לשנים כמו שהעבדנים עושים עד שיהיו שני עורות, אחד דק הוא שממול השיער נקרא קלף, ואחד שממול הבשר נקרא דוכסוסטוס" (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ז). (34) כל הפיסקא חסרה בנוסחאות ישנות. (35) ביצה יא, א. (36) כנף העורף. (37) שבת עד, ב: "התולש כנף העור, קוטמו (חותך ראש הנוצה) ומורטו, חייב שלש חטאות: תולש חייב משום גזוז, קוטם חייב משום מחתך, מורט (קצה הנוצה שלצד הגוף) חייב משום ממחק". (38) שבת עה, ב. (39) כתב רבינו נתן בעל 'הערוך': "סיכה, משיחה, טיחה, מריחה, שיעה, ענין אחד הוא". (40) 'ירושלמי' (שבת פ"ז ה"ג): "מה מחיקה היתה במשכן? שהיו שפין את העור על גבי העמוד (כדי להחליק את העור בין העמודים)". ר'בבלי' (שבת עה:): "השף בין העמודים בשבת, חייב משום ממחק". ופירש רש"י: "כגון עמודי אכסדראות העשויות חלונות חלונות, והשף קרקעית הבנין שביניהם כדי שתהא חלקה - חייב משום ממחק", והשיגו עליו ב'תוספות' והר"ן שבענין זה חייב בבית משום בונה (למעלה בפ"י ה"ב), ובשדה משום חורש: ודעת רב'נו כדעת רב האי גאון, שבין העמודים היו מוחקים ושפים את העור לעשותו קלף נקי ומצוחצח ('מעשה רוקח').

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משום כותב אינו חייב דהוה שתי אותיות דומות ואין בו תיבה בפני עצמה כמו אלו שכתב רבינו בה"י" ולכאורה תמוה הרי שני זיינין יש בהם משמעות של תיבה בפני עצמה תיבת זז — ע"ד "לא זז משם כו".
ע"פ י"ן מלכות ספר זמנים סימן ח
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

(67 שבת קג, ב. 68) שיש לו מובן מיוחד. (69) בנוסח אחר: "רר תת גג"; "רר" מלשון "ריר"; חח — טבעת לרסן הבהמה ולמשכה; סס — תולע קטן הנמצא בצמר. (70) של כל אומה ואומה (רבינו בפירוש המשניות שבת פ"ב, ועי' ב'מגן אברהם' סי' שמ). (71) רש"י פירש (שבת קג.): "אחת בדיו ואחת בסיקרא (צבע אדום בהיר)". כנראה שהיה לפניו הנוסח "בשני סממניות", וכן הגיה הב"ח; ורבינו האי גאון פירש שהן אותיות שאינן ידועות בכתב, כגון נונין הפוכות (או ציוני מספרים). ורבינו כתב בפירוש המשניות (שם): "סימניות הם לשון רבים של סימן, והם סימנים שרגילים בני אדם לכתוב: א' שיוורה על אחד, וב' שיוורה על שנים, בכל לשון ובכל כתיבה".

יא. הפותב⁷² אות אחת סמוך⁷³ לכתב, או פתב על גבי⁷⁴ פתב⁷⁵; והמתפנן לכתב חיות וכתב שני זינין⁷⁶, וכן פיוצא פזה פשאר אותיות; והפותב אות אחת בארץ⁷⁷ ואות אחת בקורה, שהרי אין נהגין⁷⁸ זה עם זה; או שפכת שתי אותיות בשני⁷⁹ דפי פנקס, ואינן נהגין זה עם זה - פטור. פתבן בשני פתלי זינין⁸⁰ או בשני דפי⁸¹ פנקס, והן נהגין זה עם זה - חייב.

(72) משנה, שבת קד, ב. (73) שהיתה כתובה אות אחת מאמול, וכתב אות אחת בצידה ונשלמה התיבה. (74) שהעביר הקולמוס על אותיות הכתובות כבר וחדשן, אף שהכתב נעשה יפה מבתחילה. (75) ודוקא דיו על גבי דיו, אבל אם העביר דיו על גבי סיקרא, חייב שתיים — אחת משום כותב ואחת משום מוחק (להלן בהלכה טז). (76) שלא עשה גג המחברן יחד. (77) אות אחת על גבי רצפה ואות אחת על התקרה. (78) אין נקראות יחד. (79) בשני עבריו של הלוח. (80) בזיית שהכתלים נוגעים זה בזה. (81) שכתבן על שני גליונות סמוכים שבספר.

יב. לקח⁸² גויל⁸³ וכיוצא בו, וכתב עליו אות אחת במדינה זו, והלך באותו היום וכתב אות שנייה במדינה אחרת במגלה אחרת - חייב; שפזמן שפזמן⁸⁴ נהגין זה עם זה, ואינן מחסרין מעשה⁸⁴ לקריבתן.

(82) שבת קד, ב: "אמר ר' אמי, כתב אות אחת בטבריה ואות אחת בצפורי חייב, כתיבה היא אלא שמחוסרת קריבה". (83) עור בהמה לאחר שהעבירו שער, מלחוהו ועיבדוהו נקרא גויל (רבינו הל' תפילין פ"א ה"ו). (84) רבינו מנמק דין זה שלא תהיה סתירה מהלכה שלמעלה,

אחת גדולה ויש במקומה פדי לכתב שתיים - חייב⁶¹. כתב אות אחת⁶² והשלים⁶³ בה את הספר - חייב⁶⁴. הפותב⁶⁵ על מנת לקלקל העור - חייב; שאין חיובו על מקום הפתב, אלא על הפתב. אבל המוחק על מנת לקלקל - פטור⁶⁶. נפלה דיו על גבי ספר ומוחק אותה, נפלה שניה על גבי הפנקס ומוחק אותה, אם יש במקומה פדי לכתב שתי אותיות - חייב.

(59) שבת עג, א. (60) שבת עה, ב. שבקרשי המשכן, שתיים היו כותבין אחת בזה ואחת בזה כדי לזווגם, לכן אם כותב פחות משתיים, אינו דומה למלאכת המשכן ופטור (רש"י). (61) "שאינן מלאכת מחיקה חשובה אלא על מנת לכתוב, והרי יש בה כדי לכתוב שתי אותיות" (רש"י). (62) בנוסח אחר: כתב אות אחת גדולה והשלים (מעשה רוקח). (63) שבת קד, ב. (64) משום כותב. ויש אומרים משום מכה בפטיש (פרי מגדים). (65) תוספתא שבת פ"ב: "אמר רבי מנחם ברבי יוסי, חומר במוחק מבכותב (בענין אות אחת גדולה), וחומר בכותב בממוחק (לענין מקלקל). שהכותב לקלקל חייב, והמוחק לקלקל פטור". ובירושלמי פ"ז דשבת ה"ב הובאה להיפך. (66) תוספתא שם. ונראה מזה שאם במחיקה עצמה היה תיקון, כגון היה כתוב שהוא חייב לחבירו או להיפך, וצריך עכשיו למחקו, חייב במחיקה אף שלא היה כדי לכתוב עליו שתי אותיות (פרי מגדים).

י. הפותב⁶⁷ אות פפולה פעמים, והוא שם אחד⁶⁸, פמו: יד⁶⁹, תת, גג, רר, שש, סס, חח - חייב. והכותב בכל פתב⁷⁰ ובכל לשון - חייב, ואפילו משני סימניות⁷¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הפותב אות פפולה פעמים והוא שם אחד, כמו {רר תת גג}

(רד תת גג רר שש סס חח) - חייב".

מקורו במסכת שבת שהחייב על שתי אותיות הוא גם אם התכוון לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה שמתקיימת במקום אחר כמו "שם קטן משם גדול, שם משמעון כו", ואפילו אם כתב שתי אותיות כפולות שהן שם אחד חייב, כגון שש תת רר גג חח ("כגון שש משבצר מששך ששמש, תת מתתראו תתנו, וכ"ש אם נתכוון לקטנה תחילה").

וצריך להבין מדוע הביא דוגמאות רבות כ"כ ובמה מוסיף הדבר להבנת ההלכה של כותב שתי אותיות, ובפרט שחלק מהדוגמאות שהביא אינן מוזכרות בגמרא כלל.

גם צ"ל מה שכתב הגאון הרוגוצ'ובי בביאורו על דברי הרמב"ם "שכותב אינו חייב רק או שתי אותיות שאינם דומים זה לזה או אם דומים אם יש בהם איזה משמעות", ועפ"ז מבאר מה שדייק רש"י "נטלו לגג של חיות ועשאו שני זיינין" והסופר הי' צריך לכך, כי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שצובעים בו. (99) כופר, שרף היוצא מעץ שמשמשים בו לדיו. (100) חומצת הנחושת ששמים בדיו להשחירה. (101) שנסחטו מפירות ומשחירים, כמין תותים. (102) תוספתא שבת פ"ב, ו"ירושלמי" שבת פ"ב ה"ד: "זה הכלל, אינו חייב אלא אם כתב בדבר של קיימא על דבר של קיימא". (103) כי אינו חייב במוחק אלא על-מנת לכתוב כתיבה מתקיימת.

טז. הפותב¹⁰⁴ על בשרו - חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹר. אֶף-עַל-פִּי שִׁחְמִימוֹת בִּשְׂרוֹ מַעֲבֶרֶת הַפֶּתַח לְאַחַר זֶמֶן - הֲרִי זֶה דוֹמָה לְכָתֵב שְׁנִימָחַק. אֲבָל הַמְשַׁרְט¹⁰⁵ עַל בִּשְׂרוֹ צוֹרֵת פֶּתַח - פֶּטוּר. הַקּוֹרֵעַ¹⁰⁶ עַל הָעוֹר פֶּתַח בְּנִית פֶּתַח - חֵיב מִשּׁוּם פֶּתַח. הַרוֹשֵׁם¹⁰⁷ עַל הָעוֹר פֶּתַח בְּנִית פֶּתַח - פֶּטוּר. הַמַּעֲבִיר¹⁰⁸ דִּיּוֹ עַל גְּבִי סִקְרָא - חֵיב שְׁתִּים: אֶחָת מִשּׁוּם כּוֹתֵב, וְאַחַת מִשּׁוּם מוֹחֵק. הַמַּעֲבִיר¹⁰⁹ דִּיּוֹ עַל גְּבִי דִּיּוֹ, וְסִקְרָא עַל גְּבִי סִקְרָא, אוֹ סִקְרָא עַל גְּבִי דִּיּוֹ - פֶּטוּר.

(104) משנה, שבת קד, ב. (105) שחתך בבשרו צורת אותיות. (106) תוספתא שבת פ"ב. (107) הקורע הוא דבר המתקיים, והרושם דבר שאינו מתקיים. ואינו חייב אלא בדבר המתקיים כמבואר בהלכה הקודמת. (108) גיטין יט, א: "איתמר, המעביר דיו על גבי סיקרא בשבת, רבי יוחנן וריש לקיש אמרו תרוייהו (שניהם) חייב שתים, אחת משום מוחק ואחת משום כותב", וזוהי דעת רבינו: אולם שם מובא עוד: שאל ריש לקיש מרבי יוחנן: עדים שאין יודעים לחתום (על הגט), מה (הדין) שיכתבו להם בסיקרא ויחתמו עליו בדיו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין גיטין או לא? אמר לו: אינו כתב. אמר לו: הלא לימדתי רבינו, כתב עליון (נחשב) כתב לענין שבת? אמר לו, וכי מפני שאנו מדמין - נעשה מעשה? ופירש רש"י: "וכי מפני שאנו מחמירים לענין שבת מאומד לבנו, נעשה מעשה להקל? אפילו לענין שבת, בזמן בית המקדש לא הייתי סומך על עצמי להביא חולין לעזרה". מוכח מדברי הגמרא, שרק לחומרא אמרו שהוא כתב, ואיך פסק רבינו בפשוטות שהוא חייב? ב'קרבן העדה' ('ירושלמי' גיטין פ"ג) מבאר את דברי הגמרא שלא כרש"י, אלא לענין שבת ודאי שחייב, וכוונת הגמרא שאין לדמות גיטין לשבת. וב'בנין שלמה' מבאר, שבאמת כתב על גבי כתב באופן זה - סיקרא על גבי דיו או להיפך - נחשב כתב ולענין שבת חייב, וגבי גיטין פסול משום שהכתב התחתון חוצץ ופסול משום חציצה. (109) גיטין יט, א.

יז. רושם¹¹⁰ - תולדת¹¹¹ פותב הוא. פיצד? הרושם רשמים וצורות פפותל ובששר¹¹² וכיוצא בהן, פדרף שחצירין¹¹³ רושמים - הרי זה חֵיב מִשּׁוּם כּוֹתֵב. וכן המוחק את הרשום לתקן - הרי זה תולדת מוחק, וחֵיב. הַמְשַׁרְט¹¹⁴ פְּדִי לְכָתֵב שְׁתִּי אוֹתִיּוֹת תַּחַת אוֹתוֹ שְׂרִטוּט - חֵיב. חֲרָשֵׁי הָעֵצִים שֶׁמַּעֲבִירִין חוּט שֶׁל סִקְרָא עַל גְּבִי הַקּוֹרֵעַ פְּדִי שֶׁיִּנְסֵר בִּשְׂוֹה - הֲרִי זֶה תוֹלֶדֶת מְשַׁרְטוּט. וכן הגבילים¹¹⁵ שְׁעוֹשִׂים בֶּן

בכותב אות אחת בארץ ואות אחת בקורה שהוא פטור, ששם מחוסר מעשה לקרבן, וכאן אם יקרבן יחד, מיד יהיו נקראות (בגמרא, שם).

יג. הפותב⁸⁵ אות אחת, אֶף-עַל-פִּי שְׁקוּרִים מִמֶּנָּה תִּבָּה שְׁלֵמָה⁸⁶ - פֶּטוּר. פִּיצָד? בְּגוֹן שְׁפֶתַח מ, וְהַפֶּל קוֹרִין אוֹתָהּ מַעֲשֵׂר; אוֹ שְׁפֶתַח בְּמָקוֹם מִנִּין, שְׁהֲרִי הִיא כְּמוֹ שְׁפֶתַח אֲרָבָעִים - הֲרִי זֶה פֶּטוּר. הַמַּגִּיהָ⁸⁷ אוֹת אֶחָת וְעֹשֶׂה אוֹתָהּ שְׁתִּים, בְּגוֹן שֶׁחֵלֶק גַּג הַחֵי"ת וְנַעֲשֶׂה שְׁנֵי זִיגִי"ן - חֵיב. וכן כל פיוצא בזה.

(85) משנה, שבת קד, ב. (86) "כתב אות אחת נוטריקון - חכמים פוטרים"; "עשה סימן נקודה על האות, ועל ידי זה נקראת כתיבה שלמה" (רש"י); וביאור נוטריקון - כתב התישבי - כי בלשון יון ורומי קורים לסופר: נוטארי, ודרכם לכתוב בקצרה, לכן קוראים לסימנים נוטריקון, כלומר דרך סופרים ('מעשה רוקח'). (87) שבת קד, ב. ושם אמרו עוד: "כגון שנטל תגו של דל"ת ועשאו רי"ש", והגיה בזה את הספר, ובדבר מועט חייב הואיל וזהו תיקון הספר, ודומה לכותב אות אחת והשלים את הספר שחייב (רש"י שבת קד:).

יד. הפותב בשמאל⁸⁸ או לאחר ידו⁸⁹, בְּרִגְלוֹ, בְּפִיו וּבְמַרְפָּקוֹ⁹⁰ - פֶּטוּר⁹¹. אֲטַר⁹² שְׁפֶתַח בִּימִינוֹ, שֶׁהִיא לוֹ בְּשִׁמְאֵל כָּל אָדָם - פֶּטוּר. וְאִם כָּתֵב בְּשִׁמְאֵלוֹ - חֵיב⁹³. וְהַשּׁוֹלֵט בְּשְׁתֵּי יָדָיו בִּשְׂוֹה, וְכָתֵב בֵּין בִּימִינוֹ בֵּין בְּשִׁמְאֵלוֹ - חֵיב. קָטָן אוֹחֵז בְּקֶלְמוֹס וְגָדוֹל אוֹחֵז בְּיָדוֹ וְכוֹתֵב - חֵיב; גָּדוֹל אוֹחֵז בְּקֶלְמוֹס וְקָטָן אוֹחֵז בְּיָדוֹ וְכוֹתֵב - פֶּטוּר⁹⁴.

(88) משנה, שבת קג, א. (89) "בגב ידו, שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב" (רש"י שבת קד:). (90) פרק החיבור החיצון בין החלק התחתון והחלק העליון של הזרוע, ואחז שם קולמוס וכתב. (91) שאין דרך כתיבה בכך. (92) שאינו שולט ביד ימינו כשאר כל אדם אלא בשמאלו. (93) שבת שם, לפי אוקימתא של אביי בפירוש המשנה שם ששנינו שהכותב בשמאלו חייב. (94) תוספתא שבת פ"ב, כי אנו הולכים אחרי הגורם לכתיבה לחיוב ולפטור.

טו. אין הפותב⁹⁵ חֵיב עַד שִׁיכָתֵב בְּדָבָר הַרוֹשֵׁם⁹⁶ וְעוֹמֵד, בְּגוֹן: דִּיּוֹ וְשִׁחּוֹר⁹⁷ וְסִקְרָא⁹⁸ וְקוֹמוֹס⁹⁹ וְקִנְקִנְתוֹם¹⁰⁰ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם; וְיִכָּתֵב עַל דָּבָר שֶׁמִּתְקַיֵּם הַפֶּתַח עָלָיו, בְּגוֹן: עוֹר וְקֶלֶף וְנִיָּר וְעֵץ וְכִיּוֹצֵא בָהֶם. אֲבָל הַפֶּתַח בְּדָבָר שֶׁאֵין רְשׁוּמוֹ עוֹמֵד, בְּגוֹן מַשְׁקִין¹⁰¹ וּמֵי פְרוֹת; אוֹ שְׁפֶתַח בְּדִיּוֹ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ עַל עֲלֵי יִרְקוֹת וְעַל כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד - פֶּטוּר. אֵינוֹ¹⁰² חֵיב עַד שִׁיכָתֵב בְּדָבָר הָעוֹמֵד עַל דָּבָר הָעוֹמֵד. וכן אין המוחק חֵיב עַד שִׁימָחַק כָּתֵב הָעוֹמֵד מֵעַל דָּבָר הָעוֹמֵד¹⁰³.

(95) משנה, שבת קד, ב. (96) שרישמו מתקיים. (97) עשן או פיח כבשן המתקיימים. (98) מין עפר אדום

מתוך מהדורת חזק

צובע". (114) שבת עה, ב. (115) מסתת אבנים; על הפסוק: "ויפסלו בוני שלמה... והגבלים ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית" (מלכים-א ה, לב) פירש הרד"ק: "הם פוסלי האבן בקו ובמידה... או משרטטים בשרטוט ומשם יפסלו האבן". (116) בנוסח אחר: "באצבע או בלא אצבע" (מעשה רוקח').

בְּאַבְנֵים כְּדִי שְׂיִפְצֹל הָאֶבֶן בְּשִׁוּהָ. וְאַחַד הַמְּשֻׁרְטָט בְּצִבְעוֹ¹¹⁶ **אוּ בְּלֹא צִבְעָה - הָרִי זֶה חַיֵּב.**

(110) שבת קג, א. אפילו רושם סימן שבדה מעצמו. (112) צבע אדום בהיר. (113) "ירושלמי" שבת פ"ז ה"ג: "הצר צורה, הראשון (שעושה הציור באבר או בדין) חייב משום כותב, והשני (המעביר הצבע עליו) חייב משום

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

עשה, והוא אמרו: "גִּדְּל פָּרַע" — וְזֶה לֹא גִדְּל; וְהָרִי לֹא הָבָא מְכַלֵּל עֲשֶׂה — עֲשֶׂה הוּא, לְפִי הַכְּלָלִים אֲצִלְנוּ. וְכָבֵד נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּמִקּוֹמָם בְּמִסְכַּת נְזִירוֹת (לט.).

הַמִּצְוָה הָרִ"ט — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָר הַנְּזִיר מְלַגֵּלֶת, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "תַּעֲר לֹא יַעֲבֹר עַל-רֹאשׁוֹ" (שם). וְגַם הַמְּגַלֵּחַ רֹאשׁ הַנְּזִיר — לֹקֵה, לְפִי שֶׁמְגַלֵּחַ כְּמִתְגַּלֵּחַ. וּמִשְׁיַגְלֵחַ שֶׁעָרָה אַחַת — לֹקֵה. וְכָבֵד נִתְבָּאָרוּ כָּל-דִּינֵי הַנְּזִיר בְּמִסְכַּתָּא שֶׁחִבְרָה לָכָף.

~ יום שני כ"ז מנחם-אב ~

מצות לא תעשה רב. רג. דר.

הַמִּצְוָה הָר"ב — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָר הַנְּזִיר מְלַשְׁתּוֹת זֵין אוּ מִיגֵי הַשֶּׁכֶר שִׁישׁ בְּעֶקֶר תַּעֲרֹכְתֶם מִי עֲנָבִים, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "וְכָל-מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתָּה" (במדבר ו, ג). וְהַפְּלִיג בְּאֲזַהְרָה עַל כֵּךְ וְאָמַר שֶׁאֲפִלּוּ הַחֲמִיץ הֵיזֵין אוּ הַשֶּׁכֶר שִׁישׁ בּוֹ תַּעֲרֹכֶת זֵין — אֲסוּר לוֹ לִשְׁתּוֹתוֹ, וְהוּא אָמְרוּ: "חֲמֵץ זֵין וְחֲמֵץ שֶׁכֶר לֹא יִשְׁתָּה" (שם). וְאֵין לֹא זֶה מִצְוָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, שְׂאֵלוֹ אָמַר: זֵין לֹא יִשְׁתָּה וְחֲמֵץ זֵין לֹא יִשְׁתָּה — כִּי אִזּוֹ הִיוּ שְׁתֵּי מִצְוֹת; אֲלֵא אָמַר: חֲמֵץ זֵין לֹא יִשְׁתָּה — הִרְחַקָה מִן-הֵיזֵין. וְנִתְבָּאָר בְּגִמְרָא נְזִירוֹת (לו.), שֶׁאָמְרוּ "מִשְׁרַת עֲנָבִים", לְאַסּוֹר טַעַם (היין, שֶׁחָדַר לַתְּעֻרּוּבָת) — בְּעֶקֶר (היין). וְהִרְאִיָּה שֶׁהֵן מִצְוָה אַחַת — הֵיא: שֶׁאִם שְׁתָּה זֵין וְחֲמֵץ — אֵינוֹ לֹקֵה שְׁתֵּים, כְּמוֹ שֶׁנִּבְאָר לְקַמֵּן (לא תעשה רו — שיעור קטו): וְכִשְׂיִשְׁתָּה הַנְּזִיר רִבִּיעִית זֵין אוּ חֲמֵץ — לֹקֵה.

הַמִּצְוָה הָר"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָר הַנְּזִיר מְלַאֲכוֹל עֲנָבִים, וְהוּא אָמְרוּ: "וְעֲנָבִים לַחִים וְכו' לֹא יֹאכַל" (שם), וְאִם אָכַל מִקֵּם כְּזִית — לֹקֵה.

הַמִּצְוָה הָד"ר — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהָר הַנְּזִיר מְלַאֲכוֹל

~ יום ראשון כ"ו מנחם-אב ~

מצות עשה צה. צב.

מצות לא תעשה רמ.

הַמִּצְוָה הַצ"ה — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ בְּהַפְרַת גְּדָרִים, כְּלוּמַר: שֶׁהוֹרְנוּ שְׁנֵתָן לָנוּ לְדוֹן בְּאוֹתָם הַדִּינִים: אִף אֵין הַעֲנִין, שֶׁעַל כָּל-פָּנִים חוֹבָה שְׁנֹפֵר. וְהֵבֵן שֶׁזֶה בְּדִיּוֹן הַעֲנִין כְּכֹל-פַּעַם שֶׁתִּשְׁמַעֲנִי מוֹנֶה דִּין מִן הַדִּינִין (מצוות מסוימות כמו טומאה, שומרים ועוד), שֶׁאֵין זֶה בְּהַכְרַח צּוּי לַעֲשׂוֹת דְּבָר מְסִים, אֲלֵא הַמִּצְוָה הִיא שֶׁאֵנוּ מַצּוּיִם לְדוֹן בְּעֵנִין הַהוּא בְּדִין הַזֶּה. וְאָמַנְם שֶׁהַבַּעַל וְהָאֵב מְפָרִים, הָרִי פָּרָשׁוֹ הַכְּתוּב וְקָבַע אֶת-מִשְׁפָּטִיו. וּבִקְבָלָה נִמְסַר שְׁגָם הַחֶכֶם יְתִיר הַגֵּדֵר לְכָל וְכֵן הַשְּׁבוּעָה, וְהִרְמָזוּ עַל כֵּךְ הוּא אָמְרוּ: "לֹא יִחַל דְּבָרוֹ" (שם שם) — הוּא אֵינוֹ מוֹחֵל אֲבָל אַחֲרִים מוֹחֲלִין לוֹ. וּבִקְבָל אֵין רֹאִיָּה עַל כֵּךְ מִן הַכְּתוּב, וְכָבֵד אָמְרוּ (חגיגה י.): "הֵתֵר גְּדָרִים (מה שאמרו חכמים שהחכם מתיר הנדר) פּוֹרְחִין בְּאִוִּיר (אין יותר מאשר מעט רמו במקרא על-כך) וְאֵין לָהֶם עַל מַה-שִּׁסְמַכוּ", אֲלֵא הַקְּבָלָה הָאֲמַתִּית בְּלָכָד. וְכָבֵד נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוּ בְּמִסְכַּתָּא הַמִּיחָדָת לָכָף, כְּלוּמַר: מְסַכַּת גְּדָרִים.

הַמִּצְוָה הַצ"ב — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטְוִינוּ הַנְּזִיר לְגִדְּל שְׁעָרוֹ, וְהוּא אָמְרוּ יְתַעֲלֶה: "גִּדְּל פָּרַע שְׁעַר רֹאשׁוֹ" (במדבר ו, ה), וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא: "קְדוּשׁ יְהִיָּה — גִּדְּלוּ בְּקִנְיָנָה, גִּדְּלוּ פָּרַע — מִצְוֹת עֲשֶׂה וּמִנִּין בְּלֹא-תַעֲשֶׂה? תִּלְמוּד לֹמַר: תַּעֲר לֹא-יַעֲבֹר עַל-רֹאשׁוֹ. וְשֶׁם נֶאֱמַר: "הָא מַה שִּׁירְתִּי מִצְוֹת עֲשֶׂה (כלומר, כִּיֹּן שֶׁהָכַל בְּכָלֵל לֹא, מַה נִּשְׁאָר כְּלוּמַר: לַצּוֹרֵךְ מַה דִּרְשָׁנוּ בְּמִיּוּחַד מִהַפְּסוּקִים לַעֲבוֹר עָלָיו בַּעֲשֵׂה?), הַחוּפֹף (ראשו) בְּאֲדָמָה (המשירה שער), וְהַנּוֹתֵן סְמִינִין". כְּלוּמַר: שֶׁהַנְּזִיר, אִם נָתַן עַל רֹאשׁוֹ סֵם הַמִּשְׁחָה אֶת-הַשְּׁעָר, לֹא יִהְיֶה עוֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, שֶׁהָרִי לֹא הַעֲבִיר (כלי, שהוא) כְּעֵין תַּעֲר; אֲבָל יִהְיֶה עוֹבֵר עַל מִצְוֹת

~ יום רביעי כ"ט מנחם-אב ~

מצות עשה צג. קיד.

המצוה הצ"ג — הצווי ששצטוה הנוזיר בגלות ראשו והבאת קרבנותיו כחם ימי הנוזירות. ולשון ספרא (פרשת מצורע, ויקרא ד, ט): "שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה: הנוזיר והמצרע והלויים". אפמם תגלחת הלויים היתה במדבר ואינה נוהגת לדורות, אף תגלחת נזיר ומצרע נוהגת לדורות. וכרוז שיש לנזיר שתי תגלחות: תגלחת טמאה, והוא אמרו: "וכי-ימות מת עליו וגו'" (במדבר ו, ט) ותגלחת טהרה, והוא אמרו יתעלה: "ביום מלאת ימי נזרו" (שם), אבל אין למנות שתי תגלחות אלו בשתי מצות, לפי שתגלחת טמאה היא מהלכות מצות נזירות, לפי שמצות עשה שלו היא: שנירבה פרע (שיגדל שער) בקדשה, כמו שבארנו. אחר-כך המשיך הפתוב ופרט ואמר: אם נטמא במת בימי הנוזירות, יגלח ויביא קרבן ואחר-כך ישוב לגדל פרע בקדשה מחדש, כנגד תקופת ימי הנוזירות שחייב עצמו בה, כמו שיש למצרע שתי תגלחות והן מצוה אחת, כמו שבאר במקומו (מצות עשה קיא — שיעור ריא). גם שבאר לקמן את-הטעם שמינינו תגלחת נזיר וקרבנותיו מצוה אחת, ותגלחת מצרע וקרבנותיו שתי מצות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר: תגלחת נזיר, במקומם במסכת נזירות (מה).
המצוה הקי"ד — הצווי ששצטוינו בדין ערכי אדם, והוא: שהאומר 'ערכי עלי' או 'ערך פלוני עלי' — אם הוא זכר נותן כף; ואם היא נקבה נותן כף; וגם לפי הגיל, כמו שאמר הפתוב, ולפי מצב המערך (כפי הישג ידו), והוא אמרו יתעלה: "איש כי יפלא נדר בערךך נפשות וגו'" (ויקרא כז, ב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ערכים.

~ יום חמישי ל' מנחם-אב ~

מצות עשה קטו. קטז. קיז.

המצוה הקט"ו — הצווי ששצטוינו בדין ערכי בהמה טמאה, והוא אמרו: "והעמיד את-הבהמה לפני הפה והעריך הפה אותה" (ויקרא כז, יא-יב). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בתמורה (לב) ומעילה (יב).

המצוה הקט"ז — הצווי ששצטוינו בערכי בתים. והוא אמרו: "ואיש כי-יגדוש את-ביתו קדש לה" והעריכו הפה" (שם, יג). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת ערכים (לא).

המצוה הקי"ז — הצווי ששצטוינו בערכי שדות, והוא אמרו יתעלה: "ואם משדה אחזתו וגו'" (שם, טז);

צמוקים, והוא אמרו: "ויבשים לא יאכל" (שם), ואם אכל מהם פזית — לוקה.

~ יום שלישי כ"ח מנחם-אב ~

מצות לא תעשה רה. רז. רח. רט.

המצוה הר"ה — האזהרה שהזהיר הנוזיר מלאכול זרע ענבים, והוא אמרו: "מתרצנים ועד-זג לא יאכל" (במדבר ו, ג), ואם אכל מהם פזית — לוקה.

המצוה הר"ו — האזהרה שהזהיר הנוזיר מלאכול קלפי הענבים, והוא אמרו: "ועד-זג לא יאכל", ואם אכל מהם פזית — לוקה. והראיה שתמשה אלו, כלומר: זין וענבים וצמוקים וחרצן וזג כל-אחד מהם מצוה בפני עצמה היא — שהיא לוקה על כל-אחד ואחד מהם מלקות אחת. ולשון המשנה (נזיר לד:): "חייב על הזין בפני עצמו ועל הענבים בפני עצמן ועל החרצן בפני עצמן ועל החרצנים בפני עצמן". ובפרוש אמרו בגמרא נזירות (לח:): "אכל ענבים לחים ויבשים חרצנים וזגין וסחט אשכול של ענבים ושתה — לוקה חמש". וכאשר חשבו שם (בגמרא) לקבוע שתנא זה תנא ושייר (שהתנא במשנה לא מנה את כל הלאוין שעובר, ושייר עוד) ושהוא חייב מחמת שהוא נזיר, יותר מחמש מלקיות אמרו (בגמרא): והא שיר לאו דלא יחל ולא אמרו: והא שיר חמץ? לפי שאינו חייב על הזין ועל החמץ שמים, כי החמץ לא נאסר אלא מחמת עקרו שהוא הזין, כמו שבארנו (לא תעשה צב). וכאלו אמר שעקר אסור לא נסתלק ממנו בקלקולו. וממה שאתה צריך לדעת, שאסורי נזיר אלו מצטרפין בלן לפזית ולוקה על פזית מכלן.

המצוה הר"ח — האזהרה שהזהיר הנוזיר מלהטמא באהל המת, והוא אמרו: "ועל נפש מת לא יבא" (שם, ו). ובפרוש אמרו בגמרא (נזיר מב:): "קרא מלא דבר הפתוב 'לא-יטמא', כשהוא אומר 'לא יבא' להזהיר על הטמאה ולהזהיר על הביאה". ושם נתבאר שאם נכנס לאהל המת אחר שנטמא — אינו לוקה אלא אחת; ושם ארעו לו טמאה וביאה כאחת — חייב שמים, כגון שנכנס, לאהל שיש שם גוסס וישב שם עד שמת אותו האדם שנמצא שנטמא ויבא באהל המת כאחת. אבל אם נכנס לאהל המת כבר קדמה הטמאה לביאה (כי מיד עם הכנס חלק קטן ממנו, טרם שבא כולו — נטמא), כמו שנתבאר שם לפי הכללים המבארים באהלות.

המצוה הר"ז — האזהרה שהזהיר הנוזיר מלהטמא למת, והוא אמרו: "לזאבי ולאמו וגו' לא-יטמא" (שם, ז). ואם נטמא בטמאת מת, בין בטמאות שמגלח עליהן בין בטמאות שאינו מגלח עליהן — לוקה.

המצוה הק"י — האזהרה שהזהרנו מלמכר שדה שהחרימו אותו בעליו, ואפלו לגזבר שהוא הממנה על ההקדש, והוא אמרו: תעלה: "כל-חרם וגו' לא ימכר" (שם, כח). ולשון ספרא (פרשת בחוקותי): "לא ימכר לגזבר". וחרם זה אינו אלא סתם חרמין (שלא פירש לשמים וכדומה).

~ שבת קודש ב' אלול ~

מצות לא תעשה קיא. רטו.

המצוה הקי"א — האזהרה שהזהרנו מלפדות סתם חרמי הארץ גם-כן, והוא אמרו: "לא ימכר ולא יגאל" (ויקרא כז, כח). ולשון ספרא: "לא יגאל לבעלים, מה יעשה בו?" כשדה החרם לכהן תהיה אצותו, יכול אף-על-פי שפרש לשם? תלמוד לומר: "הוא". וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר: שדה חרמין במסכת ערכין (כח). ושם נתבאר שסתם חרמין לכהנים. ושם אמרו: "חרמי כהנים אין להם פדיון אלא נתנים לכהנים כפרוקה".

המצוה הרט"ו — האזהרה שהזהרנו מלזרוע בלאים, והוא אמרו: תעלה: "שדך לא-תזרע בלאים" (שם יט, יט), וכלאי זרעים אלו אין אסור לזרעם אלא בארץ ישראל, והזרעם שם — חייב מלקות דאורייתא; ובחוצה לארץ — מתיר. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת בלאים.

ואם את-שדה מקנתו אשר לא משדה אצותו וגו' (שם, כב). וכן בשדה אצותו "והיה ערפך לפי זרעו וגו'" ובשדה מקנתו "וחשב-לו להקן את מקסת הערפך". וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו כלם בשלמות במסכת ערכים (פרק ופרק ח). ואל יחשוב החושב, שארבעת סוגי ערכים אלו יש ביניהם שתוף המחייב שימנו כמצוה אחת — אלא הן ארבע מצות: לכל-אחת מהן דין שאינו באחתה, אבל שם 'ערף' כוללם על דרך שתוף השם. לכן אין למנות מיני הערכים כלם כמצוה אחת, כמו שאין אנו מונים מיני הקרבנות כלם כמצוה אחת (אף ששם "קרבן" משותף לכולם). וזה ברור כשנתבונן.

~ יום שישי א' אלול ~

מצות עשה קמה.

מצות לא תעשה קי.

המצוה הקמ"ה — הצווי שצטוינו לזון בדיני חרמים, הינו שמי שהחרים דבר מרכושו ואמר 'הרי זה חרם' — יתן אותו הדבר לכהן; אלא אם פרש לשם, שאז הוא לכהן הכית. לפי שסתם חרמים לכהנים, והוא אמרו: תעלה: "אף כל-חרם אשר יחרים איש לה' מכל-אשר-לו מאדם ובהמה" (ויקרא כז, כח). ורמז לנו על כך שסתם חרמים לכהנים, באמרו: תעלה: "כשדה החרם לכהן תהיה אצותו" (שם, כא). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ח' מערכים (כח). ובירוש נדרים (פרק ב משנה ד).

אגרות קודש

[כ"א אלול תשי"ג]

...ומ"ש אשר מצב הישיבה אי מבורר עדיין כו' וכו'. הנה לדעתי אינו כן, כי ברור הוא מכמה זמן, אשר תורת הבעש"ט ועניני צריך להתקיים בהם שיפוצו חוצה, ובמילא אי אפשר שתהי' פנה בכדור הארץ בה נמצאים מבני ישראל - שלא תבא לשם תורה זו, ודוקא כפי רצון הבעש"ט וממלאי מקומו נשיאי חב"ד, שתהי' התורה והחיים חד, היינו בחיי היום יומיים. וכיון שכמה פעמים שמענו מכ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר נמצאים אנו בעקבתא דמשיחא, שהוא עומד אחר כתלנו ומחכה לביור הפכים קטנים הנשארים, הרי מוכרח שגם ב... יהי לימוד החסידות ולא רק בין אנשי דרוסיה אשר הם נשלחו לשם, אלא שיחדור זה בתושבי הארץ, היינו בני ישראל תושבי... וכיון שהדבר מוכרח, בודאי ימצאו כל הדרוש לזה. ובודאי למותר להעיר, אשר כיון שהבנין של הישיבה עושה רושם טוב, צריך הי' להשתדל שיעשה בכלל מרכז לעניני חב"ד, היינו מקום תורה מקום תפלה מקום התועדות אסיפות וכו'. מובן שכל הנ"ל אמור - באופן שלא תהי' סתירה להלימודים, אבל בודאי יש מקום וזמן לכל הענינים בבנין זה. וכבר הראה החוש שזה שיהי' שם גם הענינים האחרים הנ"ל, בודאי ישמש סיוע לעניני הישיבה...

נביאים

יחזקאל פרק-לט י"ח

יט ואכלתם-חלב לשבעה ושתיכם דם לשכרון מזבחתי אשר-זבחתי לכם: כ ושבעתם על-שלחני סוס ורכב גבור וכל-איש מלחמה נאם אדני יהוה: כא ונתתי את-כבודי בגוים וראו כל-הגוים את-משפטי אשר עשיתי ואת-ידי אשר-שמתי בהם: כב וידעו בית ישראל כי אני יהוה אלהיהם מן-היום ההוא והלאה: כג וידעו הגוים כי בעונם גלו בית-ישראל על אשר מעלתי ואסתר פני מהם ואתנם ביד צריהם ויפלו בחרב כלם: כד כטמאתם וכפשעיהם עשיתי אתם ואסתר פני מהם: (ס) כה לכן פה אמר אדני יהוה עתה אשיב את-(שבתי) שבות יעקב ורחמתי כל-בית ישראל וקנאתי לשם קדשי: כו ונשו את-פלמתי ואת-כל-מעלם אשר מעלתי בשבתם על-אדמתם לכמח ואין מחיר: כז בשוכבי אותם מן-העמים וקבצתי אתם מארצות איביהם ונקדשתי כם לעיני הגוים רפים: כח וידעו כי אני יהוה אלהיהם בהגלותי אתם אלהיהם וכןסתים על-אדמתם ולא-אותיר עוד מהם שם: כט ולא-אסתיר עוד פני מהם אשר שפכתי את-רוחי על-בית ישראל נאם אדני יהוה: (פ)

רש"י

קדשי כמו המקנא אתה לי (מדבר יא): (כו) ונשו את כלימתם. בהיטיבי להם ולא אגמלם כרעתם אז ישאו כלימתם ויבושו מלהרים פנים, ומנחם פי' ונשו כמו (תהלים ל"ב) אשרי נשוי פשע לשון כפרה: (כח) ולא אותיר. אחד מהם בגולה:

(כא) את משפטי. את פורענותי יושטיצ"א בלע"ז: (כג) וידעו הגוים כי בעונם גלו בית ישראל. כשיראו את גבורתי יכירו כי לא מקוצר ידי היה שלא הושעתים אלא בעונם הסתירתי פני מהם וגלו: (כה) וקנאתי לשם קדשי. ולבשתי קנאת תשועה ונקם למען שם קדשי שלא יתחלל עוד: וקנאתי לשם קדשי. בשביל שם

מצודת ציון

(כב) והלאה. ולהלן: (כג) מעלו בי. כחשו ושקרו בי כמו ומעלה בו מעל (במדבר ד) ת"א ותשקר ביה שקר: כולם. ר"ל רובם כי הרוב ככל: (כה) שבות. מל' שבי הגולה: וקנאתי. ענין נקמה כמו בקנאו את קנאתי (שם כח): (כו) ונשו. כמו ונשאו והיא מל' משא וסבל: (כז) בשוכבי. מלשון השבה: (כח) וכןסתים. מל' הכנסה:

מצודת דוד

(יט) לשבעה. להיות שבע ממנו: לשכרון. ר"ל יהיה די ויותר מהצורך עד להשתכר, ואחז בל' המליצה כאילו הוא יין המשכר: (כ) סוס ורכב. ר"ל העופות והחיות ישבעו מהסוסים הנופלים במלחמה ומרכביהם ומקבוצת הגבורים וכל איש מלחמה וכפל הדבר כדרך המליצה: (כא) ונתתי את כבודי. אז אפרסם כבודי בין העכו"ם ויראו משפט הנקם שעשיתי בהם את מכת ידי אשר שמת בהם: (כב) כי אני ה'

אלהיהם. המושיע אותם מיד הקמים עליהם: מן היום. כי מאז לא אעזב עוד ביד העכו"ם ולכן ידעו מאז שאני אלהיהם: (כג) וידעו הגוים. כשיראו גבורתי ידעו שלא מקוצר יד לא השארתי את ישראל בארצי אלא שגלו בעבור עונם על אשר מעלו וכחשו בי ולכן הסתירתי פני מהם ונתתים ביד אויביהם וכמעט כולם נפלו בחרב: (כד) כטומאתם. כגמול טומאתם ופשעיהם כן עשיתי עמהם והסתירתי פני מהם לבל לראות בצרתם האדם המסתיר פניו מאת המיוסר על פיו למען לא יכמרו רחמיו: (כה) לכן. הואיל וכבר קבלו הגמול לכן כה אמר וכו': את שבות. את בני השבי של יעקב: וקנאתי. אנקום נקמת שם קדשי אשר חללוהו הכשדים באמרם שיד ה' קצרה: (כו) ונשו וכו'. בשבתם וכו'. ר"ל בעת ישובו על אדמתם לבטח מבלי מחיר או ישאו את הכלימה הראויה להם, ולתוספת ביאור אמר ואת כל מעלם ר"ל את כל בורשת המעל שמעלו בי כי המקבל טובה מרובה ממי שגמל עמו רעה הנה כשיזכור בהרעה יכלם מאד על קבלת הטובה ולכן אמר כשיקבלו הטובה יכלמו מן המעל שעשו הם: (כז) בשוכבי. בעת אשיב אותם לארצם מבין הכשדים: ונקדשתי כם. בהתשועה שאעשה להם אחיה מקודש לעיני הבבלים כי לא יחללו עוד שמי לומר מבלי יכולת לא הושיעם: (כח) וידעו וגו'. אז יבינו שאני ה' הוא המנהיג אותם ומושל כם: בהגלותי. ר"ל במה שהגליתי אותם אל העכו"ם ולא מצאו מנוח עם כי היה רב כוחם ובמה שאכניס את כולם על אדמתם ולא אשאיר מי מהם בארץ האויב ולא יוכלו להחזיק בהם מזה יכירו וידעו שאני ה' אלהיהם המנהיג אותם ומושל כם: (כט) ולא אסתיר. אחז במשל מבין-אדם שאם אינו רוצה למלאות שאלת מי מסתיר פניו ממנו לבל יראהו ולא יסתיר פנים ממי שירצה למלאות שאלתו: אשר. ר"ל אשר זאת אעשה להם אשפוך רוח נבואתי עליהם למען יישירו דרכם ויהיו מוכשרים לקבל מרבית הטובה אשר ישאלו עליה:

דברי הימים א פרק כ"ב י"ז

יב והעוֹשֶׁר והכְּבוֹד מִלִּפְנֵיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בְּכָל וּבִידֶךָ בְּחַ וּבְבוֹרָה וּבִידֶךָ לְגִדְלָה וּלְחֹזֶק לִפְלִי: יג וְעַתָּה אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנִיחֵנו לָךְ וּמַהֲלִלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ: יד וְכִי מִי אֲנִי וּמִי עַמִּי פְּרִיעֶצֶר בְּחַ לְהַתְנַדֵּב בְּזֹאת כִּי־מִמֶּנֶּךָ הִפַּל וּמִיָּדֶךָ נָתַנו לָךְ: טו כִּי־גֵרִים אֲנִיחֵנו לִפְנֵיךָ וְתוֹשָׁבִים בְּכָל־אֲבוֹתֵינוּ כָּצַל | ימִינוּ עַל־הָאָרֶץ וְאִין מְקוֹה: טז יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כָּל הַהֶמְזֶן הָיָה אֲשֶׁר הִכְיֵנּוּ לְבָנוֹתֶיךָ בֵּית לְשֵׁם קְדֹשְׁךָ מִיָּדֶךָ (היא) הוּא וְלָךְ הִפַּל: יז וְיָדַעְתִּי אֱלֹהִי כִי אַתָּה בָּחַן לִבִּי וּמִי־שָׂרִים תִּרְצָה אֲנִי בְּיָשָׁר לִבִּי הִתְנַדַּבְתִּי כָל־אֵלֶּה וְעַתָּה עִמָּךְ הִנְמָצְאוּ־פָה רְאִיתִי בְּשִׂמְחָה לְהַתְנַדֵּב־לָךְ:

רש"י

קהלת ולא כצל האילן ולא כעוף הפורח העושה צל לימים ושנים או לשעה אחת עושה צל אלא כצל כנפי הדבורה שיש לה כנפים ואין לה צל: ואין מקוה. אין מי שיש לו תקוה שלא ימות: (טז) אשר הכינונו. דוגמת אשר הביאנו: (יז) וידעתי אלהי כי אתה בוחן ללב. אתה בוחן מי שיש לו שני לבבות אחד לטוב ואחד לרע: ומישרים תרצה. ולב טוב ויושר תרצה וכי אני יודע שביושר לבבי שישרתי לטוב ללבבי ללב אחד בהתנדבתי את כל אלה, ומן עמך שהתנדבו פתרון בשלי אני בקי ויודע ובשל אחרים איני יודע אלא מה שראיתי שבשמחה התנדבו אני אומר: ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך. כלומר ראיתי ששמחו בהתנדבם ואיני יודע אם מרצון לבם היה כדכתיב וישמחו העם על התנדבם: הנמצאו פה. הנמצאים כאן הם הכתובים למעלה ויקהל דוד את כל שרי ישראל וגו' אבל עשירי ישראל כולם אשר בכל עיר ועיר לא נמצאו פה, ועל כן רבונו של עולם נתמעטה הנדבה שאילו היו שאר כל ישראל כאן אז התרבה הנדבה:

מצודת ציון

(יג) מודים. מל' הודאה: (יד) נעצור כח. נעכב אצלנו הכח כמו נעצרה נא אותך (שופטים יג): (טז) ותושבים. היישוב זמן רב במקום אחד קרוי תושב מלשון ישב: (טז) ההמון. ענין מרבית ההון כמו ומי אוהב בהמון (קהלת ה): (יז) בוחן. מל' בחינה ונסיון: הנמצאו. אשר נמצאו הה"א היא במקום אשר וכן ההקדיש שמואל (לעיל כו):

יד לולי ה' שהיה לנו: ותושבים. ר"ל כל מה שאנחנו תושבים בעולם אין אנו תושבים אלא ככל אבותינו שהלכו להם ומתו וא"כ לגרים נחשב: כצל. הפונה בכל עת בנטיה השמש כן ימינו על הארץ בכל עת פונה ועובר מהימים הקצובים: ואין מקוה. ואין תקוה להאדם להאריך ימיו יותר מן הקצוב: (טז) כל ההמון. מרבית העושר הזה: מידך הוא. מידך באה לנו והכל שלך: (יז) וידעתי. אתה אלהי הן ידעתי שאתה בוחן ללב האדם לדעת מחשבתו ורוצה אתה ביושר ללב לכן התנדבתי הנדבה ההיא ביושר ללב: ראיתי בשמחה. ראיתי אני אשר בשמחה נדדו להתנדב לך א"כ גם המה התנדבו ביושר ללב כמוני:

(יב) והעוֹשֶׁר הכבוד מלפניך. מידך, והכבוד נופל על העוֹשֶׁר כדכתיב בזו כסף בזו זהב וגו' (נחום ב') וכמו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה (בראשית לה) כלומר כל העוֹשֶׁר שסגלתי מאתך הוא כי אתה מושל בכל ובידך כח וגבורה וגו': (יג) ועתה אלהינו מודים אנחנו לך. על שחלקת לנו מטובך: (יד) וכי מי אני ומי עמי כי נעצר כח להתנדב. שדחקנו עצמנו להתנדב כל כך בזאת הנדבה ולא משלנו אלא ממך הכל וחלקת לנו מעט: ומידך נתנו לך. ומה שנתת לנו מידך נתנו לך מקצת, נו"ן דגושה במקום נו"ן שניה נתננו לך: (טז) כי גרים אנחנו לפניך. ואין לנו חלק ונחלה בארץ ולא אחוזה אלא לגור בה, דוגמא כי גרים ותושבים אתם עמדי (ויקרא כה): ככל אבותינו. אדם שיש לו בנים ונחלות ומכר כל הנחלות ואם באים בניו לגור באותה נחלה לימים ושנים הם נקראים גרים ותושבים אבל אבותינו היו אורחים וכן אמר דוד אין אנו כן אלא גם אנו וגם אבותינו כולנו גרים ותושבים בעולם דכתיב לך שמים אף לך ארץ תבל ומלואה אתה יסדתם (תהלים פט): כצל ימינו על הארץ. מפורש במדרש

מצודת דוד

(יב) מלפניך. ממך הם נתונים: לכל. את כל אשר תחפוץ: (יג) מודים וכו'. על כל העוֹשֶׁר הרב אשר נתת לנו: (יד) מי אני וכו'. ר"ל וכי עוצם ידינו גדול כ"כ לעצור כח להתחזק לאסוף הון להתנדב נדבה גדולה כזאת: כי ממך. כל העוֹשֶׁר הזה בא ממך והבא מידך חזרנו ונתננו לך: (טז) כי גרים. למול שנותיך ימי שנותינו מעטים המה כימי הגר בארץ נכריה וא"כ הוא מן הנמנע לאסוף הון רב כזה בזמן מועט בעוצם

משניות מסכת ראש השנה

ו מעשה שעברו יותר מארבעים זוג, ועפכן רפי עקיבא בלוד. שלח לו רבן גמליאל: אם מעכב אתה את הרבים, נמצאת מכשילן לעתיד לבא.

ז אב ובנו שראו את החדש – ילכו; לא שמצטרפין זה עם זה, אלא שאם יפסל אחד מהן, יצטרף השני עם אחר. רבי שמעון אומר: אב ובנו וכל הקרובין פשרין לעדות החדש. אומר רבי יוסי: מעשה בטוביה הרופא, שראה את החדש בירושלים הוא ובנו ועבדו משחרר, וקבלו הפהנים אותו ואת בנו, ופסלו את עבדו. וכשבאו לפני בית דין, קבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו.

ח אלו הן הפסולין: המשחך בקביא, ומלוי ברבית, ומפריחי יונים, וסוחרי שביעית, ועבדים. זה הפלל: כל עדות

פירוש ברטנורא

י ארבעים זוג. כתי עדים זוג אחר זוג: ועכבן ר"ע. שלא היה לבד צורך בהן: אתה מכשילן לעתיד לבא. שימנעו מלבוא להעיד כשיראו שדבריהן לא נשמעו. והלכה כר"ג:

ז אב ובנו וכל הקרובים כשרים לעדות החדש. דאמר להו רחמנא למשה ולאהרן (שמות י"ב) החדש הזה לכם, עדות זו של חדש תהא כשרה בכס ואע"פ שאתם אחים. ורבנן דפליגי עליה אמרי, החדש הזה לכם, עדות זו תהא מסורה לכם, לגדולים שבורו כמותכם. ואין הלכה כר"ש:

ח משחקים בקוביא. עצמות שמשחקים בהן בערבון. ואמור רבנן אסמכתא לא קניא והרי הן גולנים מדרבנן: ומלוי בריבית. לא קרוי גולן דאורייתא

משניות מבוארות – קהתי

לפי שסבורים היו, שקרובים כשרים לעדות החדש, ואילו העבד, אף שהוא משוחרר, פסול לעדות, לפי שאינו מיוחס. וכשבאו לפני בית דין – הגדול, קבלו אותו ואת עבדו – את טוביה הרופא ועבדו כעדים כשרים, לפי שלעדות אין צריכים מיוחסים, ופסלו את בנו – שקרובים פסולים מלהצטרף לעדות, ואפילו לעדות החדש, כדעת חכמים לעיל.

~ יום שני ~

באור משנה ח

משנה זו דנה בפסולים לעדות מחמת עבירה. ודין תורה הוא, שכל הנקרא "רשע" הריהו פסול לעדות, שנאמר (שמות כג, א): "אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס". ודרשו: אל תשת רשע עד. מכאן, כל מי שעבר עבירה שחייב עליה מלקות, הרי הוא פסול לעדות, שכן בחייבי מלקות נאמר (דברים כב, ב): "זהה אם בן הכות הרשע". וכל שכן מי שחייב כרת או מיתת בית דין, שנקרא "רשע", והוא פסול לעדות. הוא הדין מי שלקח ממון חברו שלא כדין, כגון גנב או גזלן, אף על פי שאינו חייב מלקות כי אם תשלומים, פסול הוא לעדות. משנתנו אינה מונה אלא פסולים מדברי סופרים, שכל אלו חשודים לעבור עבירות בדבר שבממון, ולכן נחשדו אף להעיד שקר על ידי שוחד, ואף בעדות החדש חשודים היו להטעות את החכמים.

אלו הן הפסולין – לעדות: המשחך בקביא – במשחך של קוביות, עצמות או חלוקי אבנים (כעין משחק הקלפים שבימינו). כדי לזכות בכספים כפי תנאי המשחק. במסכת סנהדרין (ג, ג) מבואר, שמדובר כאן במשחק בקוביא שאין לו אלא התעסקות זו בלבד, והטעם שהוא פסול לעדות: "לפי שאינו עוסק ביישובו של עולם" (גמרא סם), כלומר שאינו עוסק בדברים המביאים תועלת ליישוב העולם, כגון תורה ומלאכה וכדומה. ויש מבארים: שאינו מכיר בטורחם וצרותיהם של בני אדם, ואינו חס על חברו להפסיד ממונו, וכן אינו בוש לומר שקר, שכן רגיל הוא במשחקו להשתמש בדרכי הונאה ואינו מתגנה לבריות על ידי כך (תמאירי). ויש מבארים הטעם, לפי שהמשחק בקוביא הוא גזלן מדרבנן, מאחר שזוכה הוא בכספים של חברו בלא הקנאה גמורה אלא בדרך אסמכתא (הסתמכות על הבטחה ללא התחייבות גמורה). ואין זה גניין (רש"י; ברטנורא). ברם, יש חולקים על כך וסוברים שאין זה נקרא אסמכתא, ואין המשחק בקוביא פסול לעדות אלא מהטעם שהבאנו למעלה. ומלוי ברבית – ואפילו ברבית

~ יום ראשון ~

באור משנה ו

מעשה שעברו – בדרכם לבית דין, יותר מארבעים זוג – כיתות עדים שראו את הלכנה בחידושה; ויש מפרשים, שבשבת היה (המאירי, "תפארת ישראל"), ועפכן רבי עקיבא בלוד – שלא ילכו למקום בית הדין, לפי שלא היה צורך בהם; ועשה כן רבי עקיבא, שלא יחללו את השבת, שלא לצורך, שלח לו רבן גמליאל: אם מעכב אתה את הרבים – שלא יבואו להעיד, נמצאת מכשילן לעתיד לבא – שלהבא יהיו נמנעים מלבוא, כי יאמרו שמן הסתם העידו כבר אחרים. והלכה כרבן גמליאל, שכל הרואה לבנה בחידושה מצווה עליו לבוא לבית דין ולהעיד.

באור משנה ז

כיון שקידוש החדש תלוי בעדים, באה משנתנו והמשנה שלאחריה ללמד, אילו עדים פסולים לעדות החדש. משנתנו דנה בעדים שהם קרובי משפחה. אב ובנו שראו את החדש – כלומר את הלכנה בחידושה, ילכו – שניהם לבית הדין להעיד, לא שמצטרפין זה עם זה – לקדש את החדש על פי שניהם, שהרי קרובים פסולים מלהצטרף לעדות אחת, אלא שאם יפסל אחד מהן – אם יכשל בפיו בשעה שיבדקוהו (רש"י); ויש מפרשים: אם ימצא פסול, כגון שהוא גזלן (רמב"ם). יצטרף השני עם אחר – עם עד אחר, ועל פי עדותם הכשרה יקדשו בית דין את החדש. רבי שמעון אומר: אב ובנו וכל הקרובין – אף על פי שפסולים הם מלהצטרף לכל עדות אחרת, פשרין לעדות החדש – לקדש על פיהם את החדש. בגמרא מבואר טעמו, שנאמר (שמות יב, א): "יראמר ה' אל משה ואל אהרן לאמר החדש הזה לכם", ודרש רבי שמעון: עדות זו של החדש כשרה היא בכס, ואף על פי שאתם אחים. ברם, חכמים דורשים: "החדש הזה לכם" – עדות זו תהא מסורה לכם, לגדולי הדור כמותכם, שיקבלו את העדות ויקדשו את החדש. והלכה כחכמים. אומר רבי יוסי: מעשה בטוביה הרופא, שראה את החדש בירושלים הוא ובנו ועבדו משחרר, וקבלו הפהנים – בית דין של הכהנים, אותו ואת בנו – כעדים כשרים, ופסלו את עבדו –

שֶׁאֵין הָאִשָּׁה בְּשָׂרָה לָהּ, אֵף הֵן אֵינָן בְּשָׂרִים לָהּ.

מִי שֶׁרָאָה אֶת הַחֹדֶשׁ וְאֵינוֹ יוֹכֵל לְחַלְקֵהוּ – מוֹלִיכִין אוֹתוֹ עַל הַחֹמֶז, אֶפְלוּ בַּמָּטָה; וְאִם צוּדָה לָהֶם – לֹקְחִין בְּיָדָם מִקְּלוֹת; וְאִם הָיְתָה דֶּרֶךְ רְחוֹקָה – לֹקְחִין בְּיָדָם מְזוֹנוֹת. שֶׁעַל מִהְלָךְ לֵילָה יוֹם מִחְלָלִין אֶת הַשִּׁבְתַּת יוֹצְאֵין לְעֵדוֹת הַחֹדֶשׁ, שְׁנָאֹמֶר (ויקרא כג, ד): "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'... אֲשֶׁר־תִּקְרָאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם".

פ ר ק ש נ י

א אִם אֵינָן מִפְּרִין אוֹתוֹ – מְשַׁלְּחִין אַחֵר עִמּוֹ לְהַעֲדוֹ. בְּרֹאשׁוֹנָה הָיוּ מְקַבְּלִין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ מִכָּל אָדָם; מְשַׁקְלָקְלוּ הַמִּינִין, הַתְּקִינוּ שְׁלֹא יִהְיוּ מְקַבְּלִין אֶלָּא מִן הַמִּפְּרִים.

פירוש ברטנורא

למפסליה, דהא מנפשיה יתיב ליה: מפרהי יוני. היינו בעין קוביא, אם תקריה יונג ליוני: ופחרי שביעית. עושין סחורה בפירות שביעית, ורחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה. ולפי שנחשדו כל אלו לעבור על דת מחמת ממון, חשדום להיות מעידים שקר על שוחר: והעבדים. פסולים דאורייתא הם, ק"ו מאשה: עדות שאין האשה כשרה לה. לפי שיש עדות שהאשה כשרה, כגון להעיד לאשה שמת בעלה להתירה לינשא לזרים, וכן להעיד על סוטה שנממאת שלא תשתה. והנך פסולין דרבנן, נמי כשרים. אבל פסולין בעבירה מן התורה לא הכשירו חכמים בעדות האשה, ואע"פ שהכשירו העבד והאשה שהן פסולים לעדות מן התורה:

ט ואם צודה להם. אורב. כמו ואתה צודה את נפשי לקחתה (שמואל א' כ"ד): שנאמר אלה מועדי ה'. וכל מקום שנאמר מועד במועד, רוחה את השבת: ב א אִם אֵינָן מִפְּרִין אוֹתוֹ. אם אין ב"ד מכירין את העד אם נאמן וכשר הוא: משלחים. ב"ד שבעירו: אחר עמו. זוג אחר של עדים, להעיד עליו לפני ב"ד הגדול שמקדשים את החודש: משקלקלו המינין. ששכרו עדי שקר להטעות את החכמים:

משניות מבוארות – קהתי

– לבית הדין להעיד, מחמת חולשה או מחלה, מוֹלִיכִין אוֹתוֹ עַל הַחֹמֶז – אף בשבת, אֶפְלוּ בַּמָּטָה – אפילו העד חולה וצריכים לשאתו במטה, והרי לגבי חולה הצמוד למיטה אין אומרים: "חי נושא את עצמו", ואסור לשאתו בשבת, מכל מקום משום עדות החודש מותר לחלל את השבת ולשאתו לבית הדין להעיד. וְאִם צוּדָה לָהֶם – שמתיראים שמא יש אורבים בדרך (מלשון "ואתה צודה את נפשי לקחתה" – שמואל א, כד, יב); ויש מפרשים, לפי שצדוקים ובייתוסים היו אורבים לעדי החודש ומעכבים אותם, כדי להטעות את החכמים (רש"י), לֹקְחִין בְּיָדָם מִקְּלוֹת – כדי להגן על עצמם. וְאִם הָיְתָה דֶּרֶךְ רְחוֹקָה – לבית הדין, לֹקְחִין בְּיָדָם מְזוֹנוֹת – ונושאים עמם את המזונות בשבת, שֶׁעַל מִהְלָךְ לֵילָה יוֹם מִחְלָלִין אֶת הַשִּׁבְתַּת יוֹצְאֵין לְעֵדוֹת הַחֹדֶשׁ – אם העדים אינם רחוקים ממקום בית הדין אלא מהלך לילה ויום, כלומר שיוכלו להגיע למקום בית הדין בשבת בעוד יום באופן שתהא שהות לבית הדין לקדש על פיהם את יום השלושים, מותר להם לחלל את השבת ולילך להעיד לפני בית הדין. אבל אם העדים היו רחוקים יותר מדרך של לילה ויום, ולא יגיעו לבית הדין אלא במוצאי שבת, אין מחללים את השבת, שהרי אין עדותם מועילה כלל לקדש את החודש על פי ראייתם, שאם לא הספיקו בית הדין להכריז על קידוש החודש עד שחשכה, אין החודש מתקדש אלא ביום השלושים ואחד, ודבר זה אינו תלוי בראיית הלבנה, שאין חודש יתר על שלושים יום, ומכאן שחודש שאינו מתקדש ביום השלושים מתקדש ממילא ביום השלושים ואחד. ומניין שעדי החודש מחללים את השבת? שְׁנָאֹמֶר: "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה'... אֲשֶׁר־תִּקְרָאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם" – ודרשו: במועד – ואפילו בשבת, כלומר: הזהיר הכתוב שלא יעבור המועד של זמן קריאתם מקרא קודש, היינו קידוש החודש על ידי בית הדין (רש"י).

~ יום שלישי ~

באור משנה א

משנתנו ממשיכה בענין עדי החודש ונאמנותם.

אם אֵינָן מִפְּרִין אוֹתוֹ – אם אין בית הדין מכירים את העד שבא להעיד על ראיית הלבנה בחידושה, ואינם יודעים אם נאמן הוא, ואפשר לסמוך על עדותו, מְשַׁלְּחִין אַחֵר עִמּוֹ לְהַעֲדוֹ – בית דין שבעירו המכירים אותו, משלחים עמו אחר להעיד עליו לפני בית הדין המקדש את החודש, שאדם נאמן הוא; בגמרא מבואר: משלחין אחר

שאינה אסורה אלא מדרבנן (עין משנה בבא מציעא ה, א-ב). ולא רק המלוה אלא אף הלווה פסול (גמרא). שכן איסור רבית חל על המלוה והלווה כאחד. וּמִפְּרִיָּהּ יוֹנִים – במסכת סנהדרין מבואר: מין משחק שמעופים יונים לשם תחרות, ומי שיונתו קדמה ליונת חברו, זוכה בסכום הכסף שהתערבו עליו, והרי זה כמשחק בקוביא. פירוש אחר מובא בגמרא (שם), שמושכים את היונים על ידי צפצופיהם לבוא אליהם, ויש בזה משום גזל מדרבנן. וְסוֹחְרֵי שְׂבִיעִית – שעושים סחורה בפירות שגדלו בשנת השמיטה; ואף על פי שזה איסור מן התורה, שנאמר (ויקרא כה, ו): "והייתה שבת הארץ לכם לאכלה" – לאכלה ולא לסחורה, מכל מקום מונה משנתנו סוחרי שביעית בין הפסולים מדרבנן (כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו), שכן מדובר כאן בשביעית בזמן הזה, ואין כאן איסור של תורה (עין "תוספות יום טוב"). ויש מבארים, לפי שאינם יודעים שיש בזה איסור מן התורה, מאחר שתוורים וקונים להם צרכי אוכל בדמי פירות השביעית (הר"ן, המאירי). ויש מפרשים, שלא מדובר כאן באנשים שיודעים עליהם בוודאות שהם סוחרים בפירות שביעית, אלא באנשים שכל השנים היו הולכים בטל, וכיון שהגיעה שנת השמיטה התחילו לסחור בפירות, שחוקתם שעושים סחורה בפירות שביעית (ומביאם). ורמז לפירוש זה, שקרואים במשנתנו "סוחר שביעית" ולא "סוחר פירות שביעית" (המאירי). וְנִבְכְּדִים – היינו עבדים כנענים, ופסולים הם לעדות מן התורה, שדינם כנשים. זֶה הַכֶּלֶל: כָּל עֲדוֹת שֶׁאֵין הָאִשָּׁה בְּשָׂרָה לָהּ – כגון לדיני ממונות ולדיני נפשות, שנאמר (דברים יט, יז): "ועמדו שני האנשים". ודרשו: אנשים ולא נשים, שנשים אינן באות לדין, מפני שכל כבודה בת מלך פנימה, אֵף הֵן – כל הפסולים הללו שנימנו במשנתנו, אֵינָן בְּשָׂרִים לָהּ – לעדות זו. ברם, כל עדות שהאשה כשרה לה, כגון להעיד על אשה שמת בעלה, כדי להתירה להינשא, או להעיד על סוטה שנטמאה, כדי שלא להשקותה המים המארים, אף כל אלו שנימנו כאן כשרים לה. אבל הפסולים לעדות מן התורה מחמת עביה, אינם כשרים אף לעדות שהאשה כשרה לה.

באור משנה ט

משנה זו היא המשך למשניות ד-ו, והיא באה ללמד כיצד עדי החודש מותרים לחלל את השבת.

מִי שֶׁרָאָה אֶת הַחֹדֶשׁ – את הלבנה בחידושה, וְאֵינוֹ יוֹכֵל לְחַלְקֵהוּ

ב פְּרָאשׁוּנָה הָיָה מְשִׁיאִין מִשְׁוֹאוֹת; מְשַׁקְלְקְלוּ הַכּוֹתִים, הִתְקִינוּ שְׁיָהוּ שְׁלוּחִין וְיֹצְאִין.
ג בִּיצֵד הָיוּ מְשִׁיאִין מִשְׁוֹאוֹת? מִבֵּיאִין בְּלִנְסָאוֹת שֶׁל אֲרוֹ אֲרָבִין וְקָנִים וְעֵצִי שְׁמֹן וְנִעְרַת שֶׁל פֶּשֶׁתָּן וְכוּרְדָּה
 בְּמִשְׁחָה, וְעוֹלָה לְרֹאשׁ הָהָר וּמִצִּית בֶּהֶן אֶת הָאֹר וּמוֹלִיף וּמִבֵּיא וּמַעֲלָה וּמוֹרִיד עַד שֶׁהוּא רֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ
 שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֵּן בְּרֹאשׁ הָהָר הַשָּׁנִי; וְכֵן בְּרֹאשׁ הָהָר הַשְּׁלִישִׁי.
ד וּמֵאֵין הָיוּ מְשִׁיאִין מִשְׁוֹאוֹת? מֵהָר הַמְּשֻׁחָה לְסַרְמָבָא, וּמִסַּרְמָבָא לְגִרְפִּינָא, וּמִגִּרְפִּינָא לְחִרְוֹן, וּמִחִרְוֹן לְבֵית

פירוש ברטנורא

ב הָיוּ מְשִׁיאִין מִשְׁוֹאוֹת. לאחר שקידשו החודש. ולא היו צריכין לשכור שלוחין לשלוח לגולה ולהודיע, שהמשואות היו מודיעין אותן; משקלקלו הכותים. והשיאו גם הם משואות שלא בזמן, להטעות. לפי שביט דין לא היו משיאין משואות אלא על החודש שנתקדש ביום שלשים, וכשלא היו משיאין לערב של יום שלשים הכל יודעים שהחדש מעובר, ופעם אחת עיברו ב"ד את החודש ולא עשו משואות לערב של יום שלשים, והכותים השיאו בהרים שלהם והטעו בני הגולה לעשותו חסר:

ג כְּלוּנְסָאוֹת. עצים ארוכים וגבוהים. תרגום נס כלונס. כדי שיראו למרחוק: וקנים ועצי שמן ונערות של פשתן. כל אלו מרבים שלהבת:

ד מֵהָר הַמְּשֻׁחָה. הר הויתם שהוא נגד ירושלים במזרח: כל הגולה. בני בבל: כמדרת אש. שכל אחד ואחד נוטל אבוקה ומעלה לראש גגו:

משניות מברארות – קהתי

(זמלקות – רש"י). באותה שנה התקינו שלא יהו מקבלין אלא מן המכירין.

באור משנה ב

פְּרָאשׁוּנָה הָיָה מְשִׁיאִין מִשְׁוֹאוֹת – היו מדליקים לפידי אש בראשי ההרים, כמפורט במשנה הבאה, כדי להודיע שנתקדש החודש. בגמרא מובאת ברייתא: "אין משיאין משואות אלא על החודש שנראה בזמנו לקדשו. ואימתי משיאין? לאור עבורו", כלומר שלא היו משיאין משואות אלא כשקידשו בית דין את החודש ביום שלשים, ואז היו משיאין ביום השלושים בערב, להודיע שהחודש שעבר היה חסר (בן עשרים ותשעה יום). והיום שעבר היה ראש חודש. ואם יום השלושים שנתקדש בו החודש חל להיות ביום ששי, היו משיאין משואות במוצאי שבת. אבל אם לא נתקדש החודש אלא ביום השלושים ואחד לא היו משיאין משואות כלל, וכך ידעו, שאם אין משואות, ראש חודש הוא ביום השלושים ואחד. מְשַׁקְלְקְלוּ הַכּוֹתִים – השומרונים; שפעם אחת עיברו בית דין את החודש, היינו קבעו ראש חודש ביום השלושים ואחד, ולא היו צריכים למשואות, כמו שבארנו לעיל, אבל הכותים השיאו משואות ביום שלשים בערב והטעו את ישראל לחשוב שנתקדש החודש ביום השלושים; ויש גורסים גם במשנתנו כמו במשנה הקודמת: מְשַׁקְלְקְלוּ הַמִּינִין (רש"י), הִתְקִינוּ – שלא יהיו משיאין משואות, אלא שְׁיָהוּ שְׁלוּחִין וְיֹצְאִין – להודיע באיזה יום קידשו בית דין את החודש, כמו ששינו לעיל (א, ג).

~ יום רביעי ~

באור משנה ג

בִּיצֵד הָיוּ מְשִׁיאִין מִשְׁוֹאוֹת? מִבֵּיאִין בְּלִנְסָאוֹת שֶׁל אֲרוֹ אֲרָבִין וְקָנִים – מוטות ארוכים של ארז, שהוא עץ קשה ואינו נשרף מהר, וְעֵצִי שְׁמֹן – מין עץ המוציא שמן שעושים ממנו זפת (ד"ק), והוא נזכר פעמים אחדות בנ"ך (מלכים א, ו; ישעיה ח, יט; נחמיה ח, טו); ויש מבארים שהוא כינוי לעץ הזית, וְנִעְרַת שֶׁל פֶּשֶׁתָּן – שברי הגבעולים הננערים מן הפשתן כשמנפצים אותו; כל אלו מגדילים השלהבת, וְכוּרְדָּה בְּמִשְׁחָה – וקושר את הכל בחבל בראש הכלונס, וְעוֹלָה לְרֹאשׁ הָהָר וּמִצִּית בֶּהֶן אֶת הָאֹר – מדליק בהם אש, וּמוֹלִיף וּמִבֵּיא – את הכלונס הבעור מצד אל צד, וּמַעֲלָה וּמוֹרִיד – אותו, כדי שיכירו, שאלו הן משואות ראש חודש, עַד שֶׁהוּא רֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֵּן בְּרֹאשׁ הָהָר הַשָּׁנִי; וְכֵן בְּרֹאשׁ הָהָר הַשְּׁלִישִׁי – וכך נדלקו המשואות בראשי כל ההרים, כמפורט במשנה הבאה.

באור משנה ד

וּמֵאֵין הָיוּ מְשִׁיאִין מִשְׁוֹאוֹת – מאיזה הר היו מתחילים במשואות,

– היינו זוג אחר של עדים, אבל עד אחד אינו נאמן. ואף לעדות החודש צריך שני עדים, כמו ששינו "אם אינן מכירין אותו", היינו את זוג העדים. אבל רוב המפרשים אינם מדייקים בזה, ומפרשים: אותו – את העד, כלומר שבית הדין אינם מקבלים עדות החודש אלא משני עדים שמכירים אותם שהם נאמנים, כמבואר הטעם בסיפא של משנתנו, ואם בית הדין אינם מכירים אחד מהם, משלחים עמו שני עדים להעידו. כן אמרו בגמרא, שכשם שעדי החודש מחללים את השבת, כפי ששינו בפרק הקודם, כך אותם העדים הנשלחים להעיד על מהימנותם של עדי החודש, מחללים את השבת והולכים עמהם לבית הדין. ואפילו לא היה אלא אחד המכירים, הריהו מחלל את השבת והולך להעידם, שמה יימצא שם עוד אחד המכירים ויצטרף עמו. **פְּרָאשׁוּנָה הָיָה מְשִׁיאִין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ מִכָּל אָדָם** – משנתנו באה כאן לתת טעם, משם מה צריכים בית הדין להכיר את כל אחד מעדי החודש, שאמנם בראשונה היו מקבלים עדות החודש מכל אדם מישראל, שכל אחד מישראל בחזקת כשר הוא עד שיוודע לך שהוא פסול; אבל מְשַׁקְלְקְלוּ הַמִּינִין – היינו הצדוקים והבייתוסים, ששכרו עדי שקר להטעות את בית הדין (כמו שנבאר להלן), הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יְהוּ מְקַבְּלִין – עדות החודש, אֲלָא מִן הַמַּכִּירִים – מעדים שבית הדין מכירים אותם כמהימנים.

הצדוקים והבייתוסים היו אלו שתי כתות בימי הבית השני, שכפרו בתורה שבעל פה והיו מפרשים את התורה שבכתב דברים ככתבם, היינו כמשמעם המילולי. אחד הדברים שהתנגדו בו לחכמים היה בענין ספירת העומר, שהואיל וכתוב (ויקרא כג, טו): "וספרתם לכם ממחרת השבת" היו אומרים: אין צקירת העומר במוצאי יום טוב הראשון של פסח, כמו שפירשוהו חכמים על פי הקבלה, אלא במוצאי שבת הראשונה שלאחר יום טוב הראשון של פסח, כמשמעות "ממחרת השבת", ולשיטת זו חל תמיד חג השבועות להיות ביום רביעי בשבוע. משום כך מעוניינים היו להטעות את החכמים בקביעת החודש, ובמיוחד בחודש ניסן, כי רוצים היו שיתקדש חודש ניסן בשבת, כדי שיחול יום רביעי של פסח בשבת, ותהא הנפת העומר ממחרת השבת כפירושם, ויחול חג השבועות ביום רביעי כפי שיטתם.

וכן מובא בבריתא בגמרא: "מה קלקול קלקלו הבייתוסים? פעם אחת בקשו הבייתוסים להטעות את החכמים (ומפניו רש"י): שאירע יום שלשים של אדר בשבת ולא נראה הירח בזמנו, והבייתוסים מתאווים, שיהא יום רביעי של פסח בשבת... כמו שכבר בארנו לעיל). שכרו שני בני אדם בארבע מאות זוז, אחד משלנו (שלא הכירוהו) ואחד משלהם. שלהם העיד עדותו ויצא. שלנו – אמרו לו: אמור, כיצד ראת את הלבנה? אמר להם: עולה הייתי במעלה אדומים וראיתי שהוא רבוב בין שני סלעים, ראשו דומה לעגל, אזניו דומות לגדי, קרניו דומות לצבי, וזנבו מונח לו בין ירכותיו, והצצתי בו ונרתעתי ונפלתי לאחור; ואם אין אתם מאמינים לי, הרי מאתים זוז צוררין לי בסדיני. אמרו לו: מי הזקיףך לכך? אמר להם: שמעתי שביקשו בייתוסים להטעות את חכמים, אמרת: אלך ואודיע להם, שמה יבואו בני אדם שאינם מהוגנים ויטעו את חכמים. אמרו לו: מאתים זוז נתנין לך במתנה, והשוכר ימתח על העמוד

בִּלְתִּין; וּמִבֵּית בִּלְתִּין לֹא זֶזוּ מִשָּׁם, אֶלָּא מוֹלִיד וּמִבֵּיא וּמַעֲלָה וּמוֹרִיד, עַד שֶׁהָיָה רוּאָה כָּל הַגּוֹלָה לִפְנֵי בְּמִדּוֹרֶת הָאֵשׁ.

ה' חָצַר גְּדוּלָּה הֵיטָה בִּירוּשָׁלַיִם, וּבֵית יַעֲזֹק הֵיטָה נִקְרָאת, וְלִשָּׁם כָּל הָעֲדִים מִתְּכַנְסִים, וּבֵית דִּין בּוֹדֵקִין אוֹתָם שָׁם. וּסְעוּדוֹת גְּדוּלוֹת עוֹשִׂין לָהֶם בְּשִׁבְלֵי שִׁיְהוּ רִגְלִין לְבָא. בְּרֵאשׁוֹנָה לֹא הָיוּ זֵזִין מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם; הַתְּקִין רִבֵּן גְּמִלְיָאֵל הֶזְקַן, שִׁיְהוּ מִהֶלְכִין אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ. וְלֹא אֵלּוּ בִלְבַד, אֶלָּא אַף הַחֲכָמָה הִבָּאָה לִילָד, וְהִבָּא לְהַצִּיל מִן הַדִּלְקָה וּמִן תַּגִּים וּמִן הַנֶּהָר וּמִן הַמַּפְלָת – הָרִי אֵלּוּ כְּאֲנָשֵׁי הָעִיר, וְיֵשׁ לָהֶם אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ. וּבִיצֵד בּוֹדֵקִין אֶת הָעֲדִים? זֶזוּ שָׂבָא רֵאשׁוֹן, בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ רֵאשׁוֹן, וּמְכַנְסִין אֶת הַגְּדוֹל שֶׁבָּהֶן, וְאוֹמְרִים לוֹ: אֲמַר, בִּיצֵד רֵאִיתָ אֶת הַלְּבָנָה, לִפְנֵי הַחֲמָה אוֹ לְאַחֵר הַחֲמָה? לְצִפּוֹנָה אוֹ לְדְרוֹמָה? כִּמָּה הָיָה גְבוּהָ וְלֵאמֹן הָיָה נוֹטָה? וְכִמָּה הָיָה רָחֵב? אִם אָמַר: לִפְנֵי הַחֲמָה – לֹא אָמַר כָּךְ הָיוּ מְכַנְסִים אֶת הַשָּׁנִי וּבּוֹדֵקִין

פירוש ברסנורא

ה' לא היו זזים משם כל היום. העדים שיצאו חוץ לתחומן בשבת ובאו להעיד. שהוצא חוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות: ו' לפני החמה או לאחר החמה. פגימתה של לבנה לפני החמה, נוטה לצד החמה, או לצד אחר. ועלה קתני סיפא אם אמר לצד החמה לא אמר כלום, שמעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה, דלעולם החלק המאיר ממנה נוטה לצד השמש והחלק הפגום נוטה לצד האחר: בצפונה או בדרומה. שהלבנה מתרחקת מן השמש פעם לצד צפון פעם לצד דרום, ואם ידעו בית דין בדרך החשבון שבאותו זמן ראויה שתהיה לצד צפון ואמרו העדים שראוה נוטה לצד דרום או איפכא, בידוע שעדי שקר הן: כמה היה גבוה. מן הארץ לפי ראות עיניהם. אם אמר אחד מן העדים גבוהה שתי קומות והאחר אומר שלש,

משניות מבוארות – קהתי

לתחום, וְהִבָּא לְהַצִּיל מִן הַדִּלְקָה וּמִן הַתַּגִּים – מחיל האויב שהתנפל פתאום על אחת מערי הספר, וּמִן הַנֶּהָר – שעלה על גדותיו והציף את העיר, וּמִן הַמַּפְלָת – כל אלו הואיל והם באים מחוץ לתחום בהיתר גמור משום ספק פיקוח נפשות, הָרִי אֵלּוּ כְּאֲנָשֵׁי הָעִיר – שבאו אליה, וְיֵשׁ לָהֶם אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ – מחוץ לעיר (עיין עירובין ד, ג).

באור משנה ו

בִּיצֵד בּוֹדֵקִין – בית הדין, אֶת הָעֲדִים – עדי החודש? זֶזוּ – של עדים – שָׂבָא רֵאשׁוֹן, בּוֹדֵקִין אוֹתוֹ רֵאשׁוֹן, וּמְכַנְסִין אֶת הַגְּדוֹל שֶׁבָּהֶן – שהיו בודקים כל עד לחוד, ותחילה היו מכניסין לבית דין את הגדול שבעדים, וְאוֹמְרִים לוֹ: אֲמַר, בִּיצֵד רֵאִיתָ אֶת הַלְּבָנָה, לִפְנֵי הַחֲמָה אוֹ לְאַחֵר הַחֲמָה – בגמרא מבואר: פגימתה לפני החמה או לאחר החמה? פגימת הלבנה היינו הצד השקערווי שלה, שהוא החלק הבלתי מואר שבה. ואמנם ברור וידוע הדבר, שלא הצד השקערווי אלא הצד הגבנוני של הלבנה, היינו החלק המואר שבה, הוא הפונה תמיד אל פני החמה, שהרי אורה של הלבנה בא לה מן החמה, כמו שבארנו (בפתיחה למסכתנו), וזהו שאמרו: "מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה", מכל מקום היו שואלים את העד אם הלבנה שראה אותה בחידושה, פגימתה היתה אל פני החמה או לצד אחר? לְצִפּוֹנָה אוֹ לְדְרוֹמָה – של החמה? בגמרא מבואר, שבימות הקיץ נראית הלבנה החדשה כשהיא לדרומה של החמה, היינו דרומית מזרחית ממנה, שכן בימים הארוכים שוקעת החמה בקרן מערבית צפונית, ואילו בימות הגשמים, היינו בימים הקצרים, החמה שוקעת בקרן מערבית דרומית, ואז נראית הלבנה בחידושה כשהיא צפונית מזרחית מהחמה, וזהו ששאלו את העד: לְצִפּוֹנָה אוֹ לְדְרוֹמָה? כִּמָּה הָיָה גְבוּהָ – הירח מן האופק לפי ראות עיניך? וְלֵאמֹן הָיָה נוֹטָה – בצדו הפגום? וְכִמָּה הָיָה רָחֵב – קו האור של הלבנה? וכבר בארנו (בפתיחה למסכתנו), שביט דין הגדול היו בקיאים בחשבון המולד וידעו את מצב הלבנה בהתחדשותה. מכאן ידעו לבחון את נכונותה של עדות החודש. אִם אָמַר: לִפְנֵי הַחֲמָה, לֹא אָמַר כָּלום – משנתנו באה ללמד בענין השאלה הראשונה "ביצד ראתה את הלבנה, לפני החמה או לאחר החמה", שאם אמר העד "לפני החמה", עדותו בטלה, שדבר זה אינו אפשרי לגמרי, כמו שבארנו לעיל. והוא הדין בשאר השאלות, שאם תשובת העד היתה

ואילו הם ההרים שהיו משיאים בהם בזה אחר זה? מִהֵרָה מִשָּׁעָה – היינו הר הזיתים, לְסִרְטָבָא – הר בולט בהרי שומרון, בגבול עמק הירדן מול הרי הגלעד, בעבר הירדן המזרחי, וּמִסִּרְטָבָא לְגִרְפִּינָא – הר כוכבא, בירכתי הגליל התחתון המזרחי, וּמִגִּרְפִּינָא לְחִזְרֵן – הר גבוה בירכתי עבר הירדן המזרחי (בימינו בתחום סוריה), וּמִחִזְרֵן לְבֵית בִּלְתִּין – הר הנמצא בין גבולה המזרחי של ארץ ישראל וגבול ארץ כבל. וּמִבֵּית בִּלְתִּין לֹא זֶזוּ מִשָּׁם, אֶלָּא מוֹלִיד וּמִבֵּיא וּמַעֲלָה וּמוֹרִיד – את הכלונס הבער, עַד שֶׁהָיָה רוּאָה כָּל הַגּוֹלָה לִפְנֵי בְּמִדּוֹרֶת הָאֵשׁ – בגמרא מבואר, שהגולה היינו פומבדיתא בבבל, שכל אחד ואחד שם היה נוטל אבוקה ועולה לראש גגו, לפרסם את קידוש החודש, וכך היו יודעים גם המשיאים בבית בלתי, שבני כבל ראו כבר את משאותיהם, והם מוסיפים להפיץ את הודעת קידוש החודש במקומותיהם.

הערה: שמות ההרים שבמשנתנו בארנו על פי ד"ר וילנאי (לפי "פרקי אגדה ומשנה" ל"א הרלינג).

~ יום חמישי ~

באור משנה ה

חָצַר גְּדוּלָּה הֵיטָה בִּירוּשָׁלַיִם, וּבֵית יַעֲזֹק הֵיטָה נִקְרָאת – בגמרא מבואר מלשון "ויעזקהו" (ישעיה ב, א), על שם שהיתה מוקפת גדר אבנים (גמרא). וְלִשָּׁם כָּל הָעֲדִים מִתְּכַנְסִים – כל הבאים להעיד שראו את הלבנה היו מתכנסים באותה חצר, וּבֵית דִּין בּוֹדֵקִין אוֹתָם שָׁם – כמבואר במשנה הבאה. וּסְעוּדוֹת גְּדוּלוֹת עוֹשִׂין לָהֶם – לעדים, בְּשִׁבְלֵי שִׁיְהוּ רִגְלִין לְבָא – שכל הרואה לבנה בחידושה יאה מעוניין לבוא לבית דין בירושלים להעיד. בְּרֵאשׁוֹנָה לֹא הָיוּ זֵזִין מִשָּׁם כָּל הַיּוֹם – אם באו עדים בשבת מחוץ לתחום, לא היו רשאים לזוז מאותה חצר כל יום השבת, שהואיל ויצאו חוץ לתחומם אין להם אלא ארבע אמות בלבד, אלא שכל החצר נחשבת כארבע אמות (עיין עירובין ד, א). הַתְּקִין רִבֵּן גְּמִלְיָאֵל הֶזְקַן, שִׁיְהוּ מִהֶלְכִין אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ – הואיל ויצאו מחוץ לתחום ברשות בית דין, הרי הם כאילו באו מתוך התחום ומותר להם לילך אלפים אמה לכל רוח, כדין אנשי ירושלים. וְלֹא אֵלּוּ בִלְבַד – לא רק בעדי החודש הקילו, אֶלָּא אַף הַחֲכָמָה – המיילדת, הִבָּאָה לִילָד – בשבת, מחוץ

אותו. אם נמצאו דבריהם מכונים – עדותן קיימת. ושאר כל הזוגות שואלין אותם ראשי דברים; לא שהיו צריכין להן, אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש, בשביל שיהיו רגילים לבא.
ז ראש בית דין אומר: מקדש! וכל העם עונים אחריו: מקדש! מקדש! בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו – מקדשין אותו. רבי אלעזר בר צדוק אומר: אם לא נראה בזמנו – אין מקדשין אותו, שפבר קדשוהו שמים.

ח דמות צורות לבנות היו לו לרפן גמליאל, בפטלא ובפחל בעליתו, שפכה מראה את ההדיוטות ואומר: הכנה ראית או כזה? מעשה שבאו שנים ואמרו: ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב. אמר רבי יוחנן בן גוריון: עדי שקר הם! כשבאו ליבנה קבלן רפן גמליאל. ועוד פאו שנים ואמרו: ראינוהו בזמנו, ובלי עבדו לא

פירוש ברטנורא

עדות קיימת. אחד אומר שלש ואחד אומר חמש, עדותן בטלה: ולאין היה נוטה. ראשי הפנימה לאוה צד נוטין, לצד צפון או לצד דרום: וכמה היה רחב. שהלכנה משתנה שעורה כפי מה שהיה רחוקה מן החמה או קרובה אליה:

ז ראש בית דין אומר מקדש. דכתיב (ויקרא כ"ו) וידבר משה את מועדי ה', מכאן שראש ב"ד אומר מקדש: וכל העם עונים אחריו. דכתיב (שם) מועדי ה' אשר תקראו אותם, קרי ביה אחם, דחסר כתיב בלא וי"ו: מקדש מקדש. תרי זמני. דכתיב (שם). מקראי קודש, שני מקראות: שנראה בזמנו. בליל שלשים: אם לא נראה בזמנו. וקובעין ר"ח ליל אחד ושלשים. אין מקדשין אותו. שקדוש החדש אינה חובה, דאמר קרא (ויקרא כ"ה) וקדשתם את שנת החמשים שנה, שנים אתה מקדש, שחובה על ב"ד לומר מקדשת השנה בשנת חיובל, ואין אתה מקדש חדשים, שאין חובה על ב"ד לומר החדש מקדש. וכשנראה בזמנו מקדשים אותו מפני שצריך חיובל. והלכה כר"א ברבי צדוק:

ח צורות לבנות. שקור הירח ולאיה צד קרנה נטות: קיבלן ר"ג. לא מפני שחשב שאפשר שתיראה הירח שחרית במזרח בתחלת הנץ החמה וכו' ביום עצמו תראה במערב עם שקיעת החמה, כי זה אי אפשר. אלא שקבל עדותן כמה שאמרו שראו הירח במערב ערבית, מפני שידע בדרכי החשבון שהיה אפשר שתיראה באותה הלילה. וכמה שאמרו שראו שחרית במזרח, אמר טועים הם ועונים כדמות ירח נראה להם ברקיע. דכתיב תניא בברייתא (כ"ה), פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראתה דמות לבנה בעשרים (ושבעה) [ותשעה] לחדש וכו'. ור"י בן גוריון דאמר עדי שקר הם, היה נראה לו לפי חשבונו

משניות מבוארות – קהתי

מקדשין אותו – כלומר אפילו לא נראה בזמנו ונמצא שמתקדש מאליה יום השלושים ואחד, מכל מקום נהג כל אותו סדר של הכרזת קידוש החדש, שראש בית דין אומר: מקדש! והעם עונים אחריו: מקדש, מקדש! רבי אלעזר בר צדוק אומר: אם לא נראה בזמנו, אין מקדשין אותו – אין בית דין מכריזים על קידוש החדש ביום השלושים ואחד, שפבר קדשוהו שמים – כלומר שכבר נתקדש החדש מאליה ברצון שמים ביום השלושים ואחד, שאין חודש יתר על שלושים יום, ושבו אין צורך בקידוש בית הדין. והלכה כרבי אלעזר בר צדוק.

באור משנה ח

דמות צורות לבנות – ציורים שונים של הלכנה, היו לו לרפן גמליאל – נשיא הסנהדרין ביבנה (אחרי רבן יוחנן בן זכאי), בפטלא ובפחל בעליתו – כלומר בטבלה שהיתה קבועה בכותל בעליתו, שהיה מקבל שם את עדי החדש, שפכה מראה את ההדיוטות – העדים הפשוטים שלא הבינו את השאלות המפורטות לעיל (משנה ו), או שלא יכלו להסביר כיצד ראו את הירח, היה מראה להם את הציורים השונים, ואומר – לכל אחד מן העדים: הִכְזָה רְאִיתָ אוּ כְּזָה – כציור זה או כציור זה? וכך קבע אם עדותם קיימת. מעשה שבאו שנים – שני עדים, ואמרו: ראינוהו – את הירח החדש, ביום העשרים ותשעה, שחרית במזרח וערבית במערב – בבוקר (בתחילת הנץ החמה) בצד המזרח ובערב בצד מערב (ענין רש"י שמביא פירוש אחר). אמר רבי יוחנן בן גוריון: עדי שקר הם! – לפי שאי אפשר הדבר שייראה הירח באותו יום שחרית במזרח וערבית במערב. כשבאו ליבנה – לבית דין הגדול, קבלן רפן גמליאל – כלומר שקיבל עדותם כמה שאמרו שראו את הירח ביום העשרים ותשעה בערב בצד מערב, לפי שידע על פי חשבון המולד, שאפשר היה שייראה הירח באותו ערב, ומה שאמרו "ראינוהו שחרית במזרח" סבור היה רבן גמליאל שטעו העדים, וענן כדמות ירח נראה להם. ועוד פאו שנים – ועוד היה מעשה שבאו שני עדים, ואמרו: ראינוהו – את הירח החדש, בזמנו – בליל השלושים, ובלי

בסתירה לדברים הידועים לבית הדין על פי חשבון המולד, עדותו בטלה. ואחר כך היו מכניסים את השני – את העד השני, ובדוקין אותו – בדרך שבדקו את הראשון, אם נמצאו דבריהם מכונים – היינו באותן השאלות שהיו צריכים לענות עליהן לפי אומדן דעתם, כגון: "כמה היה גבוה, כמה היה רחב", אם תשובותיהם היו מכוונות, שלא היתה סתירה ביניהם, עדותן קיימת – בגמרא אמרו בענין השאלה "כמה היה גבוה", שאם אמר אחד: שתי קומות, ואחד אמר: שלש, עדותן קיימת, לפי שהערכתם קרובה זו לזו. אבל אחד אמר: שלש קומות, והשני אמר: חמש קומות, עדותן בטלה. ושאר כל הזוגות – שבאו להעיד, שואלין אותם ראשי דברים – ללא פרטים יתירים. לא שהיו צריכין להן – שהרי שני העדים, שנתקיימה עדותם, מספיקים כדי לקדש על פיהם את החדש, אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש – בעצור, על שטרחו ובאו לחינם; הלכך מכניסים גם את השאר ושואלים אותם ראשי דברים, בשביל שיהיו רגילים לבא – לבית דין להעיד על החדש.

~ יום ששי ~

באור משנה ז

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, כיצד היה סדר קידוש החדש לאחר שנחקרו עדי הראיה על ידי בית הדין ונמצאו דבריהם נכונים ומכוונים.

ראש בית דין אומר: מקדש! – בגמרא למדים זה ממה שנאמר (ויקרא כג, מד): "וידבר משה את מועדי ה'", ומשה ראש בית דין היה, מכאן שראש בית דין אומר: מקדש! וכל העם עונים אחריו: מקדש, מקדש! – שנאמר (שם שם, ב): "מועדי ה' אשר תקראו אותם", ודרשו: אשר תקראו אתם (שכתוב חסר, בלא וי"ו), כלומר שגם העם צריך להשתתף בהכרזת קידוש החדש ולענות אחרי ראש בית דין: "מקדש, מקדש". ולמה אומרים פנמיים? שנאמר (שם): "מקראי קודש" – שני מקראות. בין שנראה – הירח, בזמנו בליל שלושים, וצריכים לקדש את יום השלושים, בין שלא נראה בזמנו – שנעשה החדש שעבר מלא, וראש חודש הוא ביום השלושים ואחד,

נראה; וקבלו רבן גמליאל. אמר רבי דוסא בן הרפנים: עדי שקר הן! היאך מעידים על האשה שילדה, ולמחר בפרסה בין שניה? אמר לו רבי יהושע: רואה אני את דבריך.
 ט שלח לו רבן גמליאל: גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך, ביום הכפורים שחל להיות בשבועה.
 הלך ומצאו רבי עקיבא מצר, אמר לו: יש לי ללמוד, שכל מה שעשה רבן גמליאל עשוי, שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה' מקראי קדש, אשר תקראו אתם"; בין בזמן בין שלא בזמן, אין לי מועדות אלא אלו.
 בא לו אצל רבי דוסא בן הרפנים, אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל, צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו; שנאמר (שמות כד, ט): "ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל", ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים? אלא ללמוד, שכל שלשה ושלשה

פירוש ברטנורא

שלא היה אפשר שתיראה הירח באותו לילה שאמרו העדים שראו אותה, ואמר עדי שקר הם, לפי שלא היה בין הראיה ובין המולד לפי דעתו, כל כך זמן שהיה אפשר שתיראה בו. ועל זה השיב ר"ג בברייתא, כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה, כלומר שהזמן שיש בין המולד עד שתיראה הירח אינו שווה לעולם, אלא פעמים תהיה תנועת הירח מהרה ופעמים מאוחרת. וכפי מהירות תנועת הירח באותו הזמן, דין ר"ג שהיה ראוי שתיראה הלבנה באותו הלילה. לפיכך קיבל עדותו: ראיונותיו בזמנו. בליל שלשים: ובליל עבדו. ליל ל' ואחר: וקבלו ר"ג. לא מפני שנאמר שנתרחקה הירח מן השמש בליל ל' עד שתיראה, ובליל שלשים וא' חזרה לאחוריה ונתקרבה אצל השמש עד שנתכסית, שאין הירח חוזרת לאחוריה אלא עושה מהלכה בסבוב בגלגלה, אלא שידע ר"ג בחשבונו שבאותו הלילה שאמרו העדים שראוהו, כבר נתרחקה הירח מן השמש עד שהיה אפשר שתיראה, לפיכך קיבל עדותו. וכמה שאמרו בליל עבדו לא נראה. אפשר שהיה מפני שכיסה אותו הענן או סיבה אחרת גרמה שהם לא ראו אותה: רואה אני את דבריך. לעבר את החודש:

ט הלך ומצאו ר"ע. לר' יהושע: מוצר. על שהנשיא גור עליו לחלל את יוה"כ: אשר תקראו. בקריאת ב"ד תלאו הכתוב: בא. רבי יהושע אצל ר' דוסא: למה לא נתפרשו שמותן וכו'. שאם יבא אדם לדון אחר ב"ד שבמיו, לומר וכי ב"ד זה כמשה ואהרן או כאלדד ומידד, אומרים לו שמא חשוב הוא באותו שנשאר שלא נתפרשו שמותן:

משניות מבוטאות – קהתי

עבורו לא נראה – ובליל שלושים ואחד לא נראה; יש מפרשים, שהעדים לא אמרו אלא "ראינוהו בזמנו", ומתוך כך היו בית דין והעם מצפים לראות את הירח ביום השלושים בערב, ולא נראה להם, אף על פי שהשמים היו בהירי (רש"י: "תפארת ישראל"); ויש מפרשים, שהכל אמרו העדים, כלומר שבים השלושים אמרו: "ראינוהו בזמנו", ולמחר אמרו: "בליל עיבורו לא נראה לנו" (רמב"ם: המאירי: ברטנורא); וקבלו רבן גמליאל – שקידש את החודש ביום השלושים, ואף על פי שבליל עבדו לא נראה מכל מקום החזיק את החודש כמקודש מיום השלושים; ואף כאן הטעם הוא, מפני שידע רבן גמליאל על פי החשבון, שמולד הלבנה היה אמנם בליל השלושים, ולכן האמין להם שראוהו בזמנו, וזה שלא נראה בליל עיבורו, סבור היה שסיבה מסוימת גרמה לכך, כגון שעננה כיסתה אותו. אמר רבי דוסא בן הרפנים: עדי שקר הן! – שהרי אי אפשר הדבר שהירח ייראה בזמנו ולא ייראה בליל עיבורו, היאך מעידים על האשה שילדה, ולמחר פרסה בין שניה – מעוברת היא? אף כאן היאך אפשר להאמינם שראוהו בזמנו, אם בליל עיבורו לא נראה? מכאן שעדותם בטלה. אמר לו רבי יהושע – לרבי דוסא בן הרפנים: רואה אני את דבריך – מסכים אני לדבריך שעדי שקר הם, ויש לקבוע ראש חודש ביום השלושים ואחד, כאילו לא באו עדים כלל. רבי יהושע לא קיבל, איפוא, את קביעת החודש, כפי שנתקדש על ידי רבן גמליאל.

~ שבת קודש ~

באור משנה ט

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לספר, שכשנודע לרבן גמליאל, כי רבי יהושע חברו חולק עליו בענין העדים שאמרו: ראינוהו בזמנו, ובליל עיבורו לא נראה, ולא קיבל את קידוש החדש שלו, אלא קבע לעצמו ראש חודש ביום השלושים ואחד, חדר היה רבן גמליאל על הדבר, שמה זה ויביא לידי פירוד בעם, ושלח לרבי יהושע, שגזר עליו לקבל מרותו של נשיא בית הדין.

שלח לו רבן גמליאל – לרבי יהושע; גוזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך, ביום הכפורים שחל להיות

שַׁעֲמָדוֹ בֵּית דִּין עַל יִשְׂרָאֵל, הָרִי הוּא כְּבִית דִּינוֹ שֶׁל מִשְׁהָ. נָטַל מִקְלוֹ וּמַעֲוֹתָיו בִּידּוֹ, וְהִלֵּךְ לִיְבִנָּה אֶצֶל רֶבֶן גְּמְלִיאֵל בְּיוֹם שַׁחַל יוֹם הַכַּפּוּרִים לְהִיּוֹת בְּחֻשְׁבוֹנוֹ. עָמַד רֶבֶן גְּמְלִיאֵל וַיִּשְׁקֹוּ עַל רֹאשׁוֹ, אָמַר לוֹ: בּוֹא בְּשָׁלוֹם, רַבִּי וְתִלְמִידִי! רַבִּי בְּחֻכְמָהּ, וְתִלְמִידִי שֶׁקִּבַּלְתָּ אֶת דְּבָרִי.

פ ר ק ש ל י ש י

א רֹאוּהוּ בֵּית דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל; נִחְקְרוּ הָעֲדִים; וְלֹא הִסְפִּיקוּ לֹמַר: מִקְדָּשׁ, עַד שֶׁחֲשִׁכָה – הָרִי זֶה מַעֲבָר. רֹאוּהוּ בֵּית דִּין בְּלֶכֶד – יַעֲמָדוּ שְׁנַיִם וַיַּעֲדוּ בִּפְנֵיהֶם, וַיֹּאמְרוּ: מִקְדָּשׁ, מִקְדָּשׁ! רֹאוּהוּ שְׁלֹשָׁה וְהָן בֵּית דִּין – יַעֲמָדוּ

פירוש ברטנורא

ג א רֹאוּהוּ בֵּית דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל. כלל שלשים. דסלקא דעתך אמינא הואיל וראוהו ב"ד וכל ישראל, אפרסמא ליה מלתא דביום ל' נראה לקדשו, קמ"ל דאם חשיכה והגיע ליל אחד ושלשים ולא אמרו ב"ד מקדש, מעברים אותו וקובעים ר"ח יום ל"א: נחקרו העדים. הכי קאמר, אי נמי נחקרו העדים בלבד ולא הספיקו לומר מקדש עד שהגיע ליל של ל"א, מעברים אותו. דסד"א תהוי חקירת עדים כתחלת דין, ומקדש מקדש כגמר דין, וגמר דין הוי בלילה ונקדשה בליליא, קמ"ל רלא, שאין מקדשין את החודש בלילה. ומיהו אם ליל שלשים ראו הירח עם שקיעת החמה ויש שהות ביום לומר מקדש קודם צאת הכוכבים, מקדשין אותו, דלא חשיב לילה עד צאת הכוכבים: יַעֲמָדוּ שְׁנַיִם וַיַּעֲדוּ. מתניין איירי כגון שראוהו ב"ד בלילה ליל שלשים, ואי אפשר לקדשו בלילה. הלכך למחר יַעֲמָדוּ שְׁנַיִם וַיַּעֲדוּ, דאם לא על עדותן של אלו על מה יקדשו. אבל אם ראוהו ב"ד עם שקיעת החמה בזמן שיש שהות לומר מקדש, ויקדשוהו בראייתם, דלא תהא שמיעה ששומעין מפי עדים גדולה מראיה, דהא גבי קידוש החודש לא כתיב עדות, אלא כזה ראה וקדש: יַעֲמָדוּ

משניות מבוארות – קהתי

א. אף על פי שראוהו בית דין וכל ישראל, ונתפרסם לכול שיום השלושים היה ראוי לקביעת ראש חודש, מכל מקום אם לא הספיקו בית דין לומר "מקדש" עד שחשיכה ליל שלשים ואחד, מעברים את החודש שעבר. ב. אף על פי שכבר נחקרו עדי החודש ביום השלושים, ואפשר לומר, שחקירת העדים היא כתחילת דין, ואמירת "מקדש" על ידי ראש בית דין היא כגמר דין, ואם לא הספיקו בית דין לקדש את החודש ביום, יקדשוהו בלילה, שכן אמרו בדיני ממונות: "זנים ביום וגומרים בלילה" (משנה סנהדרין ד, א), מכל מקום אין אומרים כן, אלא ההלכה היא בקידוש החודש, שאמירת "מקדש" על ידי בית הדין צריכה להיות ביום, וכיון שלא הספיקו בית דין לומר "מקדש" עד שחשיכה, נעשה החודש שעבר מלא וראש חודש ביום השלושים ואחד. רֹאוּהוּ בֵּית דִּין בְּלֶכֶד – ולא היו עדים אחרים; בגמרא מבואר, שבית דין ראו את הירח בליל השלושים, ולא היו יכולים לקדש במקום את החודש על פי ראייתם, לפי שאין מקדשים את החודש בלילה, יַעֲמָדוּ שְׁנַיִם – כלומר למחר ביום השלושים יַעֲמָדוּ שְׁנַיִם מתוך בית הדין שראו את הירח, וַיַּעֲדוּ בִּפְנֵיהֶם – בפני שאר חברי בית הדין, כדי שיקדשו את החודש על פי עדותם, וַיֹּאמְרוּ: מִקְדָּשׁ, מִקְדָּשׁ! – כלומר שיהגו כפי הסדר המקובל, שראש בית דין אומר: מקדש! וכל העם עונים אחריו: מקדש, מקדש! ברם, אם ראוהו בית דין בלבד ביום העשרים ותשעה לחודש קודם שחשיכה, אין צורך ששניים יַעֲמָדוּ וַיַּעֲדוּ בפני השאר, אלא על יסוד ראייתם אומרים הם: מקדש, היינו יום השלושים מקדש כראש חודש. הטעם מבואר בגמרא: "לא תהא שמיעה גדולה מראייה", כלומר אם בית דין מקדשים את החודש על פי שמיעה, לאחר ששומעים מפי עדים שראו את הירח, כיצד לא יקדשו על פי ראייתם הם? והרי ראייה עדיפה משמיעה! ורש"י מוסיף כאן, שבענין קידוש החודש לא נאמרה "עדות" אלא כזה ראה וקדש". אבל אם לא הספיקו בית דין לומר "מקדש" עד שחשיכה, כשבים לקדש את החודש למחר, צריך שיעמדו שניים ויעידו בפני השאר, כמו ששנינו קודם. ואף על פי שראוהו אתמול מבטור יום, אין בית דין יכולים לקדש על יסוד ראייתם של אתמול, אלא על פי שמיעת עדות, שאין בית דין מקדשים על פי ראייתם אלא בשעת הראייה. כן נראה מפירושו רש"י. ברם, לפי התוספות משמע, שאמנם אם בית דין ראו את הירח בלילה, אין ראייתם מועילה לקדש על פיה את החודש, שכן ראיית בית דין קבלת עדות היא, ואין קבלת עדות בלילה אלא ביום. אבל אם ראוהו בית דין בעשרים ותשעה לחודש מבטור יום, ולא הספיקו לומר "מקדש", יכולים בית דין לקדש את החודש גם למחר על פי ראייתם של אתמול,

שאף רבי דוסא מקבל דינו של רבן גמליאל. נָטַל מִקְלוֹ וּמַעֲוֹתָיו בִּידּוֹ, וְהִלֵּךְ לִיְבִנָּה אֶצֶל רֶבֶן גְּמְלִיאֵל בְּיוֹם שַׁחַל יוֹם הַכַּפּוּרִים לְהִיּוֹת בְּחֻשְׁבוֹנוֹ – כמו שגזר עליו רבן גמליאל. עָמַד רֶבֶן גְּמְלִיאֵל וַיִּשְׁקֹוּ עַל רֹאשׁוֹ, אָמַר לוֹ – רבן גמליאל לרבי יהושע: בּוֹא בְּשָׁלוֹם, רַבִּי וְתִלְמִידִי! רַבִּי בְּחֻכְמָהּ, וְתִלְמִידִי שֶׁקִּבַּלְתָּ אֶת דְּבָרִי – בברייתא בגמרא מובא: "כיון שראה אותו (רבן גמליאל את רבי יהושע), עמד מכסאו ונשקו על ראשו, אמר לו: שלום עליך רבי ותלמיד! רבי, שלימדני תורה ברבים, ותלמיד, שאני גזור עליך גזירה ואתה מקיימה כתלמיד. אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים, ומתוך כך הקטנים נושאים קל וחומר בעצמם ונשמעים לגדולים". – כך פייס רבן גמליאל הנשיא את רבי יהושע, שלא גזר עליו גזירתו אלא מתוך דאגה שלא תיעשה תורה כשתי תורות ושלא יתפלג העם לכיתות כיתות.

ב א ו ר מ ש נ ה א

למדנו בפרק הקודם (משנה ז), שלאחר חקירת עדות החודש, ראש בית דין אומר: מקדש! וכל העם עונים אחריו: מקדש, מקדש! – משנתנו באה ללמד, שהכרת קידוש החודש על ידי בית הדין הינה תנאי עיקרי לקביעת ראש חודש ביום השלושים. ואם בית דין לא הספיקו לומר "מקדש" ביום השלושים, אף על פי שבים ראו את הירח והיה ברור לכל שיום השלושים הוא ראש חודש, מכל מקום נעשה החודש מלא, וראש חודש הוא ביום שלשים ואחד.

רֹאוּהוּ – את הירח, בֵּית דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל – כלומר אף אם בית דין עצמו, ועמם גם קהל גדול מישראל, ראו את הלבנה בחידושה ונמצא הדבר מפורסם לכול, שיום השלושים הוא ראש חודש; או אם נִחְקְרוּ הָעֲדִים – כלומר שלא ראוהו בית דין וכל ישראל, אלא שבאו עדים וכבר נחקרו ביום השלושים וצריך היה לפי עדותם לקדש את החודש באותו יום, וְלֹא הִסְפִּיקוּ – בית הדין, לֹמַר: מִקְדָּשׁ – ביום השלושים, עַד שֶׁחֲשִׁכָה – ליל שלשים ואחד (עיי' תוספות יום טוב), הָרִי זֶה מַעֲבָר – החודש שעבר הוא מעובר, בן שלשים יום, וראש חודש ביום שלשים ואחד, שלא הראייה כשלעצמה, אלא הכרות בית הדין מקדשת את החודש ביום השלושים, וכיון שלא הספיקו בית דין לומר "מקדש" ביום השלושים, אין החודש מתקדש אלא ביום השלושים ואחד. – בענין "ראוהו בית דין וכל ישראל" יש מפרשים, שראוהו ביום השלושים סמוך לחשיכה, ולא היתה שהות לבית דין לקדש את החודש באותו יום (רש"י). ויש מפרשים, שראוהו בליל שלשים, היינו בעשרים ותשעה לחודש בערב, אלא ששהו למחרתו כל היום ולא הספיקו לומר "מקדש" עד שנכנס ליל שלשים ואחד (רמב"ם; ברטנורא). – משנתנו באה, איפוא, להשמיע שני דברים:

הַשְּׁנִיִּים וַיּוֹשִׁיבוּ מִחֲבֵרֵיהֶם אֶצֶל הַיְּחִיד וַיַּעֲדוּ בְּפִנְיָהֶם, וַיֹּאמְרוּ: מִקֶּדֶשׁ, מִקֶּדֶשׁ! שְׁאִין הַיְּחִיד נֶאֱמָן עַל יְדֵי עֲצָמוֹ.

פירוש ברטנורא

שנים. למחר כשבאים לומר מקדש: ויושיבו מחבריהם אצל היחיד. ואע"ג דיחיד מומחה דן אפילו ביחיד, קדוש החודש לא הוה ביחיד. שאין לך מומחה לרבים יותר ממשנה רבנו וקא"ל רחמנא עד דאיכא אהרן בהרדך, דכתבי (שמות י"ב) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו' החודש הזה לכם:

משניות מבוארות – קהתי

אלא צריכים לכל הפחות שלושה; וכן שנו (סנהדרין א, ב): עיבור החודש (כלומר קידוש החודש) בשלושה. בגמרא מבואר הטעם, שהרי אין לך מומחה יותר גדול ממשנה רבנו, ואף על פי כן כתוב בקידוש החודש (שמות יב, א): "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן... החודש הזה לכם", ודרשו: עד שיהא אהרן אתך, ומבואר בתוספות: הואיל ואין בית דין שקול, לפיכך מוסיפים עליהם עוד אחד, ומכאן שאין קידוש החודש אלא בשלושה.

יש מפרשים: ויושיבו מחבריהם אצל היחיד – היינו הגדול שבשלשתם, שמצרים אליו מחברי בית דין, והשניים האחרים יעמדו ויעידו בפניהם. ואילו לא היו מכלל גדולי סנהדרין היו שלשתם מעידים לפני חבריהם, אלא מפני שהם מגדוליהם הוצרכו ליחלק שניים מהם ולהושיב מחבריהם אצל היחיד (המאירי).

ואין צורך בשמיעת עדות (תוספות רבי עקיבא איגר). ויש מבארים, שאף רש"י סובר כתוספות (רלב"ח בפירושו על הרמב"ם הל' קידוש החודש ב, ט). ראוהו שְׁלִשָּׁה וְהָן בֵּית דִּין – אם שלשה מתוך הסנהדרין, שהם מוסמכים כבית דין לקדש את החודש, ראו את הירח בליל השלושים, והרי לא היו יכולים לקדש את החודש על פי ראייתם, שאין מקדשים את החודש בלילה, כמו שבארנו לעיל, וגם לא היו עמהם אחרים, יַעֲמָדוּ – למחר, הַשְּׁנַיִם – מתוך שלשה אלו, וַיּוֹשִׁיבוּ מִחֲבֵרֵיהֶם אֶצֶל הַיְּחִיד – כלומר שמצרים אליו לפחות שניים מחברי הסנהדרין, וַיַּעֲדוּ בְּפִנְיָהֶם – השניים שראו את הירח, וַיֹּאמְרוּ: מִקֶּדֶשׁ, מִקֶּדֶשׁ! – כפי הסדר המקובל, שְׁאִין הַיְּחִיד נֶאֱמָן עַל יְדֵי עֲצָמוֹ – לומר "מקדש", ואפילו הוא יחיד מומחה,

אגרות קודש

בי"ה, ב' אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

מכתבו המודיע אדות נסיעתו צלחה לאה"ק ת"ו, הגיעני היום, ובאשר האני שנוסע בה עזבה כבר את ניו יארק מוכרחני לשלח מכתב באמצעות האפיס שלי בפאריז כדי למחר ולהעיר לו, כי האני "ירושלים" אשר מתכוון לנסוע בה ממארסייל היא אני יהודית והעובדים בה הם יהודים, ויש איסור לנסוע בה בשבת, או גם להמצא בה ביום השבת ולהנות מהמלאכות הנעשות ביום השבת.

ובאשר כפי הידיעות שהגיעוני תעזב האני הנ"ל את מארסייל ביום ה' או ו' הבע"ל ותגיע לחיפה רק אחר השבת לכן הנסיעה קשורה בחילול שבת, ובאם אין לפניו ברירת נסיעה באני אחרת עד אה"ק ת"ו, אולי אפשר ומוכרח לו לנסוע באופן אחר, רכבת או אוירון עד נעאפאל לשבת ומשם להמשיך הנסיעה באותה האני ירושלים, אשר כפי ששמעתי עוזבת היא את נעאפאל (נייפעלס) ביום א'.

ובודאי לא יסתפק במה שיציל את עצמו ואת זוגתו תחי' מחלול שבת, אולי יודיע זה גם לעוד אנשים חרדים לדבר ה', אשר רק משום שחסרה להן הידיעה עלולים הם חלילה לחלול שבת.

בברכת כתיבה וחתימה טובה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

המצויינים. ציון ואסיפת צבור: ביני עמודי. שבת המדרש נכון עליהם מלמעלה: מעלה עליו הכתוב כו'. והכי קאמר קרא הכינו עצמכם בתשעה לחדש לענוי המחרת והרי הוא בעיני

דף ח עמוד א. הגמרא מביאה דברים שנאמרו על מעלת המקומות הקבועים ללימוד ההלכות: **אמר ליה רבא לרפרם בר פפא, לימא לן מר מהני מילי מעלייתא דאמרת משמיה דרב חסדא במילי דבי בנישתא** – אמור לנו מאותם דברים חשובים שאמרת לנו משמו של רב חסדא בענייני מעלת בית הכנסת. **אמר ליה רפרם לרבא, הכי אמר רב חסדא, מאי**

דבתיב (תהלים פז ב) 'אהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב', הלא אין לפרש הפסוק שהקב"ה אוהב את שערי בתי הכנסת יותר משערי שאר בתי ישראל, שהרי דבר פשוט הוא ולא חידש הפסוק דבר, אלא פירוש הפסוק הוא **שאוהב ה' שערים המצויינים בהלכה** – את המקומות שבהם עוסקים הציבור בתורה והלכות בקביעות, יותר מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שאין עוסקים בהם בקביעות. והיינו דאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא, מיום שחרב בית המקדש שהוא היה חביב להקב"ה יותר מבתי כנסיות ובתי מדרשות, אין לו לתקדוש פרוף הוא פעולמו מקום שחביבותו יתירה משאר מקומות, אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, כלומר, מקום שעוסקים בו בתורה בקביעות.

ואמר אביי, מריש הנה גריסנא בגו ביתא ומצלינא בבי בנישתא – בתחילה הייתי לומד בתוך ביתי, והולך להתפלל בבית הכנסת, בין דשמענא להא דאמר – כיון ששמעתי את מה שאמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא, מיום שחרב בית המקדש אין לו לתקדוש פרוף הוא פעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד, לא הנה מצלינא אלא היכא דגריסנא – לא התפללתי אלא במקום שבו למדתי, ולא הלכתי להתפלל בבית הכנסת. וכן רבי אמי ורבי אפי אף על גב דהוון תליסר בי בנישתא בטבריא – אף על גב שהיו להם שלש עשרה בתי כנסיות בטבריה, לא מצלו אלא ביני עמודי, היכא דהוון גרסי – לא היו מתפללים אלא בין העמודים שעליהם נשענת תקרת בית המדרש, במקום שלמדו תורה.

הגמרא מביאה מימרות נוספות שאמרם רבי חייא בר אמי בשם עולא: **ואמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא, גדול הנהגה מיגיעו, יותר מירא שמים** – גדול מי שיש בו יראת שמים, ויגע ועמל לפרנסתו כדי שתהיה דעתו מיושבת עליו בלא טרדות ויהיה לבו פנוי לעבודת בוראו, יותר מירא שמים שאינו עוסק במלאכה, ולבסוף אפשר שיצטרך לבריות ויגרמו טרדותיו שלא יהיה קיום ליראתו. **דאילו גבי מי שהוא רק ירא שמים בתיב (תהלים קיב א) 'אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד'**, ולא האריך הכתוב עוד בשכרו. **ואילו גבי מי שגם נהנה מיגיעו בתיב (תהלים קכח ב) 'יגיע בפיו כי תאכל, אשריך וטוב לך'**, והאריך הכתוב בשבחיו של אדם זה בשני דברים, 'אשריך' ו'טוב לך', ויש לדורשם, 'אשריך' פעולם הנה, 'וטוב לך' לעולם תפא. ולגבי ירא שמים שאינו נהנה מיגיעו 'וטוב לך' לא בתיב ביה – לא כתבו לגביו 'וטוב לך', נמצא שגדול שכר הנהגה מיגיעו לעולם הבא, שיש לו מעלה יתירה בשכרו מחמת שטרח והצטער ביגיע כפיו, והיה רצונו בזה שיהיה לבו פנוי לעבודת בוראו.

דף ח עמוד ב רב ביבי בר אביי, סבר לאשלומינהו לפרשייתא דבולא שתא במעלי יומא דכפורי – חשב להשלים את קריאת הפרשיות של כל השנה, בערב יום הכיפורים. תנא ליה [שנה לו] חייא בר רב מדפתי, ברייתא האמורה לגבי יום הכיפורים, בתיב (ויקרא כג לב) 'וענייתם את נפשתיכם בתשעה לחדש בערב'. תמזה הברייתא: **וכי בתשעה מתענין** – וכי אפשר לפרש את הפסוק כפשוטו שמתענים בתשעה בתשרי, והלא בעשרה מתענין. אלא בא הפסוק לומר לך, שכל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הפתוב באילו מתענה תשיעי ועשירי. ומכיון שיש מצוה להרבות בסעודה בערב יום הכיפורים, לא יהיה לך פנאי להשלים את

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

כענוי היום: לאַקדומינהו. לסדר כל הפרשיות בשבת אחת או בשתי שבתות: עד שישחוט את הורידין. כדי שיצא כל הדם ולא אמר כן אלא בעוף הואיל וצולחו כולו כאחד: מחמת אונסו. שחלה או שנטרד בדוחק מזונות הזהרו בו לכבדו: שברי לוחות מונחות בארון. דכתיב (דברים י) אשר שברת ושמתם בארון אף השברים תשים בארון:

פרשיות כל השנה ביום זה. מכיון ששמע רב ביבי בר אביי שאינו יכול לאחר את קריאת הפרשיות לערב יום הכיפורים, סָבַר לְאֶקְדוּמִינָהוּ – חשב להקדים ולקרוא את כל הפרשיות בשבת אחת או בשתי שבתות, אָמַר לִיהָ הָהוּא סָבָא, תְּנִינָא – שונה אני ברייתא זו, שצריך להשלים פרשה של כל שבת בזמנה, וּבְלִבְדָּ שְׁלָא יִקְרְיִים לקרותה קודם שמתחילים לקרוא פרשה זו בבית הכנסת, וְשְׁלָא יֵאָחֵד מלקוראה עד לאחר השבת.

דין זה שאין להקדים ולאחר, הוא כדברי רבי יהושע בן לוי: פְּדָאֵמָר לְהוּ רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי לְבָנִיהָ, אֲשֶׁלִּימוּ פְּרָשִׁי תִיכּוּ עִם הַצִּבּוֹר – השלימו פרשיותיכם עם הציבור שְׁנִים מְקָרָא וְאַחַד תִּרְגְּמוּם. וְהִזְהִירוּ בְּוִרְדִּין פְּרָבִי יְהוּדָה – כשאתם שוחטים עופות, הזהרו לחתוך את הורידים שבצואר העוף בשעת השחיטה, כדי שיצא דמו, ויוכשר לאכילה בצלייתו, וכדברי רבי יהודה שסובר שצריך לעשות כן, דְּתִנֵּן (חולין כז.), השוחט רוב של אחד הסימנים בעוף, שחיתו כשרה, ורַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אין להכשיר את העוף עד שישחוט גם את הוֹרִידִין. וְעוֹד אָמַר לָהֶם, הִזְהִירוּ בְּזִקְנָן – הזהרו לכבד זקן שישכח תְּלִמּוּדוֹ מִחֻמַּת אֹנֶסוֹ – מחמת שחלה או שהיה טרוד בצרכי מזונו, כפי שהייתם מכבדים אותו בתחילה קודם ששכח תלמודו. והטעם לכך, דְּאִמְרִינָן לוחות השניות וְשִׁבְרֵי לוחות הראשונות מוֹנְחֹת פְּאָרֹן. וכשם ששברי הלוחות מונחים בארון, כך יש לכבד זקן ששכח תלמודו מחמת אונס.

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אלול, תשי"ג
ברוקלין.

הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר חיים
מנחם שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו וכשהייתי על הציון הקי' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע הזכרתי ואת זוגתו ואת אמו וכב"ב שיחיו כאו"א להמצטרף להם, ויה"ר מהשי"ת שהענקתם לדירה חדשה הנה יהי' משנה מקום משנה מזל לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

ובטח בקשר עם זה הנה יוסיף חיזוק ג"כ בענין הדירה ברוחניות שזהו לימוד התורה וכמובן עפ"י הדרוש ע"פ מזמור שיר חנוכת הבית בלקו"ת ובסוף ההמשך מים רבים תרל"ו ומרומז ג"כ בגמרא שבית המקדש, שזהו דירתו של הקב"ה וכמ"ש ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, משחרב יש לו להקב"ה ד' אמות של הלכה עד"ז. ובלימוד התורה הרי צ"ל הקב חומטין ארץ מלחה שבתורה גופא זהו פנימיות התורה לימוד החסידות ויעוין בלקו"ת ס"פ ויקרא ואין לך דבר העומד בפני הרצון, וכמו שלא יגעתי ומצאתי אל תאמין הרי יגעתי ולא מצאתי ג"כ אל תאמין ולא עוד אלא שהוא מצליח בדרך למעלה מן הטבע...

בברכת כוח"ט לשנה טובה ומתוקה.

הרי זו מנזקשת, ומותרת להינשא לכל העולם. מבארת הגמרא,
מאי טעמא, משום שזהו קול וְשֹׁבְרוֹ עִמּוֹ - יחד עם הקול
שנתקדשה לפלוני יצא קול שנתגרשה ממנו, והוא שובר את הקול
שנתקדשה לו ומתירה.
הגמרא דנה באשה פנויה שיצא עליה קול שזינתה, האם היא
מותרת לכהן: אָמַר רַבָּא, אִשָּׁה פְּנוּיָה שִׁינָא לָהּ שֵׁם מִזְנֵה בְּעִיר -
שזינתה לגוי או לעבד, אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ לְאוֹסְרָה לְהִנְשֵׂא לְכַהֵן.
מאי טעמא, פְּרִיצוּתָא בְּעָלְמָא הוּא דְּחָו לָהּ - משום שיש לתלות
שלא ראו שזינתה אלא שראו אותה נוהגת במנהגי פריצות.
מבארת הגמרא, שדינו של רבא, שאם נהגה במנהגי פריצות אין
אוסרים אותה להינשא לכהן, בְּתַנָּאי - שנוי הוא במחלוקת תנאים.
ששנינו בברייתא, אִשָּׁה שֶׁאֵבְלָה בְּשׂוּק, או שֶׁנִּדְרְגָה - הלכה נטויה
גרון בְּשׂוּק, או שֶׁהִנִּיקָה אֶת בְּנֵה בְּשׂוּק, בְּכֹזֶל רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, תֵּצֵא
מבעלה הכהן, משום שחוששים שזינתה. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר, אֵינָה
נאסרת על בעלה הכהן, אֲלָא מִשִּׁישָׁא וְיָתְנוּ בָּהּ מוֹדוֹת בְּלִבָּנָה -
נשים הטוות בשוק לאור הלבנה, ויאמרו שזינתה. אָמַר לוֹ רַבִּי
יִוחָנָן בֶּן נוּרִי לְרַבִּי עֲקִיבָא, אִם כֵּן שֵׁאתָ חוֹשֵׁשׁ לְדַבְרֵי נָשִׁים אֵלּוּ,
נמצא שלא הִתְקַת בְּת לְאִבְרָהָם אֲבִינוּ - בת ישראל, שִׁישָׁתָה תִּתֵּן
בְּעָלָהּ הכהן, שכן יש הרבה איובים שמוציאים קול על אדם אף
ברמז מועט ללא סיבה. וְעוֹד, שְׁהָרִי תִּתְּנָה אֲמָרָה (דברים כד א) לענין
גירושין 'כִּי מָצָא בָּהּ עֲדוּת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָתָּהּ, וְלָחֵץ (שם)
הוא - הכתוב אומר לענין עדות 'עַל פִּי שְׁנַיִם עֲדִים אוֹ עַל פִּי
שְׁלֹשָׁה עֲדִים יָקוּם דָּבָר', ודורשים בגזירה שוה 'דבר' 'דבר', מֵה
לְחֹץ מדובר שֶׁהִדְבֵּר בְּרִיר לֵנו עַל פִּי עֲדִים, ורק אז מתקבלת
עדותם, אִף כָּאֵן בגירושין צריך שידיה הִדְבֵּר בְּרִיר לֵנו עַל פִּי עֲדִים
שזינתה, ולא על פי נשים הטוות בשוק.
הגמרא מביאה ברייתא המונה כמה אופנים שאין חוששין בהן
לקול: תָּנִי רַבִּנּוּן, כמה אופנים יש שאין חוששין בהם לקול, כיון
שהם באים להוציא ממה שמוחק לנו. יצא על אשה בתולה קול
בעיר שהיא בְּעוֹלָה, אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ לְאוֹסְרָה לְכַהֵן גְּדוֹל, ויש
לחלוק שראו בה רק מנהג פריצות. יצא קול בעיר על אשה שהיא
בחזקת פנויה, שהיא נְשׂוּאָה לְפִלוֹנִי כבר כמה ימים, אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ
לְאוֹסְרָה לְכָל הָעוֹלָם. וכן אם יצא קול בעיר על אשה שהיא
בחזקת פנויה, שהיא אֲרוּסָה - מקודשת לפלוני כבר כמה ימים, אִין
חוֹשְׁשִׁין לָהּ לְאוֹסְרָה לְכָל הָעוֹלָם. רִיצָא קול בעיר על אשה פנויה
שנתקדשה היום שְׁלֵא לְפִלוֹנִי - לא אמרו 'נתקדשה לפלוני' אלא
נתקדשה סתם, אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ, שכן אם אמת הדבר, היו יודעים
ואומרים למי נתקדשה. יצא קול בעיר זו, שנתקדשה היום בְּעִיר
אֲחֵרָה, אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ. יצא על אשה קול שהיא מְמוּרָת ואסורים
להינשא לישראל, אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ. יצא קול בעיר על אשה
המוחזקת לנו שהיא ישראלית, שהיא שְׁפָחָה כנענית האסורה
להינשא לישראל בן חורין, אִין חוֹשְׁשִׁין לָהּ. יצא קול בעיר
שהקדיש פְּלוֹנִי אֶת נֶכְסָיו, או שהקפיד פְּלוֹנִי אֶת נֶכְסָיו, אִין חוֹשְׁשִׁין
לָהּ לְאוֹסֹר אֶת הַנֶּכְסִים עֲלֵיו כְּהִקְדֵּשׁ, ולחיתור לאחריים כהפקר.
שנינו במשנה, יצא שמה בעיר מקודשת, הרי זו מקודשת: אָמַר
עוֹלָם, מה ששנינו במשנה שחוששים לקול הקידושין ואסורים
אותה להינשא לכל העולם, לֹא מְדוּבָר שִׁשְׁמַעוּ רַק קוֹל הַכֶּהֱן
(שמועה) בעיר, אֲלָא בְּרִי שִׁיחֵי עֲדִים שֵׁאתָ שֵׁאתָ בְּבֵית הָאִשָּׁה נְרוֹת
דוֹלָקוֹת וּמִפּוֹת מוֹצְעוֹת, כדרך שעושות המתקדשות בביתן, וְכֵי
אֲדָם נִכְנָסִין לְבֵית וְיוֹצֵאִין מִמֶּנּוּ, וְאֹמְרִים 'פְּלוֹנִי מִתְקַדֶּשֶׁת הַיּוֹם',
רק אז חוששין לאותו הקול. תמדה על כך הגמרא, וְכֵי אִם אִמְרוּ
בְּנֵי אָדָם פְּלוֹנִי מִתְקַדֶּשֶׁת בְּלִשׁוֹן עֵתִיד, נחוש לאותן קידושין,
עוֹלָם לֹא אֲמַרְשָׁה - והרי שמא לבסוף לא נתקדשה, ומדוע תאסר
על כל העולם. מבארת הגמרא, אֲלָא תֵּאֵמַר בְּדַבְרֵי עוֹלָם 'פְּלוֹנִי
מתקדשת היום', אֲלָא אִימָא - תאמר 'פְּלוֹנִי מִתְקַדֶּשֶׁת הַיּוֹם'

בלשון עבר, שבאופן זה שיצא קול שנתקדשה היום חששו חכמים
לקול זה, ואסורה להינשא לכל העולם, כדי שלא יאמרו שביט דין
משיאים אשת איש.
וכדברי עולא שנינו גם בברייתא: וְכֵן תָּנִי - שנה לוי בברייתא שלו,
מה ששנינו שחוששין לקול קידושין, לֹא שִׁשְׁמַעוּ קוֹל הַכֶּהֱן
(שמועה) שפלוגית נתקדשה היום, אֲלָא בְּרִי שִׁיחֵי עֲדִים שֵׁאתָ
נְרוֹת דוֹלָקוֹת, וּמִפּוֹת מוֹצְעוֹת, וְנָשִׁים מוֹדוֹת בְּגִדִים לְאוֹר הַנֵּר,
וְשִׁמְחוֹת לָהּ, וְאֹמְרוֹת 'פְּלוֹנִי מִתְקַדֶּשֶׁת הַיּוֹם', תמדה הגמרא, וְכֵי
אִם אִמְרוּ 'פְּלוֹנִי מִתְקַדֶּשֶׁת' נחוש לאותן קידושין, וְלִקְרָא לֹא
אֲמַרְשָׁה - והרי שמא לבסוף לא נתקדשה. מבארת הגמרא, אָמַר
רַב פִּפְא, אֲלָ תֵּאֵמַר בְּדַבְרֵי הַבְּרִייתָא שֶׁאִמְרוּ 'פְּלוֹנִי מִתְקַדֶּשֶׁת
הַיּוֹם', אֲלָ אִימָא 'פְּלוֹנִי מִתְקַדֶּשֶׁת הַיּוֹם' בלשון עבר.
וכן אָמַר רַבָּה בְּרַי רַב חִנָּה אָמַר רַבִּי יִוחָנָן, לֹא שִׁשְׁמַעוּ קוֹל הַכֶּהֱן
בעיר שפלוגית נתקדשה היום, אֲלָא בְּרִי שִׁיחֵי נְרוֹת דוֹלָקוֹת וּמִפּוֹת
מוֹצְעוֹת, וְכֵי אֲדָם נִכְנָסִין לְבֵיתָהּ וְיוֹצֵאִין מִמֶּנּוּ, אָמַר דָּבָר - אִם
כשיצאו משם אמרו אותם בני אדם שפלוגית נתקדשה היום, וְהָ
הוּא קוֹל שֶׁל קִידוּשִׁין ששנינו במשנה לחוש לו, ואסורה להינשא
לכל העולם. אבל אם לא אָמְרוּ דָּבָר זֶה, וְהוּא הֶאֱמִילָא ששנינו
במשנה שהיא שוברת הקול ואין חוששין לו. שואלת הגמרא, אִם
לֹא אָמְרוּ דָּבָר, וְכֵי זֶה הִיא אֲמִתְלָא הַמְּבַטֶּלֶת אֶת הַקּוֹל, וְהָא לֹא
אָמְרוּ וְלֹא בְּלוּם, ואם כן אין כאן לא קול ולא אמתלא. משיבה
הגמרא, רַבִּי יוֹחָנָן בֶּא לְאַפְסוּקִי - להוציא מִדְּרָבָה בְּרַב הוֹנָא,
דְּאָמַר, אֲמִתְלָא שֶׁאָמְרוּ מַשְׁנֵה שֶׁמְבַטֶּלֶת אֶת הַקּוֹל, כִּגוֹן שֶׁאִמְרוּ
שׂוֹרֵק לֵה קִידוּשִׁיהָ סִפֵּק קָרוֹב לוֹ סִפֵּק קָרוֹב לָהּ, אֲפִילוּ אִם לֹא יִצָּא
האמתלא ביחד עם הקול אלא מְכָאן וְעַד עֲשָׂרָה יָמִים לאחר שיצא
הקול, גַּם זֶה מְבַטֶּלֶת אֶת הַקּוֹל, קָא מְשַׁמְעֵי לִי רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁאִין
אֲמִתְלָא מְבַטֶּלֶת הַקּוֹל אֲלָא אִם יִצָּא עִמּוֹ, וְכך פירוש דבריו, לֹא
אָמְרוּ קוֹל גְּמוּר, אֲלָא קוֹל וְשׁוּבְרוֹ עִמּוֹ, כִּגוֹן שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בִּסְפֵק, הוּא
דְּהוּאִי אֲמִתְלָא, הָא אָמְרוּ קוֹל גְּמוּר בִּלְא שׁוּבְרוֹ, לֹא תוּרָא אֲמִתְלָא
- לא יועיל לאחר זמן, ויש לחוש לאותו הקול.
הגמרא מבארת אופן נוסף שחוששין לקול היוצא, אפילו כשאין
רגלים לדבר כמו נרות דולקות ומטות מוצעות:
אָמַר רַבִּי אָבָא, אָמַר רַב הוֹנָא, אָמַר רַב, לֹא שִׁשְׁמַעוּ קוֹל הַכֶּהֱן
בלבד, אֲלָא בְּרִי שִׁיחֵי מְהִיכֵן שִׁמְעֵי שֶׁפְּלוֹנִי מִתְקַדֶּשֶׁת, וְכֵי
מְפִלוֹנִי, וְכֵי שִׁמְעֵי זֹאת מְפִלוֹנִי, וְכֵי מְהִיכֵן, עַד שֶׁמְהִיכֵן
לְדָבָר הַכֶּהֱן - עד שיגיעו לאותן שנים הראשונים שראו בעצמן
את הקידושין.
מקשה הגמרא על דברי רב, אם גניע עד לְדָבָר הַכֶּהֱן - לאותן
שראו את הקידושין, אִם כֵּן הֲרִי עֲדוּת מְעַלְיָתָא הוּא - עדות
מעולה היא זו, ואסורה היא על כל העולם מעיקר הדין, ואין זה
קול בעלמא שחוששין לו רק מחמת חומרא דרבנן.
מתרצת הגמרא, אֲלָא כִּי אָתָּא - כשהגיע רב שְׁמוּאֵל בְּרִי יְהוֹדָה
מארץ ישראל לבבל, אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי אָבָא, אָמַר רַב הוֹנָא אָמַר רַב,
לֹא שִׁשְׁמַעוּ קוֹל הַכֶּהֱן, אֲלָא בְּרִי שִׁיחֵי מְהִיכֵן שִׁמְעֵי,
מְפִלוֹנִי, וְכֵי שִׁמְעֵי מְפִלוֹנִי, עַד לְשָׁנִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁרָאוּ אֶת
הקידושין, וְכֵי לָהּ עֲדִים אֲלוֹ לְמִדְּנָה הֵימָּן וְאֵינִם בְּפִנְיָנוּ לְהַעֲדִי
על הקידושין, וְהַשְׁמִיעֵנוּ רַב, שחוששין לקול היוצא על ידי עד
מפי עד, אִף שֶׁאִין כָּאֵן עדות גמורה.
הגמרא דנה האם יש אופנים שמבטלים את הקול שיצא: אָמַר לִיה
אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, באופן שחששנו לקול היוצא כדברי רב, שאמרו
פְּלוֹנִי שִׁמְעֵי מְפִלוֹנִי וְהִלְכּוּ הָרִאשׁוֹנִים לְמִדְּנָה הֵימָּן, ועתה חזרו
העדים
ממדינת הים ואמרו לא היו דברים מעולם, מְבַטְלִין קָלָא - האם
בית דין מבטלים את הקול, ומתירים אותה להינשא לכל העולם,
או לֹא מְבַטְלִין קָלָא אחר שכבר יצא ואסרונה.

1 הרי זו מגורשת - ומותרת לכל. מאי טעמא הרי קול - שחששנו לו תחילה - שובר
2 עמו. יצא לה קול - לאשה פניה בעיר. שם טונה - לגוי ולעבר שפוטלין אותה מן
3 הכהונה. אין חוששין לה - לאסורה לכהונה. פריצותא בעלמא הוא דהוה לה - ששיחקה
4 בשוק. או מיעד קול בין דידה. גירגרה בשוק - והכלה נטירת גרין. מוזרות בלבנה - נשים
5 הנוות בשוק לאור הלבנה. ודרכן לשוח שיחות
6 בטלות. ולדבר בחשודות שבעיר. לא תחת כי' -
7 - שיש אויבים מוציאין קול בתנם. ברמז מועט.
8 בעולה - יצא על בתולה בעיר קול בעולה. אין
9 חוששין לה - לאסורה לבחן גדול. דדלמא
10 פריצותא בעלמא חזו לה. דהא דתנן במתניתין
11 דחוששין לקלא - היינו בדאמרין לקמן. שיהו
12 גרות דולקות כי' שדברים יכירים. נשואה -
13 יצא על פניה קול שהיא נשואה זה ימים. ואנו
14 מוחזקים בה בחוקת שהיא פניה. אין חוששין
15 לה - דקלא דמתניתין היינו שאומרים - היום
16 נתקדשה פלוגית. ארוסה - יצא עליה קול
17 שהיא ארוסה זה ימים. שלא לפלוני - יצא
18 עליה קול שנקדשה היום. אבל לא הזכירו
19 שמו לומר "פלוגי", אלא נתקדשה סתם - אין
20 חוששין לה. בעיר אחת - יצא כאן קול
21 "פלוגית מתקדשת היום במקום פלוגי". פמורת
22 - יצא קול שהיא ממורת. הקדיש פלוגי נכסיו
23 אין חוששין - לאסור נכסיו עליו. נתקדשה היום
24 - ברא הוא דחשו רבנן שלא תינשא. כדי שלא
25 יאמרו ששיאין אשת איש. ברות דולקות -
26 בבית. בדרך המתקדשות שנהגין שמחה ואור
27 נר. בדאמרין בעלמא: אור הנר בברור חיל -
28 משתה שם (סנהדרין לבב). מתקדשת - עתידה
29 להתקדש היום. אמרי דבר - "פלוגית נתקדשה
30 היום". וזו קול - שחוששין לו. וזו אמתלא -
31 ששובר את הקול. הא לא אמרו טרי - לא
32 אמרו "נתקדשה" - לאו קול איכא ולאו
33 אמתלא איכא? לפאוקי בו' - אמתלא שאמרו
34 במשנתנו. ששובר את הקול - ואפילו לא יצא
35 עם הקול אלא לאחר זמן יצא ההא אמתלא. קא
36 משמע לן - הבא: לא אמרו דבר - וזו
37 אמתלא. ודכי קאמרי: לא גמור הדבר להוציא
38 קול מקיים ומסוים, אלא הוציאו שובר עם
39 הקול. כגון: נתקדשה פלוגית בספק - והא דהוה
40 אמתלא. אבל אמרו דבר מקיים ומסוים - תו
41 לא מוזיא אמתלא. מבטלינן קלא - שמענו קול
42 יצא מפי נשים ותינוקות - משתקין להו
43 לטבולי קלא. או לא משתקין להו? והאיל
44 ואמרי: פלוגי שמע מפלוגי בו', וליתנהו
45 דלישליטהו. אי נמי: חזרו אותן פלוגי ופלוגי
46 ממדינת הים ואמרו: לא היו דברים מעולם -
47 מבטלינן או לא מבטלינן? מפי בשרים -
48 שאמרו: מפלוגי שמענו, והוא חלך למדינת
49 הים. אלמא, אקילו רבנן במילתא. ושמע מינה
50 דאי בדיקניה בתר הכי, ואשתבח שקרא -
51 מבטלינן לה, ומכריזין דלאו קלא הוא. ומנסבין
52 לה. ארתוונא ניהו - מקומות חלוקין במנהגם.
53 באציפא דהוואל - הם תמרים שלא ביטלו כל
54 צרכם. ומניחין אותן בחותלות - כלים העשויים
55 מכפות תמרים ומתבשלים קצת, וכשאוכלים
56 אותן נשאר מן האוכל על הגרעין, שאינו נפדר
57 ממנה יפה מפני שאינה מבושלת. וההוא אוכל
58 קרי ציפא. בדאמרין ב"אלו טרפות" (חולין נב.)
59 כדעילין תלת קשייתא בציפא בדחוקא. ורואי
60 למאכל בהמה. בעינא דבי שיפי - על המעיין
61 של אותו מקום. מיפרי אמרי - כשנתינת לאחר,
62 לא יאמרו ראו אשת איש שניסת, דמימר אמרי
63 עיינו רבנן בהווא אציפא. ולא הוה ביה שח
64 פרוטה. דסתמיה לא חשיב. דהא דלא מבטלינן קלא - אינו אלא מפני החשד, והבא ליכא חשד.

אבלה בשוק גירגרה בשוק - אמרו רבינו יצחק: דאירי שפיר בקלא דקדום נישואין, שיצא
עליה קול זה ומדברות עליה לעו קדום שנשאת לבחן. אמר לו רבי יוחנן בן ברוקה:
אם כן לא תחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה כהן, שהרי הוא אינו יודע במה
שדברו עליה קדום, ומה יש לו לעשות? **בעולה** אין חוששין לה - פירש בקונטרס: משום

הרי זו כגורשת; מאי טעמא? קול ושובר? עמו. אמר
רבא: יצא לה שם מונה פעיר - אין חוששין לה; מאי
טעמא? פריצותא בעלמא הוא דהוה לה. פתנאי:
אכלה בשוק, גירגרה בשוק, הניקה בשוק - בביתן רבי
מאיר אומר: תצא, רבי עקיבא אומר: משישאו ויהנו
בה מוזרות בלבנה; אמר לו רבי יוחנן בן גוריון: אם כן,
לא תחתית פת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה,
והתורה אמרה: "כי מצא בה ערות דבר", ולחלן הוא
אומר: "על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים
יקום דבר", מה לחלן דבר ברור, אף כאן דבר ברור!
תנו רבנן: בעולה - אין חוששין לה, נשואה - אין
חוששין לה, ארוסה - אין חוששין לה, שלא לפלוגי
- אין חוששין לה, בעיר אחת - אין חוששין לה,
ממורת - אין חוששין לה, שפחה - אין חוששין לה;
הקדיש פלוגי נכסיו, הפקיר פלוגי נכסיו - אין חוששין
להן. אמר עובא: לא ששמענו קול הכרה, אלא כדי
שיהיו גרות דולקות ומפוט מוצעות, ובני אדם נכנסין
ויוצאין ואומרים "פלוגית מתקדשת היום". -
מתקדשת? ודלמא לא אקדשה! אימא: "פלוגית
נתקדשה היום". וכן תני לוי: לא ששמענו קול הכרה,
אלא כדי שיהיו גרות דולקות ומפוט מוצעות, ונשים
מוזות לאור הנר ושמחות לה, ואומרות "פלוגית
מתקדשת היום". - מתקדשת? ודלמא לא אקדשה!
אמר רב פפא, אימא: "פלוגית נתקדשה היום". אמר
רבא בר בר חנה אמר רבי יוחנן: לא ששמענו קול
הכרה, אלא כדי שיהיו גרות דולקות ומפוט מוצעות
ובני אדם נכנסין ויוצאין, אמרו דבר - זה הוא קול,
לא אמרו דבר - זהו אמתלא. - לא אמרו? והא לא
אמרו ולא כלום! - לפאוקי מדרבה בר רב הונא,
דאמר: אמתלא שאמרו - אפילו מכאן ועד עשרה

מים, קא משמע לן: לא אמרו הוא דהווא אמתלא, הא אמרו - לא הווא אמתלא. אמר רבי
אבא אמר רב הונא אמר רבי: לא ששמענו קול הכרה, אלא כדי שיאמרו: פלוגי מהיכן שמע?
מפלוגי, ופלוגי מפלוגי, ובדקין וחולקין עד שפגיעין לדבר הכרור. - דבר הכרור, עדות
מעלייתא הוא! אלא, כי אתא רב שמואל בר יהודה, אמר רבי אבא אמר רב הונא אמר רבי:
לא ששמענו קול הכרה, אלא כדי שיאמרו: פלוגי מהיכן שמע? מפלוגי, ופלוגי מפלוגי, והלכו
להם למדינת הים. אמר ליה אביי לרב יוסף: מבטלינן קלא או לא מבטלינן? אמר ליה:
מאדאמר רב חסדא: עד שישמענו מפי הפשרים, שמע מינה: מבטלינן קלא. אמר ליה: אדרבה,
מאדאמר רב ששת: אפילו מפי נשים היו קול, שמע מינה: לא מבטלינן קלא! אמר ליה:
אתרוונא ניהו, בסורא מבטלי קלא, בגהרדעא לא מבטלי קלא. והיא דנפק עלה קלא
דאיפקדשה לבר בי רב, אתיהי רב קמא לאבבה, אמר ליה: אימא לי היכי הוה עובדא? אמר
ליה: על תנאי קדיש, אצעתא דלא אזיל לבי חזאי, ואול. אמר ליה: כיון דבעידנא דהווא
קלא לא הווא אמתלא, לאו כל כמינה דמחוקת אמתלא. והיא דנפק עלה קלא דאיפקדשה
באציפא דהוואל בעינא דבי שיפי, שלחה רב אידי בר אבין לקמיה דאביי: כי האי גוונא
מאי? אמר ליה: אפילו למאן דאמר לא מבטלינן קלא, בהא מבטלינן קלא. מימר אמרי: עיינו
בהו רבנן בקדישיה ולא הוה בהו שוה פרוטה. והיא דנפק עלה קלא דאיפקדשה
לחך

והלכתא לא חיישין - ומעשה בא לפני רבינו תם באשה אחת שיצא עליה קול אחר נישואיה, שנתקדשה לאחר, והיה אותו האיש שיצא עליו קול בחופתה שנשאת לשני, ואמר רבינו תם: שאין צריכה גט מן הראשון, ומותרת לשני. חזא - דקלא דבתר נישואין לא חיישין, ועוד - דכיון שנתקדשה לזה בפניו - שריא, חזקה אין אשה

מעיה פניה בפניו. וכדבר המנוגד קיימא לן, מדרפין מניה התלמוד בכל דוכתי. ובפרק שני דכתובות (כבב), קאמר: לימא דרב המנוגד תנאי היא? - לא, דכולי עלמא אית ליה דרב המנוגד. ואף על גב דבסוף נדרים (נאא), דחי רבה ראיית רב המנוגד דמיימי מניה - מכל מקום כן הלכה, ורבה נמי אפשר דלפי האמת סובר כרב המנוגד. **ובנהרדעא** לא מבטלי קלא - אף על גב דהני בי רב דשלחו לשמואל תלמידי דרב, ובסורא מבטלי קלא - מכל מקום לא היה מורה ליה דלא כנפשיה.

ואידך כי אתמר דרב המנוגד הני מילי בפניו - ואם תאמר: וכי לרב הונא דחי דרב המנוגד אפילו שלא בפניו? הא תנן בהדיא בפרק שני דכתובות (כבא), דאם יש עדים שהיתה אשת איש - אינה נאמנת לומר "גירשה אני" ויש לומר: דודאי רב המנוגד לא איירי אלא בפניו, אבל להחמיר להצריכה גט משני סבר רב המנוגד דנאמנת אפילו שלא בפניו. והא דאמר בפרק שני דכתובות (כבב), מר סבר שלא בפניו נמי אינה מעיה - היינו דנאמנת עם מיגו שהיה לה.

אמר רב הונא מגרש ראשון ונשא שני - אבל במצא דבר על בוריו - פשיטא לרב הונא דלא יגרש שני וישא ראשון. וכיון דרואי קדשה ראשון ומקדשת נמי לשני לרב הונא, כיון שפשטה ידה וקיבלה - אם כן חיישין שגירשה ראשון, ואם יגרש שני וישא ראשון - היה ליה מחזיר גרושתו מן הארוסין. אבל בלא העמידו על בוריו, דאין כי אם קול לקדושה ראשון - היה אמינא דמותר לשני לגרש, ולישא ראשון, קא משמע לן דאפילו הכי לא יגרש שני כו'.

אף כזה מגרש כו' - אליבא דרב הונא קאמר. וכן אממר דפסיק הלכתא דמותרת לשניהם - לרב הונא קאמר. ואומר דרב רב אלחנן: דמשמע דהלכה כרב הונא.

והלכתא

אתריה דשמואל הוא ולא מבטלי קלא? **אף**, דאי מיליאת מילתא דקדושי קמא קדושי מעליא ניהו, לא צריכה גט משני. ופליגא דרב הונא, דאמר רב הונא: אשת איש שפשיטה ידה וקיבלה קידושין מאחר - מקודשת, מדרב המנוגד; דאמר רב המנוגד: האשה שאמרה לבעלה "גירשתני" - נאמנת, חזקה אין אשה מעיה פניה בפני בעלה. - ואידך? - פי אתמר דרב המנוגד - בפניו, שלא בפניו מעיה ומעיה. לא מצא דבר על בוריו, מהו? **אמר** רב הונא: מגרש ראשון ונשא שני, אכל מגרש שני ונשא ראשון - לא; מא טעמא? **אתי** למימר מחזיר גרושתו מן הארוסין. רב שינא בריה דרב אידי אמר: אף מגרש שני ונשא ראשון, מימר אמרי: עיינו רבנן בקדושי, וקידושי טעות תהו. יצא עליה קול מזה ומזה, מהו? **אמר** רב פפא: אף זו, מגרש ראשון ונשא שני. אממר אמר: מותרת לשניהם.

והלכתא:

לחד מבני פלגיא, אמר רבא: אפילו למאן דאמר לא מבטלי קלא, בהא מבטלי קלא מימר אמרי: עיינו בהו רבנן בקדושי, וקדושי קמן הוו. תהא דנפק עליה קלא דאיךדשה לקמן הנראה כגדול, אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: הוה עובדא, ואמר: עדיין לא הגיע לפלגות ראובן, שפאמר: "לפלגות ראובן גדולים חקרי לב". **"ובלכר שלא תהא שם אמתלא"**. אמר רבה בר רב הונא: אמתלא שפאמר - אפילו מקאן ועד עשרה ימים. רב וביד אמר: במקום אמתלא חוששין לאמתלא. איתביה רב פפא לרב וביד: **ובלכר שלא תהא שם אמתלא! אמר ליה: במקום אמתלא קאמר. אמר ליה רב פהא לרב פפא: ואף לא תסביר? והתנן: נתקדשה ואחר כך בא בעלה - מותרת לחזור; לא משום דאמרין על תנאי קדושי? - שאני התם, דאית בעל וקא מערער. - אי הכי, נישאת נמי! - נישאת דעברה איסורא - קנסיה רבנן, נתקדשה דלא עברה איסורא - לא קנסיה רבנן. אמר רב אשי: כל קלא דלא איתחוק בבי דינא לאו קלא הוא. ואמר רב אשי: כל קלא דבתר נישואין לא חיישין ליה; הא דבתר אירוסין חיישין ליה. רב חביבא אמר: אפילו דבתר אירוסין נמי לא חיישין ליה. **והלכתא: לא חיישין ליה. אמר רב ירמיה בר אבא, שלחו ליה מבי רב לשמואל: למדנו רבינו, יצא עליה קול מראשון, ובא אחר וקדשה קדושי תורה, מהו? שלח ליה: תצא, ותעמידו הדבר על בוריו והודיעונו.** מאי "ותעמידו הדבר על בוריו"? **אילימא דאי מנליא מילתא דקדושי דקמא לאו קדושי מעליא ניהו מבטלי קלא? והא נהרדעא קדושי מעליא ניהו, לא צריכה גט משני. ופליגא דרב הונא, דאמר רב הונא: אשת איש שפשיטה ידה וקיבלה קידושין מאחר - מקודשת, מדרב המנוגד; דאמר רב המנוגד: האשה שאמרה לבעלה "גירשתני" - נאמנת, חזקה אין אשה מעיה פניה בפני בעלה. - ואידך? - פי אתמר דרב המנוגד - בפניו, שלא בפניו מעיה ומעיה. לא מצא דבר על בוריו, מהו? **אמר** רב הונא: מגרש ראשון ונשא שני, אכל מגרש שני ונשא ראשון - לא; מא טעמא? **אתי** למימר מחזיר גרושתו מן הארוסין. רב שינא בריה דרב אידי אמר: אף מגרש שני ונשא ראשון, מימר אמרי: עיינו רבנן בקדושי, וקידושי טעות תהו. יצא עליה קול מזה ומזה, מהו? **אמר** רב פפא: אף זו, מגרש ראשון ונשא שני. אממר אמר: מותרת לשניהם.****

אתה מצריכה גט - נמצאת אסורה על זה, דמחזקת לקלא, ונמצא זה בועל אשת איש, וקיימא לן: כשם שאסורה לבעל - כך אסורה לבעול. **דבתר אירוסין** - חיישין, ומגרש ראשון ונשא שני. לא חיישין ליה - ואינה צריכה הימנו גט, שלא תתנהג על זה. קידושי תורה - בעדים. והעמידו דבר על בוריו - הוה בודקין אחר הקול להעמיד דבר על אמתתו, אם אמת הוא או שקר. **והודיעונו** - עקרו של דבר. **פאי** היא - למה חזקתם להעמיד דבר על בוריו. **ובנהרדעא** לא מבטלי קלא - כדאמרין לעיל. **מקודשת** - צריכה גט משני. **ואידך** - שמואל, דאמר: העמידו דבר על בוריו, למימרא דלא בעיא גט משני. כי אתמר דרב המנוגד בפניו - דבעל, דאמרה ליה בפניו "גירשתני". אבל קבלת קידושין דרב הונא - לאו בפניו הוא, ולא דמיא לדרב המנוגד, וליתא לדרב הונא. ונשא שני - אם ירצה. אתי למימר קא מחזיר גרושתו מן הארוסין - דאמר: על ידי שגירשה ראשון תחילה - קידשה שני, ועבשיו חזרו ומחזירה. עיינו ביה רבנן - בקדושי שני, ולא קידושי ניהו, מפני שהיתה מקודשת לראשון. ולא יאמר שגירשה תחילה, שחבל לא ידעו בגט שהצריכה משני. **יצא** עליה קול מזה - ואחר כך מזה - שלא קידשה שני בפניו קידושי תורה, אלא קול יצא שקדוש אחר הראשון. **אף** בזו מגרש ראשון - ולא יגרש שני וישא ראשון. ואף על גב דקלא בעלמא הוה נמי דרך קידושי שני - חיישי דלא לימרו גירש ראשון תחילה וקידשה שני, ועבשיו חזרת לראשון גירשה שנתאסרה.

מותרת

כלום, ומדוע שנינו במשנה (יבמות פז), שאם כבר נישאת לשני
צריכה גט משניהם ואסורה לחזור לראשון. אלא ודאי הטעם הוא
משום שמה שאמר שגירשה הראשון ונישאת לשני, ולכך אם רק
נתקדשה לשני חוזרת לראשון כי יאמרו שקידשה השני על תנאי,
אבל אם כבר נישאת לשני אסורה לחזור לראשון, כדי שלא
יאמרו התיירו אשת איש בלא גט, שהרי בנישואין לא שייך לומר
שנשאה השני על תנאי.
מתרצת הגמרא, לעולם יאמרו שמעולם לא גירשה הראשון ואין
קידושי השני כלום, וטעם החילוק בין נתקדשה לנישאת,
שבנישאת כיון דעבדה איסורא - שעשתה איסור בכך שנישאת
לאחר ולא ביררה היטב קודם לכן שאכן מת הבעל בדברי העד,
קנסיה רבנן שלא תחזור לבעלה. אבל אם רק נתקדשה לשני, דלא
עבדה איסורא - כיון שלא עשתה איסור בכך, לא קנסיה רבנן שלא
תשוב לבעלה הראשון.
הגמרא חוזרת לדניי קול: אמר רב אשי, כל קלא דלא איתחזק בבי
דינא - כל קול שלא חוזק בבית דין, שאינו אלא קול הברה
בעלמא, לאו קלא הוא - אין חוששים לקול זה, אלא אם כן ביררו
בית דין שפלוגי שמע מפלוגי ופלוגי מפלוגי והלכו הראשונים
למדינת הים, כמו שנתבאר לעיל (ע"א).
ועוד אמר רב אשי, כל קלא דבית נישואין - כל קול שיצא על
אשה לאחר נישואיה, שכבר נתקדשה לאדם אחר קודם נישואין
אלו, לא תיישני ליה - אין חוששים לקול זה, לא לאסורה על
בעלה, ואף אינה צריכה גט מאותו אדם שיצא הקול שנתקדשה
לו. מדייקת הגמרא מדברי רב אשי, דווקא לקול שיצא על האשה
לאחר הנישואין אין חוששים לו, הא דבית אירוסין תיישני ליה -
אבל אשה שנתקדשה ועדיין לא נישאת, ויצא עליה קול שכבר
היתה מקודשת לאחר קודם שנתקדשה לזה, חוששים לו, וצריכה
גט מן הראשון, והשני ישאנה. ורב חביבא אמר, אפילו דבית
אירוסין נמי לא תיישני ליה - אף לקול שיצא לאחר שנתקדשה,
אין חוששים לו, ואין מצריכין אותה לקבל גט מן הראשון, כדי
שלא תתנגד בכך על השני. והלכתא, לא תיישני ליה - וההכלה
היא כרב חביבא, שאין חוששים אף לקול היוצא לאחר אירוסין.
הגמרא דנה באופן שקידש אשה לאחר שיצא עליה קול
שנתקדשה לאחר: אמר רבי ירמיה בר אבא, שילוח ליה מבי רב -
שלחו תלמידי בית המדרש של רב שאלה לשמואל, וילמדנו רבינו,
יצא עליה - על פנויה קול מראשון שנתקדשה לו, ולאחר מכן בא
אדם אחר, ונקדשה קידושי תורה - קידושין גמורים בפני עדים, מהו
הדין, האם חוששים לקול זה ואסורה לשני או לא. שאל שמואל
להשיב להו ו-להם, תצא מן השני, והעמידו הדבר על בוריו -
ותבררו האם קול זה הוא אמת שאכן נתקדשה לאחר קודם
שקידשה זה, והדיועני את עיקרו של דבר, מה אכן אירע. מבררת
הגמרא, מאי [היא] (והעמידו הדבר על בוריו) - מדוע הצריכם
שמואל לברר הדבר, אלימא - אם משום דאי מנליא מילתא
דקידושי דקמא לאו קידושי מעליא ניהו - שאם יתגלה הדבר
שקידושי הראשון אינם קידושין ראויים, כמבטלין קלא - נבטל את
הקול ונתירה לשני. והא - והרי העיר נהרדעא אגריה (מקומן)
דשמואל הוא, ושם הרי לא מבטלין קלא - אין מבטלין את הקול אף
אם נתגלה שאינו אמת, כמו ששנינו לעיל (ע"א). אלא ודאי אמר
לחם שמואל לברר הדבר, משום דאי מנליא מילתא דקידושי קמא
קידושי מעליא ניהו - שאם יתברר הדבר שקידושי הראשון היו
ראויים, אין אנו צריכים כלל לחוש לקידושי השני כיון שאינם
ראויים לחול לאחר שקידשה הראשון, ולא צריכה גט משני.
ופלוגא דרב הונא - ושמואל חולק בזה על רב הונא, דאמר רב
הונא, אשת איש ששפשה ידה וקיבלה קידושין מאחר, מקודשת
לשני, וצריכה ממנו גט, מדרב הונא - מן הטעם שאמר רב

לחור מבני פלוגא - שיצא עליה קול שנתקדשה לאחד מבניו של
פלוגי ולא היו אומרים לאיזה מהם. אמר רבא, אפילו למאן דאמר
לא מבטלין קלא, מכל מקום ביהא - במקרה האמור, אף הוא יודה
דמבטלין קלא, שכן מימר אמר - יאמרו אנשים, עיינו בהו רבנן
דקידושי - חכמים עיינו ובדקו את הקידושין, ומצאו שקידושי קמן
היו - שהמקדש היה קטן ואינם קידושין, ופנויה היא.
מעשה נוסף: הריא פנויה, דנפק עליה קלא דאיכדשה - שיצא עליה
קול שנתקדשה, לאחד שהיו מכירים בו על פי מעשיו שהוא קמן
בשנים, הנראה כגדול - שהיה גופו ארוך כאדם גדול, ונסתפקו
האם לחוש לקול זה להצריכה ממנו גט, כיון שהיה נראה כגדול.
אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, הוה עובדא - כבר היה מעשה כעין
זה שבא לפני החכמים, ואמרו שאין לחוש לקול זה, כיון שעדיין לא
הגיע לחכמה הנקראת 'פלוגת רבאבן', וכפי שפאמר (שופטים טז)
'פלוגת רבאבן גדולים חקרי לב', ודרשו חכמים, שרק 'גדולים'
בשנים יש להם 'חקרי לב' - חכמה, וזה אף שנראה גדול בגופו,
ניכר הוא במעשיו שאין לו חכמה אלא קטן הוא.
שנינו במשנה, שחוששין לקול, ובכלבד שלא תהא שם אמתלא
השוברת את הקול:
אמר רבה בר רב הונא, אמתלא שאמרו שהיא שוברת את הקול,
היא אפילו אם לא נאמרה יחד עם הקול, אלא מקמא ועד עשרה
ימים אחר שיצא הקול.
הלכה נוספת בענין גוף האמתלא: רב זביד אמר, במקום אמתלא -
אף אם אין לנו אמתלא גמורה, אלא יש לנו מקום ופתח לחוש
מחמתו, שמה יש אמתלא על אותו הקול, הושיעין לאמתלא, לומר
שמה אכן יש לאותו קול אמתלא המבטלת אותו, ואין לחוש
לאותו הקול.
מקשה הגמרא, איתביה רב פפא לרב זביד, והרי שנינו במשנה,
ובכלבד שלא תהא שם אמתלא, הרי שצריך שתהיה עם הקול
אמתלא ממש, ולא די בכך שיהיה פתח לאמתלא. מתרצת
הגמרא, אמר ליה רב זביד, במקום אמתלא קמאר - אף במשנה
הבונה 'ובלבד שלא תהא שם פתח לומר אמתלא' ולא אמתלא
ממש.
מקשה הגמרא, אמר ליה רב פפא לרב פפא, ואת שהינן מדייק
מהמשנה שלא בדברי, לא תסברא - אינך סובר שאף אם יש רק
מקום ופתח לאמתלא די בכך כדי לבטל את הקול, והתנן - והרי
שנינו במשנה (יבמות צב), שאשה שהלך בעלה למדינת הים, ובא
עד אחד והעיד שמת בעלה, והתיירוה בית דין להנישא כדי שלא
תתעגן, והלכה ונתקדשה לאדם אחר, ואמר רב פפא בעלה הראשון,
מותין לחזור לו ואינה צריכה גט מן השני, ומדוע לא חששו
חכמים שיאמרו אנשים, גירשה הראשון וקידשה השני ועתה
מתירים אשת איש בלא גט, לאו משום דאמרין על תנאי קדיש -
האם אין הטעם בגלל שיש כאן מקום ופתח לאמתלא, שיאמרו
ודאי הראשון כשיצא למדינת הים נתן לה גט שתתגרש בו אם לא
ישוב, והשני אף הוא קידש על תנאי שאם ישוב הראשון יתבטלו
קידושיו. הרי כדברי רב זביד שבמקום אמתלא חוששין לאמתלא.
מתרצת הגמרא, שאני התם דאתי בעל וקא מעער - שונה הוא
הדין שם, שאין זה משום אמתלא אלא משום שהבעל בא ועומד
לפנינו, ויאמרו שמעולם לא גירשה בעלה אלא סבורה היתה
שמת, ועכשיו שבא בעלה אין קידושי השני קידושין ואינה צריכה
ממנו גט.
מקשה הגמרא, אי הוי - אם כדברך, שאנשים אינם סבורים
שגירשה הראשון וקידשה השני על תנאי, אלא סבורים הם
שמעולם לא גירשה ואין קידושי השני קידושין, אם כן אף באופן
שהלכה אשה זו ונישאת לשני, נמי - גאז איש לנו להתירה לשוב
לבעלה הראשון אם חזר ממדינת הים, כיון שאין נישואי השני

וְהִלְכָתָא - וההלכה בזה כאמימר, שהאשה אכן מותרת לשנותה:

משנה

כתוב בתורה (דברים כד א) 'כי יקח איש אשה ובעלה, והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה ערות דבר, וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה'. המשנה מביאה מחלוקת תנאים באיזה אופן מותר לאדם לגרש את אשתו:

בית שמאי אומרים, לא יגרש אדם את אשתו, אלא אם כן מצא בה דבר ערוה - שנוהגת בפריצות וחשודה על הונות, שנאמר (דברים כד א), 'כי מצא בה ערות דבר', ועל זה אמרה תורה 'וכתב לה ספר כריתות'.

ובית הלל אומרים, אפילו רק הקדיחה - שרפה את תבשילו יכול לגרשה, אף כשלא מצא בה דבר ערוה. משום שנאמר (שם) 'כי מצא בה ערות דבר', ומפרשים בית הלל שהפסוק מונה שתי סיבות לגירושין, או משום 'ערוה' או משום 'דבר', כלומר, על כל דבר סרחון שסרחה כנגדו יכול לגרשה:

רבי עקיבא אומר, אפילו אם לא מצא בה דבר ערוה ולא דבר סרחון, אלא מצא אשה אחרת נאה הימנה יכול לגרשה. משום שנאמר (שם) בתחילת הפסוק 'והיה אם לא תמצא חן בעיניו' וגו', הרי שאף באופן זה יכול לגרשה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את מחלוקת בית שמאי ובית הלל: תניא, אמרו בית הלל לבית שמאי, והלא כבר נאמר באותו הפסוק 'וכתב לה ספר כריתות', ולשם מה נאמרה תיבה זו אם לא לדרוש שאף על 'דבר' של סרחון, יכול לגרשה. אמרו להם בית שמאי לבית הלל, והלא מפסוק זה יש להוכיח להיפך, שהרי כבר נאמר בפסוק 'וערות', ואם כדבריהם שאף על שאר דבר סרחון יכול לגרשה, לשם מה נאמר תיבת 'ערות'. אמרו להם בית הלל לבית שמאי, לשיטתנו מיושב מדוע צריך לכתוב גם 'ערות' וגם 'דבר', שכן אם נאמר בפסוק 'ערות' ולא נאמר 'דבר', הייתי אומר שרק משום ערוה תמצא ממנו בגט, אבל משום 'דבר' - שאר דבר סרחון, כגון שהקדיחה תבשילו לא תמצא ממנו בגט, לכך נאמר 'דבר' לרבות כל דבר סרחון. וכן אילו נאמר 'דבר' ולא נאמר 'ערות', הייתי אומר שרק אם נתגרשה משום 'דבר' של סרחון, באופן זה תנשא לאחר, כמו שנאמר בהמשך הפרשה (שם פסוק ב) 'והקדיחה ויהיה לאיש אחר', ואילו כשנתגרשה משום ערוה לא תנשא לאחר - אסורה היא להינשא לכל העולם, לכך נאמר 'ערות', ללמדינו שאף באופן שגירשה בעלה משום שמצא בה דבר ערוה נאמר בה 'והקדיחה ויהיה לאיש אחר', ומותרת להינשא לאחר.

מבארת הגמרא את דרשת הפסוק לשיטת בית שמאי, ותשובתם של בית הלל: מבררת הגמרא, ולפי בית שמאי הסוברים שרק משום דבר ערוה יכול לגרשה, הלוא די בכך שהיה כתוב 'כי מצא בה ערוה', ואם כן הרי 'דבר' מאי עבר ליה - מה הם דורשים מתיבת 'דבר'. משיבה הגמרא, נאמר כאן בגירושין (שם) 'וכן נאמר להלן בענין עדות תיבת 'דבר', שנאמר (שם יט טו) 'על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר', ודורשים בית שמאי בגזירה שוה, מה להלן אין מתקבלת עדות אלא בשני עדים ולא בעד אחד, אף כאן בגירושין, אין כופין אותו להוציא את אשתו מחמת דבר ערוה שמצא בה, אלא אם כן הוברר הדבר בשני עדים.

ובית הלל ישיבו על דברי בית שמאי, מי כתיב - וכי כתוב בפסוק שמצא בה 'ערות דבר', שנפרשו שצריך שתהיה הערוה בעדות ברורה דווקא, והרי כתוב 'ערות דבר', אלא ודאי שזה בא ללמד

שבין על ערוה ממש ובין על שאר דבר סרחון יכול לגרשה. ובית שמאי ישיבו על דברי בית הלל, מי כתיב - וכי כתוב בפסוק שמצא בה 'אף ערוה או דבר', שאז היה משמע שבין על ערוה ובין על שאר דבר סרחון יכול לגרשה, והלא כתוב 'ערות דבר', אלא ודאי כוונת הכתוב לומר שצריך שידע שהיה בה דבר ערוה בעדות ברורה. ובית הלל יכולים לתרץ על כך, להכי - מטעם זה לא כתוב 'ערוה דבר', שאז היה משמע רק שחייב לגרשה אם מצא בה ערוה בעדות ברורה, וכן לכך לא כתוב 'או ערוה או דבר', שהיה משמע רק שיכול לגרשה בין אם מצא בה דבר ערוה ובין על שאר דבר סרחון, אלא דווקא כתיב 'ערות דבר', דמשמע הכי ומשמע הכי - שיש בכך את משמעות שני הדברים, א. שצריך שתהיה עדות ברורה על דבר הערוה ורק אז נאסרת עליו וחייב לגרשה משום כך, ב. שיכול לגרשה בין אם מצא בה 'דבר ערוה' ובין על שאר 'דבר סרחון'.

שנינו במשנה, רבי עקיבא אומר אפילו מצא אחרת נאה הימנה: מבררת הגמרא, במאי קא מיפלגי - במה נחלקו התנאים במשנתנו. משיבה הגמרא, בדריש לקיש - מחלוקתם היא על פי דברי ריש לקיש, דאמר ריש לקיש, תיבת 'כי' משמש בתורה בארבע לשונות, פעמים משמעותה 'א' - אם, פעמים משמעותה 'דלקא' - שמה. פעמים משמעותה 'אלא'. ופעמים משמעותה 'דהא' - שהרי.

ונחלקו התנאים מהי משמעות תיבת 'כי' האמורה בפרשת הגירושין. בית שמאי סברי שמה שנאמר בפסוק [והיה אם לא תמצא חן בעיניו] 'כי מצא בה ערות דבר' פירושו 'דהא' - שהרי מצא בה ערות דבר, ורק אם לא מצאה חן בעיניו מחמת ערות דבר שמצא בה יכול לגרשה, אבל לא משום דבר אחר. וגם בית הלל שאמרו שאף אם הקדיחה תבשילו יכול לגרשה, סוברים בבית שמאי, אלא שהם מפרשים ש'ערות דבר' היינו או משום 'ערוה' או משום 'דבר'. ואילו רבי עקיבא סבר, 'כי מצא בה ערות דבר' פירושו 'אם' מצא בה ערות דבר, ולפי זה פירוש הפסוק הוא, שיש שתי סיבות שיכול לגרשה, הראשונה היא משום 'והיה אם לא תמצא חן בעיניו' אי נמי - והשנייה, אם מצא בה ערות דבר.

הגמרא דנה באופן שעבר וגירש את האשה, במקום שאסור היה לו לגרשה: אמר ליה רב פפא לרבא, באופן שלא מצא בה לא ערוה ולא דבר של סרחון, ועבר וגירשה, מהו הדין, האם כופים אותו להחזירה או לא. אמר ליה רבא לרב פפא, ראינו שיש לי שאין כופים אותו להחזירה, מידלי רחמנא - מכך שגילתה התורה גבי אינס נערה בתולה (שם כב כט), 'לא יוכל לשלחה כל ימיו, ולבאורה אף אם היה כתוב רק 'לא יוכל לשלחה' היינו יודעים שאינו יכול לשלחה כל ימיו, ודרשו חכמים (מכות טו) תיבות 'כל ימיו' באים ללמד שכל ימיו בעמידה ותחזיר קאי - שאם גירשה אחר שכנסה הרי הוא מצווה כל ימיו להחזירה, ובית דין כופים אותו על כך. ואם כן, הרי הוא דגלי רחמנא - דווקא לגבי אונס גילה הכתוב שאם גירשה כופים אותו להחזירה, אבל הרי לענין כל המגרשים נשותיהן בלא שמצאו בה לא ערוה ולא סרחון, מאי דעבר עבר - מה שעשה עשוי, ואין כופים אותו להחזירה. שאם כל המגרשין נשותיהן שלא כדן הרי הן בעמוד וחזרו, מדוע הוצרכה התורה לומר לגבי אונס שאם גירשה לאחר שכנסה הרי הוא בעמוד וחזרו, הרי אף הוא בכלל כל המגרשין המצווין להחזיר נשותיהן. הגמרא דנה בענין המחשב לגרש את אשתו: אמר ליה רב משרשיא לרבא, אם לבו לגרשה, ועדיין לא גירשה אלא היא יושבת תחתיו ומשמשתו, מהו - האם יש איסור בכך או לא. קרי עליה - קרא רבא על כך את הפסוק (משלי ג כט), 'אל תחיש על רגל רעה והוא יושב לכתה אחר' - כשהוברר בוטח כך כאשר ברעהו והוא יושב אחר, אל תחשוב עליו רעה. וכן לענין איש ואשתו, כיון שהאשה

ג'יטין. פרק תשיעי - המגרש - דף צ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רלג

תוספות

והלכתא מותרת לשניהם - ומעשה בא לפני רבינו תם שיצא על גט אחד קול פסול, ונתנו
 גט שני מפני הלעו. ולא הצריכו רבינו תם להזמין שלשה חרשים ממנו גט שני,
 כיון שהראשון היה כשר, ולא היה גט שני אלא מפני חששא דלעו. והביא ראה מובא,
 דאמר ר' הכא דמותרת לשניהם, אף על גב דדמי למחזיר גרושתו מן האירוסין, כיון שאין כאן
 אלא קול בעלמא, לא החזירו, לא החזירו, ואומר רבינו
 יצחק: דאין ראיא, דשאני הכא דהוי קול מזה
 ומהו, ואין דומה כל כך למחזיר גרושתו מן
 האירוסין, אבל בקול אחר - יש להחזירה,
 כדאמרין לעיל בשלא מצאו דבר על בוריו -
 שלא יגרש וישא ראשון, אף על גב דקידושי
 ראשון לא הוי אלא קול בעלמא - מכל מקום
 מחזירין משום דקידושי שני קידושי תורה, דמי
 טפי למחזיר גרושתו מן האירוסין. כ"י משמש
 בארבע לשונות - מה שפירש בקונטרס ר"כ
 תבא" ר"כ יביאך" ר"כ בא סוס" כולן משמשין
 בלשון "דחא", דאי אפשר שימשו במקום "אם"
 דחא דאי הביאם הקדוש ברוך הוא לארץ, וכן
 דאי כי בא סוס פרעה. ונראה לרבינו תם: דבתנא
 דחוק, דהרבה "אם" משמשים בלשון זה, כגון "אם"
 תקריב מנחת ביכורים" "אם כסף תלחז" "עד אם"
 כלו לשונות" "אם יהיה הויכל לבני ישראל" -
 כולם הם לשון דאי. לעיל. מזה. להלן בעדים
 ברורים כר - בירושלמי פריך: דאמאי אצטריך
 קרא דילא יוכל בעלה אשר שלחה לשוב
 לקחתה" תיפוק ליה דבלאו הכי אסור להחזיר
 סוטה, כיון שיש עדים ומשג: לעבור עליו בשני
 לאוין. ב"ת. שמאי סברי (וכן מצא בה ערות
 דבר דחא מצא בה ערות דבר וגו' - ואת ספיקם
 דרבי: דאין דלל וזכית שמאי. ואומר רבינו יצחק:
 דרבי עקיבא סבר בבית שמאי דאמרי ערות דבר
 דחא מילתא, דאי תרי מילי נינו - או ערוה או
 דבר, למה לי לכתוב "דבר" להקדיח בשביל
 כיון דרבינו "אם" לא תמצא חן בעיניו דהיינו מצא
 נאה ממנה מותר לגרשה, ורעות' דלאחר הנשא,
 והוא הדין הקדיח תבשילו. ולפי זה אתי שפיר
 הא דנקט בספריים "ובית שמאי", ולא נקט "ובית
 הלל", לאשמועינן אף על גב דשוקי רבי עקיבא
 ובית שמאי בדרשא דרעות' דבר" מכל מקום
 פליגי בהאי. דהרב רבי אלחנן מפרש: דרבי עקיבא
 אתי שפיר בבית הלל, דאי לא דאיתר ליה "דבר"
 להקדיח תבשילו - לא הוה דריש "כי מצא בה"
 בלשון "אי נמי".

עם

לבו לרשעה והיא יושבת תחתיו ומשמשותו, מהו? קרי עליה: "אל תחרש על רעד רעה והוא
 יושב לבתה אתך". תנאי, היה רבי מאיר אומר: משם שהדעות במאכל, כך דעות בגשמי;
 יש לך אדם שזוב נופל לתוך כוסו וזרקו ואינו שותהו, וזו היא מדת פפוס בן יהודה, שהיה
 נועל בפניו אשתו ויוצא; ויש לך אדם שזוב נופל לתוך כוסו וזרקו ושותהו, וזו היא מדת
 כל אדם, שמדברת עם אחיה וקורבית ומנחה; ויש לך אדם שזוב נופל לתוך תכאיו, מוצצו
 ואוכלו, זו היא מדת אדם רע, שרואה את אשתו ויצאה וראשה פרוץ, וטויה בשוק,
 ופרימה

שדרשוהו הכמים שמפני גרעתו נסתלק הענן. וכולו מתרגמין ליה "ארי" - שלשן ארי בארמי משתמש כל לשונות "כי עברי, ואם באת לשנותו - צריך אתה לשנות כולן לפי עניינו.
 וכל "כי" הנפתרים בלשון "כאשר", כמו "יהיה כי יביאך" וכל אלו שאין אתה יכול לפתור בלשון אם - דחא דאי יביאך, וכן "כי הובאו אל הארץ" "כי בא סוס פרעה" "כי תרבו ופריחם
 בארץ" - כולן לשון "דחא" וכן נפתרים במדרש סיפרא וספרי: עשה מצוה זו שבשביחל תכנס לארץ, בשכר שתירש תבשה, כלומר: מפני שיביאך, ובשבתובאו אל הארץ אכן וקוקים למצות
 הלל. ר"כ בא סוס פרעה וגו' - מפני שבא סוס פרעה וגו', לפיכך "ותקח מרים" וכל כגון אלו שאין אתה יכול לפתור בלשון "מפני" ונפתרין בלשון "כאשר", כמו: "כי יאמרו אליכם
 בניכם" "כי יהיה לכם דבר" - כולן לשון "אם" הם. דחא מצא בה - מפני שמצא בה, לא הוה הכי - לא יגרשנה. ובית הלל נמי הכי משמע ליה לשון "מפני", מפני שמצא בה או ערוה
 או דבר, ואם לאו - לא יגרשנה. הלכך "לא תמצא חן בעיניו" ומה מצא בה ערות דבר. לא מצא בה לא ערוה ולא דבר - לבית הלל, וגירסה. מהו - כי מייפנין ליה לאהררה או לא? גבי אונם
 האונס את הנערה בתולה. לא יוכל לשלחה כל ימיו - ואמרין במסכת מכות (טו.א.) דחא: "כל ימיו" קרא ויתירא הוא, ובא ללמד: לא יוכל לשלחה, ואם שלח - אם בשלוחה
 כל ימיו, שבת יין כופין אותו להחזירו. ואינו לוקח על שלחו, שנתקו הכותב לעשה של עמוד החזרו. מכלל דלכל הגורשים אינם בעמוד החזרו. דאי כל מגרש ששנתקו בעמוד החזרו
 - למה לי לגלוי בהאי מהו - יש עונש בדבר או לא. שדעות במאכל - דעות בני אדם חלוקות באסטינוס של מאכל ומשתה; יש שהוא איסטינוס וקץ במאכל מחמת מיאוס מועט, ויש
 שאינו איסטינוס כל כך, ויש שאינו איסטינוס כלל. כך דעות בני אדם חלוקות בפריצות: יש מקדיש על פריצות מועט, ויש שאינו מקדיש כל כך, ויש שאינו מקדיש כלל. פפוס בן יהודה -
 בעלה של מרים מגדל גשניא היה, וכשיצא מביתו לשוק נעל דלת בפניה שלא תדבר לכל אדם. ומדה שאינה הוגנת היא זו, שמתוך כך איבה נכנסת ביניהם, ומפרימה

רש"י

מותרת לשניהם - כלומר, אף מגרש שני ונחש ראשון, ואפילו רב הונא מודה בהא.
 שנה הקדיחה - שרפה, או על ידי אור, שקורין אורחשיר, או במלח. כמו: "כי אש קדחה
 באפי" (דברים לב). ערות דבר - לבית הלל משמע ליה: או ערוה או שאר דבר סרוחין. ובי
 עקיבא אומר - אפילו לא מצא בה לא ערוה ולא דבר. שם משום דבר הנשא - היוצאת
 מבעלה מפני דבר, ולא מפני ערוה - הוא
 דקאמר דחמנא מותרת לינשא לאחר, כדכתיב:
 "והיה לאיש אחר", אבל היוצאת משום ערוה -
 תחא אסורה לכל, ובית שמאי חאי דבר מאי
 עברי ליה כו' - דחא קרא דוקא בערוה לחוד
 ואם כן "ערוה דבר" מבעי ליה, כלומר:
 ערוה בעדים. אף כאן בעדים - ברורים, אינה
 נאסרת עליו משום ערוה אלא בעדות ברורה.
 ובית הלל - דחא על כרחיה חאי "דבר" מפקיתו
 ליה לערוה, כדמפרש ליה ואולי. פי' כתיב ערות
 דבר - דמשמע: דמצא בה ערוה בעדים
 ברורים. ובית הלל - נמי דחא מבעי ליה להכי,
 לענין לכופר להוציא, דלא כייפנין ליה להוציא
 אלא בעדות ברורה. מיהו, להכי כתיב "ערוה
 דבר" ולא כתיב "ערוה דבר", ולא כתיב נמי "או"
 ערוה או דבר - כי היכי דלידרשיה בתרוייהו,
 דמשמע ערוה או דבר, ומשמע נמי ערוה דבר.
 כי משמש בארבע לשונות - במקום ארבע
 לשונות הללו נכתב "כי תורה. במקום "אם",
 במקום "כן", במקום "אלא", במקום "אשר",
 במקום "אם" - כמו: "כי ימצא בקרבך" "כי יקרא"
 "כי תראה חמור" "כי תפגע" - כולן משמע
 לכשיאירע, כלומר: אם יהיה, וכן רובן. במקום
 "אלא" - לסתור דבר האמור למעלה. לומר: אינו
 כן אלא כן, כמו: "ואמר לא כי צחקת" - אינו כי
 כדברך, אלא צחקת. וכן "אל תקפץ את ירך כי
 פתחת תפתח לך" - אלא פתחת תפתח לו, וכמו
 "לא כי ברחוב נליך" - לא נסור אל ביתך אלא
 ברחוב נליך, כמו: "ואמר לא כי צחקת" - אינו כי
 בלבבך רבים וגו' לא תירא מהם" וגו', אין אתה
 יכול לפרש בלשון אם, לומר: אם תאמר בלבבך
 וגו' לא תירא מהם - דחא אם לא תאמר תירא
 מהם, אין זה נכון, ולא בלשון "אלא", אבל נדרש
 וזה הלכך: לומר: שלא תאמר כן, ובתמי
 נדרש, כלומר: ובי תאמר בלבבך רבים היום
 האלה תירא מהם? וכן: "כי תאמר מה נרדף לך"
 לעולם אל תשיבו אל לבבכם לומר מה נרדף
 לו. וכן כל "כי" הסמוכין לאיך, "אף כי תאמר לא"
 תשורר: "אף כי אנכי אעננו" - כולן נדרשין
 בלשון תימה. הלכך סוף פירוש מלמדך פן תאמר
 כן. ועוד משמש בלשון "דחא", דהיינו "אשר" או
 "מפני", כלומר ליתן טעם, ליישב דבר שלמעלה
 הימנו, כמו: "לא צחקת כי ידחא" - כמו: אשר
 ידחא, כלומר מפני שידחא. וכן מידע אתה יושב
 לכרך, כי יבא אלי העם" - מפני שבא אלי העם,
 שהם בא אלי. וכן "זו משה האיש" "כי"
 אמרת פן תגול את בנותיך" "כי אמרתי רק אין"
 ידאת אליהם" - כולן נדרשין כמו "אשר" -
 כלומר: מפני. וכן "כי נתן אורחך" לפי הדרשה

שדרשוהו הכמים שמפני גרעתו נסתלק הענן. וכולו מתרגמין ליה "ארי" - שלשן ארי בארמי משתמש כל לשונות "כי עברי, ואם באת לשנותו - צריך אתה לשנות כולן לפי עניינו.
 וכל "כי" הנפתרים בלשון "כאשר", כמו "יהיה כי יביאך" וכל אלו שאין אתה יכול לפתור בלשון אם - דחא דאי יביאך, וכן "כי הובאו אל הארץ" "כי בא סוס פרעה" "כי תרבו ופריחם
 בארץ" - כולן לשון "דחא" וכן נפתרים במדרש סיפרא וספרי: עשה מצוה זו שבשביחל תכנס לארץ, בשכר שתירש תבשה, כלומר: מפני שיביאך, ובשבתובאו אל הארץ אכן וקוקים למצות
 הלל. ר"כ בא סוס פרעה וגו' - מפני שבא סוס פרעה וגו', לפיכך "ותקח מרים" וכל כגון אלו שאין אתה יכול לפתור בלשון "מפני" ונפתרין בלשון "כאשר", כמו: "כי יאמרו אליכם
 בניכם" "כי יהיה לכם דבר" - כולן לשון "אם" הם. דחא מצא בה - מפני שמצא בה, לא הוה הכי - לא יגרשנה. ובית הלל נמי הכי משמע ליה לשון "מפני", מפני שמצא בה או ערוה
 או דבר, ואם לאו - לא יגרשנה. הלכך "לא תמצא חן בעיניו" ומה מצא בה ערות דבר. לא מצא בה לא ערוה ולא דבר - לבית הלל, וגירסה. מהו - כי מייפנין ליה לאהררה או לא? גבי אונם
 האונס את הנערה בתולה. לא יוכל לשלחה כל ימיו - ואמרין במסכת מכות (טו.א.) דחא: "כל ימיו" קרא ויתירא הוא, ובא ללמד: לא יוכל לשלחה, ואם שלח - אם בשלוחה
 כל ימיו, שבת יין כופין אותו להחזירו. ואינו לוקח על שלחו, שנתקו הכותב לעשה של עמוד החזרו. מכלל דלכל הגורשים אינם בעמוד החזרו. דאי כל מגרש ששנתקו בעמוד החזרו
 - למה לי לגלוי בהאי מהו - יש עונש בדבר או לא. שדעות במאכל - דעות בני אדם חלוקות באסטינוס של מאכל ומשתה; יש שהוא איסטינוס וקץ במאכל מחמת מיאוס מועט, ויש
 שאינו איסטינוס כל כך, ויש שאינו איסטינוס כלל. כך דעות בני אדם חלוקות בפריצות: יש מקדיש על פריצות מועט, ויש שאינו מקדיש כל כך, ויש שאינו מקדיש כלל. פפוס בן יהודה -
 בעלה של מרים מגדל גשניא היה, וכשיצא מביתו לשוק נעל דלת בפניה שלא תדבר לכל אדם. ומדה שאינה הוגנת היא זו, שמתוך כך איבה נכנסת ביניהם, ומפרימה

1	עם בני אדם סלקא דעתך - פירש בקונטרס: אם כן רגלים לדבר שזונה היא, ואסורה לו,	1	ופרימה משני צדדיה - אצל אצילי ידיה, בדרך אדומיות שבצרפת שבשרן נראה
2	וחובה לגרשה ולא מצוה. וקשה: דהא טוהה בשוק ויוצאה וראשה פרוע נמי חובה	2	מצדיקה. עם בני אדם סלקא דעתך - אם כן רגלים לדבר שזונה היא, ואסורה לו. במקום
3	לגרשה ולא מצוה, דבעיא היא בסוטה (כהא) אי עוברת על דת יהודית מותר לקיימה או	3	שבני אדם רוחצים - והיא נכנסת לעיניהם לאחר יציאתה, כשהן לובשין בגדיהן. כי שם
4	לא, ולא איפשיטא. ואמאי לא פריך נמי עלה? ויש לומר: דכיון דבעיא בסוטה לא הוה אלא	4	שלח - פסוק הוא בנבואת מלאכי. אם שנאתה שלח - כרבי עקיבא. אם שנאה היא
5	מדרבנן - קאמר שפיר דמצוה לגרשה, אבל זו -	5	לפני המקום שלח - בבית שמאי. ואית דגרסי:
6	חובה לגרשה מן התורה. ועוד יש לפרש: רוחצת	6	שני המשלח. וזו שמעת: שני המשלח לפני
7	עם בני אדם סלקא דעתך? אפילו אדם רע אינו	7	המקום, ואפילו לבית הלל, נהי דלא כיפינן
8	סובל זה מאשתו, או אפילו קלה שבקלות אינה	8	שלא להרציא, מידו שני הוא. וזו ראשון -
9	עושה כן.	9	אשת נעורים, ובה משתעי קרא כדכתיב בתריה:
10	הכתוב קראו אחר - מיתוקמא אפילו בבית	10	"אשת נעוריה", וכתבי: "ונשמרתם ברוחכם
11	הלל, וא"עדות" קאי.	11	ובאשת נעוריה אל יבגוד".
	הדרן עלך המגרש		הדרן עלך המגרש

9 **האחרון**, פדאי הוא במיתתה, שזה הוציא רשעה מביתו וזה הכניס רשעה לתוך ביתו. "כי שגא שלח" - רבי יהודה אומר: אם
10 שגאתה שלח, רבי יוחנן אומר: שגאוי המשלח. ולא פליגי: הא בוגר ראשון, הא בוגר שני; דאמר רבי אלעזר: כל המגרש אשתו
11 ראשונה - אפילו מזבח מוריד עליו דמעות, שגאמר: "וזאת שנית תעשו פסות דמעה את מזבח ה' ככי ואנקה מאין עוד פגות אל
12 המנחה ולקחת רצון מידכם, ואמרתם על מה על פי ה' העיד בינד ובין אשת נעוריה אשר אתה בנדרתה בה והיא חברהך ואשת
13 בריהך".

הדרן עלך המגרש וסליקה לה מסכת גיטין

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד מנ"א, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו שואל ע"ד מה שכתוב במאמר לך אמר לבי דח"י אלול (קוני' פא)
שהאדם צריך להתחנך לד' למצוא הבנה טובה בהשגה אלקית, וקשה לו מדוע אינו אומר בהשגת
התורה ג"כ.

והביאור בזה הוא אשר בלימוד התורה גופא ישנם כמה ענינים וסדרם מלמטלמ"ע (א)
שלומד התורה אך ורק בכדי לידע את המעשה אשר יעשו היינו שעושה מהתורה טפל לענין אחר.
(ב) שלומד התורה כדי לדעתה להבינה ולהשיגה. (ג) שלומד התורה בידעו שזהו חכ' ורצונו של
הקב"ה, וכיון שהוא וחכמתו אחד הרי עי"ז הנה ישראל הלומד נעשה ע"י אורייתא שהוא לומדה
וקוב"ה כולא חד. וע"פ המבואר בכ"מ וגם בספרי מהר"ל מפראג (ראה מצ' האמנת הא' פ"ג) בענין
שהקב"ה הוא המדע הדיעה והידוע ואז נעשה אדם הלומד משפיע בהתורה כיון שהוא מחברה עם
נותן התורה, וכידוע שזהו שני המשלים המובאים בחז"ל, שלפעמים נקי ישראל כלה והשפעתם
הוא ע"י התורה וכמרז"ל ביום חתונתו זו מתן תורה ולפעמים ישראל נקי חתן והתורה כלה, היינו
שישראל המשפיע והתורה המקבלת, ופשיטא שבלימוד בסוג הגי' הרי הוא משיג בהתורה לא רק
הסברות והחכמה שבזה אלא גם האלקות שבתורה. וזהו פ"י המאמר שאומר שם שצריך להתחנך
על הענין דהשגה אלקית כי זהו ג"כ התכלית בלימוד התורה.

המשך בעמוד הבא

נאמר בפסוק (מלאכי ב טו-טז) 'וְבָאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ אַל יִבְגֵּד בִּי שְׁנֵא שְׁלֹחַ' 29
 וגו'. ונחלקו האמוראים בביאור תיבות 'בִּי שְׁנֵא שְׁלֹחַ'. רַבִּי יְהוֹנָתָן 30
 אָמַר, אִם שְׁנֵאֲתָהּ - את האשה שְׁלֹחַ אותה, אף שלא מצאתה בה 31
 דבר ערוה או שאר דבר סרחון. ורַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, שְׁנֵאֵי הַשְּׁלֹחַ - 32
 הפסוק נדרש על המגרש שהוא שנאוי לפני ה', על שגירשה בלא 33
 שמצא בה דבר ערוה. ומבארת הגמרא, וְלֹא פְּלִיגִי - לא נחלקו 34
 רבי יהודה ורבי יוחנן האם נכון לגרש אשה שלא מצא בה דבר 35
 ערוה, אלא הָא - רבי יוחנן שאמר ששנאוי המשלח, הוא דווקא 36
 בְּזוּג רֵאשׁוֹן - באשתו הראשונה הנקראת 'אשת נעורים', ובה 37
 מדבר הפסוק כפי שכתוב שם בתחילה 'וְבָאֵשֶׁת נְעוּרֶיךָ אַל יִבְגֵּד', 38
 ואותה אין ראוי לגרש אם לא שמצא בה דבר ערוה. והָא - רבי 39
 יהודה שאמר שאם שנאתה שלה, הוא דווקא בְּזוּג שְׁנִי - באשתו 40
 השנייה, ואותה מותר לגרש אם שונאה אף שלא מצא בה דבר 41
 ערוה. ולדעתו תיבות אלו לא נאמרו כהמשך למה שנאמר 42
 בתחילה על אשת נעורים, אלא באשתו שניה. 43
 וכן מצינו שהמגרש את אשתו הראשונה אין מעשיו רצויין, דְּאָמַר 44
 רַבִּי אֱלֵעָזָר, כָּל הַמְּגַרֵּשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ הָרֵאשׁוֹנָה לֹלֵא שְׁמַצָּא בָּהּ דָּבָר 45
 ערוה או סרחון, אֲפִילוּ הַמּוֹבֵחַ מוֹרִיד עָלָיו דְּמַעוֹת, שְׁנֵאֵמַר (שם) 46
 פסוקים יג - יד). 'וְזֹאת שְׁנִית תַּעֲשֶׂה, בְּפֹת דְּמַעָּה אֶת מוֹבֵחַ ה' כִּי 47
 וְאַנְקָה, מֵאִין [עוֹר] פְּנוֹת אֶל הַמִּנְחָה וְלִקְחַת רִצּוֹן מִיִּדְכֶם, וְאַמְרָתֶם 48
 עַל מָה, עַל כִּי ה' הֵעִיד בֵּינֵךְ וּבֵין אִשְׁתְּ נְעוּרֶיךָ אֲשֶׁר אָתָּה בְּגִדְתָּהּ כֹּה 49
 וְהִיא חֲבֵרְתְּךָ וְאִשְׁתְּ בְּרִיתְךָ'. ודרש רבי אלעזר, שהמובח מתבססה 50
 בדמעות עצמו כביכול, והסיבה היא משום שבגד הבעל באשת 51
 נעוריו שהיא אשתו הראשונה, וגירשה ללא שמצא בה ערוה או 52
 סרחון, אלא מתוך שנאה בלבד. 53

הדרן עֲלֵךְ הַמְּגַרֵּשׁ וּסְלִיקָא לֵה מַסְבַּת גִּיטִין

וְפָרוּקָה - מגולה מבגדיה מִשְׁנֵי צִדְדֶיהָ במקום אצילי ידיה ו-מן 1
 המרפק עד בית השחי, וְרוֹחֶצֶת עִם בְּנֵי אָדָם, ועם כל זה הוא 2
 מניחה תחתיו ומשמשות. מבררת הגמרא את דברי הברייטא, 3
 'ורוחצת עִם בְּנֵי אָדָם' סְלָקָא דְעֵתָהּ - וכי יעלה על דעתך שהמניח 4
 את אשתו הרוחצת עִם בְּנֵי אָדָם זו היא מדת אדם רע ומצוה 5
 לגרשה ולא יותר, והרי באופן זה יש רגלים לדבר שזונה היא 6
 ואסורה לו מן התורה. מיישבת הגמרא, אין כוונת הברייטא 7
 שרוחצת היא יחד עם בני אדם, אֲלֵא שהיא רוחצת בְּמָקוֹם שְׁבָנִי 8
 אָדָם דוֹחֶצֶין, כלומר, נכנסת היא לעיניהם לאחר שרחצו כשהן 9
 לובשין בגדיהן. מסיימת הברייטא, אותה שנוהגת בפריצות 10
 ברשות הרבים ורוחצת במקום שבני אדם רוחצין, זו מְצִינָה מִן 11
 הַתּוֹרָה לְגִרְשָׁהּ, שְׁנֵאֵמַר (דברים כד א) 'כִּי מִצָּא כֹה עֶרְוַת דְּבָר' וגו' 12
 וְשִׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ. ואף שאינה נאסרת עליו מדין זונה, מכל מקום 13
 מצוה לגרשה כיון שנוהגת במנהגי פריצות. מבארת הברייטא את 14
 המשך הפסוקים באשה זו, 'וְהִלַּכְהָ וְהִיָּתָה לְאִישׁ אַחֵר' (שם כב ב) - 15
 אחר גירושה מן הראשון הלכה ונישאת לאיש אחר, הַכְּתוּב קְרָאוּ 16
 אַחֵר' ולא אמר 'והלכה והייתה לאיש שני', לֹאֲמַר שְׂאִין זֶה בֶּן זוגו 17
 (-אינו דומה) לְרֵאשׁוֹן, שהרי זה - הבעל הראשון הוֹצִיא רִשְׁעָה 18
 מִבֵּיתוֹ וגירשה, וְאִילוּ זֶה - השני הַכֵּנִי רִשְׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ ונשאה, 19
 לכך קראו הכתוב 'אחר' שהוא היפך הראשון. ומסיימת הברייטא, 20
 אם זֶה הַכֵּנִי הַשְּׁנִי של אשה פרוצה זו, שְׁלִיחָה - אף הוא משלחה 21
 מביתו לאחר זמן, שְׁנֵאֵמַר (שם פסוק א) 'וְשֵׁנִיָּהּ הָאִישׁ הָאֲחֵרִין וְכַתֵּב 22
 לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ'. וְאִם לֹא - אם לא זכה, הרי הוא מת 23
 בחיי אשתו והיא קוֹבְרָתָהּ, שְׁנֵאֵמַר בהמשך הפסוק האמור 'אִי בִי 24
 יָמוּת הָאִישׁ הָאֲחֵרִין'. ואכן בְּרֵאִי הוּא בְּמִיתָהּ, משום שְׁנֵהּ הראשון 25
 הוֹצִיא רִשְׁעָה מִבֵּיתוֹ, וְזֶה האחרון הַכֵּנִי רִשְׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, על אף 26
 שידע שהראשון גירשה משום שמצא בה ערות דבר. 27
 הגמרא דנה במגרש את אשתו השנואה אם נהג כראוי או לא: 28

המשך מעמוד הקודם

ב) בענין שאלתו שמתפלל הוא בקביעות במנין ששם מתפללים בנוסח שלנו וחושש הוא על 1
 התקיעות אם ידקדקו בכל האפשרי בהם. 2

הנה מרז"ל כל הַקּוֹבֵעַ מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו ולכן לא נראה לי מה שרצה 3
 לשנות המקום הגשמי ובפרט ששם משונה הנוסח מאשר הוא מתפלל, וגם ע"פ נגלה אינו כדאי 4
 כ"כ בימים הנוראים כיון שהש"י אומר פיוטים באמצע ברכות ק"ש ולדידן לא קיימא לן כן מפני 5
 ההפסק בהברכה, ולמה לו לכנוס בהצבור וזה יהי' הש"י שלו כיון שעד עתה לא הי' סבירא לי' 6
 הפסק הזה. ולדידי הרי יש בזה עוד ענין אם יתפלל בבהכ"נ דעד עתה, שכיון שיש לו איזה חשש 7
 באופן התקיעות יכול באווארענען דאס ובמילא יהי' ממזכי הרבים. והשי"ת יברכו בבריאות 8
 הנכונה - (כיון שחושש הוא לפ"ד בענין הקול וימי תק"ש ממשמשים ובאים הרי כדאי שילמוד 9
 בדרושי ר"ה ובפרט באותם אשר בסידור ובס' עטרת ראש ששם מדובר ע"ד הקול מקורו ואופן 10
 התפשטותו, וכשישלים ידיעותיו בזה ברוחניות הענין בטח ימלא השי"ת עינים בזה בגשמיות 11
 הענינים. מובן שצ"ל אחיזה גם בדרכי הטבע והוא ע"י שישמור הוראות הרופא).

בברכה לבריאות הנכונה בגשמיות וברוחניות גם יחד.

29 המשנה מבארת כיצד יבמה נקנית ליבם, וכיצד יוצאת מרשותו:
30 הַבְּמָה – אשה שמת בעלה ולא השאיר בנים, שאם יש לו אח היא
31 זקוקה להתייבם, כלומר להינשא לאחיו. נְקִינָה לאח בְּבִיאוֹהָ, שבה
32 היא נעשית כאשתו לכל דבר. ומן התורה אינה נקנית ליבם בכסף
33 ובשטר.
34 וְקִנְיָה אֶת עַצְמָהּ – אם אינה מתיבמת נעקרת זיקת היבום והיא
35 מותרת לכל אדם, בְּחִלְצָהּ – על ידי שהיא חולצת את נעלו של
36 היבם, וְבְמִיתָת הַיָּבָם – אם מת אחי בעלה. אבל אינה מותרת
37 לאחרים על ידי גט.

גמרא

38 הגמרא מבארת מדוע המשנה נקטה 'האשה נקינה' ולא 'האשה
39 מתקדשת':
40 שנינו במשנה הַבְּמָה נְקִינָה בשלוש דרכים. ושואלת הגמרא, מֵאֵי
41 שְׁנָא הֵכָּא – מה שונה המשנה כאן דִּתְנִי – ששנה בה התנא הַבְּמָה
42 נְקִינָה, בלשון קנין, וּמֵאֵי שְׁנָא הֵתָם – ומה שונה המשנה לקמן
43 (מא), דִּתְנִי – ששנה בה התנא הַבְּמָה מְקַדֵּשׁ, בלשון קידושין,
44 ומדוע לא נאמר גם כאן 'האשה מתקדשת'. משיבה הגמרא,
45 הטעם שהתנא במשנתנו נקט לשון קנין, הוא מִשּׁוּם דְּקָא בְּעִי
46 לְמִיתְנִי – שחפץ להזכיר קידושי כֶּסֶף, והלוא קנין כֶּסֶף שקונה
47 באשה, מְנָא לֵן – מהיכן למדנוהו בסוגיא להלן (ד:), גָּמַר – למדנו
48 אותו בגזירה שוה 'קִינָה' 'קִינָה' מִשְׁדָּה עֲפָרוֹן – מהקנין שקנה
49 אברהם אבינו את מערת המכפלה מעפרון החיתי, שהן בקידושין
50 והן בשדה עפרון נאמר לשון 'קִינָה', בְּתִיב הֵכָּא – כאן בקידושין
51 כתוב (דברים כד א) 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה', וְכִתִּיב הֵתָם – ושם בשדה
52 עפרון כתוב (בראשית כג יג) 'נָתַתִּי כֶּסֶף הַשְּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי, ומכאן
53 שאשה נקנית בכסף, וְ'קִינָה' אִינְיָ – היא לשון קִנְיָן, שהשדה
54 הנלקחת נקראת שִׁנְקִנְתָּהּ, דְּכִתִּיב – שהרי כתוב באותה מכירה
55 של שדה עפרון (שם כס י) 'הַשְּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם',
56

1 בפרק זה יתבארו שלושה ענינים עיקריים, א. כיצד אשה נקנית
2 לבעלה, וכיצד יוצאת מרשותו. ב. דרכי הקנינים בעבד עברי, עבד
3 כנעני, בהמה, ועוד. ג. באיזה מצוות נשים חייבות, ובאיזה פטורות,
4 ואיזה מצוות נהוגות בארץ ישראל, ואיזה נהוגות גם בחוץ לארץ.

משנה

5 במשנה זו מתבארים שני ענינים. א. כיצד אישה מתקדשת
6 לבעלה, וכיצד יוצאת מרשותו. ב. כיצד יבמה נקנית ליבם, וכיצד
7 יוצאת מרשותו:
8 הַבְּמָה נְקִינָה – מתקדשת לבעלה, בְּשָׁלֹשׁ דְּרָכִים, וְקִנְיָה אֶת עַצְמָהּ
9 לצאת מרשותו ולהיות ברשות עצמה להינשא לאחר, בְּשִׁתִּי
10 דְּרָכִים. ומפרטת המשנה, נְקִינָה בשלוש דרכים אלו, כֶּסֶף שהאיש
11 נותן לה, ואומר לה 'הרי את מקודשת לי', או בְּשִׁטְר שנותן לה,
12 וכתוב בו 'הרי את מקודשת לי', וְבְבִיאוֹהָ – שבא עליה, ואמר לה
13 'התקדשי לי בביאה זו'.
14 המשנה מביאה מחלוקת מהו הסכום הנצרך לקידושי כסף:
15 שנינו שאשה נקנית לבעלה בְּכֶסֶף, ונחלקו התנאים מהו שיעור
16 הכסף הנצרך לקידושין אלו, בֵּית שַׁמַּי אוֹמְרִים, אשה מתקדשת
17 רק בְּדִינָר, וּבְשִׁטְר דִּינָר – או במיטלטלין שערכם הוא לפחות בשווי
18 דינר. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים, אשה מתקדשת אף בְּפְרוּטָה, וּבְשִׁטְר פְּרוּטָה
19 – או במיטלטלין שערכם הוא לפחות בשווי פרוטה. מבארת
20 המשנה, וְכִמָּה הִיא פְּרוּטָה – כמה צריך להיות שווי הפרוטה כדי
21 שאשה תהיה מקודשת בה לשיטת בית הלל, אֶחָד מִשְׁמֶנֶת בְּאִיסָר
22 הָאֵימְלָקִי, ששמונה פרוטות יש באיסר, ונמצא ששווי פרוטה הוא
23 שמינית איסר.
24 וְאִשָּׁה קִינָה אֶת עַצְמָהּ לצאת מרשות הבעל ולהיות ברשותה
25 להינשא לאחר, בשני דרכים, בְּגִט שהבעל כותב ונותן לה, וכתוב
26 בו שהוא מגרשה והיא מותרת לכל אדם, וְבְמִיתָת הַבַּעַל –
27 שכשבעלה מת היא ברשות עצמה.
28

אגרות קודש

ב"ה, ב' אלול, תשי"ג
ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ

מוה"ר משה ש"י הכהן

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו יום ג' שופטים אף כי בקיצור נמרץ ומצו"פ הקבלה כבקשתו.

ובאשר נכנסים אנו בחדש אלול חדש הרחמים הנה מוסג"פ שיחת ש"ק מברכים אלול
אשר אף שנאמרה לא בשנה זו אבל זמנה הוא בכל שנה ושנה כל השנה ובפרט בימי אלול ר"ת ומל
ה"א את לבבך ואת לבב זרעך – תשובה, אני לדודי ודודי לי – תפלה, והאלקים אנה לידו ושמתי
לך מקום אשר ינוס שמה – תורה, ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים – צדקה. וכמבואר
בהקדמתי לקונטרס ח"י אלול תשי"י ובטח יזכה בתוכנה את הרבים באופן המתאים.

בברכת כוח"ט לשנה טובה לו ולזוגתו תח"י ופשיטא אשר ביראות הנכונה בכלל זה.

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף ב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רלן רש"י תוספות

משנה האשה נקנית - לבעלה. בשלש דרכים - כדמפרש ואזיל. והאי "שלש" לשון נקבה הוא. ובגמרא בעי: אמאי תנא לשון נקבה? וקונה את עצמה בשתי דרכים גרסינן. וקונה את עצמה - להיות ברשותה להנשא לאחר. בכסף ובשטר - מפרש בבביתא בגמרא (קדושין ה.ב.) נותן לה כסף או שוה כסף, ואומר לה: הרי את מקודשת לי. שטר -

כותב לה על הגזיר, אף על פי שאינו שוה פרוטה. הרי את מקודשת לי. ביאה - בא עליה, ואמר: התקדשי לי בביאה זו. וכולהו יליף מקראי. טעמא דבית שמאי מפרש בגמרא (י.א.א.) פירוטה - של נחשת. אימר האיפולקי - של כסף, דמיוי משנה פרוטה. היכפה נקנית - ליכנס. נביאה - להיות כאשתו לכל דבר, שאם בא לגרשה אחר כך - אינה צריכה הימנו חליצה, אלא גט. אבל שטר ובכסף אין מועילין בה מן התורה, אלא מדרבנן, דתקון דמהני בה מואמר, כדאמרין ביבמות (א.א.) אבל אינו גומר בה להיות יורשה, ומיטמא לה, ולא לפוטרה מן החליצה, אלא לפוטלה על שאר אחיו.

גמרא ומאי שנה התם - בפרק שני (קדושין מ.א.) דתנא: האיש מקדש בו ובשולחו - ניתני הכא: האשה מתקדשתו משום דקבעי למיתא בכף - בחי קנינן, ואמרין דגמרי (ה.ב.) כסף מנזל דנקנית בו - ומפרשין דגמרינן "קידה" "קידה" משדה עפרון דאיקר קין, הילכך תנא דהא קנין, ובכף מנזל - לאו הכא קא בעי לה אלא לקמן (ג.ב.) והכא האי מותרין קאמר לה לכולא מילתא: משום דקא בעי למיתני כסף ובכף מנזל ילפינן ליה לקמן (ד.ב.) מ"קידה", ו"קידה" לשון קין הוא, הילכך תני "האשה נקנית".

וניתני

נקנית בשלש דרכים, וקונה את עצמה בשתי דרכים.
נקנית בכסף, בשטר, ובביאה, בכסף, בית שמאי אומרים: בדינך ובשוה דינך, ובית הלל אומרים: בפרוטה ובשוה פרוטה. וכמה היא פרוטה - אחד משמנה באיסיר האיפולקי. וקונה את עצמה בגט ובמיתת הבעל. היכמה נקנית בביאה, וקונה את עצמה בחליצה ובמיתת היכם. גמרא "האשה נקנית". מאי שנא הכא דתני "האשה נקנית", ומאי שנא התם דתני "האיש מקדש"? - משום דקא בעי למיתני כסף, וכסף מנזל - גמרי קידה קידה משדה עפרון; דתיב הכא "כי יקח איש אשה" וכתוב התם "נתתי כסף השדה קח ממני". וקידה איקר קנין, דכתבי "השדה אשר קנה אברהם".

א

האשה נקנית - הכא תני בה"א, וכן בבמה דוכתי גבי איש ואשה קתני בה"א, כמו "האשה שהלכה" (ביבמות קיד.ב.) "האשה שהלך בעלה" (שם פ.ב.) "האשה שנתארמלה" (כתובות ט.ב.) "האיש מקדש" (קדושין מ.א.) וקשה: דבהדיא דתנן "בתולה נשאת" (כתובות ב.א.) אמאי לא תני "הבתולה נשאת"? יש לה לומר: דהכא אקרא קאי, כלומר: האשה המבוררת בפסוק, דאשכחנא אשה מבוררת בקרא גבי נשואין, דכתיב "כי יקח איש אשה". אבל בתולה לא קאי אקרא, דלא אשכחנא בשום דוכתא בתולה בקרא מפרש גבי נשואין. אבל קשה: לקמן (יד.ב.) דתנן "עבד עברי", "עבד כנעני" (כב.ב.), "אמה עבדי" (יד.ב.) אמאי לא תני בהם דה"א? דהא מבוררין בפסוק ניהו ושמא בהני עבד ואמה אין נופל בהן לשון ד"א, שאין מבוררין כל כך, לפי שהוצרך לפרש בהן בדי מינייהו - אי עברי אי כנעני או עברייה או כנענייה. דהא גבי יבמה קתני "היבמה". ואין לחוש כל כך, שכל מקום שונה התנא לשון דהרוס לו בפה. דכן מצינו שיש מקומות ששונה המעשה קודם המכין בו דהא דהכא, וכן: "בתולה נשאת ליום הרביעי", "אתרוג שוה לאילן בשלש דרכים" ו"התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים" (אבות פירק ו' משנה ה') ויש מקומות ששונה המכין קודם כמו "בעשרה מאמרות" (שם פרק ה' משנה א') "אור לארבעה עשר בודקין" (ב.א.) "שבעת ימים קודם שני הכופרים" (יומא ב.א.) "בשבעה דרכים בודקין את חוב" (וכן פרק ב' משנה ב.) "בשלשה דברים שוו גיסי נשים לשוחריו עבדים" (גיטין ט.א.) **בית שמאי** אומרים בדינך - במסכת עדיות (פרק ד' משנה ז') תני ליה גבי קרלי בית שמאי וחומרי בית הלל. ואף על גב דאי קבלה קדושין מאחר הוו בית שמאי לחומרי - מיהו לא להכי מיתשיל, כדאמרין ביומא (פ.ב.) כי אתשיל - לענין עוג מלך הבשן. **כפרומה** ובשה פרוטה - תימנה דלא הוה ליה למיתני אלא "בשה פרוטה" דרתנן ב"הוהב" (בבא מציעא נה.א.) חמשה פרוטות הן: ההודאה בשוה פרוטה, והאשה מתקדשת בשוה פרוטה ויש לה לומר: משום דתנא כאן "בכסף" מפרש באיהו כסף, דינר לבית שמאי ופרוטה לבית הלל. ולפי שלא נטעה לומר כסף דוקא ולא שוה כסף, כדיליף קידה משדה עפרון דכתיב ביה "כסף", מפרש שוה כסף. ואם תאמר: ומנא לן דשוה כסף בכסף? דהא לקמן (ט.א.) מביעי ליה קרא גבי עבד עברי: "ישיב" - לרבות שוה כסף בכסף. ופדיון הבן דכתיב ביה "כסף", ואמר לקמן (ח.א.) דרב כהנא שקל סורא בפדיון הבן, ומנא לן דשוה כסף בכסף? ומיהו, בפרק קמא דשבועות (ד.ב.) דריש כלל ופרט וכלל. אבל גבי ערבין דכתיב ביה "כסף", והקדש נמי, דתנן (ערכין כו.א.) גבי המקדש שדוהו שהקדש נפדה בכסף ובשה כסף, מנזל דשוה כסף בכסף? מיהו, בהקדשות נמי אפשר דרדשינן כלל ופרט וכלל. דהא אין הקדש נפדה בקרקע, כדאמרין ב"הוהב" (בבא מציעא נד.א.) הרי אמרו אין הקדש מתחיל על גבי קרקע, דרתמנא אמר "נתון הבסוק וקם לו", ולקמן (ה.א.) נמי אמרינן דאין פודין הקדש ומעשר שני בשטר. אבל גבי קדושין וערבין מנזל דשוה כסף בכסף? ויש לומר: דלפינן מעבד עברי. ואם תאמר: ודאי גבי נויקין נמי כתב קרא "כסף ישיב לבעליו" דרשינן בפרק קמא דבבא (א.א.) "ישיב" - לרבות שוה כסף בכסף. ואם קל הוון נויקין ועבד עברי שני כתיבין באבא, ואין מלמדוין ויש לומר: דתרווייהו צריכי, דאי כתב בעד גרידא - לא מצי למילף נויקין מיניה, לפי שמצינו שהקדש והכתוב לענין מיטב, וסלקא דעתך אמינא נמי כסף דוקא ולא שויו, להכי איצטריך "כסף ישיב" גבי נויקין. וגבי עבד עברי איצטריך נמי קרא, דלא מצי לילף מנויקין, דהוה אמינא עבד דומיא דנויקין ואם מיקני בקרקע ליבעי מיטב, לכך איצטריך תרווייהו. אי נמי, יש לומר: אי כתב בעבד - הוה אמינא דדין הוא שנקל עליו דיכול לפדות עצמו אפילו בשוה כסף, כדי שלא יטמע בין הגויים. אבל גבי נויקין, דלא שייך למימר כך - לא אמרינן הכי, דאי כתב בנויקין גרידא - לא מצי למילף עבד מיניה, וסלקא דעתך דלא ידעיה שוה כסף בכסף בעבד, לפי שגם הוא גרם לו לימכר על שנטע ונתן בפירות שביעית, וכרבי יוסי ברבי חנינא דלקמן (ב.א.) וסלקא דעתך דנתמיה עלוי לומר דוקא כסף ולא שויו. והא דאיצטריך קרא לפדיון הבן והקדש דשוה כסף בכסף, ולא יליף מנויקין ועבד עברי - לפי שאי למעט קרקעות ושטרות שאין פודין בהן כבוד אדם והקדשות.

וכמה היא פרוטה - דהא לא מפרש כמה הוא דינר - משום דדינר היו יודעין כמה היה, שהוא אחד מעשרים וארבעה דינרין של זהב, כדאמרין בריש "הוהב" (בבא מציעא מד.ב.) אבל פרוטה, איכא פלוגתא בגמרא לקמן (י.א.) וימנן דיילי וימנן דייקרי. ועוד: דרביי בית הלל, דקיימא לן כותיה, איבעי ליה לפרוש טפי. **אחד** משמונה באיסר - כשהאיסרים בדינר. אבל כשהאיסרים מתוילין - אחד מששה, כדאמרין בגמרא (שם.) **אימלקין** - מפרש רבינו תם: על שם איטילא של יון. ואין לתמוה על הקריק, כדאשכחנא (עורא ד:) שושבנא על שם שושן. **היכמה** נקנית כר - תימנה: דלא תני מניינא כרלעיל, וליחתי: נקנית בדרך אחד וקונה עצמה בשני דרכים. וכמו מניינא דלעיל למעוטי, כדאמרין בגמרא - האי מניינא נמי למעוטי: דרישא למעוטי כסף ושטר, כדרדשי לקמן (יד.א.) ביאה גומר ואין כסף ושטר גומרין בה. ומניינא דסיפא - למעוטי גם כן דלא נילף קל וחומר מאשה, כדאמרין בגמרא (שם) דרדשינן: "עבד" - אין, מדי אחרינא לאו ויש לומר: דבדחא מילתא אין לשנות מניינא. ואף על גב דגבי אתרוג תנן ששה לאילן בשלשה דרכים וליק בדרך אחת - הוהם בא לפרש דברים החלוקים בו. ומאחר דלא תנא מניינא ביבמה - לא חש לשנות מניינא בעבד עברי וכוונתו. אי נמי, משום דלא איצטריך למיתני בהם מניינא למעוטי מדי. **מאי** שנא הכא דתנן האשה נקנית - הוה מצי למימר: אנב דבעי למיתני סיפא "וקונה את עצמה", דלא שייך התם לשון קדושין, וכהאי גונא משני בסמוך. מיהו, אומר דרב רבינו מנחם דהוה מצי למיתני: וניתר בשני דרכים, דגבי קדושין שייך לשון היתר.

משום דקבעי למיתני כסף - והכא לא שייך למיפרך: ותנא תרתי אטו דהא? כדפרקי לקמן. דלשון קנין שני נמי בשטר וביאה. ולא היה תמוה על לשון קנין, אלא משום דקדושין תנא לשון קדושין והכא תנא לשון קנין. אי נמי, בשטר נמי אשכחן לשון קנין, דכתיב "ואקח את ספר המקנה" (ירמיהו לב.) **ובכסף** מנזל גמי קידה קידה משדה עפרון - ואם תאמר: ומה צריך לכל זה? לא היה צריך לומר אלא כסף איקר קין, דכתיב "נתתי כסף השדה קח ממני" וכתבי "השדה אשר קנה אברהם" אי נמי "שדות בכסף קננו" ויש לומר: דבכח לא סגי, דהוה דכסף השדה איקר קנין - כסף דאשה לא איקר קנין, לכך צריך להביא ראיה דאדוות כסף דגמרינן אשה מיניה איקר קנין. **וכתיב** התם "נתתי כסף השדה קח ממני" - אינו חושש אלא שמונא לשון קידה. אף על גב דלא דמי, דקידה דהכא קיימא אכסף של שדה, וקידה דאשה לא קיימא אכסף של אשה, אלא אאשה עצמה. ואם תאמר: וליחתי "האשה נקנית", שדוה לינשא דקרא טפי, דכתיב "כי יקח", ותנן גמי עירובין (כו.ב.) "הכל נקח בכסף מעשר", וביאה שייך נמי לשון קידה, דכתיב (ויקרא ב') "ואיש אשר יקח, את אחותו" ויש לומר: דלא שייך למיתני סיפא

"ולוקחת עצמה בשתי דרכים".

א' נמי שדות בבקש יקנו - והא דלא מייתי קנין שנכתב בתורה "מכסף מקנתו" (ויקרא כה) - משום דבעי לאתויי קנין דשדה. וקשה: אם כן הוה ליה לאתויי "השדה אשר קנה אברהם" ויש לומר: דמהחייא ליכא למיך, דאיכא למימר: השדה אשר קנה אברהם בחוקה או בשטר, דהא לא כתיב "השדה אשר קנה בבקש". דאסר לה אבולי עלמא כחוקש

— רריי את מקודשת לי' כלומר: להיות לי
מקודשת לעולם בשבילי. כמו (נדרים נח, א): "רריי
הן מקודשין לשמים" — להיות לשמים. ופשטא
דמילתא: מקודשת לי — מיוחדת לי ומומנת לי.
ומיהו, אם היה אומר "טלית זו מקודשת לי" — אין
נראה שיעיל, דגבי אשה, במה דמתיחדת להיות
לו — היא נאסרת לכל, אבל בכבר וטלית — לא
שייך למימר הכי.
א' תנא קונה הוה אמנא בעל כרחא — ואף על
גב תני "האיש מקדש" דמשמע בעל כרחא,
היינו משום דכבר אשמועינן הכא דבעל כרחא
לא. והא דקתני "דיבמה נקנית", ולא קתני "דיבם
קונה", בעל כרחא. אידי דקתני "האשה מקנית"
תני נמי סיפא "דיבמה נקנית", ד"נקנית" משמע
מדעתה ומשמע בעל כרחא.
ליתני שלשה — פירושו: משום דכל התורה
כולה בלשון זכר נאמרה. קשו קריא
אהדיי — אי על גב דמציעו כמה דברים
שנקריאם בלשון זכר ונקבה, דכתיב (יחזקאל
ב, א): "יד שלוחה אלי ונתנה בו מגילת ספר", וכן
"השמש באה" (בראשית טו), "השמש יצא" (שם
ט) "ומתנה האחת והאחר" (שם לב), וכן בלשון
כחמים מציעו (שבת כא, א) גבי "ער שכבתה אין
זקוק לה" "ער שכבה" (שם מד, א), "הלכה חמורה"
טרופין (סנהדרין לג, א), "השוכר את החמור"
והבריכה והחליבה בדר" (בבא מציעא עח, א),
לא תספיק בעל הפרה למשכן את החמור עד
שמת החמור" (כתובות עא, א) וכוונה רבות. מיהו,
הדיבא דאיכא לשנויי — משנינו. ובקריא נמי,
יש שום דרשה. אי נמי: לפי שראה דמנטיה
שישנו לשונם אחרי שני הפסוקים, היה רוצה
לחת בהם טעם ודקדוק עליהם. הכא דבתורה
קאי ותורה איקרי לשון נקבה — ואם תאמרה:
מלחמה נמי איקרי לשון נקבה, דכתיב (שמואל
א, א): "והכתב מלחממה אל שאול", ותוספ
(עוד) המלחממה" (שם יט). ועוד: כי היכי דקאמר
דרכו של איש לעשות מלחמה ולא אשה — הכי
נמי דרכו של איש ללמוד תורה ולא אשה! ויש
לומר: דלא דמי, דהכא בתורה גופיה קאי, דקרי
הכתוב בלשון דרך, ולא קאי בלומדיה. וכתוב
"יצאו אליך" (דברים כח) — אנשי מלחמה קאי,
והם האנשים שדרכם לעשות מלחמה.
מפני מה אמרה תורה "כי יקח" וכו' —
פירושו דמשמע בעל כרחא, ולא כתיב
"כי תלקח" דמשמע מדעתה! תוספות ושינים.
ארתון שוה לאילן בשלושה דרכים — פירש
בקונטרס: לערלה ולרבעי ולשביעית. ולענין
שביעית הולכין בפירותיו אחר תנטה כאילו, ולא
בתר לקיטה כירק. ואם תאמר: השתא משמע דרבעי
נהוג באתרו, אם כן קשה

וניתני הכא איש קונה — כי היכי דתני בלשנא דרבנן
"האיש מקדש", וניתני — הכא,
"האיש קונה בשלוש דרכים. ופסקה — אותה
לעצמה בשתי דרכים". ומשני: משום דאיכא
בהנהו שתי דרכים מיתת הבעל. בורקים את חוב —
במאכל, ובמנשה, בחולי, במשא, בפקיצה,
ומראה, והחררה, שמא מחמת אחד מהן ראה,
ואנוס הוא וטוהר. דרחמנא אמר (ויקרא טו)
"מבשרו" — מאיליו, ולא מחמת אנוס.
והאשה באונס נמי ממנא, כדאמר בפרק
בנות (גדה לה, א): כשדוא אומר "כי יזוב וזב
דמה" — הרי אנוס אמור. ופרכינן: מאי טעמא
תני שלש — משום "דרכים" קאמרת. ליתני
דברים וניתני שלשה — כי אורחא דגמרא. ותני
הרריי משום חרי — בתמיה: שינה לשון כסף
ושרי משום ביאה? היה לו לילך אחרי הרוכס
הא מני — דתני לשון "דרך" בקדושי אשה —
רבי שמוען היא דאמר אורחא דארעא שייך
בה. אביה — אחת מעליותיו. בשלשה דרכים
— ערלה ורבעי ונהוג בו כאילו, ולענין שביעית
הולכין בפירותיו אחר תנטה כאילו, ולא אחר
לקיטה כירק. ולויק בדרך אחד — שביעית
לקיטתו עשורו, שאין הולכין בו לענין מעשרות
אחר תנטה כשאר אילנות, אלא אחר שנה
שנלקט בו, כירק, כדמפרש טעמיה לקמן.
המעשרות משתנות כסדר השנים: שנה
ראשונה של שמיטה — מעשר ראשון ושני, וכן
בשניה. אבל שלישית — מעשר ראשון ומעשר
עני. ואם חט בשניה ונלקט בשלישית, כשאר
אילנות — אחר תנטה, ובאתרוג — אחר לקיטה,
כירק.

התם

דבתורה קאי, ותורה איקרי לשון נקבה, דכתיב
"תורה ה' תמימה משית נפש" — כתב לה
בלשון נקבה, התם דבמלחמה קאי, דדרבו של איש
לעשות מלחמה ואין דרפה של אשה
לעשות מלחמה — כתב לה בלשון זכר. מתניתין
אהדיי לא קשין; הכא דלגבי אשה קאי
קתני לה בלשון נקבה, התם דלגבי איש קאי,
דרדרו של איש ליבדק ואין דרפה של אשה
ליבדק, דהא אשה נמי באונס מיפמאה — תני
לשון זכר. — מאי טעמא תני "שלש" —
משום "דרכים", ניתני "דברים", וניתני
"שלשה"! — משום דקבעי למיתני ביאה, וביאה
איקרי "דרך", דכתיב "דרך גבר בעלמה
פן דרך אשה מנאפת" — הא תיני ביאה, כסף
ושקט מאי איכא למימר? — משום ביאה. —
ותני תרתני אפיו חדא? — הנך נמי צורך
ביאה. ניתני ואי בעית איכא: הא מני — רבי
שמוען היא. דתניא, רבי שמוען אומר: מפני
מה אמרה תורה "כי יקח איש אשה" ולא כתב
"כי תלקח אשה לאיש" — מפני שדרבו של
איש לחור על אשה, ואין דרפה של אשה
לחור על איש. משל לאדם שאבדה לו אבדה,
מי חוזר על מי? פעל אבדה מחור על אבדתו. —
והא דתני: בשבעה דרכים בורקין את הזב,
ליתני "דברים"! — התם הא קא משמע לן:
דדרבא דמיכלא יתירא לאתויי לידו ויבה,
דרבא דמישמיא יתירא לאתויי לידו ויבה. —
והא דתני: אתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים,
ליתני "דברים"! — משום דבעינן מתני סיפא
"ולירק בדרך אחד". — סיפא נמי ניתני
"דבר"! התם

מחבא למאן דאמר: תני כרם רבעי, בריש
"כיצד מברכין" (ברכות לה, א). דמשמע דאין
רבעי נהוג בשאר אילנות! ויש לומר: דהכי
קאמר: כרם רבעי — כל היכא דמצוי למתני,
והיכא דלא מצוי למתני לא פליגי עליה. דלא
פליגי התם לומר שלא יסבור שום תנא נטע רבעי,
דשמו בר מהדיא דאתרוג איכא פלוגתא דתנאי
בהדיא בשום מקום, ולא נחלקו אלא לסתום
המשניות וסוף מסכת מעשר שני ובשאר דוכתי,
אי כמאן דסבר (שם) נטע רבעי, אי כמאן דסבר
(שם) כרם רבעי — ליעד כמאן הלכתא. ויש
מפרשים: דאפילו מאן דתני כרם רבעי —
כרם בשאר אילנות מדרבנן נהוג, והכא מדרבנן
קאמר. ויש לומר נפקותא דבר, דאי פליגי,
דמאן דתני כרם רבעי דוקא, אבל בנטע אין רבעי
כלל אפילו מדרבנן, ואמרו (שבת קט"א, ב) דכל
המקל באיך — הכל במחוי בחרבה לארץ, ואם
כן עבשי בחרבה לארץ אין דין רבעי נהוג
באילנות. ואי מדרבנן כולי עלמא מודו דנהוג
בשאר אילנות — הוא הדין בחריבה לארץ
לרבעי נהוג מדרבנן. ומה שפירש בקונטרס:
לשביעית אוליין בתר תנטה כאילו, ולא בתר
לקיטה לענין שביעית. ולא רק, דבמסכת
שביעית (פרק ט משנה א) תנן: כל הספחים
מותירין, חוץ מספחיו כרוב. והקשה רבינו
נסים: דבפרק "מקום שנהגו" (פסחים נא, ב)
תני איכא: ויתירך. דבהדיא דמסכת שביעית
דקתני כל הספחים מותרין — מייירי בספחים
של ערב שביעית שנכנסו בשביעית. דכיון שגדלו
רובן בששית הם כשל ששית. ומותרין אף לסחור.
דחין מספחיו כרוב שהם אסורין לסחור
דחין שביעית. או אחר הבעור לאבילה, כדמפרשין
בירושלמי: דכל ירק אתה יכול לעמוד עליו
בין חדש בין יסן. אבל ספחיו כרוב שדרכו לגדל
אמחותו, ויש עליו שהם גדלין בשביעית, ושמא
יקח מן העלין שוה אסורין, ויאמרו: מן
אמחותו לקחתי. והוא דמקום שנהגו (שם)
דקתני: כל הספחים אסורים — מייירי בספחים
שגדלו בשביעית, ואליבא דרבי עקיבא. ודרשו:
וכי מדרש:

לפניו, דבמלחמה קאי – שעוסק במלחמה, דדרבו של איש לעשות
מלחמה ואין דרבה של אישה לעשות מלחמה, לכן כתב לה – את
המילה דרך בלשון זכר, וכן מתניתין אהדי לא קשין – המשניות
אינן סותרות זו את זו, משום שהקא – במשנתנו דלגבי אישה קאי –
שעוסקת בנשים, קתני לה – את המילה דרך בלשון נקבה, והתם
במשנה לגבי זב, דלגבי איש קאי – שעוסקת באיש זכר, דדרבו של
איש ליבדק האם הוא זב באונס, ואין דרבה של אישה ליבדק, מכיון
דהא אישה נמי – גם אם היא רואה באונס, מיטמא טומאת זיבה,
וכיון שכן, קתני את המילה דרך בלשון זכר.
הגמרא תמדה על הלשון דרבים. מקשה הגמרא: לפי המבואר
עד עתה, מאי מטמא תני שלש בלשון נקבה, משום המילה דרבים,
וקשה, ניתני – שישנה התנא דרבים, וממילא ניתני – יוכל לשנות
שלשה בלשון זכר. מתרצת הגמרא: התנא נקט במשנתנו דרבים,
משום דקבעי למיתני – משום שחפץ לשנות קידוש ביאה, וביאה
איכרי – נקראת דרך, דכתיב (משלי י ט"ב) ודרבך דבר בעלמה, בן
דרך אישה מנאפת. שואלת הגמרא: הא תינח ביאה – לגבי ביאה
מובן מדוע נקט דרך, אולם לגבי כסף ושטר מאי איכא למימר –
מדוע לא נקט דברים. משיבה הגמרא: התנא כינה כסף ושטר
דרבים משום ביאה המכונה דרך. שואלת הגמרא: וכי תני תרתי
אפיו קרא – וכי התנא שנה דרבים בשני קנינים אגב קנין אחד,
הלא היה לו ללכת אחר הרוב. משיבה הגמרא: הקה נמי – גם כסף
ושטר צורך ביאה ניתנו – באים לצורך הביאה, ולכן הם מכונים
דרבים אגב הביאה.
הגמרא מביאה ביאור נוסף מדוע נקט התנא במשנה דרבים, ואי
בעית אימא, הא מני – משנתנו בשיטת רבי שמעון היא, דתניא, רבי
שמעון אמר, מפני מה אמרה תורה (דברים כד א) כי יקח איש
אישה, ולא כתב כי תלקח אישה לאיש, מפני שדרבו של איש לחוד
על – לחפש אישה כדי לישא אותה, ואין דרבה של אישה לחוד על –
לחפש איש כדי להינשא לו. משל לאדם שאבדה לו אבירה, מי חוזר
על מי – מי מחפש את מי, ודאי שבעל האבירה מחזר על אבירתו. וכן
האיש מחזר אחר האישה, שהרי האישה נבראה מצלעו של האדם,
והיא כאבירתו. ולשיטת רבי שמעון שדרך העולם שהאיש מחזר
אחר האישה, מבואר שלכן נקטה המשנה את הלשון דרבים לגבי
קידושין.
הגמרא מביאה מקומות נוספים שהתנא נקט לשון דרך. שואלת
הגמרא: והא דתנן, בשבעה דרבים בודקין את הוב, לדעת האם הוא
זב מחמת אונס. וקשה, ליתני – שהיה על התנא לשנות דרבים.
משיבה הגמרא: התם הא קא משמע לן – לגבי זב נקט התנא דרך
כדי להשמיעו דדרבא דמיכלא ותיא לאתני – שדרכה של אבילה
מרובה להביא לידי זיבה, ודרבא דמישתא ותיא לאתני – וכן
דרכה של שתייה מרובה להביא לידי זיבה, ולכן נקטו לשון דרך,
לומר שיש דברים שדרכם להביא לידי זיבה.
שואלת הגמרא ממשנה נוספת: והא דתנן (ביכורים פ"ב מ"ו),
אתרוג שנה לאילן בשלשה דרבים, שנוהגת בו ערלה בשלוש השנים
הראשונות לגטיעתו, ושבענה הרביעית פירותיו הם נעט רבעי,
ושהחנטה קובעת את שייכותו לשנה השביעית, ולא להלקיטה.
וקשה, ליתני – שהיה על התנא לשנות דרבים. משיבה הגמרא:
לגבי אתרוג נקטו לשון דרך משום דבעינן מתני סיפא – משום
שרצינו לשנות בסיפא וליירך בדרך אחד, שהלקיטה קובעת את
שייכותו לשנת המעשר, וכיון שבסיפא נקטו דרך, גם ברישא
נקטנו דרך. שואלת הגמרא: סיפא נמי – אף בסיפא ניתני דרך,
ומה תשובה היא זו שנקטו דרך אגב הסיפא.

אי נמי – מקור נוסף בסוף נקרא קנין, שנאמר (ירמיה לב מד)
שדות בקסף קנינו, ולכן תני האשה נקנית בלשון קנין. הגמרא
מבארת מדוע לקמן (מא). נקט התנא האיש מקדש. שואלת
הגמרא: וניתני התם – גם שם תכתוב המשנה האיש קונה ולא
האיש מקדש. משיבה הגמרא: מעיקרא – מתחילה, במשנתנו, תני
נקט התנא לשון קנין שהוא לישנא דאורייתא – לשון התורה,
ולכפוף, במשנה להלן תני – נקט לשון קידושין שהוא לישנא דרבנן
– לשון החכמים. ומבארת הגמרא: ומאי לישנא דרבנן – מהי
משמעות לשון קידושין שהנהיגו חכמים, דאסר לה אבילי עלמא –
שהמקדש אסר אותה על כל העולם בהקדש האסור לכולם
בהנאה, ולפיכך מעשה זה נקרא קידושין.
הגמרא מבארת מדוע במשנתנו דיבר התנא על האשה, ובמשנה
לקמן דיבר התנא על האיש. שואלת הגמרא: מדוע נקט התנא
האשה נקנית, וניתני הקא – היה לו לשנות האיש קונה, כפי
שבמשנה לקמן נקט האיש מקדש. משביה הגמרא: התנא נקט
האשה נקנית משום דקא בעי למיתנא – שחפץ לומר בסיפא וקונה
את עצמה, שלשון זו היא בדידה – על האשה, ואגב הסיפא תנא
נמי רישא בדידה – נקט גם ברישא האשה נקנית.
שואלת הגמרא: אם כן, וניתני – היה על התנא לשנות האיש קונה
את האשה, ומקנה את האשה לעצמה. משיבה הגמרא: לא נקטו
בסיפא האיש מקנה, משום דאיכא – משום שאחד האופנים
שהאשה קונה את עצמה, הוא במיתת הבעל, דלאו איהו קא מקני
– שלא הבעל מקנה את האשה לעצמה במיתתו, אלא מן שמיא
הוא דמקני לה – מן השמים הקנו אותה לעצמה.
הגמרא מביאה ישוב נוסף: ואי בעית אימא, אי תנא – אם היה התנא
שונה האיש קונה, הוה אמרינא – הייתי אומר שהבעל קונה את
האשה אפילו בעל ברה, ולכן תנא – שנה האשה נקנית, ללמדנו
דמדעתה אין וכן יכול הבעל לקדשה, ושללא מדעתה לא.
הגמרא מבארת מדוע נקט התנא שלוש בלשון נקבה. שואלת
הגמרא: ומאי איריא דתני – מדוע שנה התנא שלש בלשון נקבה,
ליתני – היה עליו לשנות שלשה בלשון זכר, וכמו בכל התורה
שנאמרה בלשון זכר. משיבה הגמרא: התנא נקט כך, משום דקא
בעי למיתני – משום שחפץ לשנות דרך, ודרך לשון נקבה הוא,
דכתיב (שמות יח ב) והודעת להם את הדרך ילכו בה, בלשון נקבה,
ולכן שנה שלוש דרבים ולא שלושה דרבים.
הגמרא מקשה על תירוץ זה: ואלא הא דתניא, בשבעה דרבים
בודקין את הוב לדעת האם וכתבו באה מחמת אונס, שאז אינו טמא
בטומאת זב. וקשה, מדוע נקט התנא שבעה בלשון זכר, ניתני –
היה לו לשנות שבע בלשון נקבה, שהרי שנה דרך. מתרצת
הגמרא: התנא נקט שבעה בלשון זכר, משום דקא בעי למיתני –
משום שחפץ לשנות דרך, ואשבען דרך דאיכרי – ומצאנו דרך
הנקראת בלשון זכר, דכתיב (דברים כח ז) בדרך אחד יצאו אליך
ובשבעה דרבים ינוסו לפיך, בלשון זכר, ולכן שנה התנא שבעה
דרבים ולא שבע דרבים.
הגמרא תמדה על סתירה זו: אי הכי, קשו קרא אהדי וקשין נמי
מתניתין אהדי – קשים הפסוקים הסותרים זה את זה, וכן קשות
המשניות הסותרות זו את זו. משיבה הגמרא: קרא אהדי לא קשין
– הפסוקים אינם קשים זה על זה, משום שהקא – בפסוק והודעת
להם את הדרך ילכו בה, דבתורה קאי – שהפסוק עוסק בתורה,
ותורה איכרי לשון נקבה, דכתיב (תהלים יט ח) תורה ה' תמימה
משיבת נפש בלשון נקבה, כתב לה – את המילה דרך בלשון נקבה.
והתם – בפסוק בדרך אחד יצאו אליך ובשבעה דרבים ינוסו

שלא בפניו והעבד כבר משוחרר, לכן נקטה המשנה 'דרכים'.
ולגבי אתרוג, שבדברים מסוימים הוא דומה לאילן ובדבר אחר
הוא דומה לירק, נקטה המשנה 'דרכים'. ולגבי כוי, שבדברים
מסוימים דינו כחיה או בהמה ובדברים אחרים דינו לא כחיה ולא
כבהמה, נקטה המשנה 'דרכים'.
הגמרא מביאה ראייה לכלל זה: דִּקְאָנָא נְמִי – מדויק כתיורין זה,
דִּקְתָּנִי מִיפָא – שהרי שנינו בסוף המשנה לגבי אתרוג, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
חולק על תנא קמא ואומר, אֲתֵרוֹג שָׁוֶה לְאֵילָן לְכָל דָּבָר, שאף לגבי
שנת המעשר דינו כאילן שהחנטה קובעת ולא הלוקט. וממה
שנקט רבי אליעזר את הלשון 'דבר', לעומת תנא קמא שנקט את
הלשון 'דרך', מוכח שכיון לשיטת רבי אליעזר דין אתרוג כדין
אילן בכלל, לכן לא נקטו בו לשון 'דרך'. מסיימת הגמרא, שָׁמַע מִיָּנָה
– אכן ראייה היא:
הגמרא מבארת מדוע המשנה מנתה את הקנינים שאשה נקנית
בהם. מבררת הגמרא: מִנֵּינָא דְרִישָׁא – המנין ברישא 'האשה נקנית
בשלוש דרכים', לְמַעוּטֵי מָאִי – מה הוא בא למעט, וכן מִנֵּינָא
דְסִיפָא – המנין בסיפא 'וקונה את עצמה בשתי דרכים', לְמַעוּטֵי מָאִי
– מה הוא בא למעט. משיבה הגמרא: מִנֵּינָא דְרִישָׁא – המנין
האמור ברישא 'האשה נקנית בשלוש דרכים' בא לְמַעוּטֵי – למעט
שאשה אינה נקנית בחופה, ואם נכנסה לחופה לשם קידושין, אינה
מקודשת. שואלת הגמרא: וְלָרַב הוּנָא דְאָמַר (לקמן ה.) שחופה קוֹנֶה
מִקָּל וְחוּמָר מקנין כסף, לְמַעוּטֵי מָאִי – מה באה המשנה למעט,
שהרי אין לומר שהמשנה ממעטת חופה. משיבה הגמרא: המשנה
באה לְמַעוּטֵי קֶנֶן חֲלִיפִין, שאין אשה נקנית בו. כיון ששָׁלָא דְעֵתָא
אֲמִינָא – סבורים היינו לומר שהזאיל וקנין כסף נִמְרָא נְלַמַּד (לעיל ב.)
בגזירה שוה 'קִיחָה' 'קִיחָה' מִשְׁדָּה עֲפָרִין, ואם כן נלמד גם מִה שְׁדָּה
מִקְנִיָּא – נקנית בְּחֲלִיפִין, אִם אִשָּׁה נְמִי מִקְנִיָּא – תהיה נקנית בְּחֲלִיפִין,
קָא מִשְׁמַע לָן שאשה נקנית רק בשלוש דרכים ולא בחליפין.
שואלת הגמרא: וְאִימָא הֵכִי נְמִי – ומדוע לא נאמר שאכן אשה
נקנית בחליפין. משיבה הגמרא: חֲלִיפִין אִיהֶנּוּ – נעשים גם בחפץ
שערכו בְּפָחוּת מִשְׁנֵה פְרוּסָה, וְאִשָּׁה בְּפָחוּת מִשְׁנֵה פְרוּסָה

משיבה הגמרא: הֵתָם – בסיפא, הָא קִמְשָׁמַע לָן – נקט התנא 'דרך'
להשמיענו דְּרָבִינָה דְאֲתֵרוֹג – שדרכו וטבעו של אתרוג הוא בְּרִיךְ,
ולכן הלוקט קובעת את שייכותו לשנת המעשר ולא החנטה.
ובמה טבעו כירק, מַה יָּרֵק דְּרָבִי לִיגְדֵל עַל כָּל מַיִם – אין די לו במי
הגשמים אלא יש להשקותו גם במים שאובים, ולפיכך בְּשַׁעַת
לְקִיטָתוֹ עִישוּרוֹ, שאם נלקט בשנת מעשר שני יש להפריש ממנו
מעשר שני, ואם נלקט בשנת מעשר עני יש להפריש ממנו מעשר
עני, אִם אֲתֵרוֹג דְּרָבִי לִיגְדֵל עַל כָּל מַיִם – אין די לו במי גשמים וצריך
להשקותו גם במים שאובים, ולפיכך אף הוא בְּשַׁעַת לְקִיטָתוֹ
עִישוּרוֹ. וכיון שבסיפא רצה התנא לנקוט לשון 'דרך', נקט לשון זו
גם ברישא.
הגמרא שואלת ממשניות נוספות: וְהָא דִּתְנִן (ביכורים פ"ב מ"ח) בּוֹי
– בעל חי שהוא ספק חיה וספק בהמה, מחמירים בו כחיה
ובבהמה, ולפיכך יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שהוא שָׁוֶה לְחֵיהּ, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים
שהוא שָׁוֶה לְבִהֶמָּה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שהוא שָׁוֶה לְבִהֶמָּה כאחד,
וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שְׂאִינוּ שָׁוֶה לֹא לְחֵיהּ וְלֹא לְבִהֶמָּה. ומדוע נקטה המשנה
לשון 'דרכים', נִתְּנִי – היה לה לשנות 'דְּרָכִים'. וְתוֹ – ועוד קשה הָא
דִּתְנִן (גיטין טז), שהדין שהמביא גט ממדינת הים צריך לומר בפני
נכתב ובפני נחתם, זו אחת מן הַדְּרָכִים שְׁבָדֵן שְׁוִי בדיניהם גִּטֵּי נָשִׁים
לְשֹׁטְרֵי שְׁחָרְזֵי עֲבָדִים. ומדוע נקטה המשנה לשון 'דרכים', נִתְּנִי –
היה לה לשנות 'דְּרָכִים'.
הגמרא מיישבת את כל המשניות בכלל אחר: אֵלָא הַכֹּלל הוּא,
שְׁבָל הֵיכָא דְאִיכָא פְּלוּגְתָּא – שכשבדבר מסוים יש חילוק בדיניו,
שיש מהם כך ויש מהם שאינם כך, תְּנִי – שנה התנא 'דְּרָכִים',
ללמדנו שיש חילוק בדרכי הדבר, וְכָל הֵיכָא דְלִיכָא פְּלוּגְתָּא –
וכאשר אין חילוקים בדין, תְּנִי – שנה התנא 'דְּרָכִים'. ולכן במשנתנו
שבאה לומר שאשה נקנית בכסף ובשטר ובביאה, ולא בחופה
וחליפין, נקטה 'דרכים'. ולגבי זה, שהמשנה באה ללמד שרק
בשבעה דרכים הוא נבדק ולא באונס אחר, נקטה 'דרכים'. ולגבי
גט אשה ושטר שחרור, שהמשנה באה ללמד שרק באלו הם שוים
זה לזה, ולא לגבי חזרה, שבאשה הוא יכול לחזור בו כל זמן שהגט
לא הגיע לידיה, אבל בעבד אינו יכול לחזור בו מפני שזכין לאדם

אגרות קודש

בי"ה, ו' אלול, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ מוה"ר שאול ישכר שי.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתבו מער"ח אלול העבר.

ולקראת השנה החדשה הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי
לו ולביתו שיחי, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיית וברוחניות.

בברכה.

נ"ב: בשאלתו למקור המאמר עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות, יעיין פסיקתא
רבתיא דשבת ור"ח פסיקתא דרב כהנא (פסקא רני עקרה), ספרי דברים א' ילקוט ישע"י רמז תק"ג
שו"ת באר משה לר"מ ירושלמיסקי עמוד ע"ר.

ידני אחריות אפילו לארולד

מה ירק דרכו ליגדל על כל מים — טעמא דירק מפרש בפרק קמא דראש השנה (ידא) ונזון ויבך כתיב בני מנשר 'כדגון מן הנוזן' כו"ו, מה נזון ויבך מיוחדים שגדלים על רוב מים — מתעשרתם לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדלן על כל מים. ואף על גב דמעשר ירק מדרבנן, חזיאך עושה בנק על גב מדבר שהוא מדרבנן — אסמכתה רבנן אקרא, כדפירש בקונטרס. ורבינו יצחק פירש: אם אינו ענין למעשר — הנהו ענין לשביעית, שנהו בירק מן התורה. דעיקר דרשה איתיה לשביעית לענין ירק, דהוי דאורייתא בין בירק בין באילנות, כדאמרין בראש השנה (טזב),

ה'חל'כ' בטיל לה תורת חל'פין ב'קידושין', ואפילו בבלי שיש בה שוה פרטוה, אי חי'ה לה שוה פרטוה, ועד: כיון דתלי טעמא משום דגנאי הוא לה — אן כן אמאי לא פריך בגמרא: לקמן (יא,א) אמיתיה דבית שמאי? ועוד קשה: כיון דלרבא דעתך השתא למגמר קניי בשטר מנלך, ומאי בעי? ליגמר משהדו לך כן? נראה לר'נחום, דגרסינן: בפחות משהדו. ונמור: "קידח" שדשדש עשרה רבתיב בין לבן, ובפחות משהדו פרטוה לא מ' מקרי' כן. ונ' "קידח" לעשות אשה בכל עניני שדה, ולחבי' מבעיא לן לקמן: בשטר מנלך? דלא גמרינן "קידח", שיש בהם שוה פרטוה. והבי' פירושו: ואימא הבי' נמי שתקנה אשה בחל'פין, כשיש השטר פרטוה, כדאמרין (ב,בא) כתבו על איסורי גנאה — כזר, אבל כשר אשה סוף, אלא קני אחי דראו. ואמאי? הדיכי סתא? דעתך דנלף משהדו עפרון שתקנה אשה בכבודו (יג,א). ומישראל בואו נבירי נמי בואד? ויש לומר: דהיינו לרב מחל'פין, דמיא משמע לקמן (ח,א) גבי נמכר לנכרי: "מכסח מקנתו", בכסף נקנה ואין נקנה בתורת תבואה וכן לשלוח הרשעה ביד נביר, והיה מקנה בחל'פין, ומיהו, בזה צריך ליהדר שלא לכתוב אלא "וקנה הנכר" בתבנין. און תאמר: אן כן, כיון דפשטיא לן דאשחא לא מקניא בחל'פין, אמאי?

שליש בה, ולא אחר לקטתו, ודפינן לה מקריא
אף כל שגדלין על רוב מים, והיינו אילנות —
מתעשרין לשבער, ואף על על גב דמעשר
דירדו דרבנן הוא — אסמיכינו מקריא, יצאו
ירקות שגדלין על כל מים — מתעשר לשבע
בהא, — ספק חיה ספק בהמה, יש בו
דרכים ב' — דכיון דמספקא לן — נזיל ביה
לזמורא, שוה לחיה — וטעון כסיוס דם, ולבהמה
תלבו אסור, ושוה לחיה וחיה — טעון
שחיטה, שאין שוה לא לאכל ולא לבהמה —
אסור דרביע עם בהמה וחיה, זו אחת מן
הדרכים — שהמביא גט או שחרור ממדינת הים
צריך שיאמר: בפני נכתב ובפני נחתם, בפרק
קמא דגיטין, פלוגתא — חילוק דאורייתא
בדורו זו הוא דומה לבאן, ובדורו זו אבדנה.
בכגון מתניתין "בשלשה דרכים" — למעוטי חופה
דלא קניא, ודוב — הכי הוא דרזי אונס לזיבה,
ולא אונס אחר, ודגשן — ואלו שוה, ולא
באומר "אני גט זה לאשתי בשל שחרור זה
לעבדך", דחורב בגט ואינו חורב שחרור, ודינן לו
לאדם שלא בפניו, דיקא נמי — דהכיבא דלא הוי
ליה פלוגתא תנא "לכל דבר", מניינא דרישא —
שלשה דרכים, מניינא דסיפא — וקונה את
עצמה בשתי דרכים, למעוטי חופה — שאם
ממרה לה אביה לחופה לשם קדושין — אינה
מקודשת בכך, ולרב הונא בן — לקמן בשמעתין
(הא), חליפין — קנין סודר, מה שדה מקניא
בחליפין — דכתיב (רות ד') "ושלחן נעלו", והתם שדה הואי, חליפין אינתוהו בפחות
פרומה — דקיימא לן בפרק "חזקה" (בבא מציעא מזא), קנין בכלי אף על פי שאינו שדה
פרוסה.

כל מים, כדאיתא בשמעתין, ואפילו הכי אמרינן ששזה לאילן לענין שביעית לילך בתר חנטו שביעית ולקט בשמינית. אי נמי, ש' לומר: אף על גב דאתרוג גדל על כל מים אין לו להדיא ודרשה גזרון ויזק — לירקות אתא ולא לאתרוג. ומכל מקום, לענין מעשר שהוא דרבנן שחאיתו שזה לאילן לבלאמי, שאני בלאים בברם, ולחישב דשזה לאילן בארבע דריסין: לא חשיב ששזה לירק בשני דריסין. כגון לענין פיהו, דלא מיידיב דאיתרוג בפיהו משום דריסין גדול' (שבת סחא) ובפרק 'מקום שנהגו' (פסחים נוב). ובידק נמי אין פיהו מתנהגת, דאינו כגון האוג הדחויים, השנים במסכת פיהו (פרק א משנה ה) — לא שייך למינהי שזה לירק כדאיתא בספרי, אם כן שזה נמי לא שאר אילנות. **ל**חזי לא לבדחה — פירושו: לענין דהר (פא); כ'י בריה בפני עצמו הוא — אמא איריא משום דמספקא ל' כ'ר אפילו ידענא ליה: חזי דהר כ'י והבא מ'ן התייש מ'ן הדביבא, ומספקא ל' א'ן חוששני לרוע.

ואשה בפתוח משוה פרטת לא מקיאי נפשה – פירש בקונסו: משום דגנאי הוא ל
בתרת חליפין, וקשה לרבינו חם: דאם כן, פשטה דלי ודקבל – ותקשר בפתוח
בנחת דרבי ינאי דקפרי אפשייחו ולא מקיאי בפתוח מטרקבא דדירני כ"ז? ה"י הכיז פ
אשה מקיני שד – אן כן אשה נמי מקיני בתוקה, כמו שדז; ועוד, דלמקן (חא.נ) עבי
פרטת לא מקיאי, ולא גרס "אשה", דלא בקפידא תליא מילתא, אלא היינו טעמא: משום
הדמקשה שוקשה תחילה ואימא הכי נמי, בשטר וחוקא לא תקשה – דהא פשיטא דלא ג
משדה אלא לכסף דפרטת, דרביהי ב"י "קידוח" – דלא פריך מחליפין אלא משום דהוי כעין כ
באות חליפין שוה פרטת, כעין כסף דקרא, טפי משטר שיש בו שוה פרטת דלא צריך-
דשוה פרטת דומין לכסף ואמני: חליפין אינתוהו בפתוח משוה פרטת, ואם כן אינם ממעט
בחליפין; ווא שדה עפרון גופא לא מיקני בחליפין, דלא מצינו חליפין לנכרי, דהא אמרי
דכילאי כדחא, דהכי אקמו: משה מצינו כדחא – קין דחש, רב מחליפין שוה בשניהם. ו
ישראל, ומאי ניהו – חליפין? שדע מינה דשאר דברים כגון בחליפין לנכרי, וכן חא רגל
"מקינא מניה" – דאין שילוח חביה לנכרי, בארמין פרק (ומישי) דבבא מעינא (א.נ.א) ע

אמאי איצטרך קרא (קדושין ח.א) למימר "מכסף מקנת" שאינו נקנה בתורת תבואה וכלים, דהיינו חליפין? תיפוק ליה דאיתקש עבד עברי לעבריה, דמינה גמירין לקמן (יד.ב) דעבד עברי נקנה בכסף, והעבריה הוקשה לאשה, דכתיב "אם אחרת יקח לו" - הקישה הכתוב לאחרת, כדילפינן, מה אחרת בשטרו ויש לומר: דרבי קנינן גמירין מהקישא, ולא מיעוט קנינן, דכחאי גונא אמירין בפרק "כל הבשר"

(תולין ק"ב): תלתא קראי כתיבי בדם: חד לאפוקי מנות, חד למעוטי ממעילה, וחד מטומאה, ובפרק "בית שמאי" (זבחים מה.א) יליף נותר "חילול" - "חילול" מטומאה, ואם כן אמאי צריכי תרי קראי, חד לנותר וחד לטומאה? אלא לאו - משום דלא נאמר גידרה שוה ד"חילול" להקל, אלא להחמיר.

ואין דבר אחר כורחה - ואם תאמר: תהא אמה העבריה יוצאה בחליצה מקל וחומר דימכה מהאי קל וחומר גופה! ואין לומר: אשה תוכיה, דמה לאשה שכן אינה יוצאה בכסף - תאמר באמהו ויש לומר: דהוה אמינא כנענית כנענית, דיוצאה בכסף ואין יוצאה בחליצה, ואם תאמר: היא גופא תיתי כחאי קל וחומר דתיפוק בחליצה ויש לומר: דאיכא למיפרך: מה ליבמה, שירצאת במיתת הדיבם, ולכן יוצאת בחליצה, תאמר בשפחה כנענית שכן אינה יוצאה במיתת אדון - לכך אינה יוצאה בחליצה, ואם תאמר: אם כן היכי נימא שפחה כנענית תוכיה? איכא למיפרך: מה לשפחה כנענית - שכן אינה יוצאה במיתת אדון, תאמר באמה העבריה! ויש לומר: דנעשה יוכיח מאשה ומשפחה כנענית, דכי פרחה: מה לשפחה כנענית שכן אינה יוצאה במיתת אדון - אשה תוכיה שירצאת במיתת הבעל ואינה יוצאה בחליצה, מה לאשה שכן אינה יוצאה בכסף - שפחה כנענית תוכיה.

האב וזאי בבתי וכו' - מפרש בירושלמי: שיש זכות בביתא, שנותנין לו שבר לקדש בביתא, **ואימא** לדידה - ואם תאמר: הא על כרחך לא איצטרך קרא אלא לומר שחן לאב, דהא דמקדשה בכסף - גמר קדשה קדשה משדה עפרון ויש לומר: דמכל מקום מותרא לא נאמר שחן של אב, אם אין משמעת דקרא, דלקמן במסקנא אמירין דהני תרי קראי צריכי. **ואימא** דני מילי קטנה - אף על גב דקרא איירי בעברה, דכתיב (דברים כב) "וסקלוד", ועוד, דמוציא שם

רע על הקטנה פטור - מכל מקום יש לומר דהכי קאמר: "את בתי נתתי לאיש חוזה" כשהיתה קטנה, ועתה היא גדולה, ואם תאמר: הא לקטנה לא איצטרך קרא, דהשתא זבוי מוכין לה (כסף קדושין מביעאי? דכחאי גונא אמירין גבי מעשה ידיה בפרק "נערה שנתפתתה" (כתובות מ"א), ויש לומר: דמי דגבי מעשה ידיה נחא, כי כשמוכרה - מוכר מעשה ידיה, דלא למלאכתה נמכרה, אבל קדושין - לא שייכא במוכר, אף על גב שיכול ליעדה - היינו בכסף שנמכרה, אבל בקידושה ממש לא מצינו שום זכות לאב, ואם תאמר: הא אמירין בפרק "נערה" (שם) שנעשה הבת לאב, מדוכי ליה דרמנא למימסרה לחופה אף על פי שמוכלה ממלאכתה, ופירש חתם בקנטרס: דזכי ליה דרמנא מדרבתי "את בתי נתתי" דמשמע כל תנינו, אפילו מסירה לחופה, ומאי ראיא: אימא: דני מילי קטנה, אבל נערה - לא, כדאמר הבא ויש לומר: דהאי קרא "את בתי נתתי" על כרחך איירי בעברה, כדפרישית. ונהי דלענין קדושין נוכל לפרש "את בתי נתתי" - כשהיתה קטנה, דהחופה - אי אפשר לפרש אלא בעברה, דאי בקטנה - אם כן היתה נשואה כשיוצאה, ודינה בחזק ולא בסקילה, דעל זוט של קטנה לא מייחובה. **ובי** תימא נילף מבושת ופגם - תימיה: היכי בעי למימר נילף קידושין מבושת ופגם? הא בושת גופה לא ידעינן שחן לאב אלא מקידושין, דאמר בסוף "אלו נערות" (כתובות מ"ב): דאי בעי מסר לה למנוול ומוכה שחין וכי תימא: דנפקא מינה מיהא, דאי בעי מסר לה כשהיתה קטנה, היתה עומד לה בושת זה אף בערות - אם כן גם כשהיא גוברת יתה בושת ופגם של אב מהאי טעמא: ויש לומר: דלא דמי גוברת לנערה, דהוי רמז לנערה, דהוי גוברת נדרים מלאת, לענין הא ליפנין - שלא ימשוך כח האב אלא ימי נערות, כי הויא דלקמן: ומה סימנין שאין מוציאין מרשות אב מוציאין מרשות אדון, בגרות שמוציאה כח, ומנא לה? אב בגרות מוציא מרשות אב מקדושין וכלל דבר - אי לאו דליפנין מהפרת נדרים, מיהו, לא נהויא: כיון דבטעמא תליא מלאת, דאי בעי מסר לה בקטנה - דאין שייך דבר היד לבגרות כחו לנערה, לכן נראה לפרש לעיל "ואימא דני מילי קטנה", כלומר: קטנה שייך לעשות אותו קל וחומר דהשתא אביה מקבל קדושה אידי תשקול כספא? כיון שאין לה כלל די לקדש עצמה, אבל נערה דאית לה די - אידי תקדיש נפשה ותשקול כספא, פירוש: כיון דיש לה די לקדש עצמה - יהיו הקידושין שלה, אבל אמת הוא, שגם כשהיא נערה אביה יכול לקדשה, וכשאביה מקדשה - או יהיו הקידושין שלו, והשתא נחא קושיא דלעיל: דקרא איירי כשקדשה אביה, והם ליק בושת ופגם מקדושין שעל ידי אביה, שדם של אביה, והכא הכי קאמר: וכי תימא נילף מבושת ופגם, קידושין שעל ידי עצמה שיהא של אביה מבושת ופגם, כי דאי מקדושי אביה ליכא למילפיה, שאלו על ידה לגמרי הם, אבל מתחילה הוה ליק בושת ופגם שאינו על ידי מקדושי אביה, ובתר הכי איכא למילף מה שהוא על ידה ממה שאינו על ידי אביה.

לא מקניא נפשה - דגאי הוא לה, הלכך, בטיל לה לתורת חליפין בקדושין, ואפילו בכלל שיש בו שוה פרוטה, אי יהיב לה בלשון חליפין, עד דיהיב לה בתורת לשון קנין, או קדשה, או קידושין. מה **בכמה שאינה יוצאה בגט** - דילפינן לקמן כחאי פירקין (יד.א) כתיב "לה" ולא ליבמה. **בכסף מגיל** - הכא עיקר, ולעיל (ב.א) אנב גררא נקט ליה, לתרצוי לשון קנין דמתניתין, **וזאי בבתו** - שהספק יהיה שלו, והוא מקבל השטר, והוא מוסרה לביאה על כרחא לשם קידושין בעודה נערה. **מגיל** - הנך תרתי: דמקניא בכסף כדקתני מתניתין, ומגיל שהאב זכאי בו כדקתני היתם? **יוצאה חנם** - גבי אמה העבריה היוצאת מרשות אדון בסמיני נערות, ומצי למכתב "יוצאה חנם" ולא בעי יצאה אלא למיכרש ביתא? אין כסף לאדון זה שיוצאה ממנו, אבל יש כסף לאדון אחר כשיוצאה ממנו, **ואימא** לדידה - הוי האי כסף, דהא לא כתיב "אין לו כסף" דתירוק מינה? אין כסף לאדון זה כו', אלא הכי דוק מינה: אין כסף ביצאה זו, אבל יש כסף ביצאה אחרת, ולעולם לדידה! **ואידי תשקול כספא** - בתמינה: אפשר שעל חנם זיכהו הכתוב בקבלת קדושה? **ואימא** דני מילי - דזכי ליה לקבלם - בטענה שאין לה די, דלאו בת דעה היא, ואף על גב דקרא דמוציא שם רע בעברה כתיב, דכתיב (דברים כב) "ונתנו לאבי בעברה" - לעולם דקדשה ניהלה בקטנותה, **אבל נערה דאית לה די** - משהביאה שתי שערות גדולה לכל דבר, לכל עונשין ולמנוול, שמוקדש מקח וממכרה ממכר - אידי תקדיש נפשה כו', כשנעריה בית אביה - הכי דריש לה: כל זמן שבנעריה - היא של אביה, דכל שבח הבא לה - לאביה הוא, לאמה - קרא יתירא הוא, ודריש ליה: בתו הרי היא לו כאמה, וכבתו נערה אשמעינן, דאי בטענה - לא איצטרך, דהשתא זבוי מוכין לה - מעשה ידיה מביעאי? **תיפוק** ליה **מבנעריה** - אי מניה הוי מצי למילף, אלא, על כרחך מודלא יליף מהתם - שמעינן מינה לא לשבח נערים אתיא, דלגופיה איצטרך גבי נדרים דקאי עליה, וכי **תימא** נילף - ממון מנדרים - ממנוא מאיסורא כו', וכי **תימא** נילף - כסף קידושה מכסף קטנה, שאנוס ופתר לאביה חמשין כסף, **ממונא מקנא לא ילפינן** - שהקנס כולו חרוש, ומחדוש לא גמירין, ואכתי, קידושה מגיל דלאביה הוי? **מבושת ופגם** - דקיימא לן בכתובות (מ"ב) שהמאנס נותן בושת ופגם לאב, ונתנו לאו קנסא נהוה, **דאבוח** שייך בגיוייו - שיש לו דין חלק בהן, שיש בידו לביישה ולפגמה בשביל ממון שיתנו לו, דאי בעי - מסר לה למנוול ומוכה שחין, דהויא לה בושת ופגם, ואנס זה שבו ממון זה, שזוללה לא יקבעו עליה תובעין, **אלא** - לעולם מקרא קמא דאין כסף לאדון זה נפקא, ודרשאי לה: ואימא לדידה - מסתברא דלאביה, דכי קממעט יציאת אירוסין מדין יציאת אמה העבריה, ובא לומר: כאן אין כסף, אבל ביציאת אירוסין - יש כסף, יציאה

1 לא מְקַיֵּם נִשְׁאָה – אינה מקנה את עצמה, מפני שגנאי הוא לה
2 להקנות את עצמה בפחות משה פרוטה, ולכן קנין חליפין בטל
3 לגמרי בקידושין, אפילו בשוה פרוטה.
4 הגמרא שבה לבאר את המניינים המוזכרים במשנה. מבארת
5 הגמרא: מְקַיֵּם דְּפִיפֵּא (לְמַעוּטֵי מַאי) – המניין האמור בספיא וְקוּנָה
6 את עצמה בשתי דרכים, בא לְמַעוּטֵי – למעט שאשה אינה יוצאת
7 מבעלה בחליצה כבימה. כיון שפִּיפֵּא דְּעֵתָא אִמְיֵנָא – סבורים היינו
8 לומר, תיתי – שנלמד שחליצה תועיל באשה לצאת מרשות בעלה
9 בְּקָל וְחוֹמֵר מִכִּמְהָ, מִהָ יִכְמֵה שְׂאִינָה יוֹצֵאת בְּנֵט מהיבם, יוֹצֵאת
10 מהזיקה אליו בחליצה, זו – אשה מקודשת, שְׂוִיזָא מבעלה בְּנֵט,
11 אִינוּ דִּין שְׂוִיזָא מרשותו בחליצה. קָא מְשַׁמַּע לָן שרק בגט ובמיתת
12 הבעל אשה יוצאת מרשות בעלה, ולא בחליצה.
13 שואלת הגמרא: וְאִמָּא הָכִי נָמִי – מדוע לא נאמר שאכן אשה
14 יוצאת מבעלה בחליצה. משיבה הגמרא: אִמָּר קָרָא (דברים כד א)
15 לגבי גט וְכֵתֵב לָהּ סֵפֶר בְּרִיתָה וְנָתַן בִּידָהּ וְשָׁלַחָה מִבֵּיתוֹ, ויש
16 ללמוד שרק סֵפֶר, דהיינו הגט, בְּוִדְתָּה מבעלה, וְאִין דְּכָר אַחֵר
17 בְּוִדְתָּה:
18 שנינו במשנה (לעיל ב), האשה נקנית וכו' בְּכִפְּסָה:
19 הגמרא מבררת מה המקור שאשה נקנית בכסף. שואלת הגמרא:
20 מָנָא לָן – מנין לנו שאשה נקנית לבעלה בכסף. וְתו – ועוד שואלת
21 הגמרא, לגבי הָא דְּתַנִּין (כתובות מו): שְׁהָאָב וְכָאִי בְּבִתּוֹ כשהיא
22 קטנה וכשהיא נערה בְּקִדּוּשֶׁיהָ, בְּכִפְּסָה – שכסף הקידושין הוא שלו,
23 וּבְשִׁפְטָר – שהוא מקבל את שטר הקידושין, וּבְכִיזָא – שזכותו
24 למסור את בתו בעל כרחו להתקדש בביאה, מְנַלְן דְּמִיִּקְנֵינָא בְּכִפְּסָה
25 וּבְכִפְּסָה דְּאִבְיָהּ הוּא – מנין לנו שהיא נקנית בכסף, כאמור במשנתנו,
26 ומנין לנו שכסף הקידושין של האב הוא, כאמור במשנה שם.
27 משיבה הגמרא: אִמָּר רַב יְהוּדָה אִמָּר רַב, קידושי כסף נלמדים ממה
28 דְּאִמָּר קָרָא לגבי אמה העבריה שאביה מכרה והגיעו ימי נערותה
29 (שמות כא יא) וְיוֹצֵאת חֲנָם אִין כִּפְּסָה, ודורשים מהמילים 'אין כסף'
30 שזו מיתורית, שהרי כבר כתוב 'חנן' שֶׁאִין כִּפְּסָה לְאִדּוֹן זֶה,
31 כשהאמה יוצאת ממנו בהגיעה לגיל נערות, אֲבָל יֵשׁ כִּפְּסָה לְאִדּוֹן,
32 אַחֵר כשהבת יוצאת ממנו, וּמָאן נִיהוּ – ומיהו אותו אדון, הָאָב,
33 שכשהיא מתקדשת הוא מקבל כסף.
34 שואלת הגמרא: וְאִמָּא לִידָהּ – שמא נאמר שהנערה מקבלת את
35 הכסף ולא אביה, שהרי לגבי אמה העבריה לא נאמר 'אין לו כסף'
36 אלא רק 'אין כסף', ואפשר לדייק שאין כסף ביציאה זו של האמה,
37 אבל יש כסף ביציאה אחרת של הבת מרשות האב, והיא עצמה
38 מקבלת את הכסף. משיבה הגמרא: הָכִי הֲשִׁיבָה – וכי אפשר לומר
39 כך, הלא אִבְיָהּ מְקַבֵּל את קִדּוּשֶׁיהָ, דְּכֵתִיב לגבי מוציא שם רע,
40 שהאב אומר (דברים כב טז) 'אֵת בְּתִי נָתַתִּי לְאִישׁ זֶה', וְאִיהִי שְׁקֵלָה
41 בְּכִפְּסָה – וכי היא תיקח את כסף הקידושין השייכים לאב. שאם כן
42 קשה מה הרווח שלו בכך שהתורה זיכתה אותו לקבל את קידושי
43 בתו.
44 שואלת הגמרא: וְאִמָּא חֲנִי מִלִּי – שמא נאמר שהאב מקבל את
45 קידושי בתו וכסף הקידושין שלו רק בְּקִמְנָה, דְּלִית לָהּ יָד – דעת
46 לְקַבֵּל קידושין בעצמה, אֲבָל נַעֲרָה דְּאֵית וְשִׁישׁ לָהּ יָד – דעת לְקַבֵּל
47 קידושין בעצמה, שהרי היא גדולה, תְּקַדֵּשׁ אִיהִי נִפְשָׁה וְתִשְׁקוֹל
48 בְּכִפְּסָה – תקבל בעצמה את קידושיה ותיקח את הכסף לעצמה.
49 משיבה הגמרא: אִמָּר קָרָא לגבי הפרת נדרים (במדבר ל יז) 'אֵלֶּה
50 הַחֲקִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו' בִּין אָב לְבִתּוֹ בְּנִעְרָהּ בֵּית אִבְיָה, ודורשים

1 את הפסוק שכל זמן שהבת בנעוריה, של אביה היא, ובא ללמד
2 שְׁכָל שָׂבָה נְעוּרִים של הבת לְאִבְיָהּ הוא. וגם הקידושין וכסף
3 הקידושין הם לאביה.
4 הגמרא מקשה שאין ללמוד קידושין מנדרים: וְאִלָּא קשה מעתה
5 לגבי הָא דְּאִמָּר רַב הוּנָא אִמָּר רַב, מְנַלְן שְׂמַעְשָׁה הֵבַת שִׁיךְ לְאָב,
6 שְׂנַאֲמָר (שמות כא ז) 'וְכִי יִמְכַר אִישׁ אֶת בְּתוּלָתוֹ, והמילה
7 'לאמה' מיותרת, שהרי ודאי מדובר שהוא מוכר אותה לאמה ולא
8 לדבר אחר, ולומדים ממנה שבתו הרי היא לו כאמה, מִהָ אִמָּה
9 מַעֲשָׂה יְדִיהָ לְרַבָּה, אִף בֵּת נָמִי מַעֲשָׂה יְדִיהָ לְאִבְיָה, וקשה, מדוע
10 צריכים ללמוד מפסוק זה, תִּפְסֹק לִיה – ניתן להוציא דין זה
11 מהפסוק 'בְּנִעְרָהּ בֵּית אִבְיָה', שכל שבה נעורים של אביה, ואף
12 מעשה ידיה. אִלָּא צָרִיךְ לומר שלא לומדים מהפסוק 'בנעוריה בית
13 אביה' שמעשה הבת לאב, משום שִׁבְחָהּ פִּרְתָּה נְדָרִים הוּא דְּכֵתִיב, ובא
14 לומר את עצם הדין בנדרים שהואב מיפר נדריה בנערותה, ומעתה
15 הָכֵא נָמִי – גם לגבי קידושין, נאמר שהפסוק בְּהִפְרַת נְדָרִים הוּא
16 דְּכֵתִיב, ואין ללמוד ממה שזיכתה התורה לאב את הפרת נדריה,
17 שגם כסף קידושיה יהיה שלו. ואם כן חוזרת השאלה מנין שהאב
18 מקבל את כסף הקידושין של בתו הנערה.
19 הגמרא דוחה אפשרויות לימוד שונות: וְכִי תִימָא – ואם תאמר
20 שאף שהפסוק 'בנעוריה בית אביה' מדבר על הפרת נדרים בלבד,
21 מכל מקום יִלְפֵּה מִינֵיהּ – נלמד מהפרת נדרים שהואב מקבל את כסף
22 הקידושין ואת מעשי ידיה של בתו, שכשם שלגבי הפרת נדרים
23 נערה ברשות האב, אף לגבי קידושין ומעשה ידיה היא ברשות
24 האב. אין לומר כן, כיון שְׂמִינָא מִאִיפּוֹרָא לֹא לְפִינָן – אין למדים
25 דיני ממונות, כגון בעלות כסף הקידושין ומעשה ידיה, מדיני איסור
26 ודיתר, כגון הפרת נדרים.
27 וְכִי תִימָא – ואם תאמר שְׁנִילָף מִקְנָסָא – שנלמד מאונס ומפתה
28 שצריכים לשלם לאב חמישים כסף, שכשם שהואב זכאי בקנס של
29 אונס ומפתה כך יהיה זכאי לקבל גם את כסף הקידושין. אין לומר
30 כן, כיון שְׂמִינָא מִקְנָסָא לֹא יִלְפִינָן – אין למדים דיני ממון מדיני
31 קנס, משום שהקנס הוא חידוש, שהרי אינו בא כתשלום על נזק
32 שעשה, והוא דין מחודש, ואין ללמוד ממנו לדיני ממונות כגון
33 בעלות כסף הקידושין. וְכִי תִימָא – ואם תאמר שְׁנִילָף – שנלמד
34 מחיוב תשלומין של בִּזְזִית וּפְגָם שהאונס נערה צָרִיךְ לשלם
35 לאביה, וחייב זה אינו קנס אלא ממון, וכשם שהואב זכאי בתשלומי
36 בושת ופגם של בתו כך יהיה זכאי לקבל את כסף הקידושין. אין
37 לומר כן, משום שְׂאִינָה בִּזְזִית וּפְגָם, דְּאִבְיָהּ שִׁיךְ בְּנִיזָהוּ – שבושת
38 ופגם שונים מקידושין, כיון שבאונס גם האב נזוק על ידי שנאנסה,
39 שהרי יכל להשיאה לאדם שמביישה כגון מוכה שחין, ולקבל ממון
40 עבור זה, ועתה שכבר נתביישה הפסיד האב שלא יקפצו עליה
41 רבים לקדשה, ומוכה שחין לא יתן ממון עבורה, אבל לגבי
42 קידושין אין סברא לומר שהואב יהיה זכאי לקבל את כסף
43 הקידושין.
44 הגמרא חוזרת ומבארת שלומדים מאמה עבריה שאשה מתקדשת
45 בכסף, וכשהיא נערה אביה מקבל את כסף הקידושין: אִלָּא יש
46 ללמוד מיוצאה חנם אין כסף, ואין להקשות שנלמד משם
47 שהאשה עצמה מקבלת את כסף הקידושין, משום שְׂמִינָא מִקְנָסָא דְּכִי
48 קָא מְמַעַט – מסתבר שכשהתורה ממעטת את יציאת נערה מאביה
49 שאינה כיציאת אמה מאדונה,

כל דבר שיהודי רואה או שומע, הכול בהשגחה פרטית לשמש הוראה
למילוי תכליתו ותפקידו בעולם, שהוא תורה ומצוות ובכל דרכיך

ממכתב ט"ז מנחם-אב, ה'תשי"ט

56 שְׁמַעְשָׁה דִּיהָ לְאִבֶּיהָ, ואין ללומדם זה מזה. דָּא קָתֵב דְּחִקְנָא רַק
57 שְׁכֶסֶף קִידוּשִׁיהָ לְאִבֶּיהָ, הִנֵּה אֲמִינָא שָׂרָק הֵם לֵאבִידָה, מְשֻׁם דְּלֵא
58 מְרִחָא בְּהוּ – מְשֻׁם שֶׁהִבְתָּ לֹא טָרַחָה בְּהִשְׁגָתָם, אֲכָל מְעֻשָׁה דִּיהָ
59 דְּקָא מְרִחָא בְּהוּ – שֶׁטָרַחָה בְּהִשְׁגָתָם, אֲמִינָא דִּיהָ הִיוּ – הֵייתִי אֹמֵר
60 שֶׁהֵם שְׁלֹה. וְאִי אֲשַׁמְעִין רַק שְׁמַעְשָׁה דִּיהָ לֵאבִידָה, הֵייתִי אֹמֵר שָׂרָק
61 הֵם לֵאבִידָה, מְשֻׁם דְּקָא מְרִחָא מְעִינָה – שֶׁהִיא נִיזוֹנָת מִמֶּנּוּ וְדַעְתּוּ
62 לִקְבֹּל תְּמוּרָת זֶה אֶת מַעֲשֵׂי יְדִידָה שֶׁהֵם שְׂכִידִים, אֲכָל כֶּסֶף קִידוּשִׁיהָ,
63 דְּמַעְלָמָא קָאֵתִי לָהּ – שֶׁלֹּא הִיתָה דַּעְתּוֹ שֶׁתְּמוּרָתוֹ הוּא זִיוֹן אוֹתָהּ,
64 אֲמִינָא דִּיהָ הִיוּ – הֵייתִי אֹמֵר שֶׁהֵם שְׁלֹה. וְלִפְיֶכֶךְ צְרִיכָא – הוֹצֵרְכּוּ
65 שְׁנֵי פְסוּקִים לְלַמֵּד אֶת שְׁנֵי הַדִּינִים:
66 הַגְמָרָא מִבִּאֲרַת אֶת הַבְּרִייתָא לְגַבֵּי יִצְיָאוֹת אִמָּה עֲבֵרִיָּה, נוֹפָא,
67 וְיִצְיָאָה חֲנָם' (שְׁמוֹת כ"א י"א) אֱלֹו יָמִי בְּנִירוֹת, שֶׁאִמָּה עֲבֵרִיָּה יִצְיָאָה
68 מֵאֲדוֹנָה כְּשֶׁמִּגִּיעָה לְבִגְרוּתָהּ, 'אֵין כֶּסֶף' אֱלֹו יָמִי נְעֻרוֹת שֶׁאֵף בְּהֵם
69 הִיא יִצְיָאָה מִמֶּהָאֲדוֹן. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: מִדְּעוֹ הוֹצֵרֶךְ הַפְּסוּק לְלַמֵּד גַּם
70 יִצְיָאָה בְּנִירוֹת וְגַם יִצְיָאָה בְּבִגְרוּתָהּ, לְבָתוּב דְּחִקְנָא נְעֻרוֹת וְלֹא כִּיעֵי
71 – וְלֹא צָרִיךְ לִכְתוּב בְּנִירוֹת. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: אֲמִר דָּכָה, בָּא זֶה –
72 הַלִּימוּד שֶׁל בְּגִירוֹת, וְלִפְדָּ עַל זֶה – עַל הַלִּימוּד הַשְּׁנִי שֶׁהוּא מְדַבֵּר
73 עַל נְעֻרוֹת, שֶׁהִרִי אֵין בְּפִסּוּק מִשְׁמַעוֹת לְנִירוֹת אוֹ לְבִגְרוּת, וְאֵילוּ
74 הֵיךְ לִימוּד אֶחָד הֵינּוּ מַעֲמִידִים אוֹתוֹ בְּבִגְרוּת הַמֵּאוֹחֶרֶת, וְכִישִׁי
75 לִימוּד נֹסֶף אֲנִי לֹמְדִים גַּם נִירוֹת. מִיֵּד דְּהִנֵּה אֲתוּשָׁב וְשִׁכִּיר – וְכֹמוּ
76 שֶׁמִּצְיָנוּ לְגַבֵּי עֲבָדִים עֲבָרִיִּים, שֶׁאֵף שֶׁהֵם עֲבָדִי כְּהֵן אֵינֶם אוֹכְלִים
77 תְּרוּמָה, כִּיֵּן שְׁגוּפָם אֵינוֹ שֶׁל אֲדוֹן, דְּתִנָּיָא, עַל הַפְּסוּק (ויקרא כ"ב
78 י') 'תוֹשֵׁב בְּהֵן וְשִׁכִּיר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ', 'תוֹשֵׁב' זֶה עֲבֵד עֲבָרִי הַקִּנְיָ
79 קִנְיָ עוֹלָם עַל יְדֵי שֶׁנִּרְצַע וְעוֹבֵד עַד הַיּוֹבֵל, 'שִׁכִּיר' זֶה עֲבֵד עֲבָרִי
80 הַקִּנְיָ קִנְיָ שְׁנִי וְיִצְאָה כְּשֶׁעֲבָרָה שֶׁשְׁנֵים מִמֶּהִכִּירָה, וְשִׁנְיָהֶם אֵינֶם
81 אוֹכְלִים תְּרוּמָה. וְשׁוֹאֵלֶת הַבְּרִייתָא, יֵאֱמָר שֶׁתוֹשֵׁב אֵינוֹ אוֹכֵל
82 תְּרוּמָה, וְלֹא יֵאֱמָר שֶׁשִׁכִּיר אֵינוֹ אוֹכֵל תְּרוּמָה, וְאֵנִי אֹמֵר מִעֲצָמִי
83 שֶׁשִׁכִּיר אֵינוֹ אוֹכֵל, שֶׁהִרִי אִם קִנְיָ קִנְיָ עוֹלָם אֵינוֹ אוֹכֵל, אֵף שֶׁעוֹבֵד
84 עַד הַיּוֹבֵל, קִנְיָ קִנְיָ שְׁנִי לֹא כָּל שִׁכִּין שֶׁאֵינוֹ אוֹכֵל תְּרוּמָה. וְמִשִּׁיבָה
85 הַבְּרִייתָא, שֶׁאֵילוּ הִיָּה בֵּן, שֶׁהִיָּה כְּתוּב רַק פְּסוּק אֶחָד, הֵייתִי הַקִּנְיָ
86 שֶׁתוֹשֵׁב זֶה קִנְיָ קִנְיָ שְׁנִי, אֲכָל קִנְיָ קִנְיָ עוֹלָם אוֹכֵל תְּרוּמָה, וְכֹא
87 'שִׁכִּיר' וְלִפְדָּ עַל 'תוֹשֵׁב' שֶׁהַכּוּוֹנָה לְעֵבֵד נִרְצַע הַמִּיּוֹשֵׁב אֲצֵל הָאֲדוֹן
88 זִמָּן רַב, שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁהוּא קִנְיָ קִנְיָ עוֹלָם, אֵינוֹ אוֹכֵל תְּרוּמָה.
89 הַגְמָרָא מִקְשָׁה עַל רַבָּה שְׁדִימָה יִצְיָאוֹת אִמָּה עֲבֵרִיָּה לְתוֹשֵׁב
90 וְשִׁכִּיר: אֲמִר לִיה אֲבִי, מִי דָּמִי אִמָּה עֲבֵרִיָּה לְתוֹשֵׁב וְשִׁכִּיר, הֵתָם –
91 עֲבֵד עֲבָרִי הוֹיָצָא בִּשְׁשׁ וְעֵבֵד נִרְצַע תִּרִי נוֹפִי נִינָהוּ – שְׁנֵי אֲנָשִׁים
92 הֵם, וְיִתְבֵּן שֶׁלֹּאֲדוֹן אֶחָד שֶׁ אֶת שְׁנֵיהֶם. וְאֵין לְהַקְשׁוֹת שֶׁהַתּוֹרָה
93 תְּכַתּוּב רַק עֲבֵד נִרְצַע וְנִלְמַד בְּקֹל וְחֹמֶר שֶׁגַם עֲבֵד הוֹיָצָא בִּשְׁשׁ
94 אֵינוֹ אוֹכֵל, דְּכִי נָמִי קָתֵב דְּחִקְנָא – כִּיֵּן שֶׁאֲפִילוֹ אִם הִיָּה כְּתוּב
95 בְּמִפּוֹרֵשׁ 'תוֹשֵׁב נִרְצַע' לֹא יֹאכַל תְּרוּמָה, וְהִדְרָר קָתֵב אִידָךְ – וְאֶחָד כֵּךְ
96 הִיתָה הַתּוֹרָה כּוֹתֶבֶת עֲבֵד הוֹיָצָא בִּשְׁשׁ, לֹא הִיָּה קֶשֶׁה שׁוּה מִיּוֹתֵר,
97 מְשֻׁם שֶׁתּוֹה שִׁכִּיר מִלְּתָא דְּאִתָּא – שֶׁעֲבֵד הוֹיָצָא בִּשְׁשׁ נִלְמַד בְּקֹל
98 וְחֹמֶר, וְמִלְּתָא דְּאִתָּא – וְדַבֵּר הַנִּלְמַד בְּקֹל וְחֹמֶר, מִדָּרַךְ וְקָתֵב לָהּ
99 קָרָא בְּמִפּוֹרֵשׁ. אֲלֵא הֵקָא בִּאִמָּה עֲבֵרִיָּה, נַעֲרָה וּבִגְרוּתָהּ הָרַ נוֹפָא הִיא
100 – גּוֹף אֶחָד הוּא, וְכִי נִפְקָא לָהּ – וְכֹאשֶׁר הִיא יִצְיָאָה בְּנְעֻרוֹת, בְּנִירוֹת
101 מֵאִי צְרִיכָא נִפְתִּי – אֵיךְ תִּהְיֶה אֲצֵלוֹ בְּבִגְרוּתָהּ, וְאֵין מִצִּיאוֹת שֶׁל
102 יִצְיָאָה בְּבִגְרוּתָהּ. וְזוֹ הִיתָה כּוּוֹנָת הַגְמָרָא בְּקוּשִׁייתָהּ.
103 אֲבִי מִבִּאֲרַ טַעַם אַחֵר מִדְּעוֹ כְּתוּב בְּתוֹרָה יִצְיָאָה אִמָּה עֲבֵרִיָּה
104 בְּבִגְרוּתָהּ: אֲלֵא אֲמִר אֲבִי, לֹא נִצְרָקָה הַדְּרָשָׁה עַל יִצְיָאָה בִּימֵי בְּגִירוֹת,
105 אֲלֵא לְבָנֶיךָ דְּאִלּוּנִית שֶׁאֵינָה יֹכִילָה לְלַדָּת וְאֵין לָהּ סִימְנָא נִירוֹת
106 כֻּלָּל, וְכִשְׁנֵיהֶם בְּת עֲשָׂרִים שָׁנָה, הִיא בּוֹגֶרֶת. סִלְקָא דְּתִתָּךְ אֲמִינָא
107 שְׁבַנְעֻרוֹת תִּפְסוּק – תַּצָּא אִמָּה מֵאֲדוֹנָה, אֲבֵל בְּבִגְרוּתָהּ לֹא תִפְסוּק –
108 לֹא תַצָּא. וְאִילּוּנִית שֶׁאֵין לָהּ נִירוֹת לֹא תַצָּא אֵף בְּבִגְרוּתָהּ. קָא
109 מְשַׁמַּע לָן שְׁגַם בְּגִירוֹת מוֹצִיָּאָה בְּאִילּוּנִית.
110 הַגְמָרָא מִקְשָׁה עַל אֲבִי: מִתְּקָתֵךְ לָהּ מִר בִּר רַב אֲשִׁי, וְלֹא קֹל וְחֹמֶר

1 יִצְיָאָה דְּכּוּוֹתָהָ קָא מְעַט – כּוּוֹנָתָה לְמַעַט אֶת יִצְיָאָה הִבְתָּ בְּדוּמָה
2 לְיִצְיָאָה הָאִמָּה, שְׁבִיִצְיָאָה אִמָּה בְּנִירוֹת, מִי שֶׁהִיא יִצְיָאָה מִמֶּנּוּ
3 (וְהָאֲדוֹן) אֵינוֹ מִקְבֵּל כֶּסֶף, אֲבֵל בִּיִצְיָאָה הִבְתָּ בְּקִידוּשִׁין, מִי שֶׁהִיא
4 יִצְיָאָה מִמֶּנּוּ (וְהָאֲב) מִקְבֵּל כֶּסֶף.
5 שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְהָאֵל דְּמִיָּא – אֵינָה דוּמָה הִיא יִצְיָאָה מִמֶּהָא לְהֵאֱ
6 יִצְיָאָה מִמֶּהָאֲדוֹן, כִּיֵּן שֶׁתָּתֵם נִפְקָא לָהּ – בִּיִצְיָאָה מִמֶּהָאֲדוֹן, הָאִמָּה
7 יִצְיָאָה מִרְשׁוֹת הָאֲדוֹן לְנִירוֹת, וְהֵקָא אֲבִי מִיִּתְפָּרָא – וְבִיִצְיָאָה
8 מִמֶּהָא, עֲדִיין הִבְתָּ חֲסֵרָה מְסִירָה לְחוֹפָה כְּדִי שֶׁתַּצָּא מִרְשׁוֹתָ, שֶׁהִרִי
9 בְּקִידוּשִׁין בִּלְבַד אֵינָה יִצְיָאָה מִרְשׁוֹת אֲבִיָּה כֻּלָּל, וְעֲדִיין הוּא זֹכֵר
10 בְּמַעֲשֵׂה יְדִידָה וְיֹרֵשׁ אוֹתָהּ. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: בְּתִפְתָּרָה נְדָרִים מִיָּהּ –
11 מִכֵּל מְקוֹם לְגַבֵּי הַפֶּתַח נְדָרִיהָ נִפְקָא לָהּ מִרְשׁוֹתֶיהָ – הִיא יִצְיָאָה
12 בְּקִידוּשִׁין מִרְשׁוֹת הָאֲב, וְכִדְתָּנָן (נְדָרִים סו'). נַעֲרָה הַמֵּאוֹחֶרֶת אֲבִיָּה
13 וְכִעֲלָה מִפְּרִיֵן נְדָרֶיהָ, וְהָאֲב אֵינוֹ יֹכִיל לְהַפֵּר אֶת נְדָרֶיהָ בְּלִי הַבְּעֵל.
14 וְכִיֵּן שְׁלֹגִי נְדָרִים הִיא יִצְיָאָה מִרְשׁוֹת הָאֲב, דוּמָה יִצְיָאָה זֹו
15 לְיִצְיָאָה אִמָּה מִמֶּהָאֲדוֹן.
16 שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְהֵאֱ – וְכִי הַפְּסוּק 'וְיִצְיָאָה חֲנָם' לְהִכִּי הוּא דְּאִתָּא –
17 בֹּא לְלַמֵּד שֶׁהָאֲב מִקְבֵּל אֶת כֶּסֶף קִידוּשִׁיהָ שֶׁל בְּתוֹ הַנַּעֲרָה, הֵאֱ
18 מְעַיֵי לִיה – הֵלֹא הוּא נִצְרָךְ לְבִגְרוּתָהּ, דְּתִנָּיָא עַל הַפְּסוּק (שְׁמוֹת כ"א
19 י"א) 'וְיִצְיָאָה חֲנָם' אֱלֹו יָמִי בְּנִירוֹת, שֶׁאִמָּה עֲבֵרִיָּה יִצְיָאָה כְּשֶׁהִיא בְּת
20 שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְשִׁישִׁיהָ חֲדָשִׁים מִרְשׁוֹת אֲדוֹנָה, 'אֵין כֶּסֶף' אֱלֹו יָמִי
21 נְעֻרוֹת, כְּשֶׁהִיא בְּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה יוֹם אֶחָד, וְיֵשׁ לָהּ שְׁתֵּי
22 שְׁעֵרוֹת, שֶׁאֵף זֶה אִמָּה עֲבֵרִיָּה יִצְיָאָה מִרְשׁוֹת הָאֲדוֹן. וְאֵיךְ אֲפִשֵׁר
23 לְלַמֵּד מִפְּסוּק זֶה שִׁישׁ כֶּסֶף לְאֲדוֹן אַחֵר. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אֲמִר
24 דְּכִינָא, אִם בֵּן, לִיֵּאֱמָר קָרָא – יֵאֱמָר הַפְּסוּק 'אֵין כֶּסֶף' בְּלִי הָאוֹת יוֹד',
25 מֵאִי 'אֵין כֶּסֶף' עִם יוֹד', אֲלֵא לְלַמֵּד שֶׁאֵין כֶּסֶף לְאֲדוֹן זֶה, אֲכָל יֵשׁ כֶּסֶף
26 לְאֲדוֹן אַחֵר, וְיִמָּאן נִירוֹ – וְמִיָּהוּ הָאֲדוֹן שִׁישׁ לוֹ כֶּסֶף, הֵאֱ. הַגְמָרָא
27 מִבִּאֲרַת אֶת הַמְקוֹר לְצוּרַת דְּרָשָׁה זֹו: וְיִמָּאן דְּרִדְרִישִׁין כִּי – וְמִנָּן
28 שֶׁאֵנִי דוֹרְשִׁים אֶת הָאוֹת יוֹד בְּנִפְרֵד. דְּתִנָּיָא לְגַבֵּי בְת כְּהֵן שֶׁנִּשְׁאֵת
29 לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵם נִתְאֲלַמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה חוּצָרֶת לְבֵית אֲבִיָּה וּמוֹתֶרֶת
30 שׁוּב בְּאִכְיֵלֶת תְּרוּמָה, שֶׁנִּאֲמָר (ויקרא כ"ב יג) 'יֹצֵב בְּהֵן כִּי תִהְיֶה
31 אֲלִמְנָה וְגִירוּשָׁה וְזָרַע אֵין לָהּ וְשִׁבָּה אֶל בֵּית אֲבִיָּה בְּנְעוּרֶיהָ מִלְּחָם
32 אֲבִיָּה תֹאכַל, וְאֵילוּ הִיָּה לָהּ זָרַע מִהַיִּשְׂרָאֵל הִיתָה אֲסוּרָה לְעוֹלָם
33 בְּתוֹרָה. אֵין לִי אֲלֵא כְּשׁוֹרְעָה קִיָּם, אוֹלָם אִם אֵין לָהּ זָרַע, כְּהֵן
34 שִׁמְתוֹ יִלְדֶּיהָ, וְנוֹתֵר רַק זָרַע וְזָרָה – נָבֵד, מִנָּן שֶׁאֵף הוּא מַעֲכָבָה
35 מִתְּרוּמָה, תְּלַמֵּד לִזְמַר זָרַע אֵין לָהּ, וְדוֹרְשִׁים אֶת הַמִּילִים 'אֵין לָהּ',
36 עֵינֵין לָהּ – שֶׁצָּרִיךְ לַעֲיִין אִם אֵין לָהּ שׁוֹם זָרַע מִהַיִּשְׂרָאֵל. וְאֵין לִי אֲלֵא
37 אִם יֵשׁ לָהּ זָרַע כְּשֶׁר מִהַיִּשְׂרָאֵל, אוֹלָם אִם יֵשׁ לָהּ מִמֶּנּוּ רַק זָרַע פְּסוּל,
38 כְּהֵן נָבֵד מִמּוֹר, מִנָּן שֶׁאֵף הוּא מַעֲכָבָה מִתְּרוּמָה, תְּלַמֵּד לִזְמַר זָרַע
39 אֵין לָהּ, וְדוֹרְשִׁים עֵינֵין לָהּ – שֶׁצָּרִיךְ לַעֲיִין אִם לֹא נוֹתֵר לָהּ שׁוֹם זָרַע
40 מִהַיִּשְׂרָאֵל, וְאִם נוֹתֵר זָרַע, אֲפִילוֹ פְּסוּל, הוּא מַעֲכָבָה מִתְּרוּמָה.
41 מִקְשָׁה הַגְמָרָא: כִּיִּצֵּד הַבְּרִייתָא לִזְמִירַת מִפְּסוּק זֶה זָרַע פְּסוּל, וְהֵאֱ
42 אֲפִיקְתִּיה – הֵלֹא כִּבֵּר לְמַדָּה מִשֶּׁם לְזָרַע וְזָרָה. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: דִּין
43 זֶה שֶׁזָּרַע וְזָרָה מַעֲכָבָה מִתְּרוּמָה לֹא יֵאֲצִטְרִיךְ קָרָא – לֹא צָרִיךְ פְּסוּק,
44 כִּיֵּן דְּכִינָן בְּנִיֵּים תִּרִי הֵן בְּכִינֵים, אֲלֵא כִי יֵאֲצִטְרִיךְ קָרָא רַק לְזָרַע פְּסוּל.
45 וּמִבְּרִייתָא זֹו מוֹכַח שְׁדוֹרְשִׁים הָאוֹת יוֹד בְּמִילָה 'אֵין'.
46 שׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: וְהִתְנָא שֶׁל הַבְּרִייתָא נוֹפִיָּה, מְנָלִיה דְּרִדְרִישִׁין כִּי –
47 מִנָּן לוֹ לְדִירוֹשׁ כֵּךְ. מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: אֲמִר, הַתְנָא לְמַד זֹאת מִמָּה
48 דְּתִנָּיִם שֶׁשִּׁרִי מוֹאֵב אֲמָרוּ לְבִלְכַּל אַחֲרֵי שֶׁחֹזְרוּ מִבְּלַעַם (בְּמִדְבָּר כ"ב
49 יד) 'מֵאֵין בְּלָעָם הָלָךְ עֲמֹנִי, וּמִמָּה שֶׁהִיבִמָּה אוֹמֶרֶת כְּשֶׁהִיא חוֹלֶצֶת
50 לִיבֵם (דְּבָרִים כ"ז ז) 'מֵאֵין יָכִי' לְהִקִּים לְאֶחָיו שֶׁם בְּיִשְׂרָאֵל, דְּלֵא
51 תִּתִּיב בְּהוּ הָאוֹת יוֹד בְּמִילָה 'מֵאֵין', וְהֵקָא תִּתִּיב בִּיה 'אֵין' עִם יוֹד',
52 וְשֶׁמַּע מִיָּה לְדְרִישָׁא הוּא דְּאִתָּא – שֶׁהִייתוֹר בֹּא לְדִרְשָׁה. הַגְמָרָא דְּנָה
53 מִדְּעוֹ צָרִיךְ שְׁנֵי פְסוּקִים לְלַמֵּד שְׁכֶסֶף קִידוּשִׁין וּמַעֲשֵׂי יְדִידָה שֶׁל
54 הִבְתָּ שִׁיכִים לֵאבִידָה: וְאֵיִצְטְרִיךְ לְמַכְתָּב הַפְּסוּק 'אֵין כֶּסֶף' לְלַמֵּד
55 שְׁכֶסֶף קִידוּשִׁיהָ לְאִבֶּיהָ, וְאֵיִצְטְרִיךְ לְמַכְתָּב הַפְּסוּק 'לֹאִמָּה' לְלַמֵּד

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף ד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רמה

תוספות

1 **יציאה** דכוותה קא ממשע — פירש רבינו חננאל: יציאת אמה העבריה מאדון, שהוא עת
2 נעורים, אף כאן נערה. מיהו, סוגיא לא משמע כלל שהוא צריך ללמוד דברים
3 נערוה מיירי, אלא מנלן דכסף דאביה הוי. ונראה לפרש יציאה דכוותה — כגון ברשות אדון,
4 אם היה שם כסף — או היה נותן לאדון שיצאה ממנו, כמו כן כאן שיש כסף ביציאתה מרשות
5 אב — דאביה הוי. וכן משמע לישן הקשיא. **ו**
6 פסול מנין — אומר רבינו יצחק: זרע זרעה פסול
7 קאמר. דהא בין שנבעלה לפסול לה — פסלה מן
8 הכהונה. ולא תאכל עוד בתרומה. הילכך ליכא
9 לפרש זרע פסול ממש, אלא זרע זרעה. **בא** זה
10 ולימדנו זה — פירוש: אי לא כתב אלא חד —
11 הוי מוקמי ליה בגיטא דיתר, דהיינו בגיטא. ואם
12 תאמר: ולמה לי "ויצאה חנם" ללמוד על "אין
13 כסף"? הא על כרחך לא היה מצינן לאוקמי "אין
14 כסף" בגירות אלא בגירות, דהא מניה דרשין
15 לעיל: אבל יש כסף לאדון אחר, ומנן — אב. אם
16 כן, על כרחך האי קרא איירי בגירות. דאילו
17 בגירות — אין האב זכאי בקדושין, דכיון שבגרה
18 אין לאביה רשות בה! ואומר הרב רבינו משה: דאי
19 לאו "ויצאה חנם" — הוה מוקמינן "אין כסף"
20 ויתירא דיריד דאמר רבינא — חד לנערות וחד
21 לנערות. ודרשה ד"אין כסף לאדון ח"ו — לא הוה
22 דרשינן, דהכי איצטרך "ויצאה חנם".
23 **בגרות** שמוציאה מרשות האב כו' — ואם
24 תאמר: מיתת האב תוכיח. שמוציאה
25 מרשות האב ואינה מוציאה מרשות אדון — אף
26 אני אביא ויש לומר: דאיכא למפרך. מה למיתת
27 האב — שכן לא נשתנה הגוף. תאמר בגירות
28 שנשתנה הגוף.
29 **ויצאה** חנם אלו ימי בגרות אין כסף אלא ימי
30 נערות — ואם תאמר: ברישא דהוה ליה
31 למנטק אלו ימי נערות, ודרי' ימי בגרות ויש
32 לומר: משום ד"אין כסף" צריך לאוקמי לימי
33 נערות, כדאמר לעיל: אבל יש כסף לאדון אחר,
34 דהיינו ימי נערות, דאין האב זכאי בקדושין בהו
35 בגרות.
36 **דלא** אחיא סימני נערות לא הוי זבינה ובינא —
37 ואם תאמר: ובקטנות איך נרע שלא תביא
38 סימני נערות? דסימני אילונית היינו כשזוהי בת
39 עשרים ולא הביאה שערות, כדאיתא פרק
40 "הערל" (יבמות ד.ב), ואף על פי שיש סימני
41 אילונית שאפשר לחביר בקטנות, כגון סימן
42 דקולה עבה ואין שפולי מעיה כנשים — הוה
43 אמרנן (שם) גבי חריס: עד שיהא בו כולן
44 ומסתמא הוא דרין באילונית! ויש לומר: דהכי
45 קאמר: לא הוי זבינה ובינא, וצריך האדון להחזיר
46 מעשה, ודאב חזירי חספס, וגם אין שייך בה דין
47 ייעוד אם יעדה.

מעיקרא

אינו אוכל. — אמר ליה אביו: מי דמי? הָתָם - תרי גופי ניהו, דכי נמי כתב רחמנא
תושב נרצע לא יאכל, והדר כתב אידך - הוה שכיור מילתא דאתיא בקל וחומר, ומילתא
דאתיא בקל וחומר - מרח וכתב לה קרא. אלא הכא - חד גופא היא, כי נפקא לה
בנערות - בגרות מאי בעיא נבייה? אלא אמר אביו: לא נצרכה אלא לבגד דאילונית,
סלקא דעתך אמינא: בנערות - תיפוק, בבגרות - לא תיפוק, קא משמע לן. - מתקוף
לה מר בר רב אשי: ולא קל וחומר הוא? ובה סימנין, שאין מוציאין מרשות אב -
מוציאין מרשות אדון, בגרות שמוציאה מרשות אב - אינו דין שמוציאה מרשות אדון?
אלא אמר מר בר רב אשי: לא נצרכה אלא לעיקר זבינא דאילונית. סלקא דעתך אמינא:
דאתיא סימני נערות - הוי זבינא, דלא אתיא סימני נערות - לא הוי זבינא ובינא,
קא

יציאה דכוותה קא ממשע — יציאת אירוסין דומיא דיציאת אמה קא ממשע מדין אמה,
ולמנוח דש כסף בה. ומה יציאת אמה העבריה אין כסף לאדון דנפקא מרשותיה קאמר
קרא — אף מיעוט דש כסף, דקא זדיק ליציאת אירוסין — יש כסף למי שיצאה הימנו
קאמר, דהיינו אב. והא לא דמיא — יציאת אירוסין ליציאת אמה, ודכי קאמר דיציאת
אירוסין אתי למעטוי? הא לאו דכוותה היא,
דאבותי לא נפקא מרשותיה דאב למעשה ידיה
ולירושתה, עד שתבסס לחופיה בחפירת גידים
מיהא נפקא ליה מרשותה — שאינו יכול להפיר
לבדו. ויצאה חנם — ולא פירש מתי תצא. אלו
ימי בגרות — שהיא משתנה מנערות להיות
בוגרת. אין כסף — אלא דבר אחר מוציאה —
אלו ימי נערות. ולקמיה פריך: מכי נפקא לה
בנערות, בגרות מאי עבידת? אן כסף — בלא
יוד, כדכתיב "מאן יבמי", מנלן דרדשינן — יוד
ד"אין כי דאי גזנא, באנפי נפשה. ורע אין לה
אין לי — שיתב על בת כון מלאכל בתרומה
אלא זרעה מישראל. ורע זרעה מנין תלמוד לומר
אין לה עיני עליה — שאם מת בנה ויש לו בן —
אף הוא מעבדה. ורע פסול — כגון ממזר. בני
בנים חרי הם כבנים — נפקא לן במסכת יבמות
בפרק "על יבמות" (מ.ב). והנא גופיה מנא
ליה — דמשמע ליה אן בלא יוד. מאן בלעם —
אין בדעתו לילך עמנו. ואיצטרך למכתב מעשה
ידיה לאביה — כדילוף לעיל מ"את בתו לאמה".
דקא מתנא מניה — ודעתיה על מעשה ידיה
דשכיחא. ופעלמא קא אתי לה — ולא היתה
דעתו עליהם לזונה שבבילם. בא זה ולימד על
זה — מתוך שלא פירש נערות במקרא, אלא
מאילו הוא למד, שאין לנו דבר אחר לתלות
יציאתו בו — הוצרך לכתוב שניהם. דאי כתב
חד, הוה אמינא: בגרות הוא דאשמועינן קרא,
אבל נערות — לא מפיק לה, בא חזקו ולימד
עליה: על כרחך חד מנייהו נערות אתא. מדי
הוהו אחושב ושכיר — דכתיב גבי תרומה,
למדרש הכי. "תושב" — האמור אצל תרומה
תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש. זה קנוי קנין
עולם — עבד עברי הנרצע ביד כהן, ואף על פי
כן אין גופו קנוי לו כשאר עבדים כנענים, לאכול
בתרומה. קנין שנים — שלא הגיע על עדין שש
שנים. בא שכיור ולימד על תושב — דעל כרחך
חד מנייהו לנרצע הוא דאתא. ומאחר שנכתבו
שניהם — משמעוהו דנרצע מ"תושב" אתיא,
שהוא מושב אצלו יותר מן הקניו לשש שנים.
חתם תרי גופי ניהו — נרצע ושאינו נרצע שני
גופים הם, ואפשר להיות שניהם בביתו של כהן.
דכי נמי כתב רחמנא כו' — כלומר, ואפילו פירש
הכתוב: נרצע לא יאכל, וחזר ופירש על שאינו
נרצע, ואף על פי שהוצרך לכתוב — הייתי
יכול לתרץ ולומר: אף על גב דהוי שכיר מילתא
דאתיא בקל וחומר — טרח וכתב לה קרא.
לפיכך שבכתבו חתם יש לומר: בא זה ולימד על
זה, ואין לנו להקשות: יכתוב נרצע בפירוש, ולא
יכתוב שכיר. אבל הכא — דאפקה
מרשותיה בגירותה, לא משכחת לה אמה
ויצאה בגירות, ודכי כתב לן קרא מידי דלא
הוה? לכתוב נערות בדיא, ותו לאו אילונית —
אין לה סימני נערות. ואשמועינן קרא שמוציאה
ימי בגרותה כשיחיה לה עשרים שנה. שאין
מוציאין מרשות אב — כדאמרנן לעיל,
שמעשה ידיה לאביה. בגרות שמוציאה מרשות
אב — דלא אשכחנא דוכי ליה קרא אלא נערות,
דכתיב (ורבים בב) "לאבי הנערה". אינו דין כו'
ולקמן פריך. הא אמרן: מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא לא נצרכה — קרא דבגרות אלא ללמדנו שהאילונית נמכרת בקטנותה כשאר בנות.

הא

מעיקרא דדינא פירכא שכן יוצאת בכסף — הוא הדין דמיצי למינקט: שכן יוצאת בשש ויובל וסמינן, אלא ניהא ליה למפרך פירכא דשייכא אף בשפחה כנענית, דהוה מיצי למיערב קל וחומר משפחה כנענית, דלא שייכי פירכא דסמיננס ושש ויובל. הקשה הרב רבי יעקב מאורליינש: אבתי למה לי "כי יקח"? נהי דלא מיצי יליף מקל וחומר, מכל

מקום גילף מדיקשא, שהקשה לאמה העבריה מריא אחרת יקח לך — הקשה העבריה, בדמותה למקן. (טז, א). ואמה העבריה נפקא לן לקמן (יד, ב) שנקנית בכסף מ'הפדה', ומה אמה נקנית בכסף — אף אשה נקנית בכסף, דאין משיבין על ההקדשו ויש לומר: דאי מדיקשו לחדו הוה אמיתא דלא סגי בפרושה עד שהיא שתי פרושות, כדבעינן באמה העבריה, בדמותה למקן. ורבינו נתנאל תימן: כיון דלא ידענו דאמה העבריה נקנית בכסף אלא מ'הפדה', דהואיל ויוצאה בכסף נקנית בכסף, לא ילפינן מנייה קנין של אשה, לפי שביציאתה אינה יוצאה בכסף כמו אמה העבריה.

מה לאמה העבריה שכן יוצאה בכסף — ואם תאמר: גילף כסף מביאה, ומה ביאה שאין קונה באמה העבריה — קונה באשה, כסף שקונה באמה העבריה — אינו דין שקונה באשה? ויש לומר: כל שכן דאיכא למיפרך: יבמה תוכיח, שנקנית בביאה ואינה נקנית בכסף, **היכא** דיהבה לדידה וקידשתו — פירש בקונטרס: שאומרת "הרי אתה מקדש לי", וקשה: שהרי באיש אינו נופל לשון קידושין, שאין נאסר בכך לשאר נשים ויש לפרש: שאומרת "הרי אני מקדשת לך". וגרין לומר דיהבה לדידה — לאו דוקא, שהרי אביה מקבל הקדשין, אלא רצה לומר: ואמרה. **כתב** רחמנא כי יקח ולא כי תקח אשה לאיש — תימא: כיון דעיקר קרא ד"כי יקח" אתא למימר שהיא לא תקדשו, מה צריך למילף קידוש קידוש משדה עפרון? בלאו הכי שמעינן ליה, מדכתיב "כי יקח" ולא "כי תקח אשה את איש" ויש לומר: דאי לאו גזירה שוה הוה מוקנינן קרא ד"כי יקח איש" — אקדושין של ביאה, אבל בקדוש בכסף — לא בעינן נתן הוא ואמר הוא. להכי איצטריך גזירה שוה: לאורוי ד"כי יקח" — מיירי בכסף, ואפילו הכי בעינן נתן הוא ואמר הוא. **ובעלה** תלמוד שנקנית בביאה — ואם תאמר: תיפוק ליה מדכתיב "כי יקח" דמשמע נמי לשון ביאה, כמו כולוה קידוש דעריית: "איש אשר יקח את אחותו" ואשה אל אחותה לא תקח" "איש אשר יקח את אשת אחיו" ויש לומר: דשאני היכא דאי אפשר לפרש בענין אחר, כדאמרין בפרק

"נשואין על האנסות" (יבמות צז, א). ליקוחין תוכיבן בתורה סתם, הראייה לשכיבה — שכיבה, הראייה לקידוש — קידוש. ואם תאמר: וגילף מגזירה שוה דנקנית בביאה, כדאמרין בריש "הבא על יבמתו" (שם נה, ב) אשה לבעלה מנין שנקנה בהערה — אתיא "קידוש" "קידוש" ויש לומר: דאי לאו כתב "ובעלה" — עיקר ביאה לא הוה גמרינן מקידוש דעריית, דכיון דקידוש דהתם לא מישתעי בקנין כלל, אבל לחשב הערה כגמר ביאה — גמרינן שפיר. **אמה** העבריה תוכיבן שנקנית בכסף ואינה נקנית בביאה — תימא: אי הוה שותף מ'ובעלה', הוה אמיתא אמה העבריה נמי נקנית בביאה מקל וחומר, דהא לקמן (טז, ב) ממעטינן מ'ובעלה' אמה העבריה. והבא — אילו לא כתב "ובעלה" קאמר ויש לומר, דהכי פריך: והלא דין הוא, דמשום אשה לא איצטריך "ובעלה", דאתיא בקל וחומר. ואי למעטינן אמה העבריה — לכתוב קרא ובעל, והוה מוקל למעטינן אמה, דמשום היא גופה לא צריך, והא יתירה למה לי? ומשני: אי לא כתב אלא ובעל — היא גופה לא הוה אתיא בקל וחומר, דהוה אמיתא: אמה העבריה תוכיח. **מה** ליבמה שכן זקוקה ועומדת — ואם תאמר: הלא אין מועיל לה זקוקה לענין כסף, ואם כן כל זה אכניס בקל וחומר, ונימא הכי: ומה יבמה, שאף על פי שהיא זקוקה ועומדת — אין נקנית בכסף ונקנית בביאה, אשה שאינה זקוקה. ונקנית בכסף — אינו דין שנקנית בביאה? ואלו יקח לה מה שאינה זקוקה, דכי האי גונא צריך לומר פרק "כיצד הרגל" (בבא קמא כה, א) דבעי לאוכוחי התם דקין משלם בחצר הניק נזק שלם מקל וחומר, דשן ורגל שפוטין ברשות הרבים — חייבין ברשות הניק נזק שלם, קרן שחייב ברשות הרבים חצי נזק — אינו דין שחייב ברשות הניק נזק שלם. והקשה רבינו יצחק חתם, דאיכא למיפרך: מה לשן ורגל דהיוקן מצינו, תאמר בקרן שאין היוקן מצינו, ומפרש רבינו יצחק חתם: דלענין חוב נזק שלם ברשות הניק — לאו חומרא היא למיפרך מינה, שהרי אינה מועלת כלום בשן ורגל לחייב חצי נזק ברשות הרבים כקדן, וכל זה אשים בקל וחומר: ומה שן ורגל, שאף על פי שהיוקן מצינו, שפוטין ברשות הרבים — חייבין ברשות הניק נזק שלם, קרן שאף על פי שאין היוקן מצינו, חייב ברשות הרבים חצי נזק — אינו דין שחייב בחצר הניק נזק שלם? ונראה לרבינו יצחק דהכי פריך: שכן זקוקה ועומדת לביאה, כלומר: שעיקר מצותה לחקים לאחיו שם, הילכך נקל לה לחקות בביאה יותר מאשה. והרב רבי אלעזר

משנאי פירש: שכן זקוקה ועומדת — שביאה זו אינה עושה אלא גומרת קדוש ראשון, ומשום דאשכחן ביאה גומרת — לא נאמר שתקנה תחלת קנין.

קא משמע לן "ויצאה הנם כו"ו, ולמר בר רב אשי **דאמר: ולא קל וחומר הוא, הא אמרינן: מילתא דאתיא בקל וחומר מרה וכתב לה קרא! — הני מילי היכא דליכא לשנויי, אבל היכא דאיכא לשנויי — משינינן, ונתנא מיייתי לה מהכא, דתניא: "כי יקח איש אשה ובעלה והיה אם לא תמצא חן בעיניו כי מצא בה וגו'" — אין קידוש אלא בכסף, וכן הוא אומר "נתתי כסף השדה קח ממנו" — והלא דין הוא: ומה אמה העבריה שאינה נקנית בביאה — נקנית בכסף, זו שנקנית בביאה — אינו דין שתקנה בכסף? — יבמה תוכיח, שנקנית בביאה ואינה נקנית בכסף! — מה ליבמה — שכן אין נקנית בשטר, תאמר בזו שנקנית בשטר! תלמוד לומר "כי יקח איש", — הא למה לי קרא? הא אתיא לה! — אמר רב אשי: משום דאיכא למימר מעיקרא דדינא פירכא; מהיכא קא מיייתית לה — מאמה העבריה, מה לאמה העבריה — שכן יוצאה בכסף, תאמר בזו — שאינה יוצאה בכסף, תלמוד לומר "כי יקח איש". ואיצטריך למיכתב "ויצאה הנם" ואיצטריך למיכתב "כי יקח איש". **איש**, דאי כתב רחמנא "כי יקח" — הוה אמיתא: קידושין דיהב לה פל — ידדה הוה, כתב רחמנא "ויצאה הנם" ואי כתב רחמנא "ויצאה הנם" הוה אמיתא: היכא דיהבה ליה איחי לדידה וקידשתו — הוה קידושי, כתב רחמנא "כי יקח" ולא כי תקח.**

"ובעלה" — מלמד שנקנית בביאה. והלא דין הוא: ומה יבמה שאין נקנית בכסף — נקנית בביאה, זו שנקנית בכסף — אינו דין שנקנית בביאה? — אמה העבריה תוכיח, שנקנית בכסף ואין נקנית בביאה. — מה לאמה העבריה — שאין קנינה לשום איש, תאמר בזו — שנקנינה לשום איש? ומה! תלמוד לומר "ובעלה", — ולמה לי קרא? הא אתיא לה! — אמר רב אשי: משום דאיכא למימר: מעיקרא דדינא פירכא; מהיכא קא מיייתית לה — מאמה העבריה, מה ליבמה — שכן זקוקה ועומדת, תאמר בזו — שאין זקוקה ועומדת, תלמוד לומר "ובעלה".

ומנין

הא אמר רב כו' — ומאי תקשה ליה אי אשמועינן קרא בגר דאילונית דתיפוק ביה? **ותנא** מיייתי ליה מהבא — קידושין כסף, דיליף ליה דהוה דלעיל מ"א כסף נפקי ליה לתנא מקידוש דשדה עפרון, כי יקח איש אשה ובעלה — והצרכה הכתוב גט לפוטרה מקידוש, כדכתב סיפא דקרא "והיה אם לא תמצא" וגו', והלא דין הוא — שתהא נקנית בכסף מקל וחומר, ולמה לי קרא? **שאינה נקנית בביאה** — שפחתו בכך, נקנית בכסף — כדכתיב "מכסף מקנתו" (ויקרא כז, ו) שנקנית בביאה — כדיליף לקמן מ'ובעלה", יבמה אינה נקנית בכסף — ליבם להיות כאשתו, להוציאה גט בלא חליצה. כדיליף לקמן (יד, א): "יבמה יבא עליה ויבמה" — ביאה גומרת בה, ואין כסף גומר בה. **מעיקרא דדינא** — ממקום שאתה בא ללמוד, דהיינו אמה העבריה, יש להשיב, ולחייב קאמה מעיקרא דדינא פירכא, שהתשובה שהשיב בתחילה "יבמה תוכיח" — לאו מעיקרא דדינא אתיא, אלא ממקום אחר, שכן יוצאה בכסף — שפודה את עצמה בתוך שש שנים אם רצתה, כדכתיב (שמות כא) "הפדה", והואיל וכסף חשוב בה לפדוטה — חשוב נמי לקנותה, **שאינה יוצאה בכסף** — כדנפקא לן מספר בורות, ואין דבר אחר בורותה. ואיצטריך למיכתב ויצאה הנם — למילף מנייה כדיליף לעיל: יש כסף לאדון אחר, חייב דיהבה איחי לדידה — כסף, וקדשתו. דאמרה ליה: התקדש לי, ליהוה קידושין — דכיון דאשמועינן דכסף עבדי אישות — מה לי כסף דידה, מה לי כסף דידה? להכי הדר תנא קרא וימנא אתריתיה בהדיא: "כי יקח איש" ולא "כי תקח אשה לאיש". שכן אין קנינה לשום אישות — הלכך לא שייכא בה ביאה, שכן זקוקה ועומדת — לזה, מחמת קידושיה, ואין ביאה באה אלא לגמור, אבל קנין דמעיקרא — לא.

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

שטר

בְּכֶפֶס אֵלָּא בִּטָּה, וְאִין לִלְמוֹד מֵאַמְמָה הָעֵבְרִיָּה שְׂאֵשָׁה נִקְנִית בְּכֶסֶף,
וּלְכֹן אִמְרָה הִבְרִייתָא תִּלְמוֹד לִזְמַר 'כִּי יָקָח אִישׁ' לִלְמוֹד שְׂאֵשָׁה
נִקְנִית בְּכֶסֶף.
הִגְמִירָא מִבִּאֲרַת מְדוּעַ צָרִיךְ אֶת שְׁנֵי הַלִּימוּדִים לְקִדּוּשֵׁי כֶסֶף:
וְאִיצְטְרִיף לְמִיכְתָּב 'וַיֵּצֵא הָנֶסֶם אֵין כֶּסֶף', לִלְמוֹד שְׁכֶסֶף הַקִּדּוּשִׁין
שֶׁל הָאֵב, וְאִיצְטְרִיף לְמִיכְתָּב גַּם 'כִּי יָקָח אִישׁ', לִלְמוֹד גִּזְרָה שׁוֹה
יָקוֹחַ קִיחָה שְׂאֵשָׁה מִתְקַדְשֶׁת בְּכֶסֶף. כִּיֹּן דְּאִישׁ רְחֻמָּנָא רַק 'כִּי
יָקָח', הָוֵה אִמְיִנָא קִדּוּשֵׁי דִּיהָ לֵה בְּעַל דִּיהָ הוּוּ – הֵייתָ אֹמֵר
שְׁכֶסֶף הַקִּדּוּשִׁין שֶׁהִנֵּגְרָה קִיבֻלָּה הוּא שְׁלָה, וְהַפְסֹק בָּא לִלְמוֹד רַק
שְׂאֵשָׁה מִתְקַדְשֶׁת בְּכֶסֶף, וּלְכֹן כְּתִב רְחֻמָּנָא גַם 'וַיֵּצֵא הָנֶסֶם אֵין כֶּסֶף'
לִלְמוֹדֵנוּ שְׁכֶסֶף הַקִּדּוּשִׁין שֶׁל הָאֵב, וְאִי כְּתִב רְחֻמָּנָא רַק 'וַיֵּצֵא
הָנֶסֶם', הָוֵה אִמְיִנָא הֵיכָא דִּיהָכָה (לֵית) אִיהִי לְדִינָהּ וְקִדְשָׁתָּהּ הוּוּ
קִדּוּשִׁי – הֵייתָ אֹמֵר שְׁגַם אֵם הָאֵשָׁה נִתְּנָה לְאִישׁ כֶּסֶף, וְאִמְרָה לוֹ
'וְהִתְקַדַּשׁ לִי', חָלִים הַקִּדּוּשִׁין, וּלְכֹן כְּתִב רְחֻמָּנָא 'כִּי יָקָח' בִּלְשׁוֹן
זִכָּר, וְלֵאמֹר 'כִּי תִקַּח אִשָּׁה לְאִישׁ', לִלְמוֹדֵנוּ שְׂדוּקָא הָאִישׁ לֹקַח אֶת
הָאֵשָׁה וְלֹא הִתְקַח לֹקַחַת אֶת הָאִישׁ:
הִבְרִייתָא שְׁהוּבָאה לְעִיל מִבִּאֲרַת אֶת הַמְקוֹר לְקִדּוּשֵׁי בִיָּאָה: נִאֲמַר
בְּתוֹרָה (דְּבָרִים כד א) 'כִּי יָקָח אִישׁ אִשָּׁה וְבָעֻלָּהּ, וְדוֹרֶשֶׁת
הִבְרִייתָא. מִלְּמַד שְׂאֵשָׁה נִקְנִית לְבַעֲלָהּ בְּבִיָּאָה. שׁוֹאֵלֶת הִבְרִייתָא,
מְדוּעַ צָרִיךְ לִלְמוֹד קִדּוּשֵׁי בִיָּאָה מִזְבֻּעֵלָה, וְהֵלָּא דִּין הוּא – הֵלָּא
נִיתָן לִלְמוֹד זֹאת בְּקַל וְחוֹמֵר, וְהִי בְּכֶסֶף שְׂאֵין נִקְנִית לִיבִם בְּכֶסֶף,
כֹּאֵף עַל פִּי כֹן נִקְנִית לוֹ בְּבִיָּאָה, וְזֶה אִשָּׁה שְׂנֵקְנִיתָ לְבַעֲלָהּ בְּכֶסֶף,
וְנִתְּנָה שְׁלִמְדוֹנוּ לְעִיל, וְכִי אִינוּ דִּין שְׂנֵקְנִית לוֹ בְּבִיָּאָה. פּוֹרְכַת הִבְרִייתָא
אֶת הַקֵּל וְחוֹמֵר, אִמָּה הָעֵבְרִיָּה תּוֹכִיחַ, שְׂנֵקְנִית לְאִדּוֹנָה בְּכֶסֶף וְאִין
נִקְנִית לוֹ בְּבִיָּאָה, וְאֵם כֹּן גַּם בִּאֵשָׁה אֲפֻשֶׁר לֹמַר שְׁנֵקְנִית לְבַעֲלָהּ
בְּכֶסֶף וְלֹא בְּבִיָּאָה. דּוּחָה הִבְרִייתָא אֶת הַפִּיכָא, מַה לְאַמָּה הָעֵבְרִיָּה
שְׂאֵין קִנְיָנָה לְאִדּוֹנָה לְשׁוֹם אִישׁוֹת אֵלָּא לְשׁם שְׂפָחוֹת, וּלְכֹן אִינוּ
נִקְנִית בְּבִיָּאָה, תֵּאֲמַר בּוֹז – אֵשָׁה הִנֵּקְנִית לְבַעֲלָהּ, שְׂנֵקְנִינָהּ לוֹ הוּא
לְשׁוֹם אִישׁוֹת, וּלְכֹן לֹמְדִים בְּקַל וְחוֹמֵר מִיבִמָּה שְׁנֵקְנִית בְּבִיָּאָה.
תִּלְמוֹד לִזְמַר 'וְבָעֻלָּהּ', לִלְמוֹדֵנוּ שְׂכִיבָה בִּיָּאָה.
הִגְמִירָא תִּמְחָה עַל דְּבָרֵי הִבְרִייתָא: וְלִמָּה לִי קִרְא – מְדוּעַ סִימָּה
הִבְרִייתָא שְׂצָרִיךְ לִלְמוֹד קִדּוּשֵׁי בִיָּאָה מִפְסוֹק, הָא אֲתֵינָא לָהּ – הֵלָּא
לְמִסְקֶנָה הִבְרִייתָא אֵין פִּירְכָא עַל הַקֵּל וְחוֹמֵר. מְשִׁיבָה הִגְמִירָא:
אֲמַר רַב אִשִּׁי, הֵטַעַם שֶׁהִבְרִייתָא לֹא לְמַדָּה קִנִּין בִּיָּאָה בִּאֵשָׁה בְּקַל
וְחוֹמֵר מִיבִמָּה אִינוּ מֵשׁוּם שִׁישׁ פִּירְכָא מֵאַמְמָה עֵבְרִיָּה, אֵלָּא מֵשׁוֹם
אֲדָרְבָּא 'לְמִימַר מִעֲקָרָא דִּינָא פִּירְכָא' – מֵשׁוּם שְׂאֲפֻשֶׁר לְפָרוֹךְ אֶת
הַקֵּל וְחוֹמֵר מִסִּדּוֹר, שְׁהֵי מְהִיכָא קָא מִיִּיתֵינָא לָהּ – מִזְכִּיכִן לְמַדַּת
קִנִּין בִּיָּאָה בִּאֵשָׁה, מִיבָּמָה, וְיֵשׁ לְפָרוֹךְ, מַה לְיָבִיבָה שְׂכָן הִיא כִּבֵּר
וְקוֹקְהָ וְעוֹמְדָתָה לִיבִם מִחֲמַת קִדּוּשֵׁי אַחֲזִי חֲמַת, וּלְכֹן מוֹעִילָה בָּהּ
בִּיָּאָה לְגַמּוֹר אֶת הַקִּדּוּשִׁין, תֵּאֲמַר בּוֹז – אֵשָׁה הִבָּאָה לְהִתְקַדֵּשׁ
לְבַעֲלָהּ, שְׂאֵין וְקוֹקְהָ וְעוֹמְדָתָה לוֹ, וְצִרְכָּה לְהִתְחִיל אֶת הַקִּנִּין
מִתְחִילָתוֹ, וְאֲפֻשֶׁר לֹמַר שְׂבִיָּאָה לֹא עוֹשָׂה תְּחִילַת קִנִּין, אֵלָּא רַק
גּוֹמְרַת קִנִּין שְׂכִבֵּר הוֹתַחֵל. וּלְכֹן אִמְרָה הִבְרִייתָא תִּלְמוֹד לִזְמַר
'וְבָעֻלָּהּ', לִלְמוֹד שְׂאֵשָׁה נִקְנִית בְּבִיָּאָה, וְבִיָּאָה עוֹשָׂה גַם תְּחִילַת קִנִּין:
הִבְרִייתָא מִבִּאֲרַת אֶת הַמְקוֹר לְקִדּוּשֵׁי שֹׁטֵר. שׁוֹאֵלֶת הִבְרִייתָא:

קָא מִשְׁמַע לָן 'רִצְאָה חָנֵם' כּו', ללמדנו שגם איילונות היוצאת
בבגרות בלבד יכולה להימכר לאמה.
מקשה הגמרא: **וְלִמָּר בֵּר רַב אֲשֵׁי דְאָמַר** לעיל **וְלֹא קָל וְחֻמְרָא הוּא,**
שיציאת אמה איילונית בבגרות נלמדת בקל וחומר מיציאת אמה
בנערות, ומחמת זה הקשה על אביי שלמד מהפסוק שאיילונית
יוצאת בבגרות – **קֵשָׁה, הָא אֲמַרְיִן מִלְּתָא דְאֵתָא** בקל **וְחֻמְרָא** בִּרְחָ
וְכַתָּב לֵי קָרָא – הלא אמרנו שדרך התורה ללמוד בקל וחסר
במפורש גם דבר שאפשר ללמודו בקל וחומר. מתרצה הגמרא:
הֲנִי מִלֵּי הִיכָא דְלִבָּא לְשַׁנְיָא – כלל זה נאמר רק כשאין ישוב אחר,
אֲבָל הִיכָא דְאִיכָא לְשַׁנְיָא מְשַׁנְיָן – אבל כשיש ישוב אחר, מיישבים
באותו ישוב, ומר בר רב אשי היתה בידו דרך להסביר מדוע צריך
את הפסוק הקשה על אביי, וביאר שהפסוק נוצר לעיקר מכירתה
של איילונית לאמה:
הגמרא מביאה מקור אחר לקנין כסף באשה: **וְתָנא –** חתן
משנתנו **מִיֵּיתֵי לָהּ חֵמָכָא** – לומד קידושי כסף מפסוק אחר. **דְתָנָא**
על הפסוק (דברים כד א) **כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וְכָעָלָהּ, וְהָיָה אִם לֹא**
תִּמְצָא חֵן בְּעֵינֵיו כִּי מִצָּא בָּהּ עֲרוּת דָּבָר וְכַתָּב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת 'וְגו',
והפסוק מדבר על אשה שנתקדשה, ואומרת הברייטא שאין 'קִיחָה'
האומרה בפסוק 'כִּי יִקַּח' **אֵינָא בְּכֻכָּהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר** בתורה
שאברהם אבינו אמר לעפרון החייתי בקניית מערת המכפלה
(בראשית כג ג) **'נָתַתִּי כֶּסֶף חֲשֵׁדָה קַח מִמֶּנִּי,'** ומבואר ש'קִיחָה' היא
לשון קנין בלעדי, ולומדים מכאן שאשה נקנית בכסף, ולכן נקט
התנא במשנה (פסוקי דלשון קנין).
הברייטא דנה האם צריך ללמוד קידושי כסף מפסוק. שואלת
הברייטא: מדוע צריך ללמוד קידושי כסף מ'כִּי יִקַּח, וְהָלָא דִּין –
קל וחומר הוא, ומה **אִמְתָּה הַעֲבִירָה שְׂאִינָה נְקִינָה** לאדונה **בְּבִינָה,**
נְקִינָה לוֹ בְּכֻכָּהּ, וְזו – אשה שנקנית לבעלה **בְּבִינָה, אֵינָה דִּין שְׂתֻקָּנָה**
לוֹ בְּכֻכָּהּ. פורכת הברייטא את הקל וחומר: **בְּכֻכָּהּ תוֹכִיתָ, שְׂנִינָה**
ליבם בְּבִינָה, וְאֵינָה נְקִינָה לוֹ בְּכֻכָּהּ, ואם כן אין ללמוד קנין כסף
בקל וחומר זה. דוחה הברייטא את הפירכא: **מַה לִּיכְמָה שְׂכָן אֵין**
נְקִינָה בְּשֻׁמְרָה, וְמָה אֵינָה נְקִינָה בכסף אינו מפני שקנין כסף חלש,
אלא מפני שהיא צריכה דווקא ביאה העושה נישואין, שהרי היא
כבר זקוקה ועומדת ליבם מקידושי אחיו המת, ואינה צריכה קנין
חדש, **תֵּאמַר קֻזו –** באשה, שצריכה קנין ולכן נקנית **בְּשֻׁמְרָה.** תלמוד
לומר – ולכן הוצרך הפסוק **כִּי יִקַּח אִישׁ,** ללמדנו שנקנית ב'קִיחָה'
שהיא קנין כסף.
הגמרא תמכה על דברי הברייטא: **הָא לָמָּה לִי קָרָא –** מדוע סיימה
הברייטא שצריך ללמוד קידושי כסף מפסוק, **הָא אֵתָא לָהּ –** הלא
למסקנת הברייטא אין פירכא על הקל וחומר. משיבה הגמרא:
אָמַר רַב אֲשֵׁי, הטעם שהברייטא לא למדה קנין כסף באשה בקל
וחומר מאמה עבריה אינו משום שיש פירכא מיבמה, אלא **מִשּׁוּם**
דְּאִיכָא לְמִימָר מַעֲקֵרָא דִּדְיָנָא פִּירְכָא – משום שאפשר לפרוך את
הקל וחומר מיסודה, שהרי **מִהִיכָא קָא מִיֵּיתֵית לָהּ –** מהיכן למדת
קידושי כסף **מֵאִמְתָּה הַעֲבִירָה, וְיֵשׁ לְפָרוּךְ, מַה לֵּאמָר הַעֲבִירָה שְׂכָן**
וְיִצְחָא – משתחררת בְּכֻכָּהּ, וכיון שכסף מועיל להוציאה מרשות
האדון הוא מועיל גם שנקנית בו, **וְתֵאמַר כּוּזו –** באשה, שאינה יוצאה

אגרות קודש

ב"ה, ב' אלול, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בטח ידוע לו ממנהג הטוב אשר במשך הימים לפני החופה וקודם לה ללמוד ולסיים את

הפרקים ט"ז י"ז משער הקדושה בספר ראשית חכמה.

אינה מגורשת. בְּרִיתָנָא, האומר לאשה הרי זה נִפְיִד עַל מִנְתָּ שְׁלֵא
תִּשְׁתִּי וְיֵן לעולם, או עַל מִנְתָּ שְׁלֵא תִּלְכִּי לְבֵית אֲבִיךָ לְעוֹלָם, אִין זֶה
בְּרִיתוֹת בֵּינוּ לְבִינָה, כִּי כָל יְמֵיהָ עֲלֶיהָ לְשֹׁמֵר אֶת הַתְּנָאִי, וְאִם אָמַר
שְׁעִלְיָה לַעֲשׂוֹת כֵּן רַק כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם אַחֵר הַגִּירוּשִׁין וְתוּ לֹא, הָרִי
זֶה בְּרִיתוֹת, וּמְגוֹרֶשֶׁת מִיָּד, כִּיֵּן שְׁאִינָה אֲגוּדָה בּוּ לְעוֹלָם.
מִבִּאֲרַת הַגְּמָרָא: וְרַבִּי יוֹסֵף הַגָּלִילִי, מְבָרַת 'בְּרִיתוֹת' קָא נִפְקָא לִיה –
הוּא לֹמַד שְׁהֵגַט צִרִיךְ לַהֲיוֹת דְּבַר הַכּוֹרֶת בֵּינוּ לְבִינָה, שְׁהִיָּה דִּי
לְכַתּוּב 'סֹפֶר כֶּרֶת', וְנֹאמַר 'סֹפֶר כֶּרֶתוֹת' לְדַרְשׁוּ שְׁהֵגַט צִרִיךְ
לְכַרֹּת בִּינֵיהֶן. וְרַבְּנָן הַלּוּמְדִים מְכִרִיתוֹת' רַק שְׁצִרִיךְ שְׁהֵגַט יִכְרוֹת
בִּינֵיהֶן, הַדִּיּוֹק שֶׁל 'בֶּרֶת' 'בְּרִיתוֹת' לֹא מְשַׁמְעֵי לָהּ. הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת
לַעֲסוֹק בְּקִנְיֵי קִידוּשִׁין, וְדִנָּה מְדוּעַ אֵין לְלַמּוֹד קִנְיִן אֶחָד מִהַקְּנִינִים
הָאֲחֵרִים: הָדָא מְחַדָּא לֹא אֲתֵינָא – קִנְיִן אֶחָד מִקְּנִין אַחֵר אִי אִפְשָׁר
לְלַמּוֹד, וּכְמִבּוּאָר לְעִיל, שְׁאִין לֹמַר שֶׁאִם כֶּסֶף קוֹנֶה גַם שֹׁטֵר יִקְנֶה
וְכֹדוּמָה, אִולָם שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: תִּיתִי הָדָא מְחַדָּא – נִלְמַד קִנְיִן אֶחָד
מִשְׁנֵי הַקְּנִינִים הָאֲחֵרִים, וְנֹאמַר שְׁכֻמוּ שְׁמַצִּינוּ שְׁקוֹנִים בְּמִקּוּמוֹת
אַחֲרִים וְקוֹנִים כֹּאֵן בְּאִשָּׁה, אִף אֲנִי אֲבִיא אֶת הַשְּׁלִישִׁי שְׁקוֹנָה
בְּמִקּוּמוֹת אַחֲרִים וְקוֹנָה כֹּאֵן, וּמְדוּעַ נִצְרָכִים שְׁלוּשָׁה לִימּוּדִים
לְשְׁלוּשָׁת הַקְּנִינִים. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הִי תִיתִי – אִיזִיהָ קִנְיִן נִלְמַד
מִשְׁנֵי קִנְיִנִים אַחֲרִים, אִם נֹאמַר שְׁלֵא לִיכְתּוּב רַחֲמֵנָא בְּשֹׁטֵר, וְתִיתִי
מְחַדָּא – וְנִלְמַד שֹׁטֵר מִכֶּסֶף וּמִבִּיאָה, יֵשׁ לְפָרוֹךְ, מַה לְחַדָּךְ, כֶּסֶף
וּבִיאָה, שְׁכֵן הִנָּתֵן מְרִיבָה לְאִשָּׁה וְיֵשׁ סִבְרָא שֶׁאִשָּׁה נִקְנִית בָּהֶם,
אֲבָל שֹׁטֵר אֵין לְאִשָּׁה שׁוּם הִנָּהָ מִמֶּנּוּ. וְאִם נֹאמַר שְׁלֵא נִיכְתּוּב
רַחֲמֵנָא בְּבִיאָה, וְתִיתִי מְחַדָּא – וְנִלְמַד בִּיאָה מִכֶּסֶף וּמִשֹּׁטֵר, יֵשׁ
לְפָרוֹךְ, מַה לְחַדָּךְ, כֶּסֶף וְשֹׁטֵר, שְׁכֵן קִנְיִן מְרִיבָה – שְׁקוֹנִים בָּהֶם
דְּבָרִים רַבִּים, כִּגּוֹן קִרְקָעוֹת וְעֵבְדִים, וְיֵשׁ סִבְרָא שֶׁאִף אִשָּׁה נִקְנִית
בָּהֶם, אֲבָל בִּבְיָאָה לֹא קוֹנִים שׁוּם דְּבַר. וְאִם נֹאמַר שְׁלֵא נִיכְתּוּב
רַחֲמֵנָא בְּכֶסֶף, וְתִיתִי מְחַדָּא – וְנִלְמַד קִידוּשִׁי כֶּסֶף מִשֹּׁטֵר וּמִבִּיאָה, יֵשׁ
לְפָרוֹךְ, מַה לְחַדָּךְ, שֹׁטֵר וּבִיאָה, שְׁכֵן יִשְׁנֵן בְּעַל כְּרִחָה שֶׁל הָאִשָּׁה,
שֶׁאִפְשָׁר לְגִרְשָׁה בְּעַל כְּרִחָה וְכֵן בִּיאָה קוֹנֶה בִּיבְמָה בְּעַל כְּרִחָה,
וְיֵשׁ סִבְרָא שֶׁאִשָּׁה נִקְנִית בָּהֶם, אֲבָל כֶּסֶף לֹא מִצִּינוּ שְׁקוֹנִים בּוּ בְּעַל
כְּרִחָה. וְכִי תִימָא – וְאִף אִם תֹּאמַר שְׁכֻפָּה נִמְי קוֹנֶה בְּעַל כְּרִחָה,
בְּאִמְתָּה הַעֲבִירָהּ שֶׁאֲבִיהָ מוֹכְרָהּ שְׁלֵא מְדַעְתָּהּ, מִכָּל מְקוֹם בְּאִישׁוֹת
מִיָּהָ לֹא אֲשַׁכְּחֵן – בְּאִישׁוֹת לֹא מִצְאֵנוּ קִנְיִן כֶּסֶף בְּעַל כּוֹרְחוֹ שֶׁל
הַקְּנֵהָ, וְרַק בְּאִמְתָּה עֲבִירָהּ, מַה שְׁאִין כֵּן שֹׁטֵר וּבִיאָה, שְׁמוּעִילִים
בְּעַל כְּרִחָה לִגְבִי אִישׁוֹת:
חוֹפָה הִיא מַעֲשֵׂה הַעוֹשָׂה אֶת הָאִשָּׁה לְנִשׁוּאָה, לְאַחֵר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה
בְּאֶחָד הַקְּנִינִים שֶׁנִּמְנָנוּ בְּמִשְׁנָה. וְהַגְּמָרָא דִּנָּה הָאִם חוֹפָה מוֹעִילָה
גַּם אִם לֹא נִתְקַדְּשָׁה קוֹדֵם לָכֵן: אֲמַר רַב הוּנָא, חוֹפָה קוֹנֶה בְּאִשָּׁה
מִקָּל וְחוֹמֶר, וְזֶה קִנְיִן כֶּסֶף שְׁאִינוּ מְאֻכֵּל בְּתְרוּמָה – שֶׁאִשָּׁה
שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְכַהֵן בְּכֶסֶף אִינָה אוֹכֵלֶת בְּתְרוּמָה עַד שֶׁתִּכְנַס לְחוֹפָה,
וְקוֹנֶה בָּהּ לַעֲשׂוֹתָהּ מִקּוּדְשָׁתָהּ, חוֹפָה שְׁמַאכְלָת בְּתְרוּמָה, אִינוּ דִּין
שֶׁתִּקְנָהּ וְתַעֲשֶׂה אֹתָהּ מִקּוּדְשָׁתָהּ. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְכִי מִן הַתּוֹרָה
כֶּסֶף אִינוּ מְאֻכֵּל בְּתְרוּמָה, וְהָאֲמַר עוֹלָא, דְּכִרַּת תּוֹרָה אֲרוּכָה בֵּת
יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה לְכַהֵן, אוֹכְלָת בְּתְרוּמָה, שְׁנֵאמַר (וַיִּקְרָא כֹהֵן יֵא)
'וְכִתְּבוּ בִּי יְקֵנָה נֶפֶשׁ קִנְיִן כֶּסֶף' הוּא יֹאכֵל בּוּ וְיִלְזֵד הֵם יֹאכְלוּ
בְּלִחְמוֹ, וְהָאִי – הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה, קִנְיִן כֶּסֶף שֶׁל הַבַּעַל הוּא, וְזֶה
מַעֲם אֲמָרוֹ חֲכָמִים שְׁאִינָה אוֹכְלָת בְּתְרוּמָה, וְזִוְרָה שְׁמָא כְּשֶׁהִיא
עֲדִין בְּבֵית אֲבִיהָ, וְיִמּוֹנָה לָהּ בּוֹס שֶׁל תְּרוּמָה בְּבֵית אֲבִיהָ וְתִשְׁקֶנָּה
לְאִתָּהּ וְלְאִתָּהּ הָאֲסוּרִים בְּתְרוּמָה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֵלָּא מְרִיךְ
הִכִּי – כִּי יֵשׁ לְלַמּוֹד חוֹפָה מִכֶּסֶף בְּקַל וְחוֹמֶר, וְזֶה כֶּסֶף שְׁאִינוּ נֹמְרִי
בָּהּ לַעֲשׂוֹתָהּ נִשׁוּאָה וְלַהּצִּיאָה מִרְשׁוֹת אֲבִיהָ לַמַּעֲשֵׂה יְדִידָה
וְלִירוּשָׁתָהּ, וְקוֹנֶה בָּהּ לַעֲשׂוֹתָהּ מִקּוּדְשָׁתָהּ,

וּמִיֵּן שְׁאִשָּׁה נִקְנִית לְבַעֲלָהּ אִף בְּשֹׁטֵר. מְשִׁיבָה הַבְּרִיתָא: וְדִין – קַל
וְחוֹמֶר הוּא, וְזֶה כֶּסֶף שְׁאִין מוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה מִרְשׁוֹת בַּעֲלָהּ, מִכְּנִים
אוֹתָהּ לְרִשְׁתוֹ, שְׁטֵר שְׁמוֹצִיא אֶת הָאִשָּׁה מִבַּעֲלָהּ, אִינוּ דִּין שְׁמִכְנִים
אוֹתָהּ אִלּוּ, דְּהִינּוּ שֶׁתִּתְקַדֵּשׁ לוֹ בְּשֹׁטֵר. פּוֹרְכַת הַבְּרִיתָא: מַה
לְכֶסֶף שְׁכֵן פּוֹדִין בּוּ הַקִּדְּשׁ וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי וְלֹכֵן הוּא מוֹעִיל בְּקִידוּשִׁין,
תֹּאמַר בְּשֹׁטֵר חוֹב שְׁאִין פּוֹדִין בּוּ הַקִּדְּשׁ וּמַעֲשֵׂר שְׁנִי דְּקָתִיב 'וְנָתַן
הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ', וְאֵין לְלַמּוֹד שֹׁטֵר מִכֶּסֶף. הַבְּרִיתָא מְבִיאָה מְקוֹר
אַחֵר לְקִידוּשִׁי שֹׁטֵר: אֲמַר קָרָא (דְּבָרִים כ"ב) 'וַיִּצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלָּכָה
וְהָיָה לְאִישׁ אַחֵר, מִקִּישׁ הַפְּסוֹק הַזֶּה' – קִידוּשִׁין, שְׁנֹאמַר 'וְהָיָה',
לְיִצְאָה – לְגִירוּשִׁין, שְׁנֹאמַר 'וַיִּצְאָה', מַה יִּצְאָה נַעֲשִׂית בְּשֹׁטֵר –
בְּגֵט, אִף הָיָה נִמְי בְּשֹׁטֵר. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: אִם כֵּן, וְאִפְשָׁר נִמְי יִצְאָה
לְחִוָּה – נִקְשָׁה גַם גִּירוּשִׁין לְקִידוּשִׁין, מַה הָיָה כֶּסֶף אִף יִצְאָה בְּכֶסֶף,
שֶׁכֶּסֶף שֶׁאִשָּׁה מִתְקַדְּשֶׁת בְּכֶסֶף כִּךְ תִּתְגַּרֵּשׁ בְּכֶסֶף שֶׁהַבַּעַל יֵתֵן לָהּ
וְיֹאמַר 'תִּתְגַּרֵּשׁ בִּי'. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֲמַר אֲבִי, אִם יִחְלוּ גַם
גִּירוּשִׁין בְּכֶסֶף יִאֲמָרוּ וְיִתְמַדּוּ הַבְּרִיתוֹת, וְכִי כֶּסֶף מִכְּנִים וְכֶסֶף מוֹצִיא,
וּפְנִיגוֹר וְעֵשָׂה קְפִיגוֹר, כְּלוּמַר שְׁלֹא יִתְכַן שְׁאוֹתוֹ דְּבַר הַמוֹעִיל
לְקִדְשׁ, וְיַעֲלֵל גַּם לְגִרְשׁ.
מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי הִכִּי, לִגְבִי שְׁטֵר נִמְי יֵשׁ לֹמַר שְׁלֵא יוֹעִיל
לְקִידוּשִׁין וְלִירוּשִׁין, מִפְּנֵי שִׁאֲמָרוּ וְכִי שְׁטֵר מוֹצִיא שְׁטֵר מִכְּנִים,
וּקְפִיגוֹר וְעֵשָׂה קְפִיגוֹר. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מִיָּד דְּהָא שְׁטֵר לְחֹד וּמִיָּד
דְּהָא שְׁטֵר לְחֹד – אֵין לְדַמּוֹת אֶת הַשְּׁטֵרֹת, מִפְּנֵי שֶׁבִּשְׁטֵר
קִידוּשִׁין כְּתוּב לְשׁוֹן כְּנִיסָה, וּבִגְט כְּתוּב לְשׁוֹן יִצְאָה, וְאִינִם דּוֹמִים
כָּלֵל זֶה לְזֶה. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: הִכָּא נִמְי – גַּם לִגְבִי קִנְיִן כֶּסֶף הָאִי
בְּכֶסֶף לְחֹד וְהָאִי בְּכֶסֶף לְחֹד – שֶׁבְּכֶסֶף קִידוּשִׁין הוּא אוֹמֵר לְשׁוֹן
כְּנִיסָה, וּבְכֶסֶף גִּירוּשִׁין הוּא אוֹמֵר לְשׁוֹן יִצְאָה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
מִיֵּבִיגָא מִיָּהָ הָדָא – בְּמִטְבַּע עֲצָמוֹ לֹא יִכְרַח הָאִם הוּא מוֹצִיא או
מִכְּנִים, וְלֹכֵן אֵין לַהֲשַׁתֵּם בּוּ גַם לְקִידוּשִׁין וְגַם לְגִירוּשִׁין.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה טַעַם נוסף מְדוּעַ אִשָּׁה אִינָה מִתְגַּרֶשֶׁת בְּכֶסֶף: רַבָּא
אֲמַר, אֲמַר קָרָא (דְּבָרִים כ"ד) 'וְכָתַב לָהּ סֹפֶר בְּרִיתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ
וְשִׁלָּחָה מִבֵּיתוֹ', וּמִמַּעֲטִים שֶׁרַק בְּכֶתִיבָה – בְּגֵט מִתְגַּרֶשֶׁת, וְאִינָה
מִתְגַּרֶשֶׁת בְּכֶסֶף. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְאִימָא – נִדְרֹשׁ שֶׁבְּכֶתִיבָה
מִתְגַּרֶשֶׁת וְאִינָה מִתְקַדְּשֶׁת בְּכֶתִיבָה – בְּשֹׁטֵר. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: הָאִי
כְּתִיב – כְּתוּב בַּפְּסוֹק 'וַיִּצְאָה וְהָיָה', מִקִּישׁ הוּיָה לְיִצְאָה וְכִוּ',
וּמִכָּאֵן לִמּוּדִים קִידוּשִׁי שֹׁטֵר.
לְדַבְּרֵי רַבָּא הִיקֵּשׁ הוּיָה לְיִצְאָה מִרְבָּה קִידוּשִׁי שֹׁטֵר, וְיִכְתֹּב לָהּ
מִמַּעַט גִּירוּשִׁי כֶּסֶף, וְשׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְזֶה רֵאיוֹת לְרַבּוֹת מִהַדִּיקֵשׁ
קִידוּשִׁי שֹׁטֵר וְלַמַּעַט מִהַפְּסוֹק גִּירוּשִׁי כֶּסֶף, הֵלֵא אִפְשָׁר לְרַבּוֹת
מִהַדִּיקֵשׁ גִּירוּשִׁי כֶּסֶף וְלַמַּעַט מִהַפְּסוֹק קִידוּשִׁי שֹׁטֵר. מְשִׁיבָה
הַגְּמָרָא: מִסְתַּבְּרָא שֶׁכֹּאשֶׁר הַפְּסוֹק קָא – עוֹסֵק בְּגִירוּשִׁין הוּא מְמַעֵט
גִּירוּשִׁין בְּכֶסֶף. וְכִי נֹאמַר שֶׁהַפְּסוֹק קָא – עוֹסֵק בְּגִירוּשִׁין וּמְמַעֵט
קִידוּשִׁין בְּשֹׁטֵר, וּמִמַּלְאָ כִּיֵּן שֶׁהַפְּסוֹק הַעוֹסֵק בְּגִירוּשִׁין מִמַּעַט
גִּירוּשִׁי כֶּסֶף, הַהִיקֵשׁ בָּא לְרַבּוֹת קִידוּשִׁי שֹׁטֵר.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִיעוֹט נוסף לְגִירוּשִׁי כֶּסֶף. שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְלִדְבִי
יוֹסֵף הַגָּלִילִי וְאִפְשָׁר לִי לְהָאִי קָרָא לְדְרִשָׁא אַחֲרֵינָא – שְׁלֹמֹד מִהַפְּסוֹק
יִכְתֹּב לָהּ בְּמִסְכַּת גִּישִׁין (כ"א): דְּרִשָׁה אַחֲרָתָהּ, דִּין זֶה שְׁאִינָה
מִתְגַּרֶשֶׁת בְּכֶסֶף מִנָּא לִיָּה – מִהִיכֵן הוּא לֹמַד אוֹתוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא:
אֲמַר קָרָא בְּאוֹתוֹ פְּסוֹק 'סֹפֶר בְּרִיתָהּ', וּמִשְׁמַע שֶׁרַק סֹפֶר – גֵּט בְּרִיתָהּ
מִבַּעֲלָהּ, וְאֵין דְּכִרָּה אַחֵר בְּרִיתָהּ, וְלַמַּעַט גִּירוּשִׁי כֶּסֶף.
שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְרַבְּנָן הַמַּמַּעֲטִים גִּירוּשִׁי כֶּסֶף מְיֻכְתֵּב לָהּ, הָאִי
'בְּרִיתוֹת' מִאִי עֲבָדִי לִיָּה – מַה הֵם דּוֹרְשִׁים מִסֹּפֶר כֶּרֶתוֹת. מְשִׁיבָה
הַגְּמָרָא: פְּסוֹק זֶה מִיָּעָי לִיָּה – נִצְרָךְ לָהּ לְלַמּוֹד שֶׁהֵגַט צִרִיךְ לַהֲיוֹת
דְּכִרָּה הַכּוֹרֶת בֵּינוּ לְבִינָה, וְאִם הִיא נִשְׁאֶרֶת אֲגוּדָה וְקִשּׁוּרָה בְּבַעַל,

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף ה עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) רמט

תוספות

ומניין שאף בשטר - ומקל וחומר דאמה העבריה שאין נקנית בביאה ונקנית בשטר ליכא למימר: חדא - משום דאמה גופה מדאיחשק לאחרת נפקא לן לקמן (טזא). ואפילו לרב חסדא דיליף לה מ"לא תצא כצאת העבדים" אבל נקנית היא בקנין העבדים - איכא למיפך כדלעיל: שכן יוצאה בכסף. ועוד: דכיון דלרב חסדא אב כותבו - ליכא למילף באשה שאינה נקנית בזה הענין, שהבעה כותבו.

שבן פרוין בו הקדשות ומעשר - ואם תאמר:

כל זה אשוי' בל דחומר: ומה כסף שאף על פי שפרדין בו הקדש ומעשר ואינו מוציא - ואפילו הכי מבכיס. שטר שאף על פי שאין פודין בו הקדש מוציא - אינו דין שבינשני? יש לומר: דחומר דאמה תבאר בפסוק אין להכניס בל דחומר. דודאי תבאר שכל סבא נותן להשני' בל דחומר, אבל הכותבו - יש לנו לומר שהיא הגורמת מעלה. ואם תאמר: ונימא קל דחומר מקרקעות שאינן מוציאות - אפילו הכי מבכיסות. פירוש: דאדם יכול לקדש אשה בקרקע, ואינה מתגרשת בקרקע. וזהו ש"כא למיפך" שכן פודין בו הקדש! ויש לומר, דאיכא למיפך: מה לקרקע - שכן קונין מטלטלין אגבן, תאמר בשטר. ואם תאמר: מטלטלין יוכיחו, שאין קונין אגבן ואינן מוציאות ומכניסות - אף אני אביא שטרי! ויש לומר: מה למטלטלין - שכן פודין בו הקדש.

מה הויה בכסף אף יציאתה בכסף - ולענין ביאה ליכא למימר מה הויה בביאה אף יציאתה בביאה - שלחרחק ממנה הוא מנרשה. ועוד: משום שמיצא בה ערות דבר רגיל לגרשה, ואז יש לו לפרוש.

סניגור יעשה קטיגור - ואם תאמר: אם כן היכי קאמר לעיל: מה לאמה העבריה שכן יוצאה בכסף, ודין הוא שתהא נקנית בכסף. אדרבה, גירעונא - דאין קטיגור נעשה סניגור! ויש לומר: דבאמה העבריה ליכא למימר הכי, לפי שמתחלה שאביה מוכרה לשפחות הוא מקבל הכסף מן האדון, אם כן, כשהוא רוצה לפרושה - דין הוא שיקבל האדון הכסף. אבל איש שמקדש אשה - הכל בא על ידו, בין הקידושין בין הגירושין, והתם שייך למיפך: אימור כסף מבכיס וכו'.

קאי בגירושין ממעט גירושין - ואין סברא לומר: קאי בבתיבה מומעט בבתיבה - דפשטא דקרא משמע שבא לומר דוקא בבתיבה, דקאמר "אם לא תמצא חן בעיניו וכתב לה", משמע - דוקא בזה הענין.

על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה גט - פירש בקונטרס: שכל ימיה נאנת לקיים תנאי זה מחמתו. ואם תאמר: אמאי לא אמר דהוי גט, שהרי אם מת אביה - יכולה היא ליכנס לבית, ושבו אינה נאנת בו. דלאחר מיתת אביה לא חשיב "בית אביה", כדאמרין בגדרים (מזא): קום לביתך שאיני נכנס, מות או מכור - מותר! ויש לומר: ד"בית אביה" קרוים כל יוצאי

שטר שאין פודין בו הקדשות - אם כתב לגזבר שטר על מעות פודין הקדש - אין הקדשו פדוי, דבעינן "ונתן הכסף וקם לו". **האי** שטרא לחוד **והאי** שטרא לחוד - בזה כתוב לשון כניסה, וזה מפורש לשון יציאה. **האי** כסף לחוד - כשהוא נותנו מפרש על מנת מה הוא נותנו. **חד הוא** - אינו נזכר בתוכו אם להוציא אם להכניס. **קאי** בגירושין ומפסע קידושין - בתמיה. **ורבי יוסי הגלילי** - דמפיק ליה לחאי וכתב לדרשא אחרינא -

ומנין שאף בשטר? ודין הוא: ומה כסף שאין מוציא

- **מכנים, שטר שמוציא** - אינו דין שמכנים? - **מה לכסף שבן פודין בו הקדש ומעשר שני, תאמר שטר שאין פודין בו הקדש ומעשר שני, דכתיב "ונתן הכסף וקם לו"!** **אמר קרא "ויצאה והיתה" - מקדש הויה לציאה, מה יציאה בשטר - אף הויה נמי בשטר. ואקיש נמי יציאה להויה, מה הויה בכסף - אף יציאה בכסף!** **אמר אביי: יאמרו: כסף מכנים כסף מוציא, סניגור יעשה קטיגור? - אי הכי, שטר נמי יאמרו: שטר מוציא שטר מכנים, קטיגור יעשה סניגור? - מילי דהאי שטרא לחוד, ומילי דהאי שטרא לחוד. - הכא נמי - האי כסף לחוד והאי כסף לחוד! - מיכא מיהא חד הוא. רבא אמר: **אמר קרא "וכתב לה" - בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף. ואימא: בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכתיבה! - הא כתיב "ויצאה והיתה" מקדש וכו'.** **ומה ראית? - מסתברא: קאי בגירושין - ממעט גירושין, קאי בגירושין וממעט קידושין? - ולרבי יוסי הגלילי דאפיק ליה להאי קרא דרשא אחרינא, שאינה מתגרשת בכסף מנא ליה? - אמר קרא "ספר פריה" - ספר פריה, ואין דבר אחר פריה. ורנן: האי "פריה" מאי עבדי ליה? - מיבעי ליה לדבר הפורט בינו לבניה. פדתני: **"הרי זה גיטך על מנת שלא תשתי יין" "על מנת שלא תלכי לבית אביך לעולם" - אין זה פריה. "כל******

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35

הלציו של אביה אף על גב שמת, כדכתיב (בראשית לח) גבי תמר "שבי אלמנה בית אביך" אף על פי שמת אביה, כדמוכחי קראי. **ורבי יוסי הגלילי** מ"כרת" "כריתות" נפקא - תימא: דבפרק "המגרש" (גיטין פגב) קאמר על רבנן דרבי אלעזר בן עזריה - "כרת" "כריתות" לא דרשי, ורבי יוסי הגלילי בכלל דרנן, ודבא אמר דרבי יוסי הגלילי דרש "כרת" "כריתות" ויש לומר: דלא קאמר לא משמע להו. אלא דלא דרשי. פירוש, להוציא דרשא דהתם, דמיבעי להו לדרשא דהבא. **שבן** ישנן בעל כרחא - פירש בקונטרס: ביאה ביבמה. שטר בגרשין, כסף באמה העבריה, וקשה לרבינו תם: אם זה חשוב בעל כרחא מה שהאב מוכר את בתו בעל כרחא - אם כן מאי קאמר רב הונא לקמי: כסף באישות מיהא לא אשכחן בעל כרחא. הלא האב מקדש בתו קטנה בכסף בעל כרחא! ואומר רבינו תם: כיון דאב מבקש בתו קאי - אין זה חשוב בעל כרחא, כיון שהוא מדעתו של אב. ואם תאמר: אם כן, היכי קאמר: כסף נמי איתא באמה העבריה בעל כרחא? הרי אב מוכרה מדעתו! ויש לומר, דהכי פריך: כסף איתא באמה בעל כרחא, כגון שהאדון מייעד את העבריה בכסף מקנתה בעל כרחו של אב ובעל כרחא של בת. דהא דאמר לקמן (יטא), "אשר לא יערה" - שצריך ליערה - לא שצריך לעשות מרצונה, אלא שצריך להודיעה שלשם קידושין מייערה. ואף על גב דאמר לקמן: באישות מיהא לא אשכחא, ובכי האי גוונא שמיעד הוי אישות, מכל מקום, בתחילה לא בא הכסף בשביל אישות. ויש מיישבים פירוש הקונטרס: דוראי זה קרי בעל כרחא - מכירה של אמה העבריה, שחוב הוא לה. ואם היתה בת דעת - לא היתה מתרצית. אבל קידוש קטנה - לא חוב הוא לה כיון מכירה, וסופה עומדת לינשא. אם היתה בת דעת - היתה מתרצית, ולא חשיב על כרחא.

חופה

חופה שגומרת אינו דין שתקנה — ואם תאמר: גימא "דיר" אסוף דינא? דמדיכא מייתית דחופה קונה, משום דגומרת — דיו לבא מן הדין להיות כדן; מה להלן אחר כסף — אף כאן לאחר כסף! ויש לומר: דאיתא כרבי טרפון, דאמר (בבא קמא כהא): הויא דמיפרקל קל חומר לא אמר "דיר", והבא אי אמר "דיר" — מיפרקל קל חומר, דלאחר כסף לא איצטריך, ואם תאמר: לדירן, דאמר דחופה אינה קונה — גימא דכסף גומר אחר כסף מקל חומר דחופה; מה חופה שאינה קונה — גומרת, כסף שקונה — אינו דין שיגמור? ויש לומר: דלא מצי לאוכוחי שיגמור אלא אחר כסף בחופה, ומאי אולמיה האי כסף מדיא כסף? **אף** אני אביא חופה שקנה בעלמא וקונה כאן, מה להצד חשה שכן שכן קוין בעל כרחא — ואף על פי שמוסר בתו הקטנה לחופה בעל כרחא, כיון דבמקום בתו קאי — לא חשיב בעל כרחא, ואם תאמר: אבתי אשכנחא חופה בעל כרחא, דיעידעו לאו נישואין עשה, ונמצא שאחר ייעוד כנסה הארזון לחופה על כרחו דאבו ויש לומר: אף על פי שהיעיד יכול לעשות בעל כרחו דאב — החופה צריך לעשות מדעת, **ורב** הונא כסף באישות מיהא לא אשכנחא בעל כרחא — אף על פי שהאב מקדש בתו קטנה בעל כרחא, מכל מקום, כיון שהוא מדעת האב — לא קרי בעל כרחא, כדפרשית: ועוד: בחופה נמי אשכנחא כי האי גוונא (כתובות מו,א) שהאב מוסר את בתו קטנה לחופה, **הא** נתן הוא ואמרה היא כו' — מה שלא הזכיר כלל נתנה היא ואמר הוא — משום דלא פסיקא ליה, דרעמים מקודשת, באדם חשוב, כדאמר לקמן (קדושין א,א).

הא לאו הכי לא אלמא קסבר ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים — ואם תאמר: אמאי לא משני דלעולם הויין ידים, והתם דקאמר "אהא" אפילו ידים שאין מוכיחות לא הויין, דילמא "אהא תענית" קאמר? ויש לומר: דטפי משמע "אהא" לשון נזירות מלשון תענית, ד"אהא" משמע מיד, ופעמים שאכל ולא מצי למימר "אהא תענית" עד למחר, אבל גבי נזירות — מיד יכול להתחיל מנזירות אם ירצה, **הבא** גמאי עסקין דאמר לי — משמע דמסיק הבא בשמואל דדיים שאין מוכיחות לא הויין ידים, והתמה: דבריש מסכת נדרים (ב,א) אמר: האומר לחבירו "מודרני ממך" מופרשי ממך, "מרוחקני ממך" שאני אוכל לך" שאני טועם לך" — אסור, וקאמרין עלה בגמרא (שם ד,ב), אמר שמואל: בכולך עד שיאמר "שאני אוכל לך" שאני טועם לך, ומסיק מאי טעמא — דילמא "מודרני ממך" — דלא משתענא בדרך משמע, "מופרשי ממך" — דלא עבידנא משא ומתן בדרך משמע, "מרוחקני" — דלא קאינאם בארבע אמות דילך משמע, ופריך (שם ה,ב), לימא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים? ומשני: שמואל מוקי מתניתין כרבי יהודה, דאמר: ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים, ומדקאמר: שמואל מוקי למתניתין כרבי יהודה — מכלל דאיהו לא סבירא ליה כוותיה, אלא סבירא ליה דהויין ידים! ואין לפרש דשמואל מוקי למתניתין כרבי יהודה וסבר ליה כוותיה, מדאמר בתר הכי: ומאי דוחקיה דשמואל לאוקמא מתניתין כרבי יהודה? ומאי קשיא? אמאי דחיק מוקי מתניתין כרבי יהודה — משום דסבר ליה כוותיה, לכך מוקי כרבי יהודה.

חופה שגומרת אינו דין שתקנה? — מה לכסף — שכן פורין בו הקדשות ומעשר שני, ביאה תוכיה, — מה לביאה שכן קונה ביבמה, — כסף ויכיה, וחור הדין; לא ראי זה פראי זה, ולא ראי זה פראי זה, הצד השוה שבהן: שקונין בעלמא וקונין כאן, אף אני אביא חופה — שקונה בעלמא וקונה כאן, — מה לצד השוה שבהן — שכן הנאתן מרובה, — שטר ויכיה, — מה לשטר — שכן מוציא בכת ישראל, — כסף וביאה ויכיה, וחור הדין; לא ראי זה פראי זה, ולא ראי זה פראי זה, הצד השוה שבהן — שקונין בעלמא וקונין כאן, אף אני אביא חופה — שקונה בעלמא וקונה כאן, — מה להצד השוה שבהן שכן ישנן בעל כרחא! ורב הונא: כסף מיהא באישות לא אשכנחא בעל כרחא, אמר רבא: שתי תשובות בדבר; הריא — ד"שלוש" תנן ו"ארבע" לא תנן, ועוד: כלום חופה גומרת — אלא על ידי קידושין, וכי גמרינן חופה שלא על ידי קידושין מחופה שעל ידי קידושין? — אמר ליה אבאי: הא דקאמר: "שלוש" תנן ו"ארבע" לא תנן — תנא, מילתא דכתובא בהדיא קתני, מילתא דלא כתובא בהדיא — לא קתני, ודקאמר: כלום חופה גומרת אלא על ידי קידושין — רב הונא נמי הכי קאמר: ומה כסף שאינו גומר אחר כסף — קונה, חופה שגומרת אחר כסף — אינו דין שתקנה? תנו רבנן: כיצד בכסף? נתן לה כסף או שוה כסף, ואמר לה "הרי את מקודשת לי" "הרי את מאורסת לי" "הריני לאינתו" — הרי זו מקודשת, אבל היא שנתנה, ואמרה היא "הריני מקודשת לך" "הריני מאורסת לך" "הריני לך לאינתו" — אינה מקודשת, — מהקף לה רב פפא: מעמא — דנתן הוא ואמר הוא, הא נתן הוא ואמרה היא — אינה מקודשת, אימא סיפא: אבל היא שנתנה לו ואמרה היא — לא הוה קידושין, מעמא — דנתנה היא ואמרה היא, הא נתן הוא ואמרה היא — הוה קידושין! — רישא — דקא, סיפא — כדי נסכה, — והני סיפא מילתא דסברא לה לרישא? — אלא הכי קאמר: נתן הוא ואמר הוא — פשיטא דהוה קידושין, נתן הוא ואמרה היא — נעשה כמי שנתנה היא ואמרה היא, ולא הוה קידושין, ואי בעית אימא: נתן הוא ואמר הוא — מקודשת, נתנה היא ואמרה היא — אינה מקודשת, נתן הוא ואמרה היא — ספקא היא, והיישנין מדרבנן, אמר שמואל: בקידושין; נתן לה כסף ושוה כסף, ואמר לה "הרי את מקודשת" "הרי את מאורסת" "הרי את לאינתו" — הרי זו מקודשת, "הריני אישך" "הריני בעליך" — "הריני ארוסך" — אין כאן בית מיהוש, וכן בגירושין; נתן לה ואמר לה "הרי את משולחת" "הרי את מגורשת" "הרי את מותרת לכל אדם" — הרי זו מגורשת, "איני אישך" "איני בעליך" "איני ארוסך" — אין כאן בית מיהוש, אמר ליה רב פפא לאבאי: למימרא דסבר שמואל ידים שאין מוכיחות הויין ידים? והתנן: האומר "אהא" — הרי זה נזיר, והוינן בת: ודילמא "אהא תענית" קאמר? ואמר שמואל: והוא שהיה נזיר עובר לפניו, מעמא — דנזיר עובר לפניו, הא לאו הכי — לא! — הכא גמאי עסקין דאמר "לי", — אי הכי מאי קמשמע לך? — הני

אף אני אביא חופה שקנה בעלמא — שגומרת ליושרה ולהפרת נדריה, יקנה נמי כאן בלא אירוסין, שכן ישנו בעל כרחא — שקונה בעלמא: ביאה ביבמה, ושטר בגירושין, וכסף באמה העבריה, כסף באישות מיהא לא אשכנחא בעל כרחא — ואפילו הכי קונה כאן, ואף על כרחא, כגון אב מקבל קידושין לבת קטנה, אף אני אביא חופה, שתי תשובות בדבר — למה דאמרת: חופה קונה בלא כסף, ועוד כלום חופה גומרת — דקאמר: חופה שגומרת כו' וכוין שאינה גומרת אלא לאחר קידושין — היאך אתה בא לדון חופה שלא על ידי קידושין מחופה שעל ידי קידושין? הרי את מקודשת לי — או "הרי את מאורסת לי", ותנא סיפא מילתא דסברא לרישא — בתמיה וכו' אמרינן בכל דוכתא "כדי נסבה" — מיד דלא איצטריך למיתניה והנייה בבדי, אבל סיפא דסברא לרישא — לא תני תנא, הכי קאמר — סיפא: אבל שינה ממה שאמרנו, כגון שנתן הוא ואמרה היא — נעשה כאילו נתנה היא ואמרה היא ואינה מקודשת, דבענין "כי יקח איש", נתן הוא — דמי ל"כי יקח איש", ואמרה היא — דמי לתקח אשה לאיש, וחישינן מדרבנן — שאם בא אחר וקידשה צריכה וגו' משניהם, שמא לא היו של הראשון קידושין וחלו קידושין שני, או שמא של ראשון קידושין, ולא של שני, בקידושין נתן לה כו' — משום דקא בעי למימר סיפא בגירושין "נתן לה כו'" נקט כי האי לינשא (נתן), הרי את מקודשת — ולא גרסינן "לי", אין כאן בית מיהוש — אין כאן אפילו ספק קידושין, ד"כי יקח" בתיב, ולא שיקח עצמו לה, ודגרורשין אין כאן בית מיהוש — אף לפוסלה לכהונה, ידים שאין מוכיחות — בית יד, אחיות הדבר, אף על פי שאינו מוכיח אחיות לשון גמור, כי הבא, דקאמר "הרי את מקודשת" ולא קאמר למאן, הויין ידים — ואמר דלדידה קדשה, אהא — אחיה, שויה נזיר עובר לפניו — דודאי אהיה אף אני כזה קאמר, אלמא בענין דוכתא, לישני

— משום דסבר ליה כוותיה, לכך מוקי כרבי יהודה, אלא ודאי קים ליה דהויין ידים, ועוד: דאמר בגיטין (פהא,א): גופו של גט — הרי את מותרת לכל אדם, רבי יהודה אומר: "ודן

לְאִינְתוֹ וְלֹא שָׁתָנָה לוֹ כֶּסֶף, וְאִמְרָה
הִיא 'הָרֵינִי מִקְדוּשָׁתְךָ לְךָ', 'הָרֵינִי מִקְדוּשָׁתְךָ לְךָ', 'הָרֵינִי לְךָ לְאִינְתוֹ, אֵינָה
מִקְדוּשָׁתְךָ. הַגְמָרָא מְקַשָּׁה סְתִירָה בְּדַבְרֵי הַבְּרִייתָא: מִתְקִיף לָהּ רַב
פָּסָא, מֵהֲרִישָׁא יֵשׁ לְדִיִּיק, מַעְמָא שְׁמִקְדוּשָׁת מִפְּנֵי דְנִתְּן הוּא וְאִמְרָה
הוּא, הָא – אַבְל אִם נִתְּן הוּא וְאִמְרָה הִיא, אֵינָה מִקְדוּשָׁתָּה, אֵימָא
סְפָא, אַבְל הִיא שְׁתָּנָה לוֹ וְאִמְרָה הִיא, לֹא הוּוּ קִידוּשִׁין, וִישׁ לְדִיִּיק,
מַעְמָא שְׁאִינָה מִקְדוּשָׁת מִפְּנֵי דְנִתְּנָהּ הִיא וְאִמְרָה הִיא, הָא – אַבְל אִם
נִתְּן הוּא וְאִמְרָה הִיא, הוּוּ קִידוּשִׁין, וְנִמְצָא שְׁהֲרִישָׁא וְהִסִּיפָא סוֹתְרוֹת
בְּדִין 'נִתְּן הוּא וְאִמְרָה הִיא'.
מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: הָרִישָׁא הִיא בְּדוּקָא, וְכךָ הִיא הֵלְכָה, וְהִסִּיפָא
כְּדִי נִסְכָּה – נִכְתְּבָה לְשׁוֹא וְאִין לְדִיִּיק מִמֶּנָּה, וְלֹא הִיתָה צְרִיכָה
הַבְּרִייתָא לְוֹמַר שְׁאִינָה מִקְדוּשָׁת בְּאוּפֵן שְׁתָּנָה הִיא וְאִמְרָה הִיא,
כִּיּוֹן שְׁגַם אִם נִתְּן הוּא אֵינָה מִקְדוּשָׁת.
הַגְמָרָא מְקַשָּׁה עַל תִּירוּץ זֶה: וְכִי תֵּנִי לְחִינִם בְּסִיפָא מִלְּתָא דְסִתְרָא
לֹא לְרִישָׁא – דִּין סוֹתְרָא אֵת הֲרִישָׁא, וְכִשְׁמַעְמֵי דִין שְׁאִינוּ נִכּוּן לֹא
אוֹמְרִים 'כְּדִי נִסְכָּה' שְׁהֲדַבֵּר נִכְתָּב לְחִינִם.
הַגְמָרָא מִתְרַצָּה בְּאוּפֵן שׁוֹנֵה אֵת הַסְתִּירָה: אֵלָּא הִכִּי קָאָמַר – כִּךָ יֵשׁ
לְפָרֵשׁ אֵת הַבְּרִייתָא, שְׁבִרִישָׁא מְבֹאֵר שְׁתָּנָה הוּא וְאִמְרָה הוּא,
פְּשִׁטָּא דְהוּוּ קִידוּשִׁין, וְכִסִּיפָא מְבֹאֵר שְׁתָּנָה הוּא וְאִמְרָה הִיא, נַעֲשֶׂה
כְּמִי שְׁתָּנָה הִיא וְאִמְרָה הִיא, לֹא הוּוּ קִידוּשִׁין. הַגְמָרָא מִתְרַצָּה
בְּאוּפֵן נֹסֶפֶת אֵת הַסְתִּירָה: וְאִי בְּעֵית אִמְרָא, בְּרִישָׁא מְבֹאֵר שְׁתָּנָה הוּא
וְאִמְרָה הוּא, מִקְדוּשָׁתָּה, וְכִסִּיפָא מְבֹאֵר שְׁתָּנָה הִיא וְאִמְרָה הִיא, אֵינָה
מִקְדוּשָׁתָּה. אַבְל אִם נִתְּן הוּא וְאִמְרָה הִיא, סְפָא הִיא, הָאִם כִּיּוֹן
שְׁהוּא נִתְּן כֶּסֶף זֶה כְּאִמּוֹר בְּתוֹרָה (דְּבָרִים כד א) 'כִּי יָקַח אִישׁ
אִשָּׁה, אוֹ שְׂכִינָה שְׁהִיא אִמְרָה הָרֵינִי מִקְדוּשָׁת לָךְ זֶה בְּבַחֲנִית
'תִּלְקַח אִשָּׁה לְאִישׁ', שְׁתַּמְעַמֵּט מִכִּי יָקַח אִישׁ' וְלֹא 'כִּי תִלְקַח אִשָּׁה
לְאִישׁ', וְחִיּוּשִׁין מְדַרְבְּנָן, וְאִם בֹּא אַחֵר וְקִדְשָׁה, צְרִיכָה גַּם
מֵהֲרָאשׁוֹן וּמֵהַשְׁנִי.
הַגְמָרָא מוֹסִיפָה לְבֹאֵר דִּינֵי אִמְרָה בְּקִידוּשִׁין: אִמְרָה שְׁמוּאֵל,
בְּקִידוּשִׁין אִם נִתְּן לָהּ כֶּסֶף וְשׁוֹה כֶּסֶף וְאִמְרָה לָהּ 'הָרֵי אֵת מִקְדוּשָׁתְךָ',
'הָרֵי אֵת מִקְדוּשָׁתְךָ', 'הָרֵי אֵת' (לִי) לְאִינְתוֹ, הָרֵי זֶה מִקְדוּשָׁתָּה. אַבְל אִם
אִמְרָה לָהּ 'הָרֵינִי אִישׁ', 'הָרֵינִי בְּעַלְיָךְ', 'הָרֵינִי אֶרְוִסְיָךְ', אִין כָּאֵן בֵּית
מִיחֻשׁ שֶׁל קִידוּשִׁין. וְכִן בְּקִידוּשִׁין, אִם נִתְּן לָהּ גִּט וְאִמְרָה לָהּ 'הָרֵי אֵת
מִשְׁוֹלְחָת', 'הָרֵי אֵת מִקְדוּשָׁתְךָ', 'הָרֵי אֵת מוֹתֶרֶת לְכָל אָדָם', הָרֵי זֶה
מִקְדוּשָׁתָּה. אַבְל אִם אִמְרָה לָהּ 'אִינִי אִישׁ', 'אִינִי בְּעַלְיָךְ', 'אִינִי אֶרְוִסְיָךְ',
אִין כָּאֵן בֵּית מִיחֻשׁ שֶׁל גִּירוּשִׁין.
הַגְמָרָא דְנָה בְּדַבְרֵי שְׁמוּאֵל: אִמְרָה לִיֹּה רַב פָּסָא לְאִינִי, לְמִימְרָא דְסִבְרָה
שְׁמוּאֵל שְׁדִיִּים שְׁאִין מוֹכִיחוֹת הֲוִיִּין דִּיִּים – שְׁאִם אִמְרָה לָהּ 'יֵד' בְּלִבָּהּ,
דְּהִינּוּ לְשׁוֹן שְׁאִינָה גְמוּרָה וּמוֹשְׁלָמָה, וְהִיד אֵינָה מוֹכִיחָה שְׁכוּנוֹתָהּ
לְקִדְשָׁה לְעַצְמָהּ, שְׁהִרִי אִמְרָה לָהּ רַב 'הָרֵי אֵת מִקְדוּשָׁת' וְלֹא הוֹסִיף
לִי, מִקְדוּשָׁתָּה, וְהִתְנֵן (נִזְרָה בִּי). הָאִמְרָה 'אֵהָא ו' אֵהָא' הָרֵי זֶה נִזְרָה,
וְהִוִּיִן כָּה – וְהִקְשׁוּ (שֶׁם ב): וְדִלְמָא 'אֵהָא בְּתַעֲנִית' קָאָמַר, וְלֹא
הִתְכוּיִן לְנִזְרֹתָהּ, וְאִמְרָה שְׁמוּאֵל, וְהוּא שְׁתִּיה נִזְרָה עוֹבֵר לְפָנֶיךָ, וּמוֹכַח
שְׁהִתְכוּיִן לְחִיּוֹת כְּמוֹתָהּ. וִישׁ לְדִיִּיק, מַעְמָא שְׁהִנְזִירוֹת חִלָּה מִשּׁוּם
דְּנִזְרָה עוֹבֵר לְפָנֶיךָ, הָא לֹא הִכִּי – אַבְל אִם אִין נִזְרָה עוֹבֵר לְפָנֶיךָ לֹא
חִלָּה הִנְזִירוֹת, מִפְּנֵי שִׂדִּים שְׁאִין מוֹכִיחוֹת אִינִין דִּיִּים, וְלִהֲפָךְ מִמָּה
שְׁמִבּוּאֵר מְדַבְּרִי שְׁמוּאֵל כָּאֵן. מִשִּׁיבָה הַגְמָרָא: הָכָא כָּאֵן עֲקָרִיִּין
דְּאִמְרָה 'הָרֵי אֵת מִקְדוּשָׁת לִי', וְאִין זֶה יֵד אֵלָּא לְשׁוֹן מוֹשְׁלָמָה.
שׁוֹאֵלָה הַגְמָרָא: אִי הִכִּי, מִאי קָא מַשְׁמַע לָן – מִהַּ מִשְׁמַעֲנָה שְׁמוּאֵל
שְׁמִקְדוּשָׁתָהּ, חִלָּה אִין בּוֹה שׁוּם חִירוּשׁ. מִשִּׁיבָה הַגְמָרָא: הִנֵּי

חֻפָּה שְׁנוּמָרְתָּ לַעֲשׂוֹתָהּ נִשְׁוֹאָה, אֵינִי דִין שְׁתָּקַנָּה וְתַעֲשֶׂה אוֹתָהּ
מִקְדוּשָׁתָהּ. הַגְמָרָא פּוֹרְכָת אֵת הַקֵּל וְחוֹמֵר וְלִוְמֹדָת בְּבִנְיָן אַב: מַה
לְכֶסֶף שְׁכֵן פּוֹדִין בּוֹ הַקְדָּשׁוֹת וּמַעֲשֵׂר שֶׁנִּי, וְאִין לְלִמּוּד מִמֶּנּוּ חֻפָּה
שְׁלֹא פוֹדִים בָּהּ הַקְדָּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֶׁנִּי. דּוּחָה הַגְמָרָא, בִּיאָה תּוֹכִיחָה,
שְׁאִין פוֹדִים בָּהּ הַקְדָּשׁ וּמַעֲשֵׂר שֶׁנִּי וְקוֹנָה בְּאִשָּׁה, וִישׁ לְלִמּוּד מִמֶּנָּה
שְׁחֻפָּה קוֹנָה. וְעִידִין יֵשׁ לְפָרוּךְ, מַה לְבִיאָה שְׁכֵן קוֹנָה בִּיבְמָה, וְאִין
לְלִמּוּד מִמֶּנָּה חֻפָּה שְׁאִינָה קוֹנָה בִּיבְמָה, וִישׁ לְהַשִּׁיב, כֶּסֶף יוֹכִיחָה,
שְׁאִינָה קוֹנָה בִּיבְמָה וְאִשָּׁה מִתְקַדְשֶׁת בּוֹ. וְחֹרֵר הָרֵינִי שְׁלֹא רָאִי זֶה
רָאִי זֶה לֹא רָאִי זֶה כָּרָאִי זֶה – אִין מַעֲלָת הַכֶּסֶף כְּמַעֲלָת הַבִּיאָה וְאִין
מַעֲלָת הַבִּיאָה כְּמַעֲלָת הַכֶּסֶף, וּמוֹכַח שְׁלֹא הַמַּעֲלָה שִׁישׁ בְּכָל אֶחָד
מֵהֶם גּוֹרֵמֶת שְׁאִשָּׁה תִּתְקַדֵּשׁ בּוֹ, אֵלָּא הִצִּד הַשְּׁוֹה שְׁכֵן שְׁכֵן שְׁשִׁנִּיהֶם
קוֹנִין בְּעַלְמָא – בְּמִקְוֹמוֹת אַחֲרִים, וְלָכֵן קוֹנִין כָּאֵן – בְּאִשָּׁה, אֵהָ אֵינִי
אִבִּיא חֻפָּה שְׁקוֹנָה בְּעַלְמָא – בְּנִישׁוּאִין, וְנִלְמַד שְׁקוֹנָה גַּם כָּאֵן
לַעֲשׂוֹתָהּ מִקְדוּשָׁתָהּ.
הַגְמָרָא פּוֹרְכָת לִימּוּד זֶה, וְלִוְמֹדָת בְּבִנְיָן אַב אַחֵר: מַה לְצִד הַשְּׁוֹה
שְׁכֵן – בְּכֶסֶף וּבִיאָה, שְׁכֵן הִנְתָּן מְרוּבָה לְאִשָּׁה, וְאִין לְלִמּוּד מֵהֶם
חֻפָּה שְׁאִין בָּהּ הִנְאָה לְאִשָּׁה. דּוּחָה הַגְמָרָא, שְׁטָר יוֹכִיחָה, שְׁאִין בּוֹ
הִנְאָה וְאִשָּׁה מִתְקַדְשֶׁת בּוֹ, וְנִלְמַד מִשְׁטָר לְחֻפָּהּ. וְעִידִין יֵשׁ לְפָרוּךְ,
מַה לְשִׁטָּר גִּט וְשְׁכֵן מוֹצִיא – מְגִרָשׁ כְּבֵת יִשְׂרָאֵל, וְאִין לְלִמּוּד מִמֶּנּוּ
חֻפָּה. וִישׁ לְהַשִּׁיב, כֶּסֶף וּבִיאָה יוֹכִיחוּ שְׁאִינִם מוֹעִילִים בְּגִירוּשִׁין
וּמוֹעִילִים בְּקִידוּשִׁין, וְאִפְשָׁר לְלִמּוּד מֵהֶם לְחֻפָּה. וְחֹרֵר הָרֵינִי שְׁלֹא
רָאִי זֶה כָּרָאִי זֶה לֹא רָאִי זֶה כָּרָאִי זֶה – אִין כֶּסֶף וְשִׁטָּר וּבִיאָה דּוֹמִים
זֶה לָזֶה, שְׁבָכָל אֶחָד יֵשׁ מַעֲלָה שְׁאִין בְּחִבְרִי, וּמוֹכַח שְׁלֹא הַמַּעֲלָה
שִׁישׁ בְּכָל אֶחָד מֵהֶם גּוֹרֵמֶת שְׁאִשָּׁה תִּתְקַדֵּשׁ בָּהֶם, אֵלָּא הִצִּד הַשְּׁוֹה
שְׁכֵן שְׁשִׁלְשֶׁתָם קוֹנִין בְּעַלְמָא – בְּמִקְוֹמוֹת אַחֲרִים, וְלָכֵן קוֹנִין כָּאֵן –
בְּאִשָּׁה, אֵהָ אֵינִי אִבִּיא חֻפָּה שְׁקוֹנָה בְּעַלְמָא – בְּנִישׁוּאִין, וְנִלְמַד
שְׁקוֹנָה גַּם כָּאֵן לַעֲשׂוֹתָהּ מִקְדוּשָׁתָהּ.
הַגְמָרָא פּוֹרְכָת לִימּוּד זֶה: מַה לְהִצִּד הַשְּׁוֹה שְׁכֵן – בְּכֶסֶף וְשִׁטָּר
וּבִיאָה, שְׁכֵן יִשְׁנֵן בְּעַל כְּרִתָּה, כֶּסֶף בְּאִמְרָה הַעֲבִרְיָה, שְׁטָר בְּגִירוּשִׁין,
וּבִיאָה בִּיבְמָה, וְאִין לְלִמּוּד מֵהֶם חֻפָּה שְׁאִינָה מוֹעִילָה בְּעַל כְּרִתָּה.
מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא: וְרַב הוֹנָא יוֹשִׁיב לְפִירְכָּא זֶה, כֶּסֶף מִיָּהָ מִבְּאִישׁוֹת לֹא
אֲשַׁכְּחֵן שְׁמוּעִיל בְּעַל כְּרִתָּה, וְאֵהָ עַל פִּי כֵן קוֹנָה בְּאִשָּׁה, וּמוֹכַח
שְׁמַעֲלָה זֶה אֵינָה הַגּוֹרֵמֶת שִׁיקְנָה בְּאִשָּׁה, וְאִפְשָׁר לְרַבּוֹת חֻפָּה אֵהָ
שְׁאִינָה מוֹעִילָה בְּעַל כְּרִתָּה.
רַבֵּא חוּלֵק עַל רַב הוֹנָא: אִמְרָה רַבֵּא, שְׁתִּי תִשְׁוֹבוּת בְּרַבֵּר לְדַחוֹת אֵת
דְּבָרֵי רַב הוֹנָא. חֲדָא, דִּיהָאִשָּׁה נִקְנִית בְּשִׁלְשׁ דְּרָכִים: תָּנִן בְּמִשְׁנָה,
'וּבְאַרְבַּע דְּרָכִים: לֹא תָנִן, וְעוֹד, כְּלוּם מַה שְׁמַצְאָנוּ שְׁחֻפָּה גּוֹמְרָת אִין
זֶה אֵלָּא עַל דִּי קִידוּשִׁין שְׁקִדְמוּ לָהּ, וְכִי אִפְשָׁר לְלִמּוּד
חֻפָּה שְׁלֹא עַל דִּי קִידוּשִׁין מִחֻפָּה שְׁעַל דִּי קִידוּשִׁין, וְאִין אִמְרָת
'חֻפָּה שְׁגוּמֶרֶת אֵינִי דִין שְׁתָּקַנָּה'.
אִבִּי מִשִּׁיב עַל דְּבָרֵי רַבֵּא: אִמְרָה לִיֹּה אִבִּי, הָא דְקָאָמַרְתָּ – מַה
שְׁאִמְרָת שְׁבִשְׁלֹשׁ דְּרָכִים: תָּנִן, וְבְאַרְבַּע דְּרָכִים: לֹא תָנִן, יֵשׁ לִישִׁיב
שְׁהִתָּנָא מִלְּתָא דְכִתְיָבָא בְּהָרָא – קִנְיָן הַמְפּוֹרֵשׁ בְּתוֹרָה קִנְיָנִי,
מִלְּתָא דְלֹא בְּתִיבָא בְּהָרָא – וְקִנְיָן שְׁאִינוּ מְפּוֹרֵשׁ בְּתוֹרָה לֹא קִנְיָנִי.
וְדְקָאָמַרְתָּ, 'כְּלוּם חֻפָּה גּוֹמְרָת אֵלָּא עַל דִּי קִידוּשִׁין' וְאִין לְלִמּוּד
חֻפָּה שְׁלֹא קִדְמוּ לָהּ קִידוּשִׁין, יֵשׁ לִישִׁיב שְׁרַב הוֹנָא נְפִי הִכִּי קָאָמַר,
וְמַה כֶּסֶף שְׁאִינוּ גּוֹמֵר נִישׁוּאִין אַחֵר קִידוּשִׁי כֶּסֶף, וְקוֹנָה בְּקִידוּשִׁין,
חֻפָּה שְׁנוּמָרְתָּ נִישׁוּאִין אַחֵר קִידוּשִׁי כֶּסֶף, וְכִי אֵינִי דִין שְׁתָּקַנָּה.
הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא שְׁדִנָּה מִי נוֹתֵן אֵת הַכֶּסֶף וּמִי אוֹמֵר אֵת
לְשׁוֹן הַקִּדְוּשִׁין: תִּנּוּ רַבֵּנָן, בִּיצָד כֶּסֶף, נִתְּן לָהּ כֶּסֶף אוֹ שׁוֹה כֶּסֶף,
וְאִמְרָה לָהּ 'הָרֵי אֵת מִקְדוּשָׁת לִי', 'הָרֵי אֵת מִקְדוּשָׁת לִי', 'הָרֵי אֵת לִי'

אפילו פעולה אחת להנחת תפילין על ידי בחור או אמירת שמע ישראל על ידי בחורה, מי יוכל ערכה לשער

ממכתב ט"ז מנחם-אב, ה'תשי"ט

מְדַבֵּר עִמָּה עַל עֶסְקִי גִיטָה וְקִידוּשִׁיהָ, אִם כֵּן קָשָׁה, שֶׁאֵף עַל גַּב דָּלָא
אֲמַר לָהּ כֵּלָל לִשְׁוֹן קִידוּשִׁין, אֲלֵא רַק נִתֵּן לָהּ כֶּסֶף לְקַדְּשָׁהּ, נִמְי
תְּהִיָּה מְקוּדָּשָׁה, דְּתַנֵּן, הִיָּה מְדַבֵּר עִם אִשָּׁה עַל עֶסְקִי גִיטָה וְקִידוּשִׁיהָ,
וְנִתֵּן לָהּ גִיטָה וְקִידוּשִׁיהָ, וְלֹא פִירֵשׁ בְּפִיו דְּבַר, רַבִּי יוֹסִי אָמַר, דִּיּוּ בִכֵּר
וְאִין צִרִיךְ דִּיבּוּר כֵּלָל, וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, צִרִיךְ לְפָרֵשׁ בְּפִיו, וְאָמַר רַב
הוּנָא אָמַר שְׂמוּאֵל, הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי, וְאִם כֵּן מְדוּעַ נִסְתַּפְקָה הַגְּמָרָא
בַּלְשׁוֹנוֹת הַקִּידוּשִׁין, הֲלֵא אָף בָּלִי לִשְׁוֹנוֹת אֵלּוּ הִיא מְקוּדָּשָׁה.
מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא: אָמַר, לְעוֹלָם מְדוּבָר מְדַבֵּר עִמָּה עַל עֶסְקִי גִיטָה
וְקִידוּשִׁיהָ, וְאִי דְּהִיבִּי לָהּ וְשִׁתִּיק – אִם הִיָּה נִתֵּן לָהּ אֶת הַכֶּסֶף וְשׁוֹתָק,
הֵכִי נִמְי – אֲכֵן הִיָּה מְקוּדָּשָׁה, אֲבָל הֵכֵא כְּמֵאִי עֶסְקִין וְדִיבֵּי לָהּ
וְאָמַר לָהּ כְּהֵנִי לִישְׁנִי – שֶׁנִּתֵּן לָהּ וְאָמַר לָהּ לִשְׁוֹנוֹת מְסוּפָקִים, וְהֵכִי
קָא מִיבָּעִי לִיהָ – וְאֵלּוּ הֵם צַדִּי הַסֶּפֶק, הָאֵם הֵנִי לִישְׁנִי לְקִידוּשִׁי
קָאֲמַר לָהּ – הָאֵם כְּשֶׁאֲמַר לִשְׁוֹנוֹת אֵלּוּ הַתְּכוּבִין לְקִידוּשִׁין, אוֹ דִּילְמָא
לְמִלְכָּבָה קָאֲמַר לָהּ – אוֹ שֶׁהַתְּכוּבִין שֶׁתְּבוּאָה לַעֲשׂוֹת עֲבוּרָא מִלְּאֲכָה.
הַגְּמָרָא מְסִיקָה, תִּיקוּ – שְׁאֵלּוֹת אֵלּוּ נִשְׁאָרוּ בִּסְפֶּק וְלֹא נִפְשְׁטוּ.
הַגְּמָרָא מִבְּאֵרֵת אֶת הַמְּשֻׁנָּה לִגְבִּי הִיָּה מְדַבֵּר עִמָּה עַל עֶסְקִי
קִידוּשִׁיהָ: גּוֹפֵא, הִיָּה מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עֶסְקִי גִיטָה וְקִידוּשִׁיהָ, וְנִתֵּן
לָהּ גִיטָה וְקִידוּשִׁיהָ וְלֹא פִירֵשׁ כְּלוּם, רַבִּי יוֹסִי אָמַר, דִּיּוּ בִכֵּר
וּמְקוּדָּשָׁה, וְרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, צִרִיךְ לְפָרֵשׁ דְּהִיָּה אֶת מְקוּדָּשָׁה לִי.
אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל עַל דְּבַרֵּי רַבִּי יוֹסִי, וְהוּא שֶׁבִּשְׁעַת
הַקִּידוּשִׁין הִיָּה עֶסְקִין בְּאוֹתוֹ עֵינָן, וְכֵן אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי
אִשְׁמֵעֵל, וְהוּא שֶׁעֶסְקִין בְּאוֹתוֹ עֵינָן, מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא מִחֲלּוֹקֶת תְּנָאִים
בְּדִין זֶה: בְּתַנְיָא, רַבִּי אָמַר, וְהוּא שֶׁעֶסְקִין בְּאוֹתוֹ עֵינָן, וְרַבִּי אֶלְעָזָר
בִּר רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, אֵף עַל פִּי שְׁאִין עֶסְקִין בְּאוֹתוֹ עֵינָן, מְקוּדָּשָׁה.
תַּמְהָה הַגְּמָרָא: וְאִי לֹא דְּעֶסְקִין בְּאוֹתוֹ עֵינָן מִנָּא דִּיעָה מֵאִי קָאֲמַר לָהּ
– אִם אֵינֶם עֶסְקִים בְּאוֹתוֹ עֵינָן, מִנָּי יִדְעָה הָאִשָּׁה אֶת כּוּוֹנְתָּהּ
בְּנִתִּינָת הַמַּעֲוֹת. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר אֲבִי, מְדוּבָר שְׁהִי עֶסְקִים
מֵעֵינָן לְעֵינָן בְּאוֹתוֹ עֵינָן, שְׁלֹא דְּבָרוּ עַל הַקִּידוּשִׁין מִמֶּשׁ, אֲלֵא עַל
עֵינֵי זִיווּגָם, כְּגוֹן הַנְּדוּנִיָּא וְהַנִּכְסִים שִׁישׁ לוֹ לְהַתְּפַרְסֵם מִדָּם, אֲבָל
אִם פִּסְקוּ לַגְּמָרִי מִלְּדַבֵּר בְּעֶסְקִי קִידוּשִׁין, אֵינָה מְקוּדָּשָׁה.
אָמַר רַב הוּנָא אָמַר שְׂמוּאֵל, הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי, שֶׁאִם הִיָּה מְדַבֵּר עִם
הָאִשָּׁה עַל עֶסְקִי קִידוּשִׁיהָ, וְנִתֵּן לָהּ אֶת הַמַּעֲוֹת, מְקוּדָּשָׁה. וְכֵן
בְּגִירוּשִׁין.
אָמַר לִיהָ רַבִּי יוֹמֵר לְרַב אִשִּׁי, וְאֵלֵא הָא דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל,
כֵּל שְׂאִינוּ יוֹדַע כְּמִיב – שֶׁאֵנּוּ בָקִי בְּדִינֵי גִיטִין וְקִידוּשִׁין, לֹא יָהֵא לוֹ
עֶסְקָם עֲוִיָּה לְהִיָּת דִּינִין בְּגִיטִין וְקִידוּשִׁין, שְׂמָא יִתִּיר אִיסוּרֵי עֲרִיּוֹת
שְׁהוּא עֲוִיָּה שֶׁאִי אֲפֻשֵׁר לְתַקְּנָהּ, הָאֵם מְדוּבָר אֲפִילוּ לֹא שְׁמִיעַ לִיהָ
– אִם אֵינוּ יוֹדַע אֶת הָא דְּרַב הוּנָא אָמַר שְׂמוּאֵל שֶׁהִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי.
כְּלוּמַר, הָאֵם הִלְכָה זֶה שְׁכִיחָה שִׁיתֵּן אִדָּם קִידוּשִׁין אוֹ גִירוּשִׁין בְּלֹא
לְפָרֵשׁ. אָמַר לִיהָ, אֵין הֵכִי נִמְי. שְׁנִינוּ בְּדַבְרֵי שְׂמוּאֵל (לְעִיל הֵא): וְכֵן
בְּגִירוּשִׁין, נִתֵּן לָהּ גִיטָה וְאָמַר לָהּ 'הִרִי אֶת מְשׁוּלְחָתִי', 'הִרִי אֶת
מְגוֹרְשָׁתִי', 'הִרִי אֶת מוֹתֶרְתִּי לְכָל אָדָם', 'הִרִי הִיא מְגוֹרְשָׁתִי. מִבְּאֵרֵת
הַגְּמָרָא, פְּשִׁטָא שֶׁאֵם נִתֵּן לָהּ גִיטָה וְאָמַר לָהּ לְאִשְׁתּוֹ – וְכַתֵּב בְּגִט
'הִרִי אֶת בֵּת חוֹרִין',

לִישְׁנִי בְּתַרְיָא – אֶת הַלְשׁוֹנוֹת הָאֲחֵרוֹנִים קָא מְשַׁמַּע לָהּ, שֶׁאִם אֲמַר
בְּקִידוּשִׁין 'הִרִינִי אִישִׁךְ' וְכַדּוּמָה, אוֹ בְּגִירוּשִׁין 'אִינִי אִישִׁךְ' וְכַדּוּמָה,
אֵין בּוֹה אֲפִילוּ סֶפֶק.
הַגְּמָרָא מִבְּאֵרֵת אֶת הַטַּעַם שֶׁאִי אֲפֻשֵׁר לְקַדֵּשׁ וְלַגְרֵשׁ בַּלְשׁוֹנוֹת
אֵלּוּ: הֵכֵא – בְּקִידוּשִׁין בְּתִיב (דְּבָרִים כד א) 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה
וּבָעֶלָהּ, וְדוֹרָשִׁים שֶׁהַקִּידוּשִׁין נַעֲשִׂים עַל יְדֵי שְׁהוּא לּוֹקַח אוֹתָהּ
אֵלֶיהָ, וְלֹא שִׁיקָה אֶת עַצְמוֹ אֵלֶיהָ, וְכֵן אִם אֲמַר 'הִרִינִי אִישִׁךְ' אוֹ
לִשְׁוֹן דּוּמָה, לֹא חָלוּ הַקִּידוּשִׁין. וְהֵכֵא – וּבְגִירוּשִׁין בְּתִיב (שם) וְכַתֵּב
לָהּ סֶפֶר כְּרִיתָת וְנִתֵּן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָה מִבֵּיתָהּ, וְדוֹרָשִׁים שֶׁהַגִּירוּשִׁין
נַעֲשִׂים עַל יְדֵי שְׁהוּא מְשֻׁלְחָה מִמֶּנָּה, וְלֹא שִׁשְׁלָה אֶת עַצְמוֹ מִמֶּנָּה,
וְכֵן אִם אֲמַר 'אִינִי אִישִׁךְ' אוֹ לִשְׁוֹן דּוּמָה, לֹא חָלוּ הַגִּירוּשִׁין.
הַגְּמָרָא מִבְּאֵרֵת בְּרִייתָא הַמְּפֻרֶטֶת לִשְׁוֹנוֹת נוֹסְפִים בְּקִידוּשִׁין: תַּנּוּ
רַבֵּנּוּ, אֲמַר לֹאשֶׁה 'הִרִי אֶת אִשְׁתִּי', 'הִרִי אֶת אִרוּסָתִי', 'הִרִי אֶת כְּנִיָּה
לִי', מְקוּדָּשָׁה. וְכֵן 'הִרִי אֶת שְׁלִי', 'הִרִי אֶת בְּרִשְׁתִּי', 'הִרִי אֶת יוֹקֵהָ
לִי', מְקוּדָּשָׁה. תַּמְהָה הַגְּמָרָא: וְלִיתְנִיָּהּ בּוֹלָהּ כְּחֵדָא – שִׁישְׁנָה
הַתְּנָא אֶת כָּל הַלְשׁוֹנוֹת הַלָּלוּ בְּאֶחָד. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: תַּנּוּ, תִּלְתִּי
תִּלְתִּי שְׁמַעְנִיהוּ וְנִרְסִינְהוּ – הַתְּנָא שְׁמַע דִּינִים אֵלּוּ בַּשְּׁלוּשָׁה שְׁלוּשָׁה,
וְכֵן שְׁנָה אוֹתָם.
הַגְּמָרָא דְּנָה עַל לִשְׁוֹנוֹת נוֹסְפִים הָאֵם מוֹעִילִים לְקִידוּשִׁין: אִיבְעִיא
לָהּ, אֲמַר לֹאשֶׁה 'הִרִי אֶת מִיּוֹעֶרְתִּי לִי', מָהוּ – הָאֵם לִשְׁוֹן זֶה מוֹעִיל
לְקִידוּשִׁין אוֹ לֹא. וְכֵן 'הִרִי אֶת מִיּוֹעֶרְתִּי לִי', מָהוּ. וְכֵן 'הִרִי אֶת עֲוֹרְתִּי',
מָהוּ. וְכֵן 'הִרִי אֶת נִגְדְתִּי', מָהוּ. וְכֵן 'הִרִי אֶת עֲצוּרְתִּי', כְּלוּמַר
שֶׁתְּהִיָּה נֶאֱסַפֶּת עֲמוּ לְבִית, מָהוּ. וְכֵן 'הִרִי אֶת צִלְעִתִּי', מָהוּ, אוֹ 'הִרִי
אֶת כְּנִיָּתִי', מָהוּ, אוֹ 'הִרִי אֶת תַּתְּחִי', מָהוּ, וְכֵן 'הִרִי אֶת תַּפּוּשְׁתִּי',
מָהוּ. וְכֵן 'הִרִי אֶת לִקְוֶחֲתִי', מָהוּ. הַגְּמָרָא פּוֹשֶׁטֶת סֶפֶק אֶחָד: פְּשִׁטָא
מִיָּהָ חֵדָא – יֵשׁ לְפִשְׁט לְפָחוֹת סֶפֶק אֶחָד, דְּתַנְיָא, הָאֲמַר 'הִרִי אֶת
לִקְוֶחֲתִי', הִרִי זֶה מְקוּדָּשָׁה, מְשִׁים שְׁנֵאֲמַר בְּקִידוּשִׁין 'כִּי יִקַּח אִישׁ
אִשָּׁה', הַגְּמָרָא מִסְתַּפְקָת עוֹד: אִיבְעִיא לָהּ, אֲמַר לֹאשֶׁה 'הִרִי אֶת
הִרְוּשָׁתִי', מָהוּ. מוֹכִיחָה הַגְּמָרָא: תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא, הָאֲמַר לֹאשֶׁה
'הִרִי אֶת הִרְוּשָׁתִי', מְקוּדָּשָׁה, שְׁכֵן בִּיהוּדָה קוֹרִין לְאִרוּסָה 'הִרְוּשָׁה'.
מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְכִי יְהוּדָה הוּא רֹבָא דְּעֵלְמָא – הֵם רֹב הָעוֹלָם,
שְׁכִינִין שְׁהֵם קוֹרְאִים לְאִרוּסָה 'הִרְוּשָׁה', לְכֵן בְּכָל מְקוֹם 'הִרְוּשָׁה' זֶה
לִשְׁוֹן קִידוּשִׁין. מִתְּרַצָּה הַגְּמָרָא: הֵכִי קָאֲמַר, הָאֲמַר 'הִרִי אֶת
הִרְוּשָׁתִי', מְקוּדָּשָׁה, שְׁנֵאֲמַר (וִיקֵרָא יט ב) 'וְהִיא שְׁפָחָה נִחְרָפֶת לְאִישׁ',
וְהַכּוּוֹנָה לְשִׁפְחָה מֵאִירוּסָה, וְלִמְדוּנָה שֶׁ'הִרְוּשָׁה' הוּא לִשְׁוֹן אִירוּסִין,
וְעוֹד, שֶׁבִּיהוּדָה קוֹרִין לְאִרוּסָה 'הִרְוּשָׁה'. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא: וְיְהוּדָה עוֹד
לְקַרָּא – וְכִי הַפִּסְטוּ צִרִיךְ רֵאִיָּה מִמֶּנְהִי אֶרֶץ יְהוּדָה. מִתְּרַצָּה
הַגְּמָרָא: אֵלֵא הֵכִי קָאֲמַר, הָאֲמַר לִשְׁוֹן 'הִרְוּשָׁה' בִּיהוּדָה, מְקוּדָּשָׁה,
שְׁכֵן בִּיהוּדָה קוֹרִין לְאִרוּסָה 'הִרְוּשָׁה', וְאַצֵּלֶם הוּא לִשְׁוֹן אִירוּסִין. אֲבָל
בְּשֶׁאֵר הָעוֹלָם אֵין לִשְׁוֹן זֶה כְּלוּם.
הַגְּמָרָא דְּנָה הָאֵם קוֹדֵם שְׁקִידֵשׁ בַּלְשׁוֹנוֹת אֵלּוּ דִּיבֵר עִמָּה עַל עֶסְקִי
קִידוּשִׁיהָ: כְּמֵאִי עֶסְקִין, אִילּוּמָא – אִם נִאֲמַר שְׂכֵאֻפֵּן שְׂאִין מְדַבֵּר –
שְׁלֹא דִיבֵר עִמָּה עַל עֶסְקִי גִיטָה וְקִידוּשִׁיהָ קוֹדֵם לְאִמְרִיהָ, מִנָּא דִּיעָה
מֵאִי קָאֲמַר לָהּ – מְדִיחִין הִיא יוֹדַעַת שְׁכּוּוֹנְתָּהּ לְקִידוּשִׁין שֶׁתְּתַרְצָה
לָהּ, וּפְשִׁיטָא שֶׁאֵינָה מְקוּדָּשָׁה, וְאֵלֵא נִאֲמַר שְׂמִדּוּבָר כְּאֻפֵּן שְׁהִיָּה

נהגתי לראות... כי כבוד תורתו לומד שיעור ברבים בגמרא. ותקוותי
שהוא בהתאם להוראת חכמינו ז"ל – לימוד המביא לידי מעשה בחיי

יום-יום

ממכתב ט"ז מנחם-אב, ה'תשי"ט

קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף ו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

רננג תוספות

1 וְיִשְׁנֵי בְּתָרַי — דקאמר בהו "אין כאן בית מיוחד" בין דקדושין בין דגירושין. ליתניניהו
2 כחדא — למה לי למיתני "מקודשת" "מקודשת" תרי זימני? מיוחדת — לשון "והיו לבשר
3 אחד" (בראשית ב), מיוחדת — לשון "אשר לא יעדה" (שמות כא) שהוא לשון קידושין
4 באמה העבריה. עזרת נגדתי — לשון "אעשה לו עז כנגדו" (בראשית ב) נגדתי — לשון
5 "ויסגור בשר" (שם). עזרת — לשון עצרת,

6 שהתא נאספת עמי לבית. ורבותי אמרו לשון "כי
7 אשה עצרה לנו" (שמואל א, כא). ולא נהדא,
8 דההיא — עצרה ממנו קאמר. דהא אחזמלך
9 אמר לו לדוד "אם נשמרו הנערים אך מאשה",
10 ודוד אהדר ליה "אשה עצרה לנו" והגנו
11 טהורים. ויהודה ועוד לקרא — וכן המקרא צריך
12 סיוע ממנה שביהודה? שכן ביהודה בו — אבל
13 מקרא ליכא למילף, דההוא יחיד בעלמא הוא.
14 שורר בשפחה כנענית הכתוב מדבר, שאין
15 קידושין תופסין בה. ומעיקרא הוה סלקא דעתיה
16 כמאן דאמר בגיטין (מגא). בחציצה שפחה חוציה
17 בת חורין הכתוב מדבר, דשיכבי בה צד קידושין.
18 במאי עסקינן — בהנך לישני דקא מביעי לן אי
19 הוה קידושין או לא, דהכי דמי? אי בשאין מדבר
20 עמה קודם לכן על עסקי קידושין, וכן בהנך
21 לישני דגירושין שלא היה מדבר עמה על עסק
22 גיטה. מנא ידעא בו? — כלומר, אפילו הוה הנך
23 לישני לשון קידושין דהכי מקדשא? הא לא
24 ידעה מאי קאמר לה, שחתרצה להתקדש לה
25 ואלא במדבר — מה לי אי לא הוה לשון
26 קידושין, אפילו לא אמר לה מיד נמי, אלא
27 שנתן לה קיימא לן דהוה קידושין, כרבי יוסי.
28 גיטה וקידושין — או גיטה או קידושיה. הכי נמי
29 — דמקדשה כרבי יוסי, דאמרנין: מסתמא לשם
30 קידושין נתן, והיא קבלתם לכן. אבל השתא
31 דפריש הנך לישני, אם לשון קידושין הוה —
32 נתקדשה, ואם לשון לבוא לעשות מלאכתו הוה
33 — הרי גילה בדעתו שאינו חפץ לקדשה עכשיו.
34 והוא שעסקינן בו — הא דקאמר רבי יוסי דיו —
35 והוא שהיו עוסקים בדיבור עיסקי קידושין עד
36 שעת נתינה. מנא ידעא — כיון דבשעת נתינה
37 לא עוסקין בדיבור הקידושין, מנא ידעה שלשם
38 קידושין הוא נותנא לה שחתרצה? ואף על פי
39 שדברו כבן בכך — הרי פסקו אותו עסק, מענין
40 לענין — שפסקו מלדבר בקידושין ממש, והיו
41 מדברים בדברים אחרים. ומיהו, לדבר צרכי
42 זיווגם היה. כמו: כמה יש לך נדוניא, וכמה שדות
43 יש לך להתפרנס מהם. כפי גיטין —
44 בהלכותיהן. לא יתא לו עסק עמה — להוית דין
45 דבר. שמא יתיר איסור ערוה, והוה עיוות שאינו
46 יכול לתקן. אפילו לא שמיע ליה — הא דהלכה
47 כרבי יוסי, נימא נמי דלא יתא לו עסק עמהם.
48 כלומר, מי שביחא הא או לא שביחא שהא
49 אדם נותן גט או קידושין לאשה ואינו מפרש?
50 וכן בגיטין. כמה אמר מר וכן בגירושין כו.
51 פשיטא — בגיטותא.

1 לִישְׁנֵי בְּתָרַי קָא מְשַׁמַּע לָן, הָכָא כְּתִיב: "כִּי יִקַּח —
2 וְלֹא שֵׁקַח אֶת עַצְמוֹ, וְהָכָא כְּתִיב "וְשִׁלְחָה" — וְלֹא
3 שִׁשְׁלַח אֶת עַצְמוֹ. תִּנּוּ רַבְּנֵי: "הָרִי אֶת אִשְׁתִּי", "הָרִי
4 אֶת אֲרוֹסִיתִי", "הָרִי אֶת בְּרִשְׁתִּי", "הָרִי אֶת זְקוּקָה לִי" —
5 מְקוּדֶשֶׁת, וְלִיתְנִינְהוּ בְּיָדָהּ כְּחֵדָא! — תִּנּוּ חֵלֶת חֵלֶת
6 שְׁמִיעִינְהוּ וְנִרְסִינְהוּ. אִיבְעִינָא לְהוּ: "מִיּוּחָדָת לִי" מַהוּ?
7 "מִיּוּעָרָת לִי" מַהוּ? "עֲזָרְתִּי" מַהוּ? "נְגִידָתִי" מַהוּ?
8 "עֲזָרְתִּי" מַהוּ? "צִלְעָתִי" מַהוּ? "סְגוּרָתִי" מַהוּ?
9 "תַּחְתִּי" מַהוּ? "תַּפְזוּשְׁתִּי" מַהוּ? "לְקוּחָתִי" מַהוּ? פְּשׁוּטָא
10 מִיָּהּ חֵדָא, דְּתִנּוּ: הָאֹמֵר "לְקוּחָתִי" — הָרִי זֶה
11 מְקוּדֶשֶׁת, מְשׁוּם שְׁנָאֵמַר "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה", אִיבְעִינָא
12 לְהוּ: "חֲרוּפָתִי" מַהוּ? תָּא שְׁמַע: דְּתִנּוּ, הָאֹמֵר
13 "חֲרוּפָתִי" מְקוּדֶשֶׁת, שְׁכֵן בִּיהוּדָה קוֹרִין לְאִירוּסָה
14 חֲרוּפָה. — וְיִהְיֶה הָיִיא רִיבָא דְעֵלְמָא?! — הָכִי קְאָמַר:
15 הָאֹמֵר "חֲרוּפָתִי" — מְקוּדֶשֶׁת, שְׁנָאֵמַר "וְהָיָה שְׁפָחָה
16 תִּהְיֶה לְאִשִּׁי", וְעוֹד: בִּיהוּדָה קוֹרִין לְאִירוּסָה חֲרוּפָה.
17 — וְיִהְיֶה וְעוֹד לְקָרָא?! — אֵלָּא הָכִי קְאָמַר: הָאֹמֵר
18 "חֲרוּפָה" בִּיהוּדָה — מְקוּדֶשֶׁת, שְׁכֵן בִּיהוּדָה קוֹרִין
19 לְאִירוּסָה חֲרוּפָה. בְּמַאי עֲסָקִינָּה? אֵלְמָא בְּשָׂאִין מְדַבֵּר
20 עִמָּה עַל עֲסָקִי גִיטָה וְקִדּוּשִׁיָּה — מִנָּה יִדְעָה מַאי קְאָמַר
21 לָהּ? וְאֵלָּא בְּמִדְבַר עִמָּה עַל עֲסָקִי גִיטָה וְקִדּוּשִׁיָּה —
22 אֵף עַל גַּב דְּלָא אָמַר לָהּ נָמִי, דְּתִנּוּ: הִיָּה מְדַבֵּר עִם
23 אִשָּׁה עַל עֲסָקִי גִיטָה וְקִדּוּשִׁיָּה, וְתִנּוּ לָהּ גִיטָה
24 וְקִדּוּשִׁיָּה, וְלֹא פִירֵשׁ. רַבִּי יוֹסִי אָמַר: דִּיּוּ, רַבִּי יְהוּדָה
25 אָמַר: צִירָד לְפִרְשׁ. וְאָמַר רַב הוּנָא אָמַר שְׁמֹאזֶל:
26 הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי! — אָמַר: לְעוֹלָם בְּמִדְבַר עִמָּה עַל
27 עֲסָקִי גִיטָה וְקִדּוּשִׁיָּה. וְאִי דִּיהִיב לָהּ וְשִׁתְּחִי — הָכִי
28 נָמִי. הָכָא בְּמַאי עֲסָקִינָּה? — דִּיתֵיב לָהּ וְאָמַר לָהּ בְּהִנֵּי
29 לִישְׁנֵי, וְהָכִי קָא מִיבְעִי לִיה: הִנֵּי לִישְׁנֵי, לְקִדּוּשִׁי קְאָמַר
30 לָהּ, אוּ דִלְמָא לְמִלְאכָה קְאָמַר לָהּ? — תִּיקוּ. גּוֹפֵא,
31 הִיָּה מְדַבֵּר עִם הָאִשָּׁה עַל עֲסָקִי גִיטָה וְקִדּוּשִׁיָּה, וְתִנּוּ
32 לָהּ גִיטָה וְקִדּוּשִׁיָּה וְלֹא פִירֵשׁ, רַבִּי יוֹסִי אָמַר: דִּיּוּ,
33 רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: צִירָד לְפִרְשׁ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
34 שְׁמֹאזֶל: וְהוּא שְׁעָסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין, וְכֵן אָמַר רַבִּי
35 אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא: וְהוּא שְׁעָסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין.
36 כְּתִנּוּ, רַבִּי אָמַר: וְהוּא שְׁעָסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין, רַבִּי
37 אֶלְעָזָר בֶּר רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר: אֵף עַל פִּי שְׂאִין עֲסוּקִין
38 בְּאוֹתוֹ עֲנִין. — וְאִי לֹא דְעָסוּקִין בְּאוֹתוֹ עֲנִין מִנָּה יִדְעָה

40 מַאי קְאָמַר לָהּ? — אָמַר אַבְי: מַעֲנִין לְעִנֵּן בְּאוֹתוֹ עֲנִין, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר שְׁמֹאזֶל: הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי. אָמַר לִיה רַב יִימָר לְרַב אִשִּׁי:
41 וְאֵלָּא הָא דְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמֹאזֶל: כָּל שְׂאִינוּ יוֹדַע בְּמִיב גִּטָּין וְקִדּוּשִׁין לֹא יִתָּא לוֹ עֵסֶק עִמָּהֶם, אִפְּלוּ לֹא שְׁמִיעַ לִיה הָא
42 דְּרַב הוּנָא אָמַר שְׁמֹאזֶל? — אָמַר לִיה: אִין הָכִי נָמִי. וְכֵן בְּגִירִישׁ, נָתַן לָהּ גִיטָה וְאָמַר לָהּ "הָרִי אֶת מְגוּרְשְׁתִּי",
43 "הָרִי אֶת מוֹתֶרֶת לְכָל אָדָם" — הָרִי הוּא מְגוּרְשֶׁת. פְּשִׁטָּא, נָתַן לָהּ גִיטָה וְאָמַר לָהּ לְאִשְׁתּוֹ "הָרִי אֶת בֵּת חוֹרִין"

לא

1 לִישְׁנֵי בְּתָרַי — דקאמר בהו "אין כאן בית מיוחד" בין דקדושין בין דגירושין. ליתניניהו
2 כחדא — למה לי למיתני "מקודשת" "מקודשת" תרי זימני? מיוחדת — לשון "והיו לבשר
3 אחד" (בראשית ב), מיוחדת — לשון "אשר לא יעדה" (שמות כא) שהוא לשון קידושין
4 באמה העבריה. עזרת נגדתי — לשון "אעשה לו עז כנגדו" (בראשית ב) נגדתי — לשון
5 "ויסגור בשר" (שם). עזרת — לשון עצרת,
6 שהתא נאספת עמי לבית. ורבותי אמרו לשון "כי
7 אשה עצרה לנו" (שמואל א, כא). ולא נהדא,
8 דההיא — עצרה ממנו קאמר. דהא אחזמלך
9 אמר לו לדוד "אם נשמרו הנערים אך מאשה",
10 ודוד אהדר ליה "אשה עצרה לנו" והגנו
11 טהורים. ויהודה ועוד לקרא — וכן המקרא צריך
12 סיוע ממנה שביהודה? שכן ביהודה בו — אבל
13 מקרא ליכא למילף, דההוא יחיד בעלמא הוא.
14 שורר בשפחה כנענית הכתוב מדבר, שאין
15 קידושין תופסין בה. ומעיקרא הוה סלקא דעתיה
16 כמאן דאמר בגיטין (מגא). בחציצה שפחה חוציה
17 בת חורין הכתוב מדבר, דשיכבי בה צד קידושין.
18 במאי עסקינן — בהנך לישני דקא מביעי לן אי
19 הוה קידושין או לא, דהכי דמי? אי בשאין מדבר
20 עמה קודם לכן על עסקי קידושין, וכן בהנך
21 לישני דגירושין שלא היה מדבר עמה על עסק
22 גיטה. מנא ידעא בו? — כלומר, אפילו הוה הנך
23 לישני לשון קידושין דהכי מקדשא? הא לא
24 ידעה מאי קאמר לה, שחתרצה להתקדש לה
25 ואלא במדבר — מה לי אי לא הוה לשון
26 קידושין, אפילו לא אמר לה מיד נמי, אלא
27 שנתן לה קיימא לן דהוה קידושין, כרבי יוסי.
28 גיטה וקידושין — או גיטה או קידושיה. הכי נמי
29 — דמקדשה כרבי יוסי, דאמרנין: מסתמא לשם
30 קידושין נתן, והיא קבלתם לכן. אבל השתא
31 דפריש הנך לישני, אם לשון קידושין הוה —
32 נתקדשה, ואם לשון לבוא לעשות מלאכתו הוה
33 — הרי גילה בדעתו שאינו חפץ לקדשה עכשיו.
34 והוא שעסקינן בו — הא דקאמר רבי יוסי דיו —
35 והוא שהיו עוסקים בדיבור עיסקי קידושין עד
36 שעת נתינה. מנא ידעא — כיון דבשעת נתינה
37 לא עוסקין בדיבור הקידושין, מנא ידעה שלשם
38 קידושין הוא נותנא לה שחתרצה? ואף על פי
39 שדברו כבן בכך — הרי פסקו אותו עסק, מענין
40 לענין — שפסקו מלדבר בקידושין ממש, והיו
41 מדברים בדברים אחרים. ומיהו, לדבר צרכי
42 זיווגם היה. כמו: כמה יש לך נדוניא, וכמה שדות
43 יש לך להתפרנס מהם. כפי גיטין —
44 בהלכותיהן. לא יתא לו עסק עמה — להוית דין
45 דבר. שמא יתיר איסור ערוה, והוה עיוות שאינו
46 יכול לתקן. אפילו לא שמיע ליה — הא דהלכה
47 כרבי יוסי, נימא נמי דלא יתא לו עסק עמהם.
48 כלומר, מי שביחא הא או לא שביחא שהא
49 אדם נותן גט או קידושין לאשה ואינו מפרש?
50 וכן בגיטין. כמה אמר מר וכן בגירושין כו.
51 פשיטא — בגיטותא.

1 לא

40 מַאי קְאָמַר לָהּ? — אָמַר אַבְי: מַעֲנִין לְעִנֵּן בְּאוֹתוֹ עֲנִין, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר שְׁמֹאזֶל: הִלְכָה כְּרַבִּי יוֹסִי. אָמַר לִיה רַב יִימָר לְרַב אִשִּׁי:
41 וְאֵלָּא הָא דְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמֹאזֶל: כָּל שְׂאִינוּ יוֹדַע בְּמִיב גִּטָּין וְקִדּוּשִׁין לֹא יִתָּא לוֹ עֵסֶק עִמָּהֶם, אִפְּלוּ לֹא שְׁמִיעַ לִיה הָא
42 דְּרַב הוּנָא אָמַר שְׁמֹאזֶל? — אָמַר לִיה: אִין הָכִי נָמִי. וְכֵן בְּגִירִישׁ, נָתַן לָהּ גִיטָה וְאָמַר לָהּ "הָרִי אֶת מְגוּרְשְׁתִּי",
43 "הָרִי אֶת מוֹתֶרֶת לְכָל אָדָם" — הָרִי הוּא מְגוּרְשֶׁת. פְּשִׁטָּא, נָתַן לָהּ גִיטָה וְאָמַר לָהּ לְאִשְׁתּוֹ "הָרִי אֶת בֵּת חוֹרִין"

לא

רנד קידושין. פרק ראשון - האשה נקנית - דף עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)"

תוספות

אשה דלא קני ליה גופה לא כל שכן — אף על גב דגבי "הרי את בת חורין" לא מנתי מקל וחומר, היינו משום דלא שייך חירות באשה, ולא עביד קל וחומר אלא מלשונות דשייכי וזבא וזבא.

בשתכר ממנו — כלומר, מן הנכרי. אבל אינו רוצה לומר: כשתכר ממני מעבשיו אין לי עסק בך — אם כן יהיה מיד —

חורין ויתחייב במצות, ולא יוכל לקיימו בבית הנכרי — נמצא שרע לו מה שכותב עליו אונן. **דארווח** לה זימנא — פירש בקונטרס: שהיתה חייבת לה, ונתן לה זמן, ואמר לה: התקדשי לי בהנאה זו, שאת היית נותנת לאדם פרוטה שפייסני על כך, ואם פירש לה כך — מקודשת, והערמת רבית הוא הדויה, ולא רבית גמור — דלא קץ לה, ולא מירי שקיל מינה. וכל שכן אם מחל לה כל המלוה, ואמר לה: התקדשי לי בהנאת מחילה זו — מקודשת, אבל כי מקדשה בעיקר המעות — לא מירי ידבי לה, שכבר הם שלה וברשותה, ומה שפירש דרביט קצוצה לא הוי, כיון שאין האשה נותנת לאיש כלום — לא נדריא. כיון שהוא נותן לה זה פרוטה בקידושין, ולא נתן לה כלום — הוי כאלו נתנה לו פרוטה ממש, והוי רבית גמור. וכי הדיא נכבא מציעא (סבב) דמנא אין לי, חסין במנא יש לי — שייך לקרות הערמת רבית, שמערים, דלא הוי אגר נטר ליה. לכן פירש ריבנו הם: דאריי וזבא שהיתה חייבת מעות לאדם אחר, והגיע זמנו לפרוע, וזבא זה ונתן למלוה פרוטה לארדווי לה זימנא. וקדישה באותה הנאה, ואם תאמר: אמאי אסור לעשות כן מפני הערמת רבית? והא אמר בפרק "אידוה נשך" (שם סטב): שרי ליה לאיניש למימר לחבריה שקול ארבעה וזי ואפושי לפלזני וזי, דלא אסרה תורה אלא רבית הבאה מלוח למלוה ויש לומר: היינו שאין הלוח נותן כלום לנותן, אבל אם היה נותן — היה נראה כשלוחו, ואסור. דכי נמי אמרינן דהם בי"אדוה נשך" (שם): שרי ליה לאיניש למימר לחבריה שקול ארבעה וזי ואמור לפלזני דלחון וזי — היינו כשאין דומקבל נותן כלום למלוה, כי אם היה נותן — היה נראה כשלוחו, ואסור. ואם תאמר: אמאי מוקי לה בארווח לה בתחילה ולחואה היה יכול להעמיד, דבהנאת מלוה מקודשת, כגון שהמקדש נותן למלוה פרוטה לחלות לא מעשה, ובאותה פרוטה נתקדשה לו ויש לומר: בהנאת מלוה — משמע מלוה שהיתה עליו כבר, **לא** החזירו לא יצא — ואם תאמר: אמאי לא יצא? הלא היה תנאי כפול? ויש לומר: דאיכא תנאי דלא בעי כפול. וכן הכא שהיה דעתו שיכרך חבירו על אתרוג בנו, ודוולח אמור (קדושין מטב), בהחזיר גברא דובין נכסיה אדעתא למיסק לארעא דישאל, ולא פירש ולא מירי, וסוף לא סליק, בעי למיחיד, ואמר רב דונא: הוי דברים שבלב, ואינם דברים. אם כן משמע דוקא משום דלא פירש, אבל לא פירש — הוי תנאי, אף על גב דלא כפליה. והכי נמי איתא בימי שמו" (נבא בתרא קמא), גבי שכיר מרע שאמר: כמדומה אני שאשתי מעוברת, אבל עכשיו שאינה מעוברת — נכסי לפלזני. לסוף נתגלה שהיתה מעוברת, וקאמר דהם דלא הוי מתנה, משום דמעיקרא לא היה בריתו ליתנם לאותו פלזני אם הייתה אשתו מעוברת. הכי נמי לא בעינן תנאי כפול, כיון שהיה בריתו לכך, ואם תאמר: וכלא החזירו אמאי לא יצא? והא הוי תנאי ומעשה בדבר אחר, והתנאי בטל, כדאמרין דתם (גיטין ע"א), מכדי כל תנאי מהיכא ילפינן — מתנאי בני דבני ראובן, דהתם תנאי בדבר אחר ומעשה בדבר אחר הוה ויש לומר: דהתם לא הוי מסקנא הכי, ואיכא שינוי אחריו. אי נמי יש לומר: הא דלא מנתי תנאי ומעשה בדבר אחר — היינו כששנינום סותרים זה את זה, כי הדיא דיעל מנת שתחזירי לי את הנדיר" דפרק "מי שאחור" (שם), דדחתם סלקא דעתך דכל האומר "על מנת" לאו כאומר "מעכשיו" דמי, ונמצא שאינה מגורשת עד שנתחזר הנדיר — ואז אינו שלה. אבל הכא סבר דכל האומר "על מנת" כאומר "מעכשיו" דמי. **ואם** לאו לא יצא — והא דאמר במסכת סוכה (מ"א), אתרוג היה לו לרבין גמליאל, נטלו רבי יהושע ויצא בו, ונתנו לרבי עקיבא ויצא בו רבי עקיבא, והחזירו לרבין גמליאל. ודייקין מינה: מתנה על מנת להחזיר — שמה מתנה. אף על פי שרבי יהושע לא החזירו לרבין גמליאל — דעתו של רבין גמליאל היה לכך, שלא היה חושש אלא שיחזירו לידו אחר שיצאו כולם. **לבר** מאשה לפי שאין אשה נקנית בחליפין — ואם תאמר: במאי דמו לחליפין? אי משום דחליפין דרי — הא בחליפין נפגיהו אמר בדברים פרק "השומעין" (מ"ב) דאי תפיס לה — מיתפסיס ונראה לרבינו יצחק: דלאו חליפין הוא. ומדברנן הוא דלא הוו קידושין, לפי שדרך העולם להחזיר חליפין, הני כעין חליפין דמי, ואתי למימר אשה נקנית בחליפין — הדיכך אפקעינהו רבנן לקידושין מינה. דמי, דאי בחליפין דמו — במכר תיאר קנה בהאי מנחה ואין מטבע נעשה חליפין, וכן בפדיון הבן — למא היה בנו פדוי בחליפין? הלא "ספק חמשה שקלים" כתיב, ולא חליפין.

לא אמר ולא אמר כלום. אמר לה לשפחתו "הרי את מותרת לכל אדם" - לא אמר ולא כלום. אמר לה לאשתו "הרי את לעצמך" מהו? מי אמרין - למלאכה קאמר לה, או דילמא - לנמרי קאמר לה? אמר לה רבינא לרב אשי: תא שמע, דתניא: גופו של גט שחור: "הרי אתה בן חורין" "הרי אתה לעצמך". השתא, ומה עבד פגעני דקני ליה גופיה, כי אמר לה "הרי אתה לעצמך" - לנמרי קאמר ליה, אשה דלא קני ליה גופה - לא פל שפן? אמר לה רבינא לרב אשי: אמר לעבדו "אין לי עסק בך" מאי? מי אמרין: אין לי עסק בך - לנמרי קאמר ליה, או דילמא - למלאכה קאמר ליה? אמר לה רב נחמן לרב אשי, ואמרי לה רב חנן מחוצותא לרב אשי, תא שמע: המוכר עבדו לנכרי - יצא לחירות, וצריך גט שחור: מרבו ראשון. אמר רבן שמעון בן גמליאל: בפה דכרים אמורים - שלא כתב עליו אונן, אכל כתב עליו אונן והו' שחורו. - היכי דמי אונן? אמר רב ששת: דכתב ליה "בשתכר ממנו אין לי עסק בך". אמר אפי' המקדש במלוה - אינה מקודשת, בהנאת מלוה - מקודשת, ואסור לעשות בן מפני הערמת רבית. האי הנאת מלוה היכי דמי? אילימא דאוקפה, דאמר לה ארבע בחמשה - הא רבית מעלייתא הוא, ועוד: היינו מלוה! - לא צריכא, דארווח לה זימנא. אמר רבא: הילך מנה על מנת שתחזיריה לי, במקר - לא קנה, באשה - אינה מקודשת, בפדיון הבן - אין בגו פדוי, בתרומה - יצא ידי נתינה, ואסור לעשות בן מפני שצראה כפלה המספיע בבית הגרנות. מאי קסבר רבא? אי קסבר מתנה על מנת להחזיר שמה מתנה - אפילו בולח נמי, ואי קסבר לא שמה מתנה - אפילו תרומה נמי לא! ועוד, הא רבא הוא דאמר: מתנה על מנת להחזיר - שמה מתנה? דאמר רבא: "הילך אתרוג זה על מנת שתחזיריה לי", נטלו והחזירו - יצא, ואם לאו - לא יצא. - אלא אמר רב אשי: בבולחו קני, לבר מאשה, לפי שאין אשה נקנית בחליפין. אמר ליה רב הונא מר בריה דרב נחמיה לרב אשי: הכי אמרין משמיה דרבא פותיך. אמר רבא: "תן מנה לפלזני ואקדש

לא אמר כלום - להתגרשה, אם כתב לשון זה בגט — שאין זה לשון גירושין. **הרי את מותרת** - לשון גירושין הוא, ולא לשון שחרור דשפחה. דאי בת חורין משוה לה — אינה מותרת לעבדים. אבל לשון גט הוא לאשה, שמתירה לכל, שהיתה אסורה לו על ידו. **לנמרי** — אפילו להנשא. **למלאכה** — שהיא מעשה ידיו שלה, לעבדו — כנעני, **לנמרי** אפילו לשחרור גופו, ומותר בבית חורין. **יצא** לחירות — ואף על גב דקיימא לן (גיטין מ"ד) קונסין אותו לפדותו מן הנכרי עד עשרה ברמיו, דאפקעה ממצות, וצריך גט שחור — להתירו בבית חורין, משום דנכרי גופו לא קני, דכתיב "ממך תקני" — אתם קונים מכם, ולא הם קונים מכם, ולא הם קונים זה את זה (שם ל"ח), במא דברים אמורים — שצריך גט שחור — שלא כתב עליו אונן כשמכרו לנכרי, **אונן** — לשון שטר. **לשתכר ממנו** — מן הנכרי. **אין לי עסק בך** — אלמא לשון שחרור הוא. המקדש בפלוה — דאמר: התקדשי לי במלוה שהלחיתך, **אינה מקודשת** — דקדחה משדה עפרון גמרין, וידיחי מירי בשעת קידושין, ומלוה להוצאה נתינה, וכבר הן שלה, ומעות אחרים היא חייבת לו. **בהנאת מלוה** — מפרש לה ואולי. **אלמא אוקפה** — מעיקרא ארבעה בחמשה, והשתא אמר לה: התקדשי לי בזו חמשה. רבית מעלייתא הוא — ואמאי קרי ליה הערמת רבית? הכי גרסין: ועוד היינו מלוה — שאין הוה הזה כבר מחייבת ועומדת. **לא צריכא דארווח לה זמן** — הלאותו. ואמר לה: התקדשי בהנאה זו, שאת היית נותנת פרוטה לאדם שפייסני על כך, או לי, ואפילו לאגר נטר לא דמי כלל, ואם פירש לה כך — מקודשת, והערמת רבית הוא דהויא, ולא רבית גמור, דלא קץ לה מירי, ולא מירי שקל מינה. וכל שכן אם מחל לה כל המלוה, ואמר לה: התקדשי לי בהנאת מחילה זו, דהשתא הוא דקא ידבי לה הך פרוטה דהנאת מלוה. אבל כי מקדש לה בעיקר המעות — לא מירי ידבי לה, שכבר הם ברשותה, והם שלה. שקל מינה. **אמר לה** — היינו דקיימא לן לקמן (נ"א), שהיא נקבה בבסק — אינו נקבה בכך, ולאו מירי ידבי ליה. **יצא ידי נתינה** — ומוכרה לבתינו, ודמיים שלו. ולקמן פריך: ממה נפשך, ואסור לעשות בן — לפי שבשכר זה יתן לו שאר תרומותיו, והוי האי כחן כקונה התרומה בשכר, ומספיע בבית הגרנות שינתו לו התרומה. ותנו בבכורות (נ"ב), כתיבי המסייעים בבית הגרנות — אין נתנין להם תרומה ומעשרות בשכר, ואם עשו כן, חללו, ועליהם הכתוב אומר (מלאכי ב) "שתחת ברית הלוי", לא תחזירי. **לא יצא** — דהוא ליה גזל למפרע, **אלא אמר רב אשי** — ודאי בבולחו אמר רבא דקונה, לבר מאשה כו'. והאי לחליפין דמי כקנין בסודר, דאני אלא אוחז בו ומחזירו.

ואקדש

אם

החמישי היא חייבת לו, ואם כן אינו נותן עתה דבר חדש, ולמה
נחשב כ'מקדש בהנאת מלוה' שמקודשת. מבארת הגמרא: לא
צריך, 'מקדש בהנאת מלוה' שמקודשת, הכוונה דאין לה זמן
– שדחה לה את זמן הפרעון, ואמר לה התקדשי לי בהנאה זו
שהיית נותנת פרוטה לאדם שישלני, או לי, כדי שאדחה את
הפרעון. ואין זו ריבית גמורה מפני שלא התנה עמה בשעת
ההלוואה שעבור זה הוא מלוה לה, אלא זה רק הערמת ריבית. וכל
שכן אם מחל לה על ההלוואה ואמר לה התקדשי לי בהנאה
שמחלתי לך, מקודשת. ואין זה כמקדש במלוה שאינה מקודשת,
ששם מקדשה במעות ההלוואה, ואינו נותן לה כלום מפני
שהמעות כבר שלה, אבל כאן הוא נותן לה את ההנאה עצמה:
הגמרא דנה על נתינת כסף על מנת להחזירה, בקידושין, ובדינים
אחרים: אמר רבא, נתן כסף לאדם ואמר לו הילך – קח לך מנה על
מנת שתחזיריה לי אחר כך, במקרה, הקונה קרקע בכסף על מנת
שהמוכר יחזיר לו, לא קנה, וכן באשה, המקדש אשה בכסף על
מנת שתחזירנה לו, אינה מקודשת, וכן בפדיון הבן, הפודה את בנו
בחמישה סלעים על מנת שהכהן יחזירם לו אחר הפדיון, אין בנו
פדוי, ואפילו אם התקיים התנאי והחזירו את הכסף, משום שכיון
שעליהם להחזיר את הכסף אין זה נחשב שקבלו דבר. אבל
בתרומה שנתן לכהן על מנת שיחזירנה לו, יצא יד נתינה,
וכשהכהן מחזיר לו התרומה שלו, ואסור לעשות כן, מפני שהכהן
נראה כבכהן המסביע לבעל התרומה בעבודתו בבית הגרנות שבשדה
על מנת שיתן לו את התרומה, ואסור לכהן לעשות זאת משום
שהוא נראה כקונה תרומה בשכרו, ואם עשה כן חילל את השם
ואסור לתת לו את התרומה.
מקשה הגמרא: מאי קסבר רבא שחילק בין מכירה וקידושין ופדיון
הבן לתרומה, אי קסבר שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, אף
שעליו להחזירה לאחר מכן, אפילו בולח נמי – אף במכר וקידושין
ופדיון הבן תועיל נתינה זו לקנין, ואי קסבר רבא שמתנה על מנת
להחזיר לא שמה מתנה, אפילו תרומה נמי לא יצא ידי חובתו. ועוד,
הא רבא הוא דאמר שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה, דאמר רבא,
האומר לחבירו הילך אחרוך זה וצא בו ידי חובת נטילת אתרוג בחג
הסוכות, על מנת שתחזיריה לי אחר כך, אם נטלו והחזירו, יצא ידי
חובתו, ואם לאו, לא יצא ידי חובה כיון שלא נתקיים התנאי,
ונתבטלה הנתינה והרי הוא למפרע גזול בידו, ואין יוצאים ידי
חובה באתרוג גזול. ומבואר שמתנה על מנת להחזיר שמה מתנה,
שם לא כן לא היה יוצא ידי חובה באתרוג זה שניתן לו על מנת
להחזיר בלבד.
מתרצת הגמרא: אלא אמר רב אשי, בולח – במכר ובפדיון הבן
ובתרומה, אמר רבא שקני – שקנה את הקרקע, והבן פדוי,
ובתרומה יצא ידי חובת נתינה, משום שמתנה על מנת להחזיר
שמה מתנה, לבר – חוץ מאשה שאינה מתקדשת בכסף שניתן לה
על מנת להחזיר, לפי שאין אשה נקנית בחליפין, והנותן מתנה על
מנת להחזיר הוא כמקדש בחליפין, שדרך חליפין הוא שנותן
האחד לחבירו סודר לקנין והוא אוזן בו ומחזירו, ולכן אינה
מקודשת. הגמרא מביאה סיוע לפירוש זה: אמר רב הונא בר
בריה דרב נחמיה לרב אשי, הכי אמרין משמיה דרבא פוהיך – כך
אנו אומרים בשם רבא, שמתנה על מנת להחזיר מועילה במכר
ופדיון הבן ותרומה, ואינה מועילה בקידושין.
הגמרא דנה על דרכים נוספות של נתינת כסף לקידושין:
אמר רבא, אמרה האשה לאיש תן מנה לפלוני

לא אמר ולא כלום, מפני שאין זה לשון גירושין, שהרי גם נשואה
היא בת חורין. וכן פשוט שאם אמר – כתב לה לשפחה בשטר
שחרור 'חרי את מותרת לכל אדם', לא אמר ולא כלום, מפני שאין
זה לשון שחרור, ורק לאשה מועיל לשון זה, כיון שהייתה אסורה
לכל ועל ידי הגירושין היא מותרת, אבל שפחה על ידי שחרורה
אינה נעשית מותרת לכל, אלא אדרבה נאסרת לעבדים שהייתה
מותרת להם כשהיא שפחה. אמנם יש להסתפק אם אמר – כתב
לה לאשתו בגט 'חרי את לעצמך', מהו – האם הגירושין חלים או
לא, מי אמרין למלאכה קאמר לה – האם אומרים שכוונתו שמעשי
ידיה יהיו לעצמה, או דילמא לגמרי קאמר לה – או שכוונתו שתהיה
לעצמה אפילו להינשא לאחר, כלומר לגרשה.
הגמרא פושטת את הספק: אמר ליה רבינא לרב אשי, תא שמע,
דנתינא, גופו – נוסח עיקרו של גט שחרור בעבד כנעני, 'חרי אתה כן
חורין' או 'חרי אתה לעצמך'. השתא נלמד קל וחומר, ומה עבד כנעני,
דקני ליה גופיה – שגופו קנוי לאדון, כי אמר ליה – כשכתב לו בשטר
שחרור 'חרי אתה לעצמך', לגמרי קאמר ליה – כוונתו שיהיה לעצמו
לגמרי, אשה, דלא קני ליה גופה – שאין גופה קנוי לבעלה, לא כל
שכן שיועיל לשון זה.
הגמרא דנה על לשון נוסח: אמר ליה רבינא לרב אשי, אמר – כתב
לעבדי הכנעני בשטר שחרור 'אין לי עסק בך', מהו – האם העבד
משוחרר או לא, מי אמרין – האם אנו אומרים ש'אין לי עסק בך',
לגמרי קאמר ליה – כוונתו שלא יהיה לו בו עסק לגמרי, ואף את
גופו הוא משחרר והעבד מותר בבית חורין, או דילמא למלאכה
קאמר ליה – או שכוונתו רק לשחררו ממלאכתו, ולא לשחרר את
גופו.
הגמרא פושטת את הספק: אמר ליה רב נחמן לרב אשי, ואמר ליה
שאמר רב חנין מחזיקא לרב אשי, תא שמע מהבביתא, המוכר עבדו
לעובד בובכים, ואצל הגוי לא יוכל העבד לקיים מצוות, קנסוהו
חכמים שעליו לפדותו אפילו בפי עשרה משווי, ואף שפודוהו אין
העבד חוזר אליו, ויצא העבד לחירות, וצריך גט שחרור מרבו ראשון
שיהיה מותר בבית ישראל. אמר רבן שמעון בן גמליאל, במה דברים
אמורים שצריך גט שחרור, שלא כתב עליו – על העבד, אונו – שטר
כשמוכרו לגוי, אבל אם כתב עליו אונו, זהו שחרורו, ואינו צריך
שטר נוסף. וביארה הגמרא (גיטין מג): היכי דמי אונו – מהו שטר
זה, אמר רב ששת, דכתב ליה האדון, כשתכרה מנונו – מן הנכרי, אין
לי עסק בך, ולשון זה לשון שחרור הוא. ולמדנו מכאן שאין לי
עסק בך הוא לשון שחרור:
שינו במשנה (לעיל ב). שהאשה נקנית לבעלה בכסף. הגמרא דנה
אלו נתינות נחשבות כנתינה לקידושין ואלו לא: אמר אביי, המקדש
במלוה, שאמר לה התקדשי לי במלוה שהליתיה לך, אינה מקודשת,
מפני שקידושי כסף נלמדים (לעיל ד): בגזירה שוה 'קידח' 'קידח'
משדה עפרון, ולומדים משם שעל האיש לתת לאשה בשעת
הקידושין דבר של ממש כדי לקדשה, ואילו המעות שהלוה לה
הם כבר שלה, ונמצא שלא נותן לה כלום כשהוא מקדש אותה.
ואם אמר לה התקדשי לי בהנאת מלוה, מקודשת, ואסור לעשות כן
מפני הערמת ריבית. מבררת הגמרא: האי הנאת מלוה היכי דמי,
אילימא דאוקפה – אם נאמר שזקף את ההלוואה בריבית
מלכתחילה, דאמר ליה הריני מלוה לך ארבע זוז בתמשה וזוים,
ועתה אומר לה התקדשי לי בזו החמישי, הא רבית מעלייתא הוא
– זו ריבית גמורה, ולא הערמת ריבית, ומדוע אמר אביי שזה
הערמת ריבית. ועוד, היינו מקדש במלוה, שהרי אף את הוז

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציורים - הלכות שבת ~

ח גרוגרות וצמוקים שהיו מקצים מפני שאינן ראויין, וכשהגיע בין השמשות נתיבשו כבר והרי הם ראויים לאכילה, אף על פי שלא ידעו הבעלים כלל באותה שעה שנתבשו, ואחר כך נודע להם שבבין השמשות כבר היו יבשים - מותרין באכילה⁷³, שמתחלה פשהקצו אותן והספיקו דעתם מהם - לא הקצו אלא עד שיתבשו⁷⁴, והרי נתיבשו והוכנו מבעוד יום⁷⁵:

חלק ב סימן שי, דיני מקצה בשבת, סעיף ח:

ביאורי הלכה

[סד] עד שיתייבשו - מי שנתערב לו איסור בהיתר מבעוד יום, באופן שיש עליו לשאול שאלת-חכם, אם התבשיל מותר באכילה, והחכם הורה בשבת להיתר - הרי התבשיל מותר בטלטול ובאכילה⁷⁶.
[סה] מבעוד יום - דבר הראוי לאכילה אינו צריך להכנה מדעת והוא מוכן מעצמו אף ללא ידיעת הבעלים, אלא אם כן הסיח דעתו ממנו לגמרי כגרוגרות וצימוקים, וכשהתייבשו לגמרי חזרו למצבם קודם הסחת הדעת שהם מוכנים ועומדים⁷⁷.

[סג] מותרין באכילה - חפץ שאדם הסיח דעתו ממנו בין השמשות מפאת טעותו שהוא מוקצה, ובשבת התבררה לו טעותו, מותר לטלטלו ואף לאוכלו⁷³, אבל אם טעה וחשב שאין הדבר מוקצה ועל-כן לא הסיח דעתו ממנו בין השמשות, ובשבת התבררה טעותו, אסור לטלטלו כל השבת אף לאחר שנסתלק המוקצה⁷⁴. ולפיכך, מי שהיה סבור שפירותיו אסורים באכילה מפאת איסור ערלה וכדו', ובשבת נודע לו שהם מותרים באכילה - אין הפירות מוקצה ומותרים באכילה⁷⁵.

ציורים והוספות

מוקצה מחמת איסור גם לאחר שכבה הנר (ועד"ז לענין דין בסיס לדבר האסור בטעות כפי שיתבאר להלן על סעיף יא).
(75) שש"כ פכ"ב סי"ט; ושם בהערה לו ביאר הטעם שמוקצה בטעות אינו מוקצה אף כשלפי טעותו חשב שזה אסור לעולם, והנה לא מבעיא פירות ערלה המותרים בטלטול מפני שלא נדחו בידיים, אלא אפילו כשדחאם בידיים, וכגון מי שהשליך דבר איסור לתוך היתר וחשב שאין בהיתר פי ששים כנגד האיסור ובשבת התברר לו שיש ששים בהיתר כנגד האיסור - מותר בטלטול ואפילו לולא טעם 'מוקצה בטעות', וכדלעיל הערה עג.

(76) שש"כ פכ"ב סי"ח; לכאורה כיון שהקצאו עד לזמן שהחכם יפסוק ההלכה דומה הוא לגרוגרות וצימוקים שהקצם עד לזמן שיתייבשו, אלא שאם דחה בידיים אולי יש להזדקק גם לדין 'מוקצה בטעות' המבואר לעיל הערה עג.
(77) מן הדין חזרו למצבם הקודם גם אם התייבשו בשבת עצמה אלא שמחמת דחייתם בידיים צריך שיתייבשו לגמרי לפני שבת ואז בטלה מאליה גם דחייתם בידיים; וראה להלן סעיף ט (ולעיל הערה כט) בדין ביטול ההקצאה והסחת דעתו קודם שהתייבשו לגמרי.

(73) בשוע"ר לא מצינו דין "מוקצה בטעות", ולכאורה אם הסיח דעתו לגמרי מהדבר, אפילו אם היה זה בטעות - נעשה מוקצה, אלא שלמעשה מותר בטלטול ע"פ המבואר לעיל (על סי' שח הערה רפג) שאדם לא יכול להקצות דבר שאין דרך להקצותו (כגון המשליך כלי שלם לאשפה) ובטלה דעתו אצל כל אדם שלא היו מקצים דבר זה לו היו יודעים שראוי לשימוש בשבת (ובפרט בנידו"ד שלו היה יודע שהתייבשו הוא עצמו לא היה מקצה דבר זה), ועפי"ז המניח גרוגרות וצימוקים לייבוש ומשום מה לא הסריחו כלל גם לאחר זמן, אינם מוקצים כי בטלה דעתו.

(74) שש"כ פכ"ב סי"ח; ושם בהערה לו: דאין מתחשבין כלל בטעות הבעלים אלא הולכין אחר המציאות, ועל אף שבשוע"ר משמע שאם לא הסיח דעתו לגמרי מגרוגרות וצימוקים (כגון שלא ידע שמסריחים לגמרי) - לא נעשו מוקצה אף אם הסריחו לגמרי, אינו אלא לענין גרוגרות וצימוקים בזמן שראויים קצת, אבל במוקצה מחמת איסור ואפילו גרוגרות וצימוקים בזמן שאינם ראויים כלל, אסורים בטלטול אף ללא הסחת דעת כלל, ולכן המדליק נר וחשב שמותר להסתפק מהשמן בשבת כשהוא דולק הרי הוא הוא

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג סימן תפט סדר תפלת ליל שני של פסח
וספירת העומר:

יג אבל המדקדקים לספור בצאת הכוכבים שמעו ביום המעונן וספרו בבין השמשות אין צריך לחזור ולספור כלל בצאת הכוכבים מעיקר הדין אפילו בלא ברכה לפי שכבר יצא ידי חובתו לגמרי מעיקר הדין כמה שספרו בבין השמשות שהוא ספק לילה וספק דברי סופרים להקל (ומכל מקום כדי לחוש לדברי האומרים שספירה בזמן הזה מן התורה טוב להם שיחזרו לספור בצאת הכוכבים בלא ברכה):

יד מי ששואל אותו חבירו בבין השמשות כמה ימי הספירה כלילה זה יאמר לו אתמול היה כך וכך שאם יאמר לו היום כך וכך לא יוכל הוא עצמו לחזור ולמנות בברכה לפי שכבר יצא ידי חובתו במה שאמר לחבירו היום כך וכך לפי דברי האומרים שאין צריך כונה לצאת אף שלא אמר לעומר כבר הספור מהמשיב מכל מקום בשעה ששמע היה בדעתו לחזור ולספור שהרי בשביל כך הוא שומע ונמצא שהיה בדעתו בפירוש שלא לצאת בשמיעה זו אבל המשיב לא היה בדעתו בפירוש בשעת התשובה שרוצה לחזור ולספור שנית אחר כך אף שבאמת כן הוא מכל מקום כיון שלא היה בדעתו בפירוש יצא ידי חובתו להאומרים שאין צריכות כונה.

אבל אם לא אמר לו היום כך וכך אלא השיב לו סתם כך וכך לעומר לא יצא בזה לדברי הכל ויחזור ויספור בברכה ומכל מקום יותר טוב לומר אתמול היה כך וכך:

טז וכל זה כששואלו בבין השמשות אבל קודם לכן אף אם אמר לו היום כך וכך לעומר חוזר וסופר בברכה כיון שהעיקר כהאומרים שאף מפלג המנחה ואילך אינו חשוב כלילה אלא לענין תפלה בלבד וגם להאומרים שהוא כלילה הרי יש אומרים שאף מצות מדברי סופרים צריכות כוונה לצאת בהן (ומכל מקום לכתחלה טוב לזהר מפלג המנחה ואילך שלא יאמר היום כך וכך):

~ יום שני ~

טז מותר לספור קודם תפלת ערבית אפילו במוצאי שבת שמוסיפין מחול על הקודש שמכל מקום לילה הוא ואינו נחשב ליום העבר אלא ליום המחרת ומכל מקום ראוי להקדים תפלת ערבית לספירה שתפלת ערבית היא תדירה והספירה אינה תדירה ותדיר קודם לשאינו תדיר:

יז ואם דרכו להתפלל ערבית מבעוד יום ולקרות על מנתו

כל חג' פרשיות אף שמותר לו לאכול קודם קריאת שמע שעל המטה כמו שנתבאר בס' רל"ה מכל מקום בימי הספירה לא יתחיל לאכול אפילו סעודה קטנה חצי שעה קודם זמן ספירה דהיינו חצי שעה קודם בין השמשות גזירה שמא ימשוך בסעודתו וימנע מספירת העומר אלא אם כן הוא מקום שנוהגין שהשמש קורא לספור ספירה כשמוניע זמנה שאז אין לחוש שמא ימשוך בסעודתו כמו שנתבאר בס' רל"ב.

(ואפילו במקומות שלא נהגו כן אם עבר והתחיל בסעודה בתוך חצי שעה סמוך לזמן הספירה אין צריך להפסיק באמצע סעודתו) אבל אם התחיל הסעודה לאחר שהגיע זמן הספירה צריך להפסיק ולספור באמצע סעודתו להאומרים שספירה בזמן הזה היא מן התורה כמו שנתבאר בסימן רל"ה ואף שהעיקר כהאומרים שספירה בזמן הזה היא מדברי סופרים מכל מקום בדבר שאין בו טורח כלל דהיינו להפסיק מעט ולספור יש לחוש לסברא הראשונה:

יח אם אינו יודע איזה יום הוא בספירה ופתח ובירך על דעת שיספור כמו שישמע מחבירו ואחר הברכה שתק ושמע מחבירו וספר כמוהו יצא ידי חובת הברכה ואין צריך לחזור ולברך שנית קודם ספירתו אע"פ שבשעת ברכה ראשונה לא היה יודע על איזה יום הוא מברך:

יט אבל לכתחלה אין לעשות כן ולא יברך עד שידע איזה יום הוא מהספירה כדי שידע על מה הוא מברך:

כ אם בירך על דעת לספור ארבעה ימים לעומר שהוא סבור שהיום יום רביעי ולאחר שגמר הברכה נזכר שהיום יום חמישי אין צריך לחזור ולברך אלא סופר מיד חמשה על סמך הברכה שבירך כבר אף על פי שהברכה היתה על דעת יום רביעי אין בכך כלום לפי שדברים שבלב אינן דברים לענין זה כמו שנתבאר בס' ר"ט:

~ יום שלישי ~

כא אם היה עומד ביום רביעי ובירך על דעת לספור ארבעה ומעה בדיבורו וספר חמשה צריך לחזור ולספור ארבעה כיון שיצא שקר מפיו שהיום יום רביעי הוא והוא ספר חמשה בפיו אף שהיה במחשבתו ארבעה אין זה כלום שמצות הספירה היא בפה ומכל מקום אין צריך לחזור ולברך קודם שחזור לספור ארבעה (אפילו אם מעה בתחילה בדעתו שהיה סבור שהוא יום חמישי ובירך על דעת לספור חמשה ולאחר שספר נזכר שהיום יום רביעי אף על פי כן אין צריך לחזור ולברך) לפי שיוצא בברכה שבירך כבר אם לא הפסיק בינתיים בדברים אחרים אבל הספירה הראשונה אינה חשובה הפסק כיון שנתעסק בדבר שבירך עליו אלא שלא עלה בידו כהוגן:

בז וכשחל יום טוב האחרון במוצאי שבת שאומרים קידוש והבדלה על כוס אחד אי אפשר לספור אחר הקידוש וקודם ההבדלה כמו בשאר ליל יום טוב ומוצאי שבתות שהרי אסור להפסיק ביניהם כלל אזי סופרים קודם הקידוש וההבדלה ולא אח"כ לפי שכל מה שנוכל לאחר ההבדלה יש לנו לאחר (אבל יום שני של פסח שחל במוצאי שבת אין מקדשין ואין מבדילין כלל בבית הכנסת מטעם שנתבאר בס' תפ"ז):

בח בכל יום טוב כשחל יום ראשון בשבת נוהגין לומר בליל שני המערבית השייכים לליל ראשון שבליל שבת אין אומרים מערבית מטעם שנתבאר בס' ער"ה חוץ מיום ראשון של פסח שחל להיות בשבת שנוהגין לומר בליל שני המערבית השייכים לליל שני משום ביכור לספירה שהוזכר בו סדר קצירת העומר שהיה נקצר בלילה זה:

~ יום חמישי ~

בז אסור לאכול חדש אף בזמן הזה בין לחם בין קלי בין כרמל עד תחילת ליל י"ז בניסן שנאמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וגו' עד ועד בכלל אלא שבזמן שבת המקדש קיים משקרב העומר ביום ט"ז הותר החדש מיד שנאמר עד הביאתכם את קרבן אלהיכם אבל עכשיו שאין לנו קרבן הרי עצם היום מתיר דהיינו לאחר שעבר כל עצם היום.

ובגולה כשלא היו יודעים יום שנקבע בו החודש בארץ ישראל היו אסורין לאכול חדש גם כל יום י"ז עד תחילת ליל י"ח לפי שהוא ספק של תורה שהחדש אסור גם בחוץ לארץ מן התורה שנאמר בכל מושבותיכם וגם עכשיו שאנו יודעים יום קביעות החודש אין לשנות מנהג אבותינו מטעם שיתבאר:

ל ועכשיו אין העולם נוהגין כלל באיסור חדש.

ויש שלמדו עליהם זכות במקומות שרוב התבואה נזרעת קודם הפסח או במקומות שמביאין להם תבואה ממקומות שרוב התבואה נזרעת קודם הפסח שאין בה איסור חדש כמו שנתבאר ביו"ד סימן רצ"ג ע"ש.

והמחמירים על עצמם במקומות ההם ונוהג מסתם תבואה שאינה ידועה לו שהיא ישנה אין צריך ליהדר מפליטת הכלים שנתבשל בהם ממין שרוצה לבשל עכשיו ישן לפי שמין במינו אין צריך ששים אלא מדברי סופרים ואין להחמיר כל כך בסתם תבואה שאין בה אלא חומרא בעלמא.

וגם במקומות שרוב התבואה נזרעת אחר הפסח כגון במדינות פולין שרוב השבולת שועל והשעורים שעושין מהם השכר נזרעין אחר הפסח וגם אין מביאין לשם תבואה כלל ממדינות אחרות שזורעין בהם קודם הפסח אף על פי כן אין רוב העולם נוהגין שם איסור חדש.

ויש שלמדו עליהם זכות לפי ששם הוא שעת הדחק שעיקר שתייתם הוא השכר לפיכך הם סומכים על מקצת הראשונים

בב (וכשחזור לספור ארבעה צריך לומר היום ארבעה כו' ואם חוזר לספור בתוך כדי דבור לספירה הראשונה אין צריך לחזור ולומר היום אלא יאמר מיד ארבעה ימים לעומר):

בג ויש אומרים שאם שכח לספור בלילה אחת אין צריך לספור כלל בשאר כל הלילות לפי שכבר הפסיד ממצות ספירת העומר לגמרי כשחיסר ממנו יום אחד שנאמר תמימות תהיינה ויש חולקין ואומרים שצריך לספור בשאר כל הלילות לפי שכל לילה הוא מצוה בפני עצמה ואין תלויות זו בזו:

בד ולענין הלכה נוהגין לספור בשאר לילות בלא ברכה בין ששכח בלילה הראשון בין ששכח באחד משאר כל הלילות לפי שספק ברכות להקל.

במה דברים אמורים כשלא נזכר כל הלילה וכל יום המחרת אבל אם נזכר למחר ביום וספר בלא ברכה כמו שנתבאר למעלה יספור בשאר כל הלילות בברכה שהרי אף לפי הסברה הראשונה לא הפסיד מצות הספירה בחסרון לילה אחד כיון שספר למחר ביום והרי הן נקראות תמימות שסופר כל המ"ט יום ואף שיש אומרים שהספירה אינה אלא בלילה שאף אם שכח לספור בלילה אין צריך לספור ביום וא"כ אף אם ספר ביום אין ספירה זו שוה כלום להשלים מספר המ"ט יום מכל מקום הרי יש אומרים שאף אם לא ספר כלל יום אחד או אפילו ימים הרבה סופר בשאר הלילות בברכה:

~ יום רביעי ~

בה וכל זה כשברי לו שלא ספר בלילה אחד אבל אם הוא מסופק בדבר אף שלא ספר למחר ביום יספור בשאר לילות בברכה דכיון שיש להסתפק שמא ספר בלילה ויש להסתפק גם כן שמא כהאומרים שכל לילה ולילה היא מצוה בפני עצמה ואין תלויות זה בזה נמצא שיש כאן ספק ספיקא להחמיר להצריך ברכה וספירה בשאר הלילות וכן בכל מקום שנתבאר שצריך לחזור ולספור בלא ברכה מחמת הספק שיש בספירה הראשונה אם לא חזר וספר יספור בשאר הלילות בברכה:

בז במקומות שנוהגין לקדש ולהבדיל בבית הכנסת על היין סופרים העומר בליל שבת ויום טוב אחר הקידוש לפי שכל מה שנוכל להקדים קדושת היום יש לנו להקדים ובמוצאי שבת ויום טוב סופרים קודם ההבדלה לפי שכל מה שנוכל לאחר ההבדלה יש לנו לאחרת כדי שלא תהא קדושת היום נראית עלינו כמשאוי.

ובין במקומות שמבדילין במוצאי שבת קודם ויתן לך מיד אחר קדיש תתקבל [ובין במקומות שאומרים ויתן לך קודם ההבדלה סופרים מיד אחר קדיש תתקבל] לפי שיש לנו להקדים הספירה בכל מה שאפשר ומיד שנסתלקה התפלה בקדיש שלאחריה חל עלינו מצות ספירה:

ה' במוסף של חולו של מועד ושל יום טוב האחרון מתפלל בדרך שמתפלל ביום טוב הראשון (אלא שבמקצת מדינות אין אומרים מקרא קודש בחולו של מועד כמו שנתבאר בסימן תפ"ז ע"ש) אלא שבמדינות אלו שאומרים פסוקי קרבנות המוספין לא יאמר פסוק ובחמשה עשר יום וגו' אלא יתחיל והקרבנות וגו'.

י' לא תקנו חכמים לקרות ההלל אלא בשני ימים טובים הראשונים של פסח אבל לא בחולו של מועד וימים טובים האחרונים שאין דומים לחולו של מועד של סוכות שתקנו לקרות בו בכל יום לפי שכל יום הוא חלק בקרבנותיו מיום חבירו ומיום טוב הראשון והרי כל יום הוא כמועד בפני עצמו מה שאין כן בפסח שקרבנות כל הימים הן שוין לקרבנות יום טוב הראשון לפיכך כולן מפלים ליום טוב הראשון ואין שום אחד מהן כמועד בפני עצמו ולא תקנו לקרות ההלל אלא בפרקים דהיינו במועדים שהן באין מזמן לזמן ובהתחלת המועד הוא שתקנו לקרותו:

~ שבת קודש ~

ז' אבל נהגו כל ישראל לקרות ההלל בדילוג בחולו של מועד וימים טובים האחרונים כמו שנהגו בראש חודש ולכן דין ההלל בימים האלו הוא כדינו בראש חודש לכל דבר עיין סי' תכ"ב.

ועיין סי' כ"ה אימתי חולצין התפילין בחולו של מועד ועיין בס' ל"א אם יש לברך על התפילין בחולו של מועד עיין שם:

ח' ביום שלישי שהוא ראשון של חולו של מועד קורין פרשת קדש לי כל בבור עד סוף הסדר וביום ב' של חולו של מועד קורין פרשת אם כסף תלוה את עמי עד בחלב אמו ביום ג' של חולו של מועד קורין פרשת פסל לך עד בחלב אמו ביום רביעי קורין פרשת במדבר סיני שבפרשת בעלזות עד ולאזרח הארץ ושבת של חולו של מועד לעולם קורין פרשת פסל לך אפילו [הוא] יום א' של חולו של מועד ואפילו הוא חול המועד של סוכות לפי שבפרשה זו יש בה גם כן מענין שבת וגם מענין חולו של מועד שנאמר שם את חג המצות תשמור שבעת ימים וגו' ומכאן למדו חכמים לאסור בעשיית מלאכה בחולו של מועד כמו שיתבאר בסימן תק"ל אלא שבשבת מתחילין מן ראה אתה אומר אלי כדי שיוכלו לקרות שבעה קרואים ובשביעי של פסח קורין פרשת בשלח עד סוף השירה ונוהגין לקרות עד כי אני ה' רופאך וביום טוב אחרון קורין כל הבכור נמצא סימן סדר פרשיות של כל הח' ימים משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא.

וזה הסדר לא ישתנה מחמת השבת של חולו של מועד כי אם כשחל פסח ביום חמישי שאז קורין בשבת שהוא יום א' של חולו של מועד פרשת ראה אתה שהיא פסל וביום ב'

הסוכרים שחדש בחוץ לארץ אינה אלא מדברי סופרים שגזרו משום ארץ ישראל ולא גזרו אלא במקומות הסמוכים לארץ ישראל כגון מצרים ועמון ומואב ובבל כמו שנתבאר ביורה דעה סימן של"א.

ויש שלמדו עליהם זכות אחר שסוכרים שחדש אינו נוהג אלא בתבואה שהוא של ישראל בשעת קצירה אבל לא בשל נכרים ולפי זה צריך להזהיר לישראלים הדרים בכפרים שיש להם תבואה זרועה אחר הפסח בשדה של השר שינהגו בה איסור חדש.

אבל כל בעל נפש לא יסמוך על המתירים הללו ויחמיר לעצמו בכל מה שאפשר לו כהסכמת רוב הראשונים והאחרונים שהחדש נוהג מן התורה אף בחוץ לארץ ובכל מקום אף בשל נכרים כי כן עיקר.

עיין ביורה דעה סי' רצ"ג שהנהגה מחדש יש לו לזהר גם מיו"ש וממי דבש שהעמידוהו בשמרי שכר עיין שם כל פרטי דין החדש:

~ יום שישי ~

חלק ג סימן תצ סדר תפלת יום שני ותפלת חולו של מועד:

א' בכל יו"ט שני של גלויות מתפללין בסדר התפלה של יום ראשון וכן צריך לומר קידוש היום ושהחיינו ואף על פי שאין אנו נוהגין בו קודש אלא מחמת ספק שנסתפק לאבותינו שלא היו יודעין יום שנקבע בו החדש בארץ ישראל מכל מקום אם לא יתפללו בו תפלת יו"ט או שלא יאמרו בו קידוש היום ושהחיינו יבאו לזלזול בו לומר שאינו יום טוב כלל ועל ידי כן יבאו גם כן לעשות בו כל מלאכת עבודה:

ב' ביו"ט שני של פסח קורין בפרשת מועדות שבתורת כהנים דהיינו בפרשת אמור שור או כשב וגו' עד סוף פסוק וידבר משה וגו' והמפטיר קורא בתורה כמו ביום ראשון ומפטיר בנביא בפסח דיאשיהו מוישלח המלך עד לא קם כמורו.

וטוב לעשות איזה דבר בסעודה ביום שני לזכר לסעודת אסתר שהיתה ביום זה שבו ביום נתלה המן:

ג' בחולו של מועד ערבית ושחרית ומנחה מתפלל תפלת החול בדרכו כל ימות החול רק צריך להזכיר מעין המאורע בעבודה דהיינו יעלה ויבא ואם לא הזכיר צריך לחזור לראש על דרך שנתבאר בס' תכ"ב לענין ראש חודש ואף אם לא הזכיר בתפלת ערבית צריך לחזור לראש ואינו דומה לראש חודש שאין צריך לחזור ממעם המבואר שם:

ד' וכן צריך להזכירו בברכת המזון ואם לא הזכירו אין צריך לחזור לראש ממעם שנתבאר בס' קפ"ח עיין שם כל פרטי דין זה:

ג' ד' קורין קדש בכספא במדברא אבל כשחל פסח ביום ג' חרי קורין פרשת פסל ביומה דחיינו ביום ג' של חול המועד שהוא שבת וכשחל פסח ביום ו' או ביום א' אין שם שבת

כלל בחולו של מועד וביום בד"ו אין פסח כלל כמו שנתבאר שם בס' תכ"ח:

~ 'לקוטי תורה' פרשת ראה - הפרשה החסידית ~

אני לדודי [ב]

להקדים להבין תחלה מה שכתוב (ירמיה כג, כד): "את השמים ואת הארץ אני מלא", והלא כתיב (ישעיה ו, א): "מלא כל הארץ כבודו" ולא נזכר "שמים".

וגם, ששם נאמר "אני מלא" וכאן כתיב "כבודו". אך הגה ידוע¹, ד"ש 'ממלא כל עלמין' וסובב כל עלמין:

ופירוש 'ממלא כל עלמין' הוא: בחינת הארת האלהות הנמשך בנבראים להחיותם מ'עשרה מאמרות': "יהי אור כו" (בראשית א, ג), "בדבר ה' כו" (תהלים לג, ו), שהוא מתלבש בפנימיותם ותוך תוכם ממש, שנמשך בקרבם להיות חיות להם, והוא מתחלק לחלקים, להיות מחיה כל חד לפום שיעורא דיליה.

ועל דרך משל בגשמיות - בדומם, צומח, חי, מדבר: שהדומם, הגם שנתהוה גם כן מ'עשרה מאמרות', נמשך בו גם כן חיות אלקות מאותו המאמר כמו שנמשך חיות אלהות בצומח וחי, מפל מקום חיותו מצומצם ועיר ועיר, והצומח יש בו חיות יותר, והחי יותר גם מן הצומח, והמדבר יותר כו'.

ולפי ערך זה, גם בעולמות הרוחניים יש התחלקות מדרגות רבות, ולכולם נמשך חיות משונה ונבדל מחיות הנמשך לזולתו. והיינו מפתת מלכותו יתברך, שהוא הנקרא 'ממלא כל עלמין', שמתלבש בתוך תוך העולמות ממש.

אבל בחינת 'סובב כל עלמין' הוא: בחינת השפעה והארת אלקות שאינו נמשך ונתלבש בתוך העולמות

"אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים" (שיר השירים ו, ג): הגה שושנה יש בה תליסר עלין, כנגד "ג מכלין דרמיו"² שפפסוק (מכה ג, יח) "מי אל כמוך", ושפפסוק (תשא לד, רז) "אל רחום כו", שמשם הוא מקור התשובה, להיות "נושא עון כו" (תשא שם. מכה שם). והם המתגלים בראש-חדש אלול, שאז הוא בחינת עת רצון³.

כי מראש-חדש אלול עד אחר יום-הכפורים הם מ' יום שעלה משה רבינו, על-ידי השלום, למרום לקבל לוחות האחרונות. ומה ימים הראשונים ברצון כו'⁴. והוא שכתוב "הרועה בשושנים" אצל "אני לדודי ודודי לי" - שהוא ראש-תיבות אלול⁵.

וצריך להבין: מהו ענין "ג מדות הרחמים" בחדש אלול? בשלמא בעשרת ימי תשובה, יתכן [משום] שהם ימי שליחה ומחילה, ולכך אומרים בעשרת ימי תשובה "ויעבר הו' ה' כו" (תשא לד, ו).

והענין הוא:

דהנה התשובה אינה על עוונות דוקא, שהרי צריך להיות "כל ימיו בתשובה"⁶. אלא בחינת תשובה הוא, שישב מדרפו הראשון. וכמו שאומרים⁷: "והחזירנו בתשובה שלימה לפניך כו".

וביאר הענין:

הנה בדברי חז"ל (סוף פרק קמא דקדושין) יש ב' דעות, אחד אומר: "תלמוד גדול", ואחד אומר: "מעשה גדול". ונקמו ונקמו: תלמוד גדול, שמביא לידי מעשה⁸.

ולהבין ענין מחלקותם, ובמאי קא מיפלגי? יש

התשובה פרק ד. פרי עין חיים שער ראש השנה פרק א. ב"ח למור שם. ש"ח מסכת ראש השנה (נר מצוה).

6. (שבת קנז, א).

7. (נוסח תפילת העמידה).

8. (זהר חלק רבה, א: "איהו סובב כל עלמין . . איהו ממלא כל עלמין").

1. (נאמר ברבים בשבת פרשת תצא, ט' אלול תקס"ו).

2. (זהר חלק א' א, א. ג' מדות הרחמים).

3. (ראה טור אורח חיים סימן תקפא ופרישה שם).

4. ("ואנכי עמדת בחר בימים הראשונים וגו'") (עקב י, י) - "מה הראשונים ברצון אף האחרונים ברצון", רש"י תשא לג, יא. עקב ט, יח).

5. (ראשי תיבות אלול: אבודקם סדר תפלת ראש השנה. ראשית חכמה שער

ועל כן הלבושים יותר יקרים בַּמְבָּעִם מִהַמְּזוּז, להיות שְׂבָשְׁרָשָׁם הם יותר נְעִלִים¹⁵.

וזהו שכתוב בַּמִּצְוֹת (תבוא כח, מז): "תחת אֲשֶׁר לא עבדת כו' מרב כל", פירושו: "רב כל" הוא בחינת ג' ערין¹⁶, השגת אלקות; שהמִצְוֹת הם יותר גבוהים, שהם מבחינת מקיפים, שְׁלֹמֶעֱלָה מִזֵּן עֵדֶן שהוא השגה בבחינת פְּנִימִיּוּת. ומצד זה אָמַר האומר: מעשה גדול מן התלמוד.

אך אף על פי כן נִמְנָנו וְנִמְרו: תלמוד גדול – שְׂמִיבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה.

והענין: כי אי אפשר להיות התעוררות המִשְׁכַּת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין' על ידי המִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת – שֶׁהֵם מְדַבְּרִים גְּשָׁמִיִּים: צִיצִית מִצְוָה, צִדָּקָה בְּמִזְוֵן גְּשָׁמִי – אִם לא על ידי התורה, שהיא הַמְּמוֹצֵעַ הַמְּחַבֵּר. וכמו על דרך מִשָּׁל בָּאֲדָם, שהדבור הוא הַמְּמוֹצֵעַ הַמְּחַבֵּר וּמִצְוִיָּה הָעֵלִם הַמְּחַשְׁבָה לִידֵי גִלּוֹי כו' :

ב. וְהִנֵּה כְּתִיב (ואתחנן ג, יא): "היום לעשותם", "היום" דוֹקָא, שְׂבָעוֹלָם־הַיּוֹם הוא הַנִּקְרָא "עוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה"¹⁷, ויכולים לעשות תשובה. מה שאין כן בְּעוֹלָם־הַבָּא, הֵנָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא – כִּד יִשְׁאָר, שאין לוֹ כֹחַ לַחֲפוּךְ עֲצָמוֹ מִכְּמוֹ שֶׁהוּא, אִם לא שִׁסְרִיו מִמֶּנּוּ הַלְבוּשִׁים הַצּוֹאִים עַל יְדֵי כְּפִי־הַקֶּלַע כו', אֲבָל הוּא עֲצָמוֹ אֵינוֹ יָכוֹל. וְהַפֶּעַם הוּא:

מִשׁוּם שְׂבָעוֹלָם־הַבָּא אָמְרו (ברכות יז, א): "וְיִשְׁבִּין וְנִחְנִין". שֶׁהוּא לְפִי שְׂמִשְׁגִּים אֱלֻקוֹת בְּבִחִינַת הַשְּׁגָה וְגִלּוֹי מְשֻׁשׁ, וְאִם כֵּן הוּא מִבְּחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין' שְׂמִתְלַבֵּשׁ בְּבִחִינַת גִּילּוֹי. ובבחינת 'מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין' הוּא בְּבִחִינַת הַתְּחַלְקוֹת כְּנִל. ועל כֵּן, אִם הוּא בְּבִחִינַת זו, אי אפשר לוֹ לַחֲפֹךְ לְבִחִינָה אַחֶרֶת, אַחֲרֵי שֶׁהֵם מְחַלְקִים וְנִבְדָּלִים זֶה מִזֶּה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד עַל מְקוֹמוֹ בָּא.

אֲבָל בְּעוֹלָם־הַיּוֹם יֵשׁ בְּחִינַת הָאֶרֶץ 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין'. וְאִם עַל פִּי שֶׁהוּא בְּבִחִינַת הָעֵלִם, שְׂאִינִם מְשֻׁגִּים בּוֹ,

בְּבִחִינַת גִּילּוֹי, לְהִיּוֹת מוֹשֵׁג בְּהַשְׁגָתָם, אֲלָא הוּא בְּבִחִינַת מְקוֹרֵף עֲלֵיהֶם מְלֻמָּעָה. ועל כֵּן נִקְרָא 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין', שְׂפּוֹכֵב לְכוֹלֵם בְּשׁוּה, שְׂאִין בּוֹ הַתְּחַלְקוֹת, מֵאַחֵר שְׂאִינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בְּבִחִינַת גִּילּוֹי בְּהַשְׁגָה, שִׁתְכֵּן לִזְמֹר שְׁלוֹה הוּא מֵאִיר וּמִתְגַּלֵּה כִּד לִזְוֹה כִּד כו'. ועל כֵּן הוּא "שׁוֹה וּמִשׁוֹה כו'". וְכֵן הוּא שְׂנֵאֲמָר: "אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֲנִי מְלֵא", דְּהֵיִינוּ בְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין', ד' לִית אֶתֶר פְּנוֹי מִיְנִיה¹⁸. וְכֵן שְׂכָתוֹב "מְלֵא כָּל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ" הוּא בְּחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין' שְׂנֵקְרָא "כְּבוֹד".

וְהִנֵּה אָמְרו רז"ל (אבות ג, ג): "אֵין כְּבוֹד אֲלָא תוֹרָה"¹⁹, וְהֵיִינוּ מִשׁוּם "דְּאוֹרֵי־תֵּא מִחֻכְמָה נִפְקֵת"²⁰, שְׂמִחְכָמָה נְמוֹשִׁים "ל"ב נְתִיבוֹת"²¹. וְכִמְשָׁל הַנְּתִיב וְהַשְׁבִּיל, שְׂעִשׂוּי לְעִבּוֹר בּוֹ מְקוֹם לְמָקוֹם – כִּד מִבְּחִינַת חֻכְמָה־עִלְיָאָה נְמוֹשְׁכַת הַשְּׁפָעָה בְּבִחִינַת הַתְּחַלְקוֹת, לְהִיּוֹת 'מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין', עַד שִׁיּוֹמֶשֶׁד בְּגִשְׁמִיּוֹת מְשֻׁשׁ, בְּפִרְטוֹת דִּינֵי הַתּוֹרָה כְּשֶׁר וּפְסוּל כו', שֶׁהֵם בְּעֵנִיִּים גְּשָׁמִיִּים, תְּרִימוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת כו'. וְכִנּוּדָע.

אֲבָל עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, נְמוֹשֶׁד גִּילּוֹי אִזֵּר מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין', שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמְּקוֹרֵף.

וְהַעֲנִין:

כִּי הֵנָּה יְדוּעַ שֶׁהַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה מִזֵּן לְנִפְשׁ הָאֱלֻקִּית. וְכִמּוֹ שְׂכָתוֹב (תהלים מ, ט): "וְתוֹרַתְךָ בְּתוֹךְ מִעֵי", שֶׁהוּא כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל הַמְּזוּז, שְׂנִכְנֵם בְּתוֹךְ תוֹךְ הָאָדָם, וְנַעֲשֶׂה חִיּוֹת בְּפִנִּימִיּוֹת – וְכִד עַל יְדֵי הַתּוֹרָה נְמוֹשֶׁד גִּילּוֹי הָאֶרֶץ הַחֻכְמָה, לְהִיּוֹת מוֹשֵׁג בְּהַשְׁגָה מְשֻׁשׁ, "וְאִשִּׁים דְּכָרִי בְּפִיךָ" (ישעיה נא, טז). וְהֵיִינוּ מִבְּחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עֲלָמִין' – שְׂמִתְלַבֵּשׁ בְּעֲלָמִין בְּבִחִינַת פְּנִימִיּוֹת מְשֻׁשׁ.

אֲבָל הַמִּצְוֹת נַעֲשִׂים לְבוּשִׁים לְנִפְשֵׁי־הָאֱלֻקִּית²², שֶׁהוּא כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל הַלְבוּשׁ, הוּא עַל גּוֹף הָאָדָם מְלֻמָּעָה, וְאֵינוֹ נִכְנֵם בְּפִנִּימִיּוֹתוֹ – וְכִד הַחֻכְמָה הַנְּמוֹשְׁכַת עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת הוּא בְּבִחִינַת מְקוֹרֵף, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִבְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין', שֶׁהוּא לְמַעַלָּה מִהַשְּׁגָה.

14. (זוהר חלק ב, וקחל ר, א).

15. [ענין מה שנתבאר מזה בדבור המתחיל "מזמור שיר חנוכה הבית" (לקמן, ברכה צח, ד), בענין ג' בחינות "מזון, לבוש, בית"].

16. [ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ואתה תצוה" (תורה אור תצוה פא, ב)].

17. (עבודה זרה, ד, ב) (ובפירוש רש"י): היום לעשותם (בעולם הזה), ולא לקח לעשותם (דאינו יכול לעשותם לעולם הבא).

9. ("קטן וגדול". פייט "וכל מאמינים" בתפילת מוסף דראש השנה ויום הכפורים).

10. (תקוני זוהר תקון מז. עמוד צא, ב).

11. [ענין מה שנתבאר על פסוק "כי על כל כבוד חופה" (לקמן שיר השירים מז, ב)].

12. (זוהר חלק ב, קא, א).

13. (ספר יצירה בתחילתו).

אך איך יכול האדם לעורר כל כך למעלה בעצמותו
יתברך, להמשיך אור חדש ממנו?!

אך על זה הוא מבקש: "והחזירנו בתשובה כו",
השיבנו אליך²¹, כלומר אתה תערה עלינו רוח
ממרום²², ותשפיע עלינו רחמים רבים ממקור הרחמים,
מבחינת "י"ג מילין", "מי אל כמוד נישא עון כו",
שהיו אנחנו יכולים לעשות תשובה.

וזהו ענין הארת "י"ג מילין דרחמי" בחדש אלול,
שהוא הכנה שהיו יכולים לעשות תשובה, להיות "אני
לדודי כו".

ואף שבכל השנה אומרים²³ י"ג מידות הרחמים – ה'
ה' אל רחום כו" (תשא לו, ו) – הם רק הרחמנות על חיי
הגוף בלבד, אבל "י"ג מילין דרחמי" המאירים בחדש
אלול, הם הרחמים על חיי הנפש לעזרה בתשובה.

וזהו שכתוב "הרועה בשוננים", פירוש: "רועה"
שמפרנס את ישראל להיות יכולים לעשות תשובה, הוא
רועה ומפרנס אותם "בשוננים".

פי הגה בכל השנה אנו אומרים בקריאת-שמע:
"ונתתי עשב בשדך לבהמתך" (עקב יא, טו), פירוש:
"בהמתך" היינו נפשות הבהמות ונפש השכלית. שבכדי
שהיו גם הם מספיקים שיהיה "ואהבת את ה' כו" (ואהבת
ה', ה), תקנו לומר תחלה קודם התפלה ברפת-יוצר, "שתים
לפניה"²⁴, "והאופנים וחיות כו", ופסקי-דומרה – שהוא
בחינת האריכות בהתבוננות גדולת ה' ויתברך, עד שגם
נפש-הבהמות והשכלית יספיקו שלו יאתה כו²⁵.

אבל בשביל התעוררות האהבה בנפש האלקית
עצמה, אין צריך להתבוננות כל כך. שהרי "גר ה' נשמת
אדם" (משלי כ, כו), שפך מוטבע בכל נפשות ישראל במטע
תולדותם ממקורם, להיות חפצים ותשוקתם ליפלא באור
ה' ולדבקה בו.

וזהו שאומרים "ונתתי עשב בשדך לבהמתך".
פירוש: "עשב" הם המלאכים, שלוחי ההשפעה, שבהם
ועל ידם נמשך ההשפעה מלמעלה להיות לו פה ועוז
להפך נפש-הבהמות.

מכל מקום פועל הוא כאן. ולפי שהוא בחינת 'סוכב כל
עלמין', ש"שנה וימשה", ו"אם צדקת מה תתן לו כו"
(איוב לה, ז) – ועל כן יכולים לעשות תשובה. שאף שהוא
בעת רשע גמור, והוא למטה מטה, יכול להתהפך להיות
צדיק גדול, מצד הארת הסוכב כו¹⁸.

וזהו שאמרו חז"ל (אבות ד, יז): "יפה שעה אחת
בתשובה ומעשים טובים בעולס-הזה מכל חיי העולס-
הבא", פי "חיי העולס-הבא" הוא רק מבחינת 'ממלא
כל עלמין', שהוא על ידי גבורות וצמצומים – "כיו"ד
נברא העולס-הבא כו"¹⁹. אבל בתורה ומעשים טובים
בעולס-הזה – הוא מבחינת 'סוכב כל עלמין'.

וזהו עיקר פיונת וירדת הנפש להתלבש בגוף החומרי,
משום שבעולס-הזה יש הארת 'סוכב כל עלמין', אשר
לזאת תוכל לברר ולהפך מרע לטוב כו. ולפי ערך זה
נותנים לאדם שני חיי במספר וקצבה, לזה ע' שנה ולזה
פ'²⁰ כו – היינו כפי מספר מה שצריך לברר ולהפך מרע
לטוב כו. שכל יום מברר ומתפך חלק אחד, עד שבשני
חיי נשלם מה שהיה צריך לברר – שבשכיל זה ירדה
הנפש לעולס-הזה.

ג. אך אם פגם על ידי איזו חטא, שהוריד והמשיך חיות
לפטר-אחרת, שלא פירר והיפך פג"ל כל מה שהיה
צריך, על זה הוא ענין התשובה – "והחזירנו בתשובה
שלמה לפניך".

והנה הנם שאמרו רז"ל (יומא פו, א): "לא זו משם עד
שמוחלין לו", הנה הרי מכל מקום אף שמוחלין לו,
החפרון במקומו עומד, מה שלא השלים התמיכה
שהיה ממשיך כו.

אך זהו ענין התשובה שאנו מבקשים: "והחזירנו
בתשובה שלמה לפניך", פירוש: "לפני-יודתך", שהוא
למעלה גם מבחינת 'סוכב כל עלמין', שאינו נקרא סוכב
ומקוה אלא לגבי 'עלמין', אבל עצמותו ומהותו יתברך
הוא למעלה גם מזה. ועל ידי התשובה, שמישיך אור
חדש על ידי גילוי עצמותו יתברך, ימלא כל הפגמים
והחסרונות כו.

22. (על פי ישעיה לב, טו: "ערה עלינו רוח ממרום").

23. (אחר שמונה עשרה בשחרית ובמנחה).

24. (ברכות יא, א).

25. (על פי ירמיה י, ז: "לך יאתה . . ובכל מלכותם מאין כמוד").

18. וכמו שנחבאר במקום אחר באריכות, על פסוק "צו את בני ישראל
ואמרת אליהם את קרבני לחמי כו" (לקמן פתח עה, ג). עיין שם.

19. (מנחות כב, ב).

20. (תהלים ז, י: "מי שונתני בהם שבעים שנה, ואם בגבורת שמונים שנה").

21. (איוב ה, כא).

יכמו שכתוב בזהר פרישת בראשית (דף יח, עמוד ב) על פסוק (תהלים קד, יד) "מַצְמִיחַ חֲצִיר לְבַהֲמָה"²⁶ – אֵלֶּף טוֹרִין כו', וְעֵשֶׂב לְעֹבֹדַת הָאָדָם כו'²⁷.

וכל זה הוא בכל השנה דוקא. אבל בחודש אלול קתיב: "הרועה בפִּטְוֹנִים", שהן בחינת "י"ג מכילין דרחמי" המאירים ומתגלים בחודש אלול, להיות עושים תשובה שימולא כל החסרונות.

[והמשכה זו, ד"ששונים", היא צריכה גם בשביל הנפש האלקית עצמה. כי הגם שפך מוטבע בכל נפש כו' כנ"ל, אף הענין, כי יש העלאת מ"ן שנמשך מצד עצם הנפש בטבעה ומאליה. אבל כדי לבא לבחינת העלאת מ"ן דבחינת תשובה, שהוא "בחילא יתיר", למעלה מכדי שתוכל הנפש שאת, על זה צריך להיות המשכה מלמעלה דייקא.

ויובן זה ממה שנתבאר במקום אחר, על פסוק²⁸ "כִּרִית שָׂדֶה אֲשֶׁר בָּרַכּוּ ה'" (תורה אור תולדות ב, ד). והיינו, להיות "ריח בגדי", שהוא בחינת תשובה, על זה צריך להיות "אשר ברכו ה'", שהוא סיוע מלמעלה כו'. עיין שם. וזהו ענין "חשיבנו אליך כו'". ועל המשכה זו שמלמעלה נאמר "הרועה בששונים".

והנה אמרו רז"ל²⁹: "אל תקרי ששונים אלא ששונים". פירושו: "ששונים" הוא בחינת תורה, מענין "קורא ושונה כו'³⁰".

והענין:

כי התשובה צריך להיות למלא כל החסרונות, הן החסרון שנגעשה בהעדר המצות, שמונע ומחסיר גילוי אור ד'סוכב כל עלמין הנמשך על ידי המצות, והן החסרון שנגעשה על ידי התורה, שהיא מקור בחינת מללא כל עלמין. וזהו שאומרים "והחזירנו בתשובה

שלימה לפניך" – שלימה דייקא כו'. וזהו שכתוב "הרועה בפִּטְוֹנִים", ששכלל זה יש ב' המדרגות: שושנה בפשוטו – הוא התעוררות "י"ג מכילין דרחמי", שהם מבחינת סוכב כל עלמין; ו"ששונים" – מבחינת מללא כל עלמין כו'.

וזהו ענין שמתחלתה שאחר ראש השנה ויום כפור, שהוא בחינת המשכה "שמהה של מצוה" על כללות השנה. כי מאחר ששכל השנה עושים חסרון ופגם בהארת סוכב כל עלמין על ידי שאין מקימים המצות בהלכתה, וכאשר נמשך בראש השנה ויום הכפורים מלוי החסרון – אז נעשה בחינת "שמהה של מצוה" כו'.

[ועוד יובן ענין "ששונים – ששונים", על דרך מה שנתבאר בדבור המתחיל "ואכלת ושבעת וברכת" (לעיל עקב טו, ג), בענין הזכרת ברית ותורה בברכת הארץ, וצריך שיקדים ברית לתורה, שזו ניתנה בג' בריתות, וזו ניתנה בי"ג בריתות].

ומבואר שם, דענין "י"ג בריתות" הם "י"ג מדות הרחמים", והמשכתם הוא על ידי התורה כו'. וזהו שכתוב גם כן (נצבים ל, ו): "ומל ה' אלקיך את לבך ואת לבב ורעך", שיש בזה ראשי תיבות אלול. והיינו לבוא לבחינת פנימית הלב³¹. והמשכה זו היא מבחינת "י"ג בריתות" שהן "י"ג מדות הרחמים". אף המשכה זו הוא על ידי התורה, וזהו ענין "ששונים", ו"ששונים בהלכות".

וגם, כי "י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן" הם מבחינת "י"ג מדות הרחמים". ולכן נזכר בגמרא "ורחמנא אמר", והיינו, שבהם ועל ידם ההמשכה מתורה שכתב שהוא חכמה עילאה, לתורה שבעלפה שהיא חכמה מתאחה.

וזהו והדרת פני זמן" (קדושים יט, לב) – "זה שקנה חכמה", כי הן "י"ג תיקוני דיקנא". :

27. [ענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "כי תצא" (לפני תצא לך, ד), מענין "שמים לפניך" דקראת שמע].

28. (תולדות כו, כו): "וירא את ריח בגדי, ויברכהו ויאמר, ראה ריח פני בריח שדה אשר ברכו ה'")

29. (שבת ל, ב. וזה חלק ב, ב).

30. ("כל הישב ושושן, הקדוש ברוך הוא קורא ושונה כנגדו").

31. וכמו שנתבאר ב"אגרת הקדש" (סימן ד), בדבור המתחיל "אין ישראל נאלץ אלא בצדקה".

26. ["מצמיח חציר לבהמה וגו'"] דא בהמה דרביצאה על אלף טורין ומגדלין לה בכל יומא והוא חציר ו'חציר' דא, אנו מלאכין . . וצמיח למיכלא דהאי בהמה. ו'עשב לעבודת האדם': 'עשב' דא, אלן אופנין וחיות וברוכים . . וצמיחן לאתקנא בשעתא דגני נשא אתין לפולחנא דמאריהון בקרבניהון ובצלותא, דא איהו עבודת האדם.

תרגום: "מצמיח חציר לבהמה וגו' זו בהמה שרוכצת על אלף הרים, ומגדלים לה בכל יום אותו חציר, ו'חציר' זה, הם מלאכים . . ועומדים למאכל של בהמה הוא. ו'עשב לעבודת האדם': 'עשב' זה, אלו האופנים וחיות וברוכים . . ומוקנים לחתקן בשעה שגני אדם באים לעבודת רבונם בקרבניהם ובתפלה, שאורי עבודת האדם].

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

בפ"מ. וכן ענין הרהור תשובה פתאום שיפעול בגילוי במוח ולב רק שאינו בא בגילוי גמור במוח ולב בשכל ומדות כו'. וכן גם במקיף דיחידה שמוכרל לגמרי גם מהיות מקור משפיע בהעלם מ"מ נק' אור המאיר על האדם רק שמקיפו מרחוק והוא בד"א שלו שנק' מקומו של אדם כידוע. וראי' לזה ממה שאנו רואי' שאור המקיף דיחידה ילך עם האדם בכל אשר יפנה ילך הארת אור המקיף שבנפשו עמו בין ברוחניות כמו בשכל ומדות ובין בגשמיות בהילוך גופו כמ"ש אך בצלם יתהלך איש ופי' צלם ידוע שמ"ס דצלם הוא בחי' המקיף דיחידה ששורה על נפשו בכל מקום שעומד וילך עם האדם בכל אשר יתהלך לשמור אותו וכ"ש צל דצלם בחי' המקיף דחי' שחופף עליו ממש וזהו אך בצלם דוקא יתהלך איש לפי שהמקיפים דנר"ג דאדם הן מקוריים לכל אשר ילך בין ברוחניות ובין בגשמיות' הוא שמוליכו רק שהוא בהעלם ומקיף סביבות ראשו ורגלו כו' וכמו מקיף דמשמש כשמוליכו כמ"ש סובב סובב הולך הרוח כו' (קהלת א, ו) (וכמשל הזורק אבן שהמקיף מכה הנזק מוליך לאבן באויר עד שיפול כו' וכך הוא בכוכבי לכת כידוע) וא"כ שייך עכ"פ ענין הילוך באור המקיף עם האדם ויובן מזה ששייך בו ג"כ ענין השפע וההמשכה למטה בגשמיות' בחי' ברכות דתפלה דנמשך מדרב"ר ממקור המקיפים שהן ר"ר העליונים למטה ממש וכמ"ש ברוך אתה ה' רופא חולי כו' מברך השנים לפרנסה גשמי' ביתר מכפי המדה דאור"פ דחכ' ומדות דאצילות בבי"ע כנ"ל וזהו בהכרח ע"י בחי' יחוד עליון שבכתר עצמו מהארת עצמות אור א"ס שע"ז אמר ברוך אתה ממש כו' רק שנק' המשכה נעלמת שבא' מבחי' ההעלם דמקיף העליון שלמעלה מן ההשתלשלות (וכמו שעשה נסים שלמעלה מן הטבע וכן יש הצלחה אלקי' בעושר וגדולה ונשיאת חן וחסד למעלה מן הכלי בלתי מוגבל כלל ונק' ברכת ה' היא תעשיר כעושר דשלמה ובהצלחת יוסף והאבות וכה"ג) וזהו ענין היחוד ביי"ה להמשיך המקיפים העליונים וכמו המקיף דתפילין הנ"ל ששייך בהם ענין המשכה ממש שיבואו לגילוי רק שאין זה ע"י העלאה בביטול פנימי דחו"ב ומדות דאוי"ר כמו בק"ש רק ע"י ביטול חיצוני דוקא מטעם הנ"ל וד"ל:

(מב) אך הנה עדיין יש להבין דלפי כל הנ"ל בשרש ענין העמידה דש"ע שהוא להמשיך לבחי' המקיפי' דכתר שלמע' גם מחו"ב ומדות דתו"מ א"כ איך שייך לומר שיהי' בחי' השפעה והמשכה בתפלה בחי' ברכות שזה א"א כ"א ע"י בחי' יחוד עליון דשם הוי"ה באלקי' וכמו שאו' ברוך אתה הוי"ה כו' מאחר שבבחי' המקיף העליון הוא למעלה מבחי' גילוי האור בחכ' ומדות דאדם שנק' סדכ"ס דלמדת"ב כלל כו' אפי' מחי' דחו"ב בפנימיותם רק בק"ש שהוא בבחי' היחוד דאור"א אעפ"י שהוא ביחוד פנימי בעצמות' מ"מ יש בחי' יחוד דמשפיע ומקבל עכ"פ ובא לידי גילוי מן ההעלם כמו בחו"ב ומדות דתו"מ כמ"ש ואהבת ודברת בם כו' שהוא שם הוי"ה בכלל די"ה הוא נק' נסתרות לה' אלקינו ביחוד פנימי דחו"ב ו"ה היינו והנגלות לנו ולבנינו כו' לעשות כו' וכן בשפע גשמי' א' ג"כ יושב ודן כו' ויושב זון כו' אבל ביי"ה הוא בבחי' המקיף דכתר שלא נגלה אפי' בעומק דחו"ב לא שייך ענין יחוד וברכה והשפעה כו'. אמנם הענין הוא שבאמת גם בבחי' המקיף דאור הכתר שייך ענין היחוד והברכה והשפעה רק שבחי' השפעה הזאת נק' המשכה נעלמת ומסותרת בבחי' מקור השפע ומן ההעלם הזה יוצא לגילוי ממש שהרי ח"י ברכות דתפלה בא' בהמשכה ושפע גשמי' שהן חיי שעה כמוזנוגות ורפואה וכה"ג בבחי' יש גמור כו'.

(מג) והענין הוא כידוע דגם בחי' המקיף דכתר נק' בשם אור עכ"פ רק שנק' אור מקיף וכל אור הוא המאיר עכ"פ שמשמעו ענין גילוי רק שאור דמקיף אינו בא בגילוי גמור באור"כ כחו"ב ומדות כו' אבל הוא בחי' מקור השפע הנמשך לגילוי ויכול לבא למטה דוקא שלא ע"י אמצעות החכ' ומדות והוא בלבוש וכלי החיצוני ביותר כנ"ל. וביאור זה ידוע ממה שאנו רואים בנפש האדם דמה שבא בגילוי במוח ולב ומעשה נק' אור"פ המוגבל בכלי ומה שלא יוכל לבא בגילוי במוח ולב נק' אור"מ שמקיף בהעלם ע"ג האדם מראשו לרגלו כא' והוא שנק' מולא כמו חבירי דניאל דהגם שלא ראו המראה חרדה גדולה נפלה עליהם משום דמזליהו חזו הרי פעל בחי' המקיף הזה שנק' מול שנחרדו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - תוס' ביאור לד"ה קדושים

שמתייחדת עם ז"א פב"פ, וכ"ז הוא ע"י מרדכי הוא בחי' יסוד אבא שלא במקומו פ' כי מקומו דיסוד אבא הוא שמלוכש ביסוד ז"א אמנם כשמתלקים המוחי' מז"א לצורך בנין הנק' אזי מתלכש יסוד אבא בהמל' שיסודה קצר ומתגלה הארת יסוד אבא לחוץ והוא בחי' מרדכי ופ' כי מרדכי מירא דכא מר דרור פ' מר הוא מוחין דאבא כי מר הוא שמן המור ששמן הוא חכמה ומור שבחכמה הוא בחי' הריח והוא ענין גב' דאבא שביסודו ודרור הוא מוחי' דאימא כי בינה נק' דרור עלמא דחירות והנה בחי' יסוד אבא הנ"ל הוא האומן את הדסה שמגדיל בחי' המל' לאט לאט (וזהו ג"כ ענין ששה חדשים בשמן המור כי כשצריכה הנערה שהיא המל' לבוא לפני המלך צריכה להתקשט ששה חדשים בשמן הוא מוחין דאבא וששה חדשים בבשמים הוא מוחין דאימא), וזהו הנק' גמילת חסדים פ' גומל כמו וגמל שקדים שהוא תחלת הפריחה כשהוא פורח עדיין ולא נגמר לצאת כולה נק' גמול וכן הוא ענין עד יגמל התינוק שבעת שנגמל ונפרש מן המינקת והוא בקטנות נק' גמול כמו גמולי מחלב כו' וכמ"כ ענין החסדים עליונים כשצריכים להתמשך אל המל' בעלייתה בבריאה שצ"ל הגידול מעט מעט נק' גמ"ח שההמשכה בקטנות, וביאור הדברים דהנה כתיב והוכן בחדר כסא פ' כסא היא המל' והוכנה בחדר עליון דז"א להשפיל עצמה להחיות הנבראים ע"י עשרה מאמרות ואמנם באמת חסד דז"א הוא מרומם ומובדל הגבה למעלה מחסד קטן כזה להיות ראש לשועלים ולהחיות רוח שפלים דנבראים המוגבלים וכמו שאמרו בזהר דלאו אורחי' דמלכא לאשתעי במילין דהדיוטא לומר יהי אור יהי רקיע כו' (אלא ב' הדברות שהן חכמתו העצמיות) וע"כ החסדים הנמשכים לכוונת המל' נק' גמ"ח שהחסד עליון דז"א משפיל עצמו להיות חסד קטן שזהו פ' וענין גמול כנ"ל, והנה עם היות כי המשכות חסדים אלו ובחי' אומן את הדסה הנ"ל הוא בעלי' המל' מבריאה לאצילות אך המכוון בזה הוא בשביל שאחר קבלתה האורות אלו תחזור ותרד לבריאה להחיות רוח שפלים וזהו בחי' הקדוש הג' שהוא מה שנמשך גילוי האור א"ס הנק' קדש במל' שתשפיל עצמה בבי"ע כנ"ל וזהו ג"כ בחי' הגמ"ח ממש וז"ש כי חסד חפצתי ולא זבח שהוא ית' חפץ חסד דהיינו שתשפיע המל' בתחתונים להחיות רוח שפלים ולא זבח שהוא ההעלאה מלמטה למעלה, ואמנם

להבין בתוס' ביאור ענין הקדוש הג' שהוא ענין גמ"ח, צ"ל לשון גמילת חסדים מהו ל' גומל וכ"ה ל' גומל חסדים טובים כו', כתיב כי חסד חפצתי ולא זבח ולהבין הפסוק דהנה נת"ל בענין בחי' הקדוש הג' שהוא מה שנמשך להמל' מז"א פב"פ אחר שנעשי' תחלה נת"י ואח"כ מתגדלת להיות פרצוף ומתייחדת עם ז"א פב"פ, והענין דהנה המל' מסתתרת בבריאה להחיות נבראים בעלי' גבול ולזאת נעשי' בבחי' נקודה חדא כי נסתר כל פרצופה שבבחי' אצי' והמוחי' שהיו מאירים בה מאז"א וז"א שאילו הי' כל האורות האלו מאירים בה בגילוי בעת שמסתתרת בבריאה לא הי' יכול להיות כלל התהוות בעלי' גבול שזה אי אפשר אם לא ע"י צמצומים והסתרות וזהו ענין הפסוקים שנאמר גבי אסתר ויהי אומן את הדסה היא אסתר כו' ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי לו לבת, כי הדסה היא מל' דאצילות וכשמסתתרת בראש הבריאה נק' אסתר ע"ש הסתר אסתיר פני כי מסתלקים ממנה האורות עליונים שהאירו בה בעודה באצילות שאז מאירים בה כל האורות עליונים בגילוי ממש ונק' מה"ט כנישתא דכל נחורין משא"כ כשמסתתרת בבריאה אינן מתגלים בה וזהו ענין כי אין לה אב ואם שנסתלקו המוחין דאז"א שהיו מאירים בה באצילות, ואזי לקחה מרדכי לו לבת כי הנה אחר הירידה הרי חוזרת לעלות באצילות והיינו ע"י מרדכי הוא בחי' יסוד אבא כמשי"ת אי"ה והוא האומן את הדסה מל' אומן את היונק שמאכיל אותו מעט מעט ומרגילו לאכול כמו ענין אומן פדגוג שנוצר במדרש והיינו משום שאילו הי' מאכילו הרבה לא הי' יכול לקבל מרוב קטנותו וע"י ההרגל מעט מעט הוא מרגילו שיוכל לאכול כראוי, כמ"כ התחלת עלי' המל' להקימה מעפרה שהוא מעולם הבריאה הנק' עפר אשר בקרקע המשכן ולהעלותה באצילות הוא בהדרגות כי א"א לה לקבל בבת אחת כל הגילוי אא"ס שבאצי' כי אין ערוך בין אצילות שהוא אלהות לבריאה שהוא בחי' בעלי' גבול ואף שהיא מיוחדת בו ית' מ"מ כיון שנתצמצם בה האור וגילוי החיות להיות מקור לבע"ג אין הכלים שלה בערך לקבל גילוי האור הבלתי בע"ג שבאצי' ולכן בראשית עליוטה נעשית נקודה ת"י דאזעירת גרמה כמ"ש במ"א ע"פ מאמר הזהר שחורה אני כו' שהענין דמכל בנינה שהי' בבי"ע נעשה אח"כ באצי' רק נקודה א' לבד ואח"כ מתגדלת עוד מעט מעט עד

המשכת חסדים וצדקות הנ"ל הנמשכים במל' שתרד לבי"ע ונק' גמ"ח שהם בחי' קטנות מאד וכמו הזרע הנרקב בארץ כדי שאח"כ יהי' מצמיח ישועות בתוס' מרובה ע"י הבידורים הנ"ל וד"ל:

תכלית ירידת המל' הוא ללקט הניצוצים שנפלו בשבחה"כ מעולם התהו ששרשן גבוה מאד נעלה משם ס"ג אלא שנפלו למטה וע"י ירידת המל' המה מתבררים ומתגלה בזה שרשן הנעלה שבתהו וזהו ענין זרע צדקות כו' שנזרע בחי'

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ענין תשובה ומעש"ט

אתברירו, ובגמר הבידור מעשה גדול, ולכן לע"ל כמצות רצונך. ועפ"ז יכול להיות שנתווד שני המאמרים דועתה יגדל הנ"ל שבעשיית המצות הוא העיקר הקבועו"ש כמ"ש בועתה יגדל שבלק"ת, ומ"מ המכוון להעלות הניצוצים ע"י עבודת האדם דוקא שכך עלה ברצונו, וכענין נחת רוח שאמרתי ונעשה רצוני שנת' בלק"ת פ' פנחס בד"ה צו והביאור, וה"ז כמו המילוי שנת' בד"ה ועתה יגדל שלא נדפס, ולכן עכשיו בזמן העבודה מאירים המעשים הטובים ע"י התשובה שבהם עצמם שמישים הניצוץ, שז"ע תשוב את הנפש דתהו, ואעפ"כ צ"ל קיום המצות בעבודת עבד דוקא כמ"ש בועתה יגדל שבלק"ת, ולא ע"ד סגולה או רפואה ח"ו. וע' בד"ה ויאמר כו' למילדות העבריות סס' ב' שאם שהיושר דתיקון הוא נמוך במדרגה מעגולים דתהו מ"מ זהו עיקר המכוון בהשתלשלות ע"ד ארץ קרמה במח', וע"ד המילוי שנת' במא' ועתה יגדל שלא נדפס הגם שהוא נמוך מעצם הדבר ע"ש, וי"ל שזהו מפני כוונת נעיצת התחילה שיש בסוף דוקא), וכל שכן ע"י תשובה עצמה. וגם אפ"ל בתשובה עצמה ג"כ שאין הפי' על חטא ועון דוקא כ"א שישבו ממקום שהוא, שזה צריך כל אדם בכל עת ובכל רגע, וכל שמתעלה בעבודתו יותר הנה הוא מרגיש יותר שחסר לו עדיין, וכענין סלה לנו שאומרים אחר ההתבוננות בק"ש דוקא כו', כן הוא בענין התשובה שהיא החזרת פב"פ הוא ג"כ ע"ד שכל שמתקרב יותר מרגיש בנפשו יותר איך שעדיין רחוק הוא לכן צריך לשוב עוד ועי"ז ממילא יהיו המעשה המצות שלו מאירים וטובים כו'.

ענין תשובה ומעש"ט שארז"ל יפה שעה א', וי"ל מהו ענין התשובה זו שע"י יהי' המעשים טובי', היינו שע"י שיכוון שמקיים רצון בוראו בקיום מצוה זו כמו עד"מ כשמיניח תפילין הוא לשעבד הלב והמוח ועד"ז בכל המצות, הרי עי"ז מעלה דבר הגשמי מנשמיותו, והרי הניצוץ שהי' בדבר גשמי זה שב לשרשו, שזהו כענין והרוח תשוב (וי"ל והרוח שמאיר ביושר דתיקון תשוב את בחי' הנפש דעגולים דתהו אל האלק' שלמעלה מתהו ותיקון עגולים ויושר, וכמו במילדות העבריות שנת' שם ענין תהו ותיקון, וגא' עליהם ש' אלקי' וכמ"ש ויטב אלקים למילדות, וצל"ע שם), וע"י מעשה המצוה שהיא גוף המצוה, וכוונת המצוה שהיא הגשמה וחיות של המצוה (ע' בלק"ת בד"ה ועתה יגדל נא וביאורו, והגם שעצם המצוה גבוה יותר כמ"ש"נ שם, מ"מ להיות מאיר זהו ע"י העלאת החיות שחכמת אדם דוקא תאיר פניו, ולכן ע"י העלאת החיות היא גשמת המצוה כי מצוה בלא כוונה היא כנוף בלא גשמה, ונמצא הכוונה היא הגשמה שהיא הניצוץ הנמצא בה מבחי' התהו), עי"ז נעשה המצות מעש' טובי', פי' ע"ד אבן שמאיר שאינו דומה לאבן פשוט, וההפרש הוא בבהירת האור כמ"ש במ"א.

ונמצא כי תשובה ומעש"ט אפשר לפרש במעשה המצות עצמן גם בלא מצות התשובה שהיא מצוה רמה ונשאה כו'. (ואפ"ל שמה שאנו אומרי' כאן שהתשובה היא הכוונה שבמעשה המצות זהו כמו שנת' בביאור ע"פ ועתה יגדל שלא נדפס שמילוי הוא עיקר מכוון הדבר, ששם מפרש מילוי כשמתמלא המכוון שלו, והמכוון הוא שיהי' דירה בתחתונים, ונמצא כ"ז הבידור תלמוד גדול כי בחכ'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

וידבר משה אל ראשי המטות, ש"פ מטות, תער"ג

דוקא כו', וזהו וידבר משה שהוא ההמשכה מבחי' חכ', דבהמשכה שמבחי' החכ' נמשך הגילוי גם בב"ע כמו בהמשכה האבות וכ"ש במשה ע"י התו' כו'. וענין ראשי המטות הוא כי במטות יש עוד ענין והוא בחי' שכל המטה כלפי חסד כו', שזהו מדות שבחכ' כו' כמשנת"ל, ונק' זה ראשי המטות דהיינו מה שחכ' הוא ראשית ההשתל' כו', וזהו ג"כ ענין זה הדבר דזה הוא בחי' גילוי המהות משה נתנבא בזה כו', ולהיות דהכוונה הוא דוקא בהתרת הנדר שמחכ' ע"כ מקדים לאמר זה הדבר כו', ועוד דהנה וידבר משה אל ראשי המטות זהו ההמשכה במדות וזה הדבר הוא ההמשכה במל' שנק' דבר כו'. וזהו וידבר כו' דכללות ענין הנדרים שייך בנשמות דבי"ע כו', אך עיקר הכוונה הוא להיות התרת הנדר מבחי' חכ' כו', וזהו וידבר משה אל ראשי המטות המשכה מבחי' חכ' במדות להיות בבחי' שכל המטה כו', בחי' מדות שבחכ' כו', זה הדבר הוא ההמשכה במל' כו', ועי"ז הוא הגילוי בב"ע להיות התרת הנדר שהו"ע אתהפכא חשול"ג כו'.

קיציור. ולמעלה מאצי' הכל בבחי' פשיטות והעלם, ובאצי' בא בבחי' גילוי, דהאור הוא מעין העצם, ויש בו רושם הא"ס, ולכן הוא בבחי' פשיטות לגבי הכלים, וזהו אדם אדמה לעליון, ומ"מ הוא להאיר במדה וגבול, וזהו ב' מדר' שבחמוצע, ובע"ס חכ' היא בחי' מ"ה ושורה בה אוא"ס, ולכן חכ' אינו בהגבלה, מיא נייד, ופנימיות החכ' בחי' אור, וח"ת בחי' יש ומציאות, וכד"כ ב' המדר' שבחמוצע דאצי' הוא בחי' האור שהוא בחי' פשיטות וכל"ג, והכלים בחי' גבול, ובמ"א שזהו להגביל חוץ לאצי', והאמצעי הוא שיהי' התהוות וגם הגילוי בעולמות עכ"פ בבחי' ידיעת המציאות, שבת וע"י התורה גילוי אלקות ממש. וזהו ראשי המטות, שבת הארת אצי', ומטה נשמות דבי"ע, וצריכים לנדרים, והתרת הנדר מחכ'.

והשבטים זהו בחי' הארת אצי' שנמשך בב"ע דזהו בחי' מרכבתא תתאה כו', כי הארת אצי' בהתחברותה עם הברי' שברי' נעשה בבחי' ביטול ה"ז בחי' מרכבתא תתאה כו', דכללות ענין המרכבה הו"ע הביטול כו', וזהו לפי שיונקים מגופא דאילנא כו', וכד"כ זהו בעובדי ה' בנשמתן שאינם נתפסים בגשם ויודעים ומשיגים אלקות ודבוקים במקורם כו', אבל מטות הן נשמות דבי"ע שהאלקות בא בהם בהגשמה דלהיותם נתפסים בגשם ע"כ ההשגה שלהם והתעוררות אהוי"ד שלהם הכל הוא בהגשמה כו', וזהו מפני שהם נפרדים ממקורם שאינם יונקים מגופא דאילנא כו'. ובנשמות אלו שייך ענין הנדרים כו', דהנה נדרים הו"ע הפרישות וכמא' נדרים סייג לפרישות כו', והיינו כאשר רואה דבר שא"א לתקנו ואדרבה יכול להורידו ח"ו ה"ה פורש א"ע מזה כו'. וזה שייך בנשמות דבי"ע דבכדי לפעול הכנעת החומר בכלל הוא ע"י הסיגופים ומכ"ש בכדי שיהי' איזה עבודה היינו ששיג ענין אלקי ויונה אצלו כו', צ"ל לזה הזהירות ביותר מהמותרות כ"א רק המוכרח לו וג"ז יהי' לש"ש כו', ובפרט מהמותרות שיכול להוריד צריך להזהר מאד כו', דכ"ז הוא ע"י אמצעות אצי' שנעשה מציאות היש ע"כ צ"ל ענין הנדרים כו'. אך עיקר הכוונה הוא התרת הנדר שזהו מצד החכ' דחכם מתיר כו', דהנה נדרים הם מבינה וכמא' נודר בחי' המלך שזהו בינה כו', להיות דבינה הוא מקור ההשתל' להיות המדות בבחי' מציאות דבר, וכמו"כ נעשה מזה מציאות יש בב"ע דמשו"ז צריכים לנדרים כו', אבל חכ' שזהו בחי' גילוי אור ובחי' ביטול כו' עי"ז יהי' התרת הנדר והו"ע אתהפכא חשול"ג כו'. וזהו וידבר משה אל ראשי המטות דלהיות דהתרת נדרים הוא מחכמה ע"כ וידבר משה שהוא בחי' חכמה בחי' מה כו'. ואומרו כאן מטות לפי שכל ענין הנדרים הוא בנשמות דבי"ע שנק' מטות כו', אך עיקר הכוונה הוא התרת הנדר

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

וכל בניך

בסדר והדרגה הנה ע"ז הוא מדת התפארת לזווג וליחד את החו"ג, היינו שיהי' האהבה והרצון בהשפעה והצמצום ע"ד המיצוע והמועיל לפי חושי וכלי המקבל, והנה השפעת המשיפיע אל המקבל הוא באופן כזה דכאשר המקבל יגדל יהי' בכחו להשפיע, וזהו כליות שהן יועצות איך להשפיע באופן כזה שיושלם הכוונה פנימית שלו, וע"ד מלמד להועיל שהוא ע"ד תן לחכם ויחכם עוד בכח עצמו, ויסוד הוא התקשרות המשיפיע בהמקבל. וכן הוא בכל דבר השפעה צ"ל ע"י עשר בחי' אלו דוקא במזיגה והרכבה נכונה. וכן הוא בבריאת והתהוות העולם הי' צ"ל ג"כ עשר מדרג' אלו שהם עשר ספירות. ועז"א והלא במאמר אחד יכול להבראות, היינו בחי' מל' שהוא בחי' דבר מלך שלמון שהיא כלולה ג"כ מע"ס, ומ"מ נברא העולם בעשרה מאמרות היינו בעשר ספירות עצמן, וכמ"ש הוי' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו שהם בחי' חב"ד וכת"י כי אמרתי עולם חסד יבנה, וכמאור"ל בעשרה דברים ברא הקב"ה את עולמו בחכמה ובתבונה וברעת בכח ובנערה כו', והיינו ע"ס העליונות. והכונה הי' בכדי שיהי' גילוי אלקות בעולם, דאם הי' ההתהוות מבחי' מל' בלבד לא הי' מאיר גילוי אלקות בעולם, דע"ס הכלולים במל' ה"ה בבחי' העלם, והאותיות שבבחי' מל' מסתירים על האור. משא"כ כאשר ההתהוות הוא ע"י הע"ס נמשך גילוי אלקות בעולם. קיצור. יבאר כי ע"מ מכוונים ככף מאונים נגד עשה"ד ולכן ע"י קריאת אותיות שבתורה הוא קיום העולם, ויבאר המשנה בע"מ נב"ע והלא במא' א' יכול להבראות כו' מא' א' ספ' המל' וע"מ ע"ס ונברא בע"מ שהם ע"ס כי כל דבר השפעה בא ע"י עשר בחי' חב"ד חג"ת נהי"מ, וכמו בהשפעת השכל עצם ההשכלה של ההשפעה באה ע"י חב"ד, סדר ההשפעה ע"י חג"ת, ואופן ההשפעה ע"י נה"ל, ומל' הוא שטח המקבל, וכן בהתהוות העולמות ע"י ע"ס דוקא בכדי שיהי' גילוי אלקות בעולמות.

ג) והענין הוא, דהנה כת' עשרה עשרה הכף בשקל הקדש, דעשרה מאמרות דבריאת העולם מכוונים נגד עשרת הדברות, וע"י קריאת האותיות דעשה"ד הוא קיום הע"מ, וזהו עשרה עשרה הכף דע"מ ועשה"ד שקולים בכף מאונים זה כנגד זה, דתנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית אם יקיימו ישראל את תורתו מוטב ובאם לאו אחזיר אתכם לתהו ובהו, ושניהם בשקל הקדש להמשיך אור העליון ולהשלים הכוונה העליונה בברה"ע, דזהו ע"י התורה דוקא, דהנה ארז"ל בעשרה מאמרות נברא העולם ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפרע מן הרשעים כו' וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימים את העולם שנברא בע"מ. והנה, מאמר אחד הוא ספירת המלכות ומ"מ נברא בעשרה מאמרות. והענין הוא, כי הנה כל השפעה צ"ל ע"י עשר בחי' דוקא שהם חב"ד חג"ת נהי"מ, ומבשרי אחזה כמו בהשפעת השכל לזולתו צריך ג"כ שיומשך ע"י עשר בחי' אלו, והיינו מה שצריך להשכל ולהתבונן בתחלה בעצמו בכח חכמתו ובינתו בהשכלה היא ולהעמיק בדעתו היטב באיכות ומהות ההשכלה, דהעמקה זו היא המחברת החכ' והבינה והיינו שמביא נקודת החכמה לידי השגה דבינה, וגם ע"י נתפס ונקלט אצלו ההשכלה בטוב, וגם צריך להיות לו אהבה ורצון בהשפעה כי לולי זאת הרי אי אפשר לו להשפיע, וגם דברים היוצאים מן הלב דוקא אז הם נכנסים ללב השומע, וצריך להיות גם מדת הגבו' לצמצם א"ע שיוגבלו דברי ההשכלה בהשפעה הזאת שלא יתערבו ויתבללו הענינים אלו באלו, כי מצד האהבה והרצון מאיר האור בתוקף, ומה גם מצד תוקף התפעלות התגלות הלב הרי יכול להיות ההשפעה בריבוי, ובלא סדר והדרגה כל כך, ולא הי' המקבל יכול לקבל, ולזאת צ"ל מדת הגבו' והצמצום, לצמצם מדת האהבה וההתגלות ובפרט התפעלות הלב בכדי שתהי' ההשפעה בהגבלה וסדר והדרגה, אמנם בכדי שהצמצום יהי' ג"כ

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

ליל י"ט וליל כ' כסלו, תרצ"ד

היטב לקול ה' שנתגלה על ידי כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה.

קשה לדבר על כך לעתים קרובות. יש רצון לדבר רק דברים משמחים ושלא להזכיר דברים קשים ורעים. אך על כל אחד לזכור היטב את ה"אם בחקותי תלכו"⁵, והשי"ת יעזור שיקויים "ונתתי גשמיכם"⁶, שבני ישראל יתברכו ברוב טוב גשמי ורוחני.

יג. הכוונה בכל האמור, שברע של יסורים ר"ל ישנו טוב, היא לטוב כללי בלבד, שהרי יש בכך משום כפרת עון על מעשה בני אדם או על דיבורים והרהורים רעים. לכן, היסורים ר"ל ממעטים את החלב והדם הבאים על ידי ה"שמנת עבית כשית".

כפרת עון הוא תיקון על העבר בלבד, כלומר על ידי יסורים ר"ל נתתקן העבר. אך, לאמיתו של דבר יש ברע של יסורים חלקי הטוב שהוא טוב גמור וטוב מוחלט.

כך היא דרכה של תורת החסידות, להאיר כל ענין בהשכלה והשגה של "נר ה' נשמת אדם"⁷, עד שהדבר נעשה ברור ובהיר ב"בכך" (מסקנה מעשית) מתוך חיות פנימית, הבנה הנותנת לאדם דרך בעבודה בפועל ממש. שני סוגי תועלת ביסורים. תועלת אחת – מיעוט חלב ודם של חומריות, שהוא הענין של כפרת עון, תיקון העבר. התועלת השניה – שהדבר עושה את האדם רוחני יותר, כלומר, על ידי יסורים ר"ל נעשה האדם זך יותר, קרוב יותר אל הנפש.

גוף ונפש הם גשמיות ורוחניות. גוף ונפש הם גוף וחיים. החסידות מסבירה איך בכל גוף ישנה נפש. גם בסוג הדומם, שעין הבשר שלנו רואה בו רק גוף – ישנה גם נפש. ובדבר הרוחני ביותר כמו הנפש ישנו גם גוף. וכשם שאין העין שלנו רואה את הנפש של הדומם, כך אין בכוח ההבנה שלנו להבין את התוכן של גוף ונפש. את שניהם – גוף ונפש – ברא הקב"ה, וזה חוק הבורא יתברך שהוא מפליא לעשות ומקשר ומחבר את הנפש הרוחנית עם הגוף הגשמי.

יד. האדם הוא בחיר הנבראים, הוא מורכב מגוף ונפש כמו כל נברא. כל הנבראים מורכבים מגוף ונפש וגם האדם מורכב מגוף ונפש. אלא שההרכבה שבאדם

יב. לכל אחד ה"שמנת עבית כשית"¹. שלו, שנוסף על שזה מעורר את עיניו שלא לראות את מצבו הרוחני האמיתי, הרי זה גם מעיין נרפש ומקור לכל הדברים הרעים.

את ה"שמנת עבית כשית" מן ההכרח לסלק, דבר המוטל על כל אחד לבצע בעצמו. כל אחד חייב להתעמק במחשבתו כיצד עליו להינצל מהבוץ המר והמלוכלך של ה"שמנת עבית". זו שאלת חיים.

מבקשים אנו מהשי"ת: יהי רצון מלפניך כו' שלא אחטא עוד, ומה שחטאתי לפניך מחוק ברחמיך הרבים אבל לא על ידי יסורים וחליים רעים.

זאת אנו מבקשים, והבקשה היא ודאי מתוך אמת. הרי זה הנוסח של "על חטא" שאנו אומרים בקריאת שמע שעל המטה לפני מסירת הפקדון בכלל, ובתפלת יום הקדוש בפרט, אך אנו חייבים לדעת שהבקשה כשלעצמה אינה מספיקה, יש לעשות משהו בהקשר לבקשה, והעשייה צריכה להיות כפולה, לפרוע חובות ישנים ולנהוג הווה בריא.

רואים אנו בגשמיות, כשקשה – לא עלינו – בפרנסה והאדם נעשה בעל חוב, הרי הוא מבקש מבעלי החובות למחול לו על שאין הוא משלם להם בזמן, וכשהוא פורע את החוב לשיעורין – נותנים לו שוב סחורה.

יש לפרוע את החובות הישנים, לפרוע לשיעורין, אך לפרוע מוכרחים, לא עוזר שום דבר. כבר דברנו על כך פעם בארוכה², בענין "ולך ישולם נדר"³. הכוונה של ירידת הנשמה בגוף מן ההכרח שתבוצע, ואם זה לא נעשה בטוב הרי זה בא חלילה על ידי יסורים ר"ל.

במאמרי "זה היום" ו"מן המיצר" תר"ץ⁴ דובר בארוכה אודות ענין הדין והמשפט עם תובעי הדין ומלמדי הזכות, שם מדובר על משל גשמי של נידון, וכן ההבדל בין הדין והמשפט שבראש השנה לבין הדין והמשפט שלאחרי הפטירה ר"ל. מדובר שם בבחיורות על ארבע המדריגות: מתים, נופלים, חולים ואסורים – בעבודה.

דברי המוסר ודרכי עבודת ה' שבחסידות, הם לכל בני ישראל ולא רק לחסידים בלבד. על כל יהודי להאזין

(5) ויקרא כו, ג.

(6) ויקרא כו, ד.

(7) משלי כ, כז.

(1) דברים לב, טו.

(2) בשמח"ת תרצ"ד. ונדפסה שיחה זו ב"לקוטי דיבורים" ליקוט ג'.

(3) תהלים סה, ב.

(4) נאמרו בר"ה שנת תר"ץ בנויארק ונדפסו בשנה זו גופא.

ובכל אשר מוטל עליו לחשוב. גם היסורים של בני חיי ומזוני ר"ל מבלבלים ומטרידים את האדם במה שהוא נתפס ברשת של תחבולות וכדומה.

חסרונות אלה אינם קיימים ברע של יסורי מאסר. טז. במאסר נעשה אדם מנותק מכל הרעש והמהומה של העולם, כל רגע הוא שעה, כל שעה היא כחודש וכל יום הוא שנה.

במאסר בא האדם לידי הכרת עומק הרע שביכולת החכמים להרע להמציא. הרי זה נותן מושג מה, אבל בהיר וברור, מה זה גיהנם ומה הכוונה במלאכי חבלה. עם הכניסה הראשונה לתא המאסר וראיית פני החדר, נמוגים מיד כל הרצונות הגופניים, וברגעים הראשונים שנשאר האדם יחידי שם עובר בו זוהר של תענוג על כך שבאופן זמני נפטר מן העינויים ומן העלבונות שסבל מן השומרים-המלווים ומן החוקר ודורש.

מיד עם ההתבוננות הראשונה, במגמה להבין את המתרחש, ומהכרת דמויותיהם של מנהיגי בית הסוהר הניצבות באופן ברור למול העינים, נדהמים מעומק הרע שיכול להימצא בבריה הנקראת אדם. האדם הופך לשפל בעיני עצמו כאשר מתברר לו כל הכיעור האנושי וחלאת בני האדם.

בספרי המחקר מתוארות מדות בעלי החיים והמדות הרעות והאכזריות של בעלי חיים הטורפים ודורסים, כל סוגי המזיקים שבמקומות ישוב וביערות, נחשים ועקרבים שבמדבריות, המזיקים שבימים ובעלי הכנף, והמסקנה היא שהחיה הרעה הגדולה ביותר והמזיק הגדול ביותר הוא מין המדבר – האדם.

ואל הרע של החיה הרעה הזאת, של המזיק הזה, מתוועדים כאשר יושבים במאסר. כאן רואים את פרצופו האמיתי, כאן שומעים את קולו הגס, דיבורים קשים, כאן רואים אותו בעינים מלאות דם, וחשים בנחת הרוח שלו משפיכות דמים.

הזמן הקשה ביותר במאסר הוא בלילה. לאלה שטעמו טעם המאסר מיותר להסביר, שהיום במאסר שקט יותר מאשר אמצע הלילה בעיירה קטנה או בכפר.

אך, לאלה המבולבלים מהמולת העולם, קשה לתאר את דממת-המוות השוררת במאסר אפילו ביום, וכל-שכן בלילה כאשר השומרים ובעלי התפקיד נחים.

ובתוך דממת המוות הזו נשמעים צעדים כבדים ושקשוק המפתחות של אחד משערי הברזל. מבלי משים עובר רעד באדם, שכן יודעים היטב מה משמעותו של

שונה מההרכבה של כל שאר הנבראים, בשני דברים: א. הגוף והנפש שבאדם שונים לגמרי מהגוף והנפש של שאר הנבראים, למרות שבכל הנבראים הגוף הוא חומר גשמי והנפש היא חומר רוחני, וכך הדבר גם באדם, שהנפש היא חומר רוחני והגוף חומר גשמי, בכל זאת קיים הבדל גדול בין האדם לבין כל הנבראים, וההבדל מתבטא בכך שהגוף והנפש שבאדם הם בעלי הדרגה הגבוהה ביותר במהותו של כל אחד מהם.

נפש וגוף הם הרי רוחניות וגשמיות. נפש האדם היא הדרגה הגבוהה ביותר שברוחניות ונקראת בשם התואר "חלק אלקה ממעל"⁸, וגוף האדם הוא הדרגה הנחותה ביותר שבחומריות.

ב. ההרכבה של גוף ונפש שבאדם שונה מההרכבה שבכל הנבראים. כל הנבראים מורכבים מנפש וגוף, כלומר מחומר וצורה, אך אין זה אלא שהגוף חי מהנפש והנפש מחיה את הגוף. הגוף אינו משפיע על הנפש והנפש איננה משפיעה על הגוף. ואילו באדם ההרכבה היא מגוף ונפש באופן אחר לגמרי. החומר והצורה נמצאים במלחמה תמידית.

ובטרם ידע האדם לבחור בטוב ולמאוס ברע, כבר מתחילה המלחמה בין הגוף והנפש. טבע הגוף וטבע הנפש פועלים שניהם באדם. טבע הגוף רואה את כל הטוב ואת כל התענוג רק בדברים גשמיים, ואילו טבע הנפש רואה את כל הטוב ואת כל התענוג בעדינותן של מדות טובות ובחכמה של הבנה.

גשמיות ורוחניות לוחמות זו עם זו. הגוף הגשמי רוצה להתגבר על הנפש הרוחנית – התגברות החומר על הצורה. ואילו הנפש הרוחנית רוצה להתגבר על הגוף החומרי – התגברות הצורה על החומר.

התועלת השניה שביסורים היא הטוב המוחלט שברע שביסורים, שאחרי טוב זה יש להשתוקק. הרי זה טוב אחר לגמרי. הטוב שברע שביסורים הוא סוג טוב אחר לגמרי, טוב כזה, שבטוב עצמו לא קיים טוב כזה. יש הרבה מאד לדבר בגדלות חלקי התועלת השניה שברע של יסורים.

טז. מאסר הוא רע, אך ישנם בו חלקי הטוב, וחלקי טוב אלה שברע הם טוב גמור, טוב המוחלט, זה טוב כפול, זה טוב שיש בו שני סוגי התועלת שביסורים, התועלת הפשוטה של מיעוט חלב ודם, והעיקר הוא התועלת השניה כפי שדובר לעיל.

ביסורים של חולי ר"ל מפריעים המכאובים לאדם מלהיות שקוע בעיניים שכליים ובתשובה וחשבון הנפש

(8) איוב לא, ב.

תורת החסידות.

הבעש"ט נ"ע אמר לפני הסתלקותו שהיתה לו ברירה שיהיה אצלו כמו שהיה באלהיו הנביא⁹ "ויעל אליהו בסערה השמים", אלא שאין הוא רוצה לוותר על מה שכתוב¹⁰ "כי עפר אתה ואל עפר תשוב".

לרבי, שבו בחרו מלמעלה לפרסם תורת הבעש"ט נ"ע בדרכי חב"ד, ניתן הכוח מלמעלה לפתח בבני ישראל כוחות הנפש חכמה בינה דעת, לעשות כלים לאלקות. הרבי היה צריך לעבור כל דרכי העבודה.

כדי לפתוח שערי חב"ד, שיאירו את הלב בעבודה בפועל, זקוקים למסירות נפש בפועל, כפי שמוסבר הענין באריכות בחסידות, מסירת נפש – מסירת הרצון, את הכוח למסירות נפש על עבודה – הרבי הוא שפתח את הצינור לכך.

כשמתעמקים בפנימיות ענין המאסר והגאולה – מתפתחות השכלות השגות והבנות, אילו דרכי עבודה פתח ענין זה.

יתן השי"ת לנו ולכלל ישראל מוח וכווח ללכת בדרכי עבודת השי"ת שכ"ק מורנו ורבנו פתח במסירות נפשו בשמחה ובטוב לבב בגשמיות וברוחניות בזכות כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ויקויים: יפוצו מעינותיך חוצה, וייתי מלכא משיחא במהרה בימינו, אמן.

ביקור לילי, במקרה הטוב ביותר זהו קריאה אל החוקר והדורש המלווה בעיניים קשים.

חווייה קשה יותר היא כאשר שומעים חילופי מלים בין הנידון ומלוויו אל מקום ביצוע גזר הדין.

יז. בית הסוהר הנו בית-התבודדות טוב, שם חוסכים את העבודה הרוחנית של "עוצם עיניו", שלא לראות מה שלא צריכים, ושל "אוטם אזניו משמוע" מה שלא צריכים, ואת העבודה של "בולם פיו ולשונו מלדבר".

שם הוא המקום שהאדם יכול להגיע אל עצמו, לערוך את חשבון הנפש האמיתי, להתבונן היטב בעבר, לקבל בשמחה את יסורי ההווה, ולהחליט בהחלטה גמורה לכשיוציאוהו השי"ת מן המיצר אל המרחב – איך יהיה העתיד שלו.

הטוב שברע של יסורי המאסר מעמיד את האדם בדרגה גבוהה יותר בחיים, משפיע לטוב על כוחות-נפש מסויימים המתפתחים על ידי יסורים כאלה, וכאשר כל אלה ינוצלו בעבודת ה' – הרי זה דבר תועלתי מאד.

יח. כל האמור הוא באנשים רגילים, מנוחה היא טוב ומאסר הוא רע. ואילו בצדיקים גמורים, אבות העולם, יש בכל הדברים משום דרכים שונות בעבודה.

מאסרו של אברהם אבינו היה כדי שיפתח את הצינור של מסירות נפש על אלקות. מאסרו של הרבי היה כדי שיפתח את הצינור של מסירות נפש על עבודת ה' על פי

(10) בראשית ג, יט.

(9) מלכים ב ב, יא.

~ אגרת קודש מהרבי הרי"צ לבתו הרבנית חיה מושקא נ"ע ~

תרגום מאידיש

חלק ב'

באחת העיירות, לא הרחק ממעוזיבז – מתחיל ה'מגיד' לספר – התגוררו שלשה אחים, כולם היו תלמידי חכמים גדולים, ובעלי פרנסה בשפע, שני אחים היו תלמידי הבעל-שם-טוב – חסידיו, ואילו האחד היה מתנגד לבעל-שם-טוב – "מתנגד" –

פעם אחת ישבו כל שלושת האחים בבית-המדרש ולמדו. אחד האחים, ניגש לשאול בלימוד אצל האח השני. השואל היה ה"מתנגד", והמשיב היה אחד מהחסידים, המענה מצא מאד חזק בעיניהם והם היו מאד שבעי רצון.

באותו יום הגיע הבעל-שם-טוב לאותה עיר. שני האחים החסידים הלכו יחד עם כל החסידים לבעל-שם-טוב לאכסנייתו כדרכם הרגילה. הבעל-שם-טוב אמר דברי תורה וכולם הקשיבו.

אצלם – אצל החסידים – הסדר הוא שלכל חסיד יש זמן מסוים בו הוא נכנס לבעל-שם-טוב לשפוך את לבו על מה שחסר לו בעבודת הבורא, לשאול בלימוד ולבקש ברכה.

כאשר נכנס אחד האחים – אותו אחד שענה על קושיית אחיו ה"מתנגד" – לבעל-שם-טוב, והחל לבקש סדר ודרך בעבודת הבורא, אמר לו הבעל-שם-טוב שהוא – החסיד – נושא עליו את החטא של "מגלה פנים בתורה שלא כהלכה", הוא (= החסיד) אמר פשט לא נכון בגמרא עם תוספות.

הבעל שם טוב חזר על הגמרא עם פירוש רש"י ותוספות, חזר על הקושיא שהאח המתנגד שאל אותו ועל התירוץ שהוא ענה לו, והראה לו לדעת איך התירוץ אינו נכון ואמר לו התשובה הנכונה. כיוון שהסוגיא היתה קשה מאוד, חזר הבעל שם טוב על דבריו כמה פעמים כדי שיזכור היטב.

כשעזב הבעל-שם-טוב את העיירה, חזר החסיד בהרחבה רבה על הסוגיא כמה פעמים, גם הקושיא שהקשה אחיו, גם התירוץ שהוא ענה לו, ולאחר מכן חזר כמה פעמים מה שהראה לו הבעל-שם-טוב על אי נכונות תירוצו ואת תירוצו הנכון של הבעל-שם-טוב.

אחרי שעבר היטב על הכל בעיון וביסודיות, הלך אל שני אחיו, החסיד והמתנגד, ואמר להם, שעיין עוד הפעם בסוגיא, והתירוץ שהוא ענה על קושיית האח, אינו מוצא חן בעיניו, ויש לו הרבה קושיות על התירוץ שהוא עצמו ענה. אלא – יחד עם כך, הוא ברוך ה' יודע פירוש נכון בסוגיא, כך שאין שום קושיות עליה. לכן הוא מציע לאחיו לחזור עוד הפעם על הסוגיא ואז יאמר להם הפירוש הידוע לו.

ההצעה מצאה חן בעיני האחים, ובמשך כמה ימים עברו ביסודיות על הסוגיא, חזרו על הקושיא שהאח המתנגד שאל ועל התירוץ שהאח החסיד ענה, וגם הקושיא וגם התירוץ מצאו שוב חן בעיניהם.

כשראה האח החסיד, שאחיו עברו כבר על הסוגיא, החל הוא להראות להם את כל העומק שבקושיית האח המתנגד ואיך שהתירוץ שהוא ניסה לתרץ אינו נכון. הוא הסביר את הדברים בהרחבה והאחים היו בהתפעלות גדולה.

שני האחים ידעו שאחיהם החסיד הוא למדן די טוב ומסוגל לחדש חידושי תורה, אבל לסברות גאוניות עמוקות ולבקיאות כזו לא היה שייך מעולם.

כאמור שאל האח החסיד, זה ששמע את הסוגיא מהבעל-שם-טוב, את אחיו, הקושיות על תירוצו הוא בהוכיחו שתירוצו אין בו ממש, וממילא נשארה קושייתו המקורית של האח המתנגד בתקפה ובאופן עמוק וחרیف יותר, אך את התירוץ הנכון – ששמע מהבעל-שם-טוב – אין הוא רוצה בשום אופן לומר, באמרו שעל תורה צריכים לעמול ולהתייגע. עברו כמה ימים, לאח המתנגד היו כמה חברים למדנים גדולים בעלי כשרונות עילויים, הם התפלפלו ביניהם בסוגיא, אך לא יכלו לתרץ את הקושיא. ואילו האח שאומר שהוא יודע את התירוץ האמיתי – אינו רוצה לגלותו.

האח השני, החסיד, שגם כן לא ידע תירוצו על הקושיא, התרגז על אחיו החסיד שידע את התירוצו, הוכיח אותו קשות על שאינו מגלה את התירוצו, בטענו שהנהגה כזו נוגדת את דרך ההתנהגות בה מדריך הרבי הבעל-שם-טוב את החסידים, והזכיר לאחיו תורה שהם שמעו מפי הבעל-שם-טוב על המשנה "אם למדת תורה הרבה – אל תחזיק טובה לעצמך".

האח – זה ששמע את הסוגיא מהבעל-שם-טוב – סיפר לאחיו החסיד את כל האירוע, שבהיות הבעל-שם-טוב לפני כמה שבועות בעיירתם, הוא נכנס אליו לבקש דרך בעבודת הבורא, והרבי הבעל-שם-טוב אמר לו שהוא "מגלה פנים בתורה שלא כהלכה". וסיפר לו בפרוטרוט כל מה שאמר לו הבעל-שם-טוב עד לתירוצו הנכון אותו לא רצה לגלות לו גם עכשיו.

כששמע האח החסיד כל מה שאמר הבעל-שם-טוב, התרגז עוד יותר על אחיו, על אשר לא סיפר את כל הסיפור כפי שאירע, כדי שהכל ידעו שזוהי תורתו של הרבי הבעל-שם-טוב.

האח ענה לו שאחרי שאחיהם המתנגד וחבריו העילויים, יתייגעו היטב ולא ידעו תירוצו, יגלה להם אז את התירוצו. ורק אחרי שיבינו היטב את התירוצו, יספר להם את כל הסיפור כפי שאירע. אז יבינו אחיהם וחבריו מי הוא ומה מדת ידיעותיו של הבעל-שם-טוב.

הדברים מצאו חן בעיני האח החסיד, ואמר שהיו צריכים לגשת אל דודם – אח אביהם – הגר בעיירה רחוקה כמה מילים מעיירתם, גאון עצום שלא פסיק פומיה מגירסא, והוא מתנגד גדול לבעל-שם-טוב, כדי לשמוע מה יש בפיו על הקושיא.

האח שידע את התירוצו, לא רצה בתחילה לשמוע מכך, בטענו שמאז פגע הדוד בכבוד הרבי הבעל-שם-טוב, לא דרכה כף רגלו בבית הדוד. ברם, אחרי עיון נוסף אמר שאחיו צודק.

האח המתנגד המשיך להתחנן בפני אחיו החסיד לרחם עליו ולגלות לו את התירוצו האמיתי הידוע לו.

והאח החסיד – זה שידע את התירוצו – הציע לו לגשת אל דודם ולשאול אותו את הקושיא, אולי יש לו תירוצו טוב עליה.

האח המתנגד קיבל את ההצעה, הודיע לחבריו על כך, ולמחרת בבוקר אחרי מנין ותיקין, יצאו האח המתנגד וחבריו הלמדנים הגדולים אל הדוד, ואילו שני האחים החסידים התפללו עדיין, כדרך תלמידי הבעל-שם-טוב להאריך בתפילה במתינות.

כשסיימו האחים החסידים את תפילתם, יצאו גם הם אל דודם, כשהגיעו לבית דודם היה כבר שעה אחרי חצות היום, והם מצאו את אחיהם וחבריו מתפללים עם דודם שהחל בתחלה לומר איזה תירוצו, והפליא מאוד את הסברות הטובות שהוא אומר בתורה, באמרו שהתורה שהוא מחדש יש בה משום עמקות הרמב"ם וחריפות המהר"ם שיף, אלא שמיד התחרט על תירוצו. כשהבחין הדוד המתנגד באחייניו החסידים התרתח מאד, באמרו: אתם שנעקעס, הרי רגזתם עלי על שפגעתו בכבוד המורה דרך שלכם, לשם מה באתם אלי.

האחיינים החסידים ענו לו שהם באו לשמוע אולי יודע הדוד תירוצו על הקושיא בסוגיא האמורה, ולשם לימוד תורה, אומרת הגמרא: הלכו רבי עקיבא ובן עזאי למרחקים.

ללמוד תורה – אמר להם הדוד – יכולים אתם הרי ללכת אל המורה דרך שלכם, שהוא
יאמר לכם תירוץ על הקושיא החמורה שהוא – הצביע על האח המתנגד – מקשה, ופרץ בצחוק.
כשנראה – ענו לו האחיינים החסידים – שהדוד אכן אינו יודע, נעשה כך.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

ידיעות מנעימות ששוקדים בלימודם, ואשר ת"ל גם עניני
הגשמי נסדרו על מכונם, יברכם ויעזרם האלקים.

כתוב משלומך הנהגתך ושלום אחיך התמים שי
שבעירך ופרוס גיני בשלומם הטוב. התחזקו ועשו רצון ד'
הנאמר ע"י עבדו הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה
נבג"מ זי"ע. והאל הטוב יהי בעזרכם בגו"ר.
בשם.

י"ש

ב"ה ה' ז' כסלו רפ"ב
ראסטוב דאן

התלמיד מר יצחק שי
שלום וברכה.

היום קבלתי הטע"ג מבשר מטיב הבחינה ות"ל בעד
חסדו הטוב, וכה לא יסיר טובו וחסדו מהתמימים בתוך
כאחב"י בגו"ר.

מאחיד התלמידים שי שבפאלטאווא הנני מקבל

~ אגרות קודש ~

ב"ה, אדר"ח אלול, תשי"ג
ברוקלין.

שלום רב וברכה!

... ומוסג"פ איזה סקריפ אשר עלה בידי להשיגו, ויה"ר מהשי"ת אשר כיון שמסקריפים
אלו חלק מהם נקנו במעות הנמצאים באחת הקופות של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ
זי"ע, הנה יקויים בזה מרז"ל כל הנוטל פרוטה מאיוב ה"ז מתברך.

ואף דמשמע מסמיכות המאמרים ב"ב שם דהיינו פרוטה ממש ולא פרוטה כל דהוא כמו
בקדושין י"ב ע"א בכ"ז הרי זה מטבע הפחותה ביותר גם בנחשת.

ולחעיר מספר טעמי המצות להרח"ו ס"פ ראה בפע"ח שער הזמירות סוף פרק ה' ובכ"מ
ואכמ"ל...

רוצים עצה טובה?

פרשתנו פותחת בצווי למנות שופטים ושופטים הם פוסקי הדין והשופטים אחראים לנא שיהיה אכן מבצע, ללא התחמקות.

לא מזמן קראנו, בהפטר שבת חזון, את הפסוק המדבר על זמן הגאולה "ואשיבה שפתיך ככראשנה ויעציק כבתחלה", וכך אנו מתפללים גם בתפלת שמונה עשרה "השיבה שופטינו ככראשנה ויעציקנו כבתחלה".

אך כאן, במקום המלה 'שופטים' מופיעה המלה 'יועצים'. מה ההבדל ביניהם, ומדוע בגאולה לא יזדקקו לשופטים?

בזמן הגאולה לא יזדקקו לכפית השופטים, כי לא יהיה יצר הרע וכלם יציתו מעצמם לשופטים הפוסקים את דיני התורה [ולכן הפרשה נקראת רק 'שופטים', בלי 'שופרים' - כיון שלא תמיד נהיה זקוקים לשופרים], אך יהיו אז יועצים.

בעוד שהשופט עומד 'מעל' הנדון וגוזר עליו פסק הלכה, והנדון חייב לקיים את פסק דינו של השופט בין אם הדברים מתקבלים על דעתו ובין אם לא, הרי שהיועץ מדבר עם האדם כשוה אל שוה, ונותן לו עצה שהשומע עצמו מבין ומרגיש שהיא טובה עבורו.

יש בכל אחד מהם מעלה: כשמדבר ביועץ, השומע מקבל טוב יותר את העצה והיא 'נכנסת' בו יותר. אולם לשופט יש יתרון, שדבריו מתקבלים מתוך סמכות עליונה, כמי שה' נתן לו כוח לפסק את דבר התורה, והאדם מתבטל ומקיים את הוראתו מתוך קבלת על.

(ע"פ תורת מנחם - התוועדות ה'תשנ"א ח"ד, עמ' 190 ואילך. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

כשמתחילים ללמוד מקצוע ובפרט כשכבר השקיעו בזה כמה מרץ וכמה זמן ויש תקווה שיוכל לנצלו, הרי אפילו אם תמצוי לומר שאין זה דבר בטוח במאה אחוז, בכל זה כדאי להשלים הלימוד

ממכתב י"ד מנחם-אב, תשי"ח

תקוותי שיש לו קביעות עתים וקביעות גם בנפש... הן בנגלה והן בחסידות ומשתתף בהפצת המעיינות, שהרי הם הן הצינור והכלי לקבלת ברכות השם יתברך בהמצטרך לאדם הן בגשם והן ברוח

ממכתב י"ד מנחם-אב, תשי"ח

חומש לקריאה בציבור

פרשת שופטים

וְהָיָה בַּיָּמִים הָהֵם וּדְרָשְׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֶת דְּבַר
הַמִּשְׁפָּט: וַעֲשִׂיתָ עֲלֵפִי הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לְךָ
מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה וְשִׁמְרַתָּ
לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֹד: (וישראל) יא עֲלֵפִי הַתּוֹרָה
אֲשֶׁר יֹרֹד וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ לְךָ
תַּעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יִגִּידוּ לְךָ יָמִין
וּשְׂמָאל: יב וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְּזָדוֹן לְבַלְתִּי
שָׁמַע אֶל־הַפֶּה הָעֹמֵד לְשֵׁרֵת שָׁם אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת הָאִישׁ הַהוּא
וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל: יג וְכָל־הָעָם יִשְׁמְעוּ
וַיֵּרְאוּ וְלֹא יִזְדוֹן עוֹד: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

תמים תהיה עם ה' אלקיך

פרש רבנו ה'ק' (לקוטי תורה, נצבים מה, ג): "כְּשִׁיחִיָּה הָיָה נִמְשָׁךְ לַהֲיוֹת אֱלֹקֶיךָ, דְּהֵינּוּ עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, אֲזִי תִהְיֶה תָּמִים וְשָׁלֵם כְּכֹל אֲבְרֵי הַנֶּפֶשׁ. מֵה־שְּׂאִין־כֵּן אִם חָסַר מִצְוָה אַחַת, אוֹ פָּגַם בָּהּ, הָרִי נַעֲשֶׂה מִחֲסָר אֲבָר, כִּי שְׁלֻמוֹת אֲבְרֵי הַנֶּפֶשׁ תְּלוּי בַּהֲמָשְׁכַּת 'אֲבָרִין דְּמַלְכָּא', שֶׁהֵן הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵן הֵן חַיּוֹת אֲבְרֵי הַנֶּפֶשׁ, וּבִלְעָדֵן אֵין לָהֶם קִיּוֹם וְחַיּוּת". וְהוּא עַל־פִּי נִשְׁמָתָא דְּאַוֲרִיִּיתָא — זח"ג קסו, א.

(לקוטי שיחות לט עמ' 289)

שני י כִּי־תָבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לְךָ וַיִּרְשָׁתָהּ וַיִּשְׁבַּתָּהּ בָּהּ וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי
מִלֶּךְ כְּכֹל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתַי: יא שׁוּם תָּשִׂים
עָלֶיךָ מִלֶּךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ מִקִּרְבִּי
אֶחָד תָּשִׂים עָלֶיךָ מִלֶּךְ לֹא תוּכַל לִתֵּת עָלֶיךָ
אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אֶחָד הוּא: יב רָק לֹא־
יִרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים וְלֹא־יֵשִׁיב אֶת־הָעָם מִצְרִימָה
לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּם וַיְהוֶה אָמַר לָכֵם לֹא תִסְפּוּן
לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה עוֹד: יג וְלֹא יִרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים
וְלֹא יִסּוּר לְבָבוֹ וּבִסָּף וְזָהָב לֹא יִרְבֶּה־לּוֹ מָאֹד:
יד וְהָיָה כְּשִׁבְתּוֹ עַל כִּסֵּאוֹ מִמְּלִכְתּוֹ וְכָתַב לּוֹ

טז שְׁפָטִים וְשִׁטְרִים תִּתֵּן־לְךָ בְּכָל־שְׁעָרֶיךָ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְשִׁבְטֶיךָ וְשִׁפְטוֹ
אֶת־הָעָם מִשְׁפָּט־צֶדֶק: יז לֹא־תִטָּה מִשְׁפָּט לֹא
תִפִּיר פָּנִים וְלֹא־תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשּׁוֹחַד יַעֲוֹל
עֵינֶי חֲכָמִים וַיִּסְלַף דְּבָרֵי צְדִיקִים: יח צֶדֶק צֶדֶק
תִּרְדָּף לְמַעַן תַּחֲיֶה וַיִּרְשָׁתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ: יט כֹּה לֹא־תִטָּע לְךָ
אֲשֶׁר־הָיָה כְּלִיעַן אֲצִל מִזֶּבַח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה־לְךָ: כ וְלֹא־תִקַּח לְךָ מִצְבֵּה אֲשֶׁר שָׁנָא
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: כא יוֹ לֹא־תִזְבֹּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
שׁוֹר וְשֶׂה אֲשֶׁר יְהוָה בּוֹ מוֹם כֹּל דָּבָר רָע כִּי
תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא: כב כִּי־יִמָּצֵא
בְּקִרְבְּךָ בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לְךָ אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי
יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹר בְּרִיתוֹ: ג וַיִּלְכֵּךְ וַיַּעֲבֹד
אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם וְלִשְׁמֹשׁ אֹ אוֹ
לַיָּרֵחַ אוֹ לְכָל־צִבְּאָה הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי:
ד וְהִגִּדְתָּ לְךָ וְשִׁמְעַתָּ וּדְרָשְׁתָּ הַיָּמֹב וְהִנֵּה אָמַת
נָכוֹן הַדָּבָר נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֲבָה הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל:
ה וְהוֹצֵאתָ אֶת־הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה
הַהוּא אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הָרַע הַזֶּה אֶל־
שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ אוֹ אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתֶּם
בְּאֲבָנִים וּמָתוּ: ו עַל־פִּי י שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ שְׁלֹשָׁה
עֵדִים יוֹמְתֵי הַמֶּת לֹא יוֹמְתֵי עַל־פִּי עַד אֶחָד:
ז יֵד הָעֵדִים תִּהְיֶה־בּוֹ כְּרֹאשְׁנָה לַהֲמִיתוֹ וַיֵּד
כִּלְיָהֶם בְּאַחֲרָנָה וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ: ח כִּי
יִפְלֹא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין־יָדָם י לָדֵם בֵּין־יָדָיו
לָדִין וּבֵין נֶגַע לְנֶגַע דְּבָרֵי רִיבָת בִּשְׁעָרֶיךָ וּקְמַתָּ
וְעָלִיתָ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ:
ט ובאת אל־הַפְּתָנִים הָלֹזִים וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר

בלבד ותו לא. הנני חוזר עוד הפעם: אל תכניס את עצמך לחשב אודות תלומות.

(אגרות קודש ז' עמ' רצ)

רביעי וְכִי־יָבֹא הַלְוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הוּא גֵר שָׁם וְבָא בְּכָל־אֶנֶת נַפְשׁוֹ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה: וְיָשַׁרְתָּ בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־אֲחֵי הַלְוִיִּם הָעֹמְדִים שָׁם לִפְנֵי יְהוָה: ח חֶלֶק כְּחֶלֶק יֵאָכְלוּ לֶבֶד מִמֶּכְרֶיךָ עַל־הָאֲבוֹת: ט פִּי אֶתֶּה בָּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא־תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֵבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם: י לֹא־יִמְצָא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וְבֵיתוֹ בָּאֵשׁ קֶסֶם קֶסָמִים מַעֲוֵן וּמִנְחָשׁ וּמִכֹּשֶׁף: יא וְחָבֵר חָבֵר וְשָׂאֵל אוֹב וַיְדַעֲנִי וְדָרַשׁ אֶל־הַמָּתִים: יב כִּי־תוֹעֵבֹת יְהוָה פִּלְעֵשָׁה אֵלֶּה וּבְגִלָּל תוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם מִפְּנֵיךְ: יג תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ

כּוֹתֵב אֲשֶׁר רָאָה סֵפֶר סְגֻלוֹת וְבוֹ כּוֹתֵב עַל דָּבָר חֻקֵּי הַיָּד כו'. הֵנָּה פֶּלֶךְ מִדֶּרֶךְ זו, וְאִם רְצוֹנִי דוֹקָא בְּסֵפֶר סְגֻלוֹת, הָרִי לְשִׁנָּה סְגֻלָּה בְּדוּקָה וּמְנוּסָה, וְהִיא תוֹרַתְנוּ הַקְדוּשָׁה, וְלִשְׁנָה גַם בֶּן חֻקֵּי בְּדוּקָה וּמְנוּסָה, וְהִיא חֻקֵּי מִתְּכֵתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר יְכוּלִים לְהַתְאֵד עִמָּה עַל יְדֵי לְמוֹד תוֹרָה, וּבְיָחִיד נִפְלָא. וְכָבֵד נֶאֱמָר "תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ", וְיֵשׁ אוֹמְרִים (רמב"ן) שֶׁהוּא מַצּוֹת־עֲשֵׂה.

(אגרות קודש יב עמ' קפד)

חמישי כִּי אֲנִי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֶתֶּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֶל־מַעֲנֵנִים וְאֶל־קֶסָמִים יִשְׁמְעוּ וְאַתָּה לֹא כֹן נָתַן לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ט נָבִיא מִקֶּרְבְּךָ מֵאֲחֵיךָ כְּמִנִּי יָקִים לָךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן: י כָּכָל אֲשֶׁר־שָׁאֵלְתָּ מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בַּחֲרִב בְּיוֹם הַקָּהָל לֵאמֹר לֹא אֶחָף לִשְׁמֹעַ אֶת־קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי וְאַתָּה־הָאֵשׁ תַּגְדִּילָהּ הַזֹּאת לֹא־אֶרְאֶה עוֹד וְלֹא אָמוּת: יא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָי

אֶת־מִשְׁנֵה תוֹרָה הַזֹּאת עַל־סֵפֶר מִלִּפְנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם: יב וְהִיְתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל־יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן יִלְמַד לִירְאָה אֶת־יְהוָה אֱלֹהָיו לְשֹׁמֵר אֶת־כְּלִדְבָרֵי תוֹרָה הַזֹּאת וְאֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לַעֲשׂוֹתָם: יג לְבִלְתִּי רוּם־לָבֹב מֵאֲחֵי וּלְבִלְתִּי סוּר מִן־הַמִּצְוָה יָמִין וּשְׂמֹאל לְמַעַן יֵאָרֶךְ יָמִים עַל־מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבְנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל: ט

~ נקודות משיחות קודש ~

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ

מִקְרָא מְלֵא דְבַר הַכְּתוּב, "תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ". וְאֵל יִתְעַנֵּן בְּעֵנֵי חַיִּימוֹנוֹת. וּפְשִׁטָּא שְׁלֵא זָהוּ עֵנֵינוּ לְחֹשֶׁב חֲשָׁבוֹנוֹ שֶׁל ה', שְׁלִדְעָתוֹ צָרִיכָה לְהִיט הַנְּהִיגָתָהּ עִם פְּלוּנֵי בִּאֲפֵן בָּךְ וְעִם פְּלוּנֵי בִּאֲפֵן בָּךְ, וְלִהְיוֹת בְּתִמְיָה: הַיְתָכֵן שֶׁהַנְּהִיגָה הִיא שְׁלֵא כְּפִי שֶׁהַחֲלִיט בְּשִׁכּוֹל הוּא! וּבְכַרְט שֶׁכָּל רֶגֶע שְׁנוֹתָן עַל זֶה כּוֹל לְנַצֵּלוֹ בְּתִלְמוּד תוֹרָה, שֶׁהוּא כְּנֶגֶד כָּלֵם.

(לקוטי שיחות כד עמ' 447. ממכתב)

שלישי יח אֲלֹהֵי־יְהוָה לְכַהֲנִים הַלְוִיִּם כָּל־שִׁבְט לְוִי חֶלֶק וְנִחְלָה עַם־יִשְׂרָאֵל אֲשֵׁי יְהוָה וְנִחְלָתוֹ וְאִכְלוּ: יג וְנִחְלָה לֹא־יְהִי־לּוֹ בְּקֶרֶב אֲחֵי יְהוָה הוּא נִחְלָתוֹ כָּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לּוֹ: ט וְזֶה יְהִי מִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבֶחַ אִם־שׂוֹר אִם־שֹׁה וְנָתַן לִפְנֵי הַזֶּרֶע וְהַלְחִיִּים וְהַקֵּבֶה: יד רֵאשִׁית דִּגְנְךָ תִּירֶשֶׁתְּ וַיִּצְהָרְךָ וְרֵאשִׁית גֵּן צִאֲנֶךָ תִּתֵּן־לּוֹ: ט פִּי בּוֹ בָחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שִׁבְטֶיךָ לַעֲמֹד לְשִׁרְתָּ בְּשֵׁם־יְהוָה הוּא וּבְנָיו כָּל־הַיָּמִים: ט

~ נקודות משיחות קודש ~

תָּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ

הֵנָּה כּוֹתֵב עַל דְּבַר הַחֲלוּם שֶׁחֲלָמָה. פֶּלֶךְ מִדֶּרֶךְ זֶה. תַּפְסִיק לְהִיט מִנְּחַ בְּתִלְמוּת. וְכַמְבָּא בְּסִפְרִים, שֶׁבְּאַנְשֵׁים שֶׁכָּל פְּרָטִי חִיָּהֶם הֵם עַל פִּי תוֹרָה וְהַמִּצְוָה, הֵנָּה גַם לְחֲלוּם יֵשׁ מִשְׁמַעוֹת וְאִינוּ לְבִטְלָה, וְאֵלּוֹ בְּאַנְשֵׁי דוֹרְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לָהֶם הַרְבֵּה דְּבוּרִים בְּטָלִים וּמִמְשָׁבוֹת בְּטָלוֹת, הָרִי זֶה רַק חֲלוּם

היטיבו אשר דברו: ^ה נביא אקים להם מקרב אחיהם כמִוֹד ונתתי דברי בפיו ודבר אליהם את פל-אשר אצוננו: ^ו והיה האיש אשר לא-ישמע אל-דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו: ^ז אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא-צויתיו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא ההוא: ^ח וכי תאמר בלבבך איכה גרע את-הדבר אשר לא-דברו יהוה: ^ט אשר ידבר הנביא בשם יהוה ולא-יהיה הדבר ולא יבא הוא הדבר אשר לא-דברו יהוה בזון דברו הנביא לא תגור ממנו: ^י ^{יא} כי-יכרית יהוה אלהיך את-הגוים אשר יהוה אלהיך נתן לך את-ארצם וירשתם וישבת בעריהם ובבתיהם: ^{יב} שלוש ערים תבדיל לך בתוך ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה: ^{יג} תכין לך הדרך ושלשת את-גבול ארצך אשר יגחילך יהוה אלהיך והיה לנו שמה פל-רצח: ^{יד} וזה דבר הרצח אשר-ינוס שמה וחי אשר יפה את-רעהו בבלידעת והוא לא-שנא לו מתמל שלשם: ^{טו} ואשר יבא את-רעהו ביער לחטב עצים וגדלה ידו בגזון לכרת העץ ונשל הברזל מן-העץ ומצא את-רעהו ומת הוא ונוס אל-אחת הערים-האלה וחי: ^{טז} ופן-ירדף גאל הדם אחרי הרצח כי יחס לבבו והשיגו כירבה הדרך והבהו נפש ולו אין משפטימות כי לא שנא הוא לו מתמול שלשום: ^{יז} על-כן אנכי מצוה לאמר שלש ערים תבדיל לך: ^{יח} ואם ירחיב יהוה אלהיך את-גבולך כאשר נשבע לאבתך ונתן לך את-פל-הארץ אשר דבר לתת לאבתך: ^{יט} כיתשמר את-פל-המצוה הזאת לעשתה אשר אנכי מצוה היום לאהבה את-יהוה אלהיך וללכת בדרךיו פליהמים

ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה: ^כ ולא ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר יהוה אלהיך נתן לך נחלה והיה עליך דמים: ^{כא} וכי-יהיה איש שנא לרעהו וארב לו וקם עליו והבהו נפש ומת ונס אל-אחת הערים האל: ^{כב} ושלחו זקני עירו ולקחו אתו משם ונתנו אתו ביד גאל הדם ומת: ^{כג} לא-תחוס עינך עליו ובערת דם-הנקי מישראל וטוב לך: ^{כד} ^{כה}

~ נקודות משיחות קודש ~

תמים תהיה עם ה' אלקיך

חושב על דבר קמיעות, אנשים היודעים בצורת הפנים, בקני הידים ובצורת הפה, מגידי עתידות, נותני מלקות וכו'. לכל אחד נמן מספר ימים קצוב למלאות שליחותו של הקב"ה בעלמא דין, וכל שעה יום שמבלים בענינים שאינם שלו, הרי זה גם כן חסרון במלוי שליחותו. ואם לקולי ישמע, יעזב את כל מגידי העתידות המנחשים והקוסמים וכו' הנ"ל.

(אגרות קודש ד עמ' קיז)

שישי י לא תסוג גבול רעדך אשר גבלו ראשנים בנחלתך אשר תנחל בארץ אשר יהוה אלהיך נתן לך לרשתה: ^א לא-יקום עד אחד באיש לכל-עון ולכל-חטאת בכל-חטא אשר יחטא על-פי: ^ב שני עדים או על-פי שלשה-עדים יקום דבר: ^ג כי-יקום עד-חכם באיש לענות בו סרה: ^ד ועמדו שניהם-אנשים אשר-להם הריב לפני יהוה לפני הפהנים והשפטים אשר יהיו בימים ההם: ^ה ודרשו השפטים היטב והנה עד-שקר העד שקר ענה באחיו: ^ו ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ובערת הרע מקרבך: ^ז והנשואים ישמעו ויראו ולא יספּו לעשות עוד כדבר הרע הזה בקרבך: ^ח ולא תחוס עינך נפש בנפש עין בעין שני בשני יד ביד רגל ברגל: ^ט ^י כי-תצא למלחמה על-איבך וראית סוס ורכב עם רב ממך לא תירא מהם כי-יהוה אלהיך עמך המעלה מארץ מצרים:

וְהָיָה בְּקִרְבְּכֶם אֱלֹהֵי מִלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן וְדִבֶּר
אֶל־הָעָם: ^א וְאָמַר אֲלֵהֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם
קִרְבִּים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֵיכֶם אֶל־יָרֵךְ
לְבַבְכֶם אֶל־תִּירָאוֹ וְאֶל־תַּחֲפוּזוֹ וְאֶל־תַּעֲרֻצוֹ
מִפְּנֵיהֶם: ^ב כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם
לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם:
^ג וְדִבְרוּ הַשְּׁטָרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ
אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית־חֶדֶשׁ וְלֹא חָנָכוֹ יֵלֶךְ וַיָּשָׁב
לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִחְנַכֵּנוּ:
^ד וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וְלֹא חָלְלוֹ יֵלֶךְ
וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר
יִחְלְלֵנוּ: ^ה וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא
לִקְחָהּ יֵלֶךְ וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ פְּנִימוֹת בְּמִלְחָמָה
וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָה: ^ו וַיִּסְפוּ הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר
אֶל־הָעָם וְאָמְרוּ מִי־הָאִישׁ הִירָא וְרָךְ הַלֵּבָב
יֵלֶךְ וַיָּשָׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יִמָּס אֶת־לֵבָב אַחִיו
כְּלָבָבוֹ: ^ז וְהָיָה כְּכֹלֹת הַשְּׁטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם
וַיִּפְקְדוּ שְׁרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם: ^ח

~ נקודות משיחות קודש ~

תמים תהיה עם ה' אלקיך

לשאלמה - פרוש למארכי מארעות. אמרה תורה (גם
מלשון הוראה): תמים תהיה עם ה' אלקיך. ובדאי ה' עושה
(בלשון הכתוב) הכל יפה בעתו. ולא בדאי לבדו זמן בחפוש
פרוש על הנ"ל, כ"א רק להפצת הפקדות וקיום מצוותיה.
(לקוטי שיחות לד עמ' 285 ממכתב)

שביעי, כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקִרְאָתָּ
אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם: ^א וְהָיָה אִם־שָׁלוֹם תַּעֲנֶנּוּ וּפִתַּחְתָּ
לָךְ וְהָיָה כָּל־הָעָם הַנִּמְצָא־בָּהּ יִתְּנוּ לָךְ לָמֶס
וְעִבְדוּךָ: ^ב וְאִם־לֹא תִשְׁלִים עִמָּךְ וַעֲשִׂיתָ עִמָּךְ
מִלְחָמָה וְצִרְתָּ עָלֶיהָ: ^ג וְנִתְּנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּיָדְךָ וְהָכִיתָ אֶת־כָּל־זִכּוּרָהּ לְפִי־חֶרֶב: ^ד רַק
הַנָּשִׁים וְהַטָּף וְהַבְּהֵמָה וְכָל־אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּעִיר
כָּל־שָׁלָלָהּ תָּבוֹז לָךְ וְאִכְלָתָּ אֶת־שָׁלָל אֹיְבֶיךָ
אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ: ^ה כֵּן תַּעֲשֶׂה

לְכָל־הָעָרִים הַרְחֵקְתָּ מִמֶּךָ מֵאֹד אֲשֶׁר לֹא־מַעֲרִי
הַגּוֹיִם־הָאֵלֶּה הִנֵּה: ^א רַק מַעֲרֵי הָעַמִּים הָאֵלֶּה
אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נִחְלָה לֹא תַחֲסִי
כָּל־נִשְׁמָתָה: ^ב כִּי־הִחָרֵם תַּחֲרִימֶם הַחֲתִי וְהָאֹמִרִי
הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי כָּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ: ^ג לִמְעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ אֶתְכֶם
לַעֲשׂוֹת כְּכָל־תּוֹעֲבוֹתֵם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם
וְחָטְאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ^ד כִּי־תִצְוֶה אֶל־
עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשָׁהּ לֹא־
תִשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לְגִדַּח עָלֶיהָ גִּרְזֵן כִּי מִמֶּנּוּ
תֹאכַל וְאִתּוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ הַשִּׁדָּה
לְבָא מִפְּנֵיךְ בְּמִצּוֹר: ^ה רַק עֵץ אֲשֶׁר־תִּדְּעַ כִּי
לֹא־עֵץ מֵאֲכָל הוּא אִתּוֹ תִשְׁחִית וְכִרְתָּ וּבְנִיתָ
מִצּוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה
עַד רִדְתָּהּ: ^ו כֹּא כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בְּאֶרְצָהּ
אֲשֶׁר יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְרִשְׁתָּהּ נָפֶל בְּשָׂדֶה
לֹא נוֹדַע מִי הַכּוֹהֵן: ^ז וַיֵּצְאוּ זִקְנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ
וּמִדְּרוֹ אֶל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחֲלָל: ^ח וְהָיָה
הָעִיר הַקְּרִיבָה אֶל־הַחֲלָל וְלִקְחָוּ זִקְנֵי הָעִיר
הַהוּא עֲגֻלַּת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עֹבֵד בָּהּ אֲשֶׁר
לֹא־מִשְׁכָּה בָּעַל: ^ט וְהוֹרְדוּ זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא
אֶת־הָעֲגֻלָּה אֶל־נֶחֱל אִיתָן אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד בּוֹ
וְלֹא יוֹרֵעַ וְעַרְפוֹ־שֵׁם אֶת־הָעֲגֻלָּה בְּנֶחֱל:
^י וְנִגְשׂוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי כֹס בָּחַר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְשָׂרְתּוֹ וּלְכַרְךָ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם
יִהְיֶה כָּל־רִיב וְכָל־נִגְעָה: ^{יא} וְכָל זִקְנֵי הָעִיר הַהוּא
הַקְּרִיבִים אֶל־הַחֲלָל יִרְחֲצוּ אֶת־יְדֵיהֶם עַל־
הָעֲגֻלָּה הָעֲרוּפָה בְּנֶחֱל: ^{יב} וְעָנּוּ וְאָמְרוּ יָדֵינוּ לֹא
כָּתִיב שְׂפָכָה קִרִי שָׁפַכְנוּ אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא
רָאוּ: ^{יג} כִּפְּרֹ לַעֲמֹל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה
וְאֶל־תִּתֵּן דָּם נָקִי בְּקִרְבַּ עִמָּךְ יִשְׂרָאֵל וּנְכַפֵּר
לָהֶם הַדָּם: ^{יד} וְאִתָּה תִּבְעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבְּךָ
כִּי־תַעֲשֶׂה הַיֵּשֶׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: ^{טו}

חצי קריש

תִּשְׁבַּחְתָּהּ וְנִחַמְתָּהּ, דְּאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן

מפסיר ז' וְעָנוּ וְאָמְרוּ יְדִינוּ לֹא כְּתִיב שִׁפְכָה קִרְיָ שִׁפְכָה
אֶת־הַדָּם הַזֶּה וְעִינֵינוּ לֹא רָאוּ: הַ כָּפַר לְעַמּוּד
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־פָּדִיתָ יְהוָה וְאֶל־תַּתֵּן דָּם נָקִי
בְּקֶרֶב עַמּוּד יִשְׂרָאֵל וְנִפְסַר לָהֶם הַדָּם: ט וְאַתָּה
תִּבְעַר הַדָּם הַנָּקִי מִקֶּרְבֶּךָ כִּי־תַעֲשֶׂה תִישָׁר
בְּעֵינֵי יְהוָה: ססס

צ"ו פסוקים, סל"א סימן.

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אִמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כִּרְעוּתָהּ וְיִמְלִיד מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וְיִקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אִמֵּן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶגְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יתברך: יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וְלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יתברך, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמֵם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקִדְשָׁא
בְּרִידָה הוּא. אִמֵּן לְעֵלְא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינֵי־חַיִּים הֵיא לְמוֹחֲזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מְאֹשֶׁר. דְּרַכִּיָּה דְּרַכִּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיַבְתִּיָּה שְׁלוֹם. אֲרֵךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מְוֹכִיִּים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יי הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(ב) אֲנִכִּי אֲנִכִּי הוּא מְנַחֲמֵכֶם,
אִמֵּר הַקִּבְלָה, אֲנִכִּי הוּא מְנַחֵם אֲחֵכֶם,
וְאִם־כֵּן חֲרִי הֵם תִּנְחִימִים שֶׁל מִשְׁנֵה,
וְלִמָּה אֲתֵם יֹרְאִים מִכֵּן אֲדָם וכו'. (וְאִמֵּר
"מְנַחֲמֵכֶם" מְנַחֵם אֲחֵכֶם, בְּלִשׁוֹן רַבִּים,
וְאִם־כֵּן חֲרִי אֲתֵם וְתִירָאִי" בְּלִשׁוֹן יְחִיד

הפטרה לפרשת שופטים לקריאה בציבור
ולשנים מקרא ואחד תרגום

בישעיה פרק נא"ב

נא יֵי אֲנִכִּי אֲנִכִּי הוּא מְנַחֲמֵכֶם מִי־

עטרת מרים

יֵי אֲתֵם אִמְרִים עוֹרִי וְרוּעִי ה', כְּאֵלֹ
אֲנִי נִשְׁתַּחֲוִי, מִשִּׁיב לָהֶם ה', לֹא כֵן, כִּי
אֲנִכִּי אֲנִכִּי הוּא מְנַחֲמֵכֶם כְּמוֹ
מִשְׁנֵה. רַק אֲתֵם נִשְׁתַּחֲוִי מִמֶּה שֶׁחֲרִי,
רֹאֵי מִי־אֵת פֶּת צִדִּיקִים כְּמוֹתֶךָ
וּמִלָּמָה זְכוּת, לָמָּה וְתִירָאִי מִאֲנִישׁ

אשר סופו ימות ומבן־אדם אשר הוא כחציר דשא ועשב ינתן נתן בעולם שיבול ויבש: יג ותשפח יהוה עשן ולא נשענת עליו וחרו הכל שלו כי הוא נזמרה שמם ויסד ארץ ותפחד תמיד כל־היום מפני חמת המציק מושלי אויות העולם המשפדים בכם כבר כאשר רק כונן תכנו להשחית ואיה חמת המציק

הלא מחר בא ואינו כי ימות, ואספן למה שכתב משענת המקום ותפחד ממנו: יד לא תינקד חמת המציק כי עתה מחר צעה המטלטל בגולה להפתח מבית הגלות, והוא ישראל שהוא גולה בין העמים ולא־ימות בגלות לשחת ולא יחסר לחמו בצאתו מהגלות בדרך: טו ולמה לא תשען על הלא ואנכי יהוה אלהיך והכל בדי, פעם רגע הים בזקע מי הים לכל ילך במהלכו, ופעם יצאה ויהמו בקול גדול גליו גלי הים יהוה צבאות שמו המושל בצבאות מעלה ומטה: טז ואשם דברי דברי התורה בפיו ובצל ידי כסיתיו שלא יוכלו העמים לבלותה בגלות, וכל זה עד שיבא עת לנמט שמם וליסד ארץ ויהו קבין גלות שיהיו ישראל עולם חדש ולאמר עד שקל היום יאמרו לציון על בני ציון עמי־אתה שהמה עם ה', כי יהיה נראה בכם שפע טובה מרובה: יז די לך מתגלות, התעוררי התעוררי קומי ירושלם אשר שתיית מיד יהוה את־כוס חמתו את־קבעת כוס התרעלה שם של סם המות שתיית עד השמים מצית עד הפפה האחרונה, כי כל הרעות התגובות כבר באו עליך: יח בעודה בגלות אין מנתל לך לא תהי בה מנהיג, מפל־בנים ילדה מי מאשיה ואין מחזיק

בידה להקימה מפליתה מפל־בנים גדלה כי מכלם אפס הבח והממשלה: יט שתיים צרה בפלית הגל קראתיו קרה לך מי יגוד וגם לך השד והשבר והרעב והחרב מלכד רעות הגלות בכמי אנחמך למי קרה השבר שלך שיתנה לך לתנחומים: כ בנך עלפו התעלפו מחסרון לחם ומים, מתי רעב וחרב שכתבו בראש כל־חוצות ואין קובר להם בתוא כשור הבר הנלכד במכמר ברשת המלאים חמת־יהוה שהוא כוס החמה, ומכוס

נקבה, ואחר־כך "ותשפח" "ותפחד" כלשון יחיד וזר. שכן מנהג המקרא, כשמדבר כלשון רבים הוא כנגד כל פרט שבהם, וכשמדבר כלשון יחיד הוא כנגד הכלל, וכשמדבר כלשון נקבה הוא כנגד נקבת ישראל, מקור נשמות ישראל. חציר ינתן, שהוא נתן בעולם כחציר שהוא מין עשב, שהיום הוא

רמב ומחר יבש יג) חמת המציק, חמה של האויב המציק. כאשר בונן להשחית, כשהאויב הכין מחשבות להשחיתו. ואיה חמת המציק, מחר בא ואינו יד) מחר צעה להפתח, ומחר המטלטל וגולה להפתח ולצאת מגלותו. כלומר, לא תינקד חמת המציק, כי מחר ותצא מהגלות. ולא ימות לשחת, ולא יחסר לחמו, וגם בעודו בגלות הקב"ה מומין לו פרנסתו. טו) רגע הים ויהמו גליו, מרגע את סערת הים בעת שהמו גליו, וכל־שכן שאנער בעמים המחזיקים אתכם בגלות. טז) ואשים דברי בפיו, דברי התורה שתיי בפיו לדבר גם. ובצל ידי כסיתיו, תמיד הנתיי עליך מפני האויב, בזכות למוד התורה בפיו. לנמט שמם וליסד ארץ, שיהיו עם ישראל נטועים על אדמתם ויגדוהו וירבו ככוכבי השמים ויתרבו כעפר הארץ. ולאמר לציון, ולומר לבני ציון יז) התעוררי התעוררי קומי, התעוררי מתרדמת הצער והגלות וקומי. אשר שתיית וגו', אשר עד עכשו שתיית כוס החמה. את קבעת כוס התרעלה וגו', את השקרים הקבועים בתחתית כוס התרעלה כבר שתיית וצית את הכל. כלומר, כל התוכחות כבר באו עליך ולא יסיפיו לבוא עוד. יח) אין מנתל

לך וגו', כשהיתה בגלות לא היה בה ביד בני הגולה לנהל האחר את חברו ולתחזיק בידו ולתמוכו מתרעה, כי כלם היו שווים בה. יט) שתיים הנה קראתיו, הרעות הקורות אותך היו כפולות של שתיים, וכפי שממשיו בפסוק. מי יגוד לך, מי יגוד בראש גלך לנחמך, כי כלם כמו גלך. השד והשבר והרעב והחרב, הכתוב מפרש מה הם השתנים, ואמר שהם השד והשבר וגו'. והרעב והחרב, והו פרוש על "השד והשבר", כי השבר הוא הרעב, והשד הוא שרירות גיסות הבאים בחרב. מי אנחמך, כמו "במי אנחמך",

כלומר, את מי אביא להנמא לומר שגם לו קרה כן, שיתנה לך לתנחומים. כ) בנך עלפו, מחסרון לחם ומים, התעלפו בנך. והוא ענין עיפות ואפסות כח לעמוד.

גַּעֲרַת אֱלֹהֶיךָ שֶׁל הַתַּרְעֵלָה וְהַעֲשֵׂה: **כא לָכֵן** הוֹאִיל וְקִבַּלְתָּ גְמוּלָה עֲנֻךְ שְׁמִיעִי עֲתָה **נָא זֹאת עֲנִיָּה וְשִׁכְרַת** מְבוֹלְבֶלֶת כְּשֹׁפֹר וְלֹא מִיָּיִן כִּי־אִם מִצָּרָה וְנֹגֶן: **כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנֶיךָ יְהוָה וְאֶל־הַיָּהוָה אֲשֶׁר יָרִיב רִיב עִמּוֹ** לְשֹׁלֵם גְּמוּלָה לְמִרְעִים לָהֶם הִנֵּה לִקְחָתִי מִיָּדְךָ אֶת־כּוֹס הַתַּרְעֵלָה כּוֹס

הַפּוֹרְעָנוּת שֶׁתַּחַת כָּלוּ עִם שְׁמִירָיו וְכִבֵּר לֹא יִהְיֶה הַצָּרוֹת פְּקוּדוֹת אֲצִלְךָ, וְגַם אֵל תִּירָא מִן הַכּוֹס הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא כּוֹס הַחֲמָה אֶת־קִבְעַת כּוֹס חֲמָתִי אֶחָד מִיָּדְךָ כִּי לֹא־תוֹסִיפִי לְשִׁתּוֹתָה עוֹד: **כג וְשִׁמְתִּיָּהּ** אֶת כּוֹס הַתַּרְעֵלָה הַזֶּה בְּיַד־מוֹנִיָּךְ בֵּיד אֱלֹהִים שֶׁעָשִׂיו אֹתָהּ, וְהֵם יִקְבְּלוּ הַפּוֹרְעָנוּת אֲשֶׁר־אָמְרוּ לְנִפְשֶׁךָ וְנִשְׁמַתְךָ שְׁחִי הַחֲכוֹפִי וְנִעְבְּרָה עֲלֶיךָ וְתִשְׁמִיעִי כְּאֶרֶץ גִּזְרֵךְ גּוֹפֵךְ וְכַחֲוִץ כְּשֹׁפֹר לִחְיוֹת מִדְּרָךְ תִּהְיֶה לְעֹבְרִים וְשָׁבִים: **א צִיּוֹן** עוֹרִי עוֹרִי הַקִּיצִי מִתַּרְדֵּמַת הַצֵּעִר וּלְבָשִׁי עֹדָה הַעֲוֵה שֶׁהָיָה לָךְ מֵאֵן, צִיּוֹן לְבָשִׁי | בְּגָדִי תַפְאֲרֶתְךָ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ וְהִי שְׂמִיחָה כִּי לֹא יוֹסִיף יִבְאֶרְךָ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא בְּקִרְבֶּךָ לְמִשּׁוֹל בָּךְ: **ב** הַתַּנְגְּעִרִי מִעֵפֶר שֶׁל הַגְּלוּת קוֹמִי מִן הָאֶרֶץ שְׁבִי עַל הַכֶּסֶף יְרוּשָׁלַם אֶת בַּת צִיּוֹן הַשְּׁבִיָּה בְּכָבֵד הַתַּפְתָּחִי הַחֲדָרִי מוֹסְרִי קִשּׁוּרִי רְצוּעוֹת הָעַל מַעַל צִוְאֲרֶךְ שְׁבִיָּה בַת־צִיּוֹן: **ג כִּי־כֹה** אָמַר יְהוָה חֲנָם בְּלֹא כֶסֶף אֱלֹהִים בְּעֻנְיָתִיכֶם נִמְכְּרִתֶם כֹּן וְלֹא בְכֶסֶף אֱלֹהִים בְּתִשְׁבִּיהַ תִּתְגַּלּוּ: **ד כִּי כֹה** אָמַר אֲדֹנֵי יְהוָה מִצָּרִים יִרְדְּעִמִּי בְּרֹאשְׁנָה לְגוֹר שָׁם וְהֵם בְּלָבָלוּ אוֹתָם, לָכֵן מִה שֶׁהִחְיִיקוּ בָם אַחֲר־כֵּךְ לֹא יִהְיֶה הָעַל גְּדוֹל כָּל כֶּךָ, אֲבָל הַעֲבִידִים וְעַנֵּי אוֹתָם יוֹתֵר מִדָּאִי וְאֲשׁוֹר מִלֶּךְ בָּבֶל, שֶׁהוּא הִגְלָה אֶת יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ בָּאֶפֶס עַל חֲנָם בְּלֹא דָבָר עֲשָׂקוֹ גָּלוּ: **ה וְעַתָּה** כֹּה הַגְּלוּת הַשְּׁלִישִׁי גְלוּת מִטּוֹמֵם מַה־לִּי

פה לָמָּה אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים בְּגָלוּת בְּשִׁבְלֵי כֶסֶף שֶׁהֵם תְּכִיכִים לְשׁוֹבִיחֵם, וְעוֹד וְכִבֵּר לִקְחוֹ עֲנֻשָׁם, מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ מִתַּפְאֲרִים שֶׁלְקָחוּ אוֹתָם לְעֹבְדִים חֲנָם נֶאֱמַר־יְהוָה וְתִמְדִּיד כָּל־הַיּוֹם שְׁמִי מוֹנָאִין מֵנֹאִי, בְּאִמּוֹר לָהֶם עַם ה' אֱלֹהִים וּמֵאֶרֶץ יִצְחָק: **ו לָכֵן** כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִדַּע יִצְחָק עִמִּי שְׁמִי אֲדוֹן שְׁלֹם וּמוֹשֵׁל בְּמִשְׁמַעוֹ לָכֵן גַּם יִדַּע בְּיָוִם הַזֶּה וּמֵאִי־הוּא הַמְדַּבֵּר וְהַמְכַבֵּשׁ לְחַבֵּי הַנְּאוּלָה וְהַגִּנִּי קִמְתִּי הַכֹּתֶחֶת:

כתוּבא מִכְמָר, שֶׁכֵּבוּ בְּרַחוּבוֹת מְבִלִי לוֹזֵר, כְּמוֹ הַחַיָּה שֶׁנִּקְרָאת "תַּאֲ" כְּשֶׁנִּלְכְּדָה בְּמִקְבָּרָתָהּ, וְאִינוּ יָכוֹל לוֹזֵר. **נַעֲרַת**, צַעֲקַת נְיוֹפָה. **כא לָכֵן**, הוֹאִיל וְקִבַּלְתָּ כְּכָר גְּמוּלָה עֲנֻךְ. **עֲנִיָּה**, מַעֲנָה. **וְשִׁכְרַת וְלֹא מִיָּיִן**, מְבוֹלְבֶלֶת כְּשֹׁפֹר, וְלֹא מִשְׁתַּחַת יוֹ, אֱלֹהִים מִצָּרָה וְנֹגֶן. **כב וְיָרִיב עִמּוֹ**, אֲשֶׁר יָרִיב רִיב עִמּוֹ לִקְחַת נִקְמַת מִיַּד

הַמִּצְטָקִים לָהֶם. **כג מוֹנִיָּה**, הַעֲוִשִׁים לָךְ יְגוֹן. **שְׁחִי וְנִעְבְּרָה**, כְּפָפִי אֶת עֲצָמֶיךָ עַד לֵאדָרְךָ, וְנִעְבֵּר עֲלֶיךָ. **וְתִשְׁמִיעִי כְּאֶרֶץ גִּזְרֵךְ וְנֹגֶן**, שְׂמִיחָה גּוֹפֵכָה כְּמוֹ אֶרֶץ וּכְחֻצוֹת הַעִיר, לִחְיוֹת מִדְּרָךְ רִגְלָה לְעוֹבְרִים. **א עָרֵל וְטָמֵא**, "עָרֵל" זוֹ מַלְכוּת אֲדוֹם שֶׁהֵם עָרֵלִים. וְ"טָמֵא" זוֹ מַלְכוּת יִשְׁמֵעָאֵל, שֶׁהֵם מִרְאִים עֲצָמִם טְהוֹרִים בְּרַחֲצֵת גּוֹפֵם, וְהֵם טָמֵאִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְשְׂמִי הַמְבֻלְבָּלוֹת הָאֵלֶּה הַחֲקוּיִם בִּירוּשָׁלַם מִיּוֹם הַחֲרָבָה, וְשִׁנְיָהם נִלְחָמִים עֲלֶיהָ, וְהַ כּוֹכְשָׁה מִנָּה וְהַ כּוֹכְשָׁה מִנָּה. מִיּוֹם הַנְּאֻלָּה וְאֵלֶּכְךָ לֹא יִעָבְרוּ בָּהּ עוֹד כָּל יְמֵי עוֹלָם. **ב** הַתַּנְגְּעִרִי מִעֵפֶר, דְּמָה אֶת יְרוּשָׁלַם כּוֹמֵן בְּגָלוּת כְּאֵלֶּה שׁוֹכְבַת וּמִתְפַּלֶּשֶׁת בְּעֵפֶר, וְאָמַר שִׁתְּנַעֲרָה מִעֵפֶר. קוֹמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַם, אֶת יְרוּשָׁלַם, קוֹמִי מִהָאֶרֶץ יוֹשִׁבִי עַל הַכֶּסֶף. הַתַּפְתָּחִי מוֹסְרִי צִוְאֲרֶךְ, הַשְּׁתַחֲרָדִי מִחֲנֻחוֹת קִשּׁוּרֵי עַל הַגְּלוּת שֶׁעַל צִוְאֲרֶךְ. שְׁבִיָּה בַת צִיּוֹן, אֶת בַּת צִיּוֹן הַשְּׁבִיָּה בְּגוֹלָה. **ג חֲנָם נִמְכְּרִתֶם וְנֹגֶן**, כְּשֶׁנִּמְכְּרִתֶם בְּיַד הַגּוֹיִם לֹא לִקְחָתִי מִהֵם מַחִיר, וְעַל כֵּן תִּתְגַּלּוּ בְּלֹא תִשְׁלֹם כֶּסֶף. פְּרוּשׁ אַחֵר, "חֲנָם נִמְכְּרִתֶם", עַל עֲסָקֵי חֲנָם נִמְכְּרִתֶם, כְּלֹמֶר, בְּגָלוּת עֲנוּתִיכֶם שְׁלֹא הִרְחַקְתֶּם כָּלִים מִהֵם. וְלֹא בְכֶסֶף תִּתְגַּלּוּ" אֱלֹהִים בְּתִשְׁבִּיהַ. **ד** לְגוֹר שָׁם, כְּלֹמֶר, וְעַל כֵּן יִהְיֶה לָהֶם אִמְתִּילָה לְשַׁעֲבָדָם, כִּי בִימֵי הָרָעָב הַתַּפְתָּחִי שָׁם. וְאֲשׁוֹר בְּאֶפֶס עֲשָׂקוֹ, אֲבָל אֲשׁוֹר בְּאֶפֶס וּבְחָנֵם עֲשָׂק אֶת יִשְׂרָאֵל. **ה** מִה לִּי פֹה, לָמָּה

אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶׁאֵנָאֵלִם יִצְחָק אֶת שְׁמִי, לְדַעַת שֶׁנֶּאֱמַר לִי אֲנִי שׂוֹרָה וּמִשְׁתַּח אֶת כָּנִי כָּאֵן בְּגָלוּת. **מַשְׁלִי יְהִלִּילֵנוּ**, הַמוֹשְׁלִים עַל יִשְׂרָאֵל מִתַּעֲבָכִים לֹמֶר "יִדְעוּ רַחֵם" (דְּבָרִים ל"ב, כ"ז). **שְׁמִי מוֹנָאִין**, שְׁמִי מוֹחֵל וּמוֹכָה בְּעֵצֵיהֶם. **ו** לָכֵן יִדַּע עִמִּי שְׁמִי, כְּשֶ

ז מה־נֶאֱוָו מִה יִהְיוּ נָאִים וְיָפִים עַל־הַהָרִים רִגְלֵי מִבְּשָׁר לְמִדְּחוֹק מִשְׁמִיעַ קוֹל הַמִּבְּשָׁר שְׁלֹום מִן הָאֵיב, קוֹל מִבְּשָׁר טוֹב בְּנֵן הַמִּקְדָּשׁ וְצִמְחַת קֶרֶן יוֹד, קוֹל מִשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה קְבוּץ גְּלוּת, אָמַר לְצִיּוֹן הִנֵּה מִלְּךָ אֱלֹהֶיךָ הִרְאָה מַלְכוּתוֹ וּמִשְׁלָתוֹ לְכָל הָעוֹלָם:

ח קוֹל צִפְּרֵד הַצּוֹפִים הַעוֹמְדִים עַל הַמִּגְדָּלִים נִשְׁאֹו בָּלֶם קוֹל יִחְדּוּ יִרְגְּנוּ בְּשִׂמְחָה כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה בְּשׁוֹב בְּאֶשֶׁר שָׁב יִהְיֶה אֵל צִיּוֹן לְהַשְׁרֹות שֵׁם שְׁכִנְתּוֹ כִּמְאֹו: ט פָּצְחוּ פִתְחוּ פֶה לְהִרְיֹם קוֹל שְׂמִיחָה וְרִנְנוּ יִחְדּוּ חֲרֻבוֹת הַבָּתִּים הַחֲרוּבוֹת אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַיִם כִּי־נִתְּחַם יִהְיֶה עֲמֹו כְּמֵה שֶׁהֵבִיא לָהֶם הַטּוֹכָה גָּאֹל יִירוּשָׁלַיִם מִיַּד הַגּוֹיִם: י חֲשֹׁף גֹּלֶה יִהְיֶה אֶת־זִרְעוֹ קִדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָל־הַגּוֹיִם לְהַבִּיט בָּהֶם וְרֹאוּ הַנַּסִּים הָאֵלֶּה כָּל־אֲפָסֵי־אֶרֶץ כָּל הַיּוֹשְׁבִים בְּקִצּוֹת הָאֶרֶץ, וְכֵן יִרְאוּ גַם אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: יא סוּרוּ סוּרוּ מִהֵר מֵאֶרֶץ בְּשָׂדִים הַעוֹבְדִים לְשִׁמְשׁ וּצְבֵא הַשָּׁמַיִם וּצְאוּ מִשֵּׁם בְּמִדְּרוֹת טֹמָא אֶל־תִּגְעוּ מִפְּנֵי טִהֲרַת הַנּוֹף וְהַמִּחְשָׁבָה צְאוּ מִתּוֹכָהּ הַפָּרוּ הַטְּהוֹר מִכָּל טֹמָא אִתְּם נִשְׁאִי כָּלִי יִהְיֶה כִּי כָּלִי זֶן שְׁלֵמָה יִהְיוּ כָּלִי ה' שֶׁהֵם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, לֹא חֶרֶב וְלֹא חֲנִית: יב אֲמַרְתִּי שְׁתִּסּוּרוּ בְּמִדְּרוֹת מִכָּל־מָקוֹם כִּי לֹא בַּחֲפוּזֹן תִּצְאוּ וּבְמִנוּסָה לֹא תִלְכוּן כִּי־הִלְךְ לַפְּנִיכֶם יִהְיֶה וּמֵאֲסַפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יג אֲמַרְתִּי יִשְׂרָאֵל לְשׁוּר אִתְּכֶם מִכָּל רֹדֶף:

שְׁמִי הַמּוֹרָה שְׁאֵנִי הַאֲדוֹן וְהַשְׁלִיט. בַּיּוֹם הַהוּא, בַּיּוֹם הַהוּא (ז) מִה נֶאֱוָו, מִה מֵאֵד נָאִים וְיָפִים. ח קוֹל צִפְּרֵד, קוֹל שֶׁל הַצּוֹפִים הַעוֹמְדִים עַל הַמִּגְדָּלִים לְאֹאוֹת וּלְכַשֵּׁר מִי כֹא לְעוֹר. פִּרְשׁ אַחֵר, "צִפְּרֵד", נִבְיָאֵד. כִּי הִנְבִּיאַ וְקָרָא "צוֹפֶה",

לִפִּי שְׁהָא צוֹפֶה הַעֲתִידוֹת. עֵין בְּעֵין, כְּלוֹמֵר, רִאִיָּה וְרִאִיָּה וְנִאֲמַנְתָּ. ט פָּצְחוּ, פִּתְחוּ פֶה לְהִרְיֹם קוֹל שְׂמִיחָה. גָּאֹל יִירוּשָׁלַיִם, גָּאֹל אֶת יִירוּשָׁלַיִם מִיַּד הַגּוֹיִם. י חֲשֹׁף, גֹּלֶה. לְהִרְאֹות בְּבוֹרָתוֹ, כָּל אֲפָסֵי אֶרֶץ, כָּל הַיּוֹשְׁבִים בְּקִצּוֹת הָעוֹלָם. "אֲפָסֵי", קִצּוֹת, כִּי בְּקִצּוֹת הָעוֹלָם כֵּאלֹו אֲפָס וְכָלִי. יא סוּרוּ סוּרוּ, הִכְפֵּל לִזְמֹר בְּמִדְּרוֹת רַבָּה. צְאוּ מִשֵּׁם, אִתְּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, צְאוּ מֵאֶרֶץ הָעַמִּים. טֹמָא אֶל תִּגְעוּ, אֲנִי הָאֶרֶץ הַגּוֹיִם יִהְיוּ טֹמָאִים לָכֶם, אֵל תִּגְעוּ בָּהֶם. צְאוּ מִתּוֹכָהּ, צְאוּ מִתּוֹךְ הַגְּלוּת. הַפָּרוּ נִשְׁאִי כָּלִי ח', הַטְּהוֹר מִכָּל טֹמָא, אִתְּם הַבָּתִּים וְהַלּוּיִם שְׁתִּייתֶם נוֹשִׂים כָּלִי שֶׁל הַקִּבְ"ה בְּמִדְּרָה. "הַפָּרוּ", מִלְּשׁוֹן בְּרוּר וְנָקִי. יב כִּי לֹא בַּחֲפוּזֹן תִּצְאוּ וְגו', אֶת־עַלְפִי שְׁאֲמַרְתִּי שְׁתִּסּוּרוּ מִהֵם בְּמִדְּרוֹת, מִכָּל־מָקוֹם לֹא תִצְאוּ בְּבִהְלָה כְּאֵדֶם הַמִּפְחֵד, וְלֹא תִלְכוּ בְּמִנוּסָה כְּאֵדֶם הַבוֹרֵחַ. כִּי הוֹלֵךְ לַפְּנִיכֶם ח', כִּי ה' הוּא הַתּוֹלֵךְ לַפְּנִיכֶם, וְעַל כֵּן "לֹא בַּחֲפוּזֹן תִּצְאוּ". וּמֵאֲסַפְכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַפֹּעֵם עַל "וּבְמִנוּסָה לֹא תִלְכוּן", כִּי הַקִּבְ"ה הוֹלֵךְ גַּם מֵאֲחֵרִיכֶם לְשׁוּר אִתְּכֶם מִכָּל רֹדֶף, וְלִהְיוֹת כִּמְו "מֵאֲסַפְ לָךְ הַמִּתְּחַנֵּן" (בַּמִּדְּבָר י. כה).

לאחר שמסיים ההפטרָה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צָדִיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְּדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכֶּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלְּךָ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵי הַנְּבִיאַ עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבְנוֹ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרְתָּהּ. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנִיחָנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יְתִבְרַךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנוחת שבת קודש

בְּיוֹם הַנִּחֲלֹל אֶת־בְּנֵי אֶת־אֲשֶׁר־יְהִיָּה לוֹ לֹא
יִכָּל לִכְבֹּל אֶת־בְּנֵי־הָאֱהוּבָה עַל־פְּנֵי בְּנֵי־הַשְּׁנוּאָה
הַבֶּכֶר: "כִּי אֶת־הַבֶּכֶר בְּנֵי־הַשְּׁנוּאָה יִפִּיר לָתֵת
לוֹ פִּי שָׁנִים בְּכָל אֲשֶׁר־יִמְצָא לוֹ כִּי־הוּא רֹאשִׁית
אֲנִי לוֹ מִשְׁפַּט הַבֶּכֶר: ם (יִשְׂרָאֵל) יִהְיֶה כִּי־יִהְיֶה
לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֲיִנּוֹ שְׁמֹעַ בְּקוֹל אָבִיו
וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרּוּ אוֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֱלֹהִים:
י וְתִפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי
עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מִקְדָּמוֹ: כ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ
בְּנֵינוּ זֶה סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֲיִנּוֹ שְׁמֹעַ בְּקוֹלנוּ זֹלָל
וּסָבָא: כא וְרָגְמֻהוּ כָּל־אֲנָשֵׁי עִירוֹ בָּאֲבָנִים וּמָת
וּבְעֶרְתָּ הָרַע מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ
וְיֵרָאוּ: ם

כִּי־תֵצֵא לְמַלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וְשָׁבִיתָ שְׂבוֹי: " וְרֹאִיתָ בַּשָּׂבִיָּה
אִשָּׁת יִפְתָּתָאֵר וְחִשְׁקָתָּ כָּה וְלָקַחְתָּ לָּךְ לְאִשָּׁה:
י וְהִבֵּאתָהּ אֶל־תְּנוּךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחַל אֶת־רֹאשָׁהּ
וְעִשְׂתָּהּ אֶת־צַפְרָנֶיהָ: י" וְהִסִּירָהּ אֶת־שְׂמִלַּת
שָׂבִיָּה מֵעַלֶּיהָ וְיִשְׁכַּב בְּבֵיתְךָ וּבִכְתָּהּ אֶת־אֲבִיהָ
וְאֶת־אִמָּהּ יָרַח יָמִים וְאַחֵר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ
וּבַעֲלֹתָהּ וְהָיְתָה לָּךְ לְאִשָּׁה: י" וְהָיָה אִם־לֹא
חָפְצָתָּ כָּה וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכַר לֹא־תִמְכְּרָנָהּ
בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר כָּה תַּחַת אִשֶּׁר עָנִיתָה: ם
(לז) כ" כִּי־תִהְיֶינָה לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת אֲהוּבָה
וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה וְיִלְדוּ לוֹ בָּנִים הָאֲהוּבָה
וְהַשְּׁנוּאָה וְהָיָה הַבֶּן הַבֶּכֶר לְשִׁנְיָאָה: כ" וְהָיָה

המתפללים בארבעה זוגות תפילין... מסירים תפילין של ראש דרבנינו
תם, ומניחים תפילין של ראש דראב"ד – בלא ברכה – וקורים "שמע
גו'" עד "אמת", ולומדים פרשת חומש עם רש"י – מפרשת השבוע:
יום א' עד שני, ביום ב' פרשה ב' וכו'

היום יום יש מנחם אב

ביאורים לפרקי אבות

פרק א משנה ג

אֲנִימִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכּוֹ קָבֵל מִשְׁמֵעוֹן הַצִּדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר, אֶל תִּהְיוּ כְעֹבְדִים מִשְׁמָשִׁין אֶת הָרֵב עַל מִנַּת לְקַבֵּל פֶּרֶס, אֲלָא הָיוּ כְעֹבְדִים מִשְׁמָשִׁין אֶת הָרֵב שְׁלֹא עַל מִנַּת לְקַבֵּל פֶּרֶס, וַיְהִי מוֹרָא שְׁמַיִם עֲלֵיכֶם:

~ נקודות משיחות קודש ~

יראת ה' היא הרי מצוות עשה מהתורה וכנאמר⁶ "את ה' אלוֹקֶיךָ תִירָא" (וכן פסק הרמב"ם להלכה⁷). נשאלת אפוא השאלה, מדוע צריכה משנתנו במסכת אבות – שענינה "מילי דחסידותא"¹⁰ – להזהיר על קיום מצווה זו?

ביאור הדברים: ביראת ה' עצמה קיימות שתי דרגות – יראה-תתאה ויראה-עילאה¹¹. יראה-תתאה, הדרגה הנמוכה ביראת ה', שהיא יראת האדם לעשות דבר שהוא נגד רצון ה' (בגלל העונש או העדר הטובה שתגרום לו כתוצאה מעשיית החטא). יראה-עילאה היא הדרגה הנעלית ביראת ה' – "יראת הרוממות" (האדם נמנע מלעשות דבר נגד רצון ה', מתוך פחד ובושה מרוממותו). ואם כן יש לומר: מידת היראה הנדרשת מצד מצוות התורה ("את ה' אלוֹקֶיךָ תִירָא") היא הדרגה הבסיסית והנמוכה יותר ביראת ה' – יראה-תתאה. דרגה זו ביראת ה' נחשבת אף ל"מילתא זוטרתא", כדרשת חז"ל¹² על הפסוק¹³ "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה".

לעומת זאת, היראה שעליה מדברת משנתנו ("ויהי מורא שמים עליכם") היא יראה-עילאה. שכן דברי המשנה כאן באים לאחר דברי אנטיגנוס איש סוכו, "הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס" – עבודת ה' מאהבה. לאחר שזוכים לדרגה זו של עבודה מאהבה, אומרת לנו המשנה (בתור "מילי דחסידותא") כי יש להוסיף ולהגיע גם לדרגה הנעלית ביראת ה' – יראה-עילאה ("יראת הרוממות").

(משיחת ש"פ פינחס תשל"ז).

מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

יש המקשים¹: הרי מפורש בתורה², "כבד את אביך ואת אימך – למען יאריך ימך", וכן כתוב³, "למען ירבו ימיכם וכו'", כלומר, קיום מצוות על מנת לקבל פרס! (וכפשטות משמעות המילה "למען") ואיך אס-כן אומרת המשנה כאן "אל תהיו . . על מנת לקבל פרס"?

יש לבאר זאת על-פי דיוק הלשון "אל תהיו כעבדים וכו'". משנתנו מדברת על מי שהם בדרגת "עבדים". על עבד אמרו⁴, "עבדא בהפקירא נחא ליה". ואכן לאותם אלה שללא הבטחת שכר על עבודתם הם במעמד ומצב של "בהפקירא נחא ליה", מותר לשמש את הרב על מנת לקבל שכר.

בדומה לזה פירש הרמב"ם⁵ את מאמר רז"ל, "לעולם יעסוק אדם בתורה שלא לשמה"⁶ – "שעוסק בתורה כדי לקבל שכר".

אך לאחר שהתעלה מדרגת "עבדים" וכבר שייך לעבודת ה' מצד "מילי דחסידותא", פונה המשנה ואומרת: "אל תהיו . . על מנת לקבל שכר".

(משיחת ש"פ פינחס תשל"ז).

מתוך 'שערי אבות' בהוצאת היכל מנחם)

"ויהי מורא שמים עליכם" - הרמב"ם מפרש⁷, שהדברים באים כהמשך לתחילת המשנה – "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכו'"; שההוראה היא לעבוד את ה' "כעבדים שאינם מקווים להטבה". זאת אומרת "שיהיו עובדין מאהבה". ועל כך ממשיכה המשנה ואומרת, "ויהיה מורא שמים עליכם", ש"עם היותכם עובדים מאהבה לא תניחו היראה לגמרי". ויש להבין:

(1) מדרש-שמאל כאן. (2) יתרו כ, יב. (3) עקב יא, כא. (4) גיטין יג, אף (5) הלכות תשובה פרק י הלכה ה. (6) פסחים ג, ב. (7) בפירוש המשניות כאן. (8) ואתחנן ו, יג. (9) הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה א. (10) ראה בבא קמא ל, א. (11) ראה לקוטי שיחות ג עמ' 781. (12) ברכות לג, ב. וראה תניא ריש פרק מב. (13) עקב י, יב.

לוח זמנים לשבוע פרשת שופטים - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:05	6:09	8:47	8:49	9:23	9:24	10:32	10:32	13:19	13:18	19:26	19:20	19:54	19:47	19:01	19:58
חיפה (ק)	6:02	6:06	8:44	8:46	9:21	9:23	10:30	10:31	13:19	13:17	19:31	19:24	19:56	19:49	18:52	20:00
ירושלים (ק)	6:02	6:06	8:44	8:46	9:21	9:22	10:30	10:30	13:18	13:16	19:30	19:24	19:53	19:46	18:45	19:57
תל אביב (ק)	6:04	6:08	8:46	8:48	9:23	9:24	10:32	10:32	13:19	13:18	19:27	19:21	19:55	19:48	19:00	19:59
אוסטריה, וינה (ק)	5:46	5:54	8:27	8:32	9:20	9:24	10:35	10:36	13:36	13:34	20:13	20:02	20:50	20:38	19:46	20:53
אוסטריה, מלמורן (ח)	7:08	7:01	9:07	9:03	9:45	9:40	10:40	10:36	12:55	12:54	17:44	17:49	18:12	18:16	17:29	18:27
אוקראינה, אודסה (ק)	5:52	6:00	8:34	8:39	9:25	9:28	10:39	10:40	13:38	13:36	20:11	20:01	20:46	20:35	19:45	20:50
אוקראינה, דונייצק (ק)	5:20	5:28	8:02	8:07	8:55	8:58	10:09	10:11	13:10	13:08	19:46	19:36	20:23	20:12	19:20	20:26
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	5:30	5:38	8:11	8:17	9:05	9:09	10:20	10:21	13:21	13:19	19:59	19:48	20:36	20:24	19:32	20:39
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:51	6:00	8:31	8:37	9:28	9:32	10:43	10:46	13:47	13:45	20:29	20:17	21:08	20:55	20:01	21:11
אוקראינה, קייב (ק)	5:43	5:52	8:23	8:29	9:20	9:24	10:36	10:38	13:40	13:37	20:22	20:10	21:01	20:49	19:54	21:04
איחוד אומיות, אבו דאבי (ח)	5:56	5:59	8:36	8:37	9:10	9:10	10:17	10:17	13:00	12:59	18:59	18:54	19:24	19:19	18:34	19:29
איטליה, מילאנו (ק)	6:21	6:28	9:03	9:08	9:52	9:55	11:06	11:07	14:04	14:02	20:37	20:27	21:09	20:59	20:08	21:12
אקוודור, קיטו (ח)	6:16	6:14	8:46	8:45	9:15	9:14	10:18	10:17	12:49	12:48	18:22	18:21	18:45	18:43	18:03	18:52
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:36	7:29	9:40	9:36	10:15	10:11	11:11	11:08	13:29	13:27	18:23	18:27	18:49	18:53	18:07	19:04
ארגנטינה, בריזלייה (ח)	8:38	8:30	10:33	10:28	11:12	11:08	12:06	12:03	14:20	14:19	19:02	19:08	19:33	19:38	18:49	19:50
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:17	6:23	9:00	9:03	9:42	9:44	10:53	10:54	13:46	13:44	20:05	19:57	20:35	20:27	19:40	20:39
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:04	6:10	8:47	8:50	9:30	9:32	10:42	10:43	13:35	13:34	19:57	19:48	20:28	20:19	19:32	20:31
ארה"ב, גרינס סיטי (ק)	6:04	6:10	8:47	8:51	9:31	9:33	10:42	10:43	13:36	13:34	19:57	19:49	20:29	20:20	19:32	20:32
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:37	6:43	9:20	9:24	10:05	10:07	11:17	11:18	14:12	14:10	20:36	20:27	21:09	20:59	20:11	21:12
ארה"ב, הוואסטון (ק)	6:48	6:51	9:29	9:31	10:05	10:06	11:13	11:14	13:59	13:58	20:05	19:59	20:31	20:25	19:41	20:35
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:12	6:17	8:54	8:57	9:32	9:34	10:42	10:42	13:31	13:29	19:41	19:34	20:09	20:02	19:17	20:13
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:53	6:56	9:33	9:34	10:07	10:08	11:15	11:15	13:58	13:57	19:59	19:53	20:24	20:18	19:36	20:29
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:59	6:05	8:41	8:45	9:25	9:28	10:37	10:38	13:31	13:30	19:54	19:45	20:26	20:16	19:29	20:29
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:29	6:34	9:11	9:15	9:55	9:57	11:06	11:07	14:00	13:58	20:20	20:12	20:52	20:43	19:55	20:55
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:56	6:03	8:39	8:43	9:24	9:26	10:35	10:37	13:30	13:28	19:54	19:45	20:26	20:17	19:28	20:29
בוליביה, לה-פס (ח)	6:52	6:48	9:12	9:10	9:43	9:40	10:42	10:40	13:07	13:06	18:23	18:25	18:47	18:48	18:06	18:57
בלגיה, אנטוורפן (ק)	6:25	6:34	9:04	9:11	10:04	10:08	11:19	11:22	14:24	14:22	21:09	20:57	21:49	21:36	20:41	21:52
בלגיה, בריסל (ק)	6:26	6:35	9:06	9:13	10:05	10:09	11:20	11:22	14:24	14:22	21:08	20:56	21:47	21:34	20:40	21:50
ברזיל, סאו פאולו (ח)	6:34	6:29	8:49	8:46	9:21	9:18	10:19	10:17	12:42	12:40	17:54	17:56	18:14	18:16	17:33	18:26
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:21	6:17	8:37	8:34	9:08	9:06	10:07	10:05	12:30	12:28	17:38	17:40	18:03	18:05	17:22	18:14
בריטניה, לונדון (ק)	5:42	5:52	8:21	8:28	9:21	9:26	10:37	10:40	13:42	13:40	20:29	20:17	21:08	20:55	20:02	21:11
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	5:44	5:55	8:20	8:29	9:27	9:31	10:44	10:46	13:51	13:49	20:42	20:29	21:25	21:11	20:16	21:28
גרמניה, ברלין (ק)	5:45	5:55	8:23	8:31	9:26	9:30	10:42	10:45	13:49	13:46	20:38	20:26	21:18	21:05	20:08	21:21
גרמניה, פרנקפורט (ק)	6:11	6:20	8:51	8:58	9:49	9:52	11:04	11:06	14:07	14:05	20:48	20:37	21:27	21:15	20:21	21:30
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:38	6:33	8:51	8:48	9:23	9:20	10:21	10:18	12:42	12:41	17:53	17:56	18:12	18:14	17:31	18:24
הודו, מומבאי (ח)	6:19	6:20	8:57	8:58	9:29	9:29	10:35	10:35	13:16	13:14	19:08	19:04	19:32	19:28	18:46	19:37
הודו, פונה (ח)	6:16	6:17	8:54	8:54	9:26	9:26	10:31	10:31	13:12	13:10	19:03	18:59	19:27	19:23	18:42	19:33
הונגריה, בודפשט (ק)	5:36	5:44	8:18	8:23	9:10	9:14	10:24	10:26	13:25	13:23	20:00	19:49	20:36	20:25	19:33	20:39

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
			ש	א	ש	א										
ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:14	5:08	7:50	7:54	8:34	8:37	9:46	9:47	12:40	12:38	19:02	18:54	19:34	19:25	18:37	19:37
יוון, אתונה (ק)	6:43	6:38	9:21	9:24	10:02	10:04	11:13	11:13	14:04	14:03	20:21	20:14	20:51	20:43	19:57	20:55
מולדובה, קישינב (ק)	6:06	5:59	8:40	8:46	9:32	9:35	10:46	10:47	13:45	13:44	20:20	20:09	20:56	20:44	19:53	20:59
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:17	6:16	8:54	8:55	9:26	9:26	10:32	10:32	13:13	13:11	19:05	19:01	19:30	19:25	18:44	19:35
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	7:23	7:32	9:19	9:14	10:01	9:56	10:54	10:50	13:04	13:03	17:37	17:44	18:10	18:17	17:25	18:30
נפאל, קטמנדו (ח)	5:36	5:33	8:14	8:15	8:49	8:50	9:57	9:57	12:42	12:40	18:44	18:39	19:10	19:04	18:22	19:15
סין, בייג'ינג (ח)	5:29	5:23	8:06	8:10	8:49	8:51	10:00	10:01	12:54	12:52	19:14	19:06	19:45	19:37	18:48	19:49
סינגפור, סינגפור (ח)	7:04	7:05	9:36	9:35	10:05	10:04	11:08	11:07	13:40	13:39	19:14	19:13	19:37	19:35	18:55	19:44
פולין, ורשא (ק)	5:25	5:15	7:53	8:01	8:56	9:00	10:12	10:14	13:18	13:16	20:05	19:53	20:47	20:33	19:37	20:50
פור, לימה (ח)	6:20	6:22	8:46	8:44	9:16	9:14	10:16	10:14	12:43	12:42	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליון (ק)	6:45	6:38	9:20	9:25	10:09	10:13	11:23	11:24	14:21	14:19	20:53	20:43	21:28	21:17	20:26	21:31
צרפת, פריז (ק)	6:48	6:40	9:21	9:27	10:16	10:19	11:30	11:32	14:32	14:30	21:12	21:01	21:48	21:36	20:43	21:51
קולומביה, בועטה (ח)	5:52	5:53	8:25	8:25	8:55	8:54	9:58	9:57	12:32	12:31	18:10	18:08	18:33	18:30	17:50	18:39
קנדה, טורונטו (ק)	6:26	6:20	9:02	9:06	9:49	9:52	11:01	11:03	13:58	13:56	20:27	20:18	20:58	20:48	19:59	21:01
קנדה, מונטריאול (ק)	5:59	5:52	8:34	8:39	9:23	9:26	10:37	10:38	13:35	13:33	20:06	19:57	20:40	20:29	19:39	20:43
קפריסין, לינקה (ק)	6:08	6:04	8:46	8:49	9:25	9:27	10:35	10:35	13:24	13:23	19:37	19:30	20:05	20:58	19:13	20:09
רוסיה, ליובאווטש (ח)	5:38	5:27	8:00	8:10	9:12	9:17	10:29	10:32	13:39	13:37	20:34	20:21	21:19	21:04	20:05	21:22
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:57	5:08	7:27	7:39	8:43	8:48	10:01	10:04	13:13	13:10	20:15	20:00	20:58	20:42	19:41	21:01
רוסיה, חוסטוב על-הדון (ח)	5:22	5:15	7:56	8:02	8:48	8:51	10:02	10:04	13:02	13:00	19:37	19:26	20:13	20:02	19:10	20:16
שווייץ, ציריך (ק)	6:27	6:19	9:01	9:06	9:53	9:56	11:07	11:08	14:07	14:05	20:46	20:36	21:18	21:07	20:15	21:21
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:05	6:06	8:41	8:41	9:12	9:12	10:17	10:16	12:55	12:53	18:41	18:38	19:05	19:01	18:21	19:11

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהג הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת קדש:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגייסנו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם רעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסמים וחיזות רעות בדרך ומפל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב